LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

1 Septembre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1971

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ?

«Պրոմեթէ», օրկան «Կովկասի ժողովուրդներու ազգային պաշտպանութեան», իր օգոստոսի թիւին մէջ կը հրատարակէ ուշագրաւ յօդուած մը, Տոքթ. Միր Եագուպ ստորագրութեամբ։ Խորագիրը՝ «Կովկասի Համադաշնակցութիւնը»։

Քանի մը տող թարգմանութիւն, գաղափար մը տալու համար յօշափուած հարցի մասին.

— «Այս միջոցին տարագիրներուն ուշադրութիւնը յառած է Համադաշնակցութեան դաշինքին վրայ որ շուտով պիտի ստորագրուի կովկասի ժողովուրդներուն կողմէ։ Այս դաշինքին նախագիծը, որ կազմուած է մեթոտիկ պատրաստութեամբ եւ յուրջ քննութեամբ, արդէն իսկ ընդունուած է Կովկասի ժողովուրդներու իրաւասու օրկաններուն կողմէ. իր ստորագրութիւնը օրերու խնդիր է միայն։ Այս համաձայնութիւնը կոչուած է կարեւոր դեր մը կատարելու գալու ստորագրող ժողովուրդներու պատմութեան ընթացքին մէջ, քանի որ կը շօշափէ թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական խնդիրներ։ Անելորդ է ըսել թէ՝ ռիւթական ուժերը պիտի միանան — ինչպէս կը յայտնէ ծրագիրը — ռւելի լաւ պաշտպանելու համար Կովկասի միութիւնը՝ իբրեւ պետութիւն»։

Ինչպէս կ'երեւայ, «բաներ մը կը դառնան», որոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին։

Աւելի թիւրիմացութիւն հարթելու համար, ըսենք թէ ինչ որ կովկասեան ժողովուրդներ կը կոչեն, նշանակուած է թերթին վրայ — Վրաստան, Ազրպէյճան եւ Հիւսիսային Կովկաս, որոնց միացած են, յետոյ, Ուկրայնան եւ Թուրքեստանը։

Հայերը կը մնան անջատ։ Կովկասեան Կոմիտէին անդամները վերջին տարիներու ընթացքին բազմաթիւ փորձեր կատարած են Հայերն ալ իրենց նաւէին քաշելու, ուղղակի կամ անուղղակի բանակցելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։ Բայց, ապարդիւն։ Դաշնակցութիւնը, այս ճակատին վրայ, ունի բացորոշ բանաձեւ մը, որ թոյլ չի տար նաւարկել պղտոր ջուրերու մէջ։

Կը նշանակէ թէ՝ «Կովկասեան դաշինքը» պիտի ստորագրուի, դուրս ձգելով Հայերը։ Պիտի ստորագրուի, գտնելով տեսակ մը ճնշումի միջոց։

Ուրիշ խօսքով, անգամ մըն ալ պիտի հաստատուի որ մեր դրացիները չեն խրատուած անցեալի դասերէն, եւ կը շարունակեն իրենց ճակատագիրը կապել Թրքական շարժումներին։

Այս պարագան այնքան բացորոշ է որ, Տոքթ. Միր Եագուպ քանի մը տեղ կը բացատրէ՝ թէ դաշինքը, միութիւնը ամէն բանէ առաջ ուղղուած է «կարմիր աշխարհակալութեան», «պոլշեւիկեան լուծին դէմ»։ «Այս դաշինքը հիմք պիտի ծառայէ ծրագրուած քաղաքական աշխատանքին, անմիջապէս որ Կովկասը ազատի պոլշեւիկեան լուծէն»։

Յետոյ, յօդուածագիրը պարտք կը սեպէ չեշտել թէ՝ «Կովկասեան համադաշնակցութիւն մը կազմելու իրողութիւնը յարձակողական միտումներ չենթադրեր Կովկասի անմիջական դրացիներուն դէմ. ընդհակառակն, Կովկասի ժողովուրդները ամէն ժամանակ հաշտական են իրենց դրացիներուն հետ խաղաղասիրական կենակցութեան մը եւ գործակցութեան մը գաղափարը»։

Հասարակ մահկանացուներու լեզուով, Դաշինքին հեղինակները եղած – չեղածը կ'ամփոփեն Կովկասի մէջ, կը ձգտին ապահովել անոր անկախութիւնը՝ ռուսական լուծէն, եւ դառն չունին Թուրքիոյ դէմ ոչ իրենց, ոչ ալ ուրիշներուն համար։

Մինչդեռ Դաշնակցութիւնը, ընդունելով հանդերձ կովկասեան ժողովուրդներու մերձեցման անհրաժեշտութիւնը, միշտ կը յիշեցնէ տարրական իրողութիւն մը, — եթէ Ռուսը թշնամի է այդ ժողովուրդներուն անկախութեան, երբեք անգամ աւելի թշնամի է Թուրքը, որ նոյն իսկ հողեր գրաւած է Վրաստանէն եւ կովկասեան Հայաստանէն։

Ուրեմն, կովկասեան ժողովուրդները պայքար ունին երկու ճակատի վրայ։ Եւ արկածախնդրութիւն է մէկուն — Թուրքին — կռթնած՝ նիզակ ճօճել միւսին դէմ։

Դաշինքին հեղինակները ի՞նչ կը հասկնան, Կովկաս ըսելով։ Այսօրուա՞նը, թէ այն որ գոյութիւն ունէր մինչեւ 1914։

Եթէ կը հասկնան պատերազմէն առաջ եղած Կովկասը, ուրեմն վէճ ունին նաեւ Թուրքիոյ հետ։

Իսկ հայկական միւս պահանջնե՞րը։ 1921ին ստորագրուած դաշնագրով մը, Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի ներկայացուցիչները — միշտ միեւնոյն մարդիկը — կ'ընդունէին թէ Հայաստան հողային պահանջներ ունի Թուրքիայէն։ Այս վերջին տասը տարիներու ընթացքին ալ, անոնք չեն կրցած ժխտել այդ պահանջները։ Եւ ընդհակառակն, անոնց գոհացումը անհրաժեշտ գտած են բուն Կովկասի ապահովութեան եւ բարգաւաճման համար։

Ուրեմն այդ բոլորը «ձեւ. բանի» էին, եւ Մենշեւիկներն ու Մուսավաթականները վերջնապէս յարած են եղած – չեղած Կովկասը ռուսական լուծէն փրկելու եւ մէկ միութեան — համադաշնակցութեան — վերածելու ծրագրին։

Մեզի կը մնայ ըսել — բարի վայելում, անխախտ պահելով ինչպէս մեր տեսակէտը, նոյնպէս մեր գործելու ազատութիւնը։

Կզզիացո՞ւմ է այս։ Բայց լաւագոյն է կղզիանալ եւ ուրիշ ելք փնտռել, քան միրճուիլ ջրապտոյտի մը մէջ որ երեւութապէս անվնաս կը թուի, մինչ իրականին մէջ կը սպառնայ աղաղանաքար մը եւս դնել մեր դատին վրայ։

Տակաւին առիթ կ'ունենանք վերլուծելու բուն Դաշինքը, երբ ստորագրուի եւ հրատարակուի։ Կամ գոնէ պատճէն մը հասնի մեր ձեռքը։

Կովկասեան հարցը այնքան բարդ է եւ այնքան խառնուած՝ Թրքականին հետ, որ միայն կարճատեսները կրնան հաւատալ ծրագրուած Դաշինքին յաջողութեան։

Վկա՝ վերջին տասը տարիներու փորձը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՆԿԱՆՈՆ»ՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ

— :-: —

Խմբագրատան մէջ, բոլորն ալ հեւ ի հեւ կը սպասեն թղթաբերին։

— Ահա եկաւ ... Դէզ մը նամակ ձեռքը ... Ցօղուա՞ծ ... Դրա՞մ ...

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։

Նորութիւն մը — պիտի ըսէի նոր փորձանք մը — փաթթուած է «Յառաջ»ի խմբագրութեան գլխուն։ Իր իսկ նախանձախնդրութեամբ։

Տասը նամակէն երեքը — պատասխան իննօրութեան բուղթերու մասին հրատարակուած հարցարանին։

Եւ այս՝ օրուան բոլոր սուրհանդակներուն։

Հարցարանը ա՛լ չի տպուիր։ Բայց անոնք պահած են պատճէնը, եւ պատասխանները կը տեղան։

— Ի՞նչ պիտի ընէք յետոյ, հաւաքելով այս պատասխանները։

— Թղթածրար պիտի կազմենք, պիտի ուսումնասիրենք, «անկանոն»ներու թիւն ու կացութիւնը պիտի պարզենք, յետոյ Գաղթ. Դրասենեակներուն ուշադրութեանը պիտի յանձնենք։

— Աւելի լաւ չէ՞ որ իւրաքանչիւր «անկանոն» իր քաղաքի ազգ. իշխանութեան դիմէ եւ արձանագրուի, եւ յետոյ հաւաքուին ու պաշտօնական դիմում կատարուի։

— Երբ մենք չընենք, չարծարծենք, անոնք բան մըն ալ ընելիք չունին։

Ուրեմն «Յառաջ»ը պիտի շարունակէ պատասխաններ հաւաքել, ցանկեր կազմել եւ սպասել որ ... «ազգ»ը գործէ։

Համբերութիւն ձեզի ալ, մեզի ալ, անձա՛ր հայրենակիցներ։

Թէեւ բացորոշ է որ խմբագրութիւն մը չի կրնար գործնական դարման գտնել այս տագնապին, բայց հետաքրքրուիլ եւ հաւաքելն ալ մխիթարութիւն պիտի համարենք ...

ՎԱՀԷ

Ո՞ՐՆ Է ԲՈՒՆ ԱՆՊԱՐԿԵՇՏԸ

Պերլինի պատժական դատարանը վճիռ մը արձակեց, որ արժանի է յուրջ խորհրդածութեան։

Մանկամարդ Գերմանուհի մը տատուն կանուխ կրունվալտի անտառը պտտած ատեն, փափաք կ'ունենայ լիճին մէջ լողանալու, եւ կը նետուի ջուրը, մօրէ մերկ։ Անցորդ մը հեռուէն տեսնելով, կը զայրանայ՛, մանաւանդ երբ աղջիկը ջուրէն կ'ելլէ առանց լաթի կտոր մը ունենալու վրան։ Եւ իննն իրեն դատաւորի հավեր տալով, աղջկան հագուստները կը ժողվէ կը տանի ոստիկանութեան, իբրեւ փաստ։ Միեւնոյն ատեն, գռեհիկ խօսքեր կ'ուղղէ աղջկան։

Գերմանուհին իր հագուստները ետ առնելէ յետոյ, շունչը կ'առնէ դատարան, եւ կ'ապացուցանէ թէ անցորդը իր բերնով շատ աւելի մեղանչած է բարոյականի դէմ, քան ինք՝ իր մերկութեամբ։

Եզրակացութիւնը, — աղջիկը անպարտ կ'արձակուի, իսկ անցորդը կը դատապարտուի, իսկապէս գայթակղութիւն յարուցած ըլլալուն համար։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ

Պատերազմին դէմ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ, Ամսթէրտամի միջազգային համաժողովին առթիւ։ Կը մասնակցէին 150,000 հոգի, — բանուորներ, ճարտարագէտներ, պաշտօնեաներ, գրագէտներ եւ գիտուններ։ Այս առթիւ ընդունուեցան բանաձեւեր, որոնց համաձայն քաղքենիներու կողմէ առաջարկուած ոչ մէկ զինաթափութեան ժողով, ոչ մէկ խաղաղասիրական խօսք եւն. չեն կրնար տեղիտացնել պատերազմի վտանգը։

✕ Ամսթէրտամի հակապատերազմական ժողովին առթիւ, Փարիզի մէջ ալ ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ վաղը գիշեր (ուրբաթ). Պիւլիէի սրահը։ Այս առթիւ խօսք պիտի առնեն 12 բոլշեւիկ վարիչներ — որոնց կարգին հաչակաւոր Մաքսիմ Կորքին — տեղեկութիւններ տալով Ամսթէրտամի համագումարի մասին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիա կ'ուզէ սպառազինուիլ

Արտառոց կացութիւն

Երեքշաբթի օր, խորհրդարանին վերաբացումէն առաջ, Նախագահ Հինտէնպուրկ ամբողջութեամբ ընդունեց վարչապետին ծրագիրն ու թելադրութիւնները, միեւնոյն ատեն ստորագրելով լուծման հրամանագիրը։

Ցետոյ տեղի ունեցաւ Րայխստակին վերաբացումը։ Իբրեւ երէց անդամ, նախագահելու իրաւունքը կ'իյնար Տիկին Կլարա Ցէտկինի։ Համայնավարները ցնծութեան մէջ էին, թէեւ իրենց հերոսուհին, ծերացած եւ հիւանդ, հազիւ կրնար քալել կամ քանի մը խօսք թոթովել։

Երբ Կլարա Ցէտկին նախագահական աթոռը բարձրացաւ, 80 համայնավար երեսփոխանները ոտքի ելան եւ որոտացին. «Ռօթէ Ֆրոնտ, ռօթէ Ֆրոնտ» (կարմիր ճակատ)։ 230 հիթլէրեան երեսփոխանները, որոնք իրենց յատուկ համազգեստները հագած էին, չշարժեցան իրենց տեղէն։

Կլարա Ցէտկին պահ մը վարանեցաւ, հազիւ ուժ ունեցաւ զանգը հնչեցնելու, եւ սկսաւ իր ճառը, որ ամբաստանագիր մըն էր դրամատիրութեան դէմ եւ կը ձաղկէր անոր յառաջ բերած փորձանքները Գերմանիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ։ Շեշտեց թէ Գերմանիոյ արդի վարիչները փայտէ մարդիկ են դրամատիրութեան եւ հողատէրերու ձեռքը։ «Մօ՛տ է դրամատիրութեան փլուզումը»։ Իր կողքին կեցած էր ընկեր երեսփոխան մը, որ թելադրութիւններ կ'ընէր ականջին։ Կլարա Ցէտկին ուժ ունեցաւ հետեւեալ խօսքերն ալ արտասանելու.

— *«Կը յուսամ թէ, հակառակ տարիքիս, յուսով պիտի նախագահեմ Գերմանիոյ խորհուրդներու (սովեթ) առաջին ընդհ. ժողովին»։*

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ բուն նախագահին ընտրութիւնը։ Երբ Կլարա Ցէտկին բեմէն վար կ'իջնէր, հիթլէրեան երեսփոխան մը սկսաւ մռլտալ «ծովը կը գրօնուէ» երգին հետեւեալ տողերը.

— «Բայց ափսո՛ս որ երազ էր, աղուոր երազ մը...»։

367 ձայնով նախագահ ընտրուեցաւ հարիւրապետ Կէօրինկ, հիթլէրեան վարիչ մը, որ աթոռը գրաւեց շատ կարճ բանախօսութեամբ մը։ Յետոյ առաջարկեց անմիջապէս հեռագիր մը ուղղել Հանրապետութեան նախագահին, ունկնդրութիւն խնդրելով գիւանին համար։ Առաջարկը ընդունուեցաւ, եւ իրաւունք տրուեցաւ խորհրդարանին յաջորդ նիստը բանալու երբ որ յարմար տեսնէ գիւանը։ Բայց, ինչպէս ըսինք, լուծման հրամանագիրը ստորագրուած է արդէն...

„Պիտի վերակազմենք մեր բանակը„

Այս դէպքերուն հետ զուգընթաց, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը հրատարակեց յօդուած մը, որ զինուելու հաւասար իրաւունք կը պահանջէ Գերմանիոյ համար։ Այս յօդուածը լրացուցիչ մասն է այն ճառին զոր նախարարը խօսեցաւ յուլիս 26ին, անթելով, եւ որ մեծ իրարանցում պատճառեց իր ժամանակին։ Ահա այդ յօդուածին էական մասերը.—

— «Համախորհուրդ կառավարութեան միւս անդամներուն հետ, ես անցեալ խօսած ճառիս մէջ դիտել տուի թէ անհրաժեշտ կը դառնայ գերմանական բանակին վերակազմութիւնը, եթէ յաղթական պետութիւնները դարձեալ մերժեն կատարել զինաթափութեան մասին իրենց ստանձնած յանձնառութիւնները։ Կարգ մը երկիրներու մէջ, փորձեցին նսեմացնել իմ ճառիս կարեւորութիւնը, յայտարարելով թէ միայն «ներքին սպառման» համար է, այսինքն սահմանուած է մեղմացնելու ներքին կիրքերը։ Արդ, հերցեան ալիքները սահման չեն ճանչնար երկիրներու միջեւ եւ այդ ճառը ուղղուած էր բոլոր անոնց որ ականջ ունին լսելու։ Իբրեւ զինուոր, ես վարժուած եմ բաց խօսելու եւ գիտեմ թէ դժուարութիւնները կը յաղթահարուին միայն վճռապէս յարձակման ենթարկուելով։ Անելորդ է շեշտել թէ Գերմանիա հաստատապէս վճռած է պահպանել խաղաղութիւնը։ Բայց, տեւական խաղաղութիւն մը ապահովելու լաւագոյն միջոցն է գերմանական պետութիւն մը որուն վեհապետութիւնը տկարացած չըլլայ նուաստացուցիչ սեղմումներով եւ որ կարենայ կատարել իր էական պարտականութիւնը — հսկել իր բնակիչներուն ապահովութեան վրայ։ Գերմանական բանակին վերակազմութեան համար, մենք ուրիշ բան չենք պահանջեր եթէ ոչ այն ինչ որ միւս ժողովուրդները կը պահանջեն իրենց համար։ Պէտք չէ չարաչար գործածել գերման ժողովուրդին համբերութիւնը։ Ահա 13 տարիէ ի վեր այդ ժողովուրդը կը սպասէ որ միւս պետութիւնները ձեռնարկեն իրենց սպառազինութեանց կրճատման»։

Ճափոն կը սպառնայ խաչուիլ Ժընեւէն

Ճափոնի խորհրդարանին մէջ, վարչապետը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կացութիւնը ի նպաստ իրենց կը դառնայ, թէ արդար է իրենց դատը, եւ աւելցուց.

— *«Եթէ այդպէս չըլլայ, կառավարութիւնը պատրաստ է ծայրայեղ միջոցի մը դիմելու»։*

Այս յայտարարութեան իմաստն այն է թէ՝ Ճափոն պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ ուզեն քննել Մանչուրիոյ խնդիրը։

Վարչապետը ուրիշ բացատրութիւններ ալ տալով, յայտնեց թէ կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ Փորթ Արթիւրի մէջ նաւային կայան մը հաստատելու խնդիրը։

Կառավարութիւնը դիտողութիւն չպիտի ընէ Ամերիկայի, որ առանձ մը ի վեր նաւատորմիղ մը կը պահէ Խաղաղականի մէջ։

Երկու չեկիստներ սպաննուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 30 թուականով — *Սուլիկէ, Պերլինի Զեկայի պետը, որ իր պաշտօնատեղին կ'երթար, սպաննուեցաւ Մոսկուա – Պեքինի ճամբորդութեան մէջ, խորհրդային հողի վրայ։ Միեւնոյն պահուն, Զեկայի ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատար մը սպաննուեցաւ Մոսկուայի մէջ։*

■■■■■■■■

ԻԶՄԻՐԻ քարափներու ընկերութեան (ֆրանսական) դէմ բացուած դատը վերջացաւ։ Մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելէ յետոյ, դատարանը մէկ տարի, երեք ամիս եւ չորս օր բանտարկութեան դատապարտեց վարիչ-պատուիրակը, նոյն պատիժին՝ տնօրէնը, իսկ հաշուակալը՝ մէկ տարի եւ երկու ամիս բանտարկութեան, ընկերութեան փաստաբանը՝ մէկ ամիս եւ 22 օրուան։ Թարգմանը ազատ արձակուեցաւ։ Եօթը օր պայմանաժամ տրուած է, վերաքննութեան դիմելու համար։

ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ, 9 Օգոստ.— Որոշուեցաւ խորհրդային Հայաստանը օժտել ընդարձակ ելեկտրականացումով, իբրեւ գլխաւոր մէկ մասը Երկրորդ Հնգամեայ Ծրագրին։

Պատրաստուած ծրագիրներու համաձայն, 1937ին Հայաստան պիտի ունենայ այնքան կատարելագործեալ ու զօրաւոր ելեկտրական կայաններ, որոնք ճարտարագէտներու հաշուով պիտի արտադրեն տարեկան 2 միլիառ 700,000,000 քիլովաթ ժամ ելեկտրական ուժ։ Հայաստանի մէջ բոլոր բազնիքները, հացագործարանները, ճաշարաններու խոհանոցները, լուացարաններն ու խանութները պիտի գործեն ելեկտրականութեամբ։ Ծարտարարուեստը բոլորովին ելեկտրական ուժով պիտի դառնայ։ Բազմայարկ բնակարաններ պիտի շինուին, որոնք ոչ միայն պիտի լուսաւորուին, այլ եւ պիտի տաքնան ելեկտրականութեամբ։

Երեւանի եւ դրացի քաղաքներու մէջ պիտի ընթանան ելեկտրական կառախումբեր։ Երկաթուղիի գլխաւոր գիծն ալ ելեկտրականութեամբ պիտի գործէ։ Մարդ գլուխ ելեկտրականութեան սպառումը, որ հիմա տարեկան 28 քիլովաթ ժամ է, 1937ին բարձրացած պիտի ըլլայ 438 քիլովաթ ժամու։

ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Առանձայի Ծանր պատիժներու դատարանին առջեւ, Արարատի 45 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը տեղի ունեցած է։ Այս դատավարութեան մէջ կարդացուած է ամբաստանեալներու կողմէ ցոյց տրուած վկաներու յայտարարութիւնը, որոնց մէջ ամբաստանեալներու մասին տեղեկութիւն չէ տրուած։ Կարգ մը վկաներ ըսած են որ ամբաստանեալներէն Րէշիտ իրենց գիւղը աշխատած ատեն, յանկարծ աներեւութացած է։ Անոնցմէ Աֆիֆ գործնականօրէն ապստամբութեան մասնակցած է։ Էմին փաշայի տղան, Էօմէր ապստամբութեան միջոցին Պարսկաստան կը գտնուէր, իսկ Եասի ասկէ անկէ դրբամ հաւաքելով աներեւութացած էր։

Ցայտարարութիւնները կարդացուելէ յետոյ, ամբաստանեալները ընդհ. դատախազին խնդրագրեր տրուած են, որոնց մէջ բացատրուած է թէ իրենց հայրերուն, հօրեղբայրներուն, եղբայրներուն ու այս վկաներուն միջեւ աղջիկ փախցնելու եւ հողային գրաւումի նման դէպքեր պատահած են։ Դատը պիտի շարունակուի սեպտ. 2ին։

Արեւշի դատարանը կը հաստատէ թէ Տոքթ. Ճէմիլ եւ Ֆէթին պէյերը բռնաւորները ապստամբութեան միջոցին սպաննուած են։ Չէ կրցած ճշդուիլ թէ բուն մարդասպանները ո՞վ էին։

— :-: —

ՌՈՒԷՍՏԻՄԻՆԻՍԹԸՐԻ աբբայարանին մէջ հարիւր քիլօ ծանրութեամբ քար մը ինկաւ երեքշաբթի օր, պատարագութիւններէն յետոյ։ Բարեբախտաբար մարդ չվնասուեցաւ։ Քարը ինկած էր պատմական կամարէ մը եւ երկու հոգի պէտք եղաւ, տեղէն շարժելու համար։ Երկու – երեք հարիւր տարի առաջ ալ, նոյն տեսակէն երկու քարեր ինկած են։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ միացան ուրիշ բանուորներ ալ, այս երկու օրուան միջոցին, եւ արդէն 200 հազար հոգի փողոց թափած են։ Վախ կայ որ բամպակի ճարտարագործութիւնը բոլորովին չլատուի քանի մը օրէն։ Նախկին աշխատաւորական երեսփոխան մը հեռագիր մը ուղղելով թագաւորին, խնդրեց միջամտել նախարարներուն միջոցաւ։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԿԱԼՈՒԱԾԱՏՈՒՐՔԸ — Պատրիարքարանի շէնքէն պահանջուած մօտ 5800 ոսկիի կալուածատուրքին համար տասը օր պայմանաժամ տրուած է, հաճեց ընելու ազդարարութեամբ։ Հարկ եղած բացատրագիրը ուղղուած է արդէն եւ անձնապէս ալ դիմում եղած Տէֆթէրտարութեան։

ԱՍԼԱՆ

— :-: —

Փարիզեան «Թան»ը, իր մէկ բանասիրականի մէջ, խօսելով Վիեննայի մեծագոյն եւ աշխարհահռչակ թատրոնի մասին (Burgtheater), հետաքրքրական վկայութիւն մը կը բերէ հայազգի դերասան Ասլանի մասին, որ այդ թատրոնի աստղերէն մէկն է, անզուգական, իբրեւ Համլէթի դերակատար եւ միանգամայն տաղանդաւոր բեմադրող: Մարսէլ Դիւնան, թերթի հեղինակաւոր թղթակիցը Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ, հետեւեալը կը գրէ իր այդ ընդարձակ յօդուածին մէջ՝ «L'Année théâtrale en Autriche» խորագրով.—

«Թատերական եղանակը կը բացուէր խիզախ ու յաղթական փորձով մը, զարմանահրաշ «Mond-theater» դրամայի բեմադրութեամբ: Ես որ ականատես եղած եմ խաղին ստեղծագործման, յուզումով կը սպասէի տեսնելու, թէ ինչպէ՞ս պիտի կարենային ներկայացնել Վիեննայի բեմին վրայ այդ դրաման, որու մէջ հրեշտակներն ու մարգարէները, մահուան չմարմնացած հոգիները կը տրամախօսեն (dialoguer) այդ տիեզերական Եղերագաւիշոտի հերոսներուն հետ: Այս անգամ բեմադրիչն էր Ռաուլ Ասլան — Թատերական ընտրանիէն — որ յաջողեցաւ հրաշք մը իրականացնել»...:

**

Ինչպէս ժամանակին գրուած է հայ մամուլի մէջ, մանուկ Ասլանը 1895-1896ի ջարդերէն յետոյ, փոխադրուեր է Թուրքիայէն Սելանիկ եւ հոն երկար տարիներ ապրելէ յետոյ, անցեր է աւստրիական մայրաքաղաքը, ուր եւ զարգացուցեր է իր արուեստը, դառնալով ի վերջոյ Burgtheaterի — կրնանք ըսել՝ Եւրոպայի — առաջնակարգ դերասաններէն մին: Գեղեցիկ երիտասարդ մըն է, բարձրահասակ, նուրբ արտաքինով: Ջմայլելի Համլէթ մը՝ շքեղ, զօրաւոր ձայնով, որ եղերական շեշտ մը ունի: Enfant gâtéն է Վիեննայի արուեստասէր հասարակութեան եւ ամէն անգամ, երբ Համլէթ - Ասլանը, հոգեկան անհնարին խռովքի մէջ, ներքին ցաւը մռնչելով, վագրի նման պտոյտներ կը զարնէ լայնածաւալ բեմին վրայ, խելայեղ ծափերու որոտ մը կը թնդացնէ աշխարհի շքեղագոյն թատրոնի կամարները...:

Տարիներ առաջ, օր մը, նոյն Վիէննայի մէջ, ընթրիքի հրաւիրուած Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ, այդ երիտասարդը, որ գերման լեզուն իւրացուցած է ամենակիրթ Գերմանացիի պէս, ցաւ կը յայտնէր մեզի, որ ժամանակ ու հնարաւորութիւն չէ ունեցած հայերէն սորվելու:

— «Բայց ես հա՛յ եմ, կ'ըսէր, հա՛յ կը զգամ ինքզինքս եւ նոյնիսկ օր մը, թատերական բեմէն յայտարարեցի խուռն բազմութեան իմ հայ ծագումս: Հակասեմական Վիէննայի մէջ շատեր զինքը հրեայ կարծեր էին, իր արեւելեան դիմագծի պատճառով, ինչպէս որ տարի մը, նոյն Վիէննայի մէջ հրեայ կարծեր էին աւստրիական պարլամենտի նախագահ հայածին Դաւիթ Աբրահամովիչը»:

Թատերական գործը սեւ օրեր կ'ապրի Աւստրիոյ երբեմնի փառաշուք, գեղարուեստասէր մայրաքաղաքին մէջ — ինչպէս ամենուրեք, բացի գուցէ Ռուսաստանէն... Տագնապի մէջ է հռչակաւոր Burgtheaterը եւ ամէնէն փայլուն դերասանները արգահատելի վիճակ մը ունին:

Ի՞նչ գեղեցիկ գաղափար պիտի յղանար մեր սովետ - կառավարութիւնը, եթէ անգամ մը հրաւիրէր այդ՛ մեծ արտիստը հայրենի աշխարհ եւ անոր, Մասիսի, Արագածի շուքին տակ սէզօն մը ապրէր Ասլանը, ներշնչուէր հայրենի յիշատակներով, տա՛ր չէքսպիրեան իր ներկայացումները — թէկուզ Շիլլերեան բարբառով — հայրենի հաստատ թատրոնին մէջ, բարձրացնէր անոր հմայքը յաջօ համար խորհրդային կայսրութեան եւ ապա յաղթական թափօրով — ինչպէս երբեմն Ադամեան — անցնէր Թիֆլիզ, Օտեսա, Մոսկուա, Լէնինգրադ, հիացմունքի ծափեր խլելով Ռուսաստանի ժողովուրդներէն եւ առաջնակարգ արուեստագէտներէն...:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Մօն - Դօր

ՍՈՒՐԻԱՆ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԸ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

ԽՄԲ.— Այս տեղեկութիւնները ալ կը քաղենք Թանի կատարած ուսումնասիրութենէն:

Պատերազմէն յետոյ Ֆրանսական իշխանութեանց խնամքին ու գործունէութեան ամէնէն աւելի կը կարօտէր երկրին մտաւորական անկման վիճակը, որ առաջ եկած էր թշնամութեանց, անհամար աւերներու, ֆիզիքական ու բարոյական տառապանքներու հետեւանքով: Պատերազմէն առաջ Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ հազիւ ուրուագծուած կրթական գործը ամբողջովին պէտք էր վերանորոգել: Օսմ. օրէնքով 1913ին արուեստական եւ խախուտ կերպով փորձուած դպրոցական կազմակերպութիւնը՝ Սուրիան օժտելու եւրոպական պետական դաստիարակութեամբ մը, չկրցաւ դիմանալ պատերազմին, թիֆուսին եւ սովին պատճառած վերիվայրումներուն:

1913ին, ամբողջ երկրին մէջ համբուռ 90,000 աշակերտութեան 65,000ը օտար դպրոցներու մէջ էին, բայց ասոնք ալ կործանեցան, անոնց շէնքերը քանդուեցան, անոնց գոյքերը փճացան, պաշտօնէութիւնը վտարուեցաւ, բաց ի գերման եւ ամերիկեան հաստատութիւններէն:

Այսքան աւերակ կը թուէր երկար ատեն, անկարելի դարձնել երկրին մտաւորական վերածնունդը: Բայց կորովի ձեռնարկութեամբ մը, Ֆրանսական կառավարութեան դրամական օժանդակութեամբ, շուտով կարելի եղաւ որոշ արդիւնքներ ձեռք բերել: Զինադադարին երկու ժամանուոր դպրոցներ կային միայն. 1919ի վերջը անոնց թիւը 668ի կը հասնէր, 1920ին 824ի, 1921ին 993ի, 1925ին 895ի — խռովութեանց շրջան — իսկ 1931ին բարձրացած էր 1626ի: Աշակերտութեան թիւն ալ աստիճանաբար 39,000-էն 129,000ի կը հասնէր: Միւս կողմէ պետական վարժարաններու վերակազմութիւնը սկսաւ եւ 1913ին պետական 13 դպրոցներու թիւը 1930ին 642ի հասած էր 60,000 աշակերտներով: Դպրոցներ ունեցան այնպիսի տեղեր ուր անծանօթ էր այդ բանը:

Այժմ, տեղին վրայ ըլլալու է, տեսնելու համար թէ այս երիտասարդ ազգերը ի՜նչ եռանդով կ'ուզեն կրթըուիլ: Լիբանանցի ու սուրիացի հասկցած են թէ դաստիարակութիւնը նախապայմանն է իրենց քաղաքական ազատագրութեան եւ թէ նոր աշխարհի թարգ պայմաններուն պատշաճելով է որ ձեռք պիտի բերեն իրենց մըտաւոր վերածնունդը: Այս զգացումը, արական սերունդին առանձնաշնորհ մը չըլլալը, ինչպէս ամբողջ Արեւելքի մէջ, ինչպէս Եգիպտոսի մէջ մանաւանդ, կանացի ընտրեալ դասը կը բաժնէ, եւ ինքն ալ անձկութեամբ կը փափաքի անցեալի կապանքներէն ազատուելով երկրին քաղաքական կեանքին մէջ կատարել իր դերը: Դարերէ ի վեր արգելափակ, խիստ աւանդութիւններով կաշկանդուած կինը՝ Արեւելքի մէջ կ'ուզէ հանրային կեանքի մէջ իր իրաւունքները ունենալ: Դամասկոսի եւ Գահիրէի մէջ ցոյցեր եղան ուր կիները աւելի զօրծօն ու խանդավառ էին:

Այս պայմաններուն մէջ, զարմանալի չէ որ զգալի կերպով կը բազմանան կրթական հաստատութիւնները, ոմանք օտար, ոմանք ալ կրօնական զանազան հասարակութեանց վարչութեամբ:

Պետական վարժարաններու պաշտօնական ուսուցումը, հակառակ իր նոր զարգացմանց, հեռու է Եւրոպայի մէջ կատարած կարեւոր դերէն: Որովհետեւ անբաւական եւ դէշ կազմակերպուած Թուրքերու օրէն, չի համապատասխաներ երկրին ընկերային կազմին եւ այնքան կենդանի կրօնական աւանդութեանց: Ասոր մէջ դեր ունի նաեւ հասարակութեանց արմատական անվստահութիւնը պետական կրթութեան: Այսու հանդերձ, ասիկա արգելք չէ եղած որ հանրային կրթութիւնը անհերքելի առաջդիմութիւններ կատարէ: Սուրիական պետութիւնը մանաւանդ, ուր կրօնական փոքրամասնութեանց հարցը նուազ բարդ է, մեծ ջանք կը թափէ: Բարձրագոյն կրթութիւնը 1925ին կազմակերպուեցաւ եւրոպական տիպարով: Դամասկոսի համալսարանը իր բժշկական, իրաւաբանական եւ գրական ճիւղերով արդիւնցման ուժեղ ու բեղմնաւոր ճիգ մը կատարեց: Միանգամայն Դամասկոսի, Հոմսի, Համայի, Հալէպի եւ Անտիոքի լիսէներուն զարկ տրուեցաւ որ մարդ հասցնէ համալսարանին:

Նման ջանքեր կը թափուին ուրիշ պետութեանց մէջ ալ: Ճէպէլը - Տըրիւզի մէջ 6էն 12 տարեկան տղոց 100էն 91ը դպրոց կը յաճախէ, ինչ որ բացառիկ բան մըն է Արեւելքի մէջ: Լիբանանի մէջ բացուած Արհեստից եւ այլ մասնագիտական վարժարանները լաւ արդիւնքներ կուտան:

Կրօնական հասարակութեանց պահած վարժարանները թէեւ 75,000 աշակերտ ունին, բայց անհատական ու պետական վարժարաններու բարգաւաճ վիճակը չունին: Հասոյթի պակասութեան պատճառով կարող ուսուցիչներ չեն կրնար պահել, եւ սակայն մրցակցութենէ դրդուած եւ մարզպանութեան հակակշռին տակ, կը սորվուին նոր մեթոտները ընդգրկել: Շատ մը անհատական վարժարաններ կան որ պէտք եղած երաշխիքը չեն ընծայեր եւ դիւրութեամբ վըկայականներ տալով, միջակութիւններն ու յաւակնութիւնները կը քաջալերեն: Իսկ աշխարհիկ ու կրօնական օտար վարժարաններն են որ, մանաւորապէս Լիբանանի մէջ, լաւագոյն վիճակն ունին եւ դաստիարակութեան տիպար կը հանդիսանան եւ տեղական մտայնութիւնը կը վարժեցնեն արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Օտար 584 վարժարաններ կան այժմ Սուրիոյ ամէն կողմը 55,000 աշակերտով, որոնց 433ը Ֆրանսական՝ 44,000 աշակերտով: Անկէ 50 տարի առաջ, Կամպէթթայի եւ Ժիւլ Ֆէրրիի նախաձեռնութեամբ հաստատուած եւ Ժիզուիթներու վարչութեան յանձնըւած Պէյրութի Սէն - Ժօզէֆ համալսարանը Արեւելքի մէջ շատ կարեւոր դիրք մը ունի, պատերազմէն ի վեր, շնորհիւ Ֆրանսական կառավարութեան նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան:

Ընկերային ամէն դասի պատկանող ընտանիքներու զաւակները Ֆրանսական հաստատութիւնները կը յաճախեն խառն: Ամէն ազգի եւ կրօնքի զաւակները հոն իրարու կը հանդիպին, ինչ որ կը ծառայէ Ֆրանսական լեզուին եւ քաղաքակրթութեան ծաւալման: Ֆրանսա, ամէն կարգի զոհողութեամբ, այսպէս կը տարածէ իր կրթիչ գործունէութիւնը Սուրիոյ ինչպէս Եգիպտոսի, ինչպէս Երբեմն Պաղեստինի մէջ: Գործը աւարտած չէ, բայց յաջողութեամբ կը շարունակուի, ձգտելով կազմել հաւաքական գիտակցութիւն մը այս զանազան տարրերուն միջեւ, միութեան կապ մը դնել անոնց ներշնչումներուն մէջ եւ անհրաժեշտ հաշտեցողութիւն մը ստեղծել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԸ

ԽՄԲ.— Օգոստոս 14ին փակուեցաւ Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Թ. Շրջ. Ժողովը: Այս առթիւ Ժողովին Կ. Կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակած է, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.—

— «Սրտապնդիչ եւ խանդավառող երեւոյթ մըն է տեսնել՝ հայութեան այս ծանր օրերուն, հայրենալուրկ, տարագիր ու թափառականացած գաղթականներէն բեկորներ ու խումբեր, որոնք իրարու քով եկած, կը մտածեն իրենց ազգային ճակատագրին, իրենց հայրենիքին ու քաղաքական իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին: Կազմակերպուած կուգան անոնք զանգուածներու կամքը բերելու՝ հայութեան գոյութեան պաշտպանութեան համար. անոնց պատրաստակամութիւնը՝ գերագոյն զոհաբերութեանց յանուն բռնագրաւուած հայրենիքի եւ յանուն արդար ու արիւնոտ դատի մը: Դատ մը՝ որ չնախանօրէն ուրացուած է բովանդակ աշխարհէն եւ որ սակայն աւելի քան կենդանի կը մնայ, տրուած ըլլալով որ նոյն այդ բարոյապուրկ աշխարհը, բարոյական ու նիւթական անանկութեան դուռն հասած, ծանրապէս կը քաւէ իր մեղքը, գաղափարազուրկ ու տագնապահար, մինչ փոքրիկ այլ հաւատաւոր ազգ մը անդրդուելի կը մնայ իր իրաւունքներուն տէր կանգնելու վճռին մէջ:

Ոճրագործները, ֆիզիքական իմաստով թէ բարոյական, պիտի քաւեն իրենց ոճիրն ու թափած արիւնը. իսկ անոնց զոհ դարձած ազգերը, տէր պիտի դառնան իրենց սրբազան իրաւունքներուն, անկասկած, քանի որ գիտակից ու իրենց գոյութեանը համար պայքարող ազգերը չեն պարտուիր, ինչքան ալ դաժան ըլլայ անոնց հանդէպ ճակատագիրը:

Ծանր եղաւ հայութեան պարտադրուածը. բայց մեծ եղաւ նաեւ անոր հաւատքը, զայն փոխելու. մեծ՝ անոր ընդդիմութեան ոյժը, ամուր՝ պայքարի բազուկը, եւ խորունկ՝ անոր համոզումը իր գոյութեան իրաւունքներուն հանդէպ:

Եգիպտոսի Թ. Շրջ. Ժողովը այս ոգիով բացուեցաւ եւ այս մթնոլորտին մէջ շարունակեց իր աշխատանքները: Անոր օրակարգի առաջին բաւէն մինչեւ վերջինը, մինչեւ իսկ առօրեայ, անկարեւոր նկատուած հարցերը, այս լոյսով քննուեցան եւ եզրակացութիւններ հանուեցան, հայեացքները դարձած դէպի հայրենիք ու հայութեան ընդհանրական ու ոտնակոխուած Դատը:

Ժողովը անդրադարձաւ համաշխարհային քաղաքական տագնապին, այն արիւնոտ ու անձկալից մթնոլորտին, որուն մէջ կը շնչէ ամբողջ աշխարհը. քաոսային Մ. Արեւելքէն սկսած մինչեւ մեծ երկունքի մատնըւած Գերմանիան. անհանգիստ Սպանիան, սեւեռագիր, արթուն ու սուր ախորժակով Ֆաշիստ Իտալիան. մինչեւ հրաբխային Պալքանները եւ վերջապէս ախոյեան Թուրքիան, սուլթաններու դասական երկիրը, խո՛րխը միայն փոխած այսօր. մեր դարաւոր թշնամին, արիւնարբու, մոնկոլական հարազատ ծնունդ, որ յուսահատ իր արիւնէն ու ցեղային ծագումէն, անմիտ ու հիւանդագին փորձը կ'ընէ մարդկութիւնը խաբելու, ինքզինքը ուրանալով: Եւ դեռ մինչեւ միւսը, կարմիր թաթարը, պոլշեւիկ Ռուսիան որ յանուն ընկերվարութեան ու աշխատաւորութեան, եղերական սրբապղծութիւններու մէջ կը թաւալի, ու արիւնին, անարդարութեան, ուրացումին ու բռնութեան մէջ եղբայրօրէ՜ն կը համբուրուի Էնկիւրիի հետ, աւելի պինդ սեղմելով մեր հայրենիքը իր թաթին մէջ:

Այս վտանգաւոր, այս քաոսային ու պատերազմաշունչ մթնոլորտին մէջ է որ կ'ապրի հայութիւնը. որ կրնայ փայլկեանէ փայլկեան թնդանօթներու որոտին առջեւ գտնել ինքզինք. անպաշտպան, հալածական, ուրացուած, իրաւազուրկ ու ոտնակոխ:

Ի՞նչ պիտի ընէ հայութիւնը եւ ի՞նչ պիտի ընէ, մանաւորապէս, անոր կազմակերպուած կամքը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Շրջ. Ժողովը, որ այս ծանրակշիռ հարցին պատասխանը գտնելու իր նըպատակը, իր համեստ բաժինը միայն պիտի բերէր, եկաւ իր կամքը յայտնելու, — արթուն մնալ իբրեւ կազմակերպութիւն, եւ արթուն պահել հայութիւնը իր պատմութեան այս ծանր այլ վճռական օրերուն. պատրաստ գտնուիլ մեծ զոհաբերութեանց մեր իրաւունքներուն հետապնդման ճամբուն վրայ. ամէն օր ու ա[illegible] ժամ վառել մեր հայրենիքի ու [illegible] ժողովուրդի զաւը, յամառօրէն [illegible] դատը այլ կորովի թափով, գե[illegible] մտահոգութեան առարկայ ունե[illegible] միշտ հայ ժողովուրդի ազատ[illegible] պահով գոյութիւնը:

Քիչ են անշուշտ մեր ուժերը, [illegible] մեծ է զանգուածներու ու [illegible] կորովին, անոնց վճռակամ[illegible] միակամութեան ու միութեան [illegible] պատնէշ վայրկեաններուն.

Այս պատճառով ալ, ոչ միայն [illegible] բովանդակ կազմակերպութիւնը [illegible] եւ բովանդակ հայութիւնը հարկ[illegible] տագնապի մեր պատմութեան [illegible] դարձակէտին կենսական հարցեր[illegible] եւ տէր կանգնի իր իրաւունքներ[illegible].

Թափուր է այսօր մեր 4000-[illegible] հայրենիքը — որուն կէսը կը [illegible] նալի դեռ կարմիր թաթին տակ[illegible] թափուր է եւ աւերակ ան, որ [illegible] թեան դարերու քրտինքովն ու ար[illegible] նովը ողողուած է: Ի՞նչ կարեւո[illegible] թիւն ունին սակայն ժամանակ[illegible] կացութիւնները՝ ազգերու պատ[illegible] թեան ընթացքին, եթէ ոգիով ո[illegible] առողջ միան նոյն այդ ազգերը ե[illegible] փով ու հաւատքով՝ կենդանի:

Դաշնակցութիւնը, ինչպէս ա[illegible] քան քառասուն տարիէ ի վեր, այ[illegible] գին պիտի շարունակէ արծարծել [illegible] իրեն կողքին՝ հայութեան բազմ[illegible] դանի ուժերը որոնց հետ քալելո[illegible] մար պատրաստ է ան մեծագոյն [illegible] հոգութիւններու:

Իր քաղաքականութեան մէջ, [illegible] բաւերու մէջ: Դաշնակցութիւնը [illegible] է վարդապետական կարծր շղթ[illegible] ներէն եւ պատրաստ՝ քալելու [illegible] քերու ու յեղաշրջումներու հետ [illegible] դրեթէ, նպատակ ունենալով [illegible] հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գո[illegible] թեան ապահովումը, միացեալ ա[illegible] կախ ու ազատ Հայաստանի պարս[illegible] կին մէջ:

Ընկերներ,

Վտանգը մէկ չէ սակայն եւ տա[illegible] նալիքը կարմիր ու արիւնոտ չէ մի[illegible] կան ուրիշներ, բազմաձեւ ու բազ[illegible] գոյն, որոնց մէջ առաջին գիծ [illegible] կուգայ գաղութներու մէջ այլասե[illegible] մի հարցը:

Հեռու հայրենիքի շունչէն ու [illegible] ու լեզուն տեսքէն, զաղութները [illegible] յութիւնը տակաւ կը տժգունի [illegible] տագնապի բազմազան ազդեցութի[illegible] ներու տակ ու կը փլչուի օտար [illegible] րենիքներու եւ ազգերու արտաք[illegible] պէս անզգալի այլ ներուժ հարս[illegible] ներուն առջեւ, եւ Հայը յանձն[illegible] նորահաս սերունդներուն ժանա[illegible] կը կորսուի լռութեան մէջ:

Հայ պատանութիւնը կը մոռնայ [illegible] լեզուն, հայ պատմութիւնը կը կոր[illegible] ցնէ իր հմայքը, հայ հայրենիքը [illegible] աւոր ու օտար յիշատակ մը կը [illegible] նայ ու սերունդը արագօրէն ու [illegible] գուածովին կը խրի օրէ օր օտար [illegible] լի բարդ, ընկլուզիչ ու յաճախ [illegible] հեշտ միջավայրներու մէջ:

Ոչ դպրոցը, ոչ գրականութիւնը [illegible] մամուլը, ոչ ալ հանրային կամ [illegible] կութային որ եւ է հաստատութիւն [illegible] վիճակի չեն, պիտի չըլլան մանաւ[illegible] վաղը, արգիլելու համար դանդա[illegible] ծային եղերական այս ընկլուզ[illegible] եթէ այսօրուընէ չպայքարինք [illegible] ցումին դէմ, օտար ազդեցութի[illegible] րուն դէմ. եթէ չներշնչենք մեր [illegible] հաս սերունդներուն հայ ազգային [illegible] ցեղին ժառանգն ըլլալու հպար[illegible] թեան զգացումը եւ յոյսն անոնց [illegible]

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Ինք միակ հեղինակն է որ ամէնէն աւելի կրցեր է զգացնել իր լեզուին մէջ հայկական նկարչութեան, ճարտարապետութեան, երաժշտութեան ոգիին այն ձեւերը՝ զոր տուած է անոր քրիստոնէութիւնը...

Իր արուեստը հայերէնի ոչ մէկ փուլ չի մերժեր. բայց ամէնէն ալ միայն այն գիծերը կ'առնէ, որոնք աւելի յարմար են իր շէնքին ամբողջութեան:

Ու արդէն 12րդ դարն ենք. ընտանեկան լեզուն՝ ազգային լեզու կ'ըլլայ. կը խօսուի, կը գրուի, մի՛ր լեզուն կը հռչակուի: Ալ իր վրայ է որ պիտի աշխատին ճաշակներն ու տաղանդները:

Ինչ որ զուտ կայ իր մէջ, ինչ որ նաեւ իր արտայայտութեան ճակատ գծերը կը կազմեն, են այն ձեւերը որոնց հանդիպեցանք արդէն Վահագնի երգին եւ Ոսկեդարու նախահայրերուն՝ Եզնիկի, Կորիւնի եւ Փարպեցիին մէջ: Նախընտրութիւն մը բառերը ընտանեկան նշանակութեամբ գործածելու, ածականը գոյականէն առաջ եւ անոր համաձայն դնելու, յատկացուցիչը յատկացեալէն, բացայայտիչը բացայայտեալէն առաջ դասաւորելու, յոգնակիի քին տեղ՝ եր դնելու, ստորադասականի տեղ՝ սահմանական. զոր որոշելու համար երեւան պիտի գայ կու մասնիկը...

Սկզբնական գրութիւնները դեռ շատ անհաւասար երեւոյթ մը ունին. խառնուրդ մըն են հին ու նոր ձեւերու. դեռ երկու լեզուներուն սահմանները բոլորովին չեն ճշդուած. ականջներն լեցուն է հին ձայներով: Նոր լեզուն ունի այն շնորհքը՝ ինչ որ ունի նոր լեզու մը, լող տղոց խօսուածքը. կը սկսին խօսիլ.

Ծծ մի կայր գուբով կապոյտ,
Գալարելով առնոյր պտոյտ,
Ցիւր փոքրն կայ այն բուրուն գիւտ,
Որ ի ցամաք նա մնոնի շոյտ:

Շնորհալին է. բայց իր դարու աշխարհաբարը միշտ այսպէս ընտրուած՝ զուտ չէ. ինք ազդուած է հին հայերէնէն զոր աւելի վարժ էր գրելու... բայց այն դարուն ժողովրդական խօսուածքը այսպէս մաքուր չէ. խառն է ուրիշ լեզուներու բառերով. ահա նմոյշ մը Մխիթար Հերացիէն՝ որ ժամանակակից էիր են.

«Միօրեայ ջերմն որ պատճառն ի տաք կերակրոց ընծայի. գիտացիր որ այս պատճառս շատ գլխացաւութիւն բերէ, եւ բերանոյն լորութիւն եւ ծարաւ. երեսացն եւ աչացն գոյն կարմիր լինի. զի գլուխն ելի լինի տաք պախարայով, որ է տաք շագի»:

Հերացիէն քիչ վերջ Սմբատ Գունդստաբլ կը ներկայացնէ իր ժամանակի բուն խօսուածքը.

«Եթէ ոք տուսաւոր կամ փոխ այնէ ընդ սէրէֆիկ, ու խալապալ կամ խարէութիւն լինի ի մէջն. եւ կենայ գրած ի սերեֆկին տֆթարն փոխն ու պահանն. ու սերեֆիկն ճանչած ու վկայած բզորտ մարդ լինի, փորձած հալալ, նա ի դարպասն երդնու, սերեֆիկն ի խաչն եւ յաւետարանն, որ իր գրածն որ կայ յիր տֆթարն՝ նա ըզորտ է, նա առած իր, ու տանուն գիրաւունքն»:

Այս ճնշուած, խեղաթիւրուած, այլասերած ձեւերով լեզուն միայն անոր համար սիրելի էր՝ որովհետեւ կենդանի էր, շարժուն...Զարմանալի է որ կիլիկեան հարստութեան պաշտօնական լեզուն ըլլալով հանդերձ, փոյթ չէ տարուած աշխարհաբարը իշխանավայել լեզու մը ընելու:

Գրագէտներն են դարձեալ որ կ'ազնուացնեն զայն. նմոյշ մը Կոստանդին Երզնկացիէն.

Է՛, անմիտ, երբ դու չունիս քեզիկ
բաժին իբր նաղըտով,
Եւ չըկա՛յ առ քեզ գանձի դէզ կամ
քըսակ երկու փողով,
Դու ճնազանդ է՞ր չըկենաս իմաստ-
նոց քիչ խօսելով,
Որ յամէ՞ն պահ չերեւիս մերկ ու դա-
տարկ եւ ամօթով:

Բայց ամէնէն աւելի Քուչակն է որ այն ընտանի, այն միամիտ արտայայտութիւնը, զոր ունի այս նոր սեռը, դեղեւկոտ, թոթովող լեզուն, կրցած է զօրութեան աստիճանին բարձրացնել իր պատկերներու պայծառութեամբը, զգացումներու խորութեամբը եւ իմաստներու նրբութեամբը.

կանթեղիկ մըտիկ արա, ջուրըն ու
ձէթն ու ճուրըն իւման.
կանթեղն է մտաց նըման, ջուրըն
ուսման, ձէթն գիտութեան.
քանզի զմիտքդ սուրբ ունիս, դու
սիրով ջանա ուսման,
Հոգին է պայծառ գունով, որ լոյս
տայ քեզ մըտութեան:

Եւ ահա հասաւ Մխիթար Աբբայ. եօթնեւտասներորդ դարուն մէջ աշխարհաբարի վրայ ուշադրութիւն դարձնող ինք եղած է: Վերին աստիճանի գործնական միտք՝ ինք ըմբռնած է լեզուին անհրաժեշտութիւնը, եւ հետամուտ է եղած նոր լեզուին ձեւերն որոշելու, հաստատելու, սահմանելու:

Իր աշխարհաբարի քերականութիւնը թէեւ կատարեալ գործ մը չէ. բայց իրարաճանակային վիճակին մէջ ալ՝ բոլորովին համաշունչ է նոր լեզուի ոգւոյն: Իր աշխարհաբարն ալ աւելի մօտէն, աւելի որոշ կը հնչէ մեր ականջներուն.—

«Պէտք է գիտնալ որ եթ գիրն անուններուն վերջը միշտ բացորոշելու համար կը դրուի այս մեր աշխարհաբար լեզուին մէջ. Նորա համար շարադրութեան եւ խօսից [illegible] անունն թէ ուղղական լինի, թէ [illegible] րութեամբ նախդիրէ տրական [illegible] թէ հայցական, եթ գիրը [illegible] նու ..»:

Բայց Մխիթարի ջանքը կղ[illegible] եալ կը մնայ. լատինաբանութեան հրդեհը ճարակեր էր. ունիթոռ[illegible] հայ լեզուն ձեւած էին լատինե[illegible] վրայ. Յակոբ Հոլով 1674ին [illegible] քերականութիւնը պատրաստեր [illegible] հայ լեզուն՝ ռամկի լեզուն՝ ազնիւ [illegible] գուն ապականներ էր՝ այլանդակ[illegible] էր... եւ ով որ չհետեւէր այդ [illegible] լանդակութեանց՝ հերձուածող [illegible] համարուէր:

Բայց մեծն Մխիթար պատր[illegible] րեր էր իր աշակերտներուն որ [illegible] թով այդ պղծութիւնները [illegible] հայ լեզուին երեսէն, եւ Հ. [illegible] եան առաջինը կ'ըլլար [illegible] ուով մը թարգմանելու Թովմա [illegible] բացին, ու եկան հետզհետէ [illegible] մէեան, Աւետիքեան, եւ իրենց [illegible] րականութիւններով ուղիղ [illegible] ցոյց տուին:

(6) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿ[illegible]

(Շար.)

պայքարող, Հայրենիքի համար մարտնչող հայութեան դրօշմը։

Հիմնական ճակատ մը ասէ, ուր ուժերը պէտք է ըլլան ոչ միայն դաշնակցական ընկերները, այլ եւ բովանդակ հայութիւնը, իր ազգային միութիւններով, իր կրթական, բարեգործական, մշակութային ու երիտասարդական կազմակերպութիւններով, որոնց չէզոք ու անվերապահ աջակցութիւն պիտի տայ ամէն դաշնակցական։

Շրջ. Ժողովը այս կենսական հարցին առթիւ, անգամ մը եւս շեշտեց իր պարագան թէ Դաշնակցութիւնը՝ Եգիպտոսի մէջ ալ, դիտաւորութիւններ չունի երբեք ազգային, գաղութային ու մշակութային կազմակերպութիւններուն հանդէպ. պատրաստ՝ ամէն կարգի աջակցութեան, հակող ուժը մը միայն հանրային գործերուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համերաշխ ոգիով ձեռք կուտայ այն ամէն կազմակերպութեանց, որոնք կը գործեն յանուն այս ժողովուրդի բարօրութեան եւ յանուն ազգապահպանման։

Ընկերներ,

Ահա՛ այն ուղեգիծը, զոր գծեց իրեն ԺԹ. Շրջ. Ժողովը, որ կուգայ այս առթիւ յիշեցնել իւրաքանչիւր Դաշնակցականի պարտքը — վառ մնալ հաւատքով, պատրաստ զոհուիլ ամէն զոհաբերութեան եւ հաւատարիմ՝ մեր կազմակերպութեան այն մեծ նահատակներուն, որոնք մեզ կտակ(?) գործեցին եւ նոր դիմագիծ տուին հայութեան ու նոր թափ՝ անոր պահանջներուն։

Այս առթիւ, յարգանքով ու խորին յուզումով կ'ոգեկոչենք յիշատակը ոչ միայն անոնց, որ ընդմիշտ բաժնուած են մեզմէ, այլ եւ անոնց, որ այս գաղափարներուն անսասան ու հաւատաւոր ջահակիրներ, կը տառապին մութ բանտերու եւ աստանդական(?) մէջ, անհուն տառապանքներով։

Կասկած չկայ, թէ պիտի հնչէ նաեւ անոնց փրկութեան ժամը, եթէ մենք եւ ազատ հայութիւնը յամառօրէն շարունակենք անոնց ընդհատուած գործը։

Անշուշտ, ամէն Հայ պարտաւոր է իր կեանքին, ժամանակին, գոյքին եւ սրտին մէկ մասը տրամադրել հայ դատին ու հայրենիքին, եւ հայ սերունդներու փրկութեան։ Բայց ամէն դաշնակցական պարտաւոր է նուիրաբերել իր ամբողջական էութիւնը, նիւթական ու բարոյական, իր հայրենիքին ու ժողովուրդին, զոհաբերելով միայն անձնական մասը իրեն ու իրեններուն համար։

Ցանկանալ ըլլալ մեծ զոհաբերութեանց, բարոյական, ֆիզիքական ու նիւթական, նախանձախնդիր ըլլալ կազմակերպական օրէնքներուն ու հրահանգներուն, վեր մնալ անձնական նկատումներէ ու լծուիլ գործի բոլորանուէր ու համերաշխ ոգիով այն մեծ կազմակերպութեան համար, որուն գոյութիւնը, որուն հաշտ(?), արի, կարգապահ ու հաւատաւոր գործունէութիւնը մեծագոյն գրաւականը կը կազմէ Հայ Դատի կենդանի պահպանման, հայ ժողովուրդի ու հայրենիքի իրաւունքներու պաշտպանութեան, այսօր եւ մանաւանդ վաղը։»

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գիւղացիութեան քաղաքը

— :-: —

Գեղեցկութեան քաղաքի ունենալէ յետոյ, ինչո՞ւ քաղաք մը չունենանք, — ըսեր են Անատոլցիները։ Եւ ահա ծրագիր – կանոնագիր մը պատրաստեր են, որուն տրամադրութիւններն են. —

Ա.— Անտալիա քաղաքին մէջ յունուար 31ի գիշերը վերջանալու պայմանաւ, այդ մարդոց մէջ գեղեցկութեան եւ վայելչութեան մրցում մը բացուած է։

Բ.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ 20 տարեկանէ վեր ամուրիները միայն։ Այրի մարդիկ չեն կրնար մասնակցիլ մրցումին։

Գ.— Դատական մարմնին կողմէ հասակը անյարմար նկատուողները չեն կրնար մասնակցիլ մրցումին։

Դ.— Դատական մարմինը կը կազմուի Անտալիայի ծանօթ եւ իրաւասու անձնաւորութիւններէ։

Ե.—Մրցումի մտնելու համար անձնապէս պէտք է դիմում կատարել, որպէս զի հասակը չափուի, քանի որ լուսանկարին վրայ գործողութիւն չի կատարուիր։

Զ.— Տարիքը, ակռաները, լանջը եւ հասակը նախապէս որոշուելիք չափին յարմարողներու միջեւ մրցում կատարուելով, առաջնութիւն շահողը «Անտալիայի գեղեցկութեան թագաւոր» պիտի հռչակուի։

Է.— Այդ պայմաններու տակ առաջին հանդիսացող երիտասարդը կազմակերպիչ մարմինէն 3600 թրք. ոսկիի պարգեւ մը կը ստանայ, ինչպէս նաեւ իր ուզած աղջկան հետ ամուսնացած ժամանակ այդ առթիւ տեղի ունենալիք բոլոր ծախքերն ալ կը հոգացուին։

Դրամատուն մըն ալ սնանկացաւ

— :-: —

Հաշուեյարդարի ենթարկուեցաւ Պոլսոյ «Թիճարէթ վէ Սանայի» դրամատունը։

Դրամատունը 700,000 ոսկի առնելիք ունի վառօդի ընկերութենէն եւ այս դրամը մօտ ատենէ մը պիտի գանձուի։ Ասկէ զատ մէկէ մըն ալ 180 հազար ոսկի պիտի գանձուի։ Դրամատան սեփական Տայմանա ագարակը եւ մեծ անտառ մը արդէն հաշուեյարդար յանձնաժողովին ձեռքը կը գտնուին։ Յանձնաժողովը իր կատարած քննութիւններով այն եզրակացութեան յանգած է որ պահանջատէրերու հետ պէտք է որ քօնքօրտաթօ մը կնքուի։

Քօնքօրտաթօ կնքուելէ վերջ, գանձանակներէ եւ կամ անոր նման փոքր պարտքերը որոնց գումարը 500 ոսկին չանցնիր, միանուագ կերպով պիտի վճարուին։ Այս ձեւ փոքր պահանջատէրերու թիւը 120 հոգի կը կազմէ։

Ասկէ գումարներ պահանջողներն ալ այդ փոքր գումարները ստացողներուն նման, նախ 500ական ոսկի պիտի առնեն։

Մեծ պահանջատէրերուն գումարներէն 500 ոսկին հանելէ յետոյ, մնացեալ գումարին հարիւրին 10ը անմիջապէս պիտի ստանան, իսկ մնացեալ 20ը մէկ տարուան ընթացքին երկու անգամէն անպայման պիտի վճարուի։

Մեծ պահանջատէրերէն [illegible]ական դրամատունն ալ, վառօդի ընկերութենէն առնելիք 700 հազար ոսկիէն 500 հազարը պիտի առնէ։

Տայմանի ագարակն ու մեծ անտառը՝ պահանջատէրերէն Իշ եւ Երկրագործական դրամատուներու կողմէ շահագործուելով, եթէ բան մը գոյանայ, քօնքօրտաթօյին համաձայն կը կարծուի թէ մինչեւ հարիւրին 50—60 չափով կարելի պիտի ըլլայ վճարում ընել միւս պահանջատէրերուն։

Բայց եւ այնպէս, կ'ըսէ «Հապէր», բոլոր առնելիք խոստումէ անդին չեն անցներ եւ փաստ է որ պահանջատէրերը դեռ առանց չեն ստացած։

ՀԱՅ ՊԱՐՈՒՀԻ ՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Օր. Ատրիանա Փանոսեան, որ երկու տարիէ ի վեր Սպանիոյ մէջ դասական պարերու կը հետեւէր, այժմ պայմանաւորուելով թատերական մեծ ընկերութեան մը հետ, թուրնէի ելած է Սպանիոյ, Փորթուկալի, Հիւս. Ափրիկէի եւն. շրջաններու ու ամէն տեղ ալ ունեցած է մեծամեծ յաջողութիւններ։

Լիզպոնի յայտնի օրաթերթ «Diaro de Noticias» իր յուլիսի գեղարուեստական բաժնին մէջ կը գրէ.

— «Քափիթօլօ շէնք թատրոնը, ուր ամէնէն նշանաւոր բեմական աստղերը միայն հանդէս կուգան, ներկայիս շատ հպարտ է իր բեմին վրայ տեսնելով հրապուրիչ ու կախարդող աստղ – պարուհի մը՝ Ատրիանան։

«Դուստրը յայտնի արուեստագիտուհիի մը, այս պաշտելի բուխ գեղեցկուհին ունի հոգիներու խորը թափանցող սեւ ու խոշոր աչքեր եւ արուեստ մը՝ այնքան առոյգ, շէնք ու շնորհալի՝ իր պատկերացուցած բոլոր տեսակի սպանիական հարազատ պարերուն մէջ։

«Ծնած Մ. Նահանգներու մէջ, Ատրիանա իր ծանօթական պարի կրթութիւնը կը ստանայ տակաւին շատ մատաղ տարիքէն ու կարճ միջոցի մէջ ունենալով հսկայական յառաջդիմութիւն՝ Փարիզի մէջ շուտով բեմական անուն կը հանէ, դիւթելով ժողովուրդը իր հրապուրիչ պարերով։

«Յետոյ՝ Սպանիոյ Սէվիլ քաղաքին մէջ հին մաւրիտանական խալիֆաներու օրերէն մնացած հնութիւններուն մէջ թափառելով՝ կ'ուսումնասիրէ շարժումներու արուեստը ու զայն ներդաշնակելով իր ձիրքերուն հետ՝ կը տիրանայ գերազանց կատարելութեան մը։

«Ու այս միջոցներով ահա՛, հրապուրիչ, տաղանդաւոր ու դեռատի այս Հայուհին շուտով ներկայ կ'առնուի ու կը սիրուի Սէվիլի բնակիչներէն, ինքն ալ «La Sevilliana» մը — Սէվիլցի աղջիկ մը դառնալով։

«Մենք հպարտ ենք իր արուեստով։ Այս երեւոյթին երիտասարդուհին կրցած է արդէն շատ տեղեր նուաճել ու ամէն տեղ ալ լաւագոյն քննադատներու կողմէ գնահատուիլ։

«Սեպտեմբերին, իրեն համար շատ նպաստաւոր պայմանագրութիւններ լրանալէն վերջ, Փորթուկալի եւ Սպանիոյ մէջ, Ատրինա պիտի փորձէ շարժապատկերի մէջ մտնել, ուր վստահ ենք, նոյնչափ մեծ յաջողութիւն եւ յաղթանակներ պիտի ունենայ, ինչպէս ունեցաւ մեր Capitolo բեմին վրայ»։

Օր. Ատրինա դուստրն է ծանօթ երգչուհի Տիկ. Զապէլ Արամի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ, 28 Օգոստոս.— Այս Միութիւնը դեռ իր հիմնադրութեան տարին չբոլորած, տուաւ հրապարակային երեք հանդէսներ, հոծ բազմութեամբ։ Իր բացման հանդէսին, Խարբերդցի մտաւորականներու յիշատակին սարքուած երեկոյթէն յետոյ, շաբաթ երեկոյ, 27 օգոստոս, Էմիլ Զոլայի ընդարձակ սրահէն մէջ կրկին տուաւ գիրենք՝ «Մաշդի-Իբրադ» օփերէթով։ Չենք ուզեր խօսիլ թատրոնին մասին, որովհետեւ հետաքրքրականը ո՛չ թէ ներկայացուած խաղն է, այլ իրենց աշխատանքը։ Ընելիք չունինք այս 20-24 տարեկան երիտասարդներուն թափած ճիգին առթիւ, քանի որ իրենց բոլոր ձեռնարկները քաջալերելու կուգայ հոծ զանգուած մը։

Լիոնի մէջ, գրեթէ միակն է այս Միութիւնը որ կը վայելէ ժողովրդականութիւն։ Այս արդիւնք է անշուշտ նայն ճիգերուն։ Բայց, որպէսզի այս երիտասարդ կազմակերպութիւնը դառնայ միակ ներշնչարանը Խարբերդցի ամբողջ երիտասարդութեան, հարկ է իր մէջ առնել Խարբերդ նահանգին ենթակայ բոլոր գիւղացի եւ քաղաքացի երիտասարդները։ Այն ատեն, Խարբերդի Երիտասարդաց կը դառնայ կուռ, անհամեմատ աւելի զօրեղ Միութիւն մը։ Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է լուրջ աշխատանք եւ համերաշխութիւն։ Մեր այս ցիր ու ցան օրերուն, երբ վտանգը կը սպառնայ ջլատել հաւաքականութեան ճիգերը, պատուար պէտք է կանգնիլ անոր դէմ, գոնէ նուազագոյն գոհունակութեամբ պահել կարենալու համար համբանքը։ Միութիւնը հանդէս - երեկոյթներու, բազմութիւնները խնդացնելու կամ յուզելու չափ ալ ներքին աշխատանք կատարելու է, — հայ մշակոյթը տարածելով նախ անոր երիտասարդութեան մէջ։

Եթէ կան երիտասարդներ որ իրենց օրերը կ'անցընեն սրճարաններու եւ պարասրահներու մէջ, դուք ալ շաբաթը գոնէ երկու օր օգտագործեցէք ձեզ համար, դասախօսական, գրական, վիճաբանական ու պատմական հարցերու շուրջ։ Ահա առանց պէտք է ըլլան Խարբերդի Երիտ. Միութեան նպատակները, որովհետեւ, այդ է ինքնազարգացման եւ կատարեալ հայ քաղաքացի դառնալու ճամբան։ Այս թելադրութիւնը կ'ընենք անոր համար որ, մօտերս նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի։ Սէր ու գուրգուրանք հայ լեզուին, եւ բոլոր այն բաներուն, որ ծնունդ են հայ մտքին եւ բազուկին։

Թ. Հերոյեան

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 28 օգոստ.— Հայրենակցական եւ զանազան միութիւններ իրենց ամառնային պարտականութիւնները քիչ թէ շատ կատարեցին,— դաշտահանդէս, պարահանդէս, գիւղագնացութիւն, եւայլն։ Անոնց կարգին, «Հայ Արիներու» մասնաճիւղին Դայլիկներու «Արծուիկ» խումբին կողմէ կը սարքուի դաշտապարահանդէս մը, կիրակի օր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Belle Collineի գեղատեսիլ լեռնադաշտին վրայ։ Առաջին կարաւանը մեկնեցաւ Place Guichardէն, մասնաւոր օթօքարով, որ վարձուած էր Միութեան կողմէ։ Կէսօրէ առաջ արշաւել ժամերուն մեկնեցան երկու մեծ ինքնաշարժներ, կէսօրէ վերջ երկու հատ եւս։ Կանուխէն սկսած էր խանդավառութիւնը։ Ինքնաշարժերուն մէջ, խումբ մը երիտասարդներ հայրենաշունչ երգերով կ'ոգեւորէին բազմութիւնը. «Այդ երգը հեղ մըն ալ երգեցէք», «Հայրունները, մայրիկը ձեզ դուրս», կը պոռար 45—50ի մօտ աշխոյժ մազերով մայրիկը։

Հանդէսը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Օրուան նախագահը, Պ. Վ. Զուլլէրեան, կը բացակայէր կամքէ անկախ պատճառով մը։ Տեղին վրայ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Թ. Այվազեան որ, բովանդակալից բանախօսութեամբ մը, կոչ ուղղեց հայ մայրերուն, որ իրենց փոքրիկները, պատանիները վստահօրէն յանձնեցին Արիներու միութեան, «որոնք պիտի կրնան ձեզ վերադարձնել մէկ մէկ պատրաստուած տղաքներ, բարոյապէս թէ ֆիզիքապէս մարզուած»։

Յետոյ ըստ յայտագրին, գայլուկները եւ սկաուտները կատարեցին տողանցք մը։ Հայկական եռագոյնը եւ սկաուտական դրօշակը կը ծածանէին բազմութեան վերեւ։ Այնուհետեւ սկսան եւրոպական պարերը, որմէ վերջ տեղի ունեցաւ գրօշարշաւ, վազք, եւն.։

Արիներու պետին բանախօսութենէն յետոյ, աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ մէկ շիշ շամպանիա։ Աճուրդը շահեցաւ Զ. Ռ. Մ.ը։ Յետոյ վերսկսան խաղերը, պարերը հայկական եւ եւրոպական։ Սկաուտները կը ցուցադրէին իրենց զանազան խաղերը, — վազք, չինեւճափով օդային պատերազմ, կրակ վառել, մրցում, բուրգեր, հանուիլ հագուելու մրցում, եւ շատ մը անակնկալներ։ Հանդէսի պահուն ներկաներուն լուսանկարը առնուեցաւ։

Խանդավառ մթնոլորտը տեւեց մինչեւ իրիկուն ուշ ատեն եւ ժողովուրդը օթոներով փոխադրուեցաւ քաղաք։ Ճամբան խանդավառութիւնը կրկնուեցաւ։ Երիտասարդները համախմբուած էին գրեթէ մէկ տեղ, հնչեցնելու համար «Մեր հայրենիք»ը, «Մենք անկեղծ գինուոր ենք»ը, «Ձայն մը հնչեց Էրզրումի լեռներէն» եւլն.։

Թ. Նուպեմ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԵՐԳ ՄԸ ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿՈՎ

— :-: —

Նոր Օր դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Օգոստոս).

—«Հակադաշնակցականները կ'առարկեն թէ Հայաստան մը կայ, որ ունի իր պատասխանատու կառավարութիւնը, ան է որ իրաւունք ունի կարգադրութիւններ ընելու հայ ժողովուրդի մասին եւ անոր հաւանութեամբ է որ գաղութներու մէջ պէտք է համագաղութային ձեռնարկ ըլլայ։ Սկզբունքով դէմ չենք։ Բայց չէ՞ որ այդ պատասխանատու կառավարութիւնը ամբողջ հայ ժողովուրդի կառավարութիւնը չէ իր յայտարարութեամբ, չէ՞ որ նոյն կառավարութիւնը վճռապէս դէմ է գաղութային խնդիրներով զբաղելուն (թէեւ գաղտնօրէն կը զբաղի եւ դասեր կը լարէ)։

Քանի որ ձեռքը ձողին չի գարներ, միթէ՞ կը նշանակէ թէ գաղութներն ալ նոյնը պիտի ընեն, սպասելով որ հրաշք մը կատարուի եւ փրկուի մեր ժողովուրդը։ Միամիտ, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, բարիք սպասելու համար Երեւանէն։

Բոլշեւիկները եթէ ուզեն անգամ, չեն կրնար օգտակար ըլլալ գաղութներուն։ Անոնցմէ կարելի է սպասել միայն որ գաղութները պառակտեն, աշխատաւորութիւնը կազմակերպեն, դասակարգային գիտակցութիւնը արթնցնեն եւ դասակարգային պայքարի ճամբան հարթելով հայ աշխատաւորութիւնը կապեն իրենց գտնուած երկիրներու բնիկ աշխատաւորութեան։ Բոլշեւիկները չեն հաւատար ոչ հայկական համագումարներու, ոչ ալ համազգութային մարմնի։ Ոչ միայն չեն հաւատար՝ այլ զանոնք կը նկատեն ազգային գրգռութիւնները վառ պահող կազմակերպութիւն ու մարմին, որ ըստ իրենց, կրնայ գործիք դառնալ աշխատաւորութեան թշնամի տարրերու ձեռքին։

Երբ այս է Երեւանի մտայնութիւնը, որ կը բխի համայնավարութեան հիմնական սկզբունքներէ, եկէք եւ բացատրել որ գաղութներու կազմակերպութեան գործը եւ գաղթականներու հողը վերցնէ ինք, կը նշանակէ լուսնի մէջ ապրիլ եւ տեղեկութիւն չունենալ կատարուած հայկական յեղաշրջումներու մասին։

Երեւան ունի իր գործունէութեան դաշտը որ բաւական ընդարձակ է։ Եթէ անձնուիրութեամբ եւ առանց յետին մտքի աշխատի դաշտին մէջ, Հայաստան ու հայ ժողովուրդը կրնան օգտուիլ իրմէ եւ այդքանը կը բաւէ արդէն գալիք սերունդներու երախտագիտութեան արժանի ըլլալու համար։

Ուրեմն, մենք նայինք մեր գլխուն ճարը»։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԻՏԻ ՁԱԽՈՂԻ

Վերջին լուրերու համաձայն, բրիտանական գործադուլը կարճ պիտի տեւէ, որովհետեւ սենտիքաները հազիւ քանի մը օրուան բաւելու չափ նըպաստ ունին։ Առաջին օրէն իսկ, նախատեսուած 200,000էն 110,000 հոգի միայն միացան հոսանքին։

Եթէ շարժումը ծաւալի, շաբաթը 100 միլիոն վնաս պիտի պատճառէ անգլիական առեւտուրին։ Հետեւաբար, կառավարութիւնը եւ գործատէրերն ալ շահագրգռուած են որ տագնապը չերկարի։

Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին քանի մը օրէն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԽԱԽՈՏԻ մեծ ընկերութիւն մը, Եունայթըտ Սիկար Սթըրս, սնանկացաւ 9,500,000 տոլար (240 միլիոն ֆր.) բացով։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ֆեզի կը հաղորդեն թէ Պ. Յակոբ Գալէնտէրեան, բնիկ Քէսապցի (Սուրիա) փայլուն յաջողութեամբ շրջանաւարտ եղաւ Օնտի երկրագործական բարձրագոյն վարժարանէն (EcoleRégionale d'Agriculture d'Ondes, Haute-Garonne)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [39]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Քաղաքական

Բ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Տաքութիւն եւ առատ ջուր առաջ կը բերեն իր շուրջը յորդառատ բուսականութիւն մը, որուն շնորհիւ ան խիստ բարեբեր ովասիս մըն է։ Իր պարտէզներուն մէջ կ'աճին թթենի, ընկուզենի, թզենի, սքանչելի որթատունկ, կեռասենի եւ նռենի։

Նոյնպէս սքանչելի բուսականութեամբ օժտուած է Աստաձոր — չայի Երասխ թափած տեղը։

ՕԱՐՏԱՐԱԳԱՏ.— Հայաստանի արեւմտեան կողմը համանուն գաւառին մէջ գիւղ մը։ Նոյն գաւառին մէջ կը գտնուին համբաւաւոր իրենց հին եկեղեցիներով՝ Թալիշ (Արուճ) եւ Թալին։

Դարձեալ նոյն գաւառին մէջ կը գտնուին Հայաստանի ամենահին մայրաքաղաքին՝ Արմաւիրի աւերակները համանուն բլրակին վրայ։

Արմաւիրի բլրակը ծովին մակերեւէն 980 մեթր բարձր է եւ կը գտնուի Երասխէն 2 փարսախ հեռու եւ Թէփէտիպի հայաբնակ գիւղին մօտ։ Այս բլրակին ստորոտը կ'երեւի Երասխի հին հունը, զոր այլազգիներ կը կոչեն Գուրու Արազ (ցամքած Արաքս)։

(Նոր-Արմաւիր անունով քաղաք մը հիմնած են Հայեր Գուպանի (Ռուսիա) մէջ 1848ին)։

Նշանաւոր էր իր մօտը եղող «Սօսեաց անտառը», որուն նուիրուած էր Անուշաւան, որ կը կոչուէր նաեւ «Սօսանուէր»։

Հայեր Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ սօսի դողդոջուն տերեւները կը պաշտէին եւ խորհուրդ կը հարցնէին անոնց։ Այս հարցուկ – սօսիներէն(*) ոչ մէկ հատ մնացած է այժմ. այլ ոչ – այնքան հեռուէն հոսող Գարասուի մօտ կ'երեւին միայն ուռիներ։

Դէպ ի արեւմուտք Ախուրեանի ափերուն մօտ կան Արշարունիք գաւառին մէջ Երուանդաշատ քաղաքին աւերակները, որ Թուրքերու կողմէ կը կոչուի Գարա – Գալէ (Սեւ բերդ)։

Այս քաղաքը, որ Երուանդաշատ ալ կ'ըսուէր, շինուած էր Երուանդ Բ. Թագաւորին կողմէ։ Նոյն քաղաքին դիմացը՝ Ախուրեանի միւս կողմը Երուանդ շինեց նաեւ Երուանդակերտ քաղաքը՝ ծաղկաւէտ ու զուարճալի հովիտի մը մէջ։

Նոյնպէս Երուանդ Բ. շինած է նոյն գաւառին մէջ Բագարան քաղաքը՝ Երուանդաշատէն 9 քիլոմեթր հիւսիս՝ Ախուրեանի եզերքը։

ԼԻՋԻՆ.— Գաղար – չայի հովիտին վրայ հայաբնակ ազատ գիւղ, որ կը գտնուի 1550 մեթր բարձրութեան վրայ։ Ունի շքեղ տեսարան եւ հրաշալի բուսականութեամբ օժտուած անտառ մը, ուր կ'աճին յոյնատեսակ փառաւոր կաղնիներ, ոփիներ, գեղեցիկ մացառներ։ Հողը ծածկուած է հրանուններով, խոլորձներով, եղեսպակներով եւ մեխակներով։

ՄԵԾ – ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Փամպակի գաւառին կեդրոնը ըսուած։ Թիֆլիսէն – Աղեքսանդրապոլ երկաթուղագծին վրայ անտառաշատ ամառանոց, որ ունի առողջարար օդ եւ ջուր։ Համբաւաւոր է մեղրը։

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Սիւնիքի (Զանգեզուր) Ծղուկ գաւառին մէջ մեծ գիւղ։ Ունի առողջարար օդ եւ ջուր։ Համաճարակ գոյութիւն չունի հոն։

Մօտէն կ'անցնի Որոտն (Պազար չայ) գետը, որ սկիզբ կ'առնէ Սիւնեաց Տէվէկէօլ լեռնէն ու մինչեւ Տաթեւ այդ անունով հոսելով՝ կ'անցնի Տաթեւի «Սատանի կամուրջ» անուն բնական կամուրջին տակէն։ Այն ատեն կ'առնէ Գափան – չայ անունը, զոր պահելով մինչեւ որոշ հեռաւորութեան վրայ կը փոխուի Բարկուշատի կամ Բերկուշատի, որ իր ձախ կողմէն ընդունելով Հագարու (Աղաւնոյ) գետը, կը թափի Երասխ։

Բնակիչները գաղթած են Խոյէն եւ Սալմաստէն 1829ին։

Այս գիւղը կը յիշուի ԺԳ. դարուն մէջ։

ԴԱՎԱԼՈՒ.— Այրարատայ Ուրծ եւ Արած (Վէտի Բասար) գաւառի գիւղ, Երեւանէն Նախիջեւան տանող ճամբուն վրայ։

Դիրքը դաշտային է եւ երկրագործութեան ու այգեգործութեան նպաստաւոր։ Օդը բարեխառն է եւ ջուրը առողջարար։

ԱՆԳԵՂԱԿՈԹ.— Մեծ գիւղ Սիւնիքի Ծղուկ գաւառին մէջ՝ Որոտն գետի ձախ ափին վրայ։

Ժէ. դարուն վերջերը այս գիւղի տանուտէր Մելիք Շաֆրազի քով հաւաքուեցան (1699ին) Իսրայէլ Օրիի թելադրութեամբ՝ մօտաւոր աւաններու 9 կամ 10 տանուտէրները, Հայաստանի վերականգնելու խորհրդակցութեան համար։

Սիւնիքի պատմական Վայոց ձոր (այժմ Դարալագեազ) գաւառին կեդրոն Քէշիշքէնտ աւանին մօտ կը գտնուի պատմական Թանահատից վանքը։

ՅՈՎՀ. ՊԱԳԷՍԵԱՆ

(Շար.)

(*) Շէնք սօսիներ կան Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան (Ռուսաստան) Օրտուպատ քաղաքին շուրջ։ Ասոնցմէ մին որ այդ կողմերուն մէջ ամենահռչակաւորն է, կը բարձրանայ ընդարձակ հրապարակի մը մէջտեղը։ Իր բունին շրջապատը է 13 մեթր։ Անոր մէջ բացուած խոռոչը կրպակի մը վերածուած է կօշկակարի մը կողմէ։ Իսկ իր ճիւղերը շուք կ'ընեն հրապարակին վրայ, ուր կը զովանան քաղաքին բնակիչները։

12 ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ ոստիկանական Ա. ճիւղի տնօրէնութիւնը, համայնավարական փրոփականտ կատարելու համար Պոլիս եկած օտար գործակալներ ձերբակալած է։ Ասոնք 12 հոգի են եւ ամէնքն ալ պուլկար են։

Այս 12 համայնավարները խոստովանած են իրենց յանցանքը։ Ոստիկանութիւնը բոլորն ալ դատարան յանձնած է։

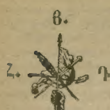

Գաւառ

Լիոնի Մարզպետ խումբի խմբական ժողովը, այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբը վաղըՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ջեկուցում շրջ. ժողովի:

ԻՇԽԱՆ. – Այս Շաբաթ իրիկուն, նոյնպէս:

ԳՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Նոյն օրակարգերով:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Նոյն օրակարգերով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութիւնլիթէի սրահը, 24 rue St. Victor. Նախօրդ օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-Գոււա Քոլոնպի Զէյթուն կամիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Նաւարդեան, Փոթորիկ, Ազատամարտ, Մասիս խումբերը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 345 Ave. d'Argenteuil: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահաճոյական ծովային պտոյտ մը դէպի ՍՈՒՐՄԻՈՒ ծոցը, այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլ. Օտտոյի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

Ժամադիր առաւօտուն ժամը 7.45ին Փլաս Փրէֆէքթիւր, առնելու համար 22 եւ 23 թիւ հանրակառքերը:

Ճաշը եւ յոքնաքի շապիկ միասին բերել: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան կողմէ: Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամառի անտառին մէջ (Պազ աղբիւրին մօտ): Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

Մուտքը ազատ է

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.)

Վարժարանը՝ հայեցի դաստիարակութեան հետ, իր աշակերտուհիներուն կ'ապահովէ միջնակարգի համապատասխան ուսում:

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները կ'աւանդուին հաւասար խնամքով: Ուսման բոլոր ճիւղերը կը պահեն իրենց մասնաւոր տեղը:

Աշակերտուհիներու արձանագրութիւնը կը սկսի Օգոստոս 15ին: Նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուողներու զաւակները պիտի ընդունուին իբր կիսաթոշակ:

Պայմաններու համար դիմել վարժարանին Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէս օրէ վերջ:

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ Ներկայացումները

1933 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին

Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)

Ղեկավարութեամբ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի

ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

Կը ներկայացուի՝

ԲՈՒԸ

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանից՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուստեան, Ա. Ցարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զոլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

Այրի Տիկին Մաքրուհի Մինասեան, Այրի Տիկ. Մարիամ Երանեան եւ համայն Երանեան ընտանիքը, Այրի Տիկ. Սուլթան Մինասեան եւ զաւակունք (Ռուսիա) եւ պարագաները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, փեսային, քեռայրին հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

Պ. ԳԱԼՈՒՍՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 30 Օգոստոս Երեքշաբթի օր, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ հանգուցեալին բնակարանը, rue Moulin à Vent, Սարսէլ:

Հաղորդակց.— կառ. տիւ Նօրէն շոգեկառք առնել 12.18 կամ 1.52 եւ իջնել Սարսէլ Սէն Պրէս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Շաւարշ Քիպարեան եւ իր մայրը Արշալոյս կը փնտռեն իրենց ազգականները Շապին Գարահիսարցի Վարդանոյշ Շիրինեան, Վարդուհի եւ Աշոտ Պօյաճեան (Թամզարացի), Երանուհի եւ Երուանդ Տէր Մարտիրոսեան (Պօյապատցի), Մարի հաճի Նազիկի Շայրեան: Դիմացնել Schavarsch kibarianի, Chez Me. Girault, Avigny, Ports sur Vienne (Indre et Loire). France

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի սկաուտական խորհուրդը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր սկաուտ կամ ոչ սկաուտ եղբայրները, ինչպէս նաեւ Սէն Լուի, Պօմօնի եւ միւս արուարձաններու սկաուտ պատասխանատու խմբապետները, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Bar de la Poste, 2 rue Colbert, պարտաւորիչ ներկայութիւն: Վերջիշեալ թուականէն սկսեալ բոլոր հայ ծնողները կրնան սկաուտ արձանագրել տալ իրենց զաւակները: Գրասենեակը բաց է Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

322՝ ինքնահաս գրիչ, 367՝ ժամացոյց, 147՝ Արարատի մեծադիր պատկերը, 78՝ մէկ շիշ քոլօնեա, 344՝ Հայաստանի մեծադիր քարտէսը, 188՝ Ապրիլեան եղեռնի գիրքը:

Շահողները դիմեն հետեւեալ հասցէին, Պ. Լեւոն Թոսսեանի, Օթօ փողոց, թիւ 3 Բրիասի:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 31 օգոստ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ (խսկումբրէ): Տանտիկիններ, օգտուեցէք եւ կերէք հարան եւ մաքրօ:

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Հնձուոր չէ՞ք ուզի, պարոն, — ասաց նա ձեռքը պատռուած գլխարկին տանելով ու մատը գնելով ձիու սանձին:

Պայմանական նշանն էր դա, եւ ձիաւորը որ արտաքուստ մի գիւղական կառավարչի տեսքն ունէր, իջաւ ձիուց ու սանձը ձգեց կենդանու վիզը:

— Ի՞նչ կարող ես անել:

Բոռ գլխարկն էր տրորում ձեռքում:

— Խոտ կը հնձեմ, ցանկապատ կը շինեմ, — սկսեց նա ու շարունակեց նոյն եղանակով. — գիշերը ժամը մէկին կլոր նկուղի մուտքին: Հետներդ առէք երկու լաւ ձի ու սայլ: Ես կը լինեմ նկուղում: Բաց ի դրանից կարող եմ եւ հող փորել, պարոն, այլ եւ…

— Լա՛ւ, ինձ միայն հնձուոր է պէտք: Այս կողմերում արդէն աշխատա՞ծ էք:

— Միայն մի անգամ, պարոն: Զգուշացէք որ զալու էք լաւ զինուած: Հեծելախումբի կարող ենք հանդիպել: Անտառի արահետովը մի գնաք. միւս կողմից աւելի ապահով է: Եթէ լրտեսի հանդիպէք, խօսել պէտք չէ. զարկէք: Կ'աշխատեմ ձեզ գոհացնելու, պարոն:

— Լա՛ւ, բայց ինձ պէտք է փորձառու բանուոր: — Ո՛չ, մանրուք չունիմ:

Նրանց մօտեցել էր մի մուրացիկ քրքրուած շորերով ու ասում էր մի ողորմելի միապաղաղ ձայնով.

— Ողորմեցէ՛ք թշուառ կոյրիս, ի սէր Տիրամօր… Շուտով հեռացէք. մի հեծելախումբ է գալիս այստեղ… Ամենասուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածին: Ձեզ են որոնում, Րիվարէզ, երկու վայրկեանից այստեղ կը լինեն… Բոլոր սուրբերըձեզ օգնական պահապան… Շտապեցէ՛ք: Բոլոր անկիւններում լրտեսներ կան: Աննկատ անց կենալ կարելի չէ:

Մարկոնին սանձերը դրաւ Բոռի ձեռքը:

— Շո՛ւտ: Շտապեցէ՛ք կամուրջը ու ձին թողէք: Այնտեղ կարելի է թաք կենալ խրամում: Մենք բոլորս էլ լաւ զինուած ենք ու մի տասը վայրկեան կը պահենք նրանց:

— Ո՛չ, չեմ ցանկանում որ ձեզ բռնեն: Կանգնեցէք շարքով կողքիս ու կարգով կրակեցէք ինձնից յետոյ: Այժմ մօտենանք ձիերին. նրանք կանգնած են ապարանքի սանդուղի մօտ. դանակները պատրաստ պահեցէք: Կը խուսանք կռուելով: Եւ հէնց որ գլխարկս նետեմ գետին՝ արձակեցէք սանձերը ու ցատկեցէք մօտիկ եղող ձին: Այսպէսով ամէնքս էլ կը հասնենք անտառը:

Այնպէս կամաց ու այնպէս հանգիստ էին խօսում այս բոլորը, որ նոյն իսկ նրանց կից կանգնած մարդիկը չէին կարող երեւակայել, որ խօսակցութիւնը մի աւելի լուրջ բանի մասին է, քան հունձքը: Մարկոնի իր մատակի սանձից բռնած մօտեցաւ կապուած ձիերին. Բոռը գնում էր նրա կողքից կաղալով, իսկ մուրացիկը նրանց ետեւից ձեռքը կարկառած ու ողորմելի մուրալով: Միքէլէն մօտեցաւ նրան սուլելով: Մուրացիկը նրան էլ հաղորդեց իրերի վիճակը, երբ անց էր կենում մօտովը, վերջինս էլ դընաց ու հանգիստ իմաց տուաւ իրենց միւս երեք ընկերներին, որոնք ծառի տակ նստած հում սոխ էին ուտում: Երեքն էլ իսկոյն վեր կացան ու գնացին նրա ետեւից: Եւ դեռ ոչ ոք նրանց վրայ ուշ չէր դարձրել, որ եօթն էլ կանգնած էին արդէն ապարանքի սանդուղի մօտ, մի – մի սարճանակ բռնած զաղտուկ ձեռքերնին. իսկ բոլորովին նրանց մօտիկ կապուած էին ձիերը:

— Ոչինչ ցոյց մի տաք, քանի անգիցս չեմ շարժուած. — ասաց Բոռ ցածր ու հանգիստ: — Կարելի է չճանաչեն մեզ: Երբ ես կրակ տամ, կրակեցէք դուք էլ կարգով: Մի խփէք մարդոց, ջանացէք ձիերը վիրաւորել, որ չկարողանան ետեւներիցս ընկնել: Երեքդ կ'արձակէք, երեքդ կը լցնէք: Այսպէս ուրեմն, երբ գլխարկս նետեմ գետին, էլ ամէն մարդ իր համար: Միայն ոչ մի պայմանով չմնաք:

— Ա՛յ, գալիս են, — ասաց Միքէլէ: Զարմանքի մի յիմար ու միամիտ արտայայտութեամբ Բոռը նայում էր նրանց, մինչդեռ բոլոր ամբոխը մէկանց թողել էր իր գործը:

Տասնեւհինգ զինուած ձիաւորներ դանդաղ մօտենում էին տօնավաճառի հրապարակին: Շատ դժուար էր խիտ ամբոխի միջից առաջանալը եւ եթէ հրապարակի անկիւնների լրտեսները չլինէին, եօթը դաւադիրները հանգիստ կարող էին աչքից կորչել, քանի որ բազմութեան ուշքը զինուորներին էր դեռ: Միքէլէն մօտեցաւ Բոռին.

— Զփախչի՞նք:

— Ո՛չ, լրտեսները շրջապատած են մեզ, նրանցից մէկը ինձ ճանաչեց: Հէնց նոր մարդ ուղարկեց կապիտանին յայտնելու, թէ ով եմ ես: Մեր միակ փրկութիւնը նրանց ձիերը վիրաւորելն է:

— Դրանցից ո՞րն է լրտեսը:

— Որին առաջին հարուածս տամ: Պատրա՞ստ էք բոլորդ: Ճամբան բաց են անում դէպի մեզ, վրայ ընկնելու:

— Ճամբից դէն. — պոռաց կապիտանը: — Յանուն Նորին Սրբազնութեան:

Ամբոխը եռ քաշեց վախեցած ու զարմացած, եւ զինուորները ուղղուեցան դէպի փոքրիկ խումբը, որ կանգնած էր պալատի առաջ ... Հանկարծ սարճանակը բանեցրեց կից ու կրակ արաւ ոչ թէ մօտեցող զինուորներին, այլ լրտեսի վրայ, որ մօտենում էր ձիերին ու այժմ ընկաւ... ծնօտը ջախջախուած: Երկրորդ հարուածից անմիջապէս յետոյ ... ցին վեց զէնքերն էլ ու դաւադիրները արագ մօտեցան կապած ձիերին:

Հեծելազօրքի ձիերից մէկը ... ու ընկաւ, նրա ետեւիցն էլ ... միւսը մի սուր խրխինջով: Ուրիշ ... վախեցած բազմութեան մէջ ու ... ղակի միջից հնչեց հրամանատարի ... պայի տիրական ամուր ձայնը: ... բարձրել էր ասպանդակների ... մերկ սուր գլխից վեր բռնած:

— Ետեւի՛ցս, տղէք:

Ցանկարծ ճօճեց թամբի վրայ ... ընկաւ ետ: Բոռ կրակ էր արել ... վրայ տեղն ու տեղը սպաննելու ... տաւորութեամբ: Արեան մի փոքր ... սանք վազում էր նրա համազգեստի ... վրայից, բայց նա յուսահատ ... անում դեռ իրեն պահելու եւ ... բաշից բռնած պոռաց:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :: :: :: :: :: :: ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :: :: :: ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա :: :: :: :: :: :: :: ::	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ :: :: :: :: :: :: :: ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
2
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1932

2 Septembre
1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1972 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՈ՛, ԱՅԴՊԷՍ: ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ . . .

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը ժամանակցելով իր կուսակցութեան կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած յուշագրին բովանդակութեան, կը չիշէ.

— «Այս յստակ եւ արժանապատուութեամբ լի յայտարարութիւնը կը հազմէ Արտասահմանի Հայութեան արդար ու անկորնչելի պահանջներուն հիմը, կը խտացնէ Հայութեան ոգին: Ճիշդ է թէ այսօր կայ Հայաստան մը, որուն շինութիւնն ու զարգացումը ուրախութեամբ կ'ուռեցնէ մեր կուրծքերը: Բայց Արտասահմանի հայրենասէր Հայութեան մէջ մէկ հոգի իսկ կարելի չէ գտնել, որ խորհի թէ ներկայ Հայաստանով Թուրքիոյ Հայոց Դատը լուծուած եւ փակուած է: Ճիշդ է նաեւ թէ Հայաստան, իբրեւ անդամ Խորհրդային Միութեան՝ հետեւելով սովետներու արտաքին քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հետ ուղիղ ու բարւոք յարաբերութիւններ ունի, եւ այս պարագան հարկաւ պէտք է նկատի առնուի Արտասահմանի Հայութեան կողմէ: Բայց այս ալ չի պարտադրեր մեզի որ մենք մոռնանք մեր իրաւունքները, որոնք մեզի միայն չեն պատկանիր, այլ նաեւ մեր սերունդներուն:

Թէ Հայկական Դատը կայ ու կը մնայ եւ պիտի չփակուի, մինչեւ որ արդար կերպով լուծուի, ատիկա կը հաստատեն իրենք իսկ Թուրքերը, առաւ հետապնդման համար շատ անգամ մտացածին ծրագիրներ վերագրելով Արտասահմանի Հայութեան ու ամէն տարի յարձակումներ ընելով անոր վրայ, եւ տարօրինակ իրարանցումի մատնուելով, ամէն անգամ որ Հայոց դէմ եղած անիրաւութիւններու եւ Հայկական իրաւունքներու մասին խօսք ու յիշատակութիւն ըլլայ: Եթէ Թուրքեր համոզուած ըլլային թէ իրօք Լօզանի դաշնագրով Հայկական խնդիրը փակուած ու թաղուած է ընդ միշտ, բնաւ մամուլը այլ եւս Հայոց մասին խօսք չէր ըներ, այսքան վրդովմունք չէր ցուցադրեր: Հայոց օճիէր կը թողուր եւ հանդարտ ոգւով երկրին ներքին շինութեան վերաբերեալ գործերով ու խորունկ վէրքերով կը զբաղէր: Այդպէս չըներ սակայն, չորար չանցնիր որ Հայոց մասին բառ մը չըսէ ու չգրէ, նիշդ պարտական մէկու մը մտայնութեամբ, որ ամէն վայրկեան հոգւի ու սրտադողի մէջ է որ պարտատէրը կոկորդէն կը բռնէ եւ իրաւունք կը պահանջէ: («Պայքար», 23 օգոստ.):

Ո՛վ չպիտի ուզէր երկու ձեռքով ստորագրել այս խելօքիկ խօսքերը, որ ընդլայնումն են յուշագրին հետեւեալ պարբերութեան.

— «Բռնութիւնը չի կրնար իրաւունքը ջնջել... Հայ ժողովուրդը բնաւ չէ հրաժարած եւ երբեք պիտի չհրաժարի իր երկրին եւ իր գոյքերուն վրայ իր ունեցած իրաւունքներէն»:

Այո՛, այդպէս: Եւ սակայն...

Եւ սակայն, ի՞նչ կը բանէք, եղբա՛յր «Պայքար» եւ ընկերութիւն, այդ իրաւունքները արժեցնելու համար:

Այդ նոյն խմբագրականին մէջ է որ կը կարդանք, զարմանալ.

— «Հայկական դատը, մեր իրաւունքները չեն մեռնիր, ցորչափ անոնք կենդանի կը պահուին ու կ'ապրին մեր հոգիներուն մէջ: Մենք այսօր չենք գիտեր եւ չենք ալ կրնար ըսել թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս պիտի լուծուի Հայկական՝ Դատը, ոչ ալ այդ տեսակ խնդիր մը կրնայ ամէն օր հրապարակաւ յուզուիլ. բայց գիտենք, կը հաւատանք որ պիտի լուծուի: Եւ կը խորհինք թէ Թուրքերն ալ գիտեն որ պիտի լուծուի»:

Թո՛ղ տուէք որ այստեղ բաժնուինք ձեզմէ: Ինչպէս որ դուք ամէն օր կը բաժնուիք ձեզմէ, երբ, գոնէ ա՛յս խնդիրը միացեալ ճակատով հետապնդելու միջոցներ կը փնտռենք:

Ապացոյց — այս նոյն յուշագիրը, որ ներկայացուեցաւ առանձին: Քիչ մըն ալ պաղատագոյի: Եւ կուսակցութեան մը անունով, մինչդեռ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն չի ճանչնար, այլ պետութիւններ եւ ժողովուրդներ, կամ անոնց քաղաքական օրկանները:

Մանրամասնութի՞ւն է այս: Լաւ: Անցնինք բուն հարցին:

Դուք ազգերու պատմութեան մէջ կարդացե՞ր էք ո՛ր եւ է դէպք, որ քաղաքական դատ մը, իրաւունքներ չահուած ըլլան մաղթելով, հաւատալով, յուսալով: «Ցորչափ անոնք կենդանի պահուին ու կ'ապրին մեր հոգիներուն խորը»:

Անշո՛ւշտ. բարոյական ազդակն ալ մեծ դեր կը կատարէ: Պէտք է վառ պահել յոյսն ու հաւատքը:

Բայց, այդքանը կը բաւէ՞, իրականութեան վերածելու համար «Մեծ Տենչերը»:

Մանաւանդ արդի աշխարհին մէջ, ուր մարդիկ միայն չաչափելով, տեսնելով, լսելով կը հաւատան ո՛ր եւ է բանի:

Ի՞նչ կ'ընէք դուք, կամ ի՞նչպէս կը գործէք, որ հաւատքին հետ գործնականապէս, գործն ալ երեւայ: Գոնէ թեւ տայ, ուժ տայ հաւատքին:

Ո՛ր եւ է տեսիլք — ինչպէս աղջիկ մը — միշտ ալ փախչելու պատրաստուած է, եթէ չբռնես մազերէն:

Ո՞րն է ձեր այն գործը, որ ապացուցանէր թէ խակապէս բռնած էք Հայկական Դատին մազերէն:

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ կը խուսափիք դուք, երբ ուրիշները ամուր բռնած այդ նոյն մազերէն, կ'որոճան, կը տքնին, կը հետապնդեն, գոնէ մազերը ձեռքէ չձգելու համար:

Ինչո՞ւ կը քաշուիք ձեր պատեանին մէջ, երբ հարկ է գործել: Անշուշտ ոչ թէ արկածախնդրութեամբ, այլ դատելով, հաշուելով: Զարկն ու բարին կշռելով: Զանազանելով երկրորդականն ու ազդեցիկը: Ամէն պարագայի մէջ, գործելով:

Բոլորն ալ իրենց «հոգիներուն խորը» կը պահեն հաւատքը, — «բռնութիւնը չի կրնար ջնջել իրաւունքը»:

Բայց, քաղաքական կուսակցութիւնները ստեղծուած են գործելու, ճամբայ գտնելու, ոչ թէ բուրվառ շարժելու համար:

Եւ որովհետեւ չափազանց աստիճանի պայմաններու մէջ կը գտնուի Հայկական Դատը, առաջնական պայման է որ գործենք համախորհուրդ, ձեռք ձեռքի: Միացեալ ճակատով:

Եթէ այս հիմնական հարցին մէջ ալ միացեալ ճակատ չպիտի կրնանք հաստատել, հոգիները շուտ կը ցամքին, որքան ալ «Մեծ Տենչերը» հիւսենք ու պահենք մեր հոգիներուն խորը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՉՄՈՌՑՈՒԻ

— :-: —

Օգոստոս 30ին լրացաւ Անդրանիկի մահուան 5րդ տարեդարձը:

Ի՛նչքան սրընթաց կը թաւալին տարիները...

Դեռ առջի օր չէ՞ր որ մեռաւ: Դեռ երէկ չէ՞ր որ փառաւոր թափօր մը կազմուեցաւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, ժան Կուժոնէն մինչեւ Փլաս Բոնֆորտ եւ Փէռ Լաշէզ:

Այո՛, չորս — հինգ տարի անցած է արդէն, եւ հերոսին գերեզմանն ալ՝ մոռցուած:

Անցեալ տարի, առիթ ունեցանք տեսնելու, — չորս փայտի կտոր եւ քար մը՝ իբրեւ գերեզման:

Մխիթարական է որ, այս երկտող լուրը մեծ վրդովում յառաջ բերաւ, եւ այդ օրէն ի վեր միջոցներ կը խորհուին, յիշատակարան մը կանգնելու Անդրանիկի հողաթումբին վրայ:

Մինչեւ իսկ իրար անցած են Սուրիոյ որբերը, եւ «մաքէթ» մը պատրաստած ըլլալով, կ'ուզեն յիշատակարանը շինել եւ ղրկել:

Ապրի՛ք, տղաք: Բայց ինչո՞ւ միայն ձեր ուսերուն խնայ ամբողջ բեռը:

Ահա Շապին Գարահիսարի եւ Շրջանի «Ոստմիկ» Հայր. Միութիւնն ալ գործի ձեռնարկած է:

Յառաջիկայ Հոկտ. 2ի համար կազմակերպած է թատերական ներկայացում մը, Փարիզի մէջ, հասոյթով յուշարձան մը կանգնելու համար:

Այո՛, այո՛, պէտք է ձեռք ձեռքի տանք բոլորս, որպէս զի անհետ չկորսուի հերոսին դամբարանը:

Որպէս զի մաքրուի, վերջապէս, արատ մը, որ շատ երկար տեւեց:

Արդեօք Վ.առնացի ազնուաշո՛ւք այրին ալ պիտի յիշէ՞, այս առթիւ, որ միայն զօրավարին թեւը մտնելու, անոր փառքով փառաւորուելու համար չէր որ կողակից դարձաւ հերոսին...

ՎԱՀԷ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Լոնտոնի եւ Նիւ Եօրքի տնտեսական եւ սեղանաւորական շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կուտան այն բանակցութեանց զորս կը կատարէ Անգլիոյ դրամատան տնօրէնը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ: Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ բանակցութիւններուն նպատակն է կամ միջազգային մեծ փոխառութիւն մը կնքել, պատերազմական պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար, կամ պատրաստել համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը: Անգլիոյ դրամատան տնօրէնէն զատ, բարձրաստիճան պաշտօնատար մըն ալ Ամերիկա կը գտնուի այս միջոցին, ինչպէս նաեւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը:

Տակաւին չէ ճշդուած թէ՝ Անգլիոյ դրամատան տնօրէնը իր հաստատութեան անունո՞վ կը բանակցի, թէ յանուն անգլ. կառավարութեան:

ԺԱՄԸ 470 ՔԻԼՈՄԵԴՐ

Հազարապետ Տուլիթլ, անդամ Ամերիկայի օդային տորմիղին, ժամը 470 քիլոմեդր արագութեամբ թռիչք մը կատարեց օդանաւով, երեք քիլոմեդր երկայնքին տարածութեան մը վրայ: Այսպէս կոտրած եղաւ ցամաքային օդանաւերու արագութեան մրցանիշը, զոր 1919ին շահած էր ֆրանսացի Պօնէ (447 քիլոմեդր):

ՄԻԱՅՆ ՀԻՆԳ ՕՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շաբաթական միայն հինգ օր աշխատանքը հետզհետէ կը տարածուի Անգլիոյ գործարաններուն մէջ:

Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, այժմ 700 հաստատութիւններ, որոնք 140,000 բանուոր ունին, արդէն ընդունած են այս դրութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ

Պաշտօնագիր մը յանձնելով Ֆրանսայի, հաւասար իրաւունքներ կը պահանջէ

Ամէն ժամ նոր անակնկալ մը՝ գերմանական ճակատին վրայ:

Պատերազմական նախարարին յօդուածը հազիւ հրատարակուած, ահա իր նոր յայտարարութիւնները, աւելի բացորոշ: Եւ միեւնոյն ատեն, պաշտօնագիր մը՝ ուղղուած Ֆրանսական կառավարութեան:

Պատմենք դէպքերը արագօրէն, եւ կարելի եղածին չափ մանրամասն.—

Այս չորեքշաբթի, գերմանական կառավարութիւնը Պերլինի ֆրանսական դեսպանին յանձնեց խիստ կարեւոր պաշտօնագիր մը: Դեսպանը այդ գիրը անմիջապէս ղրկեց վարչապետ Էռիօի, որ բրիտանական կղզիները կը գտնուի այս միջոցին:

Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի պաշտօնագրին բովանդակութիւնը: Բայց բոլորն ալ կռահած են անոր իմաստը, եւ տեղեկութիւններ կուտան, քաղելով արժանահաւատ աղբիւրներէ: Իսկ «Ժուռնալ» կը հաւաստէ թէ ամէն գաղտնիք իմացած է, եւ կ'ամփոփէ գերմանական պաշտօնագրին բովանդակութիւնը:

Գերմանիա կը պահանջէ.—

1.— Բարեփոխել գերմանական բանակին ներկայ կարգ ու սարքը, որ հիմնուած է 12 տարուան ծառայութեան վրայ:

2.— Վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը:

3.— Կազմել իրր **300,000** հոգինոց բանակ մը (այժմ **100,000** է, Վերսայլի դաշնագրով):

4.— Վերահաստատել ծանր եւ շարժական հրետանին:

5.— Հաստատել հրասայլերու կազմակերպութիւն մը:

6.— Կազմակերպել զինուորական կատարեալ օդանաւորդութիւն մը:

7.— Բանալ դպրոցներ՝ զինուորական վարիչներու համար:

8.— Ընդարձակել նաւատորմը, աւելցնելով զրահաւորներ, ընդծովեաներ եւ քարընկէց նաւեր:

9.— Շինութիւն ամրութեանց եւ բերդերու՝ Գերմանիոյ սահմանագլուխներու երկայնքը:

10.— Շինութիւն 35 զինուորական գործարաններու, ռազմանիւթի համար:

Կը հաւաստուի թէ գերմանական կառավարութիւնը այսօր վաղը յայտարարութիւն մը պիտի տայ ժամուլին, այս պաշտօնագրի մասին:

Ուրեմն, կարճ խօսքով, Գերմանիան հաւասար իրաւունքներ կը պահանջէ զինուելու, հիմնուելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 8րդ յօդուածին եւ Վերսայլի դաշնագրին վրայ: Եթէ պետութիւնները չճանչնան այս իրաւունքները, պիտի հարկադրուի ինքն իր գլխուն ձեռնարկել բանակին վերակազմութեան, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը:

Ի՞նչ կ'ըսէ պատերազմական նախարարը

Ինչպէս բսինք, միեւնոյն ատեն Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը բացորոշ յայտարարութիւններ ըրած է իտալական թերթի մը: Այդ յայտարարութիւնները կը լրացնեն իր յօդուածը, որու մասին տեղեկութիւններ տուած էինք երէկ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի յանձնուած պաշտօնագիրը:

Պատասխանելով իտալական թերթի մը հարցումներուն, Զօր. Շլայխէր յայտարարեց.

— Ազգերու Դաշնակցութեան Յուլիս 23ի որոշումը կ'անհետացնէ ո՛ր եւ է յաւտենութիւն՝ ընդհանուր եւ անվերապահ զինաթափութեան մը մասին: Զօրեզօրէս զինուած պետութիւնները կ'ուզեն պահել իրենց սպառազինութիւնները եւ նոյն իսկ մասամբ աւելցնել զանոնք, մինչդեռ Գերմանիան դատապարտուած է մնալու Վերսայլի դաշնագրով նախատեսուած զինաթափութեան վիճակին մէջ:

Եւ սակայն, կարելի չէ փարիայի մը տեղ դնել 65 միլիոնանոց ազգ մը որ այնքան մեծ չափով մասնակցած է աշխարհի յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան: Միւս ազգերուն հետ հաւասար գետնի վրայ գտնուելու պահանջը միայն ազգային պատուի եւ արդարութեան խնդիր չէ, այլ եւ ստիպողական պայման մը՝ խաղաղութիւնը գործնապէս ապահովելու: Պետութիւն մը որ չի կրնար իր քաղաքացիները ապահովել արտաքին սպառնալիքներու դէմ, զարնուած կ'ըլլայ իր սրտէն, եւ առով իսկ անապահովութեան ազդակ մըն է միջազգային յարաբերութեանց մէջ: Որպէս զի Եւրոպան կարենայ առողջ մարմին մը դառնալ, պէտք չէ անոր հիւանդ եւ տկար սիրտը ենթակայ պաշտպանութեան մը տակ:

Գերմանիան կը պահանջէ, սկզբունքով, իր զինուորական ուժերուն վերակազմութիւնը եւ վերապաշխումը, ռազմամթերք, շինութիւն ամրութեանց եւ զէնքերու, — այն միեւնոյն իրաւունքները զորս կը պահանջեն միւս պետութիւնները: Գերմանիոյ ազգային պաշտպանութեան արդի ձեւը, որ կը հարկադրէ արհեստով զինուորներու բանակ մը պահել ամբողջ տարիներ, թէ թայլ է եւ թէ բաղդատաբար աւելի բազմածախս: Եթէ միւս պետութիւնները չեն ուզեր ընդօրինակել այս դրութիւնը, ինչ որ համաձայն պիտի ըլլար զինաթափութեան համար տրուած խոստումին, այն ատեն բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ արտօնեն Գերմանիան՝ բարեփոխել իր բանակը, համաձայն այն մեթոտներուն զորս իրենք իսկ որոշած են, իբրեւ անհրաժեշտ իրենց ազգային ապահովութեան:

Գերմանական բանակը չունի օդանաւ, չունի հրասայլ, չունի ծանր հրետանի, օդանաւերու դէմ գործածելի թնդանօթ: Չունի սուզանաւ, օդանաւ փոխադրող յածանաւեր, մեծ յածանաւեր: Ժընեւի մէջ պաշտպանողական զէնքեր հռչակուեցան այս բոլորը: Առանց այս զէնքերուն, Գերմանիան չի կրնար ապահովել իր ազգային պաշտպանութիւնը: Դարձեալ, ի՛նչ անթոյլատրելի հակասութիւն ամրութեանց խնդրին մէջ: Մինչդեռ Գերմանիոյ մէջ մենք միայն ամէն ամրութենէ զրկուած, քանդուած սահմանագլուխներ ունինք, դրացի պետութեանց մէջ կը տեսնենք ամէնէն արդիական ամրութիւնները, որոնք, շնորհիւ իրենց խոշոր թնդանօթներուն, իրենց հասողութեան տակ կը պահեն գերմանական ընդարձակ սահմանային հողեր: Միւս կողմէ, մենք իւրաքանչիւր տեսակ զէնքի համար ունինք միայն մէկ մատակարար գործարան, որ խիստ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԱՓՈՆ ՄԻՇՏ ԿԸ ՀԱԿԷ

— :-: —

Ճափոնական երրորդ նաւաբաժինը նորէն ճամբայ ելաւ դէպ ի Շանկայ, կեդրոնանալու եւ իր հպատակներուն կեանքն ու գոյքերը պաշտպանելու համար: Միւս կողմէ, փոխադրանաւ մը ղրկուած է 600 զինուորով: Չինական կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, որոշած է միջոցներ ձեռք առնել Մանչուրիոյ անկախ պետութեան դէմ, անմիջապէս որ հռչակուի պաշտօնական ճանաչումը:

Չինական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է Մուքտէնի մէջ եւ թէ խլրտումներ կան Ճափոնի դէմ: Ջուրի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները չեն գործեր:

× Չինաստան ծրագիր մը պատրաստեց, որուն համաձայն պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի հաստատուի, հետեւողութեամբ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի բանակներուն: Այս ծրագրով, զինուորութիւն պիտի սորվին բոլոր երիտասարդները, ի հարկին գործօն ծառայութեան կոչուելու համար:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը ծանրացած է Շանկայի մէջ: Կը կարծուի թէ Ճափոն վերջնագիր մը պիտի ղրկէ Չինաստանի, ճափոնական ապրանքներու դէմ հաստատուած պօյքօթին առթիւ: Չինացիները կը կասկածին թէ Ճափոն միամտաբար պիտի զրուէ Թիէնցինը եւ Փէքինը, երբ առիթը ներկայանայ: Ճափոնէն շարունակ ռազմամթերք կը փոխադրուի չինական ափերը:

Մուքտէնի մէջ, աւազակները կը շարունակեն խռովութիւններ յարուցանել Ճափոնի դէմ:

***

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՄԱՒԱԼԻ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ գործադուլը կը ծաւալի հետզհետէ: Շրջանի մը մէջ, միայն երեք մանարաններ կ'աշխատին, 3000 բանուորներով: Բանթողները կ'աշխատին զանոնք ալ իրենց հետեւէն քաշել: Աշխատողները կ'անարգուին գործարաններէն դուրս ելած ատեն: Գործատէրերը անհաշտ կ'երեւան, առ այժմ, եւ կը զանգատին սէնտիքաներու բռնատիրութենէն, որուն հետեւանքով բազմաթիւ բանուորներ գործը կը ձգեն հակառակ իրենց կամքին: Պլէքպըռնի մէջ գրեթէ բոլոր մանարանները փակեցին իրենց դուռները, բանթողներու սպառնալիքին տակ: Միայն այս շրջանին մէջ 20,000 հոգի գործադուլ հռչակած են, առանց հաշուելու քանի մը հազար ուրիշ բանուորներ որոնք հացէ զրկուած են, գործերու դադարման հետեւանքով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անգլիական թերթերը տեսակ մը վերապահութիւն կը ցուցնեն գերմանական ծանօթ յուշագրին առթիւ: Միայն աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ»ն է որ բացորոշ դիրք կը բռնէ, իրաւունք տալով Գերմանիոյ: Բայց խորհուրդ կուտայ որ սպասեն զինաթափութեան խորհրդաժողովին, փոխանակ մինչեւ ծայրը տանելու իրենց պահանջները:

Ուրիշ թերթ մը դիտել կուտայ թէ Գերմանիան արդէն իսկ ապահոված է Անգլիոյ աջակցութիւնը, իր պահանջներու մասին: Թէեւ, պաշտօնական աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրը:

«Մորնինկ Փոստ»ի կարծիքով, ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի ընդունի գերմանական յուշագիրը, որոշ վերապահումներով, վիճաբանութեան ենթարկելու համար:

× Վարչապետ Էռիօ եւ միւս բացակայ նախարարները Փարիզ վերադարձան երէկ եւ անմիջապէս խորհրդակցութեան հրաւիրեցին դահլիճը: Վարչապետը մերժեց ո՛ր եւ է յայտարարութիւն ընել:

× Երէկ կէս օրին հրատարակուեցաւ գերմանական յուշագրին բնագիրը, որ տեսակ մը վերջնագրի ձեւ ունի: Բովանդակութիւնը կը համապատասխանէ թերթերու հրատարակած լուրերուն:

"ՄԵԶԻ ՊԱՏՄԵՑԻՆ, ՄԵՆՔ ԱԼ ՀԱՒԱՏԱՑԻՆՔ„

(ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ԼՍԱԾՆ ՈՒ ՏԵՍԱԾԸ)

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրեցինք, որբերու երրորդ խումբ մը փախաւ Հայաստանէն, լեռ ու ձոր կտրելով եւ Արաքսը լողալով:

Փախստականներէն չորս հոգինոց խումբ մը իրենց լսածն ու տեսածն է որ կը պատմեն այս թղթակցութեան մէջ:

Մենք 140 երիտասարդ ընկերներ, վեց ամիս առաջ լսելով Հայաստանի մասին տրուած աւետաբեր լուրերը, եւ տեսնելով որ Բարեգործականը իր ծախքով կ'ուզէ ղրկել մեզ, ուզեցինք երթալ մեր սիրելի հայրենիքը:

Դեկտեմբերին նաւ մտանք դէպ ի Ցունաստան: Երկու շաբաթուան ընթացքին Հայաստանի ներկայացուցիչը, Պ. Դանուշ Շահվերդեան ժողովներ կազմակերպելով, առաջարկեց հարցումներ տալ, որպէս զի պատասխանէ:

Հարցուցինք թէ 1. Ի՞նչպէս է տնտեսական վիճակը: *Պատասխան, — Բանուոր մը իր փողով եւ պետական գրքոյկով կը ստանայ կօօպերատիւէն իր սնունդը լիուլի:*

2. Արհեստները.— *Ամէն մանուկ իր արհեստին մէջ կը դրուի առանց բացառութեան, որովհետեւ արհեստաւորներու չափազանց կարիք ունինք:*

3. Բանուորութեան կեանքը.—*Բանուոր մը որ կը ծառայէ պետական գործերուն մէջ, կը ստանայ սնունդի եւ հագուստի բոլոր պակասները լիուլի:*

4. Ուսումի հարցը.— *Այն ուսանողը որ կ'ուզէ իր ուսումը աւարտել, կը ղրկուի համալսարաններ կամ Մոսկուա:*

5. Ամուսնութիւնը.— *Եթէ երիտասարդ մը կ'ուզէ ամուսնանալ, ազատ է. կ'ուզես եկեղեցական օրէնքով, կ'ուզես Զակսի միջոցաւ: Իսկ եթէ կ'ուզես ձգել, կը դիմես Զակսին եւ կրնաս ձգել:*

6. Բնակարանի խնդիր.— *Ամէն չորս անձի կը տրուի մէկ սենեակ:*

Եւ այսպիսի շատ մը հարցեր եւ պատասխաններ: Ամէնքս ալ ոգեւորուեցանք: 18 օր մնալէ վերջը, նաւ նստանք: Ճամբան սկսան բանախօսութիւններ ընել, եւ խրախուսել երիտասարդութիւնը: Բանախօսութենէն անմիջապէս յետոյ, ուզեցին 300 հոգիէ բաղկացած խումբ մը խուիբել բոլշեւիկ Հայաստանի կառավարութեան, իբրեւ հարուածային բանուորներ պղնձահանքի գործին: Բայց որբերս բոլորովին դէմ կեցանք, որովհետեւ մեզի խոստացուած էր մեր արհեստներուն մէջ դնել: Պաթումի մէջ, մեզ ֆանֆառով դիմաւորելէ յետոյ, շարեցին բժիշկ առջեւը եւ բանախօսեցին Բժիշկ Պալասանեան Հօկի նախագահը, Բարեգործականի ներկայացուցիչը: Ըսին թէ՝ դուք արդէն ազատուած էք պուրժուաներու ճիրաններէն եւն.: Գոհէիկ խօսքեր ըրին Դաշնակցութեան հասցէին:

Հետեւեալ օրը նաւէն իջանք եւ մեզի համար որոշուած հանրակացանները գացինք: Առաջին երեք օրերը լաւ ճաշեր տուին, միսով գետնախնձոր եւ ապուր: Յետոյ մեզ տարին բաղնիք որպէս զի որ եւ է հիւանդութիւն կամ ոջիլ խորհրդային երկիր չմտնէ: Վերջը մեզ լեցուցին ոչխարի վակոններու մէջ, 43 հոգի քով քովի:

Երեք օր այդ վիճակին մէջ մնալէ յետոյ, շոգեկառքը ճամբայ ելաւ դէպ ի Հայաստան: Մենք հացի պակասէն նեղուած, սկսանք գանգատիլ, բայց լսող չկար: Վերջապէս չարչարանքով հասանք Երեւան: Մեզ փոխադրեցին Քանաքեռ: Երեք օր մեզ հիւրասիրելէ յետոյ, ընկեր Արշակ եկաւ եւ ըսաւ. — Տղերք, հիմակուհիմա ձեզ ձեր արհեստները չենք կրնար տալ, որովհետեւ ձմեռ է. պէտք է երթաք մեր բանուորներուն հետ Ղաբրու բանուորութիւն ընէք:

Մենք բոլորովին յուսահատած, հագուստ եւ կօշիկ ուզեցինք, որպէս զի աշխատինք: Զտուին: Մենք ալ չգացինք: Սկսան մեզի կերակուր չտալ նոյն իսկ մեր անձնական փողերով: Վերջապէս գացինք աշխատելու ձիւնին բուքին տակ: Աշխատանքի միջոցին մեր ընկերներէն մէկուն երկու մատները կտրուեցան՝ մատնեմատը եւ ճկոյթը: Ոչ մէկ օգնութիւն ըրին որ ընկերը հիւանդանոց փոխադրեն: Մեր ընկերներէն մէկը այդ ձիւնին բուքին տղան շալկեց եւ 11 քիլոմեթր հեռու, Երեւանի հիւանդանոցը տարաւ: Հիւանդանոցը չընդունեց, որովհետեւ տղան գրքոյկ չունէր: Նոյն իսկ օրավարձը չվճարեցին: Մինչեւ նոյն օրը գործադուլ ըրինք եւ մերժեցինք աշխատիլ: Լուր տուին կառավարութեան որ մարդիկ ղրկեց եւ մեզմէ ոմանք տարին Զանգուի վերեւը, մաս մըն ալ Ժող. տուն: Այնտեղ ալ չտուին մեր արհեստները: Մենք ալ մեր ունեցածները ծախեցինք եւ սկսանք փախչելու ճարը խորհիլ: Բայց մեր գաղթականներու մէջէն 8 տղաներ իրենց գլուխն ունենալով Ցարէթը որ Չեկայի գործակալ եղած էր, մեր ետեւէն ինկած էին, որպէս զի մեզ ձերբակալեն:

Մեր տղաքը վոլաղ մը գտան, 1200 մանէթ տուին որպէս զի փախցնէ չորս տղաներ: Այդ տղաներն էին Նուպար, Պօղոս, Մասիս եւ Վարդան: Վոլաղը կը տանի Արաքսի ափը, մտնել կուտայ եւ կը ձգէ Նախիջեւանի բանտը: Միեւնոյն ատեն բանի գրութիւն մը կ'առնէ, որով տղաքը կ'ըսէին թէ մենք Պարսկաստանի հողը անցանք եւ այս վոլաղը շատ վստահելի է: Մենք ալ չորս հոգի, Ներսէս, Աւետիս, Սուրէն, Յակոբ նոյն մարդուն հետ ծանօթացանք եւ որոշեցինք 200 մանէթ տալով անցնիլ Արաքսը: Մեզ ալ տարաւ Արաքսի ափը եւ ձերբակալել տուաւ, ռուս եւ հայ զինուորներու միջոցով ժամը 1ին: Ժամը 3ին ալ մեզ բանտը դրին: 42 օր չարաչար տանջելէ յետոյ, մեզ թողուցին Նախիջեւանի մէջ: Մեր փողերն ալ չտուին որպէս զի չողկկանք նստէինք եւ երթայինք Երեւան, քանի որ մէկ օրէն աւելի կենալու իրաւունք չունէինք: Մեզմէ գրաւուած դրամներն էին մէկ անգլիական ոսկի, 6 տոլար եւ 105 մանէթ եւ ուրիշ շատ թանկագին իրեր: Ստիպուեցանք ծախել մեր հագուստները Նախիջեւանի մէջ, ճամբու ծախք ճարելու համար: Գացինք զինուորներու մօտ գրեթէ վեց անգամ, մեզմէ գրաւուած իրերը եւ փողերը ետ առնելու համար, բայց ոչինչ տուին մեզի, 105 մանէթէ զատ: Յետոյ մեզ ղրկեցին Ժող. տուն, որպէս զի աշխատինք:

Մեր քաղաքավարի կողոպտիչէն յետոյ, վանտեցին շունի պէս թէ գացէք եւ բանուորութիւն ըրէք: Ժող. տուն կ'աշխատէինք մինչեւ ժամը 10, որպէս զի ստանանք 600կրամ հաց, իսկ առտուները ոչ թէյ ու կաթ, ոչ ալ պանիր, այլ չոր հացը կամ գարին կ'արբէին ջուրին գոյն տալու որպէս զի թէյ ըլլէին: Իսկ ճաշը պատրաստուած էր տաք ջուրի մէջ, այդ ալ ստանալու համար 200—300 անձեր իրար հրելով ջարդելով, կարգի (քուեայ) կը սպասէին: Բանուորներու 100էն 90 դժգոհ էր, բայց ի՞նչ կրնար ընել: Բոլորն ալ ահ ու սարսափի մատնուած են: Շէնքը կը շինուէր չեկիստներու համար: Իսկ բանուորները տախտակէ պզտիկ շէնքերու մէջ կ'ապրէին, 20—30 հոգի միասին, բոլորովին վատառողջ պայմաններու մէջ:

Վերջապէս գիւղացիի տարազ հագնելով, ճամբայ ինկանք: Մեզ հետապնդեցին, մեկնումը յետաձգեցինք եւ միւս օրը ճամբայ ելանք յաջողութեամբ, հասանք Ջուլֆա, հինգ քիլոմեթր անդիէն անցանք Արաքսը, մեր գոյքերը ձգելով միւս ափը: Եւ եկանք Թաւրիզ, մենք փախստականներս հինգ հոգի, — Վարդան, Հմայեակ, Ոսկան, Ազատ (Նուպար) եւ Ներսէս:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԿԸ ՏԵՒԷ

Հակառակ Հուվըրի եւ ֆոն Փափէնի լաւատեսութիւններուն, տնտեսական տագնապը կը շարունակուի մասնաւորապէս Միացեալ Նահանգներուն ու Գերմանիոյ մէջ, եւ ընդհանրապէս աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ, ինչպէս կը հաստատէ քաղուածքը, զոր կը կատարենք տեղեկագիրներէն բոլոր երկիրներու տնտեսական կացութեան մասին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

«Տնտեսական տագնապը փարատած է մեր երկրին մէջ» կը յայտարարէր նախագահ Հուվըր:

Բոլորովին անհեթեթ պիտի դառնար, սակայն, այս յայտարարութիւնը, եթէ չմատնէր նպատակը, որ է, — վստահութիւն ներշնչել կառավարութեան եւ հանրապետական կուսակցութեան մասին՝ նախագահական ընտրութեանց նախօրեակին: Արդարեւ տնտեսական կեանքի երեւութական վերելքին (boom) *ետեւ կը տեսնուի, որ կը նուազի արդիւնաբերութիւնը ճարտարագործական զանազան ճիւղերու, կը շարունակուի հիւանդութիւնը ամերիկեան գիւղատնտեսութեան եւ օր ըստ օրէ կ'աւելնայ թիւը գործազուրկներուն: Ու զարմանք չպիտի պատճառէ, եթէ վաղը սակարանական աստիճանացոյցը, դժուար բարձրացումէ մը յետոյ, յանկարծ իյնայ:*

The Annalist Index of Business Activy *կը հրատարակէ տեղեկագիր մը, որ ցոյց կուտայ թէ երկաթի եւ պողպատի արդիւնաբերութիւնը հասած է նուազման այն աստիճանին, որ երբեք տեսնուած չէր մինչեւ հիմա: Ու մտածել, որ ճարտարագործութեան այս ճիւղը առանցքն է երկրին տնտեսութեան: Ջուլհակներու արտադրութիւնը նուազելով հաւասարած էր 1896 տարուան արտադրութեան չափին: Յունիս ամսուան մէջ եւ յուլիսի կիսուն, մարած էին 7 հնոցներ, կ'աշխատէին միայն 46 հնոցներ, որոնք օրական 2,000 տակառաչափ նուազ կ'արտադրէին: Արտադրութեան նոյն նուազումը մանուֆաներու եւ ածխահանքերու մէջ: Հարիւրին 44 համեմատութեամբ նուազած էր նաեւ ինքնաշարժի արտադրութիւնը: Միւս կողմէ աւելցած էին սնանկութիւնները: Ահա ցուցակ մը, որ կուտայ եղերական պատկերը —*

	1932	1931
Յունուար	3,458	3,316
Փետրուար	2,732	2,563
Մարտ	2,951	2,604
Ապրիլ	2,816	2,384
Մայիս	2,788	2,248
Յունիս	2,688	1,993

Կ'ենթադրուի որ յուլիսի սնանկութիւնները աւելի մեծ թիւ մը պիտի կազմեն: Դրամատուներու սնանկութիւնները եւս, հակառակ **Reconstruction Finance Corporation**ի *կատարած ճիգերուն, կը գծեն պատկեր մը նոյնքան եղերական: Չիքակոյի մէջ, երկու շաբթուան ընթացքին, 35 դրամատուներ փակեցին իրենց դռները: Սակայն շատ աւելի ահաւոր է գործազրկութեան տագնապը, որ սաստկացաւ մանաւորապէս վերջին ամիսներուն:* **Labor Research Association** *15 միլիոն կը հաշուէ գործազուրկներու թիւը, եւ 10 միլիոն անոնք, որ շաբաթը քանի մը օր միայն կ'աշխատին: Պէտք է երեւակայել, թէ ի՛նչ մեծ թշուառութեան մատնուած են գործազուրկներու ընտանիքները, երբ չկան նպաստաբաշխ մարմիններ, եւ գթութեան մէկ երկու կազմակերպութիւններ կը յայտարարեն թէ սպառած են իրենց միջոցները:*

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Նոյնքան եւ թերեւս աւելի ծանր է կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ: Ոչինչ կը փոխէ կացութենէն յայտարարութիւնը, որ ըրաւ ֆոն Փափէն: Այս «փոքրագոյն չարիքը», ինչպէս կ'անուանեն զինք գերման ընկերվարականները, շահելու համար գերման ժողովուրդին համակրանքը, հանդարտեցնելու համար դժգոհները եւ վերջապէս ուզելով ապահովել իր յաղթանակը Հիթլէրեաններուն վրայ, այն յոյսը ներշնչեց թէ կը բաւէ ծրագիր մը մշակել՝ փարատելու համար տնտեսական տագնապը: Ֆոն Փափէն նախ պարծեցաւ, որ Գերմանիա տնտեսապէս արդէն սկսեր է բարգաւաճիլ — շնորհիւ իրեն — Լօզանի համաձայնութեան կնքումէն ի վեր: Սակայն իր կառավարութիւնը, ազատելով հանդերձ պատերազմական հատուցումներու ծանր բեռէն, չկրցաւ տակաւին դարման մը տանիլ գործազրկութեան տագնապին, որ կ'աճի օր ըստ օրէ՝ աւելի եւս նեղելով երկրին վարիչները: Ֆոն Փափէն չուրացաւ ատիկա, ընդհակառակն, խոստովանեցաւ որ գործազրկութեան հարցին լուծումը Գերմանիոյ կենսական եւ գլխաւոր հոգը կը կազմէ:

Ֆոն Փափէն կը խոստանայ շինարարական եւ հողագործական աշխատանքներու մէջ թափել երկրին գործազուրկները: Միւս կողմէ ծրագրած է 400 մարք արժէքով թուղթեր տալ ճարտարարուեստական հաստատութեանց՝ իւրաքանչիւր գործազուրկի համար, որ աշխատութեան կը կանչուի: Այսպիսով կառավարութիւնը կը խորհի 700,000,000 մարք վարկ մը բանալ գերման ճարտարարուեստին՝ գործի լծելու պայմանով 1,700,000 անգործներ: Այսուհանդերձ իրաւունք կուտայ գործատէրերուն՝ կրճատել ռոճիկները, «բայց ոչ այնքան որ բանուորները օրական ուտելու հաց մըն ալ չվաստկին»: Գործատէրերը, կրճատելով հանդերձ ռոճիկները, աւելի դրամ պիտի վճարեն, քանի որ նոր բանուորներ պիտի կանչեն, հետեւաբար աւելի շատ դրամ պիտի մտնէ ժողովուրդին մէջ, որ, իր կարգին, պիտի սկսի աւելի շատ գնում կատարել: — «Անհրաժեշտ է վերաքննել օրավարձքերը և թոյլ տալ փոքրիկ կրճատումներ ընել: Այս զոհողութիւնը, որ կը պահանջէ կառավարութիւնը, պիտի կրեն առաւելապէս աշխատող բանուորները, բայց ի շահ իրենց ընկերներուն, որոնք անգործ են»:

Այստեղ ֆոն Փափէն չի մոռնար խոստովանիլ, որ անբաւական են գործադրուած եւ ծրագրուած բոլոր միջոցները՝ փարատելու համար գործազրկութեան տագնապը: Այսուհանդերձ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան ծրագրին մասին, որ պիտի գայ, շուտով, աշխատցնելու երկրին տնտեսական մեքենան, աշխատանք եւ բարօրութիւն պարգեւելով ամէնուն: Եւ, ինքնիր մէջ խանդավառուած, նախագահ Հուվըրի նման, կը յայտարարէ թէ Գերմանիա անցաւ տնտեսական տագնապին նեղ օրերը:

Բոլոր այս ծրագիրները վարկ կը պահանջեն կառավարութենէն: Ու ֆոն Փափէն կը խոստանայ շրջանառութեան մէջ դնել 2 միլիառ մարք: Այդ դրամը, գործազրկութեան եւ ճարտարագործութեան յատկացուած վարկերու ձեւին տակ, պիտի թափուի ազգային տնտեսութեան մէջ: Կառավարութիւնը բնաւ փոխառութիւն չպիտի ընէ: Մէկ կողմէ պիտի օժանդակէ Պետական Դրամատունը, միւս կողմէ կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ. — Այն տուրքերուն փոխարէն, որոնք կը դժուարացնեն արդիւնաբերութիւնը (շահու եւ փոխադրութեանց վրայ դրուած տուրքեր), պիտի տրուին, 1 Հոկտեմբեր 1932էն մինչեւ 1 Հոկտեմբեր 1933, հաստատագիրներ (**Steueranrechnungsschein**), *որոնք պիտի ծառայեն վճարելու բոլոր տեսակի տուրքերը 1934—1938 տարիուան:*

Ի ՊԱՏԻՒ Ծ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

— :-: —

Պ. Շահան Պէրպէրեանի Փարիզ ներկայութեան լուրը շուտով տարածուեցաւ, եւ իր նախկին աշակերտները այս բացառիկ պատեհութիւնը օգտագործեցին անմիջապէս: Իրեն ի պատիւ սարքուած երեկոն (26 Օգոստոս) եղաւ անմոռանալի: Եղաւ խորապէս յուզիչ ինչպէս բոլոր այն առիթները, որոնք Հայերուս հակիլ կուտան անցեալի վրայ: Եղաւ լեցուն կարեկցութեամբ կորսուած երէկին համար, եւ սիրով՝ նոյն բանին համար:

Պէրպէրեան վարժարանի սերունդները ունէին իրենց մէկ մէկ ներկայացուցիչը, բայց գրեթէ ամբողջութեամբ ներկայ էր Փարիզ խռնուած յետ-պատերազմեան սերունդը: Այս մեծ տղաքը նայեցան անդրաշխարհէն եկող իրենց դաստիարակին՝ ինչպէս մեծ եղբօր մը, ինչպէս սիրելի ազգականի մը, եւ կարծես չգտնելով ըսելիք բառ մը, սկսան խմբովին երգել դպրոցին

«Հայր Մերը՝ Լռութիւն. Հէք... լռութիւն: Փարիզեան ճաշա այս սրահը յանկարծ ... ընդունեց դպրոցին զարմա ... ներուն, որոնց սուլը ներս խու անասելի ողբով մը: Հով կար ... քերու եւ հոգիներու մէջ, ... շատեր, բայց նոյն իսկ անոնք ... րոնք չունէին բառ, կ'ուզէին ... բուրել այս վերջին զառա... Մէկը ըսաւ. — Յոգնա՛ծ եմ ... եւ ժամը յառաջացած է. ... ռէ՛ք, կը մպտիմ:

Ուրիշ մը ըսաւ.— Ես ... նօ, Հօշքիս, Ծառման, եւ ... չափայանցնու վրայ, բայց ... գործ եմ: Սլաք կը գնեմ ու ... քալեմ: Պէրպէրեանցի եմ:

Կօշկակար մը ըսաւ.— ... մեր երեք սպիտակ աղաւ... որոնք մանաւանդ զատ ... կուգայիր մեր բաց պատուհան... րուն մէջ վուվուալ, եւ մենք ... քա՛ն կը ցանկայինք ... ներկայութեանն իսկ վեր ... ու բանալ զանոնք: Ո՞ւր են ... րեք աղաւնիները, որոնք կը կոչ... Բարին, Գեղեցիկը, Ճշմարիտ...

Բուռն ծափահարութիւններ... մը ձեռքեր պիտէին թէ ... նուին աղաւնիները: «Ես ... Հայաստանի արեւահամ բառ ... սիրում»: Արտասանութենէն ... ընկեր մը երգեց Յաճնի ... մէկ երգը, եւ օրուան նախա... Պ. Վ. Թէքէեան որ ներկայ ... գոյն Պէրպէրեանցին էր, ... տուաւ դաստիարակին...

Ծանօթ է Պ. Շահանի ... սանութիւնը: Բայց ան չ... մեղմաձայն զրոյցը որ կը ... յուզում եւ բեկում՝ ըսաւ ... Շատ մը բաներէն կը քաղ... քանի մը խօսքերը, իմ ... ձեւով:

— Սկիւտարի մեր ... շէնքը քար ու քանդ եղաւ ... նոր կայմին վրայէն փրկեց... շակը: Տեսէ՛ք, ծոցս է:

— Երբոր մարդ տարիքոտ ... երկար ատեն նայիլ շէնքի ... կանօրէն կը տարուի այդ ... պատուհանները հաշուելու: ... ջերմութեան եւ օդի ... հաշուելու եւ ոչ թէ դաս ... Այնպէս ալ դուք այժմ նայիս... նանց որոնք նոր կենդանութ... բերեն մեզի: Պէրպէրեանը կը ... ցնէ նո՛ր սերունդներ:

— Կը յիշէք որ ձեր ... պատմէի այն ուսանողը որ ... սեղանին վրայ կը փորագր... լիով «կեցցէ՛ Հայաստան»... այդ ուսանողին կը պատ... իր գրասեղանը հետը տանի:

— Պատանիներու յատկ... դպրոցները երկու տեսակ են... որ բան մը կը սորվեցնեն (... Ecole Pigier*ները) եւ ... բան սորվելու սէրը կուտան... վերջիններն են միայն որ ... նան ոգի: Այս վերջին զատ... պատկանի Պէրպէրեանը: Ան ... է որ ձեզ այժմ կը խմբէ եւ ... որ կազմէք Սանուց Միութի...*

Կէս գիշերը անցած էր: ... տուհանէն ներս ձայն ... անասուն մը թեւաւոր, բայց ... ները չնայեցան անոր ... պէս Daudet*ի* La der... Classe*ին մէջ:*

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Առանք միեւնոյն ատեն հող ունեցան աշխարհաբարը զարգացնելու՝ մանաւանդ Ինճիճեան... եւ 1843ին կը սկսէր հրատարակուիլ «Բազմավէպ»ը, արուեստն սկսած է արդէն. Ջախջախեան, Թովմաճեան, կը նպաստեն անոր մեծապէս, մինչեւ որ կը հասնի տիտանը՝ Արսէն Բագրատունին, եւ ապա իր աշակերտը՝ Հիւրմիւզը:

Այս երկուքը կը ստեղծեն Նոր-Գրաբար մը, ազնիւ եւ գեղեցիկ. պիտի ըլլան նոյն իսկ շատեր որ մտածեն թէ յաջողած են անոնք Մեսրոպեան դպրոցին յար եւ նման գրելու: Բայց անոնք երբեք ոչ մէկ փոյթ չեն ըրած Եզնիկին նմանելու: Իրենց գրուածքներուն մէջ շատ ու շատ բառեր կան՝ բառակազմներ կան՝ զորս ի զուր է փնտռել Մեսրոպեան դպրոցին մէջ: Իրենց գրութիւնը բոլորովին ընտրական է. ծծել ամբողջ նախնիքը՝ եւ յետոյ՝ ինչպէս ազատ բիւրէ՝ բղխել: Անոնց անծանօթ չեն Մեսրոպեան շրջանի անհամեմատ առաւելութիւնները յետագայ դպրոցներուն ու դարերուն վրայ. բայց իրենք հաւատք ունին միեւնոյն ատեն թէ անոնց մէջ ալ միշտ կարելի է բառ մը գտնել գեղեցիկ, յաջող դարձուածք մը. ու զայն կը վերցնեն, կ'իւրացնեն, կ'ազնուացնեն: Արտայայտութեան մասին անոնք կը մտածեն միայն իրենց անձին արտայայտութիւնը տալ լեզուին. ազնիւ հայերէն ըլլայ՝ եւ ըլլայ իրենցը եւ ոչ թէ մուրացածոյ: Եւ երկուքն ալ կը յաջողին թէ մեծ ճաշակով արուեստագէտներ՝ վարպետներ են: Հայերու մէջ եղա՞ծ է երբեք այնքան թանձր ականջ որ չզգայ քաղցրաձայնութեան, յարմարակցութեան, գեղութեան այն գերիշխող արտայայտութիւնը զոր ստացած է հայերէնը մինչ «Պալեփաէ կայր ի սուգ անմխիթար»...

Ասի խոստովանած է նոյն ինքն Մատաթիա Գարագաշ՝ Ոսկեդարու քուրմը, Հիւրմիւզի լեզուին ընծայելով ամէնէն քնքուշ ձիրքերը: Յստակութենէ զուրս, միակ գիծը՝ բայց որ Հիւրմիւզի լեզուին արտայայտութեան ամբողջ նկարագիրը կը կազմէ, անուշ երաժշտութիւն մըն է, հովուերգական, ուրիշ ոչինչ:

Բագրատունին՝ աւելի ծաւալ ունի, աւելի թեւատարածութիւն: Յստակութիւն, երաժշտութիւն, փափկութիւն, զօրութիւն, հարստութիւն, բոլոր այն ձիրքերը վերին աստիճանի եւ շատ համեմատ քանակութեամբ խառնուած՝ ընդելուզուած են իր մէջ: Իր բոլոր գործերը արուեստի արտադրութիւններ են, վրանին տաղանդի կնիքը կրելով: Ինչպէս Եզնիկի լեզուն՝ իր հայերէնն ալ չի զգացներ թէ պզտիկ ազգի մը, գաւառով գերի եղած ազգի մը լեզուն է: Իր լեզուն մեծ, յաղթական, տիրող ազգի մը վայել է, Հռոմայեցւոց կամ Անգլիացւոց: Ինք՝ Նոր-Գրաբարեաններու պետը կ'ըլլայ, Ոգին, որուն շուրջը կը շարուին մեծ ու պզտիկ Նոր-Գրաբարագիրներու խումբ մը, իր փառքին պսակը կազմելու համար...:

Ուրիշ արուեստագէտներ, ժողովուրդին ծոցէն ծնած ու հոն ապրած, աւելի լաւ զգացին թէ ինչ պէտք էր փոխ առնել Նոր-Գրաբարեաններէն աշխարհաբարի համար. բառերու հարստութիւնը, տողերու երաժշտութիւնը, յստակութիւնը, զօրութիւնը: Անոր շունչը առին եւ ձեւերը թողուցին:

Նոր հայերէնը յարմար է հաւասարապէս գիտութեան ու գրականութեան. ունի հարստութիւն, յստակութիւն, զօրութիւն, նրբութիւն, ճկունութիւն, քաղցրութիւն ու գեղութիւն...

Կը ցաւիմ որ մէջբերումներ պիտի չկարենամ ընել այլեւայլ հեղինակներէ՝ իբր ապացոյց ըսածներուս. մարտ ամսուն խաղացած խաղը՝ եւ երկու անգամ, վասն զի մէկ անգամով գոհ չեղաւ, Աւագ շաբթուն վրայ հասնիլը՝ որ մեր ձեռքէն գրիչը կը գողնայ եւ տեղը ժամակարգութիւնը կը դնէ, ժամանակ չտուին ինծի ընելու ինչ որ կը փափաքէի...,

Մտածեցի ուրիշ բան, կամ ըսեմ աւելի կարճ ճամբան: Քովս իմ մէկ շատ ծանօթ բարեկամս Հ. Տէյիհաճեանի (1) գործերէն պատրաստ կային քանի մը հատ, կարեւորներէն...

Այդ բարեկամը՝ սկիզբէն ջերմ գրաբարեան, բայց ապա դրօշակը դարձուցած՝ ջերմ աշխարհաբարեան, թէեւ շատ չափաւոր կարգադրութեամբ, բայց անչափելի սիրով առ հայ լեզուն ու գրականութիւնը, քանի մը նախափորձերէ վերջ՝ մտադրած է պճնել այդ լեզուն մարդկային մտքի ամէնէն բարձր արտադրութիւններով. ու թարգմաներ...

Կ'երեւայ թէ յաջողած է իր նպատակին մէջ... եւ ինչո՞ւ չյաջողէր. չէ՞ որ այդ ճակատագրական սիրուն կղզիին մէջ էր որ Մխիթար առաջինը կ'ըլլար աշխարհաբարի վրայ ուշ դարձնող, զայն որոշ ձեւի մը դնող, անոր քերականութիւնը շինելով... ու հոն չէ՞ր որ կը փայլատակէր երկրորդ յարութիւնը հին լեզուին՝ լատինախառն պղծութեան գիտակնութենէն՝ Բագրատունիի եւ Հիւրմիւզի ձեռքով...

Եւ աշխարհաբարն ալ՝ Մխիթարով սկսած, 1843ին «Բազմավէպ»ով ըստ բաւականին կանոնաւորուած, ձեւ առած. պէտք է այլ եւս գտնուէր մէկը, որ ստորոտներուն ալ խօսեցնել տար այն լեզուն:

Գոնէ քանի մը դատաստ... կրցող ազգային գրագէտներ... Թէքեան, աշխարհաբարի մ... խոյեանը, Օրամազդը 191... գրէր «Թահվիրայ»ի մէջ.

«... Դիւցազներգութիւնն ... որ երբեմն գրաբարի վեհ... սեփական կազմուածքը կը նկա... հիմա գաղտնիք չունի աշխ... բարի համար... Հ. Տէյիհաճ... րեջան՝ բարեկամատակ վեհա... Մխիթարեանը յաղթականօրէ... չակից աշխարհաբարի կա... թիւնը հին դիւցազներգութ... մէնէն հոյակապ երկերը ... յերէնի վերածելու, յաջորդ... լոյս ընծայելով Հոմերոսի Իլ... նին եւ Վիրգիլիոսի Ենէական... խարհաբար տաղաչափեալ ... մանութիւնը, եւ ապացոյցը ... եալ ընելու համար, աշխարհա... նոյնչափ յաջող թարգմանութ... հրատարակեց նաեւ Դասսոյի ... սաղէմ Ազատեալին...

(7) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶ...

(Շար.)

(1).— Հ. Արսէն Ղազիկեան ինք է՝ ինքն իր անունը չտալու համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ԿԱԼԱՑԻ ԴՊՐՈՑԸ

—)(o)(—

Կալացի հայ վարժարանը իր աշակերտութեան թիւով վերջինը կուգայ ռումանահայ թեմի հինգ ազգ. վարժարաններուն մէջ։

Վերջացող դպրոցական տարւան ընթացքին Կալացի ազգ. վարժարանը կը յաճախէին 58 աշակերտ, 23ը մանչ եւ 35ը աղջիկ։

1931—1932 դպրոցական տարւան ընթացքին, դպրոցին պիւտճէն հետեւեալը եղած է.—

Մուտք 193,000 լէյ։

Անկէ զատ թաղականութիւնը իր անտուէն տարեկան 34,000 լէյ վճարած է անօրէնին՝ որ միեւնոյն ատեն վարած է թաղականութեան քարտուղարի պաշտօն։ Այս կերպով դպրոցին մուտքն ու ելքը պէտք է հաշուել 247 հազար լէյ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—)(o)(—

Կեսարացիները Հայր. Միութիւն մը ունին Աթէնքի մէջ։

Վերջերս միութեան ժողովը գումարուեցաւ Փիրէի մէջ, ուր ոչ միայն Փիրէի անդամները, այլ նաեւ Լիփազմայէն, Գոքինիայէն եւ Սինկրուէն անդամներ փութացած էին։

Ներկաներու միաձայն հաւանութեամբ Ձոր. Թորգոմ պատուակալ նախագահ ընտրուած է։

Կազմուած է Ցրկնանց սահմանակ յանձնախումբ մը, որ կարճ ժամանակի մը մէջ կլորիկ գումար մը ապահոված է Միութեան։

Այս Միութեան նպատակն է օժանդակել կարօտ անդամ հայրենակիցներու եւ կրթական գործին ալ տալ վարժարաններու մէջ սաներ արդիւնաւորել։ Այս գործին համար կազմուած է վարչութենէն անկախ կրթական մարմին մը։

Ընդհ. ժողովին ներկայացուած է Միութեան հաշուեկշիռը, որմէ կ'երեւայ 8340 տրախմիի մուտք մը։

Օր առաջ պատրաստուած կոճակներ բաշխուեցան ներկայ անդամներուն։ Նուիրատուներէն այն որ առանձնայատուկը կուտայ, պիտի ստանայ ոսկեզօծ յուշագրամ մը, առաջնորդին ձեռքով։ Ընդհ. ժողովին մէջ այս ձեռնարկը 2335 տրախմիի արդիւնք տուած է։ Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի, որուն արդիւնքը լրագրով պիտի յայտարարուի։ Հասոյթը մասնաւորաբար պիտի յատկացուի կրթական գործին։

Բարերար դեր մը պիտի կատարէ այս Միութիւնը, եթէ յաջողի դեռ դուրս մնացած հայրենակիցներն ալ կապել Միութեան։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՑԱՌԱՋը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Չորլու

— :-: —

«Միլլիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Չորլուի գաւառին բնակչութիւնը 29,000 հոգի է։ Կեդրոնին, Չորլուի մէջ կան 8,000 հոգի։ Այս գաւառին միակ արտադրութիւնը արմտիքն է, որ աւելի է տեղական պահանջէն։ Մշակուած դաշտերը նախապէս 500 արտավար էին, բայց կրճատուելով 300 արտավար իջան, որովհետեւ արդիւնաբերութեան ծախքերը աւելցած էին, ընդհակառակն արմտիքի գինները իջած էին, մեքենաշարժ արօրները կը պակսին, մասնաւորաբար անցեալ տարի դաշտամուկերը մեծ վնաս հասուցած էին։ Այս տարի դաշտամուկ չկայ, հունձքը եւս լաւ է։ Բայց շատ քիչ ցանուած էր։

26 գիւղերու մէջ Օգնութեան Սնտուկներ հիմնուած են։ Պաշտօնէութեան մինչեւ ներդաշնակութիւն կը տիրէ։ Շատ մը գիւղեր հեռախօսով կապուած են գիւղախումբի կեդրոններուն եւ Մալկարայի ու Սարայի։

Գաւառապետին նախագահութեամբ տակ կը գործէ օգնութեան միութեան մասնաճիւղը։ Մինչեւ հիմա կեդրոն ղրկած են 56,700 ոսկի։ Անկից զատ Չորլուի անունով օդանաւ մըն ալ գնած են։ Մասնաճիւղը տարեկան 4—5 հազար ոսկի մուտք ունի, այս տարուանը 7—10 հազար ոսկի կ'ենթադրուի։

Չորլու քաղաքին շունչ առնելիք միակ վայրը զինուորական պարտէզն է։ Զօրավար Ֆահրի փաշայի շնորհիւ էր որ շինուեցաւ։ Մասնաւոր ձեռքեր կը զարդարեն ու կը մշակեն պարտէզը, ելեկտրական լոյսերով կը լուսաւորեն գիշերը։

Քաղաքին մէջ ներկայիս կը շինուի մեծ դպրոց մը։ Ամբողջ գաւառին մէջ 16 դպրոցներ կան։ Այն գիւղերուն մէջ, ուր դպրոց չկայ, ընթերցարաններ ալ չկան, այնպէս որ գրել-կարդալ չգիտցողներուն թիւը շատ է։

Քաղաքապետութիւնը 38,000 ոսկի հասոյթ ունի։ Այսուհանդերձ քաղաքապետութեան գործունէութենէն նշոյլ չկայ։ Չորլու ունի յովատակներու կայան մը։ Ախոռները գեղեցիկ են եւ երկու յովատակներն ալ մեծ արժէք ունին։

Ժողովուրդը եթէ ճոխութեան մէջ չապրիր, կարօտ ալ չէ։ Եթէ անցեալ տարուան բերքը լաւ գինով ծախուած ըլլար, իրական առատութիւն մը պիտի տեսնէր ժողովուրդը։ Այսուհանդերձ գաւառին կացութիւնը գոհացուցիչ է։ Եթէ քիչ մը խնայողութիւն ընեն, կարօտութիւն երբեք չպիտի տեսնուի։ Քանի մը ամիս առաջ Մէյխանէ Ավնի հանըմ Պոլսոյ մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ խնայողութեան եւ տեղական ապրանքներու մասին։ Այդ դասախօսութիւնը, որ ձայնագիր մեքենայով առնուած եւ գաւառները ղրկուած է, մեծ ազդեցութիւն գործեց այստեղ։

1931ին Չորլու, բաց ի զանազան ապրանքներէ, արտածեց 24,444 քիլօ բուրդ, 5,724 մորթուած գառ, 22,000 քիլօ իւղ, 155,000 քիլօ պանիր, 266,000 քիլօ ձաւառ, 34,000 քիլօ կարագ։ Այս հաշիւին մէջ չկան արտածուած արմտիքները, ձմերուկները, սեխերը, ողջ կենդանիները։

Չորլու վաճառաշահ միր քաղաք մըն է, շնորհիւ իր արտադրութիւններուն եւ արտածումներուն։

Շարքոյ

— :-: —

Դարմնեալ «Միլլիյէթ»ի թղթակիցէն.—

Ինչպէս ամէն գաւառական կեդրոնի, նոյնպէս Շարքէօյի մէջ կը տիրէ քօղով ծածկուելու սովորութիւնը, կրօնական մոլեռանդութիւնը։ Քաղաքին փողոցներուն մէջ, չես հանդիպիր կիներու։ Կամաց կամաց հին սովորութիւններէն հրաժարիլը անհրաժեշտութիւն մը դարձած ըլլալով հանդերձ, ոչ ոք կը համարձակի առաջին քայլ առնելու։ Առօր մեղքը այրերուն վրայ կ'իյնայ։

Շարքէօյի մէջ պակաս չեն խնամութեան եւ խաղամոլութեան դէպքերը։ Քաղաքին մտաւորական դասը, իրարու չհանդուրժելով, մեկուսացած կ'ապրին։ Այս վիճակը կուսակցական ճակատներու բաժնած է գիւղերը, անոնց երբեք կառավարութեան քաղաքականութեան միջամտելու ըլլալու։ Դիրքի եւ աթոռի կռիւ պարզապէս։ Ազատ Հանրապետական կուսակցութեան օրով, բաւական վէճեր ու պայքարներ տեղի ունեցեր են այստեղ։ Կրօնական մոլեռանդութեամբ տարուած մարդիկ իսկ քուէ տալու մղած են իրենց կիները։ Եթէ ժողովուրդը Ազատական կուսակցութեան յարած է, պատճառը այդ կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն կատարած քննադատութիւններն են կառավարութեան դէմ։ Այստեղ երիտասարդական ոչ մէկ ձեռնարկ կայ։ Ժամանակ մը մարզական խումբ մը կազմած են, բայց շուտով լուծուած։

Գաւառակին մէջ կան 17 դպրոց, 38 ուսուցիչ, 826 աշակերտ։ Թէեւ գաւառակին կեդրոնը ունի երկու դպրոց, սակայն պատանիներուն մեծ մասը կը թափառին փողոցներուն մէջ։ Հէօյսո դպրոցին մէջ 3 դասարան պարապ է, մինչդեռ ցաւալի է որ տղաքը հայլազ հայլազ *կը պտտին։*

Տղաքը փողոցներուն մէջ եւ ամէն տեղ պուլկարերէն կամ յունարէն կը խօսին, ինչ որ կարելի չէ պարտակել մեր ազգային արժանապատուութեան հետ։ Տղաքը մեծ ալ ըլլան գիտեն այդ օտար լեզուները խօսիլ, որովհետեւ իրենց ծնողքն ալ տունին մէջ կամ շուկային վրայ այդ լեզուներով կը խօսին։ Եթէ այժմէն միջոցներ ձեռք չառնուին, ամբողջ Շարքէօյ շուտով յունարէն կամ պուլկարերէն պիտի խօսի բոլորովին։ Մեծամասնութեամբ գաղթական են կամ փոխանակուած ժողովուրդէն։

Տնտեսական կացութիւնը կայուն է։ Ոչ շոգենաւ կը հանդիպի, ոչ ալ որեւէ ուրիշ փոխադրական միջոց կը տեսնուի։ Տեղւոյն արտադրութիւններն են.— ծխախոտ, արմտիք, գթան, Թոշանի կոր, քաշքէր պանիր, խոզակ, խաղող, հաւկիթ, նուշ, ծիրան եւ մեծ քանակութեամբ սերկեւիլ, տանձ, բուրդ, հրաշալի ձէթ, ձիթապտուղ, ձուկ։ Դժբախտաբար արտածումը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ եւ կարելի չըլլար օգտուիլ։ Մէկ պալեա ծխախոտը մէկ լիրա կը ծախեն։ Մէյրի Մէֆայինի շոգենաւերը Պոլիսէն գալով Շարքէօյ կը հանդիպին, բայց վերադարձին չեն հանդիպիր, այլ Գարաբիգայէն կ'անցնին։ Ու տեղւոյն բերքը կը փտի տեղւոյն վրայ։

Այսպէս անցեալ տարի 300,000 քիլօ ծխախոտ մթերանոցներուն մէջ մնաց։ 1929ին տարուան ծխախոտներուն հետ։ Քիլօն 5 գրուշի կը ծախէ տեղացին։

Ամէն տեսակ արտադրութիւն ունի գաւառակը։ Սակայն շոգենաւերուն ծախքը այնքան առատ է, որ անդամալոյծ դարձեր է Շարքէօյ։

Ցորենը տեղական բերք ըլլալով հանդերձ, հացը թէ սուղ է, եւ թէ դէշ տեսակ։ Երկիրը ոչխարի շրջան ըլլալով հանդերձ, ձուկը միս չես գտներ։ Գաշգավալն ու գաշէրը տեղական ապրանք ըլլալով հանդերձ, ուտելու բախտ չես ունենար։ Լաւ բամպակ կուտայ գաւառակը, բայց սուղ է։

Շուկան, եգիպտացորեն, անիւն առատ է։ Լաւ հացը 8,5 գրուշ, կարագը 80-100, ձէթը 50, գառան միսը 40, կաթը 10, ոչխարի կաթը 15, իւղոտ պանիրը 25-35 գրուշ, հաւկիթը 35 փարա, հաւը 15-30 գրուշ, անուխը 1-2, փայտը 40։ Ձուկն ու միսը համեղ են։ Տեղւոյն հաւերու տեսակները վատթարացած են։ Կ'աշխատուի զարգացնել ճագարաբուծութիւնը։

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

Թուրք եւ ռուս մասնագէտները որոնք Էնկիւրի կը գտնուին, քննութեան ձեռնարկած եւ այցելած են կարգ մը գործարաններ եւ Անատոլ. Մենեակը։ Իզմիրի ռուսական հիւպատոսին, Իզմիր Փալասի մէջ ի պատիւ իրենց տուած թէյասեղանին մասնակցած են կուսակալը, նաեւ կուսակցութեան պետը, տնտեսական գործավարութեան ներկայացուցիչները։

Խորհրդային հիւպատոսը, ատենին սկիզբը բանախօսութիւն մը ըրած է, բացատրելով թէ Թուրքեւ ռուս բարեկամութիւնը դիպուածական բան մը չէ, այլ պատմական եղբայրութիւն մըն է եւ երկու երկիրներու քաղաքական, ընկերային եւ ամէն մարզի մէջ գործակցութիւնը շատ օգտակար պիտի ըլլայ։

"ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ,,

Ցառաջիկայ հոկտեմբերէն լոյս կը տեսնէ Երիտասարդ Հայուհի *ամսաթերթը, ամբողջովին նուիրուած հայ կիներու զարգացումին, յառաջդիմութեան եւ իրենց սեռին յատուկ հարցերու։*

Երիտասարդ Հայուհին *պատեհութիւն պիտի տայ հայ կիներուն որոնելու այն բոլորը, որ կրնայ հայ կնոջ գիտակցական դերը բարձրացնել նախ հայ ազգին յետոյ քաղաքակրթուած ազգերու մէջ։*

Ամսաթերթը պիտի ունենայ գրական, գեղարուեստական, ազգային, գիտական եւ առտնին բաժիններ, ու անոր էջերէն պիտի խօսին ոչ միայն իրական մտաւորական կիները, այլ նաեւ ապագայի տանտիկինները։ Թերթը մասնաւորապէս հիւրընկալ պիտի ըլլայ նոր սերունդներուն պատկանող կին գրողներու։ Մտքի եւ հոգիի մշակոյթը նպատակակէտն է Երիտասարդ Հայուհիին։

Նկատելով որ այս ձեռնարկով կուզենք տեղ գրաւել քաղաքակրթուած ազգերու յառաջդիմական կանանց կողքին, կը յուսանք որ Երիտասարդ Հայուհին *բոլոր հայ կիներու գուրգուրանքին եւ քաջալերանքին առարկան պիտի դառնայ։*

Այս ձեռնարկին իրական յաջողութեան համար հարկ է վճարումները ընել կանխիկ *եւ* կանոնաւոր։ *Իւրաքանչիւր հայ կին որ կը բաժանորդագրուի կամ բաժանորդներ կը գտնէ, ծառայած կ'ըլլայ իր դատին եւ աջակցած իր սեռական յառաջդիմութեան։*

Հիմնադիր տնօրէն
ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ ՍԵԶԱ

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Սուրիա եւ Լիբանան 2 սուր. ոսկի տար., Ամերիկա 2 տոլար, Արտասահման 50 ֆրանք։

Հասցէ. — **Mme. SIRAN SEZA c/o Dr. V. Potoukian, Rue Clémenceau, BEYROUTH (Liban):**

ՄԱՄՈՒԼ

"ՀԱՅԱՍՏԱՆՃԻՈՒԹԻՒՆ,,

— :-: —

«Ցուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ այսպէս կը բնորոշէ «Հայաստանցի»ներու եզրաբանութիւնը (23 օգոստ.).

— «Քանի որ կողմնակից էք Ներգաղթին, ուրեմն ալ պէ՛տք է ատէք. պէ՛տք է խաբէք ընթերցողը, ճերմակը՝ սեւ եւ սեւը ճերմակ ցոյց տալով անոր...

Այս է թաքուն իմաստը այն մեղադրանքներուն, որ մեր դէմ կ'ուղղուին փախստականներու գրութեանց հիւրընկալումին առթիւ։

Որովհետեւ հաւատք չկայ Հայրենիքի վրայ՝ որ ոյժ ունի իր մէջ դէպի իրեն քաշելու իր զաւակները, երբ մինչեւ իսկ ամբողջովին վէրքերով պատած է, ուստի բոլոր հայաստանճիները իրենց յոյսը դրած են ստութեան վրայ՝ որ ոյժ ունի իր մէջ երբեմն ամենքը, յաճախ՝ շատերը, իսկ տեւաբար՝ որոշ քանակութեամբ մարդիկ մոլորանքի մատնելու։

Որովհետեւ հաւատք չունին Գաղափարի վրայ՝ որ ոյժ ունի իր մէջ զանգուածները խանդավառելու, զանոնք մինչեւ իսկ մահուան առաջնորդելով, ուստի բոլոր «հայրենասէր» փախստականները իրենց յոյսը կապած են Հացին ու վայելքին՝ բարոյականով թոյլերն ու կորովով անարիները դէպի իրենց քաշելու համար։

Եւ որովհետեւ սարսափ կը զգան ճշմարտութենէն, ուստի եւ իրենց բովանդակ էութեամբ փարած են ստութեան՝ անոր մէջ գտնելով ապահովագոյն կռուանը իրենց գոյութեան։

Ի՛նչպէս ապականեցին մեր կեանքը եւ ի՛նչպէս պղծեցին ամէն նուիրական սրբութիւն։

Պէտք չէ՛ ցոյց տալ Հայրենիքի վէրքը՝ որովհետեւ Հայը կը խորշի անկէ եւ այլեւս Հայրենիք չի դառնար։

Պէտք չէ՛ խօսիլ հարազատ ժողովուրդի կարօտութեանց մասին, որովհետեւ այդ կարօտութիւնները ոչ թէ Հայը կը քաշեն դէպի հայրենիք, այլ անկէ կը վանեն զայն։

Հայրենիք ու ցեղային երազ,— *հինցած գաղափարներ են ասոնք. զանգուածները դէպի տուն պէտք է քաշել յանուն հացի ու վայելքի, ինչպէս որ կ'ընէին հին Հռոմի մէջ, անոր բարքերու վատասերման շրջանին։*

Եթէ քաղցած է հայրենիքը՝ զայն կուշտ պէտք է ցոյց տալ. եթէ վիրաւոր է, պէտք է քօղարկել վէրքերը. եթէ տգեղ է՝ պէտք է ներկել դէմքը, եւ եթէ արցունք ունի աչքերուն՝ միշտ ժպիտ պէտք է ցոյց տալ անոր վշտահար ու դալուկ դէմքին։

ՁԵ՛Ս ՍՏԵՐ,— ուրեմն դէ՛մ ես Ներգաղթին, ուրեմն կ'ատես Հայրենիքդ։

ԿԸ ՍՏԵ՛Ս,— ուրեմն կողմնակից ես Ներգաղթին, ուրեմն կը պաշտես հայրենի տունդ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՃԻՈՒԹԻ՛ՒՆ, — ի՛նչ զզուելի բառ, ի՛նչ զարշելի արհեստ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 30 Օգոստ.— 1924ին, Պոլսէն Լիոն հասած Հ. Մ. Ը. Մ.ականները եւ հիմը դրին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, որ քանի մը տարի լաւ գործունէութիւն ունեցաւ եւ կազմեց սկաուտական եւ ֆութպոլի խումբեր։ 1926ի գործադրկութեան հետեւանքով, անդամներուն մէկ մասը դէպի գիւղերը քաշուեցան, իսկ դրօշակի վէճերը կը քայքայեն մասնաճիւղը։

Այս քաոսային վիճակը կը տեւէ մինչեւ 1930 սեպտեմբեր, երբ քանի մը վառվռուն երիտասարդներ, նոր եռանդով մը կը սկսին գործի եւ կ'որոշեն անպայման վերակազմել մասնաճիւղը։ Անմիջապէս կ'ընտրեն վարչութիւն մը, հետեւեալ անդամներով.— Եղուարդ Սալմաստեան, Յակոբ Սիւզմէճեան, Արտաշ Գապայեան, Աղասի Պալեան, Նիկողոս Փորթուգալեան, Գէորգ Պէրպէրեան։

Այս առժամեայ վարչութիւնը անմիջապէս շփման մէջ կը մտնէ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան հետ եւ կը վաւերացուի կառավարութենէն։ Ցետոյ կ'որոշէ մասնակցիլ օտար խումբերու ախոյենական մրցումներուն, ապահովելով իրենց Տէսինի մասնաճիւղին դաշտը։

Այս նախնական շրջանին, մասնաճիւղը կ'ունենայ 15ի չափ անդամներ 18-22 տարեկան։ Շուտով թիւը կը բարձրանայ 30ի։ Կ'ունենան ամէն շաբաթ իրենց հերթական ժողովները։ 1930 դեկտեմբեր 28ին կը կատարեն իրենց բացման հանդէսը, դժբախտաբար մասնաճիւղը չի գիտեր իր արժանի քաջալերութիւնը, որուն սպասածին հետեւանքով։

Նախկին վարչութենէն իբրեւ գոյք կը փոխանցուին 10 ֆանէլա, 8 վարտիք եւ 7 զոյգ գուլպայ։ Դրամական փոխանցում չէ եղած, հակառակ որ իրենց դրամարկղին մէջ կար պատրաստ գումար 500 ֆր.։ Ունեցած են երկու ֆութպոլի խումբ, առանց կօշիկը, գուլպան եւ հանդերձեղէնը հայթայթած են տղաքը իրենց անձնական միջոցներով։

Ախոյենական խաղերու մասին գրուած է օրը օրին, ուստի զանց կ'առնեմ։

Աթլէթիզմի գետնի վրայ ալ ունեցած է փայլուն արդիւնքներ։ Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած ողիմպիական խաղերուն (Տէսին-Վիէն-Լիոն մասնաճիւղերու միջեւ) Լիոնը իր մարզիկներուն թիւով, թէ անոր տարած յաղթանակով առաջին տեղը գրաւած է։

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, Հ. Մ. Ը. Մ. կը շարունակէ իր ճամբան, միակ նպատակ ունենալով մարզել հայ պատանին ֆիզիքական, բարոյական ու տոհմային առողջ դաստիարակութեամբ։

Մ. Թ.

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [40]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Քաղաքական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՑՈՅՑ ՏՈՒՈՂ ՔԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐ	ՆՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐ
1. ԲԱՐՁՐ — ՀԱՅՔ	
Ա. Դարանաղի	Կամախ, Գուրուչայ
Բ. Առիւծ	Ռաֆանիէ, Շէյրան
Գ. Մնձուր (Մզուր)	Օվաճըք
Դ. Եկեղեաց	Երզնկա
Ե. Մանանաղի	Մամախաթուն, Լէզքի, Թուզլատէբէ
Զ. Դերջան	Տէրճան, Պայպուրդ
Է. Սպեր	Իսպիր, Պայպուրդ
Ը. Շատգոմք	Զօրմէլի, Մասատ
Թ. Կարին	Էրզրում, Օվա
2. ՉՈՐՐՈՐԴ — ՀԱՅՔ	
Ա. Խորձեան	Բղի
Բ. Հաշտեանք	Ճապաղջուր, Կիղի, Չիկոէ
Գ. Պաղնատուն	Արղնի
Դ. Բալահովիտ	Բալու
Ե. Մեծ Ծոփք	Հայնի, Հազրօ, Լճէ, Խուլփ, Մուֆարղին
Զ. Փոքր Ծոփք	Չմշկածագ, Խոզաթ
Է. Հանձիթ	Խարբուք
Ը. Դորէք	Չնքուշ, Չերմիկ
Թ. Դէգիք	Ակն
3. ԱՂՁՆԻՔ	
Ա. Արզն	Խարզան, Ծորզան
Բ. Նփրկերտ	Բշերի
Գ. Քեղ	Ռնտուան
Դ. Կերիկ	Տիարպէքիր արեւելեան
Ե. Տատիկ	Տատիկ
Զ. Ազնուաձոր	Կիւզէլտէրէ, Կեցան
Է. Խերխերք (Սերխերք)	Սղերդ
Ը. Գզեղ	Մոտկան
Թ. Սալնաձոր	Պիթլիս
Ժ. Սասունք	Սասուն, Մոտկան
4. ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ	
Ա. Խոյթ	Խոյթ, Բանաշէն
Բ. Ասպականնիք	Շատախ Մշոյ, Գաւառ Սասնոյ
Գ. Տարօն	Մուշ, Ջուքուր
Դ. Արշամունիք	Վարդով, Գօյնուկ
Ե. Մարդաղի	Խնուս
Զ. Դասնաւորք	Թէքման, Շուշար
Է. Տուարածատափ	Կէօքսու, Խալեաչ
Ը. Դալառ	Անթափ (Թուքաք)
Թ. Հարք	Գոլանըզ Վերին
Ժ. Վարաժնունիք	Լէզ, Աներ, Խանըքէզ
ԺԱ. Բզնունիք	Ախլաթ Վանայ, Ալճավազ
ԺԲ. Երեւարք	Կարճկան
ԺԳ. Աղիովիտ	Փատնոց
ԺԴ. Ապահունիք	Մալազկերտ
ԺԵ. Կոգի	Ախլաթ Մշոյ
ԺԶ. Խորխոռունիք	Ալճավազ
5. ՄՈԿՔ	
Ա. Իշայր	Սպարկերտ
Բ. Միւս Իշայր	Կարկառ, Խիզան
Գ. Իշոց գաւառ	Հերուն, Խօրօզ, Նորգար
Դ. Առուծնից Ձոր	Արեւմտեան Մոկս
Ե. Միջա	Բերվարի
Զ. Մոկք Առանձնակք	Արեւելեան Մոկս
Է. Արքայից գաւառ	Շիրվան
Ը. Արքառովիտ	Շիրվան
Թ. Ջերմաձոր	Շատախ Վանայ
6. ԿՈՐՃԱՅՔ	
Ա. Կորդուք	Նորդուզ
Բ. Կորդիք Վերին / Գ. Կորդիք Միջին / Դ. Կորդիք Ներքին — Տմորիք	Տեհ
Ե. Այտուանք	Զախու
Զ. Այգառք	Ամադիա
Է. Մոթողանք	Գէթէլշէպալ
Ը. Որսիրանք	Ճուլամերկ
Թ. Կարտաունիք	Ջալ, Տախուպ
Ժ. Ճահուկ	Ջելոյ, Օռամար
ԺԱ. Փոքր — Աղբակ	Գեաւեր

(Շար.)

ՅՈՎՀ. ՊԱՔԷՍԵԱՆ

կանոններու ենթարկուած է եւ իրաւունք ունի տարեկան անոշան քանակութեամբ զէնքեր միայն արտադրելու։ Իսկ ընդհակառակն, մեր սահմաններէն անդին, կը տեսնենք զինուորական հզօր ճարտարագործութիւններ, պաշտօնական թէ անհատական, որոնք ոչ միայն զէնք եւ ռազմանիւթ կը հայթայթեն իրենց բանակին եւ նաւատորմին, այլ եւ շահեր կ՚ունենան զէնքի առեւտուրէն, մինչդեռ Գերմանիոյ արգիլուած է զէնք արտածել։

Կա՛մ այս սեղմումները պէտք է գործադրուին բոլորին համար, եւ կամ պէտք է ջնջուին Գերմանիոյ համար ալ։

Եթէ չընդունուին մեր այս պահանջները, Գերմանիան պիտի քաշուի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն։ Եւ այն ատեն Գերմանիան պիտի հարկադրուի ազգային միջոցներով ապահովել իր պաշտպանութիւնը։

Ի՞նչ կ՚ըսէ Ֆրանսայի վարչապետը

Պ. Էռիօ գերմանական պաշտօնագիրը ստանալէ անմիջապէս յետոյ, յայտարարեց թէ ուշադրութեամբ պիտի քննէ զայն եւ անմիջապէս նախարարական խորհուրդին պիտի յանձնէ։ «Գերմանական պահանջը տեղի պիտի տայ միջազգային խորհրդակցութեանց։ Ըստ յ կը տեսնենք։ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը եւ կառավարութիւնը պիտի պահեն իրենց պաղարիւնը, ինչպէս ըրին Ժընեւի եւ Լօզանի խորհրդակցութեանց առեն։

Ի՞նչ կը խորհին Գերմանիոյ մէջ

Գերմանական պաշտօնագրին յանձնումը խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրին մէջ, մանաւանդ որ, ամէն բան գաղտնի պահուած էր եւ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած՝ ներքին քաղաքականութեան վրայ։ Շատեր կը դանգատին որ գաղտնիքը երեւան եկած է Փարիզի մէջ, մինչդեռ կը յուսային քանի մը օր պահել, վճռական պահու մը մէջտեղ հանելու համար։ Գերմանական պաշտօնագիրը սովորաբար յանձնուած դիւանագիտական ծանուցագրի մը հանգամանքը չունի, այլ կը ներկայացնէ «գերմանական տեսակէտին ամփոփումը՝ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին»։

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յուզումնալից յօդուածներ հրատարակել, ապացուցանելու համար թէ ամէն Ֆրանսացի, վեցէն մինչեւ քսան տարեկան, քաղաքացիական եւ զինուորական ամուր կրթութիւն կը ստանայ, մինչդեռ Գերմանիան զրկուած է ամէն իրաւունքէ։ Ասոր դիմաց, Ֆրանսացիները կ՚ըսեն թէ Հիթլէրեան շարժումը 450,000 զինուոր կը համրէ, իսկ Պողպատեայ Սաղաւարտի կազմակերպութիւնը 800,000 մարզուած զինուոր ունի, առանց հաշուելու մարզական եւ զինուորական ընկերութեանց անհամար անդամները։

Գաւառ

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ Սագօ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլորընկերներըայսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբըայսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ձեկուցում շրջ. ժողովի։

ԻՇԽԱՆ.—ՎաղըՇաբաթ իրիկուն, նոյնպէս։

ՊՈՒԼՎԱՌ OSSO.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Նոյն օրակարգերով։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Նոյն օրակարգերով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, 63 րիւ տը լա Բէփիւպլիք։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ընկ. Ծառուկեանի խանութը։ Կը խնդրուի Լիոնի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։ Օրակարգ՝ զեկոյց շրջ. ժողովի մասին եւ կոմիտէի ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի սրահը, 24 rue St. Victor. Նախորդ օրակարգի շարունակութիւն։

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Զէյթուն կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Փոթորիկ, Ազատամարտ, Մասիս խումբերըայսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 345 Ave. d'Argenteuil. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ.

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 Ֆր.։ Ուրիշ երկիրներ՝ 50 Ֆր. կամ 2 տոլար։ Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ։ Դիմել Դրօշակի հասցէով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահաւաքական ծովային պտոյտ մը դէպի ՍՈՒՐՄԻՈՒ ծոցը, այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։ Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները եւ համակիրները։

Գտնուիլ առաւօտուն ժամը 7.45ին Փլաս Փրէֆէքթիւր, առնելու համար 22 եւ 23 թիւ հանրակառքերը։

Ճաշը եւ յօքանքի շապիկ միասին բերել։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան կողմէ։ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամառի անտառին մէջ (Պաղ աղբիւրին մօտ)։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն։

Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 89 եւ իջնել վերջաւորութեան։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

Կազմակերպուած Սեր. Դուրալի Հայրենակցական միութեան կողմէ

Այս Կիրակի Մէօտոնի անտառին մէջ

Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտոն-վալ-Ֆլորի, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

Ընտանեկան դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի։ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Տէսինահայութեան ծանօթ սովորական կամուրջէն վերջ։ Խմբերգ Կոմիտաս երգեհո երգչախումբի կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի, ընտիր ճազ-պանտ ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի։ Կը մասնակցին Լիոնի «Հայ արիներու գայլիկները եւ սկաուտները։ Ճոխ պիւֆէ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՄԻՐԼԻԱՌԵԱԿ Պոլսեցիներու Միութեան մայր դիւանը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գըտնուիլ տարեկան ընդհ. ժողովին որ պիտի գումարուի վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Canebière, Grand Cafe Noaillesի մէջ։ Օրակարգ՝ վարչութեան նուաստալ հաշուետուութիւն, վարչութեան տարեկան ընդհ. տեղեկագիր եւ հաշուետուութիւն ըստ ծրագիր-կանոնագրի ներկայ վարչութեան հրաժարում եւ նոր ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը ինչ որ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սարսեղ, Գ. Գ.— 105։

Տէսին, Գործ.— 110։

Սարսէլ, Օ. Ա.— 140։

Սարօէլ, Գ. Մ.— 70։

ՔՆՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւր Մէր 1 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնորսավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլոնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHA[N]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Սպանեցէք այդ կաղ սատանին, եթէ կենդանի բռնել կարելի չլինի։ Դա Բիվարէցն է։

— Ծո՛ւռ, ինձ նոր ատրճանակ, — ասաց Բոռ իրեններին, — եւ ճամբի ընկէք։

Նրանց գլխարկը։ Ճիշդ վայրկեանն էր, կառաղած զինուորների սուրերը փայլփլում էին արդէն բոլորովին մօտիկ։

— Թողէ՛ք զէնքերը։

Ու կարդինալ Մոնտանէլլին յանկարծ երեւաց կռուողների մէջտեղում, եւ զինուորներից մէկը պոռաց սարսափահար.

— Ձերդ Սրբազնութիւն, Աստուած իմ, կը սպանեն ձեզ։

Մոնտանէլլի մի քայլ աւելի մօտ եկաւ ու կանգնեց Բոռի ատրճանակի բերնին։

Հինգ դաւադիրները արդէն ձիու վրայ էին ու քշում էին բլրոտ ճամբով։ Մարկոնին ցատկեց իր մատակի նիւսը։ Ձիերու վայրկեանին նայեց ետ, ստուգելու համար, թէ պէտք չէ Բոռին իր օգնութիւնը։ Ձին նրա ձեռքի տակն էր ու մի վայրկեանից նա պատ կը լինէր։ Բայց երբ գուրս եկաւ կարմիր վերարկուով կերպարանքը, Բոռ յանկարծ ետ նահանջեց ու ատրճանակը բռնած ձեռքը իջաւ ցած։ Այդ վայրկեանը վճռեց ամէն բան։ Իսկոյն շրջապատեցին նրան ու գետին գլորեցին։ Մի զինուորի սուրի հարուածովը զէնքը դէն էր շպրտուել։ Մարկոնի մտրակեց ձին։ Հեծելազօրքի սմբակների ձայնը լսւում էր իր թիկունքին, եւ անօգուտ էր սպասելը, որ իրեն էլ բռնեն։ Թամբի վրայ երբ ետ դարձաւ, որպէս զի մի վերջին անգամ կրակ անի ամէնից աւելի մօտ եղող զինուորներին, տեսաւ որ Բոռը արիւնաթաթախ դէմքով ընկած էր ձիերի, զինուորների ու լրտեսների ոտքի տակ։ Լսեց յաղթողների վայրի հայհոյանքը եւ յաղթանակի ու կատաղութեան ճիչերը։ Մոնտանէլլին չնկատեց, թէ ինչ կատարուեց։ Իջաւ սանդուղից ու ջանք էր գործ դնում հանդստացնելու յուզուած ամբոխը։ Երբ ծռել էր վիրաւորուած լրտեսի վըրայ ամբոխի աղաղակը ստիպեց գլուխը բարձրացնելու։ Զինուորները անց էին կենում հրապարակի միջով, քաշ տալով իրենց ետեւից Բոռի ձեռքերից կապուած թոկը։

Նրա դէմքը անկենդան էր գրեթէ՝ իր կրած տանջանքից ու սպառումից, զժուարութեամբ ջանք էր անում շունչ քաշելու։ Բայց նայեց կարդինալին ու զուարթամի շրթունքների միջից ժպտալով շշնջաց.

— Շ—շնորհաւորում եմ, Ձ—ձերդ սրբազնութիւն։

. . . .

Հինգ օր յետոյ Մարտինին հասաւ Ֆլօրի։ Ստացել էր Ջեմմայից փոստով մի կապ տպած շրջաբերականներ։ Պայմանաւորուած նշանն էր դա մի որ եւ է ծայրայեղ դէպքի, եւ յիշելով պատշգամբի վրայ Բոռի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, իսկոյն գլխի ընկաւ, թէ ինչ էր պատահել։ Ճամբին ջանք էր գործ դնում իրեն համոզելու, որ Բոռին մասնաւորապէս ոչինչ պատահած լինել չէր կարող եւ որ յիմար բան էր այդ տեսակ մի ջղային ու ցըմայքոտ մարդու մանկական սնահաւատութեանը կարեւորութիւն տալը։ Բայց որչափ ուժեղ պայքարում էր այդ մտքի հետ, այնքան աւելի ամուր էր ենթարկւում։

— Ենթադրում եմ բանն ինչ է. անշուշտ բռնել են Բիվարէցին։ — Ասաց նա մտնելով Ջեմմայի սենեակը։

—Ձերբակալուել է անցած հինգշաբթի Բրիզիկէլլում. յուսահատօրէն պաշտպանուում է, վիրաւորում է կապիտանին ու մի լրտեսի։

— Դիմադրութի՛ւն ու զէնքով-վառ է։

— Միեւնոյն է։ Արդէն այնպէս է կտրուած նրա անունը որ մի աւելորդ հարուածով դրութիւնը չի փոխւի։

— Ի՞նչ կ՚անեն նրան ձեր կարծիքով։

Ջեմման գունատուեց։

— Կարծում եմ — ասաց նա. — որ պէտք չունենք նրանց անելիքին սպասելու։

— Ուրեմն կարծում էք, կարող ենք այնպէս սարքել որ փախչի։

— Պարտաւո՛ր ենք։

Շուռ եկաւ ու սկսեց սուլել, ձեռքերը մէջքին դրած։ Ջեմման չէր խանգարում նրա մտածումը։ Նստել էր անշարժ, գլուխը ձգած աթոռի թիկունքին ու աչքերը յառած հեռուն անթարթ ու դրամիկ։ Երբ նրա դէմքը այդ արտայայտութիւնն էր ստանում, նա նմանում էր Դիւրէրի «Տխրութեան»։

— Դուք տեսա՞ք նրան. — հարցրեց Մարտինի կանգ առնելով մի վայրկեան։

— Ո՛չ, հանդիպելու էինք այստեղ յաջորդ առաւօտը։

— Այո՛, միտքս է։ Ո՞ւր է այժմ։

— Բերդը։ Խիստ հսկողութեան տակ, եւ ինչպէս ասում են, շղթայւած։

Մարտինի արհամարհանքի մի շարժում արաւ։

— Է՛, այդ մէկ է։ Լաւ սղոցին ոչ մի շղթայ չի դիմանայ։ Միայն թէ վիրաւորուած չլինի։

— Կարծեմ, այնքան էլ չէ վնասուել ձերբակալելիս։ Բայց ճշմարիտը դեռ չգիտենք։ Կարծում եմ ամէնից լաւ է հարցնենք Միքէլէին։ Ներկայ է եղած ձերբակալմանը։

— Ինչպէս է որ նրան էլ չեն բռ[նել]։ Մի՞թէ ձգել փախել է, վա[խճանի] մէջ թողնելով Բիվարէցին։

— Իր մեղքը չէ. կռուել է [...] միւսների հետ ու բառացի կ[...] կատարել, ինչ որ պայմանաւոր[ուա]ծ էր եղել։ Այդպէս էլ արել են բոլ[որը]։ Միայն մէկը նրանցից մոռացել է [...] ջին վայրկեանին ամէն բան, կամ [...] խոյլել է։ Ինքը Բիվարէցը։ Այ[...] ինչ որ մի անհասկանալի բան [...] Սպասեցէք մի վայրկեան, կա[նչեմ] Միքէլէին։

Ելաւ սենեակից ու վերադար[ձաւ] Միքէլէի ու մի լայնաթիկունք [...] ցու հետ։

— Մարկոնին է. — ասաց նա. [...] Դուք լսած էք նրա մասին. մաք[սանե]նենգներից մէկը։ Հէնց նոր է եկ[ել] գուցէ կարողանայ մի որ եւ է նոր [...] մեզ հաղորդել։ Միքէլէ, ահա Ջե[մման] Մարտինին, որի մասին խօսել եմ ձե[զ]։ Պատմեցէք նրան ինչ կատարուել է [...] աչքի առաջ։

Միքէլէն մի կարճ հաշիւ ներկայ[ա]ցրեց Հեծելախմբի հետ իրենց ունե[...] ցած բաղխման մասին։

(Շար.)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

3 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1973 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՊԱՀՈՎԵԼ «ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ»Ն

— «Մենք այսօր չենք գիտեր ու չենք կրնար ըսել թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս պիտի լուծուի Հայկական Դատը, ոչ ալ այդ տեսակ խնդիր մը կրնայ ամէն օր հրապարակաւ յուզուիլ, բայց գիտենք, կը հաւատանք որ պիտի լուծուի»:

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթն է որ կը գրէ այս խօսքերը, իր ծանօթ խմբագրականին մէջ, որու մասին խօսեցանք երէկ:

Իսկ իր ամէնէն զօրաւոր փաստն այն է թէ՝ «Թուրքեր ալ գիտեն որ պիտի լուծուի: Ինչպէս ըսինք, եթէ այդպէս չըլլար, այսքան չէին վրդովուիր Հայկական Դատի խօսքէն ու յիշատակէն»:

Ուրեմն, ռամկավարները կ'ապրին հաւատքով, մերժելով գործը: Ո՛ր է աշխատանք:

Բարի քրիստոնեաներու պէս, անոնք ջերմապէս կը հաւատան թէ «Հայկական Դատը պիտի լուծուի»:

Արդ, բարի քրիստոնեաները իրենց հաւատքին կը միացնեն գործն ալ, եկեղեցիներ շինելով, խունկ ծխելով, աղօթքներ կատարելով, թափօրներ կազմելով, քարոզ տալով: Նոյն իսկ փողոցներուն մէջ Աստուածաշունչ ծախելով:

Մեր խելօքիկ ռամկավարները այս բոլորէն ո՞ր կ'ընեն, յանուն Հայկական Դատի:

Մենք չենք պահանջեր որ մխրճուին վտանգաւոր գործերու մէջ: Շատ փափուկ են իրենց սիրտերն ու ձեռքերը, եւ իրաւունք չունինք աւելին պահանջելու:

Ամէն մէկը՝ իր խառնուածքին ու կարողութեան համաձայն:

Բայց, ի՞նչպէս պիտի ապացուցանեն թէ գոնէ անկեղծօրէն կը հաւատան մեր Դատին յաջողութեան, երբ նոյն իսկ չեն ընդունիր թէ «այդ տեսակ խնդիր մը կրնայ ամէն օր հրապարակաւ յուզուիլ»:

Մանաւանդ որ, իրենք ալ կ'ընդունին թէ «Հայաստան, իբրեւ անդամ Խորհրդային Միութեան՝ հետեւելով Սովետներու արտաքին քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հետ ուղիղ ու բարւոք յարաբերութիւններ ունի»:

Բայց, միեւնոյն ատեն կը շեշտեն թէ՝ «այս ալ չի պարտադրեր մեզ որ մենք մոռնանք մեր իրաւունքները, որոնք մեզի միայն չեն պատկանիր, այլ նաեւ մեր սերունդներուն»:

Միջանկեալ ըսենք թէ՝ ռամկավարներուն համար համարձակ նորութիւն մըն է այս յայտարարութիւնը, որ կը նշանակէ թէ կրնանք անկախ գործել, արժեցնելու համար մեր իրաւունքները:

Աւելի լաւ, եթէ խորհրդային իշխանութիւնն ալ ուժ տայ: Կամ գոնէ չխանգարէ:

Այս բացորոշ յայտարարութենէն յետոյ, ռամկավարները անշուշտ չեն կրնար պահանջել որ Երեւան ինք ստանձնէ Հայկական Դատին հետապնդումը:

Ուրեմն, արտասահմանի հայ ժողովուրդին կ'իյնայ տէր կանգնիլ իր արդար իրաւունքներուն:

Իսկ ռամկավարներն ալ մէկ մասնիկն ըլլալով այդ ժողովուրդին, պարտաւոր են խորհիլ, տքնիլ, գործակցիլ բոլորին հետ:

Արդէն առած են քայլ մը — եթէ չենք սխալիր, առաջին՝ տասը տարիէ ի վեր — յուշագիր մը ներկայացնելով Ազգերու Դաշնակցութեան:

Կը նշանակէ թէ՝ չեն խուսափիր «արկածախնդրութիւններէ», եւ գործ կը համարեն մինչեւ իսկ աղերսագիր մը մատուցումը:

Այն ատեն, ինչո՞ւ կէս ճամբան մնալ, եւ չմասնակցիլ նաեւ ուրի՞շ գործերու: Բարոյական, ֆիզիքական կամ տնտեսական:

Եւ ինչո՞ւ յամառիլ մեկուսացեալ գործունէութեան մէջ, երբ գիտենք որ ոչ միայն բոլոր քաղաքական հոսանքներու եւ կազմակերպութեանց, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդի համերաշխութեան եւ գործակցութեան պէտք ունինք, ելք մը գտնելու համար:

«Անկորնչելի»ն ամէն բանէ առաջ աշխատանք եւ յարատեւութիւն կը պահանջէ:

Հաւատքն ու մաղթանքը յետոյ կուգան: Հաւատքն ու մաղթանքը՝ տունը մնացած անկարներուն:

Բոլորս ալ հաւատք պիտի ունենանք: Մանաւանդ խանդավառութիւն:

Բայց հաւատքը ինքնիրմով չապրիր: Հող ու ջուր կ'ուզէ, ինչպէս ծաղիկը: Այլապէս՝ կը թօշնի, կը կծկի, ուրիշներու փողփողուն, հրաշէկ արեւուն տակ:

Աշխատանք եւ յարատեւութիւն — հող ու ջուր — ոչ միայն այս կամ այն հոսանքին, այլ բոլորին համար: Բոլոր ճիգերը միացնելու, ձեռք ձեռքի կապելու պայմանով:

Այլապէս, տասը տարի չանցած, երազի մը կը վերածուի «Մեծ Տեսիլք»ն ալ, բոլոր «անկորնչելի»ներով:

Այնքան տարրական խնդիր մըն է այս որ, մենք հրապարակային վիճաբանութիւնն ալ աւելորդ պիտի համարէինք, եթէ ռամկավար թերթերը խուսափէին միամիտ արտայայտութիւններէ:

Գործ կայ բոլորին համար ալ: Աւելի քան երբեք ժամանակ է միացեալ, կուռ ճակատ մը կազմելու թրքական ճակատին դէմ, որ կը զօրանայ ու կ'ընդարձակուի յարաճուն թափով մը:

Ճակատ կազմել՝ չի նշանակեր պատերազմ յայտարարել: Չպիտի կորսնցնենք չափի զգացումը, գերագնահատելով մեր ուժերը:

Բայց, մենք պէտք ունինք յենարաններու եւ գործի: Պարտաւոր ենք հակազդել թրքական գաւերուն, եւ օգտագործել բոլոր միջոցները, յիշեցնելու, արծարծելու, արժեցնելու համար մեր պահանջները:

Ու չպիտի վարանինք «ամէն օր հրապարակաւ» յուզել զանոնք, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ հաւատքը վառ պահելու համար:

Հակառակ պարագային, ե՛ւ յուշագիրը, ե՛ւ «Պայքար»ի խմբագրականը եւ ուրիշ սրտառուչ արտայայտութիւններ կը դառնան տխուր հեգնութիւն: Կամ ամառնային երազ: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԿՐՆԱՆՔ ՀԱՆԳԻՍՏ ՔՆԱՆԱԼ

Արտակարգ աշխուժացում՝ հակապատերազմեան պայքարի հայկական ճակատին վրայ:

«Խումբ մը Փարիզահայերու» ձեռնարկէն յետոյ, ահա վերջինը.— հակապատերազմեան ճակատ մը... Իթալի թաղամասին մէջ:

Մեր ձեռքն անցած հայերէն թռուցիկի մը մէջ կը կարդանք.

— «Փարիզի մէջ կազմուեցաւ նաեւ հայկական կեդրոնական նախաձեռնարկ կոմիտէ, որուն հրատարակած կոչը ինչպէս Ֆրանսայի բոլոր հայկական կեդրոններու, այնպէս ալ մեզ մօտ իր արձագանգը տուաւ: Իթալիի աշխատաւորները արդէն կազմած են նախաձեռնարկ կոմիտէ մը, որ ակտիւ կերպով աշխատանքի լծուած է»:

Առիթը՝ Ամսթերտամի համաշխարհային —բոլշեւիկեան— համագումարն է (27 օգոստոս), ուր շանթեր տեղացին պատերազմին դէմ: Ափսո՜ս որ Հայոց ազգը բաժին չունեցաւ այդ համագումարին մէջ:

Թռուցիկն է որ կը մտածէ.

— «Մեզ մօտ հայ ազգայնական կազմակերպութիւններն ու անոնց մամուլը մեղսապարտ լռութիւն կը պահեն այս հսկայական շարժման մասին: Պատերազմի, եւ այն ալ հակախորհրդային պատերազմի համար գիշեր ցերեկ երազող մեր արկածախնդրական չէֆերը չեն որ կազմակերպիչ պիտի ըլլան պատերազմի դէմ պայքար մղելու եւ արձագանգեն հակապատերազմեան համաշխարհային համագումարին: Անոնք, ինչպէս 1914ին, պատրաստ են իմպերիալիստական «մեծ» պետութիւններուն համար հայ աշխատաւորներէ թնդանօթի միս պատրաստել նոր կամաւորական խումբեր կազմելով»:

«... Մենք կոչ կ'ընենք մեր շրջանի հատուածական կազմակերպութիւններուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան, Դաշնակ Աղբիւր Սերոբ խումբի անդամներուն, որպէս զի անձամբ գան միանան այս ընդհանուր շարժման, որ նպատակ ունի պայքարիլ [illegible] աշխատաւորութեան սպառնացող պատերազմին դէմ, պաշտպանելու համար Խորհրդային Միութիւնը ու Խորհրդային Հայաստանը»:

Այս բոլորէն յետոյ, մեզի կը մնայ հանգիստ քնանալ:

Արբո՞ւն է Իթալիի հակապատերազմեան վաշտը:

Այս թռուցիկն ալ իբրեւ օրօր մեր գլխուն:

ՎԱՐԱԶ

Թուրքերը կը սպաննեն

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՅ ՄԸ ՈՒ ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԵՆ 50.000 ՈՍԿԻԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Տիգրանակերտցի երիտասարդ մը, Խօսրով Սմսարեան (Տէլի Մխցանց թոռը) տէր՝ մեծաքանակ զանազան գործարաններու, յաջողած էր, շնորհիւ իր թուրք ընկերակիցներուն, գաղթականութեան միջոցին Տիգրանակերտ մնալ:

Զինադադարէն յետոյ երբ Հայերը կրկին ձեռք կ'առնեն գաղթականի ցուպը, Խօսրով, որ արդէն տիրացած է մօտ 50 հազար հնչուն ոսկիի հարստութեան մը, դարձեալ կը մնայ Թուրքիա ու կը շարունակէ նոր հարստութիւններ դիզել: Բայց Թուրքերը կը նախանձին անոր փայլուն վիճակին ու կը վճռեն զայն եւս վերցնել մէջտեղէն: Ու այսպէս ասկէ վեց տարի առաջ, առանց որ եւ է պատճառի, զայն ձերբակալելով մօտ երկու ամիս Տիգրանակերտ բանտարկելէ յետոյ, կը դրկեն Էնկիւրի: Ամիս մը եւս հոն արգելափակելէ վերջ, զայն ճամբայ կը հանեն Տիգրանակերտ վերադարձնելու համար, բայց իր տեղը չհասած, խժդժօրէն կը սպաննեն:

Խօսրովի մայրը, որ Հալէպ եկած է, կը պատմէ թէ Թուրքերը իր տղուն ստացուածքը [illegible] ետք, կողոպտած են անոր ամբողջ հարստութիւնը եւ զինք դուրս ձգած գրեթէ մերկ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընդհանուր տպաւորութիւն Գերմանիոյ պահանջներուն առթիւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, գերմանական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր յուշագրին ընագիրը, որ երկուշաբթի օր յանձնուած էր Պերլինի ֆրանսական դեսպանին:

Յուշագիրը կը բաղկանայ վեց մեքենագիր էջերէ, որոնց երեքը կը պարզեն սպառազինութեանց հաւասարութեան սկզբունքը: Իսկ վերջին երեք էջերը, որոնք առանձին պաշտօնագիր մը կը կազմեն եւ խմբագրուած են շատ չափաւոր եւ փափկանկատ լեզուով, կը շօշափեն այն զինուորական խնդիրները զորս Գերմանիա կ'ուզէ կարգադրել Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ, զանոնք զինաթափութեան խորհրդաժողովին տանելէ առաջ:

Յուշագիրը չի պարունակեր ո՛ր եւ է թուանշան կամ ցուցմունք՝ գերմանական բանակին վերակազմութեան համար: Նախ եւ առաջ կը պարզէ թէ՝ Ժընեւի խորհրդաժողովին ձախողումէն յետոյ, գերմանական պատուիրակութեան դրած խնդիրը կը պահէ իր ամբողջական ուժը: Ճիշդ ատոր համար ալ, կառավարութիւնը յարմար կը գտնէ կէս–պաշտօնապէս բանակցիլ Ֆրանսայի հետ, համաձայնութեան մը յանգելու համար: «Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադի՞ր է այդպիսի համաձայնութեան մը յանգելու: Եթէ այո, այն ատեն Գերմանիա իրեն կը վերապահէ յառաջիկային իմացնել անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց, որպէս զի այս վերջինները կարենան միջամտել բանակցութեան, իրենց յարմար դատած պահուն»:

Յուշագիրը յետոյ կը շօշափէ կարգ մը իրաւական խնդիրներ, կը պարզէ թէ Գերմանիա ի՛նչ կը հասկնայ զինուորական իրաւունքներու հաւասարութիւն ըսելով: Կը բացատրէ թէ երբ ընդհանուր զինաթափութիւնը յաջողի, Գերմանիան պատրաստ է նկատի առնելու իւրաքանչիւր պետութեան մասնաւոր պայմանները, մեկնակէտ ընդունելով գերմանական սպառազինութեանց արդի վիճակը: «Բայց, Գերմանիա չի կրնար, ո՛ր եւ է պարագայի մէջ, գոհանալ այն արդիւնքով որ առաջարկուեցաւ իրեն Ժընեւի մէջ: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է սպառազինութեանց կրճատման հիմք մը գտնել եւ ապահովել բոլոր պետութեանց պաշտպանութիւնը: Գերմանիան կրնայ հրաժարիլ միւս պետութեանց համար արգիլուած զէնքերէն, բայց ստիպուած է պնդել որ ինքն ալ իրաւունք ունենայ սպառազինուելու այն բոլոր զէնքերով որ արտօնուած են միւսներուն: Աշխարհը հասած է այնպիսի կէտի մը ուր Գերմանիոյ զինուորական հաւասարութեան խնդիրը չի կրնար տակաւին ձգձգուիլ: Հետեւաբար, կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը յուսայ թէ Փարիզի կառավարութիւնը պիտի հաւանի բանակցութեան մտնել իրեն հետ, ցանկալի նպատակին հասնելու համար:

Այս յուշագիրը հաղորդուած է նաեւ միւս պետութեանց: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Գերմանիա կ'առաջարկէ որ ընդհանուր զինաթափութիւնը կատարուի երեք յաջորդական հանգրուաններով, որոնց առաջինին չպիտի մասնակցի Գերմանիան: Պերլին կը պահանջէ որ գերմանական բանակին արդի կարգ ու սարքը փոխուի, եւ փոխանակ 12 տարուան զինուորութեան, հաստատուի չորս կամ վեց տարուան պարտաւորիչ զինուորութիւն: Կը պահանջէ նաեւ արդիական միջոցներով օժտել իր բանակը, ունենալ օդային տորմիղ, հրասայլ, ծանր հրետանի, բերդեր շինելու եւ 33 զինագործարաններ պահելու իրաւունք, մարտանաւեր.: Հեծելազօրք չեն ուզեր, որոշած ըլլալով ջնջել զանոնք:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ընդհանուր մտահոգութիւն կը տիրէ այս պահանջներուն առթիւ:

Արտակարգ ժողով Փարիզի մէջ

Վարչապետ Էրիոյի վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, հինգշաբթի օր, արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ դահլիճը, խորհրդակցելու համար գերմանական յուշագրին վրայ:

Մանաւանդ նկատի առնուեցան յուշագրին քաղաքական հետեւանքները, Գերմանիոյ վերազինման պահանջին առթիւ:

Վարչապետը յետոյ տեսակցեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանատան գործակատարին հետ, եւ անոր յանձնեց յուշագրին մէկ պատճէնը: Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի խորհրդակցին, ճշդելու համար իրենց դիրքը այս յուշագրին, ինչպէս եւ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին դրած պահանջներուն հանդէպ: Վարչապետը մերժեց ո՛ր եւ է յայտարարութիւն ընել թերթերուն, եւ բաւականացաւ ըսելով. «Պիտի խօսիմ, երբ ժամանակը գայ»:

Ի՞նչ կը խորհին Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ համար անակնկալ մը չեղաւ գերմանական յուշագիրը, բայց մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ, բայց յայտնի է որ չեն ախորժած խնդրին արծարծումէն: Մամուլը ընդհանրապէս կը խուսափի խորհրդածութիւններէ, տեսակ մը սրտնեղութիւն մատնելով: Նոյն իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ անպատեհ կը համարեն Գերմանիոյ ձեռնարկը եւ կը քննադատեն անոր գործելու մեթոտը: Արտաքին նախարարը անմիջապէս իր քով կանչեց Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան գործակատարը եւ անոր յանձնեց ծանուցագիր մը, որով գիտել կուտայ թէ՝ Յունիս 25էն ի վեր ո՛ր եւ է խօսակցութիւն կամ թղթակցութիւն չէ եղած Լոնտոնի եւ Պերլինի միջեւ, սպառազինման իրաւունքի հաւասարութեան մասին, հետեւաբար գերմանական կառավարութիւնը իրաւունք չունէր յայտարարելու թէ Անգլիոյ հաւանութիւնն ստացած է այս մասին:

Հակառակ այս բոլորին, զարմանալի չպիտի ըլլայ, եթէ Անգլիան ալ միջնորդէ բանակցութեանց մէջ, նկատի առնելով հարցին [illegible] կարեւորութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Միշտ այն փուշ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» թերթին ուղղուած նամակ մը կ'ըսէ թէ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մէջ թուրք ուսուցիչները շատ քիչ կը գնահատուին, թէ անոնց համար ոչ եւ է զոհողութիւն չեն ըրած, մինչդեռ դասատուներ իսկ քիչ շատ յաւելում մը կը ստանան: Նամակագիրը կ'ըսէ թէ կրթական շրջանակներու մէջ կը տիրէ այն համոզումը թէ այս վարժարաններէ շատերուն պիւտճէն բաց ըլլալով, կառավարութիւնը առանց օգնելու պարտաւոր է:

Վարժարաններ կան որոնց պիւտճէն կատարելապէս բաւական ըլլալով, իրենց տարրէն ուսուցիչներու երկու–երեք տարին անգամ մը յաւելում կ'ընեն եւ իրենց հանգստաթոշակն իսկ կ'ապահովեն, մինչդեռ ուրիշ վարժարաններ յաճախող ուսուցիչներու իրաւունքը չի փնտռուիր: Նոյն իսկ այս կէտերը տնօրէններու զգացնողներուն կը պատասխանուի. «Ինչ ընենք, ձեր կացութեան փոփոխութիւնը ոչ թէ մեզի այլ կառավարութեան անկ է»:

Այս վիճակին վրայ, կրթական գործավարին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ նամակագիրը:

ԽՄԲ.— Նոր փաստ մը եւս, թէ Էնկիւրի կ'ուզէ ձեռք առնել ոչ – թուրք դպրոցներու եկամուտները: Արդէն ալ, իրականին մէջ կառավարութեան կողմէ նշանակուած թուրք ուսուցիչներն են կը կեղեքեն հայ, յոյն եւ հրեայ դպրոցները, ի վնաս ոչ – թուրք պաշտօնակիցներու:

«ՄԵՆՔ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ»

— :•: —

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ ԵՒ ՀՕՅՊՈՒՆ

Ժամանակէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Սուրիոյ դահլիճին մէջ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին: Իբրահիմ Հանանու պէյ, Հալէպի հայրենասէրներու կուսակցութեան պետը, Դամասկոսի մզկիթին մէջ ճառ մը խօսելով ժողովուրդին, ըսած է ի միջի այլոց.

— Այսօրուան կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը օրինաւոր չեն եւ հեռու են ազգը ներկայացնելէ: Երէ Ֆրանսա կ'ուզէ որ դէմ առ դէմ գան ազգին իրական ներկայացուցիչները, պէտք է թոյլ տայ որ ազատ ընտրութիւն մը կատարուի: Մենք հոգատարութիւն չենք ուզեր:

Այս ճառը բուռն կերպով ծափահարուած է ունկնդիրներու կողմէ:

Հայրենասէրներէ բաղկացած խումբեր Դամասկոս անցնելու համար Հոմսէն անցած ատեն, ժողովուրդը համակրական ցոյցերով դիմաւորած է զիրենք: Երբ կառավարութիւնը ուզած է արգիլել այս ցոյցերը, ժողովուրդը «անկցի՜ հոգատարութիւնը» պոռացած է: Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը կրակ բացած է ժողովուրդին վրայ, որ քարեր նետելով փոխադարձած է անոր: Ոստիկաններէն ու ժողովուրդէն հինգ հոգի վիրաւորուած են:

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Դաշնակցական Հայերը երբեք չեն կրնար հրաժարիլ Թուրքիոյ դէմ գործելէ: Դաշնակ եւ Հօյպուն կոմիտէները Թուրքիոյ դէմ հանրագրութիւն մը պատրաստելով, Հայու մը եւ Քիւրտի մը յանձնած են զայն եւ կարգ մը անձերու ստորագրել տուած, Ազգերու Դաշնակցութեան մատուցանելու համար:

ԾՆՐԱԿԱՊ՝ Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի եւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ մօտերս պատուիրակութիւն մը պիտի հասնի Էնկիւրի, ծնրակապի պատուանշանը յանձնելու համար Մ. Քէմալի:

Այս առթիւ թուրք թերթերը կը փառաբանեն անգլեւթուրք բարեկամութիւնը:

▪▪▪

ՎԱՌՆԱՅԷՆ 15 համայնավարներ գիշերանց նաւակ մը նստելով, ուզեցին Ռուսիա փախչիլ: Ոստիկանութիւնը լուր առած ըլլալով, ձերբակալեց բոլորն ալ:

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻՆ ԴԷՄ

2.— ՌՈՒՍԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Հայերին մնում է օգտւտ քաղել
իւրեանց դրութիւնից:
Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Մեր վերջին երկու յօդուածները տարբերութիւն մը չէին գնէր ռուս քաղաքական հոսանքներուն միջեւ, սլաւականութենէն մինչեւ համայնավարութիւն: Գէթ քաղաքական պայքարի իրենց ճակատին վրայ: Արդարեւ, սլաւական կոչուին թէ եւրասիական, ակիւթապաշտ կոչուին թէ համայնավար, Ռուսները նոյն ցանկութիւնը կը յայտնեն՝ երբ հարցը Եւրոպայի տիրապետութեան մասին է: Սլաւականներուն մէջ ալ գոյութիւն ունէին համայնավարական միտքեր, բայց բոլշեւիկներուն մէջ աւելի եւս լայն տեղ գրաւած են սլաւական եռանդները: Ահա թէ ինչո՛ւ ցարական հին զօրավար մը, Սուխոմլինով, իր «Յուշերուն» մէջ, միայն գովասանք ունի բոլշեւիկներու կառավարութեան մասին. — «Ռուսիոյ ապագային համար, կը գրէ ան, գրաւական մը կը տեսնեմ այն իրողութեան մէջ, որ Ռուսիա ունի կառավարութիւն մը ինքնավստահ, ամուր եւ հաստատ, եւ որ կը հետապնդէ քաղաքական մեծ իտէալ մը»: Ահա Դանիլեւսկի իր գիրքով, Ռուսիա եւ Եւրոպա, տարբեր բան մը չըսեր, երբ կ'ուսումնասիրէ Ռուսիոյ դիրքը հանդէպ Եւրոպայի: Կը հարցնէ. — «Ռուսիա Եւրոպա՞ է»: Ու կը պատասխանէ — «Ո՛չ, ռուսական հանճարը հակոտնեայ է եւրոպական հանճարին: Ռուսիա, եւրոպական դառնալով, թակարդի մէջ կ'իյնայ: Եւրոպայի չարիքին հակեւէն ի վեր, սարկօրէն կը հետեւի այդ երկրամասին առաջնորդներուն, որոնք իրեն հրամայեցին արեւմտականացնել Ասիան ի շահ իրենց, — յիմար քաղաքականութիւն»: Ու Դանիլեւսկի դարձեալ կը հարցնէ — «Եւրոպական մշակոյթը միթէ՞ կը նշանակէ տիեզերական մշակոյթ»: Պատասխանը միշտ բացասական է: Հարցում մը եւս — «Փտա՞ծ է արեւմուտքը»: Լայնաշունչ «այո՛» մը ունի, որ կը մատնէ ռուսական թշնամութիւնը եւրոպական տիրապետութեան դէմ: Դանիլեւսկի կը քննադատէ նաեւ եւրոպական քրիստոնէութիւնը, պանծացնելով մուժիկին կրօնքը, ուղղափառութիւնը: Մուժիկը աւետարանական, անկեղծ ու անշահախնդիր ժողովուրդն է, որ, ինչպէս սլաւականները կ'ըսեն, կը կուփ ազատագրելու համար անիրաւուած ժողովուրդները: Հիմա բոլշեւիկներն են, որ ունին մուժիկին յաւակնութիւնը՝ ազատագրելու այն ժողովուրդները, որոնց «անիրաւութիւն ըրած է արեւմուտքը»: Ու, այստեղ, կը տեսնուի որ Դանիլեւսկիի սլաւականութիւնն ալ, «ազատագրելու համար անիրաւուած ժողովուրդները» ռազմական այն յառակագիծն ունի, որ այնքան սիրելի է բոլշեւիկներուն, — կռուիլ վարել Ասիոյ մէջ: Դանիլեւսկի նոյն իսկ մանրամասն յառակագիծ մըն ալ կուտայ արշաւանքի մը մասին դէպ ի Հնդկաստան: Անգլիան է, արեւմտեան քաղաքակրթութեան խորհրդանշանը, որ bête noireը կը կազմէ ինչպէս սլաւականներուն, նոյնպէս բոլշեւիկներուն: Սլաւականները կ'ատեն Անգլիան, ոչ միայն իբրեւ քաղաքական մրցորդ մը, այլ եւ իբրեւ ատելի տնտեսական իրաւակարգի մը կատարեալ տիպարը: «Կը յուսանք թէ, կը գրէ Դանիլեւսկի, սլաւական տիպարը պիտի դառնայ պատմական մշակոյթին առաջին տիպարը, լիովին կազմուած: Ինքնատիպ իր արժանիքներէն մէկը պիտի ըլլայ, հրաշալի ձեւով մը եւ առաջին անգամ ըլլալով, լուծել ընկերային եւ տնտեսական հարցը»: Այդ է, որ կը յաւակնին կատարել, չէ՞, բոլշեւիկները: Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ տարբերութիւն ցարական Սուխոմլինովի եւ սլաւական Դանիլեւսկիի միտքերուն միջեւ: Ու, կրկին անգամ ըլլալով, պիտի տեսնուի, որ տարբեր չեն մտածեր նաեւ բոլշեւիկները: Ռուս արեւմտական մը, պատմաբան Սոլովիեւ, ուսումնասիրելով արեւելքի եւ արեւմուտքի պայքարը, որ տեղի է ունեցեր Ռուսիոյ պատմութեան մէջ, երկու դեւերու կը նմանցնէ այդ հոսանքները: Մին կը մարմնացնէ «ծովուն բարերար գործը», Որմիզդն է այդ, եւ միւսը՝ «տափաստաններու մահաբեր ազդեցութիւնը», Ահրիմանն է այդ: Բոլշեւիկները նախընտրեցին ըլլալ Ահրիմանը եւ իրենց երեսը դարձուցին դէպ ի Ասիոյ տափաստանները:

Այնքան որ, ինչպէս Սիլվէն Լէվի կ'ըսէ, «սովետները կը ներկայացնեն տեսակ մը ասիական հակադրեցութիւն ընդդէմ եւրոպական քաղաքակրթութեան»:

Նախօրէներեան պատերազմներն էին, որ Ռուսիան հակեցին դէպ ի Եւրոպա: Ու եթէ մեծ պատերազմին մէջ չքայքայուէր, ընդհակառակն յաղթական ելլէր Ռուսիան, ապահովաբար աւելի եւս պիտի չեշտուէր այդ հակումը դէպ ի արեւմուտք:

Այստեղ, ինչպէս դիտել կուտայ Մօրիս Միւրէ, ոմանք Հրեաներուն կը վերագրեն կարեւոր դեր մը ռուսական յեղափոխութեան ծագման, հետեւաբար ռուսական պատմութեան նոր ուղղութեան մէջ: Հրեանե՞րը եղան պատճառ, յետոյ իրենց մենաշնորհը դարձնելով յեղափոխութիւնը: Իրենց յեղափոխական գործունէութեան մէջ պէ՞տք է տեսնել սեմական ծագման կամ ասիականութեան որ եւ է ազդեցութիւն: Իբրեւ իսկական Ասիացինե՞ր շարժեցան՝ նպաստելով Ռուսիան շեղելու դէպի Ասիա: Մօրիս Միւրէ, առանց բոլորովին հաստատական պատասխանելու, կ'ընդունի որ Հրեաները արդարութեան վրէժ մը լուծած են: Միւս կողմէ չի մերժեր, որ Հրեաները հնուանդ առաքելութիւն մը կը կատարեն: «Արդի Եւրոպայի յեղափոխական ընկերվարութիւնը, խոշոր մասով մը, իր էութեանը մէջ, մարգարէական է եւ հրէական: Ռուս բոլշեւիկներէն առաջ, առէք Մարքսը, Լասալը, Կաուցկին եւ դեռ շատեր»: Ինչ որ ալ ըլլայ Հրեաները շատ պատճառներ ունէին յեղափոխութեան մէջ նետուելու: Եւ Հրեաները ներշնչած ըլլան կամ ոչ Ռուսիոյ ասիական արդի ուղղութիւնը, հոգեբանական այս հարցէն անկախ՝ որոշ է, որ բոլշեւիկները, թէրա յեղափոխութեամբ մը, ահա Ռուսիոյ կուտան ասիական նկարագիր: Ու մանաւանդ հետզհետէ, ռումբ լցնելու նման, կը սնուցանեն ատելութեամբ, թշնամութեամբ հանդէպ Եւրոպայի: Մեծ պայքարի մը, պատմական պատերազմի մը կ'առաջնորդեն զայն: Պէտք է գիտնալ, որ ռազմապաշտ առաջին երկիրներէն մին է արդի Ռուսիան:

Այդ պայքարին պատրաստութիւնն է, որ պիտի տանք ուրիշ յօդուածով մը՝ վերջացնելու համար մեր յօդուածաշարքին այս երկրորդ գլուխը:

ԱԶԱՏԱՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Կը զինուին եւ կը ջարդեն...

Պիւտճէի վաւերացման առթիւ, հետաքրքրական ճառեր խօսեցան ազգ. պաշտպանութեան եւ ներքին նախարարները:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարար Զէքիայի պէյ ծանօթութիւններ տըւաւ Թուրքիոյ ազգ. պաշտպանութեան, զինուորական ուժերուն եւ կազմակերպութեան մասին: Իր խօսքը ընդունուեցան երկարատեւ ու բուռն ծափահարութիւններով: Համաձայն գործավարին՝ այս տարի զինուորական պիւտճէն 6 միլիոն ոսկի պակաս է նախկինէն, մինչ նախկինը 11 միլիոն նուազ էր աւելի առաջինէն: «Ասիկա, անշուշտ, տագնապին արդիւնքն է ու օրինակ մը... զինաթափութեան»:

Յետոյ, գործավարը շարունակեց իր ճառը, ըսելով թէ՝ զինուորական բոլոր պարտականութիւնները լիովին կը կատարուին, այդ պատճառաւ ալ, զինուորութիւնը Թուրքի մը համար ոչ թէ պարտաւորութիւն մը, այլ ազգային փառք մը եւ իրաւունք մըն է: Ամէն տարի նորագիր զինուորներու թիւը կ'աւելնայ: 140 հազարէն ելաւ 175 հազար: Այդքան նորագիր տուող երկրի մը բնակչութիւնը ինքնին կը հասկցուի թէ 17 միլիոն է (Ըստ ճիշդ մը ըրաւ ե՛ւ արտաքին նախարարը․ այս տարի, պիւտճէի առթիւ, թուրք գործավարները շատ յեղյեղեցին այս պարագան. ոչ իսկ 15–20 տարիէն ըլլալիք... կրկնապատիկ բնակչութեան մը հեռանկարը ուժգնօրէն ծափահարեցին. Վ.):

Գործավարը յետոյ անջատ անջատ խօսեցաւ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու մասին: Մեր բանակը, ըսաւ, որ արդիական բանակներու ամէն տեսակ միջոցները կը հետապնդէ ու կ'ապահովէ, եկած է արդիական բանակի մը աստիճանին, ցամաքային բանակը Ազգ. Ժողովին գնահատանքին արժանանալու համար աւելի մեծ աշխատանքի մը լծուած է. գալով ծովայինին՝ տորմիղը ամբողջացած է, նոր մարտանաւը յանձնուած ըլլալով համաձայնագրի, տորմիղը ներկայի բոլոր առաւելութիւններով օժտուած է եւ բարձր կարողութիւն մը ունի. իսկ օդային ուժերը հետզհետէ կ'աւելնան՝ շնորհիւ օդանաւային ընկերութեան օժանդակութեան: Շինուեցաւ պողպատի նոր գործարան մը: Մեր օդանաւային գործարանները կանոնաւորաբար կը գործեն, բանակին զինական պահանջը լիովին բաւելու աստիճանի մը հասած է»:

Մաղհար Միւֆիտ պէյ ըսաւ թէ այն ժողովը որ 15 միլիոն խնայողութիւն ըրած է, ի հարկէ կրնայ 100 միլիոն պիւտճէ մը քուէարկել: Արդուինի երեսփոխան Մէհմէտ Ալի պէյ ապագայ պատերազմներու ընթացքին օդանաւերու ունենալիք դերը մատնանշեց եւ Թուրք օդանաւորդներուն Սաքարիայի եւ Արարատի վրայ ձեռք ձգած յաջողութիւնէն խօսեցաւ:

Կրկին խօսք առաւ Զէքիայի պէյ եւ ըսաւ թէ եղած առաջարկները նկատի պիտի առնուին: Յետոյ, ժողովը առանց վիճաբանութեան ու միաձայնութեամբ, վաւերացուց ցամաքային, ծովային, օդանաւային, քարտէսային եւ այլ զինուորական պիւտճէները:

Սըրրի պէյի առարկութիւններուն պատասխանեց ներքին նախարար Շիւքրի Քայա պէյ:

Նախ բացատրութիւններ տուաւ պաշտօնէութեան մասին. ըսաւ թէ այժմ պաշտօնէութիւնը կ'ուսանի ու յետոյ կուգայ:

«Զեղծումի եւ չարաշահութեան համար մեր հրատարակած օրէնքին համաձայն, ամէն գործավարութեան քննիչ մարմինները տեւականօրէն կը հսկեն ու կը քննեն: Գործավարութեան քննիչ մարմինը 30 հոգիէ կը բաղկանայ:

«Կասկածի կամ փոքրիկ լրատուութեան մը վրայ քննութիւն կը կատարուի: Մինչեւ այժմ 33 կուսակցութեանց մէջ քննութիւն կատարուած է եւ 600է աւելի են զեղծումի եւ չարաշահութեան համար տրուած դատի ուղղումները: Իսկ քննական տեղեկագիրները 1000 են: Օրէնքի հրատարակուելէն մինչեւ 1932 Ապրիլ արդարադատութեան յանձնուած պաշտօնեաներուն թիւը 2258 է: Ասկէ զատ 56 հոգի եւս կայ: Ճիշդ չէ ուրեմն թէ պաշտօնեային ըրածը քովը կը մնայ: Եթէ պատժուած ալ չըլլայ, հանրային կարծիքին առջեւ ծաղր ու ծանակ կ'ըլլայ: Եթէ միջոցաւ մը փրկուին իսկ, օր մը կրկին արդարութեան թաթին տակ կ'իյնան: Քննիչներուն թիւը աւելցաւ եւ անոնք կապուեցան կուսակալութիւններու. ասիկա պիտի մեղմէ չարիքը:

«Ի՞նչ ըրաւ Արեւելեան Նահանգներու ընդհանուր քննչութիւնը: Նախ ըսեմ թէ ինչպէս եղաւ այս կազմակերպութիւնը: 1926ին, օրէնքով մը հաստատուեցաւ ան: 1927ի վերջաւորութեան ծնունդ առաւ: Պիւտճէ չըլլալուն, միայն արեւելեան նահանգներուն մէջ կիրարկուեցաւ: Քննչութիւնը հոն չհասած, 30ին եւ 40ին միջեւ շրջող 100 հրոսախումբ կար. իսկ Արարատի վրայ 2000 զինեալ հրոսախումբեր եւ այլայներ կային: Հարաւային սահմանները հեղեղի նման խուժող յարձակումներու ենթակայ էին: Քննչութիւնը նախ 8, յետոյ 9 կուսակալութիւններու մէջ թէ հրոսակային կազմակերպութիւնները, թէ ըմբոստութեան քարոզչութիւնները եւ թէ զինական բախումները զսպեց ու ջնջեց: Այն օրէն մինչեւ այսօր, գործերը յաջողութեամբ կը կատարէ: Ասիկա ուղղակի ընդհանուր ապահովութեան պատկանող խնդիր մըն է. արդէն քննչութեան կազմութեան պատճառն ալ այդ է եղած: Առաջին գործը եղաւ հետապնդման արագացումը: Յետոյ՝ ներման օրէնքը: Այս օրէնքին շնորհիւ արեւելքի մէջ եւ հարաւային կողմերը շատ մը ըմբոստ խումբեր լեռներէն իջնելով յանձնուեցան: Այսօր, անոնք երկրին մէջ մէկ հաւատարիմ զաւակներն են ու կը ծառայեն անոր: Միւս մասին նկատմամբ ամենախիստ հետապնդում կատարուեցաւ: Անոնց մէջ շատ անուանիներ կային: Այսպէս, Պասօն, Սէյտրիզաուլ եւն.:

«Այս ըմբոստները մինչեւ Երզրում կուգային: Անոնք, մինչեւ իրենց յետին զինուորը մէկիկ մէկիկ բնաջնջըւեցան: Այս մարդիկը Շէյխ Սայիտի թաթիթինքներն էին: Սէյտրիզաուլ եւ ուրիշներ հարաւային կողմը ուժեղ օժանդակութիւններ գտնելով մեծ աւերներ կ'ընէին: Անոնք ալ բնաջնջըւեցան: Ամէնէն վերջ Շէյխ Թայիր կոչուող մարդը բնաջնջուեցաւ: Արարատի շարժումը 1930ին տեղի ունեցաւ: Անոր մանրամասնութիւնները այս ժողովին առջեւ պարզուած են:

«Արարատի շարժման վարիչները ամբողջովին ջնջուեցան: Մաս մըն ալ փախաւ: Բայց, այս տարի, Արարատէն Պարսկաստան փախչողները, եղանակի խստութեան առթիւ մտան Արարատ: Հոն եղող մեր զինուորները զանոնք անխտիր սպաննեցին: Միայն այս տարի, այս կամ այն պատճառաւ պետութեան չհպատակող եւ լեռ ելլելով բնաջնջուողներուն անունները կարդալ կ'ուզեմ. թերեւս օրինակ կ'ըլլայ: Սայիտ Աղիզ խումբէն Քէօր Սիմի. Տիարպէքիրի խումբէն Տէյի Ֆէթթահ, Ջաղօ Հասան, Սօմաքի Իմամիլ եւ շատ մը ուրիշներ: Ասոնցմէ 57 հոգի այս տարի սպաննուեցան: Դեռ չբնաջնջուած մէկ քանի հրոսախումբեր եւս կան: Երբ անոնք եւս բնաջնջուին, արեւելքի մէջ անդորրութիւնը պիտի հաստատուի: Քննութեան օգուտներէն մին ալ այն եղաւ, որ այդ նահանգներուն մէջ ընդհ. պատերազմին եւ զինադադարին մնացած զէնքերը հաւաքեց: Մէկ տարուան մէջ, միայն Մարտինէն, 6000 մաւզէր հաւաքուած է: Անշուշտ, մեր Յրդ զօրաբանակն ու անոր վարիչները գլխաւոր ազդակներն են այս յաջողութեանց: Այս պատճառաւ, հոն՝ հայրենիքին եւ հանրապետութեան համար պայքարողներուն մեր երախտիքը կը յայտնենք եւ նահատակուողները եւ իրենց սուրբ արիւնը թափողները յարգանքով կը յիշենք:

«Բայց, ինչ որ առաջին անգամ կառավարութեան ներկայացնողը եղած է Իպրահիմ Թալի պէյը (ընդհանուր քննիչը): Այդ նահանգներուն մէջ պահակատեղներ դրուեցան եւ ճամբաներու ապահովութիւնը ձեռք ձգուեցաւ: Շինութեանց սկսուած է: Հոն աշխարհի ֆաբրիքներ բացուեցան: Տիարպէքիր փոփոխութիւն կրած է. նաեւ էլ – Աղիզը. Վանն ալ: Վանը՝ քաղաքի մը վիճակին ստանալու վրայ է: Վանի ամէնէն մեծ դրկանքը բնակչութիւնն է. երբ բնակչութիւն չկայ, շինութիւնն ալ անշուշտ կ'ուշանայ: Ընդհանուր քննչութիւնը գնաց եւ հոն պատճառ եղաւ յետադիմական շարժման, լսուեցաւ (ճնշումներու եւ լըպանութիւններու հետեւանքն է, կ'ըսեն շատեր, Թուրքիոյ մէջ, քրտ. ըմբոստութիւնը. Վ.):

«Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը 1925–1926ին էր. մինչդեռ քննիչը 1927ին պաշտօնի անցաւ: Երկու տարի առաջուան դէպքին ի՞նչպէս կրնայ պատասխանատու ըլլայ: Եթէ աւելի վերջին դէպքերուն կ'ակնարկեն, անոնք յետադիմական չէին, այլ՝ քաղաքական: Անջատման շարժումներ: Անոնք հինէն ցանուած սերմերուն արդիւնքն են: Ժամանակին ցանուած փոթորիկի սերմերը, մեզի այսօր կայծակներ հնձել կուտան. եթէ այդ շարժումը բնողներուն ժամանակին հասկցնէին թէ Թուրքեր են իրենք (այսինքն՝ ժամանակին եթէ տանէին թր-քացնէին... Վ.) այս դասն չէին ծաղեր: Ըստ իս, երկրին միւս մասերուն մէջ եւս ընդհ. քննչութիւն հաստատելու է: Վարչական օրէն կանութեան մեծ օգուտ պիտի ըլլ միւս մասերն ալ առանց վարչութեան մը օգտուելու պէտք ունին...

«Ներքին գործավարութեան առաջին մտահոգութիւններէն մին է բնակչութեան եւ բնակութեան պարագ Բնակութեան խնդիրը օրէնքով մը ծած ենք: Մուրհակներ հրապ հանած էինք, հազը 120 դրշ.: Մ հակները տէրերուն տրուած է (Թ քիա Ներգաղթող թուրքերուն՝ խան իրենց ձգած կալուածներ այդ մուրհակներուն փոխարինութ ները են լքեալ գոյքերը. Վ.): Կը որ շատեր իրենց այդ մուրհակներ 30–40 % պակասով կը ծախեն պայման պիտի դնէն որ մը ծախեն, եկմտականը հինգ մի մուրհակի պարտք ունի. առոր դէ միլիոնի լքեալ գոյք կայ... Ցա տարած ենք բնակչութեան: Թուրքի մասին հինէն ի վեր սխալ կարծիք կայ. Թուրքիա 760,000 քառ. քիլ մեդր տարածութիւն ունի եւ 14 միլիոն բնակչութիւն. ուրեմն, քիլոմեդրին 20 հոգի: Մինչդեռ Գ միրա այսքան ունի. միւսը այս ունի, կ'ըսեն: Մեր երկիրը լայն անապատներ եւայլն ունի: Սրբ միայն Արարատը 2500 քիլոմեդր մէկ հոգի իսկ չի կրնար ապրիլ եղածը կը ջարդէք... Վ.):

«Անատոլուի բացատաները րող Թուրքերը մեծ դժուարութ կը բախին. երաշտութենէն քանի րի է որ կը նեղուին: Թուրք աւելի ջրոտ եւ կանաչ դաշտերու ապրելու արժանի չե՞ն: Անշուշտ, մեր բնակչութիւնը շատնայ, մեր րին լաւ տեղերը այս տղոցմով լեցուին (պոռվինտեւ, լաւ տեղեր պարապ են այժմ... Վ.): Ա Թուրքիոյ մէջ Թուրքին պէտք չ թիզ մը հող չկայ (պատալօ՞, Անոնց ամէն մէկին պէտք ունինք սիկա ամէն առնի ու ամէն տեղ պէտք է: Ասիկա հասկնալու հա կը բաւէ առնէ մինչեւ Խաիլ- երթալ եւ գետին նայիլ:

«Մեզ նախ կը հետաքրքրեն ուած հողերու մէջ ապրող մեր հա գատ եղբայրները: Անոնց՝ մեր ներուն ներքեւ եւ մեր հողերուն դգալը ոչ իրենց չկամութեան մեր պէտք չզգալուն արդիւնքն է թական արգելքն է, իրենց մէջ րով եկողներուն յետ այսու աւելի դիւրութիւններ պիտի տանք... հերուն՝ ծնունդներէն աւելի ըլ լուեցաւ այս թիւը: Անշուշտ, տականօրէն կը վիճաբանուի այս սին: Տեղեկագիրները հակառակը սեն: Մեր երկրին մէջ մահերը ջապէս կ'արձանագրեն, բայց նունդները՝ ուշ (*):

«1928ի մարդահամարին 4 մի նէն աւելի եղաւ. 1930ին չկրցի նել. մնաց 1935ին. այն առթ ամպիոնէն խօսողը պիտի կրնայ

(*) Մինչ ներքին նախարարը «հաւատալիք»ը կուտար, նոյն Ճիւմհուրիյէթ կը գրէր թէ Պոլս վիճակագրութեան համաձայն, տարի 774 ծնունդ եւ 987 մահ պա հած է: Եթէ չէ ու հանգիստ օր այսպէս է, կրնաք երեւակայել բաշտ ու անցրդի Անատոլուն»...

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

«Հ. Տէլիհաճեանի այս երեք թարգմանութիւնները նոր դարագլուխ մը կը բանան աշխարհաբարի պատմութեան մէջ... Այդ Մխիթարեանը աշխարհաբարին ճակատը կը պսակէ ժողովրդապետութեան թագովը. մաքի անխտիր ամէն կալուածներուն իշխելու իրաւունքը տալով անոր...»:

Երեքէն վերջ՝ չորրորդ, հինգերորդն ալ եկան. Միլտոնի՝ Դրախտը եւ Հոմերոսի՝ Ոդիսականը. մին 1913ին, եւ միւսը 1924ին:

Իսկ Լէօ սապէս կ'արտայայտուէր.

«Կլասիկների սիրահար է Հ. Տէլիհաճեանը: Այս վենետկեան դպրոցի յատկութիւնն է, որ ժառանգել է նա իր նախորդներից: Բայց նախորդներից նա տարբերւում է նրանով, որ աշխարհաբարն է դարձրել թարգմանութեան լեզու: Բագրատունին, Հիւրմիւզը գրաբար լեզուի յաղթանակն էին իրագործում, թարգմանելով Իլիականն ու Ենէականը: Իսկ Հ. Տէլիհաճեան այնպիսի յաղթանակ վաստակում է մեր աշխարհաբարի համար, որ Բագրատունիների եւ Հիւրմիւզների դարում արհամարհւում էր իբրեւ գռեհիկ, «խոհմալը», որ լեզլեզիջիների լեզուն կարող էր լինել, բայց ոչ երբեք պարնասականների մուսաների: Հ. Տէլիհաճեան ցոյց տուեց թէ որքան սխալ են եղել իր նախորդները, թէ ինչպէս լաւ կերպով լեզլեզիջիների լեզուն կարող է դառնալ Հոմերոսի եւ Վիրգիլիոսի լեզու: Եւ նրա այս գործը մեզ համար աւելի գնահատելի է, քան այն գրաբար հատորները, որոնց մէջ կլասիկները խօսում են չքեղ, բայց վերջնականապէս մեռած, անհասկնալի, անժողովրդական լեզուով» («Հորիզոն», 1912 թ. 36)»

Չօպանեան «Երուսաղէմ ազատագրուած»ի մասին. «... աւելի բնական, դիւրահաս, շնորհալի տողեր, պատմուածքի աւելի զուարթ յառաջ ու վայելուչ ան, աշխարհաբարի սիրունութիւններն արժեցնելու աւելի կիրթ ու ճարտար ճաշակ կարելի չէ երեւակայել»...

Ենէականի մասին. «Պարզապէս հրաշալի է այդ աշխարհաբար թարգմանութիւնը. մեր աշխարհաբարը այդպէս գործածուած՝ կրնայ մրցիլ գրաբարի հետ»:

Իլիականի մասին. «Իլիականի աշխարհաբար թարգմանութիւն մը թուական մըն է աշխարհաբարի պատմութեան մէջ: Աշխարհաբարի յաղթանակին վերջնական նուիրագործումն է»:

Վրթանէս Փափազեան՝ յայտնի ռուսահայ գրագէտը կը գրէ. «... Սեղանիս վրայ է ահա այդ երկերից մէկը, Վիրգիլիոսի յայտնի Ենէական դիւցազներգութիւնը... Տասնեւհինգ հազար տողից աւելի այս մեծ գործը հայերէնում բռնել է 573 երես՝ մանր տառերով... Թէ որքան մեծ հաճոյքով է որ կարդում եմ այդ թարգմանութիւնը, ծածկել չեմ կարող: Վարպետ կերպով կատարուած է հայացումը Վիրգիլիոսի այդ դիւցազներգութեան, շատ մաքուր է, թիւրքահայ պարզ, սիրուն աշխարհաբար է»:

1910ի ատենները Կովկաս ահագին շարժում մը սկսաւ. ընկերութիւններ կազմեցին Հոմերոսը թարգմանել տալու, եւլն. եւլն...: Այդ շարժումին կ'ակնարկէ Փափազեան երբ կը գրէ.

«Մինչդեռ Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւնը լրագիրների մէջ չափորներ է փչում, թէ Հոմերոսն է թարգմանել տալու... հեռուն, Վենետիկի Ս. Ղազար կղզում, երեւան է գալիս հայ գրականութիւնը հարստացնող աշխարհաբար մի այնպիսի շարժում, մի այնպիսի հայակապ գործունէութիւն, որ կարող է Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան նման շատ ընկերութիւնների բերանը բաց թողնել: Մարդ, յիրաւի, չի կարող զսպել իր հիացումը թէ ինչպէս մի խումբ հայ կրօնաւորներ, կծկուած այդ փոքրիկ հայրենիքից հեռու ցամաքի վրայ, շատ աւելի հարստացնում են իրանց մայրենի գրականութիւնը, քան մենք մեր բոլոր ընկերութիւններով ու միլիոնատէր բարերարներով, քան մենք մեր բոլոր ինտելիգենցիայով եւ մեծախօս գործիչներով...»

«Ջէ՛ որ արդէն Վենետիկը անցեալում տուել է գրաբար եւ այժմ էլ տալիս է աշխարհաբար շատ թարգմանութիւններ դասականներից: Ահա՛ աչքիս առաջ են, օրինակ Դանտէի «Աստուածային կատակերգութեան» երկու առաջին հատուածների «Դժոխք» եւ «Քաւարան» աշխարհաբար չափածոյ թարգմանութիւնները, կան Օսսիանի «Քերթուածներ», նոր ստացայ նաեւ յայտնի իտալացի մեծ բանաստեղծ Լէօպարդիի երգերի աշխարհաբար թարգմանութիւնը... Միթէ՞ զարմանալի կը լինի, եթէ վաղը-միւս օր ստանանք Հոմերոսի «Ոդիսական»ին եւ «Իլիական»ին, Միլտոնի եւ ուրիշ դասականների աշխարհաբար թարգմանութիւնները՝ կատարուած եւ տպուած խնամքով, ուշադրութեամբ եւ հրատարակչութիւնը այնքան աժանացած... («Գայծեր», 1910. թիւ 29)...»

(Հոս Հ. Արսէն դեռ ուրիշ քանի մը վկայութիւններ ալ յիշելէ վերջ իր գործերու մասին, անցաւ մէջբերելու նմոյշներ իր ձեւած չքնաղ աշխարհաբարէն, եւ ահա առաջին նմոյշը Վիրգիլիոսի Ենէականէն, ուր Մանտուացի քերթողը չնաշխարհիկ տողերու քնքուշ եւ հոգեխօսիկ հիւսուածով Օգոստոս Կայսեր եւ Հոկտաւիայի դիմաց վաղամեռիկ Մարկեղոսը կ'ողբայ)

«Ո՛հ, մարտերու մէջ անյաղթ այ
բոյ
Ոչ ոք պիտի անպատուհաս դէմի
երբ զինացաւ՝ Թէեւ հետի՝ փրթէր
Ոտոխի վրայ, Թէեւ հեծեալ՝ մորթ
կուշտերն իր պերճ եւ փրփրե
նըժոյգի

Աւա՛ղ քեզ, ողբ՛ք պատանեկի
երբ

Անագորոյն ճակատագիրը փշրե
Դուն Մարկեղոս պիտի ըլլաս
ւէք ին

Օ՛հ, լիաբուռն շուշաններ ինծ
ւէ

Ցրուէք ինծի ծիրանեփին ծաղկ
Որ ծաւալիմ վըրան, ու այս ծոնե
Գոնէ պճնեմ ծածկեմ հոգին
նկր

Եւ կատարեմ իմ պարտքս այս
ըսպասովը

Այս վերջին տողերը լսելու տասիս կը մարի ու կ'իյնայ»:

Ու հիմա լսենք քանի մը Իլիականէն: Հոմերոս նման մը ունի ձիու, զոր երկու գործածէ: կայն այնպէս փոխ են իրմէ Վիրգիլիոս եւ Դանթէ:

(8) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿ

(Շար.)

թէ 17 միլիոն եղած է մեր բնակչութիւնը․․․։

«Արեւելքի մէջ շատ ծուռ մտածած էի․ այժմ շատ նուաղած է հոն․ (յետոյ՝ խօսեցաւ վարչական սխալներէն)։ Միլիթէրարիզմի (կառավարիչի) դրութիւնը կը փորձենք ու կը յաջողինք։ Ունինք 60—70 կուսակալութիւն․ ուրեմն, այդքան կարող ու վարչագէտ մարդու կը կարօտինք։ Հանրապետութիւնը կրցած է գտնել զանոնք ․․․

«Թաղապետութիւններուն ալ կարգ մը իրաւասութիւններ տրուած են․ նաեւ՝ պատասխանատուութիւններ՝ ըստ նոր օրէնքի։ Բայց, իրենց ընելիք ձեռնարկներուն համար բաւարար եկամուտ չեն կրնար կոր գտնել կամ ունենալ։ Նիւթական անձկութիւնը առարգիւն կը ձգէ կոր անոնց մտքին մէջ եղած ծրագիրները։ Ներքին պատական, գանձային շինութեանց գործածութիւններուն նման, թաղապետութիւնները հետ կը վիճին, կը ծրագրեն, բայց չեն կրնար բան մը ընել։ Ամէնէն աւելի Էնկիւրին օգտուած է․․․»։

Շիւքրի Գայա պէյ խանդավառ ծափերու եւ բացականչութիւններու մէջ վերջացուց իր ճառը։ Երբ իջաւ, քըլուպականները նաեւ նորքին նախագահութեան պիւտճէն։

Աւաղ՝ բոլոր պիտակները

Միայն թէ՝ եղած քննադատութիւններուն եւ մերկացումներուն պատասխանները եղող իր ու միւս գործավարներու ճառերը ոչ թէ հերքեցին բաւածները, այլ եղան հաստատելու ցած իրողութիւնները․ ․

(Հայրենիք) ՎԱՀՐԻՃ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ

— :•: —

«Միլլիյէթ»ի մէջ կը կարդանք․— Պոլսոյ մէջ 700,000էն աւելի բնակչութիւն կայ, բայց գլխաւոր հիւանդանոցներու մէջ դարմանուած ծրի հիւանդներու թիւը 4820ի կը յանգի․ Այս հիւանդանոցները 6 մասի պէտք է բաժնել․— 1․ Իրենց վճարումը կառավարական պիւտճէէն ստացուած հիւանդանոցներ, 2․ Եվգաֆի յատուկ հիւանդանոցներ, 3․ Թաղապետական հիւանդանոցներ, 4․ Համայնքութեանց յատուկ հիւանդանոցներ, 5․ Օտար հիւանդանոցներ, 6․ Անհատներու հաստատած հիւանդանոցներ։

Պետական պիւտճէով պահուած հիւանդանոցներն են Շիշլիի մանկանց հիւանդանոցը (150 անկողին), Պաղրքէօյի Ջղային հիւանդանոցը (1150 անկողին), Հայտար Փաշայի հիւանդանոցը (100 անկողին), Հէյպէլիի հիւծախտի սանաթորիոմ (60 անկողին), կառադարմանութեան՝ (100 անկողին)։

Իսկ փոքրամասնութեան պահած հիւանդանոցները․— Յունական Հիւանդանոց (805 անկողին), Հայոց Հիւանդանոց (457 անկողին), Հրէից Հիւանդանոց (109 անկողին), Ս․ Յակոբի հիւանդանոց (49 անկողին)։

Էրէնքէօյի մէջ հիւծախտի դէմ պայքարելու համար 35 անկողինով դարմանատուն մը հաստատուած է։ Այս հաշուով բոլոր հիւանդանոցները միասին հաշուելով 5681 անկողինի գոյութիւնը կը հաստատուի։

Այս հիւանդանոցներուն մէջ, անհատական, օտար եւ համայնքութեանց պատկանող հիւանդանոցներէ մեծագոյն մասը վարձքով ըլլալով, աղքատները կ'օգտուին ձրիաբար փաշաջի, Հասէքիի եւ մասամբ ալ Բէրայի այրերու եւ Շիշլիի Մանկանց հիւանդանոցէն։ Այս հիւանդանոցներու անկողիններն ալ 800ը չեն անցնիր եւ 700 հազար հոգիի 800, այսինքն 875 հոգիի մէկ անկողին կ'իյնայ։

ԱՄՊԵՐԸ ԿԸ ԿՈՒՏԱԿՈՒԻՆ...

ԲՈՒՌՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Հռոմի «Կաձէթթա տէլ Փոփոլօ»ն բուռն ամբաստանագիր մը կը հրատարակէ անգլօ-ֆրանսական գերակայութեան դէմ։

Այս յօդուածն ալ, զուգադիպելով Գերմանիոյ նոր պահանջներուն, աւելի կը թանձրացնէ քաղաքական մթնոլորտը։

Միւս կողմէ, այս յօդուածը ռումբի պէս պայթեցաւ Իտալիոյ մէջ, ուր վերջերս մամուլը չափաւոր լեզու կը գործածէր Ֆրանսայի հանդէպ։

Յօդուածին մէջ մինչեւ խօսքեր կան որ առաջին անգամ կը լսուին։ Այսպէս, — «Ներսայի ծուռ շինուած է, իբրեւ խարիսխ ունենալով բարոյական եւ ֆիզիքական անկումը գօտին, այսինքն Ֆրանսան, կամ կէս-բարբարոսութիւնը, այսինքն Սենեկալեան եւ նման պետութիւնները»։ Յետոյ, — «Մուսոլինի հինգերորդ պատերազմը շահեցաւ, ճամբու դնելով Պաւէլը եւ իր խառնակիչ մանկլաւիկները» (Կ'ակնարկէ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին)։

Առաջին անգամ է, դարձեալ, որ ուղղակի յարձակման կ'ենթարկուի Անգլիան։ Թէեւ իտալական միւս թերթերը չեն արտատպեր այս յօդուածը, բայց «Թանի Քղթակետ» կը հաստատէ թէ ան արտայայտիչն է քաղաքական կարգ մը շրջանակներու, որոնց գլուխը կը գտնուի օդանաւային նախարարը, Պ․ Պալպօ։

Յօդուածը, որուն խորագիրն է՝ «Վերջալոյս Լեմանի լճին վրայ», կը ձգտի ապացուցանել թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի փլի եւ անօգուտ կը գտնէ անոր կարգ մը անդամներուն մասնակցութիւնը։ Թարգմանենք քանի մը հատուածներ․

— «Իտալիան իր տեղը կը պահանջէ արեւուն տակ։ Գերմանիան՝ Հռենոսի ազատումէն ի վեր, բացէ ի բաց ըմբոստացած է։ Ճափոնը, մինակը աշխարհի դէմ, մղուած կարգ մը պետութիւններէ որոնք յետոյ պիտի լքեն զինքը, զէնքի զօրութեամբ արդի քաղաքակրթութիւնը կը հաստատէ Չինաստանի մէջ։ Ռուսիոյ մէջ, բոլշեւիկութեան իրականացումը սուրով եւ արիւնով՝ իր բուռն լոյսովը կը լուսաւորէ Գ․ Միջազգայինը։ Անոնք որ իրենց անկողինը կը լքեն գերակայութեանց հանրատուներուն մէջ, ներքիններ են։ Ոչ-յարձակման արեւելեան դաշինքները, որ այնքան ցանկալի կը համարուէին, անգամ մը առօրեայութեան յետոյ, երեւան կուգան իբրեւ յղացումը սովետներու եւ մէկ խաղը՝ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան որ բարեկամներէն կը հանէ։ Ժընեւի եւ Լօզանի մէջ, Իտալիան եւ Գերմանիան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կ'առաջարկեն անտեսական տագնապին լուծումը (պահանջով որոնց հատուցումները եւ պարտքերը), բայց երկու գերակայ պետութիւնները կը մերժեն։

Ֆրանսան եւ Անգլիան, ազատական եւ դրամատիրական պետութիւններ, այսպէս, կամայ ակամայ, կը խոստովանին թէ իրենք պատասխանատու են աշխարհի թշուառութեան։ Իրենց մերժումը լսուեցաւ Լեմանի ափերուն վրայ, այն ատենին մէջ որ սահմանուած է հանդարտեցնելու խիղճերը, պարտադրելով Վերսայլի հաւասարակշռութիւնը եւ փառաբանելու խաղաղութիւնը, մարդկութիւնը եւ զինաթափութիւնը, պայմանաւ որ այդ խաղաղութիւնը նշանակէ պատերազմ՝ զինաթափ ազգերու դէմ, որ մարդկութիւնը վերածուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, իսկ զինաթափութիւնը դառնայ զինակցութիւնը՝ ամէնամեծ բանակին եւ ամէնահզօր նաւատորմին։ Այլ եւս կը ճարճատի Ժընեւի տաղաւարը։ Ի՞նչ օգուտ ունի պահել այդ բազմածախս կազմակերպութիւնը»

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ՝ քաղաքական նոր դարաշրջան մը կը սկսի, ուր հզօր ու երիտասարդ, երկաթէ ազգային եւ ժողովրդական սահմանադրութեամբ ազգերը պիտի միանան, վերջնապէս թօթափելու համար չքմեխակերպ պետութեանց դոգմոզ տիրապետութիւնը։

Այս յօդուածը եւ Պ․ Պալպոյի նախընթաց յայտարարութիւնները կ'ապացուցանեն թէ Իտալիան կը ձգտի վերջի վերջոյ վերանալ ... մը հասցնել իր յաւակնութիւնները։

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ՁԱԽՈՂՈՒՄԸ

Խորհրդային թերթերը վերջերս բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեցին, բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ գէշ վերջացաւ 1932ի առաջին վեցամսեակը։

Այդ յօդուածներով, անյաջողութեան գլխաւոր պատճառ կը համարուին երկաթուղիները։ Մինչդեռ Ռուսիոյ ճարտարարուեստականացման մեծագոյն դժուարութիւնը կը ծնի բաշխման անկանոնութենէն։ Կ'ըսեն թէ ունեցար, վառելանիւթ եւ հում նիւթեր առատ են, բայց չէ լուծուած բաշխման խնդիրը։ Չեն բարւոքած երկաթուղիներու շինութիւնը, վակոններու նորոգութիւնն ու բաշխումը եւ բանուորներու կարգապահութիւնը։ Մասնաւոր դատարաններ կազմուած են գտնելու համար անհոգութիւնը եւ անկարգապահութիւնը։ Քանի մը ամիս առաջ քարոզչում երեւցաւ, բայց չօգնեց։ Պաշտօնական տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ երկաթուղիներով եղած փոխադրութիւնները պակսած են, բաղդատելով 1931ի հետ։ Միւս կողմէ, Տօնէցի աւազանը, որ օրական 140,000 թոն ածուխ կը հայթայթէր յունուարին, հազիւ կրցաւ 100,000 թոն հասցնել յուլիս-օգոստոսին։

Արտադրութիւնները այս տարի պակսեցան նաեւ դասալքութեան հետեւանքով,— բանուորներու ինքնահոսը, ինչպէս կ'ըսեն իրենք։ Բանուորները կը շարունակեն քաղաքէ քաղաք խուժել, աւելի լաւ գործեր գտնելու համար։ Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, այս հոսանքը կանգ չէ առած, եւ գործարանները չեն կրնար պահել իրենց արհեստագէտ բանուորներու կազմերը։ Այս պատճառով ալ, ինկած է արտադրուած ապրանքներու թէ քանակը եւ թէ որակը։ Կարգ մը ճարտարարուեստական մէջ դասալքութիւնը այն աստիճանի հասած է որ, գործարանները ստիպուած են գիւղացիներ վարձել։

Տօնէցի Աւազանը, որ 500 հազար բանուոր կը հաշուէ, այս կերպով միայն կրցաւ լեցնել իր պակասները։ Նոյն իսկ հարկ եղաւ կիներ վարձել, ստորերկրեայ աշխատանքներու համար, խախտելով աշխատանքի օրէնսգիրքը որ կիներուն եւ մանուկներուն կ'արգիլէ բանիլ հանքերու մէջ։ Այժմ կիներ կողք կողքի կ'աշխատին այրերուն հետ, գետնին տակ։ Դասալքութիւնը տասնապատկեց ամբողջ եղանակին, եւ այժմ Տօնէցի հանքերը աշխատաւորի պակաս ունին․

Դասալքութեան ուրիշ պատճառն է վճարումներու անկանոնութիւնը, որ չկրցուած է վերջերս։ Տեղ-տեղ բանուորները մէկ-երկու ամսական ամենեւին ունին, մինչդեռ դրամ պէտք է գնումներու համար։ Պետական Դրամատունը կը մերժէ օգնել բանուորներուն։ Ձեռնարկներու հարիւրին 80ը սնանկ հռչակուեցան վերջերս։ Թէեւ ասոնք պետութեան կը պատկանին եւ մաս կը կազմեն հնգամեայ ծրագրին, բայց աճուրդով ծախուեցան, մէջն ըլլալով դրասենեակի կարասիները։

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԹԻՒԸ

Քաղաքային տնտեսութեան իրական վիճակը ճշդելու համար, որոշուեցաւ այս տարի հոկտեմբերին կատարել վիճակագրական աշխատանք՝ արձանագրելով Խ․ Ս․ Հ․ Միութեան բոլոր համայնական հաստատութիւնները։

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Մոսկուայի մէջ կազմուեցաւ խորհրդային գրողներու միութեան համամիութենական կազմակերպչական մարմին մը, որ իր վերջին նիստին մէջ որոշեց յառաջիկայ նոյեմբերին առաջին կէսին Մոսկուայի մէջ գումարել խորհրդային գրողներու միութեան համաժողովը, որպէսզի պատգամաւորները կարենան մասնակցիլ յետոյ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 15ամեակի հանդիսութիւններուն։

“ԴՊՐՈՑԻ ՕՐ„

Որոշուած է սեպտեմբեր 5ը ամէն տարի «Դպրոցի օր» յայտարարել։ «Դպրոցի օրը» կը վերաբերի նախակրթարաններուն եւ միջնակարգ վարժարաններուն։ Այս առթիւ 50,000 ռուբլի վարկ մը բացուած է, պարգեւատրելու այն ուսուցիչներուն, որոնք կը յայտնուին իրենց կրթական գործունէութեան մէջ։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՔՆՆՉՈՒԹԻՒՆ

«Զա Կոմունիստիչեսկոյէ Պրոսվեշչենիէ» թերթին խմբագրութիւնը եւ Կեդր․ Վերահսկիչ Յանձնաժողովը օգոստոս 20էն մինչեւ սեպտեմբեր 20, մէկ ամիս քննչութեան օր յայտարարած են՝ ստուգելու համար դպրոցներու եւ կրթական զանազան հաստատութիւններու իրական վիճակը։ Պիտի քննուին դպրոցներու նիւթական կացութիւնը, շէնքերու վիճակը, դպրոցներու եւ զանազան հաստատութեանց միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնները, դպրոցի հետ կապ չունեցող անձերու վարժման հարցը, բոլոր հանրապետութիւններու կրթական հաստատութիւններու ուսումնական մեթոտները, դասագիրքերը, մանկավարժական ուժերու պատրաստումը, ուսուցիչներու նիւթական վիճակը, աշակերտներու կարգապահութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՒԱՍՏԱՑՈՒՄ

— :•: —

Պուքրէշի Արաքը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ պարզելով ուսուցիչներու գլխուն սարքուած խաղերը, կ'արդարացնէ արդար դառնութեամբ (21 օգոստոս)․

— «Ամէնէն զզուելի բանն է շահագործել ուսուցչի մը տնտեսական թշուառութիւնը, եւ զայն բարոյապէս զգետնել։ Այնպիսի պայմաններ առաջարկել անոր՝ որպիսին հոգաբարձուները չպիտի կարենային պարտադրել իրենց տանը կամ խանութին ծառաներուն իսկ։ Ու անխղճութիւն է բարոյապէս այնքան ցածցնել կրթական պաշտօնեայ մը՝ որուն պիտի յանձնես վաղուան սերունդը կրթելու հոգը։ Հոգաբարձուները պահ մը իրենց գիրենք չդրի՞ն արդեօք այն վարժապետներուն տեղ՝ զանոնք իրենց աշխեր ծունկի չոքեցնելու փորձը ընելէ առաջ։

Ի՞նչ գիւտային հրճուանք է զգետնել անզէն հակառակորդ մը։ Ու ի՜նչ ողորմելի յաղթանակ։

— Ստորագրեցի՞ր այդ նուաստացուցիչ պայմանագրութիւնը, հարցուցինք ուսուցչի մը։

— Աչքերս փակեցի եւ դրի ստորագրութիւնս, որովհետեւ եթէ չստորագրէի՝ փողոցը պիտի մնայի այս տարի, — եղաւ անոր պատասխանը։

Որո՞ւն վրայ ցաւիլ պայմանագիր կազմողին, անո՞ր որ գրեր է այդ նամակները, թէ անոնց որ գիջեր են ստորագրել՝ փողոցը չմնալու համար վաղը․․

Գիտենք որ ուժ չունին օրինական պայմաններու մէջ չկնքուած պայմանագրութիւնները։ Գիտենք որ այլ եւս անցած է այն գաղութին մէջ քմահաճոյքով, կերպով, ամբարտաւանութեամբ հանրային գործ վարելու շրջանը։

Մեր գաղութը բարոյական ձեւին համար է լռէ։ Ու այդ ձեւը չի կրնար պատիւ բերել հանրային մարմնի մը, եւ առաւելապէս մարմնի մը որ կը յանձնի մեր վաղուան սերունդը կրթելու։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Յառաջի էջերու վրայ յաճախ կ'երեւին մահուան սուգեր եւ նկարագրութիւններ։ Այսօր ալ ինծի վիճակեցաւ գումել սրտի մը խաւարումը։

Մինրան Միքայէլեան, բնիկ Սալմաստի Քարա գիւղացի համեստ ընտանիքի զաւակ, աչքերը հազիւ բացած, ինքզինքը կը գտնէ Արաբիոյ տափաստանները, որբ ու անտէր։ Ճարպիկ Մինրանը շատով սիրելի կը դառնայ Արաբ պէյի մը՝ որ իբրեւ հոգեզաւակ կ'առնէ իր քով։ Առիթէն օգտուելով, տասնեակ մը ընկերներ, հալածական ու թափառական, կը փրկէ սուրէ եւ անօթութենէ։

Զինադադարին արաբական մեծատունէ էկալը գլխուն, ուքը սապանակի մէջ՝ ձիու տանձը կը թողու եւ շաւիղը Դամասկոս կ'առնէ։ Կ'արձանագրուի կամաւոր Հայկական լեգէոնի մէջ, ֆրանսական դրօշակին տակ, բազարիս ծանօթ նպատակներով։ Թէեւ շատերուն պէս յուսախաբ, սակայն ամէն զանուութիւն եւ անիրաւութիւն կուլ տալով, կը տոկայ լաւագոյն օրերու յոյսով։

Զինուորութենէն յետոյ պահ մը կ'անցնի հայրենի աշխարհը, ու վերստին աստանդական ցաւը ձեռքը։ Կոթնելով իր զինուորական վկայականին վրայ, նորէն տակը ստորագրած է Ֆրանսայի հրամանատարը կուգայ Ֆրանսա։ Ապրելու համար, կը նետուի քարայրի մէջ, ակամայ կուլ տալով ժահրոտ ծուխն ու մուխը։ Մարմինը թունաւորուած կը ձգէ գործարանի կեանքը եւ սանթիմներով կրպակ մը կը բանայ։ Սակայն անողոք հիւանդութիւնը կը զգետնէ զինք, անտէր թողլով երեք անչափահաս որբեր։

Համեստ եւ համոզուած Դաշնակցական մըն էր։ Կը յուսար օր մը օրանց Հայաստան երթալ, Հրայրներու, Անդրանիկներու, Սերոբներու, Գէորգներու եւ Իշխաններու կարօտը Հայաստանի հողէն ու ջրէն առնել։ Բայց բախտը մէյտ պտնուեցաւ։

Ցա՛րգա՛նք տանջուած ոսկորներուդ, սիրելի Մինրան։ Պայծառ օր մը երբ արեւը ժպտի, դուք բոլորդ ձեր առանձին տեղը պիտի ունենաք Հայաստանի հողին վրայ, արժանի բոլորին յարգանքին։

Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Առաջին եւ Պահեստի խումբերը, իրենց վերջնական կազմութեան համար, փորձ պիտի կատարեն այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Տ. Օ. XXեին դաշտը (Bd. Ornano, St. Ouen)։ Ժամադրութիւն ժամը 9ին Փորթ Քլինեանքուր։

Մասնակցիլ փափաքող հայ երիտասարդները կը հրաւիրուին իրենց կազմերով ներկայ գտնուիլ։

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆութպոլի Ցանձ.

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Օգոստոս 27ին Տօվիլի զբօսավայրին մէջ տեղի ունեցաւ կռփամարտի մրցում մը, Մարզուանցի Արշակ Ջաքարեանի եւ Ֆրանսացի կռփամարտիկի մը միջեւ։ Մեր հայրենակիցը կ'ելլէ առաւելութեամբ յաղթեց, արժանանալով ներկայ Ֆրանսացիներուն եւ օտարներուն գնահատութեանց։

Ս. Երամեան

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [41]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Խաղաքական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ
ՑՈՅՑ ՏՈՒՈՂ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐ	ՆՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐ
7. ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՔ	
Ա Այլի կամ Կուռիճան	Խուշնէ
Բ Մարի	Մերգեաւեռ
Գ Ոսքափի	Տերգեաւեռ
Դ Ագուերս	Շէմտինան, Խամարայ
Ե. Ըռնա	Ենգէլ
Զ Տամբերս	Սիւմայի
Է Զարեհաւան	Սալմաստ
Ը Զարաւանդ	Տիլման
Թ. Հեր	Խոյ
8. ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ	
Ա Ռշտունիք	Գաւաշ, Ռստան
Բ. Տոսբ	Վան, Սըխգէ
Գ. Բուզունիք	Թիմար (Թիմար)
Դ. Արճիշակովիտ	Արճէշ
Ե. Աղովիտ (Աղիովիտ?)	Սարըսու
Զ Կոգանովիտ	Զիլան
Է Առբերանի	Բերկրի
Ը. Դառնի	Արաղոս
Թ. Բուժունիք	Նորդուզ
Ժ. Առնոյ — Ոտն	Սէկմանապատ
ԺԱ. Անձեւացիք	Խոշապ, Նորդուզ
ԺԲ. Անտզատունիք	Մէրէնտ
ԺԳ. Երուանդունիք (Երիթունիք)	Հայոց Ձոր
ԺԴ. Մարդաստան	Համզաշիման
ԺԵ. Արտազ	Մակու
ԺԶ. Ակէ	Մակու
ԺԷ. Աղբակ Մեծ	Սէր Ալբակ, Գաշգալէ
ԺԸ. Անձախաձոր	Կոտուր
ԺԹ. Թոռնաւան	Զորս
Ի Ճուաշռոտ	Գարագօյունլը
ԻԱ. Կրճունիք	Սէկմանապատ
ԻԲ. Մեծնունիք	Գարագօյունլը
ԻԳ. Գոլունիք	Օվանըգ, Սրանա
ԻԴ. Գուկան	Զորս
ԻԵ. Աղուանդրոտ	Միլլի, Շէմսիի
ԻԶ. Պատսպարունիք	Շիրիւն
ԻԷ. Արտաշէսեան	Գարասու
ԻԸ. Արտաւանեան	Մահմուտի
ԻԹ. Բաժան	Մահմուտի
Լ. Գաբիթեան	Դեւմար
ԼԱ. Գագրիկեան	Դեւմար
ԼԲ. Տանկրիայն	Խոյ
ԼԳ. Վարաժնունիք	Գարագօյունլը
ԼԴ. Գողթն	Ագուլիս
ԼԵ. Նախիջեւան	Նախջուան, Ջուղայ
ԼԶ. Մարանդ	Մէրէնտ
9. ՍԻՒՆԻՔ	
Ա. Երնջակ	Ալընճա
Բ. Ճահուկ	Ջահուկ
Գ. Վայոց Ձոր	Դարալագեազ, Վէտի
Դ. Գեղարքունի	Գեաւառ
Ե. Սոտք	Ծար
Զ. Աղահեճք	Զանգեզուր
Է. Ծղուկ	Գարկուշատ, Տաթեւ
Ը. Հաբանդ	Զանգեզուր, Ղափան
Թ. Բաղք	Գարկուշատ Տաթեւ
Ժ. Ձորք	Ղափան
ԺԱ. Արեւիք	Մեղրի, Գենեէկ
ԺԲ. Կուսական (Կովսական)	Գենավուզ, Օրտուպատ
10. ԱՐՑԱԽ	
Ա. Հաբանդ Միւս	Գանձասար, Շուշի
Բ. Վայկունիք	Ջրաբերդ
Գ. Բերդաձոր	Այրում
Դ. Մեծկուանք	Խաչեն
Ե. Մեծիրանք	Կիւլիստան
Զ. Հարճլանք	Տեղս, Վարանդ
Է. Մուխանք	Տեղս, Վարանդ
Ը. Պիանք	Տեղս, Վարանդ

(Շար.)

ՅՈՎՀ. ՊԱՊԷՍԵԱՆ

Հիթլէր կ'ուզէ ու բաց կը տեղայ

Մինչ այս մինչ այն, բուռն սաստկութեամբ կը շարունակուի Գերմանիոյ ներքին պայքարը։

Հինգշաբթի գիշեր դղրդալից ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, եւ հրաշունչ ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր։ «Նազի»ներու պետը բացէ ի բաց ասպարէզ կարդաց վարչապետ ֆօն Փափէնի։ «Հաւանական է քաղքենի կուսակցութեանց ինքնապաշտպանութեան բնազդը. բայց, ժողովուրդը կը նմանի վայրի ձիու մը. ո՛վ որ կրնայ նուաճել զայն, կրնայ նաեւ փրկել»։ Յետոյ գոռոզութեամբ յայտարարեց թէ կը բաւէ որ նշան մը ընէ, եւ բազմութիւնները լքելով վարչապետին, պիտի հետեւին իրենց կուսակցապետին։ Հետզհետէ աւելի փրփրելով, բացագանչեց.

— «Մենք 14 միլիոն կուսակիցներ ունինք. եւ այնպէս պիտի ընենք որ այդ 14 միլիոնը 60 միլիոնի բարձրանայ։ Մենք չպիտի փոխենք մեր նկարագիրը, իշխանութեան գլուխ անցնելէ յետոյ։ Ես մարմնով եւ հոգիով կը նոյնանամ ցեղապաշտ շարժումին հետ, որ ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ փրկել Գերմանիան։ Ես կ'ուզեմ վերջացնել արիւնահեղութիւնները եւ պառակտումները»։

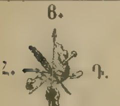

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՕՀՆ ՄՕՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ԻՍԹՐ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին։ Զեկուցում շրջ. ժողովի։

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՕ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Նոյն օրակարգերով։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Նոյն օրակարգերով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ընկ. Տառաւեանի խանութը։ Կը խնդրուի Լիոնի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։ Օրակարգ՝ զեկոյց շրջ. ժողովի մասին եւ կոմիտէի ընտրութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վաաեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութիւալիթէի սրահը, 24 rue St. Victor. Նախորդ օրակարգի շարունակութիւն։

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Լիոնի մէջ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին պիտի տօնուի «ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը, աննախընթաց շուքով, Գ. Թաղապետարանի չքեղ սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգ. կեդրոնական վարչութեան։ Կը նախագահէ ՎԱՐԴԱՆ Քհնյ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը մասնակցին՝ Տէսինի «Արծիւ» նուագախումբը, Գ. Աւետիս Մելքոնեան (ջութակ), եւ Գ. Եղիա Մոմճեան (երգիչ)։ Կը հրաւիրուի հայ գաղութը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահաւաքական ծովային պտոյտ մը դէպի ՍՈՒՐՄԻՈՒ ծոցը, վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։ Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլ. Օտոսի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները եւ համակիրները։

Ժամադրութիւն առաւօտուն ժամը 7.45ին Փլաս Փրէֆէքթիւր, առնելու համար 22 եւ 23 թիւ հանրակառքերը։

Ճաշը եւ յօգանքի շապիկ միասին բերել։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Երջ.Հայր. Միութեան կողմէ։ Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամառի անտառին մէջ (Պող ալլիւ-րին մօտ)։ Երգ, նուագ։ արտասանութիւն, եւայլն։

Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ. 89 եւ իջնել վերջաւորութիւնս

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Սեր. Դուբայի հայրենակցական միութեան կողմէ Վաղը Կիրակի Մէօտոնի անտառին մէջ

Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտոն-վալ-Ֆլըրի, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

Ընտանեկան դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի։ Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Տէսինահայութեան ծանօթ սովորական կամուրջէն վերջ։ Ամբողջ Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբի կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի, ընտիր ճազ-պանտ ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի։ Կը մասնակցին Լիոնի «Հայ արիներու գայլիկները եւ սկաուտները։ Ճոխ պիւֆէ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Մինասեան, Երանեան ընտանիքը եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՊԱՂՈՒՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 928։
Կրընոպլը, Երուանդ.— 90։
Կրընոպլը, Սալ.Ս.— 80։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Շաւարշ Քիպարեան եւ իր մայրը Արշալոյս կը փնտռեն իրենց ազգականները Շապին Գարահիսարցի Վարդանուշ Շիրինեան, Վարդուհի եւ Աշոտ Փօյաճեան (Թամզարացի), Երանուհի եւ Երուանդ Տէր Մարտիրոսեան (Պօյապատցի), Մարի հաճի Նազելի Շալըճեան։ Իմացնել Schavarsch Kibarianի, Chez Me. Girault, Avigny, Ports sur Vienne (Indre et Loire). France

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գույումճեան (Գոնիայի Սէյտի Շէհիր քաղաքէն)։ Հօր անուն Մեսրոպ, մօր անուն՝ Մարիամ, 1915ին աքսորուած է Տէր Զօր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր, Նահապետ Գույումճեանի, Գրասենեակ «Յառաջ»։ 13 rue des Dominicaines, Marseille

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլոնը սիւր Մէր 2 օգոստ. 932

Այսօր Պուլոնի մէջ որսացուած է առատ հարան, մէրլան եւ մաքրո (թիւկումբրու)։ Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան, մէրլան եւ մաքրօ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

"ԱՐՓԻ,,

Մանուկներու պարբերականին Թիւ 14ը

Բովանդակութիւն՝ Մովափը, Շունն ու կատուն, Որբ տղան, Այլուրներուն կոխը, Ջուարթ էջեր, Համբերութիւնը կեանք է եւայլն։

Տարեկան բաժնեգին՝ 2 տոլար։ Բաժանորդագրութեան համար դիմել A. Parseghian, P. O. Box 77, Allston, Mass. կամ Յառաջի խմբագրատունը՝ Գեւոնեանի։

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

Բ Ո Ւ
(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ   Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ես չեմ հասկանում, ինչ որ պատահեց. — ասաց նա։ — Մեզնից ոչ մէկը չէր թողնի նրան, եթէ կարողանայինք ենթադրել որ նրան բռնելու են։ Բայց նրա հրամանները շատ որոշ էին։ Մեզնից ոչ մէկի գլխովը չէր կարող անց կենալ, երբ նա իր գլխարկը ձգեց գետին, որ նա թոյլ կըտայ գինուորներին իրեն մօտենալու։ Կանգնած էր բոլորովին ձիու կողքին, ու տեսայ թէ ինչպէս կապը քանդեց. ես գեռ նրան մի լիքը ատրճանակ էլ տուի ձին նստելուց առաջ։ Միակ բանը որ կարող եմ ենթադրել այն է, որ երեւի կաղութեան պատճառով գայթեց, երբ հեծնում էր ձին։ Բայց հէնց այդ դէպքումն էլ կարող էր կրակ անել։

— Ոչ՛, բանն այն է, — ասաց Մարկոնին, — որ ձին չհեծաւ։ Ես վերջինը բարձրացայ ձիս, որովհետեւ ձիս վախենում է հրացէնի ձայնից։ Նայեցայ ետ տեսնելու համար, թէ արդէն անցաւ եւ հիանալի կերպով կարող էր խոյս տալ, եթէ չլինէր կարդինալը

— Ա՛, — բացագանչեց Ջեմմա։

— Կարդինա՛լ. — կրկնեց նրա հետ Մարտինի զարմացած։

— Այո՛, կանգնեց ուղիղ ատրճանակի բերնին։ Սատանան նրան...։ Բիվարէցը երեւի շփոթւեց. ատրճանակը բռնած ձեռքը ցած իջաւ, իսկ միւսով ծածկեց աչքերը, ա՛յ, այսպէս...։ Եւ ի հարկէ, բոլորն էլ վրայ թափեցան։

— Ձեզ հասկանում. — ասաց Միքէլէն, — ինչպէս տարօրինակ է, որ Բիվարէցը շփոթւեց ամենավտանգաւոր վայրկեանին։

— Հաւանօրէն իջեցրել է ատրճանակը, որ անգէն մարդու չսպանի.

— ասաց Մարտինի.

Միքէլէ ցնցեց ուսերը։

— Անզէն մարդը ինչո՞ւ է կոխում քիթը այնտեղ, ուր կռւում են։ Կռիւը կռիւ է։ Եթէ Բիվարէցը արձակէր գնդակը նորին Սրբազնութեան վրայ, փոխանակ ճագարի նման իրեն բռնել տալու, աշխարհիս երեսին մի ազնիւ մարդ աւելի կը լինէր, ու մի փիլոնաւոր պակաս

Ու շուռ եկաւ չրթունքները կծոտելով։ Կատաղած էր լալու աստիճան։

— Այսպէս թէ այնպէս, — ասաց Մարտինի, — եղել պրծել է, ցաւառութիւններով պէտք չկայ ժամանակ կորցնելու։ Բոլոր հարցը նրանումն է, թէ ինչպէս նրան փախցնենք։ Կարծում եմ, որ դուք բոլորդ էլ պատրաստ էք փորձ անելու։

Միքէլէ մինչեւ իսկ չպատասխանեց այդ տեսակ աւելորդ հարցին, ու մաքսանենգը նկատեց միայն երգիծանքով.

— Կը սպանէի հարազատ եղբօրս, եթէ չհամաձայնէր

— Շատ լաւ։ Ուրեմն ... Ամենից առաջ՝ ունի՞ք բերդի յատակագիծը

Ջեմման բաց արաւ արկղը ու հանեց մի քանի թերթ թուղթ։

— Ես ուսումնասիրեցի բոլոր յատակագիծը։ Ա՛յ, բերդի ցածի յարկը, այս էլ աշտարակի վերին ու ստորին յարկերը։ Այս էլ ամրութիւնների յատակագիծը։ Ա՛յ, ձորը տանող ճամբան, լեռների գաղտնի վայրերն ու ուղիները, նոյնպէս եւ ստորերկրեայ անցքերը։

— Գիտէ՞ք, ո՞ր աշտարակի մէջն է։

— Արեւմտեան։ Կլոր սենեակում, վանդակաւոր պատուհանով։ Նշանակել եմ յատակագծի վրայ.

— Որտեղի՞ց էք իմացել։

— Ծղրիտ մականունով մի գինուորից, որ բերդի պահակներիցն է։ Նա ազգական է մերոնցից մէկին, Ջինոյին։

— Ի՞նչպէս շուտ այդ բոլորին տեղեկացել էք։

— Կորցնելու ժամանակ չկար։ Ջինոն իսկոյն Բրիզիկէլլա գնաց, իսկ մի երկու յատակագծերը արդէն իսկ ունէինք։ Թաքստոցների ցուցակը ինքը Բիվարէցն է կազմած. գրիցն եմ ճանաչում։

— Ի՞նչ տեսակ մարդիկ են բերդի պահակները։

— Դեռ չգիտենք։ Ծղրիտը նոր է մտել ծառայութեան ու ծանօթ չէ բոլոր ընկերներին։

— Պէտք է իմանալ Ջինոյից, ի՞նչ տեսակ զատ է ինքը Ծղրիտը։ Կառավարութեան մի՞տքն ինչ է, յայտնի՞ է ոչինչ։ Բիվարէցին կը դատեն Բրիզիկէլլայո՞ւմ, թէ կը տանեն Ռաւէննա։

— Յայտնի չէ։ Ռաւէննան, անշուշտ, պապական նահանգի գլխաւոր քաղաքն է, եւ այնտեղ են դատելու, ըստ օրէնքի, բոլոր լուրջ գործերը։ Բայց օրէնքներին այնքան էլ չեն հետեւում։ Ամէն ինչ կախուած է այն մարդուց, որի ձեռքն է պատահաբար ուժը։

— Ռաւէննա չեն տանի. — ասաց Միքէլէ։

— Ինչո՞ւ էք այդպէս կարծում։

— Համոզուած եմ։ Բրիզիկէլլայի գինուորական նահանգապետը գնդապետ Ֆերրարին է, հօրեղբայրը Բիվարէցի վիրաւորած սպայի։ Դա մի վրիժառու գազան է եւ ոչ մի պայմանով ձեռքից բաց չի թողնի այս առիթը թշնամին տանջելու ու զւարճանալու։

— Ուրեմն կարծում էք, որ կ'աշխատի Բիվարէցին այստեղ պահելու։

— Ես կարծում եմ, որ նա կ'աշխատի նրան կախ տալու։

Մարտինին արագ նայեց Ջեմմային։ Նա սաստիկ գունատ էր, ... չփոխուեց ամենեւին այդ խօսքերից։ Անտարակոյս, այդ միտքը նոր չէր նրա համար։

— Հազիւ թէ կարողանայ ... նախնական մի քանի ձեւականութիւններ, — ասաց Ջեմման հանգիստ։ Միայն մի որ եւ է պատրուակ ... բող է գործը զինուորական դատարան ենթարկել եւ վերջը կ'արդարացնի, թէ դա պահանջում էր քաղաքի դորութիւնը։

— Իսկ կարդինալը։ Մի՞թէ ... մաձայնի։

— Զինուորական գործերում իրաւունք չունի նա։

— Բայց նրա ազդեցութիւնը ... մեծ։ Եւ նահանգապետը չի ... ձակի այդպիսի մի քայլ առնել ... առանց նրա համաձայնութեան

— Նա երբեք իր համաձայնութիւնը չի տայ, — ընդհատեց Մարտինի. — Մոնտանէլլին միշտ հակառակ ... ղած ամէն զինուորական դատարանի ... որ Բիվարէցը Բրիզիկէլլայում ... լուրջ ոչինչ չի պատահի։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
4 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1974 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, տակէ տակ արտատպած ենք շարք մը լուրեր, Սուրիա-Լիբանանի հայ կարմրուկներու գործունէութեան մասին։

Միեւնոյն ատեն ունինք թղթակցութիւն մը՝ Տէսինէն, — կարմրուկներու յարձակում եւ կռիւ։ Իսկ երբեւ հետեւանք՝ խիստ հարցաքննութիւն քաղաքի մեծագոյն գործարանին մէջ, ուր բազմաթիւ հայ բանուորներ կ՚աշխատին։

Վերջին տեղեկութեան մը համաձայն, հաւանական է որ շատեր ճամբուին։

×

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի դէպքեր կը պատահին։

Բայց, բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ՝ հետզհետէ աւելի կ՚աշխուժանան հայ կարմրուկները կամ կարմրախայտները։

Անոնք բռնուած են կատաղութեան, խելագարութեան նոպայ մը։ Կը կռուեն – կը թափեն, թռուցիկներ կը տպեն ու կը ցրուեն, ցոյցեր կը կազմակերպեն կամ ցոյցերու կը մասնակցին։

Այս բոլորը՝ երեւութապէս յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան։ Բայց, իրականին մէջ, կա՛մ գործէ դառնալով, եւ կամ գործի վրայ երեւալու համար։

Փա՜ռք եւ պատիւ բոլորին, քանի որ այսքան հերոսաբար կը մարտնչին Տէսինէն մինչեւ Հալէպ ու մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։

Դժբախտութիւնը այն է որ, այս «քաջագործութիւնները» իրենցմով չեն վերջանար եւ կը վրդովին գաղութներու խաղաղութիւնը։

Ու մանաւանդ, պատճառ կը դառնան փողոց թափելու բազմաթիւ աշխատաւորներ, ինչ որ աղէտ մըն է ներկայ տագնապի օրերուն։

Որովհետեւ, մէկ – երկու՛ք չեն հայ աշխատաւորներու գլխուն փաթթուած փորձանքները։

Միայն անկանոն թուղթերու խնդիրը կը սպառնայ մոխիրի վրայ նստեցնել բազմաթիւ ընտանիքներ։

Մեզի հասած խնդրագիրները արդէն դէզ մը կը կազմեն։ Իսկ հարիւրաւորներ կան որ տակաւին լուր չունին ոչ հարցարանէն, ոչ ալ օրուան անցուդարձերէն։

Ոստիկանութիւնը անողորմաբար կը հետապնդէ «անկանոն»-ները, ճամբայ ցուցնելով դէպ ի սահմանէն անդին։ «Գացէ՛ք ո՛ւր որ կ՚ուզէք. միայն թէ գացէ՛ք, հեռացէ՛ք մեր երկրէն»։

Այս կացութեան մէջ, որ միայն Ֆրանսայի յատուկ չէ, կարելի՞ է սպասել ո՛ր եւ է զիջում կամ «թեթեւում»՝ հայ կարմրուկներուն կողմէ։

Դժբախտաբար ոչ։ Եթէ անոնք պուտ մը խելք ունենային, ծանր կը նստէին իրենց տեղը, սպասելով որ համաշխարհային յեղափոխութիւնը յաղթանակէ օտար, աւելի հզօր, աւելի բազմանդամ կազմակերպութեանց կողմէ։

Մինչեւ ահա պատերազմին դէմ ալ ճակատ — կոմիտէ — կազմած են, խեղճուկրակ նապաստակներով։ Հինգով – տասնով թափթփուքներ կապելով յեղափոխութեան վիթխարի անիւներուն։

Ու եթէ անոնք պուտ մը խիղճ ունենային, պիտի մտածէին թէ այս արմատախիլ ժողովուրդը չի կրնար տոկալ նոր ցնցումներու։ Թէ տկարը կը թնդուի, կը ճզմուի «արբագան եռաեքութեան» կրունկներուն տակ։ Ամէն երկրի մէջ ալ։

Այս կացութեան մէջ, կը մնայ մէկ միջոց, — գաղութները իրե՛նք պիտի ապահովեն իրենց հանգիստն ու աշխատանքը, ուղղակի դիրք բռնելով այս բախտախնդիրներուն դէմ։ Դիմելով ինքնապաշտպանութեան։

Մեզ չեն հետաքրքրեր իւրաքանչիւր երկրի ոստիկանութեան կատարած հետապնդումները։ Ոչ ալ գործուած արարքները

Էականը այն է որ գաղութները մէկ ճակատ կազմեն այս հարցին մէջ ալ, տեսակ մը բոյկոտութեան ենթարկելով այս կարմիր-կուուցները։

Թող երթան իրենց գլխուն յեղափոխութիւն խաղան ինչպէս որ կ՚ուզեն։ Բայց, թոյլ չտանք որ չփանան տիրող մեղկութենէն, եւ իրենց կարմիր լաթերը փաթթեն մեր գլխուն։

Այս կէտին մէջ ոչ ռամկավարը կրնայ մեկուսանալ, ոչ ալ հնչակեանը։ Բոլորն ալ կ՚ընդունին որ վնասակար են այս կարմիր — ողորմելի — մարզանքները։ Հետեւաբար, բոլորի՛ն ալ պարտականութիւն կ՚իյնայ գործելու, խեցեվճռի դատապարտելու բախտախնդիրները.

Եթէ այստեղ ալ անճրկինք, ուրիշէն տրտնջալու իրաւունք չպիտի ունենանք։

Ահաւասիկ ամէն ճակատի վրայ կը հալածեն, կը հարուածեն մեզ — գաղութները։

Արդ, այնքա՞ն բթացեր կամ թուլցեր ենք, որ մեր գլխուն փսխուած վտանգներն անգամ չպիտի կրնանք վանել։

Այն ատեն, ինչո՞ւ չենք միանար հոսանքին, գոնէ «ազգովին» մեռնելու համար...

Երբ միջոց չես մտածեր ինքզինքդ պաշտպանելու համար, ա՛լ ինչո՞ւ կը գանգատիս։

Խելագարութիւնը կը դարգանայ ինքն իր վիճակին ձգելով։

Երբ մեր կարմրուկները համոզուին թէ տէր տիրական չունի այս ժողովուրդը, եւ ազատ են իրենց քոսոտ քուռակը խաղցնելու մեծ պողոտաներէն մինչեւ գաղթակայանները, բնականաբար աւելի կը լրբանան։ Եւ լրբանալով, նոր փորձանքներ կը բանան գաղութներու գլխուն

Ո՞վ է, վերջապէս, տէրն ու տիրականը մեր ճակատագրին։ Տէսինի հո՞կր, թէ Պէյրութի, Հալէպի կամ Դամասկոսի կարմիր ճեճը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԶՔՕՍՆՈՒ

Թուրքիա, Օգոստ. 30ին, տօնեց իր անկախութեան պատերազմի յաղթութեան տարեդարձը։

Այս առթիւ, կը պանծար մասնաւորապէս Պոլիսը։ Փակ էին բոլոր դպրոցները։ Հանդէսներ սարքեցին «կիւչիւք էֆէնտի»ները եւ «հանըմ-ճաղըգ»ները։ Թուրք համալսարանը եւս լոյսի վառեց, կանանչ ու ծաղիկ հագաւ։

Գիշերը հրավառութիւններ եղան։

Իսկ թուրք համալսարանին առջեւ ցոյց տրուեցան թրքական ցեղարուեստին երկու միակ արտայայտութիւնները, — *օրթա օյունու եւ Գարակէօզ*

Կը խորհիմ, որ թուրք համալսարանը *գարակէօզ* խաղցնելով յաղթութեան գիշերը, փիլիսոփայօրէն ներկայացուց օրուան տօնին արժէքը։ Ինչպէս երախաները *Գարակէօզով* պատրանք կ՚ունենան կեանքի խաղերուն, թուրք համալսարանն ալ արդեօք չուզե՞ց հասկցնել, նոյն *Գարակէօզով*, թէ պատրանք մըն ալ է յաղթանակը Օգոստոս 30ի։

ԱՐԻՒԱՆ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԶԻՆԱԹԱՓ Կ՚ԸՆԵՆ

Հալէպի «Յոյսու Սոյս» թերթին մէջ կը կարդանք (25 օգոստ.) —

ՈՒՐՖԱ.— Կառավարութիւնը հարաւային նահանգներուն մէջ կը հաւաքէ Քիւրտերուն զէնքերը։ Ամէն կողմ խիստ հսկողութիւն մը կը տիրէ։ Ամէն մարդէ արտօնուած չափով զէնք կը պահանջուի։ Ով որ արտօնուած չափով զէնք չի յանձներ, կը ձերբակալուի։ Բազմաթիւ քիւրտ աշիրէթապետներ կը տառապին բանտերուն մէջ։ Շատերը սարսափելի տանջանքներու ենթարկուած են։ Այս անարեկչութենէն վախնալով, բազմաթիւ քիւրտ ընտանիքներ կը փախչին դէպի Իրաք եւ Սուրիա։ Շատ են այն գիւղերը, որոնց բնակչութիւնը բոլորովին գաղթած է այլուր.

ՎԱՌՕԴԱՐԱՆ ՄԸ ՕԴԸ ԵԼԱՒ

Ճէպէլ Տրիպի մայրաքաղաք Սուէյտայի մէջ վառօդարան մը պայթած է, բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորելով։ Արաբական «Էլ Նիտա» թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակէ այս մասին.—

Ճէպէլ Տրիպի մէջ Հանրային Շինութեանց տնօրէնին յատուկ վառօդարան մը կայ, որ կը գտնուի Սուէյտայի բերդին մօտ տեղ մը։ Մինչեւ հիմա անծանօթ մնացած պատճառով մը պայթիւն տեղի ունեցած է եւ 1000 քիլօ վառօդ մուխի վերածուած։ Վառօդարանի մէջ գտնուող տինամիթներ եւ այլ պայթուցիկներ նմանապէս հրկիզուած են, ահեղ որոտումներ պատճառելով։ Բերդին մէջ գտնուող ֆրանսացի զինուորներու մեծ մասը վիրաւորուեցաւ։ Բերդին մօտ շատ մը տուներ քանդուեցան եւ մարդիկ վիրաւորուեցան. Կառավարական շէնքին մէկ մասը եւս քանդուեցաւ։

Մարզպանութիւնը ձեռնարկած է խիստ քննութեան մը, երեւան հանելու համար արկածին պատճառը։

ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐ ԽՈՂՈՎԱԿԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տրիպօլսոյ մէջ կը շարունակուին շինութիւնները Մուսուլի քարիւղի խողովակին։ Այժմ հասած են նոր նիւթեր, կառուցանելու համար հիւանդանոց մը եւ բազմաթիւ մասնաւոր շէնքեր։ Բոլոր շէնքերն ալ պիտի շինուին պողպատէ, որովհետեւ քարիւղի յատկացուելիք շէնքերուն մէջ երկաթի գործածութիւնը վտանգաւոր է։ Մինչեւ հիմա **1,329,530** քիլօ խողովակ, **27,949** քիլօ բահ ու բրիչ, **42,097** քիլօ ինքնաշարժ եւ վակոն, **170,000** քիլօ տախտակ, **11,844** քիլօ ելեկտրականութեան յատուկ գործիքներ, **668,350** քիլօ վրան եւայլն, **100,000** քիլօ շաղախ, 86,673 քիլօ զանազան նիւթեր բերուած են ընկերութեան կողմէ։

Այս բոլորը ներածուած են առանց մաքսատուրքի

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կացութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ

Ճափոն կը զինակցի Մանչուրիոյ հետ

Վաւերական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ նոր պետութեան միջեւ կնքուած պաշտպանողական զինակցութեան դաշնագիրը պիտի ստորագրուի եւ գործադրութեան մէջ պիտի մտնէ սեպտ 15ին։

Այս դաշնագրով, Ճափոն իրաւունք կը ստանայ քաղաքապահ զօրք հաստատելու ամբողջ Մանչուրիոյ մէջ, եւ յանձն կ՚առնէ ապահովել նոր պետութեան արտաքին եւ ներքին պաշտպանութիւնը։ Մանչուրիա պիտի պահէ իր գործելու ազատութիւնը, արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Կը հաւատեն թէ յաւելեալ զինուորական համաձայնութիւն մըն ալ պիտի կնքուի, ճշդելու համար դաշնագրին մանրամասնութիւնները։ Այս համաձայնութեան պատճէնը պիտի հաղորդուի միւս պետութեանց, ստորագրութենէ առաջ։

∴ Ջինացի աւազակները կը շարունակեն անկարգութիւններ յարուցանել Մանչուրիոյ մէջ։ Մուգտէնի գծին վրայ 500 աւազակներ յարձակում գործեցին, բայց ետ մղուեցան տեղական ոստիկանութեան եւ ճափոնական զօրքին կողմէ։

«Պողպատէ Սաղաւարտ»ին ցոյցերը

Այսօր վիթխարի ցոյցեր տեղի կ՚ունենան Պերլինի մէջ, «Պողպատեայ Սաղաւարտի» համագումարին առթիւ։

Ժողովը բացուեցաւ ուրբաթ օր, եւ հրաշունչ ատենախօսութիւններ եղան։ Կնդունեցաւ մը բողոքեց Վերսայլի դաշնագրին եւ մասնաւորապէս անոր 231րդ յօդուածին դէմ, որ Գերմանիան պատասխանատու կը հռչակէ պատերազմին։ Շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ճակատ ուղին ներքնչել հայրենասէր քաղաքացիներու եւ հիներու մարտական ոգիով դաստիարակել երիտասարդութիւնը։ «Գերմանիան վրէժխնդրական պատերազմ չուզեր, այլ իր ժողովուրդին համար կը պահանջէ այն միեւնոյն ապահովութիւնը զորս կը վայելեն միւս պետութիւնները»

Ժողովի ընթացքին աչքառու տպաւորիչ դրան միապետական հակումները։ Ժողովին ներկայ էր նաեւ գահաժառանգը, զինուորական համազգեստով եւ միասին ունենալով իշխանուհին։ Իր մուտքը ողջունուեցաւ որոտագին ծափերով։ Նախագահը իր բացման ճառին մէջ ուրախութիւն յայտնեց որ առաջին անգամ ըլլալով Պողպատեայ Սաղաւարտներու համագումարին կը մասնակցին կառավարութեան ներկայացուցիչները։ Ցեռոյ պարզեց ժողովին ծրագիրը, որ կը ձգտի երկու գլխաւոր նպատակի — 1) Վերստեղել Վայմարի Սահմանադրութիւնը, 2) Գերմանիան ազատել Վերսայլի դաշնագրին խնամակալութենէն։ Ցեռոյ եզրուեցաւ «Գերմանիան ամէն բանէ վեր»։

Հաւասարապէս զինուելու իրաւունքը

Երէկ դարձեալ արտակարգ նիստ գումարեց դահլիճը, խորհրդակցելու համար գերմանական յուշագրին վրայ։ Օրակարգին վրայ էր, նաեւ «Միանձնեալ» մրցանակը խնդիրը։

Ամբողջ միջազգային մամուլը կը զբաղի գերմանական յուշագրին բովանդակութեամբ եւ հետեւանքներով։ Շատ բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը տեղեկացուցած է Ֆրանսական եւ գերմանական կառավարութեանց, թէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական յօդուածները չեն կրնար բարեփոխուիլ միայն Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ համաձայնութեամբ, այլ անհրաժեշտ է ստորագրող բոլոր պետութեանց վճիռը։ Այս մասին կատարելապէս համաձայն են Լոնտոնի եւ Փարիզի տեսակէտները։ Պահպանողական «Մորնինկ Փոստ» մեղադրելով Գերմանիան, կ՚ըսէ.

— «Լօզանի մէջ, Գերմանիան տէր դարձաւ իր քսակին։ Պահանջատէրերը կը յուսային թէ իր հարստութիւնը պիտի գործածէ պարտքերը վճարելու։ Մինչդեռ ուրիշ նպատակներ ունի եղեր... Կ՚ուզենք հաւատալ թէ հատուցումներէն խնայուած դրամները սպառազինութեանց չպիտի յատկացուին»։

Իսկ «Մանչէսթըր Կարտիըն» անուղղակի իրաւունք տալով Գերմանիոյ, կը խոստովանի թէ անոր դրած պահանջները դեռ սկիզբն են։ «Բայց, անգամ մը սկսելէ յետոյ, ո՞ւր պիտի յանգի շարժումը»։

Ամերիկացիները կը շարունակեն...

Ուրբաթ իրիկուն, Սօֆիայի փողոցներուն մէջ տեղի ունեցան ահաբեկման երկու փորձեր, կէս ժամուան միջոցին։ Միխայլովի խմբակէն Կավրիլով ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ատրճանակի հարուածներով։ Այս մարդուն կալանաւորութեան մէջ էր որ, անցեալ տարի, սպաննուեցաւ դժոխային մեքենայ մը, պայթեցնելու համար Փրոթոկէրովի խմբակին պատկանող անդամի մը դէմ։

Նոյնպէս վիրաւորուեցաւ Թոմալեւսկի, անծանօթի մը կողմէ։ Այս մակեդոնացի գործիչին եղբայրն ալ սպաննուած էր անցեալ տարի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԷՄ, Ամսթէրտամի մէջ գումարուած համաժողովին առթիւ, ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փարիզ, Պիւլիէի սրահը և բուռն ճառեր խօսուեցան բոլշեւիկներու եւ ուրիշ յեղափոխականներու կողմէ։ Ոստիկանութիւնը բանած էր բոլոր փողոցները։ Այս առթիւ խառնակութիւններ ծագեցան, շատ մը ոստիկաններ վիրաւորուեցան եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ճակատագիրը պիտի որոշուի այս շաբթու։ Դատական նախարարը ժողովի հրաւիրելով «Ներումներու յանձնախումբը», քննութեան պիտի ենթարկէ ներկայացուած խնդրագիրները։ Պաշտպան փաստաբանները յանձնախումբին ներկայացուցած են Փարիզի Բժշկական Ակադեմիային անդամներէն Գ. ժոռժ Տիւմայի տեղեկագիրը, որ կ՚եզրակացնէ թէ Կորկուլով հիւանդ մըն է եւ ենթակայ ոչ թէ դատի, այլ մտային բժշկութեան։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ հինգ Հիթլէրեաններու ներում տրուեցաւ։ Իրենց պատիժը պիտի քաւեն մշտնջենական բիտադարտութեամբ։

11,400,000 ***ԱՆԳՈՐԾ*** կը գտնուի Մ. Նահանգներուն մէջ, համաձայն Աշխատանքի Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրին։ Գործազրկութեան իբրեւ դարման՝ կ՚առաջարկուի կրճատել աշխատանքի ժամերը։

3000 ***ՄԵՂՐ*** բարձրութենէ մը, օդանաւին տախտակներուն մէջ մնալով, ջարդուփշուր եղաւ մեռաւ զինուորական օդանաւորդ ֆրանսացի յիսնապետ մը։

20 ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

:-:

Հալէպի «Էլ Թէգատտիւմ» թերթը կը գրէ —

Վերջերս գրգռիչ թռուցիկներ ցրուած էին քաղաքիս մէջ, ուղղուած ոստայնանկներու, որոնք ապստամբութեան կը հրաւիրուէին։ Պահակը հայ տղայ մը ձերբակալած էր, երբ ան թռուցիկներ կը ցրուէր գիշերանց։

Տղան ոստիկանութեան կողմէ խիստ քննութեան ենթարկուելով, յայտնեց թէ Կարապետ անուն Հայ մըն է իրեն յանձնողը այդ թռուցիկները։ Իսկոյն խուզարկուեցաւ Կարապետի տունը, ուրկէ գտնուեցան ժէլաթինէ տպարան մը եւ թռուցիկներ։ Ոստիկանութիւնը կրցաւ խոստովանել տալ Կարապետին իր բոլոր ընկերներուն անունները եւ անոնց գործունէութիւնը։ Ատոր վրայ անմիջապէս սկսան ձերբակալութիւնները եւ 20ի մօտ հայ համայնավարներ տարուեցան բանտ։

Այժմ շատ գաղտնօրէն եւ խստութեամբ կը շարունակուին քննութիւնները ու ձերբակալութիւնները։

∴ Այս մասին հետեւեալ կարկածելի տեղեկութիւնները կը հաղորդէ արաբական «Էլ Նիտա» թերթը.—

Հալէպի մէջ համայնավարները օգնութիւն եւ ուժ կը ստանան ազդեցիկ եւ ներխնամակալ անձնաւորութիւններէ։ Շնորհիւ իրենց վայելած օժանդակութեան, համայնավարները կատարեալ համարձակութեամբ կը գործեն, թռուցիկներ կը ցրուեն, ցոյցեր կ՚ընեն ու ամէն միջոցի կը դիմեն, խանգարելու համար կարգը։ Նոյն իսկ ժողովուրդի ցասումն ու բողոքը ապարդիւն կը մնայ։

Հասկցուած է թէ ոստիկանութեան մէջ զօրաւոր մարդ մը կայ որ կ՚օգնէ Հալէպի Համայնավարներուն։ Այդ մարդը «Սէր Գոմիսէր» Կարապետն է. այս մարդն է անոնց օգնականն ու յենարանը։ Անցածները գրած էինք այս մասին, բայց կառավարութիւնը կարեւորութիւն չտուաւ։ Եկանի՛ թէ օրին կառավարութիւնը հաւատար մեր գրածին եւ քննութիւն կատարէր. ի՛նչ յաւ պիտի ըլլար ապահովութեան տեսակէտով։

Գոմիսէր Կարապետ կամ բոլշեւիկ է որ կ՚օգնէ բոլշեւիկներուն, եւ կամ ալ անոնց Հայ ըլլալուն համար մոլեռանդութեամբ կը դիւրացնէ անոնց գործունէութիւնը։

Հասկցուած է նաեւ որ, անցածները ռումբ գործածելու համար ձերբակալուողները բոլորովին անմեղներ են։ Երկու Հայեր ձերբակալուած են այժմ, որոնք բուն հեղինակներն են արձակուած ռումբերուն եւ որոնք արդէն իրենց օձիքը ձեռք տուած են փորձի առեն։ Օգոստ. 22ին, գիշերը Աքէլլպա թաղին մէջ ռումբ մը նետուեցաւ, որուն հեղինակները, հինգ Հայեր ձերբակալուեցան։ Ասոնք են՝ Գրիգոր Յակոբեան, Ներսէս, Գառնիկ, Կարապետ Այվազեան եւ Յովսէփ։ Յովսէփի տունը խուզարկուելով գտնուեցան երկաթի կտորներ, որոնք կը գործածուին ռումբի պատրաստութեան մէջ։

∴ Դամասկոսի «Էլիֆ Պա» թերթը կը գրէ.—

Դամասկոսի Ապահովութեան պաշտօնատունը հասկցած է որ հոն գործող համայնավարներու նախագահը Պօղոս Պետրոսեան անուն Հայ մըն է, որուն խանութը կը գտնուի Սուէյտա թաղին մէջ։ Հասկցուած է որ համայնավարներու բոլոր հաւաքոյթներն ու ժողովները կը գումարուին անոր խանութին մէջ։

Խուզարկութիւններ կատարուելով, անոր խանութէն գրաւուած են թռուցիկներ։ Պօղոս ձերբակալուած է եւ յայտնած իր ընկերներուն անունները, որոնք եւս ձերբակալուած են։

— :-: —

ՄԵՏԱՔՍԸ ԻԲՐԵՒ ԴՐԱՄ .— Ճափոնի երկրագործական նախարարութեան մետաքսներու ճիւղը կը քննէ ծրագիր մը, որուն համաձայն մետաքսէ դրամատոմսեր պիտի շինուին, օգտագործելու համար անգործածելի մնացած մեթաքսը։

ՍԵԻՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

12.— ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նոյն հարցականը աչքիս առջեւ, մինչ ման կուգամ փողոցէ փողոց.

— Սելանիկը Յունաստա՞ն է թէ Հրէաստան։

Անշուշտ որ Յունաստան, թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ աշխարհագրական իմաստով։

Հելլենական Համայնագիտարանը կը հաշուէ 245,000 բնակիչ (1928), որոնց 75%ը օրթոտոքս, 23%ը Հրեայ, մնացեալը՝ զանազան։

Այսօր բնակչութիւնը կը հաշուեն մինչեւ 300,000, իսկ Հրեաները՝ 65—70,000. մինչդեռ 80 հազարի կը մօտենար քանի մը տարի առաջ։

Բայց արտաքին պատկերն է այս։ Պաշտօնական պատմութիւնը քաղաքին։

Շատ աւելի խօսուն է եւ պատկերաւոր՝ Սելանիկի անգիր պատմութիւնը։

Հրէականութիւնը լայնածաւալ փռուած է գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, եւ յետամնաց փողոցներու կրպակներուն մէջ։ Մանրանկար Հրէաստան մըն է Օտոս Վէնիզելոսը։

Ու համառօրէն կը տիրապետեն երկու դասակարգի Հրեաներն ալ, — այն որ քաղաքակրթուած, եւրոպականացած է, եւ այն որ տակաւին «էնթարի» կը հագնի, կարմիր գօտիով, կամ գուրգուրանքով կը պահէ փէսը։

Անոնց ափին մէջ է որ կը թաւալի, առատիկապէս, քաղաքին առեւտրական կեանքը.

Թէեւ, տարուէ տարի, թթու ազգայնականութիւն մը մոխիր ցանել կուտայ իրենց գլխուն։

Եւ արդէն իրականութիւն է արտագաղթը, դէպ ի Պաղեստին ու Եւրոպա։

Նոյն իսկ դարձ մը սկսած է դէպ ի Սպանիա, որուն դուռները բացուած են հիմա, շնորհիւ հանրապետութեան։

Անոնք ալ ունին իրենց ներքին վէճերը, եւ հինգ օրաթերթ, որոնց երկուքը Ֆրանսերէն։ Բաժնուած են ութ հոսանքի։ Կը վայլեն մասնաւոր իրաւունքներ, իբրեւ փոքրամասնութիւն։

Բայց, արտագաղթը կը ծաւալի օրէ օր։ Երկրին չքաւորութիւնը թեւ կուտայ ազգայնական կիրքին։ Ու կայ կէս — զինուորական կազմակերպութիւն մը որ կը սպառնայ փակել շատ մը ասպարէզներ։

Պատեհութիւն մը՝ դառնալու «դէպի Երկիր»։ Դէպ ի Սիօն։

Բայց Պաղեստինն ալ աղքատ է, եւ 350 ոսկի կը պահանջէ, հողագործի մը տեղաւորման համար։ «Եթէ դրամ չունիք, ճամբայ մի՛ ելլէք»։

Միլիոննե՞ր ունին Սիօնականները։ Եւ սակայն, չափազանց դանդաղ կ'ընթանայ «օջախին» պարգացումը։

×

Փոշի՛, փոշի՛։ Ի՞նչ կայ նորէն։

— Կը քակեն, իրարու ետեւէ կը փլցնեն Թրքական մնացորդները։

Արդէն հոգին հաւասարեցուցած են Վարտարի մէկ մասը, — բոյն աղքատութեան, թշուառութեան եւ մարմնացեալ աղտ ու կեղտի։

Երէկ՝ ամբողջ բազմութիւններ առատօրէ կ'ընէին։ Կ'ուտէին, կը պառկէին այդ գարշահոտութեանց մէջ։ Ցուցահանդէս ճանճերու եւ ճնճղուկներու։ Եւ փոչեթաթաւ քրտինքի։

Այսօր, 12—15 տարեկան աղջիկներ յաճախորդի կը սպասեն այդ փլատակներուն ետին։ Սկսելով գիշերուան 11էն։ Եւ պատանիներ ալ, նոյն ճամբուն վրայ։ Ի խնդիր հացի։

Ցետ — պատերազմեան բարքեր, — պիտի ըսէք։

Կամ թերեւս ու թօթուէք, պատճառաբանելով թէ սահմանափակ դատակարգ մըն է այս։ Անխուսափելի՝ բոլոր մեծ քաղաքներուն համար։

Իսկ սա բազմութի՞ւնը մանուկներու — մանչ թէ աղջիկ — որ շուկայ նետուեր են «ի սղայ ափոց»... Ինչպէս հին ու նոր Յունաստանի բոլոր քաղաքներուն մէջ։

— Ինչո՞ւ այսպէս կանուխէն շուկայ կը նետէք այս տղաքը, 6, 8, 10, 12 տարեկան։ Եւ մինչեւ կէս գիշեր։

— Նախ որ արձակուրդ է։ Եւ յետոյ, մեծ մասը դպրոց չերթար։ Չեն կրնար երթալ։ Հացի խնդիր է։ Հօրը վաստակը չի բաւեր։ Քանի մը դրախմի ալ ասոնք պիտի առնին։

— Սա թշուառականը ի՞նչպէս չի խղճահարիր ութ տարեկան աղջկան հետ իյնալ, սրճարանին անկիւնը։

— Այս մ՚րքան փափուկ ջիղեր ունիք։ Երբ աղջիկ մը, աթոռին վրայ նստած առնե, ոտքերը գետին կը հասնին, կարելի է զուարճանալ հետը։

Ցուցատախտակ կ'ըսէր, — Մէկ ամսուան ընթացքին, Յունիսէն Յուլիս, հինգ հայրեր ձերբակալուած են, բռնուած ըլլալով իրենց հարազատ աղջիկներուն հետ, — 6, 7, 10 եւ 12 տարեկան...

Անշուշտ, կը չափազանցե՞ն թերթերը։ Հրէշները բացառութիւն են ամէն ժողովուրդի մէջ ալ։

Բայց, երբ մարդիկ իրենց յատուկ փիլիսոփայութիւն են չինած, թէ աղջկան մը ոտքերը գետին հասած առնեն...

×

Ծխախոտի գործարանի մը մէջ։ Ցեխարան մը՝ դժոխքէն։ Այս մէկը բարեփոխուած։ (Սելանիկը ունի 6—7000 ծխախոտի բանուոր)։ Այրերը կը ստանան 95—100 դրախմի։ Կիներն ու աղջիկները՝ 25—40։ (Մակեդոնիոյ մէջ բացառութիւն է 50—60ը՝ այրերու համար։ Եւ անկայուն)։

Աշխատա՞նքը։ Իսկապէս որ չեմ կրնար նկարագրել։

Պէտք է շարամ մը կենալ, շնչել, բազմոցին վրայ նստած՝ տերեւ զատել, եւ յետոյ գրիչը ձեռք առնել։

Աղջիկներ են մեծ մասով, որ իրենց արեւը կը չորցնեն, տերեւ զատելով։

Բայց հոսը, որ մինչեւ ցնցուղներդ կը հասնի, թոյլ չի տար քանի մը ժամ անընդհատ աշխատիլ։ Ու տեղ — տեղ, երկու ժամը անգամ մը դուրս կը հանեն, որպէս զի աղտոտ օդ շնչեն։

Տակաւին կայ չորցած տերեւներուն բարակ փոշին, որ անընդհատ կը կուտակուի, երբ մազ համբելու պէս կը զատեն տերեւները։

Ծռա՞ծ են մէջքերը եւ գունատած՝ դէմքերը։ Ծխախոտի գոյն մը նստեր է վարդի պէս աղջիկներու այտերուն վրայ։

— Տե՛ս, մեր բանուորները պաշտպանուած են ճանճերուն դէմ, — կը պարծենայ գործատիրութիւնը

Իսկ թո՞քը։ Իսկ տերեւ համբե՞լը։ Եւ աշխատավա՞րձը։

×

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։

Որբ մը, խորէն։ Զափահաս։ Տրամայի գիւղերէն իջեր է քաղաք, պատառ մը հաց ճարելու յոյսով։

— Ի՞նչպէս ճարեցիր շոգեկառքի ծախքը, (6—7 ժամուան ճամբայ է)։

— Բարեկամ «շոֆէօր» մը ունէի, բեռներուն մէջ տեղաւորեց։ Երեք հոգի էինք, մէկը անուշավաճառի մը քով մտաւ, միւսը՝ ներկարարի տուփ մը ճարեց եւ փողոցէ փողոց կը պտըտի։ Ես մնացի մէջտեղ։

— Ինչո՞ւ հեռացար գիւղէն։ (Նուսգա)։

— 18 հոգի ենք։ Մէկ — երկուքը հազիւ յաջողեցան պայմանաւորուիլ «չորպաճի»ներու հետ, տարեկան երկու հազար դրախմիի (ոչ իսկ երեք հարիւր Ֆրանք)։ Միւսները պարապ են եւ անօթի։ Ինչ գործ ըլլայ կ'ընեմ, միայն չոր հաց մը ճարեմ։

— Պառկելու տե՞ղ...

— Կը գտնեմ, կը գտնե՛մ։ Խանի մը անկիւնը կամ փողոցը, պատին տակ. Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։ Ես մէկն եմ, դեռ հարիւրներ կան։ Օրական տասնըհինգ դրախմիով գործ փնտռեցինք, չգտանք (2 ½ Ֆրանք)։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ազգ եւ ազինք Հայոց աշխարհի...

ՇԱՏԵՐԻՆ ՄԷԿԸ

Տրախոմի կ'իջնայ

— :-: —

Քանի մը օրէ ի վեր, օտար դրամը նոր բարձրացումներ արձանագրեց դրամատուններու մօտ եւ ազատ շուկայի մէջ։ Օգոստ. 26ին պաշտօնական գինով տալարը կը տատանէր 163-165ի միջեւ։

Տոլարին 10-15 կէտերով այս բարձրացումը լուրջ մտահոգութիւն պատճառած է առեւտրականներուն, որոնք ջղայնութեամբ հետամտած կը դիտեն ազգ. դրամանշի այս նոր անկումը։ Իրապէս շրջանակներ ասիկա կը վերագրեն այն իրողութեան, որ եղանակին բերումով, շարժումը օրէ օր կ'աւելնայ առեւտրական հրապարակին վրայ եւ օտար դրամի պահանջը կը մեծնայ։ Ուրիշներու կարծիքով, տրախմին այս անկման մէջ դեր ունի սկսած բնորական շարժումը եւ այն վախը թէ վարչաձեւային փոփոխութիւն անգի կրնայ ունենալ ընտրութիւններէն վերջ։

Այս բարձրացման հետեւանքով, ապրանքներու գինը քիչ մը վրայ դրած է քանի մը օրէ ի վեր։

ՇԱՊԻՆԻ ՓԱՌՔԸ

— :-: —

ԽՄԲ.— Հատուած մը համանուն թատերգութենէն, որ պիտի խաղցուի հոկտ. 2ին, կիրակի ցերեկէ վերջ, Միութիւնիթէի մեծագոյն սրահին մէջ ի նպաստ Անդրանիկի յուշարձանին։

Ե. ԱՐԱՐ

ԳԱՀԱԿ.— Դիտարաններէն կը տեղեկացնեն թէ՝ պատգամաւորները հազիւ հասած թրքական առաջին գիծը՝ խուժանէն կացիններով չարաչար ապանուած են։

(Կատաղի շուրջը նայելէ վերջ կը մեկնի)

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Պահ մը քարանալէ յետոյ դառն ժպիտով).— Անհաւատալի կարելիութիւնը։ (Անհամբեր կ'երթեւեկէ)։

ԽՈՍՐՈՎ (Դաժան).— Կացիններով ընդունեցան, ի հարկէ...

ՕՁԱՆԵԱՆ (Զարհուրանքէն կմկմալով).— Խե՜ղճ մարդիկ, տես թէ ի՛նչ բանի հանդիպեցան։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Որ լուռ կը մտորի՝ յանկարծ որոտումով ոտքի).— Ամէնքիս ալ միեւնոյն կացինները կը սպասեն, եթէ չվճռենք անխուսափելին.

ՂՈՒԿ. ԱՂԲԱՐ (Ելք մը նշմարածի պէս՝ Վահանիկի առջեւ արձանացած). — Ի՞նչ։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Խիզախ).— Լքե՛լ բերդը ու դուրս գալ կռուի։

ՂՈՒԿ. ԱՂԲԱՐ.— Մնացողնե՞րը։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Անզգամ).— Ով կրնայ գալ կուգայ, իսկ ով չի կրնար...

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Անհամբեր) — Ի՞նչ։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Անագորոյն).— Թո՛ղ մայ

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Շանթահար եղողի մը պէս ետ ետ նահանջելով).— Ա՛հ...

(Կը տիրէ ողբերգական խորին լռութիւն։ Ամէն մէկը ահաւոր գալիքի ամենուրեան տակ ճզմուած՝ արձանացած կը խորհի)։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Անխառն ճակատակի մը պայծառ վճռականութեամբ).— Ղուկաս Աղբար, այս ահաւոր վայրկեանին կը վերյիշեմ կոյամի խօսքերդ մի առ մի... — «Ինչի՛նչ պէտք է մեզ կ'առնեցնէ եւ ո՛չ մէկ սրբազան դիակ մեր քայլը պառնէ չէ»։

(Կը տիրէ քար լռութիւն)

ԽՈՍՐՈՎ (Կուռ).— Դուրս պէտք է գալ բերդէն եւ կռիւր դաշտերն ու լեռները տեղափոխել... կռուելով ու ասպատակելով անցնիլ միանալ Հայ կամաւորական գունդերուն եւ վերադառնալ ծո՛վ դարձած։

ՎԱՀԱՆԻԿ.— Միանալ մեր Անդրանիկին

ՕՁԱՆԵԱՆ.— Իսկ անոնք որ՝ չեն կրնար միասին գալ։

ԽՈՍՐՈՎ.— Վահանիկն բառ արգէն։

ՕՁԱՆԵԱՆ (Յուսահատ). — Իսկ դուն ի՞նչ կը խորհիս, Ղուկաս Աղբար։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Մտածումներու մէջ թաղուած ու կէս մը բացակայ). — Որոշեցէ՛ք։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Դաժան).— Պարէնը կը բաժնուի բերդէն դուրս ելլողներուն եւ մնացողներուն...

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Ենազդական շարժումով մը Վահանիկի բերանը գոցելով).— Գիտե՛նք։ (Պահ մը լուռ եւ անհունօրէն տառապելէ յետոյ՝ յանկարծ վճռական ու խրոխտ).— Ո՞վ համամիտ չէ՛։

(Ամէնքը լուռ կը մնան)

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ.— Ո՞վ համամիտ չէ, բոլո՞ր

ԽՈՍՐՈՎ (Ինքնիրեն).— Ճակատագրական է, այս այսպէս պիտի ըլլար, առա՛ջ...

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Որոտագին). — Վերջին անգամ կը հարցնեմ, ո՞վ համամիտ չէ՛։

(Մահի լռութիւն)

ՎԱՀԱՆԻԿ (Դառնօրէն ուրախ). — Վճռուա՛ծ է... Ամէն գնով պէտք է ազատել հարուածող բազուկները... (Ճակատագրի մը ուժգնութեամբ).— Կեցցե՛ն անոնց, որոնք գիտեն զարնել ու յափշտակել։ Կեցցե՛ն անոնց, որոնք վրէժխնդիր դատախազները կը դառնան Հայ տառապանքին... Իր չարքաշ օրապահիկն անգամ պինուորեալներուն տալով ժողովուրդը, իր կեանքն ալ յօժարակամ կուտայ արբազան վրէժին համար։ (Վեհ եւ հանդիսաւոր) — Ղուկաս Աղբար, գո՛ւն մեզի խրատեցիր չթուլնալ... Արդ՝ գթալը թշնամանել է ժողովուրդին, խնայելը՝ դայն չարչարանքի ու նախատական մահերու դատապարտել... (Հանդարտ եւ վճռական). — Մենք կ'երթանք ժողովուրդին մէջ՝ նախապատրաստելու միտքերը գերագոյն զոհաբերումին, կազմելու դուրս ելլել կարողացողներուն ցանկերը եւ մնացած պարէնը բաժնելու ամբողջովին անոնց մէջ... մնացածը քեզ կը պատկանի։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Անհուն տառապանքի մատնուած՝ չի կրնար բառ մը արտասանել.

(Ամէնքը՝ բաց ի Ղուկաս Աղբարէն՝ դանդաղ եւ յուսահատ ակնարկ մը ձգելէ յետոյ անոր վրայ՝ առուերներու պէս դուրս կը սահին)

(Այս պահէն սկսած՝ Ղուկաս Աղբոր հոգեկան վիճակը, սկիզբները չափազանց բարդ է ու ողբերգական։ Ներքնաշխարհը տակնուվրայ է եւ միտքը՝ խոլասական խուժումներով՝ մերթ անհատապաշտ մօտ։ Շարժումներուն մէջ դանդաղ է ու մոլորական եւ աչքերը ապակիներու փայլն ունին. Կարծես ռեքադործի մը խղճահարութիւնը կ'ապրի եւ ձեռքը վրայ չերթար... Ցետոյ տակաւ առ տակաւ կը կերպրանայ, հակասութիւնները կը հաւասարուին ու կը վերստանայ սազմականի պաղարիւնութիւնը, ու կը պատրաստուի արիւրատ ու անագորյն վճռի գործադրութիւնը)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Կարծես անդնդախոր վիհէ մը).— Գահա՛կ.

ԳԱՀԱԿ (Ներս)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Տակաւին չի կրնար համարձակիլ։ Խոժոռ դէմքը կը զգնատի եւ կարծես ամօթահար).— Ոչինչ, մեկնէ

ԳԱՀԱԿ (Կը զննէ Ղուկաս Աղբոր տարօրինակ վիճակը եւ շուարած կը մեկնի)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Հոգեկան անասելի տագնապի մը հետ յանկարծ շամարտելով). — Թունաւոր՝ Ենա՜յնչէ՛լ կեանքեր, որոնց փ[...] թեան համար ինքս քու կեա[...] դրած... օ՛հ, ի՛նչ հակասակա[...] դառն է որոշումը.. Զարհ[...] յանձնառութիւն.. Ինչպէ[...] դրել եւ ո՛ր իրաւունքով [...] նանալէ վերջ, ազերսականն[...] շեշտերով).— Ո՛րբ է՛[...] կայն, առա՛ջ, ուրիշ է՛[...] (Գլուխը երկու ձեռքերուն մ[...] կը մտածէ խոր յուսահա[...] մատնուած։ Կը լսուի հեռ[...] զարկ մը, կը սթափի, աչք[...] բաց կը բոցավառին, մռ[...] հ[...] յուսահատ ձայներ [...] նուիր — յանկարծ կատաղի [...] նութեամբ մը).— Գահա՛կ

ԳԱՀԱԿ (Ներս).

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Թի՛չ մը [...] լով խօսքը։ Գլուխը կախ [...] մը խորհելէ ետքը՝ յանկա[...] բարձր եւ անողոք ք[...] դաժան ու հանդիսաւոր, [...] տեսիլքի մը մէջն է [...] անհրաժեշտ եզր [...] [illegible] — Բժիշկ Միք[...] կո[...] գրէ

ԱՐԱՄ Վ[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍ[...]

ՇԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՀԱՅՈՑ[...]

— :-: —

Խաչիկ Սամուէլեան իր [...] (Հին Հայաստանի Կուլտուր[...] հատոր, զոր անգամ մը վիր[...] ցինք այստեղ), կ'ուսումնասի[...] հայկական totémisme[...] ւէն աւա աւանդութիւններ[...] պաշտամունքին նուիրուած.

Շունը մէկն է այն առակ[...] զանիներէն, որոնք ընտանի[...] շատ կանուխէն, մարդուն հ[...] սիկները առէր եւ նուիր[...] համարէին շունը, աւանդ[...] տէին պաշտել զայն։ Մա[...] մեհեանին մէջ եւս (Վան[...] ներկայանայ իբրեւ նուիրա[...] նառանի։ Ռսկեղէն վեց վան[...] վրայ փորագրուած էին շունե[...] նեը։ Հարթաքանդակ մը կ[...] կոյացնէ առասուածները, որո[...] տած են՝ իւրաքանչիւրն իր [...] ծային բնութեան համապատա[...] անասուններու վրայ, ու գին[...] կը տեսնուի շանի մը կռնակ[...]

Հայ ժողովուրդին մէջ [...] կը պահուին հին աւանդութի[...] որոնք կը կապուին շունին [...] ուած այդ յարգանքին։ Հա[...] շունը totem չէր եղած, այ[...] նախատիպը՝ շնագայլը կա[...] գայլէս գայլը։ Ու կ'ըսուի [...] շունը ընտանի կենդանի է [...] կերպարանափոխուելով շնա[...] Գանձակի մէջ հայ ժողով[...] պատմէ թէ ինչպէս շունը [...] ցեր է։ Ըստ այդ հայկական [...] դութեան, նախապէս գայլ[...] որ կը բնակէին, ընտանեա[...] դոց մօտ։ Իսկ շուները [...] անտառներուն մէջ։ Օր մը [...] հիւանդ եւ տկարացած, [...] կը խնդրեն գայլերէն, որ [...]

ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՀՐԱՊԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ(1)

Գրիգոր Զօհրապ գծուարութեան մատնուած չէ իր ներշնչումները գրական ձեւի մէջ կաղապարելու համար։ Անիկա հակոտնեայ ճամբու մը հետեւէր է գրականութեան մէջ իր ժուռը ըրած օրէն սկսեալ։ Մինչդեռ ամէն սկսնակ գրող իր հոգիին ճառագայթները թուղթին յանձնելու պահուն, ներշնչեալ քնարերգակի հովեր առած, քերթուածներո՛ւ մէջ արձանագրել փորձեր է երիտասարդի իր յոյզերը, Զօհրապ՝ ասանաւորին, չափածոյ քնարերգութեան կաշկանդումներէն իր միտքն ու զգայութիւնները ազատած, արձակին ազատութեան ու թափէքին բերեր է իր հոգիին երգն ու աղաղակը։ Այս է պատճառը որ Գ. Զօհրապի արձակ գրականութիւնը ներկայացնող նորավէպերուն մէջ բազմաթիւ են այն էջերը, որոնց մէջ պաշտօնական եւ համբաւեալ քնարերգակներէն աւելի քնարերգակ ու բանաստեղծ է ինքը։ Մանաւանդ խորքով ու տրամադրութիւններով բանաստեղծ։ Շատ անգամ յօրդադեղ եւ անսանձ, նման փրփրերախ երիվարին, սահմաններ ու արգելքներ չի ճանչնար, ու կ'արշաւէ հեռաւորներու ձանձնալու համար անոր հոգին, պէտք է դիմել իր քնարին վրայ երգած սիրոյ եւ գեղեցկութեան երգերուն։

Գրագէտները, այն միտքով որ ստեղծագործողներ են, գերմանական գրականութեան մէջ բանաստեղծներ կ'անուանուին։ Բացատրութեան այս կերպը շա՛տ տրամաբանական է, երբ բանաստեղծութիւնը կը նկատենք ամէնէն բարձրագոյն ստեղծագործութիւնը գրական սեռերուն մէջ։ Այս տեսակէտով ճշմարիտ գրագէտը, բանաստեղծ է եւ ստեղծագործող բանաստեղծ։ Գրիգոր Զօհրապի մէջ սակայն բանաստեղծը, միայն արձակագիր ստեղծագործող չէ, քնարերգակ է նաեւ, որ իր անձին ու հոգիին երգը կը թրթռացնէ քնարին վրայ։

Զօհրապի գրչին եւ երեւակայութեան կը պարտինք տասնեակ մը ոտանաւորներ, գրուած տարբեր ժամանակներու մէջ, որոնց ամէնէն հինը կը կրէ 1899 թուականը, եւ ամէնէն նորը՝ 1908։

Քերթուածներու այս փունջով, նոր զգայութիւն մը չի բերեր Գ. Զօհրապ մեր քերթողութեան։ Կինը եւ սէրը այն զոյգ երեւոյթներն են, որոնց նուիրուած էին անոր երեք հատոր նորավէպերը եւ անոնք նաեւ, որոնք հատորներէն դուրս կը մնան։ Եթէ նոր զգայութիւն մը չի բերեր, կը բերէ սակայն անկեղծ շունչ մը եւ զգացումներու ջերմութիւն։ Երազային բան մը ունին անոնք։ Ապրած մարդու, վայլած հոգիի մը հովր կայ, որ կը դրսէ ընթերցողը, վարակելով նման յոյզերով։ Միեւնոյն ատեն տարտամ են անոնք եւ թեթեւ, մշուշային, իրենց քողարկած վիճակները մատնելու ատոփ-ճանուն։

Զօհրապի երգերը անկեղծ են, արտայայտեւ իր մտերիմ երգերն են։ Անոնք ուրիշներուն համար գրուած չեն։ Պզտիկ երգեր են յաճախ, սակայն մեծ յոյզեր ու զգայնութիւններ կը պարփակեն։ Ծարատմանութիւնը, ատուերն ու քօղը զոյութիւն ունին նաեւ սիրոյ այս երգերուն մէջ։ Անիկա կը նախընտրէ կնոջ անբարբառ ճամկրութիւնը, քան բացէ ի բաց խոստովանուած սէրը

«Ես աւելի կը սիրեմ մութն այս սլացծառ
Անգաղտնապահ չորեկներու լուսերէն.
Ինչպէս կընոջ ճամկրութիւնն անբարբառ
Բացէ ի բաց խոստովանուած իր սէրէն։»

Զօհրապ կը նախընտրէ անծանօթը, այն սէրը, որ երազն է, երազի ծնունդն է, զոր բանաստեղծը ժամանակ մը պէս կը պահէ իր սրտին խորը։ Տեսակ մը հասնում, որուն ընդունակ է տառապող հոգին միայն, որ կը սիրէ անծանօթը, առանց անկէ սիրուելու կամ նշմարուելու իսկ։ Այս սէրը պիտի ըսէք դուք, որ քնարերգակին հանգիստը կը խռովէ, եւ անոր գիշերները անքուն կը դարձնէ։ Բանաստեղծը իր սգած մարմինը հանգչելու ընդունակ է փողոցէն անցնող էակին, ըլլայ անիկա սիրուն կամ տգեղ։ կը բաւէ որ մտքին մէջ ներկայանայ երազուած իտէալով։ Բանաստեղծը ներքին զոհունակութեամբ կ'ապրի երիտասարդութեան, գեղեցկութեան եւ ճշմարտութեան իտէալը, եթէ նոյն իսկ, երջանիկ օր մը, իր երազին ծնունդ կինը մարմին առնէ, երբ հանդիպի, հոգ չէ թէ գինքը չի ճանչնայ ու անծանօթի մը պէս քովէն անցնի. (Անծանօթը, 1910ին)։

Նախանձի զգայութիւնը զօրաւոր է սակայն քնարերգակին մէջ, ինչպէս բոլոր ճշմարիտ բանաստեղծներուն մօտ։ Նոյն իսկ իրեն ու հանդէպ վաւարանը, որ սենեակի մը մութին մէջ ընկողմանած գեղեցիկ մարմին մը տեսնելով իր բացերը կ'արծարծէ... եւ կը ցատկոտէ ճիտ ու ճիտ յիմար ոստումով։

Անշուշտ իրն մը վերագրուած այս յիմար սրակականը կը մատնէ նախանձի զգայութիւնը, որ ժախիրի կը վերածէ քերթողին սիրտը։ Ինչպէ՞ս կարելի է թոյլ տալ կենդանի բոցին, որ խելքը գլխէն գացածի պէս, ագուոր կինը տեսնելով, կ'առատէ, կը բոցավառի, իբրեւ թէ ինքն ալ զգար գեղեցկութիւնը, երիտասարդութիւնն ու թարմութիւնը...։

Գ. Զօհրապ երգել կը սկսի հասուն տարիքի մէջ, երիտասարդական անպատասխանատու եւ խենթ տարիներէն յետոյ։ Այս է պատճառը, որ անոր երգերուն վրայ լրջութիւն մը կայ, որ կը մատնէ իր հոգիին տարակոյսը։ Իբրեւ հետեւանք ներքին այդ տառապանքին, հաճոյք կը զգայ չարչարելու սիրոյ էակը, որովհետեւ ամէն անցնող օրուան հետ, կը դժգոհին նաեւ երեւակայութեան ծաղիկները։ Հալցում մը կուգայ իր գրչին ծայրը, զոր վարանումով եւ տառապանքով կ'արտասանէ։ Այդ տառապանքին մէջ ապրա՛ծ, անցա՛ծ օրերուն գիտակցութիւնը կայ, որովհետեւ անցնող ամէն մէկ օրուան հետ, տարիներ առաջուան երիտասարդական երազներն ու գեղեցկութիւնները փետրաթափ կ'ըլլան եւ սիրուած էակին սիրտը պարպուիլ կը սկսի...։ Ինչո՞ւ չէ, նաեւ այր մարդուն սիրտը, որ կը փնտռէ միշտ նորը, անծանօթը, թարմն ու խորհրդաւորը, եւ որուն հոգին ալ ընդունակ է լեցուելու ձանձրոյթին թոյնովը...։

Բայց ճամկրապութիւնը շատով կը յաջորդէ խռովայոյզ այս վիճակին։ Բանաստեղծը կը համակերպի անցնող օրերուն, գեղեցկութիւններուն, կարօտներուն, սէրերուն ու երիտասարդութեան, կը բաւէ, որ սիրտը լիցուած է անոր սէրովը.

«Դուն լայն ճամբէդ գնա, աղւո՛ր,
Ես կ'երթամ մութ արահետէս,

Երջանիկ՝ այն ճամբով որ
Արտով գոնէ ինծի թեթեւ։

Ու անխռով կայքէս նըսեմ
Աչքըս յառած շաւիղին, ո՛վ [...]
Դալուկ լոյսըս, պիտի սպա[...]
Քեզի որչափ որ ես ապրիմ։»

Կեանքին խաւարութիւն[...] բոնեկն զգացող բանաստեղծ[...] տէ որ տարիները մաշեր [...] նեն երբեմն դեղձան կամ [...] գերուն վրայ։ Սիրոյ ճակ[...] ջանկութեան փախչող հետք[...] եալին մէջ պիտի փնտռէ[...] ատեն նայուածքըն այլե[...] պիտի չթողէ։ Ներկան ցուր[...] մաք պիտի դառնայ, [...] յեցուն, եւ ապագան ալ մ[...] Գիտէ որ աշխարհը պիտի [...] երէկուան գեղեցիկն ու [...] կան, բայց ինքը՝ հաւատար[...] հալին, «իմ գրկիս մէջ եկո՛ւ[...] պիտի երգէ. (եկո՛ւր 1905[...])

Եւ այսպէս Զատկի առթ[...] նագիրը կրող ոտանաւոր[...] (1902) կը զգայ որ իր [...] հոգին տակեր է բոլոր [...] ըը, իբրեւ մեռելներ, որոնք [...] թեան լոյսն ալ չունին [...] անկիւնին մէջ կ'առանձնա[...] բեմ, երբ տխուր [...] կ'արթննան, եւ անոնց [...] դիր՝ ինչպէս խորանի մը [...] կ'ողբայ իր սուգը։

Անոր սէրովը գինով եւ [...] հոգ չէ, նոյնիսկ հեռուէն, [...] տեղը մէկ փափաք ունի[...]

(1).— Հատուած մը հրատարակելի հատորէ մը։

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հայրական իմ տուն, հիմա կրկին
կարօտիդ ճամբով դառնում եմ ես,
որ իմ նոր երգով քո հին շէմքին
Հազար ծաղիկներ ցանեմ պէս պէս...

Գալիս եմ նորէն, որ յարկիդ տակ
Անցած օրերի լոյսը վառեմ,
Զաղուկ աղբիւրից քո անյատակ
Իմ տոչոր սիրտը կրկին ջրեմ։

Գալիս եմ կրկին, բայց ես գիտե՞ս,
Թողնում եմ այստեղ մի ժողովուրդ,
Որին սիրել եմ կանթեղիդ պէս,
Որ միտքս բարձեց հազար խորհուրդ...

Դառնում եմ հիմա, հայրակա՛ն տուն,
Բայց չե՛մ քեզ համար ես յաւիտեան,
Չե՛մ ունեցել ես տուն հաստատուն,
Եւ անորոշ է ցեղիս ճամբուն...

ԱՐԱՄ ԳԱՒՈՆԻ

իրենց Թուլ մարդոց մօտ, մինչեւ որ առողջանան. իսկ մինչ այդ՝ գայլերը իրենց երթան անտառ։ Գայլերը կը մեղքնան հիւանդ շուներուն վրայ ու իրենց տեղը կուտան անոնց։ Սակայն շուներուն շատ հաճելի կը թուի Թուլ մարդոց մօտ, անոնցմէ որ այլ եւս չեն ուզեր վերադառնալ։ Դեռ մինչեւ հիմա ալ, գայլերը կը հարցնեն անտառէն «Առողջացա՞ք, վերադարձէ՛ք»։ Շուներն ալ ի պատասխան, ցոյց տալու համար թէ արդա՛ն կը տանջուին տակաւին իրենց ցաւերէն, կ'ոռնան, ու կը հաչեն՝ ըսելու համար թէ դեռ չեն առողջացած։

Շունը հայ ժողովուրդին մէջ այնքան սիրելի է, որ ոչ մէկ շուն տէր կը սպանէ իր պահապան անասունը։ Երբ շունը մեռնի իր բնական մահով, տէրը, ուզելով թեթեւցնել շան հոգեվարքի տանջանքները, կ'ըսէ. «Մեր աղ ու հացը քեզ հալալ ըլլայ»։ Շան մէջ հայ ժողովուրդը կը տեսնէ սուր միտք։ Ահա թէ ինչո՛ւ Բաբերդի Հայերը կ'ըսեն. «Մէկ սրամիտ ըլլալ կ'ուզես, գիշերը բարձիդ տակը հաց դիր, եւ առտուն շուներուն տուր՝ ըսելով. — «Ես խելքդ ինծի, իմ քեզի»։ Շունին կը վերագրուի նաեւ սրբապատուութեան շնորհք։ Վայոց Ձորին մէջ ամուլ կիները երեք անգամ կ'անցնին նոր ցկնած շան վրայէն ու կ'ըսեն. «Մեղք քեզ, քոնն ինձ», յուսալով ստանալ շունին բեղնաւորութիւնը։

Մեր մատենագրութիւնն իսկ բազմաթիւ վկայութիւններ ունի, որոնց կը հաստատեն շան պաշտամունքը Հայոց մէջ (Եզնիկ Կողբացի, Փաւստոս Բիւզանդ, Մովսէս Խորենացի)։ Կը յիշուին աւանդութիւններ, որոնց համաձայն շունը օժտուած կը համարուի բուժելու (յարալէզները), յարութիւն տալու կամ պատուաստելու (Արտաւազդ) կարողութեամբ։ Մեր հէքեաթներուն մէջ յաճախ կը յիշուին երկնային շնիկներ, որ յանկարծ, դժուարին պահերու մէջ, օգնութեան կը հասնին՝ ազատելու համար որսորդը կամ տէրը։

Վերջապէս հայ ժողովուրդը իր երդում իսկ կապած է շան, կարծես հաւատալով որ շունը կրնայ պատժել երդմնազանցը։ Այսպէս Մխիթար Գօշ, իր Դատաստանագրքին մէջ, կ'ըսէ. «Կամ զշան զձեռայ կամ ոսկր ի ձեռին տանել»։ Այսինքն, երդում ընելու առեն՝ պէտք էր ձեռքը բռնել շան պոչը կամ ոսկորը։

Հակառակ այս պաշտամունքին կամ յարգանքին, զոր շունը կը վայելէ, քրիստոնեայ մատենագիրները յաճախ անսուրբ համարեր են շունը։ Եւ հայ ժողովուրդը, տեղ տեղ, մոլեռանդ քրիստոնէական ազդեցութեամբ կը գարշի շունէն, մինչ կատուին՝ ոչ։ Վասպուրականցիները կը գարշին այն ամաններէն, որոնց մէջէն լակած է շունը, բայց չեն գարշիր, երբ կատուն է իր դունչը խօթած։ «Գատին խօսքը լսուեցաւ» կ'ըսեն։

Ի՞նչ է արուեստը

Europeի մէջ (15 օգոստ.) Ludwig Lewisohn կը ներկայացնէ իր մէկ տեսութիւնը արուեստի մասին.

Արուեստը արտայայտութիւն է։ Իր գոյութեան իրաւունքը կը կայանայ այն եղանակին մէջ, որով արուեստագէտը կը պարզէ ինքզինք եւ կը հաղորդակցի ուրիշներուն հետ։ Արտայայտութիւնն է, սակայն, ամբողջական մարդուն, որ, բացի անուանելու եւ վերանորոգելու իր նիւթապաշտ պէտքերէն, ունի նաեւ անօթութիւնը ընկերային բաներու, հմտութեան եւ Աստուծոյ։ Ամբողջական այս մարդը, որ ներքին մղում մը կը զգայ ինքզինք արտայայտելու իր եղբայրներուն, այդպէս ընել պարտաւոր է, որովհետեւ անոնց կը պատկանի ինք, եւ անոնք՝ իրեն։ Որքան ալ ըմբոստ ըլլայ եւ յեղափոխական, մաս կը կազմէ հաւաքականութեան։ Ինք ձայնատարն է նախ իր ցեղին ու քաղաքակրթութեան, յետոյ մարդկութեան։ Վերացական հռետոր մը չէ ան, այլ խօսուն մարդ մը։ Մարդ մը մարդերու մէջէն, որ ունի անոնց միտն ու արիւնը եւ միտքը, այնպէս որ իր կեանքին արտայայտութեամբ կուտայ նաեւ անոնց կեանքը։ Մէկ-թոտի ինքնակայականութեան եւ առարկայականութեան գաղափարն ը (criterium) կը պատկանին ձեւի ու նպատակի դիւրակալութեան։ Ամենէն անկեղծ ինքնակենսագրութիւնը կրնայ խորապէս մարդկային նշանակութիւն մը ստանալ աւելի քան որեւէ գործ, որուն ձեւը յառաջապէս ընդհանուր է։ Փիլիսոփայութիւնը կը հաստատէ այս պարագան։ Կարգ մը նորերու ընդդիմութիւնը, որով անոնք կը մերժեն հաղորդակցիլ ու յաւակնօրէն արտայայտուիլ, անտարբերական երեւոյթ է։ Հաւատացած եմ, որ մեծ արուեստագէտները հաստատակամ բան մը ունին իրենց մէջ.— Հաւատարմութիւնը բնութեան եւ իմացականութեան, զգացման եւ նոր արդարացման։ Այդ ձեւով անոնք կը հաստատեն իսկական ստեղծումը, ինչպէս սահմանած է Թոմաս Ման. «Բնութիւնը, առանց ճիգի, կոյր է։ Իմացականութիւնը, առանց ճիգի, արմատախիլ է։ Տենչերու, իմացականութեան եւ մարմնին ճամբուն վրայ հանդիպումը՝ մէկը միւսին փոխանորդութեամբ,—այդ է մարդը»։

Հայ ժողովրդական առտնին բժշկութիւն

Հանդէս Ամսօրեայի մէջ (թիւ 5, 6) կաթողիկոսին Մելիք Շահնազարեան ունի քաղուածոյ մը Ղարաբաղի շրջանի հայ ժողովրդական առտնին բժշկութենէն, նիւթ մը, որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ բազմաթիւ տեսակէտներով։ Հետաքրքրութեան համար, կուտանք քանի մը նմոյշներ —

Կոկորդի ցաւի դէմ — Մրմռնակի թոյնը եփում են նեխակ գինու մէջ եւ կոկորդի վրայ դնում։ Մեղրով խառնած աղուհացը քչացնում է, երբ ներսից են ընդունում կամ դրսից քսում։

Փորի ուռեցքի դէմ — 1) Գոմէշի թրիքը սեւ նաւթի մէջ եփում են, տաք տաք փորի վրայ դնում

2) Ձիու թրիքը տաք տաք դնում են փորին։

3) Դդումը կամ Ջրկոտեմը խաշում են, դնում փորին։

Ռակուցի (ռեւմաթիզմի) դէմ — 1) Թափած թուփը լցնում են բաց տաքառը, երբ սկսում է եփ գալ (խմորել), հիւանդը մտնում է մէջը՝ մինչեւ վիզը, եւ մի ժամ մնում։

2) Դանձակի մօտ կայ նաւթոյան աւազ տեղը, որտեղ կան սեւ նաւթի հորեր, այդ նաւթը հանում են թափում աւազի մէջ, ամառ ժամանակ ծակոտն ունեցողները նստում են այդ նաւթի աւազի մէջ, մի ժամ եւ աւելի մնում եւ դուրս գալով արեւի տակ պառկած մնում, մինչեւ քրտնելով մարմնի վրայի սեւ նաւթը քերում թափւում է։ Մի քանի օր օգտուելով այդ նաւթից, առողջացած վերադառնում են հիւանդները։

3) Ռակուցի առաջը առնելու համար ջինջաղները հիւանդին նստեցնում են, կուրծքի վրայ բռնել տալիս մի պղնձի սինի, իրենք հեռանում դռնից, կանչում նրա ու աղեղ բռնած՝

Գնալդրմ հա գնալդրմ·
— Նարդա՞ն գնալդրսան։
Նանցու դադրնուան։
— Նեպա գնալմրշան։
Սանցու վուրմազա։

Այս ասելուց, նետը բաց թողնում, խփում սինիին, որից վախեցած հիւանդը, իբրեւ թէ մոռանում է ցաւերը։

Մազ թափելու համար — 1) Մազ բռնելու համար, օձի խորխը (շապիկը) այրել, ձէթով շաղախել ու քսել։

2) Թէ մարդ ուզենայ որ մազը երկարի, ձիու ամբակը այրել, ջրով շաղախել եւ քսել։

3) Թթենու կեղեւը այրել մանուշակի իւղով օծել։

Մազքափի դէմ — 1) Մազը թափելու դէմ ընկուզի կեղեւը այրել, փուշի զարձել, գինու եւ ձէթի հետ խառնած՝ գլխին քսել։

2) Մկան աղբը մեղրով խառնել, մազ չբուսած տեղին քսել, մազ կը բուսնի։

Մազերը սեւցնելու համար — Խակ ու թթու ընկոյզը վերցնում են, մախաթով ծակում, մէջը զէյթունի իւղ ածում եւ արեւում թողնում, յետ եփում եւ այն իւղը պահում մազին քսելու համար։

Փուշի դէմ — Մարդի ոտը կամ ձեռը եթէ փուշ մտնի կամ երկաթ, սովորական քոքը ծեծել, վրան դնել, յետոյ քաշիր հանիր

Բերնի ջուրի դէմ — Բերանից ջուր գալուց՝ իշու թրիքը տրորի, քթի մէջ կաթեցու։

Բերնի հոտի դէմ — Վերցնել անիսոնը, բիբարը, դանդափիլը, ծեծել, քացախում եփել, բերանը առնել, 3—4 օր շարունակել կամ գլխի գազաթից արիւն առնել։

Մօր կաթին համար — Եթէ կինը կաթ չունենայ, բողկը եփիր, սորիր, ջուրը քամիր, մեղրով խմիր, կաթ կը բերէ։

Լուերուն դէմ — 1) Եզան լեղին ու քափորը քացախի մէջ խառնելով սրսկում են դոշակին։

2) Վերցնում են սաղաւիր, մաստակ ձիու կաթի մէջ եփում ու սրսկում շորեղէնին։

Վիժեցնելու համար — 1) Բարձր տեղից թռչում են ցած։

2) Փորի վրայ երկայնք են դնում աղում։

3) Ալաքլոնդ միջատը չորացնում են, ծեծում, ջրով կամ գինիով խմացնում։

Ծննդականին համար — 1) Ծննդականի մէջքի վրայ մի հաց են ձեռով կիսում, մասերն ուտում։

2) Ծննդական կնոջ ամուսնու տրեխի կրունկի մէջ ջուր են լցնում, շաղ տալիս կրծքին, որ արգանդը բացուի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

— :-: —

Երեւան ունի երկու մեծ, եօթնամեայ վարժարաններ, — «Շահումեանն» (միջազգային) եւ «Արովեանն» (հայկական)։

«Շահումեանն» Երեւանի ամենամեծ դպրոցներէն է։ Ունի առաջին աստիճանի 17 դասարան, երկրորդ աստիճանի՝ 30 դասարան, ընդամէնը 47 դասարան։ Հայկական բաժինը ունի 27 դասարան, ռուսականը՝ 12, թրքականը՝ 8։ Աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 1768։ Հայերուն թիւն է 1395, Թուրքերունը՝ 243, Ռուսներունը՝ 116, ուրիշ ազգեր՝ 14։

«Արովեանն» ունի 1318 աշակերտ, 33 դասարան։

Երկու դպրոցներն ունին, մասնաւորապէս ընկերային գիտութեան, բնագիտութեան, թուագիտութեան եւ լեզուի դասերուն մէջ։ Պատճառը այն է, որ ուսուցիչները շարունակ կը թողուն իրենց պաշտօնը եւ կը հեռանան։ Կարգ մը առարկաներու դասատուները տարուան մէջ փոխուած են 4—5 անգամ։

«Արովեանի» աշակերտներէն 150-ը ձրի ճաշ կը ստանան, 25 հոգի նպաստ, 120 հոգի գրենական պիտոյքներ։

«Շահումեանի» աշակերտներէն միայն կը ստանան 35 հոգի, ճաշ՝ 100 հոգի։ Զգեստ աշակերտները ստացեր են գրենական պիտոյք, ինչպէս նաեւ ձրի տոմսեր՝ շրջկուելու համար մշակութային կեանքի ներկայացումներէն։ Պէտք է ըսել, որ դպրոցներուն կցուած ճաշարանները լաւ ճաշ չեն տար։ Այդ նպատակին յատկացուած գումարները ուրիշ տեղ կը ծախսուին։

«Արովեանն» այս տարի տուաւ 202 շրջանաւարտ, իսկ «Շահումեանն»՝ 320.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Ասիա Անանեանի մէկ յօդուածէն քաղուածաբար («Խորհրդային Հայաստան») —

Հայաստանի ժողովրդային տնտեսութեան զարգացման երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը կը նախատեսէ ընդարձակել համամիութենական նշանակութիւն ունեցող գիւղատնտեսական քիմիայի խոշոր արդիւնաբերութիւն եւ զարգացնել քիմիական արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղեր։ Այդ նպատակով Հայաստանի մէջ պիտի հիմնուին 3 խոշոր քիմիական հաստատութիւններ, Ալլահվերդի, Երեւան, Ղարաքիլիսա։ Երկրորդ հնգամեակին՝ պէտք է հիմնովին վերակառուցման ենթարկուի եւ լայնացուի Ղափանի եւ Ալլահվերդիի պղինձի արդիւնաբերութիւնը։ Նոյնպէս նախատեսուած է հիմնել ծանր արդիւնաբերութեան կարգ մը նոր ճիւղեր, — սեւակուճի եւ արդնիկի գործարաններ։ Պիտի վերակառուցման ենթարկուի Արթիկի տուֆքարին, Անիի չեչաքարին եւ շաղախի արդիւնաբերութիւնը։

Ծանր արդիւնաբերութեան հետ նոր թափ պիտի առնեն թեթեւ արդիւնաբերութիւնը, — հիւսուածեղէնի եւ սնունդի մատակարարութիւնը։

Հայաստանի ժողովրդային տնտեսութիւնը զրկուած է վառելանիւթի աղբիւրներէ, գէթ երեւան չէ եկած նաւթ կամ քարածուխ, որոնց վրայ յենած՝ կարելի ըլլար արդիւնաբերութիւն ստեղծել։ Այդ տեսակէտով, երկիրը ճարտարագործականացնելու, Հայաստանը հողագործական — ճարտարագործական վիճակէն ճարտարագործական — հողագործական վիճակի հասցնելու համար՝ մեծ նշանակութիւն ունի ելեկտրաշինութիւնը։ Երկրին ճարտարագործականացումը կապուած է ելեկտրական ուժի հայթայթման հետ։

1937ին Հայաստանի ելեկտրական ուժի պահանջը պիտի հասնի 2 միլիար 292 միլիոն քիլովաթ — ժամու։ Միայն արդիւնաբերութեան համար՝ 1 միլիար 668 միլիոն քիլովաթ — ժամ։ Ասկից պղինձի արդիւնաբերութիւնը կը պահանջէ 372 միլիոն, քիմիական արդիւնաբերութիւնը՝ 955 միլիոն, հանքային արդիւնաբերութիւնը՝ 160 միլիոն, շինանիւթերու արդիւնաբերութիւնը (Արթիկ, Անի) 56 միլիոն, հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութիւնը՝ 41 միլիոն, սնունդի արդիւնաբերութիւնը՝ 42 միլիոն քիլովաթ—ժամ։ Գիւղատնտեսութեան ելեկտրաշինութիւնը (անասնապահական, դաշտավարական արդիւնաբերութիւն, կոլխոզներու մշակութային հաստատութիւններ) 175 միլիոն քիլովաթ—ժամ։ Քաղաքներու, արդիւնաբերական վայրերու, համայնական պահանջներու պատասխանութիւնը 311 միլիոն քիլովաթ — ժամ, (իւրաքանչիւր մարդու կ'իյնայ 483 քիլովաթ — ժամ, Ներկայիս՝ 28)։ Ըստ այս հնգամեայ ծրագրին, բոլոր քաղաքներուն ու արդիւնաբերական վայրերուն մէջ ելեկտրականութեամբ պիտի օժտուին լուացարանները, խոհանոցները, հացի գործարանները, ջրի մատակարարումը, բաղնիքները, լուսաւորութիւնը, եւայլն.

Երկրորդ հնգամեակին՝ ելեկտրականութիւն պիտի տրուի երկաթուղային փոխադրութեան, (Լէնինական — Սաղախլու — Սանահին եւ Լէնինական — Երեւան գիծերը), ինչ որ կը պահանջէ 117 միլիոն քիլովաթ—ժամ։ Աւարտած պիտի ըլլան Երեւանի, Լէնինականի հանրակառքերուն շինութիւնը եւ Երեւանի արուարձանային երկաթուղիները (դէպ ի Վաղարշապատ, Ղամարլու, եւայլն)։

Ի՞նչպէս հայթայթել այսքան ելեկտրական ուժ։ Ինչպէս ըսինք, Հայաստան չունի վառելանիւթի աղբիւր, հարուստ է միայն ջրային ուժի տեսակէտով։ Ի՞նչպէս ջրային ուժը փոխակերպել ելեկտրական ուժի եւ ի՞նչ ծրագիրներ կան այդ մասին, յաջորդով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ "ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ" ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՏԷՍԻՆ, 31 Օգոստոս.—

Կիրակի օր հանդէս մը տեղի կ'ունենար La Vogue, ճիշդ կարմիրներու հաւաքավայրին առջեւ։ Գիշերուան ժամը 10.30ին, երբ Պ. Ժ. Խթիկեանը — Վասպ. «Արծիւ» ֆանֆառ խումբի ղեկավարը — La Vogueի վայրը կ'երթայ, մեր «հերոսները», պլուհն ունենալով իրենց ծանօթ պետը, եւ կիներն ալ իբրեւ յառաջապահ, — շատերը գիշերանոցով - 15-20 հոգիով կը յարձակին Պ. Խթիկեանի եւ Դաշնակցականներու վրայ, որոնք պաշտպան կը կանգնին զոհին։ La Vogueի տէրը սարսափած երեք անգամ կը մարէ ելեկտրական լոյսերը, կռուին վերջ տալու համար, քանի որ այդ պահուն ոստիկան չկար։ Յաջորդ օրը խնդիրը կ'երթայ ոստիկանութիւն, իսկ անկէ ալ կը փոխադրուի S. L. S. A. գործարանի տնօրէնութեան, որ ոստիկանութենէն առնուած անուանացանկին եւ իրենց սեղանի վրայ եղած երկու համայնավարական թռուցիկներու հիման վրայ, կը ձեռնարկէ հարցաքննութեան իր բանուորներուն մէջ։ Հաւանական է որ շատ մը բանուորներ արձակուին։

Վէհունի

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյէն ստացանք հետեւեալ ազդը.

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ

Ծանր հակակարգապահական յանցանքներու համար կ'արտաքսուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն Եւրոպայի Շրջանի ընկերներէն Ա. Աբոյեան, Լ. Մօզեան, Վ. Շուշանեան, Մ. Եղիցանց եւ Մ. Դոյումճեան։

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕ

«Մէկ խնդիրք մը միայն. վերջին
Ժամուս կ'ուզեմ որ մօտս ըլլաս,
Եւ երբ ամէնքն ինէ փախչին,
Դուն գէթ անոյշ դէմքըդ ցոյց տաս։

Եւ ամէն փառքի փոխարէն,
Միայն պատկերըդ յստակ ու ջինջ
Հետըս տանիմ այս աշխարհէն
Զը յիշելով ուրիշ ոչինչ։»

(Համակերպութիւն. 1910ին)

Այս վերջին տողերը չե՞ն յիշեցներ անմոռանալի Պետրոս Դուրեանի հետեւեալ տողերը.

«Եւ մահիմերձս ալ կ'ուզէ երկու բան.
Նախ մահը, յետոյ լացող մը վրան։»

Իրենց միօրինակութեանը մէջ, Գ. Զօհրապի քերթուածները մտերիմ արտայայտութեան դրոշմը կը կրեն։ Անկեղծութիւնը անոր զգացումներուն, արտայայտութեան ու լեզուին մէջն է։ Մեր օրերու տաղաչափերը չեն անոնք, որոնք կը տառապին փնտռուած բառերու ծանրութիւնը։ Անոնք աչքի պատրանք կը բերեն շլացուցիչ ածականներու եւ գեղեցիկ պատկերներու արուեստակութեամբ։ Արձակի մէջ շատ անգամ աւելի բանաստեղծ. «Ողջմտանքի ձայները» հեղինակը քանի մը տասնեակ քերթուածներու մէջ գիտցաւ ապրեցնել չի մեռնող զգայութիւններու սարսուռ, հասուն մարդուն գրչէն ելած. Երիտասարդական աւիւնն ու կրակի պատրանքը տուող այդ երգերը՝ ապրած ու յագեցած մարդու տառապանքը կը բերէին մեզի. Անշուշտ պատկերները մեծ դեր կը կատարէին անոր քերթուածներուն մէջ։ Իբրեւ խօսքի եւ հռետորութեան վարպետ, գիտէր անոնց արժէքը։ Չէր շռայլեր երբեք ալ կ'արհամարհէր զանոնք. Միշտ տեղին ու ժամանակին, անոնք կը կատարէին իրենց պաշտօնը։ Կ'արտայայտէին հոգեկան բարդ վիճակներ, իրենց սովորական տարրերուն մէջ։ Տարիներ անցնելէ վերջն ալ, ամէն մէկը այդ քերթուածներէն, կը պահէ իր թարմութիւնն ու մտերիմ շունչը։

Զօհրապ տարտամութեան, մշուշի, հատնող գիծերու եւ լուծուող ձեւերու մելամաղձութիւնը երգեց, քանի՛ մօտեցաւ չափահասութեան սահմաններուն։ Չէ՞ որ սիրոյ մղձաւանջը տարիք չի ճանչնար։ Տարիքն առած բանաստեղծն աւելի խո՞ր կը զգայ զայն, քան երիտասարդը, որ անգիտակից ներքին ուժերու թելադրութեամբն ու մղումովը կը գործէ աւելի, քան գիտակցութեամբ։ Անոր հոգին կը ցնցուի, երբ ամբոխին մէջէն քալած պահուն, կը փնտռէ երիտասարդ նայուածքներու կրակը եւ անհագուրդ գեղեցկութիւններու ժպիտը

Գ. Զօհրապի քերթուածները հանդարտ տրամադրութիւններու կնիքը կը կրեն, եւ արձագանգը չեն մեծ աղաղակներու, որոնք հոգիներէն կը պոռթկան, ինքզինքնին ու իրենց շուրջինները գրաւելու ներուժութեամբ։

Կնոջ հոգիին հետ մարմինն ալ ներշնչումի աղբիւր դարձեր է բանաստեղծին համար։ Մանաւանդ արձակ գրականութեան մէջ. Զօհրապի գրչէն ելեր են գեղեցկութիւնը, մարմնական գեղեցկութիւնը երգող տողեր։ Որովհետեւ երազի եւ երեւակայութեան անձնատուր եւ յաճախ հո՛ն՝ ուր ենթակային հոգին կը բացակայի, բանաստեղծը կը սիրէ ինքզինքը խաբել ու խաբուիլ, իր հոգիին մէջ վերարտադրելու համար սիրոյ ենթակային հրայրքը, էջեր, թուլացումի դէտերուն։

Հոկումը, երեք տողով, մարմնեղութիւն մըն է.

Թակէ՛ մազիդ խուրձը ոսկի օձերու
Որ պլլուին պարանոցիդ ձիւնեղէն,
Ուսիդ, մէջքիդ փաթթուելով քեզ նե-
ղեն
Միսիդ վրայ իբրեւ քօղ մը բոցերու։
Մերկ, խոլոր, շքեղ օրոցին վրայ
պառկէ՛ դուն
Սեւ մետաքսէ գուլպաներդ պանծ-
լով,
Ոտքերդ հիւսէ՛ քնացիր դէմս տավրդով·
Ես [illegible]
Կեցի՛ր այդպէս որ իմ հոգւոյս մէջ
տեղեմ
Ցայտքը, էջքը, բաւալումը գիծե-
րուդ,
Ցիշեմ տեղուանքն հռու հոտ ցրուած
բիծերուդ,
Ինքզինքս անով խաբեմ խաբխբեմ։»

Զօհրապի մարմնեղութեան մէջ զգայարանքները, աչք, բերան, ականջ, քիթ եւ առանց հետ, մանաւանդ մատներու հպումները, ինչ գոյնն ալ ըլլան, կարեւոր դեր կը կատարեն։ Հոգիին մէջ ստեղծելէ առաջ, բանաստեղծը արտաքին պայմաններուն կը կապէ իր քնարը։ Ինչպէս արեւելքի բոլոր բանաստեղծները, Զօհրապ ալ գերին է կապոյտ եւ ժպտուն, խօսուն, մեղուոր աչքերուն, կաթնաթոյր մորթերուն, ամօթխած նայուածքներուն, նիհար ու նրբաւարտ մատներուն, բոցեր ու արքենի հասակներուն, հոյակերտ լանջքերուն ու ողկոյզ կուրծքերուն. Արտաքին գեղեցկութիւնն է, որ անոր մէջ կը ծնցնէ խօսնալ սիրոյ ներդաշնակութիւնն ու հրճուանքի իրականութիւնը։

Իր նորավէպերուն մէջ բազմաթիւ են այն պարբերութիւնները, որոնք գեղեցկագէտ արուեստագէտը կը յատկանշեն։ Զօհրապի ներքին կրակն ու բոյրը, չէր կրնար պարտկուիլ ոտանաւորին չափուած ու ձեւուած տարազին մէջ։ Անոր արձակը քաղցրահնչուն է մանաւանդ այն պահուն, երբ սիրոյ էակին գեղեցկութիւնները ոսկեթելերով կը բանի։

Զօհրապ բնապաշտ մըն էր, իրապաշտ դառնալէ յետոյ։ Զարմանալիօրէն զգայուն մարդ, զգայարանքներուն պատճառած ու արթնցուցած ցանկութիւնը բառերու հեղեղին եւ պատկերներու արձակութեան կը վստահէր, սահեցուած ըլլալով խեղդել փորձել իր ենթագիտակցութեան յատակէն յարութիւն առնող ցանկութիւններն ու պղտոր երազները։ Այդ պատկերներն ու բառերը սակայն չէին անոնցմէ, որոնք ընթերցողին տհաճութիւն կրնային պատճառել, որովհետեւ այդ զգայութիւններուն կ'ընկերանար բանաստեղծական եւ գեղեցկագիտական թռիչքը։ Այս էր պատճառը, որ ամէնէն մաքրակրօններն ու գրական բծախնդիրները չէին գայթակղեր անոր արձակին թէ ոտանաւորին ընթերցումէն։ Անոր քով մերկութիւնն իսկ կը նմանի քանդակագործին գուրի հարուածներով դուրս ցայտած մարմարէ արձանին մերկութեան, եւ կամ նկարչին կտաւին վստահուած երազին, որոնց առջեւ մեր հոգիները կը դողդողան արուեստի կատարելութեան համար։

Գ. Զօհրապ մտաւորապաշտ մըն էր ա՛յնքան, որքան զգայապաշտ մը։ Երբ մէկ կողմէն պատը ընթացք կուտար բնազդներուն, որոնք մեր ներքին եսը կը կազմեն, ու ա՛յնքան հալածուած են արտաքին պայմաններու տակ, միւս կողմէն բանականութիւնը զինքը կը բերէր ուղիղ ճամբուն վրայ. անկէ՝ տկարութիւնը իր երգերուն եւ պակասը բանաստեղծական խորունկ ներհայեցողութեան եւ գինովութեան, որ մարդը կը ձերբազատէ բոլոր պայմանադրականութիւններէն։

Գ. Զօհրապ բանաստեղծը սակայն ինչ որ երգեց, ինչ զգայութիւն որ թրթռացուց, հոգւոյ միջոյ ինքնատիպ, իրեն յատուկ եւ իրմով յատկանշական։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, անիկա հեղինակը Զօհրապեան արուեստին, (եթէ կարելի է արձանագրել այս արտայայտութիւնը), որ կը կայանար, — ստեղծել սիրոյ մթնոլորտ մը եւ շրջապատուիլ զգայուն հոգիներով, կրակոտ աչքերով ու հրդեհուած շրթունքներով։ Ապրիլ գեղեցիկ պահեր անցեալին թէ ներկային, այլ գիտակցութեամբ անմահանալու համար։

Ու մանաւանդ տալ իրականը, այն որ իրմէն ու հոգիներէն կուգայ արուեստագէտին, հարազատ բնութեան, հաւատարիմ անոր օրէնքներուն։ Բոլոր ճշմարիտ արուեստագէտներուն պէս, ան ալ հասկցեր էր, բնազդով եւ գիտակցութեամբ, թէ մահուան դէմ մաքառելու մեր միակ եւ ապահով զէնքը արուեստն է, եւ անով արտայայտուած ստեղծագործութիւնը.— իբրեւ գեղեցկութեան խորհրդանշան անփոփոխ ու տեւական, եւ փոխանցելի մարդկային սերունդներուն։ Զօհրապին կալը, խմորը, նիւթը, յաւիտենական կինն էր եւ անոր հոգին կիրքերը։ Ան կիներու վիպագիրն էր, անոնց տառապանքին եւ ուրախութիւններուն երգիչը։ Բայց անոր կիները կենդանի էին, անկէ առնուած, եւ ոչ թէ բանաստեղծին երեւակայութենէն ծնած։

Առկէ՝ անոր իրապաշտութիւնը քերթուածներուն մէջ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
ղեկավարութեամբ դերասան
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
Կը ներկայացուի՝

ԲՈԹԸ
(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները. Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince *եւ լուսանկարիչ* Phébus*ի մօտ։*

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Լվիլ Ջօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ։

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ։

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Սեն. Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 11 Սեպտեմբեր Կիր. Մէօտոնի անտառին մէջ

Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտոն-Վալ-Ֆլօրի, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՐԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Ըրլ. Հայր. Միութեան կողմէ։ Այսօր Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Քլամարի անտառին մէջ (Պաղ աղբիւրին մօտ)։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն:

Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 89 եւ իջնել վերջաւորութեան։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակի։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԼԵՌՆԵՐ եւ ԾՈՎԵՐ

տարեգիրք
Գ. ՏԱՐԻ 1933
Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ
ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ ԿԱՄ 1.50 ՏՈԼԱՐ
Կեդրոնատեղի՝ M. et M. Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris (10)

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան
1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.)

Վարժարանը՝ հայեցի դաստիարակութեան հետ, իր աշակերտուհիներուն կ'ապահովէ միջնակարգի համապատասխան ուսում:

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները կ'աւանդուին հաւասար խնամքով: Ուսման բոլոր ճիւղերը կը պահեն իրենց մասնաւոր տեղը:

Աշակերտուհիներու արձանագրութիւնը կը սկսի Օգոստոս 15ին: Նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուողներու զաւակները պիտի ընդունուին իբր կիսաթոշակ:

Պայմաններու համար դիմել վարժարանիս Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Մարսէյլ, Փօլ.— 50։
Փիէրֆիթ, Ճան.— 15։ Ստացանք գրկել։

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

6 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1975 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

Հակառակ տիրող լռութեան, կը թուի թէ լուրջ հետեւանքներու պիտի յանգի գերմանական յուշագիրը։

Մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները ա՛յդ կ'ապացուցանեն.

Մանաւանդ որ, իտալական մամուլն ալ դիրք բռնած է ի նպաստ գերմանական պահանջներու։

Մուսոլինի սկիզբէն ի վեր Գերմանիոյ հետ է։ Հատուցումներու եւ պատերազմական պարտքերու ջնջումը եւ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը միեւնոյն ատեն իտալական պահանջ մըն է։ Եւ կ'արծարծուի ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ։

Խախտելով դաշնագիրներու հիմքը, Իտալիան կը յուսայ գոհացում ստանալ յաղթականներէն, որոնք իր բաժինը մոռցան, հաշուեյարդարի պահուն։

Միւս կողմէ, շատ բան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն։

Լոնտոն վերապահ է այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս միշտ։ Իսկ Փարիզը Լոնտոնի վրայ դրած է իր յոյսը, այս բաժակն ալ անցընելու համար։

Բրիտանական մամուլին մէջ Գերմանիան մեղադրողներ կան։ Բայց, անոր տեսակէտները պաշտպանողներ ալ պակաս չեն։ Անշուշտ «Թայմզ»ը, որ օրինաւոր կը գտնէ գերմանական պահանջները։

Լոնտոնի պահպանողական եւ ազատական շրջանակներուն ծանրաբարոյ օրկանը, որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնար, երկուշաբթի օր (5 սեպտ.) հրատարակեց ուշագրաւ խմբագրական մը, գերմանական յուշագրին առթիւ։

Հասկնալի գտնելով հանդերձ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի մտահոգութիւնները, մանաւանդ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու կիրակի օրուան դղրդագին ցոյցերէն յետոյ, «Թայմզ» գիտել կուտայ թէ գերմանական պահանջին օրինաւորութիւնը կը բխի նոյն ինքն Վերսայլի դաշնագրէն եւ սկիզբէն ի վեր շեշտուած է բոլոր գերման վարիչներուն կողմէ։

— «Ուրեմն, անհրաժեշտ է սրտաբաց քննել խնդիրը»։ Եւ «Թայմզ»ի համար ատոր լաւագոյն տեղն է Ժընեւ, ուր պէտք է տրուին վերջնական որոշումները։

Բրիտանական թերթին կարծիքով, կարելի է լուծել խնդիրը, փոխադարձ վստահութեամբ եւ առանց խախտելու ապահովութեանց կրճատման սկզբունքը։

— «Պէտք չէ ո՛ր եւ է պատրուակ տալ Գերմանիոյ՝ միակողմանի գործողութեան մը ճամբուն մէջ մտնելու համար, ինչ որ մէկ հարուածով պիտի ոչնչացնէր զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութեան բոլոր յոյսերը»։

Այս չափաւոր խմբագրականէն առաջ, կիրակի օր, Լոնտոնի թերթերը թթու խօսքեր կ'արտասանէին Ֆրանսայի դէմ։

Կը հետեւի թէ՝ գերմանական յուշագիրը յաջողած է իր սկզբնական նպատակին մէջ, ճեղքեր բանալով հանրային կարծիքին մէջ։

Ուրիշ խօսքով, Փարիզը հարկադրուած է բարեկամներ եւ յենարաններ ճարել, այլապէս գերմանական պահանջները ոչ միայն գետին պիտի գրաւեն, այլ եւ պիտի բազմապատկուին։ Տակաւին սկզբունքի խնդիրն է որ դրուած է, եւ Պերլին զօրաւոր համակրութիւններ կը վայելէ։

Միւս կողմէ, այն յարաճուն ցոյցերը որ տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ մէջ, Վերսայլի դաշնագրին դէմ, եւ ծայրայեղ տարրերու անհաշտ պայքարը կառավարութեան դէմ՝ կը բարձրացնեն ժողովուրդին հոգեկան կորովը։

«Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի համագումարը եւ կիրակի օրուան ցոյցը սովորական երեւոյթներ չեն։ Եւ գերմանական ո՛ր եւ է կառավարութիւն պիտի օգտագործէ առիթը, կարելի եղածին չափ հաւասար իրաւունքներ շահելու համար։

Միապետութեան եւ հին փառքերու պանծացումն էր կիրակի օրուան ցոյցը։ Արծարծումը՝ մարտական ոգիին, որ կրնայ յանգիլ վրէժխնդրական արարքներու։

Յետոյ, կարմիր վտանգն ալ հնչուն դրամ մըն է կառավարութեան ձեռքը, ապահովութիւն եւ հետեւաբար սպառազինում պահանջելու համար։

Տակաւին կա՛յ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու սպառնալիքը, որ թէեւ բուն բառերով չարտասանուիր, բայց նախատեսուած է։

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիոյ վարիչները միջոց չեն խնայեր, վառ պահելու համար ազգային ոգին եւ պահանջները։

Շարժման մէջ դրուած են ոչ միայն հին ու նոր ռազմիկները, այլ եւ դպրոցականները։ Եւ կառավարութիւնը ակռայ ցուցնելով հանդերձ Հիթլէրեաններուն, կը խրախուսէ միւս ազգայնական տարրերը։ Կիրակի օր, ուշագրաւ էր կառավարութեան անդամներուն մասնակցութիւնը՝ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու թափօրին։

Այս բոլորը դրամագլուխներ են օրուան վարիչներուն համար, ինչպէս ըսինք։

Գերմանական յուշագիրը նոր ապացոյց մըն է՝ երկրին մէջ կուտակուած դառնութեան, եւ պատերազմական դաշնագիրներու ատելութեան.

Մեթոտիկ այլ հետեւողական, յարատեւ ճիգերով, պարտուած Գերմանիան կը ձգտի ոչ միայն վերահաստատել իր կորսնցուցած իրաւունքները, այլ եւ տիրական դեր կատարել միջազգային քաղաքականութեան մէջ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԸ

Խոստովանինք մեր մեղքը, — մինչեւ այսօր ալ առոյգ տեղեկութիւն չունինք, մեր խմբագրատան մէջ, Կիպրոսի վերջին դէպքերու մասին։

Գիտենք այն ինչ որ հրատարակուեցաւ բոլոր թերթերուն մէջ։ —

Որբերը ցոյց մը կը կատարեն տնօրէնին դէմ, կը ծեծեն եւ սանդուղներէն վար կը գլորեն զայն։ Յետոյ յուր կը տրուի ու անգլ. ոստիկանութեան միջոցաւ բազմաթիւ որբեր կը ֆշտուին Պէյրութ։

Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը, որ չափազանց մեծ վարկ բացած է իր թղթակցին, առիթէն օգտուելով, անապարհ բարոյականի դասեր տայ *Յուսաբեր*ի եւ *Յառաջ*ի, մեղադրելով թէ կողմ բռնած են իրենց լռութեամբ. «Որպէս զի մտաւորական մը, Յակոբ Օշական, խնայուի ու տասնեակ որբեր ահռելութիւն ու թեթեւս նոյնքան ալ վախի ու սարսափի տակ պահուին» (*Նոր Օր*, 14 օգոստ.)։

Մեր հասցէին ուղղուած է այսքան, քանի որ — ըսինք արդէն — *Յառաջ*ը օրը օրին հաղորդած է լուրերը.

Իսկ եթէ չէ արտայայտուած, պատճառն այն է որ ծանօթ չէ ամբողջ անցուդարձին։

Բազմաթիւ են լուսաբանութեան կարօտ կէտերը։

Եթէ *Նոր Օր*ը հալած իւղի պէս կլլած է իր թղթակցին ասածն ու բրածը, իրաւունք չունի նոյնը պահանջելու մեզմէ։

Հեռու մեզմէ՝ ո՛ եւ է մէկը պաշտպանելու միտում։ Ըլլայ իսկ մտաւորական։ Մանաւանդ երբ անտէր որբեր պատժելու, ֆշելու խնդիր կայ։

Տնօրէն Կիլիկեցեանը նոր չէ որ պիտի ճանչնանք։ Իսկ Օշականը «աֆէրիստ»ի վերածելու համար, հարկ է որ փաստեր ունենանք։

Կը մնայ որ հալածական որբերը իրենք պատմեն ամէն բան։

Կամ իրազեկ եւ անաչառ մէկը հրապարակ իջնէ, ամբողջ վարագոյրը բանալու համար։

Մինչեւ այդ, ստիպուած ենք վերապահ մնալ, դատապարտելով հանդերձ պաշտօնի եւ կիրքի համար որբեր պատժել տալու վայրենութիւնը։ Մանաւանդ Բարեգործականի «սառ-րմ — Քէնտրիճի» քաղաքականութիւնը, որ կրնար կեդր. Գրասենեակէն սկսիլ, ոչ թէ ամէն բանէ զառնացած որբերէն։

ՎԱՀԷ

ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՆ ԱԼ ՉԱՓԻ ՏԱԿ

Վերջին լուրերու համաձայն, պարէնաւորման խնդիրը այնքան ծանրացած է որ, Մոսկուայի օտար թղթակիցներն ալ այսուհետեւ որոշ չափի մը համաձայն պարէն պիտի ստանան։ 1928ին, հնգամեակի սկիզբը, ժողովուրդին համար սահմանուած պարէնաւորման չափը չէր գործադրուեր դաս մը օտարականներու համար։ Քանի մը ամիսէ ի վեր, սակայն, օտար ճարտարագէտներն ալ չափի տակ են։

Այժմ կարգը եկած է օտար թղթակիցներուն։ Մինչեւ հիմա, թղթակիցները եւ դեսպանական պաշտօնեաները իրենց պէտքերը կը հոգային մասնաւոր վաճառատունէ մը, որ ովասիս մըն էր անապատին մէջ։ Սեպտ. 1էն ի վեր, գիները անհամեմատ աւելցած են, միջին հաշուով՝ 200 առ 100։ Մէկ քիլօ պանիրը, 4 րուբլիէն բարձրացած է 14ի, 12 հաւկիթը՝ 1 րուբլիէն 3.50ի։ Միւս կողմէ, թղթակիցներուն սահմանուած է ամսական 7 քիլօ միս, 3 քիլօ շաքար, 3 լիպրա կարագ եւ 100 կրամ թէյ։ Այս սահմանափակումէն ազատ են դեսպանատուները, իսկ թղթակիցներուն թիւը չանցնիր 20ը։ Ուրեմն, կատարուած խնայողութիւնը շատ աննշան պիտի ըլլայ։ Նոր կարգադրութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է նոյն իսկ համակիր թղթակիցներուն, որոնք դեսպանատուներու պատուարներէն ալ վար կը մընան…

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

180.000 «ՊՈՂՊԱՏԵԱՅ ՍԱՂԱՒԱՐՏ»ՆԵՐ ԿԸ ԹՆԴԱՑՆԵՆ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ. ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի օր, Պերլինի մէջ, տեղի ունեցաւ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու կազմակերպած թափօրը, դղրդագին ցոյցերով։ 1914էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Թէմփէլհօֆի ռազմադաշտը, ուր Վիլհէլմ Բ. զօրահանդէս կը կատարէր երբեմն, թատերավայր դարձաւ զինուորական պատկառելի ցոյցի մը։ Շարք շարք համախմբուած էին 180.000 նախկին պատերազմիկներ, զորս ողջունեց մարաջախտ Մաքէնզէն, «մահուան հեծեալ»ներու համազգեստով։ Յետոյ թափօրը անցաւ վարչապետին, պատերազմական նախարարին, գահաժառանգին եւ իր եղբայրներուն եւ քանի չափ նախկին իշխաններու առջեւէն։ Օրուան գլխաւոր ճառը խօսեցաւ կազմակերպութեան նախագահը, հարիւրապետ Սէլտթ, որ պարզեց «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու նպատակը եւ պահանջները։ Իբրեւ եզրակացութիւն, հրաւիրեց բոլորը հաւատարիմ մընալ կազմակերպութեան նպատակներուն եւ ընդունակ՝ կռուելու հայրենիքի ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն դէմ։

Արարողութիւնը վերջացաւ «Գերմանիան ամէն բանէ վեր» երգով, զոր կը թնդացնէին նախկին պատերազմիկները եւ 300.000 հանդիսականներ։ Միեւնոյն ատեն տեղի ունեցաւ դրօշակներու օծում մը։

Թէմփէլհօֆի ռազմադաշտը զինուորական անծայրածիր բանակատեղի մը երեւոյթն ունէր. Գերմանիոյ ամբողջ ազնուականութիւնը, կայսրութեան բոլոր զօրավարները ներկայ էին ցոյցին։ 180.000 Սաղաւարտակիրները ռազմադաշտ եկած էին 20.000 հագինոց իրենց զօրասիւներով։ Գահաժառանգը կը տիրապետէր իր պաշտօնական համազգեստով։ Զօրահանդէսը տեւեց եօթը ժամ անընդհատ։ Պատուոյ ամպիոնը նստած էին վարչապետը, նախարարները, դեսպանները, երեսփոխանները եւ բազմաթիւ զօրականներ։ Վարչապետը ինքն ալ համակրական ցոյցեր վայելեց եւ շնորհաւորեց կազմակերպութեան նախագահը։ Կինները կուլային, երբ երդումի արարողութիւնը կը կատարուէր եւ ազգային քայլերգը կ'երգուէր։ Զօրաբաժինները Պերլինէն եւ շրջականերէն ճամբայ ելեր էին առտուն ժամը 6ին։ Ժամը 10.30ին հազիւ լրացան պատրաստութիւնները եւ նախագահը իր ճառը խօսեցաւ ժամը 11ին։ Արարողութիւններէն յետոյ, տեղի ունեցան զինուորական մարզանքներ, — արգելքներ անցնիլ, պատերէն ցատկել, փոսերու վրայ սողալ, օգնութեան հասնիլ կազային պատերազմի յատուկ դիմակներով եւն.։ Իւրաքանչիւր մարզանքի ատեն ժողովուրդը խելայեղ կը ծափահարէր։

Ընդհարումը անխուսափելի՝ Մ. Արեւելքի մէջ

Անգլիոյ մէջ մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւին Մայր. Արեւելքի դէպքերուն։ Ճափոնի վարչապետը անցեալ շաբթու յայտարարեց թէ պիտի ճանչնայ Մանչուրիոյ նոր պետութիւնը եւ պիտի ապահովէ անոր զինուորական պաշտպանութիւնը։ Յետոյ ծանուցուեցաւ թէ արդէն իսկ դաշնագիր մը կնքուած է երկու պետութիւններուն միջեւ եւ պիտի ստորագրուի սեպտ. 16ին։ Միւս կողմէ, Ճափոն ազդու դիտողութիւններ ուղղեց չինական կառավարութեան, չինական անկանոն զինուորներու մղած կռիւներուն առթիւ։ Վախ կայ որ Ճափոն առիթէն օգտուի, զինուորական գործողութիւններ կատարելու համար հիւսիսային Չինաստանի եւ նոյն իսկ Փէքինի մէջ։ Այս միջոցին Ճափոն նաւային եւ զինուորական կայան մը կը հաստատէ Փորթ Արթիւրի մէջ, որուն շնորհիւ պիտի կրնայ դիւրութեամբ պաշտպանել Մանչուրիոյ ծովափը եւ ուժ տալ զինուորական գործողութեանց։

Ռուսական յարձակում մը նախատեսելով, Ճափոն կը խորհի նաեւ գրաւել Վլատիվոստոքը, ռուսեւմանչու սահմանին վրայ։ Գրաւում մը որ պիտի խզէ հաղորդակցութիւնները Ռուսիոյ Սիպերիոյ եւ ծովային նահանգներու միջեւ։ Բայց, կարելի չէ զինուորական պատրաստութիւնները լրացնել ձմեռէն առաջ, իբրեւ հետեւանք վերջին ապստամբներու։

Լոնտոնի մէջ կը վախնան որ ընդհարումը շուտով անխուսափելի դառնայ Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ։ Իսկ Ռուսիայէն հասած լուրերը հակասական են։ Կարծողներ կան թէ Ռուսիա կրնայ դիրք բռնել Ճափոնի դէմ։ Ուրիշներ ընդհակառակն կը պնդեն թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյացած է Մոսկուայի եւ Թօքիոյի միջեւ.

Դեռ ուրիշ վտանգ մը, — Մ. Նահանգները քանի մը անգամ հասկցուցած են թէ՝ եթէ Ճափոն խզէ Քէլլոկի դաշինքը եւ ինը պետութեանց այն դաշնագիրը որ կը հաստատէ Չինաստանի ամբողջութեան սկզբունքը, նաւային դաշնագիրները ինքնաբերաբար ջնջուած պիտի ըլլան։ Այդ պարագային, Ամերիկեան կառավարութիւնը ինքզինքը ազատ պիտի համարէ իր ուզածին պէս աւելցնելու իր նաւային սպառազինութիւնը։ Եւ արդէն, Ճափոնի բռնած դիրքին առթիւ, կը վախցուի որ Մ. Նահանգները գործադրեն իրենց սպառնալիքը։ Այն ատեն, Անգլիան ալ պիտի հարկադրուի զուգահեռաբար աւելցնել իր նաւատորմիղը, որպէսզի կարենայ պահել համեմատութիւնը՝ Մ. Նահանգներուն հետ։

Ու վերջապէս, եթէ վէճը անխուսափելի դառնայ Ամերիկայի եւ Ճափոնի միջեւ, հաւանական է որ Գանատա, Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա Մ. Նահանգներուն կողմը բռնեն, մտահոգ՝ Ճափոնի փառասիրութիւններէն։ Այն ատեն, Անգլիան ալ պիտի ստիպուի գաղթապետութեանց կողմը բռնել եւ ուժ տալ Մ. Նահանգներուն, այլապէս պիտի քանդուի կայսերական միութիւնը։

Անգլիոյ զինուորական եւ ծովային շրջանակներու մէջ կասկած չունին ընդհարման մօտաւորութեան մասին։ Ահա թէ ինչու ծովային նախարարութիւնը անաղմուկ կերպով յառաջ կը տանի նաւային շինութեանց ծրագրին գործադրութիւնը, որ յապաղած էր երկու տարիէ ի վեր, եւ վերսկսած է Սինկափուրի նաւակայանին շինութիւնը։

Պատերազմական նախարարութեան մէջ մտածողներ կան թէ Խաղաղականի մէջ վէճ մը՝ ազդանշանը պիտի ըլլայ ընդհանուր բռնկումի մը եւ Գերմանիան առիթէն պիտի օգտուի իր կարգին յարձակման ձեռնարկելու, երբ Ճափոն հեռանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԱՍԱՏՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴ

Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ յանկարծ հիւանդացած է բանաստեղծ – ուսուցիչ Տիկին Զապէլ Ասատուր (Սիպիլ), որուն յոբելեանը կատարելու պատրաստութիւններ կը տեսնուին.

Անցեալներն ալ թեթեւ տագնապ մը ունեցած էր։ Այս անգամուանը սակայն քիչ մը ծանր է, եւ աջ կողմին վրայ կաթուածի նշաններ երեւցած են, այնպէս որ աջ ձեռքն ու ոտքը չեն բաներ։

Անմիջապէս հեռաձայնով կանչուած է Տոքթ. Քօնոսը, որ արիւն առած է Տիկին Զ. Ասատուրէն եւ բացարձակ հանգիստ յանձնարարած։

— :•: —

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ԿՈԼԽՈԶ»ՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ — Խորհրդային մամուլը կը հրատարակէ կառավարութեան մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն հաւաքական տնտեսութիւնները (Կոլխոզ) պիտի կրնան տեւականապէս մըշակել իրենց յանձնուած հողերը։ Այժմ Կոլխոզներու տրամադրութեան տակ է պետութեան պատկանող հողերու 80—90 առ 100ը։ Հրամանագիրը կը շեշտէ թէ հողը առանց այլ եւ այլի կը պատկանի բանուոր – գիւղացիական պետութեան։

ԱՆԳԼԻԱ ՓՈԽ Կ'ՈՒԶԷ — Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը մօտերս 400 միլիոն ստեռլինի փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանէ, 2 առ 100 տոկոսով։ Փոխառութիւնը պիտի հանուի գանձատոմսերու ձեւով։

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ գրական գործունէութեան 40ամեակը պիտի տօնուի սեպտ. 16ին։ Երեկոյթներ պիտի կազմակերպուին բոլոր դպրոցներուն, գործարաններուն, հաւաքական տնտեսութեանց եւն. մէջ, ի պատիւ հեղինակին։ Դպրոցականները երկ – երկու հատոր պարգեւ պիտի ստանան հեղինակին հատընտիր գրուածքներէն։ Բոլոր թատրոնները Մ. Կորքիի զանազան թատերախաղերը պիտի ներկայացնեն։ Պետական հրատարակչութիւնը լոյս պիտի ընծայէ Կորքիի բազմաթիւ գործերը, երկրին զանազան լեզուներով։

ՔՈՒՔՐԷՇԻ մօտ ռազմանիւթի մըթերանոց մը պայթելով, 20 հոգի մեռան։ Վնասը՝ 50—60 միլիոն լէյ (73 հազար անգլ. ոսկի)։

ՈՒԹ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ կիրակի օր Շիքակոյի կալուածական դրամատունը մտնելով, 14 ժամ գերի պահեցին հաստատութեան պաշտօնեաներէն տասը հոգի, ռէվոլվէրի սպառնալիքին տակ։ Յետոյ խորտակեցին 350 դրամարկղներ, ամէնէն կատարելագործեալ գործիքներով եւ 270 հազար տոլար յափշտակեցին։

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆԵՕՔ» ճամբայ ելած օդանաւը Կրօէնլանտա հասաւ շաբաթ օր, առանց արկածի։ Օդանաւորդին, իր կնոջը եւ երկու աղջիկներուն թուղթերը կանոնաւոր չըլլալով, դժուարութիւններ ծագեցան Կրօէնլանտայի մէջ։ Ընտանիքը այսպէս Ատլանտեանը կտրելէ յետոյ, Իսլանտայի ճամբով պիտի անցնի Լանտոն. Երկու աղջիկները, որոնք հաւաքաբար 20 տարեկան չկան, 1600 ժամ կտրած են օդանաւով, առանց մասնաւոր նեղութիւն կրելու։

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ աննախընթաց համեմատութիւններ ստացած է Հունգարիոյ մէջ, ծանր մտահոգութեան մատնելով Փէշթայի քաղաքապետութիւնը։ Անցորդները ամէն քայլափոխի մուրացիկներու կը հանդիպին։ Միայն Փէշթայի մէջ 200,000ի կը հասնի մուրացիկներուն թիւը։ Կը խորհուի 2, 4 եւ 10 սունոց գանձատոմսեր հանել, օգնելու համար։ Այս տոմսերը պիտի գնուին ոստիկանութեան կողմէ, ինչ որ պիտի օգնէ մուրացկանութիւնը հակակշռի ենթարկելու։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ առաջին շաբաթը վերջացաւ Անգլիոյ մէջ, փողոց թափելով 200,000 բանուորներ։ Մանչեսթըրէն կը հեռագրեն թէ յոյս կայ որ կառավարութիւնը միջամտէ, կանխելու համար աւելի ծանր կորուստներ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Խորհրդային Հայաստանի մէջ Դ. Զաւրիեւ հետեւեալ յօդուածը գրած է վերի խորագրին տակ.—

Ըսմէթ փաշայի, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ կարգ մը քաղաքական գործիչներու եւ մասնագէտներու, մեր միութեան ընկերվարական շինարարութեան ծանօթանալու փափաքով, խորհրդային միութիւն այցելելը բնականօրէն մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց ժողովուրդին մէջ Թուրքիոյ մասին։ Հասկնալի է այդ, որովհետեւ Թուրք հիւրերուն այցելութեան նպատակն էր ամրացնել երկու դրացի հանրապետութիւններու քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կապերը, երկիրներու՝ որոնց բարեկամութեան հիմերը դրուած են աշխարհակալ եւրոպական պետութեանց դէմ պայքարի ժամանակ։

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ոչ միայն մղում տուաւ Թուրքիոյ ազգային ազատագրական շարժման, այլ եւ կարելիութիւն տուաւ անոր, առանց վախնալու՝ իր արեւելեան սահմաններէն վերցնելով՝ իր զինուորական ուժերը կեդրոնացնելու եւրոպական աշխարհակալ պետութեանց դէմ, եւ այսպէս վճռական յաղթանակ մը տանելու, Սաքարիա գետին մօտ, անգլիեյունական բանակին վրայ։ Լօզանի բանակցութիւններուն ժամանակ, Ըսմէթ փաշա միշտ ալ օժանդակութիւն կը գտնէր խորհրդային պատուիրակութեան կողմէ՝ Լորտ Քըրզընի հետ մենամարտի բռնուած ատեն։ 1921ի ռուս եւ թրքական համաձայնագիրը կնքուեցաւ Թուրքիոյ ազգային շարժման ամենածանր օրերուն։ 1925ի մաքսային դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Մուսուլի վէճին ամէնէն բարդ եւ ամէնէն սուր պահուն։ 1927ի ռուս եւ թրքական առեւտրական համաձայնագիրը, որ վերանորոգուեցաւ 1931ին, մեծ դեր խաղաց Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան տեսակէտէն, ստեղծելով վաճառման նոր շուկաներ եւ հասցնելով երկու երկիրներու արտաքին առեւտուրը տարեկան 30 միլիոն թրքական ոսկիի։ Վերջապէս երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարներու անձնական շփումները, որոնց արտայայտութիւնն էր Լիտվինովի եւ Կարախանի ճամբորդութիւնը Էնկիւրի, ինչպէս Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Ըսմէթ փաշայի այցելութիւնը Մոսկուա, ալ աւելի ամրացուցին քաղաքական բարեկամական կապերը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Ինչ պէս Ռուսիոյ, նոյնպէս Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարներուն կարծիքով, այս այցելութիւնը դուրս կ'ելլէ սովորական բարեկամական այցելութեանց շրջանակէն եւ, ամրացնելով խորհրդային — թրքական բարեկամութիւնը, կը հանդիսանայ խաղաղութեան գործօն մը ամբողջ աշխարհի մէջ այնպիսի ժամանակ մը, երբ միջազգային քաղաքական մթնոլորտին ամէնէն ձգտուած մէկ պահը կ'ապրինք, երբ, վերջապէս, ամէն օր կրնայ պայթիլ համաշխարհային նոր պատերազմ մը։

Սակայն թրքական հիւրերուն այցելութիւնը ունի ուրիշ ոչ նուազ կարեւոր կողմ մըն ալ, եւ այդ տեսակէտով, այցելութիւնը ունի նմանապէս ոչ պատահական նշանակութիւն։ Ինչպէս յայտնի է, աննախընթաց տնտեսական համաշխարհային ճգնաժամը, որ համակեց ամբողջ դրամատիրական կարգերը, պատճառ դարձաւ դրամատիրական երկիրներու յարձակման դէպի Արեւելք, այն նպատակով որ ճգնաժամին հիմնական ծանրութիւնը փոխադրուի աշխարհակալ երկիրներէն կախում ունեցող եւ կիսանկախ պետութեանց աշխատաւոր դասակարգին ուսերուն։ Այդ աղէտէն չկրցաւ խուսափիլ նաեւ Թուրքիա, որ 1928—1929էն ի վեր կ'ապրի տնտեսական ծանր ճգնաժամ մը։ Ահա այդ հանգամանքն է, որ կ'ուզեն օգտագործել աշխարհակալ պետութիւնները՝ ջանալով Թուրքիոյ պարտադրել, որ քաղաքական եւ տնտեսական զիջումներ ընէ։ Ունենալով իրենց ձեռքին մէջ Թուրքիոյ վրայ ազդեցութիւն գործելու այնպիսի գործիք մը, որ Օսմանեան Հանրային պարտքերն են, (Թուրքիոյ բաժինն է 86 միլիոն ոսկի), միւս կողմէ՝ ունենալով Թուրքիոյ ժողովրդային տնտեսութեան մէջ 1,5 միլիար ոսկի հսկայական գումարի մը հասնող դրամագլուխ, իմպերիալիստները կ'աշխատին տնտեսական ճնշման տակ՝ այնքան վատթարացընել Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը, որ ընկճուի իր յամառութիւնը քաղաքական եւ տնտեսական անկախութեան համար մղած պայքարին մէջ։ Այդ տեսակէտէն, չափազանց բնորոշ խօսքեր էին ըսուած անգլիական կիսապաշտօնական «Թայմզ»թերթին մէջ.— «Ֆրանսական դրամը կը տրամադրուի Թուրքիոյ միայն այն պարագային, երբ ան քաղաքական զիջումներ ընէ ֆրանսական կառավարութեան»։ Իսկ առանց ատոր, Ֆրանսա մինչեւ հիմա ալ կ'աշխատի խանգարել համաձայնութիւնը, որ գոյացած էր Օսմ. Հանրային Պարտքերուն շուրջ, 1928ին, Փարիզի մէջ, ու կը մերժէ վերաքննել վճարման պայմանները։

Իրօք ծանր է Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը։ Միջոցներու մեծ սպառումին (1925—1929) յաջորդեցին մեծ ծախքեր, հարիւրին 50ը՝ պատերազմական։ Արդէն 1930ին Թուրքիոյ պետական եկամուտները չէին ծածկեր ծախքերը։ 1930ի պիւտճէն ունէր 32 միլիոն ոսկի բաց։ 1931ին, Թուրք կառավարութիւնը ստիպուեցաւ իր պիւտճէն կրճատել եւ իջեցնել մինչեւ 175 միլիոն ոսկի, (1930ին 221 միլիոն էր)։ Սակայն 20 միլիոն ոսկի բաց մը եղաւ նորէն։ 1932ին, պիւտճէն իջեցուցին մինչեւ 140 միլիոն ոսկի։ Այս պատճառով, կառավարութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպի՝ ծածկելու համար իր ծախքերը։ Հարթելու համար այդ դժուարութիւնները, կառավարութիւնը միջին հաշուով հարիւրին 25 կրճատեց պաշտօնէութեան ամսականները, դրաւ «տագնապի տուրք», որ կը գանձուի բոլոր աշխատաւորներէն՝ կրճատելով ամսականներուն հարիւրին 10ը։ Սակայն Թուրք կառավարութիւնը, տնտեսական տագնապի ճնշումին տակ, կրճատելով հանդերձ կարգ մը ծախքեր, կանգնած է նոյն տագնապէն բխող նոր ծախքեր ընելու անհրաժեշտութեան առջեւ։ Ուզելով օտար դրամագլուխէն ազատագրել երկրին երկաթուղիները, իրականացնելով հանդերձ այդ նպատակը (Անատօլուի երկաթուղիները, Մուտանիա — Պրուսա եւ այլ գիծերը), կառավարութիւնը մեծ բաց ունեցաւ այդ երկաթուղիներու շահագործումէն, ինչ որ պիւտճէն անգամ մը եւս ծանրաբեռնեց նոր ծախքերով։

Աւելի ուժգին ցնցում մը գործեց Թուրքիոյ վրայ վալիւտային տագնապը։ Թրքական կառավարութիւնը, սահմանափակելով իր ներածումները, յոյս ունէր ջնջել արտաքին առեւտուրի հաշուեկշիռին «փասսիվը», որ 1929ին հասեր էր 100 միլիոն ոսկիի. Նոյն իսկ դիմեց բաժնեցուցակի (քօնթինժան) դրութեան։ Արդիւնքն այն եղաւ, որ Թուրքիոյ ներածումը 1931ին իջաւ մինչեւ 126 միլիոն ոսկի, 1929ին 256 միլիոն էր։ Սակայն Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի հաշուեկշիռին համար այդ միջոցն արժէքէ զուրկ էր այն պատճառով, որ արտածումն ալ 155 միլիոն ոսկիէն իջաւ մինչեւ 126 միլիոն ոսկի։ Անկից զատ, թրքական մամուլին տեղեկութիւններով, Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի 1931ի հաշուեկշիռը չէզոք չէր, ինչպէս ցոյց կուտար թրքական մաքսային վիճակագրութիւնը, այլ ունէր 50 միլիոն ոսկի «փասսիվ», որովհետեւ երբ ներածումը «քօնթէնժան»ի ենթարկուեցաւ (բաժնեցուցակաւորում), յիշեալ գումարին չափ ապրանք ներածուեցաւ մաքսանենգութեամբ։

Արտաքին առեւտուրի հաշուեկշիռին «փասսիվ»ութիւնը, մասնաւոր եւ պատերազմական նպատակներու համար օտար «վալիւտայով» կատարուած խոշոր ծախքերը, ներածուած գործիքներու եւ մեքենաներու մեծ ծախքերը որ եւ է արդիւնք չտուին օտար երկիրներու մրցակցութեան պատճառով եւ ամենասուր [illegible]ները, որ տեղի կ'ունենան քաղցենիներու միջեւ առեւտրական եւ արդիւնաբերական շահերու շուրջ, առաջ բերին վալիւտային դրամագլուխի հսկայական հոսում Թուրքիայէն դուրս։ 100 միլիոն Ֆրանք վալիւտան 1932ին իջաւ ու հասաւ 42 միլիոն։ Թուրքիա, [illegible] երկու ճամբայ, — արտաքին փոխառութիւնները ու արտածման զարգացումը, — առաջին ճամբուն վրայ կը հանդիպի [illegible] զոր կը դնեն իմպերիալիստները, իսկ երկրորդ ճամբուն վրայ կը հանդիպի համաշխարհային սպառողական շուկաներու սահմանափակման, թրքական ապրանքներու պահանջին նուազման ու գիւղատնտեսական մթերքներու համաշխարհային գիներու աղետալի անկման։

Արտաքին շուկային վրայ, թրքական պարէնի մթերքը, գիներու աղետալի անկման պատճառով, (համեմատելով 1928ի գիներուն հետ, 1931ին ցորենին գինը իջաւ 300 եւ գարիին գինը՝ 250 տոկոսով, հաշխաշին գինը՝ երկու անգամ, բամպակինը՝ 1,6 անգամ, եւայլն), աղետալի ձեւով մը նուազեցաւ մթերքներու բուն արտադրիչին, Թուրք գիւղացիներու վճարելու կարողութիւնը։ Հարկային մամուլի յետագայ ճնշումն արդիւնք չտուաւ։ Ամէն մարդու վրայ դրուած տուրքը հասաւ 16 ոսկիի։ Կեանքի ընդհանուր ցուցանիշը (index) հասաւ 1172ի (1913ին 100 էր)։ «Մեր բնակչութեան վճարած տուրքերը, կը յայտարարէր Ըսմէթ փաշա, հասաւ բնակչութեան վճարելու կարողութեան բարձրագոյն աստիճանին»։

Գործազրկութիւնը տարածուած է թէ քաղաքներուն եւ թէ [illegible] մէջ։ Թուրքիոյ գործազուրկներուն թիւն է 60.000։ Կան բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնք իրենց աշխատանքը կ'առաջարկեն փոխան 30 ոսկի ամսականի։

Ի լրացումն բոլորի, Թուրքիոյ մէջ ծայր տուաւ դրամատուներու սնանկութեան ալիք մը։ Ժընեւի դրամատան սնանկացման հետեւանքով. 1931ին իր վճարումները դադրեցուց Թուրքիոյ առեւտրական — արդիւնաբերական ամենամեծ դրամատունը, որ կը հսկէր երկրին ազգային ձեռնարկներուն վրայ։ Դանաթ դրամատան սնանկացման պատճառով, Թուրքիոյ մէջ իր վճարումները դադրեցուց Տէօյչէ—Օրիէնթ դրամատունը։ 1931ի վերջերը, մեծ չափով ինկաւ Թուրքիոյ ամէնէն կարեւոր հաստատութիւններու եւ դրամատուներու բաժնեթուղթերու եւ արժէթուղթերու գինը։ Հաստատութեանց մեծ մասին եկամուտները կամ պակսեցան եւ կամ վնասի ենթարկուեցան։

Ահա այս պայմաններուն մէջ, բնական էր որ Թուրքիա իրական միջոցներ փնտռէր բարելաւելու համար իր տնտեսական կացութիւնը։ Համաշխարհային տնտեսական տագնապի այս պայմաններուն մէջ, որ կը տիրեն մասնաւորաբար դրամատիրական երկիրներու մէջ, վերջապէս երբ դրամատիրական երկիրները արտասովոր չափով ուժեղացուցած են իրենց յարձակողականութիւնը՝ որպէս զի տագնապին գլխաւոր ծանրութիւնը փոխադրեն թոյլ ժողովուրդներու ուսերուն վրայ, Թուրքիա, ինչպէս պէտք էր սպասել, [illegible] պիտի դիմէր այն երկրին, որ զերծ է տագնապէն եւ իր սեփական ուժերով, վեթխարի քայլերով ընկերվարութիւն կը հաստատէ եւ երկիրը կը ճարտարարուեստացնէ։ Ռուսիոյ տնտես. շինարարութեան ծանօթանալ [illegible] ներու մէջ, հիմնական լծակ մը կը հանդիսանայ Թուրքիոյ տնտեսական զարգացման ճամբուն վրայ։ Թուրք կառավարութիւնը մեծ նշանակութիւն կուտայ այդ լծակին, ատոր համար է որ Թուրք հիւրերը ճամբայ ելան դէպի Ռուսիա։

Արդիւնքը կախուած է յամառութեան այն աստիճանէն, որով Թուրքիա պայքար պիտի մղէ իմպերիալիստներու դէմ յանուն իր տնտեսական քաղաքական անկախութեան։

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ Պոլիսէն.—

Փոքր Ասիոյ թրքական յաղթանակը տեղի ունեցաւ 1922 օգոստոսին, իսկ 1923 յունուարին պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ Լօզանի մէջ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, որուն համաձայն «1923 մայիս 1էն պարտաւորիչ փոխանակութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Թուրքիա հաստատուած եւ յոյն օրթոտոքս կրօնքին պատկանող թրքահպատակներու եւ Յունաստան հաստատուած եւ իսլամ կրօնքին պատկանող յունահպատակներու միջեւ»։ Բացառութիւն կը կազմէին միայն Պոլսոյ յոյն բնակիչները եւ Արեւմտեան Թրակիոյ իսլամ բնակիչները։ Փոխանակութիւնը գլուխ հանելու համար, պիտի կազմուէր խառն Յանձնաժողով մը, չորս անդամներով՝ իւրաքանչիւր Յունաստանի եւ Թուրքիոյ, իսկ երեք անդամները՝ ընտրուած Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կողմէ, չէզոք երկիրներէ։ Յանձնաժողովը [illegible] նոյն տարուան վերջերը եւ դեռ նոր վերջացուց իր աշխատանքը։

Կը կարծուի թէ մինչեւ երկու միլիոն ժողովուրդ մէկ երկիրէն անցած է միւսը փոխանակութեան գործողութեանց, կ'ըլլէն ի վեր։ Կարելի է ըմբռնել գործին մեծութիւնն ու ծանրութիւնը, երբ ըսենք թէ Յանձնաժողովը պիտի զբաղէր ոչ միայն այդ միլիոնաւոր այրերու, կիներու եւ մանուկներու տեղափոխութեամբ, այլ եւ անոնց գոյքերուն եւ արժէքին փոխադրութեամբ եւ կալուածներուն յանձնումով։

Յանձնաժողովին աշխատանքին մէկ մասը վեր էր իր իրաւասութենէն, — այն է՝ փոխանակուած անձերու կալուածներուն հաշուեյարդարը։ Մասնախումբեր կազմուեցան գնահատելու համար կալուածները, տեղին վրայ կատարուած քննութիւններով։ Շահակից կառավարութեանց ջանքերն ալ ապարդիւն անցան։ Ելք մը գտնելու պարտականութիւնը ինկաւ այն երկու կառավարութեանց վրայ որոնք ստորագրած էին սկզբնական պայմանագիրը։ Եւ Ըսմէթ փաշա ու Պ. Վենիզելոս 1930 յունիս 10ին ստորագրեցին համաձայնութիւն մը, որով իւրաքանչիւր կառավարութեան կը ձգուէր գոհացնել իր փոխանակեալները եւ ներգաղթողները։

Վար դրուեցան Արեւմտեան Թրակիոյ այն թրքական կալուածները, որոնք նախապէս գրաւուած էին յունական կառավարութեան կողմէ, գաղթականներու տեղաւորման համար, Յունաստանի «վագըֆ»ները դարձան սեփականութիւն յունական կառավարութեան, որ անոնց փոխարէն խառն Յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ դրաւ 425.000 ստերլին, իբրեւ հատուցում Պոլսոյ այն Յոյներուն որոնց Պոլսէն դուրս գտնուած կալուածները գրաւեր էր Թուրք կառավարութիւնը, եւ Արեւմտեան Թրակիոյ այն Թուրքերուն որոնց կալուածները գրաւած էր յունական կառավարութիւնը եւայլն։

Համաձայն 1923 յունուար 30ի պայմանագրին, չայն բոլոր Յոյ… րոնք հաստատուած էին 1918 … բերէն առաջ, Կ. Պոլսոյ քաղ… տութեան ենթակայ հազի… ինչպէս գծուած է 1912ի … պիտի համարուէին Պոլսոյ յոյ… կիչները եւ չայն Իսլամները … հաստատուած էին 1913ի … [illegible] … խին արեւելեան կողմը, … մարտէն Արեւմտեան Թրակի… յամ բնակիչներ»։ Հետեւաբար … սանք սպառ էին պարտաւորիչ … նակութենէն, եւ Խառն Յանձնա… վին պաշտօնականութիւնն էր … որո՞նք պիտի օգտուէին այս բաց… թենէն։ Սակայն, անկարելի եղա… հացուցիչ մեկնութիւն մը գտնե… թապլի» բառին, եւ ի վերջոյ … նամօրով սահմանուեցաւ հրաւ… տանալ Լահէյի միջազգային … բար ատեանին։ Տրուած որոշ… բայ, 75.000 Յոյներ իրաւունք … ցան Պոլիս մնալու, իբրեւ «… տաներ», իսկ 98.000 Իսլամ… ձգուեցան Արեւմտեան Թրակիո… իբրեւ յունահպատակներ։

Այսպէս, այսօր յոյն փոքրամ… թիւն մը կը գտնուի Թուրքիոյ, … թուրք փոքրամասնութիւն մը … նաստանի մէջ։ Թուրքերը յոյն … րապմին անմիջապէս յաջորդող … ներու ընթացքին, ոչ մէկուն … յաւ էր։ Յունական մամուլը … գադրէր Թուրքերը՝ Պոլիս … Յոյներու վիճակին աւելի … մամուլն ալ նոյն մեղադրան… կ'ուղղէր Յոյներուն դէմ, նկատ… լով Արեւմտեան Թրակիոյ … րուն վիճակը։ Երկու քն ալ իր… ունէին։ Պոլսոյ մէջ, ճնշում կը … ցնէին բոլոր դրամատուներուն … ռեւտրական տուներուն վրայ … զի արձակեն իրենց յոյն պաշտօ… ները եւ անոնց տեղ Թուրքեր … Տիեզերական պատրիարքը … գին Ե., արտաքսուած էր Պոլ… րեւ փոխանակելի։ Յունական … ները, թէեւ պաշտօնապէս … ուած, այնքան ծանրաբեռնուա… Թուրքերէնի դասերով եւ թուր… ուցիչներու համար պարտա… բարձր թոշակներով, որ … թեան ափը հասեր էին։

Իսկ Արեւմտեան Թրակիոյ … նական կառավարութիւնը կը … թրքական ատացուածքները ի… տօլուէ գաղթականներուն … Թուրքերը կը գանգատէին թէ … մտեան Թրակիան յետադիմ… րու ապաստանարան մը դարձ… թէ յունական կառավարութի… քաջալերէ մոլեռանդ Իսլամներ… աջդիմականներուն դէմ են … ւէս չարունակուեցան փոխա… դ.ոդրանքները մինչեւ Թուրք… համաձայնութեան կնքումը։

Այսօր երկու կառավարութի… ալ ուղղամտօրէն կ'աշխատ…

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Պարիսյն է՝ զոր ձեռ կը նմանցնէ Հոմերոս, երբ վեցերորդ Ջէնքերը հագած դէպ ի պատերազմի դաշտը կը դիմէ Պարիս։

«Սակայն Պարիս չէր յամենար բարձյարկ
Իր պալատին մէջ. այլ ծագած պղնձեղէն
Ճաճանչաւուխտ իր զէնուզարդը փայլուն,
Քաղքին մէջէն կը թուչէր ժիր ոտքերով։
Ինչպէս որ ձի մ'ասպաստանիկ՝ մորամուտ
Ու գարեբոյծ՝ կապակոտոր կ'ընթանայ
Ոտնատրոփ դըռոյթնելով դէպ ի դաշտ,
Դէպի ի ծանօթ գետի մը ջինջ ծոսանքներն,
Ուր որ սովոր է լոգանալ. բարձրավիզ՝
Պերճասուրբ խայտանքներով, եւ բաշերն
Ուսին վրայ կը ծածանին, իր անձին
Վայելչութեան վրայ նազելով սիգապանծ,
Ծունկերը զինք ծապուկ ծեպով՝ ծակերու
Իրեն ծանօթ արօտներուն կը տանին.
Այսպէս Պարիսը Պրիամեան՝ Պիրգամոն
Բարձր ամրոցէն փայլակնադէտ՝ զինավառ՝
Արփինըժան առաջ կ'երթար՝ կայտռելով
Ու խաղալով ցնծութենէն՝ իր ծոխենմ
Ու ծեպ ի ծեպ ծիւերուն ժիր ծախբանքով»։

Ահա ուրեմն ձեւը՝ զոր առած է մեր նոր լեզուն. նմոյշները զոր բերի, եւ որոնցմէ դեռ շատ ու շատ կարելի էր բերել եթէ գեղծանիլ բառը գոյութիւն չունենար բառգրքին մէջ, արդէն բաւականին կը պարզեն միտքս. որ է՝ թէ մեր աշխարհաբարը այլ եւս կարող է մարդկային մտքի ամէն մտածում գիւրութեամբ բացատրել, թերեւս աւելի դիւրութեամբ քան հին լեզուին մէջ. եւ այս՝ անհունօրէն շահեկան, զի լեզու մըն է կենդանի, շարժուն, ճկուն...։

Թերեւս գտնուի մէկը՝ որ հարցընէ թէ ի՞նչ գոյն պիտի առնէր արդեօք այդ լեզուն արձակի մէջ...

Բարեբախտաբար նոյն Ջէյիհանեանը ունի արձակներ ալ, որոնցմէ մին պիտի կրնայ մեր հետաքրքրութիւնը գոհացնել։ Եթէ ներեն յարգելի ունկնդիրները՝ այդ գրքին մէկ գլխէն մաս մը պիտի կարդամ, որպէս զի որոշակի տեսնուէր քանի որ խօսքս հայերէն լեզուին վրայ է՝ թէ հատաւանօրէն(?) արձակի մէջ ալ մեր լեզուն կրնայ գիմանալ ամէն արտայայտութեան։

«Յիսուս Սիմոնի տունը ճաշի նստած է. կը մտնէ ձեռքաւոր կինը իր փակ շիշով, կուրծքին սեղմած, երկչոտ և շրջահայեաց ինչպէս աղջնակ մը որ առաջին օրը դպրոց կը մտնէ, ինչպէս արձակուած մը առաջին վայրկեանին երբ դուրս է բանտէն։ Կը մտնէ հեռուէն շիշով. առանց խօսելու, եւ կը վերցնէ աչուին վայրկեան մը լռել. այս վայրկեանը կը բաւէ տեսնելու համար՝ թարթիչներուն զարկին ձեղէն՝ տեղն ուր նստած է Յիսուս։ Կը մօտենայ նստարանին, եւ սրունքները կը դողան. կը դողան ձեռքերը, կը դողան նուրբ արտեւանունքները. ծունկեր — վասն զի կը զգայ թէ ամէնքն իրեն կը նային, թէ մարդոց այնքան բիբեր յառած են իր վրայ, հետաքրքիր իր գեղեցիկ վէտ վէտ մազերուն եւ անոր՝ զոր ընելու վրայ է։

Նէ կը կոտրէ ալաբաստրեայ շիշին վիզը եւ իւղին կէսը կը թափէ Յիսուսի գլխուն վրայ։ Խոշոր ծանր կաթիլներ կը փայլին մազերուն վրայ ինչպէս քակուած գոհարներ։ Սիրուհիի իր ձեռքերով զանգուրներն ի վար կը սփռէ ակնակիտ իւղը, եւ կանգ չառներ մինչեւ որ ամէն մազ չի թրմուիր. չի քնքշանար, չի շողշողար։ Ամբողջ սենեակը կը լեցուի այն անուշ հոտով. ամէն [illegible] փակ է ապշութենէն։

Կինը՝ միշտ լուռ՝ կ'առնէ բերանը բաց [illegible] ու կը ծնրադրէ խաղաղութիւն բերողին առջեւ։ Կը թափէ ափին մէջ մնացած իւղը եւ կ'օծէ յուշիկ յուշիկ աջ ոտքն ու ձախ ոտքը, ուշադիր փափկութեամբը մօրկան մը որ կը լուայ առաջին անգամ իր առաջին ձագուկը։ Ցետոյ ալ չի կրնար դիմանալ, չի կրնար ինքզինքը բռնել, չի յաջողիր զսպել խեղդիչ գորովանքին կոհակը որ կը ճնշէ սիրտը, կը սեղմէ կոկորդը, կ'ուռեցնէ աչքերը։ Պիտի ուզէր խօսիլ, ըսելու համար թէ ըրածը շնորհակալութիւն մըն է բարիքին համար՝ զոր ընդունած է. նոր լոյսին համար որ բացած է իր աչքերը։ Բայց ո՞ւր պիտի գտնէր այն բառերն բոլոր մարդոց առջեւ խօսքը զոր պէտք ըսէր, խօսքերը արժանի անհուն շնորհին, արժանի իրեն։ Եւ դարձեալ իր շրթները կը դողան. այնպէս որ պիտի չկարենար արտասանել իրար կապուած երկու վանկեր. իր խօսքը ուրիշ բան պիտի չըլլար եթէ ոչ թոթովանք մը՝ հեղձամղձուկ եւ կցկտուր։ Այն ատեն, չկրնալով բերանով խօսիլ, կը խօսի աչքերով. իր արցունքները կ'իջնեն մէկիկ մէկիկ. շիթ շիթ, տաք ու առատ, Յիսուսի ոտքերուն վրայ, իբրեւ այնքան լուռիկ ընծաներ իր երախտագիտութեան։ Այդ լացը կ'ազատէ սիրտը ճնշումէն. արցունքները կը զովացնեն իր ներութիւնը. չի տեսներ եւ չի զգար այլ եւս ոչինչ, այլ միայն անբացատրելի հեշտութիւն մը, զոր երբեք ճանչցած չէ մօրը ծունկերուն վրայ, եւ ոչ ալ մարդոց գրկերուն մէջ, կը թափանցէ մինչեւ արիւնը, կը պատճառէ իրեն սարսուռ եւ նուաղում, զայն կը խռչտանգէ իր հաստ հեշտութեամբը, կը լուծէ ամբողջ իր էութիւնը ծայրագոյն յափշտակութեան մը մէջ, ուր ուրախութիւնը կը տանջէ եւ ցաւը կը ցնծացնէ, ուր ցաւն եւ ուրախութիւնը միակ զարհուրելի բան մըն են։

Նէ կ'արտասուէ այն արտասուքով իր երբեմնի կեանքը, իր երէկի ողորմելի կեանքը։ Կը մտածէ իր խեղճ մարմին՝ աղտեղացած արուներէն։ Ամէնէն ստիպուած է եղեր ժպտիլ, ամէնուն ընծայել իր բղղուած անկողինը, իր հատուցիչ մարմինը։ Ամէնուն հետ կեղծել հաճոյք մը՝ զոր չէր զգար. ցուցնել սուտ պէտք մը գոհունակութեան անոնց՝ որ զինքը կ'անարգէին, անոնց՝ զորս կ'ատէր։ Պնացեր է քսակը գողին՝ որ գողցած է իրեն վճարելու համար. համբուրեր է մարդասպանին եւ փախստականին բերանը. ստիպուած է եղեր հանդուրժել գինովին մախիչ ու քասքինելի շունչին, զզուելի քմահաճոյքներուն։

Երբեք ամառնային անուշակ գիշեր մը, երբ արեւելքի մեծ երկինքը փայլատակում մըն է շողիւններու, նէ ընդունած չէ փեսայէ մը որ զինքը ընտրած ըլլայ՝ կոյս կոյսերու միջեւ, որպէս զի իրեն հետ մէկ չակ ըլլայ մինչեւ մահ, եւ զինքն համբուրէ իր բերնին բոլոր համբոյրներովը։ Նէ զուրկ է հասարակութենէն եւ օրէնքներէն։ Կոչուած իր ժողովուրդէն, բաժնուած ամէնքէն։ Կիները կը նախա… կ'ուտեն զայն. մարդիկ կը … անոր ու կ'անուանարկեն զա…

Ահա մեր աշխարհաբարի … օրուան վիճակը. լեզուն հա… իր հասնելիք տեղը։ Պէտք … գործածել գիտնալ, պէտք է … սորվիլ. զի աշխարհաբար … չկարծենք թէ առանց սորվել… տանց ուսումնասիրելու կրնա… զայնիս ընել, խաղալ լեզուի… պէտք է լաւ սորվիլ կանոնները … ունի ան, պէտք է մանր գնն… նաւորութիւնները՝ որ այդ լեզուի… զարդերն են. բայց այս ամէն … լայ այն ատեն երբ լաւ կը … նանք մեր հին լեզուն, … զուն. եւ այն ատեն շատ … րին կ'ըլլայ այդ … հասցնել նաեւ նոր լեզուին…

Սիրենք այս լեզուն, … դիր գրել այս լեզուն. այս … պարծանքը, մեր ամէնէն … բառութիւնը որ եւ իբր ազգ… դէպ։

Մենք՝ զաւակներն … լեզուն ստեղծողներուն. իբր … նաւոր զաւակներ անոնց … մենք ալ մեր նոր լեզուին … նուութիւնը, որպէս զի մեր … ալ ըսեն օր մը մեր աշխար… րին վրայ խօսած ատենին…

Այս ազնիւ լեզուն … գը չի մեռնիր, չի կրնար …

Կեցցէ՛ ուրեմն հայ լեզուն, … հայ ազգը..

(9) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱ…

(ՎԵՐՋ)

վարուիլ իրենց փոքրամասնութեանց հետ: Դադրած են Թրքական առաջ-ուածներու հալածանքները՝ Թրակիոյ մէջ, իսկ Թուրք կառավարութիւնը փոքր նպաստ մը յատկացուցած է Պոլսոյ յունական դպրոցներուն, եւ փոխանակ Տիեզերական պատրիարքը աքսորելու, Թուրք մամուլը կը յիշէ անոր յատուկ տեղը ու յարգանքով կ'արտայայտուի: Անհատական գանգատներ միշտ ալ կան, բայց անոնց պատճառն է, ընդհանրապէս, ստորադաս պաշտօնեաներու չափազանց ազգայնականութիւնը:

Իմպրոս եւ Թենետոս կղզիները, որոնք ճիշդ Տարտանէլի բերանը կը գտնուին, ունին գլխաւորաբար յոյն բնակիչներ. բայց Լօզանի դաշնագրով տրուեցան Թուրքիոյ, պայմանաւ որ յոյն բնակիչները ինքնավարութիւն եւ բարիք ունենան տեղական վարչութեան մէջ: Այս վերջին պայմանը լիովին չէ գործադրուած, բայց յոյն բնակչութիւնը շատ նեղութիւն չէ կրած, հաւանաբար այն պատճառով որ Թուրքերը մտահոգ ձիգ ըրած են պաշտօնեաներու ընտրութեան մէջ: Իբրեւ կանոն, կառավարիչները անգլիախօս նաւային սպաներ եղած են, եւ Թրքական կառավարութիւնը գաղտնիք չըրաւ թէ անշուշտ նկատի ունեցած է անգլիական գերեզմանները եւ Անգլիացիներու պարբերական այցելութիւնները:

Այսպէս, մեր ժամանակներու ամէնէն դժուարին ձեռնարկներէն մէկը գլուխ հանուած է բաւական յաջողութեամբ եւ բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, շնորհիւ Պ. Վենիզելոսի եւ Իսմէթ փաշայի, որոնք յիշած էին թէ այլապէս կարելի չէ տեւական բարեկամութիւն յառաջ երկու երկիրներուն միջեւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱԼԱՏ

«Խորհ. Հայաստան» (14 Օգոստ.) կը գրէ թէ Մոսկուա համաձայնութիւն յայտնած է Երեւանի մէջ Աշխատանքի Պալատի մը շինութեան: Հայաստանի պետական նախագիծերու ինստիտուտին ծրագիրը ընդունուած է կարգ մը բարեփոխումներով:

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը իր շէնքին քիչ հեռու, Ցախի Մէյդանի հրապարակին վրայ, հողամաս մը յատկացուցած է Աշխատանքի Պալատին շինութեան: Պալատին առջեւ պիտի բացուի քաղաքին ամենամեծ հրապարակը, ի պէտս բանուորական թափօրներու եւ ժողովրդային ելոյթներու:

Աշնան կը սկսին հողային աշխատանքները եւ տեղական շինանիւթերու հայթայթման գործերը: Այս տարուան համար, Մոսկուա վարկ բացած է 500 հազար րուբլի, իսկ Հայաստան՝ 350 հազար րուբլի: Աշխատանքի Պալատին շինութիւնը պիտի արժէ երեք միլիոն րուբլի:

ԴՐԱՄ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ամիսներէ ի վեր, «Խորհ. Հայաստան» յայտարարութիւն մը ունի իր լուրերու էջին: Հայաստանի [illegible] կը գրէ հետեւեալը.

«Նուէր առնել ձեր արտասահմանեան բարեկամներից, գրեցէք նրանց, որ դրամը մուծեն Ինտուրիստի ցանկացած բաժանմունքը: Եւ երբ դրամ հասնի, այն ժամանակ դուք ցորգսինի ցանկացած խանութում, ձեր ճաշակով ընտրել գործուածքներ, հագուստ, ոտնաման, մթերքներ, տան կահկարասիք եւայլն»:

Կոչը ձեզ կը վստահեցնէ որ դրամը կը հասնի առանց դժուարութիւններու, արագ, ապահով, անզամ հեռագրով:

Ահա հասցէները, որոնց միջոցով կարելի է դրամ ղրկել Հայաստան.-

Ամերիկա — Intourist, inc. 261 Fifth avenue, New - York City, (U. S. A.):

Կամ Intourist, 30 W. Waschington St., Chicago Ill. (U. S. A.):

Գերմանիա — Intourist C. m. b. H., Unter den linden 62—63, Berlin N. W. 7. (Deutschland):

Ֆրանսա — Banque Commerciale pour l'Europe du Nord, 26 avenue de l'Opéra, Paris (France):

Աւստրիա — Intourist, Karntnerring 2, Wien, (Osterreincnn):

Անգլիա — Intourist, Bunh House, Aldwych, London (England):

Պելճիքա — Intourist, 6 Rue de l'Assaut, Bruxelles (Belgique):

ԵԼԵԿՏՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ թիւով տուած էինք կարգ մը թուագիրներ, որոնց իրագործման համար անհրաժեշտ կը դառնար հայթայթել ելեկտրական հսկայ ուժ:

Այդ ուժը պիտի հայթայթուի անշուշտ, ինչպէս կ'ըսէ Ասիա Անսանեան, Հայաստանի ջրային հարստութեանց օգտագործումով, եւ ոչ թէ վառելանիւթով, որմէ զրկուած է Հայաստան:

Այս տեսակէտով, Սեւան-Զանգու ջրաելեկտրական ցանցը միութենական նշանակութիւն ունի: Այդ ճամբուն վրայ պիտի հիմնուին տասը ելեկտրակայաններ, 480 հազար քիլովաթ ուժով, որ Հայաստանի ժողովրդային տնտեսութեան պիտի տան 2330 միլիոն քիլովաթ-ժամ: Այս կայաններն են, որ ձմեռնային ամիսներուն 300-600 միլիոն քիլովաթ ժամ պիտի մատակարարեն Անդրկովկասի արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղերուն:

Սեւան-Զանգու ռահանքին վրայ ելեկտրակայանները կառուցումն ու աւարտումը տեղի պիտի ունենան հետեւեալ հանգրուաններով.

1.— Լճին կայանը՝ 17.000 քիլովաթ ուժով, պիտի աւարտի 1935ին:

2.— Քարվանսարայի կայանը՝ 54 հազար քիլովաթ, 1936ին:

3.— Քաղաքի կայանը՝ 8,000 քիլովաթ, 1936ին:

4.— Գիւմուշի կայանը՝ 146,000 քիլովաթ, 1935ին:

5.— Եղվարդի կայանը՝ 4.500 քիլովաթ, 1936ին:

6.— Արզնիի կայանը՝ 54,000 քիլովաթ, 1936ին:

7.— Քանաքեռի առաջին կայանը 42 հազար քիլովաթ, երկրորդ կայանին հետ 82 հազար քիլովաթ:

8.— Երեւանի առաջին կայանը (վերաշինուելիք) 54 հազար քիլովաթ:

9.— Երեւանի երկրորդ կայանը՝ 46,500 քիլովաթ:

10.— Երեւանի երրորդ կայանը՝ 4,800 քիլովաթ, 1936ին:

Սեւան-Զանգու ռահանքին (cascade) շինութեան հիմը փաստօրէն դրուած էր առաջին հնգամեակին իր ամենամեծ կայաններէն մէկուն՝ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը պիտի աւարտի 1933ին: Այս տարի հիմը դրուեցաւ նաեւ միւս մեծ կայանին՝ Կաղ-ի Գիւմուշ ջրաելեկտրակայանին, որ կ'աւարտի 1935ին:

Նախատեսուած է վերանորոգել Երեւանի առաջին եւ երկրորդ ջրաելեկտրակայանները: Այդ վերանորոգութիւնէն յետոյ, նոյն կայաններուն ընդհանուր կարողութիւնը պիտի կազմէ 100 հազար քիլովաթ, (1932ին 6,600 քիլովաթ էր):

Ցաւօրդով կը ներկայացնենք միւս ջրաելեկտրակայանները:

ԻՋԵՒԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆԱՑԱՒ

Իջեւանէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան»ին թէ աւարտած է վեց գիւղերու (Իջեւան, Աչաջուր, Սեւքար, Քարահունջ, Ազգան, Խաչարձան) ելեկտրաշինութիւնը: Կը շարունակուին նաեւ ուրիշ գիւղերու ելեկտրաշինութեան աշխատանքները: Շրջանին միւս գիւղերուն ելեկտրաշինութիւնը յետաձգուած է մինչեւ գալ տարի պարզ այն պատճառով, որ կը պակսին միջոցները եւ սարքաւորումը: Սակայն, գալ տարի, երբ շրջանը կ'ամբողջացնէ իր պակասները, կը սկսի ելեկտրաշինութիւնը, ելեկտրական ցանցին կապելով նաեւ շրջանին գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան ճիւղերը: Իջեւանը կը հանդիսանայ լաւագոյն ծխախոտի, խաղողագործութեան եւ անտառային արդիւնաբերութեան շրջան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր եղանակ մը

:-:

Սելիմ Նաճի Բէյ նոր եղանակ մը կը խնդրէ ոչ-թուրք դպրոցներու մասին, «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

— «Օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մէջ ուր կարգ մը դասերու Թուրքերէն լեզուով ուսուցումը պարտաւորիչ է, կառավարութիւնն է որ ուսուցիչները կ'անուանէ եւ այս վարժարաններուն վարչութիւնն է որ զանոնք կը վճարէ:

Մէկ կողմէ օտար վարժարաններու հանդէպ թշնամութիւն կը ցուցնենք, միւս կողմէ անոնց այն տարիներու մեծ կարեւորութիւն կուտանք որ մեր զաւակները հոն կը ղրկենք:

Շատ կարելի է Ֆրանսական, անգլիական, ամերիկեան եւ գերմանական վարժարանները պահել, եւ մինչեւ իսկ երկրին կրթութեան մակարդակը բարձրացնելու համար կարգ մը վարժարաններ բացուելուն օժանդակել:

Պարզ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն, անկարգ իսկ է ըսել թէ անոնց կրթական [illegible] (թող մայրենի լեզուն). Այս հաստատութիւնները [illegible] իրենց [illegible], քանի որ իրենք կը վճարեն:

Ու միայն [illegible] ուսուցիչները, այլ այս վարժարաններու միւս պաշտօնեաները [illegible]

Անվստահութիւնը հրապարակին վրայ

— :-: —

«Միլլիյէթ» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ.

— Ստոյգ է որ այսօր մեր առեւտրական հրապարակին վրայ վարանում, մտահոգութիւն եւ վաղուան մասին անվստահութիւն արտայայտող հոգեկան վիճակ մը կայ: Երբ կացութիւնը հարցնէք հրապարակով գործի կեանքով քիչ թէ շատ շահագրգռուողներու, գրեթէ ամէնքն ալ վերիվերոյ սապէս կը յայտնեն իրենց կարծիքը —

«Գործերու ընթացքը վստահութիւն չի ներշնչեր: Տնտեսական ընդհանուր տագնապը տակնուվրայ ըրած ըլլալով գիները, շատ մը միջոցներ ձեռք առինք, սակայն տակաւին համեմատական կայունութիւն մը չհաստատուեցաւ: Ոչ միայն օտարներու, այլ տեղացիներու մէջ ալ առաջ եկած է այն կարծիքը թէ մեր օրէնքները հաստատուն չեն. Այս պատճառով, չենք կրնար հաւատքով մտնել գործի եւ ձեռնարկներու մէջ, որովհետեւ այսօր որոշուած ապահովութիւն մը վաղը կը վերնայ, որով ձեռնարկու մը չի կրնար գոնէ 4—5 տարուան գործի ծրագիր մը կազմել, մինչդեռ այս կարգի գործեր արդիւնաւոր ըլլալու համար, 5—10 տարուան բնական աշխատանք պէտք է:

«Գիտցող չկայ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ պետականացման սահմանը, պետութիւնը ի՞նչ բաներ պիտի ընէ եւ ի՞նչ բան պիտի թողու անհատներու: Բաժնեցուցակի դրութիւնը յոյսի դուռներ բացած էր տեղական ճարտարարուեստին համար. Վերջին որոշմնագիրը եւ [illegible] բարեփոխումները կէս առ կէս գոցած են յոյսի եւ հնարաւորութեան այդ դուռները, որով մեր ուժ: Կացութեան անորոշութենէն եւ տիրող վարանումէն վախցողները, իրենց դրամագլուխները պաշտպանելու միջոցներ կը փնտռեն: Պոլսոյ ներքին ճարտարարուեստը կը մնայ [illegible] տուողները, անպատճառ շահաւոր գործ մը ընելու համար չէ որ կը կատարեն այս ձեռնարկը: Անոնցմէ շատերուն նպատակն է իրենց դրամը նիւթական արժէքի մը կապել, եթէ մինչեւ իսկ շահ չընեն:

Երբ այսչափ ահագին տարբերութիւն կայ կառավարողներու եւ կառավարուողներու տեսութեանց եւ մտածումներուն միջեւ, պէտք կ'ըլլայ իրաւունք տալ յայտնած մտահոգութեանց եւ վարանումներուն: Տարակոյս չկայ թէ՝ մեր տնտեսական կեանքը պատող այս վարանումը եթէ այսպէս շարունակուի, նոր վնասներ կը պատճառէ:

ԹՐՔԱՍԷՐ ԲԱՐՈՅՔԻ ՄԸ ԵՒՍ

Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Պ. Շէրիլ, [illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՏՐԱԾ ՏԱՇՏԱԿԻ ԱՌՋԵՒ

— :-: —

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 օգոստ.)

— «Կատարուեցաւ անխուսափելին: Քանի մը հազար կամ քանի մը հարիւր գաղթականներու Պուլկարիայէն Հայաստան ներգաղթը ձախողած է այլեւս, եւ ներգաղթի համար արձանագրուած Ֆիլիպէի, Պուրկազի, Պլեւնայի, Վառնայի, Ռուսճուքի, Սօֆիայի, Խասքովայի եւ այլ վայրերու գաղթականութիւնը այժմ կանգնած է կոտրած տաշտակի առջեւ:

Ու այս մասին վկայողը ուրիշ ոչ ոք է այս անգամ, եթէ ոչ Թեմական-Թաղական-Հնչակեան ազգային «Մարքսիստ» օրգանը, որ իր օգոստ. 20 թիւով սեւով ճերմակի վրայ կը յայտարարէր՝

«Այսօր, արագ եւ վստահելի տուեալներու վրայ յենած՝ ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն կը նկատենք յայտարարելու, որ Պուլկարիայէն ներգաղթը անորոշ ժամանակով պիտի յապաղի...

Ինչո՞, սակայն, երբ շուրջ երեք տարի շարունակ ու տակաւին մէկ քանի ամիս առաջ, «Ներգաղթը Պուլկարիայէն օրերու խնդիր էր», այս միեւնոյն ստախօս մարդոց վկայութեամբ:

Այս հարցումին պատասխանն ալ ունին հրապարակային խաբեբաները:

Ներգաղթը անորոշ ժամանակով պիտի յապաղի, կ'ըսեն անոնք, որովհետեւ Խորհրդ. Միութեան եւ Պուլկարիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեանց չգոյութիւնը լուրջ արգելք մը կը հանդիսանայ Պուլկարիայէն հայ գաղթականներ ընդունելու ծրագրին մօտալուտ իրագործման»...:

Այս «պատճառաբանութիւնը» կարդացող անտեղեակներն ու միամիտները առաջին հերթին այն տպաւորութիւնը պիտի ստանան թէ երէկ, ամբողջ երեք տարի, Խորհրդ. Միութեան եւ Պուլկարիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ գոյութիւն ունէին, եւ միայն այսօր է, որ խզուած են անոնք...

Ու նաեւ թերեւս գտնուին միամիտներ ալ, որոնք վերոյիշեալ «պատճառաբանութենէն» եզրակացնեն թէ, հէնց որ «դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերականգնին այս երկու երկիրներու միջեւ», Պուլկարիայէն հարիւրաւոր հայ գաղթականներ իսկոյն ղրկուած պիտի ընդունուին Հայաստան, որովհետեւ, չէ՞ որ ներգաղթը Պուլկարիայէն ոչ թէ վերջնապէս ձախողած է, այլ միայն «անորոշ ժամանակով յապաղած»:

Ոչ, դժբախտաբար ոչ: Ներգաղթը Պուլկարիայէն սկիզբէն մինչեւ վերջը գոյութիւն ունեցած է միայն իբրեւ շքեղ հէքեաթ ու առասպել, իբրեւ ինքնօրինակ ու անպատ դրամաշորթում՝ խորհրդային Հայաստանի իշխանութեանց առատօրէն տրամադրուած Հօկ-Հնչակ Ռամկավար-Թեմական-Թաղական խմբամած պլոքին, տարին տասներկու ամիս լրբենաշուքին փառաբանելու համար Խորհրդ. Միութիւնն ու «Հայաստանի պատերազմը», այլանդակօրէն շահագործելու համար հազարաւոր գաղթականներու անճար կացութիւնը, զոհէկօրէն խաղալու համար այդ նոյն գաղթականներու հայրենաբաղձ զգացումներուն հետ:

ԲԱՄՊԱԿԻ ԲԵՐՔԸ ՆՈՒԱԶԱԾ

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ բամպակի գինները օրէ օր կը բարձրանան: Վերջերս այս տարուան առաջին բերքը 180 դր.-ի ծախուած էր, մինչդեռ հիմա 220ի բարձրացած է: Գիներու այս բարձրացումը կապ ունի բերքին նուազութեան հետ: Կը կարծուի թէ այս տարուան բերքը անցեալ տարուան մէկ չորրորդին չափ է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՓԼԻՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԴԱՏԸ

Չարլի Չէփլին դատ բացած էր իր նախկին կնոջ, Լիթա Կրէյի դէմ: Դատը վերջացաւ շաբաթ օր, Լօս Անճէլոսի մէջ, Չարլիի յաղթանակով:

Լիթա Կրէյ 16 տարեկան էր, երբ [illegible] երկու զաւակ, որոնց մէկը 7 տարեկան է այսօր, միւսը 6: [illegible] տուեցաւ 16 միլիոն ֆրանք հատուցում վճարելու:

Չարլի երկար չհամբերեց, ժամանակ երբ իմացաւ թէ կինը կ'ուզէ շարժանկարի դերասանութեան վարժեցնել երկու տղաքը: Անմիջապէս դատ բացաւ, եւ դատարանը վճռեց թէ հայրը եւ մայրը չեն կրնար աշխատցնել երկու տղաքը, առանց փոխադարձ գրաւոր համաձայնութեան եւ առանց դատարանին հաւանութեան: Այս վճիռը պիտի արձանագրուի ամուսնալուծման վճռագրին մէջ:

Գործ պիտի ճարեն ժամերը կրճատելով

Շաբաթ օր մեծ շարժում մը սկսաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, կառավարութեան հովանաւորութեամբ, գործ ճարելու համար յառաջիկայ ձմրան: Ձեռնարկը, որուն [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [42]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Քաղաքական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՑՈՅՑ ՅՈՒՐԱՂ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐ	ՆՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐ
Ի. Պանձկանք	Շուշի
ԻԱ. Սիսական Ոստան	Խաչեն, Ջէյվա
ԻԲ. Քուստի Փառնէս	Շամքոր, Խոշխարա
ԻԳ. Կողթ	Շամշատին
11. ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ	
Ա. Հրակոտ — Պերոժ	Ուշտարա, Մուղա
Բ. Վարդանակերտ	Սալեան, Վարդանակերտ
Գ. Խորսիւրակեան Բագինք	Գալեկովան
Դ. Ռոտի — Բաղա	Արտաւիլ
Ե. Բաղանռոտ	Ահար
Զ. Առոսպիժան	[illegible]
Է. Հաճի ..	Շամախի
Ը. Ալեչի ..	Ափշերոն
Թ. Բագաւան	Բագու
Ժ. Սպանդարան — Պերոժ	Գարատաղ
ԺԱ. Որմզդ — Պերոժ	[illegible], Թալիշ–Արեւմտեան
ԺԲ. Ալեւան	Արփեան
12. ՈՒՏԻ	
Ա. Արանռոտ	Կէբիրլին
Բ. Տրի	Կէբիրլին
Գ. Ռոտպացեան	Կէբիրլին
Դ. Աղուէ	Կէբիրլին
Ե. Տուչքատակ	Կէբիրլին
Զ. Գարդման	Գրդմնիկ
Է. Շիկաշէն	Սօզաքէն, Կէնճէ [illegible]
Ը. Ուտի — Առանձնակ	Բէրտէ, Ջիւանշիր
13. ԳՈՒԳԱՐՔ	
Ա. Ձորափոր	Մատէն
Բ. Ծոբոփոր	Պորչալու
Գ. Կողբափոր	Ղազախ
Դ. Տաշիր	Լօռի
Ե. Թռեղք	Թիֆլիզ
Զ. Կանգարք	Աշոց
Է. Արտահան	Արտահան
Ը. Ջաւախք	Ախալքալաք, Չըլդըր, Ջաւախէթ
Թ. Կղարջք	Արտանուճ, Գորբխէթ, Շաւշէթ
14. ՏԱՅՔ	
Ա. Կող	Կէօլէ
Բ. Բերդացփոր	Բէնէք, [illegible]
Գ. Պարտիզացփոր	Օլթի, Պարտեզ
Դ. Ճակք	Արդուին, Լիվանա
Ե. Բուխա	Թավուսքեար
Զ. Ոխաղէ	Թօրթում
Է. Ազորդափոր	Նորմակ
Ը. Կաղափոր	Նիկէզվան, Զաւրիա, Պարխար
Թ. Աղափոր	Կէսկիմ, Բերդագրակ, Խոտորջուր
15. ԱՅՐԱՐԱՏ	
Ա. Բասեն	Բասէնլէր, Հասանգալէ
Բ. Գաբեղեանք	Կաղզուան [illegible]
Գ. Աբեղեանք	Սարըղամիշ, Թայլա
Դ. Հաւունիք (Վանանդ)	Կաղզուան Արեւմտեան
Ե. Արշարունիք	[illegible]
Զ. Բագրեւանդ	Ալաշկերտ, Գարաքիլիսէ
Է. Ծաղկոտն	Տիատին, [illegible]
Ը. Շիրակ	Շէօրէկէլ
Թ. Վանանդ	Կարս, Զարիշատ
Ժ. Արագածոտն	Էջմիածին, Սարդարապատ
ԺԱ. [illegible]	Կողբ, Իգդիր
ԺԲ. Մասեացոտն	Սուրմալու, Ակոռի
ԺԳ. Կոգովիտ	Պայազիտ, [illegible]
ԺԴ. [illegible]	[illegible]
ԺԵ. Նիգ	Ապարան
ԺԶ. Կոտայք	Ելէնովկա, [illegible]
ԺԷ. Մազազ	Կէօֆչայ արեւելեան
ԺԸ. Վարաժնունիք	[illegible]
ԺԹ. Ոստան Դուինայ	Գառնիբասար
Ի. Շարուր	Շարուր, [illegible]

(ՎԵՐՋ)

ՑԱՀԼ. ԳԱՓԷԼԵԱՆ

Ընկերվարականներուն դիրքը

Գերմանիոյ «Առոյրեք Ճակատ»ը անցեալ օր ցոյց մը կազմակերպած էր պատերազմին դէմ: Այս առթիւ խօսք առնելով, ընկերվարական վարիչներէն Պրայթշայդ յայտարարեց.

—Այժմ կը խօսուի գերմանական բանակին վերակազմութեան մասին: Ինքնին առարկելի բան մը չկայ այստեղ: Բայց եթէ այդ բարեփոխումը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ աւելցնել սպառազինութիւնները, օրինակ՝ հրասայլեր կամ սուզանաւեր տալով բանակին, մենք պարտաւոր ենք խոր քննութեան ենթարկել կառավարութեան այս ծրագիրները եւ ընդդիմանալ անոնց: Այդ քայլերը կրնան վտանգել Գերմանիոյ ապահովութիւնը, սպառնալ խաղաղութեան եւ նոր պատերազմ մը յառաջ բերել: Ընկերվարական Միջազգայինը կ՚երդնու թէ վճռական պահուն ամէն բան պիտի ընէ, խուսափելու համար արիւնահեղութիւնները՝ ժողովուրդներու միջեւ: Մենք պարտաւորիչ զինուորութիւն չենք ուզեր. երիտասարդութիւնը այլ եւս պատերազմ չուզեր»:

Ռազմիկներէն յետոյ դպրոցականները

Յառաջիկայ կիրակի օր գերմանական դպրոցներու մէկ համագէսը տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ: Այս առթիւ, ցոյց մը պիտի կատարուի ի նպաստ «վտանգուած հողերու եւ մասնաւորապէս լեհական նրբանցքին» (Տանցիկ): Գերմանիոյ կրթական նախարարը այս առթիւ նամակ մը ուղղելով արտասահմանի համագերման ընկերակցութեան, իր հաւանութիւնը կը յայտնէ սարքուած հանդէսին եւ կը շեշտէ անհրաժեշտութիւնը «միացնելու գերման ժողովուրդին բոլոր ուժերը, ի նպաստ ազգի եւ մշակոյթի գաղափարին»:

⁂ Կիրակի օր, 160000 գերման կաթոլիկներ, Էսսէնի մէջ ներկայ եղան կրօնական արարողութիւն մը, որ նմանապէս ազգայնական ցոյցի մը հանգամանքն ունէր: Քանի մը հարիւր հաւատացեալներ դրօշակներով դիրք բռնած էին խորանին շուրջը: Քէօլնի արքեպիսկոպոսը այս առթիւ քարոզ մը խօսեցաւ, մինչ Էսսէնի բոլոր եկեղեցիներուն զանգակները կը ղօղանջէին:

Երկու միլիոն ժողովուրդ անպատսպար

Աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ անպատսպար, մերկ եւ հացի կարօտ վիճակի մը հասած է Մանչուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին ողողումներուն:

Այս՝ պաշտօնական հաշիւն է: Իրականին մէջ, բուն թիւը երկու միլիոնի կը հասնի: Օդանաւային քննութեան մը հետեւանքով, երեւան եկաւ թէ աննկարագրելի է թշուառութիւնը: Հունձքը կէս առ կէս փճացած է: Կը վախցուի որ քոլերայի եւ ժանտախտի համաճարակներ ծագին: Աւազակութիւնն ալ ահռելի համեմատութիւններ առած է: Քաղաքները յուսահատական միջոցներու կը դիմեն, իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Խարպին քաղաքը երկաթեայ փշաթելեր հաստատած է որոնց մէջէն ելեկտրական հոսանք մը կ՚անցնի:

ԽԱՁԱԳՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՈՐ Կ՚ԱՄԼԱՑՆԷՐ ԱՅՐԵՐԸ

Վիեննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խաչագողներու խումբ մը, որ մասնաւոր բուժարան մը բացած էր, այրերը ամլացնելու համար, որպէս զի զաւակ չունենան այս տագնապի օրերուն...

Խումբը ոսկի կը հնձէր այս արհեստով, Վիեննայի եւ Կրացի մէջ: Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ նախ անիշխանական գրագէտ մը, Ռուտոլֆ Կրոսման, որ ծանօթ է Փիէռ Ռամիւզ կեղծանունով: Գործին հետ կապուած պուլկար ուսանող մը, Կարցեւ, փորձեց անձնասպան ըլլալ մորֆին ներարկելով: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ուր յուսահատական գտան իր վիճակը: Իր բնակարանին մէջ գտնուած նամակ մը կը հաստատէ իր մեղսակցութիւնը, արդէն ձերբակալուած կամ փախած խաչագողներու հետ. Կայ ուրիշ պուլկար ուսանող մըն ալ, Անասթոսով, որուն գանակը օրն ի բուն կը բանէր:

Գործին վարիչն էր Իտալացի մը, Էտվին Տանուսի, որ արդէն ձերբակալուած է: Իր ձեռքին տակ ունէր «պառկեցնողներու» եւ հիւանդապահուհիներու բազմութիւն մը: Իր գլխաւոր օգնականը, Լեհ մը, փախած է: Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ երիտասարդ կին մը, Մարիա Շվարցպէք, որ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ իրենց գործունէութեան մասին:

Ենթական կը կապէին սեղանի մը վրայ, եւ Տիկին Շվարցպէք կը գոցէր անոր աչքերը՝ գործողութեան ատեն: Եթէ ցաւը սաստիկ ըլլար, թմրեցուցիչ մը կը ներարկէին: Ենթակաները նախապէս յանձն կ՚առնէին ուրիշ բժիշկի չդիմել, եթէ բարդութիւններ ծագէին: Եւ միշտ ալ կը ծագէին, խնամքի պակասէն: Այդ պարագային, դժբախտ հիւանդը ստիպուած էր դիմել նորէն «մասնագէտներուն», նոր շիլլիններ հոսեցնելով: Գործողութեան սակարգինն էր 250 ֆրանք:

Խաչագողներու խումբը կը գործէր մասնաւորապէս բանուորական շրջաններու մէջ: Կը ներկայանար իբրեւ բարեկամ բանուոր դասակարգին, նոր զաւակներու հոգէն ազատելու պաշտօնով:

Թերթի մը համաձայն, ոստիկանութիւնը վեց հազար կը հաշուէ Վիեննայի եւ Կրացի մէջ ամլացուած այրերու թիւը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օրի Տիկին Սօֆի Միքայէլեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր սիրելի ամուսնոյն ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի (ծնեալ Տէտոյեան, Եալովայի Քարտի գիւղէն) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ խմբագրութեան հաղորդել Պ. Պ. Պէյլէրեանի հասցէն.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Շաւարշ Քիպարեան եւ իր մայրը Արշալոյս կը փնտռեն իրենց ազգականները Շապին Գարահիսարցի Վարդանուշ Շիրինեան, Վարդուհի եւ Աշոտ Գօյաճեան (Թամզարացի), Երանուհի եւ Երուանդ Տէր Մարտիրոսեան (Գօյաղացի), Մարի հաճի Նազելի Շալըեանը: Իմացնել Schavarsch Kıbariani, Chez Me. Girault. Avıgny. Ports sur Vienne (Indre et Loire). France

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գույումճեան (Գանիալի Սէվտ Շէհիր քաղաքէն): Հօր անուն Միսաք, մօր անուն՝ Մարիամ, 1915ին աքսորուած է Տէր Զօր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր. Նահապետ Գույումճեանի. Գրատուն «Յառաջ», 13 rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

— Կը փնտռեմ ամուսինս Պոլսեցի Յակոբ Տօնիկեան՝ այլ անուամբ Խաչիկ Ժամկոչեան, որ վեց տարիներէ ի վեր անյայտացած է: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յիշեալին կնոջը՝ Տիկ. Մարիամ Տօնիկեանի, 3 Route de Choisy, Փարիզ (13):

— Կը Փնտռուի Յարութիւն Գալուստեան (ծնած Օվաճըք), հօր անուն՝ Մկրտիչ Գալուստեան (ծնած Գարտիզակ), մօր անուն Աղաւնի: Տնղահանութեան միջոցին հինգ տարեկան հասակին աքսորուած է Տէր Զօր: Զինադադարին տեսնուած է Պոլիս եւ յետոյ Յունաստան: Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մկրտիչ Գալուստեանի, 2 rue Carnot, Chaville (S.et O.) France.

—Ակնեցի Տիկ. Ազնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիձան եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Ալիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին: Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օտոս Այա Սոֆիա, Մոլլա Գիւրչէ, Սելանիկ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Անիէս, Ա. Թ.— 100:

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Կարդինալը միշտ բանտարկեալի կողմը կը լինի: Ես միայն վախենում եմ, որ նրան Րավէննա փոխադրեն: Այնտեղ կորած է ամէն բան:

— Կ՚արգիլենք փոխադրութիւնը, — ասաց Մարկօնի: — Ցարձակում կը գործենք ճանեկլիս. բայց քանի թերդումն է, հազիւ թէ յաջողենք մի բան անելու:

— Ինձ թւում է, ասաց Ջեմման, — որ բոլորովին աւելորդ է Րավէննա փոխադրուելուն սպասելը. պէտք է օգնենք որ փախչի Բրիզիկէլլայից եւ ժամանակ կորցնելու չէ: Ձեզաբէն թող որոշէ յառակարգծի օգնութեամբ թէ ի՛նչ կարելի է անել: Ես արդէն մի բան մտածել եմ, միայն մի կէտ խանգարում է:

— Գնանք, Մարկօնի, — ասաց Միքէլէ, ոտքի ելնելով: — Թող սրանք այստեղ ծրագիրներ մշակեն. ես այսօր պէտք է գնամ Ֆօլինեանօ եւ կը ցանկայի որ միասին գայիք: Վինչենցօն գնդակները դեռ չէ ուղարկել, որ այստեղ էին լինելու արդէն երէկ չէ առաջի օրը:

Երբ նրանք երկուսով դուրս ելան, Մարտինին մօտեցաւ Ջեմմային եւ լուռ մեկնեց նրան ձեռքը, որ կինը բռնեց մի վայրկեան:

— Դուք միշտ իմ լաւ բարեկամն էք եղած, Ջեզաբէ, — ասաց վերջապէս, — ու միշտ օգնել էք ծանր վայրկեաններիս: Եկէք խօսենք գործից:

III

— Ես մի անգամ էլ վստահացնում եմ Ձերդ Սրբազնութիւնը, որ ձեր մերժումը վտանգի է ենթարկելու քաղաքի ապահովութիւնը:

Նահանգապետը ջանք էր անում յարգանքի թոնը պահելու եկեղեցական բարձրաստիճան պաշտօնեայի հետ խօսելիս: Միայն իր ձայնին մէջ որոշ լսւում էր գրգռուած լինելը: Երիկամունքը վնասուած էր, իսկ վերջին երեք շաբաթը շատ էր վրդովւել: Նա ապրում էր մի անախորժ ու մռայլ ժողովրդի մէջ, որի տրամադրութիւնը օրէց օր աւելի վտանգաւոր էր դառնում: Ամբողջ շրջանը վխտում էին դաւադիրները ու ամէն կողմից թաքցրած զէնքերի լուրեր էին հասնում. պահակազօրքը բաւական լինելու չափ մեծ չէր, եւ նրա անձնւիրութեանն էլ դժւար էր վստահանալ: Հիմի էլ այդ կարդինալը, որ, ինչպէս ասում էր նահանգապետը իր օժանդակին, «առաքինի բթամտութեան մարմնացումն» էր: Այս բոլորը նրան արդէն հասցրել էին յուսահատութեան, եւ ահա հիմա էլ նրան տանջում էր Բոռը, չար ոգու այդ կենդանի մարմնացումը:

Սկսելով նրանից, որ վիրաւորել էր նահանգապետի սիրելի եղբօր որդուն, այլ եւ նրա ամենապիտանի լրտեսին, այդ «կաղ սպանական գիւղը» շարունակում էր իր քաջագործութիւնը եւ բանտում. կաշառում էր բանտի պահապաններին, ծաղրի էր առնում նրբան հարցաքննող պաշտօնեաներին ու իր բանտը ամէն տեսակ զւարճութեան վայր էր դարձրել: Երեք շաբաթ է որ նստած էր բերդում եւ Բրիզիկէլլայի կառավարութիւնը նրա ձեռքից ուզղակի տանջւում էր: Հարցաքննութիւն հարցաքննութեան ետեւից. մի բան իմանալու համար գործ էին դնում բռնապետական, համոզանք եւ այլ ամէն միջոց, ինչ որ մարդու գլխով կարող է անց կենալ: Բայց այդ բոլորին հակառակ՝ այժմ էլ այնքան բան գիտէին, ինչ նրա ձերբակալման առաջին օրը: Նրանք արդէն սկսել էին հասկանալ որ ձերբակալածին իսկոյն պէտք էր ուղարկած լինէին Րավէննա, այժմ սակայն շատ ուշ էր արդէն իրենց սխալը ուղղելու համար: Նահանգապետը ձերբակալման եղելութիւնը գլխաւոր վարչութեանը ուղարկելիս խնդրել էր իբրեւ մի անձնական շնորհ, որ թոյլ տան ինքը կատարէ գործի քննութիւնը: Նրա խնդիրքը ընդունել էին սիրալիր կերպով, եւ այժմ չէր կարող հրաժարուել առանց իր անկարողութեան նւաստացնող խոստովանութեանը:

Միակ հնարաւոր ելքը, ինչպէս նախատեսել էին Ջեմման ու Միքէլէն, նրան թւում էր զինուորական դատը, եւ այժմ կարդինալ Մօնտանէլլիի յամառ մերժումը վերջին կաթիլն էր, որ լցրել էր համբերութեան բաժակը:

— Երբ Ձերդ Սրբազնութիւնը գիտակ լինէր, թէ ինչ ենք քաշել այդ մարդու ձեռքից ես ու իմ շրջապատողները, բոլորովին այլ կերպ կը նայէիք գործին: Ես շատ լաւ հասկանում եմ ու յարգում այդպէս խղճմտօրէն ամէն անկանոնութիւնից խուսափելը դատական գործերում, բայց սա բոլորովին մի բացառիկ դէպք է, որ բացառիկ էլ միջոցներ է պահանջում:

— Չկայ դէպք. — պատասխանեց Մօնտանէլլին, — որ անիրաւութիւն պահանջէ: Պատժական յանցանքը զինուորական դատի ենթարկելը ե՛ւ անարդար է ե՛ւ ապօրինի:

— Բանն, ա՛յ, ինչպէս է, Ձերդ Սրբազնութիւն: Բանտարկեալը անտարակոյս յանցապարտ է մի քանի ոճիրներով: Մասնակցած է Սավինեօնի զազրելի դաւադրութեանը, եւ արդարեւ Սպինօլայի կազմած զինուորական մասնաժողովը անշուշտ նրան հրացանի բռնած կը լինէր արդէն, կամ գոնէ ուղարկած տաժանակիր աշխատանքի, եթէ սա փախած չլինէր Թոսկանա: Այդ օրւանից սա չէ դադարել նիւթելուց: Նա յայտնի է իբրեւ ազդեցիկ անդամ ամենավնասակար գաղտնի ընկերութիւններից մէկին: Շատ կասկածում են, որ նա կամ կարծեօ թէ նոյն իսկ կազմակերպած է երեք նշանաւոր ոստիկանական գործիչների սպանութիւնը: Նրան բռնել են գրեթէ ծանր զէնք փոխադրելիս դէպ ի պապական նահանգը: Զէնքով դիմադրութիւն ցոյց տուել կառավարութեան ու իրերն վիրաւորել է երկու սպայի իրենց պաշտօնի գլխին: Այժմ էլ մի մշտական սպառնալիք է քաղաքի անդորրութեանն ու կարգին: Այս բոլորը բացարձակապէս արդարացնում է իր բան զինուորական դատի յանձնելը:

— Ինչ էլ որ արած լինի, — պատասխանեց Մօնտանէլլին, — մինչ իրաւունք ունի նա օրէնքով դատուելու:

— Օրէնքի սովորական ընթացքը դանդաղ է, Ձերդ Սրբազնութիւն, մինչդեռ ներկայ դէպքում ամէն վայրկեանը նշանակութիւն ունի: Բաց ի դրանից, ես շարունակ վախենում եմ, որ փախչի:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

7 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1976

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՏԱՐԻ ՕՐՕՐՈՒԷ ՅԵՏՈՅ

Սոֆիայի թերթերը կը հաստատեն թէ Պուլկարիոյ համար նախատեսուած ներգաղթը յետաձգուեր է անորոշ ժամանակով:

Մէկ աղբիւրէ չի բխեր լուրը: Ընդհանրապէս, Հօկի օրկաններն են որ կը հաղորդեն զայն, իբրեւ պատճառ ցոյց տալով դիւանագիտական յարաբերութեանց չգոյութիւնը՝ Պուլկարիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ:

Այս բացատրութեան իմաստն այն է թէ՝ Երեւանի լիազօրները իրաւունք չունին Պուլկարիա մտնելու:

Բայց, տղայական է այս բացատրութիւնը: Եթէ Շահվէրդեանը չի կրնար Սոֆիա կամ Վառնա երթալ, կարելի էր փոխադրողներ գտնել տեղին վրայ: Կարելի էր Հօկին յանձնել այդ հոգը, ինչպէս կ'ընեն ամէն տեղ: Վերջապէս, եղած – չեղածը հազար հոգի է, եւ պէտք չկայ երեւանեան չքախումբ մը պտտցնել քաղաքէ քաղաք, ինչպէս եղաւ Ցունաստանի մէջ:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ՝ ներգաղթ չպիտի կատարուի Պուլկարիայէն: Գոնէ երկար ատենի համար:

Ճիշդ մէկ տարի է որ առաջին աւետաբեր լուրերը տրուեցան: Եւ անհաւատալի յուսախաբութեան լախտը՝ բոլոր անոնց որ գործ փակեցին եւ բեռ կապեցին:

Ամբողջ մէկ տարուան ընթացքին, միայն Ցունաստանէն փոխադրուեցան 6500 հոգի, չորս կարաւաններով: Անհամբեր սպասողներ շատ կան, հինգերորդ եւ վեցերորդ կարաւաններու համար: Բայց, ոչ մէկ նախնական քայլ որ յոյս ներշնչէր: Ամիսները կ'անցնին եւ եկածը ձմեռ է:

Չենք ուզեր քրքրել այս ձգձգման ծալքերը: Երեւանը ունի հիմնական առարկութիւն մը, — բնակարան չկայ: Եւ եթէ արտասահմանի հանրային հաստատութիւնները դրամ չճարեն բնակարան շինելու համար, ներգաղթը չի կրնար շարունակուիլ:

Այս առարկութիւնը կը նշանակէ թէ՝ ոչ իսկ տասը հազարը պիտի լրանայ: Ոչ միայն տրամադրելի գումար չկայ, այլ եւ Բարեգործականը շատ խեղճուկ բաժին մը տրամադրած է: Մնացեալը՝ բանաստեղծական կոչ է: Հրաւէր «ազգասիրութեան»:

×

Այս կացութեան առջեւ, նորէն վրդովիչ հարցականի մը պէս կը ցցուի բառ մը, — ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Ինքնապաշտպանութիւն՝ գաղութներու մէջ ցրուած բազմութիւններուն, որ յարդի շիւղի մը կառչած են:

Ներգաղթը պիտի օգնէր ամէնէն անճարներն ու թշուառները փրկելու: Թէեւ, Ցունաստանի մէջ, թշուառներու բազմութիւն մը կարգի կը սպասէ տակաւին:

Պուլկարահայ գաղութն ալ պատրաստուած էր իր ամենաթշուառ զանգուածէն գոնէ հազար հոգի հայրենիքին բաժին հանելու:

Ձգուած է այդ յոյսը, երկար ատենի համար: Եւ որովհետեւ եկածը ձմեռ է, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչպիսի ողբերգութեան մը պիտի դատապարտուին Խասքովոյի, Այթոսի կամ Պուրկասի այն հարիւրեակները, որոնք խոռ կ'ուտէին մէկ – երկու տարի առաջ:

Բարեգործականը, իր վերջին լայնածաւալ կոչին մէջ, իբրեւ հիմնական առաջադրութիւն մէջտեղ կը դնէր ներգաղթի շարունակութիւնը եւ մշակոյթի պահպանումը: Երկուքն ալ՝ խոշոր ծրագիրներ որ յարատեւ աշխատանք եւ մեծագումար դրամ կը պահանջեն:

Արդ, ներգաղթը դարձեր է տեսակ մը բախտի խաղ:

Ամէն պարագայի մէջ, ներգաղթի յոյս եւ հնար չենք տեսներ այս ձմեռ: Իսկ Ցունաստանի եւ Պուլկարիոյ թշուառները այլ եւս ուժ չունին դիմանալու:

Ֆիզիքապէս ծիւրած, հոգեպէս ընկճուած՝ անոնք դժուար թէ կարենան կանգուն մնալ, առանց արտաքին նեցուկի մը:

Բարեգործականը չէ՞ր կրնար ներգաղթի համար նախատեսուած գումարէն մաս մը յատկացնել այս անճարներուն օգնութեան: Ո՛չ թէ իբրեւ նպաստ, այլ իբրեւ տեղաւորման դրամագլուխ:

Սելանիկի Գէչ Ջինարին մէջ մնացած բազմութիւնը (200 ընտանիք) հող մը կը փնտռէ, չորս տախտակ իրար գամելու համար:

Մօտաւոր հաշիւ մը՝ հազիւ 30 — 50,000 ֆրանք ծախք կը ցուցնէ:

Կարելի չէ՞ մտածել այս ուղղութեամբ:

Անցեալ տարի գարնան, ներգաղթի ձեռնարկէն առաջ, Բարեգործականը որոշում ունէր քանի մը հարիւր անճար ընտանիքներ փոխադրելու Լիբանան, Սուրիա կամ Ալէվիներու երկիրը:

Ներգաղթը երկրորդական գծի վրայ նետեց այս ծրագիրը:

Հիմա որ ընդհատուած է ներգաղթը, կարելի չէ՞ դարակներէն հանել այս ծրագիրը, եւ ելք մը գտնել:

Այսպէս կամ այնպէս, մենք հարկադրուած ենք լուրջ քննութեան ենթարկել այս խնդիրը: Այլապէս, ազգային կազմալուծման պիտի յաջորդէ ֆիզիքական քայքայումը այն զանգուածներուն մէջ որ բաղդատաբար ազատ են այլասերումէ:

Մենք պարտք սեպեցինք ժամ առաջ արծարծել այս հարցը, մօտէն տեղեակ ըլլալով դառն իրականութեան: Թէ Պուլկարիոյ եւ թէ՝ Ցունաստանի մէջ:

«Ձեռնհաս իշխանութեան» կը մնայ ապացուցանել իր գոյութիւնը, ձեռք առնելով խնդիրը:

Երբեք այսքան դատապարտուած չէինք եթէ ոչ բոլոր, գոնէ կարգ մը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին մտածելու:

Մտածելու, տքնելու եւ շօշափելի գործ կատարելու: «Ազգովին»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾՆՐԱԿԱՊ... ԿԱԶԻՆ

Թարմ, թարմ լուրեր կուգան Լոնտոնէն:

Նոր արշաւ, նոր փառք, նոր պատիւ:

Անգլիոյ ծեր թագաւորը Կազինին պիտի տայ ի մօտոյ Ծնրակապի պատուանշանը, որ ժառանգ մնացած է Փորթուկալի հանգուցեալ նախկին թագաւորէն:

Այդ պատուանշանը անգլիական ամենաբարձր պատուանշանն է, ունի իւրայատուկ տարազ, — կարճ տափատ և պատուանշան ծունկին—որ կը շնորհուի միմիայն սահմանափակ թիւով վեհապետներու եւ իշխանազուններու:

Ծնրակապի նպաստաւորուած երջանիկներէն են՝ Պուլկարիոյ Պորիս թագաւորը, Ալպանիոյ Ահմէտ Զօկուն, Ռումանիոյ Կարոլը, Ճափոնի Միքատոն եւ շնորհազուրկ Վիլհէլմ կայսրն ու զաւակները, որ երկուքն ալ ատկէ նմանապէս շնորհազուրկ եղան Մեծ Պատերազմի ընթացքին.

Ցարտաօնէյի «Մեծ» եղբօրն նուիրուած գրքէն զատ, երկրորդ ուխտագնացութիւն մըն ալ պիտի կատարուի Ծնրակապի յանձնման համար, այս անգամ — աւելի պաշտօնական — գահաժառանգ իշխանին կողմէ:

Ամենուրեք Թուրքերուն աստղը փայլուն է...

Նախարարական պար Քրէմլինի շքեղ սրահներուն մէջ, մուսոլինիական ժպիտ ու փոխառութիւն Հռոմի մէջ, հացկերոյթ ու համբոյր Աթէնքի մէջ, միաձայնութիւն եւ «հօգեհաց» անուշ խօսքեր Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Եւ դեռ կայ ու լինելոց է...

Ալ ի՞նչ կ'ուզէ վերածնուող Թուրքիան:

Այսպէս է Եւրոպան. անուշ խօսքերով ու «...կապերով կը կապէ Թուրքիան.

Ամէն կողմ ծափ ու դափնի Կազինին ու իր երկրին համար:

Սակայն կայ ժողովուրդ մը, ազգ մը, որ ալ խաչուեկապի պատուանշան մը կ'ուզէ տալ:

Անոր կապը ոչ ծիսական տարազ ունի եւ ոչ ալ վեհապետ: Վեհապետը ինքն է, ազգը:

Անոր կապը չի գիտեր թէ որտեղին կը հանդիպի: Ծունկին, մէջքի՞ն թէ վզին: Բայց երբ կը կապէ, ա՛լ թող չի տար:

Այդպիսի պատուանշան մը պէտք է որ շնորհուի, առնուազն Կազին միշտ Կազի տեսնելու համար:

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՕՖԻԱ, 5.— Գաւբէշի պուլկար դատապարտուած նախորդ քարտուղար եւ այժմ օրագրող Միխայէլ Փունէֆ այս իրիկուն սպաննուեցաւ երկու անծանօթներու կողմէ, որոնք յաջողեցան բեռնաշարժով փախչիլ: Սպաննեալը հողագործական կուսակցութեան կը պատկանէր եւ համակիր էր Փրօտօկերովի խումբին: Անկէ երկու տարի առաջ ալ սպաննուած էր իր եղբայրը գրագէտ Վասիլ Փունէֆ, Մակեդոնական Միխայլովի կուսակիցներուն կողմէ:

ՃԱՓՈՆ ԵՒ ՄԱՆՃՈՒՐԻԱ

ԹՈՔԻՕ.— Կայսերական մասնաւոր խորհուրդը պիտի գումարուի չորեքշաբթի, նկատի առնելու Ճափոնի դաշինքին առաջարկը, անմիջապէս ճանչնալու համար Մանչուի նոր պետութիւնը եւ կնքելու անոր հետ պաշտպանողական զինակցութեան տեսակ մը դաշինք որ կը նախատեսէ զինուորական սերտ գործակցութիւն մը Մանչու հողին վրայ, երկու պետութեանց ուժերուն միջեւ: Կը հաւաստուի նաեւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագիրը ամերիկեան թերթերուն ըսածին չափ աննպաստ չէ Ճափոնի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ պահանջները եւ դաշնակիցներու տրամադրութիւնները

ԼՈՆՏՈՆ, 5 Սեպտեմբեր.— Դեռ անկարելի է գիտնալ թէ ի՛նչ բնոյթ պիտի ունենայ Անգլիոյ պատասխանը գերման կառավարութեան պահանջին որ հաղորդուած էր Ֆրանսայի կողմէ: Պաշտօնապէս կը հաւաստեն թէ վարչապետին եւ Սըր Ճօն Սայմընի տեսակցութենէն ետք յայտնի պիտի ըլլայ ամէն բան: Իսկ կիսապաշտօն կերպով հետեւեալ տպաւորութիւնը կը քաղուի:

Բաց ի պատասխաններէն եւ աշխատաւորականներէն որոնց վստահութիւնը հանդէպ Գերմանիոյ խախտուած չերեւիր, անգլիական հանրային կարծիքը կը հակնայ բնականաբար Ֆրանսայի մտահոգութիւնները պատշաճեցնել հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ, ինչ որ պիտի ըլլար վտանգաւոր: Հանրային կարծիքը միջին գիծ մը նպաստաւոր կը թուի. օրինակի համար, պետութեանց կողմէ յանձնառութիւն մը աստիճանաբար զինաթափուելու, մինչեւ որ հասնին Գերմանիոյ մօտակայ աստիճանի մը: Այս պարագային ամէն երկրի պատրաստուիլ պէտք է հակակշռի տակ առնուի:

Եթէ նախորդ դաշնակիցները փափաք յայտնեն զոհացում տալ գերման պահանջներուն, մանրամասնութիւնները կարելի է ճշդել Ժընեւի մէջ, ուր երթալու համար Գերմանիա որ եւ է պատրուակ չունի:

ՀՌՈՄ, 5.— Գերման դեսպանին կողմէ Մուսոլինիի տրուած այցելութեան հետեւանքով, իրաւասու շրջանակներու մէջ կը հաւատացուի թէ Իտալիա իրաւաբանօրէն հիմնաւոր կը գտնէ գերմանական պահանջը: Անկից զատ, կ'աւելցնեն թէ, իտալական կառավարութիւնը կը կարծէ որ խնդիրը կը վերաբերի իրապէս զինաթափութեան խորհրդաժողովին, եւ թէ հոն է որ պէտք է արծարծուի հարցը:

ՊԵՐԼԻՆ, 5.— «Թայմզ»ի բռնած դիրքը մեծ տպաւորութիւն գործեց գերման շրջանակներու մէջ: Լոնտոնեան մեծ թերթը, առանց սպասելու կառավարութեան որոշման, կը թելադրէ սկզբունքով օրինական նկատել գերման պահանջները իրաւանց հաւասարութեան մասին, բայց պէտք է մերժել որ եւ է միջոց որ կը տանի դէպ ի սպառազինման աճում: «Թայմզ» թէեւ Ժընեւի մէջ լուծել կ'առաջարկէ խնդիրը, բայց ասիկա գերման տեսակէտին հակառակ է: Պերլինի մէջ անհամբեր են Անգլիոյ պաշտօնական կարծիքը լսելու մասին, եւ կը պնդեն որ նման փափուկ հարց մը կարելի չէ ուղղակի տանիլ Ժընեւ, առանց նախապէս պետութեանց միջեւ ուղղակի բանակցութեամբ հողը պատրաստելու: Գերմանիա չի կրնար Ժընեւ երթալ եթէ նախապատրաստական բանակցութեամբ իրեն ապահովութիւններ չընծայուին: Խնդիր է գիտնալ թէ այս «ապահովութիւնները» ի՛նչ տարողութիւն պիտի ունենան:

Սթրէզայի տնտեսական համաժողովը

Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի տնտեսական վերականգնումին համար գումարուելիք խորհրդաժողովը բացուեցաւ երէկ Իտալիոյ Սթրէզա քաղաքին մէջ: Տասնըհինգ ազգեր կը մասնակցին այս ժողովին: Այս խորհրդակցութիւնը շարունակութիւնն է անոր որ տեղի ունեցաւ Լօզանի մէջ:

Ժողովին նախագահ Պ. Ժորժ Պոնէ, ճառ մը խօսելով պարզեց այն դժուարին հարցերը որով պիտի զբաղէին: Միջին ու Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները տնտեսական բուռն տագնապ մը կ'անցնեն, իրենց հողային բերքերը չեն կրնար ծախել որովհետեւ գիներու վրայ 100էն 70 անկում մը կայ, ասոր հետեւանքով անգործութիւնը շատցած, դրամատուններ սնանկացած են, օտար դրամագլուխը հեռացած է, ներածումները սեղմուած, դրամի արտածումը արգիլուած, պետական նիւթացուցակները խանգարուած են, «անլուր վիճակ մը, ըսաւ, որմէ մէկ օրէն միւսը կրնան ծագիլ անդարմանելի չարիքներ»:

Բանախօսը հետեւեալ գլխաւոր հարցերը դրաւ.

— «Եւրոպա կրնա՞յ իր հաւասարակշռութիւնը գտնել եթէ երբեք ամէն ազգ մաքսային նոր պատնէշներ կանգնէ, եւ զարգացնէ մեքենականութիւն մը՝ յաճախ անկարգ ու առանց հակակշռի:

Ի՞նչպէս, խելացի կազմակերպութեամբ մը, չափաւորել Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի հողագործական տագնապը, առանց վնասելու Եւրոպայի միւս հողագործ երկիրներուն:

Ի՞նչ խորհուրդներ թելադրել գանձային տեսակէտով, աչքի առջեւ ունենալով խանգարուած դրամներն ու նիւթացուցակները:

Ապա կոչ ըրաւ որ առանց քաղաքական հաշիւներու, պատուիրակները ամենայն ազատութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ մօտենան խնդրին, առժամեայ կարգադրութիւններ չընեն, այլ մօտենան հարցին ընդհանուր եւ տեւական հանգամանքով դարման մը գտնելու համար:

Այս խորհրդաժողովը կոչուած է զբաղելու Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ, Ցունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ տնտեսական վերականգնումին խնդիրներով, եւ մեծ դժուարութիւններ ունի լուծելիք:

Չինացի զօրավարի մը սպանութիւնը

ԼՈՆՏՈՆ, 5.— «Տէյլի Մէյլ»ի Շանկայի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ «պատերազմի վերջին մեծ պետերէն» զօր. Զանկ-Ցունկ-Շանկ հրազէնի հարուածով սպաննուեցաւ չինացիի մը կողմէ այն պահուն երբ զօրավարը կառախումբ կը նստէր Փէքին երթալու համար: Իր քարտուղարն ալ սպաննուեցաւ միանգամայն: Մարդասպանը ձերբակալուելով յայտարարեց թէ զօրավարը հինգ տա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԿԸ ՄԱՔՐԵՆ

Մ. Քէմալ մասնաւորապէս կ'աշխատի թուրքերէն լեզուն մաքրել օտար, մասնաւորապէս արաբական եւ պարսկական բառերէ: Ընդունարանական յանձնաժողով մը կը պատրաստէ երկու թուրքերէն հին բառարաններու ժողովրդական տպագրութիւնները: Այս բառարաններով կ'ուզեն ապացուցանել թէ թուրք լեզուն իր սկզբնական վիճակին մէջ շատ հարուստ էր եւ կը պարունակէր բազմաթիւ բառեր եւ ասացուածքներ որոնք թէեւ մոռացութեան տրուած են արաբական եւ պարսկական բացատրութիւններու ճնշման տակ, բայց միշտ ալ գործածուած են ուրիշ օտար լեզուներու մէջ: Այժմ ջանքեր կը թափուին վերակենդանացնելու անոնց գործածութիւնը, հանելով օտար բառերը:

Մ. Քէմալ շարժումը սկսաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ Գարապէքիրի փաշային ղրկելով հեռագիր մը, որ ամբողջովին գրուած է հին թուրքերէնով: Թէլէկրաֆ (հեռագիր) բառին տեղ գործածուած է «թէլ եազըսը», իսկ նացէն՝ «Պէօյիւք Պիլիթին Քուրուլթայ պաշպուղուն»: Այս չորս բառերէն միայն «պէօյիւք»ը անփոփոխ մնացած է: Միւս երեքը նոր են, կամ աւելի ճիշդ՝ հին ոճեր՝ վերակենդանացուած. «պիլիթին» կը նշանակէ ազգ. «Քուրուլթայ»՝ ժողով, «պաշպուղ»՝ նախագահ:

Կ'առաջարկուի հին թուրքերէն «քիլթիր» բառը գործածել մշակոյթի տեղ (culture) «թօմմաք» կենաց պարպելու: «Փիժամա» բառին համար կ'ըսեն թէ «պէյ» բառէն ծնած է, «ժամ»ը կը նշանակէ հագնիլ, որով «փիժամա» պէյին հագածը»:

Թուրք գրողները եւ լրագրողները հետեւելով վերէն տրուած հրամանին, իրարու հետ կը մրցին կարելի եղածին չափ հին թուրքերէն բառեր եւ բացատրութիւններ գործածելու համար, եւ այժմ տեսակ մը հանելուկ դարձած է թուրք թերթերու ընթերցումը:

ՀԱՅ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Վարդան Թիրանեան, բնիկ Կիւրինցի, որ կը բնակի Իսի – լէ – Մուլինօ, ռէօփ. 1ին, հինգշաբթի, Սէն Քլուի առջեւ Սէն գետը նետուելով անձնասպան կ'ըլլայ: Հակառակ ձկնորսներու ջանքերուն, հնարաւոր չըլլար զինքը ազատել: Մարմինը կը գտնուի միայն շաբաթ առաւօտ եւ թաղումը կը կատարուի երէկ առաւօտ, ժամը 9ին:

Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի գործերու անյաջողութեան: Անձնասպանը ծանօթ վաճառական մըն էր Իզմիրի:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ որ Լօզանի խորհրդաժողովին նախագահն է, գրեց Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարին որ Ժընեւի մէջ գումարուի փորձագէտներու նախապատրաստական յանձնաժողովը, որպէս զի հարկ եղած նախնական աշխատանքները կատարուին տնտեսական համաշխարհային խորհրդաժողովին համար: Յանձնաժողովը գործի պիտի սկսի 15 օրէն:

«Տէյլի Հէրըլտ» կը տեղեկանայ թէ այս խորհրդաժողովը հաւանաբար Ուաշինկթընի մէջ գումարուի յառաջիկայ տարուան սկիզբը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՔԱԲԻԹԻՒԼԱՍԻՈՆՆԵՐԸ ՋՆՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Աղեքսանդրիայէն կը հաղորդեն Լոնտոնի «Մորնինկ փօստ»ին թէ Սըտքը փաշա մտադիր է այս շաբթու Փարիզ գալ, բանակցելու համար Ֆրանսայի հետ, Եգիպտոսի քաբիթիւլասիոններուն ամբողջովին կամ մասամբ ջնջման մասին: Պատասխանատու շրջանակներ սակայն հաւանական չեն նկատեր այդպիսի վիճաբանութիւն մը, քանի որ, Եգիպտոսի մէջ պատահած նոր դէպքերու բերմամբ վտանգաւոր կը համարուի անպարաքով որ եւ է կարգադրութիւն ընել:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Թուրքերը այս օրերս կը տօնեն Անատոլուի յաղթանակին 10րդ տարեդարձը: Թերթերը այս առթիւ լեցուն են պատմական վերյիշումներով: Զինուորական աշխատակիցներ մանրամասնօրէն կը նկարագրեն 1922 Օգոստոսի վերջին կիսուն տեղի ունեցած զինուորական շարժումները: Մասնաւորապէս վեր կը հանեն Օգոստոս 26ի եւ 30ի ճակատամարտներուն կարեւորութիւնը: Իսկ յաղթանակին անհաւատալի արդիւնքները կը փառաբանեն հպարտութեամբ:

Հելլէն բանակը աւելի քան երեք տարիէ ի վեր գրաւած էր արեւմտեան Անատոլուն: 1919ի հաշտութեան կարգադրի օրերուն, Վէնիզէլոս յաջողած էր համոզել «Չորս Մեծերը» գրաւելու համար Իզմիրի շրջանը: Այս գրաւումը Թուրքերուն համար շատ աւելի ծանր հարուած եղած էր քան 1914-1918 չորս տարուան պատերազմին պատճառած աղէտները, աւելի նուաստացնող եւ ամօթալի՝ քան անջատումը յաւիտենական հողամասերու — Արաբիա, Պաղեստին, Միջագետք, Սուրիա:

Մօտիկ անցեալի դէպքերը շատ թարմ են տակաւին մոռցուելու համար: Հակառակ Թուրքին հանդէպ մեր զգացումներուն, անկարելի է չխոստովանիլ սա ճշմարտութիւնը թէ՝ Մեծ Պատերազմի չարաչար պարտութենէն վերջ, երբ ամէն տեղ քաղաքայլքում եւ յուսահատութիւն կը տիրէր, երբ Պոլսոյ մէջ Սուլթանը դաշնակիցներուն հլու կամակատարը դարձած էր եւ Դամատ Ալիի կառավարութիւնը անվերապահօրէն անձնատուր եղած էր անոնց, Անատոլուի մէջ գտնուեցան մարդիկ, որ ցնցեցին մեռած ջիղերը եւ քանի մը տարուան մէջ յաղթական բանակ մը մէջտեղ հանեցին, այնպէս կամ այնպէս: Միամիտ չենք հաւատալու համար թէ Թուրքը առանձին գլուխ հանեց այդ հսկայ գործը: Ո՛չ: Առանց Ռուսին, առանց Անգլիացիին, առանց Իտալացիին, նոյն իսկ առանց Ֆրանսացիին, Մուսթաֆա Քէմալ մը քանի մը տասնեակ համախոհներով չէր կրնար Հելլէնները Անատոլուէն քշելու չափ ուժ ձեռք բերել:

Մ. Քէմալի աստղը փայլեցաւ անոր համար, որ Թուրք էր եւ Թուրքիոյ ամէնէն բարգաւաճ մէկ հողամասը չէր կրնար Յունաստանին պատկանիլ: Այս վերջինը, որ Մեծ Պատերազմին մէջ մտած էր շատ ուշ եւ ամէնէն քիչ զոհողութիւնը ըրած էր, անշուշտ չպիտի կրնար առիւծի բաժինն ստանալ, երբ անդին մեծ դաշնակիցներուն մէջ կային որ պատառ մը հող չէին ստացած (Իտալիա): Մ. Քէմալին տեղ ուրիշ Թուրք զօրավար մը նոյն բանը պիտի ընէր, թերեւս աւելին:

Հիմա երբ ամէն տարի 1922 օգոստոսի յաղթանակներուն վրայ կը խօսին, Թուրքերը բառ չեն ըսեր 1918 սեպտեմբերի ամօթալի պարտութեանց մասին: Բայց, մենք Մուսթաֆա Քէմալը կը ճանչնանք այդ օրերէն: Երբ 1918 հոկտեմբեր 19ի գիշերը, Պաղեստինի ճակատին վրայ Անգլիացիները սկսան ընդհանուր յարձակողականը Թուրք բանակին դէմ, Մ. Քէմալ Նապլուսի մէջ եօթներորդ բանակի ընդհանուր հրամանատարն էր: Թնդանօթի առաջին ռումբերը պայթելուն պէս, գիշերանց իր ամբողջ սպայակոյտով դէպ ի Դամասկոս փախուստի ճամբան բռնեց, բախտին ձգելով ճակատի գործերը: Զօրաբաժինները առաջին իսկ հարուածին կըտոր – կտոր եղած կը նահանջէին: Յաջորդ օրը ութերորդ բանակի հրամանատար Ճէվատ փաշան է որ Թուլքերէմէն Նապլուս գալով, կազմակերպեց նահանջը իր եւ Մ. Քէմալի բանակի զինուորներուն: Քէմալի յանկարծակի փախուստը շատ ծանր տպաւորութիւն թողուց այն ատեն բոլոր Թուրք սպաներուն վրայ, որոնք զինուորականի անվայել կը գտնէին իր դասալքութիւնը: Ահա՛ այս Մուսթաֆա Քէմալն է որ հաղէն հերոսացաւ եւ այսօր իբրեւ աստուած կը պաշտուի ամբողջ Թուրքիոյ մէջ:

Յաղթանակի տասնամեակին առթիւ պէտք է յիշենք բոլոր այն օժանդակութիւնները, որ ընծայուեցան Քէմալի, զինքը վերածնուած Թուրքիան վերակենդանացնելու համար: Ցանկին գլուխը պատուոյ տեղը կը գրաւէ կարմիր Ռուսիան, որ 1919էն Սամսոնի մէջ Քէմալի ներկայացուցիչներուն հետ կնքած դաշինքով ռազմանիւթ եւ դրամ հայթայթեց:

Ոչ – նուազ պատուոյ բաժին ունի նաեւ Անգլիան, որ Մուսթաֆա Քէմալին հայթայթեց 150,000նոց բանակ մը: Երբ տակաւին ո՛չ մէկ հաշտութեան դաշնագիր կնքուած էր Թուրքիոյ հետ, անգլիական զինուորական իշխանութիւնները 1919ի առաջին սկսան արձակել զինուորները: Ամէն շաբաթ Եգիպտոսէն անգլիական շոգենաւերը Թուրք գերի կը փոխադրէին դէպ ի Պոլիս եւ Թրքական ուրիշ նաւահանգիստներ: Կովկասի, Տարտանէլի եւ Պաղեստինի ճակատները զրկուած էին շատոնց զէնք բանելու կարողութիւն ունեցող բոլոր այրերը: 1919ի սկիզբը Թուրքիան ո՛չ մէկ զինուոր ունէր: Անոնք որ վերադարձած էին արիւնալի կռիւներէն, գերանոցներու մէջ արգելափակուած էին: Մանաւանդ Եգիպտոսի գերանոցներուն մէջ: Առանց Անգլիոյ արձակած այդ գերիներուն, Մուսթաֆա Քէմալ շատ խեղճ բանակ մը միայն պիտի կրնար ոտքի կանգնեցնել: Այլ եւս չենք յիշեր Պոլսէն Անատոլու ղրկուած զէնքերն ու ռազմանիւթերը, անգլիացի պահակներու բարեացակամ հսկողութեան տակ:

Օժանդակողներու երրորդ աստիճանին վրայ կը գտնուի Իտալիան: Զինադադարին, Իտալիա գրաւած էր Ատալիա – Գոնիա շրջանը, որ դաշնակիցներուն կողմէ խոստացուած էր իբրեւ ազդեցութեան շրջանակ: Բայց նոյնքան յայտնի եղաւ թէ իր գրաւումը առժամեայ է եւ մանաւանդ երբ տեսաւ թէ ամէնէն խղոտ պատառը բաժին ինկաւ Յունաստանի, Միջերկրականի իր դրացիին որ հետզհետէ կը ստանար վտանգաւոր մրցակից մը ըլլալ, Իտալիա ձեռքի տակէ ամէն օժանդակութիւն ըրաւ Թուրքերուն, որպէս զի ծով թափեն Յոյները: Բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուին նաեւ Ֆրանսացիները, որ Կիլիկիոյ ճակատին վրայ կռիւները դադրեցնելով, քէմալական զինուորներուն առիթ տուին իրենց ամբողջ ուժը կեդրոնացնելու Հելլէն բանակին դէմ:

Այսօր, երբ Թուրքերը կը հպարտանան 1922ի յաղթանակով՝ Թուրքին «[illegible] ճիգ»ին վերագրելով Անատոլուի ազատագրումը, մենք պէտք չէ մոռնանք թէ ո՞վ կերտեց այդ յաղթանակը: Թուրք զինուորը կռուեցաւ, ճիշդ է, եւ մեծ զոհեր տուաւ: «Միլլիյէթ»ի մէջ զինուորական աշխատակից մը կը գրէ թէ օգոստոս 26ի յարձակողականէն վերջ գումարտակներ կային որոնց մէջ 12 հոգի միայն մնացած էին: Թրքական արիւնը հոսեցաւ առատօրէն՝ վերջնական յաղթանակի ճամբուն վրայ, սակայն Ռուսը, Անգլիացին, Իտալացին եւայլ մեծ պետութիւններ ճամբայ հարթեցին Մուսթաֆա Քէմալի յաղթանակին, անոր զօրավիգ ու ռահվիրայ եղան: Թրքական յաղթանակին հետ միաժամանակ պէտք է տօնել նաեւ միջազգային դիւանագիտութեան սադրանքները եւ դաս առնել անոնցմէ:

1922ը Թուրքերուն պարգեւեց Տումլու Փունարի, Գօճա – Թէփէի, Աֆիոնի եւ շրջանի յաղթանակները, որոնք այսօր պատմական դարձած են: Մենք ալ ունեցանք մեր Տումլու – Փունարները Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսայի մէջ, բայց մեր աստղը շուտ խաւարեցաւ:

1919ի Թուրքիան կրնայ դաս ըլլալ մեզի, այն իմաստով որ այսօրուան մեր կացութիւնը պէտք չէ յուսահատութեան մատնէ մեզ: Ինչպէս որ 13 տարի առաջ գետնաքարշ սողացող Թուրքը կրցաւ իր ազատ հայրենիքն ունենալ, այնպէս ալ մենք կրնանք ունենալ մերը: Տարիները շատ կարեւորութիւն չունին ազգերու պատմութեան մէջ: Կարեւորը ջիղ, կամք եւ հաւատք ունենալն է:

Որքան ատեն որ ատոնք չեն պակսիր, մենք ալ պիտի տօնենք մեր անկախ եւ ազատ հայրենիքի նոր յաղթանակները:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ մարդահամարը, որ կատարուեցաւ 1931ին, կը ցուցնէ թէ Սոմալիներու երկիրը ունի 990,815 բնակիչ, որոնց 1658ը Իտալացիներ են, իսկ Էրիթրէ՝ 621,776 (4565ը Իտալացի): Աֆրիկէի իտալական գաղութավայրերու, Երկոտասան կղզիներու եւ Թիէնցինի իտալական թաղամասին բնակչութիւնն է 2,454,894, որոնց 187,341ը Իտալացի կամ ուրիշ Եւրոպացիներ:

ՅԱՆՈՒՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայկական Դատի հետապնդման խնդրին մէջ, մեծ դժուարութիւններու առջեւ ենք:

Առերեւ պատճառ մը չէ, անշուշտ, որ մեր ժողովուրդի հաւատաւոր զանգուածը յամառ հետեւողականութեամբ մը չձգտի ձեռք ձգել իր արդար իրաւունքները:

Այդ իրաւունքներու մեկնաբանութեան մէջ է որ տարակարծիք ենք: Ոմանք բաւարարուած են ամբողջովի՛ն: Ուրիշներ յոռետես են: Ու կան, որ խօսք կուտան երկու ծայրայեղութիւններէն ալ:

Ատոր հետեւանքով է որ արտաքին ճակատին հետ ունինք եւ ներքին ճակատներ: Ու անոնք, որոնք մեզմէ դուրս պայքարի մը համար տրամադրութիւն, համաձայնութիւն եւ ուժ չունին, մեզմէ ներս եղած պայքարին մէջ ամենամեծ ուժը, ամենայամառ տրամադրութիւնը ցոյց կուտան:

Դիտելով իրենց այդ կեցուածքը, մարդ անգամ մը եւս կը համոզուի, որ, հայ ժողովուրդը, իր բոլոր տարրերով, պայքարի տրամադիր ու ընդունակ է:

Այո՛, բայց, այդ տրամադրութիւնը եւ ընդունակութիւնը մենք ի գործ կը դնենք մեր մարմնին վրայ, մինչ հարկ էր բոլոր մկանները մէկտեղել ու պրկել՝ հարուած մը պակաս ուտելու համար դուրսէն: Որովհետեւ թշնամին կը հարուածէ դեռ: Ո՛չ, թշնամին կը հարուածէ հիմա աւելի ուժգնօրէն: Աւելի սիստեմատիկ: Աւելի անխնայ:

Ու կռիւ կայ, դուրսէն մեր վրայ, նոյնիսկ հակառակ մեր կամքին:

Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց շատ տեղին ու բնորոշ էր հարցը զոր քանի մը խմբագրականներով դրաւ Յառաջ:

Յարձակումը կայ ու մենք պարտաւոր ենք ինքնապաշտպանութեան: Այս վերջին բառը անհաճոյ գայ, գուցէ, շատերու ականջին: Մեր երբեմն կեանքը, անխնամ շարունակութիւնը այս թարթափուն վիճակին, անընդհատ խինդ հարուածները, ու յարատեւ քայքայումը հայ զանգուածին, հասկնալիօրէն դրած են մեզ հոգեբանական մը շատերուն առջեւ:

— Մինչեւ ե՞րբ:

Ատոր պատասխանը պէտք են տալ, սակայն, ոչ թէ զայն դնողները, այլ մեր ուժերը, կարելիութիւնները, պայմանները:

«Յառաջ» շօշափած էր եւ՛ այդ կէտը: Թէ կրնանք աւելի ուժեղ ըլլալ, — ոչ մէկ տարակոյս է ասոր, ասոր համար, յաղթելն է մեր մէջ թաղնուած յոռետեսութեան: Երկրորդ՝ մեր բոլորին սերտ գործակցութիւնը: 1914էն առաջ իրար կը բզկտէինք: Երբ վտանգը եկաւ ու ճիւաղը իր թաթը երկարեց, միակամօրէն գրկեցին իրար:

Այսօ՞ր: Կը շարունակենք կռուըտիլ, խէթ նայիլ իրարու, հարուածել մէկզմէկ, քայքայուած կամ չքացած տեսնել իրար:

Ի՞նչ... որովհետեւ վտանգ չկա՞յ: Կա՛յ. եւ աւելի մեծը: Մեծ ոչ թէ ձեւով, այլ՝ արդիւնքով: Նաեւ՝ ինքնապաշտպանութեան մեր միջոցներու համեմատաբար աւելի նուազ զգալի ըլլալով:

Այս՛, մեծ նաեւ անոր համար, որ պատերազմի արհաւիրքին մէջ մեր գլխուն վերեւ կը տեսնէինք արիւնաթաթախ սուրը՝ ոստիկանը մեր դրանը առջեւ էր. դիակները փողոցներուն մէջ, մանուկներուն մեղքը մեր ականջներուն: Երէկ, ուրեմն, մարմին հարուածն էր, ու սթափիլ փորձեցինք: Փորձեցինք ընդդիմանալ, փոխադարձել: Այսօր, տարածուած հսկայ շէնքի մը մէջ, նորփակուած հօտ, ոզոզուած լոյսերու մէջ, բայց անկարող դուրս գալու, չենք անդրադառնար, երբ բոլէ առ բոլէ մախը կը խեղդէ մեզ:

Այդ մախը զգացած պէտք է ըլլայ «Յառաջ»ի խմբագիրը՝ իր վերջին շրջագայութեան ընթացքին: Զայն շնչած ու հոգեպէս ծանրացած:

Ա՜հ, եթէ բոլոր ղեկավարները անգամ մը գային ու շնչէին զայն մեզի հետ: Զգային թէ ինչպէս բոլէ առ բոլէ հայ արիւնը կը թունաւորուի, հայ տեսողութիւնը կը մթագնի, հայ բազկերակը կը դանդաղի, հայ ձայնը կը նուաղի:

Խրճիթէ՜ն: Թիթեղեայ կամ փայտէ ու խարխուլ տնակներէ՜ն: Անգործութենէ՜ն: Երբեք: Հոգեկան այն ճնշող փլուզումէն, որ օր օրի աղբիւր մը կը քաշէ հայ հաւատքի տաճարէն: Հայ մարդը կը դառնայ յա[illegible]. կը մոլորէ զայն, մաշեցնել կուտայ դուրսէն եկող փառքը ու յաղթած կամ լքուած հոգեպէս, յանկերգ մը կը դառնայ այլ եւս.

— Գէ՛ ազբար, կէց մըն ալ դուն դիր այս ժողովուրդին...

Մինչդեռ, հարկ է պաշտպանուիլ: Հարկ է ինքնապաշտպանուիլ: Թի՛չ է այդ բառը: Առէք զայն յարձակումի իմաստով: Բայց, ուժերու մէկտեղումի պայմանաւ: Վտանգը տեսնելով, այլ եւս կարենալ շօշափելով, փոխադարձ զիջողութեամբ, ներքին բոլոր ձեւի յաւակնութիւններն ու կիրքերը լռեցնելով, ջերմօրէն, մետասաներորդ ժամուն գոնէ խրատուած ըլլալով ու խելքի եկած ըլլալով, ու մամուլով, բեմով, անձնական թէ հաւաքական շփումներով ընդհանրացնելով միակամ եւ հաւաքական ճիգի մը հարկադրանքն ու տոկողականութիւնը՝ ընդդէմ յարաճուն ու մեզ միանգամընդմիշտ կլանել սպառնացող չարիքին ու յանուն ստեղծագործ, արժէքաւոր, հալածական, բայց խոստմնալից ժողովուրդի մը մնացորդներու փրկութեան:

Ատով փրկած կ'ըլլանք, նաեւ մեր ազգային գոյութեան տեւականացումը սպառնացող վտանգէն...

Վ. ԻՆՃԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Անշուշտ շատերը հետաքրքրուած են մեր նորահաս սերունդի անուններով: Բայց մինչեւ հիմա, շատ քիչեր արտայայտուած են օտար անուններու գործածութեան մասին: Գաղութներու մէջ, նոր սերունդը հայեցի դաստիարակութեամբ կրթելու, հայ շունչով ու աւանդութիւններով սնուցանելու համար՝ հայ մամուլը, (մասնաւորաբար դաշնակցական մամուլը), արձանագրեց շարք մը օգտակար թելադրանքներ ու միջոցներ, սակայն պատասխանատու հօտանքները երբեք լրջօրէն չմօտեցան խնդրին ու կուսակցական քինախնդրութեան հետեւանքով, կրթական գործը կրկին մընաց թուղթի ու թերթի էջերուն վըրայ, իբրեւ հում նիւթ...

Գաղութներու ղեկավարութեան համար ուժեղ Մարմին մը հիմնելու հարցը սպասուած արդիւնքը չտուաւ: Փարիզը դարձեր է քարացած սիրտ՝ իր մտաւորական նշանաւոր դէմքերովն ու դէպքերովը: Միայն պատգամներ ու ուղղութիւններ մատնանշելով:

Այսօր մեր խօսքը օտար անուններու մասին է: Քանի՛ անգամ հանդիպեր եմ հայ թերթերու, որոնց մէջ կը ծանուցուի նորածինին անունը, — Հանրիէթ, Անժէլ, Փասգալ, Անթուանէթ, Ժօզէֆ, եւայլն:

Օտար անուններու կիրառումը մեր նորածին եւ նորահաս սերունդին համար, խիստ վնասաբեր է ազգային տեսակէտով: Այս համայնակուլ խառնարանին մէջ, ուր կան բազմաթիւ ազգութիւններ ու լեզուներ՝ իրայատուկ բարբառներով ու ասացուածքներով, մենք եւ մեզ նման բոլոր փոքրամասնութիւնները, դատապարտուած են ենթարկուելու տիրող լեզուի ու մշակոյթի ճնշումներուն, գերակշռութեան՝ կլանուելով անոնց ուժեղ ու տիրական ազդեցութիւններէն: Մենք, Հայերս, ըլլալով Արեւելքի երբեմնի ազգութեանց էն ուժեղն ու անսասանը, բծախնդիր էինք մեր հայրենի բարքերուն ու սովորոյթներուն, աւանդական խաղերուն ու տաղերուն: Թուրքը կը ջարդէր, արհամարհել կ'ընէր Հայը, բայց հաստարմատ կաղնիի պէս կը վերնձուղէր հայ ժողովուրդը, ծիլեր դուրս կուտար ամէն կողմէ՝ ու տարիներ յետոյ՝ արդէն իր հովանին կը տարածէր իր շրջապատին վրայ: Այնքան ժամանակ ենթարկուելէ յետոյ Թուրք բարբարոս բռնակալութեան եւ այլ ազգերու գերիշխանութեան լուծին, քաղաքականապէս պարտուած՝ դարձեալ կը պահէինք մեր ազգային ու ցեղային ինքնուրոյն դիմագիծը, բարքերն ու աւանդութիւնները մեր լեզուին գերակշռութիւնը, գրականութիւնն ու արուեստի բոլոր յատկութիւնները: Թուրքիոյ մէջ ծնած Հայը Մահմետ, Օսման, Ալի կամ Հիւսէյին չէր մկրտուեր (բաց ի ջարդի օրերէն), այլ Արամ, Սարգիս, Թորոս կամ Գրիգոր անուններով: Այդ էր պատճառը որ հետզհետէ հասնող սերունդը ինքնագիտակցութեան կուգար, կը շաղուէր տարէց ու փորձառու սերունդին հետ, կը հետաքրքրուէր ազգային ընդհանուր մտահոգութիւններով ու ազատութեան գաղափարով: Այդ սերունդը, իր պարտականութիւնը կատարեց հայրենիքի ազատագրական պայքարի ընթացքին ու նորագոյն պատմագիրը անշուշտ ոսկի տառերով պիտի արձանագրէ այդ սերունդին անունը:

Իսկ այն սերունդը որ ծնաւ տարագրութեան ճամբաներուն վրայ, քալեց արաբական անապատն ու Տէր – Զօրը, պարտուրանքի ամբողջ սարսուռը իր զանկին մէջ՝ այսօր հասակ կը նետէ նոյնքան խորթ ու ապերջանիկ պողոտաներու վրայ:

Այս սերունդը քիչ շատ կը հետաքրքրուի մեր ազգային ու կուսակցական շարժումներով, պատմութեան անցած հերոսներու առասպելական քաջութիւններով, իր մտածումին ու գաղափարին աստղը դարձնելով Հայրենիքի ազատագրութեան սրբազան գիտակցութիւնը: Երրորդ սերունդը որ այսօր կը մեծնայ, հասակ կը նետէ դարձեալ օտար ափերու վրայ, իր ընդհանուր վիճակով եւ ըմբռնումով, բոլորովին տարբեր կը ներկայանայ մեր աչքերուն: Այս սերունդը, որուն վրայ կը լարենք մեր բոլոր ուշադրութիւնը, հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը, մեզ կը դնէ մեծ հարցականի մը առջեւ:

Նախ, դատելով իր արտաքինէն, — խորթ ու օտար անունով — մեր կարծիքներն ու ենթադրութիւնները բոլորովին հակադիր իմաստ մը կը վերածուին: Ան մեզի կը ներկայանայ կրթութիւնով ու անունով օտար, մըշակոյթով ու քաղաքակրթութեամբ տարբեր՝ եւ ծնունդով միայն հայ: Խօսք յանգանքը որ կ'ուզենք նետել նորահաս սերունդի վզին՝ արդար չէ, անոր համար որ, նոր սերունդը ինքն իր գլխուն չէ որ կը մեծնայ, կը զարգանայ, այլ միջավայրը եւ իր ծնողքն են որ կ'ենթարկեն օտար կրթութեան:

Նոր սերունդի փրկութեան համար մեծ ու տիրական դեր կատարեցին «Հայրենիք» եւ «Յառաջ», բանալով հարցարաններ, կարծիքներու եւ արտայայտութեանց համար: Անշուշտ փոքրիկ բայց յուսատու ձեռք մը բացին այս զոյգ լրագիրներու հարցարանները. «Հայրենիք» այժմ բացած է անգլիերէն հարցարան մը, ամերիկահայ սերունդին համար, ինչ որ մեծապէս կը նպաստէ նոր սերունդի շարժումին: Բայց եւ այնպէս, հարցը կը մնայ անլուծելի: Պատճառը այն է որ, տակաւին մեր մէջ կը պակսի այն ազդակը, որ կարենար այս ընդհանուր քաոսին մէջէն դուրս, մաքրել բոլոր անպէտ ու վնասակար տարրերը, չէզոքացնէր «չարլըթաններ»ն ու «ճառ»ի եւ խօսքի ասպետները: Այն ատեն գործունէութեան ասպարէզը կը մնար լուրջ ու հասուն մարդոց ձեռքը:

Տարուէ տարի, նոր սերունդը, ո՛չ միայն հայեցի դաստիարակութեամբ չի մեծնար, այլ եւ անուն կը փոխէ: Պօղոսը «Փօլ», Յովհաննէսը «Ժան», Յարութիւնը «Փասգալ» եւ Գէորգը «Ժորժ» կը յորջորջուին:

Երբ հայերէն անուններու փոխարէն կը գործածուին օտար անուններ, այն ալ նոր սերունդին համար, որ իր աչքը բացաւ օտար կամարներու տակ, անհարազատ ազգերու խառնարանին մէջ, վաղը ազգի գաղափարն ալ կը մոռցուի:

Կ'անցնիմ փողոցներէն, նոյն պատկերն է ճամբուս վրայ: — Ժան Փօլ, Անթուան, Լուիզ, Մարի, Ժօզէֆ, եւն.: Գեղեցիկ անուննե՞ր կ'ուզէք, հայ մայրեր ու հայրեր, մոռցեր էք Անդրանիկն ու Մուրատը, Սերոբն ու Հրայրը, Արամն ու Գէորգ Ջաւուշը, Քեռին, Վահանը, Կայծակը, Գեւոն, Կարօն, Վարդանը եւայլն, շարեցէք որքան որ կ'ուզէք:

Սկսինք տարրականէն, նախանձախնդրութեամբ պահելով հայկական անունները:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔՆՈՑՆԵՐԸ

Միշտ նոյն դժգոհութիւնը, - արտաքնոց չկայ: «Խորհր. Հայաստան»ի մէջ (20 Օգոստոս) կը կարդանք «Մեզ ազատեցէք կեղտից ու վարակից» խորագրին տակ.—

Մենք կը բնակւինք քաղաքին (Երեւան) կեդրոնը, գիւղացիի ցան Գիւղցի իջեւանին մէջ, 80-85 բազմանդամ ընտանիքներ: Բնակիչները իրենց աղբը կը թափեն դռներուն մօտ: Իջեւանը արտաքնոց չունի: Բնակիչները կ'օգտուին բացօթեայ տարածութենէ մը, որ ամիսներով չի մաքրուիր, գարշահոտութիւնը տարածուած է ամբողջ շրջակայքը:

Իջեւանի յայն բակը, ուր կանգ կ'առնեն գիւղերէն եկած սայլերն ու ֆուրգոնները, գրեթէ չի մաքրուիր: Բաւական է որ քիչ մը անձրեւ գայ, այլ եւս կարելի չէ անցուդարձը: Մարդ մինչեւ ծունկերը կը խրի թրիքին մէջ: Եւ այս ամէնը առողջապահական բաժնին քթին տակ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Խորհրդ. Հայաստանի տնտես… թիւններու ղեկավար Ս. Թորոս… եւ Ամերիկայի Համախարբերդցիակ… կան Միութեան ներկայացուցի… Գրիգորեանի միջեւ հետեւեալ… մաձայնութիւնը ստորագրուա… Նոր Խարբերդի շինութեան հա…

Մենք, ներքոյ ստորագրեալ… մէկ կողմէն Նոր Խարբերդի հ… տանի Վարչութիւնը՝ յանձին… նախագահ Բ. Գրիգորեանի, եւ… կողմէն Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհրդ. Տ… տնտեսութիւններու Թրըսթի յանձին… նոր ղեկավար Սմբատ Թորոսեա… կնքեցինք հետեւեալ համաձայ… գիրը.—

1.— Նոր Խարբերդի Հայրենակ… Վարչութիւնը եւ Հ. Ս. Խ. Հ. Խոր… Տնտեսութիւններու Թրըսթը կը… մաձայնին Նոր Խարբերդի կը… գամասի վրայ հիմնուած Թէքէ… Խորհրդ Տնտեսութիւնը իր… մադրութեան տակ դնուած… հեկտար ոռոգելի հողամասէ… 3000 անջրդի հողամասը միա… Նոր Խարբերդի իր 1400 հեկտար… գամասովը եւ կազմել մի Խոր… Տնտեսութիւն՝ ընդամէնը 7100… տար հող: Այս միացումը հնար… պիտի ընէ ամենակարճ ժամանակ… մեքենայացնել Նոր Խարբերդ… դարձնել մի խոշոր կուլտուրակ… վայր, ապահովելու 10-12 հա… բնակչութեան բարեկեցութիւ…

2.— Նոր Խարբերդի ամբողջ… գամասը եւ անոր վրայ կառուց… ւած կամ քաղաքը, ինչպէս… Թէքէ Գիւղ Խ. Տնտեսութիւնը… ցած յետ այսու պիտի կոչուի… Խարբերդ, իսկ Խորհր. Տնտես… նը պիտի ճանչցուի Նոր Խարբ… Խորհր. Տնտեսութիւն:

3.— Նոր Խարբերդի Հայրենակ… Վարչութեան յառաջ տարած… կայ շինարարութիւնը պիտի… բունակուի ծրագրեալ ուղղութեա… աւելի ուժգնօրէն, Նոր Խարբ… Հայաստանի Վարչութեան հսկո… թեան տակ, որ հաշուետու է… րիկայի Միացեալ Նահանգներու… մախարբերդցիական Միութ… Կեդր. Գործադիր Մարմնին: Փո… ներու մէկ մասը պիտի կոչուի… բերդի այն գիւղերուն անունն… որոնց հայրենակցական Միութի… ները Ամերիկայի մէջ կը մի… Համախարբերդցիական Միութ… ու դրամական օժանդակութի… տան Նոր Խարբերդի շինութեան…

4.— Նոր Խարբերդի Խորհր… տեսութիւնը թէ իր մէջ… թէ Համախարբերդցիական Մ… թեան ձեռամբ կառուցուած… րուն մէջ պարտաւոր է նախ… տասահմանէն եկող Խարբերդցի… բնակեցնել, ապահովելով անոնց… խատանք եւ տնտեսական յա… րութիւններ:

Ծանօթ.— Եթէ Համախարբ… ցիական Միութեան ձեռամբ… ուցուած բնակարաններուն… մասը անգործածելի մնայ բա… նաչափ Խարբերդցիներ չգա… պատճառաւ, Նոր Խարբերդի… տանի Վարչութեան գիտութեամբ… անոնցմէ սենեակներ պիտի… կացնէ իր աշխատակիցներուն… բելով վարձ ըստ պետական… ներու:

5.— Նոր Խարբերդի Վարչ… նը իրաւական տէրն է Համ… բերդցիական Միութեան… կողմէ արտասահմանէն… դրամներու եւ մեքենաներ… քենաներէն գոյացած… արժէքները պիտի ծախսուի… Խարբերդի շինութեան համար… յարմարութեանց: Սակայն Նոր… բերդի Վարչութիւնը որպէս… հաւասար շահագրգռուած կողմ… տաւոր է ցոյց տալ հնարաւոր… նական օժանդակութիւն, որ… Նոր Խարբերդի Խորհրդ… թիւնը կարելի ըլլայ մեք… յացնել: Ըստ որում պաշտօն… ստացուելիք մեքենաներու… առաջնութիւնը տալու է Նոր… բերդի Խորհրդային Տնտես…

6.— Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհրդայի… տեսութիւններու Թրըսթը… տար իրաւունք ունի Նոր Խարբ… Տնտեսութիւնը ղեկավարել… տեսութեան աշխատանքներ… ռաջ տանիլ Պետական Օրէնք… և Խորհր.տնտեսութեան շինար… թեան ծրագրին համաձայն… Խարբերդի Խորհրդ. Տնտեսութ… տրամադրութեան տակ ինչպէ… հանուր հողամասի ոռոգման… ման, գիւղատնտեսական…

քաններու տնեցման, եւ անասնապահութեան զարգացման հսկելու լիազօր իրաւունքը վերապահուած է Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհրդ. Տնտեսութիւններու Թէքնիքին եւ անոր ղեկավարութեամբ Նոր Խորհրդի Խորհրդ. Տնտեսութեան։

7.— Սոյն համաձայնագիրը կնքողներէն մէկին կամ միւսին թոյլ կը տրուի դուրս գալ, եթէ ընդհանուր հասարակութեան շահերը ի մտի ունենալով եւ հիմնաւորուած պատճառաբանութիւններով ապացուցանէ որ Տնտեսութիւններու միացումը օգտակար եղած չէ, եւ կամ մէկ կողմը անպատասխանատու գործեր կատարած է։ Այսպիսին իր դրամը պատճառաբանութիւնները ներկայացնելու է միւս կողմին թուականէն 3 ամիս յառաջ։

8. Սոյն համաձայնագիրը հող ժողկոմատի միջոցաւ ներկայացուած է ժողկոմխորհին, եւ Հ. Ս. Խ. Հ. ժողկոմխորհի կողմէն վաւերացուելով ի զօրու է։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պուլկարիան ձող կ'ուզէ Թուրքիայէն

«Վաքթ»ի խմբագրապետ Մեհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ.—

«Թրակիա» թերթը կ'ըսէ թէ Պուլկարիա եւ Սերպիա միանալով պատերազմ պիտի բանան Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դէմ։

Պուլկարիոյ մէջ «Թրակիացիներու Միութիւն» անունով գրգռութեանց օջախ մը կայ։ Այս կազմակերպութիւնը կ'աշխատի ջուրը պղտորել ջանալով բոլոր անոնց, որոնք կ'ուզեն Պուլկարիան ալ առնել Թուրքահայերէն բարեկամութեան շրջանակին մէջ՝ դէպ ի Պալքանեան Միութիւն։

Պուլկարիոյ հանրային կարծիքը փոխանակ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ բարեկամանալու եւ Պալքանեան միացումին ալ անոնց շուրջ համախմբելու, ընդհակառակն, կ'ուզէ Սերպիոյ հետ միանալով վտանգել Պալքաններու խաղաղութիւնը։

Անկէ առաջ այս սիւնակներուն մէջ ուշադրութիւն հրաւիրած էինք Թրակիացիներու կազմակերպութեան այս կարգի վտանգաւոր գրգռութեանց վրայ։ «Թրակիա» թերթը, որ օրկանն է յիշեալ կազմակերպութեանց, վերջերս պատասխանած է մեզի։ Այդ պատասխանը իրը թէ կը ձգտի Թրակիացիներու կազմակերպութեան խաղաղասիրութիւնը ապացուցանելու, սակայն, իրականին մէջ անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ո՛ր աստիճան իրաւացի էին մեր գրութիւնները։

Այս մասին գաղափար մը տալու համար տարբեր կ'արտատպենք խնդրոյ առարկայ յօդուածին կտոր մը մասերը։

— «Թրակիացիներու կազմակերպութիւնը բնականաբար անկեղծ բաղձանքներով պիտի ուզէ պուլկարեւսերպ համաձայնութիւն մը, որովհետեւ նման համաձայնութիւն մը պալքանեան իրական եղբայրութեան մը պիտի ըլլայ»։

Մինչդեռ, աւելի յառաջ, «Թրակիա» թերթը հետեւեալ տողերը կը գրէ.

— «Ընդունելի է այն գործունեայ առնչը (?), որմէ կը տառապին Թուրքերն ու Հելլէնները։ Շատ ուշացնելու հետեւանքով առաջ եկած ատամնօգուտ այդ գործնակ խնդիրը լուծելու համար վիրաբոյժին հասնու նշդրակը անհրաժեշտ է։ Պալքաններուն մէջ իրական բարեկամութիւնն ու տեւական խաղաղութիւնը այն ատեն միայն կրնայ հաստատուիլ»։

Առանց մեծ ճիգ թափելու, կարելի է տեսնել այն հոկայական հակասութիւնը որ կայ «Թրակիա» թերթին յայտնած երկու գաղափարներուն միջեւ։ Երկրորդ հատուածին մէջ յիշուած «վիրաբոյժի նշդրակ» եւ «բժշկական գործողութիւն» բացատրութիւնները ի՞նչ կը նշանակեն։

Այս ընթացքը պարզապէս դաւադրութիւն մըն է պալքանեան խաղաղութեան հանդէպ։

Ինչպէս աւելի առաջ ալ գրած էինք, մենք վստահութիւն ունինք պուլկար հանրային կարծիքին ողջմտութեան մասին։ Գիտենք որ պուլկար ազգը համոզուած է թէ այլ եւս որ եւ է առկախ խնդիր չէ մնացած Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Մենք կարեւորութիւն կ'ընծայենք բարեկամական այն հաւաստիքներուն, զորս ամէն առթիւ կուտայ Պուլկարիոյ արդի կառավարութիւնը։ Թրակիացիներու կազմակերպութիւն կոչուած գրգռութեանց օջախը ի վերջոյ կարեւոր դեր մըն ալ չի գրաւեր Պուլկարիոյ մէջ։

Հակառակ այս բոլորին, չենք կրնար աչք գոցել, երբ ծայրայեղ ազգայնական թերթ մը կը դաւէ խաղաղութեան դէմ. Այդ պատճառով անգամ մը եւս ուշադրութեան կը հրաւիրենք հակաթուրք հրատարակութեանց վրայ։

ՆԱԽԱՆԻՒԹԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ գործատէրերն ու ճարտարարարները ժողով մը գումարելով խորհրդակցութիւններ կատարեցին բաժնեցուցակի նոր որոշմնագիրին գործադրութեան հետեւանքով ստեղծուած կացութեան մասին։ Ներկայ էին Պոլսոյ երեսփոխան Վասիֆ եւ Խալիք Ներկայացուցիչ Ճէվտէթ Քէրիմ պէյերը, ինչպէս նաեւ երկու հարիւրի մօտ ճարտարարարներ։

Խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյի յայտարարութեանց մասին։ Գործավարը յայտնած էր թէ բաժնեցուցակի եռամսեայ նոր ցանկին մէջ Յունիս միլիոնի նախանիւթ միայն նշանակուած էր եւ թէ աւելի քանակութեամբ ապրանք ներածելու համար անհրաժեշտ է արտածման վկայագիր ցոյց տալ։

Գործավարը յայտնած էր նաեւ որ նախանիւթերու գնման գործակցական ընկերութիւն մը կազմելու պարագային, կարելի պիտի ըլլար աւելի մեծ քանակութեամբ նախանիւթ ներածելու արտօնութիւն ձեռք բերել։

Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ իսկոյն ձեռնարկել գործավարին յանձնարարած գործակցական ընկերութեան կազմութեան։

Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ 24 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկել Էնգիւրի, որպէս զի կառավարութենէ արտօնութիւն ձեռք բերուի նախանիւթեր ներածելու, մինչեւ որ կազմուի գործակցականը։

ԲԱԺՆԵՑՈՒՑԱԿԻ ՆՈՐ ՈՐՈՇՄՆԱԳԻՐԸ

Բաժնեցուցակի նոր որոշմնագիրը գործադրութեան դրուած է արդէն։

Կատարուած ապրանքները կարելի պիտի ըլլայ ներածել Սեպտեմբերի ընթացքին։ Առեւտր. Սենեակը թիւի եւ թուականի կարգով պիտի արձանագրէ այդ առթիւ վաճառականներու կողմէ կատարուած դիմումները։ Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ երկրին իրական պահանջներուն չափ միայն ներածում կատարել։

Առեւտրական Սենեակի Վարչական Մարմինը ամէն օր նիստ պիտի գումարէ եւ մանաւանդ պիտի զբաղի Սեպտեմբերի ընթացքին մտցուելիք ապրանքներու խնդրով։

Վարչական Մարմինը առաւելն երեք օրուան ընթացքին պէտք է քննէ եւ Առեւտրական Սենեակի նախագահին յանձնէ վաճառականներուն կողմէ ներկայացուած փաստաթուղթերը։

Արտածումները ճշդող յանձնաժողովներն ալ գործի ձեռնարկած են եւ դիմումներ պիտի ընդունին։ Յանձնաժողովները արտածման արտօնութիւն պիտի տան այն վաճառականներուն, որոնք 5 թիւ բաժնեցուցակի որոշմնագրին մէջ յիշուած թէք. արտադրութիւնները կ'ուզեն արտածել եւ այդ նպատակով դիմում կը կատարեն հրահանգին բացատրուած ձեւով։

Ինչպէս գրած էինք աւելի առաջ արտածուած թէք. ապրանքներուն փոխարժէքին կէսին համապատասխան արժէքով ներածում պիտի կարենան կատարել բոլոր անոնք, որ արտածման յանձնաժողովին արտածման արտօնագիրը ունին։

Բաժնեցուցակի նոր որոշմնագրին գործադրութեան հետեւանքով, տեղական ճարտարարուեստին համար անհրաժեշտ նախանիւթերէ գործածութեան տուրք (մուամէլէ վէրկիսի) պիտի առնուի։

Անկէ առաջ ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքէն օգտուող գործարանները, նախանիւթերու ներածման ատեն գործածութեան տուրք չէին վճարեր, այլ անոնք գործարանէն բանուած վիճակի մէջ դուրս հանուած ապրանքին միայն հարիւրին 10 համեմատութեամբ տուրք կը գանձուէր։ Մինչեւ հիմա այս ձեւով կը շարունակուէր։ Մինչդեռ ներկայիս նախանիւթերէն ալ մաքսատուրք կը գանձուի եւ այդ առթիւ մաքսային վարչութիւնը հարիւրին 10 համեմատութեամբ գործածութեան տուրք կը գանձէ։ Այս հաշուով գործարանատէրերը երկու անգամ, այսինքն հարիւրին 20 համեմատութեամբ գործածութեան տուրք վճարած կ'ըլլան։

Ճարտարարարները առարկութիւններ կ'ընեն այս կրկնակ տուրքին դէմ եւ որոշած են պատուիրակութիւն մը ղրկել Էնկիւրի, խնդիրը լուսաբանելու համար։

ՆՈՐ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՏԵՂԸ ՈՐՈՇՈՒԱԾ

Տիգրանակերտի Ամերիկայի Հայրենակցական եւ Վերաշինական Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը պաշտօնական նամակով դիմած էր Խ. Հայաստանի կառավարութեան, բաղձանք յայտնելով Նոր Տիգրանակերտ անունով աւան մը շինելու։ Վերջերս ստացուած պատասխան նամակները կ'իմացնեն թէ Նոր Տիգրանակերտի տեղը որոշուած է Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մօտ, Նոր Մալաթիոյ եւ Նոր Սեբաստիոյ մէջտեղը, որ յարմարագոյն տեղը կը նկատուի իր շատ մը առաւելութիւններուն համար։

Տուներու շինութեան համար տրուած է 16 սենեակնոց յարկաբաժին-տուներու յատակագիծը, որ խիստ նպատակայարմար է միանգամայն խնայողական, քանի տանձին (?) մէջ երկու ընտանիքի համար տուներ շինելը։ Այժմ Երեւան քաղաքին մէջ եւ անմիջական մօտերը կը գտնուին 43 Տիգրանակերտցիներ, որոնք լսելով Նոր Տիգրանակերտի մը շինութեան աւետաւոր լուրը, 13 յաւփահասներով (?) կը կազմեն Հայրենակցականի մասնաճիւղ մը։

Հայրենակցականի Կեդր. Վարչութիւնը, ըստ Պատգամ. ժողովի որոշման անմիջապէս 3000 տոլար ղրկած է, փութով գործի ձեռնարկելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բարի ճանապարհ

ՎԻԷՆ, 3 Սեպտ.— Չորս տարի առաջ, 1928ին, երկու պարսկահայ ուսանողներ եկան Ֆրանսա, բարձրագոյն ուսում առնելու եւ վերադառնալու համար։

Դժբախտաբար, քանի մը ամիս վերջ, արդէն յուսախաբ եղած էին։ Ձախող բան մը որ իրենց թելադրուած էր, ալ միայն տեսան, Ֆրանսայի գործարաններու մուխն ու ծուխը, զայն խառնելով իրենց քրտինքին հետ։ Շատ ժամանակ առաջ ալ կորսուած միացին, տեսան Եւրոպայի լայնհուն պայքարները, եւ այսօր չորս տարի վերջ, պանդխտութեան ցուպը նետելով մէկ կողմ, կը դառնան դէպի տուն, Թաւրիզ։

Երկու ընկերները, Արամ Գասպէք եւ Բ. Ազարեկեան, որ 4 տարի շարունակ, մեր շրջաններուն (Լիոն, Վիէն եւ Լիւտո) մէջ կը գտնուէին, կուսակցական շատ մը աշխատանքներ տարած են, կենալով մեր շարքերուն առաջին գծին վրայ։

Տակաւին իրենց պատանի հասակէն, եղած են Թաւրիզի Հ. Յ. Դ. աշակերտական կազմակերպութեան մէջ, թրծուած մեծ ընկերներու շունչին տակ։ Բան մը, որ մենք չանտեսենք մեր պատասխանատուութեան օրերուն։

Այս քանի մը տեղեկութիւններէն յետոյ, ես եւ Վիէնի բոլոր ընկերներուս կողմէ, կը մաղթեմ բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն։

Ընկերներ, երբ հասնիք Պէյրութ, այնտեղ մենք ունինք հայ աշակերտի երկու ալեզարդ աշակերտներ, մի՛ մոռնաք անոնց մեր ողջոյնները հաղորդել։ Երբ անցնիք Պէյրութ քաղաքէն, Շամէն, Հալէպէ քաղաքէն, քիչ անդին, երբ հանդիպիք Տէր Զօրին, կանգ առէք, վերծի չէ՞ք... Լռութեամբ երկու ծունկ աղօթք, եւ շարունակեցէք։ Պաղտատէն, Մուսուլէն մինչեւ Պարսկաստան, այս ամբողջ անապատի երկանքին, բազմահազար մեր պայքարի ընկերներուն ողջոյններ տարէք։ Եւ երբ հասնիք Թաւրիզ, այնտեղ ունինք հի՛ն օրերէն ուխտաւոր մը։ Մեր սրտագին ողջոյնը տարէք իրեն։ Դարձեալ այնտեղ մենք ունինք ծերունի կրօնաւոր մը, կէս դարու կուսն մը։ Մի մոռնաք անոր աջը համբուրել մեր կողմէ։ Վերջապէս, երբ ընկերներու հետ, ձեր գեղեցիկ դաշտերը պտոյտի ելլէք, կամ սեղաններու շուրջ բոլորուիք, մի մոռնաք պայքարի ճամբան։

Ն. Գալէ

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՐԾ, ՈՉ ԹԷ ԽՕՍՔ

— :•: —

Արեւմտի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ ներգաղթի եւ բնակարաններու շինութեան մասին (31 օգոստ.)։

— «Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ որ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ բնակարանային տագնապը տակաւին կը տեւէ։ Տագնապը քիչ մը աւելի խռութեամբ կը զգացուի Հայաստանի մէջ, հասկնալի պատճառներով։

Տրամադրելի բնակարաններ չկան նոր գաղթականներու համար։ Կառավարութիւնը իր միջոցներով, տասը հազարին համար աղէկ գէշ բնակարան գտաւ ու տեղաւորեց գաղթականութիւնը. Աւելին կրնա՞յ ընել թէ ոչ։ Հարցը այս կերպով դրուած չէ։ Գաղութահայութիւնը կատարե՞ց իր խոստումն ու պարտականութիւնը ներգաղթին հանդէպ։ Ահա հարցը, որուն պատասխանը ժխտական է։

Ոչ Բարեգործականը, ոչ ալ հայրենակցական միութիւնները բնակարանային շինութեան ոչ մէկ կերպով յառաջացին։ Ներգաղթի պէս կարեւոր ձեռնարկի մը համար, Բարեգործականը գոհացաւ գաղթականներուն բերանը փշրանք նետելով, իսկ ուրիշ մարմիններ խանդավառութենէ անդին չանցան։

Հայաստանի «բարեկամ» թերթերը, Հայաստանի կառավարութեան ներգաղթի քաղաքականութիւնը քննադատելով եւ կատարուած գործին կարեւորութիւնը չնշելով բաւականացան միայն. Երեւոյթները փրկելու համար, անոնք աւելի հարուածներ տուին Բարեգործականին, բաւարար չափով ներգաղթին ուժ չտալուն համար, միւս կողմէ սակայն առաջ քշելով համաշխարհային տնտեսական տագնապին ունեցած յոռի ազդեցութիւնը Բարեգործականի գանձին վրայ։ Թէ՛ դիտողութիւն եւ թէ՛ արդարացում։

Երեւանի մէջ, մեզմէ աւելի լաւ կը տեսնեն «բարեկամ»ներուն հակասութիւնները, որ դարձած են անշարժ դրամագլուխ գաղութներու մէջ կուսակցական նուաճումներ կատարելու համար։

Եթէ անկեղծ փափաք կայ ներգաղթը տեւական դարձնելու եւ գաղթականական տագնապին քիչ առ քիչ վերջ տալու, պէտք է ուրեմն ընդառաջ երթալ Հայաստանի կառավարութեան փափաքին։ Դրամ տրամադրել բնակարան շինելու համար։

«Բարեկամ» թերթերը այլ եւս պէտք է դադրին քարոզ կարդալէ եւ ներգաղթին բարիքները թուելէ։ Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ գովասանքի, ոչ ալ պանծացումի պէտք ունի։ Գործ, միայն գործ։ Ահա կարեւորը։ «Պայքար» փոխանակ հազար խմբագրական գրելու ներգաղթի մասին, աւելի մեծ ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլայ, եթէ երկու մեծղի երկարութեամբ տախտակ մը ղրկէ Հայաստան։ Ահա, այսքան անարժէք դարձած են չոր համակրանքները ու կոկորդիլոսեան արցունքները»։

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

«Հայ մշակոյթի օրը» (9 հոկտեմբերին) կազմակերպիչ յանձնաժողովը իր վերջին նիստին հրաւիրած էր քանի մը հայ արուեստագէտներ, որոնց հետ միասին յանձնաժողովը քննութեան առաւ Հայ Մշ. Օրուան առթիւ հրատարակուելիք գրքոյկներուն համար ստացուած նկարները եւ էսքիզները։ Մրցման համար նկարներ ստացուած էին ընդամէնը միայն վեց նկարիչներէ (չորսը Փարիզէն, երկուքը արտասահմանէն), բայց դժբախտաբար այն ալ ամէնքն ո՛չ լիովին գոհացուցիչ։

Մտքերու փոխանակութենէ ու քուէարկութենէ յետոյ, որոշուեցաւ, որ այս տարուան համար ստացուած նկարները անհամապատասխան են։

Գալով հոկտեմբերի 9ին յայտագիրին, (բանախօսութիւն, երգչախումբ, ջութակ, երգ, դաշնակ եւ թաւջութակ), յանձնախումբը որոշեց, որ այդ օրը նոյնպէս ներկայացուի Փարիզի հայ դերասանական խումբին կողմէ Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար» կատակերգութեան հոյակապ «դատաստանական խորհուրդ» տեսարանը։

Տ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

«ՀԻԹԼԵՐՆ ԱԼ ԳԵՏԻՆՆ ԱՆՑՆԻ...»

Հիթլէրն ալ իր արկածներն ունի։ Ահա վերջինը.—

Հիթլէր կը մեկնի Շտուտկարտ, բանախօսութեան մը համար։ Բայց սխալմամբ կը նստի ճեպընթաց մը որ զինքը Վիւրթէմպէրկի մայրաքաղաքը կը հասցնէ որոշեալ ժամանակէն երկու ժամ առաջ։ Ժամը 8ին հասած էր, փոխանակ 10ին։ Ընդունելութիւնը ձախողած էր։ Ի՞նչ ընել երկու ժամ։ «Նազի»ներու պետը կ'որոշէ պտտիլ քաղաքը, գլխաւոր յիշատակարանները տեսնելու համար։ Առանց ճանչցուելու դուրս կ'ելլէ կայարանէն եւ ինքնաշարժ մը կը կանչէ.

— Բարեկամ, կ'ըսէ վարիչին, զիս պտտցուր քիչ մը եւ ցոյց տուր ինծի ձեր քաղաքին շահեկան վայրերը։

— Լա՛ւ, պարոն. կը պատասխանէ մարդուկը. բայց մինչեւ ժամը 10ին քառորդ մնացած կրնամ ձեր տրամադրութեան տակ մնալ, որովհետեւ մեծ Հիթլէրը ժամը 10ին կը հասնի։ Կ'ուզեմ կայարան գտնուիլ եւ ներկայ ըլլալ ընդունելութեան։

— Շնորհակալութիւններս, կ'ըսէ Հիթլէր, համաձայն եմ։

Եւ կառք կը մտնէ։ Տասնին տասը մնացած վարիչը իր յաճախորդը կայարան կը բերէ։

— Պիտի ուզէի պատերազմական թանգարանն ալ տեսնել, սակայն, կ'ըսէ Հիթլէր։ Հոգ չէ, ի՞նչ է պարտքս.

— 14 մարք 90։

— Ահաւասիկ կ'ըսէ Հիթլէր տասը մարքնոց երեք դրամատոմս երկարելով վարիչին. Մնացածը ձեզի թող ըլլայ։

Մեր վարիչը աչքերուն չի հաւատար։ 15 մարքէն աւելի նուէր։ Ո՜վ կրնար ըլլալ այս Կրեսոսը։

Ու ազնուօրէն, ինքնաշարժը քշելով կ'ըսէ կառքէն իջնող յաճախորդին.

— Մտէ՛ք պարոն, ձեզ պատերազմական թանգարանն ալ տանիմ, գետինն անցնի Հիթլէրն ալ...։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Ազդակ»էն կ'արտատպենք այս յայտնութիւնները, որոնց հեղինակն է ականատես մը։

Բաղդատաբար անծանօթ մնացած ըլլալով այս երկու նահատակներուն եղերական վախճանը, ընթերցողները անշուշտ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան այս կենդանի նկարագրութիւնը, որ միեւնոյն ատեն էջ մըն է եղեռնին սարսափներէն։

1915ի ամառն էր։ Հետքս կորսնցնելու համար, անցած էի Մէյտան Էքպէզի եւ Իսլահիէի շրջանը, որուն ընդարձակ ու խիտ անտառներուն մէջ կ'աշխատէին հազարաւոր հայ գաղթականներ, ոմանք փայտ կտրելու եւ ոմանք խճուղիներու շինութեան աշխատանքին գործով։

Մէյտան Էքպէզի կայարանին մօտ, ծանօթ Հայ մը, Աստուր անունով, փուռ մը բացած էր բանուորներուն հաց հայթայթելու համար։ Հոն հասած օրս իրեն հանդիպեցայ, առաջին առթիւ ինծի յայտնեց, թէ Գարմէնը իր ընտանիքով եւ Մարզպետը փուռը կը գտնուէին։ Որքան ուրախացայ իրենց ողջ լուրը առած ըլլալուս, նոյնքան նեղուեցայ իրմէ, որովհետեւ այդ գաղտնիքը ինծմէ ալ պահած պէտք էր ըլլար։ Առանց ժամանակ կորսնցնելու շտապեցի փուռը, զիրենք տեսնելու։

կայացուց Գարմէնը (Պետրոս աղա)՝ ցուց իրր իր բարեկամներէն մէկը, փոխադարձաբար զիրենք ալ ինծ ներկայացուց, Գարմէնը (Պետրոս աղա)՝ փուռին դրամարկղը։ Իսկ տաճկերէն լեզուով ներկայացուց ինծ Մարզպետը, Հիւսէյին էֆէնտի. Գիթլիսցի.

Յուզումէս չկրցայ բան մը խօսիլ, այլ կը դիտէի զանոնք ակնածանքով մը։ Գարմէնը՝ որ էնթարի հագած, կը կենար փուռին տախտակամածին դիմաց, եփուած հացերը կը շարէր մատծկւա ու արտաւ, լաւ դիտողի մը շատ հեշտ էր հասկնալ թէ այդ գործը խորթ էր իրեն, որուն համար ալ ուզածը պատրաստութեամբ կ'ըզգլէին։ Մարզպետը ձեռքը երկար համրիչ մը, նստած էր տախտակամածին վրայ, իր ակնոցին տակէն, կասկածոտ նայուածքով կարծես զիս կը քննէր։ Կը պատրաստուէի դուրս ելլել, մտածելով որ իմ ներկայութիւնս ուրիշներէ կասկածի կ'ենթարկէ զիրենք։ Այդ միջոցին փուռին քովնտի տախտակէ սենեակէն, մանուկի մը ճիչը լսելի եղաւ, ապա կանացի ձայն մը։ Խոկալն մտաբերեցի, թէ Գարմէնին ընտանիքին բնակած սենեակը պէտք է ըլլար։ Դուրս ելայ փուռէն շտապով։ Ինքզինքս շատ յոգնած կը զգայի, մտացայ պահ մը իմ անել դրութիւնս որ տարիէ մը ի վեր կը հետապնդուիմ, ամէն հանդիպածս, նոյն իսկ քար մը, ինծի թշնամի կարծելով։ Այլ եւս ամբողջ մտածումս փուռին բնակիչներն էին։ Անտարբերի ճնշում մը կը զգայի մտքիս ու սրտիս վրայ։

Անցայ կայարանին հանդիպակաց անտառը, ուր քիչ մը անդին կը հոսէր Գարասու գետակը, նստայ ծառի մը տակ, անհամբեր սպասելով թէ ինչպէ՞ս պիտի կարենամ երկար տեսակցութիւն մը ունենալ փառաւոր Աստուծոյն հետ, հասկնալու թէ իմ մեկնելէս վերջ ի՛նչ խօսած էր իմ մասին, արդեօք իրենց կասկածը փարատա՞ծ էր։

Կէսօրը մօտեցած ըլլալուն, աղուոր բանուորներուն վրանները, դատարկ Աստուրը, որ հաց կը ծախէր։ «Ո՞ւր ես եղբա՛յր, քեզ կը փնտռեմ, մեկնելէդ վերջ քու մասիդ խօսեցայ, շատ գոհ մնացին, որով որոշեցինք որ արեւը մարը մտնելէն քիչ առաջ սպասես, որպէս զի յարմար տեղ մը երթանք տեսակցելու», բառ ու մեկնեցաւ։

Ազատեցի անհամբեր, ժամ գալով անտառը, առանց որոշ տեղ մը հասնելու, կորսուելու յուսահատութիւնը ունենալով։ Կը դիտէի սկիւռներուն թեթեւ ու ճարպիկ ցատկումները, որոնք մէկ ճիւղէն միւսը կը ցատկոտէին զուարթօրէն։ Կը նախանձէի այդ փոքրիկ կենդանիներուն, թէ ինչպէ՛ս ազատ ու անհոգ կ'ապրէին, իսկ մեր ամէն մէկ քայլափոխը վտանգի ենթակայ համարուած էր։

Ան եկաւ ճիշդ ժամանակին։ Մտանք անտառին խորը. խոշոր ծառի մը տակ մեզի կը սպասէին։ Բարեւեցի, այլ եւս Մարզպետին շալէ գլխանոցը «Աստուծոյ բարին»ի փոխուած էր, որովհետեւ մեր շուրջը խիտ ծառերէ ու մացառներէ զատ ոչինչ կար։ Խօսակցելով հասանք Գարասու գետակը, ջուրին հանդարտ ընթացքէն կը յայտնուէր թէ գետին այդ մասը խոր էր եւ լողալու յարմար։ Անոնք աւելի առաջ քանի մը անգամ հոն լողանք առած էին։ Նստանք գետեզրը, խօսակցեցանք այնքան մտերմօրէն որ կարծես տարիներէ ի վեր իրարու հետ ապրած ըլլայինք.

Սկսան հանել իրենց զգեստները եւ անմիջապէս նետուեցան ջուրը, հակառակ իրենց պնդումին, ես մերժեցի, նկատել տալով թէ լողալու վարժ չեմ։ Նստայ իրենց լաթերուն մօտ, դիտելու անոնց լողալու զանազան ձեւերը, որոնց անծանօթ էի։ Գարմէնը քիչ մը յետոյ դուրս եկաւ ջուրէն եւ որովհետեւ ցամքեցնելու լաթ մը չկար, պահ մը մերկ կեցաւ մարմինը հովին տալով։ Կարծես դեռ աչքիս առջեւ է իր ճերմակ ու համաչափ մարմինը ու բարձր հասակը։ Մարզպետը դեռ անդադ կը լողար զանազան ձեւեր առնելով։

Մութը կոխեր էր երբ մենք փուռ հասանք, մտանք քովնտի տախտակէ սենեակը, ուր լամբարի մը աղօտ լոյսին տակ կը նշմարուէր թախծոտ դէմքով կին մը իր երկու փոքրիկներով։ Տիկին Գարմէնն էր ան։ Մէկը եթէ կը յիշեմ, վեց տարեկան Վաչագն անունով գեղեցիկ ու խնձոր այտերով մանչ մըն էր, — զոր վերջը դժբախտութիւնը ունեցանք կորսնցնելու կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ — իսկ միւսը փոքրիկ Արարիկն էր օրը գիրկը։

Քիչ ատենէն չափազանց մտերիմ շրջանակ մը կազմած էինք, ապրելու նեղութիւն մը չունէինք, միայն կը զգուշանայինք որ անծանօթներու չհանդիպինք.

Մարզպետը երբեմն կը բացակայէր ու ապա կը վերադառնար։ Ես ալ կայարանին շրջանէն միշտ հեռու կը մնայի որ օր մը օձիքս ձեռք չտամ։

Անցան քանի մը ամիսներ խաղաղ։

Հ. Տ.

(Շար.)

րի առաջ սպաննել տուած ըլլալով իր հօրեղբայրը, իր վրէժը լուծած է այժմ: Սպաննեալը երկար ատեն իշխան էր Շանկայէն Փէքին տարածուող մեծ հողամասին:

Գործերը վերականգնելու յոյս

ԼՈՆՏՈՆ, 5.— Րէօյթէրի գործակալութիւնը կը հաստատէ թէ գործերու ընդհանուր բարգաւաճման մը յոյսերը կ'ամրանան ոչ միայն Անգլիոյ մէջ երեւան եկած վերջին բարելաւման նշաններով, այլ նաեւ Եւրոպայէ ու Ամերիկայէ իր ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն: Օթավայէն կը հաղորդեն թէ Քանատայի առեւտրական ու ճարտարարուեստական շրջանակներու լաւատեսութիւնը սակարանին մէջ հաստատ բարձրացումներ առաջ բերաւ: Միացեալ Նահանգաց կառավարութեան յուսահատ ճիգերը վարկերը դիւրացնելու մասին, անմիջական լաւ արդիւնքներ տուին: Թերթերը յուսալից տողեր կը նուիրեն այս ձգտումին:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Փլաս տ'Իթալի Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նամակով իրենց յարգանքի վերջին բաժինը մատուցին մեր վաղամեռիկ կնոջ, մօր, հարսին, աղջկան եւ քրոջ

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՏԷՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

24 տարեկան (խարբերդ. Իչմեցի)

մահուան առթիւ, որուն տխուր յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 1932 Յունիս 11ին, եւ մարմինը յանձնուեցաւ սառ հողին, Կարտանի գերեզմանոցը (Ֆրանսա):

Սգակիր ամուսինը՝ Յարութիւն Տէր Գէորգեան, զաւակները՝ Մարգարիտ եւ Յակոբիկ Տէր Գէորգեան, տագրը՝ Սուրէն Տէր Գէորգեան, մայրը՝ Աննա Փալանճեան, քոյրը՝ Լուսիա, Տէր եւ Տիկին Դուբեան (Ամերիկա), Տէր և Տիկին Պետրոս Եկեն Պօղոսեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Կիւլէսէրեան (Ամերիկա), Պ. Վահան Կիւլէսէրեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Նարդուհի Կիւլէսէրեան եւ զաւակները:

Կարտան – Գիվէռ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ

Նահատակ Գրագէտներու Բանկաթեր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ ՎԵՑ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Ռ. Զարդարեան, Հրանդ, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Ա. Արփիարեան, Զօհրապ:

Պատրաստուելու վրայ են առաջին շարքին մնացեալ վեց հատորները:

Տիգրան Չէօկիւրեան, Եր. Սրմաքէշխանլեան, Եր. Օտեան, Ար. Յարութիւնեան: Յ. Սեւակ, Յ. Չրաքեան:

Բաժանորդագրուեցէք այս գեղեցիկ ձեռնարկը: Ամէն մէկ հատոր կ'արժէ 20 ֆրանք: Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, Կեանքը, Թ. Ազատեան 15 ֆրանք, ՄԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, Գ. Զօհրապ 20, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ (Յ. Չէօկիւրեան եւ Ռ. Սեւակ), Ա. Սեւան 15, ԱՐՆԻՈՍ ՃԱՄԲԱՆ, Մաննիկ Գէրպէրեան 10, ԵՏՔԸ, Էրիխ Մարիա Ռեմարք 20, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ, Քրիստ. Միքայէլեան 10, ԽԵՆԹԸ եւ ՋԱԼԱԼԷՏՏԻՆ Րաֆֆի 25, ՎԱԼԱՆԹԻՆ, Ժորժ Սան 20, ԹԷՐԶԱՆՕ, (Բիզանդիոնի կայսրութիւն) 25, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Մայիսա 50, ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, Ռէն 20, ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ, Ղ. Մնոյեան 10, ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ, Ե. Օտեան 2 հատոր 30 ֆր., ԺԻՒՏԷՔՍ ԵՒ ԺԱՔԼԻՆ, Ա. Պէրնէտ 2 հատոր 65 ֆր., ՍԻՄՈՆ ՓԷՀԼԻՎԱՆ 25, ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ, Քասիմ 2 հատոր 25, ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ, Յ. Ալոճեան (Թոզմերի) 12.50, ՏԱՒԻՂ ԵՒՈՂԵԱՆ, Գ. Կառվարենց 20, ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ, Յաստմնիկ 5, QUATRE CONFÉRENCES SUR L'ARMÉNIE, Fr. Macler 35, LES RIRES D'UNE CHARMEUSE DE SERPENTS, Armen Ohanian 15.

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le-Prince, Tél. Danton 88-65, ուր կը գտնէք նաեւ ֆրանսերէն եւ հայերէն ամէն տեսակ գրքեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր. Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ: Դիմել Դրօշակի հասցէով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ուզ. 70: Կ. Մ.ի հաշւոյն:
Շամպէրի, Նաւ.— 50:
Կարտան, Տէր Գ.— 113:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ խմբագրութեան հաղորդել Գ. Գ. Պէյլէրեանի հասցէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գույումճեան (Գոնիայի Սէլիտ Շէհիր քաղաքէն): Հօր անուն Մեսրոպ, մօր անուն՝ Մարիամ, 1915ին աքսորուած է Տէր Զօր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր, Նահապետ Գույումճեանի, Գրատուն «Յառաջ», 13 rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

— Կը փնտռեն ամուսինս Գոլանցի Յակոբ Տօնիկեան՝ այլ անուամբ Խաչիկ Ժամկոչեան, որ վեց տարիներէ ի վեր անյայտացած է: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յիշեալին կնոջը՝ Տիկ. Մարիամ Տօնիկեանի, 2 Route de Choisy, Փարիզ (13):

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գալուստեան (ծնած Օվաճըք), հօր անուն՝ Մկրտիչ Գալուստեան (ծնած Պարտիզակ), մօր անուն Ազնիւ: Տեղահանութեան միջոցին հինգ տարեկան հասակին աքսորուած է Տէր Զօր: Զինադադարին տեսնուած է Պոլիս եւ յետոյ Յունաստան: Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մկրտիչ Գալուստեանի, 2 rue Carnot, Chaville (S.et O.) France.

Կարի յատուկ մօթէօրներ

¼ ձիու ուժ մօթէօր եւ բէօսթան 300 ֆրանք
½ » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ ճաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը՝

HOVHANESSIAN ingénieur

15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3.5:

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ սենեակ եւ խոհանոց մը, ջուր, կազ: Վարձք՝ 2300 ֆր., դիմել Գ. Ինճէյակըրեանի, ժամը 1–2 եւ 6–7, 32 rue d'Hauteville, Paris (10).

ՉԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւր Մէր 6 սեպտ. 932

Այսօր Պուլոնիի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մերլան: Ցանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մերլան:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեզի. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12

Imp. A. DER (Agopian) 7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Եթէ այդ տեսակ մի վտանգ կայ, ձեզնից է կախուած հակողութիւնը զօրեղացնելը:

— Ես անում եմ, ինչ կարող եմ, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց ես կախումն ունիմ բանտային պաշտօնէութիւնից, իսկ այդ մարդը ուղղակի կախարդել է բոլորին: Արդէն չորս անգամ փոխել եմ պահապաններին երեք շաբթուայ ընթացքում, եւ ձանձրացել եմ արդէն նրա պատճառով զինուորները պատժելուց. եւ այդ բոլորը ոչինչ չի օգնում: Չեմ կարողանում առաջն առնել որ նամակներ չտանեն ու չբերեն: Այդ ապուշները սիրահարուում են նրա վրայ, ինչպէս կնոջ վրայ:

— Տարօրինակ է: Պէտք է որ մի մասնաւոր բան լինի այդ մարդու մէջ:

— Սատանան ինքը: Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց այդ մարդը սուրբերին անգամ կը հանէ համբերութիւնից: Դժուար է հաւատալը, բայց ճշմարիտ է, որ ես ինքս եմ ստիպուած հարցաքննութիւնը վարելու, որովհետեւ սովորաբար այդ մասը վարող պաշտօնեան չի կարողանում գլուխ հանել:

— Ինչո՞ւ համար:

— Բացատրելը դժուար է, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց իսկոյն կը հասկանայիք, եթէ գոնէ մի անգամ ներկայ լինէիք հարցաքննութեանը: Կարելի է կարծել, որ հարցաքննող պաշտօնեան յանցաւորն է, ոչ թէ դատաւորը:

— Բայց ի՞նչ կարող է անել նա այդպէս սարսափելի: Կարող է հարցերին չպատասխանել, բայց լռելը նրա միակ զէնքն է.

— Եւ սուր ունի ածելու նման: Մենք ամէնքս մեղանչական մարդիկ ենք. մեզնից ամէն մէկը մի որ եւ է սխալ գործած կը լինի իր ժամանակին եւ բնաւ ախորժելի չէ որ այդ մասին տանիքներից բղաւեն: Այդպէս է մարդկային բնութիւնը, ո՞վ է ուզում լսել, որ իր երեսին նետեն, ինչ որ նա կատարել է քսան տարի առաջ:

— Միթէ Րիվարէզը մի բա՞ն է լսել նրան հարցաքննող պաշտօնեայի անձնական գաղտնիքներից:

— Գիտէ՞ք ինչպէս է. խեղճը խրուել է պարտքերի մէջ դեռ հեծելազօր եղած ժամանակ, եւ խլացրել է մի փոքրիկ գումար գունդի ֆոնդից:

— Այսինքն գողացել է իրեն յանձնուած հանրային փողը:

— Ի հարկէ, շատ է վատ, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց իր բարեկամները իսկ են բերում գումարը ու գործը փակւում է: Լաւ ընտանիքից է նա ու այդ օրուանից իրեն պահել է անթերի: Չեմ կարողանում հասկանալ, թէ ինչպէս Րիվարէզը իմացել է այդ մոռացուած պատմութիւնը, այն էլ առաջադրեալ ների ներկայութեան եւ այնպիսի մի անմեղ դէմքով, կարծես աղօթք էր ասում: Ի հարկէ, արդէն բոլորին յայտնի է դարձել պատմութիւնը: Եթէ Ձերդ Սրբազնութիւնը գոնէ մի հարցաքննութեան ներկայ լինէր, վստահ եմ, որ իսկոյն ասածիս կը համոզուէիք: Եւ կարիք չկայ, որ նա գիտենայ ձեր ներկայ լինելը: Դուք կարող էք ականջ դնել...

Մոնտանէլլին շուռ եկաւ ու նայեց նահանգապետին մի այնպիսի արտայայտութեամբ, որ նրա դէմքին շատ հազիւ էր պատահում:

— Ես հաւատի պաշտօնեայ եմ. — ասաց նա. — եւ ոչ թէ ոստիկանական լրտես: Ծածուկ ականջ դնելը իմ պարտաւորութիւնների մէջ չի մտնում:

— Ես չէի կամենում ձեզ վիրաւորել:

— Կարծում եմ որ այս խօսակցութեան շարունակութիւնից ոչինչ դուրս չի գայ: Եթէ բանտարկեալին այստեղ ուղարկէիք, կը խօսէի իր հետ:

— Խորին յարգանքով յանդգնում եմ խորհուրդ տալու Ձերդ Սրբազնութեան, մի կանչէք նրան ձեզ մօտ: Շատ աւելի ապահով կը լինէր ու լաւ, եթէ մի անգամ գանց առնէինք օրէնքի տառը ու ազատուէինք այդ մարդուց, քանի որ մեր գլխին մի նոր փորձանք չէ բերել: Ես հազիւ եմ համարձակւում այս կէտը պնդելու Ձերդ Սրբազնութեան առածներէցը յետոյ. բայց եւ այնպէս ես պատասխանատու եմ քաղաքի անդորրութեան համար պապի օրինական փոխանորդի առաջ:

— Իսկ ես, — ընդհատեց Մոնտանէլլի, — պատասխանատու եմ Աստուծու առաջ ու Նորին Սրբազնութեան, որ իմ շրջանում ապօրինի գործեր չկատարուեն: Ես չեմ կարող թոյլատրել խաղաղ ժամանակ ծածուկ զինուորական դատարան: Ես ընդունում եմ ձերբակալուածին այստեղ, առանձին, վաղը առաւօտ ժամը տասին:

— Ինչպէս որ Ձերդ Սրբազնութեան հաճոյ է. — պատասխանեց նահանգապետը խոժոռ յարգանքով եւ դուրս եկաւ ինքն իրեն քրթմնջալով. «Իրենց յամառութեամբ երկուսն էլ իրար արժեն»:

Ոչ ոքի ոչինչ չասաց այդ տեսակցութեան մասին, մինչեւ որ հասաւ շղթաները հանելու ու ապարանք ուղարկելու ժամանակը: Այն էլ էր հերիք, թէ ինչպէս պինդ բռնել էր օրէնքի պաշտպան «Բաղատամի իշու այդ գերապատիւ որդին», ինչպէս ասում էր նա իր վիրաւորուած քեռորդուն.— Ի՞նչ հարկ կար ի դուրս գիւրութիւն տալու Րիվարէզին ու նրա բարեկամներին, որոնք ընդունակ էին մի փախուստ սարքելու ապարանքի ճամբին:

Երբ խիստ հսկողութեան տակ ներքին բակին այն սենեակը, ուր տարած էր Մոնտանէլլին Թղթերի թաղուած սեղանի առաջ, յանկարծ չեց նա այն տաք ամառուայ երեկոյ, երբ նստած ձեռագիր էր թղթատում Մոնտանէլլիի աշխատանոցում, տրէր նման նրա արդի սենեակին: Փեղկերը փակ էին, ճիշդ ինչպէս այդ տաքից պաշտպանելու համար, փողոցից լսւում էր պտղավաճառի ձայնը. «Fragola, fragola!»:

Բարկացած նա նետեց մազերը աչքերից ու մի ժպիտ հանեց դէմքին:

Մոնտանէլլին նայեց նրան, աչքերը բարձրացնելով թղթից:

— Սպասեցէք նախասենեակում. — ասաց նա զինուորներին:

— Թոյլ աւէք յայտնելու Ձերդ Սրբազնութեան, — ասաց զինուորը ցած ձայնով եւ սաստիկ յուզուած, — որ գնդապետը վտանգաւոր է համարում բանտարկեալին եւ կարծում է որ աւելի լաւ կը լինէր...

Մոնտանէլլիի աչքերը յանկարծ կայծ տուին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
8 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1977 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ»

Նորութիւն մըն ալ այս։

Ազգանուէր տրուեցաւ Լիոնէն։ Եւ այսօր, թղթակից մը կը նկարագրէ անոր առաջին հանդէսը, որ անցած է շատ յաջող։

«Օրեր շատ ունինք, — «Դաշնակցութեան Օրէն» մինչեւ «Մշակոյթի Օր»ը։

Բայց այս մէկը իսկապէս որ ինքնատիպ է եւ սրտայոյզ։

Այն ատրեան որ, Հեռաւոր Պարսկաստանէն անգամ արձագանգ կուտան։ Մինչդեռ, մեր թերթերը, առ հասարակ, հարեւանցի կը հետեւին գաղութէ գաղութ եղած շարժումներուն։

«Ալիք», Թէհրանի մեր պաշտօնակիցը, խմբագրական մը յատկացնելով Լիոնի կոչին, կը շեշտէ.

— «Հայ կնոջ, հայ մօր ձայնը վերջապէս հնչեց. եւ հնչեց Լիոնից։

Արդեօ՞ք Լիոնի հայ կանանց այդ յուզիչ ձայնը գտնելու է Հայկական Սփիւռքի բոլոր հայ կանանց սրտերում կենդանի արձագանգ. արդեօ՞ք կազմակերպուելու է ամենուրեք «Հայ Մայրերու Օրը». արդեօ՞ք նա արագօրէն ծաւալուելու է եւ ծաւալուելով ընդգրկելու է մեր ամբողջ գաղթաշխարհը, թէ՞… Ո՛չ, չենք ուզում այս խորհրդաւոր ժամին, չենք կամենում խանդավառութեամբ սկսուած այս մեծ գործի սկզբին մտահոգիչ ու յոռի մտքերով ու խորհրդածութիւններով դոյզն իսկ չափով թուլացնել Լիոնի հայ մայրերի հոգեկան թափը։

Լաւատեսութիւնն ու ոգեւորութիւնը, հաւատն ու յոյսը այն հոգեբանական հզօր խթաններն են, առանց որոնց և ո՛չ մի ձեռնարկ,ո՛չ մի գործ չի կարող յաջողութեամբ պսակուել. հետեւաբար, մենք եւս ուզում ենք հաւատալ, որ հայ կինը, որ շատ քաղաքակիրթ ազգերից առաջ ճանաչուած է որպէս հայ ազգամարդուն նմանահաւասար քաղաքացի, իրօք որ հանդէս կը գայ ներկայ դժնդակ օրերին եւ կը գրաւէր իր դեռ կոյս վիճակում մնացած ուժերն ու կարողութիւնները։

«Հայ Մայրերու Օրը պիտի ծաղկի, հասակ առնի ու իր արմատները ձգելով ամբ գաղթաշխարհում, ընդհանրանայ ու դառնայ համազգային մի կուռ կազմակերպութիւն» (25 օգոստ.)։

×

Տրոնջացողներ պիտի ըլլան անշուշտ, — այս ալ բրան «Օրեր եւ կազմակերպութիւններ».

Շատ չէ, շատ չէ, ընկերներ եւ քաղաքացիներ։

Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը պահանջէ բազմազան ցանցեր։ Միայն թէ ըլլան խիտ, ծաւալուն եւ հզօր։ Եւ պակասներ չեղնեն, իրար լրացնեն, փոխանակ ջլատելու, խաչաձեւելու կամ խափանելու։

Իսկապէս որ պակաս էր այս մէկը — «Մայրերու Օր»։

Պակաս՝ այն իմաստով որ հայ մայրը, այնքան առոյգ եւ գործունեայ, պատսպարուած է տան մէջ սահմանափակելու իր հրաշագործ ձիրը։ Մինչդեռ, ուրի՜շ բան կը պահանջէ այսօրուան իրականութիւնը։

Եթէ ուրիշ որ եւ է փաստ անզօր ըլլար, կը բաւէր յիշել Արեւմուտքի օրերը, գնահատելու համար հայ մայրը՝ իբրեւ բացառիկ ուժ։

Ի՞նչպէս պիտի ողջունէինք մենք հազարաւոր երիտասարդներն ու որ այսօր կը խլրտին մեր շուրջը, եթէ չունենայինք հայ մայրը։ Մինչեւ անգամ կորաքամակ ժամերը։

Թերեւս պատկերը այնքան խօսուն չէ այս պողոտաներուն վրայ։

Իրարմէ հեռու նետուած, անծայրածիր տարածութեան մը վրայ ցրուած, թերեւս չկարենանք ամփոփ գաղափար կազմել կատարուած հրաշքի մասին։

Բայց, պտոյտ մը փորձեցէք սա լքուած գաղթակայաններուն մէջ. ակնարկ մը՝ քուրջի եւ թուղթի կտորներով շինուած պատնէշներու, — ու պիտի համոզուիք։

Վառվռուն, հասակաւոր երիտասարդներ եւ մանկամարդուհիներ պիտի համոզեն ձեզ։

Ձեր օրհնութիւնն ու արեւը բոլորին վրայ, մայրեր եւ քոյրեր, որ այդ գարուն տարիները հասցուցիք արեան բաղնիքներուն եւ թշուառութեան մէջ։ Ձեր շունչով, ձեր բազուկով, ձեր ճակտի քրտինքով։ Ընդհանրապէս առեղին ծայրով կամ լուացքով։ Տքնելով, տքնելո՛վ անընդհատ ու անվհատ։

Իսկ հիմա որ անոնք նեցուկի պէտք չունին այլ եւս, եւ դուք ազատ էք արեան մղձաւանջէն, — լրացա՞ծ է ձեր դերը։

Այլ եւս չունի՞ք «անելիք»։

Ո՛չ եւ ո՛չ։ Կռիւը կը շարունակուի խաղաղութեան մէջ։ Պատերազմ խաղաղութեան մէջ։ Ինքնապաշտպանութիւն՝ նոր վտանգներու դէմ։

Մենք դարձեալ պէտք ունինք ձեզի։ Ձեր զաւակներուն ու ձիգին։

Ձեր խանդակաթ նայուածքին կը սպասեն, դարձեալ, ուրիշ հազարներ ու հազարներ, սերունդը շարունակելու համար։ Հայկական արեւը վառ, տեւական պահելու համար։

Ինչ որ ամփոփուած է Կարմիր Խաչերու կամ «Տիկնանց»ներու մէջ, անբաւական է հեղեղին առջեւ։

Դուք չվախցաք արիւնէն, — կարմիր հեղեղէն։

Ահաւասիկ ճերմակը — այլասերման հեղեղը։

Ունի՞նք աւելի համասփռ, պատկառելի եւ անդիմադրելի ուժ մը քան ձեր միաբանութիւնը, զօրացնելու համար մեր թիկունքը։ Այս ճակատին վրայ եւս, ինչպէս այլուր։

Մէկ ոսկին մէկ Հայ կը փրկէր, երէկ, Սարսափի շրջանին։

Քանինե՞ր կրնայ փրկել մէկ հայ մօր գուրգուրանքը, եթէ միայն մայրերն ալ ունենային իրենց կազմակերպութիւնը։

Անշուշտ, «Հայ Մայրերու Օր»ը սկիզբն է առոր Ամէն տեղի համար։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՔԸ ՁԵՐՆ Է, ՏԷՐ ԱՐՔԱՅ

Թերթերը գրեցին թէ Անգլիոյ աշխատաւորական երեսփոխաններէն մէկը թագաւորին դիմած է, անոր միջնորդութիւնը խնդրելով, Լանքաշիրի գործադուլին առթիւ։

Ինչպէս կը տեսնէք, շատ քիչ բան փոխուած է աշխարհի մէջ։ Մանաւանդ Անգլիոյ մէջ։

Քանի որ պէտք, Մաքտօնըլտ քաղաքագէտ անգամ կը խօսի եկեղեցիներու բեմէն, իր հետեւորդները ինչո՞ւ չդիմեն թագաւորին։

Չէ՞ որ անոր ձեռքն անգամ համբուրեցին, հանդիսաւոր ընդունելութեան առթիւ, քաղքենի արդուզարդով։ Պալատական ընդունելութեան յատուկ շրջազգեստներ շինել տալով իրենց կիներուն համար։

Եւ չէ՞ որ նոյն իսկ ազնուական, լորտ կամ կոմս հռչակուեցան թագաւորին կողմէ (Սիտնի Ուէպ, Սնոտըն եւայլն)։

Միլիոննե՞ր ունեցող կոմսը—աշխատաւորներու վիբխարի զանգուած մը — եւ նորէն կայոտ միայ թագաւորին, ինչպէս որ անգլիական թշուառութիւն է։

Եւ [illegible] այդ է, պատմական ու բրիտանական արեւը մարը չի մտներ կղզիներուն վրայ, բայց միլիոնաւոր արեւներ կը մարէ իր դիւանագիտական ամենի լուծին տակ։

Արեւներ՝ միլիոնաւոր աշխատաւորներու։

Տէ՛ր, անսասան պահէ թագաւորը։

ՎԱՐԱԶ

ԸՆԿԵՐ ԴՐՕՆ

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Պուքրէշի «Արազ»էն կ՚իմանանք, որ ընկ. Դրօ կանանան ենթարկուած է վիրաբուժական վտանգաւոր գործողութեան մը, որ սակայն, բարեբախտաբար, յաջողութեամբ անցած է։

Քանի մը շաբաթի չափ՝ հանգստանալու եւ ապաքինելու համար, ընկեր Դրօ պիտի մնայ Պուքրէշի Տիաքոնէսեան [illegible]

[illegible]

13 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ արժողութեամբ նամակադրոշմներու հաւաքածոյ մը ծախու հանուած է Լոնտոնի մէջ։

Այս հաւաքածոն, որ ամէնէն թանկագինն է ամբողջ աշխարհի մէջ, կը բաղկանայ 60 հատորներէ, եւ 150,000 ստերլին գնահատուած է։ Մօրիս կղզիներու երկու նամակադրոշմներ կը գնահատուին մօտ 10,000 ոսկի։ Տէրը, Գ. Ֆիլիփ Մանըս, որ մեռաւ անցեալ հոկտեմբերին, 80 տարեկան հասակին մէջ, նամակադրոշմ հաւաքել սկսած էր տասը տարեկանէն։

«ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ» իր սեփական տունը պիտի ունենայ շուտով։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը որոշած է տուն մը շինել եւ քաղաքին փողոցներէն մէկը անոր անունով կոչել։

ՏՐՈՑԿԻԻ համար թերթերը կը գրեն թէ արտօնութիւն ստացած է Չեխոսլովաքիա երթալու եւ Քարլսպատի ջերմուկներուն մէջ դարմանուելու։

ԱՆԳԼ. ԵՐԵՔ ՕԴԱՆԱՒԵՐ առջի օր սաւառնեցան գերմանական Եիլթ եւ Վէսթէրլանտ կղզիներու ամբութեանց վրայ։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Գերմանիոյ մէջ եւ թերթերը կը պահանջեն որ բացատրութիւն պահանջուի Լոնտոնէն։ Մանաւանդ որ, թռիչքի պահուն նաւային եւ օդանաւային զօրափորձեր կը կատարուէին։

ՓԱՐԻԶ — ՎԷՆԹԻՄԻԼԻ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ երեքշաբթի առտու, Մորսէյլի մօտերը, Սէնթ — Անրի եւ Սէնթ — Անտուէ կայարաններուն միջեւ։ Երկաթեայ գիծ մը, որ պիտի փոխուէր, տեղէն հանուած էր եւ երբ վայրաշարժը անցաւ, փոխանակ ճամբան շարունակելու, գլորեցաւ հողին վրայ։ Ետեւէն երեք հատ Գ. կարգի վակոններ որոնց մէջ բազմաթիւ ճամբորդներ կային, շրջեցան անմիջապէս։ Փլատակներուն մէջէն հանուեցան 10—12 վիրաւորներ, որոնց հինգը ծանր վիճակի մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ՏՊՈՒԵՑԱՒ

Աւելի խաւ երբեք՝ իրաւունք

ճաւատար չափով սպառազինուելու

Գերմանական կառավարութիւնը երեքշաբթի օր հրատարակութեան տուաւ նոյն յուշագիրը, ամբողջութեամբ

Սոր օրին հաղորդած ըլլալով յուշագրին բովանդակութիւնը, աւելորդ կը համարենք անոր ամբողջական թարգմանութիւնը։

Ամփոփենք, միայն, կարգ մը հիմնական կէտեր —

Գերմանիա դիտել կուտայ թէ՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին սկիզբէն ի վեր, իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջած է եւ անհաւասարի անգամ մըն ալ կ՚ամփոփէ իր տեսակէտը։ Գերմանիան միշտ պահանջած է որ միւս պետութիւնները զինաթափ ըլլան մինչեւ այն աստիճանը որ պարտադրուած է Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագրով։ Մինչդեռ, յուլիս 23ի պայմանագիրը չի նախատեսեր այդպիսի բան։ Ուրեմն, կարելի չէ պահանջել որ Գերմանիան համաձայնի զինաթափութեան խորհրդաժողովի արդիւնքին, որ հազիւ թէ կը փոխէ միւս պետութեանց սպառազինութեան աստիճանը, իսկ Գերմանիան կը պահէ Վերսայլի դաշնագրին վճռին տակ։ Գերմանիան ալ միեւնոյն իրաւունքն ունի ազգային ապահովութեան համար ինչպէս միւս պետութիւնները։ Իրաւաբանական տեսակէտով, Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ երկրորդական պետութեան մը աստիճանին վրայ մնայ։ Հետեւաբար,պէտք է փոխել Վերսայլի դաշնագրին Ե. յօդուածը եւ մանաւոր տրամադրութիւններ չհաստատել Գերմանիոյ համար։ Ապագայ զինաթափութեան մարզին մէջ, գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու այն արգելքը որ դրուած է կարգ մը զէնքերու գործածութեան դէմ եւ որ կիրարկելի է նաեւ միւս պետութեանց համար։ Եւ ընդհակառակն, այն զէնքերը որ թոյլատրուած են ընդհանրապէս, պէտք է սկզբունքով թոյլատրուին նաեւ Գերմանիոյ համար

Ինչ կը վերաբերի զինուորական ծառայութեան ձեւին, գերմանական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ միւս պետութեանց վայելած բոլոր իրաւունքները, համաձայն երկրին պէտքերուն եւ տնտեսական ու ընկերային պայմաններուն։ Ուրեմն, իր իրաւունքն է փոխել զինուորութեան տեւողութիւնը եւ հաստատել քաղաքապահ զօրք, կարգ – կանոնը ապահովելու եւ սահմանները ու ծովեզերքները պաշտպանելու համար։

Գերմանական կառավարութիւնը կը յուսայ թէ Ֆրանսան պիտի համոզուի որ իր մտադրութիւնները ուղղամիտ են եւ չափաւոր, եւ ճամբայ պիտի բացուի արագ համաձայնութեան մը համար։ «Արդարեւ, կացութիւնը այնպէս է որ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը չի կրնար առկախ մնալ աւելի երկար ատեն։ Անոր լուծման անհրաժեշտութիւնը կը բխի ժընեւի բանակցութեանց արդի վիճակէն եւ միջազգային կացութենէն։ Գերմանիոյ պարտադրուած զինուորական կարգ ու սարքը նուաստացում մըն է գերման ժողովուրդին համար եւ կը խափանէ խաղաղ համագործակցութեան մը հաստատումը Եւրոպայի մէջ, իսկ անոր ջնջումը գրաւական պիտի նպաստէ լարուած վիճակը փարատելու եւ քաղաքական կացութիւնը մեղմացնելու»։

Սուսուցագրին յետոյ՝ ճառեր

Զօր. Շլայխէր, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը, նոր ճառ մը խօսելով յայտարարեց

— Մասնաւորապէս վտանգի տակ է արեւելեան Փրուսիան։ Ահա թէ ինչո՛ւ անվիճելի կերպով անհրաժեշտ են երկու բաներ, — նախ պէտք է որ արեւել. Փրուսիան ունենայ արդիական սպառազինութիւն մը որ աւելի սուղի չպիտի նստի քան այրիշներուն. եւ երկրորդ՝ պէտք է որ արեւելեան Փրուսիոյ իւրաքանչիւր բնակիչ գիտնայ թէ ի հարկին ի՛նչպէս եւ ո՛ւր պիտի պաշտպանէ իր հայրենիքը։ Պէտք է Գերմանիոյ եւ մասնաւորապէս արեւելեան Փրուսիոյ տալ, իր երկրին պաշտպանութեան համար, այն միեւնոյն իրաւունքները զորս կը վայելէ, օրինակ, Զուիցերիան։

Ինչպէս միւս բոլոր երկիրները, Գերմանիան ալ իրաւունք ունի ինքզինքը պաշտպանելու, երբ յարձակման ենթարկուի։ Գերմանական ամէն կառավարութիւն իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի միջամտելու, այս հարցին լուծման համար։

Զօրավարը եզրակացուց թէ կառավարութիւնը պիտի կատարէ ինչ որ անհրաժեշտ է, ազգային պաշտպանութեան համար։ Գերմանիան այլ եւս չպիտի հանդուրժէ որ երկրորդական պետութեան մը վիճակին մէջ ձգեն զինքը։

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ՝ Զուիցերիան իբրեւ օրինակ յիշելով, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը կ՚ուզէ քաղաքապահ զօրք (միլիս) հաստատել, եւ այսպէս օրինականացնել գոյութիւն ունեցող բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները

❖ Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ, յուշագրին հրատարակութեան առթիւ.

— Ինչ որ ալ ըլլայ, գերմանական կառավարութիւնը կը կարծէր թէ ուղղակի խօսակցութիւն մը Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ՝ աւելի պիտի նպաստէր համաձայնութեան յանգելու։ Բայց ,եթէ Ֆրանսան տրամադիր չէ ուղղակի բանակցութեան եւ կ՚ուզէ ժընեւի ժողովին քննութեան ենթարկել հարցը, այդ պարագային Գերմանիան պիտի հարկադրուի նոր միջոցներ ձեռք առնել։ Բայց, հիմակուընէ կրնանք յայտարարել թէ՝ Գերմանիոյ համար կարելի չպիտի ըլլայ մասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, եթէ իր զինուորական հաւասարութեան խնդիրը գոհացուցիչ լուծում չստանայ կանխաւ։ Ահա տասը տարի է որ կը սպասենք մեր պահանջներուն իրականացման։ Կարելի չէ սպասել որ Գերմանիան աւելի երկար հանդուրժէ խտրութեան մը որ չի համապատասխաներ գերման ժողովուրդին պատիւին եւ ապահովութեան։

Չինաստան կը սպառնայ Ճափոնի

Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբին մեկնումէն անմիջապէս յետոյ, չինական 70 արհեստակցութեանց ներկայացուցիչները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով կը հրաւիրեն բոլոր չինացի վաճառականները՝ տնտեսական պաշարման ենթարկել Ճափոնը եւ աւելի սաստկացնել պոյքոթը։

Այս շարժումը այնքան ծաւալած եւ սաստկացած է որ, Նանքինի իշխանութիւնը չի կրնար ո՛ր եւ է միջոց ձեռք առնել։

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— :-:

Խարբերդէն կը գրեն թուրք թերթերու —

Կարգ մը շրջաններու մէջ սահմանափակ թիւով մարդիկ զինուելով, ժողովուրդին վրայ սարսափ եւ վայրագութիւններ ի գործ կը դնէին։ Ժողովուրդին հանգստութիւնն ու հանդարտութիւնը ապահովելու նպատակով, կառավարութիւնը այդ մարդոց զէնքը հաւաքելու որոշում տուած էր։

Այս որոշման գործադրութեանը ընթացքին, Սղերդի ենթակայ Հիւէյնիէ գիւղին մէջ, կառավարական ուժերուն դէմ դնող յելուզակներ սպաննուած են։ Այդ ընդհարումի ժամանակ երեք զինուորներ միայն մեռած եւ առոր փոխարէն 16 աւազակներ սպաննուած են։ Դէպքը հետեւեալ կերպով տեղի ունեցած է. — Զինուորական ջոկատ մը Հիւէյնիէ գիւղը ղրկուած է Ահմէտ Իպրահիմ եւ իր մարդոցը զէնքերը հաւաքելու պաշտօնով։ Աւազակները կանխաւ լուր առնելով, զինուորներուն ճամբան, թակարդ կը լարեն ու երեք զինուորներ կը մեռցնեն։ Մնացեալ զինուորները սխրանքով պատնեշաւարներ [illegible] աւազակներու հետ ընդհարում մը կ՚ունենան եւ ետեւէն եկող ուրիշ զինուորներու ալ միջամտութեամբ, Ահմէտ Իպրահիմն եւ իր 15 ընկերները սպաննուած վիճակի մէջ ձեռք կը ձգուին։

ԽՄԲ. — Ինչպէս կ՚երեւայ, խնդիրը կապ ունի քրտական ըմբոստութեան մը հետ

:-:

ՀԱՄԱՏԱՆԻ ամերիկեան հիւպատոսարանին պաշտօնեաներէն երեք հոգի լեռը տարուեցան աւազակներու կողմէ, իբրեւ պատանդ։ Աւազակները կը պահանջէին ազատ արձակել Թէհրանի մէջ բանտարկուած քանի մը ընկերներ։ Եղած դիմումներուն վրայ, պաշտօնեաները ազատ արձակուեցան։

ԱՆԲԱՐՈՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ համար փաշական գերագոյն ատեանին առջեւ պիտի դատուի Պ. Թուրաքքի, կուսակցութեան նախորդ ընդհ. քարտուղարը, որ Մուսոլինիէն յետոյ երկրորդն է, իբրեւ հրամանատար։ Ամբաստանողներուն մէջ կը գտնուի Ֆարինաչչի, որ անհաշտ մաքրակրօն մըն է եւ փաշականութեան Տօն Քիշօթը։ Երեք տարի առաջ, հրաժարեցուց Միլանի քաղաքապետը, անվայտուշան արարքի մը հետեւանքով եւ հիմա անողորմաբար պիտի պայքարի Պ. Թուրաքքիի դէմ։

Մուսոլինի յիմարանոց մը դնել տուած է Թուրաքքին, որ կը մերժէ հրաժարիլ փաշական գերագոյն խորհուրդէն։

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ, դիմակաւոր եւ սպառազէն ծովահէններ հոլանտական Կալիլէվէ նաւը մտան անցեալ գիշեր, երբ խարիսխ կը նետէր Քոնսթանցայի բացերը։ Ծովահէնները կաշկանդելով մէջտեղը գտնուած քանի մը նաւաստիները եւ փակելով անոնց բերանները, միւս նաւաստիները բանտարկեցին խցիկի մը մէջ։ Յետոյ աւարի տուին նաւը եւ փախան, առանց ուրիշ նաւերուն ուշադրութիւնը գրաւելու։ Երբ նաւաստիները ազատեցան, կրակ բացին ամէն ուղղութեամբ, ընկղմելու համար ծովահէններու մակոյկը, բայց անօգուտ։ Արշալոյսին, խուզարկութիւններ կատարուեցան, բայց կարելի չեղաւ գտնել ծովահէններուն հետքը։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ.— Պաշտօնական վերջին տեղեկագրին համաձայն, գործազուրկներու թիւն է 2,859,828։ Ինչպէս գրած ենք այս թիւը 48,000ի յաւելում մը կը ցուցնէ 1932 յուլիս 25ի ցուցակին վրայ, իսկ 126,000ի յաւելում՝ բաղդատելով 1931 օգոստոսի տեղեկագրին հետ։

Գործազրկութիւնը մասնաւորապէս շեշտուած է տպագրութեան, լուացարարութեան, կերպասեղէնի, հանդերձեղէնի, հանքերու, նաւաշինութեան եւ նաւահանգիստներու ճարտարագործութեանց մէջ։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Խորին, խեղճական Հայաստան:

Այսպէս կը սկսի, Դ. Դէմիրճեան, գրել իր մէկ օրագիրը: Դրող մըն է այս, «հինչէն «նորին» անցած, — կարգերի մը, Դաշնակցութիւններէն ժառանգ մնացած, — որ կը գրէ շարունակ եւ լա՛ւ կը գրէ: Լեցուն եւ ճարտար իրրեւ գրող, սկեպտիկ եւ հեգնող իբրեւ փիլիսոփայ, Դէմիրճեան շատ մեծ տարբերութիւն չի դներ Թումանեան-բու միջեւ, — հազար ինը հարիւր տասնը վե՞ց թէ քսանըվեց, միեւնոյն է իրեն համար: Կը գրէ, որովհետեւ իր գրական լուսաւոր զգայարանքը՝ աչքը լեցուն է պատկերներով: Ու կը վերլուծէ, որովհետեւ սուր է եւ թափանցող, այդ աչքը: Ահա թէ ինչո՛ւ, ճշդելու համար Հայաստանի իրական պատկերը, ես կը դիմեմ իր գրականութեան, որ կը նկարագրէ «խորին, խեղճական Հայաստանը»: Հայաստան մը, առանց ամէկավարի վկայութեան եւ առանց դաշնակցականի նկարագրութեան:

Ահա մէկը խեղճական Հայաստանի քաղաքներէն.—

«Քաղաք՝ ձեւաց չինած: Խրճիթների, մարագների ու ախոռների աբանքում՝ տպարան, կոոպերատիվ, էլեկտրոկայան

Եւ երդիքների ծուխը բարդ բարդ ծառանում է դէպի վեր:

Մի երկար փողոց գնում է իր համար: Մերթ անհամոզիչ ծռւում է աջ, երբեմն ձախ ու յետոյ գնում, գնում, հարու է տալիս եւ քաղաքից վազում դուրս.

Փողոցի երկու կողմը ինչ-որ արտասաց գոմեր, վայրի վերոյ բակեր կան հին պոստային վարչութիւններից մնացած «աստարոստայական» ոէնէյսանսի ոճով: Բակերի ընդարձակութիւններ, ուր քայքայուած ֆուրգոնների տակ, ձիու աղբերի շուրջը յախուռն հաւաքոյթներ են լինում ճնճղուկների ու հաւերի: Եւ ճանճե՜ր, ճանճե՜ր... բզզում են, պարում օդի մէջ ամենուրեք:

Ցուցանակներ են յօրանջում խանութների ճակատին: Վիթխարի մալականը իր ահագին դեղնամօրուքի հետ ման է գալիս խանութէ-խանութ: Մինչ սայլով խոտը ականջը ճանկելով անց է կենում քունքից մօտով: Ահա եւ կարմիր — բանակային վաշտը, կարմրաթուշ պատանիներ՝ ամուր նիւթից չինած գիւղացի տղերք, կարծես քշտարի բռնած իրար են կպել, պատի պէս առաջ են գալիս:

Շուկան: Գիւղացիներ, պեղջկուհիներ, պիոներներ, զինուորական խանութի սայլը, խուրճիններ, եզններ, ավտոմօբիլ, եզ...: Կոոպերատիվ խանութում իրար են ուտում:

Բայց հէնց ծռւում ես փողոցի մի կողմը աջ կամ ձախ՝ ուրարտական լռութիւն...: Հինօրեայ գիւղն է, իր դատարկ փողոցներով: Հեռուն՝ դաշտերն են արտերի կարկատաններով մինչեւ լեռների լանջերը:

Իմ տանտիրոջ՝ Բիձայի արխալուղի պէս»:

Ահա միջավայրը: Այստեղ է եկեր Դէմիրճեան՝ ամառնային արձակուրդի:

«Եկել եմ հանգստի: Սենեակս գիւղի ծայրին է: Նստում եմ պատշգամում, գիրքը ձեռիս: Դէմից անտառը իր կանաչ աչքերով մտիկ է տալիս»:

Ու հիմա ծանօթացէք տանտիրոջ որ գլխաւոր հերոսն է գաւառական քաղաքին կեանքին առնուած պատմութեան:

«Մի ութսուն տարեկան բիձա: Ամպի մօրուքը դէմքից կախ:

Բիձան տան մեծն է: Արամազդը ինքը: Ընտանիքի միւս անդամներից են իր պառաւը, երկու որդին 40 եւ 45 տարեկան, մի որբեւայրի հարս եւ հինգ — վեց մանր ու խոշոր տղայ — աղջիկ»:

Այժմ խօսակցութիւն մը, իրական պատկեր, որ բաւական թափանցիկ է տալու համար հոգեբանութիւնը բոլշեւիկ Հայաստանի գիւղացիին: Երիտասարդ մըն է, պաշտօնական մարդ, որ եկած է քննութեան: Ուշադրութեան առէք վախը, զգուշաւորութիւնը, կասկածը, որ կը յայտնէ տանտէրը, այնպէս ինչպէս կը պատմէ Դէմիրճեան.

— «Դո՞ւ ես տանտէրը:

— Տանտէ՞րը, ի՞նչ կայ որ, զգուշացաւ բիձան:

— Դու չե՞ս տանտէրը:

— Ախր մի սաս տեսնեմ ի՞նչ կայ: Հա, ես եմ:

Գլուխս բարձրացրի, որ տեսնեմ, թէ ի՛նչ երիտասարդ էր: Ձէր երեւում: Միայն բիձայի միրուքն էր տմբտմբում: Երիտասարդը ըստ երեւոյթին դործկոմից էր

— Քանի՞ հոգի էք:

— Քանի՞ հոգի:

— Հա, քանի՞ հոգի էք:

— Ըստե՞ղ, — ու բիձան ոըջից գըլուխը դուրս հանած գայլի պէս տընտղում է երիտասարդին, — ըստեղ երկու աշխատող ենք:

— Մի՞թէ այդքանը միայն:

Բիձան գիտէ, թէ ի՛նչ է անում: Ջհասկնալու է տալիս, ժամանակ շահում, որ իմանայ թէ ո՛վ է երիտասարդը, ինչի՛ է հարցնում եւ ի՛նչ դուրս կըգայ տակից:

— Ո՞նց թէ երկու հոգի էք, տանը ուրիշ մարդ չկա՞յ:

— Կայ, ամա նրանք ուտող են:

— Դու ինձ բոլորը միասին ասա.

— Ըստեղ երկու հոգի ենք... եավաշ, էդ ընչի՞ համար ես հարցնում:

— Պէտք է:

— Այ ի՞նչ իմանամ: Միտքս վրաս չի

— Քո անունը:

— Գրի՝ Մացաք Օվանեսով, ութանասուն տարեկան: Հալեւոր եմ, անպէտք.

— Ձեր կնոջ անո՞ւնը:

— Գրի՝ Թագուհի Օվանեսով: Նա էլ վաթսուն տարեկան ա, կնիկը, սաղ ջանը ցաւում ա: Ձի կարում թէ բան անի:

Ու տնտղում է երիտասարդին, որ մի կերպ լուծի հանելուկը: «Թող չարը խափանի».

— Տղաներդ քանի՞սն են:

— Մինը Վասիլն ա: Սալդաթութիւն արած պրծած ա, կուռում էլ խառըլու ա ըլել: Աշխատողը նա ա: էն մէկէլը, Սիմոնը, էն տարին որ սաթըլըջամ ընկաւ...

— Քանի՞ տարեկան են...

— Իցցուն, իցցուն հինգ կ'ըլլին:

— Գակաս չէ՞ն: Քառասուն:

— Հա՛, քառասուն, ամել էլ կ'ըլլին:

— Քանի՞ տարեկան են վերջը:

— Վասիլը 40 ա, Սիմոնը՝ 45:

— Հարսներդ, թոռներդ:

— Ի՛, անպէտք խալխը, դրանց էլ ես գրո՞ւմ:

Երիտասարդը գրում է:

— է, վերջացա՞ւ: Ցետո՞յ:

— Բիձէն մնաց, գիժը, — ձայն տալիս է հարեւանի կնիկը:

— Ուրիշ էլի՞ մարդ մնաց: Ի՞նչ բիձա է:

— Ուրիշ մարդ չկայ: էն գժի համար ա ասում: Դէ նա իրա համար կայ...: Գարատ հացակեր ա:

Բայց հանգիստ չէ: Զգիտէ՝ լա՞ւ է պատասխանում, թէ վատ: Մշուշ է առաջը, չի կարողանում պարզել:

— Ստուգման համար էր, — վերջացնում է երիտասարդը, փակելով իր խորհրդաւոր տետրակը:

— Հա վնաս չունի, — կմկմում է բիձան, էլի չթափանցելով մեծ գաղտնիքը: Թէ դրուստ մեր հալը կ'ուզես իմանաս՝ խեղճ ենք. անշխատ մի փոր հաց հանում ենք:

Ու ճամբու է դնում երիտասարդին: Դեռ ուշքի չի եկել: Անյայտութիւնը չպարզւեց: Ու անհանգստացած գաղանի պէս մտիկ է տալիս հեռացողի ետեւից.

Լեւացւում էի Ջրհորի մօտ: Բիձան նստած էր հարեւանի այգու պատի տակ:

Երեսս սրբելով մօտեցայ իրան.

— Բարի օր, բիձա՛, ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ:

— Ջանսաղութիւն: Լաւը դու գիտես, դու ասա՝ լսենք:

— Ես դու էակի լաւ բան չե՞ս իմանում:

— Ի՛ի՛, ճռռաց հին ֆուրգոնի պէս՝ քաշելով իր մօրքերի ծանր բեռը, — լաւը ո՞րն ա, գետինը չանդանելով միջիցը մի բան հանում ենք, ապրում: Լաւն էն ժամանակն էր, որ Աղբարս Թուրքերի եասավուլ էր: Քառասուն-հի՞նգ... հա՛հա՛, մի էդքան կ'ըլլի հա՛: Համարեա Գրիստավ էր: Դելոպռավիզատել Պավլի աղէն բաշ – քեաթիբ էր: Նրա ձեռի տակին էր: Իմ ճշմարտութիւնիցը ինձ շատ էր սիրում: Ես էլ մէկ սատրիկ գործ էի բռնում Թուրքերի միջին: «Հը՞, ո՞նց ես, Մացաք»: Կ'ասէի՝ «Լաւ եմ, աղա՛»: Կը հանէր մէկ ճռճռան թուղթ մանէթ կը խփէր ճակտիս. «Գնա՛ քէֆ արա»: Թուրքերը դողում էին ինձանից: Թուրս լաւ լապաթին կապա՛ծ: Տախտիս տակին շաքարը, եղն ու պանիրը իրա կարգին: Կ'ասէի՝ «Պավլէ աղա, Թուրքն եկել ա, ուզում ա քեզ տեսնի»: Կ'ասէր՝ «Ասա իցցուն մանէթ ա»: Կ'առնէի իցցուն հինգը: Հինգը Թուրքից կ'առնէի, հինգն էլ Պավլէ աղէն կըտար: Հեռի քեզանից՝ ամանակի աշխարք էր: Հըմի ի՞նչ...

Դա նրա «չէզոք նիւթն» է, որով զբաղեցնում է ինձ»:

Շատ բնորոշ է խօսակցութիւնը, որ տրուած է: Հայ գիւղացին կը դիմագրէ ազէտ ձեւանալով, նոյն իսկ յիմար կամ բթամիտ: Ցետոյ «չէզոք նիւթեր» կը պատմէ, բայց, հայ գիւղացիներու յատուկ դաղոնախօսութեամբ, հին պատմութիւններ ընելով, իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ ներկայ պայմաններուն մասին: Կարծես կարօտով կը յիշէ հին օրերը, նոյն իսկ «աւանակ աշխարքը»: Բայց չա՛տ խորհրդաւոր բացատրութիւն է այս, — «աւանակ աշխարքն», — լա՞ւ թէ գէշ է գիւղացիին կարծիքը:

Օրուան պայմաններուն մասին անոր կարծիքը կը յայտնուի աւելի որոշ, հետեւեալ խօսակցութեամբ:

— Քանի՞ եզ ունես, բիձա՛:

Բիձան անակնկալի եկաւ ու պոչն իրան քաշեց:

— Քանի ե՞զ:

— Հա՛, քանի՞ եզ ունես, — ազմում եմ պատին:

— Է՛հ, ո՞վ ա իմանում: Աստուած ինչքան որ տւել ա՝ էն ա իրա համար կայ.

— Բայց քանի՞ հատ է:

— Էսպէս մի չորսը կ'ըլլի, — վարագուրում է բիձան:

— Լա՛ւ, քո ապրանքը չե՞ս իմանում ինչքան է:

— Է՛, ի՞նչ մի բան ա, թէ ի՞նչ իմանամ: Անասունի բանը ո՞վ ա հասկանում: էս «դարադը» ա, էս սար ու քոլ ա, գող ա, գէլ ա: Տակին բա՞ն ա մնո՛ւմ, մարդ իմանայ քանիսն ունի, քանիսը չէ՞:

— Քանի՞ կով ունես:

— Կո՞վ, — շունչ է առնում, — մի 4—5ը կայ:

Ուզում եմ «մարս» անել:

— Տասը հատ չի՞:

— Դէ, որ սաղ տանը վրայ զցես, տասը շատ բան չի: Համի էդքանը — ու լռւում է—թէ Աստուած պահի... ենենք...

Անորոշութիւնը բիձայի տարերքն է: Դա ինձ զւարճացնում է, եւ ես յարձակումը ծաւալում եմ.

— Ո՞ր կառավարութիւնն է լաւ: Սա՞ թէ Նիկոլայինը:

— Ձեմ իմանում: Մենակ Նիկոլայի ժամանակ խարճը քիչ էր:

— «Սրանք» ո՞նց են:

— Դէ՛, ջահէլի համար լաւ ա, մին էլ մարդ մարդու վրայ չի կարայ ձեռ բարձրացնի: Մենակ էն ա, որ խարճը շատ ա

— Դաշնակցութեան ժամանա՞կ ինչպէս էր.

— Դաշնակցութեան ժամանա՞կ... (մտածում է) ավտաս էդ ըսկի միտս չի:

— Թուրքի ժամանա՞կ:

— Թուրքի ժամանա՞կ: Դրուստ ա, մարդ շատ փչացաւ, ամա խարճ չկար»:

Այսպէս է հայ գիւղացին, վախի մէջ ու կասկածով է որ կը պատասխանէ հարցումներուն: Կառավարութեան կը նայի ինչպէս գողին, որ իրեն կը մօտենայ՝ բան մը յափշտակելու համար: Ու վերջապէս, եթէ չի համարձակիր ըսել որ հիմա՞ է լաւ թէ առաջ, գիտել կուտայ, որ «խարճը շատ ա»: Եւ ատիկա կը բացատրէ ամէն բան: Երբեմն աւելի եւս համարձակութիւն կը ստանայ, «ձայնը մեղմացնում է, չորս կողմը նայում ու մտերմաբար».

— «Հըմի հրամանքդ էլ ես կոմմունիստական մարդկանցից ե՞ս, թէ՞ հին մարդ ես»:

«Հին մարդ» կը փնտռէ գիւղացին, խոստովանութիւն ընելու, կամ գանգատելու համար գող կառավարութեան մասին.

— «Կոմինէէն (կոմմունա) լաւ բան ա՝ թէ ամէնքն էլ աշխատեն, բայց աւազա՛կ են, չեն աշխատի: Մինը կ'աշխատի, միւսը կ'ուտի: Աւազակ են»:

ՇԱՀԷՆ

ՍՈՎԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՌՈՒՍԻՈՅ

ՏԷՅԼԻ ԷՔՍՊՐԷՍ խօսելով այն հրամանագրին մասին, որ կը սպառնայ պետական գոյքերը յափշտակողներուն, կը գրէ.— Ռուս կառավարութիւնը կ'արգիլէ գիւղացիներուն հնձել ինչ որ ցանեցին, այնպէս որ երկիրը պիտի մատնուի սովի: Միւս կողմէ, կը պակսի արդիւնաբերութիւնը գործարաններուն, որոնք հիմնուած են հնգամեայ ծրագրին իրագործման համար: Մեքենաները, զորս կառավարութիւնը գնեց արտասահմանէն, դեռ փոխարժէքը չվճարուած՝ աւրուած ու վնասուած են, որովհետեւ խնամքը պակսած էր։

բեք օրուան մէջ վնդականաշրջանի 20 հոգի, ամբաստանութեամբ թէ իւրացուցած են սովխոզներու արտադրութիւնը: Եթէ այսքանիխստ պատիժ կը սահմանուի անոնց, որ կը խլեն կոլխոզներու արտադրութիւնը, պատճառը այս տարուան բերքին նուազութիւնն է: Այս ձմեռ սովի վտանգ կայ:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐԷՆ ԱՅՍ ՄԵԿԸ

— :-: —

1922ի աշնան առաջին ամսուան առաջին շաբաթը:

Գէշ լուրեր կը հասնէին շրջաններէն: Թշնամին արագօրէն կը յառաջանայ դէպ ի ծով՝ Ջարդի, Թալանի եւ հրդեհի կարմիր դրօշակներով: Իրիկուան ամպերը արդէն կարմրած են անոնց բոցերէն ու բոյրերէն:

Նահանջ: Առանց կռիւի: Ճակատէն կատաղօրէն կը հասնին վիրաւոր զինուորներով: Եւ փախստականները խառնիճաղանճ լացն ու կոծը կը սուրայ վայրաշարժին ֆշֆշոցին հետ համընթաց ու տարածուն, կուգայ ու կը խառնուի քաղաքին սպառող մօտաւոր մղձաւանջին:

Սարսափը ընդհանուր է: Ժողովուրդը յարուած

Կով մը, յանկարծ կը փախչի պահապանին ձեռքէն ու փողոցէ փողոց կ'արշաւէ: Պահապանն ալ ետեւէն: Եւ ահա խուճապը ծայր կուտայ: Ժողովուրդը սարսափահար կը փախչի: Խանութ, տուն, դուռ ու պատուհան փակուելով կը ճռնչեն ու փողոցները ամայի կը լուեն իրենց վախէն:

Մթնոլորտը թանձր է ու անշնչելի: Անոր մէջէն մահուան ուրուականը ման կուգայ մանգաղը ձեռքին, որմէ կը զողզղայ հազար անգամ մորթին մխուած սա խեղակորոյս բազմութիւնը:

Ճակատագրական վայրկեաններ: Ամէն ոք եղջին կը սպասէ, փոխանակ ե՛լք մը փնտռելու:

Ամէն մէկուն աչքին մէջ խոշոր հարցական մը կայ դամուած:

Ու կոպերը կախման կէտերուն պէս անոր վրայ կը թափին:

Կը թափին՝ ու չեն հասնիր:

— Լա՞ւ պիտի ըլլայ թէ գէշ:

— Զուլո՜ւմ, զուլո՜ւմ...

Քարափին վրայ մրջիններու պէս թափած բազմութիւնը կը խլրտի, աջ ու ձախ, հոս ու հոն: Անհանգարտ ու կրքոտ ալիք մը կը շարժէ զայն: Քարերը հոն փութկոտ են ու արտասուոտ: Անոնց քալուածքը վազք մըն է:

Եթէ երկու քայլ անդին փռուած ծովը յանկարծ ցամքէր... Ամբոխը պիտի ուզէր իրար խեղդել այդ ցամքած ծովուն մէջ ու վազել: Վազել դէպ ի արեւմուտք, հոն՝ ուր արեւը իր մահիճը կը մտնէ իրիկուան խաղաղութեան մէջ:

Հո՜ն էր փրկութեան հեռանկարը: Բայց ծովը չէր ցամքեր: Իր մեղմ ալիքները միօրինակ տրտմութեամբ կը բախէին քարափին, եւ անոնց հանդարտ երթեւեկէն կը բարձրանար մահամերձի մրմունջներու մահերգ մը: Ծովը կուլար, բարի ու անզօր մօր մը պէս...:

Թուրք բարձրադիր թաղերը որ կը տիրապետեն քաղաքին, կը յուռեսեն վարը՝ խաղալիքներու պէս յարուած քրիստոնեայ թաղերը իրենց իրարանցումով: Անոնց ոճրագործի կոշտ ու կարծր դանկերը ինչե՜ր կ'որոճան այդ պահուն, եւ ինքնավստահ ու համարձակ կարգադրութիւններ կ'ընեն, փողոցի անկիւններուն պահակ կեցնելով մէկն ու միւսը: Ոճրագործի բնազդական վախը իրենց մութ հոգին շատոնց դրուած է: Այն վայրկեանէն որ ..րինը կ'իջնէ ..ւզին

Իսկ վարը, վախն ու մտահոգութիւնները երթալով կ'աճին, կը ծաւալին: Ժողովուրդի աչքին առջեւ կը ցցուին հսկայ լերան մը պէս, յանկարծ անոր վրայ փուլ գալու համար:

Իրենք գիրենք շատ ապահով չզգացողները, մէյմէկ ծրար առած դէպ ի եկեղեցի կը դիմեն անոր խաչին ու բոլորտիքը քաշուած բարձր պատերուն հրաշքին ապաւինելով:

Եկեղեցիին դուռներուն առջեւ հրացանակիր հայ պահակներ կան, մարդիկներ, որ իրենց կեանքը նման օրերու մէջ են թրծած: Անոնց վճիտ ու բարձր դէմքին վրայ է միայն, որ ոչ մէկ մտայլ ամպ կայ թառած: Անոնք ընդհանրապէս Կիլիկեցիներ են: Անոնց աչքերուն խորութեան մէջ կայծեր կան, որոնք կ'ըսեն՝ հիմա կը բոցավառին:

Իրիկունը կը հասնի: Փողոցները բոլորովին ամայացած են: Ստուերները մուկերու պէս կը փախչին ու մեծ ու պզտիկ դռները անհեթեթ մը մէջ կը բացուին ու կուլ կուտան մէկն ու միւսը:

Հեռուն ամպերը թեթեւ մը կզած են երկնքի ծայրին, արիւնթաթախ սաւաններու պէս, եւ վաղուան արիւնի անձրեւ մը կը սպառնան անկասկած:

Խորհուրդներով լի գիշեր է: Փողոցներու անկիւններուն աղօտ կէրերու պէս լուկան լապտերներ կան, որոնցմէ արցունք կը կաթի ամէն մէկ պլպլումին: Իսկ կասկածոտ անցորդը, լոյսէն ու մութէն վախցող, շուքին առաջն ինկած կը վազէ:

Միայն ջղջիկներն են որ կուգան այդ լուկան ճրագներուն շուրջ, շրջան մը կ'ընեն հոն եւ իբրեւ հեգնութիւն ճիչ մը, սուլոց մը կը ձգեն ու կը թռին: Ջղջիկներու պար մը ու մութին գինովցած սուլոցն է որ կը տիրապետէ անշուք փողոցներու երկայնքը՝ ի տես հեւասպառ եւ գիւրաբեկ լոյսերուն ու սարսափի մատնուած սա արարածներուն որ կը շտապեն:

Ուրբաթ գիշեր էր:

Իզմիրի Աւագ Ուրբաթ գիշերը...

✕

Երբ նստած այս անցքերը աչքի եւ մտքի առջեւ կը բերեմ դէշ երազէ մը ընդոստ արթնցողի մը պէս, ինքզինքս կը գտնեմ տասը տարուան անջրպետով մը բաժնուած մեր սգանդամոց — ծննդավայրէն:

Ծննդավայր՝ ուր բացինք մեր աչքերը լոյսին եւ արեւուն, շնչեցինք ու ապրեցանք այդ քաղաքին մէջ, մերթ՝ սարսափի, մերթ յուսատու [illegible] լոյսներու յայկերով:

Խմեր ենք ջուրը մեր ծննդա[illegible] տաք ու պաղ աղբիւրներուն, ու [illegible] տակ մը դառն, յիշատակներ ար[illegible] քոտ կը յաճախեն այսօր, մեր ա[illegible] լուայ ու բոցերու կարմիրով, [illegible] ուած աչքերուն: Մերոնքն ու [illegible]

— Ծննդավա՛յր...

— Սգանդամո՛ց...

Ի՛նչ հակասական աղաղակ [illegible]

Մէկը կեանքով: Միւսը մահ[illegible] չարաչուք

Եւ այս է կեանքը, [illegible] տանելի: Կեանքը ցաւագին [illegible] անդարմանելի եւ անվհատ

Ու այսօր նոր, նոր ծննդավա[illegible] մէջ ոտքի, ոտքի ենք կեցած, աչքերը ու ոտքերը ծննդավայ[illegible] ու կը փնտռեն, այլ [illegible] բնիկ [illegible] Հայրենիք կա[illegible]

Մեզի կ'ըսեն — ոտքի՛, պայ[illegible]

Բայց չեն ըսեր — Յառա՛ջ.

Գ. Զիլիֆեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սթրեզայի համաժողովը

Տնտեսական շաբաթ է:

Տագնապին մասին տեսակէտներ կը պարզուին ամէն կողմ: Ու թերթերն ու պարբերականները տեսութիւններ ունին համաշխարհային տնտեսական կացութեան մասին: Եւ ահա Սթրեզայի համաժողովը, որ սեղանի մը շուրջ է հաւաքեր աշխարհի մեծերը՝ խորհրդակցելու «գործերու դադարին մասին, — օրուան մղձաւանջը:

Սթրէզայի համաժողովը ծնաւ Լօզանի համաժողովէն:

Լօզան պլանեցաւ մանաւորապէս Գերմանիոյ պարտքերուն հարցով, ու ժամանակ չունեցաւ ուսումնասիրելու արեւելեան Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը, որ այնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ուստի Սթրէզայի համաժողովին տրուեցաւ պարտականութիւնը քննելու Դանուբեան Եւրոպայի տնտեսական, ելմտական, մարտ[illegible] [illegible]

Եւրոպա չէր կրնար ականջը խցած պահել իր այս երկրամասին ցաւերուն: Մօտ 60 միլիոն հոգի կ'ապրի այդ երկրամասին մէջ, ուրկէ կ'անցնին, ինչպէս կ'ըսէին հին քաղաքագէտները, Եւրոպայի ջիղերը: Արդարեւ Եւրոպայի արեւելեան այս դուռը ամէնէն զգայուն մասն է արեւմտեան քաղաքական աշխարհին, — ահա թէ ինչու «անդարմանելի չարիքները» կը ծագին Պալքաններու ջղային նոպաներէն:

Համաժողովին նախագահը, ժորժ Պոնէ, անհրաժեշտ կը համարի, կանխարգիլելու համար որ եւ է պայթում, եւ յանուն Եւրոպայի հաւասարակշռութեան, հարթել տնտեսական դժուարութիւնները, զորս կը ներկայացնեն Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Ցուկոսլաւիա, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա:

Նոր բան չէ խորհրդակցութիւնը Եւրոպայի տնտեսական հաւասարակշռութեան պահպանման մասին: Քանի մը տարի առաջ երկար վիճաբանութիւններ կատարուեցան: 1930ի ամառը, այս հարցէն ծագած դժուարութիւններուն վրայ էր, որ փլչուեցաւ Գրիանի հռչակաւոր երազը Եւրոպայի միութեան մասին: 1931ին Գերլին արտօնուեցաւ տնտեսական եւ մաքսային համաձայնութիւն մը կնքել Աւստրիոյ հետ, բայց շուտով հրաժարեցաւ գործադրութեան դնել համաձայնագիրը՝ երբ, տեսաւ դրամագլուխին փախուստով, կործանման վտանգին ենթարկուեցաւ իր դրամը: 1931ի վերջը, անգլիական կառավարութիւնը առաջարկեց իջեւ՝ թեթեւցնելու համար կազմել աւստրօ-հունգարական մաքսային միութիւն մը: Հազիւ վեց ամիս առաջ, Թարտիէօ աշխատեցաւ ստեղծել Դանուբեան համագործակցութիւն մը: Գերմանիա վտանգ մը տեսաւ այդ ծրագրին մէջ, եւ, Իտալիոյ հետ համախորհուրդ, ուզեց կասեցընել Թարտիէօն, որուն կողքին կանգնած էր Մաքտոնալտ չափազանց թոյլ: Այնուհետեւ հարցը ինկաւ զանազան յանձնաժողովներու նիստերէն ներս: Պահ մը Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբն էր, որ զբաղեցաւ. ապրիլ ամսուն՝ չորս պետութեանց կողմէ (Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա եւ Իտալիա) նշանակուած փորձագէտներն էին, որ ծրագիրներ մշակեցին Լոնտոնի համաժողովին մէջ:

Սակայն քաղաքական այնպիսի դժուարութիւններ կային, որ ամէն կը դարձնէին ամէն ճիգ ու ծրագիր: Ֆր[illegible]

րանսա կը կռուէր Գերմանիոյ [illegible] ցութեան դէմ Դանուբի վրայ [illegible] լիա՝ Ֆրանսայի ազդեցութեան, Գերմանիա՝ յանուն իր յա[illegible] թիւններուն

Այս պայմաններուն տակ [illegible] տէ աւելի վատթարացաւ տնտես[illegible] կացութիւնը: Ներածումները [illegible] ուեցան, օտար դրամագլ[illegible] շահերը չվճարուեցան, դրամ[illegible] ծումները արգիլուեցան, ելմ[illegible] ները խանգարուեցան: Եւ պետ[illegible] քար մը երկիրէ երկիր: Հունգ[illegible] Աւստրիա եւ Պուլկարիա կը [illegible] մէկ գծի վրայ: Անոնց դէմ՝ Ցա[illegible] տան, Ռումանիա եւ Չեխոսլ[illegible] Բայց տնտեսապէս մէկուն կա[illegible] նը միւսինէն աւելի նախանձե[illegible]

Ահաւասիկ Հունգարիոյ կա[illegible] նը.—

Իր արտաքին պարտքերը կը [illegible] մինչեւ երեք միլիար 500 միլ[illegible] ֆրանք, ուրեմն տարեկան 230 [illegible] տոկոս. Նկատի ունենալով [illegible] գիտնականական ապրանքներու [illegible] ինկած են եւ երկրին բերքը գն[illegible] տարի, հաւանական չէ որ իր [illegible] ծումները բերեն աւելի քան 30 [illegible] լիոն Տեսակներին մէջ, [illegible] գրութիւնը կարելի եղաւ պահ[illegible] պրոտոկոլին ռակարաններու մէջ [illegible] ները շատ խեղճ գին կ'առն[illegible] փէնկոյին:

Նոյն պատմութիւնը Աւստրի[illegible] Եւ խորհիլ, որ այս երկու երկ[illegible] առեղծուած են մաքսային պատ[illegible] մըն ալ մղել:

Սթրէզայի համաժողովը [illegible] պիտի կրնայ հարթել դժուարութ[illegible] ները, որ մէկ չեն, երկուք չե[illegible] պա քաղաքական կիրքե՞րը. [illegible] կալ դժուարութիւն մը եւս [illegible] այս տարի, առատ հունձք [illegible] Ֆրանսա, Չեխոսլովաքիա, [illegible] նիա, Իտալիա, այնպէս որ [illegible] յաճախորդ, շատ քիչ պիտի [illegible] Դանուբեան աշխարհի գիւղ[illegible] տական ապրանքը:

Հետեւաբար, որքան ալ գի[illegible] լայ աղուոր աղուոր ծրագիրներ [illegible] կել թուղթի վրայ, մեծ[illegible] բարձրաթռիչ ճառեր [illegible] դժուար թէ համաժողովը գա[illegible] ջող ելք մը այս մութ կացու[illegible] թէ որքա՞ն վստահութիւն [illegible] չէր համաժողովը, յայտնի է [illegible] որ Անգլիա երկրորդական դէմ[illegible] կած է իբրեւ պատուիրակ, [illegible] խոսլովաքիա եւ Հունգարիա [illegible] կեր են պարզ... գիտողներ:

Ամերիկացիները բաց ունին

Քինկ, ամերիկեան Ծերակոյ[illegible] մտական յանձնախումբին [illegible] յայտարարեց թէ յառաջիկայ [illegible] ամերիկեան ելմտացոյցը պիտի [illegible] նայ երկու միլիար տոլար բաց [illegible] Նոր դրուած տուրքերու տալի[illegible] գիւնքը ցոյց տուաւ, որ կարելի [illegible] տի ըլլայ դոցել այդ բացը. [illegible] որ հաւանական կը նկատուի [illegible] քննութեան ենթարկել նոր տու[illegible] րուն օրէնքը:

Ամերիկեան թերթերը կը [illegible] ծին, որ խորհրդարանը յաջողի [illegible] սարակշռել ելմտացոյցը, սահմ[illegible] տուրքեր սահմանելու արտա[illegible] թեանց վրայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ»

- :-:

«Ծնա՜ն, ծնա՜ն, ծնա՜ն հայ մայրեր, ու դարձեալ նրանց գրկերը պայծառ մնացին ...»:

Ա. Ահարոնեան

ԼԻՈՆ, 4 Սեպտ.— ..Օր մըն ալ այս: Եւ նոր տօն մը: Կարգ մը բարեմիտ, ազնիւ տիկիններ, քով-քովի գալով գեղեցիկ գաղափարը ունեցեր են տօնելու «Հայ Մայրերու Օրը»:

Տարուան 365 օրերէն մէկ օր մըն ալ հայ մայրերուն: Ինչո՞ւ չէ...: Աշխարհի բոլոր մայրերէն հայ մայրն է որ, պէտք է ունենայ իր Օրը: Տօնը:

Հօրմէ զուրկ, հատակ առած սերունդ մը կայ այսօր: Որո՞ւ կը պարտինք այս զանձին հոգատարութիւնը, մինչեւ այս հասակը:

Գերագանցապէս հայ մայրերուն:

Թոյլերս ալ, շատ քիչ տատանելութեամբ, տեսանք աքսորն ու թալանը, Տէր-Զօրն ու Մուրատ Չայը կամ մեծ եղեռնի ճամբան: Եւ այս տանջանքի ուղիները չափողները՝ կ'մրմնեն թէ ի՛նչ էր այն ատեն հայ մօր մը դոհաբերութիւնը եւ տանջանքը — ի սէր իր զաւակներուն:

Նուազ չէ թիւը այն մայրերուն, որոնք Կարինէն, Մուշէն, Վոդէն, Բաղուէն ու Խարբերդէն իրենց մոխրացածներուն վրայ առած իրենց զաւակները, մինչեւ Տէր-Զօրերը ու Գաղերը պատսպարելէ վերջ, անոր այսօր անապատի ներունդ մը պատրաստեցին:

Իսկ պատերազմէն վե՛րջ, որբանոցներու շրջաններու՞ն...

Այն ատեն հայ մայրը՝ մէկ անհատ մայր չէր, այլ ընդհանրական, գորովագութ եւ հաւատարիմ խնամատար: Եւ այս բոլորը թուղթ չկար, գիրչ... նայուածքներուն տակ

Փա՜ռք անոնց: Աւա՜ղ որ ոչ մէկ հրապարակութիւն չունինք հայ մայրերու կատարած գործին մասին: Անոնց վեհապանծ աշխատանքին եւ անոնց տարած գահենի մասին..:

Եւ այս մէկ օրը: Հայ Մայրերու Օր, որ կուգայ, հայ մտքի եւ գիրքի մէջ նոր տեղ գրաւել, անշուշտ պիտի դառնայ —մեր կարգ մը տօներու պէս—մշտատեւ եւ խրախուսիչ: «Հայ մայրերու օրը» եւս իր կարգին կազդուրիչ ազդակ մըն է մեր ազգապահպանման գործին մէջ:

Փառք՝ գալի յղացողներուն ու ու գործադրողներուն:

∴

«Հայ մայրերու օրուան նուիրուած ձեռնարկը, զոր նախաձեռնած էր Լիոնի կարգ մը «Հայ մայրերու միութիւնը» տեղի ունեցաւ 3 սեպտ. շաբաթ իրիկուն, Պ. Խաչատրեանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Կը նախագահէր Տէր Վարդան քահանայ Հանըշեան, բացուեցաւ «Մամը փորուանով, զոր նուագեց Տէկինի «Ալեմ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի:

Ապա նախագահը խօսեցաւ ծննդեան եւ դալկի փոխադարձ յարգանքի բարեմիտներուն շուրջ: Բացատրեց նպատակը «Մայրերու միութեան» եւ բարի մաղթանքներով վերջացուց իր խօսքը:

Տիկ. Երիցուհի Ժամկոչեան յաջողապէս երգեց «Տէր կեցո զու զհայս» «Թուն եղիր, բալաս» եւ «Այ կաքաւիկը», ընկերակցութեամբ ձանոթ ջութակահար ընկ. Ա. Մելքոնեանի: Յաջորդաբար արտասանեցին չորս փոքրիկներ «Մեր խօստումը մայրիկին», «Մայրը», Օր. Արաքսի Գալթանճեան «Ողջո՜յն հայր մայրերուն», փոքրիկն Սերոբեան, «Հայրիկներուն», Օր. Նուէր Ինճէթէքըեան «Մօրս», Պ. Նուպար Գազազ «Խաչը» Ս. Դուրեանէ, Տիկ. Երից. Ժամկոչեան: «Ձօն հայ տառապեալներուն Պ. Ղ. Գալթանճեան Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ:

Ուղերձներ կարդացին, «Հայ մայրերու կողմէ Օր. Արաքսի Տէր Գէորգեան, Հ. Յ. Դ. կողմէ Ընկ. Կարապետ Տաշեան, Ռամ Ազ. Դաշ. կողմէ Պ. Ղարիպ Շահպազ, Վիէնի հայ Տիկնանց միութեան կողմէ Օր. Սիւզմէճեան, Դպրոցասէրին կողմէ Օր. Նայիմի Սիւզմէճեան, Զարսանճաղի Հայր. միութեան կողմէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց Տիկ. Կիւլպէնկեան, Ուղերձ մը Ս. Մոմճեանէ:

Ներկայացուեցաւ յուզիչ կենդանի պատկեր մը,— «Տէր Զօրի անապատ» եւ «Մայր մը իր մեռած զաւկին գաւակովը» «Հայաստանը նուագեց Ժ. Խտիկեան: Վարդան քհնյի շնորհակալութեան խօսքէն վերջ՝ Լիոնի Ալմի» փանֆարը «Զէյթունցի Ենքով փակեց հանդէսը:

Իբրեւ առաջին փորձ, ըսենք որ, գովելի էր ձեռնարկը ու կատարուած աշխատանքը: Այսօր, որ, կամաց-կամաց մայրութիւնն ալ իր խմաստը կը կորսնցնէ, ուրիշներու փողփողուն, հրաշէկ արեւին տակ, երբ բնտանեկան վէճն ու կռիւները անխուսափելի պատահար դարձեր են շատ-շատերուն, «Ազատ Ֆրանսայի մէջ», այսպիսի ձեռնարկներ գերազանցօրէն օգտակար են:

Բայց դիտողութիւն մը,— ո՛չ այդքան երկարապատում ուղերձներ եւ ո՛չ մանկավարժական փորձեր: Այլ լուրջ եւ չափաւոր յայտագիր:

Միսաք-Միրալ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆԹԱՐԺԻԻ ՄԷՋ

—)(o)(—

ՄՈՆԹԱՐԺԻ, 3 Սեպտ.— Մոնթարժի քաղաքէն 3 քիլոմեթր հեռու, Վէզինի մէջ կը գտնուին Usine de Langlée (Caoutchouc) ի գործարանը, ուր կ'աշխատին առնուազն 5—6 հազար գործաւոր եւ գործաւորուհի: Հոս այրերը իբր ժամավարձ կը ստանան 2.50 ֆր.էն 3.50 ֆր., իսկ կիները ձէն 2.50: Օգոստոսէն սկսեալ անգործութեան մեղմացումը յաւ պատեհութիւն տուաւ մեր հայրենակիցներուն, որպէսզի փութան առիթէն օգտուիլ:

Գաղութի թիւը կը հասնի երկու հարիւրի: Ունինք հայ նպարավաճառներ եւ 2 գերձակ: Հոս մեր հայրենակիցները գրեթէ բոլորն ալ իրենց սեփական ձեռքերով շինուած տուներ ունին:

Գ. Գալեան

ՏՈՒՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անա ժողվեցաւ հերթոգ մը եւս խոր վիշտ պատճառելով բոլոր հայրենակիցներուն:

Պէօթանիսյ շրջակայ թուրք գիւղացին կ'աղօթէր Հանի Անդրանիկի արեւշատութեան համար, որ իրենց ապրուստի միակ եւ անսպառ աղբիւրն էր:

Այս մեծ ընտանիքի կրտսեր զաւակն էր Հանի Մարտիրոս, որ Պէօթանիսյ նախակրթարանէն վերջ յաջողութեամբ աւարտած էր Գարահիզարի ամերիկեան գոլէճը:

Հազիւ ոկսած էր վարել իր հօր ընդարձակ գործը, երբ Թրքական վայրագութիւնը եկաւ փճացնել ամէն ինչ, յետոյ Թուրքեւմելլէն պատերազմի միջոցին կառավարութեան կողմէ ենթարկուեցաւ խիստ հետապնդման, իբրեւ զարգացած հարուստ զաւակ:

Ցունական բանակին նահանջին, ան հրաշքով ազատուեցաւ եւ իր կնոջ ու երկու անչափահաս զաւակներով նախ ապաստանեցաւ Պուլկարիա, յետոյ Ֆրանսա:

Կուսակցական մը չէր, սակայն շատ կը հետաքրքրուէր հանրային կեանքով ու գործունէութեամբ: Ցաւագին եւ Ալպազալի յաճախ ընթերցողներէն էր եւ շատ անգամ մէկն ու միւսը կը քննադատէր:

Հեզահամբոյր ու մեղմաբարոյ հայրենասէր մըն էր եւ յաճախ կը հարցնէր.

— Երբ պիտի համերաշխին մեր կուսակցութիւնները, եթէ ոչ քաղաքական, գէթ ազգային խնդիրներու շուրջ, այլասերման դէմ պայքարելու համար: Ի՞նչ մնաց մեզի մեր պապերէն, մեր ազգութենէն եւ հաւատքէն զատ: Տե՛ս, ես երբեմն հարուստի զաւակ, շաքարի գործարանին մէջ կը մաշիմ ընտանիքս ապրեցնելու համար...

Այս կարճ խօսակցութենէն վերջն էր որ կազմակերպուեցաւ Պէօթանիսյ Հայրենակցական Միութիւնը, որուն ատենապետն էր:

Բանուորական կեանքը Ֆիզիքական տկարութենէն զատ հոգեկան բեկում մը եւս առաջ բերած էր եւ կարճ հիւանդութենէ մը վերջ, զրկեց զուրտ հողը: Օգոստոս 30ին, 43 տարեկանին, անտէր ձգելով իր կինն ու երկու զաւակները:

Ս Միլտոնեան

Ծանր դէպք մը Հալէպի մէջ

Մահափորձ հայ ոստիկանապետի մը դէմ

Հալէպէն կը գրեն «Ազդակ»ի (27 օգոստ.) —

Այս առաւօտ, հայազգի ոստիկանապետ Պ. Կարապետ Մաղկունի, երբ դուրս կ'ելլէր ձիակառք թաղի իր բնակարանէն, կրեց ատրճին ու դարանակալ յարձակում մը: Ոստիկանապետը, երբ կը նստէր իր զրահ առջեւ սպասող ինքնաշարժ հեծանիւին մէջ, արար կնոջ տարազ կրող մէկը մօտեցաւ ու կրակեց երեք անգամ: Գնդակներէն երկուքը վիրաւորեցին ոստիկանապետը դէմքէն, իսկ երրորդը հանդիպեցաւ տասնամեայ հայ տղու մը:

Ոճրագործը սկսաւ փախչիլ, մինչ Պ. Կարապետ, հակառակ ստացած վէրքին եւ առատ արիւնահոսութեան, ատրճանակ ի ձեռին կը հետապնդէր փախստականը: Քանի մը հարիւր մեթր հեռաւորութիւն էր արդէն բացուած հետապնդողներուն եւ ոճրագործին միջեւ, ու դարձդարձիկ փողոցները կը դժուարացնէին հետապնդումը:

Նոյն պահուն, փախստականին ճամբուն վրայ գտնուող հայ երիտասարդ մը, Մկրտիչ Գափլանեան, լսելով վիրաւորի աղաղակները, կը սկսի հետապնդել ոճրագործը եւ կը յաջողի բռնել զայն: Ցուցամոլ ոճրագործը յանդ ձեռք մը ատրճանակ կը պարպէ մեր ընկերոջ վրայ, որ գիշուածով կ'ազատի ատոյգ մահէ մը, շնորհիւ ատենին գետին պառկելու իր կանխազգուշութեան.

Պ. Մաղկունի, ուժաթափ կորսնցուցած արիւնէն, կը սողայի զարբեցնել հալածանքը եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց, իսկ ոճրագործը՝ կը մտնէ հայ փուռ մը ներս եւ գիրք կը բռնէ հոն:

Մինչ այս մինչ այն, ամէն կողմէ կը հասնին ոստիկաններ ու կը պաշարեն փուռը: Ոճրագործը դուրս կը նետէ պարապ ատրճանակը: Ոստիկանները, կարծելով որ զինաթափ են ըրած ոճրագործը, կ'աշխատին ներս մտնել փուռէն եւ ձերբակալել զայն: Բայց նոյն պահուն, գնդակներու կարկուտ մը կը կասեցնէ զիրենք: Կը յայտնուի որ ոճրագործը ունի երկրորդ ատրճանակ մըն ալ եւ վճռած է պաշտպանուիլ մինչեւ վերջ: Երկուստեք փոխանակուած գնդակներուն թիւը 60ը կ'անցնի:

Ի վերջոյ, ոստիկանները կը յաջողին ձերբակալել այս յանդուգն «կինը», որ իրբեւ այդ դուրս կուգայ եւ այն ալ... Հայ, Սամուէլ Զավուշ անունով: Այս մարդը արդէն կը փնտռուէր արդարութեան կողմէ, իբրեւ ուրիշ կարգ մը ոճիրներու հեղինակ:

Փուռին մէջ մղուած կռուի ընթացքին կը վիրաւորուին երկու ոստիկաններ, որոնց մէկը Հայ է:

Կ'ըսուի թէ ոճրագործը մօտիկէն յարաբերութեան մէջ է եղեր համայնավարներու հետ:

Խուզարկութենէ մը վերջ, վրայէն կը գտնուի վեց ոսկի եւ քանի մը գանձէն: Ոճրագործ Սամուէլ փոխադրուած է ոստիկանատուն, ուր փորձած է փախչիլ, բայց ի զուր:

Այս դէպքը մեծ ցնցում առաջ բերաւ բովանդակ քաղաքին մէջ, քանի որ Պ. Մաղկունին սիրուած ու յարգելի անձնաւորութիւն մըն է:

✓ Սամուէլ Զավուշ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է, ըստ «Լէ Նիտա»ի Թղթակցին.—

«Ես արիւն թափել չեմ սիրեր: Ասկէ առաջ Հալէպի մէջ տեղի ունեցած խառնակութեանց եւ ցարժումներու ընթացքին կրնայի հարիւրաւորներ սպաննել ժողովուրդէն եւ ոստիկաններէն: Սակայն ես միշտ զէնքս կը պարպէի օդին մէջ եւ մարդոց սրունքներուն միջատեղի պարապութեան: Հիմա ուզեցի սպաննել իմ պատիւս թռնաբարող եւ արատաւորող մարդ մը: Միայն ան չէ, պիտի սպաննէի Հէնրի Հէնտիէն որ նմանապէս կը սիրէր իմ կինս: Ուրիշ քօմիսէր մըն ալ սպաննուելիքներու ցանկին մէջ կը գտնուէր:

Երբ անոր հարցուեցաւ թէ՝ համայնավա՞ր է ինք, պատասխանեց.

— Համայնավար չեմ, սակայն շատ կը սիրեմ համայնավար սկզբունքները: Համայնավարները շատ քաջ եւ յանդուգն կ'ըլլան:

Համաձայն «Լէ Նիտա»ի տեղեկութեանց, Պ. Կարապետի վիճակը ծանր է եւ քանի մը ամիս դարմանումի պէտք ունի, կատարելապէս ապաքինելու համար: Իրինչ միւս թերթեր շատ թեթեւ կը ներկայացնեն անոր ստացած վէրքերը:

× «Լիբան Լիւ Հալէ» այս մասին կը գրէ.—

Ոճրագործ Սամուէլ 30 տարեկան է եւ անցած տարի սպաննած էր իր կինը, Ազիզիէ թաղին մէջ, կառքի մը մէջ նստած միջոցին: Սամուէլ յայտնած է որ, Կարապետի եւ իր միջեւ հին թշնամութիւն գոյութիւն ունի, Ալէքսանտրէթէն սկսած: «Հոն բազմաթիւ անգամներ ան նեղութիւն պատճառած է ինծ եւ ամէն միջոցի դիմած զիս բանտարկելու համար, վերջապէս յարմար դատեցի սպաննել զայն, մանաւանդ որ կինս ձեռքովս սպաննելէ վերջ, այս կեանքէն հաճոյք չէի առներ, կը հաւատամ որ գնդակս պիտի մեռցնէ զայն, որովհետեւ ես զայն սպաննելու նպատակաւ պարպեցի զէնքս»:

Էլ Բաաքաի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, դուրսէն մատ մը կայ այս մահափորձին մէջ: Ամենածանր կասկածներ կը կեդրոնանան ազգայնականներու վրայ: Ցակայն ոճրագործը իրեն ուղղուած հարցումին պատասխանելով, բացարձակօրէն հերքած է ազգայնականներու կողմէ դրդուած ըլլալը:

Հալէպի մէջ բացի ոստիկանութենէն, ֆրանս. գիտեկատու գիւանը եւ ընդհանուր Ապահովութիւնը խիստ քննութեան եւ հետապնդումի ձեռնարկած են, երեւան հանելու համար ոճրին գաղտնիքները:

Ձերբակալուած են բազմաթիւ կասկածելի Հայեր, որոնք ոճրէն առաջ տեսնուած էին Սամուէլի հետ, Պ. Մաղկունիի տան շուրջ:

Կ'ըսուի թէ, ընդհանուր Ապահովութիւնը արդէն երեւան հանած է նոր գաղտնիքներ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— :-: —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարի մասին (24 օգոստ.).

— «Այսօր, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ հաստատուած գաղութներուն վիճակը որ եւ է կերպով կարելի չէ բաղդատել կորսուածներու վիճակին հետ: Ազգային ոգին, շնորհիւ կուսակցութեանց երկար տարիներու գործունէութեան եւ դաստիարակութեան, վառ պահուած է մեր մէջ:

Մեր գիտակցութեամբ օժտուած զանգուածներ եւ կազմակերպութիւններ, իրենց քաղաքական փրոփականտով, իրենց թերթերով եւ բեմերով շարունակ ամուր կը պահեն այն իմացական եւ հոգեկան կապերը որ մեր ժողովուրդը անքակտելիօրէն զօդած են հայրենիքին հետ:

Որքան ալ ծովերով եւ ցամաքներով բաժնուած ըլլանք, արդէ հաղորդակցութեանց այս դարուն, ինքզինքնիս կղզիացած չենք զգար, եւ ով գիտէ թէ ի՛նչ ճամբաներ ապագային չեն բացուիր Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ:

Այս նկատումները մեզ արտադրելու են որպէս զի ինքզինքնիս մեռած, կորսուած կարծելով մեր ազգային էութիւնը մեր ձեռքերովը չթաղենք: Ընդհակառակը, շուտով կը կորսուի այն որ արդէն ինքզինքը մեռած կը կարծէ:

Ունայնութեան, ամլութեան այս հոգեբանական վիճակը այսօր մեծագոյն պատճառն այն է թուլութեան, տկարութեան եւ անտարբերութեան, զոր շատեր ցոյց կուտան ազգային ծառայութեան մէջ. Ոչ միայն մարդիկ կը հեռանան իրենց սիրելի եղած քաղաքական եւ ազգային գործերէն, այլ մեր գրողները, մեր գործիչները արժէքաւոր գործեր կատարելու, կարեւոր աշխատութիւններ արտադրելու եռանդըն ու կամեցողութիւնը կորսուած են, որովհետեւ կը մտածեն թէ ինչո՞ւ պէտք է ուզեն, աշխատին եւ ստեղծագործեն, քանի որ ամէն ինչ փճանալու եւ կորսուելու դատապարտուած է:

Եթէ նոյն իսկ գիտնանք թէ պիտի ոչնչանանք եւ կորսուինք, պէ՞տք է որ դադրինք պայքարելէ մեր ազգային գոյութեան համար, թէ անհրաժեշտ է որ մեր բոլոր կամեցողութեամբը կռուինք ուծացումի մտասեւեռումին դէմ:

Մեզի այնպէս կը թուի որ, առոյգ, կենսունակ, առողջ եւ ուժեղ մարդու գործ չէ մեր կորուստին մտածումը սաստած օձի նման պահել, տաքցնել մեր մէջ որպէս զի իր թոյնը յուլօրէն թափէ եւ տարածէ մեր հաւաքական մարմնին մէջ»:

Ռուսիա եւ Հոլանտա

Հոլանտական իշխանութիւնները մերժած ըլլալով անցագիր տալ սովետական պատուիրակութեան, որոնց մէջ էր յայտնի գրագէտ Մաքսիմ Կորքի, Ռուսիա ներկայացուցիչ չուղարկեց հակապատերազմական պատերազմին դէմ գումարուած համաշխարհային խորհրդաժողովին: Ասիկա մեծ դժգոհութիւն պատճառեց կարմիր վարիչներուն որոնք ամէն քաղաքի մէջ միթինկներ կազմելով, բողոքեցին Հոլանտայի այս ընթացքին դէմ:

Անգլիացի գործազուրկներ

Անգլիական վիճակագրութիւն մը կը հաղորդէ 22 օգոստոս թուականով թէ 48.046 գործազուրկներ աւելցած են 25 յուլիսէն ի վեր: Անցեալ տարուան նոյն շրջանի անգործներու թիւին հետ բաղդատելով, ներկայիս Անգլիոյ անգործներուն թիւը 126,046 հոգի աւելի է:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐՋՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Առաւօտ մը, անտառին մէջ սատակիլ հով մը գիս արթնցուց. Նախազգացումէ դրդուած բոլորս ուղղեցի դէպի փուռը, հասայ կայարան, ուր Հալէպէն նոր հասած թիւէնին վագոնները շարան շարան փակած էին փուռը տանող ճամբան, անցայ դժուարութեամբ վագոններու վրայէն, փուռը արդէն քիչ մը անդին էր: Հազիւ քանի մը քայլ առած էի եւ ահա ծանօթ հայ ժանտարմա մը — որ այդ օրերուն սահմանափակ ոճիրներ կը գործէր, — բռնած կը տանի փոսապան Աստուրը, վագոններու վարի կողմէն, ուրկէ աղատ ճամբայ կայ հանդիպակաց կողմը անցնելու: Բարեբախտաբար զիս չնշմարեց, իր ուշադրութիւնը յարած էր զոհին վրայ:

Ես առանց վայրկեան մը կորսնցնելու եւ դարձայ հակառակ ուղղութեամբ ճամբայ մը բռնելով անցայ մօտակայ քիւրտ գիւղ մը, անհամբեր սպասելով, որ գիշերը իր բարերար մութը բերէր կասկածներս փարատելու.

Մութը կոխեր էր երբ գիւղը ձգեցի եւ Մէյտան Էքպէզի կայարանին բարձր լիւքսին լոյսը ուղղութիւն առնելով հասայ, օրուան պատահածէն լուր առնելու համար մօտայ բանուորներուն վրաններու: Հակցայ որ միեւնոյն փոսապան Աստուրը տարած էին: Հալէպէն բերած յատուկ հրամանագրով մը ամբաստանուած իբր Դաշնակցական:

Գարմէնը հոն էր գտնուած երբ Աստուրը տարած էին: Բարեբախտաբար ժանտարմա զինք չէր ճանչնար: (Փոսապան Աստուրը ատեն մը տառապելով Հալէպի բանտը, մեռած էր թողլով իր եւրին զաւակները անպաշտպան):

Շտապեցի Գարմէնը տեսնել: Տանջուած վիճակի մէջ գտայ զայն եւ ոչ մէկ բառով չկրցայ զայն մխիթարել: «Որքա՜ն որ կը ցաւիմ ու կը տանջուիմ մեր ընկերոջ կորսուելուն, այնքան ալ կը կասկածիմ որ թերեւս այդ հրէշը, որ մը մեզ ալ փոանդէ, մանաւանդ քեզ՝ որ այնքան մօտէն ծանօթ էն, ըսաւ:

Շատ չանցաւ ա՛յն օրէն, երբ այդ հրէշը կառավարական մասնաւոր հրամանագրով մը եւ երկու օգնական ժանտարմաներով եկաւ Մէյտան Էքպէզ զիս ձերբակալելու բայց չյաջողեցաւ:

Ան հետապնդեց զիս մինչեւ ընդհ. պատերազմին վերջը: Երկար, շատ երկար պիտի ըլլար հոս նօթագրել բոլոր պատահածները՝ որոնք շարժանկարի մը պէս կ'անցնին երեւակայութեանս առջեւէն:

Օր մը երբ դարձեալ իր շրջանը ընելու եկած էր ամբողջ գծին վրայ, իր հասառութիւնը աւելի Մէյտան Էքպէզի շրջանը կ'առաջնորդէ զինք: Եւ գիշեր մը հոն անցուց վրանի մը տակ: Ես եւ Գարմէնը փախած էինք անտառը:

Գիշեր էր: Լուսնի ճառագայթները ողողած էին անտառը, հմայիչ տեսարան մը պարգեւելով:

«Մինչեւ ե՞րբ պիտի տառապինք այսպէս, չէ որ օր մը օձքնիս ձեռք կուտանք ու տարա դըշխյր օգուտ չունի Սպասենք մինչեւ կէս գիշեր, քակենք չուան մը առ մօտակայ վրաններէն, անոր պառկած վրանը յարմար վայր է գործին յաջողութեան տեսակէտով, կապենք վիզէն եւ քաշենք տանինք զայն Գիւլպիւլ գիւղի ուղղութեամբ, անկէ վերջ հեշտ է զայն անհետացնել...» ըսաւ, կարճ եւ վճռական: Լուսնոյ լոյսին տակ նշմարեցի իր դէմքը, բարկացած ու մռայլ էր, կը հեւար, մեր շուրջ ոչ ոք կար, միայն լուսինը որ մեզ կը դիտէր անտառի ծառերուն մէջէն:

Մեր խօսակցութիւնը ընդհատեցին շնագայլերուն վայնասունները՝ որոնք կը մօտենային Գորատուի գետափը կխաղթող հայ գաղթականներուն դիակները, գետէն փորելով դուրս հանելու համար:

Ես լուռ էի: Ան քայլերը դարձուց դէպի վրանները: Ծակատը կարծես կ'այրէր, կը մտածէի հետեւանքներուն վրայ: Հազարաւոր կարիճ հայ գաղթական բանուորներ կ'աշխատէին հոն, այդ շրջանը՝ Զէյթունցի, Պրնտըճաղցի, Պէյլանցի ազամարդիկ, որոնք մէկ կացինի հարուածով փայտին կտրող երկաթի կը բաժնէին: Ամբողջ իրենց ատացած իրր օրավարձք մէկ սեւ հաց էր, որ անբաւական էր մնալու սալու, այդպիսի գործ մը պիտի վտանգէր իրենց առժամեայ ապահովութիւնը:

Բայց չէի համարձակեր միտքս պարզել իրեն, վախնալով որ նեղուի: Ան կը խօսէր միշտ գործադրութեան կերպին վրայ: «Զի՞ս խօսիր, յարմար չէ՞ ծրագիրս», անհամբեր կը մօտենանքս: ըսաւ: Տրտմուած պարզեցի մտածումս, երկարօրէն բացատրելով գալիք հետեւանքները: «Իրաւացի ես, բայց այս դրութիւնը տանելի չէ: Ուրեմն հարկ է հեռանալ ասկից, այս է միջին ճամբան...» պատասխանեց: Ցառաջացանք դէպի կանանչ վրանը, որ փայտի յանձնառուին վրանն էր: Քիւրտ պահապանը ձայն տուաւ ու մօտեցաւ մեզի, ան ինծի շատ ծանօթ մէկն էր, քիւրտերէն հարցուցի թէ իրենց հիւրը կը քնանա՞յ: «Կը խորդայ» պատասխանեց Քիւրտը: Մօտեցանք վրանին, լուսնի լոյսը մտած էր անկէ ներս, մենք դիտելով անցանք շուտով, ան երկնցած էր անկողնին վրայ իր ժանտարմայի տարազով, որուն կոճակները կը զօղային լուսնի ճառագայթներէն: Ան կը քնանար, երկրորդ օրը արթննալու իր ցեղակիցներուն արիւնը քամելու համար...:

Մէյտան Էքպէզի շրջակայ անտառներուն ծառերը մասամբ աղատած ըլլալուն, գործը փոխադրուած էր Իսլահիէի կողմը, ուրկէ՝ անապին հայ գաղթականութիւն մը լեցուած էր հոն՝ աշխատելու:

Եւ ահա օր մը այն սե՛ւ օրերէն: Իսլահիէ պաշարուած, ամբողջ գաղթականութիւնը քշած էին, առանց նկատի առնելու թէ անոնք կ'աշխատէին փայտ հայթայթման գործով, որ այն ատեն կենսական էր երկաթուղիներու երթեւեկին համար:

Միեւնոյն վտանգը Մէյտան Էքպէզ ալ հասնելու շշուկներ կային, բարեբախտաբար հոն քիչ գաղթականներ մնացած էին: Գարմէնը քաջ եկաւ մօտալուտ վտանգի առթիւ, մեր բռնելիք ուղիին համար խորհրդակցելու: Իր ամենամեծ հոգը իր ընտանիքն էր:

(Շար.)

Փարիզ եւ Գաւառներ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Փլաս տ'Իթալի: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատոմսերով: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ: Դիմել խմբագրութեան հասցէով:

Լիոնի մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ ճաշարանին մէջ

202 RUE DE BOILEAU, LYON

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի (Գաշան-Գանթիյօ-Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Րութ տ'Օրլէան, Գանթիյօ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ՍԱԼՆՈՑ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մեզօն-Պլանշ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ միութիւն կազմելու համար երկրորդ խորհրդակցական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 4րդ յարկը:

ՍԻՓԱՆի փորձերը ամէն Ուրբաթ իրիկուն Միւթիւալիթէի մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խումբը կը պատրաստուի «Մշակոյթի օրուայ» եւ «Անուշ»ի համար:

Վարչութիւն

Տնղահանութեան միջոցին հինգ տարեկան հասակին աքսորուած է Տէր Զօր: Զինադադարին տեսնուած է Պոլիս եւ յետոյ Յունաստան: Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մկրտիչ Գալուստեանի, 2 rue Carnot, Chaville (S. et O.) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Ալէքսանդր Ժօրժ, (Ասօրի) ծնած Ուրմիա: Ֆրանսա կը գտնուի 1924էն ի վեր: Կ'աշխատէր Մարսէյլ և Այիս Գար: Իր մասին լուր տուողին լաւ վարձատրութիւն: Իմացնել իր եղբօր՝ M. George, Café-Restaurant, Il de France, 4 Place Hôtel de Ville, Cannes (A.M)

Ադանացի Տիկ. Ազնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիամ եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Այիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին: Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օտօս Այա Սոֆիա, Մոլլա Գուրանի, Սելանիկ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քլիշի, Զ. Խըտ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ամուսինս Պոլսեցի Յակոբ Տօնիկեան՝ այլ անուամբ Խաչիկ Ժամկոչեան, որ վեց տարիներէ ի վեր անյայտացած է: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յիշեալին կնոջը՝ Տիկ. Մարիամ Տօնիկեանի, 2 Route de Choisy, Փարիզ (13):

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գալուստեան (ծնած Օվաճըք), հօր անունը՝ Մկրտիչ Գալուստեան (ծնած Պարտիզակ), մօր անուն Աղաւնի:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵՐԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 7 սեպտ. 932

Հակառակ քիչ քանակութեամբ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացում կը տրուի բոլոր պահանջքներուն: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի ձուկը:

ԿԱՀԱՒ. սենեակներ, ամէն հանգստաւէտութիւն, ամիսը՝ 200 ֆր.էն սկսեալ, Hôt. 28, r. Poissonnière (2).

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ սենեակ եւ խոհանոց մը, ջուր, կազ: Վարձք՝ 2300 ֆր., դիմել Պ. Ինճէյակօբեանի, ժամը 1—2 եւ 6—7, 32 rue d'Hauteville, Paris (10):

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ. Արիւնտ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. սրանց եւ կանանց մոռթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)

ղեկավարութեամբ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի

ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

Կը ներկայացուի

ԲՈՒԼ

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուստեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զոլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 9ին Տէսինի մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը.Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թրէդ Բուէնի դաշտին վրայ, Բէմբ Օտոսի մօտ: Հովանաւորութեամբ Լիկ Լիթօրալի Աթլէթիզմի նախագահ Պ. Blanի եւ գատաւոր Պ. Girardoniի:

Ցատկեր, վազք, ցատկել, գրօշարշաւ, ֆութպոլի մրցում եւայլն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Սամուէլ Մուրատեան վարժարան

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Ս. Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Վարժարանը զետեղուած է Սէն գետի ափերուն եւ շրջապատուած ընդարձակ պարտէզներով եւ անտառով:

Դպրոցական ծրագիրը պետական վարժարաններու ծրագրին յարմարցուած է եւ շրջանաւարտ աշակերտները իրաւունք ունին յանձնելու որ եւ է պետական համալսարան:

Մասնաւոր խնամք կը տարուի ֆիզիքական զարգացման:

Արձանագրութեանց կամ աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել նամակով կամ անձամբ հետեւեալ հասցէին.—

Secrétariat du Collège S. Moorat, 26 Rue Troyon, SEVRES (S. et O.).

Վարժարանին քարտուղարը կ'ընդունի ամէն օր ժամը 15—19:

ԾԱԽՍՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով եւ մեքենաներով միասին: Գին՝ 12000 ֆր., որուն 8000 ֆր.ը կանխիկ: Տարեկան վարձք 1500 ֆր., յարկաբաժինով միասին 3000 ֆր.: Պայմ՝ 8 տարի: Դիմել Պ. Սինանեանի 135 Route de Chatillon, Montrouge, Seine.

REALISATION IMMOBILIERE

Կը ծրագրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի վճռել առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար: Երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100էն 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ փոքրու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են. ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան 20. Passage Prado. (Մէթրօ Սէն-Դընի)

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԲՈՒԼ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Սպասեցէք նախասենեակում. — կրկնեց նա:

Ցիտնապետը վախը դէմքին դուրս եկաւ սենեակից, խոր գլուխ տալով ու ներում խնդրելով քթի տակից. զինուորներն էլ նրա ետեւից:

— Նստեցէք, խնդրեմ. — ասաց կարդինալը, երբ դուռը փակւեց: Բոռը լուռ հնազանդեց:

— Պարոն Րիվարէց. — ասաց Մօնտանէլլին մի վայրկեանից. — ես կը ցանկայի ձեզ մի քանի հարց տալ եւ շատ շնորհակալ պիտի լինէի, եթէ պատասխան տայիք:

Բոռը ժպտաց:

— Իմ գ-գլխաւոր զբաղումս առայժմ հարցեր լսելն է:

— Եւ պատասխան չտալը: Այդպէս էլ ասացին ինձ: Բայց այն հարցերը տալիս էին ձեզ կառավարական պաշտօնեաները ձեր գործի քննութեան համար: Նրանք օգտւելու էին ձեր պատասխաններից իբրեւ ապացոյց:

— Իսկ ձ-ձեր Սրբազնութեա՞ն հարցերը:

Մի ծածկուած վիրաւորանք կար աւելի Բոռի ձայնի, քան բառերի մէջ ու կարդինալը իսկոյն հասկացաւ: Բայց նրա դէմքը չկորցրեց իր հանդարտ ու մեղմ արտայայտութիւնը:

— Իմ հարցերը, — ասաց նա, — պատասխանէք թէ ոչ, միեւնոյն է, մնալու են մեր մէջ: Եւ եթէ կապ ունենան ձեր քաղաքական գաղտնիքների հետ, չէք պատասխանի. իսկ հակառակ դէպքում, թէեւ մենք բոլորովին օտար մարդիկ ենք միմեանց, բայց յոյս ունիմ որ կը պատասխանէք, եթէ խնդրեմ ձեզնից իբրեւ անձնական մի շնորհ:

— Ես բ-բոլորովին Ձերդ Սրբազնութեան տրամադրութեան տակն եմ: Այս ասած էր գլխի մի թեթեւ հակումով, բայց դէմքի արտայայտութիւնը այնքան էլ չէր քաջալերում անձնական շնորհներ խնդրելու.

— Նախ եւ առաջ, ասում են, որ զէնք էք փոխադրում պապական նահանգը: Ձեզ ինչի՞ է պէտք զէնքը.

— Մ-մկներ ո-ոչնչացնելու:

— Ի՞նչ սարսափելի պատասխան: Միթէ դուք մուկ էք համարում այն բոլորին, որոնք ձեր համոզումները չեն դաւանում:

— Մ-մի քանիսը նրանցից:

Մօնտանէլլի եւ ընկաւ աթոռի թիկունքին ու մի ժամանակ նայում էր նրան լուռ:

— Ի՞նչ է այդ ձեր ձեռքին. — հարցրեց յանկարծ

— Հ-հին հ-հետքեր մկան ատամների:

— Ո՛չ, ես ասում եմ ձեր միւս ձեռքի համար: Դա նոր սպի է:

Քնքուշ ճկուն այդ ձեռքը ծածկւած էր փոսիկներով ու սկրդուքներով: Բոռ ցոյց տւաւ: Դաստակը ուռած էր, որի վրայ երեւում էր մի երկար մուգ կապոյտ շերտ:

— Դ-դատարկ բան, ինչպէս տեսնում էք. — ասաց նա: — Երբ ինձ ձերբակալեցին այն օրը, շնորհիւ Ձերդ Սրբազնութեան — նա նորից թեթեւ գլխով արաւ — զինւորներից մէկը կոխեց վրան:

Մօնտանէլլին բռնեց Բոռի ձեռքը եւ ուշադիր դիտեց:

—Ի՞նչպէս է որ երեք շաբաթից յետոյ այս տեսակ դրութեան մէջ է, բոլորովին բորբոքւած:

— Երեւի, երկաթի շ-շփումը այնքան էլ օգտակար չի եղել:

Կարդինալը բարձրացրեց աչքերը, խոժոռած:

— Միթէ շղթա՞յ են դրել թարմ վէրքի վրայ:

— Ի հարկէ, Ձերդ Սրբազնութիւն, հէնց դրա համար են թարմ վէրքերը: Հին վէրքերը բանի պէտք չեն, միայն սկսում են ցաւել, բ-բայց չի կարելի սաստիկել որ այրւեն, ինչպէս որ պէտք է:

Մօնտանէլլի նորից նայեց նրան մի շեշտ փորձիչ հայեացքով, յետոյ վեր կացաւ ու բաց արաւ բժշկական պիտոյքների պահարանը.

— Տւէք տեսնեմ ձեր ձեռքը. — ասաց նա:

Բոռը մեկնեց ձեռքը, իսկ դէմքը կարծես երկաթից էր կռած: Մօնտանէլլին լաւ վէրքը ու քնքշութեամբ փաթաթեց: Երեւում էր, որ վարժ էր այդ գործին:

— Շղթայի մասին ես կը կարգադրեմ. — ասաց նա: — Իսկ այժմ ուզում եմ մի հարց էլ առաջարկել: Ի՞նչ է ձեր ծրագիրը:

— Դրա պ-պատասխանը շատ պարզ է: Կը ջանամ փախչել, եթէ կարողացայ, եթէ ոչ — կը մեռնեմ:

— Ինչո՞ւ պիտի մեռնէք:

— Որովհետեւ եթէ նահանգապետը չյաջողի իսկ հրացանի բռնել տալու, գոնէ կ'ուղարկեն Թիարան. իսկ ինձ համար՝ դա միեւնոյնն է. իմ առողջութիւնս չի տանի:

Մօնտանէլլի թեւը յենեց սեղանին ու թաղւեց մտածմունքի մէջ: Բոռը նրան չէր խանգարում: Նստել էր կիսափակ աչքերով, նեռւած քիչ ետ ու մեղկօրէն վայելում էր շղթայից ազատ լինելու ֆիզիքական սփոփանքը:

— Ենթադրենք որ յաջողէք փախչելու. — սկսեց նորից Մօնտանէլլին: —

— Արդէն ասացի Ձերդ Սրբազնութեան: Մ-մկներ եմ ոչնչացնելու:

— Ուրիշ խօսքով, եթէ ես այժմ ազատեմ ձեզ, ենթադրելով որ կարող եմ, դուք պէտք է օգտւէք ձեր ազատութիւնից արիւն ու բռնութիւն բանեցնելու համար, փոխանակ դրա առաջը առնելու:

Բոռ աչքերը բարձրացրեց պատին կախւած խաչելութեանը.

— «Ո՛չ թէ խաղաղութեամբ, այլ սուրով»: Ինչպէս տեսնում էք, Աւետարանի մէջ եմ: Համենայն դէպս ես անձնապէս գերադասում եմ ատրճանակը:

— Պարոն Րիվարէց. — ասաց կարդինալը անդրդուելի հանգստութեամբ — ես ձեզ չվիրաւորեցի ու չխօսեցի թեթեւամտութեամբ ձեր ու ձեր ընկերների հաւատի մասին: Չե՞մ կարող յոյս դնել եւ ձեր կողմից գոնէ պարզ քաղաքավարութեան. թէ՞ դուք կամենում էք ինձ պացուցանել, որ անաստուածը մէկն լինել չէ կարող:

— Ա՛խ, իրաւ: Ես բ-բոլորովին մ-մոռացայ որ Ձերդ Սրբազնութիւնը քրիստոնէական առաքինութիւնների շարքին է դասում նաեւ քաղաքավարութիւնը. Յիշում եմ ձեր քարոզը բռնցայում այն միջոցին, երբ վիճում էի ձեր անանուն պաշտպանի հետ

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	–
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

9 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1978

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԱՆԿ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կը բաւէ աչքէ անցնել միայն Թուրքերէն թերթերը, ըմբռնելու համար տնտեսական քայքայման աստիճանը:

Անհաւասարելի երկու տարի է որ արտակարգ միջոցներու կը դիմէ քէմալականութիւնը, եկամտացոյցը հաւասարակշռելու եւ լայնաբերան ճեղքեր կարկտելու համար:

Եւ սակայն, կազմալուծումը այնքան խոր է որ, բացառիկ միջոցներն ալ անզօր կը մնան: Բացառիկ միջոցները կը ծառայեն միայն առօրեայ պահանջները գոհացնելու:

Ներածումներու սահմանափակման, դրամի պաշտպանութեան, ազգային ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքները չկրցան կանխել փլուզումը: Անանկացա բաժնեցուցակի դրութիւնն ալ (ֆրանսիական օրինակով պարզերազար ազատ բանակութեամբ ներածում, քոնթէնժան):

Վերջերս աւելի խստացուցին այս դրութիւնը: Այն աստիճան որ, գործարանատէրները նախանիւթ չկրնան գտնել: Իսկ շարք մը նիւթեր — շաքար, թէյ, սուրճ, եւն. — կը ճարուին կրակի գնով:

Միւս կողմէ, իբրեւ հետեւանք Ըմէքի փաշայի վերջին այցելութեան, սկսած են ծրագրել կամ փորձել խորհրդային աշխարհին մէջ գործադրուած կարգ մը նորութիւններ: Այս առաջադրութեամբ, ռուս մասնագէտներու յանձնախումբ մը հասած է Թուրքիա, Պոլիսէն անցնելով Իզմիր: Ուրիշ մասնագէտներ ալ պիտի գըկուին, Թուրքիոյ ճարտարարուեստութիւնը կազմակերպելու եւ ազգային անտեսութիւնը վերակազմելու համար:

Եւ երբ բանից որ մասնագէտներու յանձնախումբին նախագահը Հնգամեայ ծրագրին հեղինակներէն մէկն է, դիւրին է հետեւցնել թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պիտի ընթանայ «վերակազմութիւնը»:

Իբրեւ առաջին արդիւնք, արդէն խուճապի մատնուած են Թուրք վաճառականներն ու գործարանատէրները: Եւ, անընդհատ ժողովներ գումարելով, չարաթը անգամ մը պատուիրակութիւն կը դրկեն Էնկիւրի, ճար ու դարման խնդրելու համար:

Քէմալական թեմու օրկան մը, «Միլլիյէթ», որ անշուշտ բոլորէն աւելի բան գիտէ բուն կացութեան մասին, չվարանեցաւ չեզոք խմբագրականի մը մէջ («Ցառաջ», 6 սեպտ.):

— «Սոսկ է որ այսօր մեր առեւտրական կրպակներուն վրայ ...... մտահոգութիւն եւ վախ մասին անվստահութիւն արտայայտող հոգեկան վիճակ մը կը տիրէ: Երբ կացութիւնը հայցնէք իրագեկներու, գրեթէ ամէնն ալ սապէս կը յայտնեն իրենց կարծիքը. — Գործերու ընթացքը վստահութիւն չի ներշնչեր: Տնտեսական ընդհանուր տագնապը տակնուվրայ ըրած ըլլալով գիները, շատ մը միջոցներ ձեռք առին. սակայն տակաւին համեմատական կայունութիւն մը չհաստատուեցաւ: Ոչ միայն օտարներու, այլ եւ տեղացիներու մէջ ալ յառաջ եկած է այն կարծիքը թէ մեր օրէնքները հաստատուն չեն... Գիտցող չկայ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ պետականացման սահմանը. պետութիւնը ի՛նչ բաներ պիտի ընէ եւ ի՛նչ բան պիտի թողու անհատներու: Բաժնեցուցակի դրութիւնը յոյսի դուռներ բացած էր տեղական ճարտարարուեստին համար: Վերջին արտշմնագիրը եւ կատարուած բարեփոխումները կէս առ կէս գոցած են յոյսի եւ հնարաւորութեան դուռները»:

Դեռ ո՛րքան վկայութիւններ բոլոր թերթերուն մէջ: Եւ տնտեսական բոլոր երեւոյթներու մասին

Իզմիրի առեւտրական սենեակը հրատարակութեան տուաւ տեղեկագիր մը՝ վերջին վեց տարիներու գործառնութեանց մասին: Տեղեկագիրը կը հաստատէ որ առեւտուրը 1926էն ի վեր աստիճանաբար իջնելով, 1931ին կէս առ կէս պակսած է:

Այսպէս, չամիչի արտածումը 15 միլիոն 800,000 ոսկիի կը հասնէր 1926ին. մինչ 1931ին իջած էր 7,300,000ի: Բամպակը՝ 3,000,000էն 1,500,000ի, ձէթը՝ 3 միլիոնէն 1,900,000ի, արմտիքը՝ 13,000,000էն 3,000,000ի, խաշխաշինը՝ 2 միլիոնէն 600 հազարի եւն.:

Ուրիշ տեղեկագիր մը — Պոլսոյ առեւտրական սենեակին ատենագիրը — կը հաստատէ թէ անհետանալու դատապարտուած է Թիֆթիկի առեւտուրը: 1931 յունուարին օխան 150 ղրշ.ի կը ծախուէր, իսկ 1932 յունուարին՝ հազիւ 40ի: «Ասոր անկում չեն ըսեր, փլուզում կ՚ըսեն»:

1926 — 27ին Թիֆթիկի այծերուն թիւը երեք միլիոն կը հասնէին: Գիւղացին այլ եւս շահ չտեսնելով, կը մորթէ այծերը, գոնէ միսէն օգտուելու համար: Այնպէս որ, ցեղն ալ անհետանալու դատապարտուած է:

Ու վերջապէս, դեռ մէկ ամիս առաջ էր որ, Պոլսոյ թերթերը կը հաստատէին թէ, տիրող տագնապին հետեւանքով, Քրէտի Լիոնէն անգամ իր մասնաճիւղերը փակելու հարկադրուած է:

Իսկ ցորենի տագնապը անընդհատ միտք ու սիրտ կը մաշեցնէ եւ մեկան կը սպառէ:

Ցորենը կը փտի Անատոլուի դաշտերուն եւ ամբարանոցներուն մէջ: Երկաթուղի շինեցին մինչեւ Սեբաստիա, բայց այնքան ծանր են փոխադրութեան ծախքերը, որ գիւղացին կը նախընտրէ փտեցնել արմտիքը: Եւ նորէն դուրսէն կուգայ Պոլսոյ ալիւրը:

Այս ցիրուցան եւ պատահական տեղեկութիւնները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար բուն տագնապի մասին:

Բայց, չափազանց պերճախօս են: Ընթերցողները կրնան պակասը լրացնել, յիշելով այն յօդուածաշարքը, որ երեւցաւ վերջերս — «Թուրքիան Թուրքերու աչքով» — եւ ուր դեռ վերջին խօսքը չէ ըսուած:

Ցաղթական՝ քաղաքական եւ զինուորական ճակատին վրայ. բայց խաղալիք՝ տնտեսական փոթորիկի ամէնէն ալիքներուն:

Ահա քէմալականութեան այսօրուան վիճակը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ...

Զգիմացայ՝ երբ տեսայ:

Փարիզի Հարաւային Շրջանի Ցառաջդիմասիրաց Միութիւնը ընդհ.ժողովի կը հրաւիրէ իր «երկսեռ անդամները, այս կիրակի»:

Միայն երկսե՞ռ անդամները: Հապա անո՞նք որ որձեւէգ չեն եւ տարբեր սեռ ունին...

✕ Աղեքսանդրիոյ «Արաքս» թերթը, հրատարակելով բաց նամակ մը, որ գրած են հայ սկաուտները, կ՚աւելցնէ թէ «հանոյքով տեղ կուտայ նամակին»:

Միայն տուն տե՞ղ, թէ նաեւ խոհանոց, լուացարան, ննջարան, եւն.:

Բարեկամութիւն թելադրեց իմծի նորէն սկսիլ դասերը ի պէտս զարգացելոց.

Վասն զի ամէն բան կորսնցուցինք, բայց չենք ուզեր կորսնցնել հայերէն լեզուն իր ներդաշնակութեամբ, իր ճշգրտութեամբ, իր յստակութեամբ եւ կատարելատիպ քերականութեամբ:

ԱՍՊԼԻԿ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Փարիզի նկարիչները ալ անելի մը մատնուած են, տնտեսական ... պահ հետեւանքով: Եւ ..... բաժանման ճշան չկայ, զանազան գրոյցներ շրջան կ՚ընեն:

Այսպէս, առաջարկողներ կան որ միայն մէկ ցուցահանդէս կազմակերպուի, փոխանակ հինգի, եւ բոլոր նկարիչները այնտեղ ցուցադրեն իրենց արտադրութիւնները: Մասնաւորապէս ... Աշնան Սալոնը, որ ամէնէն աւելի ծախք կը պահանջէ, որովհետեւ կը բացուի Մեռելոցին, երբ օրերը աւելի կարճ են եւ ցուրտ, հետեւաբար անհրաժեշտ է տաքցնել եւ լուսաւորել կեան փակէի շատ մը սրահներ:

Պ. Ֆրանց ժուռտէն, Աշնան Սալոնին նախագահը, ուժգնօրէն հերքեց այս լուրը. անգործնական գտնելով նկարահանդէսներու ձուլումը:

«Նախ որ, Անկախները բացարձակապէս կը մերժեն. Յետոյ, Փարիզի ո՞ր սրահը պիտի բաւէր 12,000 նկար ցուցադրելու, առանց հաշուելով ճարտարապետներու, զարդանկարիչներու եւ արձանագործներու արտադրութիւնները... Աշնան Սալոնը պիտի բացուի ճիշդ ժամանակին: Անցեալ տարի 26.000 ֆրանք բաց ունեցանք, եւ պէտք չէ որ այս տարի կրկնուի»:

ՆՈՐ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ ճափոն գործնական միջոցներու կը դիմէ Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութեան կցելու համար հիւսիսային Չինաստանի գաւառները: Այս կերպով պիտի ստեղծուի ընդարձակ կայսրութիւն մը, Մանչուրիոյ արդի նախագահին վեհապետութեան տակ. եւ ճափոնի խնամակալութեամբ. Նոր պետութեան սահմանները պիտի հասնին Դեղին ծովէն մինչեւ Սիպերիա, ընդգրկելով տասնչի բնակչութիւն մը: Ճափոնցիները կարեւոր ուժեր կը համախմբեն որոնք չորս կամ վեց շաբաթէն պիտի արշաւեն դէպ ի Ճէհոլի նահանգը, նամբայ բանալով դէպ ի Փէքին եւ Թիէնցին: Երբ ճափոնական զօրքը գործի սկսի, այդ ազդանշան մը պիտի ըլլայ չինացի անջատականներուն համար, ապստամբելու եւ անկախ պետութիւն հռչակելու:

Այս ծրագիրն ալ կը սպառնայ խանգարել խաղաղութիւնը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

— :-:

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց լայն կազմակերպութիւն մը, որ կը զբաղէր օտար դրամներու մաքսանենգութեամբ: Մեղսակիցներուն մէջ կը գտնուին ծանօթ փաստաբան մը եւ բազմաթիւ վաճառականներ որոնք լաւ անուն ունէին հրապարակին վրայ: Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 12 հոգի: Ոստիկանութիւնը շատ բան գաղտնի կը պահէ, երեւան հանելու համար ամբողջ գործը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Փարիզի պատասխանը Պերլինի յուշագրին

Շատ բան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն

Վարչապետ Պ. Էռիօ չորեքշաբթի օր դահլիճին քննութեան ենթարկեց իր խմբագրած պաշտօնագիրը՝ իբրեւ պատասխան օգոստ. 29ի գերմանական յուշագրին: Անգլիոյ պատասխանը ուշացած ըլլալով, այս պաշտօնագիրը այսօր, ուրբաթ, անգամ մը եւս պիտի քննուի նախարարական խորհուրդին մէջ եւ վերջնապէս պիտի ճշդուին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Համաձայն թերթերու քաղած տեղեկութեանց, Ֆրանսական պատասխանը գլխաւորաբար կանգ կ՚առնէ երկու տեսակէտներու վրայ, — Գերմանիան իրաւունք չունի անջատ եւ մասնաւոր բանակցութիւն մը պահանջելու Ֆրանսայէն, քանի որ, Վերսայլի դաշնագրին 164րդ յօդուածով, սահմանուած է իր զինուորական ուժին չափը: Դաշնագիրը ստորագրած են բոլոր պետութիւնները, եւ փոփոխութիւններ կրնայ կատարել միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Երկրորդ, Գերմանիան իրաւունք չունի սպառազինութեանց հաւասարութիւն պահանջելու, քանի որ Վերսայլի դաշնագիրը կը ծրէ սպառազինութեանց ոչ թէ յաւելման, այլ կրճատման: Գերմանիոյ չիյնար ճշդել թէ մինչեւ ո՛ւր կարելի է կրճատել միւս պետութեանց սպառազինութիւնները:

Ֆրանսական պատասխանը հրատարակութեան պիտի տրուի Գերմանիոյ յանձնուելէ անմիջապէս յետոյ

⁂ Լոնտոնի մէջ մեծ տպաւորութիւն գործեցին գերմանական յուշագիրը եւ արտաքին ու պատերազմական նախարարներուն յայտարարութիւնները: Մամուլը կը շարունակէ վերապահ մնալ, իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Անգլիա առ այժմ չուզեր միջամտել Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ կատարուած բանակցութեանց: Եթէ այդ բանակցութիւնները անելի մը յանգին, այն ատեն է որ Լոնտոն պիտի միջամտէ եւ գործօն դեր մը պիտի կատարէ: Առ այժմ սպասողական դիրք բռնելով հանդերձ, Անգլիոյ վարչապետը կ՚ուսումնասիրէ գերմանական յուշագիրը եւ յարակից խնդիրներ

Անխոյզ Գերմանիան անձամբ

Գերմանական մամուլը ջերմապէս ուժ կուտայ յուշագրին եւ արտաքին եւ պատերազմական նախարարներու յայտարարութեանց: Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ խնդիրը վճռական փուլի մը հասած է, մանաւանդ որ, առաջին անգամ ըլլալով, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Գերմանիան .... թէ դաշնագրին, եթէ գոհացում չտրուի սպառազինութեանց հաւասարութեան մասին:

Նախարարը ըսած էր նաեւ թէ՝ Գերմանիան պիտի առնուի նոր որոշումներ առաջ, եթէ Ֆրանսան չընդունի ուղղակի բանակցիլ: Այս մասին յուսախաբութիւններ կը պակսին, բայց կարծողներ կան թէ Գերմանիան չպիտի ընդունի որ պահանջած հաւասարութեան խնդիրը միջազգային վիճաբանութեան առարկայ դառնայ: Պաշտօնական տեսակէտն այն է թէ՝ Գերմանիան չի կրնար սպասել այլ եւս, թէ երկար ատեն պահանջեցին որ համբերէ, թէ իր համբերութիւնն սպառած է այժմ: Ցետոյ, գիտել կուտան թէ՝ իրերու զօրութեամբ իսկ, Գերմանիոյ զինուորական կացութեան խնդիրը դարձած է հայկական Ֆրանքօ-գերմանական խնդիր մը, եւ կրնայ լուծուիլ միայն Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կողմէ: Գերմանիան մասնաւորապէս չի համդուրժեր որ Լեհաստանն ալ խառնուի գործին:

Մամուլը անխտիր կը պաշտպանէ սպառազինութեանց հաւասարութեան պահանջը, միայն դատը ներկայացնելու մեթոտներու մասին տարակարծութիւններ կան: Աջակողմեան մամուլը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը՝ աւելի ամուր կենալ, եւ չտարուիլ Ֆրանսայի «ծղծղօղական խաղերով»: Ցետոյ, մասնաւոր խանդավառութեամբ կը ծափահարէ պատերազմական նախարարին հետեւեալ խօսքը, — «Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիան պիտի ընէ ինչ որ անհրաժեշտ է իր պաշտպանութեան համար»: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ առաջին անգամ է որ գերմանական կառավարութիւն մը բացէ ի բաց կ՚ըսէ որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, ինչ որ ալ պատահի: «Կառավարութեան պարտականութիւնն է հարկադրել Ֆրանսան որ անմիջական որոշում մը տայ»:

Կան թերթեր ալ որ, չափաւորութեան յորդոր կը կարդան, վախնալով թէ համաշխարհային ճակատ մը կը կազմուի Գերմանիոյ դէմ:

Մամուլը կը քրքրէ նաեւ ուրիշ խնդիր մը, — ի՞նչ պիտի ընէ Գերմանիան, եթէ մինչեւ 20 սեպտ. նպաստաւոր պատասխան մը չստանայ Ֆրանսայէն:

Կարծողներ կան թէ, այն ատեն կառավարութիւնը շահակից պետութեանց պիտի ուղղէ շրջաբերական մը, ծանուցանելով թէ զինաթափութեան մասին ուրիշներու ցոյց տուած թուլութիւնը ամէն յանձնառութենէ կ՚ազատէ զինքը եւ թէ այլ եւս չպիտի մասնակցի Ժընեւի խորհրդակցութեանց: Ուրիշներ ալ կը հաւատան թէ՝ առանց «կատարուած իրողութիւններ» ստեղծելու, կառավարութիւնը պիտի դադրեցնէ իր թղթակցութիւնները՝ Ֆրանսայի հետ, եւ պիտի սպասէ զանազան բանակցութեանց ելքին, վերջնական որոշումներ տալէ առաջ:

⁂ Մինչ այս մինչ այն, կառավարութիւնը որոշած է լուծել խորհրդարանը, յառաջիկայ շաբթուան վերջը, աւելի ազատ գործելու համար: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին Նոյեմբեր 6ին. Այս կերպով, Ֆոն Փափէն հետզհետէ կը շէշտէ երկիրը տիրաբար վարելու ձգտումը, ինչպէս կ՚ըլլար պատերազմէն առաջ, Ռեկհոդական գծի վրայ նետելով Ռայխսդակը:

Ցունաստանի ընտրական պայքարը

Մօտերս տեղի կ՚ունենան Ցունաստանի Երեսփ. Ժողովին ընտրութիւնները: Պայքարը յառաջ կը տարուի սաստկութեամբ, Վենիզելոսի կուսակիցներուն եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ: Վարչապետը ինք ման կուգայ քաղաքէ քաղաք, ուժգին ճառեր խօսելով մասնաւորապէս արքայականներուն դէմ, որ կը գործեն իբրեւ «Ժողովրդական կուսակցութիւն»: Ասոնց պետը, Պ. Ցալտարիս, առջի օր հանրապետութեան նախագահին դիմելով, բողոքեց Պ. Վենիզելոսի կարգ մը յայտարարութեանց դէմ: Եւ պահանջեց որ այսօրուան դահլիճին տեղ ուրիշ մը նշանակուի, որպէս զի կարելի ըլլայ ազատօրէն կատարել ընտրութիւնները: Նախագահը վերապահեց իր պատասխանը:

Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, գրեթէ կը շշի թէ զինուորական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Սեւ ծովու դեպքը

— :-: —

Գրած էինք թէ Սեւ ծովուն մէջ, Քոնսթանցայի առջեւ ծովահէնները մտան Գալիլէ նաւէն ներս եւ կողոպտեցին:

Թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան. — Կէս գիշերին էր, երբ նաւաստիները խոր կը քնանային, ծովահէնները իրենց նաւակներով պաշարեցին Գալիլէն. Ցետոյ զէն ի ձեռին կամրջակին վրայ ներսուելով, սպառնացին նաւաստիներուն: Նաւուն բնակչութիւնը, սպայ կամ նամբորդ, խցեցին սենեակներէն ներս եւ կողոպտեցին, պարպելով ամէն ծակուծուկ: Ամէն բանկագին ապրանք իրենց նաւակներուն մէջ լեցնելէ յետոյ, ելան ծովուն բացը, երբ բանտարկուած նաւաստիները յաջողեցան կոտրել դուռները եւ դուրս ելլել: Ի զուր կրակ բացին ամէն կողմ: Ցետոյ սպառեցին ոչ լուսնայ, հետապնդում կատարելու համար, բայց շատ ուշ էր այլ եւս: Ապահովաբար ծովահէնները ապաստանած են Սեւ ծովուն սամայի եւ անյայտ մէկ կղզին, այնպէս որ հաւանական չէ գտնել անոնց հետքը:

Վերջին տարիներու նաւարկութեանց պատմութեան մէջ, բաց ի Չինաստանի ծովերուն մէջ կատարուած ասպատակութիւններէն, առաջին յանդուգն ասպատակութիւնն է, որ կը կատարուի Սեւ ծովուն վրայ:

ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐՈՒ ԱՐԿԱԾԸ

Թէհրանի ամերիկեան հիւպատոսը մայրաքաղաք վերադառնալու բոլորովին ամայութեան, աւելի քան 40 քիլոմեթր նամբայ բռնած յանկարծ

տանը մօտ, պարսիկ աւազակները իւր տարած էին երեք Ամերիկացիները: Համաձայն վերջին տեղեկութիւններու, զերիներէն մէկը այս հիւպատոսն էր, երկրորդը՝ Սուլթանաբէթի ամերիկեան հիւպատոսը, իսկ երրորդը՝ ուրիշ Ամերիկացի մը: Երեքը մէկ մաս կը կազմէին 21 ինքնաշարժներէ բաղկացեալ կարաւանի մը, որ բռնուած էր աւազակներու կողմէ: Այս վերջինները ինքնաշարժները աւարի տալէ յետոյ, գերի տարին միայն երեք Ամերիկացիները, փրկանք ստանալու յոյսով: Բայց պարսիկ իշխանութիւնը լուր առած ըլլալով, անմիջապէս զինուոր ղրկեց եւ յաջորդ օրն իսկ բնդհարում մը տեղի ունեցաւ աւազակներուն հետ: Գերիները յաջողեցան փախչիլ ընդհարման միջոցին եւ քալելով քաղաք հասնիլ.

Աւազակները կը պատկանին Լուրիստանի վաչկատուն ցեղին:

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է... ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»

Իտալիոյ մէջ ալ, կիները կը հետեւին օրուան նորութեան, — կարելի եղածին չափ քիչ բան ծածկել իրենց մարմինէն: Ամէնէն համեստներն ալ կ՚առարկեն թէ օդը տաք է, եւ կարճ շրջազգեստ կը հագնին, կամ փողոց կ՚ելլեն թեւերն ու սրունքները բաց: Թէեւ, կղերականներուն յորդորները յօդերն ալ շատ են:

Միլանի շրջականերէն տէրտէր մը, չափազանց զայթակղած, դիմած է հանճարեղ միջոցի մը, մեղաւորուհիները կարգի բերելու համար: Ժամուն դուռը փակցուցած է հետեւեալ ազդը.—

«Պարգեւ պիտի տրուի անոր որ կը բերէ երկու թեւ թեզանիք, մէկ թեւ լաթ՝ վիզէն վար ծածկելու համար, չորս թեւ քղանցք, մէկ կրամ խելք եւ մէկ քիլոկրամ համեստութիւն: Այս բոլորը կորսուած են շատ մը աղջիկներու եւ կիներու կողմէ, փողոցը պտտած ատեն»:

—)(o)(—

ՖԱՇԱԿԱՆ մասնաւոր ատեանը զործի կը սկսի սեպտ. 16ին, ամբաստանուած գրեթէ յետոյ: Առաջին անգամ պիտի դատէ 13 համայնավարներ, որոնք 1931ի գարնան յաջողեր էին բռնել քաղաքին թաղերուն մէջ: Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ առնուած ցրուած ունէին մահափորձեր կատարելու: Այս նպատակով, իրենց բնակարաններուն մէջ պահեր էին զանազան պայթուցիկներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (ՖԱՇԻԶՄ)

ԽՄԲ. — Իտալական Համայնագիտարանը, որ հատոր առ հատոր լոյս կը տեսնէ, «Խրձականութիւն» (Fascismo) բառին տակ, նոյն ինքն Մուսոլինիի կողմէ գրուած հետեւեալ գրութիւնը կը պարունակէ: Քսաներորդ դարու քաղաքական եւ ընկերային այս շարժումը, որ միլիոնաւոր բազմութիւններ ներկայացնող կանոնաւոր խմբումով մը, կ'արժէ ծանօթացնել բուն իսկ հիմնադիրին բերնով, առանց քաժնելու անոր շարք մը տեսակէտները. — Թարգմանութիւնը, որ կատարուած է բուն բնագրին վրայ, մեզի ղրկուած է Միլանէն:

1919ին, երբ պատերազմը վերջացաւ, ընկերվարութիւնը մեռած էր արդէն իբրեւ վարդապետութիւն գոյութիւն ունէր միայն իբրեւ ոխ, եւ մանաւանդ Իտալիոյ մէջ դեռ մէկ կարելիութիւն մը կրնար ունենալ. այսինքն փոխ-վրէժ անոնց դէմ որ պատերազմը ուզած էին եւ պէտք էին զայն «քաւել»: Խրձականութիւնը սեղանի մը շուրջ առաջուց պատրաստուած եւ խնամուած վարդապետութենէ մը չառաւ իր կաթը. ան գործելու անհրաժեշտութենէ ծնաւ եւ եղաւ գործ. կուսակցութիւն չեղաւ, այլ առաջին երկու տարիներուն հակակուսակցութիւն եւ շարժում: Եւ սակայն, ով որ վերընթերցու խրձական մարտախմբերու հիմնադրութեան ժողովի գեկուցումները՝ նոյն շրջանի հիմակ արդէն ճմռթկած էջերուն մէջ, վարդապետութիւն մը պիտի չգտնէ, այլ շարք մը ակնարկներ, կանխորոշումներ, կարճ մտածումներ, որ յետագային, քանի մը տարի վերջ, ձեւաւորուելով պատահականութիւններու անխուսափելի ազդեցութեան տակ պիտի փոխուէին շարք մը վարդապետական դիրքերու, որ իրենց կարգին խրձականութեան տուին ինքնուրոյն քաղաքական վարդապետութեան մը բնոյթը՝ ժամանակակից եւ անցեալ բոլոր վարդապետութիւններու հակառակ:

ԳՈՐԾ ԵՒ ՄԻՏՔ

Բաց տարիները այնպիսի տարիներ եղան որ գործելու անհրաժեշտութիւններ ժամանակ չթողուցին վարդապետական կատարեալ պատրաստութիւններու կամ պրպտումներու կարեւոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ: Այդ մասին վիճողներ կային, բայց — ինչ որ աւելի սրբազան եւ կարեւոր է — մեռնողներ կային: Մեռնիլ գիտէին: Վարդապետութիւն՝ կազմուած, պարբերութիւններու եւ գլուխներու բաժնուած ու մտախաղերով շրջանակուած վարդապետութիւնը կրնար եւ պակսիլ. բայց անոր տեղը բանով աւելի վճռական բան մը կար. հաւատք: Այնուհանդերձ, ով որ գիրքերու, յօդուածներու, համագումարներու որոշումներու, մեծ ու պզտիկ ճառերու վրայէն դէպ ի անցեալը ակնարկ մը նետէ, ով որ բնորել ու պրպտել գիտէ, պիտի հաւնայ որ վարդապետութեան հիմերը դրուեցան այն առեն երբ ճակատամարտը կը փոթորկէր: Ճիշդ այդ տարիներուն է որ նոյնպէս խրձական մտածումը կը սպառազինուի, կը նրբանայ, կ'ընթանայ դէպ ի իր մէկ կազմակերպութիւնը: Պետութեան եւ անհատի հարցերը, պատմութեան եւ իշխանութեան հարցերը, քաղաքական եւ ընկերային եւ յատկապէս ազգային հարցերը, պայքար կառավարական, մասնական, ընկերվարական, ժողովրդավար վարդապետութիւններու դէմ պայքարը տեղի ունեցաւ միաժամանակ «պատժողական արշաւախումբերու»: Բայց որովհետեւ «դրութիւն» կը պակսէր, հակառակորդները չարամտօրէն ժխտեցին թէ խրձականութիւնը վարդապետութիւն մը ստեղծելու որ եւ է կարողութիւն մը ունենայ, մինչ վարդապետութիւնը ծնունդ կ'առնէր՝ ճիշդ է քիչ մը յախուռն ձեւով՝ նախ բուռն ու ապանդաւոր ժխտումի մը երեւոյթով, ինչպէս կը պատահի բոլոր նոր սկսող գաղափարներուն, յետոյ յօրինուածքի մը դրական երեւոյթով, որ յաջորդաբար 1926, 27, 28 տարիներուն իր իրագործումը պիտի գտնէր վարչաձեւին օրէնքներուն եւ հաստատութիւններուն մէջ:

Այսօր խրձականութիւնը յստակօրէն սահմանուած է ո՛չ միայն իբրեւ վարչաձեւ, այլ եւ իբրեւ վարդապետութիւն: Այս բառը պէտք է մեկնել ա՛յն իմաստով որ այսօր խրձականութիւնը՝ իր եւ ուրիշներու վրայ գրաքննութիւն մը ի գործ դնելով, իւրայատուկ անփոփոխելի տեսակէտը — եւ ուստի ուղղութիւնը — ունի բոլոր այն հարցերու մասին, որոնք իրերու եւ իմացականութիւններու մէջ՝ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները կը չարչրկեն:

Ամէնէն առաջ, ընդհանրապէս մարդկութեան ապագայի եւ զարգացումի մասին եւ մէկ կողմ թողլով ներկայ քաղաքական ամէն նկատում, խրձականութիւնը չի հաւատար տեւական խաղաղութեան ո՛չ օգտակարութեան եւ ոչ ալ կարելիութեան: Ուստի կը մերժէ խաղաղասիրութիւնը որ պայքարի հանդէպ հրաժարում մը եւ զոհողութեան դիմաց վատութիւն մը կը ծածկէ: Միայն պատերազմը կրնայ բոլոր մարդկային ուժերը առաւելագոյն ձգտումի մը հասցնել եւ ազնուութեան կնիքը դնել ա՛յն ժողովուրդներու ճակտին որ զայն դիմագրաւելու առաքինութիւնն ունին: Բոլոր միւս փորձերը անոր տեղը չեն կրնար բռնել. անոնք մարդը երբեք ինքն իրեն դիմաց չեն դներ՝ կեանքի ու մահուան երկընտրանքին առջեւ: Հետեւաբար վարդապետութիւն մը որ խաղաղութեան նախադրեալէ մը մեկնի, խրձականութենէն դուրս է. նոյնպէս խրձականութեան օտար են՝ նոյն իսկ եթէ ընդունուած են քաղաքական որոշ կացութիւններու առթիւ իրենց տուած փոքրագոյն օգտակարութեան համար՝ բոլոր ընկերվարական եւ միջազգայնական յօրինուածքները, որոնք, ինչպէս պատմութիւնը ցոյց կու տայ՝ կարելի է հովին տալ երբ գաղափարական զգացումնական տարբեր ժողովուրդներու սիրտը փոթորկիլ կը սկսին: Այս հակախաղաղասիրական ոգին խրձականութիւնը կը փոխադրէ նաեւ անհատներու կեանքին մէջ. խրձական մարտիկին հպարտ խօսքը «me ne frego» (*) որ վէրքի մը կապերուն վրայ գրուած էր, ո՛չ միայն ստոյիկ փիլիսոփայութեան մը արտայայտութիւնն է, ո՛չ միայն քաղաքական վարդապետութեան մը ամփոփումն է, այլ եւ մարտնչումի դաստիարակութիւնն է, անոր վտանգներու ընդունումն է. խրձական կեանքի նոր ոճ մըն է: Այսպէս խրձականը կ'ընդունի եւ կը սիրէ կեանքը, կ'անտեսէ եւ վատ կը համարէ անձնասպանութիւնը. կեանքը կ'ըմբռնէ իբրեւ պարտականութիւն, բարձրացում, յաղթանակ. կեանքը որ պէտք է բարձր ու լման ըլլայ, ապրուած ինքն իրեն համար, բայց մանաւանդ հեռաւոր եւ մօտաւոր, ներկայ եւ ապագայ միւսներուն համար:

Այս նախադրութիւններու հետեւանքն է վարչաձեւին ծնունդներու թիւը շատցնելու քաղաքականութիւնը: Արդարեւ, խրձականն ալ կը սիրէ իր նմանը, բայց այս «նմանը» իրեն համար աղօտ եւ անըմբռնելի յղացում մը չէ. իր նմանին հանդէպ տածած սէրը արդիւնք մը չըլլար անհրաժեշտ զատորոշումի, խոստումներու եւ զանազանութիւններուն եւ հեռաւորութիւններուն: Խրձականութիւնը չընդունիր տիեզերական գիրկընդխառնումները եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու համայնքութեան մէջ ապրելով հանդերձ, անոնց աչքերուն կը նայի կասկածոտ ու արթուն, կը հետեւի անոնց հոգեկան վիճակներուն եւ անոնց շահերու փոփոխութիւններուն, եւ չի խաբուիր սուտ ու յեղյեղուկ երեւոյթներէ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կեանքի նմանօրինակ ըմբռնողութիւն մը խրձականութիւնը կը զատէ կտրուկ մէկ ժխտումը այն վարդապետութիւններուն որ խարիսխը կազմեցին այսպէս կոչուած գիտական կամ մարքսեան ընկերվարութեան. պատմական ընկերվարութեան վարդապետութիւնը, ըստ որուն մարդկային ընկերութիւններու պատմութիւնը կը բացատրուի միայն ընկերային զանազան խմբաւորումներու շահերու պայքարով եւ արտադրութեան միջոցներու եւ գործիքներու փոփոխութեամբ: Ո՛չ ոք կը ժխտէ տնտեսական իրագործութիւններու — նախանիւթերու գիւտեր, աշխատանքի նոր մեթոտներ, գիտական նորութիւններ — ունեցած կարեւորութիւնը, բայց անհեթեթ է ժտածել որ անոնք բաւական ըլլան մարդկային պատմութիւնը բացատրելու՝ բոլոր միւս ազդակները անտեսելով: Խրձականութիւնը կը հաւատայ դեռ եւ միշտ սրբութեան եւ հերոսութեան, այսինքն այնպիսի գործերու որոնց մէջ ո՛չ մէկ — հեռաւոր կամ մօտաւոր — տնտեսական շարժառիթ գոյութիւն ունի: Ժխտելով պատմական նիւթապաշտութիւնը, որուն համեմատ մարդիկ միայն պատմութեան երեւակները պիտի ըլլային, որոնք կ'երեւան ու կ'աներեւութանան կոհակներու մակերեսին վրայ՝ մինչ խորքը կը գործեն իրական ղեկիչ ուժերը, կը ժխտէ նաեւ անդարմանելի եւ անփոփոխելի դասակարգային պայքարը որ պատմութեան տնտեսավարական այդ ըմբռնումին հետեւանքն է, եւ մանաւանդ չընդունիր որ դասակարգային պայքարը ընկերային կերպարանափոխութիւններու գերիշխան լծակը ըլլայ: Ընկերվարութիւնը հարուածուելով իր վարդապետութեան այս երկու հիմնաքարերուն մէջ, անկից՝ ընկերային կենակցութեան մը զգացական մէկ ձգտումը կը մնայ միայն — վաղեմի ինչպէս մարդկութիւնը — կենակցութիւն մը ուր ամենախոնարհ դասակարգի մարդոց ցաւերն ու տառապանքները մեղմացած ըլլան: Բայց հոս խրձականութիւնը կը մերժէ տնտեսական «Երջանկութեան» գաղափարը, որ՝ ամէնուն ալ առաւելագոյն բարեկեցութիւն մը ապահովելով, ընկերվարականօրէն եւ դրեթէ ինքնաբերաբար պիտի իրագործուէր պատմութեան մէկ որոշ վայրկեանին: Խրձականութիւնը անկարելի կը նկատէ «Երջանկութեան» նիւթապաշտ ըմբռնումը եւ զայն 1700ի առաջին կիսուն տնտեսագէտներուն կը թողու. չընդունիր բարեկեցութիւն — երջանկութիւն հաւասարութիւնը որ մարդերը մէկ բանով միայն մտահոգ կենդանիներու պիտի փոխէր. այսինքն պարարտանալ ու ճարպակալ, ուստի պարզ բուսական կեանքի մը վերածուիլ:

ՌԱՄԿԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐՈՒ

ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

Ընկերվարութենէն յետոյ, խրձականութիւնը կը ջախջախէ ռամկավարական գաղափարաբանութեան բոլոր ամբողջութիւնը եւ զանոնք կը մերժէ թէ՛ իրենց տեսական առաջադրութիւններով եւ թէ իրենց գործնական կիրարկումներով: Խրձականութիւնը, չընդունիր որ թիւը՝ պարզ թիւ մը եղած ըլլալուն համար՝ կարենայ վարել մարդկային ընկերութիւնները. չընդունիր որ այդ թիւը կարենայ կառավարել պարբերական խորհրդակցութեամբ մը. կը հաստատէ մարդերու բնդոծին, բարերար եւ անդարմանելի անհաւասարութիւնը, զոր կարելի չէ մեքենական եւ արտաքին իրողութեամբ մը հաւասարեցնել՝ ընդհանուր քուէարկութիւնը: Իրրեւ ռամկավարական վարչաձեւեր կրնան սահմանել անոնք՝ որոնց մէջ երբեմն երբեմն ժողովուրդին գերագոյն ըլլալու պատրանքը կը տրուի, մինչ իրական ու ճշմարիտ գերիշխանութիւնը ուրիշ գաղտնի եւ յաճախ անպատասխանատու ձեռքերու մէջ կը գտնուի: Ռամկավարութիւնը առանց թագաւորի վարչաձեւ մըն է, բայց բազմաթիւ թագաւորներով՝ երբեմն աւելի բռնակալ, աւելի բացարձակ քան մէկ թագաւոր մը: Ասիկա կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար խրձականութիւնը 1922էն առաջ — պարագաներու բերումով — Հանրապետական ձգտողականութեան դիրք մը առած ըլլալով հանդերձ, Համի վրայ արշաւանքէն առաջ զայն մէկդի նետեց, համոզուած ըլլալով որ պետութեան մը քաղաքական ձեւերու հարցը այսօր այնքան ալ կարեւորութիւն չունի, եւ քննելով ներկայ եւ անցեալ միապետութիւններու, ներկայ եւ անցեալ հանրապետութիւններու բաղդատական պատմութիւնը՝ կը հետեւցուի որ միապետութիւն եւ հանրապետութիւն յաւիտենական ըլլալու սահմանուած չեն, այլ ձեւաւորումներ են որոնցմով կ'արտայայտուին տրուած երկրի մը քաղաքական բարեշրջութիւնը, աւանդութիւնը, պատմութիւնը եւ հոգեբանութիւնը: Խրձականութիւնը կը զէյ կ'անցնի միապետութիւն — հանրապետութիւն հակառակութիւնը, որուն վրայ այնքան տեւեց ռամկավարութիւնը՝ առաջինը ամէն տեսակ թերութիւններով ծանրաբեռնելով եւ երկրորդը եօթներորդ երկինքը բարձրացնելով իբրեւ կատարելութեան վարչաձեւ: Արդ, տեսնուեցաւ որ կան ներքնապէս յետադիմական կամ բացարձակապաշտ հանրապետութիւններ, եւ այնպիսի միապետութիւններ որ քաղաքական ու ընկերային ամենայանդուգն փորձերը ընդգրկելու ի վիճակի են: Խրձականութիւնը ռամկավարութեան մէջ չընդունիր քաղաքական հաւասարաբանութեան պայմանադրական անճռոնի ստոյգը, հաւաքական անպատասխանատուութիւն ու անվերջ յառաջդիմութեան առասպելը: Բայց, եթէ ռամկավարութիւնը կարելի է ուրիշ կերպով հասկնալ, այսինքն եթէ ռամկավարութիւն կը նշանակէ ժողովուրդը պետութեան լուսանցքին վրայ չդնել, խրձականութիւնը այս յօդուածը գրողին կրցաւ սահմանել «կազմակերպուած, կեդրոնացած եւ տիրական ռամկավարութիւն մը»:

Թարգմ. ՏՈՔԹ. Հ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Հոգս չէ, փրանսերէն je m'en fiche իմաստով:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

— :-: —

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

«Յառաջ»ի մէջ, 1926ի դեկտեմբերին, հրատարակեցի յօդուած մը, «Մոռացուած տօն մը» վերնագրով: Այդ յօդուածին մէջ կ'արծարծէի այն միտքը թէ բովանդակ հայութիւնը, տարին մէկ անգամ, իր երախտագիտութիւնն ու պաշտամունքը պիտի յայտնէ պանծացնելով հայ պատմութիւնը, գրականութիւնն ու գեղարուեստը, դպրոցն ու տպագրութիւնը, մամուլն ու թատրոնը: Մէկ խօսքով ի պատիւ հայ քաղաքակրթութիւնը կերտող անձերուն՝ մեռած կամ ողջ, տարին մէկ անգամ պաշտօնական օր մը պիտի յատկացնէ, հրապարակաւ եւ հանդիսաւորապէս տօնելու: Ու, յարմար կը գտնէի ամէն տարի աշնան, հոկտեմբերի առաջին կէսին զուգադիպող «Ս. Թարգմանչաց Վարդապետաց» օրը, երբ հայ ազգային եկեղեցին ալ կը տօնէ մեր Ոսկեդարի եւ Արծաթի դարի մատենագիրներուն եւ քերթողներուն յաւէտ ինկելի յիշատակը:

Կարծեմ 1927ի ամրան էր որ (ԽՄԲ. Աւելի առաջ էր) «Յառաջ» հրատարակեց խմբագրական մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրը» վերնագրով եւ նոյն թուականին առաջին անգամ ըլլալով այդ օրը տօնուեցաւ Փարիզի, Թաւրիզի եւ Պերլինի հայ գաղութներուն մէջ: «Հայ Մշակոյթի» տօնին մասին թերթերը զանազան օրեր առաջարկեցին, բայց ի վերջոյ մեծ մասով ընդունուեցաւ մեր առաջարկը՝ այն է հոկտեմբերի առաջին կէսին զուգադիպող Ս. Թարգմանչաց տօնին օրը:

Ուրախ ենք, որ Փարիզի «Հայ Գրական Ակումբ»ն ալ այս տարի պաշտօնապէս հրապարակ իջած է տօնախմբելով «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան տօնակատարութեան ղեկավարութիւնը:

«Հայ Գրական Ակումբ»ի յարգելի վարչութեան ... առաջարկին վրայ —

Այս տարի, 1932 թուականին կը զուգադիպին մեր ազգային եւ գրական եւ կրթական քանի մը մեծանուն դէմքերու, ծննդեան եւ մահուան տարեդարձները, որոնք արժանի են յատուկ յիշատակութեան: Հանդէսներու մէջ, ճառերու կամ բանախօսութեանց ... գործիչներու եւ դէմքերու կեանքի եւ գործունէութեան վրայ: Այս ընդունելով իբր սկզբունք, այսուհետեւ ամէն տարի, ազգային, գրական կամ հայ մշակոյթի հին եւ նոր դէմքերու զանազան տարեդարձներու առթիւ, «Հայ Մշակոյթի Օրուան հանդէսներուն ժամանակ, յիշատակել այս ... այն դէմքն ու գործիչը եւ ցուցադրել անոր արժէքը: Մինչեւ անգամ շատ յարմար եւ յիշատակելի գործ պիտի ըլլայ եթէ արտասահմանի ո՛ր եւ է մարմին կամ միութիւն եւ կամ նոյն ինքն Փարիզի «Հայ Գրական Ակումբ»ը տախտակի մը քարտի մը վրայ հրապարակէր խմբանկարը այն դէմքերուն, որոնց տարեդարձները (ծննդեան, գործունէութեան, մահուան ...) միեւնոյն տարեթիւը կ'ընդգրկեն:

Այս տարի, 1932ին զուգադիպող տարեդարձները՝ «Հայ Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութեանց եւ հանդիսութեանց ընթացքին հրապարակ կը բերեն հետեւեալ ազգային, գրական դէմքերը —

1.— Մեծանուն հայ թատերագիր Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահուան 20-ամեակը. 1912 — Մարտ 16 — 1932:

2.— Գրագէտ եւ ազգային գործիչ Ափիփար Ափիփարեանի ծննդեան 80-ամեակը. 1852 — 1932:

3.— Տաղանդաւոր բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի մահուան 60ամեակը. 1872 — 21 Յունուար — 1932:

4.— Ցայտնի երաժիշտ Քրիստափոր Կարա — Մուրզայի մահուան 30-ամեակը, 1902 — 27 Մարտ — 1932:

5.— Հայ տառերուն գիւտ՝ Տարոնացի Մեսրոպ Մաշտոցի ձեռքով, Սահակ Պարթեւ Հայրապետի եւ Հայոց Վռամշապուհ թագաւորի օրով, 1520 տարի առաջ, 412 — 1932:

6.— Անդրանիկ հայ գիրքը տպել տուաւ Թոխաթցի Աբգար Դպիրը Վենետիկի մէջ, «Աղթարք» անունով, 420 տարի առաջ, 1512 — 1932:

7.— Վիեննայի Մխիթարեանց Աբբահայրը, քաջ հայկաբան եւ պատմագէտ Հայր Արսէն Վարդապետ Այտընեանի մահուան 30ամեակը, 1902 — 20 Յուլիս — 1932:

8.— Ազգային երգիչ եւ մեծանուն բանաստեղծ Գամառ — Քաթիպայի (Ռափայէլ Պատկանեանի) մահուան 40ամեակը, 1892 — 25 Օգոստոս — 1932

9.— «Նուագող Վշտից Հայրենեաց Հայոց» Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակը, 1907 — 29 Հոկտեմբեր — 1932:

10.— Հայրենաշունչ բանաստեղծ, ազգագիր եւ ազգային գործիչ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի մահուան 40ամեակը, 1892 — 17 Նոյեմբեր — 1932:

11.— Ազգային գործիչ եւ սիրուած բանաստեղծ Խորէն Արք. Նար — Պէյի մահուան 40ամեակը, 1892 — 4 Նոյեմբեր — 1932:

12.— Ժողովրդական սիրուած հեղինակ եւ ազգագիր Պերճ Պռօշեանի մահուան 25ամեակը, 1907 — 30 Նոյեմբեր — 1932:

13.— Ցայտնի բանաստեղծ Սմբատ Շահազիզի մահուան 25ամեակը, 1907 — 25 Դեկտ. — 1932:

14.— Մեծանուն դաստիարակ եւ գրագէտ Ռեթէոս Պէրպէրեանի մահուան 25ամեակը, 1907 — 17 Ապրիլ — 1932:

15.— Մեծանուն ազգային գործիչ «Մշակ»ի հիմնադիր խմբագիր Գրիգոր Արծրունիի մահուան 40ամեակը, 1892 — 19 Դեկտ. — 1932:

16.— «Կարոտս», «Մուրճ» ամսագրի խմբագիր Աւետիք Արասխանեանցի մահուան 20ամեակը, 1912 — 3 Դեկտ. — 1932:

Այս բոլոր ազգային եւ գրական դէմքերու մասին «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսներուն մէջ կ'արժէ որ բանախօսներ յիշատակութիւն ընեն: Անոնց գրածներէն, երգերէն, ... նմոյշներ ցուցադրել՝ երգելով արտասանելով եւայլն:

Իսկ եթէ այդ բոլորին խմբանկարը հրատարակուէր մեծադիր թուղթի վրայ՝ յիշատակելիք պիտի ըլլար: Յաջորդ տարիներուն ալ կը զուգադիպէր ուրիշ դէմքերու տարեդարձներ եւ այսպէս շարունակաբար ամէն ... մէկ նոր խմբանկար՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

Թաւրիզ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

— :-: —

Նկատելով որ «Յառաջ»ի շրջուն թղթակիցը արդէն մեր բանակումի նկարագրականը ըրած է, պիտի բաւականանամ ծանրանալով միայն այն հանգէսներու վրայ, որոնք տեղի ունեցան ամբողջ օգոստոս ամսուն, բանակումէն ներս եւ դուրս:

Նիսի հայ գաղութին համար մխիթարական պատկեր մըն էր տեսնել իրենց հիւսիսի տարագիր զաւակներուն տողանցքը հայկական թաղամասերուն մէջ: Տառապանքի դասն յիշատակներով, հայրենիքի կարօտով ցամքած սրտերը, սկօսացած դէմքերը յանկարծ գերագոյն ճիգով մը կ'ըմբոստանան ճակատագրին դէմ, կը սրբեն արցունքները եւ կը հետեւին թափորին, որ կը յառաջանայ դէպի Հայոց եկեղեցին: Հոն կը բացուի Նիսին սիրտը, կը համբուրէ իր հարազատները, զանոնք հիւրասիրելով եւ պատսպարելով:

Հայոց Թաղը, Սիթէ Մասլէն, ուխտատեղի եւ Հայաստան... Քանի մը օր վերջ մեր 13 վրանները կը զարնենք ծովուն մօտ, մայրիներով նաշխուած բլրակի մը վրայ:

Առաւօտ ֆ. զարթօնքի սուլիչը կը ձայնէ: «Պատուի ա՛ռ. .» Ու կը բարձրանայ, կը ծածանի եռագոյնը ալիք ալիք, ներշնչելով մեր հոգիներուն հայրենիքի եւ անկախութեան սրբազան գաղափարը: Օրուան խմբապետը կը հրամայէ մաքրութիւն: Խմբապետներ, խոհարարներ, Ջրկիրներ, փայտահատներ բոլորը գործի: Ամէն մէկը պարտականութեան գլուխ: Աշխատանքը ծանր է, բայց հաճելի:

Լողանք, արեւ, հանգիստ, երգ, այսպէս կը շարունակուի կեանքը բանակումի:

Այս տարի անօրինակ տաղնապին պատճառաւ Փարիզի սկաուտներու թիւը 55ի կը հասնէր: Նիսի ամբողջ սկաուտները բանակման ... մաս կը կազմեն. Թէչ յետոյ կը հա... նի Մարսէյլէն խումբ մը, որով կ... նենանք մօտաւորապէս 90 սկաուտներ:

Առատուածանի ... Նիսի հոգաբարձութիւնը ... կան մատաղի կը հրաւիրէ սկաուտները: Կը մասնակցինք պատարագին «Կոմիտասեան» աշակերտութեան: Եկեղեցին անօրինակ բազմութեամբ լիքն է: Սկաուտներու ներկայութիւնը կը խանդավառէ ... ու երիտասարդը: Պահ մը կ'ե... նանք օրուան ցաւերն ու հոգերը ... կ'ապրինք ապագայի հաւատքով...

**

Մարսէյլի արուարձաններէն ... Լու կը պատրաստէ իր տարեկ... հանդէսին: Երկու պատուական ... տատարդներ, խմբապետ եւ փոխ խմբապետ տեղական Թաղ ... հօրեղին հետ զննաւտելի ճիգով, մէկ տարուան մէջ կը յաջողին սկաուտներ դրօշի տակ առնել, կը կազմակերպեն իրենց ... ճոխ յայտագրով: Մեր բանակումը կը մեկնի Պ. Գառնիկ Յովհաննիսեան, հանդէսը վարելու:

Հայոց թաղը դրօշազարդուած ... ազգային եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշ ... 43 սկաուտներուն առջեւէն ... կ'առաջնորդեն դէպի հանդիսավ... Թէչ վերջ խումբին կը միանայ ... դին հայութիւնը: Ընդհանուր ... գեռ մէջ հանդէսը կը բացուի ... ռաջ նախագահով եւ «Մեր ... րենիք»ով:

Ի պատիւ ազգային վարժարա... մշակներուն, պէտք է խոստովանի թէ տղաքը շատ լաւ պատրաստ... էին: Ազգային ոգին իրենց ... աչքերուն մէջ կ'արտացոլար ... դէպը կ'անցնի շատ կենդանի խանդավառ: Իւրաքանչիւր սկա... կ'ընէ իր յաջող արտասանութ... երգ, կենդանի պատկերներ իր... կը յաջորդեն:

Օրուան բանախօսը, ուսուցի... Մարութեան, ընդհանուր խան... վառութեան մէջ բեմ կը բարձ... նայ: Կը շեշտէ սկաուտիզմի ... րեքները մեզի պէս ցան ու ցրիւ ... ղովրդի մը համար: Կոչ կ'ընէ ... վրդին միանալ այս շարժումին ... պէս զի վաղը մենք ունենանք ... պար սերունդ մը, կազմակերպ... պատասխանատուութիւն մը, ուժեղ ... ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս:

Օրուան նախագահը բեմ կը ... չիէ Պ. Գ. Յովհաննէսեանը, ... յատկապէս եկած էր Սկաուտ... Վերին Մարմնոյ կողմէ, հանդէ... բերելու Փարիզի սկաուտներու ... ջոյնները: Ան չափազանց զգ... ուած, կ'ողջունէ սկաուտներն ... ղովուրդը, եւ կը խօսի ժողովուր... սիրտէն ու հոգիէն, յայտարարե... միանգամայն թէ այս մանուկն... բանակն է որ վաղը պիտի ... նայ եւ պիտի դառնայ երկրի... ու կարգապահ հայ քաղաքացի... Եւ ընդհանուրի խանդավառութեան մէջ, խմբապետին եւ փոխ-խմբ... պետին կու տայ առաքինանի... նշանակներ եւ այս վերջին... հանդիսաւորապէս կ'ընեն իրե... պաշտօնական երդումը:

Տեղի կ'ունենայ աճուրդ մը ... կառակ տիրող տաղնապին, կար... կ'ըլլայ 500 ֆրանք ձեռք բեր... Հայ երիտասարդ մը եւ Պատա... կան Միութիւնը կու տան իրենց ... առատաձեռնութիւնը:

Այսպէս, Միջերկրականի ... կողմը կը վերջանար հանդէս մը ... անդին Նիսի մէջ բանակումի ... տեղագին կը պատրաստուէր իր ... տահանդէսին:

Նիսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութի... ինքը նախաձեռնարկ եղած էր ... տահանդէսին: Օգոստոս 21ի կիր... առաւօտ Նիսի ամբողջ հայ ... ւութիւնը կը փութար սկաուտ... բանակատեղին: Մանուկներէն ... չեւ կորաքամակ ծերերն ու մա... ները եկած էին: Հետզհետէ բա... կատեղին դարձաւ փոքրիկ Հայ... տան, զուտ հայկական կեանք... մը:

Ժամը 4ին հանդէսը սկաու... ռաջ նախատակով եւ սկաուտն... կատարեցին տողանցքը: Նիսի ... բապետ Պ. Իբրաատեան կը վար... հանդէսը: Տղաք ցոյց տուին ... շնորհները: Տեղի ունեցան երգ... արտասանութիւններ, զուարճ... սութիւններ. փոխն ի փոխ Փարիզ... Նիսի և Մարսէյլի սկաուտներու ... մէջ: Երգերը կը վարէր Պ. Հայ... զուն Արքեյեան:

Օրուան բանախօսն էր Պ. ... Յովհաննէսեան, որ ընդհանուր ...

բու մէջ պարզեց այս շարժումին նպատակը, բացատրելով թէ ան միակ ազդու միջոցն է ցեղին պահպանման։ Այս գործին շուրջ ոչ մէկ վէճ։ Հայրենասէր հայ, ինչ ալ ըլլայ իր քաղաքական հայեացքը, պէտք է աջակցի այս շարժումին, պէտք զի ցեղին բոլոր զաւակները ամբողջութեամբ մէկ դրօշի տակ եւ վարժութեան համար ունենանք վտանգէն ... Ցետոյ վեր հանեց ցեղին առաքինութիւնները, մանաւանդ խօսեցաւ հայ կնոջ մասին որ այս Սուրբ Ծովու աշխարհին մէջ կը պահէ իր աւանդական համեստութիւնն ու մաքրութիւնը։ Եւ այս գեղեցիկ յատկութիւնները հանդէպ կուգան Հայոց Սիթէ Մառլէն Թագաւորին մէջ... Բանախօսը վերջացուց իր խօսքերը, հաւատքով յեցուն վաղուան հայրենիքին հաւատք, ցոյց տալով ծովը ուրկէ այս ժողովուրդը պիտի նստի օր մը շոգենաւ մեկնելու համար իր վերջին նաւահանգիստը, Հայաստան։ Նիսի ուսուցիչը, Պ. Գէլէչեան իր կարգին ոգեւորեց ...

[illegible]

...ներու գոյութիւնը գոնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ։ Եւ կ'աւելցնենք ու կը կրկնենք անգամ մը եւս թէ այս ձեռնարկը պէտք չէ խրտչեցնէ մեծերուն անդամները։ Պ. Բենոն լաւ կ'ընէր, անգամ մը այցելելով մեր բանակավայրը իբր սրտցաւ հայ, երբ Իսլանտացիներ, Ռուսեր եւ Ֆրանսացիներ իրենց եղբայրական պարտականութիւնը կատարեցին։ Այսպէսով իր ամոլագրանքը գէթ ինք հերքած կ'ըլլար։

ԺԻՐԱՅՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ Թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Կռիւ դպրոցի մը՝

:-:

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (3 Սեպտեմբեր)։

Երէկ գիշեր, Փիրէի Ազգ. Վարժարանին մէջ ցաւալի դէպք մը պատահած է, Թաղականութեան եւ հոգաբարձութեան խառն ժողովի միջոցին.

Գիշերուան ժամը 11.30ին, Թաղականութեան եւ հոգաբարձութեան անդամները կը հաւաքուին Ազգ. Վարժարան, վերջնական կարգադրութիւններ ընելու ուսուցիչներու մասին։ Խառն նիստին կը մասնակցի նաեւ պաշտօնապէս քանիցս հրաժարած Պ. Տիշլէքճեան, որ յայտարարած է թէ այս ժողովին մասնակցելէ յետոյ դարձեալ պիտի հրաժարի։

Ժողովը նախ կը զբաղի նախակրթարանի ուսուցչութեան խնդիրով։ Թեր ու դէմ կարծիքներու փոխանակութենէն յետոյ, կազմուած քուէարկութեամբ 7 քուէով տնօրէն կ'ընտրուի Պ. Մանդալ Ազատեան։ Յետոյ մեծամասնութեամբ կ'որոշուի ...

[illegible]

Հոգաբարձութեան անդամներէն Պ. Նահաբեան կը բողոքէ եղած կարգադրութեան դէմ։ Դիտել կուտայ թէ Սեպտեմբերին, երբ դպրոցական վերամուտը կը սկսի, ոչ մէկ մարմին իրաւունք ունի պաշտօնէ հրաժարեցնելու ուսուցիչ մը, մանաւանդ որ անցեալ տարիներուն, Կրթական Խորհուրդը որոշում տուած է որ առանց հիմնական պատճառի հոգաբարձու մարմինները իրաւունք չունին պաշտօնէ հրաժարեցնելու ուսուցիչները։

Դիտել կը տրուի նաեւ որ հրաժարեցուած պաշտօնեան գոյէճական դաստիարակութիւն ունեցող տիկին մըն է, որ չորս տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ Փիրէի մանկապարտէզին մէջ։ Մինչեւ անոր յաջորդը,

[illegible]

Ամէն անոնք որ հոգի առնելով կը գործեն, շատ մը կը մոռնան իրենց մէջ գտնուիլը կամ ինչ ցեղի պատկանիլը։

Օտարազգի գոլէճ անպատճառութիւններու ոչ մէկ ազգային անհատ պատասխանատու է, այլ դուն իրենց բռնած համայնավար ու անվայել դիրքն է որ դիրենք դատապարտութեան կը տանի։

Իբրեւ մարդկային ու ազգային պարտականութիւն, կուզենք հայ գաղութին ուշադրութիւնը հրաւիրել, զգոյշ ըլլալ ու հեռի մնալ անոնցմէ, չխաբուիլ անոնց սարքած հանդէս-ներկայացումներէն ու հաւաքոյթներէն, որոնց նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ժողովրդին միտքը պղտորել, առել կրօնքը, ու վերջապէս գաղութին հանգիստը խանգարել։ Ասոնք օրաշէնք են որբանոցու մէջ, որ ամբողջ նոյնքը կ'ապականեն։

Ահա գաղութիս հայ համայնավարներու բռնած դիրքը։ Այս խնդիրը լուսաբանելու համար, ժողովուրդէն բաղկացած խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի մօտերս։

Ժողովի վայրը եւ թուականը ուանձին թռուցիկով պիտի հաղորդուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՌԻ

:-: —

ԿՐԻՆՈԲԼԸ, 6 Սեպտ.— Մեր գաղութին մէջ ալ, ամէն ինչ կը լքրենէ հոգին կապուած թափթփուքներ։

Ազգ. Միութիւնը աչքի առջեւ ունենալով շատ մը տխուր իրողութիւններ, հարկ զատած է խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրել, մասնաւոր թռուցիկով մը։

Սատրեւ, Խառւցիկին գլխաւոր մասերը.

Հայ ժողովուրդը շատ մը տարիներ տառապեցաւ, աքսորուեցաւ, ջարդուեցաւ ամէն տեսակ զրկանքներու դիմացաւ, տեսաւ անօթութիւնը, ծայրահեղութիւնը, առեւանգումը, մահը, կորսնցուց իր ամբողջ ունեցածը, ամէն բնաւորութեան բաժնուեցաւ յաւէտ իր սիրելիներէն, ու Հայը այսօր օտար հողի վրայ իր հացը ճարելու ու իր գոյութիւնը պահելու համար հոսհոն կը վազէ։

Արդեօք ինչո՞ւ համար եղան ասոնք։

Միայն ու միայն հայրենիքի սիրոյն համար։

Ունեցանք հայրենիք, ունեցանք եւ կառավարութիւն, բայց ներկայիս ...

[illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գործարանատէրերը դժգոհ են

:-: —

Բամպակագործ նոր որոշումով մեծ դժգոհութիւն կը պատճառէ թուրք վաճառականներուն եւ գործարանատէրերուն։

Գործարանատէրերը կը բողոքեն որ նոր ցանկին մէջ մեքենայի ներածումը նկատառութեան չէ առնուած։ Գործարանատէրերը կ'ըսեն որ իրենց կարգ մը պէտքերուն գոհացում տալու համար, արհեստներու քաղաքական օրէնքը ի գործ պիտի ըլլայ եւ որոշումներուն տրամադրութիւնները չպիտի կրնան հետեւանք։

Միւս կողմէ, գործարաններու գործակցական ընկերութիւն մը կազմելով, նախանիւթ ներածելու ձեւն ալ գործնական չէ գտնէր, որովհետեւ այս պարագային մէջ արհեստի բոլոր ճիւղերէն ներկայացուցիչներ նշանակել պէտք պիտի ըլլայ եւ ասիկա մեծ ծախք պիտի պատճառէ։

Վաճառականներ, առեւտրական տեսակէտով ալ գործակցականի կազմութիւնը հնարաւոր չեն գտներ։ Ասոնք կ'ըսեն թէ, վաճառականի մը կազմէն թերուած ապրանք մը պէտք չէ որ միւսը գիտնայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԴԺԳՈՀ

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՄԵՆՔ ԿԸ ՔՆԱՆԱՆՔ

— :-: —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստոս)։

— «Թրքահպատակ տարամադրութիւններու բարձրացման մէջ ոչ ոք այնքան պատասխանատու է, որքան մենք, Ամերիկահայերս։ Տարբեր կը լինէր պարագան, եթէ հայկական շահերը պաշտպանող պետական ներկայացուցիչ մը ունենայինք։ Ներկայ պայմաններու ներքեւ ամէն մէկ հայ գաղութի վրայ բարոյական մեծ պարտականութիւն կը ծանրանայ ցինք հիւրընկալող երկրին մէջ սատանձնելու հայ դատի պաշտպանութիւնը։

Որքան կը գիտակցի ամերիկահայ գաղութը իր այս պարտաւորութեան. ի՞նչ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ։ Ըսե՞նք թէ ոչ այդ պարտաւորութեան գիտակցութիւնն ունի, եւ ոչ ալ որ եւ է բան կ'ընէ այդ ուղղութեամբ։ Բայց, ուրիշ ի՞նչ կրնանք ըսել։

Մենք կը քնանանք թաղուած անտարբերութեան ու անզգայութեան տիղմին մէջ, մինչ Թուրքիա մեծ ջանակութեամբ գրամ տրամադրած է ի նպաստ իրեն տրամադրութիւններ մըշակելու, անգլիերէն յեղուած ի նը-պաստ Թուրքիոյ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը յաջորդեն իրարու, եւ բուռն թափով պրոպագանտ կը մղուի Թուրք ու ամերիկացի գործիչներու կողմէ։

Վաղը ձեռնհաս կը վերադառնայ Թուրքիայէն, պրոպագանտայի նոր ռազմանիւթով։ Իսկ մենք պիտի ակնկալենք որ ծերակուտական Քինկ մը, նախկին դեսպան Ճերարտ մը պայքարին մեզ համար, ի դէմ մեր այս ահաւոր անտարբերութեան ու թմրութեան։

Մեր դատը զօրաւոր է այնքան, որքան ուժով մենք՝ Հայերս կը պայքարինք անոր համար։ Մեր բարեկամներու թիւն ալ համեմատական է մեր պայքարի չափին ու որակին։ Անոնք պիտի զգուին ու հեռանան մեզմէ, երբ տեսնեն թէ ամէն բան կ'ակնկալենք իրենցմէ եւ մենք ձեռքերնիս ծոցերնիս չենք թաթխեր մեր իսկ դատին համար։

Զզարմանանք երբ օր մը աչքերնիս բանանք եւ բարեկամ չգտնենք մեր դատին շուրջ։

Ձե՞նք տեսներ որ արդէն բաւական շատ նօսրացեր են անոնց շարքերը, եւ ընդհակառակն Թուրքիոյ բարեկամներու շարքերը կը խտանան։

Ճիշդ բնական բան է այդ, որովհետեւ Թուրքերը կը գործեն, երբ մենք կը քնանանք»։

Ները Թուրքիոյ օգնանաւ տալու համար ուրիշ շատ մը հաստատութիւններէ աւելի աժան գիներ առաջարկած էին։ Այսպիսով քանակութեամբ Թուրք ապրանք առնել պարտաւորիչ ըլլալով, ապրանքը չէ կրցած առնուիլ։ Որովհետեւ կարելի չէ որ այդ հաստատութիւնները դրամին թուղթ եւ չամիչի առեւտուրով։ Անգլիա վաճառականներուն դժուարութիւնները անկէ յառաջ կուգան որ Անգլիացիները չունին այնպիսի հաստատութիւններ որոնց կարենան փոխանակութիւններով զբաղիլ։

«ԱԶԴԱՐԱՐ»

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ «Ազդարար» օրաթերթը, որ փակուած էր Կուսակալութեան կողմէ. Պետական Խորհուրդի որոշմամբ, վերստին հրատարակուելու արտօնութիւն ստացած է։

ՄԱՍՈՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Միջազգային մասոնական համաժողովը բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Կը մասնակցին 28 զանազան ազգերու ներկայացուցիչները։

Պատուիրակներուն մէջ կը գտնուին Ֆրանսայի նախկին Երեսփ. Ժողովի նախագահ Մ. Կրուսէ եւ գաղթային ընդհ. կուսակալ Մ. Խութէթ։ Ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնը Ֆրանսականն է.

Եգիպտական պատուիրակներն են Ֆէհմի փաշա եւ Եգիպտոսի Մասոնի գործակատար Գասըմ պէյ։

Միջազգային Մասոնական Միութիւնը 12 տարուան կազմակերպութիւն մըն է։ Կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւ։

Երկու տարին անգամ մը գումարուող մեծ համաժողովը առաջին անգամ Ժընեւ, յետոյ Պելկրատ, Լիոն, Փարիզ եւ Պրիւսէլ գումարուած է։

Միութեան մէջ մտած են ցարդ 28 ազգեր։ Ի նորոյ տեղի ունեցած դիմումներն ալ այս ժողովին մէջ պիտի քննուին եւ հաւանաբար պիտի ընդունուին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

—)(o)(—

Փարիզի Իթալի թաղամասի «Հակապատերազմեան նախաձեռնարկ կամիտէն» (աւելի ճիշդ հօկ) կոչով մը մեր հայրենակցական միութիւնն ալ կը հրաւիրէր իր մասնակցութիւնը բերելու իրենց ժողովին, որ տեղի պիտի ունենար անցեալ շաբաթ օրը, բողոքելու «իմփերիալիստներին եւ ճափոնի դէմ, որ պատրաստ կը պատրաստեն խորհրդային միութեան եւ Խ. Հայաստանի դէմ։

Մենք, յանուն Սալնոյ - Զորի Հայրենակցական միութեան, կը բողոքենք բոլոր անոնց դէմ, որ կը շահագործեն մեր հայրենակցական միութեան անունը։ Նոյնիսկ ժողովին սրահը մեր միութեան անունով է բռնուած։

Կը յայտարարենք որ մեր հայր. միութիւնը, քաղաքական, որեւէ հոսանքի ենթակայ չէ, եւ չփկրնար նման քայլ մը առնել։ Միութիւնս զուտ հայրենակցական գետնի վրայ է կազմուած, օգնելու համար իր գժբախտ հայրենակիցներուն։ Մեր միութիւնը առնչութիւն չէ ունեցած նման միութիւններու հետ, եւ կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները բաւ համարել մեր այս յայտարարութիւնը.

Վարչութիւն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐՋՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Ես յարմար նկատեցի անմիջապէս ընտանիքը փոխադրել մօտակայ կալուածի մը, որուն տնօրէնը ինծի ծանօթ ու վստահելի անձնաւորութիւն մըն էր։ Համեմատ գտնուեցաւ ու յարմար թրքնով մը իսկոյն փոխադրեցինք։ Մարզպետը հեռացած էր։ Իմ հաւէացի ըլլալս եւ լաւ թրքերէն գիտնալս գիս ազատ կրնար պահել։ Գարմէնը մօտակայ անտառը պահել որոշեցինք, մինչեւ վտանգին անցնիլը։

Երկրորդ օրը սկսան հաւաքել ձեռք ինկած հայ գաղթականները։ Շատոնց մը վերջ վտանգը հեռացած էր։

Ինչպէս յիշեցի, Գարմէնի ամենամեծ հոգը իր ընտանիքն էր, կ'ուզէր ...

[illegible]

անցագիրը, ծրագրին առաջին քայլը եղաւ... Պաշտօնական անցագիրը, որ կը կրէր Հիւսէին էֆէնտի անունը, տարիքն ու դէմքին նշանները, քէմիական գործողութեամբ մը, անճանաչելի կերպով յարմարցուած էին, Պոլիս մեկնող յոյն կնոջ մը անունին, իր բոլոր մանրամասնութեամբ..

Այս էր Գարմէնին կինը, որուն լաւ յունարէն գիտնալը, գործին յաջողութիւնը մասամբ ապահոված էր, զուգադիպօրէն մեզի ծանօթ գերմանացի պաշտօնեայ մը, որ Մէյտան էքպէզի փայտի վերատեսուչն էր, իր ընտանիքը Պոլիս պիտի փոխադրէր, Տիկին Գարմէնը եւ զաւակը անոր յանձնառութեամբ ...

[illegible]

Հալէպ գտնուած միջոցիս ան ինծի երկար խօսած էր այն ծրագրի մասին, որ տարիէ մը ի վեր իր միտքը կը զբաղեցնէր։ Եւ ահա զուգադիպօրէն Ուրֆա – Ճապաղ Ջուր ըլլալիք գիտուորական փոխադրութեան գործը կուգայ զայն իրականացնել։ Ան ինծի կ'ըսէր թէ անգամ մը որ Ֆարդին ոտք կոխեմ, անկէ անդին մինչեւ ռուսական բանակը անցնիլը շատ հեշտ բան է, որովհետեւ ճամբաներուն թէգ առ թէգ ծանօթ եմ։ Ես վերջնականապէս որոշած էի Ուրֆայի փոխադրութեան գործին մասնակցիլ. նախ ազատել յանձնակի հեռաւորութեան՝ որուն ենթարկուած էի Մէյտան էքպէզի շրջանը եւ ապա հետեւիլ Գարմէնի ծրագրին՝ ընդմիշտ ազատելու կամ մեռնելու համար, քանի որ Թուրքիոյ մէջ կը տիրէր դժոխային զրութիւն, մանաւանդ Հայերու համար։

[illegible]

ընդ ապահովութեան մասին եղաւ. «Մեր գրութիւնը շատ վատ է ըսաւ, քանի որ Մուշէն, Վանէն, Պիթլիսէն, նոր հասած գաղթականներ Գարմէնը կը ճանչնան, երբեմն շուկան մեզ հետապնդելով, թէեւ դեռ կասկածոտ են։ Հակառակ իմ եւ Պօղիկեանի պնդումին որ անկէ հեռանայ, ան մտիկ չըրաւ.

Անցնելով նեղ փողոցներէ հասանք տուն Գարմէնը երբ գիս տեսաւ, ուրախութենէն ինչ ընելը չէր գիտեր։

«Շատ հանգիստ ենք, մինակ գաղթական Քիւրտեր կան, որոնց հետ անցեալին գործ ունեցած եմ, անոնցմէ կը կասկածիմ։ Հոս մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերած եմ ձեր բացակայութեան, իմ անունս Եուսուֆ էֆէնտի է, ու այդ անունով կը ներկայանամ տեղւոյս Միւթէսարըֆին փոխադրութեան գործին նկատմամբ ...

[illegible]

Հ. Տ.

(Շար.)

ղաշնակցութիւնը (վենիզելոսեան) անմիջական ձեռնարկ մը պիտի կատարէ, առանց սպասելու ընտրութեանց արդիւնքին: Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Պ. Ցալտարիս բացորոշ յայտարարութիւններ պիտի ընէ, հանրապետական վարչաձեւի մասին, կանխելու համար զինուորական միջամտութիւն մը:

Բանուորականն ալ կը մերժէ քանուարը

Անգլիոյ արհեստակցական միութեանց համագումարը կը շարունակէ իր աշխատանքները: Վերջին նիստին մէջ, քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը կրճատելով աշխատավարձերը, աւելի ծանրացուց գործազրկութեան տագնապը:

Բանաձեւը կը պահանջէ, — ջնջել պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները, կրճատել մաքսային պատնէշները եւն.: Իսկ ներքին քաղաքականութեան մէջ, — հանրօգուտ շինութիններ կազմակերպել, աշխատանք ճարելու համար երկար ատեն, հանրային հսկողութեան տակ առնել դրամատունները եւ տուրքի ենթարկել կալուածական արժէքները:

Ժողովի պահուն, բազմաթիւ գործադուլներ պաշարեցին շէնքը, զոր կը պաշտպանէին հեծեալ ոստիկաններ, եւ ուզեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել: Այս պահանջը մերժուած ըլլալով, գործադուլները փորձեցին ցոյցեր կատարել, բայց ոստիկանութիւնը խափանեց: Վերջապէս, երկար սպասելէ յետոյ, պատասխան տրուեցաւ թէ իրենց խնդիրը քուէի պիտի դրուի: Եւ իսկապէս ժողովը քուէարկեց, բայց միայն, առարկելով թէ ինք ամբողջ բանուորութիւնը կը ներկայացնէ, հետեւաբար չի կրնար ընդունիլ խումբ մը բանուորներու մասնակի դիմումը:

Ց. Փարիզ եւ շրջակաները

Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Փլաս տ'Իթալի: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 ժէծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

ՓԱՐԻԶԻ հարաւային Շրջանի (Պանիէօ-Գաշան-Պուրկլարէն) Ցաուաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Րութ տ'Օրլէան, Պանիէօ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ՍԱՆՈՅ ԶՕՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մեզօն-Պլանշ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ միութիւն կազմելու համար երկրորդ խորհրդակցական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 4րդ յարկը:

ՍԻՓԱՆԻ փորձերը ամէն Ուրբաթ իրիկուն Միւթիւալիթէի մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խումբը կը պատրաստուի «Մշակոյթի օրուայ» եւ «Անուշ»ի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պ. Միհրան Պէզազեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Պէզազեան եւ զաւակը՝ Եդուարդ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արամ Պէզազեան եւ զաւակները՝ Ազնիւ եւ Արմէն (Օրան), Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պէզազեան եւ զաւակը՝ Միհրան (Նիւ Եորք), ինչպէս նաեւ Պէզազեան եւ Ճիվանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՊԷԶԱԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 6ի երեքշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ուրբաթ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11ին իրենց բնակարանին մէջ 12, Rue du Marché, Enghien-les-Bains:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին

Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)

ղեկավարութեամբ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի

ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

Կը ներկայացուի

ԲՈՒԲ

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ

Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ

Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ն. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զոլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 9ին Տէսինի մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թրէզ Բուէնի դաշտին վրայ, Քէմբ Օտոռի մօտ: Հովանաւորութեամբ Լիկ Լիթօրալի Աթլէթիզմի նախագահ Պ. Blanի եւ դատաւոր Պ. Girardoniի:

Տողանցք, վազք, ցատկել, դրօշարշաւ, ֆութպոլի մրցում եւայլն:

Մուտք՝ 3 Ֆրանք

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.)

Վարժարանը՝ հայեցի դաստիարակութեան հետ, իր աշակերտուհիներուն կ'ապահովէ միջնակարգի համապատասխան ուսում:

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները կ'աւանդուին հաւասար խնամքով: Ուսման բոլոր ճիւղերը կը պահեն իրենց մասնաւոր տեղը:

Աշակերտուհիներու արձանագրութիւնը կը սկսի Օգոստոս 15ին: Նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուողներու զաւակները պիտի ընդունուին իբր կիսաթոշակ:

Պայմաններու համար դիմել վարժարանին Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը ձեռնարկած է մօտ ատենէն համերգ մը տալու, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի, որ Պրիւսէլէն քաղաքս կը հասնի քիչ ժամանակէն:

Միութեանս անդամակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝ ատենապետ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101 rue St. Jacques, գանձապետ Պ. Լ. Պաքրճեանի, 17 rue des Dominicaines, երաժիշտ Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, 27 rue Consolat:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թարար, Գ. Բ.— 35:

Պլուա, Մ. Ս.— 105:

Թուլուզ, Խաչ.— 35:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւր Մէր 8 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնորսավաճառին ծախած ձուկը սրացուած է այսօր: Կերէք Պուլոնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

ԳԵՂԵՑԻԿ յարկաբաժիններ ամէն յարմ. ամիսը՝ 225—275 ֆր.: 3bis r. Castérès, Clichy, Կայարանին մօտ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli. մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, գարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)   17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ   Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Այդ մասին էլ ցանկանում էի խօսել ձեզ հետ: Արդեօք չէք կարող բացատրել ինձ ի՞նչն է պատճառը ձեր դէպ ի ինձ ունեցած այդ մասնաւոր զայրոյթի: Ձեր վիճարանելու եղանակը, ի հարկէ ձեր գործն է, եւ մենք այժմ քաղաքականութեան մասին չենք խօսում. միայն ինձ թւում էր այն ժամանակ, որ ձեր գրածների մէջ մի անձնական թշնամութիւն կար դէպ ի ինձ: Եթէ ճշմարիտ է, կը ցանկայի իմանալ՝ արդեօ՞ք մի չարիք պատճառած եմ ձեզ, կամ տուել եմ մի առիթ թշնամանք սնուցանելու դէպ ի ինձ:

Արդեօք մի չարիք պատճառե՞լ էր նրան:

Բոռը կոկորդին տարաւ փաթաթուած ձեռքը:

— Ես պէտք է յիշեցնեմ ձեզ Շէքսպիրից մի կտոր, — ասաց նա հեգնօտ. — «Դա մի այնպիսի զգացում է, ինչպէս մի մարդու թշնամութիւնը դէպ ի անվնաս կատուն»: Իմ հակակրութիւնս հոգեբանական է: Փիլոնի տեսքը ինձ ուղղակի ֆ—ֆիզիքական ցաւ է պատճառում:

— Ա՛, եթէ միայն այդ է պատճառը...

Ու Մօնտանէլլի ձեռքի անտարբեր մի շարժումով արգիլեց այդ նիւթի շարունակութիւնը:

— Ցամենայն դէպս, —կցեց— նոյն իսկ վիճարանութեան մէջ պէտք չէ իրողութիւնը ծռել: Երբ դուք պնդում էիք իմ քարոզիս իբրեւ պատասխան, թէ ես ճանաչում եմ իմ անանուն պաշտպանիս, սխալւում էիք: Ես չեմ մեղադրում ձեզ թէ խաբում էիք գիտակցութեամբ, բայց պնդում էիք, ինչ որ ճիշդ չէր: Ես մինչեւ այժմս էլ չգիտեմ, թէ ո՞վ էր:

Բոռը գլուխը թեքեց կողքին, նայեց նրան մի վայրկեան լուռ, յետոյ փռեց աթոռին ու սկսեց ծիծաղել:

— Սօ՛ւրբ պարզամտութիւն: Ո՛վ անմեղ արկադեան հովիւ: Եւ դուք ճշմարի՞տ գլխի չընկաք: Դուք բ—բնաւ չնկատեցիք երկճեղ կճղակը:

Մօնտանէլլին ելաւ ոտքի:

— Միթէ դո՞ւք էիք, պարոն Րիվարէզ, երկու ռ—ակառակորդների փոխարէն էլ գրողը

— Գիտեմ, արածս լաւ բան չէր. — պատասխանեց Բոռը, նրան յառելով իր մեծ անմեղ կապոյտ աչքերը — Բայց դուք այնպէս դիւրին կուլ—կուլ էիք տալիս ամէն բան, ինչը սատրէի պէս: Արածս շատ վատ էր, բայց այնպէս զ—զւարճալի

Մօնտանէլլին կծեց շրթունքը ու կրկին նստեց: Ինկայն գլխի ընկաւ, որ Բոռը աշխատում էր նրան համբերութիւնից հանելու, եւ վճռեց ինքնիշխանութիւնը չկորցնի, ինչ էլ որ լինի: Բայց այժմ հասկանալի էր զատնում նահանգապետի զզուանքը: Երեք շաբաթ շարունակ ամէն օր երկու ժամ Բոռին հարցաքննութեան ենթարկող մարդը իրաւունք ունէր հայհոյելու:

— Թողնենք այդ. — ասաց նա հանդիստ: — Ես ձեզ տեսնել ցանկացայ գլխաւորապէս, ա՛յ, ինչի համար: Իբրեւ կարդինալ մի որոշ ազդեցութիւն ունիմ ես այստեղ եւ կարող եմ օգտուել ձեր վիճակը անօրինելու հարցում: Ես գործ կը դնեմ իմ բոլոր ուժս եւ չեմ թողլ տար որ ձեր վրայ բռնութիւն գործ դնեն, որ ինքնին բոլորովին աւելորդ է ձեր ուրիշների վրայ գործ դրած բռնութեան առաջն առնելու համար: Ձեզ կանչեցի իմանալու, թէ որ եւ է մի բանից գանգատ չունի՞ք: Շղթաների մասին ես կը կարգադրեմ: Բայց գուցէ մի ուրիշ բան էլ կը կամենայիք ինձ ասել: Բաց ի դրանից, ես անհրաժեշտ համարեցի, իմ կարծիքս յայտնելուց առաջ հասկանալ ինչ տեսակ մարդ էք դուք:

— Ես ամենեւին ոչ մի բանի վրայ էլ գանգատ չունիմ, Ձերդ Սրբազնութիւն: Պատերազմ, ուրեմն պատերազմ: Ես երեխայ չեմ եւ չեմ մտածում, որ կառավարութիւնը շոյելու է գլուխս, որ ծ—ծածուկ հրաղէն եմ փոխադրում: Բոլորովին բնական է, որ հետս խիստ են վարւում, որչափ կարող են: Իսկ եթէ դուք կամենում էք ծանօթանանք, թէ ես ինչ տեսակի մարդ եմ, դուք չէ՞ որ մի անգամ լսել էք արդէն իմ յանցանքներիս ռոմանթիկ խոստովանութիւնը: Միթէ բաւական չէ՞ դա. թէ՞ կամենում էք, որ ես սկսէի սկիզբից:

— Չեմ հասկանում ձեզ. — ասաց Մօնտանէլլի սառն, ու մատիտը մատների մէջ շրջելով:

— Մի՞թէ Ձերդ Սրբազնութիւնը մոռացել է ծերունի Դիէկօին, ուխտաւոր: — Յանկարծ փոխեց ձայնը ու սկսեց խօսել Դիէկօի նման. — Ես մի խեղճ մեղաւոր եմ...

Մատիտը ընկաւ Մօնտանէլլիի ձեռքից:

— Դա չափից անց է. — բացագանչեց նա:

Բոռ ետ ձգեց գլուխը մի թեթեւ հեգնութեամբ, ու լուռ նստած՝ նայում էր, թէ ինչպէս Մօնտանէլլին դանդաղ գնում էր դալիս սենեակի երկայնքով:

— Պարոն Րիվարէզ, — ասաց վերջապէս կանգ առնելով նրա առաջ: — Դուք ինձ հետ այնպէս էք վարւել, ինչպէս ոչ մի կնածին սիրտ չի անի վարուելու իր վատթար թշնամու հետ: Դուք ներս էք խուժել իմ անձնական վշտիս մէջ ու ձեր մերձաւորի ցաւը կատակի ու ծաղրի առարկայ էք դարձրել: Ես ձեզ նորից խնդրում եմ [illegible] այն՝ ասացէք երբ եւ իցէ մի [illegible] պատճառե՞լ եմ ձեզ: Եթէ ոչ [illegible] համար ուրեմն այդպէս անսիրտ [illegible] րի էք առել իմ հոգիս:

Բոռը յենած մինչ աթոռի թիկ[illegible] քին, նայում էր նրան իր նուրբ [illegible] ու անհասկանալի ժպիտով:

—Դա ինձ զ—զւարճութիւն էր [illegible] ճառում, Ձերդ Սրբազնութիւն [illegible] այնպէս սրտի մօտ կիք ընդունում [illegible] բոլորը, որ կրկէսի ն—ներկայացումն էր յիշեցնում ինձ քիչ...

Մօնտանէլլի գունաթափ [illegible] քով շուռ եկաւ ու զարկաւ զանգը.

— Տարէք բանտարկեալին. — ասաց նա ներս մտնող զինուորներին.

Երբ նրանք հեռացան սենեակ[illegible] կարդինալը նստեց սեղանի առաջ, ամբողջովին դողալով տեսակ[illegible] դովումից եւ մօտ քաշեց զեկոյց[illegible] ների մի դէզ, որ իր թեմի քա[illegible] ներն էին ուղարկել.

Բայց իսկոյն էլ մէկդի հրեց ու [illegible] մուկը յենելով սեղանին, ծածկեց [illegible] քը ձեռքերով. Կարծես Բոռը իր [illegible] նելուց յետոյ մի սոսւեր էր [illegible] մի թափանցիկ հետք իր գոյու[illegible] նից.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

10 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1979

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐՍԻ ԽՕՍՔ

ՅՈՐԱՆՋԵԼՈՎ ԴԱՏ ՉԻ ՇԱՀՈՒԻՐ

Երէկ «Հայրենիք»էն ամփոփեր էինք խմբագրական մը, որ արդար դառնութեամբ կը ձաղկէր գաղութներու անտարբերութիւնը՝ Հայկական Դատին հանդէպ:

— «Թրքանպաստ տրամադրութիւններու բարձրացման մէջ ոչ ու այնքան պատասխանատու է, որքան մենք. Ամերիկահայերս:

« . . . Մենք կը քնանանք, թաղուած անտարբերութեան ու անզգայութեան տիղմին մէջ, մինչ Թուրքիան մեծ ճանաչութեամբ դրամ տրամադրած է ի նպաստ իրեն տրամադրութիւններ մշակելու, անգլերէն լեզուով ի նպաստ Թուրքիոյ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը յաջորդեն իրարու, եւ բաւական պրոպագանտ կը մղուի թուրք եւ ամերիկացի գործիչներու կողմէ:

« . . . Չե՞նք տեսներ որ արդէն բաւական նօսրացեր են մեր շարքերը, եւ ընդհակառակն Թուրքիոյ բարեկամներու շարքերը կը խտանան»: («Հայրենիք», 26 օգոստ.):

Տարիներէ ի վեր կը հնչէ այս ահազանգը, ամբողջ դաշնակցական մամուլի էջերէն: Բայց, մատը մատին զարնող չկայ, վերակազմելու համար այս ճակատը:

Նորէն, Ամերիկայի մէջ էր որ գնահատելի ճիգեր եղան: Ըրկար ատեն պահուեցաւ Տեղեկատու Գրասենեակ մը (Փրէս Պիւրօ), շրջապատուած՝ [illegible]

Ետոյ այդ ալ փլաւ, — մինչ Թուրքերը հետզհետէ դետին կը գտնէին: Եւ անցեալ տարի ուղղակի անճրկեր էինք, երբ հարկ էր հակադրել [illegible]

Տարօրինակ թիւրիմացութեամբ մը, ամէն մէկը կը սպասէ որ այս հոգն ալ քաղաքական կուսակցութիւններն ստանձնեն:

Կուսակցութիւնները պիտի կատարեն քաղաքական, յեղափոխական գործը: Ու գործնական անոնց վրայ կ'իյնայ սա տարբական աշխատանքը, — պրոպագանդ եւ հակապրոպագանդ:

Մէկ կողմէ կը գանգատին որ կուսակցութիւնները շատ կը խառնուին ամէն բանի, միւս կողմէ կը խուսափին ո՛ր եւ է պատասխանատուութենէ՝ կարծելով թէ կարելի է դատ շահիլ տրտնջալով, հառաչելով, յօրանջելով:

Այսպիսի հակասութիւն՝ Թուրքերուն մէջ անգամ չկրնար գտնէք: Թէեւ, մենք յառաջացած ենք ամէն բանի մէջ: «Տեղեկա՞ն [illegible] 30 տարի առաջ . .

[illegible]

Բոլորն ալ թունդ ազգասէր կը կտրին, երբ օրակարգը ճառել է կամ երգել: Բայց ո՞վ գործի պիտի վերածէ, վերջապէս, ճառերով ու երգերով արտայայտուած բաղձանքները:

Քաղաքական կուսակցութիւնները ամէն բան չեն ո՛ր եւ է ժողովուրդի, եւ մասնաւորապէս մեր մէջ:

Անոնք, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, ունին իրենց յատուկ ծրագիրներն ու գործունէութեան ձեւերը:

Մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ամէնէն հաւատաւոր ու ամուրը, յաճախ անկարելին կը փորձէ, իր յանձնառութիւններն ու որոշումները գլուխ հանելու համար:

Բայց անդին կայ խոշոր զանգուած մը, որ սիրտ ու խելք ունի, որ թաքուն ուժեր եւ նոյն իսկ դրամ ունի:

Ի՞նչ կը բանի այդ զանգուածը: Միայն անիծելու կամ ծափելո՞ւ սահմանուած է:

Եթէ չուզեր մաս կազմել կազմակերպուած ուժի մը, եթէ կը վախնայ կրակին հետ խաղալ, իրեն համար չկա՞ն գործունէութեան ուրիշ գետիններ: Ինչպէս, օրինակ, պրոպագանդի գործը:

Ո՛ր եւ է ժողովուրդի մէջ գինուորները կը բաժնուին զանազան դասերու, համաձայն իրենց ֆիզիքական յարմարութեան: Պատերազմի ատեն, մինչեւ անգամ կիները ապարէզ կը կանչուին, իբրեւ թիկունքի աշխատաւորներ:

Մեր մէջ, իրենք զիրենք չէզոք հռչակող բազմութիւնները անկարներուն, կիներուն չա՞փ ալ պարտականութիւն չունին:

Ահա նոյնքան հայրենասիրական եւ անվնաս գործ մը, — արծարծել, պաշտպանել Հայկական Դատը, հակադրել թշնամական դաւերուն, թոյլ չտալ որ մարդիկ մոռնան մեր գոյութիւնն իսկ:

Թող ամէն գաղութ ինքն իր մէջ կազմէ մասնաւոր մարմիններ, կազմակերպելու եւ վարելու համար այս աշխատանքը:

Նոյն իսկ իրենց շահը կը պահանջէ կապուիլ այսպիսի ձեռնարկի մը. որովհետեւ թշնամին կը գործէ ամէն գաղութի մէջ եւ կը ճգնի պղտորել տեղացիներուն եւ մեր յարաբերութիւնները:

Եթէ մեծ երկիրներու, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ, զգալի չէ այս վերջին պարագան, ուղղակի չարիք մըն է միւս՝ արեւելեան սահմանամերձ գաղութներուն մէջ:

Իրենք հիմնելով եւ վարելով այս գործը, անշուշտ իրաւունք ունին օգտուելու նաեւ քաղաքական կուսակցութեանց ուժէն:

Յօրանջելով դատ չի շահուիր:

Ամբողջ աշխարհ կ'ընթանայ դէպ ի կազմակերպուած ուժ եւ աշխատանք: Անընդհատ կը զօրացնէ ճակատները, անբաւական գտնելով եղածը.

Միայն մենք ենք որ «ճէյ'ր»ի կ'ընենք: Անտարբեր կը դիտենք եղածին տկարացումը: Նոյն իսկ փլուզումը:

Ու միշտ ինքնահաւան, Թուրքէն անգամ օրինակ չենք առներ:

Քարոզչութիւն մը՝ նախապատերազմեան իմաստով, միամիտ ակնկալութիւններով, անշուշտ ժամանակավրէպ է:

Բայց, չարիքին հակազդել արդիական բոլոր միջոցներով, առանց ուշացնելու, սատանութեան յաւակնութիւններու՝ տարրական պարտականութիւն:

Անկուսակցականները ի՞նչ պատճառ ունին խուսափելու այս պարտականութենէն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՊԱԽՇԻՇ»

Կ'ենթադրեմ որ ձեզմէ շատեր Պոլսոյ հայերէն եւ թուրքերէն թերթերը տեսնելու պատեհութիւն չունին, եւ հետեւաբար տեղեակ չեն այն խանդավա՛ռ ընդունելութեան որ սարքուած էր ի պատիւ Քէրիմեան հանըմի:

Օրուան կուռքն է՝ «Աշխարհի Գեղուհին»:

Անոր Պոլիս մուտքը կը նմանի ծիրդ կազինի մուտքին: Թերեւս աւելի փառայեղ քան Իմ Էօնիւի ներոսին եղած ընդունելութիւնը: Այդ արքայավայել մուտքին ընդառաջ կ'երթան հայերէն թերթերու ներկայացուցիչներ, մէկ մէկ ծաղկեփունջերով. իսկ «Հայ Կանանց Միութեան» կողմէ՝ Տիկին մը:

Եւ ահա չտեսութեան եւ սնապարծութեան վէճ մը Պոլսոյ թերթերուն միջեւ:

— Ես ալ կայի դիմաւորողներուն մէջ: Ձեռքս խոշոր ծաղկեփունջով մը, [illegible]

— Չէ՛, դուն անարժէք մարդ ես. թերթդ ալ բանի տեղ դնող չկայ. թագուհիին երեսը անգամ տեսած չես:

— Իմ անունս չգրուի, հապա քո՞ւկրդ պէտք է որ գրուի. դուն որ . . .

Բայց այս չէր բոլորը:

Գեղուհիին հայրը Փարիզահայերուս համար շատ փաղաքշական եւ Հայերուս համար մասնաւորապէս շատ սիրուն ու հաճելի յայտարարութիւններ ըրած է թերթերուն:

Լսեցէք, — Փարիզի աղաներ իրար հրմշտկեր են, թագուհին փառաբանելու համար: Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան ազգասիրական մեծ ժեստ մը ըրեր է, իր տունը ճաշի հրաւիրելով եւ իր Պոլսեցի խոհարարը ցոյց տալով թուրք հիւրերուն:

— Փարիզը չսիրեցինք. բայց շատ հաճելի եկաւ մեզ՝ Հայերուն ըրած պատիւը եւ հիւրասիրութիւնը: Պ. Գ. Կիւլպէնկեանին հրամցուցած *փաթլըճան տոլման եւ փիլաւը* սքանչելի էին, բայց չէք գիտեր ինչպէս զայրացայ եւ հայհոյեցի բարկութենէս. գլխուն բան մը զարնել եկաւ, երբ Օսրանտի մէջ Պոլսեցի մեծահարուստ մը հարցուց մեզի, մեր բարեկիրթ ձեւերը տեսնելով.

— Դուք Հայե՞ր էք . . .

Թերենն չափը տուի»:

Արժանի՛ էք, Փարիզի աղաներ, Պոլսոյ հայ տիկիններ եւ հայերէն թերթեր, եւ դուք, Պ. Կիւլպէնկեան: Արժանի՛ էք թրքական այս «պախշիշ»ին:

Աւելի ծանր դաս՝ դժուա՞ր թէ կարենայինք առնել:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

ՍԻՊԻԼԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Գրած էինք թէ թեթեւ կաթուած մը անցուցած է Սիպիլ (Տիկին Զապէլ Ասատուր):

Պոլսոյ վերջին թղթատարը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Շատեր կ'այցելեն հիւանդին, բայց միայն բժիշկները կ'ընդունուին իր մօտ: Միտքը պայծառ է, բայց լեզուն ծանրացած, ձախ կողմը անդամալուծուած ըլլալով: Ծիգով կը պատասխանէ եղած փաղաքշուէ խօսքերուն, միշտ ազնիւ ու պատրաստակամ: Ցանծնարարուած է ամէնախիստ դարմանումութիւն, ոչ մէկ անհանգստութիւն. գլխուն եւ սիրտին վրայ սառ, եւ ուրիշ քանի մը ներարկում սիրտին: Քանի մը օր առաջ արտադրութիւն տուած է իր շուրջիններուն, տենդ զգալով: Մինչեւ քանի մը օր ճշդուելէ վերջ կացութիւնը, բան մը դարմանում պիտի ըլլայ:

Բժիշկներուն միակ հոգը այն է որ հարուածը չկրկնուի:

⁂ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին խորհրդակցութիւնները՝ փառաւոր տօնով յոբելեանը կատարելու համար: Պատրաստուած է կոչ մը, որուն մէջ պիտի չյիշուի Հրատարակչական մը կազմութեան պահանջը, համաձայն Սիպիլի բաղձանքին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դիւանագէտները կ'որոճան նոր մը գտնելու համար

Գերմանիա կը յուսայ եւ կը պատրաստուի

Բրիտանական դահլիճը կարեւոր նիստ մը գումարեց երէկ, ուսումնասիրելու համար գերմանական յուշագիրը: Ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին Պ. Մաքտոնըլտի գիտաւորութեանց մասին: Միւս կողմէ, կարգ մը թերթեր կը մեղադրեն կառավարութիւնը թէ երկդիմի դիրք բռնած է, նախապէս քաջալերելէ յետոյ Գերմանացիները:

Համաձայն վստահելի տեղեկութեանց, թէ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի մէջ անընդունելի կը գտնեն որ ուղղակի Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կարգադրուի սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը: Հարցը ընդհանրական ըլլալով, կը շահագրգռէ Վերսայլի դաշնագիրը ստորագրող բոլոր պետութիւնները

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ լուծման լաւագոյն ձեւն է հետեւեալը.—

1. Սկզբունքով, տեսականօրէն պիտի ճանչցուի Գերմանիոյ պահանջած սպառազինութեանց հաւասարութիւնը:

2. Գերմանիա յանձն պիտի առնէ գործնապէս չօգտուիլ այս սկզբունքէն, անկցնելով իր սպառազինութիւնները:

3. Ընդհակառակն, ընդհանուր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի ապահովութեան խնդիրներու մասին:

4. Նախկին դաշնակիցները եւ մասնաւորապէս Ֆրանսան յանձն պիտի առնեն կատարել կարգ մը կրճատումներ, համաձայն Հուվըրի ծրագրին, որ կը յանձնարարէ մէկ երրորդի համեմատութեամբ զեղչել ցամաքային ուժերը:

⁂ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ, Հէնտըրսըն ճառ մը խօսելով, մեղադրեց Գերմանիան որ տագնապալի կացութիւն մը ստեղծած է: Զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը մասնաւորապէս շեշտեց.

— Եթէ Գերմանիան ազատ ըլլայ վերազինուելու, հետեւանքը պիտի ըլլայ կատարեալ աղէտ մը, որովհետեւ կարելի չէ խուսափիլ խելագար գինարշաւէ մը: Զիջելով մեր աչքերը՝ գերմանական պահանջքին ծնած վտանգին առջեւ: Չեմ հաւատար թէ Գերմանիան ի՛նչ պիտի շահի քաշուելով զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, որ երբեք պատասխանատու չէ իր կացութեան: Գերմանական պահանջը նախ պէտք է քննուի նախկին դաշնակից եւ աջակից պետութեանց կողմէ: Այդ պետութիւնները պարտաւորութիւններ ունին Մեծ պատերազմին մէջ պարտուած ազգերու հանդէպ: Թող անոնք զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայեն սպառազինութեանց ընդհանուր եւ չօշափելի կրճատման ծրագիր մը, մասնաւորապէս նկատի առնելով այն յարձակողական զէնքերը որ արգիլուած են Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագրով:

⁂ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ՝ եթէ ժխտական պատասխան տրուի գերմանական յուշագրին, Գերմանիա անմիջապէս յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ Լոնտոնի եւ Հռոմի հետ, ուղղակի հակնելու համար անոնց տեսակէտները: Ետոյ, պիտի ծանուցանէ թէ չի մասնակցիր զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Այն ատեն, ինքնաբերաբար միջոցներ ձեռք պիտի առնուին գերմանական բանակին վերակազմութեան համար, ինչպէս ազդարարեց Զօր. Շլայխէր:

Ինչ կը խորհին Մ. Նահանգներուն մէջ

Անգլիոյ չափ վերապահ են նաեւ Մ. Նահանգները: Զանազան տեսակէտներ կ'արտայայտուին գերմանական յուշագրի մասին: Վախ կայ որ վիժի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, գերմանական պահանջին հետեւանքով: Ետոյ, կարծողներ կան թէ գերմանական ձեռնարկը պիտի նպաստէ սպառազինութեանց կրճատման, համաձայն Հուվըրի ծրագրին: Ոչ պաշտօնական շրջանակները ոչ ալ հանրութիւնը չեն հետաքրքրուիր այն հարցով թէ ֆրանսական բանա՞կը աւելի զօրաւոր է թէ գերմանականը: Իրենց ուզածն այն է որ եւրոպական պետութիւնները զգալաբար կրճատեն սպառազինութիւնները, որովհետեւ ահագին ծախքեր կ'ընեն եւ չեն կրնար վճարել իրենց պարտքերը . . . Ամերիկայի

Միւս կողմէ, Ամերիկացիները զարմանալի կը գտնեն որ Ֆրանսան ծանուցագիր մը ղրկած է Մ. Նահանգներուն, խնդրելով գործակցիլ՝ գերմանական յուշագրին պատասխանը խմբագրելու համար: Արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ իրենք երբեք փափաք չունին խառնուելու եւրոպական գործերու մէջ: Քանի որ Մ. Նահանգները չեն վաւերացուցած Վերսայլի դաշնագիրը, անոր խախտումը չի հետաքրքրեր զիրենք:

Պարտքերու վճարման խնդիրը

Մ. Նահանգներուն մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն պարտական պետութեանց որոշման, պարտքերու վճարման մասին: Այսինքն, պիտի ուզե՞ն ժամանակին վճարել, թէ յետաձգել, օգտուելով Հուվըրի ծրագրէն:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա մտադրութիւն չունի նոր յետաձգում խնդրելու, դեկտ. 15ին վճարելի գումարի մասին: (Պայմանագիրը կը տրամադրէ յետաձգման համար լուր տալ 90 օր առաջ, այսինքն սեպտ. 15ին): Անգլիոյ մէջ կարկտան կը համարեն յետաձգման ձեւը, եւ կ'ուզեն որ պարտքերու եւ հատուցումներու խնդիրը միանգամ ընդ միշտ լուծուին ընդհանուր վերաքննութեամբ:

Գալով Ֆրանսայի, որոշ տեղեկութիւններ կը պակսին: Կը կարծուի թէ գոնէ տոկոսը պիտի վճարեն, դեկտ. 15ին: Ֆրանսայի վճարելիք տարեվճարն էր, յունիս 15ին եւ դեկտ. 15ին, 50 միլիոն տոլար: Յունիս 15ի վճարումը դուրս մնաց Հուվըրի ծրագրէն: Այնպէս որ, միջին հաշուով 20 միլիոն տոլարի գումար մը պիտի վճարուի դեկտ. 15ին: Եթէ որոշեն յետաձգել, պէտք է լուր տան սեպտ. 15ին:

⁂ Դեկտ. 15ին, Անգլիոյ վճարելիք գումարն է 27,500,000 տոլարին, որուն 19,000,000ը տոկոս, իսկ 8,500.000ը դրամագլուխ:

Անգլիական գործադուլը

Պատասխանելով աշխատանքի նախարարին յուշագրին, Լանքաշիրի բանուորներուն ներկայացուցիչները պատրաստակամութիւն յայտնեցին մասնակցելու խորհրդակցական ժողովի մը, եթէ պաշտօնապէս հրաւիրուին: Գործատէրերն ալ նոյնիմաստ պատասխան մը տուած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գրիգոր Կիրակոս Ցակոբեան, բնիկ Խարբերդցի, 17 տարեկան, որ Հալէպ կը բնակէր, չկարենալով գործ մը գտնել, Պէյրութ կ'երթայ եւ երկար կը թափառի: Ցուսահատ, օգոստ. 30ին Զէյթունի թաղը երթալով, հագուստը կը հանէ եւ ծով կը նետուի: Հոն զտնուող լողորդներ տեսնելով անմիջապէս ջուր կը նետուին եւ կ'ազատեն:

Ոստիկաններ կը հասնին եւ կ'ուզեն Գրիգորը պահականոց տանիլ, սակայն Գրիգոր կը մերժէ եւ կը խնդրէ որ ազատ ձգեն զինք: Ոստիկանները կը փորձեն բռնի տանիլ: Առոր վրայ կը հանէ դաշոյնը եւ կ'ուզէ անձնասպան ըլլալ: Ոստիկանները դաշոյնը կ'առնեն ձեռքէն եւ տղան կ'առաջնորդեն պահականոց, սակայն Գրիգոր շարունակ կը կրկնէր. — Եթէ այս անգամ չյաջողեցայ ազատիլ այս գէշ կեանքէն, յաջորդ անգամ անպայման կ'ազատիմ:

Ուրիշ երիտասարդ մը, Աստիլ Սէլամ Մզարդի, Պէյրութցի, 20 տարեկան, որ երկար ատենէ ի վեր անգործ կը մնար եւ իր բոլոր ճիգերը գործ մը հայթայթելու համար ապարդիւն մնացած էին, նոյն օրը Պէյրութի ծովեզերքը գնաց եւ ծով նետուեցաւ: Անմիջապէս օգնութեան փութացող չեղաւ: ժամ մը վերջ մեռած մարմինը դուրս հանեցին ծովէն:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՆՈՐԷ՛Ն Կ'ԱՔՍՈՐԵՆ

Հալէպի «Տօղրու Եօլ» թերթին մէջ կը կարդանք (31 օգոստոս).—

ՈՒՐՖԱ.—Զրոյց կը շրջի թէ թուրք կառավարութիւնը նորէն սկսած է աքսորել Քիւրտերը: Արդէն իսկ Վանէն, Հէքեարիէն, Սղերդէն, Մուշէն եւ նոյն շրջաններէն նախկին քիւրտ ընտանիքներ Ռումբալ [illegible] ենթադրուելու համար Թուրքիոյ արեւմտեան նահանգներուն մէջ:

Երբ կառավարութիւնը վերջերս բռնկած վէճը հաւաքել քրտական շրջաններուն մէջ, ամէնուն ալ կարծիքը այն էր թէ շուտով պիտի յաջորդէ աքսորը: Այս բռնագաղթին պատճառով, աւելցաւ թիւը այն ընտանիքներուն, որոնք կը փախչին դէպ ի Սուրիա եւ Իրաք:

Այսու հանդերձ «Տօղրու Եօլ» վերապահութիւն կը յայտնէ լուրին ճշդութեան մասին:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԳՏԱՒ ԻՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Ալիճի Տիֆլյարաքու, 1930ի «Միս Եւրոպան» եւ յետոյ աշխարհի գեղեցկութեան թագուհին, ամուսնացաւ ֆրանսացի օդաչուի մը, Պ. Փօլ Վէյլերի հետ: Հանդիպումը տեղի ունեցած էր Եգէական մէջ, յունական նաւու մը վրայ, երբ Օր. Ալիճի «Անդրոմաք» կ'արտասանէր: Նշանածը շատ մը շքանշաններ շահած է պատերազմի դաշտին վրայ եւ հինգ թշնամի օդանաւեր խորտակած:

Օր. Տիֆլյարաքու, որ արկածասէր աղջիկ մըն է, այս ամառ Աթէնք գնաց գրագէտ Փօլ Մօրանի հետ, յետոյ, նաւաստիի հագուստ հագնելով, մտաւ Այնօրոգի վանքը — ինչ որ մահացու մեղք է — եւ յաջորդ օրը Փարիզ վերադարձաւ օդանաւով: Այնօրոգի վանականները, չհանդուրժելով այս սրբապղծութեան, բանադրեցին օրիորդը:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փարիզ հասած է Պ. Ռուբէն Մամուլեան, շարժանկարի տաղանդաւոր բեմադրիչը, որուն երկու նշանաւոր «ֆիլմ»երը պիտի ներկայացուին մօտերս:

Կ'ըսուի թէ Պ. Մամուլեան նոր ժապաւէն մը պիտի պատրաստէ, որուն գլխաւոր աստղը պիտի ըլլայ Հայուհի մը:

— :-: —

ՏՈՔԹ. ՎԱԼՏԵՄԱՐ ՏԵՆՔ, հայ ժողովուրդի բարեկամ մը, որ ատենէ մը ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ, մեռաւ Ֆրանքֆուրթի մէջ, սեպտ. 7ին եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ նոյն քաղաքին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (ՖԱՇԻՍՄ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂԱՀԱՍ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Ազատական վարդապետութիւններու հանդէպ, խրձականութիւնը թէ՛ քաղաքական եւ թէ ընկերային հողի վրայ՝ բացարձակօրէն ընդդիմադիրի դիրք մը ունի։ Պէտք չէ չափազանցել — պարզապէս ներկային հակառակելու մոլով — անցեալ դարու մէջ ազատականութեան ունեցած կարեւորութիւնը, եւ զայն նկատել ներկայ եւ ապագայ բոլոր ժամանակներու կրօնք մը, քանի որ ան՝ նոյն դարուն մէջ փթթած բազմաթիւ վարդապետութիւններէն մէկն եղաւ պարզապէս։ Ազատականութիւնը 15 տարուան ծաղկում մը ունեցաւ. եթէ 1848ը լոյսի եւ բանաստեղծութեան տարին եղաւ, 1849ը աղջամուղջի եւ ողբերգութեան տարին. Հռոմի հանրապետութիւնը զգետնուեցաւ ուրիշ հանրապետութենէ մը՝ Ֆրանսականէն։ Նոյն տարին Մարքս ընկերվարութեան կրօնքի աւետարանը հրապարակ կը նետէր իր հռչակաւոր «Համայնավարներու Թուղթ»ով։ Նշանակալից է սա՝ պարագան որ բարձր քաղաքակրթութեամբ օժտուած ժողովուրդ մը՝ որպիսին է գերման ժողովուրդը, ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին անգիտացաւ ազատականութեան կրօնքը։ Գերմանիան հասաւ իր ազգային միութեան ազատականութենէն դուրս, ազատականութեան հակառակ վարդապետութիւն մը որ գերման ոգիին բացարձակապէս խորթ ըլլալ կը թուի՝ այդ ոգին իր էութեամբ միապետական ըլլալով, մինչդեռ ազատականութիւնը անիշխանականութեան տրամաբանական և պատմական նախասենեակն է։ 1870էն 1915 այն շրջանն է ուր նոյն ինքն նոր հաւատամքի խնկարկուները կը խոստովանին իրենց կրօնքի վերջալոյսը. քաղաքականութեան մէջ անկազմակերպութիւն, գործնականութեան մէջ գործնապաշտութիւն գոյն կտոր կտոր բերին։ Գործնապաշտութիւն՝ այսինքն ապրանքապաշտութիւն, ապազգայնապաշտութիւն, խրձականութիւն։ Այսօր, դարը բազմաթիւ զօրդեան հանդոյցներ հաւաքելէ վերջ, կը ջանայ զանոնք լուծել համաշխարհային պատերազմի դիլեմմայով. ո՛չ մէկ կրօնք որ եւ է սաեն այդպիսի տարապայման դառնութիւն պարտադրած է։ Ազատականութեան շատաւաններ արեան ծարաւի՞ էին։ Հիմակ ազատականութիւնը իր անմարդարանակ տաճարներուն դուռները դոցելու վրայ է, որովհետեւ ժողովուրդները կը զգան թէ տնտեսարանութեան մէջ իր անդիտութիւնը, քաղաքականութեան եւ բարոյագիտութեան մէջ իր անտարբերականութիւնը՝ պետութիւնները աղաւաղ կործանումի պիտի առաջնորդէին, ինչպէս առաջնորդեցին. Անիկա կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար հակազատական են ժամանակակից ուխարհի բոլոր քաղաքական փորձերը, եւ գերազանցօրէն ծիծաղելի է զանոնք պատմութենէն դուրս դասաւորելու ճիգը. կարծես թէ պատմութիւնը ազատականութեան եւ անոր ուսուցչապետներուն վերապահուած մէկ որսավայրը ըլլար, կարծես թէ ազատականութիւնը քաղաքակրթութեանվերջին ու այլ եւս անանցանելի մէկ խօսքը ըլլար։

ԽՐՁԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ընկերվարութեան, ռամկավարութեան, ազատականութեան նման՝ խրձական ժխտումները պէտք չեն կարծել տալ թէ խրձականութիւնը աշխարհս կ'ուզէ տանիլ այն վիճակին ուր կը գտնուէր նախ քան 1789ը, որ ռամկավարական դարուն բացման տարին կը նկատուի։ Կարելի չէ ետ դառնալ։ Խրձական վարդապետութիւնը իրեն իբրեւ մարգարէ չէ ընտրած De Maistreը։ Միապետական բացարձակապաշտութիւնը եղաւ, եւ այսպէս ամէն եկեղեցապաշտութիւն։ Այսպէս «եղան» սատական մենաշնորհները եւ իրարու անհաղորդ ու անթափանց դասակարգերու բաժանումները։ Խրձական իշխանապետութեան ըմբռնումը ո՛չ մէկ առնչութիւն ունի ստրուկանական պետութեան մը հետ։ Կուսակցութիւն մը՝ որ ազգ մը կը կառավարէ ամբողջական՝ պատմութեան մէջ նոր երևոյթ մըն է։ Կարելի չէ բաղդատութիւններ ու համեմատութիւններ ընել։

Խրձականութիւնը՝ ռամկավարական, ազատական, ընկերվարական վարդապետութիւններու մնացորդներէն կը ստանայ այն տարրերը որ դեռ կենաքի արժէք մը ունին. կը պահէ զանոնք՝ որ եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ պատմութեան սոսցական իրողութիւնները կը կազմեն. շընդունիր մնացած բոլորը, այսինքն ամէն ժամանակներու համար լաւ վարդապետութեան մը ըմբռնումը։ Եթէ ընդունինք ԺԹ. դարը իբրեւ ընկերվարութեան, ազատականութեան, ռամկավարութեան դար, ըսել չէ որ քսաներորդ դարն ալ ընկերվարութեան ազատականութեան, ռամկավարութեան դարը պէտք է ըլլայ. Քաղաքական վարդապետութիւնները կ'անցնին, ժողովուրդները կը մնան։ Կարելի է մտածել որ այս դարը իշխանութեան դար մը, «աջի» դար մը, խրձական դար մը ըլլայ. եթէ ԺԹ. դարը անհատին դարը եղաւ (ազատականութիւն կը նշանակէ անհատապաշտութիւն), կարելի է մտածել որ ասիկա հաւաքական դար եւ ուստի պետութեան դարը ըլլայ։ Կատարելապէս տրամաբանական է ընդունիլ որ նոր վարդապետութիւն մը կարենայ օգտագործել ուրիշ վարդապետութիւններու դեռ կենդանի տարրերը։ Ոչ մէկ վարդապետութիւն բոլորովին նոր, լուսափայլ ու անծանօթ ծնաւ։ Ոչ մէկ վարդապետութիւն կրնայ բացարձակ ինքնատպութեամբ մը պարծիլ։ Ան շաղկապուած է գէթ պատմականօրէն ուրիշ վարդապետութիւններու որ եղան, ուրիշ վարդապետութիւններու որ պիտի ըլլան։ Այսպէս Մարքսի գիտական ընկերվարութիւնը կապուած է Fourierներու, Owenներու, Saint-Simonներու ցնորական ընկերվարութեան. այսպէս 1800ի ազատականութիւնը կը միանայ 1700ի ամբողջ լուսաւորական շարժումին։ Այսպէս ռամկավարական վարդապետութիւնները կապուած են Համայնագիտարանին. Ամէն վարդապետութիւն կը ձգտի մարդերու գործունէութիւնը տրուած նպատակէ մը ուղղել. բայց մարդոց գործունէութիւնը կը հակազդէ վարդապետութեան վրայ, զայն կը փոփոխէ, զայն կը պատշաճեցնէ իր անհրաժեշտութիւններուն կամ զայն կը վերածէ... Ուստի վարդապետութիւնն ալ իր կարգին բառերու վարժութիւն մը պէտք չէ ըլլայ, այլ կեանքի մէկ արտայայտութիւնը։ Ասո՛ր մէջ պէտք է տեսնել խրձականութեան գործնապաշտական հոսանքները, իր ուժի կամքը, իր ուզելը ըլլալը, իր արժէքին եւ զօրութեան իրողութեան հանդէպ իր դիրքը։

ԽՐՁԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պետութեան ըմբռնումը, անոր էութեան, անոր պարտականութիւններուն, անոր նպատակներուն ըմբռնումը խրձական վարդապետութեան հիմնաքարը կը կազմէ։ Խրձականութեան համար պետութիւնը բացարձակ է, որուն առջեւ անհատներ ու խմբաւորումներ յարաբերական են։ Անհատներ ու խմբաւորումներ «մտածելի» են այնքան որքան իրենց պետութեան մէջ ըլլալովը։ Ազատական պետութիւնը հաւաքականութիւններու հոգեկան ու նիւթական զարգացումն ու խաղերը չառաջնորդեր, այլ կը բաւականանայ անոնց արդիւնքները արձանագրելով. խրձական պետութիւնը իր մէկ գիտակցութիւնը, իր մէկ կամքը ունի. ասոր համար բարոյական պետութիւն մը կը կոչուի։ 1929ին վարչաձեւի հնգամեայ շրջանի առաջին համագումարին ես կ'ըսէի.

— «Խրձականութեան համար պետութիւնը գիշերային պահակ մը չէ՝ որ զբաղի միայն քաղաքացիներու անհատական ապահովութեամբ. ոչ ալ պարզապէս նիւթական մտահոգութիւններով կազմակերպութիւն մըն է՝ որու բարեկեցութիւն մը եւ ընկերային յարաբերական խաղաղ կենակցութիւն մը ապահովող, զոր իրագործելու համար բաւական պիտի ըլլար հոգաբարձուներու խորհուրդ մը. ոչ ալ պարզ քաղաքական ստեղծագործութիւն մըն է՝ տեսականներու եւ ժողովուրդներու կեանքին բարդ ու նիւթական իրականութեան հետ առանց որ եւ է կապակցութեան։ Պետութիւնը այնպէս ինչպէս խրձականութիւնը կ'ըմբռնէ ու կը գործադրէ՝ բարոյական ու հոգեկան իրողութիւն մըն է, որովհետեւ կը թանձրացնէ ազգին տնտեսական, դատաստանական, քաղաքական կազմակերպութիւնը եւ այս կազմակերպութիւնը իր ծագումով ու զարգացումով հոգիի մէկ արտայայտութիւն մըն է։ Պետութիւնը արտաքին ու ներքին ապահովութեանց երաշխաւորն է, բայց միեւնոյնատեն ժողովուրդի ոգւոյն պահպանողն ու փոխանցողն է, այնպէս ինչպէս այդ ոգին կազմուած է դարերու ընթացքին իր լեզուին, իր սովորութիւններուն եւ իր հաւատքին մէջ։ Պետութիւնը միայն ներկայ չէ, այլ եւ անցեալ է եւ մանաւանդ ապագայ։ Պետութիւնն է որ անհատական կեանքերու սահմանը անցնելով՝ ազգին յաւերժական գիտակցութիւնը կը ներկայացնէ։ Ձեւերը որոնցմով պետութիւնները կ'արտայայտուին՝ կը փոխուին, բայց անհրաժեշտութիւնը կը մնայ։ Պետութիւնն է որ քաղաքացիները կը դաստիարակէ քաղաքացիական առաքինութիւններով, զանոնք միութեան կը դրդէ, զանոնք գիտակից կ'ընէ իրենց առաքելութիւններուն, արդարութեամբ անոնց շահերը կը ներդաշնակէ, մարդկային նուաճումները գիտութեան, արուեստներու, օրէնսդրութեան մէջ մօտին տարած նուաճումները դարերուն կը փոխանցէ, մարդիկ վայրենի ցեղերու նախնական կեանքէն ուժի ամենաբարձր արտայայտութեան կը տանի՝ որ կայսրութիւնն է. դարերուն կը յանձնէ անունները անոնց՝ որ իր ամբողջական ութեան համար կամ իր օրէնքներուն հպատակելու համար մեռան. կը մատնանշէ իբրեւ օրինակելի եւ սերունդներու կը յանձնարարէ հրամանատարները՝ որ գինքը հոգեմասերով հարստացուցին եւ հանճարները՝ որ զինքը փառքով լուսաւորեցին։ Երբ պետութեան խմաստը կը խաւարի եւ անհատներու եւ խմբաւորումներու կեդրոնախոյս եւ քայքայիչ ձգտումները կը գերիշխեն, այն ժամանակ ազգային ընկերութիւնները դէպ ի կործան կ'ընթանան»։

1929էն մինչեւ այսօր համաշխարհային քաղաքական տնտեսական բարեշրջումը աւելի եւս ամրապնդած է այս վարդապետական պատուարները։ Պետութիւնն է որ կը հսկայանայ։ Պետութիւնն է որ կրնայ լուծել դրամատիրութեան դրամատիկ հակասութիւնները. Այն որ տագնապ կը կոչուի՝ պետութեան մէջ՝ պետութենէն միայն կրնայ լուծուիլ։ Ո՞ւր են Jules Simonները առաւերները, որ ազատականութեան առաջին օրերուն կը պոռային թէ «Պետութիւնը պէտք է աշխատի ինքզինքը անօգուտ դարձնելու ու իր հրաժարականը պատրաստելու»։ Mac Cullochները առաւերները, որ անցեալ դարու երկրորդ կիսուն կը յայտարարէին թէ պետութիւնը պէտք է հա կենայ չափազանց կառավարելէ։ Եւ տնտեսական իրադարձութիւններու մէջ, պետութեան փնտռուած շարունակական անխուսափելի միջամտութիւններուն առջեւ՝ ի՞նչ պիտի ըսէր ...., բաց որուն ճարտարարուեստը պետութենէն պէտք էր պահանջէ միայն գինքը հանգիստ ձգել, կամ գերմանացի Humboldtը, բաց որուն «պարապորդ» պետութիւնը լաւագոյնը պէտք էր համարել։ — Ճիշդ է որ ազատական տնտեսագէտներու երկրորդ գիծը նուազ ծայրայեղական եղաւ քան առաջինը, եւ արդէն նոյնինքն Smith տնտեսագիտութեան մէջ պետութեան միջամտութեան դուռները կը բանար րդ... գուշութեամբ։ — Եթէ ով որ ազատականութիւն ըսելով՝ անհատ կը հասկնայ, խրձականութիւն ըսելով պետութիւն պէտք է հասկնայ։ Բայց խրձական պետութիւնը եզական ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւն մըն է։ Յետադիմական չէ, այլ յեղափոխական, վասն զի համաշխարհային որոշ հարցերու լուծումները կը կանխէ։ Խրձականութիւնը կորովի կազմակերպուած ու նոյն ատեն ժողովրդական լայն հողի վրայ կռթնած պետութիւն կ'ուզէ։ Խրձական պետութիւնը ինքզինքը իրաւասու ըրած է նաեւ տնտեսական մարզին մէջ, եւ իր կողմէ հիմնուած ընկերային, դասակարգային, արհեստակցական հաստատութիւններու միջեւ պետութեան զգացումը կը հասնի ժողովուրդի ծայրագոյն ճիւղաւորումներուն եւ պետութեան մէջ կը շարժին բոլոր քաղաքական, տնտեսական, հոգեկան ուժերը՝ կազմակերպուած ու բաժնուած մասնաւոր համապատասխան խմբաւորումներու։ Պետութիւն մը որ գինքը ընդունող, գինքը զգացող, իրեն համար մեռնելու պատրաստ միլիոնաւոր անհատներու վրայ կը կըթնի, միջին դարու բռնակալ ցեղապետին պետութիւնը չէ։ Ո՛չ մէկ առնչութիւն ունի 1889էն առաջ եւ ետքը գոյութիւն ունեցող բացարձակապետութիւններու հետ։ Խրձական պետութեան մէջ անհատը չէ ոչնչացած, այլ ընդհակառակն բազմապատկուած է, ինչպէս բանակի մը մէջ զինուորը չէ նուազած, այլ իր ընկերներու թիւովը բազմապատկուած է։ Խրձական պետութիւնը ազգը կը կազմակերպէ, բայց անհատներու ալ բաւարար լուսանցքներ կը թողու. ան սահմանափակեց վտանգաւոր ու անօգուտ ազատութիւնները եւ միմիայն էականները պահեց։ Այս հողին վրայ դատողը անհատը չի կրնար ըլլալ, այլ միայն պետութիւնը։

ՈՒԺԻ ԿԱՄՔԸ

Խրձական պետութիւնը անտարբեր չի մնար ընդհանրապէս կրօնական իրողութեան, եւ այն մասնաւորաբար դրական կրօնքին հանդէպ, որ իտալական կաթոլիկութիւնն է։ Պետութիւնը աստուածաբանութիւն մը չունի, բայց բարոյական մը ունի։ Խրձական պետութեան մէջ կրօնքը կը նկատուի հոգիի ամէնախո՛ր արտայայտութիւններէն մին. ասոր համար ո՛չ միայն յարգանքի առարկայ դարձած է, այլ եւ պաշտպանութեան։ Խրձական պետութիւնը չի ստեղծեր իր մէկ «Աստուածը» այնպէս ինչպէս ուզեց ընել Robespierre Conventionի ծայրագոյն զառանցանքներու առեն. ոչ ալ ի զուր կը ջանայ զայն հոգիներէն ջնջել, ինչպէս կ'ընէ համայնավարութիւնը. խրձականութիւնը կը յարգէ ճգնաւորներու, սուրբերու, հերոսներու Աստուածը եւ նաեւ այն Աստուածը զոր ժողովուրդի նախնական ու միամիտ սիրտը կ'ընդունի կը պաշտէ եւ որուն կ'աղօթէ։

Խրձական պետութիւնը կայսրութեան եւ ուժի կամք մըն է։ Հռոմէական աւանդութիւնը հոս ուժի գաղափար մըն է։ Խրձական վարդապետութեան մէջ կայսրութիւնը ո՛չ միայն զինուորական կամ հողային կամ առեւտրական արտայայտութիւն մըն է, այլ հոգեկան եւ բարոյական։ Կարելի է մտածել կայսրութեան մը՝ այսինքն ազգի մը որ առանց թիզ մը հող նուաճելու՝ ուղղակի կամ անուղղակի ուրիշ ազգեր առաջնորդէ։ Խրձականութեան համար կայսրութեան ձգտումը, այսինքն ազգերու ընդարձակումը կենսունակութեան նշան մըն է. առոր հակառակը անկումի նշան մըն է. կայսրական են այն ազգերը՝ որ կը ծնին կամ կը վերածնին, հրաժարողներ են ա՛յն ազգերը՝ որ կը մեռնին։ Խրձականութիւնը ամէնէն յարմար վարդապետութիւնն է որ կրնայ ներկայացնել ձգտումները, հոգեկան վիճակները ժողովուրդի մը՝ ինչպէս իտալականը՝ որ կը վերածնի երկար դարերու լքումէ կամ օտար ստրկութենէ վերջ։ Բայց կայսրութիւնը կարգապահութիւն, ճիգերու համադրութիւն, պարտականութիւն եւ զոհողութիւն կը պահանջէ. Ասիկա կը բացատրէ վարչաձեւի գործունէութեան զանազան ծալքերը եւ պետութեան բազմաթիւ ուժերու ուղղութիւնը եւ անհրաժեշտ խստութիւնները անո՛նց դէմ որ պիտի ուզէին քանդել դարու Իտալիոյ այս ինքնածին եւ ճակատագրական շարժումին ընդդիմանալ եւ ընդդիմանա՛լ ԺԹ. դարու յաղթահարուած գաղափարաբանութիւնները մէջտեղ նետելով, որոնք ամէն տեղ ուր հսկայ ընկերային ու քաղաքական փոփոխութիւններ կատարուեցան, հոն գիտապատ գետին փռուեցան։ Ո՛չ մէկ ատեն որքան այս վայրկեանիս ժողովուրդները իշխանութեան, ուղղութեան, կարգ ու կանոնի ծարաւի զգացած են։

Եթէ ամէն դար իր վարդապետութիւնը ունի, հազարումէկ նշաններէ կ'երեւի որ այս դարը խրձականութեան դարն է։ Թէ ան կեանքի վարդապետութիւն մըն է, պարզ է, որովհետեւ յաջողեցաւ հաւատք մը արծարծել։ Թէ այդ հաւատքը կրցաւ հոգիները նուաճել, ա՛յդ ալ պարզ իրողութիւն մըն է, քանի որ խրձականութիւնը ունեցաւ իր ինկածները եւ իր մարտիրոսները։

Խրձականութիւնը այլ եւս աշխարհի բոլոր վարդապետութիւններու տիեզերականութիւնը ունի, որոնք իրագործուելով պատմութեան մէջ, մարդկային հոգիի մէկ վայրկեանը կը ներկայացնեն։

Թարգմ. ՏՈՔԹ. Կ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Չինացիները կ'առեւանգեն

Մուքտէնէն կը հաղորդեն թէ չինացի խումբ մը աւազակներ առեւանգեցին անգլիացի զօրավարի մը տղան եւ 18ամեայ աղջիկը, երբ ձիով կը շրջէին Նիւ Շանկի ծիարշաւի դաշտին վրայ։

Նոյն ատեն փորձեցին առեւանգել ֆարիզի ընկերութեան մը ներկայացուցիչը, բայց ան յաջողեցաւ խուսափիլ։

Զինացիները պաշարած են նաեւ տուն մը, ուր ապաստանած են ֆրանսացի կրօնաւորներ։ Ճափոնցիները զինուորական ուժ ղրկեցին, ազատելու համար զանոնք։

ՄՈՐ ԽՕՍՔ

(Զ. Ռ. Մ.ԻՆ)

— :-: —

Մարսիլիա։

Սրբոց հաւաքումար, պատգ. ժողով. Թէյասեղան, քաշակերական ներ ագեւորէ, ցնցող։

Ներքնապէս զօրեղ. լուրջ անհատներ հասցնել՝ մեր պատուական նախնիքներու օչախը չխնկելու, ժիր մանգաղէն անբաժան սուրն ու կշիռը իբր խարխափ ծառայեցնելով։

Ահա նպատակը զոր կը ջանաք իրականացնել, ուխտաւորներու վեհապանծ դրօշին տակ պահելով անպաշտպան որբերն ու որբուհիները։

Այրինքն ամբողջ հայութիւնը,

Ո՛չ մէկ հայ կը համարձակի առարկութեան մը ըստ թէ ինք որբ մը չէ...

Ուրեմն աւելի ճիշդ կ'ըլլար անուանել Զափահաս Հայոց կամ Երիտասարդ Հայերու Միութիւն։

Բառերով խաղալու ոչ տրամադրութիւն ունինք, ոչ ալ կ'ազդուէինք, եթէ սահմանափակ զօրծունէութեան մը յաւէլ դառնար խնդիրը։ Բայց երբ զօրաւոր գետին մը պատրաստուած է, ուր պիտի զարնեն հայ միտքը, սիրտն ու հոգին անխառն, միութեան տաճարը կերտելու իրենց հոյակապ բազուկներով, անհրաժեշտ կը համարենք միրձել որը բառը, իրրեւ վհատեցուցիչ քան խրախուսող։

— Զափահաս տարիքի՞ն ալ որբ...

Նրանի՛ յաջողէինք նետել սա՛ ծանր լուծը եւ միայն որբացնողներու անգամին ցցուէր այդ մատաղ ծաղկան։

Թէեւ արժէքէ զուրկ կը մնայ ամէն սրտաշարժ խօսք ու արտայայտութիւն, երբ ասվորական դառնայ։

Ինչո՞ւ ուրեմն այս տխուր անդրադարձումը յաճախ, երբ արդէն մեր նորահաս սերունդը զրկանքի դար մը ապրեցաւ, երբ համաշխարհային պատերազմը ծեր-երիտասարդներ պարգեւեց մարդկութեան։

Հետեւաբար, աւելի տրամաբանական չէ՞ր ըլլար որ ծնողական սէրէ եւ գորովէ զուրկ գժբախտներ գէթ սարսուռի չմատնէինք, անոնց ականջներէն ներս որբութիւնը հընչեցնելով։

Ամէնէն խեղճ մարդուն եթէ քաջութեան օր խենդ ըսես, կը խենդենայ կ'ըսեն։

Միութեան պատասխանատու վարիչներ պարտաւոր են խելայողել, ուրանախօսներ, զանազան առիթներով, չափաւորել իրենց ամէն մէկ ......, պայմանին չընդելու համար աճաւոր անցեալով կազմուած էութիւններ։

— Հայ երիտասարդութեան լաւագոյն ընդունակութիւնները հրաշագործ գաւազան մը պիտի ըլլան ձեր ձեռքերուն մէջ։ Ուշադի՛ր եղէք։

Մանաւանդ երբ խնայենք ամէն անօգուտ կիրք եւ յուզում անոնց տառապած հոգիներուն, հայ առաքինութեան պաշտելի թանգարաններր չխամրեցնելու մտահոգութեամբ, պիտի ունենանք միշտ թարմ ուժերով, առողջ ու զուարթ սերունդներ։

Այս առթիւ, կ'արժէ յիշել հեռաւոր խօսքը.— «Եթէ հայրենիքիս համար օգտակար բան մը գիտնայի որ մարդկային ազգին վնասակար պիտի ըլլար, զայն ոճիր մը պիտի նկատէի»։

Ցաւապանքով ձուլուած կեանքերը, եթէ կ'ուզեն իրենց արդար ձայնը լսեցնել ազգերու եւ պետութեանց լաբիւրինթոսին մէջ, եթէ կը զգան զիրենք շրջապատողներու և ազգային հաստատութեանց օժանդակութեան պահանջը, պէտք է զգոյշ ու շրջահայեաց ըլլան գործով ու գործողով...։

Ճնորգանքը երկայրի սուր մըն է։ Անխոհեմութեամբ նետուած մէ՛կ բառ կը բաւէ հոգեկան, բարոյական եւ ֆիզիքական ծանր փլուզումներ առաջ բերելու...։

Այն լուրջ պարագան եւ կազմակերպութեան համար կատարուած զոհողութիւնները նկատի առնելով, մեր անձնական թերութիւնները աղջանելու կարգին պէտք է ուրիշներուն քէէ մը աչք գոցել գիտնանք, ի հարկէն խիստ, բայց արդար ըլլալու գիտակցութեամբ։ Որպէս զի Սիրոյ եւ Խաղաղութեան անխարտակելի սիւներով բարձրանայ Երիտասարդ Հայերու Միութիւնը, արդէն զի ինքնին փշրուին յայտնի եւ անյայտ նախանձորդներու բոլոր հնարքները։

Արդարեւ, ո՛րքան պատիւ հայութեան, երբ ամէն ազգային նոյն հրճուանքով ու խանդավառութեամբ հետեւի սիրելիներու յանդուգն քայլերուն դէպի վեր, մի՛շտ յառաջ, արծիւներու անդաղրում սլացքով։

Ու ո՛րքան գոհունակ դիցազն պահուկին, երբ երախտապարտ սրտեր ծնրադիր ու զգեաց, ժողովական արգասիքներով կ'ողջեն լուսաւոր ճակատը Հայ Սրբութեանց հոգեպաշտպանին։

Ահա՛ զէնքեր հատու, անդին սրբազ. մի երկմտիք անունով զարդարելու ձեր կուրծքը կրանիքեան ապրելու՝ ապահով ու յաղթական։

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՄԷՋ

— :-: —

ԲԱՐԵԼԱՒՄԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 6 Սեպտ.— Պելճիոյ ճարտարարուեստական հրապարակին վրայ կարելի է նշմարել գործերու բարելաւման նշաններ, որոնք թէեւ ինքնին զօրաւոր ազդակներ չեն, սակայն թոյլ կուտան կարծիք գոհացուցիչ նկատելու, աւելի առաջ եւ ունենալով տնտեսական տ'ան ծանր տագնապը, որուն ենթարկուած է Պելճիքա առանց մի ի վեր ուրիշ երկիրներու նման։

Ածուխի հրապարակը ներկայիս նուազ տագնապալի է։ Հանքագործներու գործադուլին հետեւանքով, առանց գործածութեան յաւաւել մթերուած հանքածուխին մեծագոյն մասը ծախուած է, եւ գիներուն վրայ թեթեւ բարձրացում մը կը նշմարուի։ Ինչ կը վերաբերի ճարտարարուեստի մէջ գործածուած հանքածուխին, հակառակ գործադուլին, վաճառումը գրեթէ բոլորովին նուազած է։ Մետաղագործական ճարտարուեստին ներկայ բարելաւումով, շատ հաւանական է որ մինչեւ տարեվերջ կացութիւնը բարւոքի։

Արդարեւ, Բառնէյի մօտալուտ վերահաստատումով, երկաթի գործարանները կարեւոր ապրանքներ պիտի ունենան եւ վերստին աշխատանքի պիտի լծուին ճամբու գրուած գործաւորները։

Գալով արտաքին հրապարակին, հոն ալ կացութիւնը աւելի կայուն ըլլալ կը թուի, նկատի առնելով երկաթեղէն ապրանքներու այն ապսպրանքները, որոնք կուգան Միջձաւեր Արեւելքէն եւ հիւսիսային Եւրոպայի զանազան երկիրներէն։

Հիւսուածեղէնի հրապարակին վրայ թէպէտեւ գործերը դանդաղ կ'ընթանան, սակայն վերսկսման նշաններ կը տեսնուին. եւ նախանիւթերուն մէջ որոշ կայունութիւն մը կը նշմարուի։ Բամբ մը շաբաթէ ի վեր բամպակի գինը սկսած է վրայ գնալ։

Բանի, Հէնոյի եւ Պ՛ելճիոյ հիւսիսային գաւառներուն մէջ անգործներուն թիւը, բաղդատմամբ նախորդ ամիսներուն, որ եւ է նոր յաւելում չէ կրած, այլ ընդհակառակը քիչ մը նուազած է։

Վերջապէս ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ նպաստաւոր եւ յուսատու նշաններ կը տեսնուին։

Անվէրս որ ադամանդագործութեան կարեւոր կեդրոն մըն է, զգալի շարժում մը կը նշմարուի ադամանդի հրապարակին վրայ։ Երեք շաբաթ առաջ, հոն գտնուած ադամանդի վաճառորդներն ու միջնորդները յաջողած են առանց դժուարութեան և զգալապէս բարձր գիներով ծախել մթերուած ադամանդները։

Յուլիս ամսուն մէջ, ադամանդ տաշող գործարանները մեծ գործունէութիւն մը ցոյց տուած են, եւ մթերքներու պակաս հետեւանքով սովորական ադամանդներու գիներուն վրայ քսան առ հարիւր բարձրացում մը տեղի ունեցած է։ Ադամանդի չինութեամբ զբաղող գործաւորներուն թիւը, որ տագնապի ատեն երեք հազարի իջած էր, քանի մը օրէն հօթն հազարի պիտի բարձրանայ։

Ուրեմն ադամանդի ճարտարարուեստի հրապարակն ալ սկսած է շարժիլ եւ վստահութիւն ներշնչել գործի մարդոց։

Ինչպէս հեռագիրները ծանուցին ամսոյս 3ին, Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ բարձրացումի զօրաւոր շարժումներ յայտնուած են. մօտաւորապէս 3 ուկէս միլոն արժեթուղթեր ձեռքէ ձեռք փոխանցուելով, 2-5 կէտ շահ ապահոված են շահագէտներու։

Բարձրացումը մասնաւորապէս զգալի եղած է երկաթի եւ մետաղի արժեթուղթերուն վրայ։

Արդարեւ, վերոյիշեալ երեւոյթները կարելի է նկատել գործերու վերսկսման բարեգուշակ նշաններ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՒՆԻ

ՆՈՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ոճրագործ Սամուէլի խոստովանութիւնը

ՀԱԼԷՊ — Առջի օր գրած էինք թէ [illegible] Հայ մը մահափորձ [illegible] է ոստիկանապետ Գ. Կ. [illegible]ի դէմ, վիրաւորելով ուրիշ[illegible] ալ:

[illegible] առտու. 1ի թիւէն եւ տրա[illegible] թերթերէն կը քաղենք հետեւ[illegible] տեղեկութիւնները, որոնք [illegible] կը ցուցնեն կացութիւնը:

Ահաւասիկ կացութիւն կը տիրէ Հալէպի մէջ: Ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ է: Ոստիկանական, ժանդարմայի եւ ապահովութեան ուժերը [illegible] են խուզարկութեանց եւ ձերբակալութիւններու. Ազգայնական [illegible]ները բոլորն ալ քննութեան եւ [illegible] հսկողութեան տակ կը գտնուին: Տասնեակներով ձերբակալութիւններ [illegible] եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Կ'ըսուի թէ ձեռք անցած են գաղտնի դաւադրութեանց [illegible] եւ թղթակցութիւններ [illegible] Համանօն փախստական է. [illegible] եւ Տոքթ. Քէմալի ցարդ չեն [illegible]: Բոլոր քննութիւնները [illegible] է խառն դատարանի ընդհանուր դատախազութիւնը:

Այս յանկարծական ձերբակալութեանց եւ խուզարկութիւններու պատճառ անծանօթ է, սակայն վերջին պահուն իմացայ որ Գ. Սագրունիի դէմ կատարուած մահափորձին բոլոր գաղտնի ծալքերը երեւան հանուած են եւ ոճրագործը խոստովանած է ամէն բան: Կը հաւկցուի որ մահափորձի ծրագիրը պատրաստուած է ազգայնականներու կողմէ եւ գործադրութեան դրուած Սամուէլի ձեռքով: Բայց Գ. Սագրունիի դէմ գործուած մահափորձէն, կ'ըսուի թէ դաւադիր կազմակերպութիւն մը ծրագրած էր մահափորձի ենթարկել նաեւ ուրիշներ, Սուրիոյ մէջ, որոնց անունները գաղտնի կը պահուին:

Գ. Սագրունին հիւանդանոց կը մնայ եւ վիճակը լուրջ է, թէեւ առ այժմ վտանգ մը չի տեսնուիր:

Քննութիւնները առտուէն շատ կանուխ սկսան էլ Հաճ Հասան պէյի բնակարանին մէջ, Գահիրէա Թաղ: 50 ոստիկաններ յանկարծակի պաշարեցին տունը, շղթայ կազմելով, [illegible], գնդացիրներ եւ զէնքեր զետեղեցին եւ վերջը մտան տուն ու խուզարկեցին բոլոր մասերը, սանդուղէն սկսած մինչեւ ստորերկրեայ մասերը: Շատ կարեւոր թուղթեր եւ թղթակցութիւններ ձեռք անցուցին: Իսկոյն ձերբակալեցին Ճէմիլ Իպրահիմ փաշան եւ իր եղբայրը Տոքթ. Հասան Ֆուատ պէյը: Այս վերջինը Հալէպի կառավարական բժիշկն է: Այս խուզարկութիւնն ու ձերբակալութիւնը կատարող ոստիկանապետին ձեռքը կը գտնուէր օտար դատարաններու ընդհ. դատախազէն ստորագրուած հրամանագիր մը: Անոնց կ'ընկերանար նաեւ Թաղի մուխթարը: Ձերբակալեալները իսկոյն փոխադրուեցան բանտ:

Միեւնոյն առտուն ուրիշ ոստիկանական խումբ մը կը խուզարկէ Ֆահիր պէյ Ճապրիի բնակարանը, եղբայրը նախկին ազգայնական երեսփոխան եւ վարիչ Սաադալլա պէյի: Ֆահիր պէյ տունէն կը բացակայէր: Ոստիկանները շարունակելով տան բոլոր մասերուն մէջ խուզարկութիւնը, ձեռք անցուցին գաղտնի թղթակցութիւններ եւ վնասակար թուղթեր:

Ոստիկանները վերջը խուզարկեցին Հաճը Մուրատ Ճապրիի բնակարանը: Հոն եւս ձեռք անցնելէ վերջ վտանգաւոր թուղթեր, ձերբակալեցին Հաճը Մուրատի տղան Շէքիպը.

Հալէպի ընդհ. դատախազութիւնը Լիբանանի կառավարութեան հեռագիր մը ղրկելով, պահանջած է ձերբակալումը Սօֆար օդափոխութեան մէջ գտնուող Սաադալլա Ճապրիի:

Հալէպէն Տէրպիլ գիւղ մեկնած են ժանտարմաներու եւ ոստիկաններու կարեւոր ջոկատներ, ձերբակալելու համար Ֆահիր պէյ Ճապրին, որ կը կարծուի թէ կը գտնուի իր գիւղին մէջ:

Պապ Էլ Նէյրապ թաղին մէջ խուզարկուած են կարգ մը տուներ: Ձերբակալման հրամանագիր տրուած է Ապտօ Ապու Գասսըրի մասին որ փախած էր, ոստիկանները չկրցան ձեռք անցնել անոր օձիքը: [illegible] թաղին մէջ ձերբակալուեցան Թահիր եւ Շաքիր անուն երկու ազգայնականներ: Միթիաս Զիթթարի տունը խուզարկուելով գրաւուեցան շատ մը վնասակար եւ գաղտնի թուղթեր եւ արգիլեալ զէնքեր: Միթիաս եւ իր տղան ձերբակալուած են: [illegible] թաղի տեօրէնը՝ Հաճը Քաթիպ եւ [illegible] ձերբակալուած են: Մուշարքա թաղին մէջ Հաճը Ահմէտ Գահրուրի տունն ալ խուզարկուեցաւ. Փաստաբան Ռաշիտ Մարաշլը ձերբակալուած է, իսկ կը փնտռուի փաստաբան Մունիր Պէքփաղ: [illegible] թաղէն Պէքրի եւ [illegible] փախստական են: Քանի մը նախկին ոստիկաններ եւ [illegible] մըն ալ ձերբակալուած են:

Այս ձերբակալութեանց եւ խուզարկութեանց նախորդ գիշերը, ֆրանսացի ոստիկանապետ Գ. [illegible] բոլոր ոստիկանները հաւաքած է կեդրոն եւ չէ արտօնած ոչ մէկին իր տունը երթալ. խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորը Գ. Մօկան գիշերանց [illegible] առաջնորդուած էր ոստիկանատունը, կանուխէն համաձայն գիշերուընէ եղած կարգադրութեանց, սկսաւ խուզարկութիւններն ու ձերբակալութիւնները:

Գ. Սագրունիի դէմ կատարուած մահափորձի խնդիրը շատ կարեւոր ձեւ մը առած է, որովհետեւ ոճրագործ Սամուէլ խոստովանած է որ 15 օրէ ի վեր չորս հոգի շարունակ կը դրդէին զինք՝ գործելու համար այդ ոճիրը. Սամուէլի մօտէն գտնուած էր վեց օսմ. ոսկի եւ 9 սուրիական ոսկի: Երբ հարցուած է իրեն թէ՝ ուրկէ՞ առած է այդ դրամները, նախ դրամատան մը անունը տուած է, սակայն յետ քննութեան յայտնի եղած է որ սուտ է Սամուէլի այդ յայտարարութիւնը: Վերջը Սամուէլ յայտնած է որ զինք գրգռող չորս հոգին տուած են այդ դրամները: Այդ չորսէն երկուքը ձերբակալուած են՝ Սէլիմ Տանիէլ եւ գերձակ Արթին: Առաջինը նախապէս ընդհ. ապահովութեան պաշտօնեայ եղած է: Այս երկուքը շատ կարեւոր յայտնութիւններ ըրած են: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— :-: —

ՏԷՍԻՆ, 6 Սեպտ.- Լիբանի ընկերներէն՝ Ա. Մելքոնեանի ջանքերով եւ ղեկավարութեամբ կազմուած «Կոմիտաս» երգեհոն երգչախումբի դաշտապարահանդէսը տեղի ունեցաւ, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ծանօթ դաշտավայրին մէջ, ժողովրդի առատ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Խումբը ինչքան ալ որ աշխատած էր իր կարողութիւնը ցոյց տալ, դարձեալ Բնութիւնը իր ծոցին մէջ պիտի կլանէր ձայները, արգելք ըլլալով ներդաշնակութեան եւ երգերու յաջողութեան: Հակառակ ասոր, նորէն յաջող էին երգուած կտորները: Բայց իմ նպատակս չէ հանդէսը նկարագրել, այլ ներկայացնել այն տքնաջան եւ յարատեւ աշխատանքը, զոր տարաւ ընկ. Մելքոնեանը մինչեւ այժմ, խումբը այն աստիճանին հասցնելու համար, յանձն առնելով ամէն զոհողութիւն: Եւ պէտք է խոստովանիլ որ իր աշխատանքը եւ քաշած յոգնութիւնները պարապի չեն անցած: Խումբը կրնայ ամէն առթիւ հրապարակ գալ — ինչպէս եկած է — եւ արժեցնել ինքզինքը:

Հանդէսի կէսին ընկ. Մելքոնեանը քաջալերուելով ժողովրդի ներկայութենէն, քանի մը խօսքով պարզեց խումբի նպատակը եւ գործունէութիւնը եւ հրաւիրեց հայ ծնողները, իրենց զաւակները, կամ քոյր-եղբայրները մղել, հոգին տրամադրել, աւելի ճոխացնելու եղած կազմը, որով նպաստած կ'ըլլան նաեւ հայ գեղջուկ երգերու եւ հայ գեղարուեստի զարգացման:

Խումբի ծախքերուն համար, ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցան երկու շիշ շամպանեա եւ մէկ շիշ Պորտօյի գինի: Աճուրդը բարձրացաւ 260 ֆրանքի: Շահեցաւ Խարբերդի Երիտասարդական Միութիւնը (Լիոն):

Հակառակ անոր որ խումբը ամիս մը առաջ յայտարարած էր իր հանդէսը եւ խնդրած միւս կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն, որ նկատի ունենան եւ չխաչաձեւեն, Հօկի կարմրուկները հակառակութեան համար նոյն օրը եւ նոյն ժամուն ուրիշ դաշտահանդէս մը սարքած էին եւ հրաւիրած մի ոմն Մուրատեան — Տարօնցի — հայհոյելու Դաշնակցութեան հասցէին: Յիշեալը կը բնակի Լուարի շրջանը եւ իրեն արգիլուած է նոյն նահանգի մէջ բանախօսել: Եւ ամէն անգամ Տէսին կը վազէ իր մաղձը թափելու: «Շունը կը հաչէ, իսկ կարաւանը կ'անցնի»:

Կիրակի օր, Սեպտ. 11ին, Վալանսի «Արծիւ» Ֆանֆառի խումբը կազմակերպած է դաշտահանդէս մը, յօգուտ խմբի զարգացման: Անշուշտ գաղութը իր ներկայութեամբ՝ այս անգամ եւս քաջալերել խումբը, որ «Կոմիտաս» երգչախումբի նման հայկական ոգին կը ներկայացնէ օտարներուն:

Կ'արժէ որ Տէսինը իր ջերմ խնամքին տակ պահէ այս երկու թանկագին գոհարները:

Վ. ՆՇՈՒՆԻ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ ծնունդներու նուազման մասին:

Փրուսիա, 1851ին երբ 35 միլիոն բնակչութիւն ունէր, 1,300,000 ծնունդ կ'արձանագրէր տարեկան: Այսուհանդերձ Ֆրանսա կրցաւ դիմագրել (1850—1860) Գերմանիոյ ուժին, շնորհիւ իրեն կցուած Սավուային:

1901ին Գերմանիա 57 միլիոն բնակիչ ունէր եւ տարեկան 2 միլիոն 32 հազար ծնունդ:

1931ին 65 միլիոն բնակիչ ունէր եւ 1,120,000 ծնունդ: (Ֆրանսա 730 հազար ծնունդ):

Սակայն այս քանի մը տարիներուն ծնունդները պիտի նուազին, որովհետեւ պատերազմէն յետոյ նուազած էին ամուսնութիւնները: 1945ին կը վախցուի, որ 600 հազարի իջնէ Ֆրանսայի ծնունդներուն տարեկան թիւը:

L'Alliance Nationale կը հաղորդէ թէ իր կատարած քարոզութիւնները բարերար ազդեցութիւն մը գործած են մասնաւորաբար երիտասարդներու վրայ: Յիշեալ մարմինին հրատարակած La Crise des Naissances գրքոյկէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

1913-1930, այսինքն 17 տարուան մէջ ֆրանսական ծնունդները նուազած են հարիւրին հինգ համեմատութեամբ, մինչ գերմանական ծնունդները նուազած են 36 առ հարիւր, անգլիական ծնունդները՝ 31 առ հարիւր, զուիցերիական ծնունդները՝ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Այս պատկերով, ֆրանսական ծնունդներու նուազումը իր բաղդատական համեմատութեամբ ոչ մէկ մտահոգութիւն կը ներշնչէ, նոյնիսկ մեծ յաջողութիւն մը կը համարուի. Նկատելով որ Ֆրանսա, ընդհ. պատերազմին, կորսնցուցած է աւելի քան երկու միլիոն երիտասարդ: Միւս ազգերը աւելի քիչ կորուստ ունենալով հանդերձ, աւելի նուազ ծնունդներ կը համրեն:

Պատերազմը վերջանալուն ամէն մարդ կը կարծէր թէ, երկրին կրած ահաւոր կորուստին պատճառով, Ֆրանսայի բնակչութիւնը 15 տարիէն պիտի իջնէր 28 միլիոնի:

«Ֆրանկֆուրթէր Ցայթունկ»ի հրատարակած մէկ ուսումնասիրութեան համաձայն, Գերմանիա 1975ին պիտի ունենայ 47 միլիոն բնակիչ, որովհետեւ 1945 տարուընէ սկսեալ ամէն տարի պիտի կորսնցնէ 5-6 հարիւր հազար բնակիչ:

Ոմանք կը պնդեն թէ մեծ պարտութիւնները կ'ամլացնեն երկիրները.— Այսպէս եղաւ Ֆրանսայի համար 1870էն ետքը: Այդպէս կը թուի ըլլալ Գերմանիոյ համար, 1918էն ետքը:

Միւս կողմէ գիտել կը տրուի, որ Ֆրանսա թէեւ կը շարունակէ յաղթանակել իր ծնունդներով, սակայն անհրաժեշտ է որ տեւէ այդ յաղթանակը, ատոր համար ալ պէտք է որ ամէն ընտանիք 3 զաւակ ունենայ, (Ներկայիս Ֆրանսայի նորապսակ ամոլներու ծնունդներուն համեմատութիւնն է 2,2 կամ 2,3): Գերմանիոյ մէջ նոր կազմուած ընտանիքներու ծնունդներուն համեմատութիւնը 2 է, Պերլինի մէջ 1էն ալ քիչ: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա կը դիմէ դէպի ամլութիւն: Պերլին տարեկան 2 անգամ աւելի քիչ զաւակ կը բերէ քան Փարիզ, եւ խորհիլ որ Փարիզ շատ քիչ զաւակ կը բերէ:

Այս թուական պատկերը ցոյց կուտայ, որ գերմանական եւ անգլիական ազգերը կը տկարանան հետզհետէ, գրեթէ դէպի կորուստ կը դիմեն, բայց Ֆրանսա եւս կը վախնայ որ իր յաղթանակը երկար չի տեւէր: Ուստի ամէն կողմէ կ'առաջարկուի շարունակել քարոզութիւնները ամուսնութեան ի նպաստ, քաջալերել նորակազմ ընտանիքներու ազգաբերքը եւ ամէն գնով արգիլել կամ պատժել վիժումները:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

—)(o)(—

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս՝ խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 Օգոստ.).—

«Իբրեւ կազմակերպութիւն, Հայ Կարմիր Խաչը անցնող տարուան ընթացքին մնացած է ներքնապէս ամուր եւ կարգապահ: Մինչ ուրիշ կազմակերպութիւններ տուժած են, կիսակազմալոյծ վիճակի մատնուած կամ պառակտուած, ինչպէս «պետական» Կարմիր Խաչը, որու մէկ թեւը ենթարկուեցաւ հօկին կամ բոլշեւիկներուն, իսկ միւսը, Ռամկավարներու ղեկավարութեան տակ անջատուելով կազմեց նոյնանպատակ բայց տարբեր անունով նոր կազմակերպութիւն մը («[illegible] Հայաստանեայց»), Հայ Կարմիր Խաչը, ոչ միայն պահեց իր նախկին ուժն ու հմայքը, այլեւ, մէկ տարուան ընթացքին, կազմակերպեց ութը նոր Մասնաճիւղեր, 350 նոր անդամներով եւ Սան-Սանուհիներու մեծ խումբ մը, 45 անդամներով: Այս հաշուով, Հայ Կարմիր Խաչը, անցնող տարուան ընթացքին ունեցած է 67 գործօն մասնաճիւղեր, ինչպէս նաեւ Սան-Սանուհիներու 11 մասնաճիւղեր — ընդամէնը 2000 անդամներ, միայն Ամերիկայի մէջ:

Նոյնքան մեծ եւ ծաւալուն եղած է Հայ Կարմիր Խաչի կազմակերպութիւնը Ամերիկայէն դուրս: Հայ բոլոր կարեւոր գաղութներու մէջ ան այսօր արդէն ունի իր Շրջանային Վարչութիւնները եւ Մասնաճիւղերը: Ամերիկայէն, Քանատայէն եւ Հաւանայէն դուրս, Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Թրակիա-Մակեդոնիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Ատրպատականի հայ մեծ գաղութները այսօր օժտուած են Հայ Կարմիր Խաչի տեղական կազմակերպութիւններով, որոնք իրենց կարգին աւելի ծաւալած են իրենց կազմակերպութիւնները: Այս գաղութներուն մէջ Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղերու թիւը կը հասնի 78ի, շուրջ չորս հազար անդամներով, որով Հայ Կարմիր Խաչը այսօր մեր հանրային կազմակերպութիւններէն կարելի է նկատել եթէ ոչ մեծագոյնը, այլ գոնէ մէկը մեծագոյններէն, տրուած ըլլալով որ ան մէկ դրօշակի տակ եւ մէկ կազմակերպութեան մէջ համախմբած է հայ գաղթաշխարհի բոլոր կարեւոր կեդրոնները ամփոփուած եւ ցանցապատած 148 մասնաճիւղեր, շուրջ 6000 անդամ-անդամուհիներով:

Ու միայն այս քանակը ինքնին ապացոյց է թէ Հայ Կարմիր Խաչը գերազանցօրէն համազգային կազմակերպութիւն մըն է, որ կոչուած է վճռական դեր կատարելու մեր որքան բազմապահանջ, նոյնքան տարաբախտաբար ջլատուած կեանքին մէջ»:

Թիֆթիկն ալ կ'անհետանայ

— :-: —

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակին հրատարակած վերջին տարեգիրքը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ թիֆթիկի կացութիւնը.—

Թուրքիոյ արտածած ապրանքներուն մէջ ամէնէն աւելի թիֆթիկն է որ գիներու անկումէն ազդուած է: 1931ի յունուարին օխան 150 ղրշ.ի կը ծախուէր, իսկ 1932 յունուարին 40ի իսկ դժուար կը ծախուէր. ասոր անկում չեն [illegible] կ'ըսեն:

1931ի արտածումը 1930ի բաղդատմամբ 100ին 23 պակասած էր եւ հազիւ 1927—1928 միջինին կէսին կը հաւասարէր: Այս պայմաններու մէջ կրնանք ըսել որ թիֆթիկը արտածելի նիւթ ըլլալէ դադրած է:

Թիֆթիկի ամէնէն մեծ յաճախորդները Ամերիկա եւ Անգլիա են: Իրենց մեծ յաճախորդները տագնապին հետեւանքով կորսնցուցած ըլլալով, այս երկիրները իրենց թիֆթիկներով գոհացան եւ այլ եւս Թուրքիայէն գնում չկատարեցին: Մեր ձեռքը մնացած թիֆթիկները հոս գործելու հնարաւորութիւն չունենալով, հետզհետէ մթերքը աւելցաւ: Այս մթերքը, որ 1931ի սկիզբը 17,000 հակ էր, այս տարուան սկիզբը 27,000ի բարձրացաւ. այս թիւը մէկ տարուան բերքին երեք հինգերորդը կը ներկայացնէ:

Ընդհ. պատերազմի միջոցին շատ նուազած թիֆթիկի այծերուն թիւը զինադադարէն վերջը հետզհետէ շատցաւ, որովհետեւ այդ միջոցին բարձր գիներով կը ծախուէին: 1923ին անոնց թիւը երկու միլիոն էր, իսկ 1926—27ին այս թիւը երեք միլիոնի բարձրացաւ: Բայց հիմա այծերը վտանգաւոր կացութեան մը առջեւ կը գտնուին: Այսօրուան գիները արտադրողին, այսինքն այծին տիրոջը բան մը չեն ձգեր, գիւղացին այլ եւս այծին բուրդէն բան մը չի շահիր, եւ միսէն միայն օգուտ մը կ'ակնկալէ: Կը վախցուի որ այս տագնապը թիֆթիկ այծի ցեղը պիտի անհետացնէ, որովհետեւ Բարեյուսոյ գլուխի եւ Ամերիկայի մէջ եղած կազմակերպութիւնները հոս գոյութիւն չունին:

Իրաւ է թէ Պոլսոյ սպանդանոցին մէջ 1930ին մորթուած 21,000 այծին դէմ 1931ին 14,000 միայն մորթուած է, սակայն գիւղերու մէջ ընդհակառակն մորթուած թիֆթիկի այծերուն թիւը երթալով կ'աւելնայ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐՋՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Երկրորդ օրը, առտուն գրասենեակ գացինք, որ Ուրֆայի կամուրջին մօտ էր: Տունէն մինչեւ հոն, մեզի հանդիպող Քիւրտերը կասկածոտ նայուածքներ կ'ուղղէին մեզի իսկ ան իմ թեւէս բռնած կը [illegible] որ բարձր ձայնով միշտ արաբերէն խօսակցութիւն ընեմ իր հետ, իսկ ան քանի մը անկապ արաբերէն բառերով, իբր թէ ինծի կը պատասխանէր, իրենց կասկածը փարատելու նպատակով:

Հասանք գրասենեակ՝ օրուան գործերն ու հաշիւները կարգի դնելէ վերջ երեկոյեան տուն վերադարձանք: Տրտմութիւն մը պատած էր զիս, սիրտս միշտ կը բաբախէր կարծես կը զգայի վտանգը, որ [illegible] մը նման կը [illegible] մեզ յօշոտելու... Կը զարմանայի թէ ան ինչպէս դեռ կը յամառէր մնալ այս [illegible] մէջ:

Երրորդ օրը դարձեալ շուկայ կ'իջնենք. միեւնոյն կասկածոտ նայուածքները. իսկ քիչ մը անդին Քիւրտ մը մեր ետեւէն, Գարմէ՛ն, Գարմէ՛ն, ձայն տուաւ զինք փորձելու մտօք, թէ իր անունն պիտի դառնա՞յ: Իսկ ան բոլորովին հանդարտ «ինծ հետ արաբերէն խօսէ» կ'ըսէր: Ես նկատել կուտայի մեր դրութեան վտանգաւոր ըլլալը, իսկ ան «կասկած է», կ'ըսէր, «որովհետեւ ոչ մէկ առիթ իրենց միտքէն պիտի անցնէր թէ ես հոս կրնամ ըլլալ»: Եւ դեռ աւելին, ան կը տեսակցէր Քիւրտի մը հետ — որուն քով անգամ մը միասին գացինք —, ինծ պատմեց յեղափոխութեան օրերուն երբեմն իր խումբով կ'ապաստանէր այդ Քիւրտին տունը, շատ անգամ զէնքերն ալ ի պահ դնելով: Բայց ինչ որ առածը կ'ըսէ. «Մէկ [illegible] չի գար», քանի որ միւս կողմէ բազմաթիւ քիւրտ աղաներ ու աշիրէթապետներ իր ոխերիմ թշնամիներն էին:

Այսպէս մենք ալեկոծեալ նաւի մը պէս կը տատանէինք ծովի ալիքներուն վրայ: Ան ոչ մէկ քայլ կը փորձէր առնել ազատուելու համար անկէն, քանի որ իր փայփայած ծրագրին դուռն էր հասած, անկէ նահանջելը դժուար կը թուէր: Իսկ ես գիտնալով վաղահաս վտանգը եւ չկարենալով իր վրայ ազդել, կը գոհանայի իր յամառ գաղափարին, նոյն իսկ ինքզինքս [illegible] ալ նկատի չառնելով:

Առտու մը միասին տունէն ելանք ուտելիք գնելու. երկու Քրտուհիներ մածուն շալկած կը ծախէին: Ան նըկատել տուաւ որ տունը մածունի պէտք կայ հաց ուտելու համար, գընեց այդ մածունը, եւ «մենք կ'երթանք, դուն գնումներդ ըրէ եւ եկուր» ըսելով Քրտուհիներուն հետ գնաց դէպի տուն:

Հազիւ քառորդ ժամ անցած էր, երբ քիւրտ աղա մը ուսիս զարկաւ, ետիս դարձայ եւ ի՞նչ կ'ուզէք ըսի արաբերէն: «Ի՞նչ է այդ մարդուն անունը որ քիչ մը առաջ ձեր հետ էր» հարցուց: Եուսուֆ էֆէնտի է, պատասխանեցի: «Ոչ՛, կը սխալիս, ատոր անունը Գարմէն է, մեր երկրին մէջ ծանօթ մարդ է», ըսաւ:

Դուք կը նմանցնէք զայն ըսի. անոր անունը Եուսուֆ էֆէնտի է, նոյն իսկ տեղւոյս միւթէսարրիֆը այդ մարդը կը ճանչնայ. ան Ասորի է, Հայ չէ: «Ձէ՛ էֆէնտի», ըսելով արագ արագ հեռացաւ:

Ես առանց ժամանակ կորսնցնելու փութացի տուն, եղելութիւնը տեղեկացնելու: Գարմէնը զիս ղրկեց որ Պօղիկեանը կանչեմ, խորհրդակցելու թէ ի՞նչ պէտք է ընենք: Այդ միջոցին Քրտուհիները մածունները դրած դուրս կ'ելլէին: Շտապեցի գրասենեակ Պօղիկեանը կանչելու. անցայ տանը երկար ու նեղ փողոցէն, ելայ լայնշի փողոց մը, որուն անկիւնը նշմարեցի կարճ հասակով ոստիկան մը եւ քիչ առաջ հետս խօսող Քիւրտը պաշտօնական դիրքի մէջ:

Ոստիկանը հարցուց անունս եւ որ տեղացի ըլլալս: Հալէպցի եմ, ըսի, «դուք Հալէպցիի չէք նմանիր» յարեց ոստիկանը: Այո, Հալէպցի եմ եւ Հալէպ ծնած ըսելով ցոյց տուի ինքնութեան թուղթերը:

«Հայ էք, այնպէս չէ՞»: Այո՛. Հայ եմ պատասխանեցի: «Ո՞ւր է ձեր հետի մարդը» ըսաւ: Չեմ գիտեր պատասխանեցի, միայն ան ինծ ըսաւ որ միւթէսարրիֆին քով պիտի երթայ փոխադրութեան գործին համար տեսակցելու:

Այդ միջոցին Քրտուհիները յամբաքայլ տունէն կը վերադառնային, քիւրտ աղան անոնց հարցուց, իրենց բերին դրած տեղը, — որովհետեւ մածուն գնած միջոցին Քիւրտերը մեզ նշմարած էին, անոնք բացատրեցին տանը փողոցը, որ արդէն մեզի մօտ էր:

«Երթանք» ըսաւ ոստիկանը տան ճամբան բռնելով: Մինչեւ մեր տան հասնիլը եւ տան դուռը բախելը, բազմաթիւ Քիւրտեր ու գաղտնի ոստիկաններ հասած էին, ու հետզհետէ կը ստուարանային լեցնելով փողոցին ամբողջ երկայնքը: Տանը փողոցին ճիշդ դիմացն էր:

Հակառակ քանի մը անգամ բախումներու, դուռը չբացուեցաւ: Ոստիկանները սկսան աւելի ուժգին կերպով զարնել դուռը: Այդ միջոցին քիւրտ աղան ոստիկանին կը բացատրէր, թէ իրենց երկիրը այս մարդուն Գարմէն Փաշա կ'ըսեն, թէ կառավարութիւնը միլիոններ ծախսած է զայն բռնելու համար ու չէ յաջողած, թէ ան հազարաւոր իսլամներ սպաննած է: Դուք զանոնք չէք ճանչնար, ասոնց ֆէտայի կ'ըսեն, մենք զանոնք շատ լաւ կը ճանչնանք:

Ոստիկանները ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին քիւրտ աղային բացատրութիւնները, ընդմիջելով զայն դրան սաստիկ բախումներէն: Դուռը դարձեալ չէր բացուեր. «անպատճառ փախաւ» դոռաց Քիւրտը, միեւնոյն ատեն նկատել տալով որ այդ մարդիկը մինչեւ որ փախուստի ճամբայ մը չունենան, այն տեղը չեն բնակիր: Որով՝ անմիջապէս թաղին մուխթարը կանչեցին, հասկնալու համար թէ այս տունը փախուստի ճամբայ մը ունի՞: «Ունի, եթէ [illegible] ըլլայ փախած է» ըսաւ մուխթարը. այլեւս յուսահատ սկսան քովի տան դուռը զարնելու, անկէ անցնելու համար: Վերջապէս ոստիկանները սաստիկ բարկանալով, կոտրելու չափ ոտքերով սկսան հարուածել դուռը: Այդ միջոցին ներսը գտնուող աշխատաւորներէն մէկը դուռը բացաւ: Ոստիկանները եւ քիւրտ աղաները խուժեցին ներս, զիս ալ միասին տանելով:

Հ. Տ.

(Շար.)

Մինչ այս մինչ այն, գործադուլը կը շարունակուի սաստկութեամբ, 170 հազար բանուորներ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ: Արհեստակցական Միութեանց համագումարը խոստացաւ կարեւոր նպաստ մը յատկացնել: Միւս կողմէ, մանածի բանուորները 1518ի դէմ 30,991 ձայնով մերժեցին գործատէրերու մէկ ծրագիրը, որ կրճատում կը սահմանէր: Այս որոշումն ալ ուժ կուտայ գործադուլին: Ասոնք ալ պիտի միանան գործադուլին, եթէ գործատէրերը սկսին 17ին գործադրել իրենց որոշած կրճատումը:

Անմխատագրելի աղէտ մը եւ հարիւր հազարաւոր զոհեր

Քանի մը օր առաջ, տեղեկութիւններ տուած էինք Մանչուրիոյ ողողումներու մասին, որոնց հետեւանքով երկու միլիոն բնակիչներ անպատսպար կը մնան, մատնուելով անօթութեան եւ համաճարակներու:

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ նոր թուղթեր խորտակուեցան Սունկարի գետին յորդումով, եւ անսահման տարածութիւններ ծածկուած են ջուրով: Խարպին քաղաքը դարձեր է տեսակ մը կղզի, անծայրածիր ովկիանոսի մը մէջ:

Մանչուրիոյ պատմութեան մէջ երբեք այս աստիճանին հասած չէին ողողումները: Բոլոր հաղորդակցութիւնները խզուած են: Անհաշուելի են մարդկային կորուստները եւ նիւթական վնասները:

Կացութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ քոլերան կը սպառնայ տարածուիլ պատահարար իրարու վրայ կուտակուած բազմութեանց մէջ: Ուտելիք չկայ եւ աղէտեալները կը մեռնին անօթութենէն:

Ահռելի պատմութիւններ կը հասնին ամէն կողմէ: Մարդիկ ուտելիք չգտնելով, ծառերու կեղեւները կը փրցնեն եւ կը կրծեն: Հազարաւոր երախաներ կը մեռնին ամէն օր: Կառավարութիւնը անզօր է: Քանի մը օդանաւեր ճամբայ հանուեցան, բայց չկրցան օգնութիւն հասցնել այն աղէտեալներուն որոնք ապաստանած են կղզիացեալ բարձունքներու վրայ, շրջապատուած՝ ծով ծով ջուրերով:

Հեղեղները անհամար դիակներ կը քշեն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փաներ, Ս. Գ.— 35։
Մարսէյլ, Ե. Փ.— 35։
Սէն Փիէռ լը Քառ, Թոմ.— 35։
Մարսէյլ, Գարծ.— 881.60։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի (Պանիէօ-Գաշան-Պուրկլարէն) Ցառաջդիմական Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Րուէ տ'Օրլէան, Պանիէօ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր։

ՍԱՆՈՑ ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ Մեզօն-Պլանշ:

ՍՐԱԺՇՏԱԿԱՆ միութիւն կազմելու համար երկրորդ խորհրդակցական ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի սրահին։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրս, մէթրօ Օտէօն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Աղէքսանդր Ժորժ, (Ասորի) ծնած Ուրֆա։ Ֆրանսա կը գտնուի 1924էն ի վեր։ Կ'աշխատէր Մարսէյլ և Ալիս Գար։ Իր մասին լուր ունողին լաւ վարձատրութիւն։ Իմացնել իր եղբօր՝ M. Georgeի, Cafe-Restaurant, Il de France, 4 Place Hôtel de Ville, Cannes (A-M)

— Ակնեցի Տիկ. Աղնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիամ եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Ալիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օսոս Այա Սօֆիա, Մօլլա Պուղէհ. Սելանիկ։

— Կը փնտռուի Ռաշ Պաղալեան Տէր Գրիգորեան (Ախլաթի Կաւուրջ գիւղացի)։ 1915ին 10 տարեկան հասակին Թուրքերը տարած են Ուրֆա։ Կը կարծուի թէ ապաստանած է Ասորիներու մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մեսրոպ Տէր Գրիգորեանի, 77 rue Villebois-Mareuil, Asnières Seine.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, ՄԷԹ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր ախտ., գարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժենէր. Ճիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵՐԻ ՄԷՋ

Պուլօներ սիւռ Մէր 9 օգոստ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մէրլան։ Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան։

Կարի յատուկ մօթօրներ

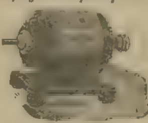

1/16 ձիու ուժ մօթօր եւ բէմպէօ 300 ֆրանք
1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ ճաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայականով, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը՝

HOVHANESSIAN Ingénieur

15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականեր

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2Փլաս տ'Իթալի: Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Օրակարգի շարունակութիւն։

ԻՍԻ-ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը.այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մջօ խումբը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8-30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ գեկոյց վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները,այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին,Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատոմսերով: Բացակաները նկատի կ'առնուին։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ
Վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին
Միութեան սրահը, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք
Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Մուտքը ազատ է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 ժամագիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.։ Ուրիշ երկիրներ՝ 1 ֆր. կամ 2 տոլար։ Դիմել՝ L. Tadevossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Av. Kléber, Փարիզ (16)։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը.Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թրէզ Քուէնի դաշտին վրայ, Քէմբ Օտտոյի մօտ։ Հովանաւորութեամբ Լիկ Լիթօրալի Աթլէթիզմի նախագահ Գ. Blanի եւ գատաւոր Գ. Girardoniի։

Տղաներ, վազք, ցատկել, դրօշարշաւ. ֆութպոլի մրցում եւայլն։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, կենսագր. Թ. Ազատ[illegible] 15 ֆրանք, ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, Դ. Զօհրապ 20, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ [illegible] կիւրեան եւ Ռ. Սեւակ), Ա. Սեւակ 15, ԱՐԵՒՈՏ ՃԱՄԲԱՆ. [illegible] 10. ԵՏՔԸ, Երիս Մարիա Ռեմարք 20, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐԸ. Քրիստափոր Միքայէլեան 10. ԽԵՆԹԸ եւ ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ Րաֆֆի 25, ՎԱԼԱՆԹԻՆ. [illegible] 20, ԹԷՐՖԱՆՕ, (Բիւզանդիոնի կայսրութիւն) [illegible] ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Մալխաս 50 ԳԱՂԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, Ռէն 20, ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ. Դ. Մելոյեան 10, ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ, Ե. Օտեան 2 հատոր 30 ֆր., ԺՈՒՍԷՓՍ ԵՒ ԺԱՔԼԻՆ, Ա. Պէտնէտ 2 հատոր 65 ֆր., ՍԻՄՕՆ ՓԷՀԼԻՎԱՆ 25, ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ, Ֆ[illegible] սիմ 2 հատոր 25, ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ, Յ. Աւոճեան (Թոզմիկ) 12.50, ՏԱՐԻՂ ԵՒՈԼԵԱՆ, Գ. Կառսիլճեան 20. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ, Զաւէնկեան 5. QUATRE CONFÉRENCES SUR L'ARMÉNIE, Fr. Macler 35, LES RIRES D'UNE CHARMEUSE DE SERPENTS. Armen Ohanian 15.

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 31 rue Monsieur-le-Prince, Tél. Danton 88-65, ուր կը գտնէք նաեւ ֆրանսերէն եւ հայերէն ամէն տեսակ գրքեր։

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով եւ մեքենաներով միասին։ Գին՝ 12000 ֆր., որուն 8000 ֆր.ը կանխիկ։ Տարեկան վարձք 1500 ֆր., յարկաբաժինով միասին 3000 ֆր.։ Պայմ՝ 8 տարի։ Դիմել Գ. Սինանեանի 135 Route de Chatillon, Montrouge, Seine.

Imp. A. DER (Agopian) | 17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մօնտանէլլին նստած էր դողդոջուն ու չէր համարձակւում աչքերը բարձրացնելու, որ յանկարծ այդ ուրուականը չտեսնի, թէեւ գիտէր որ այնտեղ ոչինչ չկայ: Այդ ուրուականը ամբողջապէս ցնորք չէր, այլ մի երեւակայութիւն տանջուած ջղերի: Եւ Մօնտանէլլին մի անհասկանալի վախ էր զգում այդ տարօրինակ տեսիլքից — մի վիրաւոր ձեռք, մի ժպտուն դաժան բերան, ու կապոյտ ծովին նմանող խորհրդաւոր աչքեր:

Մի ջանք արաւ այդ տեսիլքը վանելու ու նորից աշխատանքի կպչելու. ամբողջ օրը այլ եւս մի վայրկեան ազատ չէր ու տեսիլքը նրան չէր տանջում այլ եւս: Բայց երբ ուշ գիշերին գնաց որ մտնի իր ննջարանը, կանգ առաւ շեմի վրայ սարսափահար: Վա՛յ, թէ յանկարծ երազումը նորից տեսնէր նրան: Բայց իսկոյն ուշքի եկաւ ու աղօթելով ծունկի իջաւ խաչելութեան առաջ:

Ամբողջ գիշերը չկարողացաւ քնել:

IV

Մօնտանէլլիի բարկութիւնը չխանգարեց սակայն, որ իր խոստումը մոռանայ. Իմբրիեալի նուիրակների դէմ բողոքից, հրամայեց հանել Բոռի շղթաները:

— Ի՞նչ իմանամ. — ասաց նա իր օժանդակին. — դալ անգամ ով գիտէ ինչի դէմ է վրդովւելու Նորին Սրբազնութիւնը: Եթէ պարզ ձեռքի օղակները իր խստասրտութիւն է համարում, չուտով հակառակելու է եւ պատուհանների վանդակի դէմ կամ պահանջելու է, որ կերակրեմ Րիվարէզին ոստրէով ու սունկերով: Իմ մանկութեանս յանցաւորը համարւում էր յանցաւոր, այդպէս էլ վարւում էին նրա հետ. եւ ոչ ոք չէր կարծում որ դաւաճանը գողից լաւ է: Իսկ այժմ ներողամտութիւնը նորոյթ է և Նորին Սրբազնութիւնը պատրաստւում է Իտալիայի բոլոր սրիկաներին հովանաւորելու

— Բոլորովին չեմ հասկանում՝ ինչի է միջամտել այս գործին. — նկատեց օժանդակը: — Նա պապական փոխանորդ չէ եւ ոչ մի իշխանութիւն չունի քաղաքական ու պատերազմական գործերում: Օրէնքի համեմատ...

— Է՛, օրէնքի մասին ի՞նչ խօսք կարող է լինի: Միթէ մարդ կը գտնէի որ յարգի օրէնքը այն օրից, երբ սուրբ հայրը բաց արաւ բանտերի դռները ու մեր վրայ քշեց այդ ծակերը մտած ազատամիտներին: Ի հարկէ Սրբազան Մօնտանէլլին այժմ իր իշխանութիւնը ցոյց կը տայ: Նախորդ Պապի ժամանակ խելօք նստել էր, իսկ այժմ տէր է: Մի անգամից ուժ առաւ ու անում է ինչ ուզում է: Ի՞նչպէս կարող եմ նրան հակառակ գնալ: Կարելի է Վատիկանից մի գաղտնի հրամանագիր ունի: Հիմա ամէն բան տակն ու վրայ է դառել. կարելի չէ ասել՝ թէ վաղը ի՞նչ կը լինի: Հին բարի ժամանակներում կարող էր մարդ գիտենալ՝ թէ ի՞նչ է անելու, իսկ այժմ...

Ու նահանգապետը բազմահոգ շարժեց գլուխը: Մի աշխարհ, ուր կարդինալները մտնում էին բանտային կարգապահութեան մանրամասնութիւնների մէջ ու խօսում էին քաղաքական յանցաւորների իրաւունքի մասին, նրան չափազանց անհասկանալի էր թւում:

Բոռն էլ վերադարձաւ բերդ, խաւերեկի հասնող ջղային դրութեամբ: Մօնտանէլլիի հետ տեսակցութիւնը լարել էր նրա համբերութիւնը մինչեւ յետին ծայր, եւ նրա վերջին կոպտութիւնը կրկնակի վերաբերմամբ առաջ էր ծայրայեղ յուսահատութիւնից եւ միայն ընդհատելու համար այդ տեսակցութիւնը, որ մի հինգ վայրկեան յետոյ արտասուքով էր վերջանալու:

Նոյն երեկոյեան, երբ նրան հարցաքննութեան կանչեցին, միայն ջղաձգօրէն ծիծաղում էր ի՛ս իրաւ պատասխան ամէն մի հարցի. ու ծիծաղում էր աւելի ու աւելի բարձր, երբ նահանգապետը համբերութիւնից ելած սկսեց հայհոյել: Թշւառ մարդը կատաղում էր, մոլեգնում ու սպառնում էր ըմբոստ կալանաւորին ամէն տեսակի երեւակայելի ու աներեւակայելի պատիժներ, մինչեւ որ վերջապէս հասաւ այն եզրակացութեան, ճիշդ ինչպէս շատ տարիներ առաջ ճէյմս Բերդէնը, թէ չէր արժի հոգեկան ուժերը վատնել մի այդ աստիճան խելայեղ մարդու հետ խօսելու համար:

Բոռին նորից իր խուցը տարան, ուր փռուեց նա անկողնին մի սեւ ու անյոյս վատահոգութեամբ, որ միշտ յաջորդում էր նրա ուժեղ տրամադրութեանը: Մինչեւ գիշեր պառկած էր անշարժ, գրեթէ առանց ոչինչ մտածելու: Առաւօտեան ուժգին ցնցումից յետոյ մի տարօրինակ կիսագիտակից վիճակի մէջ էր ընկել. իր սեփական վիշտը մի նիւթական ծանրութեան նման զգալիս էր ու ճնշում մի ինչ որ փայտեղէն բան, որ այլ եւս զգացում չէր հոգի լինելուց: Իսկապէս ասած նրա համար միեւնոյն էր, թէ ինչով էր վերջանալու այդ բոլորը: Ցանկանում էր միայն ազատել այդ անտանելի ցաւից, միեւնոյն է, ուզում է պայմանների փոփոխութեամբ, ուզում է զգալու կարողութեան կորուստով: Կարելի է՝ յաջողի փախչելու, կամ գուցէ սպանեն նրան. յամենայն դէպս էլ չի տեսնի պատրէին: Ունայնութիւն էր այդ բոլորը ու հոգնեցուցիչ:

Պահապաններից մէկը ուտելիք բերաւ, ու Բոռը նայեց նրան ծանր անտարբեր մի հայեացքով:

— Ժամը քանի՞ն է:

— Վեցը: Ահա ձեր ընթրիքը, պարոն:

Բոռը զզւանքով նայեց ջրոտ, սառն ու անախորժ ուտելիքին ու շուռ տուեց գլուխը: Ֆիզիքապէս հիւանդ էր զգում իրեն. ու բարոյապէս խորտակուած, եւ կերակրի տեսքն անգամ զզւանք էր պատճառում:

— Կը հիւանդանաք, եթէ չուտէք — ասաց զինուորը: — Կերէք գոնէ պատառ հաց, ձեզ աւելի լաւ կը զգաք:

Նա խօսում էր մի մասնաւոր ամօթխած շեշտով, բարձրացնելով հացի կտորը պնակից ու նորից ցած դնելով: Բոռի հոգում իսկոյն զարթեց զաւագիրի խիղճն հասկացաւ, որ հացի մէջ մի բան կայ թաքցրած:

— Թողէք մնայ, կ'ուտեմ վերջը — ասաց նա մի անփոյթ թօնով:

Դուռը բաց էր եւ նա գիտէր, որ սանդուղի գլխին կանգնած սերժանտը լսում էր ամէն մի բառ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

11 Septembre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1980

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՉՔԵՐԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Առաջին անգամ չէ որ կը գործածենք այս խորագիրը։

Ոչ ալ, բոլորովին նոր հարց մըն է որ կ՚արծարծենք։

Ֆրանսան եւ Ամերիկան ըլլալով հարթիչ գլաններ՝ մեր արտասահմանեան բազմութիւններուն համար, մեզի կը մնայ միայն ճգնիլ՝ չարիքը սահմանափակելու։ Փրկութեան լաստերը բազմացնելու եւ զօրացնելու։

Հրաշք չկրնար խոստանալ։

Իսկ այս երկու համոզմունքով յանձնարարելի միջոցը, դէպի Արեւելք, ինչ որ ունինք իբրեւ համայնք, մեծ թէ փոքր, աւելի քան երբեք արժանի է մեր ամբողջական, մեր գիտակից եւ եռանդուն գործակցութեան։

Այսպէս, պալքանեան երկիրներէն մինչեւ Սուրիա, Եգիպտոս, Միջագետք, Պարսկաստան։

Այսօր, մասնաւորապէս կ՚ուզենք ծանրանալ Սուրիոյ վրայ։ Ոչ միայն իր ներքին արժէքին համար, այլ եւ նկատի առնելով կարգ մը իրողութիւններ, որոնք իսկապէս մտահոգութիւն կը պատճառեն։ Պէ՛տք է որ պատճառեն։

Առաջինը՝ հայ կարմրուկներու յարաճուն գործունէութիւնն է Անիի ճիչդ՝ գործի վրայ երեւալու մարմաջը։

Շարաթ չանցնիր առանց կարմրագրոչ մարզանքի մը։ Եւ չկայ գէպք մը ուր քանի մը Հայեր խառնուած չըլլան։

Եւ յաճախ, աւելի ուշագրաւ է հայկական մասնակցութիւնը՝ կամ կատարուած դերով, եւ կամ «հերոս»ներու թիւով։

Թէեւ, տասը գէպքէն ութը, միշտ միեւնոյն անուններն են որ կը յիշուին։

Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ ու կ՚արձակէ։ Կամ, սահմանուած պատիժը լրանալէ յետոյ, նորէն յանցանքի վրայ կը բռնէ նոյն մարդիկը։

Հարկ է աւելի ազդու միջոցներ խորհիլ, կասեցնելու համար այս չարիքը։

Առաջին քայլ մը՝ ինքնապաշտպանութեան։ Ինչպէս ամէն տեղի համար։

Երկրորդ հոգ մը՝ արաբական թերթերուն պարբերական գրգռութիւնները՝ հայ գաղթականութեան հանդէպ։

Այս ճակատին վրայ եւս, ամէն շաբթու նոր պատմութիւն մը կը հասնի։

Ահաւասիկ վերջինը, հրատարակուած՝ քիչ անդին։

Կը յերիւրեն, կը ողբեն, կը հերքեն։ Նորէն սոյն ու ջուրը իրար կը խառնեն եւ կը հրամցնեն արաբ ընթերցողներուն։

Այսպէս տարին տասներկու ամիս։ Եւ տարիներէ ի վեր։

Հարիւրին ինիսուն՝ ոտքի վրայ քուն բերելու սահմանուած կեղծիքներ։

Եւ սակայն, միշտ ալ հետքեր կը մնան միտքերու մէջ։

Մանաւանդ որ, կրակին վրայ իւղ լեցնողներ պակաս չեն։ Իսկ լրատուներ կան որ հոգի կը վաճառեն հինգ հարիւր ֆրանքով։

Երկրի ներքին կացութիւնն ալ կը նպաստէ պակասը լրացնելու։

Օրինակ՝ Հալէպի մահափորձը — Հայու մը կողմէ ուրիշ Հայու մը դէմ — որ ահաւասիկ արաբ ազգայնական դաւադրութեան մը հանգամանքն առեր է, ինչպէս կը հաստատեն օրը օրին հրատարակուած տեղեկութիւններ։

Ուրեմն, հայ կարմրուկներու մարզանքները, ներքին վէճեր՝ բանկալի կամ դպրոցի համար, բուն արաբական խլրտումները, եւ հայ գաղթականութեան քիչ – շատ չէն, ժիր կեանքը՝ պատճառ կը դառնան ջուր պղտորելու։ Եւ չարունակ մեր «մեղքերը» մեր երեսին տալու։ Առատ – իրիկուն հայկական անուններ կամ արաբքներ հոլովելու։

Իսկ այս բոլորին ետեւը՝ բրքջալիր կը կարմրի թրքական դանչը, հոտ առնելով եւ հոտ արձակելով։

Ահա թէ ինչո՛ւ, աւելի քան ուժգնութեամբ, պէտք է հնչեցնել ազդանշանը, — աչքերը դէպ ի արեւելք։

Եւ մասնաւորապէս, դէպ ի Սուրիա եւ Լիբանան։ Նոյն իսկ սահմանէն անդին, Միջագետք։

Թելը չծախենք իրարու եւ, ամէն բանէ առաջ, մտածենք աշխատանքի մասին։ Բուն տեղին վրայ, ժողովուրդի ծոցին մէջ գործելու մասին։

Կասկած չկայ որ անխուսափելի են մինչեւ հիմա կատարուած կամ ծրագրուած գործերը։ Հարկ է որոնել աւելի լայն առաջադրութիւններ, ներսէն թէ դուրսէն, եւ գործի փարիլ։

Հարիւր հազարնոց բազմութիւնը հարիւր պատասխանատուութիւն կը դնէ մեր վրայ։

Միւս կողմէ, արդէն տասը տարի անցած ըլլալով, այլ եւս չունինք վարանումներու չքմեղանքը։

Հայաստանի մասին մտածողներ շատ կան. բայց գաղութները մնացած են երեսի վրայ։ Իսկ ամէնէն եղերականը, «Հայաստանցի»ներն ալ որբազան ուխտ ունին լքումն ու կազմալուծումը սատկացնելու։

Եթէ այս ալ չկրնար զգաստացնէ մեզ, ո՞ր օրուան համար կ՚ապրինք։

Աչքերը դէպ ի արեւելք՝ վառ պահելու համար բուն խօսքը մեր սրբերը։

Ինչ վէճեր ու քէներ ալ ունենանք, հոսանքէ հոսանք եւ գաղութէ գաղութ, անհրաժեշտ է որ իրար դիմաւորենք այս ճակատին վրայ։

Այլապէս, ե՛ւ կարմրուկը պիտի շարունակէ ոստոստել, ե՛ւ Արաբը ծուռ պիտի նայի, ե՛ւ Թուրքը դիւային քրքիջներ պիտի արձակէ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԽԵ՛ՂՃ ՅԱԿՈԲ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթու մեռեր է մամուլի վաստակաւոր մը, Յակոբ Վարժապետեան։

Համեստ լրաբեր մըն էր, որ ամէն իրիկուն Պատրիարքարան կ՚երթար, «ազգային լուր» բերելու։ Եւ կիրակէ կիրակի, ուրիշներու հետ, կը պտտէր թաղերը, Օրմանեան պատրիարքին քարոզները գրի առնելու, այս առթիւ սարքուած հացկերոյթները նկարագրելու եւ «Սուրհանդակ»ին հասցնելու համար։

Օրուան խոշոր դէպքերն էին անոնք, ա՛յդ օրերուն, — համիտեան շրջան։

Միեւնոյնատեն, խմբագրութիւն կ՚ընէր հայատառ թրքախօսութեան «Ճէրիտէի Շարգիյէ»ի մէջ, թուրքերէնի վերածելով նաեւ իր քաղած ազգային լուրերը։

— Փոթրիք Սրբազան տէ՛ն Ս. պատարագտան սօնրա, կիւզէլ պիր քարոզ սէօյլէտի։

— Կրօն. ժողովին զարարը իլէ, Պէյօղլու աւագերէցի Տ... քահանայ Ս. Էջմիածինէ կիտտուպ, Ս. Միւռոն կէթիրէճէկ տիր։

Զարչրկուեցաւ մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն։

Նոր մայրիկ, նոր շունչ։ Եւ Յակոբ Վարժապետեանը մնաց անզործ։ Ափ կ՚առնէր բոլոր «ազգային» դուռները, Պատրիարքարանէն մինչեւ խմբագրատուները, ո՛ր եւ է գործ կատարելու համար։

Ասպարէզ չկար, եւ մատնուեցաւ սեւ թշուառութեան, մինչեւ որ կարելի եղաւ տեղաւորել Պատրիարքարանի մէկ անկիւնը, իբրեւ գրագիր։

Եւ այդ գործին մէջ ալ սպառեցաւ, ապրէն ծերացած եւ վտառողջ։

Բայց ես ուրիշ բան մը պիտի պատմէի։

Քանի մը օր անցած էր, Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն։

Արդէն Պոլիս հասած էին Հ. Յ. Դ. Պատասխանատու Մարմնին անդամները։ Ողբացեալ Ակնունին, յայտարարութիւն մը խմբագրելով, պարտք դրած էր մեր վրայ՝ անմիջապէս տպել եւ ցրուել։

Գնդամին հետ վազեցինք Յակոբին, որ պատասխանատու վարիչն էր «Ճէրիտէի Շարգիյէ»ի տպարանին։

Վճռապէս մերժեց։ Աղաչանք, պաղատանք, — անօգուտ։ Մէկ պատասխան ունէր, — Չեմ հաւատար (Սահմանադրութեան)։ Կը վախնա՛մ...

Եւ ապաստանած էր իր տունը, յետամնաց թաղ մը։ Եթէ չեմ սխալիր՝ Վլանկա։

Պարտադրուած էր՝ որ յայտարարութիւնը գիշերն իսկ տպենք եւ յաջորդ օրը ցրուենք փողոցէ փողոց, Կամուրջին վրայ։

Ինծի ինկաւ վերջին փորձ մը կատարել։

Կէս գիշերին գացի մինչեւ Վլանկա,—Ցանո՛ւն մեր բարեկամութեան, յանո՛ւն ազգութեան...

— Չե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար...

Ծարս հատնելով, պոռթկացի.

— Իսկ եթէ մէկը գլխուդ ատրճանակ մը բռնելով պահանջէ տպել...

— Ի՞նչ բսիր, ատրճանա՞կ ունիս վրադ։ Խենդեցա՞ր... Լա՛ւ, ձեռքվդ զարկ։ Բայց, չեմ տպեր... Կը վախնա՛մ...

Եւ ուրիշ տեղ մը փնտռեցինք, մինչեւ առտու հսկելով, շարել տալով, յաջորդ օրն ալ Կամուրջին վրայ ցրուելով։

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, բարի՛ Յակոբ։

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ

Ուրբաթ առտու, դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ ներքնական շաքկաուֆի մը մէջ։ Անիւ մը անջատուեցաւ վայրաչարժէն, բայց կարելի եղաւ հաղորդակցութիւնը վերահաստատել։ Սեպտ. 7էն ի վեր գիշերն ալ երկու հոգի սումբեր նետեցին պահականոցի մը վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՃՆՇԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

Իտալիան ճնշումն աւելի անձաչ

Իտալական թերթերը հետզհետէ աւելի ժխտական դիրք մը կը բռնեն Ֆրանսայի հանդէպ, թէ գերմանական յուշագրին առթիւ եւ թէ ուրիշ պատճառներով։

Բրիտանական հեղինակաւոր թերթ մը, «Մորնինկ Փոստ», առջի օր հրատարակեց Հռոմի թղթակցին մէկ նամակը, որուն համաձայն Իտալիան կը պատրաստուի բացէ ի բաց փոխել իր արտաքին քաղաքականութիւնը, լքելով միջազգային գործակցութեան դրութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եւ ուղղակի դառնալով դէպ ի զինակցութեանց դրութիւնը։ Այդ ճամբով ալ, պիտի բռնէ Գերմանիոյ կողմը։

Համաձայն թղթակցին տեղեկութեանց, Իտալիա կը պատրաստուի աղդու կերպով ուժ տալ գերմանական պահանջներուն. եւ եթէ Ֆրանսան մերժէ այդ պահանջները, Հռոմ Վերսայլի դաշնագրին բռնաբարում պիտի նկատէ այս արարքը, քանի որ դաշնագիրը զինաթափութիւն կը տրամադրէ բոլոր պետութեանց համար։

Դարձեալ, համաձայն միեւնոյն աղբիւրին, եթէ Իտալիան քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իրեն պիտի հետեւին Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Թուրքիա։ Այս կերպով, պիտի փլի Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ սուր հակամարտութիւն մը պիտի սկսի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։ Լոնտոնի իտալական դեսպանը կը ձգնի համոզել անգլ. կառավարութիւնը որ ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, որպէս զի տեղի տայ գերմանական պահանջներուն։

⁂ «Թրիպունա», իտալական կարեւոր օրկանը, յօդուած մը հրատարակեց գերմանական յուշագրին եւ անոր քաղաքական հետեւանքներու մասին։ Յօդուածագիրը սերտօրէն իրարու կապելով Ֆրանքօ-գերման եւ Ֆրանքօ-իտալական խնդիրները, կը պահանջէ որ Ֆրանսան փոխէ իր քաղաքականութիւնը ոչ միայն Գերմանիոյ, այլ եւ Իտալիոյ հանդէպ։ Քանի մը հատուածներ, աւելի որոշ գաղափար տալու համար.

— «Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, այսինքն Վերսայլի դաշնագիրը կը պարտադրէ պետութիւններու կրճատել իրենց սպառազինութիւնները, իբրեւ հետեւանք Գերմանիոյ զինաթափութեան։ Այս կրճատումը չէ կատարուած։ Ընդհակառակն, սպառազինութեանց կրճատման մասին եղած բոլոր առաջարկները խափանուած են զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ։ Ինչո՞ւ կը զարմանան որ Գերմանիան, հաւասարապէս մասնակցելու հրաւիրուած ըլլալով, առիթէն կ՚օգտուի ինքն ալ դաշնագիրներու գործադրութիւնը պահանջելու համար։ Եթէ ճնշումի քաղաքականութեան մը հետեւին Գերմանիոյ դէմ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ։ Եթէ կ՚ուզեն որ Գերմանիան յարգէ Վերսայլի դաշնագրին պայմանները, պէտք է որ իրենք ալ յարգեն։ Կարելի չէ պարտկել իրականութիւնը։ Խնդիրը այն է որ, եթէ մեծ տորմիղները կամ խոշոր բանակները տեւեն, Գերմանիան եւ անոր հետ ուրիշ պետութիւններ ամբողջովին պիտի նուիրուին զինարշաւի մը։ Ֆրանսա պէտք չէ դպրոցական միջոցներու դիմէ, այն Ֆրանսան, որ ուզեց մինչեւ ակռաները սպառազինուիլ —ոչ միայն Գերմանիոյ դէմ— եւ որ պատերազմի համերաշխութեան փոխարէն հաստատեց զինակցութեանց քաղաքականութիւն մը պատերազմէն ծնած պետութեանց հետ — այս ալ՝ Գերմանիոյ դէմ, բայց ոչ միայն Գերմանիոյ դէմ։ Այսպէս ելքը մէկ է, — կամ զինարշաւ, եւ կամ ճնշողական միջամտութիւն մը Ֆրանսայի կողմէ, որպէս զի Գերմանիան չզինուի, — այսինքն՝ պատերազմ։ Ֆրանսան եթէ չուզեր երկու սուրի մէջ մնալ, պէտք է վերաքննէ իր քաղաքականութիւնը. վերաքննութիւն մը ոչ թէ բերանացի, այլ դրական, վճռական, կատարեալ, նաեւ եւ մանաւանդ Իտալիոյ հանդէպ»։

Անգլիոյ նոկլիմի գիրը

Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանը ուրբաթ օր Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունը երթալով, նախարարին յանձնեց գերմանական յուշագրին առթիւ խմբագրուած պատասխանը։ Նախարարութիւնը անմիջապէս զեկոյց մը հրատարակեց, որ ծանուցանելով պաշտօնագրին յանձնումը, կ՚ըսէ.

— Պատասխանելու համար կարգ մը յայտարարութեանց, անհրաժեշտ է ճշդել թէ այս պաշտօնագիրը մեզի հաղորդուած է ոչ թէ խորհրդակցութեան համար, այլ իբրեւ տեղեկութիւն։ Արդէն գերմանական յուշագիրն ալ յանձնուած է իբրեւ տեղեկութիւն։ Այնպէս որ, դահլիճը լիովին տեղեակ է դէպքերու ընթացքին եւ ուշադրութեամբ պիտի հետեւի անոնց։

Այս զեկոյցէն կը հետեւի թէ՝ գերմանական յուշագիրը միայն Ֆրանսայի ուղղուած ըլլալով, անոր կ՚իյնայ պատասխանել։ Հետեւաբար, անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան խնդիր չկայ։ Ուրեմն, անգլ. կառավարութիւնը կը նախընտրէ առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնել։ Հրատարակուած զեկոյցն իսկ ցոյց կուտայ որ Լոնտոն կ՚ուզէ հաւասար բռնել նժարը Պերլինի եւ Փարիզի միջեւ, զուգահեռաբար քննել ֆրանսական եւ գերմանական տեսակէտները։ Մինչդեռ Փարիզի մէջ կը կարծէին թէ Անգլիան ուժ պիտի տայ Ֆրանսայի։ Նոյն յոյսը կը տածէին նաեւ Ամերիկայի մասին։

Ամերիկայի մէջ սկսեր են հնչեցնել նոր եղանակ մը, — «Եթէ զինաթափութիւն չըլլայ, պատերազմական պարտքերու ջնջում ալ չի կրնար ըլլալ»։ Այս խօսքը արտասանողն է ծերակուտական Պորահ, արտաքին յանձնաժողովին նախագահը։ Միեւնոյն տեսակէտն ունի նաեւ Նախագահ Հուվըր։

⁂ «Թայմզ» նոր խմբագրական մը հրատարակեց շաբաթ օր, գերմանական յուշագրին առթիւ։ Այս անգամ, անգլ. օրկանը ուղղակի դնելով սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը, դիտել կուտայ թէ Գերմանիան եթէ կ՚ուզէ շահիլ իր դատը, հաւասարութեան մասին, պէտք է հաւատարիմ մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան աւանդութեանց։ Այդ պարագային, կարելի է թոյլ տալ որ ինքն ալ որոշ չափով ունենայ այն բոլոր զէնքերը որոնցմով օժտուած են միւս պետութիւնները։ Այլապէս, եթէ վերսկսի զինարշաւի անսահման մրցակցութիւն մը, պիտի խորտակուին յետպատերազմեան աշխարհի խաղաղ զարգացման բոլոր յոյսերը։ Անգլ. հասարակութիւնը կը սպասէ որ իր կառավարութիւնը իր գերազոյն ճիգը փորձէ, կանխելու համար այս վերահաս վտանգը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կացութիւնը Հալէպի մէջ

— :-: —

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲՆԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն (արաբական թերթեր) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Հալէպի մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան մասին.—

Օգոստ. 30ի գիշերը բոլոր սրճարաններն ու թատրոնները փակ մնացին եւ ժողովուրդը տուներէն դուրս չելաւ։ Ժանտարմաներէ եւ ոստիկաններէ բաղկացած պահակախումբեր մինչեւ առտու շրջեցան, ապահովութիւնը չխանգարելու համար։

Օգոստ. 31ին առաւօտ, ժողովուրդը ահ ու վախի մէջ կը սպասէր գալիք դէպքերուն։ Բոլոր վաճառականները փակեցին իրենց խանութները։ Ոստիկանական ուժեր սկսան շրջան ընել եւ թելադրել ժողովուրդին որ չվախնայ։ Կառավարութիւնը առ ի զգուշութիւն ջուրի խողովակներ զետեղեց կառավարատան առջեւ եւ գլխաւոր փողոցներու մէջ։

Հաստատուեցաւ որ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօ այս խնդիրներուն հետ կապ չունի։ Անոր ձերբակալման մասին ոչ մէկ հրամանագիր ստորագրուած է։

Ձերբակալուողներէն 10 հոգի կը մնան բանտ։ Փաստաբան Մարաշլի վերաքին հարցաքննութեան կանչուեցաւ։ Բանտարկեալներուն առանձին խցիկ մը յատկացուած է։

Ոստիկանապետ Կարապետի դէմ մահափորձ կատարող Սամուէլ, ուզած է տեսակցիլ խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորին հետ։ Դատաւորը անոր հետ տեսակցած է բանտի մէջ երկար ատեն ու անկէ քաղած շատ կարեւոր դաղտնիքներ ու տեղեկութիւններ, որմէ վերջ ստորագրած ձերբակալման հրամանագիրները։

Սամուէլի յիշած չորս Հայերէն մէկն է դեղագործ Վահան Սէմէրճեանեան որ կը գտնուէր Դամասկոս։ Տրուած հրահանգին վրայ, այս Հայը ձերբակալուելով, շղթայակապ բերուեցաւ Հալէպ։ Անոր տունը խուզարկուելով, կարգ մը խիստ կարեւոր թուղթեր գրաւուեցան։

Հարցաքննիչ դատաւորը ամէն յարաբերութիւն արգիլած է բանտարկեալներուն հետ։

⁂ Դամասկոսէն եկողներ կը պատմեն որ հոն մեծ յուզում կը տիրէ այս ձերբակալութեանց առթիւ։ Հանրապետութեան նախագահը շատ ազդըուած է եւ մինչեւ անգամ դահլիճը հաւաքուելով մէկ ճակատ կազմած եւ որոշած է ազդու միջոցներու դիմել։ Եթէ չյաջողի իր միջամտութեանց մէջ, պիտի հրաժարին հաւաքաբար։

ԳԱՐՇԵԼԻ ՍՈՒՏԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

«ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ, ԿԸ ԶԱՐՆԵՆ, ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԵՆ...»

Հալէպի «Էլ Նիտա» թերթը հետեւեալ տողասպելները կը հրատարակէ.—

Մէյտան Էքպէզի հայկական գաղութի մը վերածուած է, Հայերու հետզհետէ շատնալուն պատճառաւ։ Կարեւորը եւ մեզ շահագրգռողը անոնց այդ շրջաններու մէջ բազմանալը չէ, այլ անոնց ունեցած գէշ յարաբերութիւնները իրենց դրացիներուն հետ։ Հաստկցուած է որ այս օտար հիւրերուն մեծ մասը զինուած է եւ կը բռնանայ բոլորին։ Ես չէի ուզեր գրել այս մասին, սակայն, մեծ ու երեւելի մարդ մը այս Հայերու մասին բաւական ընդարձակ տեղեկութիւններ տուաւ եւ թուեց անոնց գործունէութիւնները։ Այդ մեծ մարդը գացած էր Մէյտան Էքպէզ գործի մը համար։ Հայերը հոն անոր փաթթոցը յափշտակած եւ գետին զարկած են և վերջն ալ հայհոյած անոր։ Միայն այսքանով չեն գոհացած անոնք, կողոպտած են նաեւ Հօճային դրամները։

Հայերը միշտ անհանդարտ են եւ կը յարձակին իրենց դրացիներուն վրայ, կը բռնաբարեն եւ կը կողոպտեն։ Ո՞ւր է կառավարութիւնը, չի՞ լսեր եւ չի՞ գիտեր այս բոլորը...։

ԵՐԲ ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԻ Կ՚ԵՐԹԱՄ . . .

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի քարտուղարը կը հետախօսէ ինծի. — Երթալ Ցրէն ու տեսնել Rue des Anémonesի հիւանդը։

Առաջին մտածումս կ՚ըլլայ՝ ինչպէս գտնել այդ հիւանդը։ Վասն զի Հայերը այնպիսի ծակեր մտած են, որ գտնելու համար՝ հէքեաթի հերոս պէտք է ըլլալ։

Փարիզի հարաւային գանէն դուրս անցիր 5—10 քիլոմեթր եւ ահա առջեւդ կը պարզուի հրաշալի տեսարան մը, — բլուրներ զմրէթի պէս աղուոր, տնակներ սնտուկներու պէս զարդարուն, ու գաշտեր արեւափառ ու բեռնաւոր։ Ցորենի դէզե՜րը ... խելքդ կ՚առնեն կը տանին։ Կը կիսուիմ, երկուք կ՚ըլլամ, — մէկը այն յոգնած տղան, որ ահա հանրակառք է նստեր ու դաշտերո՜ւն կը նայի կարօտով, միւսը այն գիւղացի տղեկը, որ, վարտիք — շապիկով, կը կենայ ու ցորենի որաններուն հետ հասակ կը չափէ, խոտերուն մէջ կը տապլտկի, թաւիշերուն եւ ւ կը պահուըտի եւ անկիւնէ մը, յանկարծ, Ցի՜ կ՚ընէ։

Հանրակառքին արագութիւնը, երկաթէ ժապաւէններուն ճռինչը կը լեցնեն ներսս երկկողմանութեամբ, խոյանքի ու օլացքի տարօրինակ ցանկութեամբ, եւ, — զարմանալի բան, — անգթութեամբ։ Երգ մը կը մտնէ փորս, — հին ու նոր եղանակներ իրար խառնուած։ Մէկը չաւարտած, կը սկսի միւսը։ Մինակս համերգ կուտամ կարծես, կը թեթեւամ, կը ատրսամ, կը տարածուիմ, կը սաւառնիմ.

— Կ՚իմանա՞ս, խոյս՛։

Զարցեր են զգայարանքները, կարծես, սա մարդուն, որ կը քնանայ դէմս։ Հովը, իր անուշահոտ թեզանիքով, կը սրբէ երեսները։ Հանրակառքը կը սուրայ ծառերու մէջէն, որոնք ընկեր են եղած իմ մանկութեանս։ Ահա կնձնին, իր ծրտոտ ու վարակոտ ճիւղերով, ահա «խունկի ծառը», որուն թարմ ճիւղերն երբ կտրես, ծուծը կ՚երեւի Ցի կամ 3ի ձեւով։

Յիշե՜ն

Փողոցս կը հարցնեմ ամէնուն։ Հացագործատուն տիկին մը, բաղարջի պէս թուշերով, կը պատասխանէ թէ Rue des Anémones չկայ այդ կողմերը։ Մեքուէ մը խորհուրդ տուաւ երթալ աջ ձախ, ձախ աջ, զարձեալ աջ, եւ աջ ու ձախ, յետո՞յ.... Գլուխս կախեցի, կարկինները բացի, քալեցի։

Ի՛նչ սիրուն տնակներ։

Մազլցող ծաղիկ մը, զոր իմ մանկութիւնս «օձի չալիկ» կ՚անուանէ, առատօր կը չարէ ցանկապատներուն վրայ։ Ա՜յ, կարմիր խոզիթներ, զորս չատո՜նց չէի տեսած, տնկեր են աջլոփ իրենց սանդուածեւ կտտարը։ Կատուեր են լոլիկանները, պաշարեր ամբողջ տունը։ Լօլիկնե՜րը, կղմինտրի պէս կարմիր։ Սարիփնաներ, — ունդակ վար կը կոխուին յամդմուղադոյն ուղիղյնեբ ու բազկատարած ըլլուճներ։ Կ՚անցնիմ վտակի մը վրայէն։ Ջուրին եզերքը, ճնար — ծաղիկը բացեր է իր կարմիր աչքերը ու բարակ, մանրտիկ ձուկերուն կը նայի։

Որքա՜ն հաճոյք է ինծի տեսնալ գիւղին այս փողոցներուն մէջ, դիմել տնկուած մանրամասնութիւնները, որոնք ինծի կը յիշեցնեն մանկութիւնս, — այն օրերը, երբ ե՛ս ալ ունէի տուն ու պարտէզ։

Ծարտուկ տղեկ մը աւազներուն տակ կանգներ՝ կը դիտէ մողէզ մը, որուն կանանչ փորիկը կը հեւայ արեւին տակ։ Ի՞նչ տաք է։

Կը հարցնեմ փողոցս։ Չի գիտեր։ Այլ ամայի է ճամբան, որ, գիւղէն դուրս, կը կորսուի կանանչութեան մէջ։ Ցանկարծ խաչիչիկ ճամբայ մը, կղրապատ, վար կը վազէ բլուրէն, մէջքը կը թեթեւէ անտառի մը աղեւ ու կը նետուի սաւ, կը կորսուի ստուեն, քանի մը տուներու եւեւ։ Զարդուն, ոսկորները տնկուած մարդ մը ոտքի կը կանգնի ճամբուն եզերքը, թուփերուն տակէն։

Կը հարցնեմ փողոցս։

— Աջիդ վրայ չարունակէ այս սեւ ճամբան։ Ձախիդ վրայ պիտի հանդիպիս երեք փողոցներու, որոնք երեք տարբեր ծաղիկներու անուն կը կրեն։

Հետուն տնակներ։ Ահա մանիշակներու փողոցը, եզերքը, կարմիր ուլունքներու նման, կղմինտրով ծածկըուած տնակներ են չարուեր։ Ահա յակինթներու փողոցը։ Եւ ահա ծաղկոտուկներու (anémone) փողոցը։ Հայկական ծաղիկ մըն է այս, ամանկոտուկ ալ կ՚ըսեն, կարմիր բիծերով սիրուն ծաղիկ մը։ Ո՞ւր է, չկան ծաղիկներ։ Բայց ծաղիկներու կը նմանին տնակները, թաղարները՜։ Հիւանդը, որուն կ՚երթամ, կը բնակի կարճլիկ տնակի մը մէջ։

Կանգ կ՚առնեմ տանը աղջեւ։ «Ահա սա է Հայաստանը»։ Փլըուած, աչխարհի չորս ծագերուն նետուած Հայաստանի բեկորն է այս։ Ցուցամ մը կը բանէ գլխ, պիտի ուզէի բարեւ կենալ, պա՛ մը, այս տան աղջեւ, — հա՛հա սա է Հայաստանը։

Ամբողջովին տախտակէ է շինուած։ Տան ձեւը հայկական է, «հայկական ոճով» եթէ կ՚ուզէք։ Ննջասենեակ մը, լայն անկողինով, պատերուն վրայ խաչին գամուած Ցիսուսներ, Աստուածամօր պատկերներ, Հայաստանի քարտէս մը, օրացոյց մը, ընտանեկան լուսանկարներ, — ո՞վ կրնայ գնահատել այս համեստ լուսանկարները, որոնք կը ներկայացնեն պատմութիւնը մեր զղեստաւորումին գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք։ Նախասենեակ մը, պատէն կախ՝ ուտ մը։ Անկիւնը աթոռի մը վրայ գիրք մը, — կը հետաքրքրուիմ, — Վիքթոր Հիւկոյի Թշուառները, բայց Թուրքերէն լեզուով, լատինական նոր տառերով։ Սկսա՛ւ ողբերգութիւնը, — թերեւս պէտք էր ասկից պատմել։ Բայց ուզեցի յիշել նախ պատկերներ, որոնք հին զգացումներ կ՚արթնցնեն։ Ո՞վ կը կարդայ այս գիրքը, կը հարցնեմ։ Հիւանդին ընտանիքը ընկլուէրի նատանջին է։ Հայերէն չեն գիտեր ընդ ատ բարպէս։ Հիւանդին կնոջ եղբայրն է գնէր գայն, «ժամանակ անցընելու համար»։

Ահա հիւանդը։

Ցիսունենոց մարդ մը։ Գիւղացի մը, որ գիտէ ուղածը։ Ու կրնայ «Ջուր հանել քարէն»։ Ցօնքերը վայրի տպաւորութիւն մը կը թողուն, թաւ ու առատ։ Ժխուտ կզակ մը։ Բաց է մազեղ կուրծքը, որ կը հեւայ։

Վեց — եօթը տարի առաջ, կինն ու երկու զաւակը առած՝ կը մտնէ Ֆրանսա։ Կը հասնի Փարիզ։ Կ՚աշխատի գործարաններու մէջ, յետոյ կը ձեռնարկէ կարի գործի։ Կնոջ հետ գլուխ գլխի, գրամ կը վաստկի, հող կը գնէ այդ հեռաւոր անկիւնը։ Տուն կը շինէ։ Կը հիւանդանայ։ Կը հասնի խոնայողութիւնը։ Մնացած են երկու զաւակները, մէկը աղջիկ, միւսը մանչ, մէկը 16 տարեկան, միւսը 18։ Կը ղրկէ զանոնք այն դպրոցը, ուր չեն մերժեր։ Գեղեցիկ, մէկը Կանտ, միւսը Լիէժ։ «Բարեխրակամ կազմակերպութիւն» մըն է տեղաւորեր զանոնք այդ դպրոցները։ Հայրն ալ՝ հիւանդանոց։ Տանը մէջ մայրը, մինակ։ Ո՛չ, նաեւ չորցած կատու մը եւ անօթութիւնը։Արժանուորդի եկեր էին ազգաքը։ Նոյն օրերուն, տուն է վերադարձեր նաեւ Հայրը։ «Մեռնիմ նէ, տունիս մէջ թող մեռնիմ»։ Հիւանդութիւնը, — albuminurie։ Թանինե՜ր զացին, նաեւ այս հիւանդութեամբ։ Անցեալ տարի, որքուկ մըն էր, Թուրքէն կը գրէր թէ albuminurie ունի։ Եւ ի՛նչքան ծանր էր վիճակը։ Ընկեր մը օրը օրին նկարագրեց անոր հոգեվարքը։ «Գիտի մեռնի՜մ քուրիկս չտեսած...» կ՚ըսէր ու կուլար։ Ամբողջ մարմինը — ուռած, հալած մոմի պէս։ Ու «քուրիկը» որբուհի մըն էր, Եգիպտոսի մէկ որբանոցը նետուած։ Երկու բեկորներ, որ ալ ուրիշ մարդ չունէին աշխարհի վրայ։ Մեռա՛ւ որբը, 18 տարեկան էր, մեռա՜ւ՝ կեանքը չվայելած, քուրիկը չտեսած, օտար հողի վրայ։ Կը յիշեմ, ուրիշ մը եւս, որ նոյնպէս albuminurie ունէր, դեռ երիտասարդ։ Փարիզի մէջ, ամէն բան փորձուեցաւ իրեն համար։ Անօգուտ։ Հիւանդութիւնը մեկամաղձութիւն բերաւ, եւ օր մը անմխիթարան եղաւ Երիտասարդը։

Ծանր է մեր հիւանդին ալ վիճակը։ Դուրսի դրան աղջեւ նստեր կը խօսին տղաքը, որ արձակուրդի են եկեր։ Ականջ կը դնեմ։ Հայերէն չե՞ն գիտեր, կը հարցնեմ մօրը։ Ո՛չ, քիչ մը Թուրքերէն գիտէին, ան ալ մոռցեր են, հապա թէ Թուրքերէնով ինքզինքս կրնամ հասկցնել։ «Բարեխրական ընկերութիւն» մը առաւ տարաւ, Ֆրանսացի չինեց զանոնք։ Այսպէս կը տրտնջայ մայրը։ Գիտեմ, նման «բարեսիրական» ընկերութիւններ կան նաեւ Աթրագսուրկի շրջանին մէջ, եւ ուրիշ տեղեր։ Քանի՜ քանի՜ որբուհիներ, իրենց աչքը սաեղին ծայրը՝ կ՚աշխատին օտար երդիքներու տակ, հետզհետէ մոռնալով հայերէնը, հայկական կապերը։ Եւ անթիւ որբեր, որ կորսուեցան ագարակներու մէջ. Կը նայիմ այս երկու պատանիներուն, — աղջիկը խորունկ աչքեր ունի, ջուրի պէս կապոյտ։ Գինեձօ թրթիռ մը կայ երեսներուն վրայ, թրթիռ մը, որ արբունքն է գրեր, գրեր ու գծծեր նախշեր։ Ու պզըռուն ժպիտ մը։ Մանչը ա՛լ արդէն վարդապետի կը նմանի։

Դարձեալ կը նայիմ աղջկան աչքերուն, ուր կը տեսնեմ Հողաբաւար աղջիկներու փախը, սարսափած աչքերով, Շահ Աբբասի զինուորներուն խարազանին տակ, Արաքսի եզերքներն ի վեր։ Սա կապոյտ աչքերուն եւեւ՝ Արաքսն է, որ կը թաւալի, եւ լատերն են որ կը տատանին՝ գաղթականներ նետելով օտար ճամբաներու վրայ։

Ու հիմա, ուրիշ ձեռք մըն է, որ հայ տուներէն դուրս կը հանէ երիտասարդները, կը հրէ օտար գոներէ ներս։ Հայաստանը կը պարպուի՛ ու կը պարպուի։ Կը փախին, կը գաղթեն, կը հեռանան ու կը կորսուին։

Ու ես, տխուր հիւանդտես, տառապանքի ու մահուան անկողիններուն եւեւ կը տեսնեմ պատկերը սեւ հողերուն, որոնց տակ Լէնկթիմուրը ողջ ողջ թաղեց հազարներ։ Հատիկ հատիկ ինկած էին Հայերը օտար հողերու վրայ, իրր թէ ջարդէն ազատած։ Ու հիմա ուրիշ ջարդարար մը կ՚ամայացնէ փոքրիկ Հայաստանները։

Հայոց պատմութիւնը կը նմանի տերեւաթափին։ Տերեւի պէս կը թափինք ամէն կողմ։ Հով մըն է, անգութ հով մը, որ կը վարէ ու կը քշէ մեզ։ Հիւսիս կը քշէ, յետոյ դէպ ի հարաւ կը վարէ։ Կը տեսնեմ՝ բոլորովին հեռուները կը նետէ մեզ։ Իսկ մենք գովքը կ՚երգենք այն կայսրութիւններուն, որոնք այս ու այն կողմ կը վարեն մեզ։ Ի՞նչ տարբերութիւն, երբ արդի Բուսիան, ինչպէս Շահ Աբբասը, կը քանդէ կամուրջները, որ մեզ կը կապէին եւեւի քաղմութիւններուն։ Բայց Բաբիլի բռնաքականներու և կաթոլիկներու դէմ կը կռուէր, մասամբ ներշնչուելով ռուս քաղաքականութենէն, որ կը հակէր անգլիական կամ ֆրանսական թափանցումին վրայ կիլիկիայէն դէպ ի Վան եւ ուելի վեր Խաղալիկ երէկ, խաղալիկ հիմա, եւ միշտ անզօր։

Բայց տխուր ապարէզով մը կարծես ինծի վիճակեցաւ ամէն օր ականատես ըլլալ մեր ժողովուրդին հատնումին։ Ու երբ հիւանդտեսի կ՚երթամ, աչքիս առջեւ կը պատկերանայ յամր կործումը հին մեր ժողովուրդին, անհետացումը պատմութեան մըշուշին մէջ։ Վերջի՞ն Հայե՞րն ենք մենք։ Իմ սերունդս վերջինը եղաւ ամէն բանի մէջ, — փակուեցա՜ն երկրորդական վարժարանները (հիմա հազիւ թէ քանի մը նախակրթարան ունինք) ու մոռցուեցա՜ն ազգային աւանդութիւնները։ Մեր սերունդով կը փակուի ազգային երկրորդական կրթութիւն տեսած տղոց չարքն ալ։

Ու հիմա, Մնացորդաց կոչուած այս սերունդը, մենք կը զգանք որ կը նօսրանանք, կը քիչնանք։ Այս ընթացքով, բոչա՞յ պիտի դարձնեն մեզ. Ան տուն ինչպէս չլուսինկալ, ինչպէս չլրտալ զայրալից, եղերականօրէն գեղեցիկ, տխրօրէն մեծ խօսքովը Սայըաթ Նովայի

— Ինչո՞ւ չմեռար, Հայոց ժողովուրդ, ինչո՞ւ դուն ալ չմեռար Վանի պարիսպներուն տակ, երբ անդին այնքան գեղեցիկ մահով մը կը մեռնէին Նինուէի ու Բաբելոնի ժողովուրդները, քու փառաւո՛ր դրացիներդ երբեմնի

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

:-:

Նախ քան խօսիլը՝ ձեռքերս չփելու հարկը չեմ տեսներ, որովհետեւ, փառք Աստուծոյ, ասկաւոր ներուելու չափ տաք է, եւ կոկորդս մաքրելու ալ պէտք չկայ, որովհետեւ, բաւական ժամանակէ ի վեր այնքան հաղնութի՜ւս, օդնութիւն կանչելեր.որ բոլորիս ալ կոկորդը մաքրուեցաւ.

Ուրեմն, առանց յառաջաբանի, կ՚առաջարկեմ որ մեր կրթական ասպարէզէն փառաւորի նախ՝ Գ. Տիգրան Չիթունին, եւ ապա ընկեր Լեւոն Մեսրոպը

Կ՚ենթադրեմ թէ հասկցաք պատճառը, բայց կը մտածէք թէ ինչո՞ւ համար նախապատւութիւնը Տիգրան Չիթունիին կուտամ եւ ապա կը յիշատակեմ ընկեր Լեւոն Մեսրոպը։

Աստուած վկայ, կուսակցականամ հայրենակցական նախանձախնդրութեամբ չէ որ այս պէս կը վարուիմ, այլ պարզապէս այն պատճառով որ, Նախ Գ. Տ. Չիթունին մեղանչեց, եւ ապա ընկեր Լեւոն Մեսրոպը...

Բոլորին յայտնի է թէ, բազմաթիւ ընդունակութիւններով օժտուած ու այդ պատճառով ալ անուն հանած աշակերտ մըն է Գ. Զօպանեանը։

Արդ՝ ուսուցչի մը տարրական պարտականութիւնն է, ոչ միայն այսպիսի անուանի ու ընդունակութիւններով հարուստ, այլեւ երկու սաւ երկու սուր հետ զումարել չգիտցող աշակերտներուն հետ լաւ վարուիլ, չպարժանալ, չզայրանալ, մշտապէս ժըպտիլ։

Ի հարկէ ամէնէն խելօք եւ ուշիմ աշակերտն անգամ կը չփոթի, երբ ուսուցիչը, պատահական սխալի մը պատճառով, աշակերտի երեսն ի վեր պոռայ, եւ փոխանակ ժպիտի, խրատանցումով ուղղել ուղէ եղած սխալը։

Մնաց որ, այս պարագային, սխալի խնդիր չի մնար, որովհետեւ Գ. Զօպանեանը խելօքն զգաց իր սխալը, եւ ընդունելով որ վանեցի մայրերը ո՛չ «սեւս» են եւ ո՛չ ալ խափշիկ, անմիջապէս մաքանի «Մերոցս» մէջէնն քաշեց, որպէսզի «սեւ» երեսները ճերմկցնէ...

Հարկ էր որ Տիգրան Չիթունին բաւականանար այսքանով...— Ջրաւականացա՞ւ, գրգռե՞ց այս սպառաու չփացած աշակերտին ինքնասիրութիւնը, ուրեմն թող չզաւի որ ամբողջ գասարանին առջեւ մարկարեհիւեցաւ այս «վանեցին» Վանի զաւառաբարբառի մասին գասեր առնելով... Մէկէ մը որ բնաւ Վան չէ տեսած ու Վանեցւոց հետ չէ խօսեր։

Արդ՝ կարո՞ղ ենք մեր կրթական հաստատութիւններու մէջ պահել այս «Վանեցին», որ վանեցիէն չի գիտեր.

Գալով ընկեր Լեւոն Մեսրոպին, կարելի է նոյն վճիռը տալ, որովհետեւ նոյն թերութիւնն ունեցաւ, ինչ որ Գ. Տիգրան Չիթունին։

Մարդ ենք, երբեմն կը սխալինք, երբեմն կը յաւակնինք կարծել թէ չատերու չգիտցածը մենք միայն գիտենք

Թողէք որ մխիթարուինք, այսպէս մտածելով։ Եւ արդէն քրտական առածն ալ այդ կը պատուիրէ ըսելով, «Աչխարհ՜ր չէն եւ ուրախ է անոր համար, որ ամէն ոք կը բաւականանայ իր մտածումով»։

Ընկեր Լեւոն Մեսրոպը առաւին հակառակ գործեց, չթողուց որ Գ. Զօպանեանը բաւականանար իր այն մըտածումով թէ «զիւրին է Ֆայեամի քառեակները զատել անոնց հետ խառնուած կեղծերէն»...

Եթէ ընկեր Լեւոն Մեսրոպ քիչ մը համբերատար ըլլար, անտարբերյս, ժամանակ մը վերջ, ժամանակ մը առաջուան պէս, Գ. Զօպանեանը պիտի րսէր այն, ինչ որ րսած է Բուչախի անստուեններու մասին, այսինքն այն՝ թէ «դժուար է ճշտորոշել իրապէս Բուչախի անստոմիներէն»

Համեմատութեամբ չկայ. ւ. զրգանե՞ց այս հաղարտ ու ինքնսէր աշակերտին պատուախնդրութիւնը, ուրեմն թող չզաւի, որ ամբողջ զասարանին առջեւ փարկարեհեցաւ այս պարտի քաղաքացին, պարսկերէնի մասին դասեր առնելով մէկէ մը, որ բնաւ Պարսկաստան չէ եղած, որ բնաւ պարսկերէն չի գիտեր, եւ որ սակայն գիտէ թէ «Ֆիտզճեռլտի Թարգմանութիւնը ամէնէն հարազատն է»...

Այո, այս տեսակ պարագաներու պէտք է ժպտիլ միայն.. փոխանակ զայրանալու, այնպէս պզտիկները կը չփոթին, չիմնալով զանազանել չոգզամն ու կաղամբը, ինչպէս պատահեցաւ այս տաթիս։

Այո՛,կաղամբն է որ ինքզինքը վարդ կը կարծէ, եւ ո՛չ թէ չոգզամը։ Մեր իմաստուն Հայերը կաղամբի փքածութիւնը այդպէս են բացատրած, նկատելով որ այս երկուքին միջեւ նմանութեան կապեր կան... ինչո Գ. Զօպանեանը բոլորէս աւելի աղէկ գիտէ այն՝ ինչ որ հին է եւ հինէն կուգայ... Բայց ընկեր Լեւոն Մեսրոպի իրարանցումէն կարծնցնելով իր պարզիւնը, կաղամբի փոխարէն չողզամ զործածեց, բան մը՝ որ Հայոց մէջ ընդունուած ճաշակին, Հայոց մէջ բացատրութիւն մը տալու կերպին բոլորովին արհամարհական է...

Ահա թէ ինչ տեսակ սխալներ կարող են գործուիլ, երբ մարդս ժպտելու փոխարէն կը կըռուի, ապտակներ կը տեղայ, ծէծարութիւն մը բացատրելու համար...

Մանկավարժական այս տարրական կանոնը չըմբռնելու համար, ան ընդունի... մեծամասնական ըլլալու է... Եւ որովհետեւ Գ. Տիգրան Չիթունին եւ ընկեր Լեւոն Մեսրոպը մեծամասնականներու մխիթարով, տակաւին «փալախիսով» կ՚ուզեն կառավարել դասարանը, ուրեմն, կ՚առաջարկեմ վտարել զանոնք մեր դպրոցներէն, ազատելու համար Հայոց մանկունը...

ՓԱՀԱԿ

ԼԻ-ՔՕ
(ՉԻՆԱԿԱՆ ԶԷՔԵԱԹ)

***

Առենօք, Չինաստանի մէկ փոքրիկ գիւղին մէջ կ՚ապրէր երիտասարդ ու խելացի Եանկ-Սին։

Երիտասարդ չինացին զօրաւոր փափաքը ունեցաւ իմաստութեան ակը ճանչնալու, եւ լագուարթ օր մը, թողուց «Դեղին Ջուրին» բազմարնակ քաղաքը,ուրկ ապրէր Երկնային Կայսրութեան ամենակարող արքան։

Երբ գիշերը իր սեւ պատմուճանը տարածեց այդ ժագական երկրին վրայ, ոսկեղէն պալատներու մարմարները ցոլացին բազմերանգ լամբերէն ու ջահերէն։ Ու երաժշտութեան աստուածային արձագանգները տարածուեցան հէքեաթային երկրին մէջ։ Բոլորը տեսան կայսեր մեծազօրութիւնն ու երջանկութիւնը, ու մոռցան իրենց անձնական վիշտն ու դժբախտութիւնը։

Այս հոկայ ու գեղեցիկ քաղաքին մէջ կային մեծ գրադարաններ՝ իմաստալից գրքերով լեցուն։

Եանկ-Սի իր հետ հոն բերաւ իր գեղանի ու երիտասարդ կինը, գեղեցիկն Լի-Քօ, թեթե՛ւ՝ գարնանային գեփիւռին նման։

Ան ձեռքը տալէ առաջ Եանկ-Սիի, աղքատ ու միայնակ աղջնակ մըն էր. իսկ ամուսնութենէ վերջ, իր երիտասարդ ամուսինը իրեն պարգեւած էր մեծ երջանկութիւն մը։

Ու Լի-Քօ զայն կը սիրէր իր ամբողջ հոգիովը

Եանկ-Սի սկսաւ ուսումնասիրել կեանքին իմաստալից գիրքերը։ Ու անոր իմաստութիւնը շուտով հասաւ մինչեւ արքային, որուն ամենահաւատարիմ մարդը դարձաւ ինք։

Ամենակարողն Գուստ իրենց պարգեւեց կատարեալ երջանկութիւն։ Բայց, աւա՛ղ, երջանիկ օրերէն վերջ, չա՛տ շուտ հասան եւ յուսախաբութեան ու դժբախտութեան օրերը։

Ինկաւ Կայսրութիւնը ու կիզիչ բոցերը լափեցին Կայսրութիւնը։ Ու, թանձր մուխին մէջ, մահացողները հեւացին իրենց տառապանքէն։

Ու արքային ոսկեայ գահին վըրայ բարձրացաւ արիւնարբու երիտասարդ մը։

Եանկ-Սի եւս կորսնցուց իր տխտղանները եւ հարստութիւնը և ստիպուեցաւ թողուլ այդ երկիրը ու քաշուիլ իր ծննդավայրը։

Միակ բանը, որ գինքը կը հրճուեցնէր, այն էր որ իր գեղանի ու մայիսեան վարդի նմանող Լի-Քօն միշտ մօտն էր իր տառապակոծ սրտին...։

Բայց, կնոջ սէրը վաղանցուկ է՝ կարճատեւ երջանկութեանը նման։

Երբ երկուքը վերադարձան իրենց ազքատիկ գիւղը, Լի-Քօյի մութ ու գեղեցիկ աչքերը լճացան դառն արցունքներէն։ Ու ան այս մասին անընդհատ խօսեցաւ իր ամուսնոյն։ Ու իր բառերը, թունաւոր նետի պէս, մխուեցան անոր սրտէն ներս։

Ու հետզհետէ աւելի ընկճուեցաւ Եանկ-Սի, երբ տեսաւ, որ աղքատութիւնը կը մթագնէ իր սէրը։

Օր մը, Լի-Քօ փախաւ իր հարուստ սիրահարին հետ։

Եանկ-Սի չհետապնդեց զայն ու ա՛լ աւելի նուիրուեցաւ իմաստութեան։ Առեն անցաւ ու իր մազերը ճերմկեցան, աչքերը խորացան, իսկ հոգին բիւրեղացա՜ւ։

Ապրելու մտածումը հող դառաւ ամբողջ Չինաստանի մէջ, ժողովուրդը սրռեց փչրել արիւնարբու տիրակալին լուծը։

Բոլոր ուժեղներն ու քանքարաւորները գլուխ բարձրացուցին, գտնեցին թշնամին, ու գահը բազմեցաւ ծերունին, — Եանկ-Սին

Ու, նորէ՜ն, լոյսը սփռուեցաւ մթին կայսրութեան վրայ, ծաղկեցաւ բնութիւնը ժպտեցաւ աղատութեան տակ, եւ, Եանկ-Սի, թէեւ շրջապատուած բարի մարդոցմէ, ոսկիով ու ճոխութենէ, վիշտը, սակայն սրտէն իր միայնակ սրտին։

Ան յիշեց անցեալի իր երջանիկ օրերը... որոնք արագօրէն սահած էին՝ երազներու նման...։

Լուռ ու պայծառ գիշեր մը ոսկեայ պալատին մանր դռները բացուեցան ու լեռնային ծաղկի նման գեղեցիկ Լի-Քօն վերադարձաւ ու ինկաւ իր մոռցուած ամուսնոյն ոտքերուն։

— Տէր իմ, — ըսաւ ան՝ զղջումով ու գեփիւռէ ձայնով մը, — ես կրկին քովդ եմ, գեղեցիկ մայիսեան վարդի մը նման ու ծանր՝ աչնանային զովչ օրուան մը հանդոյն ձանձրացած եմ, բայց յիշէ անցեալի կ... ջանիկ օրերը, ու նայէ իմ թարմ շրթներուս, հոն դուն պիտի տեսնես քու քաղցր համբոյրներուդ հետքերը։ Մեծ վիշտս տարիներու սիրտս բանամ մեծ ու ամենակարող մարդուն աղջեւ։ Մոխի՜ր ցանեց գէշ յիշատակներուն վրայ։ Տէ՛ր իմ, կ՚ուզեմ կրկի՛ն հրկիզուիլ քու մեծ սիրոյդ բոցերուն մէջ

— Սպասէ քիչ մը, — ըսաւ, դանդաղօրէն մտածելով, Եանկ-Սի, — գեղեցիկ Լի-Քօ ու ինծի բեր աստուածային հեղուկով լեցուն այն գաւաթը։

Երիտասարդ կինը արագօրէն տուաւ անոր գաւաթը, բայց, երբ Եանկ-Սի զայն տարաւ իր շրթներուն, ծռեցաւ եւ հեղուկը թափեցաւ գետին։

— Ժողվէ՛, կաթիլ առ կաթիլ ժողվէ ամբողջ հեղուկը ու դիր գաւաթին մէջ — հրամայեց Եանկ-Սի երիտասարդ կնոջը։

Լի-Քօ մեծ դժուարութեամբ կարողացաւ ժողվել թափած հեղուկը ու դրաւ գաւաթին մէջ, ուր մնացած էր սեւ դիրտ մը։

Ու Լի-Քօ բարձրացուց աչքերը եւ իր նայուածքը հանդիպեցաւ Եանկ-Սիի նայուածքին։

— Ու դուն, ո՜վ դժբախտ կին կ՚ուզես որ ես քեզի վերադարձնեմ սիրոյ աստուածային հեղուկը, այնպէս չէ՞...

Ու Լի-Քօ միայն այն ատեն հասկցաւ թէ որքան վաղանցուկ է երջանկութիւնը։

Թարգմ. ՍՕՍՆԱՑ ՏԻԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս գրեցինք, Մ. Քէմալ գլուխն անցած է նոր շարժումի մը. վտարել արաբերէն եւ պարսկերէն բառերը եւ նոր Թուրքերէնը ծոխացնել իսկապէս Թրքական բառերով։

Այս առթիւ, մասնագէտ մը ցեռուցեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ «Թայմզ»ի մէջ (7 Սեպտ.).—

Մուսթաֆա Քէմալի փորձը ոչ միայն յանդուգն է, այլ եւ, հաւանօրէն, աննախընթաց՝ պատմութեան մէջ։ Գարսիկներն ալ այդպիսի փորձ մը կատարած են աւելի փոքր աստիճանի մը վրայ. ուրիշ օրինակ մըն է Գերմանացիներուն փորձը՝ օտար բառերու տեղ գերմանական ածանցումներ ստեղծելու։ Բայց գերմաներէնի մէջ փոխ առնուած բառերը մեծ մասով կը վերաբերին արդի գիտերու եւ գիտութեանց, եւ բաղդատաբար փոքր է առօրեայ գործածութեան յատուկ բայերու թիւը Մինչդեռ Օսմանցի Թուրքերը հազարաւոր պարսկերէն բառեր դատ, փոխ առած են նախապէս Գարսիկներուն կողմէ փոխ առնուած բոլոր արաբերէն բառերը. այնպէս որ, թէեւ քերականութիւնը Թուրքերէն մնացած է, բայց բառարանը մեծ մասով օտար է։

Այս երկու լեզուներուն մէջ, բոլոր այն բառերը, գաղափարները որ կապ ունին զգայարանքներու եւ յուզումներու, բոլոր փիլիսոփայական, բնապատմական, պատմական, օրէնսդիտական, քերականական եւն. բացատրութիւնները գուտ արաբերէն են. եւ այսպէս թէ Թուրքերէնի եւ թէ պարսկերէնի մէջ բազմաթիւ բայեր շինուած են արաբական անուն մը, ընդհ օժանդակով մը. Մ. Քէմալ չպիտի կրնայ Թուրքերէն բառեր գտնել այս ստարածին բառերուն տեղ։ Բայց բարեբախտաբար արդի Թուրքերէնը հարուստ լեզու մըն է եւ իր հին ունի ամենէն Թրքական արձանագրութիւններ (Պայքալ լիճի շրջան) որ կը թուագրեն 8րդ դարէն եւ Ույղուր գրականութեան նմոյշները՝ 9րդ դարէն որոնք փրկուած են Կեղր. Ասիայ ... աւազներէն, վերջին 30 տարիներու ընթացքին եւ լուսաբանուած՝ եւ րոպացիներու կողմէ։

Միջին Թուրքերէնի մասին ամէնէն կարեւոր գիւտը եղած է հրատարակութիւնը հուշակաւոր «Տիվանը Լուղէթ էլ Թիւրքի» գրուած Մահմուտ Քեաշկեարիի կողմէ, լրացած 1066ին։ Այս գործին միակ ձեռագիրը գտնուեցաւ դեռ այս դարուն, եւ տպուեցաւ Պոլսոյ մէջ, 1914ին։

Այս բառարանը կը պարունակէ

ունի քան 7 հազար Թուրքերէն բառեր, բացատրուած՝ արաբերէնով։ Բացի իր բառարանական արժէքէն, բնդարձակ եւ կարեւոր տեղեկութիւններ կուտայ 11րդ դարու Թուրք ժողովուրդներու մասին։

Այս գործը ամենամեծ ծառայութիւնը պիտի մատուցանէ Թուրքերէն բառեր ճարելու համար, բայց հարկ պիտի ըլլայ փոխել Քեաշկարիի գրի առած ձեւերը, քանի որ կը պատկանին արեւմտեան Թուրքերէնի եւ 11րդ դարուն։ Այսպէս, արդէ Թուրքերէն «կէնճ» բառը Քեաշկարիին գրած է kench։

Գալով Մ. Քէմալի փորձին գործնական կողմին, պէտք է ըսել որ Թուրքերէնը, ինչպէս գերմաներէնը, բնդունակ է ածանցումներու։ Այս պատճառաւ է որ խեղճ օրինակ մըն է ցեղէկերաֆ...ի փոխարէն իրրեւ բուն Թուրքերէն յիշուած «Թէլ համբարը», քանի որ խառնուրդ մըն է լատիներէնի եւ Թուրքերէնի։

Փորձելով Թուրքերէնը մաքրել օտար բառերէ, Մ. Քէմալ պարզապէս կը գործադրէ շարժում մը, որ սկիզբ առաւ 19րդ դարու կիսուն, երբ հակազդեցութիւն մը յառաջ եկաւ արաբերէն եւ պարսկերէն բառերու անսահման գործածութեան դէմ եւ փորձ մը եղաւ դէպի ժողովուրդի լեզուն դառնալու։ Այս շարժումը նշանակալից արդիւնքներ գործած է վերջին գրականութեան վրայ, ինչպէս կը ցուցնեն, օրինակ, Խալիտէ Էտիպ Հանըմի գործերը։

Լատինական տառերու գործածութիւնը, որ սկսաւ 1928ին, Մ. Քէմալի ձեռքով, թելադրուած էր Իսն պատերազմէն առաջ։ Ես ունիմ պատճէնը կրակոտ ճառի մը, որ կը յառաջացնէ լատինական տառերու գործածութիւնը։ Այդ ճառը խօսած է Օսմ. Երեսփ. Ժողովին մէջ, 1908ին, Տօքթ. Մուսալլի Տաւաի։

Իւնէ լատիներէն այբենարանը երբեք համակրանք չէ գտած, բայց Թուրքերը հարկ զգացած են արաբերէն գրերուն մէջ տալու լատինատառ ձայնական նշանումներով։ Եւ այսպէս առաջին անգամ ըլլալով կ'ունենանք ամբողջ խոշոր Աստուածաշունչը շարուած մինչ այնպէս ինչպէս կը կարդան Թուրքերը։

Տարօրինակ է որ Թրքական նոր շարժումը կը ճգնի Թրքական ծագում տալ օտար լեզուներէ փոխառնուած քանի մը բառերու մէջ։

Այսպէս, քիւլթիւր (քըլտըր բառէն) կը կապեն cultureին (մշակոյթ) հետ։

Դժուար է մեծ չափազանցութեամբ ընդունիլ Մ. Քէմալի փորձին, որ անշուշտ պիտի յաջողի, ինչպէս յաջողեցան իր անունին հետ կապուած ուրիշ ձեռնարկները։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ ՄԸ ԵԻՍ

Կառավարութիւնը պահանջած է պարպել Գարթալի (Պոլիս) ազգ. գերեզմանատունը, իբրեւ «Լեգեալ» կէ՞ս Իրոն. Ժողովը խրագեկ ըլլալով որ գերեզմանատան ոսկորները փոխադրելու պայմանաժամ տրուած է Թաղ. Խորհուրդին, Թաղ. Ժողովին նկատառմանը յանձնած է խնդիրը։ Թաղ. Ժողովը որոշեց գերեզմանատան սեփականութեան եւ այլ փաստաթուղթերը ուղել Թաղ. Խորհուրդէն։ Դարաւոր գերեզմանատուն մըն է, ուր անհամար նշխարներ թաղուած են, նաեւ երկու քահանաներ, բազմաթիւ տապանաքարեր կան։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

— :-: —

Երուանդ Լալայեան, որ մեռաւ վերջին տարիներուս, Երեւանի գիտութեան եւ արուեստի կաճառին կողմէ 1926ին, ամառը, Կոտայք ղրկուած էր՝ ուսումնասիրելու շրջանին տեղագրութիւնը եւ հնագիտութիւնը։ Այդ առթիւ Լալայեան պատրաստեց 3 հատոր գիրք։

Կոտայք կը կոչուի Երեւանի գաւառին հիւսիս-արեւելեան կողմը, Թուրքերէն կը կոչուի Ղըրխ-Բուլախ, որովհետեւ Բաշ գիւղին կը բխին քառասուն աղբիւրներ։ Կոտայք ունի 33 գիւղ, որոնց մէկն է Քանաքեռը։ Բնակչութեան թիւն է է 21.643, որուն 10.223ը այր, 10820ը կին։ Մեծ մասը հայերն են. 930ը Ասորի, 400ը Թուրք, 230ը Քիւրտ, 100ը Պարսիկ։ Քանաքեռ, Զըյթէ, Մհուր եւ Պողնի գիւղերուն բնակչութիւնը բնիկներէ կը բաղկանայ։ Գաղթականները եկած են Սալմաստէն, Խոյէն, Դիադինէն եւ, վերջին պատերազմին, Թրքահայաստանէն։

Լալայեան այս բնակչութենէն քաղած է 43 հէքեաթ, 394 քառեակ։ Այդ երգերը եւ հէքեաթները նորահիւս բաներ չեն, ընդհանրապէս գաղթականներն են որ իրենց հետ բերած են ժողովրդային այդ բանահիւսութիւնները։ Ահա հրաշալի երգ մը սիրոյ.—

Էս ծմալ եղնէք քու սիրուն,
իմալ մոզրէ մոմ դէմ գոլուն,
Հալենք խառնւենք եմնմ գետերուն,
եղընէք՝ եգենք դէմ աղբրներուն,
ըն վախտ որ տիւ ջուր իգէր,
Դիգընեք մըջ կժերուն,
ըն ժամ որ փէշըդ դընէր,
փափուենք շամամ ծծերուն,
ըն գամու որ տիւ խմէր
նըմէյի մըլթամ ծծերուն։

Կամ նոյնքան գեղեցիկ սա գովերգը, զոր երիտասարդ մը կ'ուղղէ իր սիրականին.—

Քումդ ծակատ որ ես կ'ասեմ,
Չիրինդի մեյդանի նման ի,
Քումդ ընքւեր որ ես կ'ասեմ,
Ղալմի քաշածի նման ի,
Քումդ աչքեր որ ես կ'ասեմ,
Պիլոր շուշի նման ի,
Քումդ քթիկ որ ես կ'ասեմ,
Ոսկեթան սիսեռի նման ի.
Քումդ բերան որ ես կ'ասեմ,
Ժամուան խորանի նման ի,
Քումդ ակռներ որ ես կ'ասեմ,
Սադաֆի մուրի նման ի,
Քու բամի որ ես կ'ասեմ,
Ղարըցի դամիշի նման ի,
Քու ծամեր որ ես կ'ասեմ,
Ջամբուրի Թելի նման ի,
Քումդ մէջկունք եր ես կ'ասեմ,
Խանջըլի բռան նման ի,
Քումդ Թեւեր որ ես կ'ասեմ,
Բամբըկի քոլաձի նման ի,
Քումդ մատներ որ ես կ'ասեմ,
Կաթոսլի մոմի նման ի։

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Խումբ մը իտալացի գրողներ հրապարակ հանած են գրական նոր դպրոցի մը, Virisme. յայտարարութիւնը, որկը կրէ միայնթուական եւ տեղ, Միլանօ, Մայիս 1932, Ֆաշական Ժ. Թուականին։ Ահա հատուած մը այդ յայտարարութենէն.—

Անհրաժեշտ է, որ արուեստները կենդանանալու համար, համապատասխանին դարուն ոգիին։ Բայց նոյնքան անհրաժեշտ է, որ Իտալիա, տիեզերքի արուեստի վարպետը, տեղ չտայ ձեռաց, հեւանդ եւ նահանջական արդիապաշտութեան։ Սենսուալականութիւնը, խեղացական նահանջականութիւնը, յանկարծագրութիւնը (improvisation), գերական արհեստին մասին ադիտութիւնը, ակամայ սխալումը, ապուշ արտասովորութիւնը (excentricité) քրանիկ հիւանդութիւններ են, որոնց տուածը կարգ մը տխմար քննադատներու կողմէ արդիապաշտութիւն կը կոչուի։

Անկասկած յանձնապաստանութեամբ մը չէ, որ մենք virisme կը կոչենք մեր դպրոցը։ Այս բառը, որուն կազմութեան մէջ կը միանան vis եւ vir համեմական երկու բառեր, կը նշանակէ միաժամանակ ուժ որ կը ծամոզէ, անձնականութիւն որ ուժեղ է.

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

«Սիոն» (սեպտեմբեր) կը հաղորդէ.—

Ուսումնական Ժողովի որոշումին համաձայն, ձեռնարկուեցաւ տպագրութեանը Դուրեան Եղիշէ Պատրիարքի «Պատմութիւն Հայ Մատենագրութեան» երկին, որ առաջադրուած «Ամբողջական Գործերուն առաջին հատորը պիտի կազմէ. Գործը պիտի բաղկանայ 3 մասերէ — 1) Մատենագրական խնդիրներ ու երեւոյթներ, 2) Կենսագրական ծանօթութիւններ մատենագիրներու կեանքէն, եւ նմոյշներ անոնց գործերէն, 3) Ցանկեր, որուն մէջ պիտի փնտռուին հայ մատենագրութեան վերաբերմամբ իր պատրաստած բայց Թերի մնացած զանազան ուսումնասիրութիւններ։ Մատենագրութեան պատմութիւնը կը հասնի մինչեւ ԺԹ. դար։ Ցետոյ կարգով հրատարակութեան պիտի տրուին Հայ Դիւցաբանութիւնը, Հայոց Ազգ. Պատմութիւնը, Կրօնից Պատմութիւնը, ինքնագիր եւ Թարգմանածոյ տաղերը ու անտիպ քերթուածներու հաւաքումը, բանասիրական եւ քննական տեսական զանազան ուսումնասիրութիւններ։

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

Գրած էինք Թէ Ռ. Մամուլեան Փարիզ կը գտնուի հիմա։

Ռընէ Մէն, «Փարի Սուարի մէջ կը խօսի հայ արուեստագէտին մասին

Նրբահասակ, գանգուր եւ սեւ մազերով։ Հանդարտ կը ծխէ, երբ Եւրոպայի համեղ ճամբորդները կը հրբեն զինքն ու կ'անցնին։ Ան Ֆրանսա եկած է առանց կանխորոշ ազդակ եւ բեցլամ ընել տալու, առանց ցարտասագարի։ Իր փառքը կը բաւէ իրեն։ Զորս ժապաւէնը բաւական եղաւ իրեն հանելու համաշխարհային համբաւի։

Հայ մըն է Ռ. Մամուլեան, հայ մը, որ աշխարհի շրջանն ըրաւ, մեկնելով իր գիւղէն Մոսկուա, Պերլին, Փարիզ, Լոնտոն ու Հոլիվուտ։ Համեստ արուեստագէտ մըն է ան, որ կ'աշխատի արուեստին եւ իրեն համար։

— Եկայ հանգստանալու համար։ Քանի մը շաբաթ պիտի մնամ հոս Փարիզի մէջ ու Լոնտոն. յետոյ Միջերկրականի եզերքը։ Նոյեմբերին Հոլիվուտ։

Մամուլեան կը պատրաստէ երկու նոր ֆիլմեր։

Մամուլեան Ֆրանսայի օրագրային հետ խօսակցութեան ընթացքին քննադատեց ֆիլմերուն ֆրանսերէնի վերածման ձեւը։ Ցետոյ խօսելով անտեսական տագնապին մասին, որ կը տիրէ նաեւ սինէմայի աշխարհին մէջ, Մամուլեանը կարծէ Թէ այս դագարը պիտի նպաստէ նոր ուժեր առնելու, շարժանկարին աւելի փայլուն ապագայ մը շնորհելու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՈՆ, 7 Սեպտ.— Օրուան տընտեսական հոգերուն հետ մասնաւոր տեղ մըն ալ կը գրաւէ, փոքրիկներուն, երիտասարդներուն այլասերման անխուսափելի վտանգը։

Անցեալ տարուան ընթացքին, «Յառաջ»ի բացած հարցարանը «այլասերման վտանգին դէմ», արձագանգ չգտաւ այնքան որքան կը սպասէինք։ Իբրեւ գործ մէջտեղ եկաւ Լիոնի Արարկիրի Միութեան դպրոցը, Լիոնի մէջ առաջինը որ շարունակուեցաւ մինչեւ հիմա։ Փոքրիկներուն թիւը զգալապէս բարձրացաւ 15էն 20—25ի։ Այժմ արձակուրդի մէջ են։ Կ'իմանամ որ 1932—1933ի շրջանի համար պիտի առնեն նաեւ ոչ Արարկիրցի փոքրիկներ։ 1931—1932ի շրջանին փոքրիկներուն յառաջդիմութիւնը հրապարակաւ հաստատելու համար, դպրոցի յանձնախումբը սարքած էր դաշտահանդէս մը։ Ներկաները իրենց համակրութիւնը եւ քաջալերանքի խօսքերը ըրին տեղին վրայ։ Փոքրիկները շատ յաջող կերպով արտասանեցին, երգեցին ո. պարեցին։ Դպրոցի ուսուցչական կազմը, մասնաւոր հոգ տարած էր հայերէնի, հայոց պատմութեան, Թուաբանութեան եւ քերականութեան։

1931ին երբ սոյն դպրոցը կը բացուէր, Միութեան հովանաւորութեան տակ, անոր կողքին բացուեցաւ նաեւ չափահասներու համար, ֆրանսերէնի դասընթացք մը ուսուցիչ ունենալով Գ. Մ. Միքայէլեանը։ Դժբախտաբար վերջինը հազիւ քանի մը ամիս շարունակուեցաւ, եւ աշա գոյութիւն չունի 7—8 ամսէ ի վեր։ Փակման պատճառները մութ կը մնան ինծի։ Որքան գիտեմ դպրոցին բոլոր պիտոյքները կը հոգար Միութիւնը .

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան եւ իր նախկին նախագահ Գ. Գ. Կիւլպէնկեանի աջակցութեամբ, 1931-32 տարեշրջանին, կարելի եղաւ արդիւնաւոր տարեշրջան մը բոլորել, հայերէն սորվեցնելով 250է աւելի հայ մանուկներու։ Այս աշակերտներէն մօտ 60 հոգի կազմած են «Սիփան» անուն երգչախումբ մը, ղեկավար ունենալով Գ. Ց. Կիւլէսէրեանը։

Դասընթացքները բաժնուած են երկու մասի, գիշերային եւ ցերեկային։ Բշ., Գշ. եւ Ուշ. երեկոները, ժամը 7էն 9.30, rue Robraireի ֆրանսական վարժարանին մէջ։ Կը տրուին հայերէն, ֆրանսերէն եւ ազգ. պատմութեան դասեր։ Ֆրանսերէնը չափահասներու համար կ'աւանդուի ֆրանսացի ուսուցիչներու միջոցաւ, իսկ մասնաւոր դաս առնել փափաքողներուն համար նոյնպէս կը արամադրուին առանձին ուսուցիչներ։ Ցերեկուան դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Place Guichardի ֆրանսական վարժարանի աջ քեյանց բաժնին մէջ։ Կ'աւանդուին նոյնպէս հայերէն, ֆրանսերէն եւ ազգ. պատմութիւն, Դշ. և Ուբ. օրերը, ժամը 4.30էն մինչեւ 6։ Լիոնի արուարձան Montchatի մէջ եւս ունին փոքրիկներ, որոնց կ'աւանդուի հայերէն եւ Հայոց Պատմութիւն։ Այս աշակերտները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.—

Rue Robraireի վարժարանը 10էն 34 տարեկան, բաժնուած է երեք դասարաններու, Ա.— Տաղկացի բաժին (Քերական), Բ.— Միջին կարգ (Բ. Միսաքեան), Գ.— Բարձրագոյն կարգ (Բ. Պանձարեան)։

Place Guichardի վարժարանին մէջ դարձեալ գրեթէ նոյն տարիքներու մէջ, Ա.— Քերականներու կարգ, 18 հոգի երկսեռ, Բ.— Միջին կարգ, 19 հոգի երկսեռ, Գ.— Բարձրագոյն կարգ, 12 հոգի երկսեռ։

Montchatի վարժարանին մէջ, մասնաւոր հետեւողներով միասին։ Ա.— Քերական, 15 հոգի երկսեռ, Բ. — Միջին կարգ, 13 հոգի երկսեռ, Գ.— Բարձրագոյն կարգ, 10 հոգի երկսեռ։

Տարեշրջանին յունուար 3ին, ապրիլ 10ին եւ յուլիս 30ին սարքուած են ծնողական եւ աշակերտական հանդէսներ, փայլուն արդիւնքներով։ Կրթական գործին իր ժամանակցութիւնը բերած է Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը։

Արդեօք երկու Միութիւններուն կենդանի գործը օրինակ չպիտի՞ հանդիսանայ իրենց նման քառասունէ աւելի Միութիւններու...

Թ. Նորլեր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Կը կղպէր ու միայն դուռը, այնու...

— :-: —

Անօրինակ դէպք մը կը գրաւեցնէ Փարիզի ոստիկանութիւնը։

Նախկին ոստիկան մը նկատած էր որ իր գրացիներէն մէկը անխնայ կը ծեծէ եւ կղպանքի տակ կը պահէ իր կինը։ Աւելի օր, մինչ նոր կուգէ մը տունէ կ'ունենար, լսեց որ դռնապանուհին կը պոռայ.

— Բաներ կան որ մարդ չունին անգամ չըներ ... այս ինչ անխիղճ մարդ է ...

Մինչ նախկին ոստիկանը կ'ուզէր օգնութեան հասնիլ, կինը փախաւ եւ ոստիկանատուն ապաստանեցաւ։

Ամուսինը, Թիթեղագործ Լէֆիւռ, գնաց հոն պահանջելու։ Սէն Ժէրմէնի ոստիկանապետը երկար հարցաքննութեան մը ենթարկելով գրացիները, հարկ զգաց վար դնել Թիթեղագործը։ Ցետոյ խուզարկութիւն կատարուեցաւ տան մէջ, եւ գտնուեցան շարք մը խոշոր կղպանքներ, որոնցմով Թիթեղագործը կը կղպէր սենեակին դուռը, կինը բանտարկելէ յետոյ։

Ոստիկանապետը գտաւ նաեւ... զգաստութեան գօտի մը, նման անոր որ կը գտնուի Քլիւնիի Թանգարանին մէջ եւ զոր նախանձոտ ասպետները կը կապէին իրենց կիներու մէջքին, որպէս զի չնուէին, իրենց բացակայութեան միջոցին։

Թիթեղագործն ալ այդպէս կ'ընէ եղեր...

Ահա Թէ ինչ կը պատմէ Թիթեղագործին կինը, 23 տարեկան մանկամարդուհի մը.

— Մէկ տարի առաջ ամուսնացայ այս մարդուն հետ։ Սկիզբէն իսկ, վայրագօրէն նախանձոտ էր։ Օրէ օր կը սաստկանար նախանձը։ Առանց որ եւ է պատճառի կը նախանձէր բոլորէն։ Ոչ միայն սենեակիս դուռը կը դոցէր բանալիով, գործի գացած ատեն, այլ եւ նիզ մը եւ երկու կղպանք դրած էր վրան։ Եւ այսպէս բանտարկուած կը մնայի մինչեւ իրիկուն։

Անցեալ յունիսին առիթեց նաեւ ըզգաստութեան գօտի մը կապել, արտօնելով դուրս ելլել։ Տարաւ գեղարան մը, չափը առնել տուաւ, եւ գրամն ալ ես վճարեցի։ Ճարահատ համակերպեցայ։ Բայց օրէ օր սարսափելի կը դառնար կեանքս եւ երէկ փախայ։ Վերջապէս փրկուեցայ տառապանքէս։ Կը կարծեմ Թէ ամուսինս խենդ է, որովհետեւ իր նախանձէն զատ, անբնական արարքներ կը գործէր վրաս։

Ոստիկանութիւնը այնպիսի մանրամասնութիւններ քաղած է որ Թերթերը չեն համարձակիր հրատարակել։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

— :-: —

Հ. Մ. Հ. Մ-ի ֆուտպոլի ցանձնախումբը անցեալ կիրակուան փորձի մրցումին կազմեց Ա. խաղն եւ պահեստի խումբերը։ Ասկէ առաջ կազմած էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ-ի «Մասիս» խումբը որ կանոնաւոր մրցումներ կը կատարէ։ Դիմումներու շատութեան պատճառով, մտադրութիւն կայ ընդգրօրդ կանոնաւոր խումբ մը եւս կազմելու, wanderers անունով։

Ա. խաղն խումբերը, այսօր, կիրակի կը մրցին F. C. Levalloisի ծամապատասխան խումբերուն դէմ։ Իսկ պահեստի խումբը կ'երթայ մրցելու փարիզէն 90 քիլօմեթր հեռու, Vernon քաղաքի Ա. խումբին դէմ։

Նոր կազմուելիք խումբերու արձանագրուիլ փափաքողները պէտք է դիմեն ֆպտունիի, 12, Passage de Caire, Paris։

Ֆուտպոլի Ցանձնախումբ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ միջանով։

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Բակին ձախ կողմը քարէ սանդուղներով կը բարձրանար ճեմելիք մը, որ ամբողջապէս բակը կը դիտէր։ Ճեմելիքէն անդին էր ննջասենեակը եւ ուրիշ սենեակ մը եւս։ Գարմէնը կանգնած էր ճեմելիքին դէպ ի բակը դիտող մասին, երկաթեայ ձողերուն յենած. Զափազանց դեղնած էր ու հեգնական դէբքով վարի բազմութիւնը կը դիտէր։ Ոստիկանները եւ Քիւրտերը չհամարձակեցան վեր ելլել. «Հրամեցէք վա՛ր իջէք», ձայն տուաւ ոստիկանը։ Գարմէնը միեւնոյն հանդարտութեամբ վար իջաւ։ «Ի՞նչ է ձեր անունը», հարցուց ոստիկանը. «Իմ անունս Եուսուֆ է», պատասխանեց։ «Ձեր անունը Եուսո՞ւֆ է» կրկնեց ոստիկանը. «Այո՛, իմ անունս է, իսկ միւս անունս Գարմէն է (ափէէր խմբի Գարմէն տէր), պատասխանեց ան.

Քիւրտերը մօտեցան եւ մտերմական խօսակցութեան մը սկսան իրեն հետ, Թէ իրենք ճանչցած էին զինք առաջին օրէն իսկ, Թէ ի՛նչպէս կրցած է հոն գալ եւ Թէ ինչո՞ւ մօրուքը ածիլած է հիմա։

Ոստիկանները մեր երկուքը բռնելով դուրս հանեցին. տունէն մինչեւ փողոցին երկայնքը լեցուած էր։ Մենք ճեղքելով անցանք. ձգելով բազմութիւնը մեր ետեւ։ Մինչեւ կառավարատուն, որ բաւական հեռի էր մեր տունէն — ընկերացան մեզի եւ ամէն բոլլարփոխին բազմութեան աւելնալը զգալի էր։ Ընդհանրապէս Քիւրտեր էին։ Բոլորին դէմքերուն վրայ կը նշմարուէր ոճրագործներու յատուկ ճիւաղային ուրախութիւն մը, կարծես մեծ յաղթութենէ մը դարձած ըլլային.

Ոստիկաններէ շրջապատուած մենք կը յառաջանայինք հանդարտ քայլերով դէպ ի հոն, Ուրֆայի կառավարատունը, ուր հազարաւոր Հայերու խողխողման գիւային ծրագիրը դարբնուած էր։ Որով՝ ոչ մէկ յոյսի նշոյլ կը ծագէր մտքիս մէջ, այլ մահը շալկած կ'ընթանայինք, առանց մեր ետեւ նայելու....

Կը փափաքէի հիմա տեսնել այդ միեւնոյն քիւրտ բազմութիւնը եւ իրենց հետ խօսիլ, Թէ՝ այն հայ գլուխներն ու արտերը որ անոնք կը փչրէին անյագաբար, չէ՞ որ ապագայ հայ ու քիւրտ ցեղակիցներու եղբայրութեան ու ազատութեան համար պիտի բաբախէին, հիւծելով ամուր պատուար մը Թուրք բռնակալութեան դէմ։ Թէ եւ հիմա հասկցան իրենց սխալը, բայց աւա՜ղ որ ուշ էր արդէն. քանի որ առանձին մնալով, իրենք ալ ինկան Թուրքին ճանկերուն....

Մտանք կառավարատուն, ուր չուրջանակի նստած էին քօմիսէրները. անմիջապէս մեզ հարցաքննութեան ենթարկեցին։

— Ի՞նչ է ձեր անունը, ուղղելով հարցումը Գարմէնին։

— Անունս Եուսուֆ է, միւս անունս Գարմէն։ Պատասխանեց ան։

— Ո՞ր քաղաքէն էք։

— Վոյ քաղաքէն եմ։

— Պատերազմէն առաջ ո՞ւր էիք եւ ինչո՞վ կը զբաղէիք։

— Իթթիհատի եւ Դաշնակցութեան որոշումով, Պիթլիսի եւ շրջանի դպրոցներուն տեսուչ կարգուած էի։

Անմիջապէս զիս քովի սենեակը փոխադրեցին։ Մինչեւ իրիկուն ու գիշերը հարցաքննեցին։ Այդ գիշերը բանտարկուած մնացինք մինչեւ կէս օր։ Ապա զիս կանչեցին, երբ ան մեծ բանտը փոխադրուած էր։

Բարեբախտաբար Ուրֆայի կառավարութիւնը տեղեակ չէր Հալէպի Տիվանը Խորֆինէն ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած ըլլալուս։ Ինծ հարցաքննեցին Թէ այդ մարդը կը ճանչնայի՞ ասկէ առաջ եւ ի՞նչ անունով։ Պատասխանեցի Թէ, Ուրֆա գալս մէկ շաբաթ եղաւ, որով մէկ շաբաթ է որ զայն կը ճանչնամ, ինչպէս ուրիշներ՝ ես ալ Եուսուֆ անունով ճանչցայ զայն։

«Ինծի նայէ, աղաս, շիտակը խօսէ, այս տեղին Ուրֆա կ'ըսեն, հոս մէկ խօսքով մարդը կախաղան կը հանեն, որով եթէ կ'ուզես ազատիլ, եղածը խօսէ», ըսաւ նախագահը։ Առաջուան տուած պատասխանս համարձակօրէն կրկնեցի։ Կարգ մը հարցումներ ալ վերջ ձգեցին զիս, ինքնութեան թուղթս եւ վկայագրներս վար դնելով։

Հալէպցի ըլլալս, Գարմէնի հետ որ եւ է առնչութիւն ունենալուս կասկածը մեղմացուցած էր, մանաւանդ ձեռքիս վկայագրները, որոնք անկէ առաջ զինուորականութեան կողմէ անուղղակի միջոցներով ձեռք բերած էի, մեծ չափով ինծ նպաստած էին։ Բայց ուր որ երթայի, գաղտնի ոստիկաններ կը հետապնդէին զիս։

Ինձմէ վերջ կանչուեցաւ յանձնառուն, բացատրութիւն տալու Գարմէնի մասին եւ իր պայուսակէն Գարմէնին վերաբերեալ ինքնութեան թուղթեր գտնուած ըլլալուն համար զանազան անուններով. քանի որ մեզ բռնելէն վերջ, տունը սաստիկ խուզարկութեան ենթարկած էին, գրաւելով մեր ամբողջ գոյքերը։ Հակառակ որ յանձնառուն հարցաքննութենէ վերջ վար դնելու հրաման կար, ան իր մէկ ճարպիկ ժեստով, «բանակին զինուորական փոխադրութեան պատասխանատուն ըլլալով, առանց զինուորական բարձր հրամանատարութեան հրահանգին, չէ կարելի վար դրուիլ» բռնելով դուրս կ'ելլէ։ Այդ ազդեցութեան տակ քանի մը ժամ չահելով կը փախչի Ուրֆայէն։

Նկատելով որ մեր գիրքը խախտած ու վտանգուած է, Գարմէնին ազատման յոյսն ալ չքացած, կը մնար Գարմէնին կերակուր ղրկելու խնդիրը, որ արդէն առաջին օրէն իսկ կարգադրուած էր, հայ խոհարարի մը միջոցաւ, որով՝ իմ Ուրֆա սպասելս խելացի գործ մը չէր։

Ամբողջ գիշերը անքուն անցուցի, զգեստներս չէի հանած։ Գարմէնի դէմքը իր անբացատրելի Թախծութեամբ, տպուած էր մտքիս մէջ անջնջելի կերպով։ Կը մտածէի Թէ՝ ինչո՞ւ այսքան յամառութիւն։ Գէթ վերջի պարագային, երբ ես եղելութիւնը տեղեկացնել եկայ, ան դեռ ազատ էր, կրնար փախչիլ, փորձառու էր, ինչո՞ւ ունեցաւ այդ ոչխարային գիրքը ու սպասեց դահճին։ Այս եւ այսպէս անթիւ հարցումներ ու կասկածներ կ'անցնէին մտքէս ու չէի կրնար ինքզինքս հանդարտեցնել։

Առաւօտներու միահամուռ կանչը լուսաբացին աւետիչն էր. գարնանային զով հովը կը խուժէր պատուհանէն ներս, զովացնելով գիշերուան տագնապած գլուխս։ Վերջապէս հասայ հոն, ուրկէ գիշերուան կասկածներս կը փոխուէին Գարմէնի իր ընկերներուն հանդէպ ցոյց տուած վսեմ անձնազոհութեան մը պատկերովը...։

Հ. Տ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ

Ճափոնական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբի տեղեկագրին ամփոփումը։ Համաձայն իր քաղած տեղեկութեանց, յանձնախումբը անկարելի կը գտնէ վերահաստատել Մանչուրիոյ նախկին վիճակը։ Չընդունիր նաեւ այդ. նահանգը Ճափոնի կցելու տեսակէտը։ Այլ կը յանձնարարէ որ Մանչուրիան ինքնավար պետութիւն հռչակուի, Չինաստանի անուանական հովանաւորութեամբ, բայց Ճափոնցի խորհրդականներով։ Ցետոյ, կը թելադրէ որ Մանչուրիան ապառազինուի եւ ոստիկանութիւնը օտար մարզիչներու հրամանին տակ դրուի։ Մանրամասնութիւնները ճշդելու համար, կ'առաջարկէ որ բանակցութիւններ կատարուին Մանչուրիոյ, Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ, աջակցութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած հղիսորդներու։ Գալով Ճափոնի պատասխանատուութեան, յանձնախումբը կը հաստատէ թէ ճիշդ է որ Ճափոնցիներ մասնակցած են Մանչուրիոյ նոր պետութեան հաստատման, բայց կառավարութիւնը պատասխանատու չէ այդ ձեռնարկին համար։ Ցետոյ, յանձնախումբը կ'ընդունի Մանչուրիոյ ռազմագիտական կարեւորութիւնը Ճափոնի ապահովութեան համար։

Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մջօ խումբը վաղը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին՝ Գարուտուբիշ ներկայութեան։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ
Այսօր Կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին
Միութեան սրահը, 63 բիւ տը լա Ռէփիւպլիք
Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Մուտքը ազատ է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)
Շուրջ 500 էջ եւ 80 պատկերներ
Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.։ Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար։ Դիմել՝ L. Tadévossian, Դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16)։

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
Ղեկավարութեամբ դերասան
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ

(Դրամ 3 արար)

Հեղինակ՝ Լ. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սեթ Թորոսեան, Ս. Մաքսուստեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ։

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էսիլ Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ։

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 9ին Տէսինի մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Ալէքսանդր Մօրժ, (Աօրի) ծնած Ուրֆիա։ Ֆրանսա կը գտնուի 1924էն ի վեր։ Կ'աշխատէր Մարսէյլ և Ալիս Գար։ Իր մասին լուր տուողին լաւ վարձատրութիւն։ Իմացնել իր եղբօր՝ M. George, Café-Restaurant, Il de France, 4 Place Hôtel de Ville, Cannes (A-M)

Ակնեցի Տիկ. Աղնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիամ եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Ալիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օսօս Այա Սոֆիա, Մօլլա Գաղչէ, Սելանիկ։

— Կը փնտռուի Ռաչ Գաղալեան Տէր Գրիգորեան (Ախլաթի Կաժաւրչ գիւղացի)։ 1915ին 10 տարեկան հասակին Թուրքերը տարած են Ուրֆա։ Կը կարծուի թէ ապաստանած է Առաբներու մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մեսրոպ Տէր Գրիգորեանի, 77 rue Villebois-Mareuil, Asniéres Seine.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

13 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1981 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆՈՐԷՆ ԿԱՐԴԱԼ

Էապէս հայկական, անյեղլի եւ անբուժելի ախտ է՝ խօսքի տակ չմնալու մարմաջը:

Վերջին ապացոյց՝ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագրականը (10 սեպտ.):

Սեպտեմբեր 7ին խմբագրական մը գրեր էինք, արտատպելով այն լուրը թէ՝ անորոշ ժամանակով յետաձգուեր է Պուլկարիոյ ներգաղթը, որ նախատեսուած էր մէկ տարի առաջ: («Մէկ տարի օրօրելէ յետոյ»).

— «Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ ներգաղթ չպիտի կատարուի Պուլկարիայէն: Գոնէ երկար ատենի համար:

Ամբողջ մէկ տարուան ընթացքին, միայն Ցուսաստանէն փոխադրուեցան 4500 հոգի, չորս կարաւաններով: Անհամբեր սպասողներ շատ կան, հինգերորդ եւ վեցերորդ կարաւաններու համար: Բայց, ոչ մէկ նախնական քայլ որ յոյս ներշնչէր: Ամիսներ կ'անցնին եւ եկածը ձմեռ է»:

Եւ այս առթիւ, շարք մը խորհրդածութիւններ:

— «Ամէն պարագայի մէջ, ներգաղթի յոյս եւ հնար չենք տեսներ այս ձմեռ: Իսկ Ցուսաստանի եւ Պուլկարիոյ թշուառներր այլ եւս ուժ չունին դիմանալու»:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը հարեւանցի կարդալով մեր գրածը, կամ խեղաթիւրելով նախադասութեանց իմաստը, վայրկեան խօսքեր կը չարէ, պարզապէս իր մտքին մէջ գամուած մտածումներ արժեցնելու համար:

Եւ խօսքե՛ր, խօսքե՛ր՝ Դաշնակցութեան ու «Յառաջ»ին դէմ:

Կրկնելու համար՝ տարիներէ ի վեր ծամուած հէքեաթ մը, — դուք դէմ էք ներգաղթին:

Ձեր ընկերները պայքար մղեցին ներգաղթողներու տրամադրութիւնները փոխելու:

Ձեր թերթերը աճապարեցին հրատարակութեան տալ Հայաստանէն հասած «գոյժ»երը՝ գաղթականներու «դժոխային» կացութեան մասին:

Այլ եւ՝ հրատարակուեցան «Հայաստանէն դէպ ի Թուրքիա փախչող քանի մը Նախիջեւանի որբերու անվերջանալի թղթակցութիւններն ու խմբանկարները»:

Ինչպէս կը տեսնէք, անբաւ են մեր մեղքերը:

Մանաւանդ որ, այսօր ալ ունինք փախուստի դէպք մը — չորրորդը: Տասը որբեր ապաստաններ են Թաւրիզ, թշուառ վիճակի մէջ:

Մեր մեղքը ծա՞նր է նաեւ անոր համար որ, թղթակցութիւնը տպեր ենք, առանց ռամկավար պաշտօնաթերթին հաւանութիւնն առնելու, նախապէս:

Բայց, վերջապէս, ո՞ւր պիտի յանգի ձեր այս միակողմանի հովանաւորութիւնը, եղբա՛յր «Ապագայ»:

Պատմե՞նք ձեզի, թէ Դաշնակցութիւնը ոչինչ բրած է ներգաղթը խափանելու համար:

Ըսե՞նք թէ՝ դաշնակցական թերթերու հրատարակած հինգ-տասը նամակներուն փոխարէն, հարիւրաւորներ կան Ցուսաստանի մէջ, գաղթողներու ազգականներուն քով, տասն անգամ աւելի վրդովիչ: Բայց եւ այնպէս, մնացողներն ալ կ'երթան: Պիտի երթան, քանի որ ուրիշ ճար չունին:

Կրկնե՞նք բարձրաձայն, թէ՝ Գ. Շահվէրդեան եւ ընկ. զզուելի «չանթաժ»ի մը վերածեր են ներգաղթը: Եւ նոյն իսկ ձեր ընկերներուն վկայութեամբ, յաճախ բուն թշուառները զոհուած են աճուրդին:

Եւ երբեւ հետեւանք, ահա Պէչ Չինարը, Հարմանքէօյը, եւ ամբողջ Տրամա՝ 1200 արձանագրութիւններով:

Ու որբերը, — Մակեդոնիոյ լեռներուն վրայ, օրական 15 տրախմիի (2ուկէս ֆրանք) գործ մուրացող որբերը…

Ի՞նչպէս համոզենք ձեզ թէ՝ քրէական ոճիր է, ամբողջ մէկ տարի օրօրելէ յետոյ, յանկարծ երեսի վրայ ձգել Պուլկարիոյ մէջ արձանագրուած թշուառները, — գոնէ առաջին հազարը: (Եկածը ձմեռ է, մի՛ մոռնաք):

Ու վերջապէս, դուք ո՞ր տրամաբանութեամբ, ո՞ր մարդկային մտածումով կը պահանջէք որ, հրատարակութեան չտրուին հինգով — տասնով փախչող որբերու պատմութիւնները:

Քա՛ր ըլլար, կը ճաթէր, պայթե՛ր:

Դուք Արաքսի ափը կեցած պարսիկ ոստիկանին չա՞փ ալ սիրտ չունի՞ք, որ չէք հանդուրժեր, որպէս զի աշխարհ իմանայ բանտէ բանտ ինկած, լեռնէ լեռ թափառական, եւ յետոյ Արաքսի ջուրերուն յանձնուած երիտասարդներու սատակումը…

Դաշնակցութի՞ւնն է որ կը սարքէ այս փախուստները: Դաշնակցական թերթերու խմբագիրնե՞րը կը թխեն այս թղթակցութիւնները, — այնքան եղերական եւ ըմբոստացուցիչ:

Ինչո՞ւ պարտք կը սեպէք անմիջապէս արձանագրել Պոլսոյ մէջ, հայու մը տունէն կատարուած գողութիւն մը, կամ Լիոնի մէջ պատահած արկած մը, բայց սուտ խենդ կը ձեւանաք, երբ չորս անգամ իրարու վրայ հայ երիտասարդներ կը փախչին Երեւանէն, մահը աչք առնելով:

«Դիպուած եւ Փարխեցուած»… Մե՞նք թէ դուք:

Հայաստանի անտանելի պայմաններուն, հալածանքներու, բանադրաւումներու, փախուստներու մասին ուրիշները աւելի շատ բան գիտեն ու կը պատմեն քան մենք: Երեւանէն աւելի շատ մարդ կը հանդիպի ձեզի, քան մեզի: Նոյն իսկ ձեր իրազեկ ընկերները խորին վրդովումով կը բողոքեն ձեր դիւանագիտական լռութեան, ձեր կեղծիքին դէմ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐԵՒ…

Սովորութիւն եղած է ծաղրել ինչ որ կ'ընեն Թուրքերը

Ի հարկէ, ծաղրելի բաներ ալ շատ ունին ինչպէս երէկուան, նոյնպէս այսօրուան Մէհմէտճիքները:

Ինչպէս, օրինակ, պատմութեան համաժողովը, որ մարդկային քաղաքակրթութեան հիմնադիր կը հռչակէ Թուրքերը:

Եւ սակայն… Իրաւունք ունի Պուքրէշի «Արազը»:

—«Այո՛, շատ ալ չծիծաղինք Թուրք պատմական համաժողովին որոշումները կարդացած ատեն:

Շատ ալ չհեգնենք Թուրքը որ կ'ուզէ այսպէս վրայէն յանկարծ նետել մոնկոլական շապիկը եւ եւրոպական պատմուճան հագնիլ:

Հեգնելու տեղ մեր դարաւոր ոսոխը՝ զննենք անոր քայլերը: Այդ է իմաստուն ճամբան, ազգերը իրատես դարձնելու եւ դանոնք արդիւնքը համար յաճախ աւելորդ սայթաքումներէ:

Թշնամին արհամարհելով եւ անգոսնելով անոր ուժերը՝ թող մեզմէ ոչ մէկը միամտութիւնը ունենայ թէ կրնայ լուծուիլ հայկական հարցը: Հայհոյանքը սիրտ կը պաղէ, բայց չի կրնար յաղթանակ չահեցնել:

Նախ, ինչքան ալ ուրանանք՝ բա՛ն մը կայ փոխուած թրքական ճակտին վրայ

… Ձկարծենք որ Եւրոպայի աչքին փոշի ցանելու համար էին այդ բոլոր արմատական քայլերը: Տասը տարուան պատմութիւնը ցոյց տուաւ որ մեթոտով աշխատանք մըն է Թուրքերուն բրածը՝ իրենց երկրին մէջ խակապէս բա՛ն մը փոխելու: Ու այդ բանը կը փոխուի: Ոճիր է մեր խղճմտանքը քնացնել՝ միշտ կրկնելով թէ ոչինչ կայ փոխուած թրքական ճակտին վրայ: Ո՛չ, բա՛ն մը կայ փոխուած: Պէտք է որոնել այդ փոխուած բանը, եւ ըստ այնմ գծել մե՛ր քայլերը»: (4 սեպտ.):

Իսկ ասոր համար անհրաժեշտ է ոչ թէ ծաղրել ու անցնիլ, քաշքշել ինքնագոհ մեծամտութեամբ, այլ ըմբռնել, վերլուծել ինչ որ տեղի կ'ունենայ տասը տարիէ ի վեր:

Հասուն թէ տհաս, ինքնաբերաբար թէ բռնի, ամէն պարագայի մէջ բանե՞ր մը տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ:

Ծաղրելը՝ վերջ ի վերջոյ ճնանալու կը տանի:

ՎԱՐԱԶ

ԻԶՄԻՐԻ ԴԱՏԸ

Իզմիրի Քարափներու ընկերութեան կարգ մը պաշտօնեաներուն դէմ վճիռներ տրուած էին վերջերս: Ընդհ. դատախազը աւելի ծանր պատիժներ պահանջեց Էսկիշէհիրի վերաքննիչ ատեանէն, մասնաւորապէս ընկերութեան տնօրէնին, փաստաբանին եւ թարգմանին դէմ: Միւս կողմէ, դատապարտեալները վերաքննութեան դիմած են տրուած վճռին դէմ:

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ

Կիրակի օր, Մարսիլիոյ հայաշատ փողոցներէն Ֆարի մէջ, Յովհաննէս Կիկիշեան (?), 30 տարեկան երիտասարդ մը, սպաննեց Անթիլինա Սանտոքեանը, որ ընթացք չէր տար իր առաջարկներուն:

Յովհաննէս, որ Տոմինիքէն փողոցը կը բնակի եւ անգործ է, ամիսներէ ի վեր կը դարպասէր Անթիլինայի: Կիրակի օր անոր տունը գնաց եւ հօրը յանձնեց նամակ մը ուր կը գրէր.

— «Անթիլինան չի սիրեր զիս. ուրեմն պիտի պատժուի»:

Յետոյ, ատրճանակ մը հանելով, երեք անգամ կրակ բրաւ աղջկան վրայ, որ գլուխէն եւ վիզէն զարնուած, անկենդան գետին փռուեցաւ:

Մարդասպանը յետոյ փորձեց անձնասպան ըլլալ, երկու գնդակ պարպելով բերնին մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Կիրակի օր, Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ ծանօթ յուշագրին:

Այս պատասխանը, որ տասը մեքենագիր էջերէ կը բաղկանայ, անմիջապէս թարգմանուելով, հաղորդուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի, վարչապետ ֆոն Փափէնի եւ պատերազմական նախարարին: Երկուշաբթի օր, գերմանական կառավարութիւնը քննութեան ենթարկեց պաշտօնագիրը, իսկ Ֆրանսական դեսպանը այսօր նորէն պիտի ներկայանայ արտաքին նախարարին, տեղեկութիւններ տալու համար:

Թերթերը որոշ տեղեկութիւններ չեն հաղորդեր Ֆրանսական պատասխանին բովանդակութեան մասին: Կարծողներ կան թէ պատասխանը հաշտարար է եւ բաց դուռ կը ձգէ բանակցութեանց համար:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, իր պատասխանին մէջ, Ֆրանսա գերմանական պահանջը համապատասխան չի գտներ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց եւ կը թելադրէ որ բանակցութիւնները կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Միայն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կրնայ նկատի առնել Գերմանիոյ սպառազինութեանց փոփոխման խնդիրը: Գերմանիան իրաւունք ունի պահանջելու որ միւս պետութիւններն ալ կրճատեն իրենց սպառազինութիւնները. բայց պէտք է նկատի առնէ անոնց ապահովութեան խնդիրը եւ աշխարհագրական դիրքը:

Պաշտօնագիրը յետոյ կ'ըսէ թէ Ֆրանսա մեծապէս կրճատած է իր սպառազինութիւնները եւ այս տարի մէկուկէս միլիառ զեղչած՝ իր զինուորական նախահաշիւէն:

Անգլիա եւ Ամերիկա կը շարունակեն վերապահ մնալ:

Ֆրանսական պատասխանին բնագիրը հրատարակութեան պիտի տրուի այսօր:

Ալզաս Լօռէնը եւ կ'ուզենք

Համագերման միութեան ընդհ. ժողովին առթիւ, նախկին զօրավար Վօլվարթ երկար զեկուցում մը ներկայացուց զինուորական հարցի մասին: Իբրեւ եզրակացութիւն, շեշտեց թէ Գերմանիան կապուած չէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական յօդուածներով: Զօրավարը յետոյ ներկայացուց Ֆրանսական բանակին վիճակը՝ պատերազմէն ի վեր եւ Ֆրանսայի ռազմավարութիւնը՝ զինուորական բարդութեանց առեն: Վերջացնելով, Գերմանիոյ համար ալ պահանջեց զինուորական վեհապետութիւնը, որ պետութեան գերագոյն իրաւունքն է:

— «Մենք զինուորական հաւասարութիւն եւ սպառազինման ազատութիւն կը պահանջենք: Մե՛ր իրաւունքն է որոշել թէ ի՛նչ եղանակով կ'ուզենք զինուիլ: Մեր բանակին ապագայ զարգացումը ամէնէն էական տարրն է Գերմանիոյ վերականգնումին: Միայն ներքնապէս ուժեղ Գերմանիա մը կրնայ նորէն վայելել աշխարհի վստահութիւնը»:

Զօրավարէն առաջ, խօսեցաւ Միութեան նախագահը, Տոքթ. Քլաս, ներկայացնելով քաղաքական կացութիւնը եւ եա պահանջելով Ալզաս-Լօռէնը:

— «Գերման ժողովուրդին ապագան ուրիշ տեղ չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ արեւելքի մէջ: Աւելի քան քառասուն տարի, Ֆրանսացիները յամառօրէն կառչած մնացին Վերին Հռենոսի, Ստորին Հռենոսի եւ Մօզէլի նահանգներուն որոնք իբրեւ թէ իրենցմէ յափշտակուած էին, թէեւ ո՛ր եւ է իրաւունք չունէին այդ հողերուն վրայ: Վա՛յ մեզ, եթէ ամէն բան ի գործ չդնենք, ետ առնելու համար ինչ որ յափշտակուած է մեզմէ՝ արեւելքի մէջ եւ պահելու համար ինչ որ մեր ձեռքը մնացած է»:

…Ինչպէս նաեւ պարտքերու յետաձգում

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս խնդրեց ամերիկեան կառավարութենէն՝ յետաձգել սեպտ. 30ին վճարելի պարտքը: Կը կարծուի թէ Ամերիկան պիտի ընդունի այս խնդրանքը, յետաձգելով 1934ին: Իսկ ինք Գերմանիոյ պիտի վճարէ իր այն պարտքերը՝ զորս ունի, գերմանական ստացուածքներու գրաւման հետեւանքով:

Մուսոլինի եւ Գերմանիոյ նոր պահանջը

Գերմանական «Պէօրսէն Քուրիէր» թերթին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը, Մուսոլինի կը պաշտպանէ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը:

— «Լօքարնոյի դաշնագիրը կը նշանակէ թէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա պէտք է միեւնոյն հաւասարութիւնը վայելեն: Մինչդեռ, հակառակ Լօքարնոյի եւ Քէլլոկի դաշինքին, Գերմանիան երկրորդ կարգի պետութեան մը վիճակին մէջ պահուեցաւ: Վերսայլի դաշնագիրը կը նախատեսէր թէ գերման. զինաթափութիւնը նախաբանը պիտի ըլլար ընդհանուր զինաթափութեան: Գերմանիոյ տրուած խոստումը չյարգուեցաւ եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը բոլորովին ձախողեցաւ: Գերմանիան համոզուած է այսօր թէ Վերսայլի դաշնագիրը ստորագրող բոլոր պետութիւնները չեն ուզեր զինաթափ ըլլալ, միայն բացառութեամբ Իտալիոյ: Հետեւաբար, կ'արդարանան գերմանական պահանջները: Եթէ Գերմանիա քաշուի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, հետեւանքը պիտի ըլլայ անոր փլուզումը, եւ անշուշտ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մահը: Գերմանիան իրաւունք ունի երբ կ'ըսէ թէ՝ քանի որ միւս պետութիւնները կը մերժեն իրենց սպառազինութիւնները իջեցնել իր մակարդակին, ինքն ալ մեքենաբար կը վերստանայ իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ ՊԻՏԻ ԳԼԽԱՏՈՒԻ

:-:

Կորկուլովի փաստաբանը շաբաթ օր այցելեց մարդասպանին, Սանթէի բանտին մէջ: Ցեղեկ ատեն՝ ոտքերուն շղթայ կ'անցընեն, իսկ գիշերը՝ նա՛եւ ձեռնակապ: Հոգեկան վիճակէն զատ, առողջական վիճակն ալ խանգարուած է: Վերջերս տարօրինակ նամակ մը գրած է երկու յիմարաբոյժներու, որոնք անպատասխանատու նկատած էին զինք: Նամակը գրուած է մատիտով, քանի որ գրիչ կամ ուրիշ ո՛ր եւ է հատու, ծակող գործիք արգիլուած է:

Քանի մը հատուածներ՝ այդ տխեղծ նամակէն, որուն ուղղագրութիւնն ալ նշանաւոր է.

— «Իմ աշակերտներս (կ'ակնարկէ բանտի պահակներուն) մտիկ չեն ըներ զիս, որովհետեւ դուք, միւս վրկաններուն հետ, կ'անպատուէք զիս: Աշխարհը խենդ է, բայց ոչ ես: Ո՞վ դրկեց ձեզ. ես չեմ ճանչնար ձեզ: Կինս ալ չի ճանչնար ձեզ: Վ… ատեն էմ որ դուք ֆրանսական կառավարութեան գործակալներն էք: Ֆր… ական կառավարութիւնը զիս անպատուելէ առաջ, կ'ուզէ անպատուել եւ ոչնչացնել իմ բարձր գաղափարներս, կ'ուզէ սպաննել թէ գաղափարներս եւ թէ զիս: Ո՛չ, պարոններ, կրնաք սպաննել զիս, բայց ոչ գաղափարներս: Դուք զիս սպաննելէ յետոյ իմ գաղափարս ետեւէն պիտի երթաք եւ իմ գաղափարս պիտի փրկէ ձեզ, պիտի փրկէ ամբողջ աշխարհը՝ քաղաքական եւ բարոյական փլուզումէն: Իմ քաղաքական եւ փիլիսոփայական գաղափարներս բնութեան գաղափարներն են: Կրնա՞ք սպաննել բնութիւնը: Ո՛չ, ընդհակառակն, բնութիւնը պիտի սպաննէ ձեզ: Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ դատաւճռեմ գաղափարներս. ոչ, մինչեւ կառափնատ չպիտի դաւաճանեմ: Կեցցէ՛ ազգային Ռուսիան, կեցցէ՛ իմ քաղաքական գաղափարս, կեցցէ՛ իմ կրօնական գաղափարս, կեցցէ՛ բնութիւնը»:

*** Ներումներու յանձնախումբը շաբաթ օր հանրապետութեան Նախագահին յանձնեց իր տեղեկագիրը, որ կը մերժէ ներել: Նախագահը երէկ, երկուշաբթի յանց տեղեկագիրը եւ մարդասպանին երկու փաստաբաններուն վերջին պաշտպանողականը:

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆԵՕՔ»Ը ԿՈՐՍՈՒԵՑԱ՞Ւ

— :-: —

Ընթերցողները կը յիշեն թէ օգոստ. 23ին Նիւ Եորքէն օդանաւ մը ճամբայ ելած էր, «Հանդերձ ընտանեօք», — հայր, մայր, երկու աղջիկներ եւ չորս ալ պաշտօնեաներ — Ատլանտեանը կտրելու համար: Օդանաւը անցեալ շաբթու կանգ առաւ կէս ճամբան, եւ նորէն շարունակեց թռիչքը: Արդ, կիրակի օր լուր հասաւ թէ օդանաւը վար իջած է Նիւֆաունտլանտայի մօտերը, եւ կրկին ճամբայ ելած: Քիչ յետոյ անթելով օգնութիւն խնդրեցին: Անգլիական մակոյկ մը անմիջապէս օգնութեան փութաց նշանակուած տեղը, բայց ո՛ր եւ է հետք չգտաւ: Անթելով հաղորդակցութիւնները ալ խզուեցան: Ուրիշ նաւեր ալ օգնութեան փութացին, բայց տակաւին ստոյգ տեղեկութիւն չկայ:

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ատենէ մը ի վեր, թուրք ոստիկանութիւնը Պոլսոյ կայաններուն ետեւէն ինկած է:

Վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ ոստիկանութիւնը ներկայանալով Օրթագիւղի գաղթակայանը, հրահանգ տուած է որ այդ մարդ ունեցող ընտանիքները պարպուին: Կայանը այժմ կը գտնուին 120 հոգի, կէսը փոքրիկներ, այնպէս որ այդ այրերը 4–5 զաւակ ունին: Եթէ կայանէն ելլեն, ո՞ւր պիտի պատսպարուին: Այս խնդիրը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ խնամատարութեան:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԱՐԹԱԳԻՆԵԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ...

Եւրոպայի քաղաքական մթնոլորտը նեղ կուգայ իր յետպատերազմեան ձգտումներուն։

Բովանդակ մարդկութիւնը այնկոծ հոգեվիճակ մը կ'ապրի։

Զգոհացուած ժողովրդական պահանջներ, շղթայուած երկիրներ, ծանրը ու խեղդիչ դաշնագրեր, անթիւ խորհրդաժողովներ ու բանակցութիւններ, խորհրդաւոր այցելութիւններ ու տեսակցութիւններ, շարուէ չարան իրար կը յաջորդեն եւ կը մատնեն հիւանդագին խաղաղութեան մը ռակրացած ուրուականը, որ կը քալէ մոխիրներու եւ հրթիռներու վրայէն։

Նախապատերազմեան մորմոքիչ թմրուկն է որ կը դարնուի.

Զղայրգիռ հոգիներ, ցոյցեր կ'ընեն գոյնզգոյն շապիկներու եւ փայլուն սաղաւարտներու տակ։

Տեղական հայրենիքը, իր ազգային եռեւեփող տենչերով, կը յաղթանակէ համայնական՝ միջազգային հայրենիքին եւ աշխարհաքաղաքացին ծունկի կուգայ քաղաքացիին առջեւ։

Մարդկութեան եւ աշխարհավարութեան միջազգային ճամբուն վրայ, ցամաքէ ցամաք, երկրէ երկիր ձգուած ուրոյն պահանջներ, նորանոր դարձակէտներ կը ստեղծեն եւ կը քանդ... ոտնձգելէն դադարած բոլոր խաղաղասէր հոգիները։

Զարաթոյն տենդ մը կը կրծէ Եւրոպայի մարմինը։ Եւ մարդկային հոգին անտկիկայնիւրով լեցուն փոխարկի մը կ'ապրի։

Մէկ օրէն միւսը, յանկարծակի, բոլոր վեհաչուք գաղափարները կը փլլին, բոլոր վարդապետութիւնները կը փշրուին կռունկներու տակ եւ իրականը ի զուր կը աչնի վերակենդանացնել զայն, ինչ որ քանդուած է առտուն...

Սակայն, հակառակ այդ մղձաւանջային կացութեան, յոյսի եւ ճիզի լապտերներ կը վառին ազգերու կուրծքին մինչեւ անհատներու կուրծքը։ Սիրտեր կան, որ հնաւոր սարածութիւններու վրայ անգամ, միօրինակ կը բաբախեն։ Անոնց խոցուած կուրծքին մէկ հզօր երգ միայն կը սպրդկայ — խաղաղութի՜ւն, իրակա՛ն եւ մշտակա՛ն խաղաղութիւն...

Ահա Վիեննայի մէջ վերջերս գումարուած Միջազգային Նախկին Պատերազմիկներու (C. I. A. M. A. C) համաժողովը, 11 երկիրներու եւ 4 միլիոն մարդոց անունով, կ'աղաղակէ. «Ջնջում պատերազմներու եւ հաւասարութիւն ազգերու զինաթափման»։

Եւ հոն միայն բանաձեւեր չէ որ քըւէարկուած են, այլ իրենց Գործադիր Մարմնին պարտադրած, որ այս տարուան վերջը միջազգային հսկայ ցոյց մը կազմակերպէ մասնակցող երկիրներու նախկին ռազմիկներու եւ հաշմանդամներու մասնակցութեամբ

Հապա ընկերվարական կուսակցութիւնները, խաղաղասիրական միութիւնները, արհեստակցական կազմակերպութիւնները, մի՞թէ նուազ պատնէշներ են, քան «սեւ շապիկ»աւորներն ու «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ները, որոնց մասին միջազգային մամուլը սարսափահար վերապրումներ ու գիւանդագիւսական մարգանքներ կ'ընէ

Կենսական ուժը անոնց ձեռքն է. Անոնք են որ իրենց մարմնին վրայ արիւնով են արձանագրած վաղանցուկ փառքերն ու հերոսութիւնները։

Եւ դարձեալ անոնք են, որ դժոխքի գռներուն առջեւ, անյողդողդ ու վճռական, Որփէոսի քնարը գրկած կեցած են։ Անոնք շատ լաւ ըմբռնած են խաղաղութեան դաշնագրերուն արժէքը։ Արժէք մը, որ կ'երկարաձգէ կուիւը հոգիներուն մէջ, գալարուն վիշապի մը նման

Մի՞թէ դիւրին է այնքան շու՛տ մոռնալ երէկի սարսափները, դիակները, խաչափայտերը վերաւորները

Համա պաշտօնական թիւեր — 9 միլիոն 743,914 սպաննուած, 20 միլիոն 927,458 վիրաւոր, 3 միլիոն անհետացած, 10 միլիոն հաշմանդամ։ Կլոր թիւեր փռուած համաշխարհային բանակի դաշտին վրայ։

Եւ իսկապէս, աւելի քան արդար են բոլոր այն վերապրող պրպտողները, որոնք այս ողբերգութեան իրական ապրումներն ու սարսուռները փոխադրեցին գրականութեան մէջ եւ ստեղծեցին պատերազմական գրականութիւն մը Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, իբրեւ հզօր ճիչ մը, մատնանշելով արիւնոտ վէրքը։

Հռչակաւոր տնտեսագէտ Քէյնս, որ Վերսայլի դաշնագրի երկունքի օրերուն մեծ աշխատանքներ է տարած, իր «Խաղաղութեան տնտեսական հետեւանքները» գրքին մէջ կ'ըսէ.

— «Խաղաղութեան մասին երկու հակառակ տեսակէտներ կային, մէկը նախագահ Ուիլսընի 14 կէտերը, միւսը Քլէմանսոյի կարթագինեան խաղաղութիւնը։ Այս խաղաղութիւնը թելադրուած էր կրքով ու ագահութեամբ, որ զմբռխտ Եւրոպան պիտի առաջնորդէր անդունդին եզրը եւ տագնապներու ծոցը»։

Իսկ Ռոպէրթ Լէնսինկ, որ Ուիլսընի նախագահութեան ժամանակ Ամերիկայի արտաքին նախարարն էր, կ'ըսէ թէ «Խաղաղութեան դաշնագրերը նոր պատերազմի մը սերմեր պիտի դառնան։ Ասիկա այնքան հաւանական է, որքան գիշերէն վերջը ցերեկը»։

Տնտեսութիւններ, խորհրդանօթիւններ ու գաւառակութիւններ որքան կ'ուզէք։ Երեւոյթները մէջտեղն են։

Մէկ կողմէ՝ մի յինուորական առանդութիւններու եւ երազներու սպասաորներ, ամբոխի դառնացած հոգիներէն կ'ուզեն կրակ ցայտեցնել, միւս կողմէ՝ դոհերը իրենց կազմակերպուած ճակատ կը կազմեն խաղաղութեան տեւականացման համար։ Երկուքի պահանջներն ալ ձեւակերպուած են, ձախէն՝ աջ թէ աջէն՝ ձախ։

Եւ այս գոյնզգոյն դրօշակներուն տակէն մէկ անսասան կամք, մէկ հզօր ձայն այդ խռովայոյզ հոգիներու վրայ պէտք է սաւառնի բանալ. — խելացի մարդոց գերագոյն հայրենիքը՝ Նա՛խ Խաղաղութիւնն է։

ՎԻՆ — ՀԱՐ

ԹՇՆԱՄԻԻՆ ՈՒԺԵՂ ԿՈՂՄԵՐԸ

Եւ որովհետեւ մեր պայքարը թուրքին դէմ է, հետեւինք եւ՛ իրեն։ Հետապնդենք զայն, նոյն իսկ։ Տրեխ չունինք մեր ոտքը։ Ճիշտ է, ոչ ալ փամփշտակալ՝ մեր կուրծքերուն։ Հետեւաբար, ժողվէ ամէն ոք կրնայ այս փոքրիկ ճիգը չզլանալ իր ժողովրդին։ Մանաւանդ որ, շարժման մը կամ գործի մը մասնակցելու հրաւէրը չէ անիկա։ Կազմակերպ ... թուրքերու հետ լեզու մը գտնելու։ Աւելի լաւ, կարող էք ընել այդ աշխատանքը։ Ու կը բաւարարուիք հոգեպէս։ Բայց, եթէ արժանիքներ կը գտնէք անոր մօտ, դայն մի դարձնէք զէնք մը ձեր դէմ, ձեր մէջի հայը տկարացնելու համար։ Ոչ ալ ըսէք դուք անոր (Ներքին Հայուն) — «Տես, ինչ ուժեղ ու վարպետ է ան, դուն ի վիճակի չես չափուելու անոր հետ»...

Վասն զի, ես երկու զուգընթաց շարիք կը նկատեմ մեր կեանքին մէջ։

Առաջինը այն, զոր երկրորդ յոգնածութ յիշեր էի, — մեր ուժերու ստորագնահատումը։

Երկրորդը, թշնամիին ուժերուն գերագնահատումը։

Թուրքը այժմ ուժեղ է, — ոչ մէկ խօսք։

Ասիկա իրողութիւն է։ Ու միշտ մեր դատի յաջողութեան սիրոյն, մենք մեր առջեւ պէտք չէ որ մխտենք զայն։

Եւ սակայն, հաւաքուած անոր զօրութեան. պիտի ձգտինք երկու բանի. — գտնել անոր ուժեղ ըլլալուն գաղտնիքը։ Երկրորդ՝ անոր ուժի մասին ունեցած մեր կարծիքը տիրապետող չդարձնել մեր հոգիին վրայ։

Ուժեղ է ինչո՞վ թուրքը։ Չէնքո՞վ։ 1918ին ամէն ինչ կորսնցուցած էր ան։ Բայց, վերադառնաւ։ Գիտի ըսէք. — հոտին։

Ինչո՞ւ... այս հարցման պատասխանին մէջ, ծածկուած է. ան, ոչ միայն անոր զօրութեան, այլ եւ մեր տկարութեան գաղտնիքը։

Տուին, որովհետեւ, անիկա ունէր ազգային ուրիշ ուժեր, — հակառակ տասն անգամ կոտորակուած ըլլալուն եւ անվերականգնելիօրէն ինկած ըլլալուն, նաւիրում՝ ազատագրական գաղափարին։ Ուժերը մէկտեղելու գիտակցութիւն։ Ինք իր մասին ուժեղ հաւատք։ Մասին կամ ժամնիկին անվարան ու վճռական զոհաբերում՝ ամբողջին համար։

Փնտռեցէք, հիմա, մեր տկարացման պատճառները ու ճիշդ հակադիր պատասխաններ պիտի գտնէք։

1918էն 1932, դժբախտաբար, նո՛յնն է պատկերը։ Ու արդիւնքը աւելի վատ մեզի համար։

Մինչ թշնամին հակառակ իր տնտեսական եւ այլ շատ մը տկարութիւններուն կը շարունակէ նոյն ընթացքը՝ աւելի ուժեղ թափով

Թուրք պատմութեան ուսումնասիրող խորհրդաժողովը պատահական ձեռնարկ մը չէ։

Ծիծաղելի՞ գտաք զայն։ Յաւակնո՞տ։ Արհամարհանքի՝ արժանի։

Իրաւունք ունիք։ Բոլորս տարակարծիք չենք ատոր մասին թէ արտաքին աշխարհը մազաչափ չի շեղիր իր գիտցածէն։ Իր՝ քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքին՝ թուրքը նոյն թուրքն է՝ իր անցեալով։

Ու եթէ այս է մեր հանած միակ եզրակացութիւնը, կրկին խորապէս սխալած ենք, չտեսնելով թշնամիին ստեղծած նոր ուժը, հեգնանքով արհամարհելով զայն, ու չփորձելով նոյն բանը՝ մենք մեր մասին։

Վասն զի, Էնկիւրի այդ ձեռնարկը ըլլալու արտաքին աշխարհի համար։ Այլ ուղեց թրքութիւնը անգամ մը եւս բարձրացնել թուրքին աչքին։ Մուսոլինի, Հոռմէական Կայսրութենէն խօսեցաւ. Մ. Քէմալ թուրք ռամիկ ժողովուրդին ու նորահաս սերունդին առջեւ ուզեց վարագոյր մը բանալ՝ անցեալի շինծու բայց շքեղ հորիզոն մը ցուցադրելով։

Կը գծ էր։ Ամբոխը միշտ նոյն ամբոխն է, սակայն։

Ու անոնք որ ծիծաղեցան, չկըցան նոյն գիշերը կամ ուրիշ օր մը զսպել իրենց արցունքը կամ խռովքը՝ շարժանկարի մը սպիտակ վարագոյրին առջեւ, երբ նոյնքան կեղծ եզերերգութիւն մը ցուցադրուեցաւ իրենց։

Ու ինչ որ առաւելապէս հետաքրքրական եւ օրինակելի էր, — թուրք մտաւորականութեան ճնշիչ մասը, մտովին անհաւատ թէեւ, քաղաքականօրէն միացաւ այդ ձեռնարկին, ծափահարեց, ողջունեց փառայեղ անցեալ մը՝ միշտ նոյն նպատակով, — ներկան պատուաստելու համար անցեալով։

Եւ հազիւ վերջացած, ահա նորը ձեզի, — թուրք լեզուի քննութիւնը։

Երբ «Տիւմհուրիէթ»ի մէջ կը կարդայի Ե. Նասըհի յօդուածաշարքը թուրք լեզուի մասին, ծիծաղս չկրցայ զսպել։ Հանրապետութիւն, տէմօկրասի, մտաւորականութիւն, կրօնապաշտօնական թերթ, ու, իբրեւ առաջնորդող յօդուած՝ փաստեր եւ օրինակներ, թէ թուրքերէնը նախալեզուն եղած է մարդկութեան...

Բայց, ուզեցի պատճառը փնտռել։ Ու եկայ նոյն եզրակացութեան. — թուրք վարիչները գիտակցօրէն արհամարհած են՝ իմ, ձեր, բոլորիս ու մանաւանդ լուսաւոր աշխարհի հեգնանքը՝ իրենց այդ վերագրումներով թուրք մարդուն ու թուրք հաւաքականութեան մէջ ստեղծուելիք հոգեկան զօրեղ թափէն.

Ու հոս ալ, նորէն, թուրք մտաւորականութեան ճնշող մասը նորքնապէս անհաւատ անհաւատ, արտաքնապէս պիտի միանայ գիտական այդ «...»։ Պիտի ծափահարէ։ Պիտի փառաբանէ ցեղը, թուրք մարդուն մէջ անգամ մը եւս զօրացնելու համար ցեղային ոգին, ...

Ահա թշնամիին զօրաւորագոյն կողմը

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՄԵԹՐՈՆԵՐ

Հակառակ տիրող տագնապին. Փարիզի մէջ եռանդով յառաջ կը տարուին նոր մեթրոներու շինութիւնները (ստորերկրեայ երկաթուղի)։ Պուլվառներու գիծը (թիւ 9) պիտի բացուի յառաջիկայ ապրիլին, մինչեւ Նասիոն, իսկ հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին պիտի հասնի մինչեւ Մօնթրէօյլ։ Հաղորդակցութեան նրբանցքներու եւ գրասենեակներու շինութիւնը պիտի աւարտի այս տարուան վերջը։

Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ թիւ 11ի ամբողջ գծին վրայ, Շաթըլէի հրապարակէն մինչեւ փորթ տէ Լիլա։ Միեւնոյն ծեւով աշխատանքները կը շարունակուին նաեւ արուարձաններու նոր գծերու շինութեանց համար։ Այսպէս, բաւական յառաջ գացած են երկու գծեր. — մէկը՝ դէպի Սէն Քլուէն մինչեւ Սեւրի կամուրջը, միւսը՝ փորթ Վէնսէնէն մինչեւ Դըեակը։ Առաջին անգամ պիտի բացուի Սեւրի կամուրջին գիծը, որուն շինութիւնը կ'աւարտի Մարտին։ Յառաջ կը տարուի նաեւ Իսի լէ Մուլինոյի գիծը, սկսելով Վէրսայլէն։ Աշխատանքները քիչ մը յապաղած են, բազմաթիւ կոյուղիներու տեղափոխութիւնը անհրաժեշտ համարուած ըլլալով։

Եօթը հազար հոգի կ'աշխատին նոր գծերուն շինութեան համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԴՐՕՅԻՆ ՀԵՏ՝ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Երկու շաբաթ առաջ, արագ կերպով լուր տարածուեցաւ թէ Դրօն Պուքրէշ փոխադրուած է ու ծանր գործողութեան մը ենթարկուած։

Լուրը ծանրակշիռ էր և ամէն մարդ կը մտատանջուէր զօրականին առողջական վիճակով։ Առաջին օրերուն հիւանդութիւնը այնքան յառաջացած էր որ, կը սպառնար ամբողջ արիւնը վարակել։ Բայց շնորհիւ մասնագէտ բժիշկներու բացառիկ խնամքին եւ այնքան վարպետօրէն կատարուած գործողութեան, այսօր Դրօն ամէն վտանգ անցուցած է եւ կը գտնուի ապաքինման ճամբուն վրայ։

Արդէն անցած են երկու շաբաթներ եւ Դրօն սկսած է ընդունիլ այցելուներ։

Երկուշաբթի է։ Ցերեկուան հեղձուցիչ տաքէն յետոյ, զով իրիկուն մը — կ'որոշենք, բարեկամիս հետ, անգամ մը այցելել մեր մեծ հիւանդին։ Հիւանդանոցը, ուր կը հանգստանայ Դրօ, Պուքրէշի լաւագոյն հաստատութիւններէն է, մայրիներով լեցուն զով պարտէզի մը մէջ հաստատուած։ Պարտէզէն ներս կը մտնենք. քոյրեր հաւանօրէն կ'անցնին մեր առջեւէն։ Ամէն կողմէ անուշ եւ հաճելի բուրմունք մը կը հոսի մեր դէմքին ի վար ու կը թեթեւնան մեր հոգիները։ Ահա եւ հիւանդանոցը։ Կարծես կորսուած ծառերուն ետին. իր անուան վայել մաքրութիւն եւ օրինակելի կարգապահութիւն։ Հերթապահ բժիշկը, բարձրահասակ ու գեղեցկադէմ երիտասարդ մը, մեզ կը դիմաւորէ, ակնոցներուն տակէն մեզի կը նայի հարցական։

Կը բացատրենք մեր այցելութեան շարժառիթը

— Ո՞ւր է, պարոններ, կ'ըսէ մաքուր գերմաներէնով մը, զօրավարը արդէն շատ յոգնած է։

Միայն շնորհիւ իմ թղթակցի հանգամանքիս մեզի թոյլ կուտայ կարճ այցելութիւն մը հիւանդին, մեզ կ'ընկերանայ մինչեւ հիւանդին սենեակը — թիւ 24։ Քոյրը ներս կը մտնէ, քիչ յետոյ մեզ ալ հրամցնելով։

Ճանչնալ անհատ չէի Դրօն։ Պէտք էր շատ փոխուած ըլլար անշուշտ, մանաւանդ իր տառապալի հիւանդութենէն յետոյ։ Ներս կը մտնենք առանց աղմուկի եւ տեսակ մը դողով։

Զօրավարը ընկողմանած է եւ կը ճաչէ։ Բժիշկը այլ եւս թոյլ տուած է ամէն բան ուտել։ Մեզ տեսնելուն իր ձեռքը կ'երկարէ գոհունակութեան ժպիտը երեսին։ Բարձր առաստաղով սենեակ, օդասուն, ամէն բան մաքուր, գեղեցիկ կահաւորուած, կարծես կոկիկ garçonière մը ըլլար։ Սեղանի մը վրայ գրքեր եւ թերթեր. ուրիշի մը վրայ ծաղիկներ, երկու թիկնաթոռ մէկ անկիւնը։

— Բարով էք եկել, տղէ՛ք, կը յարէ, մեր ձեռքերը սեղմելով։

Կը նստինք թեթեւ, աթոռներուն ծայրերը։ Կը սկսի խօսիլ մեզի հետ։ Շատ է նիհարցած։ Մենք մտիկ կ'ընենք։ Այնքան սիրալիր է եւ այնքան տրամադրուած որ, չենք կրնար մեր զարմանքը զսպել։

— Այլ եւս ազատուած եմ, ի՞նչ էք կարծում, կ'ըսէ երեխայի մը պէս, ու կը պատմէ.

— Եթէ 24 ժամ եւս ուշանայի, կը մահանայի, բայց գիտէք, տղերք, որ ես մահից վախեցողը չեմ. բայց թէ հոս մեռնել անկողնու մէջ...

Ցնցուած ենք երկուքս ալ։ Կը զգայ ընկերը եւ կ'ուզէ խօսքը փոխել։

— Հիմա բոլորովին առողջ եմ. այս մի տեսէք, բուռնցքներս որքան ուժեղացել են. ի վիճակի եմ ձեզ երկուքդ մէկէն ... ...

Կը խնդանք ու կ'ուրախանանք։ Գինի եւ շաքար ունի իր քով։ Անկեղ գինի կը հրամցնէ մեզի, կը խօսինք, կը շաղակրատենք։ Ան կը պատմէ անցեալ փառքի օրերէն.

— Երկիր գնալու ենք, տղերք, համբերեցէք, ամէն բան կը փոխուի...

Բարեկամս, որ Իտալիայէն նոր վերադարձած է եւ քաջ կը ճանչնայ Դրօն, կը պատմէ Վենետիկի Հայրերուն մասին, Հռոմի մասին, չմոռնալով նաեւ Մուսոլինին։

— Մուսոլինի, կ'ըսէ ընկ. Դրօ, կատակելով, ամէն բան լաւ արեց, բայց պէտք էր Պապն ալ դուրս հանէր, որ իր աբածը լրիւ լինէր։

— Պապը անոր կամակատարն է, կ'առարկէ բարեկամս, տեղը հոն հրապարակը։

Դրօ կը խնդայ։ Ուրախ է որ երիտասարդներ եկեր են զինքը տեսնելու.

— Ուրիշ երիտասարդ ընկերներ ալ եկան, գոհ եմ, չափազանց գոհ։

Քոյրն է այս անգամ որ կ'ընդհատէ մեզ, ներս մտնելով ու կը հասկցնէ որ ժամանակը արդէն լրացած է եւ փափաքելի էր որ զօրավարը հանգիստ ձգէինք, քանի որ այսօր շատ այցելուներ ընդունած եւ հետեւաբար յոգնած է։

— Մի երկու շաբաթից, տղէք, ըսնաէ դուրս կ'ելլեմ։ Ցը։

ԱՊԱՒԻՆԱԴԷՂՑԻ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

17.000 ՄԵՏՐ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

«Յառաջ» օրը օրին արձագանգ եղաւ Փրոֆ. Փիքարի վերելքին։

Փրոֆ. Փիքար ծագումով զուիցերիացի է, եւ ոչ թէ Պելժ, ինչպէս գրուած էին շատ մը եւրոպական թերթեր։ Ան իր ուսումը կատարելագործած է Զուիցերիոյ մէջ, սակայն Պելժիոյ գիտական հաստատութեանց ընկերութիւնը գնահատելով իր կարողութիւնն ու փորձառութիւնը, զայն Պրիւքսէլի Ազատ համալսարանի գիտութեանց ճիւղին մէջ կարգած է. պաշտօն մը՝ զոր տասնեակ տարիներէ ի վեր կը վարէ ամենայն ձեռնհասութեամբ։

Այս ճշգումէն յետոյ, անցնինք մեր բուն նիւթին։

Փրոֆ. Փիքարի այս երկրորդ վերելքը տեղի ունեցաւ լաւագոյն պայմաններու մէջ եւ եղաւ օդային աննախընթաց թռիչք մը։ Ան մեկնեցաւ Ցիւրիխէն առտուան ժամը 5ին եւ երեք ժամէն հասաւ 16.000 մեդր բարձրութեան մը։ Հինգ ժամէն յաջողեցաւ հասնիլ 17.000 մեդրի, կոտրելով այսպէս բարձրութեան չափանիշը։

Մթնոլորտի այդ բարձրագոյն խաւերուն մէջ, հով կամ օդի հոսանք գոյութիւն չունի։ Ո՛չ ձիւն կայ եւ ո՛չ ... Հոն ջերմաչափը միշտ զերոյէն վար է, եւ կը հասնի մինչեւ 60 աստիճանի

Եթէ օդանաւ մը յաջողի բարձրանալ անդրմթնոլորտային խաւերուն մէջ, առանց դժուարութեան պիտի կրնայ Պերլինէն Նիւ-Եորք երթալ 7 ժամէն, առանց նեղուելու օդի հոսանքներէն կամ փոթորիկներէն։

Փրոֆ. Փիքար յայտարարած է թէ առ այժմ չի գիտեր թէ ուրկէ կուգան տիեզերական ճառագայթները, անոնց կարեւորութիւնը զուտ տեսական է։ Հիմնուելով նոյնիսկ ձեռք բերուած արդիւնքին վրայ, եւ ճշդելով հաշիւներու մանրամասնութիւնը, անկարելի է առ այժմ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ։ Կատարուած աշխատութիւնները պիտի ծառայեն միայն համախմբելու երեք կամ չորս գիտական տեսութիւններ՝ նիւթին վերլուծութեան մասին։

Ինչ կը վերաբերի անդրմթնոլորտին մէջ կատարուած հետազօտութիւններուն, անոնց ճիշդ թիւը տակաւին յայտնի չէ, սակայն կարելի է ապահովցնել թէ անոնց թիւը երկուհարիւրէն աւելի պէտք է ըլլայ։ Այդ կէտը ճշդելու համար երկար ամիսներու աշխատանքի պէտք կայ։ Պէտք է կատարել շարք մը խմբաւորումներ, բաղդատութիւններ, բաղդատութիւններ եւ քննութիւններ.

Փրօֆէսէօրը առաջին վերելքի ընթացքին հեղձուցիչ տաք զգացած էր խցիկին մէջ, մինչդեռ այս անգամ ընդհակառակն չափազանց նեղուած է սաստիկ ցուրտէն։

Ի՞նչ է ասոր պատճառը։ Փրօֆէսէօրին կարծիքով, օդը թոյլ կուտայ արեւի ճառագայթներուն թափանցել իր մէջէն, առանց ինքնին տաքնալու։ Արեգակնային ճառագայթը իր ջերմութիւնը կ'աճեցնէ, երբ զարնուի կարգ մը մարմիններու։ Երբ մարմինը սեւ է, ճառագայթը կը թափանցէ անոր մէջէն, իսկ երբ ճերմակ է, չի թափանցեր կամ քիչ կը թափանցէ։ Առաջին վերելքին խցիկին պատեանը սեւ ներկուած ըլլալով, չափազանց տաքութիւն զգացած էր, այս անգամ խցիկը ճերմակ ըլլալով, ընդհակառակն խիստ ցուրտ ըրած է. Այս պատճառաւ, ան մտադիր է յառաջիկայ վերելքին գորշ ներկուած պատեան մը գործածել իր օդապարիկին համար։ Այս գոյնով կը յուսայ յարմար բարեխառնութիւն մը ստանալ։

Տիեզերական ճառագայթներու հարցը 30 տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ գիտական աշխարհը։

1903ին, Ալպէր Նօտօր, Ֆրանսայի մէջ, Ռըթըրֆօրտ եւ Մաք Լէննան Անգլիոյ մէջ, ու յետոյ յաջորդաբար Կէօքըլ եւ Քօլհօլսթըր։ Այս գիտականները ապացուցած են թէ ..., մեդր բարձրութեան մէջ տիեզերական ճառագայթներուն ուժգնութիւնը ... անգամ աւելի է հողի մակերեսէն

1922 - 1925, Միլիքան եւ ..., Ամերիկայի մէջ խորաչափ - օդապարիկներով հետազօտութիւններ կատարած են մթնոլորտին, ինչպէս եւս 3450 մեդր լիճի խորութեան մէջ

Տիեզերական այցելներ, խիստ ... յոգուն ճառագայթումներու ... կը պարունակեն ծայրայեղօրէն ... փոքր ճառագայթումներ ... ամբակօծեն կաղալին մասնիկներ մինչեւ իսկ անոնց ամէնէն ... ցած տեսակները, անոնցմէ ... լով բացասական ելեկտրականութեան մասնիկներ կամ ելեկտրոններ ... նոնք տանելով ուրիշ մասնիկներու ... րայ։ Ասկէ կը հետեւի թէ ... մասնիկները դրական ելեկտրականութեամբ կը բեռնաւորուին, իսկ ... բորդ մասնիկները բացասական ե... տրականութեամբ։ Մթնոլորտ ... չէզոք էր եւ կղզիացուցիչ, ... կադերուն մեծագոյն մասը, ... տրականանայ, եւ առով կը վերա... ելեկտրականութեան լաւ հաղորդի...

Միլիքան ապացուցած է թէ ... մեդր մթնոլորտի մէջ տիեզերակա... ճառագայթները զգալապէս կը կորսնցնեն իրենց ազդեցութիւնը, ... 100 մեդր խորութեամբ լճի մը ... քուր ջուրին մէջ այդ ճառագայթնե... բոլորովին կը կորսուին։

Հաշուեւ եղած է որ ամէնէն ... թափանցող տիեզերական ... գայթումներուն ալիքի երկայնութի... նը մէկ միլիմիլլըրին մէկ հարիւր... լիոներորդին կը հաւասարի։

Թափանցելու այս արտակարգ կարողութիւնը կը թուի իր մէջը ... 60 միլիոն Վոլթայի չարժիչ ... թիւն մը, որ կրնայ նիւթի մասնիկ... մէջ անջատում ու ընաջնջում յառ... բերել։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԵԶՈՒՆ ՊԻՏԻ ՄԱՔՐԵՆ

— :-: —

Այս ամսուան ընթացքին, Տոլմա-Պաղչէի պալատին մէջ թուրք լեզուաբանական մեծ համաժողով մը տեղի պիտի ունենայ։ Մ. Քէմալ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ ... համաժողովին, որուն պիտի մասնակցին լեզուագէտ ուսուցիչներ եւ այդ գործով զբաղող ուրիշ անձեր ալ։

Մ. Քէմալ անձամբ կը զբաղի ... համաժողովի խնդրով եւ լեզուաբանական յանձնաժողովի նախագահ Սամիհ Րիֆաթ եւ ընդհ. քարտուղար Րուշէն Էշրէֆ պէյերու կողմէ կատարուած պատրաստութիւններուն կը հսկէ։ Համաժողովէն վերջ յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակուի

«Թուրքերէնը խիստ հարուստ ... ներդաշնակ լեզու մըն է, բայց Սուլթաններու օրով, այդ լեզուին օտար կարգ մը բառեր խառնուած են եւ գեղեցիկ թուրքերէնը իր ... ներդաշնակութիւնը կորսնցուցած էր։ Համաժողովը մասնաւորապէս այդ կէտերու շուրջ պիտի խորհրդակցի։

Մահմուտ Քեաշկէրիի նշանաւոր «Տիվան ի Լիւկաթիւլթիւրքը» (բառարան) նորէն պիտի տպագրուի

Խմբ.— Այս մասին Թղթակցութիւն մը, «Ճայմզ»էն, հրատարակեցինք կիրակի օր:

«ՍԱԳԻ ՊԷՍ ԿԸ ՓԵՏՏՈՒԻՆ»

Սոն փօսթա Ալպանիյ Համբար ... Ջանին նուիրած իր յօդուածաշարքին մէջ կը գրէ.

«Ոստիկանական նախարարութեան ամէնէն կարեւոր գործունէութիւնը քննիչ յանձնաժողովի (ՃէԹը ԹաՀքիքիէ) բաժինին մէջ է ... տեսնուէր։ Այս բաժինը միմիայն հայոց գործերով կը զբաղէր ... համար այստեղ ընդարձակ սալոն ... նի մէջ տալավէրա կը դառնար. ... լաւէն եկած ամէնէն սաստիկ հրամաններուն հակառակ, նորէն ... մը հայերու Պոլիս երթեւեկելու հրաման կը տրուէր եւ մասնաւոր անոնց ինքնութիւնը ստուգելու ... դիրներուն մէջ գաւառէն եւ արտասահմանէն եկած հարուստ հայերը պարարտ սագի մը պէս կը փետտուէին»։

Խմբ. Իսկ հիմա, կը փետտուին ... հաւու պէս...

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՏԱՍԸ ՈՐԲԵՐ ԵԻՍ ՓԱԽԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

...ԱՅՍ ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԷՊՔՆ Է

ԹԱՒՐԻԶ, 22 Օգոստոս (Թղթ. ռաւորէ).— Երկու օր առաջ, Թաւրիզի ոստիկանութիւնը, Սուլդուզէն Հայաստանէն նոր փախուստ տուած չափահաս որբեր, որոնց ..., ներքին Առաջնորդարանը ցոյց ..., իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը: Այս անգամ ալ ստիպուած չեղաւ քաշել լուսանկարները: Դժբախտ որբերի հարազատները ու խնամակալները թող անուններն ու ծննդավայրերը իմանան նրանց ազգանուններով ու ծննդավայրերով մասին:

1.— Յեսու Էկմէճեան, 26 տարու, Եարպիրցի:
2.— Մարտիրոս Ցակոբեան, 23 տարու, Գըւաշցի:
3.— Բիւզանդ Պետրոսեան, 18 տարու, Եոզղատցի:
4.— Գօզմա Բաշօղլեան, 21 տարու, Մանհացի:
5.— Գասպար Գասպարեան, 18 տարու, Մշեցի:
6.— Ստեփան Տէր-Յարութիւնեան, 22 տարու, Մարաշցի:
7.— Գառնիկ Պետրոսեան, 21 տարու, Վանեցի:
8.— Մաթոս Վարդանեան, 25 տարու, Սասունցի:
9.— Յարութիւն Զաքարեան, 20 տարու, Ակնցի:
10.— Յովհաննէս Սարգսեան, 20 տարու, Էրզրումցի:

Այս որբերն էլ նախորդների պէս լցւած վառ յոյսերով, Եւրոպայի զանազան անկիւններից մեկնել են Հայաստան իրենց չորացած հոգիներին կեանք ու շունչ տալու համար, սակայն ստեղծւած պայմաններին չկարողանալով տոկալ, նախընտրել են իրենց կեանքը յանձնել Արաքսի անհիւրընկալ ալիքներին:

Հաճոյքով չէ որ այս դառն երեւոյթը մամուլին եմ յանձնում: Ինչպիսի պայմաններ էլ ստեղծւած լինեն Հայաստանում, ցանկալի է, որ հայ մարդը, մանաւանդ հայ որբը Հայաստանում լինի: Բայց ամէնքից չի կարելի հերոսութիւն պահանջել:

Անսովոր մարդկանց, դժոխային ռէժիմի տակ, անտէր որբերը միանգամից լծւում են «Սօցիալիզմը կառուցանելու» ծանր ու քանդիչ աշխատանքներին, և չկարողանալով դիմանալ, արցունքը աչքերին, անէծքի խօսքը բերաններին, մտնը առաջներին, գլխակորոյս թողնում ու փախչում են:

Սա մի երեւոյթ է, որով պէտք է զբաղին զանազան Հօկեր ու Հօկճիներ, մանաւանդ Թովմաս առաքեալի ազեդ հաւնողները:

Վ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՂԱՓԱՆԻ ՄԷՋ

Ծովիս ամսուն, առողջապահական գործավարութեան հրահանգով և Փրոֆ. Մովսէսեանի ղեկավարութեամբ բժշկական առաքելութիւն մը կազմակերպուեցաւ դէպի Ղափան, ուսումնասիրելու համար պղինձի հանքերուն մէջ աշխատող բանուորներուն մարմնային եւ վեներական հիւանդութեանց վիճակը: Յանձնախումբին վրայ պարտականութիւն դրուած էր հաւկնալ թէ բանուորներուն մէջ տարածուա՞ծ են յիշեալ հիւանդութիւնները, եւ եթէ այո, ի՞նչ իրենց շրջապատին համար վտանգաւոր հիւանդներ:

Յանձնախումբը կը բաղկանար երեք բժիշկէ, եւ երեք օգնականներէ, մէկը կին: Յանձնախումբը իր հետ ունէր լաւ կազմուած աշխատանոց մը:

Քննութիւններ կատարուեցան հանքերուն, բանուորական ճաշարաններուն ու բնակարաններուն, ինչպէս նաեւ գործարանին մէջ: Բարեբախտաբար վարակիչ ոչ մէկ հիւանդութիւն գտնուեցաւ: Քննութեան ենթարկուեցան 1108 բանուոր, որոնց կէսէն աւելին կ՚աշխատին Լէնինի հանքահորերուն մէջ, մնացածը գործարանին եւ այլ բաժիններու մէջ: Այս 1108 բանուորէն ոչ մէկը վեներական հիւանդութիւն ունէր: Եւ այս, անշուշտ, անոր համար որ ամէն նորեկ բանուոր պարտաւոր է բժշկական քննութենէ անցնիլ՝ աշխատելու համար բանուորներուն հետ: Մեծ մասը անզաւակ են, այնպէս որ շրջանէն բնաւ հեռացած չեն և վարակումէ զերծ մնացած են. Բժ. Ա. Միլիքեան կը գրէ թէ Ղափանի բանուորութեան երիտասարդ տարրերը շատ գիտակից անհատներ են, «իրանց հեռու են պահում պատահական, կարճատեւ եւ մանաւանդ կասկածելի սեռական կապերից»: Այսուհանդերձ յանձնախումբը երեւան հանեց մորթային քանի մը աննշան հիւանդութիւններ էգզէմա, կայծոռիկ (furoncle), պզուկ (bouton)։ Իսկ մորթի արտաքնային հիւանդութիւններէն՝ թեթեւ այրուածքներ, ու խոցեր մասներու վրայ:

Յանձնախումբը, բանուորական դանդաղուածքէն զատ, քննութեան ենթարկեց Ղափանի բնակչութիւնը (Մարտունի), շրջելով տունէ տուն ինչպէս բանուորները, նոյնպէս Մարտունեցիները երբեք խուսափեցին բժշկական քննութենէ. Յանձնախումբը, այսպէս շրջելով մօտակայ գիւղերը, ակառաւական բանակավայրերը, մանկապարտէզները, կոլխոզները եւայլն, քննեց 3308 հոգի: Երեւան հանուած հիւանդներուն զարմանումը յանձնուեցաւ տեղական բժշկին:

Յանձնախմբի աշխատանքը կատարեց 408 քննութիւն, 230ը արական, 178ը մէգի, անկիւններու: Երախաններուն մէջ տեսնուեցան զանջութեամբ եւ մկնատամով վարակուածներ, որոնք մեկուսացուեցան եւ յանձնուեցան բժշկական հսկողութեան:

Յանձնախումբը այս առթիւ առողջապահական քարոզչութիւն ալ ըրաւ, տուաւ 8 դասախօսութիւն եւ 15 զրոյց, որուն հազարաւոր թերթեր վեներական հիւանդութեանց մասին: Դասախօսութեանց մէկուն ընթացքին, մեղական լապտերով ցոյց տրուեցան սիֆիլիզ հիւանդութեան վերաբերեալ պարագաներ եւ 2 անգամ ներկայացուեցաւ Գոնորէա ֆիլմը, որ ցոյց կուտայ թէ ինչ ազէտ է ջերմամիզութիւնը: Դասախօսութիւններուն ու զրոյցներուն կը մասնակցէին աւելի քան 800 բանուոր ու գիւղացի:

Յանձնախումբը յարմար նկատեց մորթային եւ վեներական հիւանդութեանց մասնագէտ բժիշկ մը նշանակել հանքային արդիւնաբերութեան այդ շրջանին համար:

Դպրոցներուն ցաւը

«Խորհ. Հայաստան»ի գրկուած (16 օգոստոս) գրաւոր թղթակցներէն քաղելով կուտանք դպրոցներու կացութիւնը այնպէս ինչպէս որ է Հայաստանի մէջ:

Կոտայքէն կը գրեն.—

Շրջանիս մէջ, Քանաքեռի, Արամուսի, Զառի, Բեգամլուի, Քաղաքիւղի գիւղական խորհուրդները ոչ մէկ աշխատանք կատարած են դպրոցական շինարարութեան համար: Կարգ մը գիւղերու (Բաշգեառնի) դպրոցական շէնքերը չեն բաւեր աշակերտութեան, այս պատճառով 3—4 հերթի կը բաժնեն աշակերտները, ինչ որ դէշ կ՚անդրադառնայ դասաւանդութեանց վրայ: Շրջանին մէջ երեք նոր շէնքեր կիսաւարտ կը մնան, որովհետեւ կը պակսի շինութեան նիւթը: Քաղաքիւղը մասը մասին զարկած չունի, մինչ դպրոցը կարօտ է վերանորոգման, նստարանները չեն բաւեր, լուսամուտները կոտրած թափած են: Բեգամլուի եւ Քանաքեռի դպրոցներուն մէջ, գիւղական խորհուրդներու թոյլտուութեամբ, կ՚ապրին մասնաւոր մարդիկ,— ո՞վ պիտի խորհի զանոնք հանել այս մարդիկը եւ շէնքը վերանորոգել: Արամուսի դպրոցին սենեակներէն մէկը գիւղական խորհուրդը իրեն գրասենեակ է ըրեր, միւսը՝ համագործակցական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը, երրորդը ակումբ են ըրեր: Միայն Բաշգեառնիի մէջ է, որ գիւղացիները իրենց միջոցներով, առանց պետական նպաստի, սկսեր են վերանորոգել դպրոցը, շիներ են արդէն 20 նոր նստարան:

Շրջանը, որ այս տարի պիտի ունենայ, ըստ ծրագրի, 40 նախակրթարան, 1 ուսուցչանոց եւ 9 գիւղատնտեսական դպրոց, դժուար թէ իրականացնէ ծրագիրը:

Բասարգեչարէն կը գրեն.—

Շրջանին մէջ քանի մը դպրոցական շէնքեր կիսաւարտ մնացած են, իսկ պատրաստ դպրոցներն ալ կարօտ են վերանորոգման: Կառավարութիւնը 18,000 ռուբլի յատկացուցած է շրջանին դպրոցներու շինութեան, բայց գործկոմի նախկին նախագահը ուրիշ նպատակներու յատկացուցած է այդ գումարը:

Արթիկէն կը գրեն.—

Շրջանին 46 գիւղերուն դպրոցներէն եւ ոչ մէկը վերանորոգուած է լրիւ: Փառճառը Լէնինականի պետական հայթայթիչ մարմինն է, որ կիր չի տար: Բաշգիւղն ու Մաջթլի գիւղը մասամբ աւարտած են դպրոցներու վերանորոգումը: Ղոյլասի գիւղը բակած է նոր շէնք մը հիմնել, բայց կը պակսի շինութեան նիւթը: Արթիկի փիքարի արդիւնաբերութեան նպաստելու համար, որոշուած է արհեստանոց մը հիմնել, շինութիւնը կը շարունակուի, բայց դանդաղ: Արթիկի շրջանի դպրոցներուն ուսուցչական հարցն ալ լուծուած չէ տակաւին: Նախակրթարանի համար կը պահանջուի 18 ուսուցիչ. Անցեալ տարի Շիրվանջուղ, Մահմուդջուղ, Սոգիւթլի գիւղերուն ուսուցիչները 1—2 ամիս տեղ չունէին քնանալու համար:

Դիլիջանէն կը գրեն.—

Շրջանին դպրոցները խայտառակ վիճակի մը մէջ կը գտնուին: Ուսումնական տարին կը սկսի շուտով, բայց շատ մը գիւղեր շէնք չունին տակաւին դպրոցի համար: Շրջանին պիւտճէին մէջ նախատեսուած է 18,000 ռուբլի դպրոցներու շինութեան համար, բայց մինչեւ հիմա վճարած են միայն 1500 ռուբլի, մնացեալը չուզեր վճարել պաշտօնեան, առարկելով թէ դրամ չկայ:

Եւ խորհիլ, որ մինչեւ այսօր դպրոցի շէնք չունին Ռուբենակերտ, Ն. Ճամբարակ, Սալահ, Փօլադ, Ղարադոյան, Ալախեան գիւղերը: Իսկ Զիբուխլուի, Գօզոսի, Չարխեճի, Դոշի, Աէմխանվայի, Այրումլուի դպրոցները կարօտ են վերանորոգման, այնքան որ առանց վերանորոգման՝ անկարելի է սկսիլ դասաւանդութիւններուն: Անցեալ տարի դասաւանդութիւնները կատարուած էին վարձու շէնքերու մէջ, բայց այս տարի տուներուն տէրերը կը մերժեն վարձու տալ: Գատրաստ դպրոցներէն մեծ մասը նստարան չունին, ոչ ալ գրատախտակ ու վառարան: Այս տարի, շրջանին աշակերտութեան թիւն է 7834, բայց ո՞ւր հաւաքել այս տղաքը: Վերանորոգութեանց համար անհրաժեշտ է տախտակ, գամ, կիր, ներկ: Անցեալ տարի կարելի չեղաւ հայթայթել կարգ մը դպրոցներու դասագիրքերն ու գրենական պիտոյքները: Մաս մը գիրքեր շատ ուշ հասան (դեկտեմբերին ու յունուարին), ու գիւղերը զրկուեցան: Յաւոտ խնդիրներէն մէկն ալ սնունդի հարցն է:

Փարաքարէն կը գրեն.—

Երկրագործական այս շրջանին Զա-

Փարաքար ու Վարդաշէնի գիւղերուն մէջ ոչ ոք հոգ կը տանի դպրոցներուն: Արբաթի մէջ ուսուցիչներն են, որ սկսեր են զբաղիլ... շինարարութեամբ: Գիւղին մէջ ոչ ոք կայ որ իրենց օգնէ: Փարաքարի մէջ հերթապահ ուսուցիչը շարունակ դրամ կը պահանջէ՝ դպրոցական շինարարութեան համար, բայց վարկ չկայ կը պատասխանուի իրեն: Եթէ այսպէս երթայ, կարելի չէ դպրոց բանալ ամառ... ամսուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ...

—)(o)(—

«Յուսաբեր» ֆետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 օգոստ.)

— «Կենցաղային երեւոյթներու շարքը անցած են հայ համայնավարներու ձեռագործութիւնները Սուրիոյ մէջ: Տեղական թերթերը — հայ թէ օտար, ու մանաւանդ օտար — յանկերգի ձեւով օրը-օրին կը կրկնեն շարունակ.

— Հայ համայնավարները թռուցիկներ կը ցրուեն...

— Հայ համայնավարները երէկ ցոյց կազմակերպեցին...

— Հայ համայնավարները ռումբ նետեցին...

— Հայ համայնավարները ոստիկանութեան վրայ յարձակեցան...

— Հայ համայնավարները ձերբակալուեցան...

— Երէկ տեղի ունեցաւ հայ համայնավարներու դատավարութիւնը...

Եւայլն, եւայլն:

Ու կը տարուինք խորհելու, թէ հայ համայնավարը այդքան սան ձարձակ դարձած է ոչ թէ ներքին մղումով, այլ... ներշնչումին տակ մութ ու վտանգաւոր ուժի մը:

Ո՞ւր է գաղտնիքին բանալին:

Հայ համայնավարները թռուցիկ կը ցրուե՞ն, թէ ընդհակառակն, թըռուցիկ ցրուել կուտան անոնց:

Հայ համայնավարները իրե՞նք ցոյց կը կազմակերպեն, թէ ուրիշներ ցոյցեր կակմակերպել կուտան իրենց:

Փողոցներէն անցած ատեն կ՚աղաղակե՞ն, թէ աղաղակել կուտան:

Լուծել պէտք է այն վտանգաւոր հանելուկը, որ հայանուն համայնավարներու ձեռքով կը հիւսուի Սուրիոյ մէջ:

Վարձկաննե՞ր են այս մարդիկը:

Եթէ այո՛, ոմէ՞ վարձուած են եւ որո՞ւ կը ծառայեն:

Սուրիոյ Հայ Ազգ. Իշխանութիւնները պէ՛տք է որ հետապնդեն այս հարցը եւ պէ՛տք է որ լուծեն այս առեղծուածը:

Աններելի է լռել ու տոկալ, երբ քանի մը տասնեակ մութ անձերու տեւական փորձաքարերուն հետեւանքով՝ արար դանդուածները բացայայտօրէն կը Թռնուորուին հայ ժողովուրդին դէմ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՊՆԱՊԷՆ ՎԵՐՋ

— :-: —

ՎԻՐԻՍՕ ՍԻՒՐ ՊՕՒՐԳԻ.— Այս օդաչու գիւղաքաղաքը ունի մետաքսի գործարան մը ուր կ՚աշխատէին 200—250 բանուորներ: 70—80ը հայեր էին: Այս գործարանը տնտեսական տագնապէն ազդուած ըլլալով, գործարանատէրը բոլորովին փակեց դուռները, 1931 նոյեմբեր 20ին եւ երեք ամիս վերջ, յայտնեց մեր հայրենակիցներուն թէ կանոնաւոր ինքնութեան թուղթ ունեցողները կրնան գիտել: Մեր հայրենակիցները ճարահատ աղքին անգին ինկած եւ կրցած էին գէշ-աղէկ գործեր գտնել: Գործարանատէրը ասոր 8 ամիս վերջ կը կանչէ իր ժրաջան հայ բանուորները, 100ին 25 զեղչելով օրականները: Վարժուած ըլլալով այսօրեայ օդին, ջուրին եւ գործին, հայ բանուորները վերադարձան:

1925էն ի վեր անպակաս են եկեղներ: Ներկայիս ունինք 19 տուն, 58 հոգի, որոնց 44ը բանուոր կամ բանուորուհի:

1928էն ի վեր կազմակերպած էինք Սեթանոցի Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փօն տը Շէրիւի (Իզէր): Տագնապին հետեւանքով մասնաճիւղը քանդուած էր, բայց հիմա վերակազմուեցաւ: Կազմակերպած ենք գիշերային դասընթացք մը, պզտիկներուն հայերէն կարդալ գրել սորվեցնելու համար: Շատ մը մանուկներ իրենց տուներէն ներս կամ դուրս միշտ Ֆրանսերէն կը խօսին իրարու հետ: Ներկայիս ունինք 15 աշակերտ եւ աշակերտուհի: Մասնաճիւղիս վարչութեան անդամները յանձն առած են շաբաթը երեք անգամ դաս տալ այս պզտիկներուն:

Մ. Գէորգեան

ՄԵԾ ԴԱՏ ՄԸ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ալպանիոյ դատական նախարարը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ խոշոր դատի մը մասին որ տեղի կ՚ունենայ խորհրդարանին մէջ, քանի մը ծարիւր անձերու դէմ: Անոնք ամբաստանուած են թէ դաւադրութիւն մը սարքեր էին, Ալպանիոյ թագաւորութիւնը ջնջելու եւ ծանրապետութիւն ծաստատելու ծամար: Դատավճիռները կը մղայաբեն թէ ներկայ իշխանութիւնը շատ մեծ արտօնութիւններ տուած է օտարներուն, ի վնաս ժողովուրդին:

Կ՚ենթադրուի թէ 6-8 մահապատիժ վճիռ պիտի արձակուի այս դատավարութեան ծետեւանքով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Ան կը մտածէր թէ ինչպէ՞ս վտանգէր զիս... ինչպէ՞ս վտանգէր Զավէնը որ մինչեւ վերջ հաւատարիմ ծառայած էր իրեն, ինչպէ՞ս վտանգէր Պօղիկեան եղբայրները, որոնցմէ մինչեւ վերջին վայրկեանը զոհողութիւն տեսաւ, ու նիւթական ահագին փնացման ենթարկուեցան: Որով՝ ան կ՚ենթադրէր թէ՝ իր փախուստով կը վտանգէր բոլորը:

Արեւը ծագելու մօտ էր, ուժերս հատնելով ինծայ սխալը, ուր կապուած էր Գարմէնին սիրելի ձին: Ցանձնատուն իրեն յատկացուցած էր զայն. աշխարհական ազնիւ տեսակի ձիերուն (քէհէլա) սերունդէն էր, որոնք անուանի են իրենց տոկունութեամբ եւ ուժգնութեամբ: Գարմէնին բռնուելէն ի վեր չէր տեսած զայն, իսկ անկէ առաջ իր հետ ընկերացած յաճախ, միշտ մօտ գացած միջոցին: Ան իր ձեռքով կը խնամէր ու կերակրէր զայն, քանի որ իր ապագայ յոյսն էր...:

Շոյեցի աչքերն ու երեսները, ապա երկու ականջներուն միջինքը, որքէ ձիերը շատ կ՚ախորժին: Բայց կենդանին անշարժ, ոչ մէկ փոխադարձ արտայայտութիւն, իր ոտքերով գետինը չէր փորեր, բաշերը չէր շարժեր: Տխուր էր ան: Ուշիմ կենդանին կարծես նախազգացումը ունեցած էր:

Թամբը կապեցի սովորականէն աւելի քաշելով, երեսները շոյելով փորձեցի սանձը տալ: Հակառակ իր սովորութեան, այդ օրը հազիւ հազ կրցայ բերնի ուժով սանձել զայն: Հեծնելով դուրս ելայ: Բռնելով պարտէզներուն ճամբան, միտքս դրի անցնիլ Թէլ — Ապիատի կողմերը ինծի ծանօթ Արաբներու մօտ ապաստան գտնելու: Բանի կը յառաջանայի, հազար ու մէկ կասկածներ կը կուտակուէին մտքիս մէջ, մանաւանդ ձիուն դժուարաւ սանձ առնելու պարագան, լաւ նշան մը չէր սպեր: Պահ մը վերադառնալ կ՚որոշէի, կարծես մահուան ու կեանքի եզրին էի կայնած, գլուխս ծանրացած էր, երկդիմի կացութիւնս կը դանդաղեցնէր յառաջխաղացումս: Դեռ պարտէզները չէի անցած, անգամ մը որ բաց դաշտը ելլեմ, հարկ էր որ ձին ձգեմ, վայրկեան առաջ հորիզոնը անցնելու, մի գուցէ նշմարուած ըլլամ ու հետապնդուիմ: Այս մտածումներուս մէջ ձիուն քալուածքը տակաւ առ տակաւ կը դանդաղէր, կարծես հոգեբանութիւնս ազդած ըլլար իրեն:

Ուշիմ կենդանին գլուխը դարձուցած էր արդէն դէպ ի քաղաքը:

Գրասենեակն էր, ոստիկան մը զիս բռնեց ու տարաւ կառավարատուն: Առաջին օրուան հարցաքննութիւնը կրկնուեցաւ խիստ կերպով: Ցեառյ թէ ինչո՞ւ առանց վկայագրի Ուրֆա մտած եմ: Պատասխանեցի թէ, յանձնառու դիւ գինուորական մարմնին տրուելիք վկայագիրը չէր ստացած, որով գործը շուտ սկսելու համար ըստիպուած առանց վկայագրի եկանք, մինչեւ որ նոր վկայագիր հասնին. «Մենք առանց վկայագրի չենք կրնար ձեզ ընդունիլ, որով՝ քանի որ ձեր ձեռքի վերջին վկայագրի թէլ — Րիֆաթի վրայ է եւ դեռ ժամանակը չէ լրացած, հարկ է ձեր եկած տեղը վերադառնաք»: Ցեառյ վար դրած թուղթերս հետախօսով պահանջեցին կեդրոնէն ու ինծի յանձնեցին, յայտարարելով թէ «պէտք է մեկնիք ձեր եկած տեղը եւ մեկնելու պարագային ոստիկանութեան տեղեկացնէք»:

Նոյն օրը գացի Արաբ — Փունարի կայարանը որ Ուրֆայէն ութ ժամ է, եւ անկից շոգեկառք առնելով, ապահով հասայ Թէլ — Րիֆաթի գիւղը:

Հազիւ քանի մը օր անցած էր, լուր կ՚առնեմ թէ Հալէպէն ու Ուրֆայէն խիստ կերպով կը հետապնդուիմ: Անկէ հետեւցուցի թէ Ուրֆայի կառավարութիւնը տեղեկացած է Հալէպ գտնուած ըլլալս, բայց թէ ինչ խողովակով, չեմ գիտեր:

Ցանձնատուն իր գործերը կարգադրելու համար, քաջութիւնը կ՚ունենայ Ուրֆա վերադառնալու: Կառավարութիւնը զինք նեղը կը ձգէ, զիս իրմէ պահանջելով: Այդ պարագային Թալէաթ փաշայէն Ուրֆա հասած հեռագիրը, որ Գարմէնի եւ ընկերներուն անմիջական ոչնչացումը կը հրամայէր, յանձնատու եղբայրներուն կեանքն ալ վտանգի ենթարկեց: Բարեբախտաբար իրենց գործի ընկերը, Շէյխ Րիզա էլ Րիֆաի, որ այն ժամանակ իթթիհատական վարիչ էր, անձամբ փաստաբանի մը ընկերակցութեամբ Ուրֆա կ՚երթայ դատավարութեան ներկայ ըլլալու եւ իր չափազանց ազդեցիկ դիրքով հազիւ կը յաջողի ազատել Պօղիկեան եղբայրները:

Այդ միջոցին կը ձերբակալեն Զաւէնը՝ քշելով զայն Տէր — Զօրի անապատը, ուր ամիսներ թափառելէ վերջ հրաշքով կ՚ազատի:

Ցաճախ խօսքի առիթով Գարմէնը կ՚ըսէր թէ «Ես միայն Թալէաթէն կը վախնամ, քանի որ Սահմանադրութեան օրերուն, հակառակ մեր համաձայնութեան, անապահովութիւնը ըստ առաջնոյն կը տիրէր Մուշի եւ Սասունի շրջանը, որով՝ հետագրով ազդարարեցի Թալէաթին.

«Եթէ շարունակուի այս անապահով վիճակը, ամէն բան չեղեալ համարելով խումբերովս պիտի բարձրանամ լեռ»:

Եւ իսկապէս վախը իրականութիւն դարձաւ: Առաջին անգամ մեզ ձերբակալող ոստիկանին 500 ոսկի նուէր մը յատկացուեցաւ Թալէաթի կողմէ»:

Ոստիկանութեան գիւանը Գարմէնի հարցաքննութիւնը աւարտելէ վերջ, կը տեղեկանայ թէ ան ռուսական ճակատը Ճալիլ փաշայի բանակին մէջ զինուորական կարեւոր պաշտօն ունէր, որով դատը զինուորական ատեանը կը ստանձնէ:

Բանտին մէջ եղած միջոցին, օր մը բնական պէտքի համար զօրանոցին կ՚երթայ, ժանտարմայի մը հսկողութեամբ: Դուրսը սպասող ժանտարման կասկածելով, անմիջապէս կը բանայ դուռը եւ ոչ ոք կը գտնէ հոն: Ան զօրանոցին քարը կոտրած անցած էր կոյուղիի մէջէն փախչելու համար. սակայն խեղդն կը բռնուի: Եթէ ժանտարման քիչ մը ուշ հասած ըլլար, փախած էր արդէն: Անկէ վերջ ծանրապէս շղթայած էին զինք:

Զինուորական Ատեանը երկար ատեն շարունակեց հարցաքննութիւնը՝ ահագին թուղթեր լեցնելով: Ապա յանձնախումբի մը պաշտօն տուաւ Գարմէնի ինքնութիւնը հաստատել վկաներով: Այդ միջոցին Ուրֆա էր գիւրտ միրալայ Պէտէլիխան պէյը, որ շատ մօտէն կը ճանչնար զայն. կային նաեւ քաղմաթիւ Քիւրտեր, որոնց վըկայութեամբ կը հաստատեն ինքնութիւնը, վճռելով զայն ղրկել Տիգրանակերտի զինուորական Ատեանը...:

Պօղիկեան, հակառակ սպառնացող վտանգին, ոչ ի բուն կ՚աշխատի զայն ազատելու միջոցներ գտնել: Կը համաձայնի Ուրֆայի ժանտարմայի հրամանատար Հիւսէյին Ֆէհմի եւ Հալէպցի Արաբ Մուսթաֆա ժանտարմային հետ, փոխան 250 ոսկիի ազատել Գարմէնը, պայմանաւ որ, երբ զայն Տիգրանակերտ ճամբայ հանեն, քանի մը Հայերու կողմէ փոքրիկ ընդհարումով մը Գարմէնը իրենց ձեռքէն առնեն: Ծրագիրը լաւ էր, բայց գործադրելու համար մարդ պէտք էր: Պօղիկեանը կը գտնէ Մարզպետը Հալէպ: Խնդիրը իրեն կը տեղեկացնէ, առիթելով զայն որ քանի մը ազգակրով գործը գլուխ հանէ, բայց Մարզպետը քաջութիւնը չունենար այդ գործը ստանձնելու ու գեկավարելու, պատասխանելով թէ «Ես ինքզինքս հազիւ կրնամ պահել»:

Վերջապէս ամիս ու կէս անցած էր որ բանտն էր:

Օր մը կը հանեն զայն տասը ժանտարմայով: Գարա Քէօփրիւի մօտերը կը հանդիպին Տիգրանակերտէն եկող Զէրքէզ Խոճէմ պէյին, որ անշուշտ Ուրֆայի հրահանգով ու կանխամտածութեամբ եկած էր:

Զէրքէզ Խոճէմ պէյը անձամբ կուտայ առաջին հարուածը, վերջակէտը դնելով անմոռաց Գարմէնին բեղմնաւոր կեանքին:

«Ուխտի երթանք օր մը Գարա Քէօփրիւ, մեր Զօհրապին ու Վարդգէսին», կ՚ըսէր յաճախ:

Եւ ահա ինքն ալ գնաց հո՛ն, իր վերջին ուխտն ընելու եւ միանալու այն անմահ հոգիներուն՝ որոնք ինկան ազատագրութեան ճամբուն վրայ...

Հ. Տ.

(Վերջ)

ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը չէ գրած Մարզպետի վախճանը, երեւի կարճ կապելով կամ տեղեակ չըլլալով:

Այդ անբախտ ընկերն ալ, զանազան փորձանքներ անցընելէ յետոյ, երբ միջոց մը գտած էր փախչելու, ձիէն վար կ՚իյնայ եւ կը մեռնի Ռոյն արիւնոտ ճամբաներուն վրայ:

ուղածին պէս գինուելու իրաւունքը։ Սակայն, Գերմանիոյ շահն իսկ կը պահանջէ չափաւորապէս օգտուիլ այդ իրաւունքէն եւ այն ալ զինաթափութեան խորհրդաժողովին աւարտումէն յետոյ»։

Հայրենասիրական պարիկուններ Գերմանիոյ մէջ

Դպրոցականներն ալ կ'օգտագործուին

Կիրակի օր Պերլինի մէջ տեղի ունեցաւ դպրոցականներու ցոյցը, որ մանրանկարն էր «Պողպատեայ Սաղաւարտի» Թափօրին։

Հոծկառակ տեղատարափ անձրեւին, ահագին բազմութիւն մը կը խռնուէր մարզարանին շուրջը, եւ հազարաւոր դպրոցականներ հայրենասիրական կոչեր կ'արձակէին։ Մասնաւորապէս շատ կը լսուէր բացագանչութիւն մը, — «Սարը գերմանական հող է»։

Կազմակերպիչները պատրաստեր էին չափազանց նոր յայտագիր մը։ Դպրոցականները միեւնոյն ատեն մարզանքներ կը կատարէին, իսկ աղջիկները կը պարէին անձրեւին տակ, առանց ապրուելու։

Առաջին խօսքը առաւ Պերլինի քաղաքապետը, որուն ճառը անթելով կը լսուէր Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Ճառախօսը աղաղակեց.

— «Թող ամբողջ աշխարհ իմանայ թէ մենք խնդրանք չունինք ո եւ է մէկէն։ Մենք առժամապէս մեզմէ բաժնուած եղբայրներուն համար կը պահանջենք իրաւունք՝ ազատօրէն խօսելու իրենց մայրենի լեզուն։ Մենք չենք խնդրեր, այլ կը պահանջենք»։

Յետոյ խօսեցաւ Ներքին նախարարը, կառավարութեան անունով, բայց աւելի վերապահ։ Գոհացաւ բոլոր ուժերու միացում կատարելով։ Օրուան ամէնէն մեծ դէպքն եղաւ այլաբանական պատկեր մը, որուն իմաստը հետեւեալն էր. — «Այն բնակչութիւնները որ գերմանացի էին, կ'ուզեն նորէն գերմանացի դառնալ»։ Այդ բնակչութիւնները կը ներկայացնէին պատուիրակութիւններ, «հայրենիքին հաւատարիմ Գերմանացիներ» կոչուած ընկերակցութեանց կողմէ եւ տեղական տարազներով։ Աւելի պատկերալից դարձնելու համար ցոյցը, մարզարանին մարմանդին վրայ շինած էին Գերմանիոյ քարտէսը, որ կը ներկայացնէր հին եւ նոր սահմանները։

Հազարի չափ դպրոցականներ, կապոյտ հագուած, եկան շարուեցան նախապատերազմեան սահմաններուն վրայ, այսպէս գծելով 1914ի Գերմանիան։ Յետոյ եկան ուրիշ խումբեր որոնք կորսուած գաւառները կը ներկայացնէին։ Այս գոյնզգոյն խումբերը գերմանական սահմանագիծը հրեցին մինչեւ Վերսայլի դաշնագրին սահմանը։ Այն ատեն, երեւցաւ 1919ի Գերմանիան, Ալզաս-Լօռէնով (դեղին), Շլեզվիկ Հոլշթայնով (նարնջագոյն), Փոզնանիով (կարմիր) եւ Վերին Շլեզիայով (կանանչ), նաեւ Էօփէն եւ Մալմէտիով, Սարով, Տանցիկով եւ Մէմէլով, — բոլորն ալ՝ կորսուած գաւառներ։ Խոր լռութենէ մը յետոյ, սուր աղաղակ մը լսուեցաւ.

— Վտանգի տակ են գերման ազգութիւնը, գերման աշխատանքը, գերման հողը։

Այդ պահուն, կորսուած գաւառները ներկայացնող խումբերը անձկութեան ճիչ մը արձակեցին դէպ ի Գերմանիոյ կապտազգեստ տղաքը որոնք օգնութեան ձեռք կ'երկարէին։ Եւ Թափօրը սկսաւ յառաջանալ... կորսուածը վերագրաւելու։

Ցոյցին կը մասնակցէին 15,000 դպրոցականներ։

*** Միեւնոյն օրը, 25,000 Գերմանացիներ ուրիշ ցոյց մը կատարեցին Կոպլենցի մէջ, եւս պահանջելով Սարի հովիտը։ Ցոյցը տեղի ունեցաւ Հռենոսի եւ Մոզէլի այն մայրին մէջ որ կը կոչուի «գերմանական անկիւն»։ Բազմութիւնը խռնուած էր Վիլհէլմ Ա.ի մեծ ձիաւոր արձանին բոլորտիքը։ Ճառախօս մը պահանջեց որ 1935էն առաջ Գերմանիոյ վերադարձուի Սարի հովիտը։ Ցոյցին կը մասնակցէր նաեւ գերմանական բանակին 15րդ գունդը։ Ուրիշ ճառախօս մը յայտարարեց թէ Ֆրանսացիները բռնութեան կ'անթարկեն Սարի հանքագործները, ստիպելով զանոնք որ ֆրանսական դպրոց ղրկեն իրենց զաւակները։ Հոծկառակ պարագային կը ճամբուէին։ Գլխաւոր ճառախօսն էր արքայ Վիլհէլմ, որ յայտարարեց թէ Սարի ամբողջ ժողովուրդը Գերմանիոյ պիտի միանայ, եթէ հանրաքուէ կատարուի կատարեալ ազատութեամբ։ Եւ վերջացուց.

— «Գերմանիա, մա՛յր Գերմանիա, մենք քու զաւակներդ ենք, մենք դէպ ի քեզ կ'երկարենք մեր թեւերը, կ'ուզենք նստիլ քու ծունկերուդ վրայ։ Երբ՞ա՛նք դէպ ի Գերմանիա»։

Բոլոր ներկաները հաւատարմութեան երդում ըրին, մինչ զինուորական նուագախումբը կը հնչեցնէր, — «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»։

Նոր մահափորձ մը Ստալինի դէմ?

Վերապահութեամբ կը հրատարակենք Ռիգայէն հաղորդուած հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Վերջերս Ռուսայէն Վառնա հասած ռուս փախստականներ կը պատմեն թէ Մոսկուայի Չեկան երեւան հանած է ահաբեկիչներու ընկերութիւն մը, որուն անդամները կ'ուզէին սպաննել Ստալինը։ Ձերբակալուած են աւելի քան 120 հոգի, մեծ մասը երիտասարդ սպաներ։ Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարար Վորոշիլով ալ մեղսակից է այս գործին։ Դաւադրութիւնը երեւան հանուեցաւ երբ Ստալին բացակայ էր Մոսկուայէն։ Երբ իմացաւ, անմիջապէս մայրաքաղաք վերադարձաւ։ Նախ կը կարծուէր թէ Չեկան ինքն է կազմակերպած դաւադրութիւնը, իբրեւ ռազմախաղ։ Բայց յետոյ ոստիկանութեան ցոյց տուած պատակարգ եռանդը հաստատեց որ լուրջ բան էր։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՇԷԾՕ-Քոշան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ընկ. Գարաքէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan։ Կը դասախօսէ Ընկ. Ա. Խաչիկեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ռաշ Պաղալեան Տէր Գրիգորեան (Ակնայի Կամուրջ գիւղացի)։ 1915ին 10 տարեկան հասակին Թուրքերը տարած են Ուրֆա։ Կը կարծուի թէ ապաստանած է Ասորիներու մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Միսաք Տէր Գրիգորեանի, 77 rue Villebois-Mareuil, Asnières Seine.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Dameame, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. Վ.ՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Է. ՇԱՆԹ

Երբ դուռը նորից փակեց, եւ նա համոզուեց, որ ոչ ոք չի դիտում դրան ծակից, վերցրեց հացը ու զգոյշ սկսեց փշրել։ Միջումը գտաւ այն՝ ինչի սպասում էր — բարակ սղոցների մի կապ։ Կապը փաթաթուած էր մի թղթի կտորով, որի վրայ մի քանի բառ էր գրուած։ Ուշադրութեամբ հարթեց թուղթը ու տարաւ լոյսի տակ։ Այն աստիճան բարակ ու փոքրիկ մի կտորի վրայ էր գրուած, որ շատ էր դժուար կարդալը։

«Դուռը կողպ չէ ու գիշերը մութ։ Ջանացէք որքան կարելի է շուտ սղոցել վանդակը ու դուրս գալ ժամը երկուսի ու երեքի մէջ։ Մենք պատրաստ ենք, իսկ մի ուրիշ այսպիսի դէպք կարող է այլ եւս չներկայանալ»։

Զգամզօրէն ծմռթեց թուղթը։ Այսպէս ուրեմն բոլոր պատրաստութիւնները տեսնուած են, պէտք է միայն սղոցել վանդակը։ Ի՜նչ բախտ, որ ձեռքի շղթան հանել էին. կարիք չկայ ի զուր ժամանակ կորցնելու նրանց էլ սղոցելու համար։ Քանի՞ ձող ունի վանդակը։ Երկու, չորս։ Ամէն մէկը պէտք է սղոցի երկու տեղից, ուրեմն ընդամէնը ութ։ Եթէ չասպի՝ գիշերուայ ընթացքում կը յաջողի վերջացնել։ Եւ ինչպէս էլ շուտ կարողացել էին Ջեմման ու Մարտինին ամէն բան պատրաստել, հագուստ անցագիր, թաքստոց։ Բեռնակիր ձիու պէս աշխատած էին լինելու, այդ բոլորը գլուխ բերելու համար եւ անտարակոյս Ջեմմայի առաջարկն էր որ ընդունել էր, եւ ոչ ուրիշի։ Նա ժպտաց իր սեփական յիմարութեան վրայ։ Միեւնոյն չէ՞, նրանն էր, թէ ուրիշինը, միայն թէ լաւ ծրագիր լինէր։ Բայց եւ այնպէս, ուրախ էր ինքը, որ Ջեմման էր խորհուրդ տուել սորբեկքեայ անցքից օգտուելու, փոխանակ թոկէ եղանով պատից ցած իջնելու, ինչպէս որ առաջ մաքսանենգները առաջարկում էին։ Նրա յատակագիծը աւելի բարդ էր ու դժուար, բայց վտանգ չէր սպառնում արեւելեան պատի պահակի կեանքին։ Դրա համար էլ՝ երբ նրան ներկայացրել էին երկու ծրագիրները, նա առանց վարանելու ընտրել էր Ջեմմայի կազմածը։

Այդ ծրագրի համեմատ նրանց նախանձ պահապանը, որ ծղրիտ էին կոչում, առաջին առիթից օգտուելով բանալու էր առանց իր ընկերների գիտութեան այն երկաթի դռները, որոնք բակից տանում էին պարիսպներ տակի սորբեկքեայ անցքը։ Եւ նորից տանել կախելու էր բանալին իր մեխից օրապահի սենեակում։

Բոռը, տեղեակ այդ բոլորին, սղոցելու էր վանդակը, իր շապիկը պատռելու էր, չերտեր շինելու եւ հիւսելու մի պարան, որի օգնութեամբ իջնելու էր բակը լայնապատող պատի արեւելեան կողմից։ Պատի տակով առաջանալու էր ձեռքերի ու ծունկերի վրայ, երբ պահակը միւս կողմն էր դարձած լինելու, ու անշարժ պառկելու, երբ իր կողմը նայելիս լինէր։ Հիւսիս-արեւելեան անկիւնում մի կիսաւեր աշտարակ կար, որ մասամբ կանգուն էր մնում խիտ աճած բաղեղի միջոցով, բայց փլուած քարի ահագին զանգուածները թափել էին ներս, ու բակում պատի տակ դիզուած էին կոյտով։ Այդ աշտարակից կանաչ ու քարերի միջով պէտք է իջնէր խրամը ու կամաց բաց անելով չկողպած դուռը մտնէր այդտեղ սկսուող սորբեկքեայ անցքը։ Նախորդ դարերում այդ ներքնուղին ծածուկ հաղորդակցութիւն էր պահպանում բերդի ու գիմացի բլրի գլխին բարձրացող աշտարակի մէջ։ Այժմ բոլորովին գործածութիւնից ընկած էր ու մի քանի տեղ քարով կխուած։ Միայն մաքսանենգները գիտէին այդ ներքնուղու սարը հանող եւ ամենայն զգուշութեամբ թաքցրած մի ելքը։ Ոչ ոք էլ չէր կասկածում, որ անմաքս ապրանքների ամբողջ դէզեր երբեմն շաբաթներով մնում էին հէնց բերդի պարիսպների տակը, երբ մաքսախոյզ պաշտօնեաները ի զուր որոնում էին խոտոտ սարերի միջը։ Այդ ելքով Բոռը դուրս էր գալու մթնում սարերի մէջ անմարդաբնակ մի տեղ, ուր նրան սպասելու էր Մարտինին ու մի մաքսանենգ։ Միակ դժուարութիւնը այն էր, որ գիշերուայ պահակները նշանակելուց յետոյ դռները բաց անելու դէպք չէր ներկայանալու ամէն երեկոյ, այլ եւ պայծառ գիշերին պատուհանից իջնելիս հեշտ էր պահակից նկատուելը։ Այժմ երբ ներկայացել էր յաջողելու լուրջ կարելիութիւնը, առիթը ձեռքից բաց թողնելու չէր։

Բոռը նստեց ու սկսեց հաց ուտել, որ նրան այնքան զզուանք չէր պատճառում, ինչպէս բանտի միւս ուտելիքները. մի բան ուտել պէտք էր ուժերը կազդուրելու համար։

Պէտք էր նոյնպէս որ քիչ պառկէր ու աշխատէր քնելու։ Մինչեւ մի ժամ դեռ անկարելի էր գործի ձեռնարկելը, իսկ գիշերը լուրջ աշխատանք ունէր իր առաջ։

Այսպիսով, վերջ ի վերջոյ, պատերէն ուզեցել էր նրան փախչելու, պատրէից ազատել է։ Բայց ինքը երբեք չի համաձայնի։ Ամէն բան, միայն ոչ այդ։ Եթէ պիտի փախչի, միայն իր կամքովը ու իր ընկերների օգնութեամբ։ Նա ոչ մի բարիք չի ցանկանում պատերներից։

Ի՜նչ սոթ է. անշուշտ փոթորիկ է գալու, օդը այնպէս ծանր է ու խեղդող։ Անհանգիստ չուռ ու մուռ էր գալիս անկողնի վրայ. փաթթուած ձեռքը նետեց բարձին գլխից վեր, յետոյ նորից իջեցրեց։ Ինչպէ՜ս այրում էր այդ ձեռքը եւ ինչպէ՜ս ուռել։ Ու բոլոր հին վէրքերը սկսել էին ցաւել, տանջո՜ղ ու յամա՜ռ։ Ի՞նչ էր պատահել։ Է՛, դատարկ բան. մօտեցող փոթորիկն էր անշուշտ։ Այժմ քիչ կը քնի ու կը հանգստանայ աշխատանքի սկսելուց առաջ։

«Ութ ձող. բոլորն էլ հաստ ու ամուր. դեռ քանի՞սն էր մնում սղոցելու. անշուշտ, քիչ։ Հաւանօրէն սղոցել էր ամբողջ ժամերով, անվերջ ժամերով, ա՜յ, ինչու համար էր այդպէս ցաւում ձեռքը։ Եւ ի՜նչպէս ուռել էր, մինչեւ ոսկորը։ Բայց կա՞րելի դժուար թէ զրահից լինի. իսկ կամ սա՞ քի այրող ցա՞ւը, միթէ դա՞ էլ սղոցելու աշխատելուցն է»։

Վեր ցատկեց։ Ոչ՛, չէր քնել. անընդհատ էր բաց աչքերով։ Երազել էր, թէ սղոցում է, մինչ ինքը դեռ չէր էլ սկսած։ Վանդակը կանգնած էր անհպում ու ամբակուռ։ Հեռո՜ւն աշտարակի ժամից տասը։ Ժամանակն էր աշխատանքի։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Բելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

14 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1982

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՂԾԻՔԸ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

Կը խնդրուի Փարիզի ամէնավար պաշտօնաթերթէն՝ նորէն կարդալ մեր սեպտ. 7 թուակիր խմբագրականը, եւ դատել զայն ուղղամտօրէն: Ոչ թէ սարէն ձորէն սլաքներ արձակելով:

Բայց երկրորդական հարց է այդ: Եւ առաջին անգամ չէ որ կ'արձարծենք

Մեզ հետաքրքրողը բոլորովին ուրի՛շ բան է:

Հարկ է մէկ անգամ ալ դէմ դիմաց նստիլ մեր ընդդիմախօսներուն հետ, եւ պատասխան պահանջել կարգ մը հարցերու մասին.—

1) Դեռ երկա՞ր պիտի տեւէ Հայաստանի բոլոր չարիքները ծածկելու եւ միայն բարիքները տարփողելու քաղաքականութիւնը:

2) Դուք երբեք բացասական տեղեկութիւններ չէ՞ք ստանար, ընթանօթի կամ գրաւոր, Հայաստանէն կամ Հայաստանի մասին: Եւ երբ կը ստանաք, յանուն ո՞ր գերագոյն շահուն զամբիւղը կը նետէք զանոնք:

3) Իբրեւ լրագիր, դուք ո՛ր եւ է պարտականութիւն չունի՞ք արձանագրելու եթէ ոչ երկրին մէջ կատարուած եւ ձեզի անծանօթ բանութիւնները, ձերբակալութիւններն ու աքսորները, գոնէ երկրէն դուրս արձակուած աղաղակները: Ահա, օրինակ, որբերու պարագան: (Եւ դաշնակցական չեն ոչ անոնք, ոչ ալ միւս փախստականները, իմացէ՛ք):

4) Օրուան խնդիր մըն ալ յիշած ըլլալու համար, դուք իսկապէ՞ս կը հաւատա՞ք թէ կաթողիկոսական ընտրութիւն է որ կը կատարուի, եւ ոչ թէ չինովնիկեան խեղկատակութիւն: (Նորէն կարդացէք ձեր սեպտ. 7ի խմբագրականը, այս հարցի մասին):

Մէկ խօսքով, կը հրաւիրենք Փարիզի ամէնավար պաշտօնաթերթը եւ միւսները, որ գոնէ մէկ անգամ լուսարանեն մեզ, իրենց այնքան սանձուածային ուղեգծի մասին:

Մենք չենք ծածկեր մեր մեղքերը:

Վրիպումներ կրնան պատահիլ թերթէ թերթ: Անհամութիւններ պատահած են եւ կը պատահին յուրերու հրատարակութեան մէջ, քանի որ չափազանց դժուար է ստուգել ամէն պարագայ: Գոնէ ամիսներ պէտք է անցնին, որովհետեւ ոչ կանոնաւոր թղթակից պահելու հնարաւորութիւն կայ, ոչ ալ թղթակցելու, հեռագրելու, մարդ ղրկելու եւն.:

Բայց, այդ մեղքերը չուտով կը հալին ձեր այն հրէշային կեղծիքին դէմ, որով կը յամառիք սեւը ճերմակ ներկել: Ահա նուազն լռութիւն պահել անասելի չարիքներու մասին: Եւ, փոխանակ բուն հարցին մօտենալու, մուր քսել դաշնակցական մամուլին, որ հայրենասիրութիւն կը համարէ լաւին հետ գէշն ալ արձանագրել: Որ չի կրնար արձագանգ չտալ Երկրէն հասած տառապանքի ձայներուն:

Դուք, ձեր ընթացքով, ամբողջ ժողովուրդի մը տառապանքն է որ կ'արհամարհէք, ի փառս իշխանաւորներու:

Մենք, արձանագրելով անլուր ողբերգութիւններ, գոնէ փոքր սփոփանք մը տուած կ'ըլլանք: Նկարագրած՝ թէ ինչպէս կը շնչէ, կը ցնցի այս հրաշալի ժողովուրդը, դիմանալով նոյն իսկ իրեններու թաթարական բռնութիւններուն:

Ո՛ր եւ է հայերէն թերթ, մանաւանդ կուսակցական օրկան մը ի՛նչպէս կրնայ սուտ խենդ ձեւանալ տիրող ահ ու սարսափին հանդէպ, որ գաղտնիք չէ ոչ մէկուն համար:

Ահա տասը տարի է որ միեւնոյն պատմութիւնները կը պատմուին: Այդ պատմութիւններուն աղբիւրը եթէ հարիւրին տասը դաշնակցական է, մնացեալ իննսունը, — դուք շատ լաւ գիտէք թէ ինչ է: Եթէ դուք լռէք, ձեր ընկերները կրնան խոստովանիլ:

Մնաց որ, դաշնակցականն ու ռամկավարն ալ զեղչելով, անդին կը մնայ բազմութիւն մը բոլորովին չէզոք մարդոց, որոնք կովկասն ալ տեսած են, Հայաստանն ալ, իր չինարարութիւնն ալ: Եւ սակայն, չեն կրցած պարունել իրենց զայրոյթը: Գրի առած, պատմած, աղաղակած են ինչ որ տեսած են տարիներու ընթացքին, ինչ որ գիտեն: Ինչ որ անվիճելի է եւ ըմբռստացուցիչ:

Պարտաւոր էք պատասխանել այս հարցերուն. որովհետեւ, կարելի չէ, ներելի չէ տարիներով խաբել ամբողջ ժողովուրդ մը, սահմանէն ասդին թէ անդին:

Ընելիք չունինք. ազատ էք բարեկամութեան հաւաստիքներ շռայլելու ձեր ուզածին չափ: Համաձայն ձեր հասկացողութեան եւ խառնուածքին:

Բայց, իրաւունք ունինք բացատրութիւն պահանջելու ձեր երկդիմի, ձեր միականի «վարքագիծ»ի մասին:

Կեղծիքը հայրենասիրութիւն չէ, պարոննե՛ր:

Եւ որովհետեւ ամբողջ ժողովուրդի կացութեան եւ հաւատքին հետ կապուած է այս խնդիրը, դուք պարտաւոր էք բացատրութիւն տալ հրապարակաւ: Շեշտակի շօշափելով դրուած հարցերը:

Մանաւանդ որ, կեղծիքին պատասխանատուն այս կամ այն առանձին թերթը չէ, այլ ամբողջ կուսակցութիւն մը:

Մի վախնաք. իրականութիւնը ներկայացնելով, ոչ Երեւանը կը փլի, ոչ ալ Ներգաղթը կը ձախողի:

Գաղութը պիտի երթայ միշտ: Եւ լա՛ւ է որ երթայ: Բայց երթայ՝ գիտակցաբար, ոչ թէ աչքերուն վարագոյր քաշած: Այլապէս, — աչքերը պիտի ուղղէ դէպ ի Արաքս:

Եթէ չէք ուզեր արտասպել, — գոնէ կարդացէ՛ք, վերլուծեցէք ինչ որ կը գրեն փախստականները:

Թուրքի լակոտներ չեն անոնք, այլ այս ժողովուրդին զաւակները: Մարդիկ որ գացին, տեսան եւ կը փախչին: Ինչո՞ւ...

Հետաքրքրուեցէք, պահ մը, աշխարհ չի կործանիր:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆեՕՔ»

Խելագարութիւն՝ «հանդերձ ընտանեօք»...

Ինկողպէս, կը գտնուինք նոր յայգեր, նոր յուզումներ, ցնցումներ ու վայելքներ փնտռելու խելագարութեան մը խանդէպ, որ չափ ու սահման չի ճանչնար:

Կատարեալ համաճարակ: Մինչեւ իսկ երախաներ վարակելու աստիճան:

Թռիչք ծովէ ծով, լեռնէ լեռ, աշխարհէ աշխարհ,— ոչ միայն մասնագէտ օդաչուներու, գիտութեան ջահակիրներու կողմէ, այլ եւ... «հանդերձ ընտանեօք»:

Տեսանք հրաշալի երիտասարդներ, ամէն ազգէ, որոնք ուզեցին բան մը շահեցնել մարդկութեան, իրենց կեանքի գնով:

Շատերը, անոնցմէ, ինկան ներոսաբար: Ճակատագրի դաժան բնութեան սարսափներուն:

Ու դեռ շատերը կան որ կը շարունակեն առաքելութիւնը, հետզհետէ աւելի յանդուգն:

Իսկ ի՞նչ էր «միտ բանի»ն սա մեծահարուստ եանքիին, որ կինն ու երկու անչափահաս աղջիկները և չորս մասնագէտներ օդանաւ մը նստած, կ'ուզէր կտրել Ատլանտեանը...

Կէս ճամբան կտրեց, ու նորէն չգտնուեցաւ: Եւ ահա հետքն անգամ չեն կրնար գտնել, Ատլանտեանի ծովերուն մէջ:

Զուարճութի՞ւն: Սնոտիապաշտութի՞ւն: Ընդարմացած ջիղեր ցնցելու մարմա՞ջ:

Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Իսկ սա երկու փոքրիկնե՞րը:

Ո՞վ է պատասխանատուն անոնց անմեղ արեան:

ՎԱՐԱԶ

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ ՊԻՏԻ ԳԼԽԱՏՈՒԻ

Երկուշաբթի օր, հանրապետութեան նախագահը ունկնդրութեան ընդունեց Կորկուլովի փաստաբանները, եւ 45 վայրկեան անոնցմով խօսեց անոնց վերջին պաշտպանողականը: Մէկ երկու անգամ միայն, նախագահը ընդմիջեց, կարգ մը կէտերու մասին լուսաբանութիւններ խնդրելու համար: Փաստաբանները դուրս ելան խորապէս ազդուած, եւ ի յարգանս նախագահին, մերժեցին ո՛ր եւ է որոշ յայտարարութիւն ընել: Միայն ըսին.

— Մեր վերջին ճիգն եղաւ նախագահին յիշեցնել վիճակը Տիկին Կորկուլովի, որ զաւակ մը պիտի ունենայ հինգ շաբաթէն:

Զրոյց կը պտտէր թէ այրի Տիկին Տումէր ալ իր կարգին դիմած է նախագահին, ներում խնդրելով: Փաստաբանները մերժեցին ո՛ր եւ է յայտարարութիւն ընել այս մասին: Թղթածրարը անմիջապէս դատական նախարարութեան յանձնուեցաւ: Եթէ նախագահը ստորագրած է, ուրեմն ներուած է, եթէ ոչ...

Երէկ իրիկուան թերթերը կը գրեն թէ նախագահը չէ ստորագրած. հետեւաբար, Կորկուլով պիտի գլխատուի այս առտու կամ հինգշաբթի: Նիւէն օրըստօրէ քառանոց մը կանգնուած է Փարիզ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ԱՐԿԱԾԸ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ԱԼ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Երկուշաբթի առտու, յանկարծ փըլաւ Վալանսի Քովէն Իվօզ գործարանին առաջին յարկին տախտակամածը: Տասնրինգ բանուորներ, որոնք տախտակամածին վրայ կը գտնուէին, պարապին մէջ նետուեցան: Մէկը մեռաւ, իսկ ինը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան: Անոնց երկուքը Հայեր են, — Մինաս Թոնկեան, 45 տարեկան եւ Աւետիս Տաքէսեան, 35 տարեկան:

Տախտակամածին վրայ դիզուած էին տասը թօն ծանրութեամբ պարկեր, եւ երկար գերանը չդիմանալով, խորտակուած է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌԱՅԽՍՏԱԿԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ

Դէպի դիկտատորութիւն

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Գերմանիոյ խորհրդարանը լուծուեցաւ երկուշաբթի օր, երբ անվստահութեան բանաձեւ մը կը քուէարկէր կառավարութեան դէմ:

Նիստը բացուեցաւ ժամը 3ին: Նախարարները ամբողջովին ներկայ էին: Նախագահը հազիւ խօսք տուած էր վարչապետին, երբ համայնավար երեսփոխան մը խօսք ուզեց եւ առաջարկեց անմիջապէս քուէարկել երեք բանաձեւեր, որոնց երկուքով կը պահանջուէր ջնջել կառավարութեան հրատարակած բացառիկ օրէնքները, իսկ երրորդով՝ անվստահութիւն կը յայտնուէր կառավարութեան:

Ոչ մէկը բողոքեց այս միջամտութեան դէմ: Մինչդեռ եթէ մէկ երեսփոխան իսկ ձայն ուզէր եւ հակառակէր, բանաձեւերը չպիտի կարդացուէին: Միայն մէկ ազգայնական երեսփոխան առաջարկեց կէս ժամ դադար տալ: Առաջարկը ընդունուեցաւ: Երբ նիստը վերաբացուեցաւ, նախագահը յայտարարեց թէ քուէարկութեան պիտի դնէ առաջարկուած բանաձեւերը: Ընդհանուր ջղագրգռութեան մէջ, յանկարծ խօսք ուզեց վարչապետ Ֆոն Փափէն: Նախագահը պատասխանեց թէ՝ կանոնագրին տրամադրութեամբ,ստիպուած է նախ քուէարկութեան դնել երեք բանաձեւերը: Վարչապետը երկրորդ անգամ խօսք ուզեց, բայց նորէն ժխտական պատասխան ստացաւ:

Այն ատեն, անպատմելի տեսարան մը պարզուեցաւ: Բոլոր նախարարները ոտքի ելան մէկ մարդու պէս եւ դուրս ելան սրահէն: Նախագահական ամպիոնին առջեւէն անցած ատեն, վարչապետը կտրուկ շարժումով մը, սեղանին վրայ դրաւ խորհրդարանին լուծման հրամանագիրը: Նախագահն ալ, որ հիթլէրեան մըն է, նոյնքան ցուցադրական ձեւով մը անդին հրեց հրամանագիրը:

Երբ վարչապետը եւ նախարարները դուրս ելան, ժողովը ընդհանուր աղմուկի մէջ ձեռնարկեց առաջարկուած բանաձեւերու քուէարկութեան: Արդիւնքը ջախջախիչ էր: 42ի դէմ 512 ձայնով կը մերժուէին կառավարութեան հրատարակած բացառիկ օրէնքները եւ անվստահութիւն կը յայտնուէր: Ցխուն ազգայնական երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին կամ բացակայ էին:

Նախագահը մարտական ձայնով մը հաղորդեց քուէարկութեան արդիւնքը, եւ յետոյ, տեսակ մը հեգնութեամբ անկինէն քաշելով խորհրդարանի լուծման հրամանագիրը, կարդաց:

Եւ ահա փոթորիկ մը փրթաւ:

Նախագահը ընթերցումը աւարտելէ յետոյ, յայտարարեց.

— Անշուշտ չեղեալ կը համարուի այս հրամանագիրը, քանի որ կուգայ տապալած կառավարութեան մը կողմէ:

Ցետոյ նիստը դադրեցուց, յաջորդ օրը հրաւիրելու յանձնառութեամբ:

Փոթորիկը եւ ջղագրգռութիւնը անցնելէ յետոյ, երեսփոխանները սկսան կամաց կամաց համակերպիլ կատարուած իրողութեան: Նախագահը ինք յայտարարեց թէ յաջորդ օրուան նիստը ետ առնուած է եւ թէ իրեն կը վերապահէ յառաջիկային ժողով հրաւիրելու իրաւունքը, սպասելով Գերագոյն ատեանի վճռին:

Վարչապետը անբեկնել կ'ապաւինի

Որովհետեւ թոյլ չտուին խօսիլ խորհրդարանին մէջ, վարչապետ Ֆոն Փափէն իրիկուան ժամը 7·30ին անթելին գլուխն անցնելով, արտասանեց իր ճառը, որ միեւնոյն ատեն ծրագիր մըն է: Նախ պատմեց խորհրդարանին անցուդարձը, շեշտեց թէ չուզեցին լսել զինքը, եւ շարունակեց.

— Հրամանագիրը յանձնած պահուս, խորհրդարանը լուծուած էր. հետեւաբար, անկէ յետոյ կատարուած քուէարկութիւնը արժէք չունի: Նախագահը Սահմանադրութեան դէմ գործեց, եւ միեւնոյն ատեն թոյլ չտուաւ որ գերման ժողովուրդը իմանայ կառավարութեան յայտարարութիւնը: Մինչդեռ երկիւղածութեամբ լսեցին համայնավար Կլարա Ցէտկինը, իբրեւ նախագահ, չուզեցին մտիկ ընել ազգային կառավարութեան յայտարարութիւնը: Ուրեմն, ես ալ ժողովուրդին կը դիմեմ:

Վարչապետը այնուհետեւ պատմեց իր դահլիճին կատարած գործերը: Ցայտնեց թէ իրենք նոր շրջան մը բացին, վերջ դնելով հատուցումներուն որ երկիրը կը հիւծէին տասը տարիէ ի վեր: «Լօզանի արդիւնքը այն է որ Եունկի ծրագիրը մեռած է միանգամ ընդ միշտ»: Գալով զինաթափութեան, վարչապետը ըսաւ թէ Լօզանի մէջ պահանջած էր ճանչնալ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքները եւ վերջ տալ խտրականութեան: Անգամ մըն ալ կը յայտարարեմ թէ մենք ալ զինաթափութիւն կ'ուզենք, եթէ միւս բոլոր պետութիւնները կատարեն իրենց յանձնառութիւնները: Այժմ մենք անպաշտպան մնացեր ենք եւ երկրորդական պետութեան մը վիճակին մատնուած:

Ակնարկելով Ֆրանսայի պատասխանին, որ նոր հասած էր, ֆոն Փափէն յայտարարեց.

— Անոր բովանդակութիւնը կ'ուսումնասիրենք: Բայց, ստիպուած եմ ըսել թէ այդ պատասխանը չի դիւրացներ հարցին լուծումը: Քանի մը օրէն պիտի խորհրդակցինք մեր ընկերներու մասին: Խնդիրը կապ ունի մեր ազգին պատիւին եւ գոյութեան իրաւունքին հետ:

Ցետոյ տեղեկութիւններ տուաւ դահլիճին յառաջիկայ գործունէութեան մասին, որուն մէջ գլխաւոր տեղ մը կը բռնեն տնտեսական ձեռնարկները եւ գործազրկութեան խնդիրը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՆՏԻ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Կանտի նամակ մը գրելով Անգլիոյ վարչապետին, կը յայտնէ թէ որոշած է ծոմ պահել մինչեւ մահ, սկսելով երկուշաբթի օրէն, եթէ եւս շարունակի ընտրական հարցի մասին վերջերս փարիաներու համար տրուած որոշում մը:

Կանտին անցեալ մարտ 11ին ալ հաղորդած էր նախարարին թէ՝ անձնասպան պիտի ըլլայ: Այդ նամակով, հնդիկ յեղափոխականը կը յիշեցնէ թէ կար Սեղանի ժողովին մէջ, ծանուցած էր որ մինչեւ մահ պիտի դիմադրէ, եթէ ընտրական անջատ իրաւունքներ տրուին փարիաներուն: Իր տեսակէտով, այս խնդիրը թէ կրօնական եւ թէ բարոյական նանգամանք ունի եւ ընտրական անջատ շրջաններ պիտի կազմալուծեն հնդկական շարժումը:

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը բանտէն պիտի արձակէ Կանտին, մթնոլորտը խաղաղեցնելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— :-: —

ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՄԸ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

Բամբակագործական նոր հրահանգը մեծ մտահոգութիւն պատճառած ըլլալով թուրք առեւտրականներուն, հարկ եղաւ բարեփոխումներ կատարել: Միեւնոյն ատեն, փոխուեցաւ անտեսական գործավարը, որուն յաջորդեց «Իշ» դրամատան տնօրէնը, Ճէլալ պէյ:

Այս առթիւ գործավարանատէր մը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ նոր պժուարութիւնները.

— Կ'ըսուի թէ տեղիքի մեր քաղաքականութիւնը պիտի վնասուի, եթէ նախանիւթերու ներածումը ազատ ձգուի, որովհետեւ այս դրութեամբ շատ ներածում պիտի կատարուի: Այս տեսակէտը սխալ է, ինչպէս կը հասկցուի հետեւեալ փոքր օրինակէն:

Երբ նախանիւթերը մաքսէ զերծ էին, գործարանատէր մը ընդամէնը 38,400 ոսկի վճարելով կրնար 100,000 քիլօ կաշի ներածել: Մինչդեռ հիմա, նոյնքան կաշիին միայն մաքսատուրքը 42,000 ոսկի կ'ընէ, իսկ եթէ միւս ծախքերն ալ աւելցնենք, ընդհ. գումարը կը հասնի 61,000 ոսկիի:

Նախապէս առանց տասը փարա կանխիկ վճարելու կարելի էր այդ կաշիները բերել, իսկ հիմա՝ ամբողջ փոխարժէքը վճարելու է: Հետեւաբար, ո՞ր կտրիճը կրնայ այսքան կարեւոր գումար մը տալ եւ ներածում ընել:

⁂ Արմտիքի սակարանի ընդհ. քարտուղար եւ համալսարանի դասախօս Նիզամէտտին Ալի պէյ յայտարարած է

— Վերջին որոշմնագիրը երկու անպատեհութիւն ունի: Առաջին, պատճառ պիտի դառնայ որ մեր արտածման նիւթերուն գինը իյնայ, երկրորդ, ներածելի ապրանքներուն գինը պիտի աւելցնէ: Օտար գնորդները, խորհելով որ արտածման վաճառականը պիտի ծախէ իր ներածման արտօնագիրը եւ պիտի շահի, պակաս գին կուտան թրք. ապրանքներուն: Միւս կողմէ, ներածման վաճառականները իրենց բերելիք ապրանքին վրայ կը բարդեն արտօնագրին համար իրենց տուած դրամը:

— :-: —

ՇԱԲԱԹԸ 40 ԺԱՄ — Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին հետ, զանազան խնդիրներու կարգին, աշխատանքի նախկին նախարար Օր. Պոնտֆիլտ առաջարկեց ուժ տալ այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կը ձգտին հաստատել շաբաթական 40 ժամ աշխատանք: Այս ձեւով, կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել աւելի շատ բանուորներու:

Ժողովը ընդունեց այս առաջարկը:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ գրական գործունէութեան 40ամեակին առթիւ, համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն որոշեց բարձրագոյն վարժարան մը բանալ անոր անունով, խորհրդային գրականութեան ուսումնասիրութեան համար:

ՄԵՐ ՏԿԱՐ ԿՈՂՄԵՐԸ

Գաղթահայ ներքին վէճերու մասին՝ դառնութեան քանի մը տողեր գրեր էի անցեալ օր, «Յառաջ»ին։

Կռիւ, տարակարծութիւն, գրպարտանք ու մատնութիւն։

Եւ այս՝ ճիշդ այն շրջանին, երբ ամէն ինչ կորսնցնելու վտանգին առջեւ ենք։

Ուրեմն, ինքնապաշտպանումի այս օրերուն, հարկ է թօթափել ամէն յոռի ու վնասակար բան։ Ոչ միայն մեկուսացուիլ, այլ եւ ջանալ բուժել ամէն ինչ որ ցաւ է եւ ուժ, ու վանել ամէն ինչ որ, իր ձգտումով օտար է՝ կամ՝ օտարին ծառայող։

Ջանալ եւ բուժել բաներ, որոնք հայկական չեն, դժբախտաբար, բայց եւ որոնց անհրաժեշտութիւնը կը զգանք։

Այն հսկայ պայքարին մէջ, զոր տանելու հարկադրուած ենք ոչ միայն քաղաքական նպատակէ մը առաջնորդուած, այլ մանաւանդ ազգօրէն կարենալ ապրելու բնազդէն ու ներքին անժխտելի պահանջէն մղուած, այս, այդ գերագոյն պայքարին մէջ, ուժերու խմբաւորումէն վերջ, որու մասին խօսեցաւ «Յառաջ» այնքան սրտառուչ ընդվզումով մը, մենք կը կարօտինք սեփական ուժերու անհրաժեշտ գնահատումին։

Ասիկա ինքնին ուժ մըն է, բխող թէեւ իսկ մեր ուժերու համադրումէն, ու գլխաւոր այդ գնահատումին մենք անկարող ենք, տկար, — թէկուզ ուժի տէր, — ընկճուած ու պայքարէն իսկ առաջ պարտուած։

Պարտուած՝ ոչ թէ թշնամիէն, այլ մեզմէ, մեր ստածումէն, մեր ներքին հոգեկան թուլութենէն։

Անշուշտ, գերագնահատման մասին չէ խօսքը։ Ու անոնք որոնք լրջամիտ ու հեռատես կամ իրատես պատմութեանը կը սիրեն նետել իրենց ուսերուն վրայ, պատճառ մը չունին արագ ու բացէական ու նաեւ հեգնոտ ժպիտ մը ուրուագծելու իրենց շրթներուն վրայ։ Դուցէ երբեմն վնասուած ենք այդ գերագնահատումէն, երբ փորձեր ենք հաւաքաբար քայլ նետել կամ ձեռնարկներ ծրագրել։ Թէեւ, անհատական կեանքի մէջ, մեզմէ ամէն մէկը ինք իր ու իրմէ դուրս եղողներու առջեւ չէ վարանած իր գլխաւոր արժանիքը նկատել ինքնագնահատումը։

Հարցը, սակայն, ինչպէս ըսի, մեր ուժերու Թերագնահատման մասին է։ Առէք որ եւ է Հայ ու թափանցեցէք անոր հոգիին։ Մարդը, ներքին մարդը, իրականէն ուժեղ պիտի գտնէք այդ Հայուն աչքին։ Փորձեցէք նոյն Հայուն մօտ հայութիւնը փնտռել (ոչ թէ ոգին, փափաքը, բաղձանքը, այլ մեր ժողովուրդի ուժի մասին ունեցած համոզումը) եւ իրականէն աւելի տկար պիտի գտնէք զայն։

Ազգերու կեանքին մէջ, նախապայմանն է եղած սակայն՝ անվերականգնելի պարտութեան։

Դժուար ու դառն է հաւատալ որ, շքեղ աւանդավէպերու հարստութիւն մը ունեցող եւ ուժին գերազանց երեւակայութեամբը ապրած ցեղ մը, կրնայ օր մը այսքան հեգնենկճուիլ։

Ատոր համար է որ, յաճախ, հայ գրագէտը կամ մտաւորականը ակնարկը կ'ուղղէ հոն։ Կ'ուղղէ՝ ոչ թէ անցեալի փառքին մէջ մխիթարութիւն մը փնտռելու համար, այլ օրովհետեւ կը ցանկայ հայ հոգիին տալ հին հայ հոգիին դրոշմը, — այսօրուան հայ մարդուն մէջ վերստեղծել հինը, ներկան պատուաստել անցեալով...։

Ձեզմէ, — պարտութիւնը կը շարունակուի, նաւը կը շարունակէ ընկղմիլ, յորձանքը կուգայ...

Ամբողջական արժէքին եւ ուժին թերագնահատումին ճիշդ հակադիր, մենք ունինք խմբակային-հատուածային գերագնահատում մը, որ նոյնքան վնասակար է։

Ամէն հոսանքի մարդ անհամեմատօրէն լեցուած է իր հոսանքին ուժերուն, արժէքներուն ու անխերի արժանիքներուն հաւատքովը։

Դաշնակցակա՞ն է, — իրեն համար բաւական է Դաշնակցութիւնը, գերզօրն է ան, միա՛կը որ արժանի ըլլայ եւ՛ գործելու, եւ՛ վարելու եւ՛ կռուելու։

Ռամկավա՞ր է, — անոր համար աւելի գերագնահատելի ու նախընտրելի բան չկայ, որքան այս կուսակցութեան զոյ ու անզոյ արժանիքները։

Նոյնը Հնչակեանը։

Ու այս հոսանքային ինքնագնահատումին հետ հոսանքային տարաժերժում մը, տարաժխտում մը։

Ինչքան հզօր է իր մէջ իր հոսանքին մասին ունեցած հաւատքը, նոյնքան հզօր է ուրիշ հոսանքի մասին ունեցած թերագնահատումը, նոյն իսկ՝ մխտումը։

Դէպքե՞րը առեղծած են մեր մէջ այս սխտաւոր մտայնութիւնը, կամ, աւելի ճիշդ, հիւանդագին հոգեվիճակը։ Ներկայ պայմաննե՞րը։ Կեանքը ի՞նքը, թէ ան ծնունդն է մեր շաղախին, ցեղային խառնուածքին, մեր արեան ու հոգիին, — առանձին հարց է։

Էականը այն է, որ մեր այս վատ գիծը գլխաւոր դաւաճաններէն մին է մեր Դատին արագ տկարացումին։

Ու դժբախտութիւնը հոն է, որ քիչ բացառութեամբ, կուսակցականհատին մտաւոր արժէքը քանի բարձրացած է, այնքան զօրացած է իր մէջ այդ գիծը, նոյնքան տկարացնելով ողջմիտ հանդուրժողութիւնը։

Ատոր փոքրիկ, ծիծաղելի ու ցաւալի արդիւնքը չէ՞ր — յիշած ըլլալու համար միայն վերջինն ու մէկը ու Ազգերու Դաշնակցութեան տրուած... կուսակցական գոյն կրող յուշագրերը, երբ պիտի խօսուէր ու պէտք էր խօսուէր ամբողջ հայութեան մասին ու ամբողջ հայութեան անունով։

Ու նոյն դառն իրողութեան արդիւնքը չէ՞, գաղթահայ կեանքին մէջ, ռամկավար-խորհրդային ճակատը, ընդդէմ Դաշնակցութեան, երբ հարկ էր որ այդ երկու ազգային հոսանքները մեծագոյն արժանիքը գտնէ մ'ըս օրերուն երեւան բերելին՝ ժտնալու ամէն ինչ, ամէն ինքնասիրութիւն, ամէն նեղ-կուսակցական հաշիւ, ու զօդուելու, միանալու, նոյնանալու այնքան ուժեղ, որքան ուժեղ է վտանգը ցեղօրէն մեզ կլանելու ձգտող...

Ուժերու համադրումի պահանջին հետ, ամէն մէկ հայ անհատ՝ ինք իր մէջ պէտք է ապրեցնէ այդ ուժին համապատասխան հաւատք մը, ու ամէն մէկ հոսանք իր մէջ պէտք է շա՛տ յապաղած հանդուրժողութիւնը՝ մասը զոհելով ամբողջին ի նպաստ. որպէսզի ամբողջութիւնը մօտ առնէնք, բայց շա՛տ մօտ ատենէն չկարուի մասերուն պատճառաւ։

Վ. ԻՆՃԻԱՆԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔԱՈՍԸ

— :-: —

Յուլիս 31ի ընտրուած Ռայխսթակը իր առաջին պաշտօնական նիստը գումարեց օգոստոս 30ին։

Ամիս մը տեւող «սակարկութիւններ»ը կուսակցութեանց միջեւ, իշխանութիւնը բաժնելու համար, որ եւ է դրական արդիւնքի յանգած չըլլալով, վարչապետ Ֆոն Փափէն, նախօրօք, եւ համաձայն գերման հանրապետութեան հիմնական օրէնքներուն, նախագահ Հինտէնպուրկի հաւանութիւնը առած էր, լուծելու համար Ռայխսթակը, եթէ կառավարութիւն մը որոշ մեծամասնութիւն չգտնէր։ Այդ պայմաններու տակ որ եւ է համաձայնութիւն անկարելի կը նկատուէր։ Ռայխսթակը կոչուած էր լուծուելու։ Երեւոյթները փրկելու համար էր, սակայն, որ գումարուեցաւ այս առաջին նիստը։

Հիթլէրի դիրքը. — Հիթլէրեանները, իրենց գրաւած 230 աթոռներով եւ նոյն իսկ գերման ազգայնականներու 37 անդամներուն հետ «պլօք» կազմելով, չեն կրնար բացարձակ մեծամասնութիւն գոյացնել։ Վերջին ապրիլեան նախագահական ընտրութիւններէն ասդին, չեն ունեցած որ եւ է յառաջխաղացում, այլ կը մնան միեւնոյն դիրքին վրայ, այսինքն իրենց կուսակից ունին ընդհանուր քուէարկողներու թուին 37 առ հարիւրը։ «Նազի» պետը, յուլիս 31էն առաջ, ինքզինքը կը նկատէր Ֆոն Փափէնի արժանաւոր յաջորդը, ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու յոյսով։ Քուէարկութեան յաջորդ օրն իսկ «Նազի» ապարատը հաւաքուեցաւ։ Երկու ելք կար՝ ա) Իրենց առաջարկուած որ եւ է գործակցութիւն ընդունիլ բ) Եւ կամ մայրաքաղաքին վրայ քալել, ինչպէս Մուսոլինին 1922ին։ Զգուշացան ոչ մէկը եւ ոչ միւսը։

Օգոստոս 13ին, Ֆոն Փափէն, Ֆոն Շլայխէր եւ Հինտէնպուրկ տեսակցութիւններ կ'ունենային, յաջորդաբար, Հիթլէրի հետ, անոր առաջարկելով փոխ-վարչապետութիւնը։ Սակայն վարչապետութիւնն ու ամբողջ իշխանութիւնն էր որ կը պահանջէր ան։ Ցարաբերութիւնները խզուեցան — կամ աւելի ճիշդ յետաձգուեցան։

Իշխանութեան ղեկը ձեռք ձգելու համար, պայքարը կը շարունակուի։ Հիթլէրի վերջնագիրը մերժուած է։ Բայց այս վերջինը չուզեր կամ չի կրնար իր պահանջները ետ առնել, որովհետեւ իր դրօշին շուրջ հաւաքուած բազմութիւններն եւ իր փառասէր տեղակալները չափազանցութեան կը մղեն զինքը։

Այժմ անկարելի է գուշակել Հիթլէրի բռնելիք դիրքը։ Պիտի ուզէ՞ առաջ պաշտօն մը ընդունիլ։ Փոչտանոզականի պիտի դիմէ՞. Պիտի կրնա՞յ կեդրոնի կաթոլիկներուն հետ համաձայնիլ։

Սոցիալ-Դեմոկրատները. — Ռայխսթակի երկրորդ կարեւորագոյն հատուածը կը կազմեն Սոցիալ-Դեմոկրատները, իրենց 133 անդամներով։ Կորսնցուցած են 9 աթոռ։ Կը թուի թէ, որ եւ է կերպի արարք ցոյց տուած չըլլալով «Նազի»ներու վայրագութեանց դէմ, ժողովուրդը, առանց կուսակցական համակրանքի, նախապատուութիւն տուած է համայնավարներուն, որոնք դանակի եւ ատրճանակի հարուածներով կը պատասխանէին Հիթլէրի մարդոց։

Կեդրոնի կաթոլիկները. — Այս կուսակցութիւնը, հակառակ ազգ. ընկերվարականներու կատաղի պայքարին, Ռայխսթակ կը մտնէ աւելի զօրեղ։ Նախկին վարչապետ Պրիւնինկ, շնորհիւ իր ընտրական աշխատանքի եւ կորովի պայքարին, կրնայ, հաւանաբար, իր ունեցած 75 ձայներով, Ռայխսթակի նժարը վարել։

Աւանդականօրէն, եւ մանաւանդ պատերազմէն յետոյ, կեդրոնի կուսակցութիւնը, երկրին իշխանութեան մաս կազմած է, դաշնակցելով որ եւ է կուսակցութեան մը հետ։ Շատ հաւանական է որ վաղը դաշնակցի Հիթլէրի հետ։ Զրոյց կը շրջի թէ անոնք գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցած են արդէն, սակայն միայն սկզբունքով համաձայնած են եւ չեն կրցած պայմանները որոշել։

Համայնավարները. — Համայնավարները ունին 13 աթոռ աւելի քան նախկինը։ Պատճառին մասամբ եւ հաւանական գաղափարը տուինք արդէն քիչ վերը։ Երկրորդ ներկայ տնտեսական սուր տագնապը օգտագործելով, իրենց քուէարկողներուն ի նպաստ բրած են օգային խոստումներ, որ արդի պայմաններու տակ կը նկատուին անիրագործելի։

Ի՞նչ կրնայ ընել Ռայխսթակը. — Հակառակ իրենց երեսփոխաններու թիւը կրկնապատկուելուն եւ նոյն իսկ գերման ազգայնականներու եւ աջակողմեաններու աջակցութիւնը ունենալուն, Հիթլէրեանները, ինչպէս ըսինք, չեն կրնար բացարձակ մեծամասնութիւն կազմել։ Անոնք իրենց դէմ ունին առ այժմ Սոց. Դեմոկրատները, համայնավարները, կաթոլիկները. համագումար՝ 323 ձայն. Այդ. Ռայխսթակի ընդհանուր թիւն է 607.

Ռայխսթակին ընտրական շրջանակները կ'ըսեն թէ, այս պայմաններով, անկարելի է դրական արդիւնքներ ձեռք բերել։ Մէկ միջոց կայ անհամաձայնութեան պարագային։ Այն է՝ լուծել Ռայխսթակը, նորանոր կոչեր ուղղել ժողովուրդին եւ նոր ընտրութիւններ կատարել, մինչեւ որ վարչապետ մը իր ետին ունենայ որոշ եւ բացարձակ մեծամասնութիւն։

Ֆոն Փափէն – Ֆոն Շլայխէր. — Ֆոն Փափէն – Ֆոն Շլայխէր կառավարութիւնը կը հանդիսի ընկերային սահմանափակ, բայց ուժեղ, խաւի մը վրայ։ Գերմանիոյ մէջ, տիրող դասակարգերը գիտեն թէ, հակառակ իրենց ուժին եւ բանակին օժանդակութեան, չեն կրնար իրենց իշխանութիւնը երկարատեւ դարձնել առանց ժողովրդական խաւերու հետ, գոնէ մակերեսային, կապ մը հաստատելու։ Այս է պատճառը որ Հիթլէրի օգնեցին տնտեսապէս։ Այսօր, այդ միեւնոյն դասակարգերը, պատրաստ են քիչ մը սեղմուելու, նեղ տեղ մը տալով ազգ. ընկերվարականներուն, կառավարութեան կողքին, պահելով սակայն, գործօն լծակները իրենց ձեռքերուն մէջ։ Ֆոն Փափէնի կառավարութիւնը պատրաստ է իշխանութիւնը բաժնել Հիթլէրեաններու հետ եւ ոչ թէ զայն անոնց յանձնել ամբողջովին։ Միւս կողմէ զօրավար Ֆոն Շլայխէր եւ Ֆոն Փափէն, որոնք դրամատէրներու եւ «Պատանեկներու» ներկայացուցիչներն են, ազգային-ընկերվարական յարձակման վաշտերը կը նկատեն իբրեւ պահեստի ուժ, դասակարգային եւ միջազգային վէճի մը պարագային...

Ամէն ինչ անորոշ է տակաւին Գերմանիոյ մէջ, բաց ի արդի կառավարութեան եւ իր կուսակիցներուն պետական նաւը առաջնորդելու կուռ կամքէն։ Այդ նաւը, սակայն, պէտք է կուրծք տայ նորանոր փոթորիկներու...

Ն. ՀՐԱՉԴԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

— :-: —

Երկու կամ երեք ամսուան դադարէ մը վերջ, Ֆութպոլիստները հրապարակ կ'ելլեն դարձեալ։ Այս հինալի խաղին համակիրները, գործօն թէ հանդիսատես, մինչեւ յառաջիկայ Մայիս ամիս բազմաթիւ առիթներ պիտի ունենան հրճուելու կամ տխրելու։ Ֆութպոլը իր մեծ ժողովրդականութեամբ անգամ մը եւս պիտի տիրապետէ ձմեռնային խաղերուն վրայ։ Տեսնենք ուրեմն թէ տեղական եւ հայկական տեսակէտով ինչ է կացութիւնը Ֆութպոլի եղանակին բացման նախօրեակին.

Ցայտնի է թէ անցեալ տարի «Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տը Ֆութպոլ Ասոսիասիոն»ի ընդհանուր ժողովը ընդունեց օրէնք մը, որով պաշտօնապէս կը ճանչցուէին «փրօֆէսիոնէլ»ը, այսինքն Ֆութպոլ խաղալը իրենց արհեստ ընող խաղացողները։ Տարբեր բացատրութեամբ Ֆութպոլիստներուն դրամ տալու դրութիւնը կը պաշտօնականացուէր, քանի որ ոչ ոքի համար գաղտնիք էր թէ հարիւրաւոր խաղացողներ ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով կը վճարուէին, պահելով հանդերձ իրենց ամաթէօրի հանգամանքը։ Այսօր մէջ «ամաթէօր» է ան՝ որ մրցումներու կամ խաղերու կը մասնակցի առանց իր մասնակցութենէն ստանալու նիւթական շահ մը կամ պարգեւ մը, իսկ «փրօֆէսիոնէլ» է ան՝ որ այս պայմանները չի լրացներ, կամ տարբեր խօսքով՝ այն որ դրամ կը ստանայ, ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով։ Ոչ մէկ խաղի մէջ — բաց ի խմբական խաղերէն — առաջին դասակարգին պատկանող մը չի կրնար մրցիլ «փրօֆէսիոնէլ»ի մը հետ. այսպէս՝ առնենք երկու օրինակներ. — Օր. Սիւզան Լէնկլէն թէնիսի մեծ ախոյեանուհին էր, բայց երբ 1926ին ամերիկացիի մը հետ պայմանագրուելով գրեթէ Ամերիկա ցուցադրութիւններ ընելու վճարումի փոխարէն, կորսնցուց իր «ամաթէօր»ի հանգամանքը, եւ որովհետեւ մէկը չկար իրեն հետ մրցելու կարող, ձգեց թէնիսը. ողբացեալ Բագարատ Թահթաճեան բռնցքելի մարզիկ մըն էր, Սկիւտարի Հայ Մարմնամարզարանէն, ուր մարմնակրթութեան հանդէպ սնուցած պաշտամունքը ծանօթ էր բոլորին Պոլսոյ մէջ, այն օրէն սկսեալ երբ կոփամարտիկ սկսաւ դրամի փոխարէն կորսնցուց իր «ամաթէօր»ի հանգամանքը եւ միեւնոյն ատեն իր նախկին ընկերներուն հետ չափուելու պատուհաւութիւնը. Խմբական խաղերու մէջ, սակայն, «ամաթէօր» խումբ մը կրնայ մրցիլ «փրօֆէսիոնէլ»ներէ կազմուած խումբի մը դէմ։

Ֆութպոլի մէջ «փրօֆէսիոնէլ»ները կ'ըսենք, անմիջապէս մեր մտքին առջեւ կուգան անգլիացի խաղացողներ որոնք այս խաղին մեծ վարպետներն են Սկովտիացիներուն հետ. այսինքն այդ բացատրութիւնը տեսակ մը «վարպետ», «արուեստագէտ»ի ... մէջ ունի Ֆութպոլի մէջ։ Ասիկա բնաւ չէ թէ մէկ օրէն միւսը անոնց փոխուելով Ֆրանսացիները Ֆութպոլի վարպետներ պիտի ըլլան. բայց որովհետեւ իրենցմէ շատերուն դիմաւորակաղումը այս խաղը պիտի ըլլայ, անոնք պիտի կրնան մեծապէս յառաջդիմել, մանաւանդ որ նոր օրէնքին քուէարկումէն ի վեր Ֆրանսա այնքան մեծ խումբերը որոնք արտօնուեցան արհեստաւոր խաղացողներ ունենալ, ոչ միայն քանի մը օտար լաւ Ֆութպոլիստներ վարձեցին, այլ եւ մասնագէտներ, որոնք շաբաթը քանի մը անգամ մասնաւոր փորձեր կատարել տալով անտարակոյս մեծապէս պիտի նպաստեն Ֆրանսա Ֆութպոլին բարելաւման. Արտասահմանի մէջ Ֆրանսա. Ֆութպոլին մեծ արժէք կու տան այդէն, որովհետեւ այս ցեղին տղաքը իրենց արեան մէջ ունին կրակոտ վառվռունութիւն մը, որ իրենց թոյլ կուտայ երբեմն հրաշքներ գործելու. մեր հայ խումբերը գիտեն թէ ատիկա որքան ճիշդ է։

Ըսինք թէ քանի խումբեր առայժմ դասուած են այսպէս նոր սահմանուած դասակարգին մէջ, այդ խումբերն են — Ռասինկ, Ռէտ-Սթար, Քլիւպ Ֆրանսէ, Քլիւպ Աթլէթիք տը Բարի. Մարսէյլ, Սէթ, Նիս, Նիմ, Մոնբելիէ, Կանն, Անթիպ, Միւլհաուզ, Լիլ, Ֆիվ-Լիլ, Սօշօ, Հիէր, Էքսէլսիոր Ռուպէ, Ալէս, Մեց, Ռէնն որոնք բաժնուած են երկու խմբակներու, իրենց ախոյեանութեան առաջին մրցումները պիտի սկսին սեպտ. 11ի կիրակին։ Այդ խումբերը պիտի մասնակցին նաեւ «Քուփ տը Ֆրանս»ի խաղերուն, որոնց համար այս տարի 4... խումբեր արձանագրուած են. Այդ բաժակի խաղերուն կարենալ մասնակցելու համար անհրաժեշտ է ունենալ օրինական մարզարան մը, ասոր թէ ինչու ցարդ ոչ մէկ հայ խումբ է վիճակուած այդ պատիւը, մինչ Փարիզի Զուիցերիացիները կը մասնակցին անոր ամէն տարի, եւ բաւական յաջողութեամբ. Ծանօթ է թէ անոնք Փարիզի մէջն իսկ (Փորթ Տօրէ) ունին կոկիկ մարզարան մը։

Գալով հայ խումբերուն, անոնք այս տարի եւս պիտի պահեն իրենց ամբողջ անկախութիւնը. միայն Փարիզի մէջ, բաց ի Հ. Մ. Ը. Մ.-էն, մենք կը հաշուենք չորս անջատ խումբեր, որոնք շատ աւելի լաւ գործ մը տեսած պիտի ըլլային անշուշտ գալ միանալով մայր Միութեան՝ որ երբեք իր դռները չէ փակած իրենց առջեւ. Ֆրանսայի մարզական եւ մանաւանդ Ֆութպոլի դաշնակցութեան մեծ բարեացակամութիւնն կամ օրէնքներուն ամէնուն համար հաւասար ըլլալը մեր տղոց համար մեզ հիւրընկալող երկրին փառահեղութիւնը չարայար գոր...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

I

Խանթարճին որ գրեթէ միշտ խարդախութեան մարմնացումն է, կը ֆալէ առջեւէն, կշիռը ուսը նետած։ Ետեւէն կը հետեւի ածուխի ծանրաբեռն կառքը զոր երկու գոմէշներ կը քաշեն դժուարութեամբ, ծալք – ծալք միզելով, երկա՜ր – երկար շաղիքներով, ամա՜ն – աման աչքերով։ Կառքին քովէն գացող ածխավաճառը միշտ կը նայի ճարճատող եւ կրճտող մեծ կողովներուն, որոնցմէ վեր կը ցցուին էլէմէնտի պատկառելի բազուկներ։ «Շնորհաւոր Ծնունդ»ներ, «Ամէն տարի բարով հասնիք»ներ։ Ածխավաճառը գրեթէ ամէն քայլափոխի խորհուրդներ եւ հրամաններ կուտայ իր գոմէշներուն, որպէս զի ուշադրութեամբ քաշեն եւ նուազ ցնցեն կառքը։ Իր լեռնցիի խուլ ձայնին դէմ կը բանեն այն բռնամերը ու զանգակները որոնք կախուած են գոմէշներուն գլխին վերեւ, երկու չուանները վրայ, ձիու սեւ պոչերու հետ։ Իրաւ է թէ ռնգունքները թրթռելէն կը հասկնան եւ կը հպատակին իրենց տիրոջ հրամաններուն, սակայն կառքը կը ցնցուի դարձեալ՝ քմահաճ սալայատակին վրայ։ Վար կ'իյնան ածուխի կտորներ. Անոնք երէ մեծ են, չեն կորսուիր բրնաւ, որովհետեւ ետեւէն եկող գնորդը կը ծռի, կը հաւաքէ զանոնք եւ կը կին կը նետէ կողովի մը մէջ, երբ որ ձեռքերը լեցուին։ Ցանկարծ գոմէշները կը սկսին պարպել իրենց աղիքը։ Թրիքը կ'իյնայ երբեմն զարնուելով իրենց սրունքներուն, բայց սրունքները չեն աղտոտիր բնաւ, որովհետեւ աղտոտ են արդէն։ Թրիքը կ'իյնայ բլա՛փ, բլա՛փ, կը տափակնայ, կ'ընդարձակուի։ Ետեւէն եկող գնորդը որ այս արտաձումէն անդեղակ չէ, յանկարծ կը ծռի եւ... մէկ կողմ կը քաշուի։

Կառքը դեռ չէ անհետացած երբ որ դուռ մը բացուեցաւ ու փոքրիկ եղա կին մը։ Աջ ձեռքին մէջ ունի աղտոտ աւել մը, իսկ ձախին մէջ ծուռումուռ աղբակալ մը (փարաշ)։ Ուղղակի գընաց առաւ եւ տակաւին շոգեպատ քակորին վրայ, զայն հաւաքեց ու տուն դարձաւ գոհունակ։ Այդ գոհունակութիւնը բնաւ չարտացոլար սակայն իր դէմքին վրայ։ Ցիսուննոց այս այրի կինը Ալէմտաղցի լեռնցի մը, չոր ու երկար։ Իր առնական փիզիքին՝ ինչպէս նաեւ կոշտ ու կոպիտ խառնուածքին պատճառաւ զինքը անուանած են Ճանտարմա։ Անոր աջ յօնքին մէջէն խոշոր կոծիծ մը դուրս ցցուած է եւ փոքր աչքերը կարմիր են ու հիւանդոտ։ Հակառակ անոր որ տասներկու տարիէ ի վեր հաստատուած է Սկիւտար, ոչինչ փոխած է գիւղացիի իր կենցաղէն։ Եւ տունը կը հոտի, խմոր, բրինձ, պաղպղուր, թանխանա։ Եթէ տառնք չհաշուենք, կրնանք ըսել թէ առանձին կ'ապրի Ճանտարման։ Բայց այդ հինգ սենեակնոց տան մէջ միսմինակ՝ չի ձանձրանար բնաւ, որովհետեւ կայ պարտէզը։

Հոն է ան՝ Պարտէզը։ Հաւատարիմ ընկերը, անբաժան կողակիցը, եռ ըսեմ՝ սիրելի, դուք հասկցէք՝ սիրելին։ Սկիւտարի երաշտահար արշալոյսին մէջ կը տարածուի ան, ինչպէս նաեւ երկրորդական լոյսին մէջ։ Տակն է սպիտակ ամպերու, բայց մանուանդ թութի, սերկեւիլի եւ կեռասի հինգ ծառերու։ Անոնց կատարները իրենց բարձունքէն կը տեսնեն ամբողջ Բախլա Թառլասին եւ Գատըգիւղը, իսկ պայծառ օրերուն՝ Մարմարայի պարտին վրայ ծփացող երկու կամ չորս կղզիները։ Գայծառութիւնը գիտէ։ Անշահ կիներ կան որոնք ոչ մէկ աչքառու դիրք ունին։ Ոչ գեղեցիկ են, ոչ լաւ խոհարար ու տանտիկին, ոչ լեզուանի, ոչ անհաւատ կամ հաւատացեալ։ Բայց կը պատահի որ այդ անշահ կիներէն մէկը լաւ գործ մը տեսնէ իր կեանքին մէջ։ Կոծիծքը, պագնելիք մանչուկ մը աշխարհ բերէ։ Այդպէս է Ճանտարման, որուն մանչուկը պարտէզն է։ Հոն, պէտք է զինքը փնտռել ամէն օր։ Կը փորէ, կը տնկէ, կը ջրէ, կը ցանէ իր երկու բաթերով, իր տհարկու թաթերով։

Եւ բեղկաճարար պէտք ունի աղբի։ Լո՛ւրջ աղբի։ Բայց քանի որ իր վայրերի, անհաղորդ բնաւորութեանը պատճառաւ չի տեսնուիր ոչ ոքի հետ, եւ մեզ կը համարէ այդքան հաստաբակ բանի մը համար քանի մը դրուշ ծախսելը, փողոցէն կը հաւաքէ չորքոտանիներուն ձգած աղտեղութիւնը։ Կնոջ այս առվօրութեան ծանօթ են ոչ միայն բոլոր դրացիները ամէնտիր, այլ նաեւ քանի մը շրջան վաճառորդներ։ Անոնք է որ զինքը ամէնէն աւելի կը քաշքշեն, քանի որ ոխ ունին իրեն դէմ, անբրեւակայելի կոպտութեամբ յանդիմանուած ըլլալնուն համար։ Կոպտութեամբ չէ յանդիմանուած, եւ ոխ չունի իրեն դէմ Միրիկը, այն երիտասարդ ջրհանկիր – բանջարավաճառը, բայց երբ իր էշովը Ճանտարմային տան առջեւէն անցնի եւ կինը պատուհանը տեսնէ, անասունը կը կեցնէ, եւ իբրեւ թէ ուժգնութեամբ էշուն պոչը քաշելով կ'ըսէ.

— Էյ չըն՛ս. զավալլը կնիկը ձեռքերը բացեր՝ քեզի կը պէքլէյէ կոր... Նա՛, ըրէ՛ բշու՛։ Առոնդ սիրուն, առ սիրտ թիթեւցո՛ւր... Ըրէ՛, ըրէ՛...

Այս վերջին անպատկառ բացագանչութիւնները ո եւ է կերպով չեն ազդեր Ալէմտաղցիին վրայ։ Ան լուռ եւ անայլայլ՝ կը խուզարկէ Գազլար Գաշիի ընդարձակ պողոտան, կայմի մը գագաթէլ թառած ճուաղի մը պէս։ Եւ անմիջապէս որ եշմարէ խումբ մը ...ներ, բուռ մը ճնճղուկներ՝ հաւաքուած գոմէշի, ձիու կամ նոյն իսկ ...շու աղտեղութեան շուրջ՝ կը նետուի փողոց։ Միշտ զէշ հագուած, ...թուն մուճակի ճամբ շորեր, գլխու գնչուի եաղմա՝ շատ անգամ մին ... խառնամանցի Ցոյն ճպարավաճառ... առջեւ կ'երթայ աւելն ու աղբակ... բարտելով, եւ թրիքը հաւաքելէ վերջ կը վերադառնայ հպարտ։

Այդ հպարտութեան պատճառ կայ։ Ճիշդ քովի տունը կը բնակի Շաշի Արապեաննեն։ Անոնք ալ ... մշակուած պարտէզ մը՝ եւ բնականաբար նաեւ պէտքը՝ աղբի։ Սրապ... ադա որ գործէ քաշուած տարեց մա... դուկ մըն է, նոյնպէս դարձած է ...պահուաք։

Եւ կը պատահի անխուսափելին։ Հազիւ թէ չորքոտանի մը իրենց առջեւ թեթեւցած է աւելորդ տարրէն, ...աղմուկով կը բացուին երկու դռներ։ Սրապին ադա եւ Ճանտարման միաժամանակ կը սլանան դէպ ի բարձ... նպատակակէտը։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

...ծանելու առիթ մը եղած է։ Եւ ինչ ցաւալի դէպքեր գիտենք, որոնք ալ մէկ կերպով պատիւ կը բերեն մեզի։ Ներկայ կացութեան մէջ սակայն պէտք չէ ապասել որ այս տարի հայ խումբերը պատուաւոր արդիւնքներ բերեն, մինչ քիչ մը համերաշխութեամբ կարելի էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով ունենալ մեծ խումբ մը, որուն տարած յաղթանակներուն հովանին տակ ապրէին տասնեակ մը նոր զօրաւոր խումբեր։

Այս անասելի կացութիւնը քիչ մը աւելի ողբալի է դաւառի մէջ, ուր Մարսիլիոյ եւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մասնաճիւղերուն խումբերը կը մասնակցին իրենց շրջաններուն ախոյեանութեան մրցումներուն, համեստ եւ անպաճոյճ միջոցներով յաջողելով ունենալ պատուաւոր դասաւորում մը տեղւոյն օտար խումբերու կարգին. կան նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով խումբեր՝ Նիսի եւ Կրընօպլի մէջ։

Ժ. Ե.

«ՐԱՖՖԻ,, Ց. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

ԳՈՒՔՐԷՇ.— Եթէ Պուքրէշի մէջ ուժեղ եւ արդիւնաւէտ միութիւն մը կայ, այն ալ «Րաֆֆի»ն է, նուիրուած մեր մեծ յեղափոխական վիպասանին անուան։

Տարի մը առաջ էր, երբ բուռ մը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ հիմնուեցաւ ան եւ քիչ ատենէն կրցաւ իր շուրջը հաւաքել բացի Պուքրէշի հայ մտաւորականութենէն, նաեւ ժողովուրդին մէկ մասը ու մանաւանդ երիտասարդութիւնը։

Բացառապէս մշակութային եւ ազգային է իր նպատակը,— հեռու պահել հայ երիտասարդները այլասերումէ, վառ պահել հայկական ոգին։ Այս ուղղութեամբ, Միութեան վարչութիւնը, որ աշխոյժ եւ աշխատասէր երիտասարդներէ կազմուած է, կազմակերպած է դասախօսութիւններու շարք մը, շաբաթական երկու անգամ։ Մեր Պուքրէշի մտաւորական ընկերները ջանք չեն խնայած յաջող եւ արդիւնաւէտ դասախօսութիւններ տալու։ Ամէն անգամ 100—200 հոգի ներկայ կ'ըլլան այս դասախօսութիւններուն։ Փնտռուած դասախօսներու շարքին կը պատկանին ընկ. ընկ. Ս. Արարատեան, Ց. Ճ. Միրզայի, Գ. Ղազարեան, Ց. Փափիկեան, Ս. Սրենց, Ս Սարտնի, Հրաչ Բանիկեան, եւն.։

Դասախօսները կը շօշափեն առատարակ ազգային, գրական, քաղաքական եւ մշակութային հարցեր, որոնք պէտք եղած ժամանակ կը փոխուին նաեւ վիճաբանականի։

Բացի այս դասախօսութիւններէն, Միութեան Վարչութիւնը կը կազմակերպէ ընկերահաւաքական հանդիսութիւններ առիթ տալով հայ երիտասարդներուն զուարճանալու առողջ եւ ազգային մթնոլորտի մէջ։

Միութիւնը ունի իր սեփական ակումբը, բայց այս տարուընէ իսկ սկսան ակումբին պատերը նեղ գալ։ Որոշուած է այս տարուան համար շինել սեփական ակումբ մը, աւելի մեծ ծաւալով։ Այս նպատակին համար յատկացուած է 150-200 հազար լէյի պիւտճէ մը։ Լաւագոյն առիթն է այս որ ուրիշ Միութիւններ ալ, գործակցելով շինեն աւելի ընդարձակ սրահ մը որ բաւարարէ ամբողջ գաղութը։

«Րաֆֆի»ն, բացի վերոյիշեալ ճիւղերէն, ունի իր մարզական բաժինը։ Միութեան երիտասարդ անդամները ամէն երեկոյ կը հաւաքուին Միութեան պարտէզին մէջ, ուր կ'ըլլան զանազան խաղեր, փին-փօնկ եւլն.։

Միութիւնը ունի իր թատերական խումբը, որ ձեռնարկած է այս տարուան համար ներկայացումներու շարքի մը։ Ունի իր երգեցիկ խումբը եւ իր նուագախումբը որ անցեալ ձմեռ իր մասնակցութիւնը բերաւ հայկական շատ մը պարահանդէսներու։

Մէկ խօսքով, այս բոլորը լաւագոյն աշխատանքներն եղան ի մի հաւաքելու հայ երիտասարդները, անոնց տալով ազգային եւ քաղաքական կրթութիւն, միանգամայն հեռու պահելով զանոնք սրճարանային եւ փողոցի կեանքէն.

ԱԳԱԹԱՆՋՈՂՈՍ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ՆԱՄԱԿԻՆ ՉԱՓ ՄԻԱՅՆ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՑԱՌԱՁը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքերը կը պատրաստուին համաժողով մը գումարել այս ամսուն վերջը. ուսումնասիրելու համար թուրք լեզուին մաքրագործումն ու զարգացումը։

«Միլլիյէթ» կը գրէ (3 սեպտ.) թէ այդ համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Պոլիս, Տոլմապաղչէի պալատին մէջ։ Մուսթաֆա Քէմալ եւ, իբրեւ պարզ ունկնդիր, պիտի մասնակցի համաժողովին։ Թուրք լեզուի ուսումնասիրութեան նախագահը, Սամիհ Րիֆաթ եւ ընդհ. քարտուղարը, Րուշէն Էշրէֆ, կը գրեն համաժողովին պատրաստութեամբ։ Համաժողովին գործը պիտի ըլլայ «փէք զէնկին» թուրք լեզուն մաքրագործել օտար բառերէ, իրապէս թուրք լեզու մը ստեղծել։ Համաժողովին պիտի կարենայ մասնակցիլ ամէն թուրք, որ նախանձախնդիր է թուրքերէնի զարգացման եւ խօսք ունի այդ մասին։

«Միլլիյէթ» այս առթիւ կը գրէ թէ տպագրութեան յանձնուած է Մահմուտ Քաշկէրիի բառարանը, «Տիվանը Լուղաթ իւթ Թուրք»։

Թուրք լեզուին ուսումնասիրութեան ընկերութեան կողմէ քերթեքեան տրուած է յայտարարութիւն մը, որ կ'ըսէ.—

1.— Այր, կին ամէն թուրք անդամ կը համարուի Թուրք լեզուին ուսումնասիրութեան ընկերութեան։ Հետեւաբար կրնայ առանց հրաւէրի գալ համաժողովին (գումարումին)։

2.— Անոնք որ պիտի մասնակցին ժողովին ուսումնասիրական աշխատանքներուն, մասնաւոր հրաւիրագիր ստանալու համար, թող դիմեն ընդհ. քարտուղարութեան, Տոլմապաղչէի պալատ։ Անոնք որ իբրեւ պարզ ունկնդիր պիտի գան ժողովի, թող արձանագրուին եւ մուտքի տոմս ստանան։ Համաժողովին վիճաբանութիւնները լսելի ընելու համար ամէն կողմ, բարձրախօսներով պիտի հաղորդուի կայաններուն։

3.— Օտար ամէն ազգէ լեզուագէտներու մուտքը արտօնուած է այս համաժողովէն ներս։

4.— Օրակարգը կարելի է հաւանօրէն այսպէս. Ուսումնասիրել թուրք լեզուին, ըստ իր ծագման, գիտական ու քաղաքակրթական պահանջներուն, անկախ զարգացման կարելիութիւնները։

5.— Անոնք որ կ'ուզեն համաժողովին կարդալ դասախօսութիւն մը Թուրք լեզուին վրայ, ծագմանական տեսակէտէն եւ ... կան կամ այլ ճիւղերու հետ իր յարաբերութեանց մասին, համաժողովին բացումէն 5 օր առաջ պէտք է հաղորդեն ընդհ. քարտուղարին։

6.— Այս համաժողովը պիտի ընտրէ Թուրք լեզուի ուսումնասիրութեան ընկերութեան կեդրոնական վարչութիւնը, որ պիտի շարունակէ իր աշխատանքները Էնկիւրիի մէջ, երկրին բոլոր կողմերը մասնաճիւղեր հիմնելով։

ԷՇԴ ԼԱՒ ՆԱՅԷ

Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւնը սովորութիւն ունի ամէն տարի ամառը երկու ներկայացուցիչ ղրկել Իշխանաց կղզիները, քննելու համար թէ ո՛ր էշերը լաւ նայեր է իր աւանակը, վարձատրելու համար բարի էշատէրը։ Միլլիյէթ կը գրէ թէ այս տարի ալ Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան ներկայացուցիչը կղզի երթալով սկսած է քննել էշերուն վիճակը։

Թարգմանիչը.— Այս լուրը թարգմանելու ատեն, նկատեցի որ «թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն» գրելով երկու իմաստ կ'առնէ, նախ «Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն», յետոյ «կենդանիներու պաշտպան Թուրք ընկերութիւն»։ Բայց կարծեմ մեծ սխալ գործած չեմ ըլլար, թարգմանելով «Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն»։

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՃԱՄԲՈՒ ՏՈՒՐՔ ՉԵՆ ՎՃԱՐԱԾ

Տնտեսական տագնապը այնքան նեղութիւն կը պատճառէ Պոլսոյ ժողովուրդին, որ շատեր չեն կրնար վճարել իրենց տուրքերը։ Մասնաւորապէս անոնք, որ չեն կրցած վճարել ճամբու տուրքերը, խնդրագիր տըւած են կառավարութեան զիրենք աշխատցնել ճամբաներու շինութեանց մէջ, փոխան իրենց պարտքին։ Այսպէս Եշիլքէօյի, Պաքըրքէօյի, Սթեֆանոյ բնակիչներէն անոնք որ չեն կրցած վճարել տուրքերը, պիտի աշխատցուին Վոսփորի ճամբաներու շինութեան մէջ։ Կուսակալութիւնը մասնաւոր դիւան մը կազմած է, արձանագրելու, դասաւորելու եւ հերթով աշխատանքի ղրկելու համար անոնք որ տուրքի փոխարէն իրենց աշխատանքը կը տրամադրեն։

Անվճար ճամբու տուրքերու փոխարէն պիտի աշխատին վեց օր։

ԿԱԶԻԻՆ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը որոշած է Ունգափանի կամուրջին տեղ, որ քանդուած, գրեթէ անգործածելի դարձած է շատ ատենէ շինել կամուրջ մը, որ պիտի նուիրագործուի Կազիին անունով։ Երկու միլիոն կը գնահատուի ծախքը։ Կառավարութիւնը որոշած է շինութեան նիւթերը ներածել՝ պայմանաւորուելով այն օտար ընկերութեան հետ, որ յանձն կ'առնէ, փոխարէն, գնել թրքական ապրանք։ Ուրեմն ներածումը պիտի հաւասարակշռուի արտածումով։ Շինութեան ծախքերը հայթայթուած ըլլալով, կը սպասուի որ ներածումն ալ կատարուի, որպէս զի կարելի ըլլայ սկսիլ շինութեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի դրասենեակը կը հաղորդէ թէ արտասահմանէն գնորդները կը պահանջեն մասնաւորապէս ընկոյզի փայտ, կաղին, ափիոն, բամպակ, խաղող, թուզ, Քայսէրի կեր, մեկոն (խաշխաշ), ծեղռամոմ

Իսկ միւս կողմէ բանակցութիւններ կը վարուին Թուրք եւ աւստրիական առեւտրական յարաբերութեան մասին։

Բայց Չեխոսլովաքիա հեղհեղէ կը դժուարացնէ թրքական արտաքին առեւտուրը, այնպէս որ թրքական ապրանքներու Չեխոսլովաքիոյ կողմէ պահանջը չափազանց պակսած է ներկայիս։

Տագնապին պատճառով

«Միլլիյէթ» կը գրէ (7 սեպտ.) թէ Ըմէէթ փաշա, ինչպէս նաեւ կարգ մը գործավարներ, որ հեռացած էին Էնկիւրիէն, ստիպողաբար վերադարձան Էնկիւրի։ Էնկիւրի գնաց նոյնպէս Մահմուտ Ճէլալ պէյ, որ տնօրէնն է Իշ պանքային։ Կը կարծուի թէ գործավարներու խորհուրդին ստիպողաբար գումարման պատճառն է Թուրք շուկային անստոյգ կացութիւնը, ինչպէս նաեւ բաժնեցուցակներու (ԽՈՐԷՍԺԱ) մասին զանգատները, նեղանձողով գրաղող Թուրք վաճառականներու պահանջը։ Այս ժողովին մէջ պիտի տրուին արմատական կարեւոր որոշումներ։ Մասնաւորապէս եկամտական գործավար Մուսթաֆա Շէրիֆի տեղ պիտի բերուի Իշ պանքային տնօրէն Մահմուտ Ճէլալ պէյ։ Մուսթաֆա Շէրէֆ կը հրաժարի, հաւանելի է, առողջական պատճառներով ու կը մեկնի Եւրոպա։

Առատ եւ աժան ձուկ

Այս օրերուս չափազանց առատ է ձուկը Պոլսոյ մէջ։ Փողոցները լեցուն են շրջուն ձկնավաճառներով։Թիւնոսը (թորիկ) 5 ղրշ., փալամուտը՝ հարիւր փարա։ Լեցուն են նաւակները, ձկնարանները։ Այնքան ձուկ որո՛ւ ծախեն, ե՛րբ պիտի ծախեն, մարդ կը շուարի, կը գրեն թերթերը։ Անցեալ տարի ալ ճիշդ այս եղանակին, Պոլիս ձուկի առատութիւն կար

Չկայ մարմին մը, հաստատութիւն մը, որ օգտուի այս առատութենէն. Սառի մէջ պահելով, նախնական ձեւով աղելով կարելի չէ օգտագործել ծովուն բերքը։ Արտածել ալ չեն կրնար։ Աւելորդը ծովը թափելէ զատ ուրիշ միջոց չկայ։

Նոր գործարաններ

«Միլլիյէթ» կը գրէ (6 սեպտ.) թէ Թուրք եւ ռուս ճարտարագէտ մասնագէտներու յանձնախումբը ներկայիս Գոնիա կը գտնուի։ Նախագահը, Շէրէֆ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.—

«Յանձնախումբը կը քննէ մասնաւորապէս բամպակի ճարտարարուեստին զարգացման կարելիութիւնները։ Կտաւի եւ շաքարի ճարտարարուեստին ուսումնասիրութեան համար Թուրքիոյ մէջ ուրիշ երեք մասնագէտներ եւս պահանջեցինք։ Ուսումնասիրեցինք Էսկիշէհիր, Իզմիր, Քէօթահիա, Սարայքէօյ, Տէնիզլի, Պուրտուր, Սպարթա, Նազիլլի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներ։ Աքշէհիրէն անցանք Գոնիա։ Ժողովուրդը հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ գործարաններու մասին։ Բոլոր քաղաքներն ալ գործարանի շինութիւն կը պահանջեն։ Իրապէս կարօտ են գործարանի։ Բայց ծրագրուած է շինել միայն վեց գործարան, երեք մեծ գործարանները պիտի շինուին Էսկիշէհիրի, Գոնիայի եւ Կեսարիոյ մէջ։ Դեռ կը շարունակենք մեր քննութիւնները։ Գիտակ ստեղծենք նաեւ հիւսուածեղէնի դարձած է, շուտով պիտի սկսի շինել

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Օգոստոս 17ին հոկի անդամական ժողովը տեղի ունեցած է։ Առաջին առթիւ որոշած են պայքարիլ Հայաստանի հակառակորդներու դէմ։ Երկրորդ, որոշած են որ անդամները կամ համակիրները կարմիր հարսանիք ընեն, ու թէ եկեղեցիով եւ քահանայով։ Երրորդ հանգէս մը սարքել եւ գոյացած հասոյթով մարդ ճարել ու ղրկել Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելու համար Հ. Հ. Փաստաւորականութեան դէմ, ըսելով թէ մենք որեւէ գոտ չունինք Թուրքիոյ հանդէպ։

Հակառակ այսքան աշխատանքին դարձեալ փորձանքը իրենց գլխուն։ Օգոստոս 19ին Կրընոպլի բանւորական անկոտնքան կարեւոր ժողով մը ունեցած է Փլաս տը Սէն Թ'Անտրէ ժողովասրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ մեր այս անճարակ կազմակերպութեան ատենապետը, Գ. Կարպիս Գարտիգզանեան։ Ժողովը լրանալէ յետոյ, սան կը վերադառնայ ուրախ զուարթ։ Օգոստոս 21 կիրակի առաւօտ ժամը 7.45 անցած երկու զաղտնի ոստիկաններ կը մտնեն ննջասենեակը եւ ինքնութեան թուղթերը կը հարցնեն։ Տղան անապարանքով կը ներկայացնէ։ Ոստիկանին մէկը կը սկսի խուզարկել տղուն վրայ։ Ցանկարծ երեւան կը հանէ կարմիր տետրակը։ Քանի մը պարտակ իշեցնելով, կը տանին ոստիկանատուն։ Հարցաքննութիւնը կատարելէ յետոյ 8 օր պայմանաժամ կուտան որ հեռանայ Ֆրանսայէն։ Այս մարդու մասին կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— 1926ին, Մարսէյլի մէջ գինը ձերբակալւած էր իբրեւ համայնավար եւ դատապարտուած երեք ամիս բանտարկութեան (յետաձգումով)։ Էքսի մէջ ալ Քոստրիկ բաժնած ժամանակ կը հանդիպի զաղտնի ոստիկաններու եւ կը ձերբակալուի։ Դատավարութեան ատեն Երեւան կ'ելլէ Մարսէյլի վճիռը։ Ուրեմն երկու յանցանք։ Դատարանը կ'որոշէ մէկ տարի բանտարկութիւն եւ աքսոր Ֆրանսայէն։

Միշտ անպակաս են այսպիսի փորձանքները։ Տարուան ընթացքին երկու հայ համայնավարներ քշուեցան երկրէն դուրս։

Ե՛րբ խելքի պիտի գան։

Ց. Մարգարեան

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՒ

ՆՈՐ ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐ ԿԻՊՐՈՍԷՆ

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը (10 սեպտեմբեր).—

1.— Երեւանէն ստացուած տեղեկագիրներու համաձայն, Նուպարաշէնի շինութիւնները յառաջ կը տարուին ընդարձակ սահմանի մէջ։ Ձեռնարկուած է գորգագործարանի մը եւ վարժարանի մը շինութեան։ Այս վերջինը Նուպարաշէնի հրապարակին վրայ կը կառուցուի Միութեանս Նիւ Եորքի Որբախնամ Տիկնանց Միութեան անունով եւ հաշւոյն, սոյն հայրենասէր Տիկիններու տրամադրած 15.000 տոլարով, որպէս մասնակցութիւն Նուպարաշէնի։

Վերջերս ծանուցած էինք որ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է մէկ միլիոն րուբլի յատկացնել Նուպարաշէնի շինութեանց, որ հայժմ արագ տեմպով տեղի կ'ունենան։ Հաճոյքով կ'իմանանք որ Միութեանս հիմնած Նոր Եւդոկիա գիւղին համար եւս պետական գանձէն 20,000 րուբլի յատկացուած է։ Այս կրկին որոշումները ծանուցուած են «Խորհ. Հայաստանի» 1 յուլիսի թիւին մէջ։

2.— Աղեքսանդրիոյ մէջ հանգուցեալ Հաճի Մկրտիչ Ցովհաննէսեան պայման դրած ըլլալով որ իր կտակադրամով Հայաստանի մէջ վարժարան մը շինուի, Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշում կայացուց Նոր Խարբերդի մէջ կառուցանել, ի յարգանս Միութեանս Խարբերդցի անդամներուն որ գլխաւորաբար Ամերիկայի մէջ թանկագին օժանդակներ եղած են։

Ըստ այնմ, դիմում կատարուած ըլլալով Երեւան, Հայաստանի կառավարութիւնը արտօնած է այդ վարժարանին շինութիւնը։ Նոր Խարբերդի մէջ, առ այժմ միայարկ, տրամադրուած շուրջ 1600 անգլ. ոսկին բարձրացնելով 100,000 րուբլիի։ Վարժարանին յատակագիծն եւս պատրաստուած ըլլալով, Միութեանս կողմէ մասնաւորապէս պիտի ձեռնարկուի այդ շինութեան։

3.— Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան մէջ օգոստոս 3ին դժգոհ աշակերտներու կողմէ տնօրէնին դէմ ըմբոստացումի երկրորդ դէպք մը եւս պատահած ըլլալով, նոր վտարումներ հրամայել նկատուած են տեղւոյն վարչական գրասենեակներէն վերահսկելու համար Հաստատութեան կարգն ու կանոնը, որուն մասին Կիպրական կառավարութիւնը եւս Միութեանս պաշտօնական զեկուցում մը բրած է։ Բարեբախտաբար կարելի եղած է ոստիկանական եւ դատական միջամտութեանց առաջքը առնել։

Ընդհ. քննիչ Գ. Ալէմշահ Հաստատութեան ներկայ անբաղձալի վիճակին մասին խղճմտօրէն կատարած է անաչառ քննութիւն մը, զոր ամբողջացնելու եւ ըստ այնմ վերջնական կարգադրութեանց անձամբ հսկելու համար, իրեն հրահանգ տրուած է ժամանակ մը եւս Կիպրոս մնալ։

Մեծ յոյս ունինք որ ձեռք առնուած եւ առնուելիք գործնական միջոցներու շնորհիւ ոչ միայն նմանօրինակ դէպքերու կրկնումը այլ եւս անկարելի կը դառնայ, այլ եւ այսուհետեւ Հաստատութեան մէջ կը տիրապետէ համերաշխ գործակցութեան ոգի մը պատասխանատու դաստիարակներու եւ պաշտօնեաներու միջեւ, ինչպէս նաեւ սաներու մէջ յարգանքի եւ երախտագիտութեան զգացում մը դէպի իրենց պետերը։

Այդ առթիւ, Հաստատութեան տնօրէն Գ. Գ. Կիրակոսեանի իբրեւ անմիջական գործակիցներ օգնելու համար աւագ ուսուցիչ նշանակուած են, փոխ-տնօրէնի իրաւասութիւններով, Գ. Գալոս Գէորգեան եւ Օր. Սիրուհի Գէնլեան, որ արդէն նիկոսիա հասնելով գործի ձեռնարկած են։

Հաստատութենէն վտարուած կամ կամովին մեկնող սաներուն տեղ պիտի ընդունուին ուրիշներ, նախապէս արձանագրուած որբ եւ չքաւոր տղոց մէջէն, ըստ կարգի եւ յարմարութեան, ինչպէս նաեւ Պէլճիքան-Սիպունան Որբանոցէն մաս մը սաներ, մեծ մասամբ Կեսարիոյ շրջանէ որբերէն։

4.— Ողբացեալ Մինաս Ձիրազ իր մահուան անկողնին մէջ փափաք յայտնած ըլլալով որ իր աճիւնը Հայաստան փոխադրուի, անհրաժեշտ դիմում կատարեցինք Երեւանի կառավարութեան մօտ, որ պէտք եղած արտօնութիւնը տուած եւ յարմար նկատած է որ հանգուցեալին հիմնադրամովը Նուպարաշէնի մէջ կառուցուելիք փոքր հիմնարկի բակին մէջ ամփոփուի աճիւնը։

Մեծ հայրենասէրին ոսկերոտիքը պիտի տարուին եւ փոքր արկղիկի մը մէջ ամփոփուելով պիտի փոխադրուին Հայաստան։ Մինչ այդ յուսալի է որ իր հիացողները կը գոյացնեն գումար մը պատշաճ շիրիմ մը կանգնելու համար։

5.- Միութեանս 23րդ Ընդհ. Ժողովը Լոզանի մէջ իր առաջին նիստը գումարած է 2 Սեպտեմբերի ուրբաթ օրը, Նախագահութեամբ Տիգրան Խան Քէլէկեանի, բայց օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալուն, վերջնականապէս պիտի գումարուի յառաջիկայ 16 Սեպտեմբերին։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆ ՈՒ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

— :-: —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներում պաշտօնաթերթը, սատանաթեւ փառաբանական մը կը նուիրէ Անդրանիկի, անոր մահուան տարեդարձին առթիւ։ (Անցուգական դիւցազնը, 31 օգոստ.).

Քանի մը հատուածներ.

— «Վարդանէն ի վեր, բոլոր հայրենանուէր հերոսներուն մէջ, ունեցած չէինք դիւցազն մը որ Հայոց արտերը հայրենասիրական յուզումով այնքան լեցնէր, Հայոց ազատութեան յոյսերը վառէր անմահ ջահերու նման եւ իր մարտնչումներուն, տառապանքներուն, զոհացող սրտմտութեան, վաղրատիպ կատաղութեան եւ յաղթ պայքարներուն շնորհիւ ... փոխանորդութեանց իմաստութեամբը լեցնէր Հայոց միտքը։

Վայր մըն էր բայց իր ամեհի ... մէն, ... թափին ներքեւ ... ուածներուն տակ պահեց սէր մը որ իր ժողովուրդին համար համակ զոհ, համակ խանդաղատանք էր, ... բովհեւեւ եթէ սիրած չըլլար, չպիտի ուզէր հանդուրժել այն բոլոր տառապանքներուն որոնք հերոսային փէտային կեանքին ծնան եւ գինուորին վիշտ ու զօրականին իմաստութիւն տալով, կուռեցին մէջ կազմեցին խորաթափանց, անկաշառ, անկեղծ եւ սրամիտ զինուորը։

Անդրանիկ Վարդան եղաւ եւ կրնար Վահան դառնալով յաղթանակի վերջնական դարձնել՝ եթէ իր մէջ գնահատուած ըլլային՝ բուռն, հարուածող եւ չանթահարող զօրութեան համ՝ հեռատեսութիւնն ու ողջմտութիւնը։ Սակայն, դժբախտաբար, բնիկական ձեւականութեանց, կիրքերի եւ քաղաքականութեան այս մեծ թշնամին վազրի ճանկերը սիրտը բզքտեցին եւ բացուած վէրքերուն կատարումին տակ իր կեանքի ընկերներէն շատեր չկրցան տեսնել եւ ըմբռնել այն տարերային ուժը՝ որ իր բնութեան կենսական մասն էր։

Փոթորիկ մըն էր ինք ու մրրկեցաւ անցաւ սարերէն ու դաշտերէն, եւ ուր որ գնաց՝ մինչ իր զայրոյթը կը փայլատակէր, մինչ իր ուժը կը գոռար, հայրենասիրութիւնը բարերար անձրեւի մը նման կ'ոռոգէր երկիրը, եւ իր հոգիէն ազատութեան շունչը կը տարածուէր հայ աշխարհին վրայ՝ ուր իր աչքերը կը փայլէին ինչպէս արեւ ... ջի մը վրայ։

Ջօրութիւն էր եւ իմաստութիւն. եթէ իր բնութիւնը չէր խնայեր մարդոց, անխնայ կատաղիներու նման զինքն ալ անդուսպ կիրքով կը մղէր չխնայելու նաեւ իր անձին։ Այս ... ցաւ, ատանդութիւն կազմեց,— ժողովուրդը երգեց զայն, ամբոխները սիրալի հրաշքներու պատմութիւններ հիւսեցին անոր շուրջ. մարդ չէր ան, այլ Վահագնի տեսակէն ... մը, զոր թշնամին դնդակը չէր կրնար խոցել, եւ որու գիւթական կեանքը անխորտակելի էր հաւատքի ... դէմ. Հերոս մըն էր, որ իր Աքիլլէսի գարշապարը չունէր, եւ իր արդէն գրաւն յանդգնութիւնն ու խիզախութիւնը միայն վահան բրած էր։ Կը յանդգնէր, ասոր համար անպարտելի էր. իր ձեռմակ ձին՝ ատանդութեան ... եւ բազայունյ բերման էր, ... կ'ալցնէր լեռներու կատարներէն ...

Այս բոլորը շատ լաւ։ Բայց չէ՞ որ այս «անզուգական դիւցազնը» հատուած մը էր նոյն կուսակցութեան նոյն շրջանի պաշտօնաթերթին համար (Ազգ), երբ սալէ սար կը ... նար իբրեւ արծիւ եւ իբրեւ ... Դաշնակցական։

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ

Ֆրանսայի կրթական նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով դպրոցական վարչութեանց, կը յանձնարարէ կարգ մը կրճատումներ կատարել, խնայողական պատճառներով։ Մասնաւորապէս պիտի ջնջուին, լիսէներու եւ քոլէժներու մէջ, տարրական մաթեմաթիքի եւ փիլիսոփայութեան այն դասընթացքները որոնք հինգէն պակաս աշակերտ ունեցած են վերջին երեք տարեշրջաններու միջոցին։ Պիտի ջնջուին նաեւ այն նախնական դպրոցները, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական վարժարանները որոնք վերջին երեք տարեշրջաններու ընթացքին 40 աշակերտէն պակաս ընդունած են, իսկ երրորդ տարեշրջանին՝ տասնէն պակաս։ Փոքր եւ իրարու մօտ վայրերու մէջ, եթէ երկու դպրոցներ կան, մէկը պիտի վերածուին։ Նախարարը կը հրամայէ այժմէն ջնջել այն պաշտօնները որոնք անհրաժեշտ չեն։

Նոր առասպել մը Սուրիոյ Հայերու մասին

Հալէպի «Լիսան իւլ Հալ» թերթը կը գրէ.

— Հասիչէէն հասած լուրերու համաձայն, հոն գտնուող Հայերը, մօտ 80 հոգի, մեծ ցոյցով մը կը յարձակին կառավարական շէնքին վրայ, վար կ'առնեն սուրիական դրօշը եւ տեղական իշխանութեան դէմ կարգ մը նախատական խօսքեր կը գործածեն եւ կը պահանջեն ուղղակի Ֆրանսական իշխանութիւն մը։ Ժանտարմները կը ձերբակալեն անոնցմէ մէկ քանին, բայց քիչ վերջ ազատ կ'արձակեն։

Ասոր նման դէպք մըն ալ պատահեցաւ Այն Ղըվարիթի մէջ, ուր Հայերը փրոփականտ կը մղեն տեղական կառավարութեան դէմ եւ կը պահանջեն Ֆրանսական իշխանութիւն։

Կ'ըսուի թէ, կը գրէ դարձեալ, վարչապետ Հազզը պէյ Ազմ, մարզպանին բողոքագիր մը ղրկած է Հասիչէի եւ Այն Ղըթայի Հայերու շարժումներուն շուրջ։

Ֆրանսայի պատասխանը Գերմանիոյ

Կառավարութիւնը հրատարակութեան տալու իր պատասխանը՝ գերմանական յուշագրին:

Ամփոփենք էական մասերը.— Ֆրանսա յոռետես չէ զինաթափութեան ժողովի արդիւնքներու մասին: Կը յիշեցնէ թէ իր խորհրդարանը վերջերս մէկուկէս միլիառ ֆրանք զեղչեց զինուորական ծախքերը: Համաձայն է որ ջնջուին օդանաւային ռմբակոծումները եւ նոյն իսկ բոլոր զինուորական օդանաւերը, պայմանաւ որ առեւտրական օդանաւորդութիւնը միջազգայնացուի: «Մեր տեսակէտն է՝ ձգտիլ ոչ թէ մասնաւոր վերազինումներու, այլ ընդհանուր եւ հակակշռուած զինաթափութեան: Մենք այնքան աւելի առաջ պիտի երթանք զինաթափութեան ճամբուն մէջ, որքան աւելի երաշխաւորութիւններ գտնենք խաղաղութեան կազմակերպութեան համար: Գերմանիան իրաւունք ունի յիշեցնելու իր ազգային ապահովութիւնը: Այդ ապահովութիւնը պէտք է տալ բոլոր ազգերուն, մեծ թէ փոքր, հաստատելով հակակշիռ՝ սպառազինութեանց վրայ, ընդհանրացնելով իրաւարարութիւնը եւ ապահովելով տրուած վճիռներուն գործադրութիւնը»:

Ֆրանսան պատրաստ է գործակցելու Գերմանիոյ հետ՝ զինաթափութեան հարցին մէջ: «Չկայ աւելի օգտակար միջոց մը աշխարհի խաղաղեցման համար քան գործակցութիւնը երկու ազգերուն»:

** Ֆրանսական պատասխանին հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ, մեկնութիւնները սկսան Գերմանիոյ մէջ: Իրաւասու շրջանակներու կարծիքով, պատասխանը փափկանկատութեամբ խմբագրուած է, բայց եւ այնպէս ժխտական: Մինչդեռ Գերմանիան կ'ուզէր որ Ֆրանսա ընդունի հաւասարութեան սկզբունքը, զինաթափութեան խորհրդաժողովին գումարումէն առաջ: Հետեւաբար, կը հաւատան թէ Գերմանիա չպիտի մասնակցի խորհրդաժողովին եւրոպական յանձնախումբին, որ արդէն բացուած է Ժընեւի մէջ, ինչպէս եւ յառաջիկայ ժողովներուն:

Կառավարական շրջանակներու մէջ, կ'ըսեն թէ Ֆրանսայի պատասխանը որոշ զիջումներ կը պարունակէ, բայց գոհացում չի տար:

** Անգլիոյ մէջ միշտ վերապահ են, Ֆրանսական պատասխանին հրատարակութենէն յետոյ ալ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կացութիւնը կը բարդանայ եւ Գերմանիոյ վերջին անցուդարձերը աւելի կը դժուարացնեն դրուած խնդիրներուն լուծումը:

Կը կարծուի թէ Անգլիա պիտի միջամտէ վերջին պահուն:

Թռիչքն ալ...

Երկու Թուրք օդանաւորդներ կը պատրաստուին Ատլանտեանը կտրել, Էնկիւրիէն սաւառնելով դէպ ի Նիւ Եորք:

Այս ձեւով, կ'ուզեն փոխադարձ այցելութեան երթալ երկու ամերիկացի օդանաւորդներու, որոնք Ամերիկայէն Թուրքիա թռած էին քանի մը ամիս առաջ:

Ուրախ երեկոյ

կազմակերպուած ֆրանսահայ կարմիր խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի
ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՅՈՒՆ (գաւեշտ 3 արար)
Դեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտք 5 ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիտի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոներ սիւր Մէր 13 սեպտ. 932
Այսօր Պուլոնի մէջ որսացուած է առատ հարան, մէրլան եւ մաքերօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան, մէրլան եւ մաքերօ:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պաւառի մը հայրենի դաստիարակութեան համար ուսուցչուհի մը կ'ուզուի. Մանրամասնութեանց համար անձամբ դիմել Տիկ. Միսաքեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4—7:

Կարի յատուկ մօթէօրներ

1/4 ձիու ուժ մօթէօր եւ ընկերակից [illegible] ֆրանք
1/8 » » » [illegible] ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն. երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը
HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5

Կ'ուզուին երկու դերձակ գործաւորներ. Դիմել Պօղոսեանի, 226 rue de la Convention. մեթրօ Convention.

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԳԻԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՇԷՕ Քուչան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը, 244 բիս Տիւքէքլէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.
Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)
Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ
Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossian, Դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Զարթօնքի Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ, 15 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ Զոլայի թատերասրահին մէջ: Ղեկավարութեամբ դերասան Թրազոլի կը ներկայացուի
ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ
Տոմսերու գիներ՝ 5, 4 եւ 3 ֆրանք
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Լիոնի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ
Հասցէ՝ ՄԱՍԻՍ ճպարավաճառատուն
75 RUE DE BONNEL, LYON

Տէսինի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԻՒՍԵԱՆ
41, Maison l'Aurore, DÉCINES, (Isère.

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
ղեկավարութեամբ դերասան
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ
(Դրամ 5 արար)
Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ եւ Տիկ. Լաթիֆեան, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Ա. Դմբէթեան, Սերժ Թորոսեան, Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ն. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները. Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phebusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ. — Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զոլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շաֆ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

Տպարան „ՆՈՐ ՕՐ"

Դրամի անկումի պատճառով, Յունաստանի մէջ կէս գնով եւ աւելի աժան, կրնանք տպագրել տալ, ձեր ուզած հեղինակութիւնը. Գիրքի նոյնպէս կամ մէկ պրակը 16 էջ, 1000 օրինակ, մաքուր թուղթ տպագրութեան կազմ եւ թէ առաքումի ծախքը միասին 250 ֆր. Ֆրանքի կը պատրաստ[illegible]: Դիմեցէք մեզի կը ստանաք նմոյշ եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ. Դրամ կամ երաշխաւորութիւն մաքուր տպագրութեան համար:
Journal «NOR OR», 20 A. Vouli, Athènes, Grèce

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԵԹԷ կ'ուզէք ձեր գործի տոմարակները կանոնաւորել՝ ճշգրիտ ու կանոնաւոր հաշուակալութեամբ մը եւ ձեր հաշիւները համաձայնեցնել տուրքի վերջին օրէնքներուն հետ.
ԵԹԷ գանձակոչեր ստացած էք huissierներէ.
ԵԹԷ պայմանագրութիւններ ունիք շարագրելիք կամ կնքելիք.
ԵԹԷ կ'ուզէք հաշիւի կարգադրութիւն մը կամ ժամանակաւոր [illegible]
ԿՐՆԱՄ ՁԵԶԻ ԱՄԵՆԱԱՐԱԳ ԿԵՐՊՈՎ ԳՈՀԱՑՆԵԼ
Դիմեցէ՛ք Պ. ՓԱՐՄԱԳ — 25, Bld. de Strasbourg, Paris X) Tél. Botzaris 17.64
որ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9էն 12, եւ կամ ժամադրութեամբ իր գրասենեակին մէջ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը. խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ: Պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ
Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
S. TOROSSIAN
մեթրօ Couronnes եւ Parmentier
Ծանօթ.— Կեդրոնատեղիէն չորս անգամէն կամ միանուագ 1 քիլօ գնողներու կը տրուի նուէր:

20 ԺԱՄԷՆ
ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը ճանդիպելով երթուդարձի
Հայ փոխադրական ապահովութիւն
Կը փոխադրուի ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւլն, եւլն:
ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ, ԱՊԱՀՈՎ ԵՒ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՐ ԵՒ ՏՈԿՈՒՆ ԿԱՄԻՈՆՆԵՐՈՎ
Շաբաթը երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ
ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ (երկաթուղին ճամանակութեամբ)
Դիմել կամ գրել ընտրեալ հասցէներուն՝

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	ԼԻՈՆ	ՄԱՐՍԷՅԼ
4 Route Stratégique	19, Rue Pasteur	30, Rue Ste. Barbe
VANVES (Seine)	LYON Rhône)	MARSEILLE (B.duR.)

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen
Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:
Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:
Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մեթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. սրտաց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ջիղեր. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Նայեց դրան ճեղքից դուրս, եւ համոզուելով որ իրեն դիտող չկար, վերցրեց աղոցներից մէկն ու կպաւ գործի:

. . . .

Ո՛չ, առողջ է բոլորովին: Այդ բոլորը երեւակայութիւն է միայն: Կողքի ցաւը ստամոքսից է, կամ մի ուրիշ բանից: Եւ ի՞նչ կայ զարմանալու, եթէ իրեն քիչ տկար է զգում երեք շաբաթուայ անտանելի կերակուրներից ու խեղդուած օդից յետոյ: Իսկ բոլոր ցաւերը ու երակի այդ զարկը առաջանում են մասամբ ջղային խանգարումից, մասամբ էլ շարժումից զուրկ լինելուց: Այո՛, էականը, դա է, շարժումը չլինելը: Ի՞նչ յիմար էր, որ մինչեւ հիմա դրա մասին չէր մտածել:

Աւելի լաւ է նախ նստի մի քիչ, ու թողնի որ ցաւը քիչ հանդարտի գործի սկսելուց առաջ: Մի քանի վայրկեանից ամէն ինչ կ'անցնի:

Բայց նստելուց աւելի է վատանում: Երբ նստում է հանգիստ, նա ամբողջովին իր ջղերի ձեռքին է ու սառչում է սարսափից: Ոչ, պէտք է վեր կենալ, գէն շպրտել այդ յիմարութիւնը ու ձեռնարկել աշխատանքի: Զգալը կամ չզգալը կախուած է իր սեփական կամքից: Եւ նա վճռեց բոլորովին ոչինչ չզգալ, ամէն զգացում դուրս վանել իրենից:

Նորից ելաւ ոտքի ու ասաց ինքն իրեն բարձր ու որոշ.

— Հիւանդ չեմ ես, ես ժամանակ չունիմ հիւանդ լինելու: Պէտք է որ սղոցեմ վանդակը, ես չեմ ուզում հիւանդ լինել:

Ու սկսեց սղոցել:

Տասը ու մի քառորդ... տասն ու կէս... տասնըմէկին քառորդ: Նա սղոցում էր ու սղոցում, ու երկաթի խշխշոցը այնպէս էր ազդում նրան, կարծես իր սեփական մարմինն ու ողերն էին սղոցում:

— Կը ցանկայի գիտենալ, — ասաց նա հեգնօտ. — մեզնից ո՞վ աւելի շուտ սղոցուած պիտի լինի, ե՞ս, թէ վանդակը.

Հուպ տուաւ ատամները ու շարունակեց սղոցելը:

Տասնըմէկ ու կէս: Դեռ սղոցում էր միշտ, թէեւ ձեռքը ընդարմացել էր, ուռել ու հազիւ էր բռնում սղոցը: Բայց նա չէր համարձակւում կանգ առնել: Եթէ մի վայրկեան միայն բաց թողնի ձեռքից այդ սարսափելի գործիքը, էլ երբեք նորից ձեռք վերցնել չէ կարողանայ:

Պահապանը մօտ էր գալիս միջանցքով, ու նրա սուինը զարնուեց դրան: Բոռը կանգ առաւ ու նա նայեց, սղոցը դեռ միշտ բարձր բռնած ձեռքին: Միթէ յայտնե՞լ էր ամէն բան:

Մի փոքրիկ կլոր ճմռտուած բան ներս ընկաւ դրան ճեղքից ու ընկած էր յատակին: Ցած դրաւ սղոցը ու կռացաւ որ վերցնի. Ճմռտուած թղթի մի կտոր էր:

. . . . . .

[illegible] կռանալը, երբ շուրջը շառաչում էին սեւ ալիքները: Ինչպէս ետ էին գալիս:

Ա՜խ, հա, նա կռացաւ, որ թուղթը վերցնի: Գլուխն էր քիչ պտոյտ եկել: Պատահում է երբեմն, երբ կռանում ես: Այդ բոլորը ոչինչ, ոչինչ:

Վերցրեց թուղթը, մօտեցրեց լոյսին ու բաց արաւ:

«Պէտք է փախչել այս գիշեր անպատճառ: Մղրիտը վաղը ուրիշ ծառայութեան է փոխադրւել. Այսօր վերջին յարմար դէպքն է»:

Պատռեց թուղթը, առաջինի նման, վերցրեց սղոցը նորից ու դարձաւ իր աշխատանքին մի յամառ լռութեամբ ու կատարեալ վհատութիւնը հոգում:

Ժամը մէկն էր: Աշխատել էր երեք ժամ, եւ ութ կտորից վեցը արդէն սղոցած էր: Երկուսն էլ. ու յետոյ կարելի է դուրս գալ:

Սկսեց յիշել նախորդ դէպքերը, երբ սկսում էին իր հիւանդութեան սարսափելի ցաւերը: Վերջին անգամ նոր – տարուան էր, ու նա ցնցւեց այն հինգ գիշերները յիշել: Միայն այսպէս յանկարծ չէր եղած. այսպէս յանկարծ երբեք չէր գալիս:

Թողեց սղոցը ու կուրօրէն առաջ մեկնեց ձեռքերը, ու սկսեց յուսահատութիւնից աղօթել. առ առաջին անգամն էր իր հաւատը կորցնելու օրից: Աղօթում էր, չէր իմանում ում:

«Ո՛չ այս գիշեր: Ա՛, թող հիւանդանամ վաղը: Վաղը ամէն ինչ կը տանեմ, միայն ո՛չ այսօր»:

Կանգ առաւ մի վայրկեան ու երկու ձեռքը տարաւ քունքերին: Յետոյ նորից վերցրեց սղոցը ու կրկին դարձաւ իր աշխատանքին:

Մէկ ու կէս... Ձեռք զարկաւ վերջին ձողին: Շապիկի թեւը կրծոտել էր ծէքն – ծէքն, շրթունքներին արիւն կար, եւ աչքերին պատել էր մի կարմիր մշուշ. քրտինքը ոլոր – ոլոր կաթում էր ճակտից, իսկ նա սղոցում էր, սղոցում ու սղոցում:

×

Մօնտանէլլին քնեց արեւը ծագելուց յետոյ: Բոլորովին ջարդուել էր անքուն գիշերից ու մի առժամանակ հանգիստ քուն եղաւ. վերջը սկսեցին երազները:

Նախ անորոշ ու մշուշոտ. երեւակայական անկապ տեսիլներ յաջորդում էին մէկը միւսին ընդհատ ու խուսափուկ, միայն բոլորի մէջն էլ նոյն տառապանքի խեղդող աղօտ զգացումը ու նոյն խաւարի անվախճան սարսափը:

Յետոյ սկսեց անքնութիւն երազել [illegible] տարօրինակ, սոսկալի ու նրան ծանօթ մի երազ, որ նրա [illegible] սիրելի էր եղած երկար – երկար տարիներ: Եւ երազի միջոցին յիշում [illegible] շարունակ, որ այդ բոլորը նա [illegible] էլ զգացած էր:

Նրան թւում էր, թէ թափառում [illegible] մի մեծ ընդարձակ գարնանային [illegible] որոնելով մի անկիւն, ուր կարողանար պառկել ու քնել: Ամէն կողմ [illegible] ջում էին մարդիկ, խօսում [illegible] ծաղում, պոռում, աղօթում, [illegible] հարում ու խփում մետաղէ գործիքներ[illegible]: Երբեմն հեռանում էր [illegible] աղմկոտ տեղերից ու պառկում էր [illegible] վայրկեան խոտի վրայ, կամ [illegible] մի նստարանի կամ մի խաչոր [illegible] Փակում էր աչքերը, դեռ ձեռքերի [illegible] ծածկում, որ պաշտպանի լոյսից [illegible] ասում էր կամաց. «Հիմա կը [illegible] բայց խելօյն վրայ էր հասնում [illegible] հագին բազմութիւն, պոռում էր [illegible] չում ու խնդրում. «Զարթեցէ՛ք, [illegible] թեցէ՛ք շուտով. գործ պէտք է [illegible]

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
15 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1985 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐԸ

Տասը օրէ ի վեր, վրդովիչ լուրեր կը հասնին Սուրիայէն:

Օրը օրին հրատարակած ենք բոլոր տեղեկութիւնները: Այսօր կ'արտատպենք վերջին լուրերը: Իսկ վաղը՝ այլապէս կարեւոր մանրամասնութիւններ:

Կը հետեւի թէ՝ կացութիւնը ծանր է ամբողջ Սուրիոյ, եւ մասնաւորապէս Հալէպի ու Դամասկոսի մէջ, ուր կը գտնուին բոլոր ազգային շարժման վառարանները:

Յմորուած դժգոհութեան առաջին ազդանշանը եղաւ մահափորձ մը՝ ոստիկանապետ Կարապետի վրայ, Հայու մը ձեռքով:

Յետոյ դեռ ամբողջովին չլուսաբանուած, ահաւասիկ նոր մահափորձ մը՝ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի դէմ: Ետոյ՝ սպանութիւնը երկու Հայերու եւ Թուրք նախարարի մը: Թէ առաջին (Հանանօ) եւ թէ վերջին (Թուրք նախարար) դէպքերը կը վերագրուին կալուածական վէճերու: Իսկ մութ կը մնայ երկու Հայերու սպանութեան պարագան:

Դեռ պէտք է սպասել, ամբողջական պատկեր կազմելու համար բուն հարցի մասին:

Բայց, սպասելով հանդերձ, այժմէն պէտք է ըմբռնենք թէ կը գտնուինք չափազանց լուրջ կացութեան մը առջեւ:

Այսպէս կամ այնպէս, կասկած չկայ որ քաղաքական միտումներ գլուխ կը ցցեն այս խառնակութեանց եւ մահափորձերուն մէջ:

Նախ, կը չէզոքացուի արաբ ծայրայեղ ազգայնականներուն գործակցութիւնը՝ Ֆրանսական հոգատարութեան դէմ:

Երկրորդ, ինչպէս կը հաստատէ լուր մը, Թուրքերը կ'ուզեն ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ, կասկածելի դարձնելով հայ գաղթականութիւնը եւ նոր պահանջելով «իրենց Այդաս — Լօզէն»ը (Իսքէնտէրուն եւ Անտիոք):

Արդարեւ, երկու հայ քաղաքացիներու սպանութիւնը կատարուած է այդ շրջանին մէջ, Թուրքիա-Սուրիական սահմանին վրայ:

Մենք յաւակնութիւն չունինք այս քաղաքէն խելք սորվեցնելու Սուրիոյ մեր հայրենակիցներուն եւ վարիչներուն:

Անոնք անշուշտ աւելի բան գիտեն բուն կացութեան մասին, եւ արթուն են, անակնկալի չգալու համար:

Բայց, աչքի առջեւ ունենալով կացութեան փափկութիւնը, պիտի թելադրէինք որ, գոնէ այս միջոցին, դադրէին ներքին վէճերը: Գոնէ մէկ ձայն լսուէր այս փոթորիկին առջեւ:

Իսկ այս տարրական պահանջը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է որ կլոր սեղանի մը շուրջը հաւաքուին բոլոր հոսանքները, այնտեղ թէ այստեղ:

Մտածելով այստեղի մասին, կը կարծենք թէ՝ «անելիք»ներ ունին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ռամկավարները, Հնչակեանները, Հ. Հ. Բարեգործականը եւ Գաղթ. Ցանձնաժողովը:

Իրարանցում ստեղծելու տրամադրութիւն չունինք: Սակայն, եթէ վարելը նախատեսել է, — աններելի պիտի ըլլար հարեւանցի նայիլ այս անցուդարձին վրայ:

Յաճախ պզտիկ վէճերն են որ մեծ փորձանքներ յառաջ կը բերեն:

Իսկ վէճեր շատ ունինք Սուրիոյ մէջ: Տարին տասներկու ամիս պառակտութիւններ ունինք Սուրիոյ մէջ: Միշտ ի վնաս մեզի:

Բացարձակապէս հեռու մնալով երկրի ներքին պայքարներէն, հարկ է որ գլուխ գլխի տանք, որպէս զի չմատնուինք ծանր անակնկալներու:

Երբ ազգայնական կիրքն է որ կը յորդի, եւ դուրսէն մարդիկ — մեր թշնամիները — անդադար կը խառնեն կրակը, թեթեւամտութիւն է ամէն բան բախտին ձգել: Կամ ապաւինիլ հզօր ուժերու:

Մեր գործը, ամէն բանէ առաջ, տեղացի ժողովուրդին հետ պիտի ըլլայ:

Պէտք փորձենք անկարելին իսկ, փարատելու համար բոլոր թիւրիմացութիւնները:

Դէշ նախանշան մըն է, այս դէպքերուն հետ, արաբական կարգ մը թերթերու չարախօսութիւնը՝ հայ գաղթականներու մասին:

Առջի օր արտատպեր էինք Հալէպի «Էլ Նիտա» թերթին մէկ առաջնորդը, որուն համաձայն իրենց դրացիներուն դէշութիւններ կ'ընեն, «կը զինուին, կը բռնաբարեն, կը կողոպտեն» Մէյտան Էքպէզի հայ գաղթականները:

Երէկ ունէինք ուրիշ լուր մը, «Լիսան իւլ Հալ» թերթէն, — Հասիչէի մէջ 80 Հայեր յարձակեր են կառավարական շէնքին վրայ, նախատեր են տեղական կառավարութիւնը, պահանջելով Ֆրանսական իշխանութիւն...

Այս առասպելները իմաստ մը ունին անշուշտ: Մանաւանդ որ, կը հրատարակուին ճիշդ այս օրերուն:

Եւ ահա երկու Հայերու սպանութիւնը, սահմանագլուխին վրայ...

Պէտք հարցնէք հիմա, — ո՞ւր է այն կեդրոնական իշխանութիւնը որ զբաղէր այս հարցերով:

Չկայ եւ չկայ: Տասը տարուան դէպքերն անգամ խրատ չեղան մեզի:

Բայց, ակադեմական վիճաբանութեանց առեն չէ հիմա:

Եթէ չկայ կեդրոնական իշխանութիւնը, կան անոր մասնիկները: Կան քաղաքական կուսակցութիւնները եւ զանազան օրկաններ:

Գործի շրջան է, ամէնուս համար:

Վա՜յ քնացողներուն եւ թեթեւսոլիկներուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ԿԵՐԷՔ ՈՐ... ՉՄԵՌՆԻՔ

Ֆրանսայի առողջապահական նախարարին նախագահութեան տակ, մասնաւոր մարմին մը կ'ուսումնասիրէ ինքնաշարժի արկածներու պատահական պատճառները: Այդ մարմնին հրատարակած յայտարարութենէն կը քաղենք.—

1.— Երկար ատեն ղեկը ձեռքը բռնած՝ կը յոգնի կառքին վարիչը, այս պատճառով կը յոգնի եւ կը տկարանայ ուշադրութիւնը, ի վերջոյ չեն գործեր անդրադարձիկ շարժումները:

2.— Կառքերուն վարիչները, ճամբաներուն վրայ, մրցումի ելլելով, մէկը միւսէն առաջ անցնելու տենչով, ջղային գրգռութեան մը կ'ենթարկուին, ինչ որ կը խանգարէ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը:

3.— Արագութիւնը մտային վիճակին վրայ յաճախ վտանգաւոր անդրադարձումներ կ'ունենայ:

4.— Դժուարամարսութիւնը, կիրակնօրեայ խնջոյքներու ժամանակ ստամոքսը ծանրաբեռնելը պատճառ կը դառնան արագութեան գինովութեան, ինքնաշարժներու արկածին:

Արդ. նկատելով, որ ինքնաշարժի արկածները չափազանց շատցած են, մտահոգութիւն պատճառելով նոյն իսկ բնակչութեան նուազման տեսակէտէն, կը յանձնարարուի զգուշանալ արագութեան գինովութենէն: Պարզ լեզուով, զոհ չերթալու համար ինքնաշարժի արկածներու, շատ չուտել, փորը կէս մը անօթի թողուլ:

Երէկ չմեռնելու համար՝ կերէք, կ'ըսէին, բժիշկները: Հիմա՝ մի ուտէք, որ չմեռնիք:

Սակայն, ի՞նչ պիտի ըսեն բժիշկները, երբ դիտել տամ, թէ յաճախ անօթի փորով, աչքերը պղտորած, աղքատ մարդիկն են, որ զոհ կ'երթան յղփացած, փորը կուշտ, հարուստ մարդոց ինքնաշարժի սրարշաւ վազքին:

ԱՐԵՒԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ՌԱՆԹ»ԵՐԸ

Խորհրդարանը արտասովոր նիստի հրաւիրուած է ուրբաթ և շաբաթ, վերջացնելու համար ֆրանս. «ռանթ»երու միացումը կամ փոխակերպումը (conversion): Երեք ամիսէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարեն այս մասին, բայց ամէն բան գաղտնի կը պահուի, սակարանական չարաշահութեանց առաջքն առնելու համար:

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, գործողութիւնը պիտի կատարուի վեց շարք հասութաբեր թուղթերու վրայ (ռանթ), որոնց համագումար արժէքն է 85 միլիառ ֆրանք: Ծրագրուած գործողութեան շնորհիւ, 1500 միլիոնի խնայողութիւն մը պիտի կատարուի: Նոր տոկոսը հարիւրին 4 պիտի ըլլար, եթէ գործողութիւնը կատարուէր 1931ին: Հաւանական է որ այս անգամ հարիւրին 4.50 նշանակուի:

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆԵՕՔ»Ը ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Երեքշաբթի օր, Կրօէնլանտայի ջուրերուն մէջ գտնուեցաւ Ամերիկացի Հըչինսընի օդանաւը, որով Ատլանտեանը պիտի կտրէին ինք, տիկինը, երկու աղջիկները եւ չորս օդանաւորդներ: Անգլ. խուզարկու նաւ մը զօրաւոր լուսարձակներու միջոցաւ եւ գիշերանց, կրցաւ սառնակոյտերու մէջ երեւան հանել օդանաւը, որ ջախջախուած էր: Ուրիշ երկու նաւեր ալ կ'օգնէին տարբեր ուղղութեամբ: Ուրմզոն յառաջանալով ալիքներուն մէջ, անգլ. նաւը կրցաւ նշաններ ընել, որոնց պատասխանեցին արկածեալները: Արշալոյսին, կարելի եղաւ ողջ առողջ նաւ առնել ուր «կորուսեալ»ները:

Եթէ կարելի չըլլայ Իսլանտա փոխադրել արկածեալները, պիտի ստիպուին այդ սառնակոյտերուն մէջ անցընել ձմեռը, ինչ որ աղէտական հետեւանքներ կրնայ ունենալ. որովհետեւ թէ օդը չափազանց անձրեւոտ է եւ թէ ուտելիք չկայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ո՛Վ, ՈՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԵՐԹԱԼՈՎ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ, ՍԱՀՄԱՆԷՆ ՆԵՐՍ ՊԻՏԻ ՉԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻ»

Պոլսոյ «Նոր Լուրեր»ին մէջ կը կարդանք (10 սեպտ.) —

Կաթողիկոսական պատգամաւորներու ընտրութեան համար Քաղաք. ժողովին կատարած դիմումին արդիւնքը Վարչութեան կողմէ հաղորդուած է Ընդհ. ժողովին ատենապետ Տոքթ. Անտոն Վահրամի:

Վարչական պատուիրակութիւնը սեպտ. 4ին, կուսակալական պաշտօնատունը երթալով գրաւոր ալ ներկայացուցած էր իր խնդրանքը, ինչպէս յանձնարարած էր կուսակալի օգնականը՝ Ալի Րիզա պէյ, իրենց առաջին այցելութեանը: Սեպտ. 7 թուականով եւ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Վահան պէյ Սուրէննեանի ուղղուած եւ կուսակալ Մուհիտտին պէյի եւ ոստիկանական տնօրէն Ֆէհմի պէյի կողմէ ստորագրուած պաշտօնագրով կը յայտարարուի թէ՝ արտասահմանի եկեղեցական կազմակերպութիւններ եւ խնդիրներ աշխարհական հանրապետական կառավարութիւնը չեն հետաքրքրեր եւ չի ճանչնար զանոնք: *Երկրին հայրենակիցներուն բացարձակապէս կ'արգիլէ արտասահման երթալով գործակցիլ այդ տեսակ կրօնական կազմակերպութեանց, եւ ով որ հակառակի այս արգելքին ու հոն երթալով մասնակցի, հայրենիքի սահմանէն ներս պիտի չընդունուի եւ Թուրք հայրենակցական իրաւունքէ պիտի զրկուի:*

⁂ Կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար Մայր Աթոռէն հրաւէր ընդունած բարձրաստիճան եկեղեցականներուն հաղորդուեցաւ կառավարական այս արգելքը:

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀԻՒՍ. ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Երկու Հայեր կը սպաննուին Թուրքերու կողմէ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Հալէպէն՝ «Ազդակ»ի (6 սեպտ.) —

Յատուկ վիճակ մը ունի այս օրերս բովանդակ Հիւս. Սուրիան, սկսած Հալէպէն մինչեւ Թրքական սահմանագլուխ: Իրարմէ բոլորովին տարբեր շարժառիթներով, զանազան ոճիրներ գործուեցան այս վերջին շաբթուան ընթացքին, իրենց զոհ ունենալով բոլոր դասակարգի եւ ազգութեան պատկանող կարեւոր անհատներ:

Ոստիկանապետ Ծաղկունիի վրայ կատարուած մահափորձէն յետոյ, ձերբակալուեցան ազգայնական կարգ մը կարեւոր պարագլուխներ: Այս ձերբակալութեանց հետեւանքով 4 օրէ ի վեր քաղաքին շուկաները գոց կը մնան: Առջի օր, հինգշաբթի, 1 սեպտ. ցուցարարներու խումբ մը փորձեց խուճապ յառաջ բերել: Ցուցարարներէն երեք հոգի ձերբակալուեցան ու անմիջապէս խառն դատարան տարուելով, դատապարտուեցան մէկական տարուան բանտարկութեան: Շնորհիւ այս կտրուկ միջոցներուն, խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ քաղաքին մէջ: Երէկ, ուրբաթ, որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Այսօր ալ քաղաքը հանդարտ է, բայց խանութները դեռ կը մնան գոց ու շուկաները անկենդան:

Երէկ իրիկուն ուշ ատեն, իր գիւղէն Հալէպ բերուեցաւ ծանօթ ազգայնական պարագլուխ Իպրահիմ պէյ Հանանօ, որ սրունքէն վիրաւորուած էր գնդակով մը: Տոքթ. Ալթունեան հանեց արճիճը միսէն ու վէրքը լաւ վիճակի մէջ է այժմ: Կ'ըսուի թէ Հանանօ պէյի մարդոցմէ մէկն է զինք վիրաւորողը, որ դժգոհ է եղեր նիւթական վճարումէն: Այս լուրը կուտամ վերապահութեամբ:

Տարբեր վայրերու մէջ գործուած են երեք ոճիրներ ալ՝ որոնց երկուքը Հայ են, իսկ մարդասպանները միշտ Թուրք:

Քրքք Խանի շրջանը, Տոքթ. Ալթունեանի ագարակին մէջ գործուեցաւ ոճիր մը, որուն զոհ գնաց նոյն ագարակին վարիչ Պ. Ասատուր Լեւոնեանի փոխանորդը: Կը կարծուի թէ այս ոճիրը իրեն զոհ ընտրած էր Այնթապի հերոսամարտին յայտնի մարտիկը՝ Ասատուր Լեւոնեանը, *որ ազատած է:*

Աղէպի շրջանին մէջ ալ դաւադրութիւն կար Մանուկ *անունով հայ գիշերապահի մը դէմ, որուն տեղ դէպքուածով սպաննուած է Քիւրտ մը: Այս ոճրին ալ հեղինակները կը կարծուին թէ Թուրքեր են:*

Ուրիշ կարեւոր եւ ցաւալի դէպք մըն ալ պատահած է Մէյտան Էքպէզի մէջ:

Միսիր Աւետիս, *40—45 տարեկան Այնթապցի հայ շրջուն վաճառական մը, որ գոյլով ջուր կ'ուզէր առնել ճիշդ սահմանագլուխին վրայ գտնուող առուակէ մը, յանկարծ գետին տապալեցաւ: Թրքական հողէն արձակուած գնդակներէն երկուքը պարապ անցան, իսկ երրորդը վայրկենաբար սպաննեց խեղճ Հայը: Տարաբախտ Աւետիսի դիակը այսօր օթոյով բերուեցաւ Հալէպ: Այս առաջին զոհը չէ որ կուտանք սահմանագլուխին վրայ: Հակառակ Թուրք իշխանութեանց հաւաստումներուն, թէ «մաքրուած» է սահմանագլուխը, դարձեալ կը պատահին նման ցաւալի դէպքեր: Թուրք կառավարութիւնը պէտք է ուժգնօրէն հետապնդէ չարագործները, եթէ սակայն ինքը չէ անոնց ձեռքերը զինողը:*

Թուրք վայրագութեան զոհ գացող Աւետիս իր ետեւ կը թողու բազմանդամ ընտանիք մը՝ հինգ զաւակներով:

⁂ *Կը լսեմ որ դրամական խնդիրներով զարնուած է նաեւ Թրքահպատակ* Սապրի պէյը: (*Նախկին նախարար*):

⁂ *Վերջին պահուն կ'իմանամ, թէ տեղացի ժողովուրդը ժողով գումարելով մեծ մզկիթին մէջ, որոշած է վաղուընէ սկսեալ բանալ շուկաները: Այս լուրը կուտամ վերապահութեամբ: Ձերբակալուողներու շարքին կայ նաեւ Վահան Մէմէրճիպաշեան անունով ծանօթ դեղագործ մը:*

Արաբական «Էլ Նիտա» թերթէն.—

Հալէպ այսօր (5 սեպտ.) շատ խառնակ եւ գրգռուած վիճակ մը ունէր եւ որոշուած էր մինչեւ վերջ փակ պահել շուկաները: Ոստիկաններու եւ ժողո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կորկուլով գլխատուեցաւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հանրապետութեան նախագահը ստորագրած չըլլալով ներման գիրը, Կորկուլով գլխատուեցաւ երէկ առտու կանուխ, ժամը 5.50ին:

Մարդասպանին կինը երեքշաբթի օր դատական նախարարին դիմեց, իր փաստաբաններուն հետ, ամուսինը տեսնելու համար, ինչպէս կ'ընէր ամէն երեքշաբթի: Նախարարը մերժեց, հակառակ եղած խախանձամաքներուն: Ետոյ դիմում կատարեց օրթոտոքս հոգեւոր հովիւը, եւ նորէն մերժում ստացաւ: Միեւնոյն ատեն իրաւունք՝ չորեքշաբթի առտու ներկայ ըլլալու գլխատման:

Իրիկունէ արտասովոր հետաքրքրութիւն կը տիրէր Սանթէի բանտին շրջակայ փողոցներուն մէջ: Ոստիկանները թոյլ կուտային որ մարդիկ եւ կառքեր անցնին, բայց կենալու հրաման չկար: Շղթայ մը կազմուած էր բանտին մօտակայ փողոցներուն մէջ: Կէս գիշերին, աւելի խստացաւ հսկողութիւնը: Քիչ յետոյ հասան հեծեալ պահակները:

ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐԸ

Ժամը 4.30ին, Կորկուլովի երկու փաստաբանները եւ պետական պաշտօնեաները կառքով հասան Սանթէի բանտը եւ անմիջապէս ներս մտան: Կորկուլով խոր քուն կը քաշէր եւ չարթնցաւ նոյն իսկ կղպանքներուն բացուելու աղմուկէն: Ընդհ. դատախազը ցնցելով արթնցուց եւ յայտարարեց.

— Կորկուլով, դիմումդ մերժուեցաւ: Քաջութի՛ւն...

Կորկուլով բառ չարտասանեց: Օրթոտոքս քահանան առաջ անցնելով, խոստովանցուց եւ հաղորդութիւն տուաւ: Կորկուլով փաստաբաններուն դառնալով բացագանչեց.

— Ռուսաստանը չպիտի մեռնի... Ես կը մեռնիմ իմ գաղափարիս համար... կինս, կինս... եւ զաւակս... Ես հակաբոլշեւիկ եմ: Այո, բայց ոխ չունիմ Ֆրանսայի դէմ: Ես չուզեցի ո'չ ալ է բան ընել անոր դէմ:

Ետոյ խօսեցաւ Աստուծոյ եւ կրօնի մասին: Անհասկնալի բառեր կ'արտասանէր:

Դահիճը, Տէպլէր, որ առտուն կանուխ աչքէ անցուցած էր գործիքը, ածիլեց մարդասպանին ծոծրակը եւ հագցուց մահապարտի շապիկը: Ետոյ գլանիկ մը հրամցուցին, բայց Կորկուլով մերժեց: Խմեց միայն երկու բաժակ ռում:

Ժամը 5.50ին, մարդասպանը կառք դրուեցաւ, ձեռքերը կապուած: Քովը նստած էին երկու փաստաբանները, քահանան եւ երկու պահակներ:

Կառափնատը հազիւ 300 մեթր հեռու է բանտէն: Կորկուլով կը շարունակէր խօսիլ.

— Ըսէք կնոջս թէ շատ կը սիրեմ զինքը: Ես կը մեռնիմ գաղափարներուս յաղթանակին համար: Թող կինս իմ զաւակիս սորվեցնէ ատել բոլշեւիզմը: Թող կրօնական լաւ կրթութիւն մը տայ անոր: Կը ներեմ Լազարէվին: Ներողութիւն կը խնդրեմ բոլորէն:

Բազմաթիւ պահակներ եւ լրագրողներ խմբուած էին կառափնատին շուրջը: Խոր լռութիւն: Կառքին դուռը բացուեցաւ, եւ նախ դուրս ելան փաստաբանները, յետոյ քահանան: Եւ ահա Կորկուլովը: Փողոցի լապտերներուն եւ կառքերուն բոլոր լոյսերը յանկարծ մարեցան: Փաստաբան Ժէռօ համբուրեց մարդասպանը, որ անմիջապէս առաջնորդուեցաւ մահաշուք մեքենային տակ:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ բոլորէն, կ'աղաղակէր Կորկուլով:

Երեք երկվայրկեան անցաւ, մինչեւ որ դանակը կտրեց գլուխը:

Կորկուլով ամուր մնաց մինչեւ վերջին վայրկեանը:

— :-: —

ՃԱՓՈՆ ՃԱՆՉՑԱՒ ՄԱՆՉՈՒՔՈՒՕՆ.— Այսօր, 15 սեպտ. ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ Մանչուրիոյ պետութեան (Մանչուքուօ) ճանաչումը, «ի շահ Ծայր-Արեւելքի խաղաղութեան պահպանման»: Իր առաջին դեսպանն է յայտնի զօրավար մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ

1932—33 շրջանի ելմտացոյցը կարեւոր կրճատումներու ենթարկուած է՝ բաղդատմամբ նախորդ տարիներու: Դեռ երկու տարի առաջ՝ 1930—31ին՝ Թուրքիոյ հասոյթներն ու ծախքերը կը հաւասարէին 222,700,000 թրքական ոսկի: Տնտեսական տագնապը մեծապէս խանգարեց այդ հաշիւները եւ ելմտական տարին փակուեցաւ խոշոր բացով մը:

Անցած տարի (1931—32) ելմտացոյցին վրայ 36 միլիոն ոսկիի զեղչ մը կատարուեցաւ, 222,700,000 ոսկին իջեցնելով 186,700,000 ոսկիի:

Հակառակ շուրջ հարիւրին 17ի այս զեղչին, դարձեալ կարելի չեղաւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ վերջացող ելմտական տարին ալ փակուեցաւ կարեւոր բացով մը:

Այս անգամ 17,350,799 ոսկիի նոր զեղչ մը եւս կատարուեցաւ նախորդ տարուանին վրայ եւ ելմտացոյցին հասոյթին բաժինը որոշուեցաւ 169 միլիոն 354,800 ոսկի, 169,146,747 ոսկի ծախքի դիմաց. որով, թուղթի վրայ, նոր ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է 208,053 ոսկի շահով: Գալիք ամիսները ցոյց պիտի տան թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ իրագործել այս նախահաշիւները:

Թուանշանները շատ պերճախօս կերպով ցոյց կուտան թէ տարուէ տարի պետութեան հասոյթի աղբիւրները կը նուազին, այն աստիճան որ մէկ կողմէ նախատեսուած ծախքերը կարելի չըլլար ճարել, միւս կողմէ պետութեան պարտքը շարունակ կ'աւելնայ:

Տնտեսական տագնապը եւ գործերու կայունութիւնը մեծապէս ազդած են հասոյթի աղբիւրներուն վրայ: Անկէ զատ, ներածումին դէմ դրուած սահմանափակումը (բաժնեցուցակ contingentement) անցեալ նոյեմբեր 16էն ի վեր, շատ պակսեցուցած է մաքսատուրքէն գոյացած հասոյթները:

Քաղաքական աղբիւրէ հրատարակուած վիճակագրութեանց համաձայն, 1931—32ի շրջանին հասոյթները հարիւրին 14 պակաս եղած են բաղդատմամբ 1930—31 ելմտական տարիին, իսկ 100ին 22 պակաս՝ 1929—30ի հետ բաղդատմամբ:

Նոր ելմտացոյցին մէջ հասոյթի աղբիւրները բաժնուած են ինը գլուխներու:

1.— Սեփականութեան եւ հասութաբերութեան վրայ դրուած տուրքեր. գումար՝ 33 միլիոն 775,000 ոսկի: Այս գլուխին մէջ կ'իյնան հողային տուրքը՝ 4 միլիոն 400,000 ոսկի, շինութեանց տուրքը՝ 4,150,000 ոսկի, արդիւնքի տուրքը՝ 11 միլիոն 750,000, շահատուրք՝ 12,200 հազար, հանքային տուրք՝ 650,000 եւ ժառանգական տուրք՝ 525,000 ոսկի:

Նախորդ տարուան հետ բաղդատմամբ, այս գլուխին վրայ զեղչ եղած է 6,847,300 ոսկի: Ամէնէն աւելի պակսած է շահատուրքի բաժինը (—3 միլիոն 300,000 ոսկի): Գործերու կայունութեան պատճառաւ, առեւտրականները դրամ չեն շահիր, որպէս զի տուրք վճարեն: Սնանկութիւնները կը շարունակուին դեռ եւ շատեր հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն իրենց գործերը: Այս ընթացքով, կարելի պիտի չըլլայ գանձել նախատեսուած զեղչեալ գումարն ալ:

2.—Սպառման եւ գործածութեանց տուրք. գումար՝ 63,368,000 ոսկի: Հասոյթի աղբիւրներուն ամէնէն զօրաւոր գլուխն է այս: Հոս գլխաւոր բաժինը յատկացուած է մաքսատուրքին (38,250,000 ոսկի): Անցած տարի նախատեսուած էր 56,273,000 ոսկի, որով մէկ տարիէն միւսը տարբերութիւնն է 17,773,000 ոսկի: Այս գումարը կը համապատասխանէ ընդհանուր ելմտացոյցին վրայ այս տարի կատարուած զեղչին: 1931—32 ելմտական տարուան առաջին տասը ամիսներուն մաքսատուրքէ հասոյթ գոյացած է 36,679,403 ոսկի, մինչդեռ 1930—31ի նոյն ժամանակաշրջանին հասոյթն եղած էր 47,532,557 ոսկի. Ներածման սահմանափակումը աւելի եւս պիտի պակսեցնէ այս տուրքին գումարը:

Յիշենք նաեւ գործածութեանց տուրքը՝ 12 միլիոն ոսկի, ներքին սպառմանց տուրքերը՝ 2,800,000 ոսկի, դրոշմատուրք՝ 5,250,000, կալուածահամարի տուրք՝ 1,320,000 ոսկի, եւայլն:

3.— Զեղջուած տուրքերէն գանձելի յետնեալներ. գումար՝ 250,000 ոսկի: Անցած տարի այս գլուխին գումարն էր կրկին՝ կէս միլիոն ոսկի: Քանի տարիները անցնին, յետնեալ տուրքերը գանձել կը դժուարանայ:

4.— Մենաշնորհի զուտ հասոյթներ. գումար՝ 33,675,000 ոսկի: Գլխաւոր բաժիններն են՝ ծխախոտ՝ 20 միլիոն 100,000 ոսկի, աղ՝ 7,200,000, ոգելից ըմպելի եւ ալքոլ՝ 4,500,000, լուցկի եւ հրահան՝ 1,750,000, առաճանակ, փամփուշտ եւն.՝ 50,000, խաղի թուղթ՝ 25,000:

Անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, այս գլուխին հասոյթները զեղչուած են 5,400,000 ոսկի:

Ծխախոտի մենաշնորհին զուտ շահը, որ 1925ին 16 միլիոն ոսկի էր, տարուէ տարի աւելնալով, 1930ին եղած էր 24½ միլիոն ոսկի: Բայց երկու տարիէ ի վեր, ընդհանուր տագնապին պատճառով ծխախոտի վաճառումը պակսած եւ գիներն ալ ինկած են, որով հասոյթը նուազած է զգալի կերպով: 1931—32 շրջանի առաջին 11 ամիսներու ընթացքին ծխախոտէն ընդհանուր զուտ շահ եղած է 18,700,000 ոսկի, մինչդեռ 1930—31 շրջանին 21 միլիոն 600,000 ոսկի հասոյթ գոյացած էր:

Ալքոլի հասոյթը 850,000 ոսկիի պակաս մը ցոյց կուտայ: Պատճառն այն է որ արտասահմանէն այլ եւս ալքոլ չի ներածուիր Թուրքիա: Երկրին մէջ ալքոլի, գինիի եւ այլ ոգելից ըմպելիներու գործարաններ բացուած են, եւ տեղական արտադրութեանց վրայ տուրքը շատ կարեւոր զեղչի ենթարկուած է: 1927ին դուրսէն Թուրքիա ներածուած էր 1,772,000 քիլօ ալքոլ. 1931էն ի վեր ներածումը դադրած է բոլորովին:

Գալով աղին, հասոյթը 400,000 ոսկի աւելի պիտի ըլլայ նոր շրջանին, ծախքերու բաժնին մէջ նոյնքան զեղչ կատարուած ըլլալուն պատճառաւ: Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ աղի սպառումը չէ ազդուած ընդհանուր տագնապէն:

5.— Պետական գոյքերու եւ կալուածներու հասոյթները. գումար՝ 2 միլիոն 825,000 ոսկի: Անցած տարուանին վրայ 1,260,000 ոսկի պակաս: Պետական անասուններու հասոյթ՝ 1 միլիոն 100,000 ոսկի, շէնքերէ գանձուած վարձք՝ 200,000 ոսկի. Պետական անասուններու հասոյթը պակսած է զգալի կերպով (720,000 ոսկի պակաս անցած տարուան վրայ):

6.— Պետութեան կողմէ շահագործուած հիմնարկներ. գումար՝ 5 միլիոն 336,800 ոսկի: Այս բաժնին տակ կ'իյնան պետական երկաթուղիները՝ 50,000 ոսկի, թղթատար՝ 2,400,000, հեռագիր՝ 1,800,000, հեռաձայն՝ 350 հազար, անթել հեռագիր եւ հեռաձայն՝ 600,000: Կան նաեւ [illegible], պաշտօնական տպարաններու, հանրային դպրոցներու եւն. հասոյթները, որոնք կարեւոր գումար մը չեն ներկայացներ:

Ամէնէն աւելի ողբալի վիճակ կը ներկայացնեն պետական երկաթուղիները: Վերջացող տարուան ելմտացոյցին մէջ, այս բաժինէն հասոյթ նախատեսուած էր 3,167,500 ոսկի, իսկ այս տարի՝ միայն 50,000 ոսկի կը սպասուի, այսինքն 3,117,500 ոսկի պակաս:

Այս չոր թուանշաններէն պարզ կը տեսնուի թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ի՛նչ ծրագիրներով խելայեղ գործունէութեան մը լծուած է տարիներէ ի վեր՝ Անատոլուն երկաթուղիի ցանցով մը ծածկելու համար: Եթէ տնտեսական նպատակներու ծառայած ըլլային երկաթուղիները, [illegible] թէ կարեւոր հասոյթ մը կրնային ապահովել պետութեան. մինչդեռ ռազմագիտական ծրագիրները բոլորովին անտեսել տուած են տնտեսական ազդակները:

7.— Հանրային հիմնարկներու եւ ընկերութեանց հասոյթներէն պետութեան բաժինը. գումար՝ 1,100,000 ոսկի: Այս գլուխին մէջ կ'իյնան [illegible] ապահովագրութեանց, Հանրապետութեան Կեդրոնական Դրամատան հասոյթները: Կարեւոր բաժին մը չէ այս:

8.— Զանազան հասոյթներ. գումար՝ 4,575,000 ոսկի: Այդ գլուխին գլխաւոր բաժիններն են՝ զինուորական պէտէլը՝ 750,000 ոսկի, պետութեան պատկանող արժեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու տոկոս եւ շահաբաժին՝ մէկ միլիոն ոսկի եւայլն. Անցեալ տարուան նախահաշիւին վրայ 1,200,000 ոսկի պակաս:

9.— Արտակարգ հասոյթներ. գումար՝ 24,450,000 ոսկի: Այս գլուխին համար վերջացող ելմտական տարիին հասոյթ նշանակուած էր միայն 4 միլիոն 422,299 ոսկի. այս տարի յաւելումը 20,027,701 ոսկի է:

Ելմտացոյցի բացը գոցելու համար, Էնկիւրիի վարիչները այս տարի նոր դիմումի բռին: Երկու տեսակ նոր տուրքեր ստեղծեցին. մէկը տագնապի տուրք, միւսը հաւասարակշռութեան տուրք. առաջինին համար նախատեսուած են 10 միլիոն, վերջինին՝ 14 միլիոն ոսկի հասոյթ:

Տագնապի տուրքը պիտի գանձուի թոշակներէ, շէնքերէ, արժեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու տոկոսներէն ու շահաբաժիններէն: Այս տուրքին ենթակայ պիտի ըլլան նաեւ [illegible] մարդիկ:

Հաւասարակշռութեան տուրքը ժամանակաւոր է տագնապի տուրքին պէս: Այս տուրքին ենթակայ են բոլոր անոնք, որ թոշակ կամ աշխատավարձ կը ստանան:

Այս բացառիկ տուրքերը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ բերած են մանաւանդ պաշտօնեաներու շրջանակին մէջ: Երեւոյթները ցոյց կուտան թէ այս արտակարգ միջոցն ալ չպիտի օգնէ գոցելու բացը, որ հետզհետէ կը լայննայ:

Այս բաժնին մէջ արձանագրուած է նաեւ 450,000 ոսկիի բացառիկ հասոյթ մը, այդ ալ Իրաքի քարիւղի ընկերութենէն Թուրքիոյ իյնալիք բաժինն է ներկայ տարուան համար:

Ա՛յս է ահա Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը, այնպէս ինչպէս քուէարկուեցաւ Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովին կողմէ:

Յաջորդով՝ ծախքերու բաժինը

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պաշտօնաթերթը քանի մը շաբաթ առաջ հրատարակեց Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի երկու երրորդի ընտրութեանց թուականը. Սեպտեմբեր 25:

1928ի ընտրութիւնը Վենիզելոսի կուսակցութեան — Ազատականներուն — ապահովեց Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի մէջ 100էն 80ի մեծամասնութիւն մը, որուն շնորհիւ, Կրետացի դիւանագէտը չորս տարի միահեծան տէրը դարձաւ երկրին, ու կառավարեց ամուր եւ յամառ ձեռքով մը, զայն առաջնորդելով մերթ յաջողութիւններու եւ մերթ ձախողութիւններու ճամբէն:

Չորս տարուան ընթացքին, Վենիզելոս, իր ընդդիմադիրներուն կողմէ ենթարկուեցաւ կատաղի յարձակումներու եւ սուր քննադատութեանց, տեղի եւ անտեղի:

Ազատականներու անհաւան պետին խոցելի կէտերը լայնօրէն օգտագործուեցան ընդդիմադիրներէն: Անոնք հրապարակեցին խոշոր զեղծումներ այն անձերուն կողմէ, որոնք կը պատկանէին վարչապետին շրջապատին: Երկարօրէն ու անդադար ամբաստանեցին Վենիզելոսի վարած տնտեսական քաղաքականութիւնը, որուն շրջանին երկիրը հասաւ տնտեսական սուր տագնապներու — գործազրկութիւն, հրապարակի անշարժութիւն, կենսանիւթերու բարձրացում եւ [illegible] անկում:

Միւսկողմէ Վենիզելոսը, 1928ի ընտրութեանց նախօրեակին յայտարարած էր ժողովուրդին, որ չորս տարուան ընթացքին Յունաստանը պիտի դառնէր անճանաչելի, հասցնելով զայն բարգաւաճ վիճակի մը: Դժբախտաբար իր նախատեսութիւնները չիրականացան, եւ ինչպէս բոլոր աշխարհը, Յունաստան եւս խորապէս ազդուեցաւ համաշխարհային տագնապէն, [illegible] անկում, ու հասաւ այնպիսի վիճակի մը, որուն հազիւ թէ ենթարկուած ըլլայ իր բովանդակ պատմութեան ընթացքին:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է աւելցնել թէ ով որ ալ ըլլար անցնող չորս տարիներու վարիչը, անխուսափելիօրէն երկիրը դարձեալ պիտի մատնուէր այսօրուան անելին: Ներկայ վարչապետը, շնորհիւ իր անսպառ կարողութեան, շատ բան փրկեց իր երկրի շահերէն, ջանալով նուազագոյնի հասցնել յարաճուն տագնապը:

Այս իրողութիւնը, սակայն, պատճառ մը չէր որ ընդդիմադիրները հատու զէնք մը չդարձնէին Վենիզելոսի վարած տնտեսական քաղաքականութեան ձախողութիւնը, իրենց ամենօրեայ յարձակումներուն թիրախը դարձնելով զայն, մանաւանդ հաշուելով նաեւ վաստակաւոր դիւանագէտին ամբողջ գործունէութիւնը:

Ներկայ կառավարութեան պետին դէմ բացուած այս բուռն պայքարը, շատ անգամ դուրս գալով իր սահմաններէն՝ կ'երթար ամբոխավարութեան, ու որոշ ազդեցութիւն կը գործէր ժողովուրդին վրայ: Այս պատճառաւ, 1928ի կուռքը, այսօր շատ բան կորսնցուցած է իր երբեմնի հմայքէն: Այնպէս որ, հակառակ ժողովուրդին քուէն դարձնել ուզելուն, դժուար թէ Վենիզելոս յաջողի մեծամասնութիւն շահիլ:

Սեպտեմբեր 25ի ընտրութեանց ձեւը պիտի ըլլայ այս անգամ համեմատական դրութեամբ, որպէսզի բոլոր քաղաքական հոսանքները կարենան օգտուիլ, համաձայն իրենց ներկայացուցած ուժին:

Քանի կը մօտենայ ընտրութեանց թուականը, այնքան աւելի սուր թափ կ'առնէ ընտրական պայքարը բովանդակ երկրին մէջ: Բոլոր կուսակցապետները ընտրական պտոյտի ելած են իրենց շրջանները, պարզելով իրենց [illegible] ծրագիրը: Վենիզելոս իր առաջին ընտրական ճառը խօսեցաւ Սելանիկի մէջ, համարատուութիւնը ընելով գլխաւորաբար իր վարած տնտեսական քաղաքականութեան, որուն այս օրուան անել վիճակին պատասխանատուութիւնը փաթթեց իր նախորդներուն վրայ:

Ազատականներու գլխաւոր հակառակորդները պէտք, Ցալտարիս, —արքայական— զանազան [illegible] պատասխանեցին վարչապետին ճառերուն, օգտագործելով նաեւ ժողովուրդի այժմու դժգոհութիւնները ներկայ կառավարութենէն: Բայց որովհետեւ որոշ վերապահութիւններ ունին հանրապետական վարչաձեւին հանդէպ, իր դիմաց կը գտնէ զինուորական լիգաներ, որոնք վերջերս կազմուեցան, յատկապէս ներկայ վարչաձեւի պաշտպանութեան համար, եւ որոնք վճռած են չյանձնել իշխանութիւնը Արքայականներուն, եթէ նոյն իսկ անոնք մեծամասնութիւն շահին Սեպտեմբերի ընտրութեանց մէջ:

Ահա՛ այս տեսակ խառնակ մթնոլորտի մը մէջ է որ պիտի կատարուին յառաջիկայ ընտրութիւնները:

Ինչ որ ալ ըլլայ, դժուար է նախատեսել այժմէն ընտրութեանց արդիւնքը: Ամէն պարագայի մէջ, Սեպտեմբեր ամիսը ճակատագրական պիտի ըլլայ Յունաստանի համար: Մաղթելի է որ այս հիւրասէր երկիրը, առանց խոր ցնցումներու ենթարկուելու, իր բախտը յանձնէր կարող ու արժանաւոր ձեռքերու, որոնք իրարհասկացողութեան ձեւ մը գտնելով, Յունաստանը հանէին այժմու անել վիճակէն:

ՎԱՀԱԳՆ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԳԻՆՈՎՑՈՒՑԷՔ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

— :-: —

Ատանայի [illegible]ութիւնը, ան է գեղեցիկ երիտասարդներու կամ պատանիներու թաղուոր մը ըն[illegible] բոլոր չնաշխարհիկ լոյսը, որդին մատուցիլ սեփականութիւն դարձաւ.

Այլ եւս միայն Ամերիկան տարօրինակութեանց երկիրը [illegible] այդ մարզին մէջ Ամերիկան ալ անցաւ:

Անկէ աւելի տարօրինակ բան մը կարելի չէր սպասել Ատանայի նահանգէն.

Նահանգ մը — վա՜խ մեր պանծալի եւ ցանկալի Կիլիկիային — որ գինովութիւնը, պատկառելութիւնը եւ [illegible] երկուքին դաշնակից [illegible] աւերներ կը գործեն տարիներէ ի վեր:

Միտքերու մէջ դեռ թարմ է [illegible], զոր Թուրք [illegible] 1913-1914 թուականներուն [illegible] ֆրանկախատար նահանգին մասին եւ որուն մենք արձագանգը եղանք Պոլսոյ [illegible] մէջ.

Այս բոլորին մէջ, ցաւալին այն էր որ մեր Կիլիկեցի հայ ժողովուրդն ալ անմասն մնացած չէր Թուրքին այս մոլութիւններէն, ան շուշտ միշտ համեմատութիւնները պահելով:

Ներկայիս, իր տունն ու տեղը աւերող Թուրքին հանդէպ, [illegible] հայութիւնը, վրէժի արդար զայրոյթով մը լեցուած է: Արդարեւ վրէժխնդրութիւնը մարդկային է եւ ո՛չ ալ քրիստոնէական

Բայց այս պահուս Հայը գոցած է իր Աւետարանը: [illegible] է: Դարձած է կռապաշտ եւ յառաջ իր նախնիքներուն կրօնքին: Այն դանակը հասած է իր ոսկորին, իր մէկ աչքը հանողին երկու աչքը կը հանէ եւ իր մէկ ակռան քաշողին երկու ակռան կը քաշէ:

Եւ ասիկա շատ իրաւամբ:

Ընդհ. Պատերազմի շրջանին, կամաւորական խումբերու արշաւը դէպի Թրքահայաստան՝ [illegible]ներով, դող էր հանած Թուրքերը: Թուրքերը կ'ուզէին մեկնաբանել [illegible], որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ հայորդիներու հոգիին փրթած [illegible] վրէժը:

Բայց ո՞րն է լաւագոյն վրէժխնդրութիւնը՝ խաղաղ միջոցներով կիրարկուածը:

Հայ պահպանողականութեան ազնիւ գծերէն տարբեր եւ փորձառու բարեկամ մը ունէի, որուն սիրտը բղխէր բղխէր կ'ըլլար Թուրքերու [illegible] անլուր խժդժութեանց առջեւ: Իր գլխէն տաք ու պաղ շատ բաներ անցած էին: Պետական բարձր պաշտօնատար մըն էր, նախարարի [illegible]: Շատ լաւ կը ճանչնար Թուրքը:

— Զաւակս կ'ըսէր, եթէ կ'ուզէք արդար վրէժ մը լուծել Թուրքէն գինովութեան վարժեցուցէք զայն

Պահպանողականի ըմբռնում բայց ճշգրիտ եւ արժէքաւոր.

Որովհետեւ գինովութիւնը բոլոր չարիքներու արմատն է: Չարիքներ ֆիզիքական թէ բարոյական. Գինովներու սերունդներ՝ ցեղային [illegible] պիտի արագացնեն [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

I

Աղբակայլերն ու աւելները կարկառած՝ կամ գրեթէ, մուճակները քարշ տալով՝ կամ գրեթէ: Ո՞վ, ո՞վ պիտի հասնի ամէնէն առաջ: Ալէմտաղցին երբ որ կը հասնի, կը վերադառնայ մոլտալով, կամ գրեթէ: Բայց մարդուկ Սրապիոնին համար մեծխօսիկութիւնն ու հպարտացումը անհրաժեշտ պահանջներ են: Հոս գրեթէ չկայ: Կ'ուզէ անպայման քաղել յաջողութեան պտուղը եւ յաջողութիւնը փողահարել: Ու յամրաքայլ, օրօրուելով – տատանուելով ծերուկը կը մօտենայ Ալէմտաղցիի տան, եւ անոր պատուհանին առջեւ կ'ըսէ բարձրաձայն՝ ծանրաբեռն աղբակալը կարկառելով.

— Նայէ՛, ասոր մա՛լ կ'ըսեն, մա՛լ... Ասանկ պատուակաւ բաները ամէնքն ալ Ալէմտաղիէ՛ն կուգան... Մնացուքեան առաջնակարգը Ալէմտաղցի՛ է... Հագի՛ն սիրեմ ան Ալէմտաղիին...

Սկիւտարը կէս մը գիւղ է եւ կէս մըն ալ քաղաք: Թերեւս այդ է պատճառը որ կէս սոխակ մը միայն կայ լեռնցիին պարտէզին մէջ, եւ կէս մըն ալ՝ Շաշիին պարտէզին մէջ:

Այժմ երկու կէսերը պիտի գեղգեղեն, քանի որ արեւը դուրս ելաւ Չամլըճայի ետեւէն: Աստուա՜ծ իմ, արեւը ի՞նչպէս դուրս պիտի ելլէր եթէ Չամլըճան չըլլար: Ո՛վ Սկիւտարի հրաշագեղ առաւօտ, երփներանգ ու գեղածիծաղ արշալոյս՝ որ բարձունքներէն կը տեղաս լոյսով, բթրտացումով, աւիշով եւ դեռ չսլարտեցի:

Աքլորներուն կանչը կ'երկարի տեւերք, ու երկարօրէն, շղթայի, ճախարակի եւ չուանի աղմուկով դոյլերը կ'իջնեն հորերուն մէջ, հորերը կ'ելլեն դոյլերուն մէջ: Ո՛չ, Սրապիոն ադային կերած հացը վար չերթար, եթէ ձեռնածալ նստի: Հիմա որ այլ եւս դադրած է վաստկող ըլլալէ եւ իր աղջիկն ու փեսան է որ զինքը կը նային. մեծ մեղք կը համարէ օգտակարութիւն մը չունենալ տան մէջ: Անհրաժեշտօրէն պէտք է որ հասցնէ լոլիկ, դդում, սմբուկ, մըմբուկ, լուբիա, մուրիա, եւ այդ պատճառաւ իր արդար իրաւունքը կը նկատէ փողոցին բերքը: Իրեն բնաւ անվայել չի թուիր իր աղբահաւաքութիւնը, բայց երբեք չի ներեր որ Ճանտառման ալ նոյն բանը ընէ: Նախ որ կնոջ մը չի վայլեր: Ամօ՛թ բսուած բան մը կայ: Երկրորդ՝ ամէն ոք հաւատացած է թէ Ալէմտաղցին դրամ ունի, «քէմէր» ունի: Եւ երրորդ՝ որովհետեւ Սրապիոն ադա կը կարծէ թէ կինը այդպէս կը շարժի նախանձութեան համար միայն: Ի հեճուկս: Իր պատառը ձեռքէն կը խլէ նախանձութեան համար, որովհետեւ աղջէն վեր ունին ուրիշ խնդիրներու մէջ ալ: Նախ ջուրը: Իրենց հորերը որոնք երկու պարտէզները բաժնող տախտակորմին երկու կողմերը կը գտնուին, իրերահաղորդ են: Կը բաւէ որ երկու բշնամի դրացիներէն մէկը քիչ մը շատ գործածէ, որպէս զի միւս հորին ջուրը նուազի:

Եւ անմիջապէս տախտակորմին մէկ կողմէն միւսը կ'արձակուին յուտանքներ: Երբ որ Սրապիոն ըսէ — «Ջուրին մէ՛ջը պիտի խեղդուիս չօսա՛է՛ք շուն», Ճանտառման կը պատասխանէ գրեթէ իր կէս հասակը ունեցող մարդուկին — «խապախի չափ ալ չիկաս ֆի՝ ջուրը խմես տէ պօյ նետես»:

Աս մէ՛կ. վէճի ուրիշ շարժառիթ մը ստեղծուած է նաեւ դրկից տուներուն կոյուղիներուն պատճառաւ, որոնք իրարու կը միանան գլխաւոր անցքին մէջ թափելէ առաջ: Շաշի Սրապիոնենք կ'ամբաստանեն Ճանտառման ըսելով թէ գօտձ կինը ուր տարիէ ի վեր մաքրել չէ տուած իր զզուելի ճամբան, եւ ա՛ս բրաւ երկու:

Դեռ կայ նաեւ կատուին խնդիրը: Ամէն անգամ որ գիւղացիին ազատքեղի փափուկ մարմանդը կախտուի, յանցաւորը անպայման Սրապիոնենց փիսիկը կ'ըլլայ: Եւ «թավլուջն (կատուին անունն է) կնոջ կողմէ անվերջ կը հալածուի, կը քարկոծուի, կուռի դաշտ քաշելով նաեւ Սրապիոնին ազջիկը որ կուլայ: Անտարակո՛յս, «Թավլուջն շա՛տ գեղեցիկ անուն է, բայց ա՛ս բրաւ երեք:

Անասնական բոլոր այս փոքր դժբախտութիւններուն կազմած մեծ բարկութիւնն է որ կուգայ կը պառկայ թըխ-ֆին առջեւ: Հոն է որ բաղխումները կ'ըլլան տաք ու վտանգաւոր: Իրաւ է թէ երկու ինքնակոչ աղբահաւաքները գրեթէ միշտ պարտէզն են, բայց անտեղեակ չեն դուրսի անցուդարձին: Ճանտառմային պարտէզը միայն տունին ետեւ չէ որ կ'երկարի, այլ քո՛վն ալ, փողոցին եզերքն ալ: Այնպէս որ կինը այն կողմի տախտակորմին ծակերէն կը նայի դուրս, ամէն անգամ որ միտքը իյնայ զամէչ մը, էշ մը, կամ Սրապիոնը: Իսկ մարդուկը լուր կ'առնէ իր աղջկանը միջոցաւ: Դժբախտաբար տեղեկատուութեան այս թանկագին ազդակը կորսնցուց Սրապիոն ադա, որովհետեւ ամուսնական տաքերյուն պատճառաւ իր աղջիկն ու փեսան Գարթալ գացին, ազգականներու մօտ մնալու համար քանի մը շաբաթ: Եւ որովհետեւ Ճանտառմային փանսիոնէրն ալ, որ բժշկական ուսանող մըն էր, մեկնած էր արձակուրդի, երկու կէս սոխակները բոլորովին մինակ մնացին կողք կողքի:

Այդ օրերուն է որ պատահեցաւ դէպք մը: Սրապիոն ադա գետնէն թղթապանակ մը գտաւ: Այո՛, փողոցէն գտաւ: Աւելն ու աղբակալը դրաւ վար, ոտքերուն առջեւ, թղթապանակը բացաւ եւ սկսաւ նայիլ թէ ի՛նչ կայ [illegible]ջը: Կիցիչ կէս օրէ վերջ մըն էր [illegible] տառուման ալ իր դուռը բացած էր [illegible] անոր մէջ կեցած՝ ապշութեամբ [illegible] նայէր փողոցին մէջտեղ բարձրացող [illegible] թթիքի պատկառելի կոյտին. [illegible] յէր քիչ մը անդին կանգ առած [illegible] դուկին եւ չէր կրնար հասկնալ թէ [illegible] չու Սրապիոն չը վազեր դէպ ի [illegible] տակը: Ի՞նչ կը նշանակէ այս [illegible] զանցութիւնը: Ի՞նչ կը նշանակէ [illegible] անպարկեշտ խաղը: Բայց [illegible] բունկը փնտռելու, կինը յանկարծ [illegible] կան որոշումով մը օգտուեցաւ [illegible] դուն գրադումէն եւ սլացաւ [illegible] դութեան վրայ՝ հաւաքուած [illegible] լրս հանեց սարսափեցնելով:

Գլուխն ու թիքը վեր առած [illegible] հուն միայն տեսաւ թղթապանակը [illegible] Շառագունեցաւ կինը բարկութ[illegible] ու մտաւ իր դրացիին. Այն [illegible] ջինը որ դղրդացող ակնոց մը [illegible] էր քթին ծայրը, կը ջանար [illegible] մը պարունակութիւնը ըմբռնել [illegible] կնոջ ներկայութեան անդրադառ[illegible]լով՝ բսաւ ակնոցներուն վրայէն.

— Աչքդ մէջը կը մնա՛յ: Նայէ [illegible] չկայ՝ հինգ [illegible] մը կայ...

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ցացի մը գնացքով։ Կենդանի օրինակ մը՝ Ալա Առանայի նահանգը։ Բիրանալի պարագայ մըն է որ հանրապետական նորաշրջան վարչաձեւին տակ, իր նախապէս սկսեալ մինչեւ յետին գիւղերն, գինովութեան վիճակին մէջ մաքուր անձնատուր եղած էին։ Բիրենն, կեցցէ՛ Քիւրքերուն, գի նշելու այս նորերուն Հանրապետութիւն։

ՍԵԹՈՒՒՆ ՍՅԵՓԱՆԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՄԸՆ ԱԼ ԱՅՍ

— :-: —

(ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ ՄԸ)

Լրին — Տասը տարի առաջ, 1922 Սեպտեմբեր 9ին, Խարբերդէն որբերու առաջին կարաւանը ճամբայ ելաւ դէպի Սուրիա։

Արտակարգ եւ անհաւատալի երեւոյթ մըն էր, արդարեւ Պատերազմէն, հուրէն ու սուրէն ազատուած բիւրաւորներու սրտին մէջ գեռ ապրող կ՚ընէր մահուան ուրուականը իր սեւ մագիլներով։ «Թող մեռնան, թող քիչ մըն ալ մեռնան, երբ որ ալ բլլայ անոնց պարանոցը մեր սուրին տակ էր», կը յայտարարէին թուրք ականաւոր անձեր ։

Ու Խարբերդը ամբողջ օրը օրին յանուան փայփաշա անակնկալը կ՚ապրէր։ «Այսօրն» եւ «վաղի» շշուկները օրուան զրոյցներուն առանցքը եղան կուզմել մ՚ըն առեւէն, երբ Թուրքը, բռնի Խարբերդէն վերադարձ հայածել մրմռեր Րիկըր։

Ամերիկեան որբանոցներու ընդհանուրէնն էր ան, սիրուած թէ՛ որբերէն եւ թէ՛ տեղացի քրիստոնեայ տարրերէն։ Այն աստիճան որ, ամբողջ Խարբերդի շրջանը զայն կը կոչէին «Հայրիկ»։

Խարբերդի Հայրիկը։

Թրքական կառավարութիւնը, քաջ գիտնալով հանդերձ որ Մր. Րիկըր բարի եւ արդարամիտ միսիոնար մըն է, չքաշուեցաւ կարգ մը զրպարտութիւններ մրոռել եւ կեղրոնէն Մր. Րիկըր վտարման հրամանագիրը ձեռք բերել։

Այդ զրպարտութիւններուն համաձայն, իբր թէ Հայրիկը զինուորական մարզանքի կը վարժեցնէր չափահաս որբերը, ինհարկէ Խարբերդի զլխուն խաղ մը խաղալու համար։ Իբր թէ ամերիկեան որբանոցներու յատակները փորուած են, լո՛ւ սրահներ շինուած, եւ այդ սրահներուն մէջ զէնքեր ու ռազմամթերք լեցուցած են։ Թէ Հայրիկը հինէն ի վեր փոքմանք մը եղած է կառավարութեան գլխուն, լրտեսութիւն բրած է ամերիկեան կառավարութեան հաշուոյն եւլն.։

... Ու Հայրիկը գնաց...

Ամբողջ Խարբերդ, կրկին սուգի մէջ էր, նման նշանի արիւնոտ օրերուն։ Եւ որպէսզի պատկերը կատարեալ ըլլայ, աւելցնենք նաեւ, որ սատակցած էին յանկելթրքական խմուածէն առաջ եկած ոխը եւ ատելութիւնը դէպի քրիստոնեայ տարրը ընդհանրապէս, ու դէպի հայ տարրը մասնաւորապէս։

Թուրքիան յաղթական արեւելքի մէջ, Թուրքիան յաղթական արեւմուտքի մէջ... Այս կացութեան մէջ, բացատրութեան կարօ՞տ է այն սարսափը որ կ՚ապրէինք մենք այդ օրերուն. .

Մինչ մենք, օրերը համրուած մարդու մը պէս, յուսահա՛տ ու մըտահեղծ կը դողդղէինք որբանոցներուն պատերուն տակ, յանկարծ, երեւցան զոյգ մը Ամերիկացիներ եւ յայտնեցին որ «Թրքական կառավարութենէն հրաման ստացած ենք բոլոր որբերը փոխադրելու Սուրիա»։

Կրնաք երեւակայել հրճուանքը եւ ուրախութիւնը որ տիրեց որբանոցներէն ներս։ Բանակցութիւնները որ տեղի կ՚ունենային ամերիկացի միսիոնարներու եւ Խարբերդի կուսակալութեան միջեւ, թէեւ երկար յուզեցին, բայց մերժումի հաւանականութեան վախը կար բոլորիս հոգիներէն ներս։ Հապա եթէ տեղական կառավարութիւնը մերժէ, եթէ Թայլաան որոշ դիտաւորութեամբ եւ ճամբան ջարդ մը կազմակերպէն...

Եւ օր մը ալ — ա՛վ հրաշք — 1922 օգոստ. 9ին 1500 որբեր, մանչ եւ աղջիկ, (Խարբերդի որբերու ընդհ. թիւը մօտաւորապէս 5էն 6 հազարի կը հասնէր) վերջին ողջոյնը տուինք մայր Խարբերդին եւ «Մխաքին պատրուակ» ջուրին։

Փախուստ ծննդավայրէ... Ի՜նչ անողոք ճակատագիր։

12 օր վերջ, հազար նեղութիւններով, հազար տեղեր հարցաքննուելով վերջապէս հասանք սուրիական հիւրընկալ հողը, Ճարապլուս։

Ա. կարաւանին յաջորդեցին Բ. և Գ. կարաւանները, յետոյ տեղացի Հայերը եւ քրիստոնեաները։

Անվերապահօրէն պէտք է ըսենք որ, Խարբերդի մօտ 5-6 հազար որբերու եւ քանի մը հազար տեղացի հայերու վերջին ազատագրումը կը պարտինք, ամերիկացի քանի մը անձնազոհ միսիոնարներու, որոնց գլխաւորն էր Մ. Րիկը եւ վերջը Մ. Եարւալը։ Այլապէս, եթէ մէկ երկու տարի եւս մնայինք Խարբերդ, մարած էր մեր արեւը։

Այսօր տասը տարի է անցեր այդ սարսափի օրէն։ Տասը զարուններ եմ բոլորեր —թէեւ ո՛չ նախանձելի հասակ եմ առեր, ինչնարու եմ դարձեր եւ երբ հեռաւո՛ր, անուշ երազի մը պէս կը վերյիշեմ այն օրերը, մեր կեանքն ու ապրումները, երկիւղն ու մշտատեւ սարսափը, Թուրքը իր վայրենի «Մէհմէտով» ու «Ահմէտով», սրտիս խորէն, անզուսպ զայրոյթ մը կը զգամ։ Զայրոյթ մը որ, նման է ալեկոծ ծովուն փրփրադէզ ալիքին, որ անզօր կատաղութեամբ մը կ՚երթայ փշրուիլ հանդիպակաց մեծ ժայռին վրայ։

Մտածե՛լ այն ինչ որ Թուրքը հասցուց մեզի. . Կարելի՞ է մոռնալ։

Մեր մօտ սրտի ցաւ կայ, անոր մօտ «պզտի» պահանջ...

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ

— :-: —

Կը շարունակուի Երեւանի հանրակառքին գծերուն շինութիւնը։

Հին ջրմուղի եւ կոյուղիի վարչութիւնները դանդաղ կը շարժին Մարքսի փողոցին մէջ, այնպէս որ կը դժուարացնեն հողային աշխատութիւնները եւ խիճի սփռումը։ Կրամնոգարէն 50 բանուորներ եկան վերջերս, աշխատելու գծին գետնին համար։ 50 նոր բանուորներ ալ պիտի հասնին շուտով։

Արովեան փողոցին վերեւի մասին մէջ աշխատանքները շատ դանդաղ կ՚ընթանային եւ մեծ դժուարութիւն կը պատճառէին քաղաքի եւ շրջաններու ինքնաշարժի, սայլերու եւ փոխադրական այլ միջոցներու երթեւեկութեան։ Այդ պատճառով, հանրակառքի վարչութիւնը հրահանգ կուտայ 10 օրուան մէջ մաքրել Արովեանի վերեւի մասը, մինչեւ նոր բացուած մասը, (Համալսարանի Թաղամասէն դէպ ի Նալբանդեան փողոց)։ Ելեկտրական ցանցը հիմա պատրաստ է Արովեան — Զոհրաբեան ուղեմասին վրայ, մինչեւ Նալբանդեան փողոց, ուր ներկայիս կ՚աշխատին զետեղել երկաթեայ մասունքները։

Հանրակառքի շինութեան ծրագիրը վերամշակման է ենթարկուած, այսպէս կարգ մը նիւթեր պիտի հոգացուին տեղւոյն վրայ։ Մասնաւոր մարմին մըն ալ ղրկուած է Մոսկուա, ուրկէ կը հեռագրեն թէ յաջողած են ըստանալ ելեկտրաղծերն ու անհրաժեշտ նիւթերը։ Նկատելով որ Մոսկուա շատ անկանոն կը հայթայթէ պղնձիւթը (երկաթգծերը իրարու միացնող նիւթ), մէկը ղրկուած է Սեվաստաւփոլ, նոյն քաղաքէն ճարելու համար պղնձիւթ։

Հանրակառքին աշխատանքները արագացնելու համար, քաղաքային խորհուրդի կողմէ երեք հոգի զրուեցան հանրակառքի վարչութեան մէջ, այդ անձերն են Ա. Երզնկեան, Բ. Մելիքսէթեան եւ Ա. Եսպրեան։

Հանրակառքի շինութեան մէջ աշխատող բանուորներուն համար բացուեցաւ ճաշարան մը, որ օրական կուտայ 500 ճաշ։

ԱՄԲԱԿՇԱՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԱԼԱՐԿՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կարապետեան ստորագրութեամբ հետեւեալ շահեկան յօդուածը հրատարակուած է «Խորհ. Հայաստանի» մէջ (22 օգոստոս) —

Երեւանի փողոցներուն սալարկը չի համապատասխաներ իր նպատակին, ոչ քաղաքին երթեւեկութեան, ոչ ալ փողոցներուն յարմարութեան տեսակէտէն։

Անցին բնակչութիւն ունի, ներկայիս, Երեւանը, այնպէս որ անընդհատ երթեւեկութեան պատճառով անհրաժեշտ դարձած է մաքրել փողոցներու փոշին, իբրեւ կանխարգելիչ միջոց կարգ մը հիւանդութիւններու դէմ։ Նկատի առնելով պարագայ մըն ալ այն է, որ քաղաքին փոխադրական միջոցները շուտով կը մաշին։ Փողոցները այնքան անյարմար ձեւով սալարկուած են, որ այդ յիշուած պարագան աւելի հանգամանք ստացած է։ Եւ դեռ կան ուրիշ պատճառներ, — սալայատակները գալծնել առկուն որքան կարելի է երկար ժամանակի համար, ջուրին անթափանց, աղմուկէ զերծ։ Նախընտրելի է սեւով ծածկել (կպրապատ) փողոցները։

Հարցը չի լուծուիր, սակայն, անպիտան խորանարդ փայտերով սալարկելով փողոցները։

Խնայողութեան հարցը սխալ է այստեղ։ Եթէ աժան ձեւով սալարկելը կը կարծուի թէ խնայողական է, սխալ է, որովհետեւ աժանը սուղի կը նստի, եթէ նկատի առնենք տոկունութեան չափը։ Մէկ կողմ ձգենք այն պարագան, որ բնակչութիւնը իր թոքերով, իր ջիղերով, իր ոտնամաններով, փոխադրական միջոցներու արագ մաշումով եւ այլ անդրադարձումներով, (սայլերը քիչ բեռցնել, երթեւեկութեան արագութիւնը նուազեցնել), ամէն օր իր գրպանէն շատ աւելի սուղ կը վճարէ այդ «խնայողութիւնը»։

Սեւով ծածկուած փողոցներուն միակ թերութիւնն է սայթաքուն ըլլալը, ինչպէս նաեւ սեւ չագախը տաքութեան աստիճանին համաձայն կը կակուղնայ կամ փխրուն կը դառնայ։ Այդ անպատեհութիւնը կարելի է ըրդալի չափով չէզոքացնել, տեղ տեղ բոլորովին անհետացնել՝ ճիշդ նախագծելով փողոցները, ինչպէս նաեւ ճիշդ որոշելով սեւ չագախին յարաբերական չափերը։

Ահա թէ ինչո՛ւ փողոցներու սեւով չագախումը այնքան ընդհանրացած է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ։

Հայաստանի մէջ եւս գիւրին է լուծել այս հարցը, մանաւանդ որ գոյութիւն ունի տեղական աժան նիւթերու գործածութեան ամէն յարմարութիւն (ամբաքար, սեւաքուճ եւ նման արժէքաւոր քարաճանքեր), հետու չեն նաեւ քարիւղի հորերը, աժան գնով բռնտանալու համար փողոցները ծածկելու parafinner հանուած խուիթ։

Սեւաչագախ փողոցներու զանազան տեսակներէն, ամբակշայ (asphalte-béton), սալակշայ (daman-asphalte), խճասալարկում, Երեւանի համար նախընտրելի է առաջին եղանակը։ Աստր համար ալ պէտք է քաղաքին վերաշինութեան ծրագիրը հաշուեցնել փողոցներու սալարկումին հետ, որպէս զի շքանդուին փողոցները։

Այս կէտերէն մեկնելով, անհրաժեշտ է երկրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ մտցնել ամբակշայի պատրաստութեան գործարանի մը շինութիւնը Երեւանի մէջ։ Երկիրը հետզհետէ ճամբայ կը բանայ ինքնաշարժներու։ Առանց լաւ ճամբաներու, սակայն, չի զարգանար երկրին տնտեսական կացութիւնը։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

Թղթակցութիւն մը կը գրէ «Խորհ. Հայաստանի» մէջ (15 օգոստոս) —

Ներկայիս, Հայաստանի մէջ, մեծ պահանջ կայ գեղարուեստականօրէն բարձր երաժշտական մշակոյթի։ Կառավարութիւնը, նկատի առնելով այդ պարագան, որոշեց հիմնել օփերա մը ու նշանակեց վարչութիւն մը։ Այդ վարչութիւնը նախ քայլը ուղղեց, յետոյ զանազան պատճառներով քայքայուեցաւ։ Լուսաւորութեան գործավարը ամբողջ աշխատանքը յանձնեց Մամիկոն Գէորգեանին, որուն կատարած աշխատանքները դեռ մեծ արդիւնք չտուին։

Հայաստանի համար, պետական օփերային հիմնումը պատմական գործ մըն է, դժուար ու մեծ գործ մը, զոր պէտք է յաջողցնել ամէն գոհողութեամբ։

Դժբախտաբար մինչեւ հիմա ոչ մէկ ծրագիր յաջողած է։ Օփերայի արուեստագէտներուն հետ պայմանագիրները կնքուեցան օգոստոս 1ին, մեծ գումարներ ծախսուեցան, բայց ե՞րբ կը սկսին աշխատանքները, ոչ ոք գիտէ։ Օգոստոս 10ը անցաւ շատոնց։

Օփերային տնօրէնը «իրաղեկ չէ» վարչական գործին։

Ու դեռ պայմանագիր ալ չէ կնքուած նուագախումբին հետ, նուագախումբի եղանակը անցնելէ յետոյ շատ ուշ կ՚ըլլայ այլ եւս։

Դուրսէն եկած դերասաններուն կացութիւնը աննախանձելի է։ Լուսաւորութեան գործավարութեան կողմէ դերասաններուն բնակութեան յատկացուած շէնքը դեռ չէ յարմարեցուած բնակութեան։ Տարրական աշխատանքներն իսկ չեն կատարուած, ոչ շէնքը մաքրուած են, ոչ ալ կահաւորուած։ Լամբ չկայ։ Այնպէս որ դերասանները պարտաւորուած են պառկիլ սրահի տախտակամածին վրայ կամ ապաստան գտնել «բարի մարդոց» մօտ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

— :-: —

ԱՆԴԱԴԱՐ Կ՚ՈՐՈՇԵՆ ՈՒ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Գրեցինք թէ կառավարութիւնը որոշած է բարեփոխել բաժնեցուցակի (քոնթէնճան) նոր դրութեան։

Այս առթիւ, թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն.—

Բաժնեցուցակի նոր որոշումագիրը, ինչպէս յայտնի է, ներածման եւ արտածման գործողութեանց համար կարգ մը նոր հիմնական արամադրութիւններ ունի։ Ասոնց գլուխը կը գտնուի վէսիքայի դրութիւնը։ Այդ դրութեան համաձայն, արտասահման ապրանք ղրկողներ, արտածման յանձնաժողովներուն դիմելով մէյմէկ վէսիքա պիտի առնեն։ Ներածում կատարողներ, պիտի կրնան այդ վէսիքաները արտածող վաճառականներէն գնելով, արտածուած ապրանքին հարիւրին 50 չափով ապրանք ներածել։

Կառավարութիւնը այդ դրութիւնը ընդունելով երկու հետամուտ ունէր.

1) Արտասահմանի մէջ շատ քանակութեամբ ապրանք ծախել։

2) Այս կերպով աշխատիլ որպէս զի աւելի տոկուն մնայ երկիրը։

Կառավարութիւնը արտածման վէսիքա տալով վաճառականներուն, անոնց տեսակ մը խայծ, այսինքն դրամական պարգեւ տալու նպատակ ունէր։ Արդարեւ արտածող վաճառականները այդ վէսիքաները հարիւրին հինգ տարրերութեամբ ներածող վաճառականներուն ծախելով, մասնաւոր շահ մը պիտի ունենային։ Այս մասնաւոր շահը պատճառ պիտի դառնար որ վաճառականները պիտի աշխատէին շատ ապրանք ծախել եւ այդ կերպով երկիրն ալ մեծ քանակութեամբ տրվիզ պիտի մտնէր։

Մինչդեռ հիմա, կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ հետապնդուած նպատակին կարելի չէ հասնիլ։ Ասոնց պատճառներն ալ հետեւեալներն են.—

Նախ՝ արտածում կատարող վաճառականներ իրենց ստացած վէսիքան հարիւրին 5 կամ 6 տարբերութեամբ չէ որ կը ծախեն, այլ հարիւրին 15—20 շահ կը փնտռեն։ Կարգ մը ապրանքներու վէսիքաները հարիւրին 40, նոյն իսկ 50 տարբերութեամբ կը ծախուին եւ տեսակ մը վէսիքայի սաստածախ տեղի կ՚ունենայ։

Դուրսէն ապրանք բերելու ստիպուած վաճառականները, վէսիքաներուն համար պահանջուած հարիւրին 20—40 տարբերութեանը վճարելու մէջ անպատեհութիւն մը չեն տեսներ, որովհետեւ ապրանքին գինները բնաւ այնմ կը բարձրացնեն եւ ի վերջոյ ուղղակի վնասուողը ժողովուրդը կ՚ըլլայ։

Միւս կողմէ, արտածող վաճառականներուն այդ ձեւով արուած պարգեւն լուր առնող միւս երկիրները, Թուրքիայէն ապրանք գնելը դադրեցուցած են։ Անոնք կը մտածեն որ ապրանքներու գինները աւելի պիտի իյնան եւ իրենք աւելի աժան պիտի կրնան գնել թրքական ապրանքները։

Արդարեւ այս պայմաններու տակ հարիւրին 10 պակաս գինով իսկ եթէ ապրանք արտածեն, գաղճեալ շահաւոր կ՚ըլլան արտածող վաճառականները, որովհետեւ ինչպէս բսինք, ատոր հարիւրին 20—30 չափով տարբերութիւն մը կը մնայ։ Ուրեմն՝ գանդառ կը յայտնուի թէ թրքական ապրանքներուն գինները իյնալու պատճառ կը դառնայ այդ դրութիւնը։ Մինչդեռ ապրանքներու գիներուն անկումը պատճառ կը դառնայ որ քիչ տրվիզ մտնէ երկիրը։

Դեռ կարգ մը անպատեհութիւններ ալ կը ներկայացնէ վէսիքայի այդ դրութիւնը։ Օրինակ, վէսիքա մը ձեռք ձգելը այնքան ալ դիւրին գործ չէ։ Նախ որոշ գին չկայ, յետոյ որոշ հրապարակ չկայ ուրկէ կարելի ըլլայ գնել։ Պահ մը թէեւ մտածուած է որ այդ վէսիքաները սակարանին մէջ ծախուին, բայց այդտեղ ալ կարգ մը անպատեհութիւններ երեւան պիտի գային։

Ստուգուած է նաեւ որ, եւրոպական հրապարակը կայուն վիճակ մը առած է թրքական ապրանքներու հանդէպ, եւ նոյն իսկ այն ապրանքները որոնց ցարդ դիւրութեամբ կրնային ծախուիլ, գնող չկայ։

Այս կացութիւնը կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած է եւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա այս մասին քննութիւն կատարել սկսած է։ Վարչապետը մօտ օրէն Էնգիւրի երթալով, հարկ եղած կտրուկ միջոցները ձեռք պիտի առնէ։

ՄԱՄՈՒԼ

Մոնկոլական.. Այլեւան

Գուբրէշի «Արաքսը» կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 սեպտ.)․

— «Սխալ է քմահաճոյքի վերագրել բանաձեւերը, որոնք քուէարկեցան Թուրք Պատմութեան Համաժողովին մէջ։ Այդ բանաձեւերուն տակ անշուշտ որ քաղաքական նկատում մը թաղնուած է։

Աւելին։ Քայլ մը աւելի առաջ երթալով՝ մեր ենթադրութիւններուն մէջ՝ կը տարուինք մինչեւ իսկ կասկածելու թէ Թուրքը կը փախէ իր քաղաքական ուղեգիծը։ Այլապէս Մուսթաֆա Քէմալ Էնկիւրի պիտի չկանչէր Թուրք պատմաբանները, ու անոնց ճառով պիտի չուար թէ Թուրքը մոնկոլ ցեղէն չի սերիր, այլ եւրոպական ցեղ մըն է։ Այս դէպքը կը մատնէ ցարդ ցեղակից հռչակուած ժողովուրդներ ուրանալու, եւ Այլեւան ժողովուրդներուն շարքը դասուելու համար արտասովոր մտահոգութիւն մը։

Համթուր խալամութեան մէջ էր գտած իր դահուն ուժը Իթթիւ Խալիֆան աշխարհի բոլոր իսլամներուն ան իր հովանին տարածած էր ու կայսրութեան սահմաններէն դուրս, ու իսլամ ժողովուրդներուն կը կրթնէր յաճախ օսմանեան գահը անսասան պահելու համար։ Ան կրցաւ երկար ատեն զգուշ եւ վերապահ դարձնել մեծ պետութիւններէն շատերը՝ որոնց թեւարկութեան տակ իսլամ երկիրներ կային։ Անգլիան մանաւանդ եւ չափով մըն ալ Ֆրանսան ստիպուած էին հաշուի առնել խալիֆային հմայքը, չխրտչեցնելու համար իրենց հպատակ իսլամ ազգերը։ Համիսլամութիւնը քաղաքական ուժ մըն էր Թուրքիոյ ձեռքին մէջ, ու Թուրքիան պաշտպանելու ձգտող շատ մը պետութիւններ ճիհատէն կը սոսկային։

Համիսի այս քաղաքականութիւնը իր հետ ալ չվերջացաւ։ Ժէօն-Թիւրքերն ալ, իրենց տիրապետութեան առաջին տարիներուն, համիսլամութեան կրթնեցան եւ ճիհատը իրենց զէնք ըրին.

Յետոյ էր որ ժէօն Թիւրքերը նոր նշանաբան մը մէջտեղ նետեցին, — համաթուրանականութիւնը։ Կովկասի թուրքերէն կուգար այս նոր քաղաքականութիւնը՝ ներմուծուած Աղա Օղլու Ահմէտ եւ Եուսուֆ Աքչուրա պէյերու ջանքերով։ Նշանաբանը վաղուց է կար, ու թուրք մտաւորականներ եւ քաղաքագէտներ յաճախ ոգեւորուած էին անով։ Բայց ժէօն-Թիւրքերն էին որ կեանք ներշնչեցին անոր, ու Թուրք-Օսմանցիները անոր օրրան դարձան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիր ու ցան Հայեր

ԿԱՐՏԱՆ, 9 Սեպ. (Սեփ. Թղթ.).— Պայծառ առաւօտ մը, երկու ընկերով Մեռոյ կ՚երթանք։ Սաղարթախիտ ծառուղիին մէջէն կը սուրայ ինքնաշարժը՝ փոթորիկի մը հանգոյն, իր ետին ձգելով տուներ ու «վիլլաներ» բաց դաշտերու ընդարձակ կանաչութեան մէջ...։ Ճամբուն երկու ափերուն վրայ փռուած են պարտէզներ ու այգիներ՝ որոնց բարձր ու լայնանիստ որթատունկերու տակէն կը սլլան խաղողի կարմրախայտ ողկոյզները, չարաճճի աղջիկներու պէս...։ Քիչ անդին, կանանչ-կարմիր տան մը շքամուտքին տակ նստած երկու պարմանուհիներ իրար կը շոյեն՝ սիրահալ բառերով...։ Բայց մեր ինքնաշարժը կը վազէ հովի պէս։ Յանկարծ ինքնաշարժի աղմկարար վազքին մէջ կը լսուի գիլ ու երկար ձայնը հայրենի երգերու.— «Մենք անկեղծ գինուորք, «Դաշնակցական խումբ», Քեռիին երգը։ Եւ յետոյ՝ իբրեւ երգծանք, հօկերու պաշտօնական երգը, -

Հայաստանէն եկած պօւլօզ,

Պատմէ ինծի ջոկէն գւուոց,

Ստալինի կարմիրները,

կը կոխոտէն Յայ գիւղերը...։

Հեռուէն կը նշմարուի ածխահանքի աշտարակը իր երկնասլաց պատկերով, ուրկէ ծուխը պլլալ՝ ն, պալան կը բարձրանայ, կորսուելով եթերային ոլորտներուն մէջ։ Տարտամ ու անորոշ կերպով կը լսենք ծանր ու հեւալ վերելակին ձայնը։ Հօս-հոն կը տեսնուին ածխակոյտեր՝ բարակ աւազի նման։ Քիչ յետոյ Մեռոյ ենք։ Հայկական թաղամասը։

Զօրս-հինգ յարկաբաժիններու մէջ տեղաւորուած են Հայերը։ Սակաւաթիւ։ Կը խօսին հայերէն։ Փողոցին մէջ կը վխտան երախաներ, փոշեղոյն եւ արեւահար դէմքերով։ Անցին կը տեսնենք հայուհի մը, եբախայ մը գիրկը, մէկ երկու ալ շուրջը կը վազվզեն։ Այրերը ամերիկեան ընկերութեան կողմէ բացուած ածխահանքը կ՚աշխատին, որ շատ հեռու չէ։ Ընկերութիւնը տրամադրած է տուներ, ամառական շէնքին վճարուամ։ Այս շրջանին մէջ կիներու յատուկ գործ չկայ, միայն ածուխ գտնել կը մնայ։ Կիները կը զբաղին տանին գործերով։

— Փոքրիկները դպրոց չե՞ն յաճախեր, Տիկին։

— Ներկայիս արձակուրդ է, հոկտեմբերին կը վերաբացուին դպրոցները, բայց հոս չէ, այլ Կարտանի մէջ։

— Տեղական դպրոցնե՞րը բանալ կ՚ուղեք։

— Այո՛, հայկական դպրոց չունինք։

— Այս երախաները շարունակաբար փողոցնե՞րը կը թափառին։

— Այո՛, ինչ ընենք, մեղքը մերը չէ, այլ մեր մեծերունն է, որ երբեք չեն մտածեր այս ուղղութեամբ։

— Կը սխալիք, տիկին, մեծերն են որ նորահաս սերունդի փրկութեան համար ծրագիրներ ու միջոցներ կ՚որսնեն, բայց ծնողքները երբեք չեն հետաքրքրուիր իրենց զաւակներով, գէթ նախնական կրթութիւն մը ապահովելու համար։

Այս փոքրիկ գաղութը ձգուած է իր բախտին։ Ազգային կամ կուսակցական որ եւ է կազմակերպութիւն չկայ։ Միայն ունինք անհատ դաշնակցական ընկերներ, որոնք կապուած են Կարտանի ենթակոմիտէին։

Նորահաս սերունդը այս շրջանին մէջ դատապարտուած է խսպառ մոռնալու հայ լեզուն, եթէ այսպէս շարունակուի։ Այժմէն իսկ հայերէն չեն խօսիր փոքրերը, հակառակ անոր որ, այդ թաղին մէջ ֆրանսացի չկայ, քիչ բացառութեամբ։

Քիչ յետոյ կը ծանօթանանք հայրենակիցի մը հետ։

— Գործ չունի՞ք։

— Ո՛չ, պտոյտի համար Ալձերիա էի գացեր։

— Ինչպէ՞ս է այնտեղի հայ կեանքը։

— Իմ այցելած քաղաքներուս մէջ սակաւաթիւ Հայեր կան։ Անոնք ալ արդէն հայերէն չեն խօսիր։ Շատոնց է որ հոն հաստատուած են։ Դրեթէ առանձին շրջան մէջ։ Հաւաքականութիւն գոյութիւն չունի։ Միայն Պլիտա քաղաքին մէջ 60ի չափ համրանք մը ունինք։

— Տնտեսական կեանքը ի՞նչպէս է։

— Ընդհանուր առմամբ լաւ է։ Գործարան շատ քիչ կայ։ Տեղացի թէ օտար ժողովուրդները դաշտային աշխատանքով կը պարապին։ Մսեղէնը, պարէնը, հացաստեղէնը եւ շատ մը բաներ չափազանց աժան են։

Մտավի կ՚ըսեմ, լաւ է այնտեղ ապրիլ, քանի սա՛ անգործութեան մղձաւանջէն կարելի է ազատել մեր գործաւոր հայրենակիցները։ Քիչ յետոյ կը վերադառնանք Մեռոյէն դէպի տուն, Կարտան, մոռնալով Մեռոյի անկազմակերպ ու տխուր վիճակը, ձգելով որ մեր «բարեբարոյները» ու «երեւելի» երեսանները առածեն ազգի մասին։

Միջօրէի արեւի բարկ ու կիզիչ ճառագայթներուն տակ կը սուրայ ինքնաշարժը, աւելի արագ քան հովը, խուլատ ձայն մը ձգելով իր ետին։

Լ. Գիզունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱՄ

Զօր. Անդրանիկի յուշարձանին ի նպաստ Ճապին Գարաճիսարի «Ազգային» Հայր. Միութեան յայտարարուած հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Հոկտ. Յին, Միւթիւալիթէ ի մեծ սրահին մէջ, յետաձգուած է 20 Նոյեմբեր կիրակի օրուան, նոյն տեղը։

Զօրավարին յուշարձանի կեդր. յանձնախումբը, նկատի առնելով նպատակին կարեւորութիւնը, ծանօթ եւ ծովանուոր քարերար Գ. Ա. Համբարձումեանի ծիտ ծամախորհուրդ. արժանավայել եւ ծամազգային շուքով տօնելու ծամար, միջոցներ ձեռք պիտի առնէ։

Մանրամասնութիւնները կը ծաղորդուին մամուլին միջոցաւ։

Վարչութիւն

վուրդի մէջէն տեղի ունեցան բախումներ եւ եղան վիրաւորներ։ Քանի մը երիտասարդներ բանտարկուեցան։ Կէս օրուան մօտերը «Իթթիհատ» թերթը հրատարակեց վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօի մէկ յայտարարութիւնը, որով ազգայնական վարիչը ժողովուրդը կը հրաւիրէ խաղաղութեան եւ հանդարտութեան եւ կը թելադրէ բանալ շուկաները։ Ասոր վրայ ժողովուրդը որոշեց վաղուընէ սկսեալ վերջ տալ գործադուլին։

Ֆախրի պէյ Պարուտի ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.

— «Ո՛վ նահատակներու ազգականներ, բարեւ ձեզի. Դամասկոս քաղաքը բարեւներ կը ղրկէ ձեզ եւ կը շնորհաւորէ սիրելի վարիչ Հանանօն եւ ձեզ բոլորդ անոր առողջութեան համար. Աստուած պահէ Հալէպը եւ իր ժողովուրդը։ Կարծեցին որ Հանանօն մեկնելով կը մեռցնեն նաեւ ազգայնականութեան ոգին. սխալ է այդ կարծիքը։ Այս քաղաքին մէջ ամէն մարդ Հանանօ մըն է։ Ֆրանսացիները երկու քաղաքականութեան առջեւ կը գտնուին, կամ Փ. Փօնսօ այս բոլոր եղածները գիտէ եւ հետեւաբար համակցողութեան խնդիրը չուզեր իրականացնել եւ կամ անոր փոխանորդները առանց իր կամքին կ'ընեն։ Իրենց ուզածը թող ընեն. այս քաղաքականութիւնը պիտի չյաջողի եւ արդիւնքը պիտի ըլլայ ի վնաս իրենց։

«Մենք հիմա առանց կառավարութեան մնացած ենք, հակառակ անոր որ Հանրապետութիւն եւ Խորհրդարան ունինք։ Հալէպ օրինաւոր երեսփոխաններ չունի. ժողովուրդի երեսփոխանները մենք ենք. վաղը հոկտեմբերին պիտի տեսնէք թէ՝ ինչ՛ր պիտի ընենք»։

Դուռատրուբեան ծայրեր

«Էյիֆ Պաս» կը գրէ.— Հալէպի ձերբակալուածները կը մնան բանտ։ Դեռ հարցաքննութիւնները կը շարունակուին։ Նոր ձերբակալութիւն մը եւս տեղի ունեցաւ այսօր, Ապտիւլ Վէհապ էլ Պըրրի։ Այս ձերբակալուածները կ'ամբաստանուին որպէս անդամները քաղաքի մէջ ցոյցեր եւ դաւադրութիւններ կազմակերպելու նպատակով հիմնուած ընկերութեան մը։ Կ'ըսեն թէ այդ ընկերութիւնը իւրաքանչիւր թաղի մէջ չորս անդամներ ունի, որոնք ի հարկին իրենց թաղերուն մէջ խառնակութիւններ պիտի յարուցանեն։ Նմանապէս բազմներ կան թէ ասոնք կապ ունին ընտրութեններէն վերջ կատարուած բոլոր մահափորձերու եւ խառնակութեանց հետ։

Հալէպի երեսփոխանները շատ վշտացած են իրենց վերագրուած կարգ մը ամբաստանութիւններէն եւ խստիւ պահանջած կառավարութենէն որ ձերբակալութեանց բուն պատճառը պաշտօնապէս յայտարարէ։

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ձերբակալութեանց պատճառն է Սուրիան Թուրքիոյ կցելու նպատակով եղած ձեռնարկ մը։

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, վաղուան կը ձգենք ուրիշ կարեւոր լուրեր։

Անգլիա կը փորձէ նէ՛ մը գտնել

Գերմանական թերթերը հետզհետէ աւելի բացորոշապէս կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը՝ Ֆրանսայի պատասխանին առթիւ։ Ձախակողմեան օրկանները պատասխանը չափաւոր եւ ճկուն գտնելով հանդերձ, յուսախաբ եղած են եւ աւելի գէշ կը տեսնեն կացութիւնը։ Իսկ աջակողմեանները նկատի չառնելով չափաւորութիւնը, խեղ կը լեցնեն կրակին վրայ եւ կը պահանջեն որ եւ է զիջում չընել։ «Այն միջնարերդը զոր Ֆրանսան Վերսայլի մէջ կանգնեց Գերմանիոյ ազատութեան դէմ, արդէն իսկ ճեղքեր կը ցուցնէ։ Ամէն տեղ կը փնտռկուի պարիսպը»։

Հետզհետէ կը ստուգուի թէ Գերմանիա չպիտի մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին։

Միւս կողմէ, կը ստուգուի որ Անգլիոյ վարչապետը պիտի միջամտէ յարմար պահու մը, իրաւախոհութիւն գոյացնելու համար։ Պ. Մաքտօնըլտ երեքշաբթի օր տեսակցելու Լոնտոնի Ֆրանսական եւ ամերիկեան դեսպաններուն հետ։ Սեպտ խորհրդակցութիւն մը կատարեց Փարիզի անգլիական դեսպանին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու հետ, ելք մը գտնելու համար։ Կ'ըսուի թէ Մաքտօնըլտի ծրագիրն է ապահովութիւններ առաջարկել Ֆրանսայի, Գերմանիոյ վերազինման դէմ, միեւնոյն առեն ընդունելով Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան իրաւունքը։ Իրազեկներու կարծիքով, Անգլիա յարմար չի դատեր որ խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդաժողովին՝ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Մ. Նահանգներուն, Ճափոնի կարգադրել՝ Ֆրանսայի Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Մ. Նահանգներուն, Ճափոնի եւ հաւանաբար Լեհաստանի հետ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՇԷԼ Բուշան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Վասախեան խումբի ընկերները այսօր Հինգշաբթի ժամը 8.30ին Օկուժըի սրահը։ Իսկ Ուրբաթ օր նոյն ժամուն եւ միեւնոյն տեղը Մուրատ խումբը։

ԱՆԻԷՌ-Գօլօ Քոլոմպի Զէյթուն կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de la Comète, 16 rue de Colombes, նախկին օրակարգի շարունակութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դրագարանի սրահը, 244 բիւ Տիւքէքլէնի. Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Միհրան Պէզազեան, ինչպէս նաեւ Պէզազեան եւ Ճիվանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՊԷԶԱԶԵԱՆԻ դառնագին մահուան առթիւ։

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւր Մէր 14 սեպտ. 932

Այսօր Պուլոնի մէջ որսացուած է առատ հարան, եւ մէրլան։ Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիսի վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՌՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պատանի մը հայրենի դաստիարակութեան համար ուսուցչուհի մը կ'ուզուի, մանրամասնութեանց համար անձամբ դիմել Տիկ. Մխսաքեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4—7։

Պ. Վ. ՆԱՐՃԱՆԵԱՆԻ թէլէֆոնի նոր թիւն է Provence 83-04։ Կը խնդրուի նկատի առնել։ Հասցէ՝ 54 rue Lafayette, Փարիզ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Գալիս էր մի այլ երազ։ Մի մեծ պալատ մի շարք փառահեղ սենեակներով։ Ամէն կողմ մահճակալներ, դիւաններ, ցած ու տափակ անկողիններ։ Վրայ է գալիս գիշերը, ու ինքը մտածում է. «Այստեղ կը գտնեմ վերջապէս մի խաղաղ անկիւն ու կը քնեմ»։ Երբ արդէն ջոկել էր մի մթին սենեակ ու պառկել, մէկը մտնում է ներս լամպը ձեռքին, անողոք կերպով ձգում է լոյսը նրա աչքերին ու ասում է. «Վե՛ր կացէք. դուք պէտք էք մեզ»։

Նա վեր է կենում ու գնում առաջ օրօրուելով ու գայթելով մի մահացու վիրաւորի նման. լսում է, որ ժամացոյցը խփեց, իմանում է, որ անցել է գիշերուայ կէսը, այդ թանկագին խե՜ղճ գիշերը։ Երկու, երեք, չորս, հինգ. վեցին կը զարթնի արդէն ամբողջ քաղաքը ու էլ չկայ լռութիւն։

Գնում է միւս սենեակը ու պատրաստւում անկողին մտնելու, բայց մէկը վեր է բարձրանում բարձերի միջից ու պոռում. «Այս անկողինը իմն է»։ Ու նա նորից պէտք է հեռանայ յուսահատութիւնը կրծքում։

Զարկում է ժամը ժամի ետեւից, իսկ նա միշտ թափառում է դեռ սենեակից սենեակ, տնէ տուն, միջանցքէ միջանցք։ Սոսկալի գորշ արշալոյսը մօտենում է առաջ աւելի ու աւելի։ Ժամը խփում է հինգ. անց կացաւ գիշերը, իսկ նրան հանգիստ չկայ։ Ո՛վ, տարաժամ, մի օր էլ, նոր օր։

Մի երկար ստորերկրեայ միջանցքումն է ահա, ցած ու կամարակապ, որին չկայ վերջ։ Անցքը լուսաւորուած է պայծառ լամպով ու ջահերով, իսկ ցանցաւոր առիքից հասնում են պարի, ծիծաղի ու զւարթ երաժշտութեան ձայներ։ Այնտեղ, վերեւում, կենդանի էակների աշխարհում մի ինչ որ տօն է։ Ա՛, ո՞րտեղ մի անկիւն գտնել, թաք կենալ, ու քնել։ Մի փոքրիկ տեղ, գէթ մի գերեզման։ Այս ասելիս գէմ է առնում մի բաց գերեզմանի որտեղից մահուան ու փտութեան հոտ էր բուրում։ Ոչինչ, միայն թէ քնել

— «Իմ գերեզմա՛նը»։ Գլէդի՛ս, դո՛ւ։

Կինը բարձրացնում է գլուխը ու նայում նրան փտած սաւանի միջից։ Ինքը ծունկի է գալիս և ձեռքերը մեկնում նրան։

— Գլէդի՛ս, Գլէդի՛ս, խղճա՛ ինձ։ Թոյլ տուր պառկել այս նեղ տեղում ու քնել։ Ես չեմ խնդրում քո սէրը, ես ձեռք չեմ տայ քեզ, չեմ էլ խօսիլ հետդ, միայն թոյլ տուր, պառկեմ ու քնեմ։ Ա՛, անգի՛նս, այնպէս երկար չեմ քնած։ Էլ չեմ կարող տանել այսպէս մի օր անգամ։ Լոյսը չլացնում է հոգիս, աղմուկը ջարդում է ուղեղս ու փոշիացնում։ Գլէդիս, թոյլ տուր, պառկեմ ու քնեմ։

Ու ուզում էր քաշել սաւանը մի քիչ ու ծածկել աչքերը. Բայց կինը թոյլ չի տալիս ու պոռում է. «Մե՛ղք է. քահանայ ես դու»։

Ու գնում է, գնում, հասնում է ծովի եզերքին մերկ ժայռերի, որոնց վըրայ շլացնող լոյս է ընկած. ջուրը հեծում է մի հանդարտ ու յաւիտենական հեծիւնով։

«Ա՛, — մտածում է նա, — ծովը կը խղճայ ինձ։ Նա էլ է յոգնած մահու աստիճան ու չի կարողանում քուն մտնել.

Այն ժամանակ Արթուր դուրս է գալիս ալիքներից ու բարձր կանչում. «Ծովը իմս է»։

. . . .

— Ձե՛րդ Սրբազնութիւն, Ձե՛րդ Սրբազնութիւն։

Մոնտանէլլին ցնցեց ու զարթնեց։ Դուռը ամուր ծեծում էին։ Մեքենաբար վեր կացաւ ու բացաւ։ Տնտեսն տեսաւ նրա վայրի ու վախեցած նայուածքը.

— Ձերդ Սրբազնութիւնը հիւա՞նդ է

Մոնտանէլլին շփեց ճակատը։

— Ո՛չ. քնել էի, ու վախեցայ, երբ դուռը թակեցիք։

— Ներեցէք։ Ինձ այնպէս թուեց, որ արդէն վեր էք կացել առաւօտեան վաղ, կարծում էի…

— Իսկ ո՞ւր է հիմա։

— Ինը։ Եկաւ իշխանապետը։ Ասում է, որ կարեւոր գործ ունի, եւ գիտենալով, որ Ձերդ Սրբազնութիւնը վաղ է վեր կենում…

— Ցածո՞ւմն է. իսկոյն կը գամ։

Հագնուեց ու իջաւ ցած։

— Ներեցէք, որ ես այսպէս առանց այլեւայլութիւն ներկայանում եմ Ձերդ Սրբազնութեան. — սկսեց նահանգապետը։

— Յոյս ունիմ, որ ամէն ինչ լաւ է։

— Ամենեւին. քիչ էր մնում Րիվարէզը փախչէր։

— Քանի որ չէ փախել՝ սարսափելի ոչինչ չկայ։ Այդ ի՞նչպէս պատահեց։

— Նրան գտել են բակում, երկաթէ փոքրիկ վանդակի մօտ։ Առաւօտեան ժամը երեքին պահակները մի շրջան են անում բակում, նրանցից մէկի ոտքը գետնին մի բանի է առնում։ Երբ լոյս են բերում, տեսնում են Րիվարէզը, որ ընկած էր գգայազուրկ։ Իսկոյն իրարանցում է ընկնում ու կանչում են ինձ։ Սատայ երբ խուզը, ամբողջ վանդակը սղոցած էր, ու քաշ էր ընկած պարիսպեղէնի չերտերից հիւսած մի թոկ։ Նա ցած է իջել ու սողացել է պատի տակով։ Ստորերկրեայ անցքը տանող երկաթէ դուռը գտել են բաց։ Այս բոլորը ապացուցանում է, որ պահապանները կաշառուած են եղել։

— Բայց ի՞նչպէս է որ գտել են գետնին, երեւի պատից ընկել է ու վիրաւորուել.

— Ես էլ սկզբում այդպէս ենթադրեցի, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց բանտի բժիշկը անկման ոչ մի հետք չգտնում։ Երէկ օրապահ զինուորն ասում է որ երեկոյեան Րիվարէզ սաստիկ հիւանդ տեսք է ունեցել, եւ ընթրիք են տարել, և որ ոչինչ չէ կերել։ Բայց զառանց խօսք է, հիւանդ մարդը չի կարող վանդակներ սղոցել ու տանիքներով ման գալ։ Անհասկանալի բան է։

— Իսկ ինքն ի՞նչ է ասում

— Ինքը դեռ գիտակցութեան չէ եկել, Ձերդ Սրբազնութիւն։

— Դեռ չէ՞ եկել։

— Երբեմն մի քիչ խելքի է գալիս ու հեծում է. յետոյ նորից սկսում է զառանցանքը։

— Տարօրինակ է շատ։ Բժիշկը ի՞նչ է կարծում։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
16 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	-
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1984

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆԴ ԿԱՑՑԵՍ ԵՒ...

Միաբանները միայն զարմացան, կարդալով երէկուան չաբաթաթերթը,— «Ով որ արտասահմանէն երթալով կը մասնակցի ընտրողական կազմակերպութեանց, սահմանէն ներս չպիտի ընդունուի եւ թուրք հայրենակցութեան իրաւունքէն պիտի զրկուի»:

Էնկիւրիի որոշումն է այս, իբրեւ պատասխան կաթող. ընտրութեան առթիւ խնդրուած արտօնութեան:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (11 սեպտ.) կ'իմանանք թէ՝ արգելումը ընդհանուր է: «Ով որ երթայ եւ գործակցի, սահմանէն ներս չպիտի ընդունուի»:

Ուրիշ խօսքով, ոչ միայն Թուրքիայէն, այլ և արտասահմանէն ալ, եթէ Թրքահպատակ եկեղեցական մը կամ աշխարհական մը երթայ Էջմիածին, ընտրութեանց առթիւ, պիտի մնայ հոն, Երկրին եւ հպատակութենէ:

Պոլսոյ Քաղաք. Ժողովը այս պատասխանն ստանալէ յետոյ, անկարող համարած է ո՛ր եւ է նոր դիմում: Ուրեմն, Պոլիսը չպիտի մասնակցի կաթող. ընտրութեան:

Բարեմիտներ դիտել կու տան թէ՝ որովհետեւ ընտրութեանց առթիւ, յատուկ պատուիրակներ, միեւնոյն ատեն կղերականներու ժողով մը պիտի գումարուի, եկեղեցական բարեկարգութեան համար, անհատ կղերականները կրնան երթալ ու գալ: Բայց պայման է որ չմասնակցին կաթող. ընտրութեան:

Երկրորդական խնդիր է այս: Իրողութիւնն այն է որ, Էնկիւրի բացարձակապէս փակած է ճամբան, եւ ոչ մէկ Թրքահպատակ պիտի համարձակի ճամբայ ելլել դէպ ի Էջմիածին:

×

Մէկէ աւելի խորհրդածութիւններու տեղի կու տայ թրքական այս արգելքը:

Առաջինը եւ ամէնէն կարեւորը,— Էնկիւրի բացարձակապէս չի հանդուրժեր որ Թուրքիա մնացած Հայերը ո՛ր եւ է յարաբերութիւն ունենան արտասահմանի հետ: Ո՛ր եւ է մասնակցութիւն՝ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս եղած գործերու մէջ:

Անոնց, Թուրքիոյ Հայերուն ճակատագիրը կախուած է միայն եւ միայն քէմալականութեան բարի կամքէն:

Իրենց հանրային գործերը ներքական են միայն թրքական օրէնքներուն: Հետեւաբար, Էջմիածնի կաթողիկոսութիւնն ալ օտար հաստատութիւն մը պիտի համարեն: Մանաւանդ որ, այսօրուան Թուրքիան «լայիք» (աշխարհական) պետութիւն է, ինչպէս կը հռչակեն միշտ, ժխտելու համար Սուլթան-խալիֆաներու կողմէ փոքրամասնութեանց տրուած առանձնաշնորհները:

«Անդ (կամ աստ) կացցես եւ զլոյս մի տեսցես»...

Ահա իմաստը եղած արգարարութեան:

Թրքահպատակ ես, Թուրք ես, ամէն ինչ պիտի ստանաս Թուրքիոյ մէջ: Թուրքիոյ միջոցաւ: Միայն եւ միայն Թուրք պետութեան հպատակելով:

Ինչ որ կ'ընես Թուրքիայէն դուրս, քեզ կը դարձնէ կասկածելի: Ըլլայ իսկ՝ ծաղրանկար կաթողիկոս մը ընտրելու համար:

Կարճ խօսքով, Էնկիւրին կ'ուզէ ամբողջովին իր ափին մէջ պահել Թուրքիա մնացած հայկական համայնքը: Պատրիարքարան մը ունին արդէն, եւ կը բաւէ:

Հոգ չէ թէ, ահա տասը տարիէ ի վեր, կատարեալ կմախքի մը վերածուեր է այդ հաստատութիւնը: Այն աստիճան որ, հայկական դպրոցներու, Թաղ. խորհուրդներու, հոգաբարձութիւններու հաշիւներն անգամ՝ կառավարութիւնը կը քննէ, Տէֆթէրտարի վարչութեան միջոցաւ: (Տես այսօրուան լուրերը, Գ. էջ):

Այս կացութեան առջեւ, հետաքրքիր էինք իմանալու թէ՝ ի՞նչ կը խորհին անոնք որ վարդագոյն յոյսեր դրած են Հայաստանի «բարեխնամ» կառավարութեան վրայ...

Մեր գիտցածն այն է որ, Պոլիսը մասնակցի թէ ոչ, արտասահմանէն երեսուն պատգամաւոր երթայ թէ տասնըհինգ, Երեւան կատարել պիտի տայ «ընտրութիւնը», շուք մը, կատարեալ խամաճիկ մը նստեցնելու համար Էջմիածնի մէջ: Եւ, անոր միջոցաւ, չարունակելու համար դաղութներու կազմալուծման աշխատանքը:

Պարզ է որ, երկու սիրակցորդ զինակիցները, Մոսկուա եւ Էնկիւրի ձեռք ձեռքի տուած են, կարելի եղածին չափ զաւեշտի վերածելու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութիւնը:

Անշուշտ երկուքն ալ՝ նկատի առնելով հայ ժողովուրդին գերագոյն շահերը...

×

Առ այժմ ձգելով ուրիշ խորհրդածութիւններ, միայն այս պարագան բաւական է, որպէս զի սթափին բոլոր քնացողները:

Եւ հասկնան, վերջապէս, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս չէ որ պիտի ընտրուի նոյեմբեր 10ին, այլ պաշտօնապէս ալ — եւ արտասահմանի մեղսակցութեամբ — պիտի նուիրագործուին Էջմիածնի գլխուն սարքուած խաղերը:

Աւելի քան երբեք վերապահ, մենք պիտի բաւականանանք միայն արձանագրելով օրուան անցուդարձը, եւ ուշադրութեան յանձնելով լարուած դաւը:

Թող «ընտրութեան» մասնակցին եւ արդիւնքը վայելեն անոնք որ, չափազանց խանդավառուած Երեւանի չինովնիկներուն շնո՞րհէն, բառ չեն գտներ շնորհակալութիւն յայտնելու եւ անոնց իմաստութեան փառքը երգելու համար:

— «Կաթողիկոս չենք ուզեր» — կը մռնչեն Երեւանի անաստուածները:

— «Կաթողիկոս կ'ուզենք» — կ'աղաղակեն արտասահմանի «Հայաստանցի»ները:

Շնորհիւ սարքուած դաւադրութեան, մենք վստահ ենք որ երկուքն ալ իրենց մուրազին կը հասնին եւ... կ'ողջագուրուին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲՈՌ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ, դերասան Մարութեան Փարիզի մէկ բեմին վրայ կը ներկայացնէ *Բոռը*, զոր իրբեւ թերթօն կու տանք մեր թերթով ամիսէ ի վեր:

Մեր ընթերցողները սիրեցին այս վէպը: Գիտենք թէ աւելի պիտի սիրեն զանոնք, որ, Փարիզի մէջ, առիթը պիտի ունենան տեսնելու կենդանի պատկերի մը նման: Կայ նաեւ երկրորդ պատճառ մը, որ սիրելի կը դարձնէ զայն, — ներշնչումը յեղափոխական ոգիին, որ կը հսկէ մեր մէջ, ի խնդիր ազատագրութեան այն հայրենիքին, որ մերն է եւ մերը պիտի մնայ, որքան ալ դաւաճանէ աշխարհը մեզի դէմ:

Վերջապէս կայ նաեւ երրո՛րդ պատճառ մը՝ սիրելու *Բոռի* ներկայացումը, — ազգային բեմն ամուր պահելու ճիգը, զոր ցոյց կու տայ համակրելի դերասանը, Մարութեան, իր առօրեայ աշխատանքէն դուրս՝ գիշերներ անքուն անցընելով փորձերու, հոս կամ հոն ներկայացումներ կազմելու համար անընդհատ:

Դեռ աւելին, դերասան Մարութեան ոչ միայն աշխատած է բեմ հանել հայ եւ օտար խաղեր, այլ եւ ինք թատերգութիւններ է գրած ու բեմադրած, առնելով մեր նոր օրերու պատմութենէն:

Երկու-երեք տարի է, կը շրջի Յունաստանի գաւառներուն մէջ, յանպատրաստից բեմեր կը պատրաստէ ուր որ ափ մը Հայեր կան, կը խանդավառէ զանոնք հայերէն լեզուին քերթութեամբ, հայրենի երկրին անցեալով, յեղափոխական չմոռցուելիք մեր դրուագներով:

Ուծացման դէմ պայքա՞ր, — բայց ահա երաշալի ճիգ մը, զոր կ'արժէր դնել հաւաքական կազմակերպութեան մը ուսերուն: Ո՛չ, մեր Փարիզի դերասանները, — ինչպէս Փարիզի մեր բոլոր *քաջեր – քուներ*, մտաւորականն փառասիրականները, — կը յօժարի՞ն միթէ, փոխանակ *քաֆէ – քլէմի* մը շուրջ իրարու միս ուտելու, խորհրդակցիլ շրջուն խումբ մը կազմելու, գաւառները այցելելու, հայերէն լեզո՞ւ տանելու մեր գաղթական գիւղ ու ցան բնակարաններուն, որոնք կարօտ կը քաշեն հայերէն խօսքին:

Մինա՛կը, դերասան Մարութեանն է, որ կապուեցաւ գաւառին, հայ գիւղացիին ու աշխատաւորին: Գաւառին սիրուած երգչն է ան, որ ահա Փարիզ է եկեր, օտար բանիրով շլացած մեր աչքերուն հայրենի լոյս բերել:

Երթա՛նք, ուրեմն, ծափահարել յեղափոխական Արթիւր Րիվարէցը:

ԱՍՈՂԻԿ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

— :•: —

Լիոնէն չորս հազար առեւտրականներ, որոնք անդամ են վաճառականներու դաշնակցային միութեան, երէկ, հինգշաբթի, բափօր կազմելով գացին Նահանգապետութեան եւ ոստիկանութեան շէնքերուն առջեւ: Իրենց պահանջներն են, — տուրքերու հաւասարութիւն, պետական ծախքերու կրճատում, վերաքննութիւն արտօնագիրներու եւ առեւտրական վարձքերու:

Կառավարութիւնը արտօնած էր ցոյցը, պայմանաւ որ կարգ կանոնը չխանգարուի:

⁂ Կառավարութիւնը սկսաւ հանգստեան կոչել բազմաթիւ պաշտօնեաներ, համաձայն վերջերս տրուած դրոշման մը: Ամէնէն առաջ կ'արձակուին այն պաշտօնեաները որոնց տարիքի սահմանը լրացած է (60 տարի՝ նստակեաց, 55 տարի՝ գործօն ծառայութիւն): Յետոյ կուգան անոնք որ սեպտ. 30ին կը լրացնեն 63 տարեկանը եւ ունին երեսէն պակաս զաւակ, կամ 65ը, երբ ունին երեք եւ աւելի զաւակներ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՄՏԱՀՈԳ

„Ամէնէն հրատապ խնդիրը "տըվիզ„ն է„

Վերջին թղթաբերով հասած «Միլլիյէթ»ը (10 սեպտ.) իր առաջին էջին վրայ եւ շրջանակի մէջ առնուած գրութեամբ մը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— Տնտեսական գործավարութեան մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը, օրուան ամէնէն կարեւոր խնդիրն է: Ամէն մարդ, աչք սկանջ կտրած, մեր տնտեսական քաղաքականութեան կը հետեւի: Մէջտեղը շատ մը գանգատներ կան, ճարտարագործներուն գանգատը, վաճառականներուն գանգատը...: Բնական է թէ կարելի չէ բոլորին ալ գոհացում տալ: Եւ այս դժուարութիւնը ոչ բարեկացակամութեան պակասէն առաջ կուգայ, ոչ ալ եղած գանգատները անիրաւ նկատուելէն: Եղածը՝ կարելիութեան եւ անկարելիութեան հարց մըն է: Ամէնէն ճիշդ ընթացքն է՝ մեր փափաքներն ու պահանջները չափել այն կարելիութիւններով զորս ունի կառավարութիւնը:

Երկրին համար ամէնէն կարեւոր գործը՝ օտար դրամի (տըվիզ) խնդրին լուծումն է: Ունինք կարգ մը պէտքեր եւ պարտքեր, զորս գոհացնելու համար օտար դրամի կը կարօտինք: Պէտքին բաւելու չափ օտար դրամ գտնել, — ահա օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրը: Որովհետեւ, պետական հաւասարակշռութիւնը եւ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը վերջ ի վերջոյ կախուած են թրքական դրամին հաստատուն արժէք մը ունենալէն:

Գործին լաւ կողմը այն է որ, այս շրջանը արտածման եղանակ է: Սկսանք ապրանք ծախել եւ անոնց փոխարժէքը, իբրեւ օտար դրամ, հետզհետէ կ'ըլլայ դրամատան կը յանձնուի: Ծախուած ապրանքներուն մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն կաղիններ եւ ծխախոտը:

Գործին գէշ կողմն ալ կայ: Անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, այս տարի շատ ինկած են մեր ապրանքներուն գիները: Այնպէս որ անցեալ տարուան չափ ապրանք պիտի ծախենք, բայց նոյն չափով օտար դրամ չպիտի գայ երկիրը:

Այս բացը ի՞նչպէս պիտի գոցուի: Ահա խնդիրը որ կը զբաղեցնէ կառավարութիւնը եւ կը մղէ զայն կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու: Պարտաւորութեան կարելի չէ դիմադրել. միայն ուշադրութիւն պիտի դարձնենք որ ձեռք առնուելիք միջոցները սխալ չըլլան: Նոր բան մը հիմնած ատեն, ուշադրութիւն ընելու է որ հինը չքանդենք:

ԷՆԿԻՒՐԻ, 11 Սեպտ.— Կառավարութիւնը իրեն հիմնական պարտականութիւն կը սեպէ ձեռք առնել այնպիսի միջոցներ, որոնք փարատեն հրապարակին վարանումը եւ ապահովեն կայունութիւնը (խաթիզրայ):

Այն համոզումը կը տիրէ թէ առենը եկած է վերջ տալու այլ եւս սա դրութեան, որով դրամագլուխները ափարթըմանի չէնութեան կը յատկացուին եւ այսպէս հողին մէջ կը թաղուին: Մօտերս կարգ մը որոշումներ պիտի տրուին այս մասին:

ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Բոլոր մարզական եւ մարտական կազմակերպութիւնները պետութեան դրօշին տակ

Գերմանիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Հինտէնպուրկ հետեւեալ հրամանագիրը ուղղեց Ներքին Նախարարին.

— «Գերման երիտասարդութիւնը մեր ժողովուրդին ապագան է: Երիտասարդութեան ֆիզիքական զարգացումը, անոր դաստիարակութիւնը՝ կարգապահութեան, ընկերականութեան եւ անձնուիրութեան ոգիով՝ առաքելութիւններ են զորս պարտաւոր է ստանձնել պետութիւնը: Այդ պարտականութեան գործադրութիւնը կարելի է իշխանութեան գործակցութիւնը հաստատելով այն բոլոր այլազան ընկերակցութեանց հետ որոնք արդէն աշխատած են երիտասարդութեան դաստիարակութեան գործին համար եւ որոնց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ: Հասարակաց եւ կեդրոնացեալ աշխատանքներու մէջ համախմբելու համար այն բոլոր ուժերը որոնց սրտին մօտ է գերման երիտասարդութեան դաստիարակութիւնը, այս հրամանագրով կը հաստատեմ վարչական խորհուրդ մը, որ պիտի զբաղի յատկապէս այս գործով: Այդ խորհուրդին նախագահ կ'անուանեմ Ներքին նախարարը, իսկ վարչական նախագահ՝ նախկին զօրավար Շթուլփնակէլը: Կը յանձնարարեմ Ներքին նախարարին՝ իբրեւ այդ վարչութեան անդամ նշանակել կարող անձեր որ կրնան իմ հաւանութեանս ենթարկել նոր կանոնագիրը եւ ձեռք առնել բոլոր միջոցները, ի կատար ածելու համար այս հրամանագիրը, միւս շահակից նախարարներուն հետ»:

Հրամանագիրը ստորագրած են նաեւ վարչապետը եւ Ներքին Նախարարը:

Այսպէս ուրեմն, Գերմանիոյ ամբողջ կազմակերպուած երիտասարդութիւնը, կայսերական դրօշակիրներէն, պողպատեայ սաղաւարտներէն մինչեւ հիթլէրականները, պիտի ենթարկուի նոր վարչութեան, միօրինակ դաստիարակութիւն ստանալու եւ պետութեան դրօշին տակ գործելու համար: Ընդարձակ մարզադաշտեր պիտի դրուին երիտասարդներու տրամադրութեան տակ, Գերմանիոյ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ: Այդ մարզադաշտերէն իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ պատսպարել հարիւրէն մինչեւ 250 երիտասարդներ, որոնք իրենց մարզանքի շրջանին պիտի ապրին պետութեան ծախքով: Նոյնպէս իրենց երթեւեկի ծախքը պիտի վճարուի պետութեան կողմէ: Իւրաքանչիւր մարզանքի շրջան երեք շաբաթ պիտի տեւէ, եւ մասնաւորապէս զաշտային մարզանքներէ պիտի բաղկանայ: Զանազան մարզադաշտերու մէջ, երիտասարդները չպիտի համախմբուին համաձայն իրենց քաղաքական զաւանանքներուն, այլ ամէնէն այլազան կազմակերպութեանց անդամները մարզանքներ պիտի կատարեն կողք կողքի: Երեք շաբաթուան շրջանին, երիտասարդներուն պիտի արգիլուի հագնիլ իրենց կուսակցութեանց համազգեստը կամ գործածել անոնց խորհրդանշանները:

Հինտէնպուրկի այս կարգադրութիւնը ամենամեծ հետաքրքրութիւնը շարժած է Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Նախկին նախարար Գրոնէրի ծրագիրն է որ կ'իրականանայ այսպէս: Բաց ի համայնավարներէն, բոլոր մարտական եւ մարզական ընկերակցութիւնները կրնան մասնակցիլ այս նոր կազմակերպութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԵՐԸ...

— :•: —

Հալէպի «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ.

Հանրապետութեան խոհրդական մասնաւոր որոշումներով հաստատուեց Փարիզի ընկերութեան եւ Տրիպոլսոյ ու Աէֆարի ժողովուրդին միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, որմէ վերջ ընկերութիւնը սկսաւ աշխատելէն գործի: Այժմ գործաւորներու եւ պաշտօնեաներու հետ համաձայնագիրներ կը կնքէ: Սակայն Տրիպոլիսցիները տեսան որ ընկերութիւնը չի յարգեր իր կնքած համաձայնութեան տրամադրութիւնները եւ իր խոստումները, եւ գործաւորներուն մեծամասնութիւնը Հայերէն ու օտարներէն կ'առնէ: Տրիպոլսոյ երիտասարդութիւնը սկսաւ բողոքներ կազմակերպել եւ հեռագիրներ ղրկել կառավարութեան, պահանջելով որ տեղացիներուն նախապատուութիւն տրուի:

Տրիպոլսոյ երեւելիներէն եւ երիտասարդներէն կազմուած պատուիրակութիւն մը դիմում կատարած է արդէն Մուհաֆըզին եւ պատուիրակին, պահանջելով որ փոխանակ Հայեր աշխատցնելու, տեղացիներու տրուի նախապատուութիւնը:

ԹՈՒՐՔ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱ Կ'ԱՊԱՍՏԱՆԻՆ

—)(o)(—

Նոյն թերթը 3 սեպտ.ի թիւով կը գրէ.—

Ցանախ գրած ենք Թուրքիոյ մէջ տիրող տնտեսական ծանր տագնապի մասին: Այդ պատճառաւ կանոնաւոր բանակներու զինուորները խումբ խումբ փախուստի կը դիմեն եւ կ'երթան օտար սահմաններ: Շատեր կուգան մեր սահմանները եւ իրենց ինքնութիւնը անյայտացնելով գործի կը լծուին:

Քանի մը օր առաջ, Պիւէֆիէյաի մէջ անծանօթ մարդ մը տեսնուած է: Ժանտարմաներ կասկածելով քննութեան ենթարկած են զայն: Իր մօտ գտնուող թուղթերէն յայտնի եղած է որ ան էմին Մուլլա Ահմէտ կը կոչուի եւ թրքական բանակի մէջ զինուոր է: Ան խոստովանած է որ ինք փախած է զինուորութենէ անօթի մնալու համար:

Ժանտարմաները խնդոյն զայն Պէյրութ ղրկած եւ յանձնած են Ընդհ. Ապահովութեան: Կ'ըսուի թէ Ընդհ. Ապահովութիւնը սկսած է բանակցիլ թրքական կառավարութեան հետ, այս փախստականը յանձնելու համար:

Սուրիական եւ լիբանանեան կառավարութեանց եւ Ընդհ. Ապահովութեան պաշտօնատան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս օրերս մեր երկրին մէջ վխտացող բազմաթիւ կասկածելի թուրք փախստականներուն վրայ, որոնք քաղաքական էնթրիկի մը լծուած են.

ԱՅՍ ԱԼ ՏԵՍԱՆ...

— :•: —

Ամերիկացիները սիրահար են նորութեան.

Կինեռուն արգիլուած ըլլալով ներկայ ըլլալ մահապատիժներու գործադրութեան, երիտասարդ ամերիկուհի մը առջի օր կը ծպտուի իբրեւ էրիկ մարդ եւ իբրեւ թղթակից, եւ ներկայ կ'ըլլայ Կորկուլովի գլխատման: Նախապէս ներկայացած էր այնպէս ինչպէս որ է, — իբրեւ կին: Մամուլի տոմսակը եւ ուրիշ թուղթեր ներկայացուց ոստիկանութեան, բայց անօգուտ:

Այն ատեն, պանդոկ դարձաւ եւ փոխանակ անկողին մտնելու, էրիկ մարդու պէս հագուեցաւ եւ նորէն գնաց Պուլվառ Առակօ, ուր պիտի կատարուէր գլխատումը: Եւ յաջողեցաւ դիրք բռնել եւ տեսնել Կորկուլովի գլուխին անկումը:

Հիմա կը մնայ որ օրիորդը իր տպաւորութիւնները գրէ: Առաջին առթիւ ըսեր է.

— Գլխատման գաղափարը ինքնին աւելի ահաւոր է քան բուն գլխատումը:

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻՆ ԴԷՄ

2.— ՌՈՒՍԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Հայերիս մնում է վաղօրօք օգտուտ քաղել իւրեանց դրութիւնից։

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

«Ամբողջ ժամանակ պայքար մը՝ որ Ռուսիան (*)... [illegible]

[illegible]

(*) Վերջերս ձեռքս ինկաւ Victor Bérard-ի մէկ գիրքը, La Révolte de l'Asie, որ կատայ ամբողջ պատմութիւնը ռուսական գործելուն ի խնդիր ծովու։ Կ'արժէ կարդալ այս շատ լաւ պատրաստուած գիրքը, որմէ քաղուածքներ կատարած էր, որքան կը յիշեմ, Զինադադարին, «Ճակատամարտ» օրաթերթը՝ տալու համար պայքարը արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ։

[illegible]

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կը վերջանա՞յ ճգնաժամը

[illegible]

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՑՈՒՑԱԾԱՌԷՍ

ՀԱՅ ԱՐԵԱՆ ՀԵՏՔ ԿԱՅ

— :-: —

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

I

[illegible]

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նոր ցոյցեր եւ ձերբակալութիւններ

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք Սուրիոյ վերջին դէպքերուն առաջին լուրերը։

Ստորեւ՝ վերջին տեղեկութիւնները. զորս կը քաղենք սեպտ. 6ի եւ 7ի թերթերէն.—

Ալէբպէն գրեն. «Դամասկոսի երիտասարդներու ստորագրութեամբ թռուցիկներ ցրուած են, որով կ'ըսուի թէ ազգայնական վարիչ Հանանօ պէյ սրտնեղած վիրաւորուած է եւ այդ մահափորձին հեղինակներն են Սուպհի պէյ Պէրէքէթ եւ Շաքիր Նէյմէթ պէյ։ Քաղաքիս ժողովուրդը կը հրաւիրէ խաղաղ եւ ցոյցի։ Նմանապէս էմէվի մզկիթի կը հրաւիրուի ժողովուրդը մեծ ցոյց ընելու համար.

Յաջորդ օր, առտու վրայ ամբողջ քաղաքը մնաց գոց։ Ոստիկաններ խիստ զօրքերով պատեցան փողոցներու մէջ։ Մինչեւ կէս օր որ եւ է դէպք տեղի չունեցաւ։ Ազգայնական վարիչներ Ֆախրի պէյ Պարուտիի տան մէջ ժողով մը ունեցան եւ դէպքերը քննելէ վերջ, բողոքի յուշագիր մը պատրաստեցին եւ յանձնեցին կառավարութեան պետին։ Ազգայնական երեսփոխաններ այդ բողոքագրով կը պահանջեն վերջ տալ Հիւս. Սուրիոյ մէջ եղած ձերբակալութեանց եւ շուտափոյթ երեւան հանել Իպրահիմ պէյ Հանանոյի դէմ կատարուած մահափորձի հեղինակները։

Զարս ազգայնական երեսփոխաններ, Ֆախրի պէյ Պարուտի, Աֆիֆ պէյ Սոլհ, Իհսան պէյ Շէրիֆ եւ Ջէքի Խաթիպ Հալէպ մեկնեցան ցաւակցութիւն յայտնելու համար Իպրահիմ պէյ Հանանոյին։

Կէս օրուան նամազին, էմէվի մզկիթին մէջ ճառեր խօսեցան, որմէ վերջ ժողովուրդը ցուցարարներու պէս թափօրով դուրս ելաւ, սակայն ոստիկաններ ուղեցին ցրուել, որու հետեւանքով բախումներ տեղի ունեցան ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ։ Եղան քանի մը վիրաւորներ եւ ձերբակալուածներ։

∴ Դամասկոսի ազգայնական երեսփոխան Ջէքի պէյ Խաթիպ, Հալէպի վերջին դէպքերուն առթիւ, հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է մարզպանութեան.—

«Սուրիոյ ժողովուրդին անունով կը բողոքեմ ժողովուրդի ազատութիւնը ճնշելու նպատակով եղած ձեռնարկներուն համար, որ կատարուած են իրենց տուներուն, մամուլին եւ արժանապատուութեան դէմ, մանաւանդ Սուրիոյ երկրորդ մայրաքաղաքին՝ Հալէպի մէջ։ Հոն օտար գաղտաքաններ քաղաքականութեան զործիք կը ծառայեն եւ հայրենասէր վարիչներու վրայ ճնշում կը բանեցնեն։ Այս ձեռնարկները սահմանադրութեան եւ օրէնքին հակառակ են։ Սուրիական խնդիրը այս կերպով չի լուծուիր։ Ազատութեան եւ անկախութեան ճանապարհով միայն կարելի է այդ լուծումը»

∴ Հալէպի թղթակիցը կը գրէ.—

Յարաբ առաւօտ 50 հոգիէ բաղկացած ցուցարարներու խումբ մը յարձակում գործեց բացուած խանութներու վրայ եւ կոտրելէ ու կողոպտելէ վերջ անոնց պարունակութիւնը, գնդակներ պարպեց։ Ժողովուրդի եւ ցուցարարներու միջեւ կարգ մը կռիւներ տեղի ունեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան։

∴ Հալէպի շուկաներուն մեծ մասը անսակարկօրէն կը մնան փակ եւ ամէն գործ կանգ առած է։ Խումբ մը խառնակիչներ, զինուած ատրճանակներով եւ դաշոյններով կը շրջին եւ բացուած խանութներու տէրերուն կը սպառնան, ծակոյն փակելու համար իրենց խանութները

Իսպառական այծերու հոտեր Սեւ Ծովէն կը տանէին Պոլիս, որոնց ընկերացող հայ հովիւը Ղալաթիոյ քարափին վրայ տեղն ու տեղը Թօփհանէ կ'ըլլար հողաներու կազմէ։ Նորէն ուրիշ երկու հայ հովիւներ էին որ իրենց հօտին ականներուն մէջ առած այս այծերուն կ'ընկերանային եւ երկու ամսուան տաժանելի ճամբորդութիւնէ մը ետքը, զանոնք կը հասցնէին Հարաւային Ափրիկէ։ Հարաւային Ափրիկէի Միութեան Նիւբերի Թիֆթիկի այծերու միլիոնաւոր հօտերուն մէջ Հայու արեան կայ։

Սըր Ֆիլիպ Քըրրիի զերեզմանը պատող փուշերը կարծես կ'աղաղակեն.—

— Ալեք յանցանաց զիս ալեկոծեն եւ մեղք իմ բազում զիս յանդիմանեն...:

ՍԵԴՐՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գազ իւղ Մազամ թաղին մէջ Քեամիլ Ֆընտըքեանի եւ Աթալլա էլ Հաճ Իսմայիլ զէնքի ուժով իրենց թաղի բոլոր խանութները փակել տուին. Մասնաւոր Ալի Թէշօ չուզեց ենթարկուիլ եւ բաց պահեց իր խանութը։ Սակայն խառնակիչները եկան եւ ծեծով ու փայտով զացել տուին։

Կարգ մը մազազիներ կ'ուզէին մարթել իրենց ոչխարները։ Քաղաքապետութեան ոստիկան Սուպհի Շըրպաճէ, սակայն, զանոնք արգիլած է մորթել եւ յանդիմանած որ անոնք չեն հետեւիր իրենց ընկերներուն։ Մսագործները օտար հարցաքննիչ դատաւորին հաղորդած են այս պարագան։ Իսկոյն հրաման տրուած է անոր ձերբակալման։ Սուպհի Շըրպաճէ այժմ յանձնուած է դատարան եւ ընդհ. դատախազը պահանջած է անոր երկու տարուան բանտարկութիւնը։

∴ Հալէպի ազգայնական շրջանակները դիմում կատարելով խնդրած են որ վերջերս ձերբակալուողները դրամական երաշխաւորութեամբ առժամաբար ազատ արձակուին։

Այս խնդրանքը բացարձակապէս մերժուած է։

∴ Կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց Իպրահիմ պէյ Հանանոյի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ.—

«Սեպտ. 2ին, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Նիապի Իպն Սախա աղա էլ Քուսա, պզտիկ ատրճանակով մը երեք գնդակներ պարպեց Իպրահիմ Հանանոյի վրայ։ Այս վերջինը Ալէքսանտրէթի Սանճագին պատկանող Քուսա գիւղին մէջ իր ինքնաշարժը կը նստէր այդ միջոցին, Հալէպ դառնալու համար։ Ոճրագործը իսկոյն ձի մը նստելով կը փախչի։ Կը հասկցուի որ այս ոճրափորձը զուտ անձնական պատճառներու արդիւնք է։ Հինէն ի վեր Հանանոյի եւ Քուսա բնակիչներուն միջեւ վէճ կար, որովհետեւ Հանանօ Քուսա բնակիչներուն պատկանող Համաա գիւղէն կարգ մը հողեր բռնագրաւած էր։ Նիապի շարունակ կը բողոքէր Հանանոյին այս խնդրի առթիւ. Գնդակ մը Հանանոյի ասքը թեթեւօրէն վիրաւորեց։ Մեկնելէն վերջ գնդակը հանուեցաւ եւ Հանանօ վերադարձաւ իր տունը»։

Սակայն ազգայնական վարիչի բարեկամները կը կարծեն թէ մահափորձը եղածը, կազմակերպուած իր քաղաքական հակառակորդներուն կողմէ։

∴ «Էլիֆ Պաա» կը գրէ.—

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Հալէպ աքսորած էր Թուրք Սամբի փաշան։ Ան Հալէպ հաստատուեցաւ եւ Բաքքայի մէջ հողեր գնեց։ Սամբի փաշայի մահէն վերջ Համիտիյէ աշիրէթի էմիրներէն Հաչիմ գրաւեց այդ հողերը։ Պատերազմէն երեք տարի վերջ, նախարար Խալիլ պէյ Սամբի փաշայի տղան, դատ բացաւ էմիր Հաշիմի դէմ օտար դատարաններու առջեւ։ Դատարանը վճռեց որ վերադարձուին հողերը եւ բաց ի այդ 3000 ոսկիի հատուցում տրուի։ Էմիրը չընդունեց այս վճիռը։

Անցի օր, Խալիլ պէյ հանգի զործողութիւնները կատարել տալու համար գացած էր այդ կողմերը։ Էմիրի ծառաներէն մէկը երեք գնդակ պարպեց եւ սպաննեց Թուրք նախարարը։

Թուրք հիւպատոսը այս ոճրին շատ մեծ կարեւորութիւն տուած եւ խստիւ բողոքած է մարզպանութեան։

∴ Բէհաէն փաստաբան Պասրի էլ Մուֆթիէն հետեւեալ հեռագիրը հասած է բանտ զանուող Ճէմիլ պէյ Իպրահիմ փաշայէն —

«Աստուած ձեզի հետ է. բանտարկեալները պիտի տեսնեն իրենց վախճանը»։

Այս հեռագիրը առած է Ճէմիլ պէյի եղբօր որդին Մունիր որ հարկահաւաքման ծիւղի մէջ պաշտօնեայ է։ Մունիր հեռագիրը կը նետէ բանտի պատուհանէն եւ բանտարկեալներու մէկէն կը խնդրէ որ յանձնեն Ճէմիլ պէյին։ Բանտապետը կը տեղեկանայ եւ հեռագիրը առնելով կը յանձնէ հարցաքննիչ դատաւորին, որ, իսկոյն ձերբակալման հրամանագիր կը ստորագրէ Մունիրի համար։

∴ Էմէվի մեծ մզկիթին մէջ, խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ գտնուեցաւ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի առողջութեան համար մեւլուտ կարդալու համար։ Դամասկոսի երեսփոխան եւ ազգայնական վարիչ Ֆախրի պէյ Պարուտի ճառ մը խօսեցաւ մզկիթին մէջ։

Ժողովուրդը, մզկիթէն դուրս ելլելէ վերջ, Խան Խըրտօլ թաղին մէջ, Մանուկ Ալաաճեան անուն Հայու մը փուռը բաց տեսաւ եւ հրամայեց իսկոյն փակել։ Մանուկ չի համակերպիր։ Անոր վրայ ցուցարարներէն մէկը կը քաշէ դաշոյնը եւ կը յարձակի Մանուկի վրայ։ Դանակի հարուածներէն ծանրօրէն կը վիրաւորուի Մանուկ.

∴ «Էլիֆ Պաա» թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Գրած էի որ Հիւս. Սուրիոյ երեսփոխաններու Պլօքը մեծ ժողով մը պիտի ունենայ։ Սոյդ տեղէ մը իմացայ որ այդ ժողովը գումարուեցաւ Անտիոքի մէջ։ Երեսփոխաններ շրջականերէ հասան Հալէպ եւ Շաքիր Նիյմէթ պէյի տան մէջ հաւաքոյթ մը ունեցան։ Հետեւեալ օրը Անտիոք մեկնեցան, ուրկէ զացին Այն Ճամուսա եւ հիւրը եղան Մուսթաֆա աղա Քըրէյրիին։ Հոն գումարեցին իրենց ժողովը Մուսթաֆա աղայի ապարանքին մէջ, նախագահութեամբ Սուպհի պէյ Պէրէքէթի։ Շաքիր Նիյմէթ պէյ ճառ մը խօսեցաւ ներկայ կացութեան շուրջ, որմէ վերջ ընտրեցին յանձնախումբ մը, զործադրելու համար ժողովի տուած որոշումները, որոնք կատարելապէս զաղտնի կը պահուին։

Ժողովի տուած որոշումներուն մէկ օրինակը ղրկուած է Հանրապետութեան նախագահին եւ ուրիշ օրինակ մըն ալ վարչապետին.

∴ Անցած շաբաթ Պէյրութէն Հալէպ հասած են համայնավար գործիչներ երաւադրութեան տղեթէօր Պ. Անթուան Քօզէֆ էլ Հաճ, Ջէքի Աֆիոնի եւ Եալիտ Պէկթաչ։ Սակայն բնդհանուր Ապահովութիւնը լուր առած ըլլալով, շաբաթ առաւօտ հեռացուցած է Աֆիոնին եւ միւսներուն ալ հրահանգած է իսկոյն մեկնիլ Հալէպէն։

Կը կարծուի որ ատրող խռովութիւններէն օգտուելով, անոնք նպատակ ունին դաւադրութիւններ պատրաստել Հալէպի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Այտընի Թուզի Համագործակցականը

— :-: —

Այտընէն կը գրեն.— Յեղուրս Թուրք արտադրողներու համագործակցականը կեդրոնական ընդօրինակութիւն մը ըլլալէ աւելի, պահանջէն ծնունդ առած հաստատութիւն մըն է։ 1911ին, Իզմիրի բոլոր արտածողներուն միջեւ կազմուած Fig Pakers անունով թրըսթը միակ գնորդն էր ու, հակառակ եղած պահանջին, ալ թէ հրապարակի համաձայն կը գնէր, այլ՝ իր պարտադրած գինով։ Փրկուելու համար այս վիճակէն, իրբեւ առաջին ձեռնարկ, Այտընի մէջ թուզի զործով զբաղողներու միջեւ ծնաւ կազմակերպութեան մը զաղափարը։ Նոյն տարին, սակայն, Այտընի մէջ ծնունդ առնող եւ տասը հազար ոսկի դրամագլուխ ունեցող «Այտընի Թուզի Հավանութիւն Անանուն Ընկերութիւնը» շուտով ճնշուած էր Fig Pakersի միլիոններուն առջեւ։

Արտադրողները, աւելի վերջ, մտածեցին կոթնիլ Երկրագործական Դրամատան։ Այն ատենուան Պոլսոյ կառավարութեան դիմում ըրին։ Գետական Խորհուրդի նախագահը յանձնարարեր է կազմել «Արտադրողներու Ընկերութիւն» մը։

Այդ շրջանին, սակայն, Թուրքիոյ մէջ չէին գիտեր թէ ինչպէս կը կազմուի նման Ընկերութիւն մը։ Պատուիրակութիւն մը կ'ուղարկուի Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Հունգարիա։ Ահա այդ պատուիրակութիւնն է որ Այտընի համագործակցականի առաջին կանոնագիրը պատրաստած է։

1914ին, Էճզիս-Իպէքլէփին մէջ, համագործակցականը յանձնակատարութեամբ գործի սկսած է եւ յաջողած է Թուրք արտադրողներուն գինի փոփոխումներ ընել տալ։ Զինադադարին, Այտընը գրաւուած ըլլալուն, արտադրողները զաղթեցին եւ գործը մնաց երեսի վրայ։

1925ին կրկին գործին ձեռնարկուեցաւ։ Այս անգամ ուզեցին ուղղակի արտաքին շուկային մէջ վաճառել։ Պահանջի եւ մատուցումի անհամաչափութիւնն ու երկրագործին անկազմակերպ ըլլալը Իզմիրի շուկային վրայ, տանն տանն, հազարաւոր պարկ ապրանքի կուտակումին պատճառ եղած եւ գիները անկումի ենթարկած են։ Արտադրողները դիմած են կառավարութեան՝ ներքին գէտի Իզմիր թուզ ղրկելու պահանջը ներկայացնելով։ 1925էն ասդին, եթէ նման անպատեհութիւններ չեն եղած, ատիկա կը պարտինք համագործակցականին։ Ան ալ միայն իր անդամներուն այլ եւ դուրսի արտադրողներուն ալ օգտակար է։

Շիմառութիւն..

Սամսոնէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի. Սամսոնի թաղապետութիւնը իր եկամուտին կրկնապատիկը եղող պարտք մը տակ է։ Առաւօտեան տարիներուն եւ թաղապետական Էկամուտին՝ այսօրուան բաղդատմամբ՝ աւելի եղած ատեն գոյացած պարտքերը կարելի էր հատուցանել, եթէ նախկին եկամուտը շարունակական ըլլար, բայց, տագնապը հասնելու, կացութիւնը փոխուեցաւ։ Թաղապետութեան պարտականութիւնները չխանգարելու պայմանաւ՝ անոր պարտքերը վճարել անկարելի բան է։ Իր ներկայ պայմաններուն մէջ, պարտքերու հատուցման համար, հազիւ 70-80 ոսկի կրնայ յատկացնել պիւտճէին մէջ. մինչդեռ ատիկա իր պարտքերուն տոկոսն իսկ չի բաւեր...։ Ահա խնդրին բարդութիւնն ալ աստ է՝ առաջ կուգայ։ Թաղապետութենէն պահանջ ունեցող հաստատութիւնները՝ համաձայն իրենց պահանջած գումարի մեծութեան՝ հետեւեալներն են,— Իլմաք պանքասը, Պէրկման ընկերութիւնը, Ռոմբէլ ընկերութիւնը։ Պէրկման ընկերութիւնը Սամսոնի ելեկտրականութիւնը զետեղած է։ Ու պահանջատէր է։ Ռոմբէլ ընկերութիւնն ալ ջուրը ապահոված է։

Կալուածական Դրամատունը այս գործերուն համար արտածումներ ընելուն, պահանջող եղած է։ Մինչեւ ցարդ, պահանջատէրերուն եւ թաղապետութեան միջեւ վճարման ձեւի մը շուրջ համաձայնութիւն չէ գոյացած։ Կալուածական Դրամատունը, չհարենալով սպասել, մէկ կողմէ Թաղապետութեան եւ միւս կողմէ Պէրկմանի դէմ օրինական զործողութեան ձեռնարկած է։ Մինչ Պէրկման Ընկերութիւնը ելեկտրականութեան եւ թաղապետութեան հարկերուն ձեռք դրած է, Կալուածական Դրամատունն ալ գրաւի դրուած թաղապետական կալուածները եւ թաղապետական շէնքը աճուրդի դրած եւ սուղ-աժան կրկին ինք գնած է։

Պէրկման Ընկերութիւնը օտար ըլլալուն, անոր ընթացքը ազդած չէ Սամսոնցիներուն։ Բայց, Կալուածական Դրամատան ընթացքը շատ գէշ ազդած է։

Ներքին զործոց Շիւքրի Քայա պէյ երբ Սամսոն կը գտնուէր, այս կարեւոր խնդրով անձամբ զբաղեցաւ։ Իր խառնումը թէ՝ Դրամատունն ու Թաղապետութիւնը հաշտեցողութեան մը պիտի բերէ, Սամսոնցիներուն տխուր դէմքերը ժպտեցուց։ Անոր վրայ, Թաղապետութիւնը վերջնապէս պատրաստեց վճարման ձեւ մը։ Թաղապետութիւնը անմիջապէս Դրամատան պիտի վճարէ իր շէնքին ծախուած գինը, 70 հազար ոսկի։ Պիտի վճարէ, նաեւ, Յօգնել պարտքին մինչեւ այժմու տոկոսները։

Թաղապետութիւնը կը պահանջէ յետ այսու տոկոս չզանձել եւ կը համաձայնի ամէն ամիս հաւասար վճարումներով տասը տարիէն վճարել իր պարտքը։ Յոյս կայ որ Կալուածական Դրամատունէն ընդունուի այս առաջարկը։

Ամէն բանի կը խառնուի

Պոլսոյ Տէֆթէրտարութեան քննիչը որ տակէ առաջ Բերայի Կալուածոց Հաշուարարութեան զրասենեակը երթալով քննած էր հաշուական տոմարները, անցեալ շաբթու քննեց Լատեան վարժարանի եւ յետոյ Բերայի Թաղ. Խորհրդարանին տոմարները։ Ներկայ էին Պ. Խորէն Համճեան եւ Թաղ. Խորհուրդին ատենապետ Տոքթ. Եսայի Վահրամ։ Քննութիւնը կատարուած է՝ մանաւանդ՝ վարժարանին հասոյթի միջոցները տոմարներէն ստուգելու նպատակով։ Ասկէ առաջ խնդիր եղած էր որ վարժարանը ինչ կերպով կ'ապահովէ իր բազմածախս պիւտճէն։ Տետրակներէն հարկ եղած ճշդումները եղան եւ քննիչը ծանօթութիւնները քաղեց։

Կը թուի թէ հարկ տեսնուած է այս բազմակողման քննութեամբ բաղդատել եւ ստուգել թէ արձանագրուած կարեւոր գումարներ ուղղակի կրթական նպատակի յատ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԳԷՏ ԵՒ ԿԵՂԾԱՒՈՐ

— :-: —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 սեպտ.)։

— «Հակադաշնակցական թերթերը բան գործ բրած են «յորձնաշուրթն փաստաբանութիւններ» հիւսել Խորհրդային Ռուսիոյ հասցէին.

Հոն, ուր երեւոյթները պէտք է տալ իրենց իսկութեան մէջ, հակադաշնակցական թերթերը առաջնութիւն կը համարեն դէպքերու բացարձակ աքօղումը։ Հոն, ուր պէտք է դէպքերու գոնէ պարզ թափանցում մը եւ համապատասխան գնահատանք մը, հակադաշնակցական խմբագիրները սեւը ճերմակ կը տեսնեն, թերեւս կուտան իրենց երեւակայութեան ու կը ճախրեն վէպի... «երեւակայ վաղը»։ Եւ հոն, ուր խորհրդային մամուլն ու իշխանաւորն անգամ կը տեսնեն աղաղակող «քեալլադզօութիւններ», հակադաշնակցական թերթերը ոչ միայն տարիներ շարունակ խուլ, կոյր ու համր կը դառնան, այլ եւ վերջին կեղծաւորներու նման կուրծք ծեծելով՝ չեղածը եղած եւ չարիքը բարիք կ'ընեն հայրենիքը շատ սիրելուն հա...

...մար... Ու կը պարզուի որ, արտասահմանի նստած, Հայաստանի երեսը չտեսած ու Հայաստանի համար միայն թուղթ մրոտող այս սրբան տգէտ նոյնքան ալ կեղծաւոր մարդիկը, շատ աւելի հայրենասէր են քան անոնք, որոնք Հայաստանի իր բարձունքին բարձունքին վրայ երէկ արիւն կը թափէին ու այսօր քրտինք... Կը պարզուի որ պրոֆ. Միլիւկով, Կերենսկի, Ձերնով, Արբամովիչի նման ռուս՝ բայց միջազգային հեղինակութիւններ, իրենց խորագին ուսանաւորութիւններով աւելի քիչ ծանօթ են ռուս ժողովուրդին եւ ռուսական կեանքին, քան Սոֆիայի եւ Ֆիլիպէի հնչակեան եւ ռամկավար մատրապի խմբագիրները։ Կը պարզուի, որ միջազգային ընկերվարութեան պատրիարք Կ. Կաուցկի, Թորհ. Ռուսիոյ եւ բոլշեւիզմին նուիրած իր հոյակապ աշխատութիւններուն մէջ, նուազ հրմուտ, նուազ անկեղծ ու նուազ մարդասէր է, քան հնչակեան խղճալի թերթուկի խմբագիրը, որ աշխարհն ու իրերը կը տեսնէ հայ նախակրթարանի մը գրասեղաններուն վրայէն։ Կը պարզուի նաեւ, որ համայնավար ականաւոր գործիչներ եւ տեսաբաններ Բուխարինն, Տրոցկին, Ռակովսկին շատ աւելի թեւոտ ու գոհ համայնավար է ռամկավար «Պայքար» թերթի խմբագիրը»

կացուած են թէ ոչ, պարագայ մը որ բացայայտ ճշդուած է։ Քննական քննիչը շնորհակալ եղած է գտած ամէն դիւրութեանց եւ բոլոր հաշուական տոմարները տրամադրելով մանրամասն բացատրութիւններ տրուած ըլլալուն համար, եւ յայտնած է որ երկուստեք լոկ յաջողութիւն մը յանձն առած եղան։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻՆՍԷՆ (Փարիզ).— Ստորագրեալս՝ աշխատաւոր եւ երկու փոքրիկներու հայր, անհատական զոհողութեամբ՝ նիւթական եւ թէ բարոյական միջոցներովս կարելիս ըրի, շրջանիս մէջ մանկապարտէզ մը ունենալու։ Նախաձեռնութեան հոգն յանձն առի պատասխանատուութեամբս. Դիմեցի Դպրոցասէրին, որպէս զի շրջանիս մանկտիներուն (4-16 տարեկան), շաբաթական հաւերէն դաս տալու հոգը ստանձնենն։ Կրկնակ պաշտօնագրերով հաւանութիւն յայտնեցին. տրամադրելով ուսուցչուհին եւ հոգալով ծախսերը, նաեւ գրենական պիտոյքները։ Անշուշտ հարկ է շէնքին հոգն ալ ստանձնենք տեղացիներս, կրթանուէր հաստատութիւնը լծանրաբեռնելու համար ի նպաստ ուրիշ շրջաններու։

Այս նպատաւոր պատասխանէն եռանդս աւելի կրկնապատկելով, յանձն առի որ եւ է զոհողութեան առջեւ չընկրկիլ, եւ փարիլ՝ «Նոր սերունդի փրկութեան» նուիրական մեծ գաղափարին։ Նաեւ պարտականութիւն համարեցի շրջանիս բոլոր ծանօթ հայրենակիցներու երկու անգամ գրաւոր — եւ երրորդ անգամին ալ անձամբ տունէ տուն պտտելով, աջակցութիւն խնդրել։ Բարեբախտաբար շատեր գնահատեցին ձեռնարկը եւ ցարդ տասնեակ մը ծնողներ եւ նոյնքան ալ արտաքս հայրենակիցներ իրենց ստորագրութեամբը, մասնակցութեան յանձնառու եղած էին։

Ուրեմն յառաջիկայ հոկտեմբեր 1932ի շրջանիս մանկապարտէզին արձանագրութիւնները եւ աջակցութեան ցանկը պատրաստուած է։ Արդեօք շրջանիս անտարբեր հայրենակիցները լսեին՝ ուղեն պատահութենէն օգտուիլ։ Գլալլացող կանթեղին մէջ. իւրաքանչիւրը մէկ մէկ կաթիլ ձէթ կաթեցնելով, սոս 200 ֆրանք ամսական արհի մը ծախքը պիտի հոգանք։ Խօսք չունիմ հայ կոչուած եւ ձեռքերուն որ նուիրական նպատակին զարգացման կը հակազդեն։

Դրիգոր Հատմեան

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՎԱՐՁՈՒԻՆ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԽՈՂՈՎԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մուսուլի քարիւղի խողովակին շինութեան աշխատանքները շուտով առաջ կը տարուին եւ կը կարծուի թէ պիտի վերջանան 1934ին։ Աշխատանքները գիւրացած են շնորհիւ բազմաթիւ ջուրի աղբիւրներու որ վերջերս գտնուեցան անապատին մէջ։ Հակառակ սաստիկ տաքերուն, 3000 գործաւորներ կ'աշխատին այժմ Իրաքի մէջ եւ 3000 ալ պիտի վարձուին այս շաբաթ։ Այս թիւը երթալով պիտի մեծնայ, հասնելու համար յառաջիկայ աշնան մինչեւ 15,000ի։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«Սիփան» Երգչախումբի Վարչութեան հրաւէրով, Սեպտ. 10ին տեղի ունեցաւ Երաժշտական Միութիւն կազմելու համար ծրագրուած Բ. Խորհրդակցական ժողովը՝ նախագահութեամբ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի.

Նախագահը պարզեց ժողովին նպատակը. «Սիփան»ի տեսակէտները. իր կազմած Հայ Երաժշտական Միութեան կանոնադրութիւնը։

Երկար ու զգէտ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը սկզբունքով ընդունեց Միութեան անհրաժեշտութիւնը եւ Կանոնագիր մշակելու համար ընտրեց Յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներով,— Գ. Գ. Ա. Շահմուրատեան, Ա. Պասմաճեան, Ն. Ալիքսանեան, Ա. Պարթեւեան, Գ. Ալէմշահ, Ն. Սերգոյեան եւ Ս. Ցակոբեան։

Յանձնախումբը իր աշխատանքները լրացնելէ վերջ, պիտի հրաւիրէ Ընդհ. Ժողով, իր մշակած Կանոնագրութիւնը ներկայացնելու ի հաստատութիւն։ Ընդհ. Ժողովի վաւերացումէն յետոյ, Փարիզահայ Երաժշտական Միութեան գոյութիւնը պիտի կրնանք արձանագրել իբրեւ փաստ։

Յաջողութիւն և յարատեւութիւն այս ձեռնարկին, որուն իրականացումը այնքան կարեւոր է Հայ Երգի եւ երաժշտութեան զարգացման համար։

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ»

ԼԻՈՆ, 13 սեպտ.— «Հայ Մայրերու Օրհուան կազմակերպիչ Յանձնախումբըս որոշեց ամէն տարի հրատարակել «Հայ Մայրերու Տարեցոյցը», որպէս զօրաւոր միջոցներէն մէկը պայքարելու այլասերման վտանգին դէմ եւ որպէս կաղանդչէք հայ մայրերուն եւ զաւակներուն։ Այս տարի Տարեցոյցը լոյս պիտի տեսնէ 25 դեկտ. 1932ին՝ Կաղանդէն առաջ. ուստի կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն, որ բարեհաճին ճշգրիտ եւ ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց գտնուած գաղութի Հայ Ազգ. կեանքի մասին, մինչեւ ամսոյս վերջը, Էկեղեցւոյ հասցէով.— 75, Avenue Berthelot, Lyon (Rhône)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ։ պաշտօնաթերթ Զ. Ռ. Միութեան, Գ. տարի, Թիւ 30, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր պատմութիւնը (Խմբ), Որբ եւ որբուհի ամուսնացեալք (Վ. Իսկէնտէրեան), Ապրիլ Տասնըմէկ Պիր Կորապետեան, Մոնթէվիտէոյի մէջ (Աապէլ), Պուէնոս-Այրէսի մէջ (Մ. Զատրճեան), Սիրոյ գիշեր (Մ. Մանուկեան), Ո՞վ կը զգնար որբանոցին հացը (Միսաք Միրզէ), Նոր իտէալ (Նազենի Տէր Միքայէլեան), Գերմաններու մասաքը Փարիզ (Զօրթունէ), Մամուլ եւ խմբանկարներ։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ — Ֆրանսա՝ տարեկան 15 ֆրանք, արտասահման՝ 1 տոլար։ Դիմել A. Kapikian, 17, Avenue Philippe-Auguste, Paris։

Կառավարութիւնը մէկուկէս միլիոն մարքի (9 միլիոն ֆրանք) գումար մը նախատեսած է այս գործին համար:

Մարզանքները պիտի տրուին նախկին ապաներու կողմէ: Միեւնոյն ատեն պիտի պատրաստուին յատուկ մարզիչներ, ամբողջ երիտասարդութիւնը մշտապէս դաստիարակելու համար: Կառավարութիւնը կը յուսայ 10—20,000 մարզիչներ պատրաստել քանի մը շաբաթէն:

Շոգեկառք մը անդունդը ինկաւ Ալժերիոյ մէջ

Օրանէն կը հեռագրեն թէ շոգեկառք մը, որ 510 սայլ եւ զինուոր կը փոխադրէր, անցեալ 14ին անդունդը ինկաւ Թլէմսէնի շրջանին մէջ: Աղէտին պատճառը այն է որ հողը կքած եւ գիծերը վնասուած էին վերջին անձրեւներուն հետեւանքով: Շոգեկառքը ինկաւ 80 մեթր բարձրութենէ մը: Առաջին լուրերու համաձայն, 100—150 հոգի մեռած եւ նոյնքան վիրաւորուած են: Զինուորները մեծագոյն մասով կը պատկանին օտար լեգէոնին: (ԽՄԲ․— Զենք գիտեր թէ Հայեր ալ կա՞ն զոհերուն մէջ):

Կանտին պիտի արձակուի՞

Ինչպէս գրած էինք, հնդիկ յեղափոխականը վերջնագիր մը գրկած է, որով կը սպառնայ ծոմ պահել մինչեւ մահ, եթէ գոհացում չտան իր կարգ մը պահանջներուն: Ծոմապահութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ երեքշաբթի: Անգլիական կառավարութիւնը, չուզելով հերոսացնել Կանտին, խորհրդակցութիւններ կը կատարէ զայն ազատ արձակելու համար: Մնաց որ, արդէն լրացուցած է իր պատիժին մեծ մասը:

⁂ Այս առթիւ ալ՝ տխուր զաւեշտ մը — Լոնտոնէն թատերապետ մը երկար հեռագիր մը ուղղելով Կանտիի, կը հրաւիրէ բանտէն արձակուելէ անմիջապէս յետոյ գալ Անգլիա, եւ իր ծոմը պահել ապակիէ տակառի մը մէջ, ինչպէս կ'ընէ երեց Տէյվիտսըն, իբրեւ բողոք իր դերադասներուն կողմէ կատարուած հետապնդումներու դէմ: (Երէցը ամբաստանուած է թէ աղջիկներ եւ կիներ կը հրապուրէր, զանոնք հոգեւորապէս մխիթարելու պատրուակով, բայց ամէնէն առաջ... իր մարմինը կը մխիթարէր):

Պարտքերու խնդիրը

Բրիտանական կառավարութիւնը հեռագրեց Ամերիկա, թէ պատրաստ է հատուցանելու դեկտ. 15ի մասնավճարը, ի հաշիւ պատերազմական պարտքերու: Իսկ Լեհաստան, Էսթոնիա եւ Լեթոնիա երկու տարի յետաձգում խնդրեցին, 1,252,000 տոլարի վճարման համար, որուն պայմանաժամը կը լրանայ դեկտ. 15ին:

ՃԱՓՈՆ ստորագրեց այն դաշնագիրը որով կը ճանչնայ Մանչուրիոյ նորակազմ պետութեան անկախութիւնը: Կ'ըսուի թէ դաշնագիրը զինուորական գաղտնի տրամադրութիւններ կը պարունակէ, Մանչուրիոյ պաշտպանութեան համար: Շուտով պիտի կնքուի նաեւ առեւտրական դաշնագիր մը:

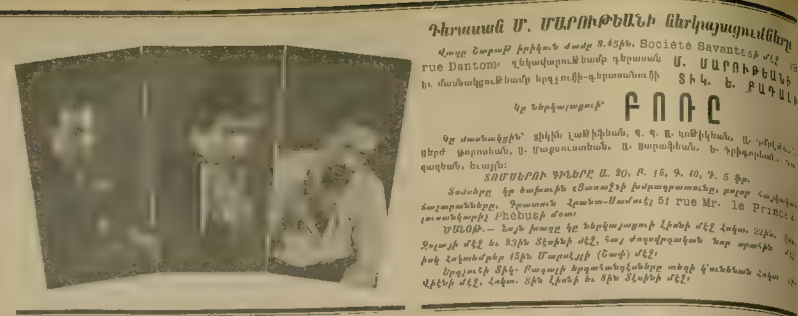

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)՝ ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

կը ներկայացուի՝ **ԲՈՌԸ**

Կը մասնակցին՝ Տիկին Լաթիֆեան, Գ. Գ. Ա. Կոթիկեան, Ա. Պրէթեան, Ցերժ Թորոսեան, Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Հազգեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Վալանսի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. ...ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

REALISATION IMMOBILIERE

կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի նկզել ու անձնաւութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար ներկայ պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք մա... բեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան 20, Passage Prado, (մէթրօ Սէն-Տընի).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ո. Միսաքեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Փար դը Կլօպի սրահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Globeի մէջ, 37 Bld. Dugomier. Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիներու հետ մեր բոլոր համակիրները ներկայ գտնուիլ այս ժողովին լսելու համար վարչութեանս երամսեայ հաշուետուութիւնը: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

ԼԻՈՆԻ Հայ Մայրերու Օրուան կազմակերպիչ յանձնախումբը բացառիկ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները և Լիոնահայ մայրերը խիստ կարեւոր խնդրոյ շուրջ խորհրդակցելու համար, այս Կիրակի ժամը 3ին, Գ. Թաղապետարանի փոքր սրահին մէջ (18 rue François Garcin). Ժողովին կը նախագահէ Տէր Վարդան Քհնյ. Քամկոչեան: Կը խնդրուի Հայ մայրերէն անպայման ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին:

Զ. Ո. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կազմակերպած դրամական վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը — 1616, 695, 2064, 2335, 1640, 1462, 1636, 952, 349, 1738: Ստանալու համար դիմել՝ Գ. Արամ Գեորգեանի՝ 13, Rue des Dominicains, Մարսէյլ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փորբիէռ, Հ. Ա.— 50:
Գրենօպլ, Կէտ — ...:
Վիէն, Հ. Ո.— 110: Ի հաշիւ թերթի:
Լիոն, Մար. - 35:
Լիոն, Կ. Փ.— 35:
Վիէն, Լ. Փ.— 30:
Վիէն, Զ. Կ.— 15:
Մոնփէլիէ, Ա. Մ.— 35.
Նիս, Յ. Տ. Օ.— 30:
Քան, Ժ.— ...
Գուրպ լա Րէն, Թադ.— 105:
Սէն Փիէր լը Փօր, Թոմ.— 35:
Մարսէյլ, Ե. Փ.— 35:
Փանիրի Մ. Կ. 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Ennikis Sinolonios No. 333, Sérèz, Grèce.

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնիը սիւր Մէր 15 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է տասը հարան, եւ մէրլան: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

Կ'ուզուին երկու գերձակ գործաւորներ: Դիմել Փօղոսեանի, 226 rue de la Convention. մէթրօ Convention.

Կ'ուզուին Haute Modeի (գլխարկ) համար լաւ և մաքուր աշխատող գործաւորուհիներ իրենց տունը կամ մեր արհեստանոցին մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Հօղտնեանի, 15 rue Gerando, Փարիզ:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ԳԻԼ-ՄԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՇԱՆ-Բուռան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր, Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 49 rue Ampère, Cachan.

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ խումբի ընկերները այսօր Ուրբաթ ժամը 8.30ին Ակումբի սրահը:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Զէյթուն կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին Place de la Comète, 16 rue de Colombes, նախկին օրակարգի շարունակութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դպրոցանոցի սրահը, 244 րիւ Տիւքէքլէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին. Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլ. Օտտոյի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 2.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Ուրախ երեկոյ

կազմակերպուած ֆրանսահայ կարմիր խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՅՈՒՆ (զաւեշտ 3 արար)

գեղարուեստական ճոխ բաժին

Մուտք 3 ֆրանք

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13.
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ   Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Զգիտէ ինչ ասի: Սրտի հիւանդութեան ոչ մի հետք, որ նրա այդ վիճակը բացատրէր. բայց ինչ էլ որ լինի, ակներեւ է, որ ցաւը յանկարծ է վրայ հասել, երբ նա գրեթէ ազատ էր արդէն: Ես անձամբ այն կարծիքի եմ, որ նրան հարուածել է ողորմած նախախնամութիւնը:

Մօնտանէլլի թեթեւ կնտեց ունքերը:

— Այժմ ի՞նչ էք մտադիր անելու. — հարցրեց նա:

— Այդ հարցը ես կը վճռեմ մի քանի օրից: Իսկ առ այժմ դա ինձ լաւ դաս կը լինի: Ահա՛ ինչ է նշանակում շղթաները հանել... Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն:

— Յոյս ունիմ, — ընդհատեց Մօնտանէլլի. — որ դուք նրան շղթայի չէք զարնել, քանի հիւանդ է: Մի այդպիսի դրութեան մէջ գտնուող մարդ, ինչպէս դուք էք նկարագրում, հազիւ թէ փորձի փախչելու:

«Ես արդէն կը հոգամ, որ այլ եւս չփորձի: — Մրթմրթում էր նահանգապետը իրեն իրեն սենեակից դուրս գալիս:— Նորին Սրբազնութիւնը թող մտածի ինչ որ ուզում է, իսկ Րիվարէզը այժմ արդէն կապկպուած է ինչպէս հարկն է, եւ այդպէս էլ կը մնայ, ուզում է առողջ, ուզում է հիւանդ»:

X

— Բայց ինչպէս կարելի է: Մարդ ուշքից գնալ հէնց ամենավերջին վայրկեանին, երբ ամէն բան կատարուած է, երբ նա արդէն դրան առաջն էր: Բախտի ի՞նչ զազիր ծաղր է սա:

— Այսքան միայն կարող եմ ասել. — պատասխանեց Մարտինի, — որ հիւանդութիւնը հաւանօրէն սկսած է եղել արդէն. նա կուել որքան զօրել է ուժը, իսկ յետոյ ուժասպառ գնացել է ուշքից, երբ արդէն իջած էր բակը:

Մարկօնի կատաղութեամբ թափ տուաւ ծխամորճի մոխիրը:

— Այսպէս թէ այնպէս՝ էլ վերջացաւ: Էլ ոչինչ անել չենք կարող նրա համար, խե՛ղճը:

— Խե՛ղճ. — կրկնեց Մարտինի կամաց:

Ու յանկարծ ըմբռնեց, որ Բոռի կորստեան հետ հէնց իրեն համար էլ աշխարհը կորցնում էր իր իմաստը:

— Իսկ նա՞ ինչ է ասում. — հարցրեց մաքսանենգը գլխով ի սենեակի միւս ծայրը նշելով, ուր Ջեմման նստել էր միայնակ՝ ձեռքերը ծնկերին դրած ու իր աննպատակ հայեացքը սեւեռած գետին.

— Զեմ հարցրել. նա դեռ ոչինչ չէ խօսել այն վայրկեանից, երբ տեղեկացրի պատահածը: Լաւ է նրան հանգիստ թողնենք առ այժմ:

Ջեմման, բատ երեւոյթին, չէր նըկատում նրանց ներկայութիւնը, բայց եւ այնպէս նրանք խօսում էին ցած ձայնով, կարծես ննջեցեալի առաջ: Մի ծանր լռութիւնից յետոյ, Մարկոնի վեր կացաւ ու դէն դրաւ ծխամորճը:

— Կը վերադառնամ երեկոյեան. — ասաց նա, բայց Մարտինին կանգնեցրեց:

— Մի գնաք դեռ, ձեզ հետ խօսելիք ունիմ:

Սկսեց խօսել աւելի ցած ու հարցրեց գրեթէ շշնջելով

— Մի՞թէ այլ եւս ոչ մի յոյս չկայ:

— Էլ ի՞նչ յոյս: Փորձը կրկնել անկարելի է: Նոյն իսկ եթէ նա իր դերը կատարելու ընդունակ էլ լինի, մենք ոչինչ անել չենք կարող այլ եւս: Բոլոր պահապաններին փոխել են կասկածից: Ծղրիտը նոյնպէս էլ ոչինչ անել չի կարող:

— Իսկ ի՞նչ էք կարծում. — հարցրեց յանկարծ Մարտինին. — երբ առողջանայ, հնար չէ՞ միթէ պահակներին ուշքը ուրիշ կողմ գրաւենք ու փախցնենք նրան:

— Պահակների ուշքը գրաւե՞նք. ի՞նչ էք ուզում ասել:

— Ա՛յ, ինչ անցաւ գլխովս: Եթէ ես նահանգապետի մօտը գանուեմ այն հանդիսաւոր թափօրի ժամանակ, որ Փրկչական Մարմնի տօնի օրը անց է կենալու բերդի կողքից եւ ուղիղ կրակ անեմ նրա քթին ու բերնին, բոլոր պահակները դուրս կը նետուեն ինձ բռնելու, իսկ այդ միջոցին ձեզնից մէկը կ'օգնի Րիվարէզին, որ փախչի ընդհանուր խառնակութեան ժամանակ: Ի հարկէ դեռ մի լաւ մտածուած ծրագիր չէ սածս, այլ այնպէս մի միտք որ անցաւ գլխովս:

— Զեմ կարծում, որ բան դուրս գայ. — պատասխանեց Մարկօնի խիստ լուրջ դէմքով: — Անշուշտ, կարելի է մտածել լրջօրէն թէ դրանով ինչ հետեւանքի կը հասնենք. բայց...:

— Կանգ առաւ ու նայեց Մարտինին:

— Եթէ կարելի լինի, դուք կ'անէ՞ք:

Մարտինին սովորական ժամանակ խիստ զուսպ մարդ էր, բայց հիմա սովորական ժամանակ չէր: Նա ուղղակի մաքսանենգի երեսին նայեց ու կրկնեց.

— Կ'անէի՞: Նայեցէք մի դրան:

Ու մատնանիշ արաւ Ջեմմային:

Ուրիշ բացատրութիւնների կարիք չկար. ամէն բան ասուած էր արդէն: Մարկօնին շուռ եկաւ ու նայեց կնոջ կողմը.

Ջեմման չէր շարժուած խօսակցութեան սկիզբից ի վեր: Նրա դէմքին հետք անգամ չկար ո՛չ կասկածի, ո՛չ սարսափի, ո՛չ իսկ տխրութեան: Մահն էր միայն նրա դէմքին. Մաքսանենգի աչքերը արցունքով լցուեցին:

— Շո՛ւտ, Միքէլէ. — ասաց նա բացելով վերանդայի դուռը ու ներս նայելով: — Մի՞թէ դեռ չվերջացրիք: Հազար գործ ունինք դեռ:

Միքէլէն երեւաց սեմին Ջինոյի հետ:

— Ես պատրաստ եմ. — ասաց նա — Միայն հարցնեմ տիկնոջը. — ուզում էր մօտենալ Ջեմմային, բայց Մարտինին բռնեց թեւից:

— Մի՛ խանգարէք. լաւ է նրան հանգիստ թողնենք:

— Թողէ՛ք, — աւելացրեց Մարտինի: — Ոչինչ չենք օգնել մեր միջամտութեամբ: Բոլորիս համար էլ ծանր է խիստ, բայց նրա համար աւելի վատ. խե՛ղճ կին:

V

Մի ամբողջ շաբաթ Բոռը սարսափելի դրութեան մէջ էր: Հիւանդութիւնը շատ ուժեղ էր, իսկ նահանգապետը վախից ու անակնկալից բոլորովին մոլեգնած, ոչ միայն նրա ձեռքերն ու ոտքը շղթայել էր տուել, այլ եւ փոկերով էր որ կաշի թոկերով պինդ կապեցնել նրան մահճակալին, այնպէս որ Բոռի ամէն մի շարժումին կապը նրա մարմինն էր խրւում.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
17 Septembre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1985

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԻԱՅՆ ԱՆՈՆՔ

Որբերու հինգերորդ խումբի մը փախուստը՝ այսօրուան Թիւով (Տես Գ. էջ):

Այս առթիւ, մեր Թղթակիցը դիտել կու տայ, մասնաւոր նամակի մը մէջ.

— «Ամէն օր որբեր են գալիս. այժմ էլ հերթը միւս գաղթականութեան է հասել. Ըստ լուրերի, արդէն հարիւր հոգի եկել են: Այժմ դժուար է հանդիպել: Ուղղակի աքսորում են այս ու այն շրջաններ: Իսկ թէ այս արտագաղթը ինչով պիտի վերջանայ, մարդ չի հասկանում: Օգնութեան խնդիրը բաւականին դժուարացած է: Բարեգործականը պապանձուել է: Իսկ ի՞նչ կը բանի Կարմիր խաչը»:

Չփնտռենք փախուստին պատճառները: Կարճ կապենք փախածներու մեղադրանքներուն ալ:

Անդրին այն է որ, փախստականները Թաւրիզ կը հասնին կամ գէթ ի ներքուր կը գտնուին սարսափելի Թշուառութեան մէջ: Իսկ Թաւրիզը, առանձին, կարողութիւն չունի օգնութեան հասնելու բոլորին:

Եթէ անտեսական տագնապը նոր սաստկացաւ այստեղ, տարիներէ ի վեր կը քամէ ամբողջ Պարսկաստանի եւ մասնաւորապէս Ատրպատականի երակները:

Մեղաւորը Թաւրիզը չէ անշուշտ, եթէ, սահմանին մօտ ըլլալով, փախստականները ամէնէն առաջ անոր դուռները կը զարնեն:

Առաջնորդարանը ոչ միայն հնարաւորութիւն չունի զանոնք պատսպարելու եւ կերակրելու, այլ եւ, ատենէ մը ի վեր, անոնց երեսն ալ չի կրնար տեսնել: Քանի որ, ուղղակի կը քշեն դէպ ի Երկրին խորերը:

Անգամ մըն ալ կարդացէք վերջին տասը փախստականներուն գրած նամակը՝ բանտէն.

— «Երկար չարչարանքներէ վերջ, այսօր ճիշդ 11 օր անընդհատ ճամբայ քալած ենք անօթի եւ կիսամերկ. հոս չեն բռնած մեզ: Այսօր կ'ուզեն ուղարկել Սալմաստ քալելով: Համեցէք ձեր բարձր պաշտպանութեամբ ազատեցէք մեզ Սիւրբանդով, գէթ 4—5 օրուան ճանապարհէն ուղարկելու մեզ, վասն զի հալ ու մաշ եղած ենք»:

Հիմա եթէ յիշեցնենք թէ՝ ամէնէն առաջ Բարեգործականին կ'իյնայ դումար մը հասցնել, չորս կողմէն մեր վրայ պիտի թափին.

— Ո՞ր մէկուն հասնի Բարեգործականը:

Մէկդի՝ բոլոր վիճաբանութիւնները: Կացութիւնը նկատի առնենք այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ:

Բարեգործականը ինքն էր որ Հայաստան ղրկեց այս ալաքը, եւ հիմա չի կրնար ձեռքերը լուալ եւ անկիւն մը քաշուիլ:

Մենք չենք ճանչնար փախստականներէն ո եւ է մէկը: Չենք ալ հարցներ թէ ինչո՞ւ փախան: Բարեգործականը ինք զատեց ու ղրկեց զանոնք, իբրեւ «բարեյոյս»: Եւ այժմ չի կրնար լքել, եթէ նոյն իսկ յանցաւոր ըլլան:

«Տասնըմէկ օր անընդհատ ճամբայ քալած ենք մերկ եւ անօթի»:

Այսքանը կը բաւէ, որպէս զի օգնելու մասին մտածենք, ոչ թէ իրարու դատ տալու:

Եւ ասոնք դեռ վերջին տասը փախստականներն են: Անոնցմէ առաջ հասածներ ալ կան, ինչպէս եւ աւելի նորեր:

Բարեգործականին կ'իյնայ կազմակերպել օգնութեան գործը, հրաւիրելով նաեւ Կարմիր Խաչերն ու Հայր. Միութիւնները:

Երբ աղէտ մը կը պատահի — աղէտ մըն է այս անընդհատ արտագաղթն ալ — «ինչո՞ւ»ն չէ որ պիտի զբաղեցնէ մեզ, այլ դարմանը:

Կրակ ինկած է հայկական համայնքի մը գլխուն, եւ մեր բոլորիս պարտքն է նախ անոր զոհերը փրկել: Որովհետեւ, անօթի են եւ մերկ:

Անօթութիւնը չի սպասեր: Մերկութիւնը չի կրնար շանքարող ըլլալ:

Եւ անխղճութիւն է ամէն հոգ ձգել պարսկահայ գաղութին, մանաւանդ Ատրպատականի վրայ, որ միշտ կրակին բերանն է:

Երբ աղէտներ պատահեցան ուրիշ վայրերու մէջ — Շիրակ, Փիլիպէ, Անատոլուի բեկորներ — անոնք, Թաւրիզն ու Թեհրանը եւ դեռ այնքան հեռաւոր քաղաքներ չզլացան իրենց եղբայրական օգնութիւնը:

Այսօր ալ, իրենց կարելին կը փորձեն, գոնէ պատառ մը հաց եւ ծածկոց մը ճարելու համար:

Բայց, ըսինք արդէն, իրենց ուժէն վեր է՝ հասնիլ բոլոր կարօտութեանց: Մանաւանդ որ, փախուստը կը շարունակուի, եւ կարաւանները իրարու կը յաջորդեն ցիր ու ցան:

Ինչո՞ւ միայն անոնք — Թաւրիզի առաջնորդարանն ու գաղութը — պիտի տագնապին, իրենց աչքին տակ տեսնելով Թշուառութիւնը, իսկ մենք պիտի գոհանանք լուրերը կարդալով եւ հառաչանքներ արձակելով:

Ի՞նչպէս կը յաւակնինք ամրապնդել կապերը գաղութէ գաղութ եւ վառ պահել մէկ ժողովուրդի, մէկ հայրենիքի գաղափարը, եթէ անդին պիտի մրսին, իսկ մենք պիտի դիտենք:

Երիտասարդներ են որ կը փախչին հայրենիքէն:

Անոնք չխեղդուեցան Արաքսի մէջ, ինչպէս ուրիշներ: Բայց, կրնան խեղդուիլ մեր անտարբերութեան ծովուն մէջ, եթէ ամէն բան թողունք բախտին եւ ամէն հոգ փաթթենք Թաւրիզի առաջնորդարանին գլխուն:

Միջո՞ց կը պակսի: Բարեգործականի վարիչ — պատուիրակին կէս ամսականն իսկ օրհնութիւն պիտի ըլլար:

Միայն թէ՝ հետաքրքրուէին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄՆՏԿԱՊԵՏ»

Հայերէն թերթէ մը սորվեցայ այս նշանաւոր բառը. — «Ցանդուգն *մնտկապետ* մը»:

— *Տումարի քաղաքապետութեան* սնտկապետը, *Սախօ Մուհամմէտ, զեղծարարութեամբ ամբաստանուած ըլլալով, կախակայուեցաւ իր պաշտօնին մէջ»:*

Տարակոյս չկայ որ թուրքերէն «սանտըգ էմինի»ն է, բառացի թարգմանուած: Իսկ հայերէն կ'ըսենք՝ *արկղակալ*: Աւելի աշխարհաբար խօսելով՝ *գանձապահ* կամ *գանձապետ*:

Անգիտութի՞ւն թէ անհոգութիւն:

Ո՛րն ալ ըլլայ, ներելի չէ: Քիչ մը ուշադրութիւն, Գ. Գ. խմբագիրներ:

Գոնէ այնքան խնամք բառերու եւ շարադրութեան, որքան կը տանիք ձեր վրայ — գլուխին համար:

Մինչեւ ե՞րբ՝ «առանկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ կ'ըլլայ»:

×

Չյաղթուեցաւ, տակաւին, անհոտնի ախտ մը, — *զեկուցեցի, ծանուցանեցի, յայտնեցի* կամ *յայտուցանեց, մատուցանեց, կառուցել, կառուցեցի*:

Եւ այս՝ բոլոր թերթերուն մէջ:

Նոյն իսկ անոնց մէջ որոնց խմբագիրները Կովկասի երեսն անգամ տեսած չեն:

Երբ ուրիշ բան չօգներ, միտք բերէք ձեր ժամուն արարողութիւնները, եւ կը գտնէք բոլոր նման բայերուն խոնարհման եղանակը:

Ձեր ժամուն տէրտէրը «պատարագ մատո՞յց, թէ *մատուցանեց*: ժողովուրդին *ծանո՞յց* թէ ծանուցանեց…

×

Զանցառութիւն մը եւս, — մեր բոլոր թերթերը կը շարունակեն անխտիր գլխագիր գրել Հայր, Հայութիւնը, Հայկականը. բայց միւս ազգերու յատուկ անունները՝ պարզ գրով, — թուրքեր, քիւրտեր, գերմանացիներ:

Տարրական կանոն է, — գրել պարզ գրով՝ երբ ածական է բառը, — հայ կամ հայկական գրականութիւն, անգլիական դահլիճ: Իսկ անխտիր գլխագիր՝ բոլոր ազգերու անունները (գոյական), ինչպէս կը գրենք մեր անունը:

Ո՞ւր ես, Հայր Արսէն…

ՎԱՀԷ

ԹՐՔ. ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՏԱՆԳԸ

Բազմաթիւ ու եսկայական ափարթըմաններու շինութեան առթիւ *Միլլիյէթ* տագնապ կը հնչեցնէ, ըսելով թէ Թագսիմի հրապարակէն յորդող այս վտանգը երկու թեւերով ազգային դրամագլուխը կը պաշարէ: Ափարթըմանի շինութիւնը այս տարի ամէնէն տենդոտ վիճակին մէջ մտած է, մասնաւորապէս Թագսիմի, Մաչքայի, Նշան Թաշիի եւ Շիշլիի կողմերը: Այս գործին նետուէն ինկած են ոչ միայն անհատներ, այլ նաեւ ապահովագրական ընկերութիւններ որոնք իրենց երաշխաւորագիրները շինութեան գործին կը յատկացնեն:

Հաշիւ եղած է որ 1930էն մինչեւ հիմա 35 միլիոն ոսկիէն աւելի դրամ ծախսուած է այս շինութիւններուն համար: Այս կերպով, գործածութեան սահմանուած դրամագլուխները քարի ու անշարժ գոյքերու կը վերածուին եւ թէ պէտքնի ու օտարահպատակ ճարտարապետներու եւ վարպետներու միջոցով, երկրին դրամին կարեւոր մէկ մասը արտասահման կը հոսի: Այս հաշուով, ծախսուած իւրաքանչիւր 25,000 ոսկիին 10,000 ոսկին Եւրոպա կ'երթայ:

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻ

Հնդկաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ՝ Կանտի բանտէն արձակուելով, մասնաւոր տուն մը պիտի փոխադրուի, եթէ գործադրէ ծոմ պահելու որոշումը: Այն տունին մէջ, հնդիկ յեղափոխականը ազատ պիտի ըլլայ ուզածն ուտելու: Բայց, բոլորովին ազատ չպիտի ձգուի, չպիտի կրնայ տունէն դուրս ելլել եւ մանաւանդ պիտի զգուշանայ մասնակցիլ անհնազանդութեան շարժումին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին

Սեպտեմբեր 6 թուականով Հալէպէն կը հաղորդեն Դամասկոսի «Էլիֆ Պա»ին.—

Գործադուլը վերջացաւ եւ այսօր շուկաները բոլորովին բաց են: Գիշերը, կարգ մը ազգայնական երեւելիներ ժողով գումարելով, ուսումնասիրեցին քաղաքին կացութիւնը եւ տեսան որ շատ ողբալի հետեւանքներ պիտի պատճառէ քաղաքի շուկաներուն փակ մնալը եւ որոշեցին ամէն գնով արգիլել գործադուլը: Իսկ ձերբակալուածներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար, որոշեցին մասնաւոր յանձնախումբ մը որ մօտէն պիտի հսկէ եւ անիրաւութիւն մը տեսած պարագային պիտի բողոքէ: Գործադուլները վերջացած են նաեւ Համայի եւ Հոմսի մէջ:

*** Հարցաքննիչ դատաւորը վերսկսաւ հարցաքննութիւնները: Թղթածրարները վերադարձուեցան իրեն: Ապտիւլ Վէհապ Պէտրի առանձին զնտանի մը մէջ դրուած է. նմանապէս Շէքիպ Ճապրի, Հաճը Մուրատ Ճապրիի տղան, դրուած է առանձին խցիկի մը մէջ: Այս երկուքը բոլորովին զրկուած են արտաքին յարաբերութիւններէ եւ կը գտնուին մասնաւոր պահակներու հսկողութեան տակ: Ճէմիլ պէյ Իպրահիմ փաշա եւ իր եղբայրը Հասան պէյ եւ փաստաբան Րաշիտ Մարաշին՝ պզտիկներու բանտին մէջ առանձին կը պահուին եւ նմանապէս զրկուած են արտաքին յարաբերութիւններէ:*

Հարցաքննութիւնը գաղտնի կը պահուի, սակայն կը հասկցուի որ գլխաւոր մեղադրանքը կը ծանրանայ Ճէմիլ պէյ Իպրահիմ փաշայի եւ Շէքիպ Ճապրիի վրայ:

*** Հալէպէն Դամասկոս եկած լուրերու համաձայն, հարցաքննիչ դատաւորը Իպրահիմ պէյ Հանանոյի բնակարանը գացած է հարցաքննելու համար: Հանանօ պէյ յայտարարած է դատաւորին որ դատ չուզեր բանալ, սակայն հարցաքննիչ դատաւորը, յանուն հանրային իրաւունքի, չէ ուզած հրաժարիլ եւ շարունակած է հարցաքննութիւնը:*

Իպրահիմ պէյ ապաքինելու վրայ է: Գնդակը արձակուած ըլլալով պզտիկ եւ հին դրութեամբ ատրճանակէ մը, չէր կրցած նոյն իսկ սրունքէն դուրս ելլել. որով ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ իր կեանքին:

Ոճրագործ Նիազի ցարդ չէ ձերբակալուած, սակայն խիստ կը շարունակուին փնտռտուքները: Կը կարծուի թէ Անտիոքի շրջաններուն մէջ կը գտնուի:

*** Ծաղկունիի առողջական վիճակը օրէ օր կը լաւանայ: Ոճրագործ Սամուէլ ամէն օր կը հարցաքննուի, սակայն կը կարծուի որ դեռ ոճրին բոլոր գաղտնիքները խոստովանած չէ: Հարցաքննիչ դատաւորը անոր Թղթածրարը պիտի յանձնէ դատարան:*

Տեղական թէ հովանաւոր իշխանութեան կողմէ յաճախակի այցելութիւններ կ'ըլլան Գ. Ծաղկունիին եւ միշտ կը հետաքրքրուին անոր վիճակով:

Գերմանիա չի մասնակցիր

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնագիր մը ուղղելով զինաթափութեան խորհրդաժողովի նախագահին, կը յայտնէ թէ չպիտի մասնակցի ժողովին, ինչպէս յայտնած են դահլիճին քանի մը անդամները: Գերմանիա կը պնդէ զինուորական հաւասարութեան իրաւունքին վրայ:

Միւս կողմէ, կը ծանուցուի թէ սեպտ. 15էն սկսեալ, ամբողջ ութ օր, Գերմանիոյ բոլոր սինէմաներուն մէջ պիտի ներկայացուի արտաքին նախարարը, որ կարճ յայտարարութեամբ մը ժողովուրդին պիտի բացատրէ Գերմանիոյ պահանջներուն իմաստը: Ցոյցարարութեան եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ հետեւեալը.

— Գերմանիա այլ եւս չի կրնար ի զօրու համարել այն յանձնառութիւնները որ կը կաշկանդեն իր զինուելու ազատութիւնը, եթէ միւս պետութիւնները մերժեն կատարել իրենց յանձնառութիւնները:

Անմիջապէս հրատարակութեան պիտի տրուի գերմանական ծանուցագիրը:

Երիտասարդութեան կազմակերպումը հակառակ է Վերսայլի դաշնագրին

Երէկ հաղորդած էինք թէ Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը հրամանագրով մը պետական ղեկավարութեան կ'ենթարկէ բոլոր մարզական եւ մարտական — երիտասարդական — կազմակերպութիւնները, առանց դաւանանքի խտրութեան եւ թէ մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատուած է այս առթիւ, յատուկ մարզիչներով եւ ինը միլիոն ֆրանք վարկով:

Ֆրանսական Թերթերը, շեշտելով այս կարգադրութեան կարեւորութիւնը, դիտել կու տան թէ ան կը հակասէ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց: Այսպէս, դաշնագրին 176 եւ 177 յօդուածները կ'ըսեն.

— Կրթական հաստատութիւնները, համալսարանները, նախկին ռազմիկներու ընկերութիւնները, նշանառութեան, մարզանքի կամ պտոյտի ընկերակցութիւնները, եւ առ հասարակ բոլոր տեսակի կազմակերպութիւնները, ինչ տարիք ալ ունենան անոնց անդամները, պէտք չէ զբաղին ո՛ եւ է զինուորական խնդրով… Անոնց մասնաւորապէս պիտի արգիլուի զինավարժութիւններ կատարել կամ թոյլ տալ որ կատարեն իրենց անդամները: Այս ընկերութիւնները, ընկերակցութիւնները, կրթական հաստատութիւնները եւ համալսարանները պէտք չէ որ եւ է կապ ունենան պատերազմական նախարարութեան, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է զինուորական իշխանութեան հետ:

Արդ, Հինտէնպուրկի հրամանագիրը երեւութապէս ներքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝ ՆՈՐ ՎԷՊ ՄԸ՝

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի

(ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Գրուած «*ՅԱՌԱՋ*»ի համար, երիտասարդ գրողի մը կողմէ:

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ՝ ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ՀՌՈՄ

Երկուշաբթի օր ամերիկեան օդանաւ մը ճամբայ ելաւ Նիւ Եորքէն, անընդհատ թռիչքով մը Հռոմ հասնելու համար: Մէջը կը գտնուին երկու օդանաւորդներ եւ օրիորդ մը:

Օդանաւը չորեքշաբթի օր 1200 քիլոմեթր հեռու էր ֆրանսական ծովափէն:

** Մինչեւ երէկ իրիկուն լուր չկար օդանաւէն, որ 35—36 ժամէն կտրելով ճամբան, Հռոմ հասած պիտի ըլլար չորեքշաբթի օր: Եթէ թռիչքը յաջող ըլլար, օդաչու օրիորդը անկարգելով մը պիտի իջնէր Ֆիօրէնցա, ի պատիւ հռչակաւոր հիւանդապահուհի Ֆլօրէնս Նայթինկէլի: (Օդանաւին անունն է «Ամերիքըն Նըրս» = «ամերիկեան հիւանդապահ»):

Օդանաւին մեքենան 425 ձիու ուժ ունի եւ միասին առած էր 810 կալոն քարիւղ: Անթել հեռագրով օժտուած չէ, բայց ունի ազատարար գօտիներ եւ լուսարձակներ՝ նշանացի լոյս տալու համար: Երկու շաբաթուան բաւելու չափ ուտելիք առած էր:

ԹՈՒՐՔԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Գրած էինք թէ երկու թուրք օդանաւորդներ կը պատրաստուին Էնկիւրիէն Նիւ Եորք թռիլ, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար այն երկու ամերիկացի օդանաւորդներուն որոնք Նիւ Եորքէն Էնկիւրի սլացած էին անցեալ գարնան:

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ՝ թուրք օդանաւորդները, Մէհմէտ Սէյֆէտտին եւ Նահիտ Պատրի, օդանաւային Միութեան օժանդակութիւն խնդրած են:

Պոլսոյ օդանաւային Միութեան նախագահը պատասխանած է որ դիմեն ընդհ. կեդրոն: Ասոնք Ֆրանսայի մէջ սորված են օդանաւորդութիւնը եւ Ֆրանսայի օդանաւային ընկերութեան մէջ աշխատած են: Օդանաւորդ Մէհմէտ Սէյֆէտտին պէյ ըսած է թէ ինք Նորվէկացի է, իսկ ընկերը Դամասկոս ապրող թուրք ընտանիքի մը զաւակը:

Ֆրանսայի մէջ օդանաւորդութիւն սորված է եւ իր ընկերը նոյնպէս հոն կատարած է իր հետազօտութիւնները: Իրենց դրամով օդանաւ մը գնել դժուար ըլլալով, Պոլիս գացած են իրենց այս նպատակը իրագործելու համար: Օդանաւային միութենէն 180 ձիու ուժով եւ 50 ժամ ուղեւորութեան համար պէտք եղած պէնզինը վերցնող օդանաւ մը գնել խնդրած են: Այսպիսի օդանաւ մը 70,000 ոսկիի կրնայ գնուիլ: Էսկիշէհիրէն Նիւ Եորք 42 — 44 ժամէն պիտի կրնան երթալ: Եթէ այս ուղեւորութիւնը յաջողի, տրուելիք վարձատրութեան մէկ մասը միութեան պիտի թողուն:

ՍԻՐԱՀԱՐ ՊԱՐՍԻԿԸ

Քսանըմէկ տարեկան պարսիկ մը, Հասան Բագրեւան, որ զինուորական վարժարան կը յաճախէ Լիոնի մօտ, հինգշաբթի առտու սենեակ մը վարձեց Փարիզի մէջ: Ժամը 8.30ին բաղնիք մտաւ, յետոյ փակուեցաւ սենեակին մէջ: Իրիկուան ժամը 8.30ին, պանդոկատէրը հեռախօսին գլուխը կանչուեցաւ սենեակէն, ու մինչ կը պատրաստուէր լսելու, պայթիւն մը իմացաւ: Վեր բարձրանալով, տեսաւ որ պարսիկ ուսանողը գնդակ մը պարպած է աջ ականջէն: Վիրաւորը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Ոստիկանական քննութենէն կ'երեւայ որ ուսանողը որդին է Մոսկուայի պարսիկ դեսպան Բագրեւանի, եւ փորձած էր անձնասպան ըլլալ, որովհետեւ ծնողքը չէր արտօնած ամուսնանալ իր սիրած աղջկան հետ, որուն ծանօթացած էր Փարիզի մէջ:

Շատ ծանր է վիրաւորին վիճակը:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷ ՄԵԶ

Ո՞վ, — Թո՛ւրքը, անշուշտ։

Դե՞ռ եա, — պիտի հարցնեն, զուցէ, ոմանք։

Անշուշտ։

Ուրիշներ պիտի ժպտին։ Պիտի նկատեն մղձաւանջ։ Կամ՝ «դաշնակցական վիզվիզէ»…։

Ո՛չ առաջիններուն հետ ժպտինք, ոչ ալ վերջիններէն աղդուինք։

Ըլլանք իրատես ու լուսատես։

Ու կրկնենք նորէն, — Թուրքը յարատեւօրէն մեզ կը հետապնդէ։

Եւ այս՝ քանի մը ձեւերով։

Նախ՝ Փիզիքապէս։ Պոլսոյ մէջ՝ անհասապէս անցնելով Օրէնք, արտօնութեան պակաս, յապաղումներ ու, երկու քայլը մէկ՝ «եթէ չէք ուզեր, ելէք գացէք»…։

Պոլսէն ներս՝ ոչ թէ արգելքներով, այլ՝ տարրական իրաւունքներու արտօնութեան պակասով։ Տեղ չի կտորեր, ճիշդ է, բայց՝ գաւառի մէջ, չարտօներ եկեղեցիդ բանալ, չի տար դպրոցդ, տղադ կրթելու հնարաւորութիւն։ Ու կը սեղմէ։ Թեւե՞րդ։ Ո՛չ։ Մթնոլորտը։ Կը զգացնէ թէ խորթ ես, օտար, հիւր, թէ «կրնաս ուզած ատեդ երթալ»։

Կը հետապնդէ Հայաստանի մէջ։ Եւ սիստեմատիկ ձեւով։ Նոյն իսկ «մեր» կառավարութեան աչքին տակ։ Օրը ցերեկով։ Ու ցանցը կը պատէ — եթէ պատած չէ — մեր շուրջը։ Դէպքերը՝ նպաստեցի՞ն, — ուսկանը պիտի քաշուի։

«Վէյվէյլէ՞»ն է ասիկա։ Թշուառ, եղբայր. Թշուառ ողջմտութիւն… Բերենին թաթը դրած, աչքաթափ կը հսկէ, ո՛չ թէ կը հնչէ, ինչպէս չաղակրատներ։

Կը հետապնդէ Սուրիոյ մէջ։ Մաքսանենգութիւն, Ալէքսանտրէթ, Անթաքիա, Հրուակ, — բոլորը պատրուակ են։ Նպատակը նոյնն է միշտ, — ցրուել հոծ հայութիւնը։ Կը յաջողի՞ թէ ոչ՝ ուրի՛շ խնդիր է։ Մտանանչենք ճիգը անոր ու անցնինք։

Կը հետապնդէ և քաղաքական կեանքի մէջ։

— Ինչպէ՞ս թէ, պիտի ըսեն ոմանք։ Ընդհակառակն, մենք ենք որ դիւանագիտական կեանքի մէջ կը նեղենք զինքը. Հայկական հարցը կ'արծարծենք, դիմումներ կ'ընենք, դժուարութիւններ կու տանք։

Ո՛չ։ Որովհետեւ, ամէն ինչ որ ծրագրեալ եւ հետեւողական չէ, արժէք չունի։

Սա վերջին յուշագիրնե՞րը։ Այն ալ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելէն վերջ (ոմանք)։

Չէ՞ք կարծեր, որ Թուրքիոյ մուտքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, ոչ թէ յաջողութիւն մը եղաւ՝ իրեն համար՝ մեր հետապնդումը անարգել դարձնելու, այլ՝ յաջողութիւն մըն՝ իր հետապնդման մէջ՝ ի վնաս հայկական դատին, զայն դիւանագիտօրէն եւս չեզոքացնելու։

Արտաքին աշխարհի մէջ, իր այս հետապնդման հետ, ան մեզ կը հետապնդէ նա՛ եւ մեր ներքին կեանքին մէջ։

Թողո՛ւնք լրատուութիւնները, լրտեսութիւնները, խարդաւանութիւնները։

Թուրքը ոչ միայն տիրած է, մասամբ, մեր հոգիին ու մտքին, այլ եւ՝ շատ լաւ բռնած է մեր զգայուն ու տկար կողմը։

Ու անգամ մը որ յստակօրէն ըմբռնած մեզ, կուրի ձեւը փոխած է։

Իր սուրով սարսափեցուցած է մեր մէկ մասը, եւ այժմ նախընտրած է ժպտիլ անոր։

Ան գիտէ, որ Հայկական Դատը ամբողջովին հայ ժողովուրդինն է, բայց հայ ժողովուրդը ամբողջովին Հայկական Դատինը չէ։

Ու այդ դատը հետապնդելու կամ ըմբռնելու տարբերութիւնը որ կայ մեր մէջ, որոշած է խարխլել։

Ի՞նչպէս, — իր ամբողջ զայրոյթը եւ ոխակալութիւնը յատկացնելով այն մասին, որ իր դատը կ'ուզէ իր ձեռքով լուծել ու վաստըկիլ իր բազուկին, եւ իր մեղրածո՛ր ժպիտը՝ ա՛յն մասին, որ շնորհներու եւ արտօնութիւններու երազանքով կը հրճուի։

Եւ այս վերջին մասը յոյսով թէ փոքրիկ խայծերով անգամ մը ոգեւորուած, հայ զանգուածին մէջ խրամատը կը շէնցնէ։ Ու՝ ուժերու, ճիգի, աշխատանքի այն մէկտեղումը, որուն պահանջը կը զգանք մենք, կը դառնայ անկարելի. ու յաջողութիւնը կը զանդաղի, կը նահանջէ՜ նոյն իսկ, ու պարտութիւնը կը դառնայ անխուսափելի։

Ծանրագրակա՞ն է, մեզ համար, ենթարկուիլ թշնամիին այս սիստեմատիկ հետապնդումին ու քայքայուիլ հետզհետէ։

Ո՛չ։

Դատէն հրաժարումը, որ նկատելի զանգուածի մը նշանախօսքն է այժմ, կամ՝ այդ դատին՝ եղածով սահմանափակումը, որ քաղաքական հոսանքի մը բանաձեւն է արդէն, հետեւանք չէ, անշուշտ, դաւադրումի կամ դաւաճանումի փափաքին։ Կարելի է ցաւիլ այդ տեղատուութեանը համար. կարելի է դժգոհիլ անկէ. կարելի է, նոյն իսկ, արդահատիլ երբ երբեմն ամէն չափ ու կշիռ կ'անցնին։ Բայց չհաշտուիլ։

Որովհետեւ, Հա՛յն է, հո՛ն եա։ Իր տկար ու թերի կողմերով, մեր տարամերժութիւնէն ծնունդ առնող կատարեալին ընկճուած, ինք իր առջեւ գերապահատուած, բայց ամբողջութիւնը իր մէջ առորակնահատող, իշխանութեան խոշորացոյցով դիտող ու իր ժողովուրդը մանրադիտակի տակ պահող Հայը…։

Հայը կայ նա՛ եւ մեր մէջ, սակայն։

Այն Հայը, որ գիտակները կը փոխէ, խոշորացոյցը յատկացնելով իր ժողովուրդին, ու մանրադիտակը՝ թշնամիին, որ միւսին նման տարամերժ է, անոր պէս հռանքի գերադասուածէն կախարդուած, քիչ մը շատ հաւատաւոր, փոխանակ քիչ մը շատ իրատես ըլլալու, բայց՝ անկեղծ, նուիրուն, պատրաստ ամէն զոհողութեան։

Այս երկու հակադիր էութիւնները հետզհետէ կը հեռանան իրարմէ՝ թշնամիին իսկ ձեռքով։ Անոր ժպիտը կամ թաթը մտած է մեր մէջ ու մեզ վանած իրարմէ։ Ու ինչքան զայրոյթ ցոյց տուած է մէկ կողմին, այնքան անձնուրացած է երկրորդ կողմին դժգոհութիւնը՝ առաջինին հանդէպ (ու ինք, Թուրքը, մնացած է անպարտ…), ու ինչքան ժպտած է երկրորդ կողմին, անոր վրայ հրաւիրած է առաջին կողմին արհամարհանքն ու ատելութիւնը (ու, կրկին, Թուրքը մնացած է հարուածումէն հեռու դծին վրայ)։

Ու, կողմերը, հաւասարապէս, մոռցած թշնամիին բազուկին ու ժպիտին սպանիչ բնոյթն ու մտադրութիւնը, դեռ կը շարունակեն պայքարը պահել հայ «բանակատեղիներ» ներս, մինչ հարկ է, ինչպէս կը պահանջէ «Յառաջ», փոխադարձ զիջողութեամբ — հանդուրժանք ըլլայ, թէ քաղաքական ծրագիր — կուշտ կուշտի կենալ՝ թշնամիին ժպիտին դէմ ժպիտ ու բազուկին դէմ բազուկ չարժելու համար…

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

Վերսայլի դաշնագիրը, ժամանակաւորապէս Գերմանիոյ եւ իր զինակիցներուն, զինուորական եւ ռազմական սեղմումներ պարտադրելէ վերջ, առաջին եւ պաշտօնական քայլը կը նկատուէր յետպատերազմեան համաշխարհային զինաթափութեան մը։

Տարիներ անցած են խաղաղութեան դաշինքը կնքուելէն ի վեր, սակայն, զինաթափութեան ոչ մէկ քայլ։ Ընդհակառակն, ամէնքն ալ կը զինուին, մրցումի մէջ, նորանոր եւ անծանօթ պատերազմական պատրաստելով…

Զարթուած Գերմանիան, յաղթական պետութեանց դէմ ոտքի ելած է զօրծածել աւելի կտրուկ լեզու մը ու կը դառնայ հետզհետէ աւելի պահանջկոտ։ Ժամը հասած կը նկատէ, զինք կաշկանդող զինուորական, տնտեսական եւ ընկերային շղթաները փշրելու, ու այդ հիման վրայ, ներկայացուցած է յուշագիր մը Ֆրանսայի, պահանջելով սպառազինման հաւասար իրաւունք։

Ամիսներէ ի վեր Հիթլերեան հոսանքն էր որ կը պոռար աշխարհի երեսին իր դժգոհութիւնը։ Այսօր պաշտօնական Գերմանիան է որ որդեգրած է այդ պահանջները։ Ու կը սպառնայ, հակառակ պարագային, քաշուիլ Ժընեւի Զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, տնօրինելով ինքն իսկ իր բախտը, առանց նկատի առնելու, ոչ մէկ կաշկանդում կամ բարոյական զսպանք։

Գերման կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը շատ ծանրակշիռ կը նկատուի, որովհետեւ, մէկ կողմ դնելով որ եւ է բարոյական պատասխանատուութիւն, կը հակադրէ Զինաթափութեան գործին մասնակցող պետութեանց անմիջական շահերուն։ Գերմանիա, պահանջելով զինուորական հաւասարութիւն, կ'ուզէ աւելի Ֆրանսայի հակառակ, սակայն եթէ պահանջէ նաեւ ծովային ուժերու վերակազմում, կարող է հանդիպիլ անգլիական եւ ամերիկեան ճակատին զօրաւոր ընդդիմութեան։

Անգլիա առ այժմ կը մնայ վերապահ։ Իր դերը կը կայանայ երկու ոսոխներու միջեւ հաշտարար դեր մը կատարելուն մէջ։ Իր մամուլը, ինչ հոսանքի ալ պատկանի, գտնելով հանդերձ Գերմանիոյ պահանջները շատ կանխահաս, [illegible] Թայմզ կը գրէ.

— «Այն մարդիկը որ այդ պահանջները կը ներկայացնեն այսօր, ժառանգորդներն են նախկին զինուորական իշխանութեան… Գերմանական Սաղաւարտները, աւելի կամ նուազ չափով, կը գտնուին Ֆոն Փափէնի կառավարութեան պաշտպանութեան տակ… իրենց ցոյցերն օրուան պարզուած դրօշակներով կայսերական գոյները կը ներկայացնէին։ Գաղափարական Սաղաւարտներու պետերէն մէկը կամ հիթլերեան որ եւ է յայտնի դէմք, պաշտօնական թէ անպաշտօն ճառերու մէջ, բացէ ի բաց արձակած են Վերսայլի դաշնագրին դէմ։ Միեւնոյն ատեն իրարու յաջորդող գերման կառավարութիւնները խախտած են այդ դաշնագրին բազմաթիւ կէտերը»։

Ուրիշ օրկան մը, աւելի առաջ երթալով, կ'ըսէ.

— «Անկարելի է Գերմանիոյ պահանջներուն տեղի տալ»։

Այս նախադասութիւնը գործնական լեզուի թարգմանելով, ըսել կ'ուզէ թէ, պէտք է որ միւս պետութիւններն ալ իրենց սպառազինման մակարդակը հաւասարեցնեն Գերմանիոյ եւ կամ թոյլ տան որպէսզի Գերմանիան ալ սպառազինուի յարաբերական համեմատութեամբ։

Առաջին կէտը, կ'ըսէ միեւնոյն թերթը, դրական քաղաքականութեան դաշտին մէջ չի մտներ, իսկ երկրորդը կը ներկայացնէ աններելի քաղաքական տկարութիւն մը։

Կը տեսնուի թէ այս բոլորը տեսութիւններ են։ Դարձեալ «Թայմզ»ն է որ թարգման կը հանդիսանայ Անգլիոյ հանրային կարծիքին, ըսելով թէ «Պէտք չէ Գերմանիոյ առիթ տալ հակառակ միջոցներ ձեռք առնելու»։ Եւ կը յուսայ որ, Ֆոն Փափէնի յուշագրին յարմար պատասխան մը գտնելով, միջազգային խաղաղութեան գործին մասնակցող պետութեանց ապահովութիւնը կարելի պիտի ըլլայ շարունակել։

Իտալիան չի կրնար ծածկել համակրանքը՝ գերմանական տեսակէտին. Այսու հանդերձ, ոչ մէկ պաշտօնական լուր չկայ թէ իտալական կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ Գերմանիոյ պահանջները։ Իտալական քաղաքականութիւնը կը ձգտի, մինչեւ հիմա, ուղղակի կամ անուղղակի ուժ տալ գերմանական որ եւ է պահանջի, եթէ այդ պահանջները ուղղուած են Ֆրանսայի դէմ, իսկ մնացած է կրաւորական դիրքի մը մէջ, երբ անոնք կը հակադրեն Փաշիստ պետականութեան։ Այս առթիւ, Թօրինոյէն թերթ մը կը գրէ.

— «Վայրկեանը հասած է որպէսզի Ֆրանսա ընտրէ իր ուղին. կա՛մ ձեռք երկարել եւրոպական պետութեանց համաձայնութեան, որոնք հաստատ են բարոյական օրէնքին եւ միջազգային օրէնքներուն առջեւ, ինչ որ կարող է իրեն յառաջդիմութեան ճամբայ մը բանալ. կամ շարունակել իր արդի քաղաքականութիւնը որ կրնայ նոր յուսախաբութիւններու տեղի տալ, տարաժամելի դէպքեր յառաջ բերելով…»։

Պաշտօնական Ամերիկան, ինքզինքը կը նկատէ, հիմակուհիմա, որ եւ է խաղէ դուրս։ Գիտենք արդէն թէ ինչ աչքով կը նայի եւրոպական վէճերուն։ Իր ջանքն է, կարելի եղած չափով, նուազեցնել տալ զինուորական ծախսերը, որպէսզի կարենայ իր պահանջները գանձել։ Ուստի սկսած է դէշ աչքով նայիլ գերման առաջարկներուն։ Կարելի էր որ աւելի ներողամիտ դիրք մը առնէր ան, եթէ Գերմանիոյ վարիչները քիչ մը աւելի մտմտային նախագահ Հուվըրի ծրագրին։

Ֆրանսան եւ իր մամուլը չեն կրնար իրենց յուզումը զսպել։ Ֆրանսա շատ լաւ գիտէ եւ պիտի յիշեցնէ Գերմանիոյ թէ Վերսայլի դաշնագիրը ինչ պարտականութիւններ դրած է, արդէն աշխարհ ընդունած է, զէթ երեւութապէս զինել դէպ ի զինաթափութիւն եւ ոչ թէ դէպ ի յարաճուն զինուորական գործիքները։ Պէտք չէ որ Գերմանիոյ թոյլ տրուի վերադառնալու հաւերժի օրերը… ուիլ, չվերադառնալու համար Մեծ Արուեստ։

Ֆրանսայի հակիրճ պատասխանը, յիշեցնելով համերաշխ Գերմանիոյ զինուորական պարտականութիւնները կը հրաւիրէ, միաժամանակ, որպէսզի Պերլինի կառավարութիւնն ալ պատրաստ բանակցութեանց մասնակցի։

Եթէ Գերմանիա վերազինուի, ամբողջ աշխարհ պիտի դիմէ սպառազինութեան. որով բոլորն ալ դէմ պիտի գան մարդկային խղճի եւ ապատութեան իրաւունքներուն։

Ֆրանսա, կ'ըսէ պատասխանը, պատրաստ է զինուորականապէս եւ տնտեսականապէս կողք կողքի աշխատիլ Գերմանիոյ հետ, եթէ այս վերջինս յարգէ Վերսայլի դաշինքի կէտերը։

Ամբողջ աշխարհ կը պահանջէ խաղաղութիւն եւ ոչ թէ նորանոր սպանդանոցներ…

Իսկ խաղաղութեան գլխաւոր գառնանն է զինաթափութիւնը։

Ն. ՀՐԱԶԴԱՆ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ

)(o)(—

Էնկիւրիի մէջ վերջերս գումարուած պատմական համաժողովը Թուրքը [illegible] ամենաքաղաքակիրթ տարրը աշխարհի մէջ։

Ցնծա եւ ուրախ լեր, Երուսաղէմ։

Ուրախ ենք մենք։ Ուրախ է նաեւ մեծամեծ բազմանդամ Հայ ազգը։

Տօնացոյցներուն «Ցուցարաններ»ուն մէջ ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ ապացուցանելու համար թէ՝ ոչինչ կայ փոխուած Թրքական ճակատին վրայ։

Մենք կը պնդենք հակառակը։ Մեզի հետ է նաեւ «Յառաջ»։ Կրնանք բարձրաձայն ըսել թէ՝ ոչինչ կայ չփոխուած Թրքական ճակատին վրայ։

Փոփոխութիւն կայ եւ մեծ փոփոխութիւն, հոգ չէ թէ ըլլայ երեւութական։

Թուրքերը իրենք զիրենք ամենաքաղաքակիրթ հռչակելով, հովեր կ'առնեն ըմբռնելու քաղաքակրթութեան արժէքը։

Քանի որ, խոզերու եւ ձաներու տարափով մը, Թուրքը հռչակուեցաւ ամենաքաղաքակիրթ, այժմ կը մնայ փոխել գիրերը եւ իրենց նոր դասակարգումով Հայը նստեցնել ամբաստանեալի աթոռին վրայ։

Չեմ գիտեր թէ՝ Եռանոս Նատր ներկա՞յ էր այդ համաժողովին։ Ներկայ կամ ոչ, առիթ մը կորսնցուց, հռչակել տալով Հայերը իբրեւ ամենաջարդարար տարրը աշխարհի մէջ։

Բայց կատակը մէկդի։ Մենք նորէն դառնանք պատմութեան համաժողովին։

Պատմութեան համաժողովին աշխատանքները թերի մնացած պիտի ըլլային, եթէ չկրնային թէ՝ ինչպէս եղան կոտոշը, Թրքական բարեւըլջումի շնորհիւ, փոխուած է լուսնկայ մահիկին։

Ամէնքս ալ գիտենք եւ մեր թուրք հարեւաններն ալ գիտեն եւ պարծանքով կը խոստովանին թէ՝ թուրք ցեղը վաչկատուն ցեղ մըն էր, աշիրէթ մը։ Թուրքերը կը դմայլին իրենց ցեղային յատկութիւններուն վրայ թէ՝ կրցած էին փոքր աշիրէթէ մը հսկայ կայսրութիւն մը հաստատել։

Համաձայն ենք, թէեւ թէ [illegible] թէ անոնք գիտեն թէ՝ այժ փոքր [illegible] ըէթը, ոչ թէ քաղաքակրթական, [illegible] քաղաքական [illegible] թեամբ հասաւ կայսրութեան։

Չերկեզիները։ Ասիոյ տափաստաններէն ցեղը, իրեն խորհրդանիշ առնելով [illegible] տախտակէն մը, որ [illegible] ռախումբին առջեւէն մանուած [illegible] բարձր բռնած կը տանէր։ Ցեղական [illegible], Թուրք սուլթանները, եղան [illegible] մահիկաձեւ կոտոշը, լուսնկայի [illegible] հիկին վերածելով, Թուրք դրօշ [illegible] տառած են։

Էնկիւրիի պատմութեան համաժողովը պէտք չէր մոռնար նաեւ [illegible] կա։ Եւ ի պատիւ իրեն։ Որովհետեւ կոտոշ մը մահիկի վերածել քաղաքակրթական մեծ արժէք կը ներկայացնէ։

Սեւ տափաստաններէ [illegible] պայտ տարածութիւններ [illegible] երկրէ երկիրներ ճախրել, յաղթական ներուն մեծագոյնն է։

Ուսքը խօսք կը բանայ Թուրքերու [illegible] գոյին, [illegible] դան կոտոշին ա՛յնքան մեծ [illegible] րութիւն կուտայ որ, կը [illegible] թէ՝ աշխարհ եղան կոտոշին [illegible] հիմնուած է եւ թէ՝ երբ եղը [illegible] ցնէ, աշխարհ կը ցնցուի եւ մեր [illegible] ցած երկրաշարժը յառաջ կուգայ։

Արդո՞ւն երջանիկ ենք այսօրիս [illegible] զովուրդ մը ունենալով մեզի դրացի։

Ապերա՛խտ Հայ…։

ՍԵԳՐՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՇԻԼԼԵՐԸ ԿԸ ԿԱՐԴԱՄ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ, Կ'ԸՍԷ ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՏՈՒՆ ՄԸ

Գերման գիտուն Յասիլօ Նայտէլ, որ 150 լեզու գիտէ եւ թարգման է Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ, հետեւեալ տարօրինակութիւններն ըրած է Վիէնէր Ժուռնալի թղթակցին.

— Ես շատ կը սիրեմ գերման բանաստեղծները եւ գրողները կարդալ օտար թարգմանութիւններով։ Այսպէս, Թովմաս Մանը սովորաբար կը կարդամ ռուսերէնով, Կէօթէի [illegible] Թերօ չինարէնով. գերման գրականութեան պատմութիւնը՝ [illegible] րէնով, իսկ Շիլլերը՝ հայերէնով։ [illegible] յերը շատ կը սիրեն Շիլլերը [illegible] շատ բան թարգմանած են անկէ։

— Ինչո՞ւ համար դուք գերման գրողներն ու բանաստեղծները կը կարդաք օտար թարգմանութիւններով, հարցուցած է լրագրողը։

— Նախ եւ առաջ անոր համար որ օտար թարգմանութիւնները շատ աւելի աժան են, պատասխանած է գերման գիտունը։ Շիլլերի հայերէն թարգմանութեան համար եւ գրավաճառին կը վճարեմ 20 պֆենի [illegible] գրավաճառը Պերլինի մէջ դիւրութեամբ չի կրնար հայերէն գրքեր ծախել։ Երկրորդ՝ ես համոզուած եմ թէ իսկական բանաստեղծ մը եւ գրող մը գնահատելու համար կը բաւէ միայն ծանօթանալ [illegible] նոր ստեղծագործութեանց թարգմանութիւններուն։

Դոկտ. Նայտէլ վերջերս [illegible] տած է իր մէկ մեծ աշխատութիւնը «Լեզու եւ Ոգի» [illegible] միջոցով գիտութիւններու նոր [illegible] ուցման համար»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

Գարաճլըն վրայ նայող պատուհաններուն ապակիները բոլորն ալ ջարդ ու փշուր բրաւ, մեծ աղմուկով։ Ա՛ռ սաղայել, ա՛ռ անհաւատ, ա՛ռ չունչ, ա՛ռ որդի։ Այն ատեն Սրապիոն աղա փողոցին վրայի մէկ պատուհանը ելլելով սկսաւ աղաղակել դողդողալով.

— Հասէ՛ք, փոլիս կ'ուզեմ… փոլի՛ս… հասէ՛ք։

Բացուեցան դռներ, բացուեցան պատուհաններ, հաւաքուեցան լամբեր, իսկ «Թամլուճ»ն փախաւ լեզուապատառ։ Դրացիները վազեցին բացագանչելով, մոմակներն քաշքշելով, իրենց թեւերը վեր առնելով, իրենց կերակուրները վար առնելով։ Կրցածին չափ ուժով կը պոռար Սրապիոն աղա դողալով, արդարութիւն — կը պահանջէր, օրէնքին պաշտպանութիւն — կը պահանջէր եւ կ'ուզէր որ — ներկաները իրենք դատեն — զինքը եւ եթէ անարդար է՝ ըսեն բացէ ի բաց։ Ցաւէ՛ք առ կօշիկներ անմիջապէս, անմիջապէս ոստիկանատուն պիտի երթայ. դատարան պիտի դիմէ վաղն իսկ. այս անառուծին ձեռքէն քաշածը միայն ինքը գիտէ. այլ եւս մինչեւ կոկորդը հասած է։ Բայց ինչո՞ւ ձեռքէն կը բռնէք. Թողէ՛ք զայն. պիտի երթայ վար պիտի առնէ լեռնցիին ապակիները։ Իր անունը Սրապիոն է։ Նազիկ հանըմ մարդուկին արիւնոտ գլուխը վիրապատեց «Հէ՜յ օղորմած Աստուած» ըսելով եւ ուրիշներ [illegible] նոյնպէս պայթակցեցան։ Սրապիոն աղա երդում պատառ կ'ըլլար թէ ինք երբ եւ իցէ պեյին չէ ըրած, թէ մաքին պաշէն իսկ չէ անցուցած այդ տեսակ պատուական տուտ ու փուտ բաներով վնաս հասցնել Ճանտառամէն։ Թէ փողոցէն գտնուած թուղթը, այդ պատուչ թուղթը նոյն օրն իսկ պատռած նետած է։ Եթէ սուտ կ'ըսէ՝ ասկէ հոն չերթայ։ Աղջկանը խերը չտեսնէ։ Անպայման դրամը պիտի առնէ կոտրած ապակիներուն։ Հոս կայ օրէնք եւ արդարութիւն։ Երբ մը ըրած պիտի ըլլայ Նազիկ հանըմ՝ պուտ մը ջուր տուր։ Գիլիլին ինչ ըլլալ'ն անգամ լուր չունի ինք եւ անով զբաղողները ալ չախորժեր։ Բայց որո՞ւ կ'ըսես. եթէ աս պառը խօսք հասկնայ՝ ան լեռցին ալ կը հասկնայ։ Ապրի՛ս Նազիկ հանըմը… էյ աղջիկս չիմանա՛յ, չիմանա՛յ…։

Անկիւնի Թասամանցի յոյն նպարավաճառը գնաց Ճանտառամէին դուռը զարկաւ, դոյզ մը խօսք ընելու համար։ Բայց գիւղացի կինը չուզեց դուռը բանալ եւ պատուհանէն վանեց մարդը կոպտօրէն։ Այն ատեն Թրքախօս Յոյնն ալ իր կարգին սկսաւ լեզուին տալ եւ սպառնալ կնոջ։ Ըսաւ թէ այլ եւս վերջ մը պէտք է դնել ասոր. օրէ ի վեր շարունակուող կռիւներուն, թէ ամօթ ըսուած բան մը կայ, ան ալ՝ ջառուկներուն քովը չկայ. թէ ծախուածան թաղին մէջ ճշմարիտ փորձանք մը եղած է, եւ թէ՝ եթէ խանութին դուռը բաց ձգած չըլլար՝ իր ով ըլլալը կը հասկցնէր։ Չեմ թոլլարեր որ այսպէս կպատօրէն…

Սրապիոն աղայի վզին ու քունքերուն երակները ուռած էին եւ անդամները կը դողդղային։ Մինչեւ գիշեր պառաւ, ջղայնութենէ, գլխուն քացախի զարկաւ եւ վճռեց յաջորդ առաւօտուն կանուխ ոստիկանատուն երթալ։ Պաշտպանութիւն խնդրել զոր՝ պիտի պահանջէր նաեւ կոտրած ապակիներուն փոխարժէքը։ Երկարօրէն գումարեց ու բազմապատկեց պատուհանները, ապակեգործները, օրուան սակը եւ Ճանտառամէին տարիքը։ Բայց յաջորդ առաւօտուն հիւանդ էր Սրապիոն, բարախուսները սաստկացած էին, մէջքը կը ցաւէր, գլուխը կը դառնար, ծունկերը կը կոտրէին։ Դրացի Նազիկ հանըմը եկաւ զինքը խնամեց, անվերջ խօսելով եւ սուրճ եփելով։ Ապրի՛ս Նազիկս բաւ մարդուկը եւ յաջորդ օրուան յետաձգեց իր դիմումը։ Օր մը վերջ Սրապիոնին վճռակը որ եւ է փոփոխութիւն չէր կրած. միայն բարձրացած էր կոտրած ապակիներուն արժէքը։

Գարուճները ամայացան։ Անմոռանալի այդ կռուէն վերջ երկու տարեց դրացիները դուրս չելան իրենց տուներէն։ Սրապիոն աղա Նազիկ հանըմին խորհուրդին հետեւելով չէր շարժեր բազմոցին անկիւնէն։ Բարախուսները չէին մեղմանար, մեծապէս զարմացնելով Նազիկը։ Նազիկը յաջորդ առաւօտ շատ կանուխ եկաւ մարդուկին քով. նախ քանի մը անորոշ բաներ կմկմաց, զգացուց որ անհանգիստ է, մտահոգ է, լեզուին տակը բան մը կայ, եւ յետոյ մէկէն՝ այլ եւս անկարող իր յուզումը զսպելու՝ պոռթկաց։ Ըսաւ — «Անոր տակը բա՛ն մը կայ»։ Ինչ տարօրինակ ապրէլ ի վեր Սրապիոն աղան հիւանդ չէր տեսած։ Թո՛ղ ըլլայ՝ տասներեք։ Չէ՞ր կրցած իսկ զայն հիւանդ երեւակայել։ Ամբողջ գերդաստանին այդպէս քաջառողջ ճանչցած էր։ Ուրեմն չէ՞ս կարծեր որ աստ տակը բան մը կայ։ Ինչէ՞ն գիտնամ որ Ալէքմուացի ջառուկը պեյելի չէ ըրած։ Ինչէ՞ն գիտնամ որ իր մեղքը ծածկելու զիտումով քեզ չէ ամբաստանած։ Ո՛, ան հրէշէն ամէն բան պէտք էր սպասել։

Զախաղանց խռովեցաւ մարդուկը։ Նախ ըսաւ չուզեց հաւատալ, իր տկարութիւնը վերագրելով եօթն օր տեւող յուզումնալից կռիւներուն, բայց վերջը սարսափեցաւ ճանչնալ իր գերդաստանին քաջառողջ կազմը։ Ցեխոտութիւնը պրպտելով աւելի սաղնապեցաւ։ Անգլիայարձան որ իրարու թղթիկը զռուելէն օր մը յառաջ, դէպ ի սեղանուց մը սկսած էր մէջը։ Այո՛, այո՛, կը յիշէ. Բայց եւ թեթեւ բան մը՝ զոր լուրջի չէր առած։ Որո՞ւն միտքէն կ'անցնէր։

Գլուխն ալ սկսած էր պտտիլ [illegible] քաշած ատեն, բայց որո՞ւն մտքէն կ'անցնէր։ — Եւ յանկարծ փրփրեց ծերուկը։ Ուղեղ դուրս նետուի [illegible] թալ ոտքին տակը առնել Ալէքմուացին, գլուխը ջախջախել։ Իր [illegible] տառութեան դէմ ծեծածեցաւ Նազիկ հանըմ։ Տղա՛յ են, իրաւ որ պէտք ես. եթէ անոր պեյլին քեզ կապած սպառնութի՛ւն իսկ դարման չի կրնար ըլլալ։ Մա՛հն իսկ պեյլին չի կրնար քակել։ Ուրի՛շ, ուրի՛շ բան պէտք խորհիլ։ Եւ քանի խորհեցան, այնքան սաստկացան բարախուսները։ [illegible] դուկը վստահ էր թէ այլ եւս ոչ [illegible] ոչ գեղը եւ ոչ բժիշկը։ Միայն հակադեղ [illegible] կրնայ փրկել։ Բայց ինչպէս պիտի հակազդէր բարձրացած ապակիներուն արժէքը։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ՈՐԲԵՐՈՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲ ԵՒՍ ԿԸ ՓԱԽՉԻ

Այս անգամ ալ՝ ցաւը ծոցի

ԹԱՒՐԻԶ, 3 Սեպտ. (Թղթ. «Յառաջ»ի)— Անցեալ անգամ գրել էի որ նորէն տասը որբեր հասած են Թաւրիզ։ Այսօր այդ տասը հոգին, իրենց բոլորի ստորագրութեամբ, բանտէն մէջ գրութիւն են ուղղած թեմիս Առաջնորդին։ Ահա պատճէնը նոյնութեամբ առնելով կ'ուղարկեմ ձեզ՝

«Ընդրաշիր (?) տեղւոյս Առաջնորդին, Թաւրիզ.

«Ազգին հարազատ զաւակներն ենք։ Անկէ ութը ամիս առաջ Ս. կառավարութեամբ գաղթել էինք Խորհրդ. Հայաստան, Սուրիայէն եւ այլ երկիրներէն, խաբւելով Դաշնակ Շահվերտեանի սուտ յայտարարութիւններէն։ Հայրենիքի սիրուն նետուեցանք Հայաստանի ծոցը, բայց տեսանք (?) որ չէր այն հայրենիքը, որ մենք ունեցեր ենք ժամանակին։ Չկրնալով հանդուրժել իրենց տարած կեղծ ու նպատակաւոր քաղաքականութեան, ամէն զրկանք ու հալածանք աչքի առջեւ ունենալով նետուեցանք այս կողմը։ Երկար չարչարանքներէ վերջ, այսօր ճիշդ 11 օր անընդհատ ճամբայ քալած ենք կիսամերկ եւ անօթի, հոս չեն թողուր մեզ։ Այսօր կ'ուզեն մեզ ուղարկել Սուլդուզ քալելով։ Հայրենանենգէք (այդպէս է գրուած) ձեր բարձր պաշտպանութեամբ օժանդակել մեզ նիւթականով, գէթ 4-5 օրւայ ճանապարհին ազատելու մեզ, վասն զի հալ ու մաշ եղած ենք։ Խնդրում ենք անյապաղ հասցնէք ձեր հայրենական օգնութիւնով փրկել մեզ։

Մնամ յարգանօք՝

Խաչիկ Գույումճեան՝ Կարնեցի, Յակոբ Երեմեան՝ Պրուսացի, Խաչիկ Տէմիրճեան՝ Էրզրումցի, Յակոբ Մաբութիւնեան՝ Տիգրանակերտցի, Գրիգոր Յակոբեան՝ Պրուսացի, Յարէթ Թէորիւքճեան՝ Թոմարզացի, Յովհաննէս Գուրնազեան՝ Խարբերդցի, Տրդատ Սահակեան՝ Զախմախցի, Յակոբ Նազլաուեան՝ Գառքումցի, Գառնիկ (ազգանունը պարզ չէ) Գանիացի»

Այս տասը որբերը առանց առաջնորդարան ուղարկուելու, իշխանութիւնը քշել է Սուլդուզ, ուստի եւ հնարաւոր չէ եղած նրանց տարիքը եւ որտեղէն մեկնած լինելը ճշդել։

Որբերու հետ աքսորուած է նաեւ օմն Գառնիկ Նէմէնիճեան Գոնիացի, որ նոյնպէս որբերու հետ եկած է։ Ըստ երեւոյթին այդ պարոնն ալ Հայաստան գացած գաղթականներէն է, քանի որ որբերու հետ ինքն ալ ստորագրած է։ Ընդհանրապէս այս վերջին եկողներուն տեսնելու եւ նրանց կենսագրականները գրի առնելու համար որոշ դժուարութիւններ են յարուցած։

Դեռ Թղթակցութիւնս չվերջացրած, լուր տուին որ նորէն 3 հոգի եկած են։ Սրանց մասին յաջորդիւ։ Առաջնորդարանը բանտէն դիմաց որբերուն հնարաւոր դրամական օժանդակութիւն եւ հագուստեղէն հասցրած է։

Որբերու օգնութեան խնդիրը բաւականին ծանրացած է։ Մեծ յոյս ունէինք, որ Բարեգործականը ընդառաջ կը գայ մեր կոչին եւ որոշ օգնութիւն կը հասցնէր այս խեղճ ու կրակ որբերու մերկութիւնը ծածկելու, սակայն նա էլ մինչեւ օրս ոչինչ չուղարկեց։

Նորից հանրային մարմիններու եւ բարերարների ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք, բառիս լայն իմաստով մերկ որբերու օգնութիւն հասցնելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ներկայ լեզուն քարի է»

—)(o)(—

Ծանօթ գրող Վալա Նուրէտտին պէյ (Վա-Նու), «Աքշամ»ի մէջ (7 Սեպտ.) անդրադառնալով Տօլմա-Պաղչէի պալատը գումարուելիք լեզուաբանական համաժողովին, գիտել կուտայ թէ Ներկայ Թուրք գրական լեզուն անբաւական է։

— «Մենք մեր ձեռքէն եկածը ըրինք. մեր լեզուն մաքրել տալու տալու համար մեր գրագէտներուն եւ մեր ազգին։ Մենք սղոցեցինք այն ճիւղը որուն վրայ կեցած ենք։ Հիմա կը գիտակցինք թէ սխալ է մշակոյթի այս քաղաքականութիւնը, եւ այս գիտակից հակազդեցութեան արդիւնքն է Տօլմա-Պաղչէի համաժողովը։

Մեր լեզուն այսօր առակ չէ ստենախօսութեան։ Ոչ թէ եւրոպական լուրջ գործ մը, Ֆրանսական ու Անգլիական վէպ մը անգամ անկարելի է իր բոլոր նրբութիւններով Թարգմանել։ Մէկ նախադասութիւնը հինգ կտոր կ'ընենք։ Նախադասութեան մեր ձեւերը շատ սահմանափակ են։ Օտար բառ մը ընդհանրապէս 4-5 բառով հասկցնել հարկ կ'ըլլայ։ Գիտական բացատրութիւններ ոչ միայն չունինք, այլ տակաւին չենք ալ ճշդած թէ ո՞ր աղբիւրներէն եւ ի՞նչ ձեւով պիտի առնենք։

Յափշտակութիւն է պնդել թէ «Մաշալլահ», մեր խօսակցութեան եւ գրական լեզուն մէկ եղաւ։ Գոյսէթի (?) գրողներս միայն մեր քաղաքի նեղ միջավայրին համար կը գրենք, իսկ շատ հեռու ենք մեր ձայնը լսելի ընելէ Թուրք լայն զանգուածներուն։

Տօլմա-Պաղչէի համաժողովը ահա այս խնդիրները պիտի լուծէ։ Այդ ժողովը Կազիին կողմէ ճիշդ ժամանակին կատարուած մեծ ձեռնարկներէն մէկն է։»

Լեզուական համաժողովին գումարման համար պատրաստութիւնները շատ արագութեամբ յառաջ կը տարուին։ Համաժողովը հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ։ Թուրք Լեզուի Ուսումնասիրութեան Ընկերակցութեան ընդհ. քարտուղար Ռուշէն Էշրէֆ պէյ, ուսուցիչներէ, գրագէտներէ, լրագրողներէ, արուեստագէտներէ, փաստաբաններէ, բժիշկներէ եւլն. ամէն օր բազմաթիւ դիմումներ կը ստանայ, որոնք փափաք կը յայտնեն մասնակցելու համաժողովին։ Համաժողովին ուսումնասիրելիք գլխաւոր խնդիրներէն մէկը պիտի ըլլայ մաքրել Թուրքերէնը օտար տարրերէ։ Թուրք թերթեր արդէն պայքար բացած են Ֆրանսերէն բառերու չափազանց գործածման դէմ։ Այս մասին ոչ մէկ տարակարծութիւն կը տիրէ։ Լեզուական մէկ քանի խնդիրներ շատ դիւրաւ պիտի կրնան լուծուիլ համաժողովին մէջ, իսկ ուրիշ խնդիրներու մասին ալ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնիլ դիւրաւ։

"Աշխարհի գեղուհին,,

— :-: —

Թրքուհի մը, Խալիտէ Նուսրէթ հանըմ, կը գրէ «Աքշամ»ի մէջ.

— Գեղեցիկ Թուրք աղջկան շահած յաղթանակը արդարեւ շատ ուրախալի բան մըն է։ Բայց այս յաղթանակին շուրջ հանուած աղմուկը աւելորդ չէ՞ք գտներ...։ Կեանքին մէջ բնաւ յաջողութիւն, յաղթանակ չտեսած մարդու մը իր առաջին յաղթանակին առջեւ ըներլիք չափազանցութիւնը կ'ընենք։ Բարեբախտաբար աշխարհի մասը խածնել տուող մեր անկախութեան յաղթանակը բոլորին մօտէն մէջ է, ապա թէ ոչ, ոչ միայն օտարները՝ մեր ազգն իսկ մեր պատմութենէն պիտի կասկածին եւ խորհին թէ «չըլլայ որ մեր առաջին յաղթանակը այս ըլլայ»։

Իմ կարծիքով, մեր գեղեցիկ Թագուհիին յաջողութիւնը մեր մեծ ու սիրելի նախագահին լսածին նման շատ բնական գտնելը պէտք է. Ու զարմնալ նոյն մեծ անձին լսածին համեմատ, «Թուրք ցեղը աշխարհի ամէնէն գեղեցիկը ըլլալը գիտցողները Թուրք աղջիկներէն մէկուն աշխարհի գեղեցիկ ընտրուիլը շատ բնական կը նկատեն»։

Անվիճելի է որ Քէրիման Թուրքիոյ մէջ ընտրուածով առաջ եկած միակ գեղեցիկ աղջիկը չէ։ Մեր գողնոցներու տակ անոր չափ, շատ գեղեցիկ, հարիւր հազարաւոր աղջիկներ կան։ Համեստ Թագուհին աշխարհի գեղուհի ըլլալու հրապը մինչեւ վերջին վայրկեանը մօտէն իսկ չէ անցուցած, ընտանիքն ալ այս յաջողութիւնը երբեք չէ յուսացած ու երեւակայած։ Նոյնիսկ իր դպրոցական ընկերները խմբագրի մը հարցուցեր են. «Մեր Քէրիմա՞նը։ Չըլլայ թէ սխալ մը կենայ...» Տարօրինակ բա՜ն։ Մինչդեռ ես երեք տարիէ ի վեր այս արդիւնքին կը սպասէի։ Զմրուխտ աչքերով, ոսկեգանգուր ժպիտով անմեղունակ Միսսինճէկը ինչո՞ւ աշխարհի Թագուհի չյայտարարուեցաւ։ Ու յետոյ, արեւ աչքերով Նաշխունէն, որուն մորթին մէջ ոչ թէ արիւն ու միս՝ այլ կարծես լուսնի լոյս է լեցուած, ինչո՞ւ երրորդ ելաւ. մինչեւ այսօր զարմանքի մէջ եմ։

Թերեւս Եւրոպացիներուն աչքերը Թուրք գեղեցիկ տեսնելու վարժուած չըլլալուն, Թերեւս ալ ուրիշ » եւ է պատճառով մըն էր որ աշխարհի առաջինը ըլլալու հաճոյքը միւս Թագուհիներուն չտուին ու Քէրիմանին տուին։

Այս պատճառով շնորհակալ ենք իրեն, կը ծափահարենք, երջանկութիւն կը մաղթենք եւ մեր իրաւունքն է այս յաղթանակին ուրախութիւնը զգալ։ Բայց յուսանքներու պէս ծայրայեղութիւններ ընել, շարունակ այս իրողութեան շուրջ ծափ զարնել ու ցատկոտել աւելորդ է. նոյնիսկ՝ ամօ՛թ...

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

"ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ,,Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— :-: —

ՓԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆ, 13 Սեպտ.— Ազգային-կրթական շարժման մէջ ամէնէն եռանդուն եւ յառաջապահ շրջաններէն են Փարիզի հարաւային արուարձաններէն Փանթէօ-Քաշան-Պուր լա Ռէնը, որոնք շնորհիւ «Յառաջդիմասէր» Միութեան, անցեալ երեքուկէս տարիներու ընթացքին գնահատելի արդիւնքներ ձեռք բերած են, յամառ գործունէութեամբ։

Անցեալ Կիրակի տեղի ունեցաւ «Յառաջդիմասէր»ի տարեկան ընդհ. ժողովը, որ զբաղեցաւ բացի ղեկավարներէ տարեկան ընթացիկ հարցերէ, նաեւ ընտրութիւններով։ Միութեան Դիւանը, որ ընտրուած էր 3 տարի առաջ, ըստ Կանոնագրի ներկայացուց իր հրաժարականը եւ ժողովը ձեռնամբարձ քուէարկութեամբ Դիւանի նոր Նախագահ (Գ. Լ. Զարմխեան) եւ քարտուղար (Գ. Կ. Նիկողոսեան) ընտրեց, գործելու 3 տարուան համար։ Անկէ յետոյ կարդացուեցան ու վաւերացուեցան 1930 Դեկտ. 20ի ընդհ. ժողովի ատենագրութիւնը։

Օրակարգի հարցերն էր Վարչութեան միամեայ բարոյական ու նիւթական գործունէութիւնը, որուն առաջինը ներկայացուեցաւ քարտուղար Գ. Ա. Յովհաննէսեանի կողմէ, իսկ երկրորդը Գ. Մ. Անասթասեանի կողմէ։ Ժողովը մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով տրուած պայմաններու մէջ գոհացուցիչ կը գտնուէր զեկուցումը։ Արդարեւ, պատկերը շատ պերճախօս է։ Մանկապարտէզի աշակերտներուն թիւը 23էն բարձրացած է 58ի. եւ ամբողջ տարուան ընթացքին դասաւանդութիւնները կատարուած են կանոնաւորապէս, Օր. Ս. Սրապեանի ղեկավարութեան տակ, եւ աշակերտները ներկայիս նշանակելի յառաջդիմութիւն ցոյց կուտան։ Ասոր ապացոյցն այն է որ մինչեւ իսկ Փորթ տ'Իթալիէն եւ Իսի-լէ-Մուլինօյէն, ուր արդէն մանկապարտէզներ կան, ծնողներ իրենց զաւակները ամէն հինգշաբթի ինքնաշարժով մեր դպրոցը կը բերեն, իբրեւ աւելի յառաջադէմ։

Դպրոց դիմող աշակերտներու ընդունելութեան, տնտեսվճարներու եւ դասաւանդութեանց ժամերու յանձնման նման ընթացիկ հարցերու լուծումը ձգելով ապագայ Վարչութեան, ընդհ. ժողովը 7 հոգիէ բաղկացած Վարչութիւն մը ընտրեց, որ անմիջապէս գործի լծուեցաւ մեծ եռանդով։ Իրենցմէ կը սպասուի շատ գործ։ Նորընտիր Վարչութիւնը յաջորդ օր. Երկուշաբթի, գումարելով իր առաջին նիստը, պաշտօնները բաժնեց հետեւեալ կերպով.— Գ. Գ. Մինաս Ալթունեան՝ ատենապետ, Յակոբ Անասեան՝ ատենադպիր, Սեդրակ Դարակէօզեան՝ Գանձապահ, Նփրեմ Թեւանեան, Հրանտ Սրապեան, Լեւոն Յօնիկեան եւ Օր. Վարդուհի Տակաեան՝ խորհրդական եւ հաւաքիչներ։

Յ. Անասեան

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը խստօրէն յառաջ կը տանին Քիւրտերու բռնի զինաթափութիւնը։ Արտասովոր միջոցներ ձեռք առնուած են Տիգրանակերտի նահանգին մէջ։ Շատ մը ցեղապետներ չհանդուրժելով, լեռը բարձրացած են։ Մասնաւորապէս ըմբոստ է Սասունը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ, 13 Սեպտ. (սեփ. Թղթ.)— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը գնդակի եղանակը մտնելուն անմիջապէս սկսաւ իր գործունէութեան, մէկ կողմէ իր բարեկամական խաղերը ծրագրելով, միւս կողմէ նիւթական միջոցներ խորհելով։ Այս տարի կրկին իր ախոյեանական խաղերը պիտի շարունակէ։ Ասոր համար պէտք է կարեւոր գումար մը։

Սեպտ. 10ին, շաբաթ իրիկուն, պատրաստած էր առաջին երեկոյթը, որ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։ Սրահին նստարանները ամբողջութեամբ բռնուած էին։ Կը նախագահէր Գ. Մ. Փափազեան, որ հանդէսը բանալով գեղեցիկ գրուածք մը կարդաց. «Աւելի քան 7 տարի է գոյութիւն ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ը Վիէնի մէջ, եւ շարունակ կանգուն է մնացած եւ իր խաղերուն մէջ լաւ արդիւնքներ ձեռք բերած։ Մեր 7 տարուան գոյութիւնը կը պարտինք Վիէնի գիտակից հասարակութեան, որ չէ զլացած իր քաջալերութիւնը, ինչպէս եւ այսօր։ Այս առթիւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնենք։

Յետոյ Գ. Գ. Ա. Տիգրանեան եւ Օ. Մաթոսեան երգեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի նոր քայլերգը։ Ընկ. Յ. Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիրը»։ Ա. Տիգրանեան երգեց «Մայր Արաքսի»ն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտոր մը։ Յաջող էին երգերն ու արտասանութիւնը։

Երկրորդ մասն էր ծիծաղաշարժ զաւեշտ, «Կառքի արկածը», զոր խաղացին Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները։ Յետոյ աճուրդի դրուեցան երկու հաւ, եւ քիչ ատենէն բարձրացաւ 170 ֆր.ի։ Շահեցաւ Նպարավաճառ Գ. Վ. Ղազէրեան, տասը ֆր. եւս նուիրելով։

Աճուրդէն վերջ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը եւս, «Ջաւալլըն» եւ ժամը 11ին երեկոյթը վերջացաւ։

Երեկոյթի մուտքէն եւ աճուրդէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի գանձին։

Փոքրիկ դիտողութիւն մը։ Կարելի եղածին չափ խնամք պէտք է տանիլ երեկոյթներուն եւ մասնաւորապէս դերերը պէտք է լաւ գոց ընել։ Սրահի փոքրիկութեան պատճառաւ, այս մէկը շատ կարեւոր է։ Միշտ պէտք է աշխատիլ ներկաները գոհ ձգել։

Ն. Գալէ

«ՔԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵՆԷՆ» ՎԵՐՋԸ

— :-: —

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՏԷՍԻՆ, 14 սեպտ. (սեփ. Թղթ.)։ Նախորդ Թղթակցութեամբ գրած էի հօկճիններու կատարած «քաղաքագործութեանց» մասին, որոնց հետեւանքով ոստիկանութիւնը դատարանով, իսկ Տ. L. S. A.ի անօրէնութիւնը բանուորներու մէջ քննութեան սկսած էին։ Դատարանի խնդիրը դեռ յայտնի չէ, սակայն գործարանի Գ. Տնօրէնը համաձայն իր դրած ազդարարութեան, առաջին քայլը տուաւ արդէն, գործէն արձակելով քանի մը բանուորներ, ընտանիքի եւ զաւակներու տէր։ Մխիթար Ալոյեան (Տարօնցի) եւ Խաչատուր Աւագեան (Կարնեցի)։ Մէկը սեփական տունի տէր է։ Հօկճիններու ծանօթ պետը, որ երկու տարիէ ի վեր շարունակ ոստիկանութեան կողմէ հսկողութեան տակ էր, այս դէպքին վրայ կծիկը դրած է եւ շունը Փարիզ տուած —անշուշտ մեծերու օգնութեան դիմած է— լքելով խեղճ զոհերը, որոնք իր գլխաւորութեամբ, օգոստոս 28ի կռուին նախայարձակ եղած էին (կարդալ «Ապագայ»ի սեպտ. 10ի եւ թիւ 34 Լիոնի Թղթակցութիւնը, որ բոլորովին կը հերքէ նոյն թերթի մէջ Տէսինէն Գ. «Մարակ»ի խեղաթիւրուած գրութիւնը)։

Սեպտ. 10ին, Փարիզէն Բժ. Ե. Մինասեան Տէսին կուգայ եւ կը դիմէ գործարանի անօրէնութեան, խնդրելու համար որ արձակուած բանուորները նորէն գործի առնէ։

Տնօրէնը կ'ընդունի զինքը, իր երկու հայ բանուորներու — Գ. Ե. Մկրտիչեանի և ընկ. Վ. Յակոբեանի ներկայութեան։ Կը լսէ եւ կը պատասխանէ հետեւեալը.

— «Ես ոչ միայն գործարանիս մէջ, այլեւ Տէսինի մէջն անգամ չեմ ուզեր որ հօկճի կռուասիրութիւն (?) գտնուի, եւ չեմ թողուր որ մնան։ Իսկ եթէ դուք հոգի անգամ կ'ուզէք ունենալ, դրամ հաւաքել, դրկել Խ. Ռուսաստան, որ այդ դրամով մեզի դէմ հակայեղափոխական պրոպականդ մղէ, —կ'ակնարկէ իր ձեռքի տակ ունեցած հայերէն Թռուցիկներուն, որոնք ուղղուած են եւրոպական աշխարհակալութեան դէմ — այն ատեն անհաւասիկ առէք այս մարդիկը եւ տարէք Խ. Հայաստան։ Եթէ գիտնամ նոյն իսկ որ իմ բանուորներէն հինգ հարիւր հոգի ալ հօկի անդամ են, բոլորն ալ դուրս կը թափեմ եւ անոնց տեղը ծեր կիներ գործի կ'առնեմ»։

Երբ մեր ծերունի կարմիր կոռւց բժիշկը Ֆրանսերէն կը հարցնէ ընկեր Վ. Յակոբեանին թէ «Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ Ներգաղթին դէմ է», այն ատեն տնօրէնը, առանց թողլու որ ընկերը խօսի, ուղղակի ինքը կը խօսի.

— Այն հայը որ իր հայրենիքը չի սիրեր եւ անոր դէմ կ'ելլէ, հայ չի սեպուիր։ Դաշնակցականները ոչ թէ Հայաստանին դէմ են, այլ անոր ներկայ վարչաձեւին հակառակ են։ Իմ բանուորներս շատ խելօք են եւ ես գոհ եմ, զգուշացէք եւ յետոյ խրատեցէք ծերինները որ խելօք մնան, այլապէս եթէ փոքրիկ խռովութիւն մը եւս պատահի, կարգը անոնց կուգայ։ Իսկ այդ Մուրատեան կոչուած մարդուն ըսէք, թող զգոյշ ըլլայ եւ իր խաղաղ ընթացքովը չխանգարէ այս գաղութի խաղաղ կեանքը»։

Աւելորդ չէ շեշտել թէ, այս դէպքին առթիւ Հօկճինները փոխանակ զղջացութեան յորդոր կարդալու իրենց մեծերուն, որ զգուշանան նման Թռուցիկներու հրատարակութենէն, սկսած են նորէն անտեղի վայրահաչութիւններ Դաշնակցութեան հասցէին, ջանալով մեղադրելի աթոռի վրայ նստեցնել։ Նմոյշ մը հանուած Թռուցիկէն.—

«Լիոնի եւ շրջանիս հայ բանուոր ընկերներ, այսօր եթէ մատնութեան վտանգը ձեր ընկերոջ է, վաղը անպայման նոյն զէնքը կը գործածուի եւ ձեզի դէմ, երբ չուզէք յետին շահերէ մղուած ձեր անբաղդ զանիճներու զոհը դառնալ, պէտք է ամէնքդ մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնիք եւ կուռիք կազմած շնորհու այդ վերջին յոյսն ու ապաւէնը եղող զէնքին դէմ, այն է մատնութիւնը։ Պէտք է ձեր հուժկու բազուկներով փշրէք փողոցային կռիւներ կազմակերպող այս խուժանավար հերոսներու խմբակին դէմքը։ Անտարբեր մնալ կը նշանակէ մեղսակից ըլլալ Դաշնակցութեան զզուելի քաղաքականութեանը։ Տէսինի մետաքսի գործարանին մէջ աշխատող բանուորները պէտք է ընտրեն իրենց պատգամաւորները եւ հաւաքն փաթրոնի մօտ ու պահանջեն լրտեսութեամբ զբաղուող Դաշնակներու գործարանին անմիջական արտաքսումը։

«Կեցցէ՛ Տէսինի հակադաշնակ բանուորութիւնը, որ իր հուժկու բռունցքովը մատնիչներու խմբակին լաւագոյն դասը տուաւ։ Կեցցէ՛ Լիոնի եւ Տէսինի հակադաշնակցական միացեալ ճակատը»։

Թշուառականնե՜ր...։

Վ. Եռունծի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՈՑԸ

— :-: —

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 սեպտ.).

— «Դաշնակցութիւնը մոլեռանդօրէն փարած է ազգային եւ՝ քաղաքական ուխտի մը,— ազատ եւ ամբողջացած հայութիւն՝ ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի մէջ։

Այս մոլեռանդութիւնը (դաւանանքի մէջ) չի խանգարեր սակայն, որ Դաշնակցութիւնը, իրատես մնալով իր քաղաքականութեան մէջ, ըլլայ ճկուն իր գործելակերպին մէջ հանդէպ խորհրդային իշխանութեանց։

1920էն ասդին Դաշնակցութիւնը իր վրայ պարպուած կարմիր գնդակներուն կը պատասխանէ հոգեհանգիստներով։ Ո՞ր միամիտն է սակայն, որ կը խորհի թէ Դաշնակցութեան այս անսահման հեզութիւնը արդիւնք է ոչ թէ իր կամեցողութեան, այլ իր անկարողութեան։

Այո, մեր պատմութիւնը, մեր կեանքի պայմանները, մեր ցեղային ձգտումները, կարճ մեր բովանդակ անցեալը, ներկան ու ապագան հրամայօրէն կը պարտադրեն մեզ, որ մենք մեր այսօրուան Հայաստանը իբրեւ կորիզ, իբրեւ հիմ ու ելակէտ ընդունինք մեր վաղուան հայրենիքի։

Այսպէս ընդունելով՝ նոյն պայմանները մեզմէ կը պահանջեն, որ մենք, յանուն այդ մեծ երազի, մեր կարելի աջակցութիւնը բերենք այսօրուան հայրենիքի վերաշինման, ուժաւորման եւ ընդարձակման գործին։

Բայց այս մի՞թէ լսել է, որ մենք պէտք է դադրինք մոլեռանդ հետեւորդներն ըլլալէ մեր հանրային ուխտին։

Իսկ այսպէս չըներ Ռամկավարութիւնը։ Անոր դաւանանքը իր մէջ ոչ մէկ կիրք, ոչ մէկ մոլեռանդութիւն ունի։ Ան մոլեռանդ է միմիայն իր գործելակերպին մէջ, իր ատելութեան մէջ դէպի Դաշնակցութիւնը եւ իր քայքայիչ ընթացքին մէջ դէպի տարագիր հայութեան կազմակերպական գործը։ Գերին դառնալով վատթար ուժի մը, խորհրդային իշխանութեանց, Ռամկավարութիւնը վատթարագոյն քաղաքականութեան քարոզիչը կը դառնայ յատկապէս արտասահմանի մէջ՝ պառակտում պահելով մեր ազգային ուժերը։

Համերաշխութեան գործի հիմնական խոչընդոտը— խորհրդային իշխանութիւնն է։

Ատելութիւն — դասակարգերու միջեւ, անհամերաշխութիւն — ազգային հատուածներու միջեւ, եւ քաղաքացիական կռիւներ — ամէն տեղ եւ ամէն առիթով, ուր հնարաւոր է այդ,— ահա խորհրդային քաղաքականութեան հիմնական յատկանիշները»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ողիմպիականը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Սեպտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան Ողիմպիականը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 11ին Թրէզ Փուէնի սիրուն մարզադաշտին մէջ, մասնակցութեամբ Մարզական Միութիւններու.

Հայ մարզիկները սրտում էին ու մտահոգ, որովհետեւ երեք օրուան անընդհատ տեղացող անձրեւը կը սպառնար խանգարել։ Սիրտերը հանդարտեցան Կիրակի առտու, երբ անձրեւը դադրեցաւ։

Ժամանակին ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէր դէպի մարզադաշտ, ծափահարելու իր մարզիկները։

Ողիմպիականը սկսաւ ճիշդ ժամը 3ին, նախագահութեամբ քաղաքիս Ֆէտէրասիոնի նախագահ M. Blanի եւ M. Girardonի։ Նախ տեղի ունեցաւ դրօշի պարզումը։ Ձողին շուրջ բոլորուած էին քառասուն մարզիկ, քսան ֆութպոլիստ, վաթսուն սկաուտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։

Սուլիչի մը ազդանշանով, սկաուտ խմբապետ մը երկիւղածութեամբ մօտեցաւ ծալլուած դրօշին եւ բարեւէն յետոյ, քակեց կապերը, ու սկսաւ բարձրացնել Ֆրանսական եւ հայկական զոյգ եռագոյնները, երեք մեթր բարձր ձողի մը վրայ։

Իսկ հայ մարզիկը, ֆութպոլիստը եւ սկաուտները բարեւի կեցած ողջունեցին դրօշները, մինչ հանդիսականները կը ծափահարէին։

Հայ մարզիկը կը վազէր, կը ցատկէր, գունտ, սկաւառակ կը նետէր աչքերը ուղղած եռագոյնին, որ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բեմին վրայ առաջին անգամ կը ծածանէր։

Տողանցքը վերջացաւ ծափերու տակ եւ յետոյ սկսան վազքերն ու Նաւասարդեան խաղերը։

100—400 մեթր վազք.— Առաջին՝ Տէր Մինասեան, Հ. Մ. Ը. Մ.էն։ 800 մեթր վազք.— Առաջին՝ Մնացականեան, երկրորդ՝ Արտաւազդ Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երրորդ՝ Ս. Կարապետեան (Եփրատ խումբէն)։

1500 մեթր վազք.— Առաջին՝ Թ. Պաղտասարեան, երկրորդ՝ Բիւզանդ, երրորդ՝ Կ. Թոմասեան Հ. Մ. Հ.Մ.էն։

Բարձրութիւն ցատկել.— Առաջին Մնացականեան (1 մ. 55 ս.), երկրորդը՝ Կ. Փափազեան Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երրորդը՝ Հ. Աւետիսեան (Եփրատ խումբ)։

Սկաւառակ նետել.— Առաջին՝ Կ. Փափազեան Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երկրորդ՝ X. Արարա խումբ։

Գունտ նետել.— Առաջին՝ Կ. Փափազեան Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երկրորդ՝ X. Փոլլուար Օտտօ, երրորդը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.էն։

Այս խաղերուն ամէնէն ուշագրաւն էր 1500 մեթր վազքը (Թագւոր Պաղտասարեան)։ Իր ընկերներէն հարիւր մեթր առաջ հասած էր։

Ահա՛ այսպէս օրուան յաղթութեան պսակը խլեց Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Իսկ միւս մարզիկ խումբերը դարձան՝ Բ. եւ Գ.։

Նաւասարդեան խաղերը վերջացան ֆութպոլի մրցումով, զոր շահեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը 2-0, ընդդէմ Ֆրանսական զօրաւոր խումբի մը։

Հակառակ յայտագրին, սկաուտական շատ մը սիրուն խաղեր տեղի չունեցան։

Ժողովուրդը բաժնուեցաւ գոհ տրամադրութեամբ։

Վաչան Ֆէսճեան

նախարարին հովանաւորութեան տակ կը դնէ նոր գրասենեակը, բայց անոր բուն վարիչն է զօրավար մը, որ մեծ համբաւ կը վայելէ։ Միւս կողմէ, ծրագրուած մարզանքները զինուորական հանգամանք ունին, իսկ մարզիչները պիտի ըլլան մարմնամարզի ուսուցիչներ, բանակի եւ ոստիկանութեան նախկին սպաներ։ Երեւութապէս, նոր գրասենեակը զինուորներ չպիտի պատրաստէ, բայց բոլոր գերման երիտասարդները պիտի մարզէ այնպէս որ կարենան զինուոր դառնալ, վարժուելով կարգապահութեան եւ զինուորական գիտելիքներու։ Մէկ խօսքով, պիտի կազմուի եթէ ոչ «զինեալ ազգ մը», գոնէ «զինուելու պատրաստ ազգ մը»։

Խռովայոյզ մթնոլորտ Գերմանիոյ մէջ

Մինչ այս մինչ այն, ֆօն Փափէնի կառավարութիւնը կը շարունակէ հետզհետէ զգացնել իր դիկտատորութեան «բարիքները»։

Նոր հրամանագրով մը, տեղական իշխանութեանց կը յանձնարարուի մէկ շաբաթ դադրեցնել այն բոլոր թերթերը որ կառավարութիւնը կ'ամբաստանեն թէ խախտած է Սահմանադրութիւնը, սեպտ. 12ին լուծելով խորհրդարանը։ Այս կարգադրութեան առաջին զոհը եղաւ հիթլէրեան թերթ մը, որ, ինչպէս միւս թերթերը, այդ ամբաստանութիւնը ուղղած էր կառավարութեան դէմ։ Երկրորդ զոհը եղաւ ռամկավար թերթ մը։

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը տեսակ մը գրաքննութիւն կը կատարէ, որպէս զի թերթերը չկարենան ազատօրէն իրենց կարծիքը յայտնել իր գործերու մասին։

⁂ Երեսփ. ժողովին նախագահը անուանարկութեան դատ բացաւ վարչապետին դէմ։ Ֆօն Փափէն մերժեց ատեան ներկայանալ, որքան ատեն որ նախագահը ետ չառնէր իր այն յայտարարութիւնը թէ լուծման հրամանագիրը ապօրէն էր։

Հետզհետէ սուր հանգամանք մը կ'առնէ կառավարութեան եւ Րայխսդագին միջեւ բացուած վէճը։ Հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւայ որ Րայխսդագին նախագահը — հիթլէրեան — գիտէր վարչապետին մտադրութիւնը եւ գիտակցաբար խօսք չէր տուած անոր։ Ցատկապէս կոնակ դարձուցած էր անոր, երբ ֆօն Փափէն խօսք կ'ուզէր ձեռք բարձրացնելով։

Ճափոնը տէր տիրական Մանչուրիոյ

Ինչպէս գրած էինք, սեպտ. 15ին ստորագրուեցաւ այն դաշնագիրը, որով Ճափոն կը ճանչնայ Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութիւնը։ Ահա՛ դաշնագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1.— Ճափոն կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը՝ պաշտպանելու նոր պետութիւնը արտաքին թշնամիներուն դէմ։

2.— Ներքին քաղաքական պահպանութիւնը կ'իյնայ [illegible] մանչու եւ ճափոնական ուժերուն։

3.— Մանչուրիոյ պետութիւնը կը ճանչնայ ճափոնական բոլոր իրաւունքները ու շահերը, թէ անոնք որ հաստատուած են արդէն եւ թէ անոնք որ ապահովուած են յետագայ համաձայնութիւններով։

4.— Մանչուրիոյ եւ Ճափոնի պետութիւնները յանձն կ'առնեն փոխադարձաբար յարգել իրենց հողային վեհապետութիւնը։

Ճափոնական կառավարութիւնը երկար յայտարարութիւն մը ուղղելով, կ'արդարացնէ իր կարգադրութիւնը։ Կ'ըսէ թէ Մանչուրիոյ շրջանը էական կարեւորութիւն ունի Ճափոնի շահերուն համար եւ ինք մեծ զոհողութիւններ ըրած է, անոր հողային ամբողջութիւնը պահպանելու համար։ Այդ զոհողութեանց շնորհիւ էր որ Մանչուրիան վարձաւ բարգաւաճ եւ հարուստ երկիր մը։

⁂ Մանչուրիոյ պետութեան ճանաչումը մեծ ուրախութիւն պատճառեց ամբողջ Ճափոնի մէջ։ Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան ամէն կողմ, դրօշազարդութիւններով եւ ջահազնացութիւններով։ Ժողովուրդը այն կարծիքն ունի թէ Մանչուրիան այլեւս Ճափոնի կը պատկանի, հակառակ պաշտօնական հերքումներուն։ Հինգշաբթի օր, Թոքիոյի մէջ, նախկին զինուորները, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, դպրոցականներ եւ սկաուտներ մեծ բազմութեամբ համախմբուեցան Եասուքունի մեհեանին առջեւ, որ յատկացուած է հայրենիքին համար մեռած զինուորներուն եւ ներկայ եղան արարողութեան։ Երեսուն հազար հոգինոց թափոր մը Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ դրօշներով շրջեցաւ մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ, առաջնորդութեամբ զինուորական նուագախումբի մը եւ փառաբանութեան ցոյցեր կատարեց կայսեր պալատին առջեւ։

Չինական կառավարութիւնը անմիջապէս երեք բողոքագիրներ ուղղեց Մանչուրիոյ ճանաչման դէմ, մէկը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, երկրորդը՝ ինը պետութեանց համաձայնութիւնը ստորագրող պետութեանց եւ երրորդը՝ Ճափոնի։ Այդ բողոքագիրներով, Չինաստան կը պահանջէ անմիջապէս իրեն վերադարձնել Մանչուրիան եւ կ'ամբաստանէ Ճափոնը թէ բռնաբարած է իր հողային ամբողջութիւնը։

Չինական թերթերը բուռն լեզու կը գործածեն Ճափոնի դէմ։

Կ'ըսուի թէ Չինաստան խորհրդային իշխանութեան պիտի միանայ, եթէ պետութիւնները գոհացում չտան իրեն։

Գիտոտ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պոլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 4ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացականները խիստ նկատի պիտի առնուին։

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ քաղաքին մէջ հիմնուած է ֆրանսական ֆիլմի ընկերութիւն մը (Colera film) անունով, որուն բեմադրութիւնը (Metteur en Scène) յանձնուած է քաղաքին ծանօթ դերասաններէն Փ. ՍԷՐԺ ԱԶԱՐԵԱՆի, որ պիտի խաղայ առաջին դերը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 961.60։
Ճանիէլ, Մ.— 40։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պար տը Կլօպի սրահին մէջ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Globeի մէջ, 37 Bld Dugommier. Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիներու հետ մեր բոլոր համակիրները ներկայ գտնուիլ այս ժողովին լսելու համար վարչութեան եռամսեայ հաշուետուութիւնը։ Տեղի պիտի ունենայ նաեւ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։

ԼԻՈՆԻ Հայ Մայրերու Օրուան կազմակերպիչ յանձնախումբը բացառիկ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները և Լիոնահայ մայրերը խիստ կարեւոր խնդրոյ շուրջ խորհրդակցելու համար, վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Փ. Թաղապետարանի փոքր սրահին մէջ (18 rue François Garcin). Ժողովին կը նախագահէ Տէր Վարդան Քհնյ. Ճամկոչեան։ Կը խնդրուի Հայ մայրերէն անպայման ներկայ ըլլալ այս ժողովին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Varianian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Emikis Sinolonios No. 333, Sérèz, Grèce.

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կուատի մը հայրենի գաւառի թաղքին համար ուսուցչուհի մը կ'ուզուի, մանրամասնութեանց համար անձամբ դիմել Տիկ. Մ'խաքեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4—7։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 16 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Dameame, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մի յամառ չարութեամբ տանում էր նա ամէն բան չարունակ վեց օր. յետոյ հպարտութիւնը կոտրեց եւ սկսեց ողորմագին խնդրել բանտի բժիշկից, որ ափիոն նշանակի։ Բժիշկը համաձայն էր, բայց նահանգապետը, երբ խնդիրը իմացաւ, արգիլեց խստիւ ամէն այդ տեսակ յիմարութիւն։

— Ի՞նչ էք իմանում, թէ ինչո՞ւ է ափիոն ուզում. — ասում էր նա։ — Շատ կարելի է, որ նա ամբողջ ժամանակը կեղծում է միայն, եւ որ ափիոնը ուզում է պահապաններից մէկին ու մէկին խմացնելու համար, կամ ով գիտէ ուրիշ ինչ ստասանութիւն ունի գլխումը։ Նա ամէն ինչի ընդունակ է։

— Եթէ ես նրան մի չափ ափիոն խմացնեմ, հազիւ թէ դա թունաւորէ պահապանին, — պատասխանեց բժիշկը զժուարութեամբ ծիծաղը զսպելով։ — Իսկ կեղծելուց վախենալը աւելորդ է՝ նա խիստ մօտ է կանգնած մահուան։

— Ցամենայն դէպս ափիոնը թոյլ չեմ տայ։ Եթէ մարդ ուզում է որ իրեն հետ լաւ վարուեն, ինքն էլ պէտք է դրա համեմատ լինի։ Բռնարեցը միայն պատժի է արժանի։ Թող խրատ լինի, որ միւս անգամ պատուհանները չի ազոցի։

— Սակայն օրէնքը արգիլում է տանջանքը. — համարձակեց բժիշկը առարկելու։ — Իսկ սա գրեթէ միեւնոյն բանն է։

— Օրէնքը, կարծում եմ ոչինչ չի ասում ափիոնի մասին. — ասաց նահանգապետը մի դժգոհ թօնով։

— Ի հարկէ, ձեր գործն է, գնդապետ։ Յոյս ունիմ սակայն, որ կը հրամայէք կաշինները քակեն։ Բոլորովին ի զուր աւելացնում են տանջանքը։ Փախուստից վախենալու տեղի չկայ հիմա։ Չի կարող ոտքի կանգնել, եթէ նոյն իսկ ազատ էլ թողնէք։

— Ես ենթադրում եմ, պարոն, որ բժիշկն էլ այնպէս կարող է սխալուիլ, ինչպէս եւ ամէն մահկանացու։ Երբ նա կապուած է, ես ապահով եմ, դրա համար էլ ոչինչ փոխելու միտք չունիմ։

— Գոնէ հրամայեցէք որ թուլացնեն թոկերը։ Իսկ բարբարոսութիւն է այդպէս պինդ կապկպել։

— Կապերը կը մնան այնպէս, ինչպէս որ կան եւ ես ձեզնից շատ շնորհակալ կը լինեմ, պարոն, եթէ պաշտպանեցէք ձեր խօսակցութիւնը բարբարոսութեան մասին։ Եթէ ես մի բան անում եմ, ուրեմն ունիմ իմ յարգելի պատճառները։

Այսպիսով եօթներորդ գիշերը անց կացաւ առանց մի որ եւ է թեթեւացման, եւ սենեակի դրանը պահակ կանգնած զինուորը տառապանքից չարունակ խաչ էր հանում երեսին, երբ ներսից ամբողջ գիշերը նրա աղեխարշ հեծեծանքներն էր լսում։

Առաւօտեան ժամը վեցին պահակը ուղիղ իր փոխուելուց անմիջապէս առաջ կամաց բաց արաւ դուռը ու մտաւ սենեակը։ Գիտէր որ կարգապահութեան դէմ էր գնում, բայց չէր կարող հեռանալ իրան իր համակրանքը յայտնելու կամ մի բարեկամական խօսք ասելու։

Բոռին գտաւ նա կռնակին պառկած, աչքերը փակ ու շրթունքը կիսաբաց։ Մի վայրկեան լուռ կանգ առաւ, յետոյ կռացաւ ու հարցրեց.

— Պարոն, չե՞մ կարող ձեզ մի բանով օգնել։ Միայն մի վայրկեան ժամանակ ունիմ։

Բոռը բաց արաւ աչքերը։

— Թողէ՛ք ինձ. — հեծեց նա. — Թողէք ինձ…

Զինուորը դեռ իր տեղը չէր դարձել, որ նա քնած էր արդէն։

X

Տասը օր յետոյ նահանգապետը նորից գնաց պալատը, բայց տանը չգտաւ կարդինալին, որ գնացել էր Պիէվէ-Դ'Օտտավօ մի հիւանդի տես ու վերադառնալու էր մի քանի ժամից։ Նոյն երեկոյեան, երբ նահանգապետը ընթրիքի էր նստում, ներս մտաւ ծառան.

— Նորին Սրբազնութիւնը ձեզ տեսնել է ցանկանում։

Նահանգապետը մի արագ ակնարկ ձգեց հայելուն, որ ամէն ինչ կարգին լինի իր վրայ, մի խիստ արժէւոր տեսք ընդունեց ու դիմեց հիւրասենեակը։ Մօնտանէլլին նստած դուրս էր նայում պատուհանից։ Ծակոտի խոր կնճիռները մաշում էին նրա վրդովմունքը։

— Այսօր ինձ էիք եկել. — ասաց նա, ընդհատելով նահանգապետի քաղաքավարական խօսքերը ու քիչ սիրական թօնով, որ երբեք չէր գործ դնում ժողովրդի հետ խօսելիս։ — Անշուշտ, նոյն գործի համար էիք ինձ տեսնել ուզում, ինչի մասին որ ես ինքս էլ խօսել կը կամենայի։

— Իմ գործս Րիվարէզին է վերաբերում, Ձերդ Սրբազնութիւն։

— Այդպէս էլ ենթադրում էի։ Վերջին օրերս ես շատ եմ մտածել նրա մասին, բայց նախ քան խօսելս, կը ցանկայի իմանալ, ի՞նչ նոր բան ունիք ասելու։

Նահանգապետը սկսեց պեխերը ոլորել անվճռաբար։

— Իսկն ասած ուզում էի իմանալ թէ Ձերդ Սրբազնութիւնը ի՞նչ է ասել։ Եթէ դուք դեռ միշտ հակառակ էք իմ ծրագրիս, այն ժամանակ ես անկեղծ շատ ուրախ կը լինէի, որ ձեր խորհուրդը տայիք, որովհետեւ, ճշմարիտ, այժմ չգիտեմ թէ ինչ անեմ։

— Մի՞թէ մի նոր դժուարութիւն առաջ եկել։

— Այսքան միայն, որ հինգշաբթի յունիսի երեքին Փրկչական Մարմնի տօնն է, եւ որ այս գործը մինչեւ այդ ժամանակ այս կամ այն կերպով պէտք է անպատճառ վճռուի։

— Հինգշաբթի տօն է, [illegible] բայց ինչո՞ւ անպատճառ վճռել մինչեւ տօնը։

— Շատ եմ ցաւում, Ձերդ Սրբազնութիւն, որ կարծես ընդդիմախօսում եմ ձեզ, միայն պարտական եմ յիշեցնելու, որ քաղաքի ապահովութեան մասին պատասխանատու լինել չեմ կարող, եթէ նախապէս չյայտնենք այդ Րիվարէզցիք։ Ինչպէս յայտնի է Ձերդ Սրբազնութեան, սարերի բոլոր ժողովուրդը այդ օրը յաճախակի փորձ են անել բերդի վրայ՝ Րիվարէզին փախցնելու համար։ Չի յաջողի, կը հոգամ ես. եթէ նոյն իսկ պէտք լինի վառօդ ու գնդակ գործի դնել։ Բայց որ անկարգութիւններ կ'առաջանան, դրան կասկած չկայ, Թուրքիայի ժողովուրդը տաք — գլուխ մարդիկ են, բաւական է որ դանակ քաշեցին…

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

18 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1986

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՄՔԻՆ, ԵԹԷ…

Վասպուրական։ Ցեղափոխական աշխատանք՝ լերան վրայ։ Քաղաքին մէջ։ Գետնին տակ։ Բանտ եւ ազատութիւն։

Ցետոյ՝ ուսուցչութիւն Սեւ Ծովու ափերը։

Բայց, դառնութեան մը հետեւանքով, «մնաք բարո՛վ» ազգ եւ աշխարհք։ Ցեղափոխութիւն թէ գրականութիւն։

Եւ շունչը կ՚առնէ «ի տար աշխարհ»։ Զուիցերիա։ Նորէն՝ լերան մը ստորոտ։

Այս անգամ, ոչ թէ քաղաքական – դաւադրական աշխատանքի, այլ պարզապէս ապրուստի համար։ Սորվելով արհեստ մը — բանի մը հատ միանգամայն — որ կրնայ պատառ մը հաց ապահովել իրիկունը։

Եւ այսպէս լման քսան տարի, կտրուած ամէն կապէ եւ կապանքէ։ Արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս՝ տքնութիւն ի խնդիր հացի։ Գիշերը՝ մտորում, երազում, խոկմունք թուղթերու վրայ։ Թուղթի դէզեր՝ ծալ–ծալ, տարիներու ընթացքին։

Նորօրինակ ճգնաւոր՝ գիւղի մը անկիւնը։

Հեռու՝ օրուան ժխորէն, հանրային ո՛ր եւ է շարժումէ։ Պատահական հանդիպումներ՝ մէկուն – միւսին հետ, — վեց ամիսը անգամ մը։ Եւ հարցումներ՝ ջայլաքէն եկած կամ քունէն նոր արթնցած մարդու մը։

Այնպէս որ, կը փորձուէիր մէջտ հարցնել.

— Ո՞ղջ ես թէ մեռած։ Քիչ մնաց «կը փնտռուի» մը հրատարակէինք…

×

Եւ ահա, քսան տարի յետոյ.

— Կարելի չէ՞ ուսուցչական պաշտօն գտնել ո՛ր եւ է գաղութի մէջ, — Ռումանիա, Սուրիա, Միջագետք, Պարսկաստան։ Միայն թէ ժողովուրդին մէջ։ Գիտես, անճարակ մը չեմ կեանքի ասպարէզին մէջ։ Քսան տարի մնալով Եւրոպա, սորվեցայ զանազան արհեստներ, եւ կրնամ ուրիշներուն սորվեցնել իմ կարգիս։ Եւ ապրիլ… հոն չկայ։ Անիմաստ է այս կեանքը։ Երթա՛մ, երթա՛մ, մեր կ՚ուզէ ըլլայ, գիւղաց մը վարժ կամ դասատու գիւղացի մը մէջ…

×

Մէկն է այս, բայց միակը չէ։ Մենք ուզեցինք յիշել յատկանշական օրինակ մը։

Կան ուրիշներ ալ, աւելի կամ պակաս ենթակայ՝ նոր խմորման։ Տարիք կամ երիտասարդ։

Տարիները շատ բան խախտած, քակած են։

Բայց, չեն կրցած չորցնել երակը։ Կապն ու չնչատութիւնը այն ժողովուրդին հետ որուն լեզին քամեր են Անատոլուէն մինչեւ այս պողոտաները։ Հայկական չէնշող գիւղի մը բախերիկներէն մինչեւ սա ծխնելոյզները երկնաոյաց։

Այնտեղ ալ, ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ կը խլրտի թէ՛ անհատին եւ թէ՛ հաւաքականութեան համար։

— Երթա՛մ, երթա՛մ… Պատառ մը հաց կը ճարուի ո՛ւր որ ալ ըլլայ։ Իսկ միւսը, հոգեկան ծարաւը, ուսուցանելու, ներշնչելու, արտայայտելու երկունքը… Տարագիր ժողովուրդին չարն ու բարին միասին առնելու երանութիւնը… Ի՞նչ գործ ունինք այս դժոխային ժխորին մէջ, այս օտար սալայատակներուն վրայ…

×

Այո՛, ընկեր։ Գնա՛։ Եւ շո՛ւտ։

Գաւա՛ռն է «աղբիւրը լոյսին»։

Եւ եթէ չունինք, այսօր, հայկական գաւառը, ունինք անոր մանրանկարները, — այն ինչ որ գաղութ կը կոչենք։ Որ, սակայն, գաղութ չէ հին իմաստով. այլ բռնի տեղափոխուած ժողովուրդ, — վերջին մնացորդը արմատախիլ զանգուածի մը։

Գնա՛, եւ ուրիշներն ալ տար քեզի հետ։ Մինչեւ ո՛ւր որ կրնաս հասնիլ։

Գնա՛, եւ պիտի նորոգուիս։ Պիտի աշխուժանաս։ Պիտի փրկուի՛ս։

Այնտեղ, ճիշդ է որ յամրաբար կը շիջիս, ինչպէս հազարներ ու հազարներ քեզի պէս։

Այնտեղ, այս պողոտաներէն անդին, ճիշդ է, չպիտի տեսնես հրճուանքներ։

Բայց, պիտի վայելես հրաշքը վճիտ հաւատքին ու տեւական, պայքարի գործունէութեան։ Պիտի տրորուիս, պիտի խմորուիս բազմութիւններուն հետ։ Բազմութիւններուն համար։

Հեռի՛ք է որքան սորվեցար այստեղ, լման քսան տարի։

Գնա՛ եւ սորվեցուր անոնց ալ, ինչ որ գիտես, ինչ որ կրնաս։ Ինչ որ կը պահանջէ այս հալածական ժողովուրդին բարիքը։

Եղածն է որ կը մաշի — կը մաշեցնենք — ամէն տեղ։ Գնա՛, եւ ուրիշներ ալ թող հասնին քու ետեւէդ, պակասները լրացնելու համար։

Երակներդ կը ցամքին այստեղ։ Երակներ կը ցամքին այնտեղ, եթէ յամենաս։ Եթէ յամառիս կառչիլ պողոտաներուն։ Մեթրոյին կամ «պիսթրօ»ին.

Գնա «գաւառ», ե՛ւ քու, ե՛ւ ուրիշներու փրկութեան համար։ Գործելու եւ արտադրելու համար։

Հաշուէ թէ արեւելեան կամ կիլիկեան գաւառներէն մէկն է այսօրուան պուլկարահայ գաղութը։ Երկրորդ մը՝ յունականը։ Երրորդ մը՝ Սուրիա – Լիբանանը, Միջագետքը եւն.։

Զէ՞ր երթար, ժամանակին, Պոլիսէն, Թիֆլիսէն կամ Ժընեւէն։

Հոգ չէ թէ ի՛նչ գործով։

Ամէնէն անճարակն ալ, ուսուցանող կ՚առնէ եւ պատուաւոր կու տայ, ա՛յնտեղ, «գաւառ»ի մէջ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ…

Պոլսոյ «Նոր Լոյս»ին մէջ կը կարդամ (12 սեպտ.).

— «Հաճոյքով կը լսենք թէ մօտ օրէն պիտի սկսի հրատարակուիլ «Զարթօնք» իբր առաւօտեան օրաթերթ։ Հրատարակիչներն են խումբ մը երիտասարդ ուժեր, որոնց մէջ կան ծանօթ մտաւորականներ.»

Ուրեմն, «Նոր Լոյս»ը, «Արեւելք»ը, «Ազդարար»ը եւ «Ժամանակ»ը պիտի ունենան նոր մրցակից մը։

Երբ աւելի քան երկու միլիոն ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, 3–4 օրաթերթը բաւական կը համարուէր։

Հիմա որ հազիւ 60—70.000 Հայ կայ Պոլսոյ մէջ, եւ 25—30.000 բշուառներ ալ՝ Անատոլուի խորերը, երեւի հինգն ալ քիչ կուգայ։ (Որովհետեւ, ուրիշներ ալ դիմած են, արտօնութեան համար)։

Եւ երեւակայել որ իւրաքանչիւրին տպաքանակը 800 — 1000 — 1200ի մէջ կը խաղայ։

Շանասատակ Թալաթը բսած է, ժամանակին.

— Հայերէն թերթ մի՛ դադրեցնէք։ Ընդհակառակն, մէկի տեղ քանն արտօնութիւն տուէք. եթէ դադրեցնէք, կը տրտնջան թէ կը հալածուին եւ մեր վրայ կը յարձակին։ Մինչդեռ երբ ազատ թողուք եւ կարելի եղածին չափ շատ արտօնագիր տաք, մեզ կը մոռնան եւ իրար կը զզեն։

Ո՞րքան պիտի ուզէի որ Թալաթը սուտ խօսած ըլլար, եւ Պոլսոյ հինգ օրաթերթերուն ամէն մէկը եղբայրաբար ձեռք ձեռքի տուած, «իւրովսանն» աշխատէր ազգին բարօրութեան համար…

ՎԱՐԱԶ

ՀԱԼԷՊԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր մասնաւոր թղթակիցը այսօր կը պարզէ Սուրիոյ վերջին դէպքերը (Թ. էջ), աւելցնելով թէ մտաւորականութեան լուրջ պատճառներ չկան։

Արաբական թերթ մը, խօսելով Հալէպի ծերբակալութեանց վրայ, կը գրէ թէ ազգայնականները չեն կրնար Թուրքիոյ հետ յարաբերիլ ու պատրաստել անոր մուտքը Սուրիա։ «Ազգայնականները, թշնամի են որ եւ է տիրակալութեան եւ չեն ուզեր վերստին կրել ծանր լուծ մը որմէ հազիւ թէ ազատած են»։

Եւ յայտարարելէ յետոյ թէ ազգայնականները որ եւ է մասնակցութիւն չեն ունեցած Հալէպի ոստիկանատան վրայ նետուած ռումբերու խնդրին մէջ, կ՚ըսէ որ իր 10 քաղաքակիցները որպէս «կը մաշին Հալէպի զնտաններուն մէջ» զոհերն են կարգ մը չափազանց երեւակայական հրեշտակաց(?) կազմէ կազմակերպուած մեքենայութեան մը։

ԿՈՐՍՈՒԵՑԱ՞Ւ

Տակաւին լուր չկայ «Ամերիքըն Նըրս» օդանաւէն, որ Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր երեքշաբթի օր, Հռոմ հասնելու համար եւ ուր կը գտնուէին երկու օդաչուներ եւ օրիորդ մը։

Առջի օր, վտանգի նշաններ նշմարուեցան Անգլիոյ արեւելեան ծովեզերքը։ Հակառակ քանձր մշուշին, ազատարար նաւ մը եւ երկու նաւածիգներ փութացին նշանակուած տեղը։ Նաւապետը կը յայտարարէ թէ զօրաւոր օդանաւի մը շարժանիւներուն ձայնը լսեց, յետոյ՝ տեսնելի պայթիւն մը։ Եւ երկար ատեն, լոյսեր կ՚երեւային ծովուն վրայ, բոցավառ պէնզինի մը տպաւորութիւնը ձգելով։ Ազատարար նաւերը անմիջապէս ճամբայ ելան ուղիղ ի դէպ տեղին վայրը, բայց որ եւ է հետք չգտան։

Կը կարծուի թէ ամերիկեան օդանաւն է որ այսպէս արկածի հանդիպած է։

— :•: —

ՈՒԹՍՈՒՆ ՊԱՐՍԻԿ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ճամբայ ելան դէպ ի Եւրոպա, իրենց ուսումը լրացնելու համար։ 65ը Ֆրանսա պիտի գան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ռաճիթ»իու միացումը խուհարհուեցաւ

Երեկ. ժողովը արտակարգ նիստ հրաւիրուած ըլլալով, ուրբաթ գիշեր քուէարկեց «ռանթ»երու (հաստատուն արժեթուղթեր) միացումը։ Այս գործողութեան ենթակայ են հետեւեալ «ռանթ»երը — 5 առ 100 (1915—16), 6 առ 100 (1920), 6 առ 100 (1927), 5 առ 100 (1928), 1927ի 6 առ 100 տոկոսաբեր պարտաթուղթերը, 1927ի 7 առ 100 տոկոսաբեր դանձատոմսերը։

Այս բոլորին գումարն է 85 միլիոն Ֆրանք. Ասոնց փոխարէն պիտի հաստատուին նոր պարտաթուղթեր, 4½ առ 100 տոկոսով, եւ 75 տարիէն վճարելի։ Հատուցումներ պիտի ըլլան մանր հատուածներով (ռանթիէ)։

⁂ Կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր դրած ըլլալով, Երեսփ. ժողովը չկրցաւ երկարաձգել վիճաբանութիւնները կամ յետաձգում առաջարկել։ Ելմտական նախարարը ամբիոնի վրայ գնելով կառավարութեան ծրագիրը, անմիջական ընդունելութիւն պահանջեց

Աջակողմեան երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ հաւասարութեան սկզբունքը բռնաբարուած է եւ թէ հասատուններն են որ կը վնասուին ծրագրուած միացումով։ Ձախակողմեան երեսփոխանները բողոքեցին այս դիտողութեան դէմ եւ փոթորիկ մը ծագեցաւ։ Երկար ճառ մը խօսեցաւ Ելմտական Նախարարը, պարզելով ծրագրին առաւելութիւնները։ Իսկ վարչապետ Պ. Էռիօ արտասանեց կոչ մը ուղղեց ժողովականներուն։

⁂ Ծերակոյտն ալ, երէկ, իր կարգին քննեց ծրագիրը եւ վաւերացուց։

Անգլիա պիտի միջամտէ՞

Վերջին լուրերու համաձայն, բրիտանական կառավարութիւնը այլ եւս չպիտի սպասէ, իր դերը կատարելու համար Ֆրանքօ-գերման վէճին մէջ

Մաքտոնալտի ծրագիրն է՝ համոզել Գերմանիան որ մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին։

Այն ատեն, անգլիական կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ կարգ մը ապահովութիւններ տալ Գերմանիոյ։ Այսպէս, պետութիւնները յանձն պիտի առնեն մեծապէս կրճատել իրենց սպառազինութիւնները, ինչ որ գործնապէս պիտի նուազեցնէ Գերմանիոյ հետ եղած անհաւասարութիւնը։ Ցետոյ, Անգլիա պիտի առաջարկէ որ զինաթափութեան պայմանագրին մէջ յօդուած մը աւելցուի, Գերմանիոյ զինուորական հաւասարութեան մասին

Լոնտոնի խաղական շրջանակը, որ Հռոմ գացած էր, անակնկալօրէն դարձաւ իր պաշտօնավայրը, իրավիճակ մնալու համար անցուդարձերուն։

Իսկ ի՞նչ կ՚ըսէ Գերմանիան

Գրած էինք թէ գերմանական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով զինաթափութեան խորհրդաժողովի նախագահին, յայտնած է թէ չպիտի կրնայ մասնակցիլ ժողովին։

Անմիջապէս հրատարակութեան տրուեցաւ այդ ծանուցագիրը, որ կը խօսի Գերմանիոյ տեսակէտները՝ սպառազինութեանց կրճատման եւ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին։

Գերմանիա կը յիշէ թէ, նախապէս ալ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, դիտել տուած էր թէ սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը չի կրնար աւելի երկար ատկախ մնալ։ Իր տեսակէտով, հարցը կը լուծուի այսպէս, — բոլոր պետութիւնները ենթարկել միեւնոյն կանոններուն եւ սկզբունքներուն՝ զինաթափութեան եւ բացառիկ անօրէնութեանց մասին։ Կարելի չէ պահանջել Գերմանիայէն որ մասնակցի զինաթափութեան խորհրդակցութեանց, որքան ատեն որ չէ հաստատուած թէ գտնուած միջոցները պիտի գործադրուին նաեւ Գերմանիոյ համար։ Գերմանիոյ գործակցութիւնը ապահովելու համար, կառավարութիւնը ջանաց դիւանագիտական ճամբով լուսաբանել իրաւունքի հաւասարութեան խնդիրը։ Դժբախտաբար, մինչեւ հիմա ապարդիւն մնացին իր ջանքերը։ Այս պայմաններուն մէջ, չի կրնար պատասխանել ժողովի հրաւէրին։

..Եւ ահա նոր զրահաւոր մը

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց շուտով չինել ծրագրուած վեց զրահաւորներուն երրորդը։ Անհրաժեշտ վարկը քուէարկուած էր արդէն Պրիւնինկի վարչապետութեան օրով, բայց որոշուած էր յետաձգել շինութիւնը, սպասելով ժընեւի խորհրդակցութեանց արդիւնքին

Կառավարութիւնը անպաշտօն կերպով ծանոյց թէ՝ այդ խորհրդակցութիւնները գործնական արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, հրամայած է սկսիլ նոր զրահաւորին շինութիւնները, յառաջիկայ հոկտ. 1ին։ Կարելի պիտի ըլլայ նոր մարտանաւը գործածել չորս տարիէն։ Բ. զրահաւորին շինութիւնը, որ սկսուած է 1931ին, հաւանաբար լրանայ 1933 Մարտին։ Իսկ առաջինը պատրաստ է արդէն եւ նաւատորմին մաս պիտի կազմէ յառաջիկայ Ցունուարին։

⁂ Գերմանիոյ այս անակնկալ մեծ իրարանցում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ տեղի կ՚ունենայ մարզական եւ մարտական կազմակերպութեանց մասին եղած կարգադրութեննէն անմիջապէս յետոյ։ Ինչպէս կ՚երեւայ, Գերմանացիները որոշած են խօսքէն գործի անցնիլ, իրականացնելու համար սպառազինման հաւասարութիւնը

Աւստրիա՞ն ալ փախուստեցաւ

Վիեննայէն հասած լուրերու համաձայն, վարչապետ Տոլֆուս կը պատրաստուի զինւորութիւն հռչակել, հետեւելով Գերմանիոյ օրինակին։

Ուրեմն, Աւստրիոյ մէջ ալ խորհրդարանը պիտի պահէն իբրեւ պարդ։

Կը մնայ որ Աւստրիան ալ սպառազինութեանց հաւասարութիւն պահանջէ, աւելի շուտ իրականացնելու համար «Անշլուս»ը… (Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը)։

Տրոցկի նորէն մերժեց մեաց

Պոլսոյ չեխական հիւպատոսը մերժեց վաւերացնել Տրոցկիի անցագիրը, որուն պայմանաժամը անցած է։ Ուրեմն, կարմիր աքսորականը նորէն չպիտի կրնայ Չեխոսլովաքիա երթալ, դարմանուելու համար։

Չեխական կառավարութիւնը տրամադիր էր այս անգամ արտօնելու Տրոցկիի մուտքը, բայց կարգ մը թերթեր եւ զինուորական կազմակերպութիւններ այնքան բուռն պայքար բացին որ, Ներքին նախարարը սկսաւ վարանիլ եւ հիմա ալ անցագրի խնդիր մը կը պատրուակէ։

Խե՜ղճ Տրոցկի. ժամանակ մը աշխարհ կը դողացնէր կարմիր բանակով, հիմա անցագիր մը անգամ չի կրնար ճարել, ինչպէս ո եւ է հայ գաղթական…

ԺԱՆՏԱԽՏ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԱՑԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի արաբական թերթերը կը գրեն (10 սեպտ.).—

Անցածները ծանուցած էինք ժանտախտի քանի մը դէպքեր Պէյրութի հայկական վրանաքաղաքին մէջ։ Կը տեսնուի որ Մար Միխայէլ թաղին մէջ շատ աղտոտութիւններ կան, տուները շատ խիտ են եւ առողջական պայմաններու հոգ չեն տանիր։ Հոն միքրոպները անթիւ են։

Այս շաբթուան սկիզբը, հոն, հանրաբժշկութեան անուն Հայ մը կը հիւանդանայ։ Արգաւանները չեն գիտեր հիւանդութեան պատճառը։ Երեք օր վերջ կը մեռնի։ Առողջապահական տնօրէնութեան յայտ պատահեցաւ որ այս մարդուն մահը կասկածելի է եւ սովորական հիւանդութեան մը զոհը չէ։ Տնօրէնը յետ զիտողութեան եւ բժշկական հարկ եղած քննութեան հաստատեց որ ան ժանտախտի զոհն է. իսկոյն այրելու հրաման տուաւ անոր զգեստը ու շրջակայ բնակարանները։

Մենք կը զարմանանք քաղաքապետութեան այսքան անհոգութեան։ 1927էն ի վեր որոշած է այդ կայաններու քանդումն ու նոր ճամբաներու բացումը անոնց մէջէն, սակայն միշտ կը ձգձգէ եւ վտանգի կ՚ենթարկէ քաղաքին առողջութիւնը։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Մանչէսթրի մէջ, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ Լանքաշիրի գործադուլին վերջ տալու համար։ Այս առթիւ կազմուած ժողովը, որուն նախագահն է աշխատանքի նախարարը, համաձայնեցաւ հետեւեալ կէտերու մասին.— 1) Ընդհանուր պայմանադրութիւն մը պիտի կնքուի Լանքաշիրի բոլոր մանարաններու բանուորներուն համար, փոխանակ տեղական պայմանադրութեանց։ 2) Միջոցներ պիտի խորհուին, որպէս զի գործադուլներ չծագին յառաջիկային։ 3) Պիտի կազմուի խառն յանձնախումբ մը, աշխատավարձքի սակերը որոշելու համար։ 4) Աշխատանքի նախարարը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէս զի գործարանատէրերը գործադրեն տրուած որոշումները։

Ամէնէն առաջ նկատի առնուած է աշխատավարձքի խնդիրը.

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վիեննայի թերթերը կը գրեն թէ Տոնավից քաղաքը, որ Ստիրիոյ ճարտարագործական եւ հանքային կեդրոնն է, սնանկութեան ափը հասած է։ Քաղաքապետութեան սնտուկները պարապ են եւ գործազուրկները չեն կրնար դրամ ստանալ, մատնուելով աննկարագրելի թշուառութեան։ Չորս հազար գործազուրկներ աշխատանք եւ հաց կը պահանջեն։ Քաղաքապետը կեդրոնական կառավարութեան դիմած է, նար մը խնդրելով։

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԻՐԱՐ ԽՓԵԼ

Ուրբաթ գիշեր, Սոֆիայի փողոցներուն մէջ սպաննուեցաւ Փերրով Եուֆս, «Նովօ Վրէմէ» թերթին հրատարակիչը։ Ահաբեկիչները փախան։ Կը կարծուի թէ Մակեդոնական կազմակերպութեանց անդամ են եւ կուսակից՝ Միխայլովի.

Անցեալ շաբթու ալ, խմբագիր մը սպաննուած էր միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ նոյն պատճառներով։

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԵՏ

Պ. Լիտվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Ժընեւ գնաց, մասնակցելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովին։ Մեկնելէ առաջ, նախագահեց ազգային պաշտպանութեան խորհուրդի մէկ նիստին։ Լուրի մը համաձայն, այդ ժողովին մէջ որոշուած է որ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը մերժէ ռուսական առաջարկները, Լիտվինով ուժ պիտի տայ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքին եւ պիտի պահանջէ որ բոլոր պետութիւնները ալ իրենց սպառազինութիւնները իջեցնեն Գերմանիոյ մակարդակին.

⁂ Գերմանիա սկսաւ փոխել կարեւոր երկիրներու դեսպանները։ Առաջին առթիւ պիտի փոխուի Փարիզի գերմանական դեսպանը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ԹՆՃՈՒԿԸ

ՀԱԼԷՊ, 8 Մայիս — Ներկայ տարուան ընթացքին, Սուրիան ընդհանրապէս, ապրեցաւ նոյնքին խառնակ վիճակ մը որ ծնունդ առաւ երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ։

Գարտուած ազգայնականները ամէն ջանք ի գործ դրին [illegible] համար ընտրութիւնները եւ սակայն ի զուր։ Ժողովը բացուեցաւ յունիսին։ Հալէպը պէյ էլ Աղըմի հանրապետութեան նախագահ ընտրուիլը, մասամբ գոհացում կուտար ազգայնականներուն, որոնք դադրեցան գրգռութիւնները շարունակելէ եւ չէզոք ու հանդարտ կեցուածք առին, սպասելով [illegible] վրայ պիտի ունենայ էական խնդիրներ եւ որոնց լուծման ճակատագրական նշանակութիւն կուտան ազգայնականները։

Ամիսներէ ի վեր ուրեմն բնականոն էր կեանքը այս երկրին մէջ, բայց ահա տասնեակ մը օրերէ ի վեր, Սուրիոյ [illegible] շրջաններուն մէջ, ծայր են տուած խառնակութիւններն ու դէպքերը եւ օրէ օր կացութիւնը վրդովիչ հանգամանք կը ստանայ։

Ձախող մահափորձի մը հետ՝ որուն նշաւակն ու հեղինակը երկուքն ալ Հայեր են, իրերայաջորդ ու զուգընթաց այնպիսի արագ դէպքեր տեղի ունեցան որ, հանրային կարծիքը, տարամարանօրէն իրաւունք առաւ իրեն, չափազանցել մէկը միւսին, յանգելով յաւետ եզրակացութեան մը որուն ճնշման տակ կ'ապրի ներկայիս։

Որքան կը տեւէ այս կացութիւնը եւ ի՞նչպէս կը վերջանայ, — ոչինչ կարելի է ըսել այդ մասին, ցորչափ դէպքերու բուն պատճառը կը մնայ անծանօթ ու ոչինչ պարզուած է տակաւին։

Ի՞նչպէս սկսան ու զարգացան դէպքերը։

Քանի մը ամիս առաջ, օր ցերեկով Հալէպի գլխաւոր մէկ հրապարակին վրայ ատրճանակի քանի մը հարուածով տեղն ու տեղը իր կեանք ազանեց Հայ մը՝ Սամուէլ Զամուչ Զիլինկիրեան, Հաճընցի, ու յաջողեցաւ փախ[illegible] կերպով [illegible] հանրային կարծիքը սաստիկ բարակը մտնելու, որովհետեւ այս սպաննուող ու մեռցած դէպքին ու հեղինակը՝ Սամուէլ Զամուչը։

[illegible] մը տեղի ունեցաւ Հալէպի ոստիկանական բնիշ՝ Գ. Կ. Նազլաճեանի վրայ։ Գ. Նազլաճեանն իր ինքնաշարժ հեծելանիւը նստելու պահուն, «Թրքուհի» մը կրակած է իր վրայ քանի մը հետաւորութենէ մը, երեք անգամ, վիրաւորելով զայն դէմքէն։ Վիրաւոր ոստիկանապետը հիւանդի պարգեւոնութեամբ մը իր հերթին ատրճանակը քաշած ու կրակելով հետապնդած է ահաբեկիչը, մինչեւ որ ուշաթափ գետին է ինկած։

Մինչ այս կը հասնին ոստիկանները։ Եւ անէն հասնող ոստիկաններու բազմութիւնը տեսնելով, եթէ ոչ վախէն դէթ շուարումէն, իր հանդիպած մէկ փուռէն ներս մտնելով այս յանդուգն «Թրքուհին», կը սկսի բազմահա[illegible] ծով մը կրակել։

Ոստիկանները կը պաշարեն փուռը ու կը յաջողին ձերբակալել [illegible] կնոջական տարազի մէջ ծպտուն Սամուէլ Զամուչը։

Հետեւեալ օրը ձերբակալուեցաւ Հայ մը, Առաքելը Արթին՝ դերձակ, որ մօտէն կապ ունեցած ըլլալ կը թուի Սամուէլ Զամուչի հետ եւ քրիստոնեայ նախկին գաղտնի ոստիկան մը Աճլիմ էֆ. որ յետոյ ազատ արձակուեցաւ։

Այս դէպքին երկրորդ օրը, յանկարծական եւ խիստ ձեւով մը տեղի ունեցան ձերբակալութիւնները Հալէպի ազգայնական յայտնի պարագլուխներուն։

Ասոր վրայ ազգայնականները իբր բողոքի նշան, փակեցին խանութները ու յարձակում գործեցին հակառակորդներու խանութներուն վրայ, շփոթութիւն եւ խուճապ ստեղծելով քաղաքին մէջ։

Օր մը վերջ լուր տարածուեցաւ որ ազգայնական յայտնի վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօ մահափորձի է ենթարկուած հակառակորդներու կողմէ։

Դէպքը արդիւնքն է պարզ վէճի մը որ մղուած է Իպրահիմ պէյ Հանանոյի եւ իր գիւղացի Չէրքէզի մը միջեւ, որոնք երկար ժամանակներէ ի վեր ընտանեկան հակառակութիւն եւ քէն ունին. Չէրքէզը փոքր ատրճանակով մը կրակած է Իպրահիմ պէյի ոտքերուն. կապար մը վիրաւորած է զայն գարշապարէն, թեթեւ կերպով։ Ու ահա նոր ցոյցեր ու դէպքեր, մինչեւ իրականութեան պարզուիլը։

Նոյն այս օրերուն է որ տեղի կ'ունենան աւազակային դէպքեր ու յարձակումներ հիւս. Սուրիոյ զանազան կողմերը։

Էջպէզի մէջ անծանօթ ուղղութեամբ արձակուած կապարէ մը, քանի մը օր առաջ սպաննուեցաւ Այնթապցի Հայ մը։

Բաքքայի մէջ հողային վէճի մը հետեւանքով Պէտվիները սպաննած են Թուրք մը՝ նախկին նախարար Սապրի պէյ ու Թուրք հիւպատոսարանը իրար է անցած։

Թնճուկ մը զոր քակել կարենալու համար, ստիպուած ենք պարզել, անցեկանալու համար ազգայնական [illegible] ճամբին։ Ու այժմ չենք ուզեր անդրադառնալ բոլոր այն պլեյքներուն որոնք կրնան ճշմարտանման ըլլալ կամ ճշմարտութեան մօտիկ եւ սակայն ոչ ճշմարտութիւնը։ Սուրիան ճի՞շդ է, կ'ապրի յարուած ու անհոտ վիճակ մը, բայց սխալ է կապել այս բոլոր դէպքերը իրարու եւ յաւետ եզրակացութեանց հասնիլ։

Մեզ կը մնայ ըլլալ զուսպ, աւթուռ եւ պաղարիւն։ Այսպէս պէտք է ըլլայ մանաւանդ ասքիահայ մամուլը, [illegible] տեսնելու համար։

Այս տարտական թելադրութիւնը ըրինք, նկատի ունենալով Պէյրութի թերթը, որուն մէջ, փողոցային հասարակ կռիւ մը եւ Հայու մը վիրաւորումը խոշոր տառերով կը վերնագրուէին։ Այնպիսի ժամանակի մը ուր հոգեբանական վիճակը յայտնի է, գիտնանք ընտրել գիրերն ու բառերը ու չափել անոնց շեշտը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԻՊԻԼ

ԽՄԲ. — Գրեցինք թէ թեթեւ կաթուած մը անկողին ծգած է Սիպիլը (տիկին Զապէլ Ասատուր), որուն գրական եւ ուսուցչական գործունէութեան յոբելեանը տօնելու կը պատրաստուին Պոլսոյ մէջ։

Մեր պանդուխտ երիտասարդութեան համար բաղդատաբար անծանօթ ըլլալով Սիպիլը, Ն. Գ. Բ.ի վերջին հատորէն կ'արտատպենք Զօհրապի ուրուագիծը՝ անոր մասին.—

Սիպի՛լ. ինչո՞ւ այս պատուանուններէն չէ՞ անուններդ տալ. եւ ի՞նչպէս ծանօթներու կարգը դասել այս դէմքը, որ անծանօթ մնալ կը փափաքի։

Անծանօթ մնալ ամէնուս փափաքն է. մեզի յատուկ, առանձին, անձեռնմխելի գոյութիւն մ'ունենալ ուր քաշուինք ուզած ատեննիս. ծպտուած մը որով կարելի ըլլայ թաքչիլ դժնդհայեաց աչքերէ օգտուած գործիք մը, որով պարապութիւն շինենք մեր շուրջը ու պօռպօռող բերաններու կեղծաւոր ձայնը չհասնի մեզի։

Ի՛նչ օգուտ. ճամբուն ամբողջ երկարութեամբ բացուած փոսերուն ու մացառներուն մէջ, ամէն մէկ [illegible] տի վերարկուն որ անհարկի աչքերէ պիտի պահէր մարդուն ներքին ու թաքուն կեանքը։

Սրտին յատին խորշերը պէտք է պարզել ու բան մը չունենալ ու չպահել քեզի յատուկ. ալ այսուհետեւ ո՛չ եւս մասնակի գոյութիւններ, այլ ընդհանուր կեանք մը. ո՛չ ցօղի կաթիլ մը՝ գիշերէն մնացած թրթռացող տերեւին վրայ. եւ ոչ կաթիլ մը արցունք արտեւանունքին վրայ դողահար. ո՛չ գետ, ո՛չ լիճ եւ ոչ ծով. այլ ովկէանոս միայն. բոլոր ցամաքը մէկզին ու բոլոր ջուրը միւս. այս է նոր աշխարհագրութիւնը։

Կը մեղանչեմ հարկաւ, եթէ [illegible] ձեռքով վեր առնեմ այն քօղը որուն ետին Սիպիլ ծածկուած կ'ուզէ մնալ. Այդպէս թո՛ղ ըլլայ. բայց ներելի է դէթ ուրուագրել իր պատկերը այնքան՝ որքան շղարշին թափանցկութենէն կը մատնուի կամ լաչակին գեղայարդար ու արուեստաշէն ծալքերուն մէջ մտցուած բացուածքէն կ'ընդնշմարուի։

Վիպասա՞ն թէ բանաստեղծ։

Դրող մը որ հոգիին հետ կը գրագի, երբեք մարմինին. ու կը վախնայ ըսելու, որ սիրտը փոր կը դառնայ միտքէն, եւ տուեալ մը տարտամ մթութիւնը՝ որոշ գծի մը յըստակ ու անխարդախ սեւութենէն։

Բանաստեղծ մը ուրեմն։

Բանաստեղծ մը որ շնորհալին՝ գեղեցիկէն կը նախընտրէ ու տպաւորութիւնը յիշատակէն։

Ինք ալ տպաւորութիւններ թողուլ կ'ուզէ եւ ոչ յիշատակներ. իր եղանակները այն բերնուց սորվածներ ու [illegible] զորս ամբոխ միտքերը կը պահէ. այլ ներդաշնակութիւն մը որ մտքի օրօրումով ու ծփանքով, յանգգայս կը տանի քեզ մինչեւ այն [illegible] բաւանները ուր վայելքը տրտմութեան կը փոխուի։ Եւ ամէն անգամ որ կեանքի պատահումներով մտնես այդ սահմաններէն մէկուն, այդ ներդաշնակութեան վայելքը կ'արթննայ յանկարծ սրտիդ մէջ, թէեւ անկարող ըլլաս զայն յօրինող նուագները վերյիշելու։

Իր վէպերը քերթուածներ են։

Աղջկան մը սիրտը անբիծ տատրակի մը սիրտն է, որ դուն ուրեք մեր տանեաց վրայ բոյն կը դնէ. իր երեւակայած երիտասարդ հոգին ալ հրեշտակի եւ հրաւղի հոգիներու մէջ կը տարուբերի. ճօճանակի մը պէս որ գծած աղեղի մէկ ծայրէն միւսը կ'երթայ շարունակ ու չի կենար հոն՝ ուր պէտք է վերջապէս կանգ առնել. եւ ուր մարդկային հոգիները սովորաբար կը կենան։

Պատճառն այն է որ քերթող մ'է վիպասանը ու իր մտքին թռիչովը ու աշխոյժովը կ'ազնուացնէ վէպին անձինքը այնքան՝ որ կը դադրին մեզի նմանելէ. անճանաչ էակներ կ'ըլլան որոնց ուրախութեան ու կսկիծին անտարբեր կը մնանք։

Ի փոխարէն, իր քերթուածներն ալ վէպեր են ուր սրտի անկեղծութենէն ճշմարիտ բանաստեղծութիւնը կը բղխի։

Վանքի մէջ մոռցուած միանձնուհին՝ իր չնչին բաժինը պահանջելով կեանքէն, արդար բողոք մը կը բերէ ու կը յուզէ մեզ։ Իր ժանեակներու սիրուն մեռնող պերճասէր աղջիկը մեր արդի Օֆելիան է, վասն զի յորմէհետէ աղջիկները չեն մեռնիր ծաղիկ քաղելով, իրենց արդուզարդին համար կը սպառին։

Եւ եթէ այս բանաստեղծութիւնը անկեղծ ցաւակցութիւն մը կ'արթնցնէ մեր սրտին մէջ, պատճառն այն է որ քերթողը վիպասան մ'է նաեւ։

Այս քերթողի ու վիպասանի դիրկընդխառնումը գեղեցիկ մազերու մէջ զետեղուած ծաղկի մը տպաւորութիւնը կ'ընէ վրաս։

Իբրեւ վիպագիր՝ հաւասար ունի ամէն բանի վրայ. առաւ՝ իր իմաստասիրութիւնը կ'ամբարտնէ երբ մերը՝ ինքնադլուխ քալելու դատապարտուած, կը տկարանայ, կը սայթաքի ամէն վայրկեան։

Իր շեշտը անկեղծութեան շեշտն է նոյն իսկ հոն՝ ուր գերազանցը գտնելու ջանքով կը վրիպի։ Իր գծած պատկերները անտարակոյս կ'ապրին իր սրտին մէջ, և ինքը կը զգայ, կը տեսնէ զանոնք. իր հոգին թանգարան մըն է ուր գլուխ գործոցներ մուտք ունին միայն եւ որոնց հետ կ'ապրի օրն ի բուն, գլուխ գլխի կատարելութեան հրաշակերտներ՝ որոնք ամենօրեայ դրացիներու վերջնական հանգամանքը առած են իր աչքին։

Եւ երբ կը հաճի կեանքը բացատրել այդ էակներու կեանքով, կը զմայլեցնէ բայց չի համոզեր զմեզ. իր ըմբռնումը, շքեղ, խոստապահանջ, բայց եթէ կարելի է ըսել, անձ՛ուկ կը թուի։

Գեղջուկներ ենք մենք որ կը պահանջենք իրմէ, ապարանքի սիրուհիէն, լայն ու հարթ պողոտայի վրայ քալելու վարժուած ոտքերէն, նեղ ու ցեխոտ փողոցներուն, խարխուլ տուներուն, ծուռ ու մուռ սանդուղներու վրայ ապրողներուն գոյութիւնը չուրանալ ու չարհամարհել, ու երբ ոտքերնին սահելով իյնան ու գլտորին վար, իր վճռին մէջ ի հաշիւ առնել ելեւէջները ճամբուն, ուրկէ քալելու ստիպուած է աշխարհը։

Այն երիտասարդ կինը, որ Սիպիլ կը ստորագրէ, իր անհատական կեանքովը պարծանքն է իր սեռին եւ մեծ տաղանդովը մեր բոլոր գրականութեան։

Տան տիկին մըն է այս մեծ բանաստեղծուհին. եւ տան տիկին պիտի մնայ մինչեւ վերջը. կեանքի պայքարները պիտի չդպին իր ճակատագրին, յարձանքները ու փորձանքները պիտի հասնին, պիտի պտտին. պիտի անցնին իր քովէն առանց իրեն դպչելու։ Գրականութեան մէջ ինքը պիտի մնայ ճշմարիտ ներշնչեալ կինը որուն պատգամները պիտի արտայայտեն մեզ՝ որ այնքան կարօտ ենք քաջալերութեան անոյշ ձայնին. եւ իրեն օրինակովը պիտի շարունակենք վաստակիլ, ապերախտ վաստակ, մինչեւ այն օրը որ Սիպիլ ապագան ցոյց տայ մեզի, յստակ եւ ջինջ հորիզոն, թողլով ներկան իր տարբեայ ծփանքին։

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

Մայիս 1892

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՈՒ ՆՈՐԷՆ Ռ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— :•: —

Փարիզի Ֆրանսական թերթերը եւ արուեստի պարբերականները կը շարունակեն խօսիլ Մամուլեանի մասին, շռայլելով ամէն գովեստ ու պատիւ հայ տաղանդաւոր արուեստագէտին։

Ահա Comœdia թերթը, որ կը հրատարակէ գեղեցիկ պատկեր մը, ուր կը տեսնուին, թեւ թեւի, Մամուլեան, իր Հայու խոհուն ու ազնուր աչքերով, Ժանէթ Մաք Տոնալտ, իր ոսկեղէն ծիծաղով, Մօրիս Շըվալիէ, երջանիկ մարդու իր ճառագայթումով։

Այս լուսանկարը առնուած է Love me to night գեղեցիկ ժապաւէնին պատրաստութեան ատեն։

Վերջապէս նոյն Comœdiaին մէջ (15 սեպտ.), J.-P. Coutisson կուտայ նաեւ յօդուած մը Մամուլեանի մասին, մասնաւորապէս ներկայացնելով Love me to night շարժանկարը, իբրեւ «ներկայ պատրաստուած ժապաւէններուն մէջ ամենագեղեցիկը», գործը Ռ. Մամուլեանի։

— Եղանակը լաւ սկսաւ։ Պայի տեսայ Շըվալիէի վերջին ֆիլմը, զոր բեմադրած է Մամուլեան։ Քիչ մը թերահաւատ էի։ Ի՞նչպէս կրնայ մարդ խաբուիլ եղեր։

Կ'ուզեմ աւելցնել, որ City Streets հրաշալի ֆիլմին պատրաստութիւնը ինծի բաւական չէր թուեր՝ գործածել վստահելու համար արուեստագէտ մը, որ Մօրիս Շըվալիէն է։ Սակայն անմիջապէս ըսեմ թէ Մամուլեան լաւ հասկցեր է Շըվալիէն, ըմբռներ է սալ անոր ճշմարիտ դէմքը, մեզի շնորհելու համար անոր հոգին, թէ երբեմնի Շըվալիէն բնաւ չի նմանիր նոր Շըվալիէին, անոր որ կ'երեւի Love me to night մէջ։

Վարպետութեան գեղեցիկ փորձ մըն է այս։

Երեսուներեք տարեկան այս բեմադրիչը, Մամուլեան, որ այս ֆիլմէն առաջ պատրաստած էր Applause, City Streets, Dr. Jeckill and Mr. Hyde, ինծի կը թուի թէ ամէնէն աւելի օժտուածն է բոլոր ֆիլմ պատրաստողներուն մէջ։

Կը յիշեմ Pabstը, եւ, քիչ մը աւելի համակրանքով, Ֆէյտը։ Մեծ [illegible] ներ են ատոնք եւ [illegible] տուած են իրենց գիտութիւնը [illegible]

Տարբեր է Մամուլեան։ Զանազան [illegible] ունի, թէքնիք ունի, [illegible] որոնք եզական մը իրիրը [illegible] յաջնելու։

Իր այս ֆիլմը մէկն է ամէնէն [illegible] տարեայ գործերէն, — կը [illegible] մասին, — զոր եւ տեսած [illegible] րեր։ Այսու հանդերձ կը [illegible] Millionը, ինչպէս L'Opera de Quat' [illegible] վերջապէս նաեւ այն բոլոր ֆիլմերը, որոնք իրապէս սինէմա են։

Եւ ատոնք քիչ են։

Իմ կարծիքովս, Մամուլեանի [illegible] ժանիքն է, հոգեբան մը ըլլալ [illegible] իր գործերը շարժել գիտնալը [illegible] այդ ուղղութեամբ, այնպիսի [illegible] րութիւն մը ցոյց կուտայ, որ [illegible] ծեմ թէ անհնարաւոր է. Իր [illegible] երբեք չի կրնար նոյն սեռը [illegible]

Մամուլեան մեզի մատով [illegible] տուաւ նոր թէքնիքը. իրենց [illegible] ժել գործերը, որքան որ կարելի [illegible] չխաղցնել ու չպարզեցնել, արուեստ[illegible] դէմքերը զարդապատկերներու [illegible]

Մինչեւ որ հակառակը ցոյց [illegible] եւ կը մնամ իմ տեսակէտիս [illegible] Սակայն այն օրը, երբ այդ թէքնիք[illegible] մոնէ հասարակութեան մէջ կը [illegible] ծեմ թէ պիտի ծիծաղինք [illegible] պէտք է շարժել գիտնալ գործերը [illegible] հասկնալով։

Երբ կատարեալ է կ'ըսեմ Փարիզ[illegible] ի այս ֆիլմին մասին, գիտեմ որ [illegible] նօթ շրջաններու վրայ հասկնալի [illegible] ներ պիտի երեւին, հասկնալի [illegible] որ նոյն արհեստին կը պատկանին։

Եւ սակայն ճշմարտութեան [illegible] տութիւնն է ըսածս։

Նիւթն ու հարցերը, զորս կը դնէ [illegible] ֆիլմը, այնքան բնական են [illegible] հասարակ եւ որոշ կը ներկայանայ[illegible]

1— Թուրքն Մամուլեանի մարդն [illegible] է, — թերեւս տաղէնը, — որ [illegible] կցած է Շըվալիէն։

2— Գիտցաւ անոր խաղալ տալ [illegible] դերը, եւ մեզի ներկայացնել [illegible] մարդ մը, բոլորովին տարբեր [illegible] մէ, զոր կը տեսնէինք մինչեւ [illegible]

3— Մամուլեան պատրաստեց [illegible] ֆիլմ (մէկն ըլլալով նաեւ Love me [illegible] nighte), մէկը միւսէն տարբեր, [illegible] իրենք ալ փորձեն անգամ մը, [illegible] երեւոյթներ տարբեր է

4— Վերջապէս անհերքելի է որ [illegible] ֆիլմը մեկնակէտն է, նոր սեռի [illegible] շնորհիւ սինէմայի նոր թէքնիքի [illegible] անձնական բեմադրութիւն մը, որ [illegible] ապմուղ հանել։

× Paris - Midi եւս, խօսելով Մամուլեանի մասին, կը գրէ.

— Բոլորը հանդիպած մը։ Երկար ամիսներէ ի վեր Շըվալիէ չէ [illegible] մտած Փարիզի օրագրողներուն [illegible] Եւ ահա առաջին հանդիպման [illegible] կ'ըլլար իր բեմադրիչին ալ, մեծ [illegible] բեն Մամուլեանը։ Սրտապնդ եւ [illegible] ցիչ հանդիպում։ Փառամոլն էր [illegible] կազմակերպած էր այս հանդիպումը իր հրաւիրեալներուն, ներկայացնելու Une heure près de toi ժապաւէնի բեմադրութիւն Ռ. Մամուլեանի։

Հանդիպումին նախագահը փորձեց կարգ մը թիւրիմացութիւններ փարատել բառեւ թէ Մօրիս Շըվալիէն [illegible] երկու աշխարհներու մէջ, թէ Ռ. Մամուլեան մեծատաղանդ բեմադրիչ մըն է եւ մարդ [illegible] որուն արժէքը դեռ չենք կրցած գնահատել ամբողջապէս։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

Այլ եւս տարակոյսի առարկայ չէ գաւառացի կնոջ չարամտութեան ըլլալը. Սրապիոն աղա կ'ըսէ թէ երբեք ախորժ թշնամի չէ նկատած այդ կինը։ Այո, անհաճոյ դրացի մը՝ բայց այդքան միայն։ Հետեւաբար պատճառ չունէր անոր դէմ այդքան անհաւատ վրիժառութեան դիմելու եւ տունը քանդելու։ Մինչեւ Ճանատաման, իր կողմէն խոր ատելութիւն մը կը սնուցանէր Սրապիոն աղային եւ իրեններուն դէմ։ Ոտքէն մինչեւ գլուխը մաղձ էր։ Կ'ատէր ու կը հալածէր Թադլուհին, կը հայհոյէր հօրեղբօրս համար, կը կռուէր կոյուղին, ինչպէս նաեւ թրիքին համար։ Եւ շատ ըմբռնելի է որ դիմէ վրիժառութեան այդ վատ ձեւին։ Այս մասին կատարելապէս համակարծիք եղան Նազիկ Հանըմ եւ Սրապիոն, բայց հակառակ [illegible] նախազգուշութեանց ազդու միջոց մը գտնել։ Նազիկ Հանըմ առաջարկեց պախլէի Սօֆիկին դիմել, իսկ ծերուկը աւաղեց գլուխը հարուածելով։

Կը յիշէր իր աներեւակայելի թեթեւամտութիւնը եւ կ'աւաղէր։ Ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս ապուշութիւնը գործեց կնոջ առջեւ թղթիկը կարդալու։ Եւ ամբողջութեամբ կարդացի։ Մէկ ծայրէն միւսը կարդացի։ Բոլոր մանրամասնութիւններով կարդացի։ Եւ ան ջատակէր միտքը պահեց ամէն բան, մինչ Սրապիոն տեղն ու տեղը մոռցաւ ամէն բան եւ թուղթն ալ պատռեց։

Բայց Նազիկ Հանըմին գայթակղութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ երբ որ չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ տեսան թէ Տէր Աբրահամը Ճանատամային դուռը կը զարնէ։ Դուռը անմիջապէս բացուեցաւ, ներս առնելով կրօնաւորը։ Նազիկ Հանըմ կարծէք թէ կրակներու վրայ կը քալէր՝ բազմոցին անկիւնը նստած։ Գիւղային սրբապղծութիւնը նկատեց վհուկի մեքենայութիւնները ընել վերջ եկեղեցիին Սուրբ հովանիին տակ մտնել, անոր պաշտպանութիւնն ու օժանդակութիւնը հայցել։ Ուզեց փէշերը ժողվելով երթալ աչքերը բանալ անտեղեակ կրօնաւորին, կամ գոնէ երէցկինը տեսնել եւ իրողութիւնը պատմել հանդէս ի տեղւոյն։

Մինչ այդ սակայն՝ ուրիշ փոթորիկ մը կը փրթէր դրկից տան մէջ։ Տէր Աբրահամը որ կէս օրուան իր թըքավարի ճաշէն անմիջապէս յետոյ անխոհեմաբար առանց արեւարգելի ելած էր մինչեւ Այէմտաղցիին տունը, անոնց մտաւ թէ չէ՝ գլխի պտոյտ ունեցաւ։ Կիզիչ արեւը եւ մշտափակ սենեակին ծանր մթնոլորտը զարկած էին։ Բայց Ճանատաման փոխանակ Տէր հօր խնդրած գաւաթ մը ջուրը բերելու, սկսաւ աղաղակել, ձեռքերը զարնել, ըսելով թէ տունը անէծքով եւ պղծութեամբ լեցուած է, թէ ոգիներ կան, «մեղմէ աղէկներ» կան, թէ քահանային նուաղիլն իսկ ապացոյց է որ…

…Երկարօրէն պատմեց ու բացատրեց ամէն բան։ Ըսաւ թէ պատճառ չունէր Սրապիոն աղային գլուխը պատռելու, ապակիները փշրելու, եթէ զինքը չարախնդութեան չըլլային. Ինք չար կին չէր, բայց Սրապիոն աղան անտանելի ատելութիւն մը կը սնուցանէր իր դէմ։ Կա՛րճ էր, կա՛րճ. այսինքն ոտքէն մինչեւ գլուխը մաղձ էր։ Կը հայհոյէր հօրս համար, իր գլուխի կատուն վռնտած ըլլալուս համար, հետը կը կռուէր կոյուղիս մաքրած չըլլալուս, ինչպէս նաեւ փողոցէն թրիք ժողվելուս համար։ Եւ քանի որ այսքան բազմաթիւ եւ անարդար ատելութիւններ ունի ու անկարող է ֆիզիքական ուժով զիս զգետնելու, շատ բնական է որ…։ Թուղթը գտնուելէն օր մը յետոյ արդէն գիւղացի կինը մէջքին մէջ ստնտուք մը զգացած էր։ Նախապէս կարեւորութիւն չէր տուած, որովհետեւ բարակ եւ թեթեւ բան մըն էր։ Որո՞ն մտքէն կ'անցնէր։ Գլուխն ալ սկսած էր դառնալ [illegible]։ Իրաւ է թէ առաջ ալ ամէն օր այդ տեսակ ցաւեր ու անհանգստութիւններ կը զգար՝ երկար տարեն հողին վրայ հակած մնալուն պատճառաւ, բայց նոյնը չէ՞, բնա՛ւ նոյն բանը չէ։ Միթէ ինք իր անձը չի՞ ճանչնար։ Ինք իր անձը շատ լաւ կը ճանչնայ։ Տէր հա՛յր, մենք Այէմտաղցի՛ ենք, Այէմտաղցի՛, հիւանդութիւն ինչ ըսել է չե՛նք գիտեր։

Ցաւերդ օրերու ընթացքին սկսած էին չատնալ չարութեանքի ազդանշանները։ Շատ սովորական առարկաներ սկսան կորսուիլ — հացին դանակը, միս ծեծելու տախտակը, սանդին բարձը։ Հորին ջուրը քաշուեցաւ ամբողջութեամբ։ Իրաւ է թէ ամառուան այս տաքերուն ամէն տարի ալ ջուրը կը նուազի, բայց երբե՛ք, երբե՛ք այսպէս մէկ գիշերուան ընթացքին չի քաշուիր։ Կեռասի մէկ ծառը վերջնականապէս չորցաւ, բայց ամէնէն վրդովիչը՝ տունին մէջ ձայներ սկսան լսուիլ գիշեր ատեն։ Կարծէք թէ պզտիկ գպիրներ սանդուղներէն կը բարձրանան եւ կ'իջնէին։ Իրաւ է թէ տունը հին եւ փայտաշէն ըլլալուն պատճառաւ առաջ ալ կրճտուքներ կը լսուէին, բայց նոյնը չէ՛, բնա՛ւ նոյնը չէ։ Միթէ ինք իր տունը չի՞ ճանչնար։ Հապա՛ գանկին դէպքը։ Արձակուրդի մեկնած բժշկական ուսանողին սենեակին մէջ մարդու գանկ մը կար որ իրիկուն մը շարժեցաւ իր տեղէն։

Երբ որ Ճանատամայն աչքերը վրան յառած կը նայէր, գանկը շար…շարժեցաւ…

Այս վերջին դէպքն է որ ամէնէն աւելի ազդեց գիւղացի կնոջ վրայ [illegible] չդիմացաւ։ Եւ մինչդեռ մինչեւ [illegible] օրը Սրապիոնին դէմ պարզապէս [illegible] տեր եւ սպառնալիքներ արձակելով [illegible] գոհանար, այլ եւս ինքզինքը [illegible] եւ մարդուկին գլուխը պատռել [illegible] ապակիներն ալ ջարդ ու փշուր [illegible] Կ'ուզէր աւելին ընել, սատկեցնել [illegible] իսկ, բայց Նազիկ Հանըմ յառած էր [illegible] սպանութիւնը վերջնական զարմա[illegible] ըլլալ։ Եթէ ինք «կապուած է», [illegible] դուն մահն իսկ չի կրնար ըլլալ [illegible] ինք «կապուած է», մարդուն [illegible] իսկ չի կրնար այդ կապը [illegible] կել։ Պէտք է միմիայն հակադիւթ[illegible] Այս էր այն վերջնական խորհուրդը զոր Նազիկ Հանըմ տուած էր Ճանատամային, երբ որ դէմ դիմաց եկած էին, շուկայի ճամբուն վրայ [illegible] ո՞վ եւ ի՞նչպէս պիտի հակադիւթէ [illegible] Այդ մասին կարծիք չունէր Նազիկ Հանըմ։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

Մուտք

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գերման հանդէս մը քննութիւն մը բացաւ հարցի Ամերիկայի վրայ որուն պատասխանեցին ամէն ազգէ գրագէտներ։

Ամերիկացի մեծ պատմագիր Հ. Լ. Մէնքէն սապէս կը խօսի ամերիկեան մամուլին մասին.—

Ամերիկեան այսօրուան մամուլին վատութեան մեծագոյն պատճառը անփակահատէրներուն անպիտանութիւնը կամ անօրէններուն տգիտութիւնը չեն, այլ միայն խմբագիրներուն եւ լրաբերներուն տխմարութիւնը, քաջութեան պակասը եւ գանգատամտութիւնը։ Ասոնց մեծ մասը, գրեթէ ամերիկեան ամէն քաղաքի մէջ, տգէտ են եւ հպարտ՝ իրենց տգիտութեամբ։ Բոլոր ծանօթութիւնները, որով կը լեցնեն իրենց միջնորդութիւնը, անօգուտ է, մտքի եւ մշակոյթի տեսակէտով։ Իրենց ծանօթութիւնները կը նմանին ոստիկանական նուրիսապետի մը, թղթատարական պաշտօնեայի մը կամ դրամատան մը մէջ սակագները արձանագրող մարդու մը ծանօթութեանց. ամբողջովին գաւառիկ եւ տղայական ծանօթութեամբ իրենց կը պակսի ինչ որ պէտք է հըգիի վիտնան, այսինքն պարկեշտ մարդու ընդհանուր դաստիարակութիւնը։

Միացեալ Նահանգներու մէջ կան տասնեակներով խմբագրապետներ որ անոնք անգամ լսած չեն Քանթի կամ Նոաննէս Միւլլերի. բնաւ կարդացած չեն իրենց երկրին Սահմանադրութիւնը։ Բարձր դիրք բռնող առեւտրական խմբագիրներ կան որ չեն գիտեր թէ ի՛նչ է «սէնֆօնի» մը կամ «սեթըէթօգօգ» մը։ Կան հազարաւոր լրաբերներ որ չեն կրնար լիցէի մը ընդունելութեան քննութիւնները տալ։ Այս առակայի եւ կուրացան տգիտութիւնը, այս անհող եւ համայնածաւալ նախապաշարումը ընդդէմ իմացականութեան, պատճառ է որ ամերիկեան լրագրութիւնը վայելէ այնքան յուզիչ անկարողութիւն մը եւ զէշ համբաւ մը ասանց բացառութեան։

Այս իրողութիւնները քաջածանօթ է ամէն ամերիկայի օրագրողի որ քիչ մը բարձր է սայլապանի մը մտաւոր մակարդակէն եւ յաճախ վիճաբանութեան նիւթ կ'ըլլայ արհեստակցական տխուր ժողովներու մէջ։ Մեր լրագրութիւնը կը տառապի մանաւանդ եղբայրակցական արթուն եւ ուժեղ քննադատութեան պակասէն։ Այս սարուկները, «դաւաճանութիւն» կը գոչեն երբ լսեն ազատ խօսք մը եւ զիս հանրային բարւոյն Թշնամի կը կոչեն, որովհետեւ չեմ քաշուիր պախարակելու անտանելի անկարողութիւնը եւ յոռլաթանութիւնը Ուաշինկթընի Թղթակիցներուն մեծ մասին։

Կայ նաեւ սուտ լուրերու հարցը։ Ամերիկեան մամուլին մէջ ինչո՞ւ այնքան սուտ լուրեր կան, նոյնիսկ լաւագոյն թերթերու մէջ։ Լրագրողները արդէօք արհեստով ստախօսներ են։ Միթէ սուտը իրաւի՞ն կը նախապատուեն։ Չեմ կարծեր։ Ասոր պատճառը այն է որ անոնք, մեծ մասամբ, արտակարգ կերպով տխմար են, տղայական եւ միամիտ, չունին քննադատական ոգի որ անհրաժեշտ է իրենց՝ արժանապէս կատարելու իրենց պաշտօնը։

Ամերիկայի միջին օրագրողը զարմանալի համարձակութեամբ եւ միամտութեամբ կը հաւատայ ամէն բանի որ ձեռմակի վրայ առուած գրուած կը տեսնէ։ Կարելի էր կարծել թէ գրուած բանի մասին իր առմենօրեայ փորձառութիւնը ընդհանրական գինքը պէտք էր որ վերապահ դարձնէր։ Եւ ինքն ալ պատրանքն ունի թէ չի խաբուիր։ Բայց իրականին մէջ, կանոնաւորաբար թակարդը կ'իյնայ եւ այնչափ շատ հետաքրքիր կ'ըլլայ որքան որ լուրը անճշմարտանման ըլլայ։ Եթէ եկած լուրը հեռագրով ըլլայ՝ բերանը կը բանայ անմիջապէս։ Եթէ գործակալութենէ մը հաղորդուած է՝ անմիջապէս կը կլլէ։ Բնականաբար, չեմ ըսեր թէ օրագրողները կուտան գործակալութեանց բոլոր տեղեկութիւնները, բայց այն պարագաներուն ուր մասնաւոր ուշադրութիւն պէտք է, անոնք տառին վրայ ինը կը խաբուին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՊՈԼՇԵՒԻԿ ԸԼԼԱԼՈՒ ՄԻՏՔ ՉՈՒՆԻՆՔ»

«Միլլիյէթ» բաժնեցուցակի ռոշմագրին առթիւ յառաջ եկած գանգատներուն վրայ խօսելով կ'ըսէ.

— Հայրենակիցներէ շատեր կ'ըսեն որ մեր տնտեսական դրութիւնը բոլորովին կը փոխուի, պետականացնելու ձեւին տակ դէպի բոլշեւիզմ կը դիմենք։ Այս մտածումները եւ երկիւղները՝ գործի աշխարհին եւ դրամատէրներու շրջանակին մէջ եւ անձնական նախաձեռնութեան գետնի վրայ յառաջ բերած նիւթական եւ բարոյական վնասները դժբաղդաբար կը զարմանցնեն։ Եթէ ամէն մարդ գիտնար թէ Կազին, Ըսմէթ փաշան եւ իրենց գործակիցները ինչ կը խորհին, ու ի՛նչ է անոնց քաղաքական եւ տնտեսական դաւանանքը, այս վախերուն տեղի չէր մնար։

Դժբախտաբար, ոչ մեծ կուսակցութեան ծրագրին մէջ պետականութեան մասին որոշ բացատրութիւն մը տրուած է եւ ոչ ալ մեր տնտեսական քաղաքականութեան վերաբերեալ ծանօթութիւնները ժողովուրդին վստահութիւն ներշնչելու կը բաւեն։

Շատեր գիտնալով կամ չգիտնալով, յոռետեսութեան մթնոլորտի մը մէջ մնացած են։ Ամէն բանէ առաջ այս մթնոլորտը պէտք է մաքրել։

Դրամական կորուստը մեծ բան մը չէ, բայց երբ առեւտրական կեանքի մէջ ապահովութիւնը եւ համարձակութիւնը պակսին, շատ մեծ կորուստ մը կ'ըլլայ։ Մենք պետական աւապանիին հետ մեր ունեցած յարաբերութեամբ կրնանք հաստատել թէ, մեր ապահովութիւնը եւ քաջութիւնը խանգարող պատճառ չկայ։

Ոչ ոք կը խորհի երկրին քաղաքական եւ տնտեսական ուղղութեան անբնական ընթացք մը տալ։ Պէտք չեղած տեղը անհամբերութիւն ցոյց տալ աւելորդ է։ Ըսմէթ փաշա ինչպէս Լօզանի մէջ եւ արեւմտեան ճակատը, նոյնպէս իր ուշադրութեամբ եւ խելքով գործի գլուխ է։ Ամպամած օդին պարզուելուն եւ մեր բաղձանքներուն իրագործման երկար ատեն սպասելու պէտք չկայ։

ՀԱՒԿԻԹԻՆ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆ ԱԼ ՆՈՒԱԶԱԾ

Հաւկիթի առեւտուրը այս օրերս մանաւանդ տագնապ մը կ'անցընէ։ Պատճառը՝ արտածումին նուազութիւնն է։

Թրքական հաւկիթներու ամենամեծ յաճախորդը Ֆրանսան էր, բայց բաժնեցուցակի ենթարկելով, ներածումի քանակը նուազեցուցած է։ Ֆրանսայէն վերջ կուգան Իտալիա եւ Սպանիա։ Իտալական կառավարութիւնն ալ մէկ տուփ հաւկիթին 16 ոսկի մաքս դրած է։ Մէկ տուփը 27 ոսկի արժող ապրանք մը այդքան ծանր տուրքի մը չկրնալով դիմանալ, հոն եւս արտածումը դադրած է։

Հիմա մէջտեղը կը մնայ միայն Սպանիայ հրապարակը, բայց հոն կատարուած արտածումը խիստ անբաւարար է։ Առաջ 13 միլիոն ոսկիի հաւկիթ արտածուած կ'ըլլար, մինչդեռ հիմա այդ թիւը 7 միլիոն ոսկիի իջած է։ Եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին, կացութիւնը աւելի պիտի վատթարանայ։

Շուկաներու կորուստին հետեւանքով, ոչ միայն տարեկան տասը միլիոն ոսկիի հասոյթ մը կը կորսնցնէ երկիրը, այլ նաեւ հաւաբուծութեան գործն ալ կը վտանգուի։

Հաւկիթի վաճառականները ակնած են չփութեր ունենալ կառավարութեան հետ, որպէս զի Իտալիոյ բարեկամ կառավարութեան մօտ դիմումներ ըլլան, 16 ոսկիի մաքսատուրքը 4-5 ոսկիի զեղչուելու համար։

ԽԱՂՈՂԻՆ ԳԻՆԸ

Մանիսայէն կը ծանուցեն.— Անգահալները, Ծայինկի Առեւտրական Սենեակէն եւ շահագրգռուողներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը եկաւ, դարման մը գտնելու համար խաղողի գիներու անկման, որ Մանիսայի նման գիւղերը ալ կը նեղէ։

Կատարուած խորհրդակցութիւններէն յետոյ, որոշուեցաւ համաժողով մը գումարել, եւ ասոր համար հեռագրով կանչուեցան գաւառակներու Առեւտրական Սենեակները։ Մեր երեսփոխաններէն Մուսթաֆա Ֆէվզի, Բեանի, Տօքթ. Սայիտ եւ Օսման պէյերն ալ հոս կը գտնուին, մօտէն հետեւելու համար այս կենսական խնդրին։

Հակառակ անոր որ խաղողի տուրքը անցեալ տարուան համբերին 8էն միայն կը հանէր եւ գինը վանէ 20-30էն սկսելով քառասունի բարձրանալու էր, ներկայ հրապարակը այդ գինին կէսէն անգամ վար է։ Հակառակ ասոր, այգեգործները առատօրէն հրապարակ թափած են իրենց ապրանքը, որովհետեւ պարտք ունին եւ ստիպուած են ամէն գնով դրամ ձեռք բերել։ Իսկ այսքան մատուցումին առջեւ, գնորդը բնականաբար նազ կ'ընէ։

Այսօր, Մանիսայի մէջ խաղողին քաշը 10-24 ղրուշի միջեւ կը տարուբերի։

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ԾԱԽՔԵՐԸ

Կատարուած քննութեամբ հաստատուած է որ այս վերջերս բանջարեղէնի, հացի, պանիրի եւ ընդեղէններու գիները իջած են։ Բայց եւ այնպէս միսի, փոխադրական միջոցներու, օդային կազի, ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթի գիները անփոփոխ կը մնան։ Նոյն իսկ քարիւղի եւ պէնզինի գիներն ալ բարձրացած են։ Տան վարձքերը մեծ տարբերութիւն մը ըրած չեն։

Շահագրգռուող պաշտօնատուններ միջոցներ ձեռք կ'առնեն, փոփոխութիւն չկրող նիւթերու գիներն ալ իջեցնելու համար։

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ԱԺԱՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

— :•: —

Ատեն մը դժուար էր Փարիզի տուներուն վրայ, դուռներուն գլուխը տեսնել «վարձու բնակարան» ցուցատախտակը։ Հիմա կը վխտան, ու հովը կը շարժէ տխրօրէն այդ ցուցատախտակները։

Այսուհանդերձ, տակաւին չէ փարատած բնակարանի տագնապը Փարիզի մէջ։

Շքեղ բնակարաններն են, որ, հիմա, պարապ են։ Մասամբ աժանցած է նաեւ քաղքենի բնակարաններու վարձքը։ Սակայն, գրեթէ ոչ մէկ փոփոխութիւն չունեցաւ կամ օրը օրին ապրող դասակարգին յարմար բնակարաններու վարձքին վրայ։ Այդ աժան բնակարաններու տագնապը կայ ու կայ Փարիզի մէջ։

Bulletin Municipalի մէջ, Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Կարշըրի կը գրէ թէ տակաւին 100 հազար բնակարանի պահանջ կայ Փարիզի մէջ։ Եւ ասոնք գործաւոր ընտանիքներու կողմէ արձանագրուած պահանջներն են, որ 3 տարիէ ի վեր չեն գոհացուած։ Փարիզ կը շարունակէ քակել ու քանդել հին տուները, ասոնց թիւը 23,000ի կը հասնի ներկայիս։ Ու կը շարունակուի նաեւ նոր ու աժան բնակարաններու շինութիւնը, որոնց թիւը կը հասնի 12,000ի։ Բայց եւ այնպէս, հազարաւոր ընտանիքներ կը խամրին խուցերու մէջ եւ մութ երդիքներու տակ։ Հազարաւոր բազմանդամ ընտանիքներ թխմուած կը մնան մէկ սենեակի մէջ։ Ու հազարաւոր երիտասարդներ տակաւին ու տակաւին կը փնտռեն «փոքրիկ բնակարանը», ուր կարենան տեղաւորուիլ ու բոյն կազմել։ Ամուսնութեան հարցն իսկ կը դժուարացնէ բնակարանի տագնապը։

Շինութիւնները, վերջապէս, չկրցան փարատել եւ աժան բնակարանի տագնապը յուսահատութիւն կը պատճառէ պատկան մարմին (H. B. M.)։

Ահա վիճակագրութիւնը, որ կու տայ Քաղաքապետութիւնը։ Հարիւր հազար աժան բնակարանի պահանջ։ 19,000 բնակարան պատրաստ յանձնուելու։ Վեց հազար բնակարան յանձնելի գալ տարի։ Ներկայիս կը շինուին 12,331 բնակարաններ։ Ծրագիր կայ շինելու նաեւ 6,329 բնակարաններ։

Մինչեւ այժմ շինուած բնակարաններուն թիւն է 20,491։ Կարշըրի կը քննադատէ, որ տագնապը չի փարատիր միաժամանակ շինելով «գործաւորական» եւ «քաղքենի» բնակարաններ։ Նախ շինել «գործաւորական» բնակարաններ։ Անշուշտ դժուար է մէկ անգամէն գոհացնել հարիւր հազար ընտանիքներու բնակարանի պահանջը։ Ցրուն հազար բնակարաններու շինութեան նոր ծրագիր մը Քաղաքապետութիւնը պիտի ենթարկէ 2 միլիառ 500 միլիոն ֆր. ծախս մը, մինչ Լուշէօրի օրէնքով, բոլոր տեսակի բնակարաններու շինութեան համար, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, պետութիւնը ունի 2 միլիառի վարկ մը միայն։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Տօքթ. Թուլուզ, նշանաւոր յիմաբարոյժը, խօսելով այն յանձնախումբին մասին, որ, Ժիւսթէն Կոտարի նախագահութեանը տակ, կ'ուսումնասիրէ ինքնաշարժի արկածներուն ախտաբանական պատճառները, կ'ըսէ —

Առողջապահական այն յանձնախումբը, որ կ'աշխատի քննել ինքնաշարժի արկածներուն ախտաբանական պատճառները եւ դարման մը գտնել մահուան դէպքերուն, կարեւոր հարցեր ունի լուծելիք։ Ֆրանսա այն երկիրն է, որ կը դրադի մասնաւորապէս գինիի եւ ինքնաշարժի ճարտարարուեստով։ Երկու ճարտարարուեստներ, որոնք կապեր ունին ճամբաներու արկածներուն տեսակէտով։ Բայց կարելի չէ մէկ ճարտարարուեստը զոհել միւսին, արգիլելու համար ինքնաշարժի արկածները։ Այսու հանդերձ, պէ՛տք է կռուիլ արկածային մահերու դէմ, ինչպէս կը կռուինք ժանտատենդին, հիւծախտին ու խլիրդին դէմ։ Անհագին գումարներ կը ծախսենք այս կռիւին մէջ, մասամբ յաջողութիւն գտնելով։ Ինչո՞ւ չկատարենք նոյն կռիւը ինքնաշարժի արկածներուն դէմ

Այստեղ հոգեբանական կէտ մը կայ։ Մեր ժողովուրդը գրեթէ չազդուիր ինքնաշարժի այն սարսափելի աղէտներէն, որոնք կը պատահին ճամբաներուն վրայ ու կը նկարագրուին թերթերու մէջ, թէեւ եղերական ըլլան մասերը փուշ փուշ ընելու աստիճան։ Եւ դեռ աւելին, — թերթերը շարունակ ահազանգ կը հնչեցնեն, գրելով թէ օրէ օր կ'աւելնայ ինքնաշարժի արկածներու թիւը։ Տեսէք, 1929ին, Ֆրանսայի մէջ, ինքնաշարժերուն տակ վիրաւորուած են 34,000 հոգի, 1931ին՝ 80,000 հոգի։ Միայն Փարիզի մէջ, 1929ին ինքնաշարժերուն տակ ինկած են 29,000 հոգի։ Սէն նահանգին մէջ 1929ին արձանագրուած են 407 մահուան դէպքեր ինքնաշարժի տակ, 224ը Փարիզի մէջ։ 1931ին, 4,145 մահեր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ 20 անգամ աւելի վիրաւորեալներ։ Ո՞ր հիւանդութիւնն է, որ այսքան մարդ կը հնձէ տարեկան։ Եւ սակայն, ժողովուրդը հանգիստ սրտով ինքնաշարժ կը նստի։ Աղջիկներ կան, որ կը խնդրեն ինքնաշարժ նստելու համար, կիներ կան որ ցուցամոլութիւնն ունին ինքնաշարժով պտըտելու։ Բայց նոյն այդ աղջիկներն ու կիները կը սոսկան օդանաւ նստելէ, թէեւ բաղդատմամբ նուազ ըլլան օդանաւի արկածները։ Օդանաւը, որուն վարիչը վարժ մէկն է, սոսկում կը պատճառէ այրերուն ու կիներուն, բայց ոչ մէկ այր կամ կին, երբ ինքնաշարժ կը նստին, չեն հետաքրքրուիր թէ վարիչը ի՛նչ մարդ է։ Չէ՞ որ ինքնաշարժի վարիչ կրնան ըլլալ գինեմոլներ ալ, լուսնոտներն ալ (սաբալը)։

Եթէ ժողովուրդը չի հետաքրքրուիր այս հարցերով, բժշկութեան կ'իյնայ քննել ինքնաշարժի վարիչներուն արտօնագրի հարցը։ Ներկայիս 1,500,000 հոգի ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր ունին, այդ թիւը օրէ օր կ'աւելնայ տակաւին։ Անհրաժեշտ է խորունկ քննութենէ մը անցընել բոլոր անոնք, որ ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր ունին կամ կը պահանջեն։ Քննել անոնց գլուխը, սիրտը եւ ջղային դրութիւնը։ Ինքնաշարժի արկածներուն մէջ կարեւոր պատճառներ են տեսողութեան հիւանդութիւնները, ջղային խանգարումները, սրտի տկարութիւնները, մկանային (շարժելու) արգելքները, մտային խռովքները։ Դարձեալ, գիտցող նկարագրով մարդիկն ալ, որ ձախլիկ անդրադարձներ ունին, դիւրաւ պատճառ կը դառնան արկածներու։

Բայց գլխաւոր պատասխանատուն է ալքոլը. Պէտք չէ թոյլ տալ, որ խմածները կառք վարեն։ Ներկայիս բժշկական քննութեան ենթակայ են միայն ծանր փոխադրութեանց վարիչները։ Անհրաժեշտ է պարտաւորիչ դարձնել բոլորին, ով որ կ'ուզէ կառք վարել։ Սակայն պէտք է հոգեբուժական քննութիւն ալ կատարուի։ Ճանչնալ ինքնաշարժի վարիչին հոգին։ Որովհետեւ բազմաթիւ աղէտներ ծագած են անկէ, որ վարիչը ուզած է մրցիլ, առջեւի կառքէն առաջ անցնիլ, յաճախ... արժանապատուութեան կամ նախանձագրգռութեան համար։

Բժիշկներ կան, որ առողջական թուղթ կուտան ինքնաշարժի թեկնածու-վարիչներուն, առանց ուզելու յայտնել անոնց հիւանդութիւնները, — լռութիւն եւայլն — վախնալով օրէնքէն (բժշկական գաղտնիք)։ Չեն կրնար ուրիշ ասպարէզ մը թելադրել ներկայացողներուն։ Մինչդեռ պէտք է օրէնքը թոյլատրէ հրապարակել նման հիւանդութիւնները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը այսօր կիրակի իսկ կը սկսին իրենց ճամբորդութիւնները Ֆրանսայի գաւառական քաղաքները։

Այսպէս Ա. խումբը կը մեկնի Flers (Orne)ի նահանգին մէջ, տեղին Ա. խումբին դէմ մրցելու։ Խառն խումբը կը մեկնի Créky-en-Valois, Ա. խումբին դէմ մրցելու։ Իսկ պահեստի խումբը Championyի մէջ կը խաղայ A. S. Pathé Natanի պահեստի խումբին դէմ։

× Անցեալ կիրակի, խառն խումբը, մէկի դէմ 3 կոլով յաղթուեցաւ F. C. Levalloisի Ա. խումբէն, իսկ պահեստի խումբը նոյն խումբին պահեստին յաղթեց 0ի դէմ 3 նշանակէտով։

Վ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑ, Մեծ վաճառականը եւ բարեգործը։ (Յիշողութիւններ իր մահուան 20ամեակին առթիւ)։ Գրեց՝ Ա. Սարուխան։ Տպ. Վիեննա, Մխիթարեան տպարան։ 1931։ Գին՝ 2.50 զ. ֆրանք։

ՇՈՂԱԿԱԹ, հայերէն ընթերցարան (պատկերազարդ)։ Ա. տարի ուսումնարանի։ Կազմեց՝ Հ. Արիս Վարդանեան, Մխիթարեան ուխտէն։ Վիեննա։ Գին՝ 1.80 զ. ֆր.։

Նոյնը, Բ. տարի ուսումնարանի։

ԹԱՏԵՐԱՓՈՐՁ ՄԸ, կատակախաղ մէկ արարուածով։ Աղջիկներու համար։ Աշխատութիւն Հ. Գէորգ Վ. Փանջիկեանի։ Գին՝ 0,70 զ. ֆր.։

Chronologie der arabischen Statthalter von Armenien unter den Abbasiden, Von As - Saffach bis zur Krönung Aschots I, 750—887. Von R. Vasmer. Wien. 1931. Գին՝ 3 մարք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

▪▪▪▪▪▪▪▪

Ա.

Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի յամառիս ստորճալ՝ այս մութին մէջ ու այս մութին վրայ. դուն որ լաւ գիտես թէ կեանքի դուռին մութացիկը, եւ մաքուրն դուռին մութացիկը՝ նոյն իմաստն ունին...

▪▪▪▪▪▪▪▪

... Թը՛ֆ, բըըըֆ, բըֆ... բըֆ, բըըըֆ, բըֆ...

Շոգեկառքը կը վազէ մրճահարելով երկաթ երիզը համրուն, ու սեւ շուքերով, զարմացումով կը դառնան մեր չորսդին՝ ոսկի եղած բլուրները, հեռուներն աղօտող լոյսերը, քողարկուած, ոգուոր ծառերը, մոռցուած, ցանցառ տուներուն ու անոնց շուքերուն սիլուէթները։

Մանարամինին մէջ մինակ եմ գրեթէ. — կայտառ ծերութիւնով, ինքնագոհ վաճառականի արտաքինով մարդ մը, դիմացս, չորս հոգինոց նստարանին վրայ երկարած՝ քնացեր է։

Փոքրիկ լոյսը կը վառի, մշուշ ցանելով մանարամինին փայտէ պատերուն, երկաթեայ ցանցերուն։

Ճամբորդութեան միօրինակ աղմուկով, անիւներուն եղանակով խօսքերէն ձերբազատուած «լռութիւնը» աւելի զգալի է։ Երբեմն կը ճռճռայ վակոնը, ու ապակիին կը զարնեն վարագոյրին ծայրերը։

Ես ալ նոյնը կ'ընեմ. ուսերուս քաշելով հինցած վերարկուս, պայուսակս գլխուս տակ կ'երկարիմ իմ կողմիս նստարանին վրայ։ Բախտ մըն է ութ հոգինոց մասնարաժինը երկու հոգիով ունենալ։

Դուրսը զով է, գարնանամուտ ըլլալուն։ Արդէն գիշերները աշուն կը փչեն։ Իսկ հոս ջեռուցիչներուն տաքութիւնն է, թէեւ ընդհատ — ընդհատ զոց պատուհանին ճեղքերէն հովի չարաճճի թեւ մը կը սողոսկի ներս, ու քսուելով ծոծրակիս՝ որոշ կը դարձնէ մարմինս միւս մասերուն քաղցր գաղջութիւնը։ Կը կլորուիմ մեկուս ու ծոյլ կատուի մը պէս, կ'ամփոփուիմ, կը թմրիմ, կը գոհանամ...

Աչքերս կը գոցեմ։

Դժուար է քնանալը, գիտեմ, այսպէս հաղուադէպ, ու յոգնեցուցիչ պարագաներու։ Ինչքան ալ ամէնէն վստահ մտածումներս իսկ ցուրտին դիմացող, այլ փափուկ մուշտակներ հագնին ու այնպէս քսուին հոգիիս։

Ինչքան ալ տարբեր մը պէս նայիմ բոլոր զիս կողմող բաներուն վրայ, որոնք բացակայի պէս ըլլան, ու որպէս թէ հագին իրենց հետաւոր խօսքը, մարող լըռենքը կամ դանդաղութեամբ, հանդարտութեամբ կարկառուած նամակը ըլլար։

.. Թըֆ, բըըըֆ, բըֆ... Միօրինակ ու օրօրուող ձայներուն մշուշումն է նորէն կուէթիւնս պարուրուէր... Արդեօք ո՞րքան ատեն պիտի կրնայի այսպէս երթալ, կռնակի վրայ, նեղ նստարանին կալչէ կռնակին, ականջիս անիւներուն ու երկաթուղիին աշխատանքին, եւ ծուլութիւնս ալ ապահոված ճամբորդացին հինգ ամբողջ ժամեր անդադար գլորելու իրողութիւնով... Միայն մէ՞կ յաւերժութիւն, չա՛տ կարճ է...

Երջանկութեան մօտ, անոր թեւը մտնելու պատրաստ զգացումի մը գիտակցութիւնն ունիմ — հանդարտութիւն, անհոգութիւն, արթուն թմրութիւն։ Այրող ու այրուող արթնութիւնները կ'անթեղուին կամ կը մոխրանան, ու ցաւը կը մոռնամ...

Ահա ինչո՞ւ կ'ուզեմ խորհիլ բոլորին մասին որ ինծմէ դուրս են, հեռու կամ մօտ, որ լեռներ ու հողեր կան մութի ու արեւի տակ, ովկիաններ ալեկոծ կամ խաղաղ, անտառներ ու քաղաքներ անզօրութեան ու փճացումի եղբայր փոխն ի փոխ։ Կ'անցնիմ մեղմ ներողութեամբ մը բոլոր հաճոյքներուն, ծիծաղներուն ու աչքերուն քովէն, ու բոլոր թշուառութիւնները անտարբեր անտարբերութեամբ կ'արժանանան։

(Որովհետեւ ոչ ոք ուրախ չեղաւ ուրիշին համար, ու ոչ ոք զլացաւ ուրիշին համար. գութն ու բարութիւնը ամէնները են սակեղօծ, կամ թղթադրամ եւ կամ վարկոյ հողէ փարչեր — ոչ թէ պարունակութիւնը փարչին — որ մեր ունայնամտութիւնն ու հաճոյքները կը թաղեն իրենց խորքին մէջ)... Աւելորդ ըսածս ո՞վ է...

Օ՜ կորսուիլ էութեան ու չէութեան հատուածներուն միջեւ, հեռանալով ինքնիրմէ, լքելով ինքզինք...

...Թըֆ, բըըըֆ, բըֆ... բըֆ, բըըըֆ, բըֆ...

Անհասարակ մարդ մը, այս քովինս. ի՞նչ. այո՛, անհանդիսթաց է այս. այնպէս որոշակի կը տեսնեմ իր ամբողջութիւնը ու ոչինչ կը մնայ զարմացած յորդորջուած նախապաշարումէս, եւ ոչ ալ անպատասխան հարցում։ Բացուած անօթի մը, կիսուած մնացուկի մը պէս է անիկա ուր կը տեսնեմ նոյն արիւնէն թոյն ու թթուի պատրաստութիւնները, ու նոյն թթուին ու թոյներուն կաթիլներով արիւնին անթիւ շարժումները... Ու՛ղղ գործեց՝ բանակալ գեղձերու, ախորդ գծերը ալ բաւական չեն ճակատագիրը գրելու համար... կզակը կ'երերայ, հեզնագին հեզուկը կը կաթի ատամներուն վրայ, բայց ատամներուն կը նեղուի դժուարամարս ճաշէն...

Բանա՞մ, սարսափ՞մ ուղեղիս ծալքերը... Ա՜, ինչ տգեղ որդերու բնակարան, մէկզմէկու պինդ փակած, իրարու մէջը կրծող որդերու բնակարան, ուր երազը ամէնէն առաջ կը տեսնեմ, — կը վախնաս հասնելու, ճնշուած ծանրութիւնով մը ու խթանուած ահաւոր բաղձանքով մը...

Թըֆ, բըըըֆ, բըֆ... Բանանք սա խորշը, քըքրենք, ամէնէն գիտացկունը կ'երեւի, մանաւանդ հետաքրքրութիւնս առնել տուաւ հաճոյքին, նման միապաղաղ ջուրերուն, անվիշտ վերապրումին... Հը՛ւ հը՛ւ, մանո՛ւկ մը, դեռ ատամները լման չեն, շատ կը գործածէ «մայրիկ, հայրիկ» բառերը, ասոր համար իսկ ամէնէն քիչ կը հասկնայ... «Փշէ՛, ձագս, փչէ՛»... «փո՛ւֆ», «պայրի՛ս մանչս»... «պապի խնձորը», «հա ճագուկս խնձոր եւ տանձ ալ»...

Կուգայ այս միւս կէտը, բայց կամաց, չարթննայ ծերուկը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ (9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, 1932)

Մասնուլը առել է եւ Սեպտեմբերի մէջ լոյս կը տեսնէ «ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»ը՝ հայ մշակոյթին նուիրուած պատկերազարդ հոյակապ հատոր մը։ Կազմը՝ հարիւրէն աւելի էջեր, գինը 10 ֆրանք։ Mr. J. Zavrian, 6 Ave. Sully Prudhomme, Paris (7).

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԼՈՐՏԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Գ. ՏԱՐԻ 1933

Բազմաթիւ նկարներով եւ անձնական բովանդակութեամբ

ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ ԵՒ 1.50 ՏՈԼԱՐ

Կեդրոնատեղի՝ M. et M. Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris (10)

Լիոնի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

ՍԵՆԵԿԻՄ ԿԻՆՃԵԱՆ

Հասցէ՝ ՄԱՍԻՍ նպարավաճառատուն

75 RUE DE BONNEL, LYON

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԵՏ

ՀԱՅ «ՏՐԱՄ-ՕՊԵՐԵՏ» ԽՈՒՄԲԸ

Ս. Սուրապեանի

Կը ներկայացնէ յաջողակ Ազնուր-ձիովինի

ԱՆՈՒՇ-ԴԱՐԻՆԱ

Օպերէթ 5 արար, 7 պատկեր

21 Սեպտեմբեր 1932, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ

8 rue Danton, Paris (6e) — Métro: St. Michel et Odéon

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք։

Հրաւէր բոլոր փափկանիւթեններուն

Ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համով եւ խնամուած կերակուրներ։ Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն։ Մի մոռնաք իր անունն ու մասնագիտութիւնը։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՏԵԼՈՒՆԻ ՎԻԼԼԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հ. ԹԱՊԼՐՄՃԵԱՆԻ «ՏՊ. ՆՈՐ ԱՇԽ»ը

Փոխադրուած է 36 rue Voltaire, Lyon

R. C. Lyon A. 77-929 — Tél. Moncey 59-75

Կը ստանձնենք գործերը եւ գեղարուեստական տպագրական ամէն տեսակ գործեր, քառուղի, ամէն տեսակ կնիքներ դիւրամատչելի գիներով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme։ Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Emikis Sinolomos No. 333, Sérès, Grèce.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

36 R. Rivoli. Ա.Ց. Շաթէլ. Առաւօտ. եւ երեկոյ. Կնոջ, ջղացաւ եւ կանանց հիւանդ։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Կ'ուզուին Haute Mode (գլխարկ) համար լաւ եւ փորձառու գործաւորուհիներ, կամ մէկ աշկերտուհի։ Դիմել 15 rue Gerando

Դարմանատուն

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԵՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, ներկան եւ ապագան։ Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի երեքշ.։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. Métro Pigalle.

Istituto Nazionale delle Assicurazioni

Ընդհանուր գործակալութիւն «Opéra»

18 Chaussée d'Antin, Փարիզ (9)

Հեռ. Provence 82-48

Կեանքի ապահովագրութիւն

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

CHEZ JOSEPH

91 Rue Moncey

Ֆրանսական ամէն յարմարութիւններով

Նոր Հասցէ

ՏՕՔԹ. ԽՈՒԹԼԻՒԲԵԱՆ

84 rue Blanche, Paris IX — Tél. Trinité 38-43

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 1.30էն մինչեւ 3.30, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8—9 եւ ժամադրութեամբ։

E. TER-MINASSIAN

Export und Import, Kommissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը ամէն տեսակ ապրանքներու, ինչպէս նաեւ գնումը գործնական ամէն կարգի ապրանքներու։

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւններ առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin W. 30, Allemagne.

ՏՈՒՐՔ ԵՒ ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ցեր հաշուապահութեան, տուրքի գործողութեանց եւ առեւտրական ծէսերակարգութեանց համար դիմեցէք

Դաւիթ Թահիրեանի

9 Passage Violet, Paris (10) — ԱՄԻՍԸ 50 ՖՐԱՆՔ

ԿԱՐԱԳ

Savin pour la table 250 grs.

Extra fin Savin Beurre pour la table — 17.50

Comptoir Général des Beurres, 74 Rue Gergovie, Paris (14). Tél. Seg. 70-07, 70-88. Métro Alésia.

Հայկական կիրճերու ուշադրութեան

Սուլթանիներ, Սուլթանը, աւլերակ ու ըմպելիք։

Կեդրոնատեղի՝ 92 Rue d'Angoulême

S. TOROSSIAN

Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Հայկական ճաշարանը

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Գերմանիոյ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Գին 2.28, 3.28, 2.32, 2.36, 2.40 եւ հատ մանած բուրդ (grosse laine)։ Ամէն տեղ առաւ գին։

Դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

ՏՊԱՐԱՆ ԶԱՒԷՆ

36, ՐԻՒ ՏԷ ՏՈՄԻՆԻՔԷՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ցեփականատէր ԶԱՒԷՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ, վկայեալ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանէն։

Մարսէյլի մէջ տպարանն է, որ օժտուած է հայերէն աւելի քան 20 տեսակ տառերով, ամէն ձեւի զարդերով։

Imp. Zaven, 36 rue des Dominicaines, Marseille

Prix modérés, Travail soigné, Livraison rapide

---

20 ԺԱՄԷՆ

ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

Եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը

Հայ փոխադրական ապատակաբնկերութիւն

Կը փոխադրէ ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւայլն

ՆՈՐ ԵՒ ՏԻԿՈՒՆ ԴԱՄՌՈՆՆԵՐՈՎ

Ցարտնէ երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	ԼԻՈՆ	ՄԱՐՍԷՅԼ
4 Route Stratégique VANVES (Seine)	19, Rue Pasteur LYON (Rhône)	30, Rue Ste. Barbe MARSEILLE (B.duR.)

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ։

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՏՕՔԹ. ՍԻՓԱՐԹԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺԻ. ՖԱԿՈՒԼԹԷԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցի

44 Rue Poissonnière — Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14-18 եւ ժամադրութեամբ

Etude de Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tél. Danton 73-97

Մետաքսեղէն եւ քաղիքներ

Unis et imprimés, soie naturelle et artificielle

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՑԱՏՈՒԿ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

26 Rue des Capucins եւ 2 Rue Romarin, LYON

Հեռաձայն Burdeau 34-07, Ջեռագրական հասցէ Fermanef.Lyon

REALISATION IMMOBILIERE

Կը ծրագրէ ձեր բոլոր անոնց որ տուն շինել կ'ուզեն եւ ունին անձնական հողամաս։ Ամէն դիւրութիւն շինութեան եւ փոխառութեան համար։

Նշանեան 20, Passage Prado, (Մէթրօ Սէն-Տընի)

Tout pour bottiers

crépin

Cuirs — Peaux

Բացուած է նոր, մեծ, կօշկակարութեան վերաբերեալ գործիքներու եւ ապրանքներու վաճառատուն

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՖԷՍՃԵԱՆ

51 rue Piat, ՓԱՐԻԶ (20) Մէթրօ ՊԻԼՎԻԼ

Հեռաձայն Ménilmontant 79—24

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59-54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ ժամադրութեամբ). Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն (radiographie), խորունկ ճառագայթում (radio-thérapie profonde), ինչպէս նաեւ պնևմոթորաքս (pneumothorax) գործողութիւն։

Assurance Sociale պահանջածները կ'ընդունուին։

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54: Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

---

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

20 Septembre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1987

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Վ Ե Ր Ա Ք Ա Ղ

Շարք մը յօդուածներով, որոնք հրատարակուեցան իրարու ետեւէ, եւ որոնց վերջինը կ'երեւայ այսօր, երիտասարդ աշխատակից մը իր կարգին ուշադրութեան կը յանձնէր հանրային – քաղաքական խնդիրներ:

Բոլորին իմաստը, — ինքնապաշտպանութեան ճակատ գաղութներու մէջ եւ աշխատանք՝ հայկական դատի պաշտպանութեան համար:

Հոգեր, որոնց մասին կը գրենք այս թերթին հիմնարկութենէն ի վեր, եւ զորս վերջին անգամ, արծարծեցինք վեց խմբագրականներով (օգոստ. 24—30):

Փորձենք ամփոփել մեր դրած հարցերը, եւ յետոյ քննենք այն մասնաւոր կէտերը որոնց վրայ կը ծանրանայ մեր աշխատակիցը:

1. «Ըսենք առանց բառերը ծամծմելու, —կը գանուինք մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարի ճակատագրական շրջանին վրայ»

«Ինքնապաշտպանութիւն՝ գաղութներու: Զարգացիչ, ճրագատր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդին:

« . . . Զի բաւեր ոչ մեր կազմակերպուած ուժը, — Դաշնակցութենէն մինչեւ յետին հայրենակցականն ու երիտասարդականը: Այս մեր պաշարը:

Աւելի քան երբեք՝ պէտք ունինք զանգուածային կազմակերպութեանց: Թուական ինչպէս բարոյական ուժի: Որակի եւ քանակի («Ցառաջ», 24 օգոստ.):

2. «Գաղութները վտանգուած են, ամէն բանէ առաջ, մեր ներքին պառակտումներով:

« . . . Ուրեմն, մեր առաջին հոգը պիտի ըլլայ՝ կարճ կապել անմիտ վէճերը, վերջ տալ ներքին պառակտումներուն եւ համախմբել ազգային ուժերը մէկ շուրջը:

Ուխտ՝ յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

. . . Գաղութները վտանգուած են, նաեւ, կարմիր – կանաչ գործակալներու յարաճուն գործունէութեամբ:

. . Այստեղ ոչ ոք իրաւունք ունի աւելի բարձր խօսելու, քան գաղութները իրենք: Իրենց բոլոր կազմակերպութիւններով: Քաղաքական հոսանքներէն մինչեւ լաւարանական միութիւնները»: (25 օգոստ.):

3. «Զերկարելու համար, ըսենք որ թշնամին — Թուրքը անհատապէս սարքէ ի վեր կը գործէ նաեւ իր սահմաններէն դուրս, մեր ծոցին մէջ:

«Եւ կը գործէ հետզհետէ աւելի համարձակ:

« . . . Գործունէութեան ամէն միջոց ունենալով հանդերձ, ինչու ձեռք ձեռքի չենք տար, հակազդելու ա՛յս չարիքին, — տեղական ժողովուրդներն ու իշխանութիւնները մեզի դէմ լարելու աշխատանքին»: (26 օգոստ.):

4. «Ինչ որ կ'արծարծենք երեք օրէ ի վեր, ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ՝ պայծառատեսութիւն եւ աշխատանք: Իսկ աշխատանքի համար, պիտի ունենաս խորհուրդ եւ յենարան: Ուրիշ խօսքով, կազմակերպութիւն եւ ուժ:

« . . . Նոյն իսկ Դաշնակցութեան ուժը չի բաւեր ներկայ պարագաներուն մէջ, իր անմիջական նպատակներուն համար:

« . . . Այս բոլորը կը պահանջեն ոչ միայն կուռ, այլ եւ բազմանդամ, ծաւալուն կազմակերպութիւն»: (27 օգոստ.):

5. «Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, տիրական դեր կ'իյնայ Հայր. Միութիւններուն: Բայց, պէտք է խտացնել զանոնք, «իրարու մէջ ձուլելով մանր – մունր ճիւղերը», եւ զանոնք վերածելով շրջանային խոշոր միութեանց:

« . . . Այս խտացումը պիտի օգնէ, միեւնոյն ատեն, բազմապատկելու մնացեալ Միութեանց անդամներու թիւը:

«Այստեղ ալ մեծ արժէք ունի համբանքը:

«Այստեղ ալ պիտի ձգտինք դէպ ի կուռ եւ ծաւալուն, համաձայնուած կազմակերպութիւններ»: (28 օգոստ.):

6. «Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, ամէնէն ծանր հոգը կ'իյնայ երիտասարդութեան վրայ: Թէ բնական օրէնքով եւ թէ ներկայ պայմաններու բերումով:

« . . . Զունինք, տակաւին, երիտասարդական Միութիւն մը որ ընդգրկէր երիտասարդութեան լաւագոյն, ընդունակ զանգուածը:

« . . . Գոնէ այս ճակատին վրայ վրդովիչ է խաչաձեւումը կամ սահմանափակումը»: (30 օգոստ.):

×

Անհրաժեշտ համարեցինք այս վերաքաղը, անգամ մըն ալ խտացնելու, չեշտելու համար այն մտահոգութիւնները որ պէտք է զբաղեցնեն բոլորս: Մանաւանդ այսուհետեւ:

Մեր աշխատակիցը, ընդունելով ընդհանուր սկզբունքը, իր կողմէ կը յուզէ այլապէս շահեկան հարցեր:

Առաջինը այն՝ որ Թուրք մտաւորականութիւնը կը զօրացնէ իր հոգեկան կորովը: Նոյն իսկ ազգերու պատմութիւնը եւ գիտութիւնը խեղաթիւրելով, եւ չնաշխարհիկ յատկութիւններ վերագրելով իր ցեղին:

Ան, Թուրք մտաւորականութիւնը, ամէն բան կ'ընէ փառասէրներու համար «ցեղային ոգին, հաւատքը, նուիրումի տենչը:Ա-հա՛ թշնամիին զօրաւորագոյն կողմը»:

Մինչդեռ մեր մէջ, կարծես հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ:

Աղիտաբեր գերագնահատումէն յետոյ, կամ անոր հետ, տարօրինակ թերագնահատում մը կը սպառնայ վարակել մեզ: Տեսակ մը նահանջականութիւն:

Բայց հարկ է առանձին խօսիլ այս մասին:

Հարկ է մէկ – մէկ մանրել այս բոլոր հարցերը, պայծառ գաղափար կազմելու, եւ չիտակ ճամբան գտնելու, այլ մանաւանդ գործելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՔԻՒՐՏԵՐ

Վերջերս քիւրտերէն քերականութիւն մը կը տպուի Երեւանի մէջ, Պետական Հրատարակչականի կողմէ:

Գիրքը հազիւ լոյս տեսած, քննիչ մարմին մը կը նշանակուի, որպէս զի ստուգէ, թէ գրքին բովանդակութիւնը եւ ուղղութիւնը կը համապատասխանե՞ն խորհրդային «չէրխաթ»ին:

Քննիչ մարմինը հրատարակութեան տուած է իր եզրակացութիւնները, որոնք խնդալ պիտի պատճառեն նոյն իսկ . . . մեր «Կուրմանճի» Քիւրտերուն:

Քանի մը նմոյշներ:

Գիրքին հեղինակը — փրոֆ. Ա. Խաչատրեան — խե՜լք է բրեր գիրքին մէջ տեղաւորել քրտական առածներ:

Անշուշտ, առանց մտածելու որ, գրագէտներ եւ անզգամ դատաւորներ կան Երեւանի մէջ:

Այսպէս: Քիւրտը կ'ըսէ (առած). — «Խելացին հարուստ կ'ըլլայ»: (էջ 65):

Ի՞նչ ըսել: Ի՞նչպէս կը համարձակիս գրի առնել այսպիսի «յետադիմական առացուածքներ»: Այստեղ «քօղարկուած է հարստանալու, շահագործելու ոգին»: Կը նշանակէ թէ «աղքատները, բանուորները խելք չունին»:

Ուրիշ տեղ մը գրուած է հետեւեալ առածը, — «Աղքատ մարդուն խօսքը ոչինչ է»: (էջ 20):

Ոհ՜, ոհ՜: Ուրեմն, «աշխատաւորութեան խօսքը ոչինչ է, իսկ հարուստին խօսքը՝ ամէն ինչ: Որոշապէս կը տեսնուի որ հեղինակը կը փառաբանէ հարստութիւնը եւ մասնաւոր սեփականատիրութիւնը»:

Երրորդ մը, — «Կինը մի փնտռեր, անոր ծագումը փնտռէ»: (էջ 45):

Կը հասկնամ բնաւ, ա՜յ դուն յետադիմական հակաբոլշեւիկ:

— «Այս առածին հիմնական միտքը այն է որ կին ուզողը պէտք է անոր ծագումը փնտռէ, որպէս զի ան հարուստ ըլլայ, պէկի կամ խանի դասակարգի ծագում ունենայ»:

Դեռ աւելի քրէականը, — «Կինը տուր, տասը առացիր»:

Ըսել կ'ուզես՝ «առուտուր»: Ուրեմն, վաճառականութիւն եւ շահագործում կը քարոզես — Կինը տուր, տասը առ:

Այս բոլորէն յետոյ, կրնայի՞ք եզրակացնել, որո՞նք են իսկական Քիւրտերը, — անո՞նք որ այս առածները ստեղծեր են սերունդէ սերունդ, թէ՞ անոնք որ, այս մեկնութիւնները կուտան, իբրեւ անդամ քննիչ մարմնի:

ՎԱՐԱԶ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱ՞Յ ՄԱՆՋՈՒՔՈՒՕՆ

Մանչուրիոյ նորակազմ պետութեան արտաքին նախարարը հաղորդեց թէ առաջին հիւպատոսը նշանակած է Պլակովէշչէնսքի համար (Խ. Միութիւն): Անցագիրը վաւերացուած է խորհրդային իշխանութեանց կողմէ: Ուրիշ մանչու հիւպատոսներ ալ պիտի նշանակուին Վլատիվոստոքի և Զիթայի համար: Կը նշանակէ թէ խ. իշխանութիւնը կը ճանչնայ Մանչուրիոյ պետութիւնը:

⁂ Ճափոնի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց թէ Մանչուրիան բաց պիտի ըլլայ այն պետութեանց հպատակներուն առջեւ որ կը ճանչնան նոր պետութիւնը: Ուրեմն, չպիտի գործադրուի «բաց դուռի եւ հաւասար պատեհութեան» սկզբունքը: Առ այժմ, նոր երկրին դուռները լայնօրէն բաց են միայն Ճափոնցիներուն առջեւ:

ՍՏԱԼԻՆ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ

Մոսկուայէն պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրերը թէ Ստալին պիտի հրաժարի եւ ուրիշ պաշտօնի մը պիտի կոչուի:

— :-: —

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ինքնաշարժ մը բեռնատար կառքի մը զարնուեցաւ Կալիէնի կամուրջին անկիւնը, կիրակի օր, եւ քանի հոգի վիրաւորուեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիական տեսակէտը գերմանական պահանջներուն մասին

ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՎ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ,

ԽՐԱՏՆԵՐ ԿՈՒՏԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Անգլիական կառավարութիւնը կիրակի օր (18 սեպտ.) հրատարակութեան տուաւ յուշագիր մը, որ իր տեսակէտները կը պարզէ գերմանական ծանօթ պահանջներու մասին (29 օգոստ.):

Այս յուշագիրը ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մէջ, որովհետեւ կը պարսաւէ Գերմանիոյ ձեռնարկը, կը ժխտէ անոր իրաւական փաստարկութիւնը եւ խստօրէն կը դատապարտէ զինաթափութեան ժողովին չմասնակցելու որոշումը:

Լոնտոն ամէն բանէ առաջ կ'ընդդիմանայ Գերմանիոյ վերազինման գաղափարին: Ցետոյ, կը յայտարարէ թէ զինաթափութեան խնդիրը պէտք է յանգի սպառազինութեանց զգալի կրճատման մը:

«Պէտք է որ զօրեղապէս զինուած պետութիւնները ամենամեծ կրճատումը կատարեն կարելի եղած չափով, իսկ թեթեւապէս զինուած պետութիւնները ո՛ր եւ է յաւելում չկատարեն: Եղերական բան մը պիտի ըլլար, եթէ զինաթափութեան առաջին խորհրդաժողովը յանգէր ո՛ր եւ է պետութեան սպառազինութեանց յաւելման եւ վերազինման»:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ արդի բանակին վերակազմութեան, անգլ. ծանուցագիրը, կ'ըսէ.

— «Ընդհանուր խաղաղացման համար, խիստ ցանկալի է որ այսպիսի խնդիրները կարգադրուին բարեկամական բանակցութիւններով եւ համախորհուրդ ուղղումներ կատարելով, որոնք չհակասեն պարտադրուած յանձնառութեանց կամ սպառազէն ուժերու յաւելում յառաջ բերեն»:

Այս ցանկալի արդիւնքին կարելի չէ հասնիլ, — կը շեշտէ ծանուցագիրը — յանձնառութիւններ դրժելով, բացէ ի բաց սպառելով կարգալով կամ քաշուելով կատարուելիք խորհրդակցութիւններէն. այլ պէտք է համբերութեամբ վիճիլ, բոլոր շահակից պետութեանց խորհրդաժողովին մէջ:

Ինչպէս կը տեսնուի, անգլիական պատասխանը աւելի կոպիտ է քան Ֆրանսականը (11 սեպտ.): Լոնտոն պարզապէս դաս կուտայ Գերմանիոյ: Միայն թէ, անգլիականն ալ նոյնքան մութ է առաջադրուած նպատակին հասնելու միջոցներու մասին, որքան Ֆրանսականը: Պ. Էռիօ կ'առաջարկէր «ընդհանուր զինաթափութիւն՝ հակակշռի տակ»: Անգլիոյ արտաքին նախարարը ակնարկներ կ'ընէ սպառազինութեանց կրճատման մասին.

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ Անգլիա կ'ուզէ բոլոր խնդիրները կարգադրել Ժընեւի ժողովին մէջ. մինչդեռ Գերմանիա կը փորձէ առիթէն օգտուիլ եւ սպառազինման հաւասարութիւն ստանալ ուղղակի բանակցելով Ֆրանսայի հետ.

Տպաւորութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս ըսինք, անգլ. ծանուցագիրը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մէջ, որուն յանձնուած էր պատճէնը, Ֆրանսականին հետ միեւնոյն ատեն: Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ անգլ. պատասխանը կը գտնեն «ոչ – բարեկամական» եւ իմաստակ և կ'ըսեն թէ անոր նպատակն է նորէն Ժընեւ փոխադրել խնդիրը Գերմանացիները այսպիսի պատասխան չէին սպասեր Անգլիայէն եւ ընդհակառակն մեծ յոյսեր դրած էին անոր վրայ: Թերթ մը յատկանշական կը գտնէ որ անգլ. ծանուցագիրը յանձնուեցաւ Պ. Էռիոյի բուռն յայտարարութիւններէն 24 ժամ յետոյ:

Տրուած պատասխանին առթիւ, բոլորն ալ կ'ընդունին թէ Գերմանիա կը գտնուի նոր կացութեան մը առջեւ, եւ ստիպուած է խիստ կարեւոր որոշումներ տալ: Արտաքին նախարարը կիրակի օր երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ դահլիճին անդամներուն հետ: Կը կարծուի թէ քանի մը օր պիտի անցնի, մինչեւ որ վերջնական որոշումներ տրուին:

Այս առթիւ, թերթ մը դիտել կուտայ. — «Անգլիական տեսակէտը շատ ծանրակշիռ է Գերմանիոյ համար: Զըմբռնել այս պարագան՝ կը նշանակէ վտանգել Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը»:

⁂ Մայիսդակին նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյեմբեր 6ին: Այս առթիւ, գերմանական թերթերը կ'առաջարկեն համախմբել բոլոր կուսակցութիւնները եւ միացեալ ճակատ կազմել, մանաւանդ որ Պ. Էռիօն կը սպառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ քննել տալ Գերմանիոյ սպառազինութիւնները: «Գերմանիան պիտի ընդդիմանայ եւ պէտք է ծայրայեղ ուժգնութեամբ ընդդիմանայ այս Ֆրանսական ծրագրին, ոչ միայն իրաւական, այլ և քաղաքական տեսակէտով:Ասոր համար ալ, անհրաժեշտ է միացեալ ճակատ կազմել: Ընկերվարականները եւ համայնավարները մաս չպիտի կազմեն այդ ճակատին, ինչպէս կը ցուցնեն իրենց վերջին օրերու որոշումները: Շնորհիւ այն բռնութեան կոպիտ քաղաքականութեան զոր Ֆրանսա կ'ուզէ շարունակել էռիոյի օրով ալ, կարելի է Գերմանիոյ ներքին քաղաքականութեան դժուարութիւնները լուծել համախմբուելով «հօէնֆրիտպէրկ»ի զինուորական քայլերգին տակ»: (Հռչակաւոր քայլերգ մը զոր Մեծն Ֆրետերիք անձամբ յօրինած է):

Ֆրանսայի վարչապետին սպառնալիքները

Շաբաթ օր, վարչապետ Պ. Էռիօ ուշագրաւ յայտարարու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գահիրէի ազդեցիկ օրաթերթերէն «Էլ Պալաղ» կը գրէ (7 սեպտ.).

— «Վերջերս կարգ մը Հայեր ամբաստանուած ըլլալով բոլշեւիկեան խնդրով, Ն. Վ. Ապտիլ Սեթթահ փաշա Եահեա, փոխ – վարչապետ Եգիպտոսի, հրահանգած է ներքին գործոց նախարարութեան, որպէս զի հպատակութեան թուղթեր չտրուին եգիպտաբնակ Հայերուն. նոյն՝ ձեւով հրահանգուած է հպատակութեան վկայաթուղթեր չտալ նաեւ Եգիպտոս բնակող Ռուսերուն:

«Ինչպէս յայտնի է, եգիպտաբնակ Հայերէն եւ Ռուսերէն շատեր հպատակութեան խնդրանքով դիմած էին կառավարութեան. անոնցմէ ոմանք արդէն առած էին իրենց վկայաթուղթերը, իսկ միւսներուն խնդրանքներու քննութիւնները կը շարունակուէին եւ գրեթէ աւարտելու մօտ էին Համաձայն վերի երկու հրահանգներուն՝ դադրեցաւ վերջիններու վկայաթուղթերու յանձնումը իրենց տէրերուն»:

«ՑՈՒՐՍԱՐԵՐ». — Լաւատեղեակ աղբիւրէ տրամադրելի ստեղծ ենք, որ կառավարութիւնը վերջին պահուն վերաքննութեան առած է իր որոշումը եւ այժմ նոր ծրագիր կը մշակէ, բառ որում, խիստ քննութիւններէ վերջ, վկայականները պիտի տրուին բոլոր անոնց, որոնք անբասիր վարք եւ մաքուր անցեալ ունին:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Թուրք թերթերը կը գրեն —

Խալաքիյէի լեռնային շրջաններէն իրենց փախցուցած ապրանքներով, սահմանագլուխէն Նուսայպինի կողմը անցնող մաքսանենգներ, Խալաքիյէի արեւելեան կողմը, Դրրգ – Փունարի ձորին մէջ զիրենք հետապնդող մաքսային ջոկատներէ պաշարուելով, բախումներ ունեցեր են:

Մաքսանենգներ՝ գիշերուան մթութեան մէջ, բախումի միջոցին, ապաւինուած իրենց ընկերոջ գլուխը կարելով, միասին տարած եւ հինգ ձիաւոր եւ երկու ոտք անասուն ձգելով փախած են: Գլուխը կարուած անձը Այնթապցի Մուսա անուն մէկն է:

Սնպտեմբեր 9ի գիշերը հարաւային սահմանագլուխին վրայ, Հիւսէյլիին եւ Բէսիւլլայնի միջեւ սահմանագլուխը անցնող մաքսանենգներ, սահմանագլուխէն մէկ ժամ հեռաւորութեամբ պահակային ջոկատին կողմէ հետապնդուելով, մաքսանենգներէ մէկը սպաննուած եւ քանի մը բեռ մետաքսէ կերպաս ձեռք անցուած է:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Թիրանայի արտակարգ ատեանը իր վճիռը արձակեց 49 ամբաստանեալներու դէմ, որոնք դատի քաշուած էին դաւաճանութեան յանցանքով.

Եօթը հոգի մահուան դատապարտուեցան, 12 հոգի՝ մշտնջենական, 17 կամ 15 եւ երեք տարի բանտարկութեան, 14 հոգի արձակուեցան:

ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պուլկար խմբագիրներու Միութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց կառավարութեան, հողագործական խմբագիրներու սպանութեան դէմ, որ կը կատարուի Մակեդոնացիներու կողմէ:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Կանտի, որ որոշած է ցմահ ծոմ պահել այսօրուընէ, իբրեւ բողոք, մերժեց բանտէն արձակուիլ եւ առանձին տան մը մէջ բնակիլ մասնաւոր սեղմումի մը ենթարկուելով: Կառավարութիւնը կը մերժէ բանտէն արձակել առանց պայմանի: Ուրեմն, առ այժմ պիտի մնայ միեւնոյն բանտին մէջ: Զրոյցի մը համաձայն, հեռաւոր վայր մը պիտի աքսորուի, եթէ մերժէ համակերպիլ:

— :-: —

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ մայրն ու մօրաքոյրը ձերբակալուեցան իրենց գիւղին, Լապինոֆայայի մէջ, ամբաստանուելով թէ զոհած են պետութեան պատկանող ցորենը:

ՌՈՒՄԲԵՐՈՎ եւ հրանիւթերով լեցուն պայուսակ մը գտնուեցաւ Մարսէյլ – Նիս գծին վրայ, երկաթուղիէն 200 մեդր հեռու: Քննութիւն բացուած է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մանր օրեր կ'ապրի Գերմանիան։ Փառօններու եւ «ֆօն»երու դաշնքը դիկտատորաբար կը վարէ երկրին ճակատագիրը։

Օրէ օր ճնշքերը կը խորանան։ Եւ ի՞նչ…

Միապետութիւնը դարանակալ կը սպասէ՝ մահացու հարուած տալու Վայմարի Սահմանադրութեան։

Չէ՞ որ երկար տարիներու գինուորական դաստիարակութիւնը խոտոր կը համեմատի սահմանադրական կարգերուն։ Ժողովրդական կամքն ու ձայնը կը գործածուին ըստ իրենց թաքուն տենչերուն։

Ֆօն Փափէն լուծեց Խորհրդարանը հանգիստ սրտով, անկաշկանդ գործելու համար։

Եւ լուծման այս տրականական ձեւը «գլուխ պատող» հակառակորդներէն առնողեց Նախիրական «Միութիւն» մը ընդդէմ կառավարութեան։ Համայնավար, ընկերվարական, կեդրոն եւ «Նազի», 512 ձայնով կառավարութեան դէմ ցցուեցան։

Ըստ Վայմարի Սահմանադրութեան 25րդ յօդուածին, նախագահը առանց բանաւոր պատճառաբանութեան, իրաւունք չունի լուծելու նորընտիր Խորհրդարան մը։ Սակայն ինչ փոյթ հարցի իրաւական կողմը։ Խորհրդարանը լուծուած է։

Այժմ աւելի քան պարզ է կացութիւնը։ Ճակատները որոշ են։ Կան միապետականներ՝ կացութեան տէր, եւ սահմանադրականներ՝ պաշտպանողական վիճակի մէջ։

Ի՞նչ կ'ուզեն վերջ ի վերջոյ այս միապետականները եւ ի՞նչ ուժ կը ներկայացնեն։

Նախ, օրուան վարիչները հին սերունդի մարդիկ են եւ հին գաղրոցի պաւակներ։ Ներքին ճակատին վրայ կը հարուածեն՝ սանձարձակ տիրապետութիւն մը պարտադրելու համար, արտաքին ճակատին վրայ՝ անընդհատ կը «պահանջեն» եւ կը սպառնան ընելով՝

Ա.— Որ Գերմանիան վերսայլի դաշնագրով շղթայուած է։

Բ.— Որ Գերմանիան երկրորդական ազգերու տեղ է դրուած։

Գ.— Որ Գերմանիա «ապահովութեան» համար պէտք է հաւասարապէս սպառազինուի։ Եւ վերջապէս, Գերմանիան պէտք է իր գաղութներուն տիրանայ եւ վայելէ հաւասար իրաւունքներ միւս երբեմնի յաղթական պետութիւններուն նման։

Եւ այս «ֆօն»երը կարծես այն մարդիկը չեն, որ յանուն այդ «վեհափառ» գաղափարներուն՝ պարտուած, ջախջախուած ու արիւնաթաթախ դեռ երէկ տուն վերադարձան ռազմադաշտէն։ Ոչինչ փոխուած է անոնց ուղեղին մէջ։ Ո՛չ մէկ տարբերութիւն նախապատերազմեան եւ արդի հոգեբանութեան միջեւ։

Պատերազմէն առաջ շնորհազուրկ Քայզերը կ'որոտար.

—«Մարդկութիւնը ինծի համար կը վերջանայ վօժերուն տակ»։

Ֆէրտինանտ Լասսալ, որ 93 տարեկանին եւ անցեալ դարու յայտարարութեան տակ առաջադրողներէն մէկն էր, կ'ըսէ.

— «Պետութեան մէջ կայ միայն ուժի իրաւունքը, ամէնէն ուժեղին իրաւունքը, պետութիւն մը, որ միայն խաղաղութեան համար է, պետութիւն չէ»։

Ուրիշ մը, Թրայչքէ, նոյն ձեւով կը բարբառէր՝

— «Պատերազմը Աստուծմով ընտրուած միակ միջոցն է մարդոց միջեւ վէճերը լուծելու համար։ Եւ պետութեան էութիւնը կը կայանայ գինուորական յաւակոյն կազմակերպութեան մը մէջ»։

1906ին Քլօզ Վակնէր կը գրէր.

— «Պատերազմը միակ արդար դատաստանն է, որուն միջոցաւ գերման ժողովուրդը — կատարեալ ժողովուրդ — պէտք է տիրապետէ միւս — անկատար — ժողովուրդներուն վրայ»։

Հապա Փօլ Ռոհրպախի «Միթել-Եւրոպայ»ի ցնորական ծրագիրը. Համպուրկէն - Պաղտատ երկաթուղագիծը, գինուորական տիեզերական պետութեան մեծերազը եկան և յանգեցան իրենց տրամաբանական վախճանին։ Գերմանիան սեղմեցին իր պատերուն մէջ եւ կորսնցուցին տանոր բազուկները։

Եւ այս եղերական զաւէն վերջ, կը կարծուէր, թէ յետպատերազմեան նոյն դպրոցի մարդիկը քիչ մը խելքի եկած են։

Մինչդեռ, անոնք մեծ-մեծ պահանջներով են ճամբայ ելած եւ իրենց ոգնալորը տուած գինուորական փայլուն համազգեստներուն։

Եւ Հիթլէր իր յաջողութիւնը նոյն իսկ բախտագուշակներու գաղտնութիւններուն կը յանձնէ։

Երփուրտի «մոդ»երէն «Հէլդէհէր Ցայթունկ»ի խմբագիր Հանիսըն, գուշակեր է որ «Հիթլէր պիտի չուշանայ իշխանութեան գլուխ անցնելու, սակայն պէտք չէ պատասխանէ այդ կոչին։ Հիթլէր պիտի մնայ գերման միլիոնաւոր բազմութիւններու հոգեւոր պետը։ Ան ծնած է առաքելութեան մը համար եւ ոչ պաշտօնի»։

Ջատագովներ որքան կ'ուզէք։

Եւ միապետական ճակատին վրայ, Հիթլէրէն ֆօն Փափէն եւ Շլայխեր, տարբերութիւնը սոսկ անձնական է։ Ժամանակաւոր տարաձայնութիւնները շատ կ'անհետանան։ Անոնք միեւնոյն մարմնի երկու տարբեր բազուկներն են։

×

Բոլորովին ուրիշ են սահմանադրական ճակատին վրայ կանգնած հոսանքները.

Սահմանադրութիւնը կերպարանք առաւ գերման ազգ. դեմոկրատիային միջոցով։ Տարիներ շարունակ, տիրակալօրէն իշխեց եւ երկիրը չկրցաւ առնել իր ափերուն մէջ։

Եթէ տիկտատորական ձեւով վարուէր իշխանութեան մեքենային հետ, օր ցերեկով, Հիթլերիզմն ու Շլայխերիզմը չէին հասուննար եւ երկիրը առնէր իրենց կրունկներուն տակ։ Մանաւանդ որ իր պայքարի զէնքերը շատ ուժեղ էին եւ կրնար տարիներ շարունակ իշխել։

Գերման ազգ. դեմոկրատիան այժմ ունի 191 օրաթերթ, 57 հանդէս եւ 43 արհեստակցական պարբերաթերթ։ Եւ իրենց տարեկան գործառնութիւնն է 5 միլիոն 653 միլիոն ֆրանք։ Եւ այս հսկայ ուժը այսօր քշուած է երկրորդական գծերու վրայ, ազգայնական-միապետականներու կատաղի յարձակման պատճառով.

Սահմանադրական ճակատին վրայ, ընկերվարականներէն յետոյ կուգան կեդրոնն ու համայնավարները, որոնց գործունէութիւնը մերթ առարկեալ պատահական երեւոյթներու հետ է կապուած։

Գերմանիան փոխանցման երկունքի ծանր շրջան մը կը բոլորէ։ Կա՛մ միապետութիւն եւ կամ յանուն սահմանադրական կարգերու պաշտպանութեան, ներքին յեղափոխութիւն։ Ուշ կամ շուտ դէպքերը ճակատագրական ընթացք պիտի առնեն։

ՎԻՆ - ՀԱՐ

ԹՇՆԱՄԻԻՆ ԴԻՒՐԱԶԳԱԾ ԿՈՂՄԸ

Հզօր թէեւ զինապէս, Թուրքիա չափազանց տկար ու դիւրազգած կողմ մը ունի, — իր անցեալի արիւնոտ էջերը եւ իր ներկայի հիւանդոտ կողմերը։

Հետեւեցէք Թրքական կեանքին, ու պիտի նկատէք այս երկու անպատեհ կողմերը վարագուրելու յարատեւ ու մեթոտիկ ճիգ մը։ Նոյն իսկ քաղաքականութիւն մը։

Թուրք պատմութեան համաժողովին նպատակներէն մէկն էր այդ արիւնոտ անցեալէն ձերբազատուիլ։ Թուրք պատմութեան վերագրել առեղծագործ արժէք մը։ Ու, այդ կերպով, արժեւորել Թուրք ներկան։ Փա՞ռքի համար։ Հպարտա՞ցումի խնդիր։ Ո՛չ, անշուշտ։ Այլ՝ ստեղծելու համար նոր ու բարեփոխեալ հանրային կարծիք մը Թուրքիոյ եւ Թուրքերու մասին։

Պարզ է, որ 1922ին Եւրոպայի եւ Ամերիկային մէջ քաղաքական աշխարհի կարծիքը 100էն 95 դէմ էր Թուրքիոյ. Դէպքերը, որոնք ի նպաստ Մ. Քէմալի թաւալեցան, շրջեցին, եւ՝ այդ կարծիքը։ Ու այսօր նպաստաւոր տրամադրութիւն մը կայ դէպի Թուրքիան։ Միամտութիւն կ'ըլլար խորհիլ թէ մարդիկ փոխած են իրենց կարծիքը։ Բայց նոյնքան մեծ միամտութիւն պիտի ըլլար ենթադրել թէ մարդիկ փոխած չեն իրենց տրամադրութիւնը։

Ինչ որ ուշադրութեան արժանի է, սակայն, այն է, որ պաշտօնական շրջանակներու տրամադրութիւններ մենք կը շփոթենք ժողովրդային տրամադրութեան՝ եւ կարծիքին հետ։

Ու այսօր այն վհատեցուցիչ համոզման ենք եկած, որ, ամէն մէկ երկրի մէջ, ամէն մէկ ժողովրդի խոշոր մասը համակրանք ունի դէպի Թուրքը եւ Թուրքիան։ Սխալ է անիկա։ Ես համոզուած եմ որ այդ զանգուածին առնուազն կէսը դեռ լուր չունի թէ Քէմալ մը կայ Թուրքիոյ մէջ։ Մի՛ զարմանաք. այո՛ այսպէս է։ Ֆանի մը օրեր առաջ, Ֆրանսացի մը հարց կուտար թէ «Հայերուն մէջ Հրեաներ կա՞ն»… Ու զարգացած մարդ էր։ Թուրքիոյ ազմուկը, իրարանցումը, յեղափոխութիւնը, մենք՝ հեռու ըլլանք թէ մօտ՝ կը տեսնենք ու կը զգանք, որովհետեւ ներքնապէս կապուած ենք անոր։ Օտարը այդ կապը եւ ինենք հետաքրքրութիւնը չունի։

Այսուհանդերձ, Թուրքերը, մանաւանդ այս վերջին 2–3 տարիներուն, մեծ ճիգ ու դրամ կը սպառեն իրենց ի նպաստ հանրային կարծիք ստեղծելու համար։

Ու կը հզնին ստեղծել քաղաքական եւ տնտեսական նպաստակներով։

Թուրքիա ընկճման անտեսական ծանր բեռան տակ, գլուխը տաքը պատի զարկաւ՝ կարենալ բարելաւելու համար իր վիճակը։ Մինչեւ այսօր չէ յաջողած։ Անշուշտ, շատ պատճառներէն մէկն ալ գլխաւորը իր գնահատելի վճռականութիւնն է օտար դրամին քաղաքական գիջումներ չընելու։ Ան կը ջանայ, սակայն, ամէն միջոց օգտագործել՝ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ իրեն նպաստաւոր ու համակիր զանգուած ունենալու։

Մենք, որ անգամ մը եւս դատապարտուած ենք դիւանագիտական աշխարհի մէջ անոր դաւած յաջողութիւնն ու համաքրանքը, պէտք չէ շփոթենք հանրային կարծիքը՝ պաշտօնական շրջանակներու կարծիքին հետ։ Եւ, հետեւաբար, գետինը կորսնցուցինք ըսելով ձեռնթափ ըլլալու։

Անա մարդ մը, որ մենք կրնանք պայքարիլ Թուրքիոյ դէմ։ Դրամը միշտ ամէն բան չէ։ Անձնական կապերը, զանազան հոսանքներու տրամադրութիւնները, այս կամ այն երկրին ընդդիմադիր հոսանքները շահագործել պէտք է։ Ու մենք որ ատենը մէկ կ'ըսենք թէ «դրամով կ'ըլլան սոսկ գործերը», չենք կրնար ըսել թէ դրամով չըլլալիք բոլոր կերպերը կը փորձենք։ Ընդհակառակն։ Ընդարմացած, նահանջած, ցաւով հաշտուած, նոյնիսկ, այդ գետնին վրայ եւս մեր կրած պարտութեններ, քաշուած ենք մենք մեր պատեանին մէջ։

Ո՛րքան … պատերազմական Թուրքիոյ մեծագոյն մտահոգութիւններէն մէկն է

Ո՛ր թերթի մէջ հակաթուրք գիծ մը իրարանցումի մատնեց Էնկիւրին, ժամուլը, դեսպանատունները։

Անշուշտ, այդ պայքարը բառերու եւ ածականներու տեղատարափ մը պէտք չէ ըլլայ։ Որակում, հայհոյանք, մեղադրանք ու աղաղակ դեր չեն խաղար.

Մենք պէտք ունինք սիստեմատիկ աշխատանքի։ Պաղարիւն ու հանդարտ լեզուի մը։ Լեզուի մը, որ թիւերով, փաստերով ու տուեալներով խօսի.

Ու նիւթը չէ որ կը պակսի։

Գրեթէ մեր բոլոր թերթերը կը հետեւին Թուրքիոյ կեանքին։ Մասնաւորապէս Յառաջ ու Հայրենիք տեւական բաժին մը ունին՝ լաւն ու վատը արձանագրող։ Ամսագրին մէջ իրաւ… ուսումնասիրութիւններ։

Ինչի՞ կը ծառայեցնենք, սակայն, զանոնք։ Հրամցնելու հայ ընթերցողին ու բաւարարելու անոր զառնացած հոգիին պահանջը։ Այս ալ իր օգուտը ունի, անշուշտ։ Հայ հասարակութիւնը որքան շատ գիտնայ Թուրքիոյ իրական վիճակի մասին, այնքան պիտի զօրանայ իր հաւատքը՝ վաղուան համար։ Եւ սակայն, մենք կրնանք զանոնք սեփականութիւն դարձնել, նաեւ, օտար հասարակութեանց.

Ծիմեռուիյէք վրդովուած էր, (Նաեւ Վագրը), Հայրենիքի մէջ Թուրքիոյ մասին երեւցած թղթակցութիւններէն։ Արդիւնաւ, կը վախնար որ Ամերիկայի մէջ լոյս տեսնող թերթի մը մէջ Թուրքիոյ իրական վիճակը կրնայ աննպաստ դեր խաղալ։

Եթէ այդքան դիւրազգած է, այդ կէտին մէջ, Թուրքիա, ինչո՞ւ չփորձենք աւելի ուժգին եւ ազդեցիկ դարձնել մեր հարուածը։ Ձայն դարձնենք ծրագրեալ քաղաքականութիւն մը։ Զթողունք պատահմանքին։

Դրամի պարագան եւս հիմնական առարկութիւն չէ։ Ես միշտ զարմացած եմ, երբ մեր թերթերը օտար թերթերէ անընդհատ գրութիւններ թարգմանած են Թուրքիոյ մասին։

Կարծես մեր նպատակը ըլլար հայ հասարակութեան հասկցնել թէ ինչ եւ ինչպէս է Թուրքիան։ Ի հարկէ, դէմ չենք ատոր։ Մանաւանդ հիմա, երբ ափ ի բերան մնացած մաս մը կայ։ Բայց, մենք որ շատ աւելի մօտէն ու պատճառներ ունինք Թուրքիան ճանչնալու այնպէս, ինչպէս որ է, ինչո՞ւ մեր գիտցածը եւ գրածը չթարգմանենք օտար լեզուներու մէջ թղթակցին գրութեան տեղ տասը թերթ, տեղ պիտի տայ, նաեւ, մեր թարգմանածին, կը բաւէ որ փաստերով հիմնաւորուած ըլլայ ան։ Բայց, օր մը օրանց, գերմաներէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն կամ իտալերէն գիտցող ո եւ է հայ մտաւորական խորհեցա՞ւ, կամ փորձե՞ց նման քայլ մը առնել։ Ո՛չ։ Ուզարկեց ու մերժուեցա՞ւ հրատարակութիւնը։ Երբեք։

Իրողութիւնը այն է, որ մենք լքած ենք մեր Դատը, եւ, արդիւնաւ զէնքով չենք կրնար կռուիլ թշնամիին դէմ, ձեռնթափ եղած ենք ամէն ճակատի վրայ։

Մինչդեռ հարկ էր այս գետնին վրայ անխնայ եւ յարատեւ պայքար տանիլ։ Կազմել, մանաւանդ մարմին մը՝ միմիայն այդ գործին համար։ Գրել, թարգմանել, հրատարակել տալ աշխատիլ։

Իսկ հոս գոնէ կուսակցական բնոյթ պէտք չէ տալ գործին։ Փարիզի մէջ կարելի է կազմել խառն մարմին մը, որուն միակ գործը պիտի ըլլայ օտարին ներկայացնել Թուրքիան այնպէս ինչպէս որ է»։

Քաղաքական ձեռնարկ չէ ասիկա։ Ֆիրմայի եւ իրաւասութեան խնդիր չկայ։ Բայց, քաղաքականութիւն է, եւ՝ քաղաքական մեծ զէնք մը մեր մեծագոյն թշնամիին դէմ՝ անոր ամէնէն տկար ու դիւրազգած կողմին ուղղուած։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք պատմութեան ուսումնասիրական միութիւնը իր տենդոտ գործունէութիւնը կը շարունակէ։

Պիտի գրուի «Թուրք պատմութեան մայր գիծերը» անուն գիրք մը։ Գործը բաժնուած է զանազան գլուխներու, որոնք են. —Պետական կեանքը (Թուրքերուն քաղաքակրթութեան ծառայութիւնները, պատերազմական արուեստը), մտաւոր կեանքը (ընկերային հաստատութիւններ, լեզու, կրօնք, ընտանիք եւն.), գեղարուեստական կեանքը (նկարչութիւն, մանրանկարչութիւն, ճարտարապետութիւն, եւն.) եւ տնտեսական կեանք։ Իւրաքանչիւր բաժինի զանազան գլուխներուն պատրաստութիւնը յանձնուած է մասնագէտներու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՉ ԿԸ ԲՌՆԵՆ ՀԱՑԻ ՀԱՄԱՐ

«Խորհ. Հայաստան» 122 օգոստ… կը գրէ.—

Տարի մըն է, որ Երեւանի հացի … կերութիւնը կը խարէ Շիրակի թաղ… բնակիչները, խոստանալով մօտ … բանալ, հաց հայթայթելու … թաղեցիներուն։ «Մօտ օրեր» … սան երբեք, եւ թաղեցիներ խանու… հացի մէկ կրպակի վրայ։

Թէեւ հրահանգ տրուած է առ… ջոց ձեռք առնել՝ վերջ տալու … Երեւանի պոչերուն, — որոշ … քաղաքին ծայրամասերը եւ-կ… պոչ չի տեսնուիր հիմա, — … Շիրակի թաղին մէջ ընդհակառա… երթալով կ'երկարին պոչերը … խոյլաուակ կայութեան պատ … բանուորներէն շատեր պոչ կայ… ուշ կը մնան իրենց գործէն։

Այս գեռ ոչինչ։ Աւելի զարմա… ուելին կայ … վերջերս Հացաթխ… Ընկերութիւնը սկսած է պակաս … նակութեամբ դրկել հացը … գի իր խանութը։ Եւ ամէն օր 3… բնտանիք առանց հացի կը մնայ … տի բանուորներու ընտանիքներէն … տեր գիշերուան ժամը 12էն սկս… կ'երթան պոչ բռնել խանութին … ջեւ, որպէս զի չզրկուին օրական … ցէն։

ՀԱՑԻ ՏԱԳՆԱՊ

«Հացի վաճառքը կանոնաւորելու համար», խորհրդակցութեան մը ը… թացքին, նախագահ Գօլուս Միրզոյա… կարդաց հետեւեալ զեկոյցը «Խոր… Հայաստան», օգոստոս 24.—

1— Ճշդուած է Երեւանի բնակչութեան սպառած հացին քանակը, … սու համեմատ հաց հայթայթող … խանութի համար տակաւին չէ … ուած հացի սպառման քանակը … պատահի, որ խանութներ պակա… քանակութեամբ կը ստանան հացը։ Անոր թէ ինչո՛ւ ընակչութիւնը ստի… ուած է պոչ բռնելու հացավաճառ խա… նութիւններու առջեւ։ Եւ ինչ որ անհա… ղարժելի է, բնակչութիւնը երբեմն առանց հացի կը մնայ։

2— Հացի փոխադրութիւնը կազմակերպուած չէ։ Թէեւ վարչութիւնը հրահանգ տուած է հացը հասցնել խանութներուն՝ մշտուած քանակին երկու չորրորդը խաւարմեաց օր երեկոյեան մնացեալ մասը յաջորդ օր առաւօտեան, բայց յաճախ, ինչպէս պատահած է Ղանթարի եւ Զանգուլոցի խանութներուն, հացը չի փոխադրուիր մինչեւ առաւօտեան ժամը 10 փոխադրութիւնը այնքան քայքայուած է որ հացի փոխադրութիւնը ոչ միայն … կը կատարուի, այլ եւ անկանոն…

3— Հակառակ բոլոր …ագարաւթիւններուն, հացի կրպակներուն վ… րիչները հետաքրքրուած չեն թէ հացը կը պակսի՞, ինչո՞ւ պոչեր … վիճակ։

Բոլոր այս թերութիւնները սեղմ… յով, որոշուեցաւ.

1 Փոխադրական փոքր վարչ… յարգար Մուղալենակին հրամայել… նել՝ այն պատճառով որ քայքայած … հացի փոխադրութիւնը, ժամանակ… հաց չէ կրցած հասցնել խանութ… րուն։

2— Հացաբաշխութեան պատասխա… նատու վարիչ Եղիշէ Շահնազարեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել … պատճառով, որ չէ կրցած հսկել խանութներու՝ հացի պահանջը, համեմ…

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

Անհաւատի հինգ օրեր անցած են կլուբէն ի վեր, եւ քանի որ ձանտամայրին ցուերէն ոչ մէկը մեղմացած է, տան աղմուկներէն ոչ մէկը լռած է, կինը երկար խոկումներէ յետոյ Տէր Հայրը գտած է իբրեւ փրկութեան վերջին յոյս. Հայր Սուրբ, դուն ինծի ազատէ կ'ըսէ Ալէքսանդրին կրօնաւորին սքեմին կառչելով, աղերսանքով, պաղատանքով։ Ու կ'աւաղէ անվերջ։

Կ'աւաղէ՝ Թուղթը Սրապիոնին ձեռքէն խլած չըլլալուն համար։ Կ'ըսէ թէ երբ հրէշանման ծերուկը անդրադարձաւ թէ դրութիւնը իրեն հարկաւոր տեղեկութիւններ կը պարունակէ, ծալլելուն պէս գրպանը դրաւ ու տուն փախաւ։ Լսրտելով կարդացած քանի մը կիսկատար տողերէն ենք ոչինչ հասկցաւ, մինչդեռ Սրապիոն այժմ ազնուալի դեղագիրը առջեւը առնելով ամէն ինչ կը գործադրէ կէտ առ կէտ։ Օ՛, պէտք էր խլել, պէտք էր խլել ձեռքէն։ Նոյնիկ հանըմին կարծիքն ալ այդ էր…

Գիւղացի կինը ընկերացաւ Տէր Հօր։ Երբ որ բաց դրան մէջ կեցած վերջին քանի մը խօսքեր կը փոխանակէին, Միրիկ իր էշը կեցուց փողոցին մէջտեղ եւ նորէն անասունին պոչը քաշելով ըսաւ.

— Ալ աս անգամ ազատում չկայ՝ պիտի ըսես … Նայէ, պաւալը կնիկը Տէր Աբրահամը կանչեր է քի խըսմէթլի ըլլայ… Հայտէ՛, եօնկը — թօնկը չուզեր, ըրէ նայիմ… Ըրէ՛, Հաճի Պէքիրենդ թափէ՛…

■

Անմիջապէս որ սկսող տարուան առաջին կրօնագիտութեան դասը աւարտեցաւ, Տէր Աբրահամը գնաց ուսուցչանոց՝ կիսատ մնացած պատմութիւնը շարունակելու։ Իրեն հետ գրեթէ միաժամանակ սենեակ մտաւ պարոն Գավուքճեանը, ըսելով.

— Հաւատացէք Տէր հայր, ամբողջ դասի տեւողութեան մեծ ճիգ թափեցի խնդուքս զսպելու համար։ Դեռ չեմ կրնար կոր հաւատալ ձեր պատմածին

Բայց օրիորդ Լիւսին զաւթան տեղնարկ մը նետեց իր պաշտօնակցին վրայ, եւ ըսաւ բառերը շեշտելով.

— Իսկ ես ընդհակառակն՝ ամբողջ դասի տեւողութեան մեծ ճիգ թափեցի զայրոյթս եւ զայթակղութիւնս զսպելու համար։ Մե՛ծ ճիգ։

— Ջայեցէք, զսպեցէք ինքզինքնիդ, բառւ քահանան. այդպէս է որ անգիտակցաբար քրիստոնեայ պիտի ըլլար

Կրօնաւորը այս կերպ երկու ուսուցիչները լռեցնելէ վերջ, դասական սիկարէթ մը գլորեց պատմութիւնը վերսկսելու համար, եւ մէկ քանի կրկնութիւններէ յետոյ տուաւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ։ Երբ որ այլ եւս բանալիք չմնաց թշնամի գրացիներուն վրայ, օրիորդը հարցուց կրօնաւորին ծուխը վանելով.

—Ի՞նչպէս միջամտեցիր, Տէր հայր, դուն մեզի ա՛ն պատմէ։

—Աղջիկս, ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ, բառւ մօրուսաւորը. պէտք եղածը ըսի երկուքին ալ։ Բացատրեցի թէ մէջտեղը պիւյիւ ըսող չկայ բնաւ։ Ոչ Սրապիոն ազա այդ տեսակ բան ըրած է, ոչ ալ իր դրացին. Իրենց զգացած ցաւերն ու աղմուկները կամ ենթադրութիւն են կամ զուգադիպութիւն։ Բայց խօսքիս ականջ կախող չկայ։ Երկու խեղճերն ալ իրենց մէջէնը ցոյց կուտան։ Մէկը տունս դպիր կայ կ'ըսէ, միւսը սիրտս խփինս չէ կ'ըսէ, կամ ասոր մօտիկ բան մը։ Ի՞նչ խելք… Աստուա՜ծ ողորմի…

—Աստուա՜ծ ողորմի… Et c'est dont ce que vous trouvez à dire! Ախ ինչպէ՜ս, ինչպէ՜ս դուք չէք ընդվզիր… Ես ամբողջ կուլթեռմբս կը ցնցուիմ, կը զայթակղիմ… Երբեք միտքս չի կրնար հանդուրժել որ մեր այս դարուն…

— Դող մ'ըլլար, աղջիկս, դող մ'ըլլար… Ես ալ շատ լաւ գիտեմ որ պիւյիւ ըսուածը սուտ բան է բոլորովին, եւ ըսի ալ իրենց, բայց…

Պարոն Գավուքճեան ընդմիջեց.

— Սխա՜լ խօսք։ Անոր զօրութիւնը հաստատուած է գիտականօրէն

Օրիորդ Լիւսին այս անգամ ծաղրական շեշտով եւ հեղնական ժպիտով ըսաւ՝ ակնոցներուն եռեւ աչքերը կիսախուփ.

— Իսկապէ՞ս պարոն Գավուքճեան… Ըսել է դուք ալ մեծ մայրիկիս պէս կը հաւատաք…

Ուսուցիչը շարունակեց խնդալ՝ օրիորդին դէմ միշտ անտարբերութիւն պահելով, մինչ քահանան կ'ըսէր.

— Երկուքին ալ վիճակը խղճալի է։ Եթէ այսպէս շարունակուի, անկասկած անկողին պիտի իյնան, կամ մէկը մէկ պիտի քզքանեն…

— Բայց անշո՛ւշտ, ըսաւ օրիորդը, անշուշտ թէ քու այդ միջամտութիւնդ որ եւ է կերպով չի կրնար խաղաղութիւնը վերահաստատել կաշկանդուած մտքերու, խաւարամած մտայնութիւններու յաղթահարելու համար չի բաւեր անոնց դէմ ծառանալ։ Այլ պէտք է ինչ ինչ պարագաներու գործածել սրոշ ruse։ Mon Dieu! պէտք է քիչ մը խորամանկ ըլլալ…

Ուսուցիչը ըսաւ առասարակին նայելով եւ միշտ քաղցրաշուրթն.

— Ա՜, եթէ մեր քահանաները կինար ըլլային…

— … Անտարակոյս խնդրին կուսային աւելի չստափոյթ եւ աւելի վճռական լուծում։ Անոնք չէին կրնար հանդուրժել որ երբ մենք այսքան ջանք կը թափենք ազգերնիս լուսաւորելու եւ քաղաքակրթելու համար, ուսմունքին այլին բորբոսած հաւատալիքներ եւ գահազուրկ չատասւածներ… Այսպէս օրինակի համար, ձեր … նած կիները ծերուկներուն վրայ … դրկէին մեզանից մը՝ որ կ'ըսէր … կորսուած թղթապանակը իրեն … պատկանի (անոր չկար մէջը … pas?) թէ գտնուած այդ թղթիկը … տական ուսումնասիրութեան մը … մար առնուած նօթեր կը պարունա… սպրգապէս…

— Ճանըմ, ես ո՞վ պիտի դրկեմ … սաւ Տէր հայրը։

— Օրիորդ Լիւսի՛ն…

— Հրամմե՛ր էք, պարոն Գավուքճեան, օրիորդ Լիւսին։ Եւ ինչո՞ւ… Մի՛ մոռնաք որ երկու տարի առաջ … վեց ամիս փանսիօնէր եղած եմ … նոջ բնակարանը, երբ տակաւին … կական ուսանողը չկար։ Շատ լաւ … ճանչնամ սեռակիցս, բան մը՝ որ … ռաքելութիւնս կը դիւրացնէ։ Գիտ… թէ au fond բարի կին մըն է ան… քիչ մը յամառ։ Կը մնայ երթալ իրե… բացատրել թէ գիւթանքը սուտ, կեղ… եւ բոլորովին անզօր բան մըն է

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

…տեցնելով խանութներուն վրայ արձանագրուած բնակչութեան։

3.— Գանթարի եւ Եռնջալուլի հաւաքականութեան նախիջեւնի Յովհաննէս Կարապետեանի եւ Արամ Եղիազարեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել այն պատճառով, որ չեն կանոնաւորած հացամատակարարութիւնը, իրենց խառնած հաւաքականութիւններուն մէջ։

4.— Հացի հայթայթման պատասխանատու Գարեգին Գարթամեանի եւ տեղակալ Արամայիս Ցարութիւնեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել այն պատճառով, որ չեն պահանջած խանութներէ հացի սպառման քանակը, երկնիւ համար նոյն պահանջը փոխանցած։

5.— Հացի վաճառման տնօրէն Գրիգոր Աւետիսեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել այն պատճառով, որ Լենինականի մէջ պահանջէն պակաս հաց պատրաստուելուն մասին տեղեկութիւն չէ տուած կեդրոնին։

6.— Նոյն զանցառութեան համար յանդիմանութիւն ընել Լենինականի քաղաքային գործակցական վարչութեան նախագահ Յակոբ Գարբիէլեանին։

7.— Խիստ յանդիմանութիւն ընել սպառիչ ընկերութեան առեւտրական բաժնի վարիչ Վարդգէս Յովսէփեանի, որ փոխանակ հնազանդելու, նամակով հաղորդեր է շրջաններուն աւելցնել հացի քանակը, այդ պատճառով շրջանները շատ ուշ կը ... են կատարել հրահանգը։

8.— Փուռերու փոխ-վարիչ Արշակ Թարգմանի խիստ յանդիմանութիւն ընել, որ յուլիս 15ին 5000 քիլօ եւ օգոստոս 23ին 1000 քիլօ պակաս պատրաստել տուած է հացը։

Այս թերութիւնները դարմանելու համար լիազօրութիւն կը տրուի Արտաշէս Փիլոսեանի։ Ցեռայ հրահանգ կը տրուի հացավաճառ կրպակներու բանալ ամէն առտու ժամը 6ին։ Բանալ քաղաքին մէջ մասնաւոր խանութ մը, որ հաց ծախէ մէկ կամ երկու օրուան համար Երեւան այցելողներուն։ Տեղի չտալ պոչերու։ Հաց թխելու գործին հսկողութիւնը յանձնել հացի հայթայթման վարչութեան տնօրէն Ասատրեանի։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի ծանր արդիւնաբերութեան լիազոր ներկայացուցչութեան նախաձեռնութեամբ, «Հեռակայ շինարարական ինստիտուտ» եւ հեռակայ շինարարական տեխնիկումը սկսած է իր դասընթացները, որ պիտի կատարուին թղթակցութեամբ, հեռակայ կ'ընդունին ուսանողներ — աշակերտներ եւ յաճախորդներ։ Ու կը պատրաստեն 1. Աշխատանքի ղեկավարներ, 2. Նախագծողներ, 3. Շինողներ, 4. Ջուրի մատակարարման եւ կոյուղիի մասնագէտներ, 5. Ջեռուցման եւ օդափոխման մասնագէտներ. Մասնաւոր արհեստանոցը՝ շինարարներ։ Ուսուցումը կը կատարուի ռուսերէն եւ հայերէն լեզուներով։

Ընդունելութեան համար կը պահանջուի քննութիւն տալ ուսողութեան (մաթեմաթիք), բնագիտութեան, ընկերային գիտութեան, իսկ արհեստանոցի համար՝ հայերէն լեզուի։ Երեւանի եւ Լենինականի մէջ ուսումը բերանացի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կոմունալ դրամատան վարիչ Բ. Մելիք-Դաղայեան հրաժարեցուած է, որովհետեւ վարկաբեկիչ ընթացքի մէջ գտնուած է. (Հաջրր քէյֆ կ'ըլլար ամէն օր ու կը գինովնար)։

× Յանդիմանութիւն կրած է Նըշան Մակինեանը, որ, հակառակ դրուած արգելքին, ինքնաշարժով Թիֆլիս գացած է հետեւելով երկաթուղիին զուգահեռական ճամբուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ

— :-: —

Երեսփոխան եւ Ազգային խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըք պէյ, անդրադառնալով Թուրքերէնի բարեփոխման, կը գրէ.—

Վերջին 15 տարուան ընթացքին, թուրք լեզուն շատ մեծ փոփոխութիւններ կրեց, մինչեւ դէպի պարզութիւն երթալով։ Բայց այս փոփոխութիւնը այնքան անզգալի կատարուած է որ, այսօր կատարեալ անիշխանութիւն կը տիրէ եւ ժողովուրդը նոյն իսկ մօտաւոր կերպով չի կրնար հասկնալ գործածուած արաբերէն եւ ֆրէնկ բառերուն իմաստը։

Բայց կայ ամէնէն կարեւոր խնդիրը, որ ազգի մը հանճարը, մտածելակերպը կը ցուցնէ, ազգի մը տրամաբանութեան արտայայտութիւնն է՝ Այդ՝ նախադասութեան կազմութիւնն է։ Մեր գրական լեզուն բոլոր քաղաքակիրթ ազգերուն եւ ընդհանրապէս մարդկային մտածումի եւ տրամաբանութեան շղթայումին հակառակն է։

Ասոր համար է որ անդունդ կայ ժողովրդական խօսակցութեան լեզուին եւ մեր արուեստական թուրքերէնի քերականութիւններուն միջեւ։ Ուզեցինք գրական լեզուն աստիճանաբար ժողովրդականին մօտեցնել, եւ այս պատճառաւ այսօրուան թուրքերէնը առաջուն ձեւ մը որ թոյլատու չէ առանձնայատկութեան։ Որովհետեւ մեր քերականութիւնը հակառակ է մտածումներու բնական շղթայումին։

Վտանգաւոր է թուրք լեզուին կատարելագործումը տակաւին ձգել այսպէս անզգալի եւ անիշխանական վիճակի մէջ։ Հետեւաբար, մեծ սփոփանքով կը դիմաւորենք Տօլմա-Պաղչէի Լեզուական Համաժողովը, որ մեր մշակոյթի պատմութեան ամենամեծ դէպքը պիտի կազմէ։

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— :-:

Աղերդի երեսփոխան Մաճիտ պէյ այս վերնագիրով հետեւեալ խմբագրականը հրատարակած է «Միլլիէթ»ի մէջ (9 սեպտ.)։

— Ճիշդ չէ խնդիրները միակողմանի կերպով քննել։ Անհատական շահերը նկատի առնուած առեն, պէտք է աչքի առջեւ ունենալ նաեւ պետական անհրաժեշտութիւնները։

Նախ, երբեւ կացութեան պարտադրանք, պիւտճէի եւ առեւտուրի հաւասարակշռութիւնը ամէն բանէ վեր պիտի դասուի։ Որովհետեւ եթէ հաւասարակշռութիւնը խախտի, ո՛չ անհատները, ոչ ալ առեւտրական խմբակցութիւնները շահերը կրնան պաշտպանել։ Հետեւաբար ձեռք առնուած միջոցներուն բոլորին ալ նպատակն է հաւասարակշռութիւն հաստատել. Այսպէսով ալ մեր դրամին կայունութիւնը ապահոված կ'ըլլանք։

Միշտ ըսած ենք ու կը կրկնենք. Ամէն միջոց քիչ շատ ճնշիչ հանգամանք մը ունի։ Ճարտարութիւնը հոն է որ միջոցները չափազանցութեան չտարուին։ Հրապարակին վրայ տիրող վերջին զանգատներուն պատճառը այն է որ, մարդիկ համոզուած են թէ ձեռք առնուած միջոցներէն ոմանք անհրաժեշտ չէին։ Մեր ժողովուրդը աղքատ է եւ գիւղացիութեամբ կը զանազանէ գէշն ու լաւը։

Միւս կողմէ, բացարձակ թոյլտուութիւններն ալ ունին իրենց սահմանը, որ կ'որոշուի արտաքին առեւտուրի եւ տրվիզի անհրաժեշտութիւններով։ Այնպէս որ պէտք է աւելորդ տեղը չընդարձակել բացարձակ թոյլտուութեանց շրջանակը։ Եթէ մեր ապրանքները տարուոց պայմանի եւ հակակշռի բանանք, ուրկէ՞ տրվիզ (օտար դրամ) պիտի գտնենք, արտասահմանէն բերուելիք ապրանքներուն փոխարժէքը վճարելու համար։ Իսկ երբ տրվիզի տագնապ ծագի, ի՞նչպէս հաւասարակշռութիւն պիտի հաստատենք, եւ վերջապէս ի՞նչ միջոցով անփոփոխ պիտի պահենք մեր դրամին գինը։

Իրականութիւնը սա է.— Մեր ապրանքները կը ծախենք։ Ունինք նաեւ քանի մը տեսակ ապրանքներ, զոր ծախել պիտի աշխատինք, կարգ մը միջոցներ եւ դարմաններ ձեռք առնելով։ Սակայն կայ կէտ մը որ մեր կամքէն անկախ է։ Անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, գիները իջած են, եւ այս պատճառաւ, երբեւ մեր արտածած ապրանքներուն փոխարժէքը. քիչ տրվիզ կուգայ։

Ի՞նչպէս դուրս պիտի ելլենք այս կացութենէն. Անկասկած ամէնէն լաւ միջոցն է գործ առնել երկրին մէջ եւ պակսեցնել անգործներուն եւ անօթիներուն թիւը։ Բայց պէտք է ուշադրութիւն ընել որ այս հայրենակիցներուն փորը կշտացնելու համար ծախսուած դրամը օտարներուն գրպանը չմտնէ։ Որովհետեւ եթէ տրվիզ ծախսելով կշտանալու ելլենք, անմարդութեան կ'ենթարկուինք.

Բայց ինչպէս գործ առնել։ Օտար դրամագլուխը նազ կ'ընէ։ Անշուշտ չպիտի սպասենք մինչեւ որ այս կասկածոտ եւ վախկոտ էակին սիրտը չինուի։ Մեր կարծիքով, պէտք է աւելի մեծ ապահովութիւն մը տալ տեղական եւ ազգային դրամագլուխներուն. Որովհետեւ կարծուածէն շատ քիչ չեն անոնք։ Այդ դրամները կամ երկաթէ արկղներու մէջ պահուած կը մնան, եւ կամ պէթոնի եւ քարի փոխուելով մեռած վիճակ մը կը ստանան։ Ի՞նչո՞ւ այսպէս կ'ըլլայ։ Երբ հաշուենք թէ օրինակի համար 50,000 ոսկինոց դրամագլուխով մը քանի՛ հոգի կրնան ապրիլ, պետական գանձը ո՜րքան տուրք պիտի մտնէ եւ ազգային հարստութենէն ո՛րքան մասին դուրս երթալը պիտի արգիլուի, այն ատեն աւելի լաւ կը գնահատենք այս մեռեալ դրամագլուխները շահագործելու անհրաժեշտութիւնը։

Զմոռնանք նաեւ թէ մենք ալ բնականաբար ազդուած ենք համաշխարհային տագնապէն եւ թէ կարելի չէ խօսքն ընել կատարեալ բարւոքումի. մեր ուզածը՝ համեմատական կայունութիւնն է։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ...

Անկէ մէկ, մէկուկէս ամիս առաջ Էնկիւրիէն յանկարծ Եւրոպա անցաւ Խալքի ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյ, «դարմանումի համար»։

Անցեալ օր, դարձեալ «դարմանումի համար» Վիշի մեկնեցաւ «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի պէյ։

Միշտ «դարմանումի համար» Եւրոպա կը գտնուի Մուսթաֆա Շէրէֆ պէյ, որ նոր հրաժարեցաւ տնտեսական գործավարութենէն։

Երբ երկիրը ծանր տագնապի մէջ է, տնտեսական հիւանդութիւն համարուող Րէճէպ պէյ Եւրոպա... կը հանգստանայ։ Բաժնեցուցակի խնդրով Պոլիսն ու Էնկիւրին իրար կ'անցնին. նախարարը Եւրոպա կը հանգստանայ...։

Լեզուական համաժողովը բացուելու վրայ է Եունուս Նատի, որ անդամ է նոյն խնդրին համար կազմուած մարմինին ու տաքով-ձեռքով մէջն էր ինկած գործին, յանկարծ Վիշի կուգայ. հանգստանալու։

Հետաքրքիր էր իմանալ, ի՛նչ կը բանին այս պէյերը։ Յիշեցնենք, որ Եունուս Նատի, մեկնելէ առաջ, երկար ու մտերիմ տեսակցութիւն մը ունեցած է Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպանին հետ։

ՄԱՄՈՒԼ

Անարդարութիւն մը

:-: —

Հայրենիք այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ պարզելով Կիպրոսի որբանոցին վերջին դէպքերը. դիտել կուտայ (7 Սեպտ.)

— «Մեզ չհասկցուելու համար բսենք անմիջապէս, որ մենք դատապարտելի կը գտնենք աշակերտական ցոյցերն ու խռովութիւնները ուսուցիչներու կամ տնօրէնի դէմ։ Դեռ եւս քննութիւններու վերջնական արդիւնքը մեզի յայտնի չէ, բայց արդէն ստոյգ է որ աշակերտներ կամ անոնց մէկ մասը քիչ մը բուռն եղած են իրենց պահանջներուն մէջ։

Բայց միթէ՞ միակ այս փաստը իրաւունք պիտի տար հաստատութեան վարիչներուն ըլլալու այնքան անողոք, նոյն իսկ անմարդկային մօտ երեսուն որբերուն հանդէպ զանոնք արտաքսելու, նոյն իսկ մինչեւ Սուրիա աքսորելու աստիճան։

Զմոռնանք որ արտաքսուած որբերուն մէջ կան այնպիսիներ, որոնք երեք տարական անապատներուն մէջ կը թափառէին։

Բայց կայ մէջտեղին միւս երեսը։ Միթէ՞ միայն մեղաւորը «մոլորեալ» սաներն են։ Հապա տնօրէ՞նը, որուն համար Եգիպտոսի ռամկավար կուսակցութեան օրգանն իսկ գրեց որ եղած է բաւականին անվարչագէտ, խիստ ու աններող։

Ուրիշներ աւելի ծանր վկայութիւններ տուին տնօրէն Կիրակոսեանի մասին, գրելով որ՝ ան կը կառավարէ որբանոցը ինչպէս զաժան բանակայ մը, որուն օրէնքը միայն իր կամքն է. մտիկ չկայ պէմքին վրայ եւ կը վարուի որբերուն հետ իբրեւ ամպաւներու, որոնք «ազգին հացը կ'ուտեն» եւ պէտք է միշտ ըլլան խոնարհ ու հլու կամակատար։

Հիմա հարց է. «ազգին հացը ուտող» քանի մը խեղճ որբեր եթէ պէտք է ըլլան հլու կամակատար, ի՞նչ բսել հապա անոնց մասին, որոնք ամէն օր ազգին կարագն ու մեղրը կը վայելեն ու դարձած են անտանելի առաջնորդներ։ Պատժել խեղճ որբերը ու թողուլ իր գիրքին վրայ իր շատ մը թերութիւններով աչքի ինկած տնօրէն մը — ազդակող անարդարութիւն մըն է, որուն դէմ կարելի չէ լռութիւն պահել։

Որբանոցի մէջ տեղի ունեցած այս խռովութիւններուն մէջ կրնան յանցաւոր ըլլալ որբերը, կամ յանցաւոր՝ քանի մը ուսուցիչներ. բայց մեղքը թող որ ամենամեծ յանցաւորը տնօրէն Կիրակոսեանն է։ Ան ամէնէն անսիրելի դէմքն է եղեր որբանոցին. անկէ կը վախնան որբերը, բայց չեն յարգեր ու մանաւանդ երբեք չեն սիրեր զայն։

Եւ ուսուցիչ մը որ չի սիրուիր իր աշակերտներէն, չի գրաւեր փոքրիկ անկիւն մը անոնց սրտերուն մէջ, կը նշանակէ անհամապատասխան է իր պաշտօնին. կոչում չունի հոգիները իրեն կապելու, երգուած է այդպիսիին երգը եւ ուրեմն օր առաջ ան ուրիշներուն թողելու է իր աթոռը։ Միայն այն փաստը, որ Կիրակոսեան իր կամքը պարտադրելու համար դիմած է ոստիկանական ուժի, ինքնին ցոյց կուտայ թէ ի՞նչպէս ըմբռնած է ան իր պաշտօնը եւ անոր կիրառման համար մինչեւ ու՛ր գացած է։

Վերջացնենք։ Խոշոր անարդարութիւն մը գործուած է քանի մը տասնեակ որբերու դէմ։ Եւ այս անարդարութեան պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ որքան որբանոցի տնօրէն Կիրակոսեանի մը, նոյնքան Բարեգործականի ներկայացուցչին վրայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

— :-:

A. A. Arménienne
F. C. Arménien
Dork F. C.
U. S. Arménienne
U. G. Arménienne

Անուշադիր դիտող մը որ այս հինգ խումբերու անջատ խումբերուն մրցումի ծրագրերը կը հանդիպի ամէն շաբաթ Փրանս. մարզական թերթերու մասնաւոր սիւնակին մէջ, կը խորհի թէ ինչո՞ւ հայ ֆութպոլիստները չեն կրնար միանալ մէկ անունի մը տակ, ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել այսքան կոյր անջատողականութենէ մը որ վտանգաւոր հանգամանք մը առած է ներկայիս՝ տեղի տալով սին հակառակութեան մը վերոյիշեալ հինգ խումբերուն միջեւ։

Եւ երթալ, մինչեւ այս երկպառակութեան ակերը, մեզ շատ հեռուները պիտի տանէր, եւ յետոյ ինչո՞ւ քրքրել անցեալը՝ որ շատեր դատապարտելի պիտի համեն, այսօր կացութիւնը կարուկ միջոցներ կը պարտադրէ մեզի, հայերուս մարզական համբաւը վտանգի տակ է։ Կարելի չէ թոյլատրել որ ամէն կիրակի հինգ խումբեր երթան Ֆրանսայի ամէն կողմերը՝ իբր «զօրաւորագոյն հայկ. խումբը» եւ խայտառակուին, կարելի չէ թոյլատրել որ հայ անունով մէջտեղ ելլող խումբերուն մէջ չորս—հինգ օտարներ— չեխ, լեհ, ռուս, յոյն, եւլն— գտնուին, կարելի չէ թոյլատրել որ իբր Մարզական Հայ Միութիւն ներկայանան 11 հոգիէ բաղկացեալ խմբակներ, կարելի չէ թոյլատրել որ հայ խումբերը առեւտրական ասպարէզի մէջ եղածին նման «ան 1500 կ'ուզէ, ես 1200ով կուգամ»ի պէս սակարկութեանց ելլեն։ Եւ վերջապէս կարելի չէ թոյլատրել որ Փարիզի պէս քաղաքի մը մէջ մեզի տրուած մարզական թոյլտուութիւնները չարաչար գործածենք։

Հայերս մոլութիւնն ունինք թերթ հանելու եւ վնաս ընելու, ֆութպոլի խումբեր կազմելն ալ այդ կարգի մոլութի՞ւն պիտի նկատենք։ Կրնա՞ն Հ. Մ. Ը. Մ.-է դուրս մնացող չորս վերոյիշեալ խումբերուն վարիչները (կարգով՝ Գ. Գ. Երամեան, Կարապետեան, Փափազեան, Թօքաթլեան) մեզի բսել թէ ի՞նչ նպատակի կը ծառայեն պահելով անկախութիւն մը որ իրենց նիւթական շահ չենք յուսար թէ ձգէ ներկայիս։ Պէտք է ձգել անձնականութիւն, փառասիրութիւն, անձնական հակառակութիւն, ամէն ինչ երբ ընդհանուրին շահը այդ կը պահանջէ։ Քիչ մը համերաշխութեամբ այսօր կարելի է շատ զօրաւոր հայկ. խումբ մը մէջտեղ հանել որ պատիւով կրնայ դէմ դնել Ֆրանս. մեծ խումբերուն դէմ, եւ անոր ունեցած յաջողութեանց —նիւթական եւ բարոյական— հովանիին տակ միւս կողմէ կարելի է պահել բազմաթիւ խումբեր։

Բայց, մոռցանք, հայ տղաքը քիչ մը անափառ են, ամէն ոք կ'ուզէ եւ կը կարծէ այդ մասին բաւականաչափ իրաւունք ունենալ առաջին խումբին խաղալու, արդ, եթէ միայն մէկ առաջին խումբ կրնայ միայն գոյութիւն ունենալ, մինչ հիմա կան հինգ առաջին խումբեր, որով յիսունըհինգ խաղացողներ կրնան ըսել՝ «առաջին խումբին կը խաղամ»... Դժբախտաբար իրականութիւնը մեծ մաս ունի այս հաւատումին մէջ։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը երբեք խտիր չէ դրած իրեն զինուորներուն կամ իր անդամներուն միջեւ. միայն անունով մարզական միութիւն մը չէ ան. մէկ կողմ դնելով իր հարիւրաւոր սկաուտները, ան այսօր, հակառակ դժուարին կացութեան, երեք ֆութպոլի խումբեր ունի որոնք ամէն կիրակի կանոնաւորապէս կը խաղան. Բոլոր այն ֆութպոլիստները, որոնք քիչ թէ շատ ազգային զգացում ունին պէտք է գան միանալու անոր. եւ մասնաւորապէս կը խնդրենք լաւ խաղացողներէն, ունենալ գեղեցիկ ժեստը մայր միութեան վերադառնալու — որովհետեւ անջատ խումբերուն գրեթէ բոլոր անդամները նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներ են եւ իբր այդ պէտք է ներող ըլլան անցեալին մէջ գործուած սխալներուն համար։

Ֆութպոլի եղանակը դեռ նոր սկսած է եւ պէտք է որ այս տարի հայ ֆութպոլիստները միացած Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անուան տակ վերադարձնեն իրենց անցեալին մէջ այնքան դժուարութեամբ ձեռք ձգած լաւ համբաւը որ կորսուած է քանի մը տարիէ ի վեր։

Ժ. Ե.

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

Սրտագին նուէր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ

«Փո՞ւշ կայ մատիդ... չէ՞, նորէն դրացիին տղա՞ն... պատի՞չ, ան քեզմէ փոքր է, ծեծ ուտել կ'ըլլայ անկէ, ձա՞յն, մի՛ զռար»... «Մամա, ալ չեմ ըներ», «Ի՞նչ բան չես ըներ, յիմա՛ր, այդ էր պակաս»...

Բանանք, տարածենք, քարտէսի մը նման... Հէք ծերուկս, այս որքան փտտած մասեր, նեխած անկիւններ, սօ՛րեք ալ պնդացնելու էիր, ինչո՞ւ ես մոռցեր, ... համար... — «Նանի գլուխս կը ցաւի», «վախ պզտիկս» — «Նանի չալակդ առ, չալակդ» — «Ակուր պզտիկս...» եւ ստահակը՝... ոտքերը կախ պլլուեր է Նանիին վզին, կը քսուի անոր կռնակին... Նանին չի կասկածիր, տղան ալ չի գիտեր ու զգացածը անկեղծ է...

Քիչ մը աւելի մթութիւններուն անցնինք։ Արդէն փողոցի լաճ է «Հէշու մը» հասակով, տեւական փախստական։ — «Ո՞ւր այսօր» = «Երզին կողմը, թզենին տակը»։ Ու ախորժակով, տարիքոտ մէկուն շարժումներով կը պատմէ ստախօսը «Թէ ինչպէս իր հայրը լեռներ ելեր, հրոսակութիւն ըրեր, քաջութիւններ անհամար»։ Ու լռութեամբ՝ հպա՛րտ է... Սակայն կը կարծեմ, սուտը բռնուեր է, մինչ ինքն իսկ կը զարմանայ այդ հէքեաթին անճշտութեան...

Ճրգ, ճըգ, ճըգ...

Պզտիկ պատուհանին պզտիկ վարագոյրը յանկարծ մեծ դողով մը կը բռնուի, ու կը թրթռայ ապակիին վրայ. իր շուշին ցուրտով ծածրակէս վար սարսուռ մը կը սողոսկի. ու վայրաշարժը կ'արագացնէ աւելի. իր հեւքը կուրծքէս կը զարնուի ցաւագին աղաղակի մը պէս։ Մութին ալիք մը կը հասնի մինչեւ ոտնկերուս։ Հաճելի է նախ, ապա անհաճոյ, արթնցնող։ Աչքերս կը բանամ, քիչ մը կը ճեւեռեմ լամբին որուն լոյսը կտոր-կտոր կը մկրատուի յաճախ ու վակոնը կը շարունակէ ճզմզալ, քմաթմախ կոտրտուիլ։ Մերուկը կը քանայ շնչելով աղմկալից

Մթնա՞ծ է, ծերուկս։

Ես որ այնքան միամտութեամբ իր ուղեղին տեղ իմինս էի բացեր, իմ չէզոքակներս։ Ի՞նչ աւելի պարզ թէ ես թշուառ եմ, ..., ոչինչ չունայ, չուեր...

Սակայն հարկ չկայ վրդովուելու նորէն, ապարդիւն, ապակիացած իրողութիւններ ճանկռտել... Գոցէ՛ աչքերդ, գոցէ՛, քնացիր մնացածը... ցա՛ւ է... Քը՛խ, քը՛ քը՛...

Անպիտա՛ն, նորէն եկաւ, թաշկինակս ալ լեցուն է, բոլորովին թաց. կարմի՞ր է արդեօք... Հանդարտէ՛, հանդարտէ՛... Թըք, Թըք, Թըք... Այո՛, այո՛, արիւն ըլլալ կամ ոչ միեւնոյնն է. ալ գրպանիս մէջ երկու թաշկինակ լեցուն են արդէն... Ի՞նչ միլիոններ, հէ՞, ինչ միլիոններ... Մի՛ խնդար, նոր հացի նօսայ մը կրնա՞ս երկար ըլլալ... «Ու մանաւանդ զգոյշ բոլոր ուժեղ շարժումներէն, յուզումներէն, շատախօսութիւններէն ու յոգնութիւններէն»... Ձանձրացայ, տոքթէօր, ձանձրացայ, կ'ուզե՞ս շարունակեմ — մի՛ ծխեր, մի՛ խմեր, մի՛ քալեր, մի՛ սիրեր, մի՛... մի... — «Ցղայ չես դուն, պարզ է, հո՛ս, ճիշդ հոս է գլխաւորը, քանի մը բիծեր ալ վերը. ծանր չէ, քաջութեամբ, համբերութեամբ...»։

— Կը հասկնամ, տոքթէօր, երեւի ասոր համար կը գանգատէիր թէ բաւական «հերոսութեամբ չեն տաներ կեանքը...»։ Դուն որ խրատ տալու առաւելութիւնն ալ ունիս, ուժեղ, առողջ մարմնի մը հետ. ... տոքթէօր, այստեղ, այս կողմը...

Բացեր եմ կուրծքս, հեռացուցեր վանդակին արգելքները։ Թոքերս արագ—արագ կ'ուռին, ու պարզուած կէտը, որ տարդի սուսայնի մը պէս կարծես անտ պիտի պատռի... Մաշած թելեր կան, մազմզուկներ, կը դիմադրեն բայց եւ կ'ուռուին։ Եւ արիւնի մազերակները թող ու հեծած կուզան թափել, այրուիլ, ժահրոտիլ... Քը՛խ, քը՛, քը՛... չէ՛, հոգս չէ ծերուկս, միայն թէ բոլոր թաշկինակներս աղտոտեցան. զանելի խոնաւութիւն...

Ցեռայ, սիրելի տոքթէօրս, բան մըն ալ պահեցիր, սրտիս վրայ մաս մը դող ձգեր է, երբ հարցուցի թէ ի՞նչ էր, նմանապէս ձախ ստածանիս տակի յաճախապէս «կէտը», ոչի՛նչ, ըսիր... է հարկէ ոչինչ...

Թըք, թըքըր թըք... Է հարկէ ոչինչ...

Վարագոյրը կը կանոնաւորեմ, կը դառնամ ալ կողմս։ Անիւներուն ձայնը աւելի հեշտոմ դարձաւ պահ մը. լոյսերու քովէն կ'անցնինք. քաղաք մըն է։ Մէջքիս մեծ ոսկորը կը ցաւի անյարմար դիրքէս. ուշադրութիւն կայ կիսախուփ աչքերուս մէջ։

Շունք մը կ'անցնի միջանցքէն. կանգ կ'առնէ լայն պատուհաններէն մէկուն քով. ուրիշ մը վախկոտ գեղեւումներով անոր կը մօտենայ։ Զոյգ մը եղան։ Կը համբուրուին կրքով։ Կը նայիմ, մութին ծածկածը կը լրացնեմ երեւակայութեամբ. ախորժով ալ. ու խռոված կը դառնամ, կը գոցեմ աչքերս

Երկա՞ր կը տեւէ ցրուածութիւնս, ու խանգարուած երգը անիւներուն. չեմ գիտեր։ Հեռացողներու փափսուքով հանդարտած, սիրտս, կ'երեւայ։

Սիրտս։

Աշխատէ՛, սիրելիս, աշխատէ՛. կարելի չէ հաշուել քնքշութիւնն ու զոհողութիւնը գործիդ, մինչ այնքան պիրկ կապերով բռնուած ես, կաշկանդուած. կ'անդրադառնա՞ս երբ եւ իցէ բեռին որ բաժին է ինկեր քեզի, ո՛վ դուն ազնուագոյն աշխատաւոր, վհանձն ու լռին... Վասն զի դուն երբեք քու մասիդ չխօսեցար, չըթնեցիր, ու աչքերս, ու դեռ մատներս անբարոյ շահագործեցին քեզ... Ահա՛, անուն մը կայ խօսքերուս ծայրը, աղջիկ մը մեղրագոյն աչքերով... Դուն կը սեղմուիս, կը ցաւիս ամէն անգամ երբ կ'ուզեմ իր մազերը շոյել։ Ո՛չ, ո՛չ կ'ըսես, կ'ըմբոստանաս, մեղք է, մի՛ ապականեր...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

թիւններ բրաւ Երեսփ. Ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ։

Երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը իրենց չը՞ պիտի յանձնէ այն փաստաթուղթերը զորս հաւաքած է, Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութեանց մասին։ Վարչապետը պատասխանեց թէ արդէն Անգլիոյ հաղորդուած է անոնց մէկ մասը, եւ տպաւորութիւնը շատ ծանր է եղած։ Յետոյ տեղեկութիւններ տուաւ ռազմանիւթերու չինութեան մասին որ կը շարունակուի Գերմանիոյ մէջ։ Եւ հաւկցուց թէ՝ իրեն կը վերապահէ պատեհ ժամուն Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդել հաւաքուած փաստերը եւ միջազգային քննութիւն մը պահանջել, Գերմանիոյ գաղտնի պատրաստութեանց մասին որոնք հակառակ են կնքուած դաշնագիրներուն։

Այս սպառնալիքն է որ կատաղութիւն կը պատճառէ գերմանական մամուլին։

Վարչապետը յետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, որ այս առթիւ յանձնեց իր կառավարութեան ծանուցագիրը։

⁂ Վարչապետը միեւնոյն յայտարարութիւններն ըրաւ նաեւ Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ։ Յանձնաժողովին նախագահը խոր մտահոգութիւն յայտնեց Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութեանց եւ հակաֆրանսական քարոզութեանց մասին եւ բացատրութիւն պահանջեց։ Պ. Էռիօ կրկնեց Երեսփ. Ժողովի յանձնաժողովին առջեւ ըրած յայտարարութիւնները։

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ Մանչուրիոյ նոր պետութեանց հակառակորդ Չինացիները կը շարունակեն իրենց ասպատակութիւնները եւ շատ մը կարեւոր գիրքեր բռնած են արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու երկայնքը։

Ճափոնցիներն ալ իրենց կարգին զօրք ղրկած են Ցիցիքարիմէջ պաշարուած զինուորներուն։ Շրջանին բնակիչները մտահոգութեան մատնուած են։ Օտար հիւպատոսները պահանջեցին որ նոր պետութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ, խռովութիւնները սանձելու համար։

Բուն Չինաստանի մէջ վերսկսաւ մրցակից զօրավարներու պատերազմը։

Երիտասարդութեան կազմակերպումը

Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, 15 օրէն պիտի սկսին Գերմանիոյ մարզական եւ մարտական կազմակերպութեանց անդամներուն նոր կազմակերպումն ու մարզանքները։ Քանի մարզարաններ կը պատրաստուին 18—26 տարեկան երիտասարդներու համար։ Մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ընծայուի քալուածքին։ Երիտասարդները պիտի մարզուին առ նուազն 25 քիլոմեդր քալելու, 25 լիպրա ծանրութեան տակ։ Պիտի վարժուին նաեւ քարտէսներ եւ կողմնացոյցներ գործածելու, հողաչափութիւն եւ հետախուզութիւն կատարելու եւն.։

Յոռետեսութիւնը Ժընեւի մէջ

Հետզհետէ Ժընեւ կը հասնին պետութեանց պատուիրակները, զինաթափութեան խորհրդաժողովին վերաբացման առթիւ։

Թերթերը դիտել կուտան թէ յոռետեսութեան հով մը կը փչէ քաղաքին մէջ։ Իրազեկներ միշտ ալ կը վախնան որ ելոյթներ կատարեն Գերմանիա, Ճափոն կամ Իտալիա, հակառակ բոլոր հերքումներուն։

Միւս կողմէ, անգլիական ծանուցագիրն ալ կը սպառնայ նոր անակնկալներ յառաջ բերել։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ռուսիկանութեան թանգարանը փոխադրուեցան Կորկուլովի երկու ատրճանակները, փամփուշտները, արիւնոտ գիրքը եւ յուշատետրը։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ խորհրդարանը քուէարկութեան իրաւունք տուաւ կիներուն։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ Փարիզէն Լոնտոն կ'երթար, շաբաթ օր, թանձր մշուշին հետեւանքով, ծառերուն զարնուեցաւ Պրայտընի մօտ եւ ջախջախուեցաւ պանդոկի մը առջեւ։ Բանուոր մը, որ մօտէն կ'անցնէր, մազապուրծ ազատեցաւ։ Օդանաւին վարիչը սպաննուեցաւ, իսկ մեքենավարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։

«ՉԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻ» կապելով իր կինը չարչրկող բիբեղագործը, Լիթիէռ, մահապատժի ենթակայ է, համաձայն պատժական օրէնքի։ Բայց սեռ կինը խելքի եկած է եւ ետ առած է դատը, անշուշտ կարօտցած ըլլալով ե՛ւ գօտին ե՛ւ զայն կապողը։ «Լաւ տղայ էր, շատ կը սիրեմ, վերադարձուցէք իմ ամուսինս». կ'աղաղակէ խեղճ կինը։ Ասուրբ եկած ըլլալով, խորհուրդ տուեր է պաղ ջուր ենտել տղուն երեսին, երբ ճոլսանձի ճոպայէն բռնուի։ — «Երանի՛ թէ առաջուընէ գիտնայի», կ'ըսէ կինը…

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Կարէն, Թավ.— 35։

Թաւրիզ, Գործ.— Ստացանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Einikis Sinolonios No. 333. Sérèz. Grèce

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ինձ թւում է, որ եթէ մի քիչ ջանք գործ դրուի խնդիրը դանակի չի հասնիր։ Ես միշտ այն համոզումն եմ ունեցել, որ այս տեղի ժողովրդեան հետ հեշտ է յարմարուելը, եթէ միայն մարդ խոհեմ վարուի։ Ի հարկէ, հէնց որ Ռոմանիօլներին սպառնալ սկսուի, անտանելի են դառնում։ Բայց ինչ պատճառներ ունիք կասկածելու թէ մի նոր փորձ են պատրաստում Բիսարէցը ազատելու համար։

— Երէկ եւ այսօր իմ պաշտօնեաների միջոցով տեղեկացել եմ, որ ամէն կողմ ամենաանհեթեթ լուրեր են ման գալիս եւ որ մի բան պատրաստւում է։ Մանրամասնութիւնները իմանալ կարելի չէ, թէ չէ ի հարկէ աւելի հեշտ կը լինէր նախազգուշութեան միջոցների ձեռնարկելը։ Իսկ ինչ ինձ է վերաբերում, վերջին պատմութիւնից յետոյ գերադասում եմ հնար եղածին չափ զգոյշ լինել։ Բիվարէցի նման խորամանկ աղուէսից ամէն բան կարելի է սպասել։

— Իմ վերջին տեղեկութիւններիս համեմատ Բիվարէցը այնքան հիւանդ է, որ ոչ շարժուել է կարող, ոչ խօսել։ Ուրեմն առողջանո՞ւմ է այժմ։

— Կարծես այժմ անհամեմատ աւելի լաւ է, Ձերդ Սրբազնութիւն։ Այո՛, շատ էր հիւանդ, եթէ միայն չէր կեղծում։

— Կարծում էք, կարելի՞ է։

— Բժիշկը համոզուած է, որ հիւանդութիւն իսկական էր, միայն ինչ որ շատ էր տարօրինակ։ Ցամենայն դէպս այժմ ապաքինւում է, եւ նրա հետ գործ ունենալը աւելի դժուար է լինելու։

— Ի՞նչ է անում որ։

— Անել բարեբախտաբար ոչինչ չի կարող. — պատասխանեց նահանգապետը, ու ժպտաց յիշելով Բիվարէցի կաշիները. — բայց նրա վարմունքը աննկարագրելի է։ Երէկ առաւօտ գնացել էի նրա խուցը մի քանի հարց տալու։ Դեռ այնքան չէ լաւացել որ մօտս գայ հարցաքննութեան, բաց ի դրանից կարծում եմ աւելի լաւ է ոչ ոք չտեսնի նրա երեսը, քանի որ բոլորովին չէ կազդուրուած։ Թէ չէ ինչ յիմարութիւն ասես հնարում են։

— Ուրեմն գնացել էիք նրա խուցը հարցաքննութեան։

— Այո՛, Ձերդ Սրբազնութիւն։ Յոյս ունէի, որ այժմ աւելի հեշտ է լինելու խօսք հասկացնելը։

Մօնտանէլլին նայեց նրան մի զզուանքի հայեացքով, կարծես մի զարշ կենդանի էր առաջը կանգնած։ Բարեբախտաբար նահանգապետը զբաղուած էր իր սուրը ամրացնելով ու չնկատեց այդ հայեացքը։ Ու հանգիստ շարունակեց

— Մի մասնաւոր պատիժ չեմ սահմանել նրան, բայց եւ այնպէս ստիպուել էի քիչ խիստ վարուել, իսկ այժմ մի փոքր ներողամտութիւնը գուցէ լաւ ազդեցութիւն անի։ Առաջարկեցի բաւական թուլացնել կարգապահութիւնը, եթէ իրեն կարգին պահի, եւ ի՞նչ էք կարծում, Ձերդ Սրբազնութիւն, ինձ ի՞նչ պատասխանի լաւ է։ Մի վայրկեան նայեց դէմքիս վանդակի մէջ դրուած գայլի նման ու յետոյ առաւ հանգիստ. «Գնդապե՛տ, չեմ կարող վեր կենալ ու խեղդել ձեզ, բայց ատամներս դեռ տեղն են. այնպէս որ աւելի լաւ է ձեր կոկորդը կարելիին չափ հեռու պահէք»։ Իսկ որ վայրի կատուի բնաւորութիւն ունի։

— Չեմ զարմանում. — պատասխանեց Մօնտանէլլին հանգիստ. — միայն ուզում էի ձեզ մի հարց տալ. մի՞թէ կարծում էք լրջօրէն, որ Բիվարէցի բանտում լինելը իսկապէս խանգարում է քաղաքի անդորրութեանը։

— Ես համոզուած եմ, Ձերդ Սրբազնութիւն։

— Ու ենթադրում էք, որ արիւնահեղութեան առաջն առնելու համար անհրաժեշտ է պահէք նրանից մինչեւ տօնի օրը։

— Կրկնեմ միայն, որ եթէ նա այստեղ լինի այդ օրը, տօնը առանց կռուի չի անց կենալ, եւ ինչպէս կարծում եմ շատ լուրջ կռուի։

— Ու ենթադրում էք, որ վտանգը անցած կը լինի, եթէ նա չլինի այստեղ։

— Կամ ոչ մի անկարգութիւնը չի լինի, կամ միայն այնպէս, անմեղ ցոյցեր ու քարկոծում։ Եթէ Ձերդ Սրբազնութիւնը ուրիշ մի որ եւ է միջոց գտնի նրանից ազատելու, ես իմ վրայ եմ առնում քաղաքի անդորրութեան պատասխանատուութիւնը։ Հակառակ դէպքում՝ սպասում եմ լուրջ անկարգութիւնների։ Հաստատ գիտեմ, որ փախուստի մի նոր փորձ են պատրաստում եւ հաւանական է որ տօնի օրը գործադրել ուզենան. բայց եթէ այդ օրը Բիվարէցը բերդումը չլինի, նրա բարեկամների ծրագիրը ինքն իրեն կը քանդուի ու խռովութիւն սկսելու պատճառ չի մնար։ Իսկ եթէ ստիպուենք կռիւ տալու ու այդպիսի խուռն ամբոխի մէջ գործը դանակի հասնի, կասկած չկայ որ գիշեր չեղած բերդը կրակ կը տան։

— Լաւ, ինչո՞ւ չէք ուղարկում նրան Րավէննա։

— Կը ցանկայի բոլոր սրտովս, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց վախում եմ ճամբին փախչի։

— Ուրիշ խօսքով՝ դուք հիմա էլ պնդում էք զինուորական դատարանի վրայ ու ցանկանում էք իմ համաձայնութիւնս։

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, ես ձեզնից միայն մի բան եմ խնդրում, որ օգնէք ինձ ու առաջը առնենք անկարգութիւնների ու արիւնահեղութեան։ Ես պատրաստ եմ ընդունելու, որ զինուորական դատարանը, ինչպէս օրինակ գնդապետ Ֆրէզի ժամանակ, երբեմն չափազանց խիստ է դատում ու աւելի գրգռում է ժողովուրդը, փոխանակ հանդարտեցնելու, բայց ես վստահ եմ, որ այս դէպքում զինուորական դատաստանը միայն մի իմաստուն քայլ կը լինի ու նոյն իսկ մի բարիք։ Առաջը կ'առնի խռովարկութեան, որ ինքն ըստ ինքեան մի մեծ դժբախտութիւն է, այլ եւ կը վերահաստատի պատերազմական դրութիւնը, որ Նորին Սրբազնութիւնը վերցրել էր։

Նահանգապետը աւարտեց իր փոքրիկ ճառը խիստ հանդիսաւոր եւ սպասում էր կարդինալի պատասխանին։ Երկար լռութիւնից յետոյ, կարդինալը հարցրեց վերջապէս մի բոլորովին անսպասելի բան։

— Գնդապետ Ֆէրարի, հաւատո՞ւմ էք Աստծուն։

— Ձերդ Սրբազնութիւն. — քրթմնջեց գնդապետը մի ձայնով, որ լի էր հարցական նշաններով։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.280

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
21 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1988 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արդարեւ, «Աղէտալի գերազնահատումէն յետոյ, կամ անոր հետ, տարօրինակ թերագնահատում մը կը սպառնայ փարակել մեզ։ Տեսակ մը նահանջականութիւն»։ («Յառաջ», 20 սեպտ.)։

Երէկ՝ ամենակալ եւ ամենակարող կը համարէինք մենք մեզ։ Այսօր՝ բեկումն է որ տուն կը քանդէ ամէն ճակատի վրայ։

Ահիգ կը նկատէ մեր երիտասարդ աշխատակիցը.

— «Դատէն հրաժարումը, որ ենթակայի զանգուածի մը Նշանախօսքն է այժմ, կամ՝ այդ դատին եղածով սահմանափակումը, որ քաղաքական խաւերի մը բանաձեւն է արդէն, հետեւանք չէ, անշուշտ, դաւադրութի կամ դաւաճանութի փափաքին։

«... Հայն է, հոս եւս։ Իր տկար ու բիրի կողմերով, մեր տարամերժութեանց ծնունդ առանց կուտակումէն բնկնուած, ինք իր առջեւ գերագնահատուած, բայց ամբողջութիւնը իր մէջ ստորագնահատող, թշնամին խոշորացոյցով դիտող եւ իր ժողովուրդը մանրադիտակի տակ պահող Հայը...»։ (Վ. Իշխանեան, «Յառաջ», 17 սեպտ.)։

Կարճ խօսքով, մէկ ծայրայեղութենէն միւսը։

Եւ այս՝ հակառակ անոր որ, թշնամին այսօր աւելի յամառութեամբ կը հետապնդէ մեզ։ Ակռաները կճրտած՝ դարան կը լարէ նոյն իսկ իր սահմաններէն դուրս։

Թշնամին շատ լաւ կը ճանչնայ մեզ։ Գիտէ որ, բաց ի աննկուն փոքրամասնութենէ մը, փախստական զանգուածը շատ կը հրապուրուի ո՛ր եւ է խայծէ։ Կամ, կը նախընտրէ տունը նստիլ եւ բանի չխառնուիլ։

Մինչդեռ ինք, յաղթական ըլլալով հանդերձ, գիշեր – ցերեկ նորանոր ծրագիրներ կ՚որոճայ, մեզ աւելի տկարացնելու, իրար ձգելու, իրարմէ բաժնելու համար։

Եթէ ուրիշ ո՛ր եւ է պարագայ չազդէր, միայն այս իրողութիւնը բաւական էր, որպէս զի մենք ամրապնդուէինք մեր հաւատքով։

Ու մանաւանդ, գործի վերածէինք շատ մը բաղձանքներ։ Ինչպէս, օրինակ, միացեալ ճակատը։ Թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին։

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը չէ՞ր որ կը պատգամէր.

— «Բռնութիւնը չի կրնար էրատւոնքը ջնջել... Հայ ժողովուրդը բնաւ չէ հրաժարած եւ պիտի չհրաժարի իր երկրին եւ իր գոյքերուն վրայ իր ունեցած իրաւունքներէն։

«Հայկական Դատը, մեր իրաւունքները չեն մեռնիր, ցորչափ անոնք կենդանի կը պահուին ու կ՚ապրին մեր հոգիներուն մէջ... Կը խորհինք թէ Թուրքերն ալ գիտեն որ պիտի լուծուի»։ (Դատը)։

Այսքան բացորոշ հաւաստիքներէ յետոյ, ողբերգութիւն չէ՞ տակաւին ճակատներու բաժնուիլ, փոխանակ բոլոր ճիգերը միացնելու։ Ինչպէս կ՚ընեն Թուրքերը։ Ինչպէս կ՚ընեն մինչեւ անգամ Գերմանացիները, իրենց վիթխարի ուժերուն եւ անսահման հնարաւորութեանց գլխաւորն հաշուելով միացեալ ճակատը։

Եթէ միայն քրիստոնէական հաւատքը բաւական ըլլար գատ չահելու, այսօր անազատ ազգ չէր մնար։

Դիպուածով չէր որ յիշեցինք պարտուած եւ պատժուած Գերմանիոյ օրինակը։

Մրջիւն կամ մեղու ենք մենք, բաղդատելով անոր հետ։

Բայց ահաւասիկ այդ հսկայական զանգուածն անգամ, ոչ միայն համերաշխութեան, միացեալ ճակատի յորդոր կը կարդայ, այլ եւ դղրդագին ցոյցեր կը կատարէ, գպրոցականներն անգամ շարժման մէջ կը դնէ, հոգեկան կորովը բարձրացնելու համար։ Անհրաժեշտ կը գտնէ բազմազան ձեւերով, խօսքով ու գործքով ամրապնդել հաւատքը։ Հրահրել ոգին։ Վարժեցնել զայն՝ գալիք յաղթանակին։

Բաղդատեցէք այս իրականութիւնը՝ մեր ժողովուրդի տրամադրութեանց հետ։

«Մեռանք – կորանք»ի հոգեբանութիւն մը կը սպառնայ եղածն ալ ժխտել։

Կը թուի թէ միայն մենք ենք ամէնէն դժբախտը կամ անճարը, ու միայն հրաշք մը կրնայ փրկել մեզ անդունդէն։

Մինչդեռ, պայծառատեսութեան ճիգ մը պիտի համոզէր թէ՝ կորուստին հետ անգնահատելի շահեր ալ ունինք։ Եւ, եթէ սորվինք, վերջապէս, համախորհուրդ, գլուխ գլխի գործել գոնէ հիմնական հարցերու մէջ, ոչ միայն պիտի յաջողինք եղածը ամրապնդել, այլ եւ նոր նուաճումներ կատարել։

Անշուշտ, միշտ մնալով իրական գետնի վրայ, եւ ոչ թէ ճախրելով օդին մէջ, ուր օգանուն անգամ տէր – տիրական չէ տակաւին։

Բազմազան են եւ բազմաթիւ՝ մեր ներքին տկարութիւնները։ Բայց, մեծ մասով մեր ձեռքն է հակազդել անոնց։

Ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ է պայծառ տեսողութիւն։ Եղածն ու չեղածը տեսնելու, դատելու եւ անոր համեմատ ճամբայ գտնելու կարողութիւն։

Երկրորդ, միացեալ ճակատ, գոնէ ազգային – քաղաքական հարցերու մասին։ Շատ ուշացած ենք արդէն։

Եւ երրորդ՝ աշխատանք։ Լուրջ եւ յարատեւ աշխատանք։ Եւ հաւատք։ «Նուիրումի տենչ»։ Օրինակ առնելով եթէ ոչ ուրիշներէն, բախտակիցներէ կամ հզօրներէ, գոնէ Թուրքերէն։

Տպագրական խօսքը մենք սորվեցուցինք «չէպէչիճի»ներուն։ Բայց անոնք արդէն դաս կուտան մեզի, այս ճակատին վրայ եւս։

Անոնք դպրոցական պատանիներն անգամ կը վարժեցնեն հայրենիքի եւ պետութեան գաղափարին, ամէն տարի ապրիլին մէկ հարամ անոնց յանձնելով իշխանութիւնը։

Եւ այս՝ երեք տարիէ ի վեր։ Ամէն տարի աւելի լաւ կազմակերպելով։

Մեր մէջ, տակաւին պէտք ունինք չափահասները վարժեցնելու ամէնէն տարրական գիտելիքներուն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

ԵՓՐԱՏ կը կոչուի այն թերթը, որ կը հրատարակուի Հալէպ։ Այս թերթին խմբագիրը, երբեմն, ցաւը բռնած ատեն, ադրահոտ բերանը կը բանայ ու կ՚ոռնայ հայ որբերուն դէմ։

Թերեւս չկարենանք երեւակայել ինչ որ համարձակեցաւ ան գրել վերջերս, օգոստոս 24ի թիւով։

Իբրեւ թէ խօսելով մէկու մը հետ, Եփրատ կը գրէ որբերուն մասին.

— Օղո՛ւլ, Թուրք օղլու Թուրք կամ Հայ օղլու Հայ՝ մեր հարբ մարբ յայտնի են, մեր գործերն ու անցեալը ծանօթ են, բայց ի՞նչ անուն պէտք է տալ անոնց, որոնք դժբախտ Թուականի մը ծնունդներ՝ իրենց հարբ մարը չեն ճանչնար։ Հայ օղլու Թո՞ւրք, թէ Թուրք օղլու Հայ պէտք է կոչել այս խառնածինները»։ (Որբերը)։

Կրնայի՞ք երեւակայել այսքան... ա՜խ, այսքան... (բա՜ռը, բա՜ռը, հայերէն լեզուի մէջ չկա՜յ այդ բառը), այսքան սրիկայութիւն։

Ուրեմն այս մարդը կ՚ընդունի, որ ինք եւ բարեկամը կրնան «Հայ օղլու Հայ» ըլլալ, բայց կը մերժէ որ հայ որբերը «հայ օղլու թուրք» են կամ «թուրք օղլու հայ»։ Մարդիկը կը հանդուրժեն, եթէ նոյն իսկ «թուրք օղլու թուրք» կոչուին իրենք, բայց հոգեկան հրճուանք կը զգան, որ «հայ օղլու թուրք» կամ «թուրք օղլու հայ» չեն, ինչպէս հայ որբերը։

Զպիտի մոռնանք երբեք հայ լրագրութեան եւ ազգային արժանապատուութեան դէմ կատարուած այս անարգանքը։ Ձեռք ուզեր թերթով ալ պատասխանել այս լպիրշ խօսքին։ Գործնական պատասխան մը պէտք է այս անարգանքին, ատիկա գործն է Զ. Ո. Միութեան։

Բայց հրապարակով կը հարցնենք Ռամկ. Ազատական կուսակցութեան վարիչներուն.

1— Այս թերթը ձե՞րն է։

2— Խմբագիրը, որ հայ որբերը «չորքոտանի» անուանեց անցեալներս, ու հիմա՝ «թուրք օղլու հայ», ռամկավա՞ր է։

3— Ռամկավարները կ՚ընդունի՞ն, որ Եփրատի խմբագիրը կրնայ «թուրք օղլու թուրք» ըլլալ եւ հայ որբերը՝ «հայ օղլու թուրք»։

4— Այսպիսի յայտարարութիւն մը ստորագրողը կրնա՞յ դեռ անգամ մըն ալ իրենց կուսակցութեան եւ խմբագիր՝ հայ թերթի մը։

Կ՚ուզենք հասկնալ, — պատասխանուի կամ ոչ, կը շինենք մեր կարծիքը։

Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան պատասխանէն առաջ, հայ ժողովուրդն ալ ունի իր պատասխանը։ Բայց թերեւս գնահատէ եւ իւրացնէ մեր պատասխանը, որ չուշանար։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

700,000 ՏՈԼԱՐ, 200 ԱՏՐՃԱՆԱԿ 100 ՄԱՏՆԻ ԵՒԱՅԼՆ

Մանչու աւազակները վերջերս առեւանգեցին երիտասարդ Անգլուհի մը, Տիկին Փօլի, որ գերի կը մնայ 13 օրէ ի վեր։

Աղջկան հայրը սեպտ. 19ին նամակ մը ստացաւ, որով աւազակները կը պահանջեն 700,000 չինական տոլար փրկանք, 200 ատրճանակ, 230,000 փամփուշտ, հարիւր ոսկի մատնի, 30 ոսկի ժամացոյց եւ 30 արծաթեայ ժամացոյց։ Նամակը, որ ստորագրուած է երեք աւազակներու կողմէ, կը յայտնէ թէ Տիկին Փօլի պիտի սպաննուի, եթէ փրկանքը չվճարուի մինչեւ մէկ շաբաթ։ Եթէ ճապոնական զօրք ղրկուի, տիկինը նորէն պիտի սպաննուի։

Տիկին Փօլիի հետ առեւանգուած է նաեւ Գ. Քօքրէյն, պաշտօնեայ Ասիական Քարիւղի ընկերութեան։ Աւազակները կ՚ազդարարեն թէ եթէ ընկերութիւնը իրենց հետ բանակցութեան չմտնէ մինչեւ մէկ շաբաթ, երիտասարդին ականջներէն մէկը պիտի կտրեն ու պիտի ղրկեն ընկերութեան, որպէս զի խելքը գլուխը գայ։

Տիկին Փօլիի հայրը խնդրեց որ աւազակները երկու ներկայացուցիչներ ղրկեն, բանակցելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ հասած «Ազդակ»էն (13 սեպտ.) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Կատարեալ ողբերգութիւն մը պատահած է վերջերս Քիւրտ Տաղի շրջանին մէջ, որուն զոհ գացած է Հայ մը եւ վիրաւորուած են քանի մը ուրիշներ ալ։

Ներսէս Ղուրնալեան անուն Հայ մը, Քիւրտ Տաղի Ջարկիր գիւղին մէջ ունէր օղիի գործարան մը, որուն համար, առջի շաբաթ Հալէպէն եկած էր նոր գործաւորներ տանելու։ Աշխատաւորները, իրենց վարձակալին հետ ինքնաշարժով կը մեկնին գիւղ։ Գործարանը կը պահպանուէր երեք Քիւրտերու կողմէ, որոնց երկուքը բացակայ էին դէպքին գիշերը։ Իրիկունը, մեր հայրենակիցները լաւ մը զուարճանալէ եւ կատակարանելէ ետք, կը մտնեն անկողին եւ ծերունի մը կը թողուն արթուն՝ իբրեւ պահակ։ Դեռ բոլորովին չէին քնացած, երբ երեք զինեալ Քիւրտեր ներս մտան եւ առաջին անգամ նետուեցան Սարգիս Քիւփէլեանի վրայ, որուն անկողինը ամէնէն մաքուրն ու ներկայանալին էր։ Աւազակները կը կարծեն թէ ամէնէն հարուստն է։ Դաշոյնները մերկացուցած՝ դրամ կը պահանջեն։ Խեղճ տղան, քունը դեռ վրան՝ կը թոթովէ՝ թէ ինք պարզ գործաւոր մըն է, դրամ չունի եւլն.։ Զարագործները մտիկ չեն ըներ եւ կը դաշունահարեն Սարգիսը։ Յետոյ կը նետուին ծերունիին վրայ, ու կը կրկնեն աւազակներու դասական նախադասութիւնը. — Կա՛մ քսակդ՝ կամ կեանքդ։ Ծերունին կը պատասխանէ թէ ինք աղքատ մէկն է, դրամը կը գտնուի աղային քով՝ որ ներսն է։ Քիւրտերը կը մտնեն քովի սենեակը, ուր կը գտնուէր գործարանին տէրը։ Ներսէս, նեղը մնալով, կուտայ բանալին ու այս յանդուգն յելուզակները կը յաջողին տանիլ 80 օսմ., 20 անգլ. ոսկի եւ տոպրակ մը մէճիտ դրամ։ Աւազակներուն մեկնելէն յետոյ, մերինները կը սկսին սուլել եւ բարձրաղաղակ օգնութիւն կանչել, բայց հակառակ որ գործարանին շուրջն ու խիստ մօտիկը բազմաթիւ Քիւրտեր եւ տեղացիներ կը բնակէին՝ ոչ ոք օգնութեան կը հասնի։ Յետոյ կը ստուգուի՝ թէ առաջին անգամ յարձակում կրող Սարգիս Քիւփէլեան առատ արիւնահոսութենէն ունեցած է ետք մեռած է։ Միւսներուն վէրքերն ալ բաւական ծանր են։ Սպանեալին դիակը բերուեցաւ Հալէպ։

⁂ Այսօր նորէն լուր կայ քաղաքին մէջ թէ Գապի եւ Ճարի մէջտեղերը գտնուող 3—4 ջաղացքներէն մէկը, որ կը գտնուի Հայերու ձեռքը, յարձակում է կրած քիւրտ հրոսակներէ։ Կ՚ըսուի թէ չորս Հայեր մորթուած են խժդժօրէն։

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Դէպի համարաբական թագաւորութիւն?

Իրաքի Թագաւորը մէկ շաբաթ հիւր մնալով իր եղբօրը՝ Անդր – Յորդանանի Թագաւոր Էմիր Ապտուլլահի, Երուսաղէմ այցելեց երկուշաբթի օր։ Ալէնպիի կամուրջին վրայ, Թագաւորը ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով եւ անմիջապէս այցելեց իր հօրը՝ Հիւսէյինի դամբարանը։ Յետոյ հիւր եղաւ իսլամական Գերագոյն խորհուրդին, որ լայն ընդունելութիւն մը կատարեց Իրիկունը չքեղ հացկերոյթ մը տուաւ բրիտանական մարզպանը։

«Թայմզ»ի թղթակիցը այս առթիւ կը գրէ թէ Ֆէյսալ Թագաւորին այցելութիւնը տեղի տուաւ կարգ մը անխուսափելի գրոյցներու։ Վերջին տասը օրերու ընթացքին մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէր Սուրիոյ եւ Պաղեստինի նորակազմ «Իսթիգլալ» (Անկախութիւն) կուսակցութիւնը, որուն նպատակներէն մէկն է միացեալ գործունէութիւն Իրաքի, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Անդր – Յորդանանի կողմէ, համիսլամական դրօշին տակ։ Կուսակցութիւնը կը յուսայ նաեւ, իբրեւ առաջին քայլ, ապահովել արաբական միացեալ թագաւորութեան մը հաստատումը՝ Դամասկոսով եւ Իրաքով, Ֆէյսալ Թագաւորին իշխանութեամբ։ Ջանքեր կ՚ըլլան համարաբական խորհրդաժողով մը գումարելու յառաջիկայ ձմեռ։

⁂ Հրեայ շրջիկներու խումբ մը որ ինքնաշարժով կը պտտէր Անդր – Յորդանանի մէջ, քարի բռնուեցաւ արաբ ժողովուրդին կողմէ։ Հարկ եղաւ ոստիկանական պաշտպանութեան տակ առնել խումբը։

Գերմանացիները փորձու կը ցեղան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ

Սպառազինութեանց հաւասարութեան մասին Անգլիոյ տուած պատասխանը ռումբի մը տպաւորութիւնը գործեց Գերմանիոյ մէջ։ Մասնաւորապէս կատղած է ազգայնական մամուլը եւ փրփուր կը տեղայ։

Սպայակոյտին օրկանը այնպիսի լեզու մը կը գործածէ որ մինչեւ հիմա միայն Ֆրանսայի յատկացուած էր։ Թերթը ուժգնօրէն կը ձաղկէ Անգլիոյ գրգռիչ ընթացքը, կեղծաւոր եւ սատայօգ կը կոչէ անգլիական ծանուցագիրը, եւ խենդերու թատրոնի մը կը նմանցնէ Ժընեւի ժողովը։ Կ՚առաջարկէ որ Անգլիան իր դաստիարակի տաղանդը երթայ գործադրէ կեդրոնական Ափրիկէի կամ Յաղաղականի կղզիներուն մէջ, բայց ոչ Գերմանիոյ մէջ։ Անգլիացիներն ալ պէտք է հասկնան թէ Գերմանիոյ համբերութիւնը սպառած է։

Գերմանական թերթը յետոյ բացատրելով թէ բրիտանական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՔԱՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— :-: —

Փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներու թուրք ուսուցիչները կարեւոր ժողով մը գումարեցին Հալէպի մէջ։

Օտար եւ փոքրամասնութեանց թուրք ուսուցիչները մասնաւորաբար այն գանգատը ունին թէ ասոր տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեն ու ապահով դիրքի մը մէջ չեն գտնուիր, թէ տեւական պաշտօնի եւ թէ ամսաթոշակի յաւելման տեսակէտով։ Դիմում պիտի կատարուի կրթական գործավարութեան, որպէս զի պետական վարժարաններու ուսուցիչներու նման իրենց ալ պաշտօններուն ապահով, տարիէ բարձրացումը ապահովուի, ու այս կերպով ամէն տարբերութիւն ալ վերցուի միայն վտանգին ենթակայ չըլլան։

⁂ Կրթական գործավար Լատա պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է այս մասին.

— «Գործավարութիւնը սկզբունքով կ՚ընդունի որ պետական դպրոցներու ուսուցիչներուն մասին գործադրուած կանոնագրութիւնը առանց բացառութեան լ օգտուի ըլլայ նաեւ ոչ պետական վարժարաններու ուսուցիչներուն համար։ Շատ բնական բան մըն է անշուշտ որ կանոնագրութիւնը պիտի գործադրուի օտար եւ փոքրամասնութեանց այն ուսուցիչներուն համար որոնք պահանջուած պայմանները չեն լրացներ։ Այս դրութիւնը հինէն ի վեր կը շարունակուէր եւ դարձեալ պիտի շարունակուի։

«Պոլիս գտնուած միջոցիս օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններով պիտի զբաղիմ ու պիտի քննեմ թէ կրթական ծրագիրն ու եղանակները այս դպրոցներուն մէջ կը գործադրուի՞ն թէ ոչ։ Նախկայիս օտար վարժարաններուն մէջ 4—5 հազար թուրք տղաք կան։ Չենք կրնար անհոգ դիտել թէ այսչափ տղաքը ի՞նչ մշակոյթի համաձայն կը մեծնան։ Մեծ ուշադրութիւն պիտի ընենք որ պետական եւ օտար դպրոցներու մէջ գտնուող թուրք տղաքը ազգային մշակոյթի տեսակէտով տարբերութիւն չունենան։

«Այս առթիւ, օտար դպրոցներու ուսուցման եւ կրթութեան եղանակներն ալ պիտի քննեմ»։

Կանեմի սկսաւ ծոմը

:-:

Երկուշաբթի օր Հնդիկ պատուիրակութիւն մը այցելեց Կանտիի բանտը, բանակցելու համար։ Երեք ժամ տեւեց տեսակցութիւնը (Կանտի չի խօսիր երկուշաբթի օրերը եւ գրաւոր կը պատասխանէ)։ Հակառակ եղած յորդորներուն, «անհնազանդութեան» պայքարին ներսը յայտարարեց թէ վճռած է ծոմապահութիւնը սկսիլ վաղն իսկ (երէկ), եւ շարունակել, մինչեւ որ ընդունին իր պահանջները։

Կանտիի տղան ալ Հնդկաստան վերադարձաւ, ընկերակցելու համար հօրը, ծոմապահութեան շրջանին։

Հնդիկ յեղափոխականը ծոմապահութեան կը պատրաստուի 15 օրէ ի վեր։ Արդէն գեղչած է իր ամենօրեայ ուտելիքը եւ դադրեցուցած՝ ֆիզիքական մարզանքները։ Յառաջիկայ հոկտեմբերին 63 տարեկան պիտի ըլլայ։

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Սուրիոյ «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ.—

Պուրճ Համուտի մէջ Հայերը մեծ թիւով խառնակութ մը ունեցան։ Կառավարութիւնը կասկածելով որ անոնց մէջ կը գտնուին համայնավարներ եւ կը պատրաստուի նոր դաւադրութիւն մը, ձերբակալումներ կը ղրկէ, որոնք կը յարձակին եւ կը ձերբակալեն Արթին Զոլեան, Արթին Համասեան, Գէորգ Սարաֆեան, Միսաք Գըլըճեան, Պօղոս Վէրտօնեան անուն համայնավարները։ Անոնք բոլորովին գաղտնի կը պահեն ժողովի նպատակն ու օրակարգը։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՄԻՇՏ ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԵՒ ԶՐԿՈՒԱԾ

Նոր չէ որ կ'ուզենք շօշափել այս ցաւոտ, բայց միեւնոյն ատեն չափազանց կենսական հարցը։

Տարիներէ ի վեր արձանագրելով Խ. Հայաստանի մէջ կատարուած շինարարական ձեռնարկները — մեծ ըլլան անոնք թէ փոքր — չենք անտեսեր ոչ միայն լաւը, այլ եւ գէշ կողմերը, որոնք ամէն պարագայի մէջ կրնային անհետանալ, եթէ միայն մեր արդի ղեկավարութիւնը կարողի եղանակով կարենար արժեցնել իր կոչումն ու գերը։

Քաղաքական հարցերու նման, տնտեսական խնդիրներու մէջ ալ, Հայաստանի իշխանութիւնը միշտ եղեր է խնդրարկու, աղերսող, բայց երբեք պահանջող, ինչպէս իր դրացիները, Վրացին եւ Ազէրին։

Խորհրդային Սահմանադրութեամբ Միութեան անդամներուն վերապահուած հաւասարութեան սկզբունքը — որով յաճախ կը գինովնան «Հայաստանեան» քաղաքագէտները — փաստօրէն ձեռած բովանդակութիւն ունի գոնէ մեր երկրին համար։ Հայաստանը այդ սկզբունքով Միութենականութեան աւելի՜ քանդէտք էր, մինչդեռ կը դառնայ անզօր, երբ հարցը կը վերաբերի իր պահանջներու եւ իրաւունքներու ձայնին։

Այս իրողութիւնը յատկապէս իր գոյութիւնը կը շեշտէ մեր երկրի շինարարական ձեռնարկներու ընթացքին։ Մէկէ աւելի անգամներ, թուելով բազմաթիւ փաստեր այս ուղղութեամբ, մատնանշեր ենք նոյնպէս որ մեր շինարարութիւնը չի կրնար իր արժանի զարգացման աստիճանին հասնիլ այդ պայմաններուն մէջ։

Երկու տարիէ ի վեր Հայաստանի դրեթէ բոլոր ձեռնարկներուն մէջ — իրենց իսկ խոստովանութեամբ — նախատեսուած ծրագրերու յարաճուն թերակատարումը կարելի չէ բացատրել։

Մէկը միւսի ետեւէն բազմացող թերակատար եւ կամ ժամանակին չիրականացած ձեռնարկներու պատճառներու քննութիւնը միշտ ալ կարեւոր տեղ է վերապահած Մոսկուայի եւ միւս կեդրոններու անբարեացակամ, յաճախ թշնամական վերաբերմունքէն։ Մաշոր եւ համամիութենական ձեռնարկները՝ ինչպէս Ձորագէսը, ցիմենդշինը չեն աւարտեր իրենց կառուցման աշխատանքները, միայն եւ միայն անոր համար, որ ժամանակին կեդրոնէն չեն ստացուիր հարկ եղած ամբողջական նիւթերը։

Նախատեսուած կարեւոր ձեռնարկներ՝ Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղին, Սեւանի օգտագործման ծրագիրը, շաքարի եւ ուրիշ կարեւոր գործարանները, ինչպէս նաեւ հանքային հետախուզական աշխատանքները կը մնան թուղթի վրայ, յաճախ ալ պատռուած ու ջնջուած։

Վրաստանն ու Ազրբէջանը բացէ ի բաց ո՛չ մէկ ճիգ կը խնայեն տեւականացնելու Հայաստանի հանդէպ այս խորթական վերաբերմունքը։ Անոնք շնորհիւ իրենց ազդեցութիւններուն եւ ամուր կապերուն, կրցեր են ի նպաստ Հայաստանի եղած ձեռնարկներու մէկ կարեւոր մասը տեղափոխել տալ իրենց երկիրները. անտեսելով գործնական անյարմարութիւններու հետ նաեւ համամիութենական ընդհանուր շահերը։

Եւ ինչ որ վրդովեցուցիչ է, Հայաստանը նման առիթներով չի կրնար իր ձայնը լսելի իսկ դարձնել։ Ան անմիջապէս կը դատապարտուի «ազգայնական նեղ հաշիւներով» եւ «Լենինեան գծի խեղաթիւրման» մեղադրանքներով։ Մինչդեռ, եթէ պէտք ըլլայ մեղադրել այս ուղղութեամբ Անդրկովկասեան Միութեան բաղկացուցիչ տարրերը, անտարակոյս առաջին տեղը պիտի տրուի Վրաստանին ու Ազրբէջանին։ Իսկ Հայաստա՞նը — կարելի է մեղադրել ամէն մեղքի մէջ, բայց երբեք «ազգայնական նեղ հաշիւներու» նման մահացու ? մեղադրանքով

Եւ արդէն ճշդուած չէ՞, որ յանցաւորը շատ աւելի բարձրաձայն կը դատապարտէ զիմացինը, անոր վերագրելով յանցանքներ, որոնք յանցաւորէն աւելի իր իսկ նախասիրած արարքներն են։

Հայաստանի ղեկավարութիւնը իր որդեգրած ուղղութեամբ, դժբախտաբար աւելի քան կը նպաստէ այս կացութեան տեւականացմանը։ Ան ինչպէս միշտ, կ'ուզէ երկրի արդիւնաբերութեան, շինարարութեան մէջ յառաջ եկած թերիները բացատրել ներքին եւ տեղական պատճառներով։

«Անպլանութիւն», «անտնտեսվարութիւն», «թափթփուածութիւն», «օպորտունիզմ», հաշուառականութիւնը» տեւական պատճառներն են բոլոր թերիներուն։ Իսկ աւելի վըստանգաւորը այս բոլորին,- ըստ Հայաստանի շուրջը հերոսներուն, «դասակարգային թշնամին է», դաշնակ թափթփուկները, որոնք կը պայքարին եղեր Հայաստանի արդիւնաբերութեան թուլացման համար։

Այս հիւանդագին միտքերը բնականաբար չեն կրնար բուժել բուն վէրքը։ Հակառակ իրենց յիշած արգելքներու դէմ եղած «յաղթանակներուն», շինարարութեան եւ արդիւնաբերութեան թերիները կը մնան անդարմանալի։ Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն այս ուղղութեամբ, ո՛չ մէկ նշան, որ գէթ յոյս ներշնչէ թէ կը փոխուին Հայաստանի տնտեսական զարգացման այս պատճառները։

Ընդհակառակն, մեզի կը թուի թէ արգելքները միշտ ալ կրնան աւելի ծանրանալ, մինչեւ այն ատեն, որ Հայաստանը ստիպուած ըլլայ սահմանափակուիլ իր ունեցած ձեռնարկները պահելու ծանր մտահոգութեամբ։

Եթէ այս կացութիւնը արդիւնքն է գլխաւորաբար Հայաստանի դրացիներու գէշ վերաբերմունքին, եւ ատոնց ազդեցութեան տակ Մոսկուայի ալ անտարբերութեան, կրկնենք, որ հաւասարապէս մեղաւոր են բուն հայ վարիչները։

Մարդիկ Հայաստանի մէջ իշխանութեան բաղկութոռին կառչած, մեզ կը նկատեն ընդդծել երկրի առանձնայատուկ պայմաններն ու պահանջները։ Անոնք երբեք ճիգ չըրին Հայաստանի պահանջներուն կարեւոր տեղ մը ապահովել ընդհանուր Միութենական եւ Անդրկովկասեան տնտեսական ձեռնարկներու մէջ։ Ու ընդհակառակն, իրենց կաշիէն դուրս ելան Հայաստանը օգտագործելու, համաձայն Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի պահանջներուն։ Տուին անոնց հում նիւթեր, տուին պղինձ ու բամպակ, զրկելով մեր երկրի ժողովուրդը, բայց չկըցան ստանալ մեր երկրի գործարաններու համար անհրաժեշտ նիւթեր։

Եթէ այս բոլոր եղելութիւնները տարիներէ ի վեր կուտակուած փաստերէն է որ կուգան մեզի, անգամ մը եւս պարզելով մերկ իրականութիւնը, կայ աւելի վրդովիչ իրողութիւն մըն ալ։

Գ. Խանջեան Օգոստոս 23ի խորհրդային Հայաստանի մէջ պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը կը հաղորդէ թէ «Աւարտուած է ցիմենդի գործարանի կառուցումը Դաւալուում։ Այս գործարանի կարեւորութեան մասին շատ է գրուած եւ խօսուած։ Տարի մը առաջ աւարտելու սահմանուած, հիմա է որ կը լրանայ։ Բայց առիկա բաւ չէ թէ գործարանը իսկոյն կրնայ օգտագործուիլ. դեռ պակասներ ալ կան։ Տարուան վերջին եռամսեակին գործարանը օգտագործելու համար էգլխաւոր խոչընդոտն է կաթսներու բացակայութիւնը, որոնց համար անհրաժեշտ է 80-90 տոն պղինձ»։

Հայաստանի մէջ պղինձի պակասն է ուրեմն գլխաւոր արգելքը այսքան կարեւոր ձեռնարկի մը օգտագործման։ Մինչդեռ նոյն Հայաստանը առատութեամբ պղինձ է որ կը մատակարարէ ռուսական զանազան գործարաններուն։

Ո՛չ ոք թող զարմանայ, երբ յայտնենք թէ Զանգեզուրի եւ Ալլահվէրդիի պղնձէն Հայաստանը իրաւունք չունի օգտուելու նոյնիսկ այն գործարաններու համար, որոնք կը պատկանին ընդհանուր Միութեան։

Բայց որպէսզի Հայաստանի մեր «պատուարժան» վարիչները չնեղուին այս անախորժ եւ վրդովիչ իրականութենէն, Գ. Խանջեան կոչ կ'ընէ մեր պղնձարդիւնաբերական աշխատաւորութեան եւ վարիչներուն, գերակատարել վերջին եռամսեակի ծրագիրը, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ ապահովել 80 թօն պղինձ։

— «Եանը արդիւնաբերութեան ժողկոմատի Հայաստանի լիազօրը դժուարութիւնները յաղթահարելու եւ ցիմենդի գործարանի գործարկումը ապահովելու համար, ԽՍՀՄի ծանր արդիւնաբերութեան ժողկոմատի հետ պայմանաւորուել է, որ ի հաշիւ Ալլահվէրդու եւ Ղափանի պղնձաձուլարաններու ընթացիկ տարուայ «Յրդ եռամսեակի պլանի գերակատարման, 80-90 թօն պղինձ օգտագործուի Դաւալիի ցիմենդի գործարանի համար կաթսներ պատրաստելու նպատակով»

Ուրեմն Հայաստանի պղինձը կրնայ օգտագործուիլ Հայաստանի մէջ այն ատեն միայն, եթէ Մոսկուայի կողմէն սահմանուած քանակէն աւելի արտադրուի։ Իսկ որովհետեւ առ հասարակ երբեք պղինձի «պլաններ» լրիւ չեն կատարուած, կը նշանակէ թէ ցիմենդի գործարանի համար անհնար է օգտագործել արտադրած պղնձէն մաս մը։

Հարկ կա՞յ վերլուծելու այս այլանդակութիւնը, որու նման դժուար է տեսնել դրամատիրական պետութեանց ենթակայ երկիրներուն մէջ իսկ։

Ս. ԹԱԹՈՖԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՊԵՐԼԻՆ, 15 սեպտ. — Գերմանիոյ ներքին կեանքը ժամանակէ մը ի վեր կատարեալ թնճուկ մը կը ներկայացնէ։ Իսկապէս, 1930 սեպտեմբերէն կը սկսի իրերու այդ վիճակը այս երկրին մէջ։ Երբ, մէկէն ի մէկ, Հիթլերեանները եւ կամ ազգային — ընկերվարականները («նացիներ») տասնապատկեցին իրենց աթոռներուն թիւը Ռայխսդակէն ներս։

Փաստօրէն, վերջինս այդ օրերէն սկսած ալ դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ։ Պրիւնինկ շուրջ երկու տարի կառավարեց երկիրը առանց խորհրդարանի, յենլով հանրապետութեան նախագահին վստահութեան վրայ միայն։ Եւ երբ վերջինս օրին մէկը այլ եւս մերժուեցաւ իրեն — Հինտէնպուրկ վերընտրուած էր արդէն, — Պրիւնինկ հարկադրուած զգաց ինքզինքը՝ վարչապետի աթոռը Փափէնի դիջելու։

Ինչպէս Պրիւնինկ, Փափէն եւս կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութեան ղեկավար անդամներէն էր, միայն թէ՝ անոր աջակողմեան շարքերէն։ Կուսակցութիւնը զայն հեռացած յայտարարեց անմիջապէս կազմակերպութենէն, իր հակակարգապահական ընթացքին համար։

Փափէն չուշացաւ կազմեց իր դահլիճը, բաղկացած «Պարոններու ակումբին» (Herrenklub) մօտ դէմքերէ, որոնց մէկն ալ ինք է։ Արդէն իսկ, Պրիւնինկի հանրապետական դահլիճին բուն իսկ գործն էր բէժիմին փոփոխութիւնը։ Ինչպէս իր անդամներու կողմով, այնպէս եւ իբրեւ քաղաքական կեդրոն մը՝ «Պարոններու ակումբը» ծանօթ է իր օրինապահական ուղղութեամբ։ Հին, աւանդական Պրուսիան էր որ, կեանքի կը կոչուէր։ Անկիւնադարձ մը, յետադարձ եւ արմատական Գերմանիոյ պատմութեան մէջ։

Ու Փափէնի առաջին գործերէն մէկն եղաւ՝ լուծել 1930ին ընտրուած Ռայխստակը, յուլիս վերջի համար նոր ընտրութիւններ նշանակելով։ Այդ պայմանաւ արդէն համաձայնած էր Հիթլեր՝ «հանդուրժել» Փափէնի կառավարութեան։ Պայմաններէն մէկն ալ այն էր, որ Փափէն վերջ տայ Պրուսիոյ հանրապետական կառավարութեան, որուն գլուխը կեցած էին, տասը տարիէ ի վեր, ռոցիալ - դեմոկրատ պարագլուխներ, Պրաուն ու Սէվերինկ։ Այդ եւս տեղի ունեցաւ, քանի մը ժամուան մէջ։ Կատարուածը պարզապէս պետական հարուած մըն էր։ Ու այդ առիթով հանրապետականները եւ ընկերվարականները գոհացան բողոքի պարզ յայտարարութեամբ մը միայն։ Տուն ճամբուած նախարարներուն փոխարէն՝ Փափէն — իբրեւ «Պետական լիազօր» — իր ձեռքն առաւ Պրուսիոյ ղեկը եւս, իրեն փոխանորդ նշանակելով քանի մը համամիտ նախարարներ։ Հեռացուեցան նաեւ շարք մը բարձր պաշտօնեաներ — նահանգապետներ, ոստիկանապետներ, եւն.։ Կարճ, մէկ — երկու օրուան ընթացքին Պրուսիա եւս, գերման հանրապետութեան «միջնաբերդը» անձնուեցաւ դուրսէն ու գրաւուեցաւ հակառակորդ ուժերու կողմէ։ Այդ ամէնը կատարուեցաւ՝ Փափէն — Հիթլեր սրտագին համաձայնութեամբ մը։

Ռայխսթակի ընտրութիւնները զարմեալ մեծ յաղթանակ մը բերին Հիթլերեաններուն.

Իրենց երեսփոխաններուն թիւը 107էն 230ի բարձրացաւ (1930էն առաջ՝ 27 էր)։ Փոշիացան քաղքենի բոլոր կուսակցութիւնները, բաց ի կեդրոնէն։ Ընկերվարականները եւս կորուստներ ունեցան։ Համայնավարները, ընդհակառակն, շահեցան։

Այսպէս չամ այնպէս, հանրապետական եւ կամ վայմարեան կոչուած կուսակցութիւնները (սոց. — դեմ., կեդր. — դեմոկ.) կորսնցուցին իրենց նախկին մեծամասնութիւնը Ռայխստակին մէջ։ Առով իսկ, Փափէն մասամբ հասած էր իր նպատակին։ Ան վստահ էր որ, առ հասարակ մեծամասնութիւն մը կարելի չպիտի ըլլայ կազմել այլ եւս։ Ու Փափէն Հիթլերի եւ իր կուսակիցներուն առաջարկեց քանի մը նախարարական աթոռներ բուն պետութեան մէջ, վարչապետութիւնը եւ ուրիշ միւս նախարարութիւնները եւս Պրուսիոյ մէջ՝ իրենց տրամադրելով։ Հինտէնպուրկ անձամբ բանակցութիւններ կատարեց Հիթլերի հետ։ Եւ սակայն, վերջինս բացէ ի բաց մերժեց խառն դահլիճի գաղափարը եւ պահանջեց ամբողջ իշխանութիւնը իրեն յանձնել։ Հինտէնպուրկ կտրուկ կերպով մերժեց այդ յաւակնութիւնը, տեղի՛ վրայ։

Այդ օրուընէ ալ սկսաւ Հիթլերի կատաղի պայքարը Փափէնի եւ իր դահլիճին դէմ։ Վերջինս նոյեմբեր խորհրդարանին մէջ հազիւ 42 ձայն ունէր իր կողմը։ Թէեւ տարբեր պատճառներով, մնացեալ բոլոր խմբակցութիւնները եւս դէմ էին Փափէնի։

Ու ծայր տուին բանակցութիւններ կեդրոնի եւ «նացիներու» միջեւ, միանալու խառն դահլիճ մը կազմելու առաջարկութեամբ։ Երկուքը միասին՝ մեծամասնութիւն մը ունէին Ռայխստակին մէջ։ Հատուածակ անկարելիութիւնը Փափէնի համար մատնուած էր կատաղի հակառակորդներ։ Հարկաւ, ոչ անկեղծօրէն ու համոզուած, այլ պարզապէս իբրեւ կուսակցական — գործնական խաղ մը։ Նացիներու յաւէտ միտքն էր՝ անգամ մը տիրական դիրք գրաւելով իշխանութեան մէջ՝ ամբողջապէս սեփականացնել վերջինս, իսկ կաթոլիկները յոյս ունէին՝ այդ եղանակով «չէզոքացնել» Հիթլերեանները, կտրել անոնց «հակասահմանադրական եղջիւրները», առանց սակայն իշխանութեան վարժեցնելով զանոնք։

Քնացած չէր, սակայն, նաեւ Փափէն — Շլայխէր կառավարութիւնը։ Ձէ՞ որ վարչապետը չարաթներ առաջ յայտարարած էր հրապարակաւ, թէ ինք որոշած է դեռ տարիներ շարունակ իր ձեռքը պահել երկրին ղեկը։ Եւ երբ Ռայխստակը գումարուեցաւ ու Փափէն տեսաւ որ կեդրոն — Նացի համաձայնութիւնն ալ մօտ է արդէն իրականացման, Հինտէնպուրկէն առաւ Ռայխստակը լուծելուն հրամանագիրը ու զայն գրպանը դրած՝ խորհրդարանին ներկայացաւ։

Այդ գլուխը հարկաւ գլխապետ կեօրինկ, Ռայխստակին նորընտիր «Նացի» նախագահը։ Այդ օրուան օրակարգին մէջ գրուած էր մէկ կէտ մը միայն — կառավարութեան ղեկոյցը եւ անոր քննութիւնը։ Եւ սակայն, մէկէն ի մէկ՝ Համայնավարներուն առաջարկով՝ կը փոխուի օրակարգը ու առաջին հերթին՝ կ'առաջարկուի քուէարկել անվստահութեան բանաձեւ Փափէնի դահլիճին դէմ։

Կէս ժամ դադար մը եղաւ, կը վերսկսի նիստը։ Երբ կեօրինկ քուէարկութեան կ'ուզէ դնել, այդ բոպէին Փափէն, օգտուելով իր սահմանադրական իրաւունքէն, խօսելու համար ձայն կ'ուզէ խորհրդարանի նախագահէն։ Վերջինս չտեսնել կը ձեւացնէ։ Նոյնը նաեւ՝ երկրորդ անգամ։ Այն ատեն, Փափէն կեօրինկ առջեւ կը դնէ «կարմիր թղթապանակը», որ — աւանդաբար — նշան թէ՝ Ռայխստակի լուծման հրամանագիրը կը պարունակէ իր մէջ։ Արդ լուծուած խորհրդարանը իրաւունք չունի արդէն՝ որ եւ է քուէարկութիւն կատարելու։ Եւ սակայն, կեօրինկ «կարմիր թղթապանակը» չտեսնել կը ձեւացնէ։

Փափէն եւ իր նախարարները կը թողուն Ռայխստակին սրահը եւ կը հեռանան. կեօրինկ սակայն կը շարունակէ քուէները։ Ու կը պարզուի որ, համայնավարներուն առաջարկած անվստահութեան բանաձեւը գրեթէ ամբողջ Ռայխստակին — բայց արդէն լուծուած — հաւանութիւնը գտած է, բացառութեամբ 42 ձայնի։ Ու կը սկսի նոր վէճ մը — Ռայխստակը աւելի շուտ լուծուած է (հետեւաբար եւ՝ ասօրէն), թէ՞ Փափէնի դահլիճը աւելի շուտ արժանացած է անվստահութեան քուէի (հետեւաբար եւ՝ արդէն տապալած)։ Կեօրինկ կը բողոքէ Հինտէնպուրկի առջեւ վերջինս իրաւունք կուտայ Փափէնի։

Եւ սակայն, վէճը դեռ վերջացած չէ։ Ռայխստակի «մերահսկիչ յանձնաժողովը», որ սահմանադրութեամբ կը շարունակէ իր գոյութիւնը մինչեւ նոր ընտրութիւնները, այժմ քննութեան յանձնաժողովի մը դերը ստանձնած է եւ կ'ամբաստանէ Փափէնը, թէ ոտքի տակ առած է Սահմանադրութիւնը։ Փափէն կը մերժէ հակառակը. Այդ իմաստով ալ, ան անթելի միջնորդ ճառ մը արտասանեց՝ ուղղուած գերման ժողովուրդին։ «Նացիներու» թերթերը շաբթէ ատած՝ կը գրեն ու կը գրեն Փափէնի եւ «Պարոններու» յեղաշրջութեան դէմ։ Հիմակուհիմա «նացիները» ազատ են թողեր իրենց ամէնէն առելի կուսակցութեանց ամենէն... Որով՝ առտնի մը համար «Երբարդ խնդրոյ» կողմը ընկերվարականները եւ միւսներն են այժմ, ասոնելով թէ ինչպէս երէկուան մարտերմ բարեկամները իրարու մէջ կ'ուտեն։ Եթէ սրտեղուած կացութեան մէջ որ եւ է դեր մը ունի նաեւ յիշեալներու «մաքթիբէր», դեռ չէ մատնուած, մինոյն դէպս.

Պարզ բան է վէճը թէ Ռայխստակը աւելի շուտ լուծուած համարելու է, թէ Փափէնի դահլիճը տապալած։ Օրէնսդրական — սահմանադրական խնդիր։ Ընկերվարականները եւ կաթոլիկները կը խոստովանին այժմ թէ անվստահութեան բանաձեւին քուէարկութիւնը իսկապէս որ սխալ մը էր։ Ուշացած խոստովանութիւն մը։ Բայց դարձեալ՝ ապարդիւն։ Ինդիր նութիւնը մէկ — երկու բայէի սեւութեան մէջ չէ, հարկաւ։ Իրողութիւնն այն է, որ հաւասար չափով Վայմարեան Սահմանադրութեան դէմ են ե՛ւ լուծուած Ռայխստակին անկնախնդ կուսակցութիւնը — Հիթլեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (7)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

«Բացատրել թէ՝ այդ թուղթով ուսումնասիրութիւն մը կը պատրաստէի յետամնաց ժողովուրդներու բարքերուն եւ սովորութիւններուն վրայ, քանի որ դիւթանքը կը նկատուի նախապաշարումի ամենահասարակ sujet-ներէն մին։ Etudeովս կ'ուզէի ցոյց տալ թէ ինչպէս վհուկները երկար դարեր շահագործած են անուս ամբոխները, թէ ինչպէս իրենց աճարկու թաթին տակ պահած են աղքատ եւ հլու անհատականութիւններ, մինչդեռ բաւական էր իրողութեան, գիտական ճշմարտութեան ակնոցներով նայիլ կորովաբիր քօղազերծ ընելու համար սուտն ու կեղծիքը։ Եւ ես ապահով եմ թէ երկու սերունդները պիտի ըմբռնեն ամէն բան ու պիտի հաշտուին շուտով, երբ որ իրենց բացատրուի թէ զայնը ինչումն է»։

Գավաւքճեան ըսաւ.

— Ճի՛շդ է։

Եւ մինչ ուսուցիչը դուրս կ'ելլէր սենեակէն, օրիորդը շարադրութեամբ սուլեց՝ ակռաները սեղմած.

— Լկտի.

Իսկ քահանան ըսաւ՝ մտածկոտ եղանակով մը.

— Աս տղան բա՛ն մը ըսել ուզեց...

5

Վարժուհին ի գուր ծանօթամայրին դուռը բախեց։ Կրկնակ հարուածներ մնացին անպատասխանի։ Այն ատեն խորհելով որ դուցէ կինը եւեւի կողմը կ'ըլլայ, պարտէզին շրջանը ըրաւ եւ սախտակորմը ծեծեց կուափով։ Իրաւամբ Ալէմտաղցին պարտէզին միւս ծայրն էր։ Ծարխած դուռը բանալով ներս առաւ օրիորդ Լիւսին։

Նախ՝ սովորական խօսքեր։ Օդ, առողջութիւն, երկար ատեն է իրար չէինք տեսած։ Օրիորդ Լիւսին փոքրիկ պտոյտ մը ըրաւ ածուներուն մէջ եւ ջերմապէս շնորհաւորեց կինը իր հաջողուցած բերքերուն համար։ Ի՜նչ երկար եգիպտացորեններ,, ի՜նչ կոկիկ սոխաններ, ախ ի՜նչ ազուոր բուսեր են աս պրասները...

— Մենք սառը սոխ կ'ըսենք, ըսաւ Ալէմտաղցին։

Այն ատեն օրիորդը հասաւ իր առաջելութեան բուն շարժառիթին՝ ըսելով թէ փողոցէն գտնուած թղթապանակը իրեն կը պատկանէր։ Թէ նոյն առաւօտ իսկ լսած էր անոր պատճառած անախորժ դէպքերը որոնք...

— Հէ՞, քո՞ւկդ է մի...

Այս աղաղակը որ վիրենք անակնկալի բերաւ, բարձրացած էր տախտակորմին միւս կողմէն։ Որոշ է թէ Սրապիոն աղա մէկուն այցելութիւնը լսելով, ականջը փակցուցած էր տախտակի մէկ ծակին՝ եւ լսած խօսակցութիւնը։ Առանց այլեւայլի մարդուկը իր պարտէզին դուռը բանալով եկաւ միացաւ երկու կիներուն, թաւիշէ գդակը եւեւ նետած՝ եւ կնճիռներ ճակտին։ Օրիորդ Լիւսին խիստ գոհ էր։ Կ'ըսէր.

— Խիստ գոհ եմ. այսպէս աւելի լաւ եղաւ։ Ես ալ կը փափաքէի ձեր երկուքին միաժամանակ խօսիլ, բայց չէի գիտեր ինչպէս պատրաստել այս կարգի ժամադրութիւն մը։ Շատ լաւ եղաւ։ Սրապիոն էֆէնտի, քիչ մը առաջ Տիկին Շուշանին կ'ըսէի թէ փողոցէն քու գտած թղթապանակդ իմս է։ Անշուշտ ձեզ չեմ մեղադրեր ինծ վերադարձուցած չըլլալնուդ համար։ Օ՜հ, ո՛չ. ինչպէ՞ս կրնայիք այդ բանը ընել՝ երբ որ մէջը անուն չկայ։ Արդէն այդ խնդիրը երկրորդական կարեւորութիւն ունի այժմ։ Գլխաւոր հարցը այն թուղթն է որուն վրայ գըրած էի դիւթանքի, այսինքն պիւյիւի շուրջ տեղեկութիւններ։ Լսեցի թէ ձեր երկուքին միջեւ... — Արդ՝ հաւատացէք իմ խօսքիս, ատոնք բոլորովին անզօր եւ անարժէք բաներ են։ Որ եւ է կերպով ազդեցութիւն չեն կրնար ունենալ. կեղծի՛ք է, բոլորը կեղծի՛ք է։ Մենք պիւյիւին կը մօտենանք իբրեւ պարզ բանաստեղծական նիւթ, իբրեւ պարզ պատմական տեսակ։ Իբրեւ պարզ մեռեալ սառ։ Ես այդ նօթերով գիտական ուսումնասիրութիւն մը... վհուկներ երկար դարեր... անուս ամբոխներ... աղքատ եւ կամակոր անհատականութիւններ... քօղազերծ... կորովաբիր։

Աղջոր ճանապարհ մտիկ կ'ընէր այս ճառը քիթը բերանը թթուեցուցած, կռծիծը դուրս ցցած եւ առանց բառ մը ըսելու։ Բայց կարծէք ներքնապէս խաղաղած էր ստացած տեղեկութիւններէն, եւ աղջկան համոզիչ տրամաբանական բացատրութիւններէն։ Միայն թէ Սրապիոն աղա բերանը բացաւ.

— Ուսումնասիրելիք բան չմնաց տէ՞ սանկ պալըքճի բաներո՞վ ատեն կ'անցնես կոր։

Նիհար եւ տգեղ օրիորդը իր ունեւոր ակնոցները շտկեց եւ ըսաւ թէ նիւթերը գիտութեան առջեւ միշտ հաւասար են, եւ թէ եթէ նախապատուութիւն տալ պէտք ըլլայ, պէտք է երթալ մանաւանդ ընկերութեան մնաս հասցնող նիւթերու։

— Աս ամէնը աղէկ, ըսաւ մարդուկը։ Գէշ աղէկ կլլեցինք. բայց դուն չե՞ս գիտեր կոր քի պիւյիւին հետ շախտ չըլլուիր։ Հի՛չ շախտ չըլլուիր...

— Բայց ներողութիւն, Սրապիոն էֆէնտի, ես կատակ ըրած չունիմ, ընդհակառակն՝ ուսումնասիրութիւնս շատ լուրջ ձեռնարկ է...

— Ի՞նչ կ'ըսես կոր քա, ըսաւ միւսը ձայնը բարձրացնելով։ Ես քեզի նո՞ր պիտի ճանչնամ. Ճեմարանի փիւթիւն ուսուցիչներուն հետ միասին ըմնութիւն կ'ընես կոր...

— ... Սրապիոն աղա՛։

— ... Եւ մէկը քիթը չի փախեր կոր տէյլի պիւյիւ կ'ընես կոր. անանկ չէ խըռոփ սառ՛վ կ'ատնես կոր ճանկերէն։ Թի՛ւհ չամչյած. հէմ երես ունիս տէ ատոր ուսումնասիրութիւն կ'ըսես...

— Երբեք չեմ թոյլատրեր որ ինծի պէս ճակտին քրտինքով հացը շահող աղջկան մը... Սրապիոն աղա՛ ...

— Մենք ալ չենք թոյլատրեր որ քու բերան քալեցնել տաս մեր երկուսներուն մէջ։ Մենք ալ աչքափ տարմաւոր դրացիներ ենք, տանիս օր մը օրանս իրարու խառնակսի բռած շունէիը։ Քու կին անիծուած թուղթդ մէջ ըլլալու, երկուքս ալ ալ վիճակին պատ սանք։ Ա՛ս կ'ուզէիր հա՞. քաջ նայի դուն մենէ ի՞նչ առնելիք ունէիր

— Բայց ձեր ըրածը պարզ նպրութի՜ւն մըն է։ Որ եւ է գէշութիւն չի կրնար résulter ըլլալ...

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Կ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԴԵՐԸ (ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹՈՎ)

— :-: —

Ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ գրելու Սելանիկի կրթական արկերու մասին, անկարելի է մասնաւորապէս չծանրանալ Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան կրթական եւ բարեսիրական հաստատութեան վրայ, որ խուճապի շրջաններուն իսկ կազմուած նախախնամական դեր կատարած է, իր ծոցին մէջ ամփոփելով բունուիր գաղթականներու ուսումնատենչ մանուկները։

Մասնաւորապէս ինը տարի առաջ, երբ Փոքր-Ասիոյ հայութիւնը խուճապահար խոյս կուտար քէմալական հրոսակներու առջեւէն, Սելանիկն ալ ունեցաւ քսան հազարէ աւելի փախստականներու թիւ մը։ Մեծ մասը անպատսպար՝ խռնուած էին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ։

Այս դրամատիկ տեսարանին առջեւ, հանգուցեալ Կարապետ Ղազարեան, որ հինէն ի վեր Կիւլպէնկեան բարերարներու անմերապահ վստահութիւնը կը վայելէր, կը յաջողի անոնց, — մասնաւորապէս ողբացեալ Գառնիկ Կիւլպէնկեանի — ուշադրութիւնը այս կողմ հրաւիրել։ Եւ այդ օրերու ամիջական կարօտութեանց դարմանումի համար Կիւլպէնկեան Տան մեծագումար աջակցութիւնը առատօրէն զատ, հիմը կը դրուի այս բարեսիրական հաստատութեան։

Հաստատութիւնը Կիւլլապի – Կիւլպէնկեանի անունով կոչած են իր հաստատողները, որ անոր կոտակած հիմնադրամին մէկ մասովը կը մատակարարեն բոլոր պէտքերը ու կարօտութիւնները։

Այս գեղեցիկ գործը խոնարհ սկզբնաւորութենէ մը վերջ հասած է այսօրուան բարգաւաճ վիճակին, շնորհիւ հետզհետէ եղած լիառատ զոհողութեանց։

Տարակոյս չկայ որ Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան հաստատութեան երկսեռ սաները առաւելապէս անհայր եւ կարօտ զաւակներէ կը բաղկանան, որոնց մեծ մասին կը տրուին ցերեկուան ճաշ, դրենական պիտոյք, կօշիկ եւ զգեստ։ Տարեշրջանի ընթացքին, հակառակ դէպի երկիր ներգաղթող զոյգ կարաւաններուն, վարժարանի աշակերտութեան թիւը զգալի փոփոխութիւն մը չէ կրած, եւ մեկնողներու թիւէն — 53 — կրկնապատիկ դիմումներ կան այսօր։ Ինչ որ այս հաստատութեան գոյութիւնը ամէն ժամանակէ աւելի անհրաժեշտ կը դարձնէ։ Միակ անպատեհութիւնը որ կայ ու կը մնայ՝ վարժարանի շէնքին անբաւարարութիւնն է։ Ներկայ շէնքը հազիւ 250 աշակերտ կրնայ պարփակել, մինչդեռ նոյն զոհողութիւններով, կարելի պիտի ըլլար հարիւրաւոր մը մանուկներ աւելի փրկել փողոցներէն եւ օտար մարդասէրներու ապազգայնացման օժանդներէն, որոնց դէմ զօրաւոր պատնէշ մըն է Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան կրթարանը։

Սելանիկի գաղութը փոխուած օրերէն մինչեւ այսօր միլիոնաւոր ոսկիներ է տուած հայ եւ օտար կազմակերպութիւններէ կամ անհատներէ, որոնք աերող թշուառութիւնը ամոքող կաթիլներ եղած են միայն, առանց հիմնական դարման մը տանելու այս կամ այն ցաւին։ Մինչդեռ Կիւլպէնկեան կրթարանին հիմնադիրները, իրենց կենսական եւ ազգօգուտ այս ձեռնարկով կատարած են ու կը կատարեն գնահատելի գործ մը։ Իւրաքանչիւր պատանի իր հետ կը մեծցնէ նաեւ բարերարներու գոհացումին ոգին։

Հաստատութեան վարիչները, հիմնադիրներու փափաքներուն համաձայն ընթացք կուտան բոլոր գործերուն։ Կեդրոնի կառավարիչ մարմինը կը բաղկանայ ողբացեալ Կիւլլապիի արժանաւոր կողակից Տիկ. Մարի Կիւլպէնկեանէ՝ նախագահութ. (Փարիզ), Պ. Ցարութիւն Կիւլպէնկեանէ (Ամերիկա), Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեանէ (Լոնտոն), ինչպէս նաեւ Պ. Փօղոս Էսմէրեանէ եւ Կիւլպէնկեաններու բարեկամ անձնաւորութենէ մը, որոնք գուրգուրանքով կը հսկեն իրենց հոգեհատորին յիշատակին նուիրուած այս հաստատութիւնը։

Ողբացեալ Կարապետ Ղազարեանի մահէն յետոյ, կեդրոնը կ'որոշէ կազմել Սելանիկի մէջ երեք անձէ բաղկացեալ մարմին մը։

Սակայն մինչ այդ, Պ. Ղազարոս Ղազարեան, երբ ներկայացուցիչ եւ բարերարներուն վստահելին, արժանաւորապէս կը տանի գործը, ամիջական օժանդակութեամբ իր ժրաջան Տիկնոջ, Վերժին Ղազարեանի։ Տարուան կէսին հազիւ կը կազմուի նախապէս որոշուած տեղական խնամակալ մարմինը, որուն Պ. Ղ. Ղազարեանէ զատ կը մասնակցէին նաեւ Պ. Վ. Գարծանքեան եւ Տօքթ. Գ. Ալլահեան։ Այս վերջինս անակնկալմահէն վերջ, թափուր կը մնայ խնամակալ անդամի մը աթոռը։ Կը լսենք թէ այդ պաշտօնին պիտի հրաւիրուի Տք. Աբրահամ Աբրահամեանը, որ հայ եւ օտար շրջանակներէ յարգուած դէմք մըն է։

Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը, հիմնուած 1923 Մարտ ամսուան մէջ, այս տարի կը լրացնէ իր առաջին տասնամեակը՝ զոր հանդիսաւորապէս պիտի տօնէ, առիթ լաւագոյն առիթը պիտի ընծայէ Սելանիկի գաղութին, իր յարգանքի եւ գնահատանքի տուրքը մատուցանելու այս օգտաշատ հաստատութեան, ուր զանազան շրջաններու մէջ յաճախած են հազարեակ մը ուսումնատենչ հայորդիներ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

...նալը — Ե՛ւ Փախէնի կառավարութիւնը։ Արդար ըլլալու համար, սակայն, կրկին արձանագրել պէտք է այն փաստը, որ այդ Սահմանադրութիւնը դեռ 1930էն ի վեր մահացու հարուածներու տակ առնուեցաւ Պրիւնինկի կողմէ։ Ընկերվարականներու «հանդուրժումով»։

Ո՛ւր կ'երթայ Գերմանիա...

Ա.

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

— :-: —

ԴԷՊԻ Ի ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ?

Տնտեսական նոր գործավար Ճէլալ պէյ շրջաբերական մը ուղղեց իր պաշտօնակիցներուն, տնտեսական նոր քաղաքականութեան մասին։

Շրջաբերականը նախ կը պարզէ Խալք կուսակցութեան ծրագրին հիմնական տրամադրութիւնները։ Այսպէս, Թուրք Հանրապետութեան ժողովուրդը կազմուած է ո՛չ թէ տոհմերէն դասակարգերէ, այլ հասարակութենէ մը որ ճիւղաւորուած է զանազան աշխատաւորներու, համաձայն աշխատանքի բաժանման սկզբունքին։ Կուսակցութիւնը իր այդ սկզբունքով կը ջանայ դասակարգային պայքարի փոխարէն հաստատել ընդհանուր ներդաշնակութիւնը եւ հակառակեան շահերու հաշտեցումը։ Շահը համեմատական է ընդունակութեան եւ աշխատանքին ատրճանին։ Ռեւտրական գործառնութիւնները կարեւոր են երկրին զարգացման համար։ Թաչալերանքի եւ պաշտպանութեան արժանի են այն դրամատէրերը, որոնք բնականոն կերպով եւ Թէքնիքի կոթնած կ'աշխատին։

Մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկն է կարգաւորել մեր արտաքին առեւտուրը։ Պիտի աշխատինք առեւտրականներու գործունէութիւնը արգիւնաւոր դարձնել, ազգային բերքերուն եւ շինուածներուն յարգը բարձրացնել եւ արտածումը դիւրացնել։

Համաձայն կուսակցութեան ծրագրին, պիտի աշխատինք որ մաքսը դրութիւնը երկրին շահերուն աւելի համապատասխան ձեւ առնէ։ Կուսակցութեան ծրագիրը երկրին վճարման հաւասարակշռութեան տեսակէտով անհրաժեշտ կը նկատէ որ արտածումը շատ ըլլայ ներածումէն եւ կամ գոնէ հաւասար անոր։

Համաձայն կառավարութեան ծրագրին եւ ընդհ. նախագահութեան յայտարարութեան, պետութեան կողմէ կատարուելիք առեւտրական ձեռնարկները անպայման պէտք է շահաւոր ըլլան։ Համաձայն նոյն ծրագրին, մեր հիմնական մտածումներէն մէկն է փոքր արհեստաւորները ազատել իրենց նեղ կացութենէն, անոնց համար վարկի հաստատութիւններ հիմնելով։

Մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկն է վարկ, աժանութիւն եւ դիւրութիւն ստեղծել։ Թուրք ազգայնական բռնութիւններն ու աշխատաւորները Թուրք հասարակականութեան ուժեղ անդամներն են։ Հետեւաբար անոնց շահն ու իրաւունքները աչքի առջեւ պիտի ունենանք։ Այս առթիւ աշխատանքի օրէնք մը պիտի ընդունուի, աշխատանքին եւ դրամագլուխին միջեւ ներդաշնակութիւն ստեղծելու համար։

Անհատական գործունէութիւնը հիմ ունենալով հանդերձ, պետութիւնը անձամբ պիտի կատարէ տնտեսական այն ձեռնարկները, որոնց յաջողութիւնը անհրաժեշտ է ազգային բարձր շահերու տեսակէտով։

Կուսակցութեան ծրագիրը այնքան որոշ է որ, կարելի չէ խորհիլ թէ նամբայ պիտի բացուի արտաքին այնպիսի պետականացումի մը որ երկրին արտադրութեան բոլոր աղբիւրներն ու միջոցները կը պետականացնէ, ազատ առեւտուրի եւ անփականութեան իրաւունքը չի ճանչնար, մասնաւոր դրամագլուխին աշխատիլը չի թոյլատրեր եւ տնտեսական բոլոր ձեռնարկները կ'իւրացնէ։

Իմ համոզումովս, անհամար գործեր կան որոնց մէջ պետութիւնը եւ անհատները կրնան միասին աշխատիլ։ Էականը այն է որ ծրագրուած եւ անկեղծ ներդաշնակութիւն մը հաստատուի ազգային բոլոր ուժերուն միջեւ, ի շահ ազգային տնտեսութեան բարգաւաճման։ Պատուաւոր աշխատանքով ապահովուելիք շահերը հանրային ամօթ մը չեն կազմեր։ Մեր հիմնական սկզբունքներուն հետ կապ չունին տարածայնուած այն ըմբռնումները որոնք ատոր հակառակ են։ Ընդհակառակն, բոլորիս համար հրճուանքի առիթ պէտք է կազմեն այն յաջողութիւնները որոնք մասնիկ մը եւս կ'աւելցնեն ազգային հարստութեան վրայ։ Այն կացութեան մէջ ուր կը գտնուինք ընդհ. տագնապին պատճառաւ, մէկ հոգիի իսկ հաց կարենալ տալը պէտք է ընդունիլ ոչ գանցառելի շահ մը հանրային տեսակէտով։

Ուր որ գործ, ճարտարարուեստ, շահ եւ երկրագործութիւն կայ, հոն բարօրութիւնը համեմատաբար աւելի շատ է անպայմանօ։ Հետեւաբար մեր նպատակը պէտք է ըլլայ «Թէքնիք»ի վրայ հիմնուած գործ ստեղծել եւ զայն պաշտպանել։

Հիմնական եւ ազգային սկզբունք մըն է պահպանել ազգային դրամին արժէքը։ Վճարումի հաւասարակշռութիւնը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է տնտեսական եւ առեւտրական կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել։ Այս առթիւ (մեր յափանիշը ճիշդ պիտի ըլլայ մեր դրամին արժէքին պահպանումով։ Բաժնեցուցակի դրութեամբ (գոնթէնժանթըման) ձեռք առնուելիք բոլոր միջոցներուն մեկնակէտը այս սկզբունքը պիտի ըլլայ։ Ի միջի այլոց հաստատ կը մնանք մեր այն որոշման վրայ թէ պիտի աշխատինք զարգացնել տեղական ճարտարարուեստը։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մէհմէտ Ասըմ պէյ («Վագըթ») խմբագրականով մը անդրադառնալով Իզմիրի եւ Մանիսայի այգեգործներուն տագնապալի վիճակին, կը գրէ.

— Իզմիրի շրջանի այս տարի վաթսուն հազար թօն խաղող արտադրած է։ Բայց գինը, որ անցեալ տարի յիսուն դրուշ էր, մինչեւ 12ի իջած էր, ինչ որ արժեգինն իսկ չէ, ծախսերն անգամ չի գոցեր։ Գիներու այս անհաւոր անկումը ամբողջ երկիրը կը շահագրգռէ եւ հետեւաբար մեծ կարեւորութեամբ քննելու է զայն։

Տագնապին գլխաւոր պատճառը՝ պարտքերն են։ Այգեգործները դրամատուններէն եւ մասնաւոր հաստատութիւններէ դրամ առած էին, իրենց այգիները մշակելու համար։ Բայց հիմա չեն կրնար վճարել, եւ առնելիքւորները արգելքի տակ առած են խաղողի «սէրկի»ները ու պարտաւորիչ վաճառում կը կատարեն. Այս խուճապին արգիւնքը բնականաբար պիտի ըլլար գիներու անհաւոր անկում մը։

Դիտելի է որ երբ ապրին խուճապ կը տիրէ, անդին՝ օրինակ Գալիֆորնիոյ մէջ բոլորովին հանդարտ է հրապարակը։

Միւս կողմէ կայ «յանձնելիք» («ա լիվրէ») խնդիրը։ Արտածման վաճառականները աւելի առաջ պայմանագրուած էին օտար երկիրներու հետ, քաշն երեսուն դրուշէն խաղող յանձնելու համար։ Այժմ անոնք 13 դրուշէն խաղող կը գնեն եւ երեսուն դրուշի հաշուով կը ղրկեն արտասահման։

Պէտք է դարման մը գտնել այս կացութեան։ Բնականաբար կառավարութիւնը չի կրնար դրամատուններուն ըսել թէ «մի ուզէք ձեր առնելիքը»։ Բայց կարելի է այնպէս մը ընել որ առնելիքւորները հօս չծախեն արգելքի տակ առնուած խաղողները, այլ արտասահմանի մէջ, ուրպէս զի գիները բարձրանան։

ՏԱՆՁՆ ՈՒ ԴԵՂՁԸ 20 ՓԱՐԱՅԻ

Ճիւմհուրիյէթի այն դիտողութեան առթիւ թէ բաւական դժուարութեան ենթարկուած է վաճառական մը, որ կ'ուզէր խաղող ղրկել Լեհաստան, Նամակագիր մը Յետեւեալը կը գրէ նոյն թերթին.—

Արտածումէն զատ ուրիշ խնդիր մը կայ։ Պրուսայի եւ Կէմլիկի մէջ դեղձին եւ տանձին քաշը կը ծախուի քսան փարայի։ Չծախուած ուտեմները ալ իրբեւ աղբ արտերու մէջ կը նետուին։

Դարձեալ, Պոլսոյ մէջ կը պատահի որ բռնուած ձուկին մէկ մասը չկարենայ ծախուիլ եւ ծովը թափուի։ Մինչդեռ անդին Անատոլուի ժողովուրդը ձուկին կարօտը կը քաշէ։ Երրայա արտածում կատարելէ «վազ» անցանք։ Գոնէ կարելի չէ՞ երկրին մէջ մեր բերքը մէկ տեղէն միւսը փոխադրել։

«ՈՉ ԱՌՆՈՂ ԿԱՅ, ՈՉ ԾԱԽՈՂ»

Վագըթ կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Խաղողին եւ թուզին գիները շատ ինկած են այս տարի։ Մեր բարեկամ Ճէվդէ Լուծֆի պէյ, որ Մանիսայի մէջ այգեգործութեամբ կը զբաղի եւ քանի մը օր առաջ Պոլիս եկաւ, այս մասին հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ.—

Այս տարի խաղողը 15 հազար թօն աւելի է անցեալ տարուընէն։ Բնականաբար չէինք սպասեր որ անցեալ տարուան նման 55 դրուշի ծախուի. բայց ոչ մէկու միտքէն կ'անցնէր թէ արժեգինէն ալ վար, 10-12 դրուշի կ'իջնէ։ Որովհետեւ այս անկումը միջին հաշուով շահարկութեան դրուած հարիւր միլիոն ոսկինոց դրամագլուխ մը վտանգի պիտի ենթարկէ, նկատի ունենալու է որ այգի ըսուածը միշտ խնամք կ'ուզէ, եւ երբ երկու տարի կարելի չըլլար զայն խնամել, այլ եւս պէտք է քանդել զայն։

Անկման պատճառները բազմաթիւ են։ Ի մէջ այլոց կազմակերպուած վարչութիւն մը չունինք։ Գալիֆորնիա 5-10 անգամ աւելի խաղող կ'արտադրէ, բայց այսօր քիլօ մը անգամ հրապարակ չի հաներ, նկատելով որ գիները ինկած են։

Պատճառներէն մէկն ալ այն է որ, այգեգործները պարտք ունին եւ ստիպուած են ամէն գնով ձեռքէ հանել իրենց ապրանքը։ Եւ ապրանքի այս մրցումը Սալիհլիի եւ Մանիսայի Սակարանին մէջ այնպիսի ձեւ մը առած է, որ կը յիշեցնէ Պոլսոյ փուռերուն առջեւի վիճակը, ընդհանուր պատերազմի օրերուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԹԷ ԵՍ ԱՊՐԷԻ...

Գալիֆօրնիոյ «Մշակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստ.).

— «Քէմալական Թուրքիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, առիթ է տուեր Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան ներկայացուցիչ Պ. Ա. Ահարոնեանի որ յիշատակագիր մը մատուցանէ Ազգերու Դաշնակցութեան, յիշեցնելու անոնց Սեւրի դաշնագրի 88րդ յօդուածին տրամադրութիւնները թէ «Թուրքիա ուրիշ զինակից պետութիւններու նման Հայաստանը կը ճանչնայ իբր անկախ պետութիւն»։

Սարդիս Խաչէմ պէյ մատուցուած յիշատակագրէն ազդուած, «Վագըթ»ի մէջ յօդուած մը ստորագրելով կը յանձնարարէ Հայ պատուիրակին այցելել Փարիզի գերեզմանատունը եւ կարդալ Թոլէաթին չբջանին մեռած մարդու մը արձանին վրայ գրուած սա հետեւեալ տողերը.

«Ճամբորդ, իմ մահուանս վրայ մի լար։ Եթէ ես ապրէի, դուն պիտի մեռնէիր»։

Արեւելեան կոչու բարբերու միջոցով Թուրք չնականութիւնը չէր կրնար աւելի աւելի վրան բաց խոստովանութիւն մը բրած ըլլալ։ Այլեւարութեան եւ մարդկային սուր բնազդներու հարազատ խոստումն է Թուրք լրագրողի այս անամօթ յայտարարութիւնը։

Թոլէաթիէշնի բերդերնակելու հարպիկութիւնը շատ անբնական է որ եւ է Թուրքի համար, որովհետեւ Թիֆուան Թուրքիա չէ եւ Թոլէաթիէնները Սարդի Խաչէմներ չեն եւ չեն կրնար ալ ըլլալ։

Այն անգամ որ Թուրքը ինքզինքը անսանձ ու անկաշկանդ զգած է, վարանած չէ արեան մէջ խեղդելու իր իշխանութեան տակ ապրող բոլոր ազգերը. Մասնաւորաբար ամէնէն ծանր բարուածն է իջեցուցած Հայուն գլխին, պարբերաբար կատարած ջարդերով, սրբելու համար անոր գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջէն։

Սարդի Խաչէմ Ահարոնեանի մատուցած յիշատակագիրը քննադատելու առեն անգամ մըն ալ կը խոստովանի եւ կ'ըսէ կարծես, — Ինչ ընենք Հայեր, եթէ դուք ապրէիք մենք չպիտի կարենայինք գոյութիւն ունենալ, հետեւաբար մեռցուցինք ձեզ որպէսզի մենք կարենանք ապրիլ։

Մենք չենք զարմանար Թուրք լրագրողի այս լրբենի եւ անպատկառ խոստովանութեան վրայ։ Բայց կ'ընդվզինք տեսնելով որ անոր զաւակութեան ամբողջ մարդամասնութեան ծանօթ եւրոպան, առանց խղճահարելու աչքերը կը փակէ, եւ առնակոխելով արդարութեան եւ մարդկութեան ամէն զգացում, կը հրաւիրէ ոճրագործները Ազգերու Ընկերակցութեան աթոռներուն վրայ իր կողքին բազմելու։

— «Ճամբորդ, իմ մահուանս վրայ մի լար։ Եթէ ես ապրէի դուն պիտի մեռնէիր»։

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ա.

... Ու այդ մրմունջը հառաչում մըն է, ինչ իր մէջ լաց մը որ չի կրնար կոկորդիս իսկ հասնիլ... որովհետեւ կը տրամադրանեմ, չարութեա՞մբ, ի՞նչ տարբերութիւն, սիրաս իմ աղիւ, քանի որ բազմաթիւ անգամներ իր հիւղութիւնը արցունքով տեսայ — թէ երբ այդ անուշ աղջիկը մեղրաշուրթ՝ այնպէս համբոյրի մը տենչով կ'աղուորնայ, սիրաս իմ, սիրաս իմ մանուկ, եթէ գիտնար, տեսնէք այս վիրաւոր, բզքտուած թոքերը, լսէք հիւօրէն այս կարմիր հազը պիտի... դարձեա՞լ... կը կասկածի՞մ։ Դուն ի զուր վշտագին կը հառաչես, թէ գուցէ անցեալ իրողութեան չուզեր բարակ մատներով ձեռքերուս մէջ տաքութիւններ ստեղծել. թէ կը զոհուի, փոքր, մեզի համար, միամի՛տ սիրաս. մի՛ սրդողիր երբ կը թաւնամ երբեմն այնքան, խնդրող այնքան, երկդիմի, «զբօսը» չըսուելիք... խօսքերով, չէ՞ որ ես շատ յաճախ զուր, արգահատանք միայն կը տեսնեմ, կը զգամ... նաեւ՝ սիրաս իմ բարի, տկարութիւններուս որ վերջ ի վերջոյ ջամբած արիւնով կ'ուռճանան եւ հետեւաբար ըս տկարութիւններդ են, աւա՜ղ...

Փապուղիէ մը կ'անցնինք։ Հաղարաւոր մուրճեր պատուհաններուն, տախտակամածներուն եւ առաստաղին վրայ թափով կը զարկեն ու կը շինեն։ Փոխուըի պէս է ծխախառն օդին խուժումը։ Ու կարծես դէպ ի վար, անդունդ մըն է որ կը գլորինք։ Արագութիւնը կը կրկնապատկուի, կեռապատկուի մեր քովերէն փախչող սեւութիւններուն կրկնապատկող երեւոյթով։

Դուրս։ Մեր եռեւն է գործարանի մը տակաւ մարող աղմուկը։ Կը շուկուիմ. աստղեր կ'երեւան հեռուն։ Խաղաղ ալիքներով կը ծփայ յարդադաշը։

Եւ քիչ մը աւելի արթուն եմ։

Թըֆ, թըֆըր, թըֆ... Թըֆ, թըֆըր, թըֆ... Թմբի՛նք, թմբինք... Զթողուլ որ արթնան կրկին բոլոր հարցումները. պէտք է գոցել աչքերը բոլոր հոգիի շարչարանքներուն դիմաց...

Ի՞նչ հարկ նայիլ ինքն իրեն, ինչպէս ես կ'ընեմ հիմա, տեւել այդ երկարած, անշարժ տժգունութեան՝ որ ես եմ...

Անօգուտ տեղը հեծկլտալ — «Ո՞ւր կ'երթաս, ո՞ւր», կամ, «քանի՞ անգամ եղաւ երթուդարձը այս ճամբէն... մեռցո՛ւր անդառնալիին յոյսը, ո՛ւ է, մեռցո՛ւր կարօտներդ, բաղձանքներդ, յոյսերդ...»։

Թըֆ, թըֆըր, թըֆ... Կարօտնե՛ր, կարօ՞տ պէտք է կոչել վերյիշումը բլուրին ի վեր վառող այտերով վայելք մը, անյագ տխրօրով նայի մը, մեղրահամ համբոյրի մը, անհաղ ծիծաղի մը, կամ մերկ դիզերներով արեւին տակ երկար շնչառութիւն մը...

Բաղձանքնե՛ր... Բաղձա՞նք պէտք է կոչել մահուան շուրջը դեգերող հիւանդագին մոլորումները... ուզել որ երկա՛ր, երկար ըլլայ այս ճամբան, այսինքն իր վերջաւորութեան մօտ անկում մը, արկած մը ըլլայ ու ամէն բան մթնէ... ի՛նչ հոգ «մեռնիլները», անձնասէ՞ր, այո՛ նոյնն է։ Նոյնն է այս տժգոյն մարդուն մէջ, չէ՞ որ «թոքերն ալ գեղձեր են ու բոլոր գեղձերուն պէս որոշ պայմաններու տակ ճակատագրական...»։ Դառնանք արկածին... Չըֆ, չըֆ, չըֆ...

Կամուրջ մըն է. եթէ փլէ՞ր... Անցանք... Աւելի հանգիստ եմ, փախստական երանութիւն մը փչեց ականջիս՝ վտանգէ մը ազատուողի խորկանքը... մ'հ դուն կեղծիք...

«Բաղձանքներդ ալ կեղծ են, ամայնամտութիւնդ փաստէր՝ իր փետրաթափ թեւերով անդունդներու մէջ (երեւակայական) թռիչքներ կը փորձէ... հաճոյք մը չխոստովանող, ծոյլ, դիլջացող... Գուցէ՛, գուցէ՛...»

Եւ գիտե՞ս ինչ. յոյսն է դարձեալ. յոյսը որ ամէնուն եռին, զանազան դիմակներով իր աղտոտ դրամը կը ըլլէ. ան որ միշտ կ'ըսէ ժպտագին կամ լալով — որովհետեւ գիտէ թէ այս երկուքով միայն կարելի է գինաթափ ընել բոլոր կարելի հպարտութիւնները, առնական անհամբերութիւնները. կ'ըսէ թէ առաջինը չեմ, եւ ոչ ալ վերջինը, թէ ամէն վիճակ իր «աղնուութիւնը ունի, իր «առաւելութիւնները»». ինչո՞ւ պարտուիլ չփորձած ամէնը. յաջողեցան այնքան ուրիշներ. վերանորոգուեցան... Նայէ՛, կը կրկնէ, նոր հորիզոններու կ'երթանք, նոր օդերու ուժին...

Միայն, ուրկէ՞ կուգաս դուն, որմէ՞ ես դուն, ո՛վ Յոյս. ամբողջութեանս մրո՞ւրը թէ իր աղուագոյն բուրմունքը...

Թըֆ, թըֆըր, թըֆ... Ուրկէ կուգամ ես... Թըֆ, թըֆըր, թըֆ. . Ո՛ւր-կէ կու-գամ ես...

Պատուհանին առջեւն եմ։ Ջանդուածային մութին է տիրապետեր ու յոգնած աչքերս կը կորսուին անծանօթ հեռուներուն վրայ։ Պահէ պահ սիւնի մը, ծառի մը փախուստը քովէս, սեւ խաչերու պէս է։ Ոտքերուս տակ գերեզման մը կայ կարծես։

Կը հազամ ու կը թքնեմ. ցուրտը կը պլլուի ոտքերուս։ Կ'երկարիմ նորէն առաջուան դիրքով, այլ ձախ կողմիս վրայ։

Ու գլուխս ծածկած, կը ստիպեմ աչքերս որ գոցուին. ալ տրտում եմ։

Ցուցնելով վերադառնալ մտորումներուս, կ'ենթադրեմ թէ կը սարսռամ. եւ իսկապէս կը սարսռամ... Կ'երեւակայեմ թէ անիւներուն հետ համաչափ կը վազեմ. եւ իրապէս կը վազեմ. եւ վայրաշարժին հետ կը շնչեմ. կը հեւամ... Ինչ լա՛ւ է այսպէս, վազել, սուրալ, աղմուկ բարձրացնել պզտիկ կայարաններուն առջեւ ու թռի՛լ, թռի՛լ... Թըֆ, թըֆ, թըֆ...

Կը յոգնիմ սակայն. վիզս լարուած չուանի նման է. կը ցաւի. ուստի կը թողում կառքին հեռանալ ինծմէ, անցնիլ, կորսուիլ։ Իր վրան բեռ մըն եմ ալ։

Ապարդիւն անցաւ այս միջոցն ալ։

Ձեռքերս օդնութիւններու կարկառուելու դողացուն. անօգնական՝ իրարու կը պլլուին, մէկզմէկ տաքցնել կը ջանան, մէկզմէկ կը սեղմեն, կը ցաւցնեն ու դժգոհ, զայրացած կը հեռանան։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՑԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կայսրութիւնը խախուտ է, կ'ազդարարէ թէ գերմանական դիւանագիտութիւնը չի վախնար անամէջ սպառնալիքներէ: «Գերման ժողովուրդը, որ ախոյեանն է արեւմտեան մշակոյթին, պիտի բռնանայ այն իրաւունքները զորս կը մերժեն, Հօթենթօներու ազանգի մը տեղ դնելով զինքը»:

Կիսապաշտօնական թերթ մը իր կարգին դիտել կուտայ թէ բրիտանական ծանուցագիրը ի դերեւ կը հանէ անգլիական դիւանագիտութեան «բարեացակամութեան» վրայ գրուած յոյսերը ու կը քննադատէ Լոքարնոյի քաղաքականութիւնը, որ տարիներ կորսնցնել տուաւ Գերմանիոյ, հեռացնելով իր բնական դաշնակիցները:

Ուրիշ կարեւոր թերթեր ալ, կը շեշտեն թէ Գերմանիոյ պահանջը շատ լուրջ է, թէ Գերմանիան կը կռուի սկզբունքի մը, ոչ թէ թնդանօթներու համար եւ թէ ամբողջ հանրային կարծիքը համաձայն է այդ սկզբունքի մասին:

⁂ Անգլիոյ մէջ կը զարմանան որ Գերմանացիները խիստ անցած են, անգլ. ծանուցագրին առթիւ: Իսկ Իտալիոյ մէջ յուսախաբութիւն պատճառեց անգլիական պատասխանը: Բայց պաշտօնական շրջանակները լաւագոյն կը համարեն համակերպիլ եւ սպասել որ Մեծն Բրիտանիա միջոց մը գտնէ հաշտեցնելու Ֆրանս. եւ գերմանական տեսակէտները: Լեհաստանի մէջ գոհունակութեամբ կարդացին անգլիական պատասխանը: Թերթ մը կը գրէ այս առթիւ. — «Գերմանացիները անգամ մըն ալ սխալեցան, կարծելով թէ Գ. Մաքտօնըլտ համաձայն է Գ. Մուսոլինիի»:

⁂ Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ'ընդունին որ անգլիական պատասխանը աւելի կը մօտենայ Ֆրանսական տեսակէտին, բայց չի փակեր բոլոր դուռները: «Անգլիոյ գլխաւոր նպատակն է ստիպել Գերմանիան որ մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին»:

Գերմանիա չպիտի պատասխանէ անգլիական ծանուցագրին, աւելորդ գտնելով, եւ պիտի սպասէ զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքին:

Պաշտօնական շրջանակները մեծ հակասութիւններ կը գտնեն անգլիական ծանուցագրին բովանդակութեան մէջ եւ կը մերժեն անոր իրաւական հիմքերը: Իրենց ուզածն այն է որ զինաթափութեան խորհրդաժողովին գծելիք պայմանները արձանագրուին Վերսայլի զինաթափութեան պայմաններուն տեղ:

Պարսկաստանի վեց մարտանաւերը

Վեց մարտանաւեր, որոնք Պարսկաստանի համար շինուած էին Իտալիոյ մէջ, առջի օր մեկնեցան Նափոլիէն: Երկուքը թնդանօթակիր են, իսկ չորսը՝ փոքր մարտանաւեր: Ասոնք պիտի կազմեն պարսկական նոր նաւատորմին առաջին բաժինը: Ինը սպաներ եւ ենթասպաներ կը գտնուին այս մարտանաւերուն մէջ, որոնք յանձնուեցան յատկապէս Իտալիոյ մէջ պատրաստուած պարսիկ սպաներու եւ նաւաստիներու:

Կիներն ալ... միապետական

Կիրակի օր պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փոցտամի մէջ, «Լուիզա թագուհիի դաշնակցութեան» ընդհ. ժողովին առթիւ: Այս ընկերակցութիւնը, որուն անդամները բացառապէս Հօէնցոլէրնեան գերդաստանին հաւատարիմ կիներէ կը բաղկանան, կը գտնուի գահաժառանգ իշխանուհի Սէսիլիայի հովանաւորութեան տակ: Շաբաթ իրիկուն, դաշնակցութեան անդամուհիները այցելութեան գացին իշխանական ամոլին: Կիրակի օր, հանդիսաւոր պատարագէ մը յետոյ, ծաղկեպսակներ դրին պատերազմի զոհերու յիշատակարանին վրայ: Ցետոյ հինգ հազար կիներ, բոլորն ալ իրենց կապուտակ համազգեստները հագած, թափօրով անցան գահաժառանգին եւ միւս իշխաններուն առջեւ: Ցոյցին կը մասնակցէին նաեւ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի անդամները:

Մոսկուա պիտի օգնէ…

Լիտվինով, խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը, Պերլինի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Ֆոն Փափէնի հետ, Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան իրաւունքի մասին:

Լուրերու համաձայն, Գ. Լիտվինով հաւաստած է թէ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն կերպով ուժ պիտի տայ Գերմանիոյ պահանջներուն:

Թուրքերը Ժընեւ գացին

Պոլսէն դէպ ի Ժընեւ ճամբայ ելաւ թուրք պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, մասնակցելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանի նիստին, իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Փարիզ եւ արուարձանները

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը՝ Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. Gobelins.

ՓԻՑԵՍԱՆՔՈՒՐԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի Օրդութեան երկու խումբերը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ Կօպլէն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի խմբական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 Ֆր. Ուրիշ երկիրներ՝ 50 Ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանահնեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ «դպրոցին»

Կը ներկայացուի «ԿՈՀ ՍՔԱՈՒԹ» պաւեստ

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Coeurի ծանօթ սրահին մէջ

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Լիոնի մէջ «Յառաջ»-ի գործակալն է

ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

Հասցէ՝ ՄԱՍԻՍ նպարավաճառատուն

75 RUE DE BONNEL, LYON

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

ԴԵՐՁԱԿ Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

226 Rue de la Convention — Métro Convention

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ալըմանեը, Ն. Փ.— 25:

Սարսէլ, Ներկ.— 35:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻ

Կ'ուզուի ներկայանալի եւ քիչ մը Ֆրանսերէն գիտցող երիտասարդ սպասուհի մը: Դիմել՝ Տիկին Naniqueի, 4 rue Philippe, Neuilly s)Seine.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արտաք եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեններ. հիւանդութիւն եւ վարիսի. Ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12:

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 20 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որոշուած է տառեխ հարան, եւ մէրլան: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

Կարի յատուկ մոթէօրներ

½ ձիու ուժ մօթէօր եւ լիսոթով 300 ֆրանք

" " " " 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը:

HOVHANESSIAN Ingénieur

15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3.5:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Այս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolffի սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՇԵՐԼՕԿ ՀՈԼՄՍ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բաղդալ, Պ. Պ. Նաւասարդեան, Կիրքեան, Թորոսեան, Ա. Կոթիքեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն, եւն.:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ» խմբագրատունը, Գ. Հրանտ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները:

Տոմսերու գիներն են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, Թրամուէյ 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Րոռ»ի ներկայացումը՝ Մարսէյլ Հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին, 23ին ցէսինի մէջ:

::::: 20 ԺԱՄԷՆ :::::

ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը ճանդիպելով երթուդարձի

Հայ փոխադրական ձեռնարկութիւն

կը փոխադրուի ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւլն., եւլն

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ, ԱՊԱՀՈՎ ԵՒ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԵՒ ՏՈԿՈՒՆ ԿԱՄԻՈՆՆԵՐՈՎ

Շաբաթը երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ

ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ (երկուստեք համաձայնութեամբ)

դիմել կամ գրել ծխտեւեալ հասցէներուն՝

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	ԼԻՈՆ	ՄԱՐՍԷՅԼ
4 Route Stratégique	19, Rue Pasteur	30, Rue Ste. Barbe
VANVES (Seine)	LYON (Rhône)	MARSEILLE (B.duR.)

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի ամրենէրուն թագաւորը, խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ: Պահանջեցէք ծայ Նպարավաճառատուններէ

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

S. TOROSSIAN

Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— կեդրոնատեղիէն չորս անգամէն կամ միանուագ 1 քիլօ գնողներու կը տրուի նուէր

ՈՒՍԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՍԷՆԹԻԷԻ ՎԻԷՆԻ եւ ՇՐՋ. ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ «ՏՊ. ԵՓՐԱՏ»ը

Փոխադրուած է 36 rue Voltaire, Lyon

R. C. Lyon A. 77-929 — Tél. Moncey 58-75

կը ստանձնենք գոյնզգոյն եւ գեղատիպ տպագրական ամէն տեսակ գործեր, քառյութ ամէն տեսակ կնիքներ՝ դիւրամատչելի գիներով: Գաւառներէն եղած ապսպրանքներուն շուտով ընթացք կը տրուի:

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը ձուք նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Հաւատո՞ւմ էք Աստծուն. — կրկնեց Մօնտանէլլի, ոտքի ելաւ ու նայում էր նրան մի ամուր փորձող հայեացքով:

Գնդապետը նոյնպէս ելաւ ոտքի:

— Ձերդ Սրբազնութիւն, քրիստոնեայ եմ ես, եւ ինձ երբեք չեն մերժած հաղորդութիւնը:

Մօնտանէլլի բարձրացրեց կրծքից կախուած խաչը:

— Լա՛ւ, երդուեցէք ուրեմն մեզ համար մեռնող Փրկչի այս խաչի առաջ, որ ինձ ճշմարիտն էք ասել:

Գնդապետը կանգնած էր լուռ ու չսար նայում էր խաչին: Նա չէր հասկանում թէ երկուսից ո՞վ է խելքը կորցրել, ի՞նքը թէ կարդինալը:

—Դուք խնդրեցիք ինձնից,—շարունակեց Մօնտանէլլի,—որ տամ համաձայնութիւնս մի մարդու մահւան: Համբուրեցէք այս խաչը, եթէ համարձակւում էք, եւ ասացէք ինձ, որ դուք ճշմարիտ որ ուրիշ ելք չէք գտնում մեծ արիւնահեղութեան առաջն առնելու համար: Մի՛ մոռնաք, եթէ սուտ խօսէք, կորցնում էք ձեր անմահ հոգին:

Մի կարճ լռութիւնից յետոյ, նահանգապետը խոնարհւեց ու խաչը տարաւ շրթունքին:

— Հաւատում եմ. — ասաց նա:

Մօնտանէլլի դանդաղ շուռ եկաւ միւս կողմ:

— Վերջնական պատասխանս կը տամ ձեզ վաղը: Բայց նախ պէտք է տեսնեմ Րիվարէզին ու խօսեմ հետը առանձին:

— Ձերդ Սրբազնութիւն, եթէ ինձ թոյլ կը տաք, որ ձեզ խորհուրդ տամ... — վստահ եմ, որ կը զղջաք: Նա երէկ մարդ էր ուղարկել ինձ թոյլտուութիւն խնդրելու, որ ձեզ հետ տեսնուի, բայց ես անպատասխան թողի նրա խնդիրը, որովհետեւ...

— Անպատասխա՛ն թողիք — կրկնեց Մօնտանէլլի: — Այդ դրութեան մէջ գտնուող մի մարդ դիմում է ձեզ խնդիրքով և դուք ուշ չէ՞ք դարձնում:

— Շատ եմ ցաւում, որ ձեր Սրբազնութիւնը դժգոհ է ինձնից, բայց ես չուզեցի ձեզ վրդովել մի այդ տեսակ յանդուգն խնդիրքով: Ես լաւ եմ ճանաչում Րիվարէզին, նա ձեզ միայն անպատւել է ուզում: Թոյլ տւէք կրկնեմ ձեզ որ չափազանց մեծ անզգուշութիւն կը լինի, եթէ նրա մօտ գնաք: Նա ճշմարիտ որ վտանգաւոր է, եւ այն աստիճան, որ ես հարկ համարեցի մի քանի նախազգուշութիւններ ձեռք առնել, ի հարկէ, այնպէ՛ս, շատ մեղմ տեսակի:

— Եւ դուք իսկապէս կարծում էք, որ վտանգաւոր է մօտ գնալը մի անզէն հիւանդ մարդու, որի վրայ դեռ մի քանի նախազգուշութիւններ էլ են ձեռք առնուած «շատ մեղմ տեսակի»:

Մօնտանէլլի խօսում էր մի բոլորովին հանգիստ թօնով, բայց գնդապետը զգում էր նրա հանգիստ արհամարհանքի խայթոցը ու կարմրեց շարութիւնից:

— Ձեր Սրբազնութիւնը կարող է վարուել, ինչպէս կամենում է. — ասաց իա ամենածիսաւոր մի թօնով: — Ես միայն ցանկանում էի ազատել ձեզ այդ մարդու սարսափելի անէծքները լսելու անախորժութիւնից:

— Դուք ի՞նչն էք աւելի ծանր համարում քրիստոնեայի համար, անէծք լսե՞լը, թէ մերձաւորին երեսի վրայ թողնելը ծայրայեղ վայրկեանին:

Նահանգապետը կանգնած էր ուղիղ խոժոռ ու պաշտօնական մի փայտէ դէմքով: Վիրաւորել էր Մօնտանէլլիի վարմունքից ու այդ ցոյց էր տալիս իր ձայնի անսովոր չոր շեշտով:

— Ձերդ Սրբազնութիւնը ե՞րբ է ցանկանում տեսնել բանտարկեալին. — հարցրեց նա:

— Կը գնամ անմիջապէս:

— Ինչպէս հաճելի է Ձերդ Սրբազնութեան: Միայն, եթէ կը սպասէք մի քանի վայրկեան, խիկոյն մարդ ուղարկեմ որ նախապատրաստեն նրան:

Նահանգապետը շատ արագ փոխեց իր պաշտօնական խօսուածքը: Նա վախում էր, որ Մօնտանէլլին կաշիները կը տեսնի:

— Շատ շնորհակալ եմ ձեզ, գերադասում եմ տեսնել նրան առանց որ եւ է նախապատրաստութեան: Գնում եմ ուղիղ բերդ: Գիշեր բարի, գնդապետ, պատասխանս կ'ուղարկեմ ձեզ վաղ առաւօտ:

IV

Լսելով որ բաց են անում խուցի դուռը, Բոռը փակեց աչքերը յոգնած անտարբերութեամբ: Ենթադրում էր, որ նորից նահանգապետն էր լինելու, որ գալիս էր նրան տանջելու իր հարցերով:

Նեղ սանդուղով բարձրանում էին մի քանի զինւոր. նրանց հրացանները խփւում էին պատերին. իսկ յետոյ հասաւ ականջին մի շողոքորթող ձայն.

— Այստեղ քիչ սեղ է, Ձե՛րդ Սրբազնութիւն:

Բոռ վեր ցատկեց դողահար ու խոկոյն նորից ետ ընկաւ. ամուր պրկուած թոկերը շունչը կտրեցին

Ներս մտաւ Մօնտանէլլի յիսնապետի ու երեք զինւորի հետ:

— Համեցէք մի վայրկեան սպասել, Ձերդ Սրբազնութիւն. — ասաց յիսնապետը մի ջղոտ ձայնով: — Գնացին աթոռ բերել: Ձերդ Սրբազնութիւնը թող ներողամիտ լինի: Եթէ ձեր գալը գիտենայինք, պատրաստուած կը լինէինք:

— Ոչ մի պատրաստութեան պէտք չկայ, յիսնապետ. բարի եղէք ու մեզ առանձին թողէք. սպասեցէք ներքեւ մի ցածը ձեր մարդկանց հետ:

— Լա՛ւ, Ձերդ Սրբազնութիւն, ահա աթոռը. գնե՞մ մահճակալի մօտ քէն:

Բոռ պառկած էր աչքերը փակ, բայց զգում էր, որ իրեն էին ուղղուած Մօնտանէլլիի աչքերը:

— Կարծեմ քնած է, Ձերդ Սրբազնութիւն, — խօսեց յիսնապետը: Բոռը բաց արաւ աչքերը:

— Ո՛չ. — ասաց նա:

Երբ զինւորները դուրս էին գնում, յանկարծ կանգ առան Մօնտանէլլիի անակնկալ բացագանչութիւնից. նայելով տեսան, որ նա կռացել ու շօշափում էր կաշիները:

— Այս ո՞վ է համարձակել:

Յիսնապետը շփոթած ձեռքերում գլխարկը:

— Նահանգապետի մասնաւոր հրամանով. — ասաց նա:

— Ես գաղափար անգամ չունէի այդ կաշի կապերի մասին, պարոն Րիվարէզ. — ասաց Մօնտանէլլի խոր յուսահատ ձայնով:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

22 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1989

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, Մարսէյլէն ստացանք Թղթակցութիւն մը, որ, Մելգոնեան հաստատութեան վերջին դէպքերը լուսաբանելու բաղձանքով, յանցաւոր կը համէ տղաքը։

Նամակագիրը կը ներկայանայ իբրեւ երբեմնի «պզտիկ ընկեր» Մելգոնեանի, եւ գրի առած է հետեւեալ ծանր դիտողութիւնները.—

1) «Ա.Ա.Ա բանէ առաջ, ծծծուողը տնօրէն մըն է ու Հայ. քաջութիւն չէ ուրանալ եւ անօթի պսորժակով մը վարկաբեկել»։

2) «Չեմ ճանչնար տղաքը իրենց անուններով. բայց դատապարտելի է իրենց ընթացքը, կիրքն ու անգթութիւնը։ Ի՞նչ գին ունի իրենց բարկութիւնը տնօրէնի մը որմէ կախում ունի իրենց ներկայութիւնը հոն»։

3) «Բայց դուք չէք ճանչնար այս տղաքը, Մելգոնեանի մէջ, ուր ժամանակէ առաջ գալիք հացին կը խորհին։ Անոնք կզգիտցած իրենց կեանքին, յօրամիտ եւ ուրացող եւ անզարման են։ Գիրքերէ կ'երազեն աշխարհիկ մեքենայի ու պատրանքը կը շինեն տանքիչութեան մտայնութեամբ մը։ Մտքին լուսաւոր բարձրութենէ, հայ սրբազան հոգերէ զուրկ եւ իտէալէ պարպուած արարածներ են»։

4) «Իրենք, մէկ զաւակները մոլորած իրենց ծնողներուն, անտարբեր, ոգևիմ ու հասարակ են։ Ողբերգութի՞ւնը նոր սերունդին... Այլասերում...»։

Ցետոյ, կը դատապարտէ երկու ուսուցիչներ, «մէկը նոր, միւսը հին»։

— «Արդէն առանց պէս «օլուրդներ» կային դպրոցին մէջ, որոնք տղոց մէջ սասանում խռովութիւն դրին ու ամէն մէկը իր նիւզը բանադատեց, ու այսպէս տեսակ մը խումբերու բաժնուեցան։ Բայց ամէնէն աւելի ցաւալին եղաւ, երբ անոնք աշխարհիկ կեանքէն սկսան խօսիլ ու տղոց աչքը բացին «շուկային»։ Այս այդ երկու պարոնները կը գերագանցեն միւսները եւ իրենց շունչին մօրչը հոգեբանութեան կը կապեն տղաքը»։

— «Եւ այդ պարոնները պատճառ կ'ըլլան այդ օրոշ ապրին, տղաքը կը յարեն ըմբոստութեան, երբ տնօրէնը իրենց հրաժարականները կուտայ։ Ու անոնք ալ աշխար՝ փոքրոգութեամբ մը կը բռնանան տնօրէնին որ իրենց պաշտօնին մտիկ տայ, կամ հրաժարի»։

«Ահա ամբողջ հանգոյցը այդ դէպքին», կը շեշտէ նամակագիրը։

Նամակագիրը իր փիլիսոփայանքը կը վերջացնէ, այնուհետեւ, կծու խօսքեր ուղղելով տղոց եւ բոլոր անոնց որ անխնայ դաւանեցուցին «մեծ մարդ մը» մարդ մը որ ուրացուած է միշտ, Պոլսոյ, յետոյ Եգիպտոսի իր բոլոր դրամը ու կարմրած դրամէտ աշակերտներով։ Այսօր այդ տղաքը իր դրոշմներով հոս անոնց կամ ձայներ ունին գիրքերով կամ Թերթերով, բայց երբեք չանդրադարձան ու չվերադարձուցին իրենց ուսուցիչը, մեծ դրամէտն ու հայրենասէրը, որ միշտ խոնարհ ու լուռ մնացած է ազգին մէջ, նուիրուելով խոկումներու, նոր գործերու, ապրեցնելու համար անտեսուած ու անմխիթար մնացած մեր ցեղերուն կեանքը»։

— «Անիկա, Գ. Օշականը, ինչպէս ու չի սպասեր այս բոլորին. բայց դժբախտ է որ տեսաւ սերունդին այլասերումը ու այս վերջին պարագան իր նոր աշակերտներուն, որոնցմէ կը յուսար լրջութիւն, ազնուութիւն ու հաւատք, որոնք ազգը կանգնեն պահող ազդակներ են»։

X

Տուած եղանք նամակին բովանդակութիւնը, իր ինքնայատուկ դատումներով ու լեզուով։

Այո՛ ողբերգութեան մէկ երեսն է միայն։ Եւ ինքնին ողբերգութիւն մը՝ իր կարգ մը տեսակէտներով։

Քննենք, հիմա, միւս երեսը։ Այն որ երեւցաւ զանազան Թերթերու մէջ, դաշնակցական, ռամկավար Թէ չէզոք։ (Մենք սկիզբէն ի վեր ո՛ր եւ է մասնաւոր Թղթակցութիւն չենք ստացած այս դէպքերու մասին եւ չունինք անփոխան տեղեկութիւններ)։

Քանի մը ամիս առաջ, դէպք մը պատահեր է Մելգոնեան հաստատութեան մէջ։ Աշակերտները ըմբոստանալով, ծեծեր եւ սանդուղէն վար գլորեր են տնօրէնը։ Լուր տրուած է ոստիկանութեան, որ տղաքը բռներ բանտարկեր է Մակարի վանքին մէջ, յետոյ քշեր է Սուրիա։ Նոր անկարգութիւններ ծագեր են, այս խստութեանց հետեւանքով։ Նորէն ոստիկանութիւն, ձերբակալութիւն եւ աքսոր դէպ ի Պէյրութ։

Բոլորին հետեւա՞նքը, — 350 աշակերտներէ 33 հոգի Պէյրութ քշուած եւ փողոց նետուած։ Զանազան կարգադրութիւններ՝ Բարեգործականի քննիչին կողմէ։ Իսկ տնօրէնը, որ անձերեւ յանցանքներ ունի, վերահաստատուած իր պաշտօնին մէջ (քանի որ պայմանաւորուած հինգ կամ տասը տարիով...)։

Իսկ վերջին նորութիւնը, — Բարեգործականի քննիչին կողմէ փակցուած ազդ մը, որ կը յայտարարէ.

— «Ցանուն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական պատկառելի ժողովին կը թամ յայտարարել թէ՝ խստիւ արգիլուած է յարկիս մէջ քաւթիւնը, իբրեւ լրտեսական զզուելի աշխատանք»։

Մեկնութեան չի կարօտիր այս ազդը։

Բայց, քիչ մը աւելի բանանք ծալքերը։

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, մասնաւոր Թղթակցութեան մը մէջ պարզելով ամբողջ անցուդարձը, գիտել կուտար.

1) Կրթական (տնօրէնը), խորթական ոգի ցոյց տուած է ըլլայ ուսուցչութեան, ըլլայ ուսանողութեան հանդէպ։

2) Նպաստաւորեալներու եւ անկրաւեալներու դասակարգ մը ստեղծած է աշակերտութեան մէջ։

3) Պէտք տեսած է զաղտնի լրտեսներ ունենալ աշակերտութեան մէջ։

4) «Նոյնպէս ուսուցչաց մէջ ունեցած է լրտեսներ»։

5) «Թիւրին է տղաքը վտարել, դժուար է՝ կարգ մը պատճառներով՝ անոնց ետ համբայ տալ»։

Չխճողելու համար, զանց կ'առնենք ուրիշ մանրամասնութիւններ՝ մեր միւս պաշտօնակիցներէն։

Ու կը հարցնենք, — այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ չարիքներ դարմանուեցա՞ն, անխնայ, ոստիկանական միջամտութեամբ վտարելով եւ Պէյրութի փողոցները նետելով 33 անտէր որբեր...

Այս բոլորին մէջ, միայն եւ միայն որբե՞րն էին յանցապարտ։

Այս բոլորը չե՞ն ապացուցաներ Թէ՝ տնօրէն, ուսուցիչ եւ Բարեգործական իրենց ամբողջ ուժն ու կիրքը Թափած են տկարին — որբերուն վրայ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԻՏՏ. ԵՒ ԻՆՉ ԳԻՏՏ

Ո՞րչափով դատապարտելի են մեր խմբագիրները, երբ արձագանգ կուտան բժշկական մեծաշահինդ լուրերու (րէքլամի համար տրուած)։

Այսպէս, յաճախ կը կարդանք թէ բժիշկ մը գտեր է հիւծախտը դարմանելու միջոցը, ուրիշ մը՝ սիֆիլիզը դարմանելու միջոցը։

Ահա հայ բժիշկ մըն ալ կ'աւետէ «նորագոյն գիւտ մը քաղցկեղի կանխօրօք ախտաճանաչումի մասին»։ Կ'երեւի գիւտը չափազանց եւ հիացուցեր է Հայրենիքի խմբագրութիւնը, որ արտատպեր է հայ բժիշկին յօդուածը։

Չեմ գիտեր թէ որքա՞ն վստահութիւն կը ներշնչէ գիւտը. որուն գովքը կը հիւսէ հայ բժիշկը, իբրեւ դարման քաղցկեղի (սրբագրէ՝, տաքբէօր, ու խլիրդ գրէ)։ Բայց իրապէս հայերէնի գիւտ մըն է այդ յօդուածին մէկ ամբողջ հատուածը. չունիչ բանէ ու կարդա՛, եթէ կրնաս.

«Բժշկական արուեստին աստիճանաբար ու նորանոր կատարելագործութիւններուն յարատեւ եռեւեւելու փափաքով, ստորագրեալս հետաքրքրուելով թէ՝ ֆրանսական եւ թէ գերմանական բժշկական պարբերաթերթերու ուսումնասիրութեամբ, բաւականէս քանի մը օր առաջ, Վիեննայի բարձրագոյն բժշկական ու փրոֆէսօրական քոլէժի հետազօտութիւններուն եւ յետայնորիկ իմ ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, Վիեննայի Րուտոլֆ Շբիթալի Րուտոլֆեան հիւանդանոցի քիմիական պատրաստութիւններու աշխատանոցի պետ հանրաժանօթ փրոֆ. Խնօր Փրէօյնտ իր օգնական տոկ. տոքթ. Գամինէրի հետ միասին, տարիներէ ի վեր անխոնջ փորձերէ յետոյ վերջապէս յաջողած են հնարել այնպիսի արտադրութիւն մը (փրէփարաթ), որով քաղցկեղէ տառապողը կասկածուած անձի մը, եւ կամ, նոյն իսկ քաղցկեղէ (քանսէր) վարակուելու հակամէտ եզողի մը բեւին վերի մասին (ուսին մօտ) մորթին տակը ներարկուելուն պէս քիչ ատեն վերջը այդ ներարկումը կատարուած տեղը բարտխալից բշտիկ մը (խաղաւարտ մը) երեւան ելլելը ստուգուած է»։

Եթէ ընթերցողը հաւատք չընծայէ գիւտին, (շա՛տ է կարդացեր լուրերը նման գիւտերու), մեղքը լեզուինն է, գիւտը ներկայացնելու եղանակին, հայերէնի ձեւին, որ գիւտ մըն է իսկապէս։

ԱՍՈՂԻԿ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՄԲ

Սեպտ. 18ին տեղի ունեցաւ բացումը Մուսա լերան վրայ շինուած յուշարձանին, նախագահութեամբ Արնւելքի ֆրանսական նաւաբաժնի հրամանատար ծովակալ Ժուլէի։

Սպասելով մեր թղթակցին նկարագրութեան, քանի մը պատմական տեղեկութիւններ այս առթիւ.—

1915ին, Սուէտիոյ ափ մը հայութիւնը, ընդվզելով Թուրք բռնակալութեան դէմ, ամիսէ մը աւելի տեւող հերոսական դիմադրէ մը յետոյ, ապաստանեցաւ Մուսա լերան ստորոտը, Միջերկրականի վրայ երեւցող Ֆրանսական «Ժան տ'Արք» զրահաւորին մէջ ու ազատուեցաւ ստոյգ բնաջնջումէ մը։

Այդ հերոսամարտին ու անոր մէջ զոհուողներուն յիշատակը յաւերժացնելու համար, շատ մը Հայերու եւ մանաւանդ Սուէտիացիներու ջանքերով գումար մը հանգանակուեցաւ եւ ճարտարապետ Գ. Մարտիրոս Ալթունեան շինեց փառաւոր յուշարձան մը, ճիշդ Մուսա լերան վրայ։

«Մնացորդացի» բաժանորդներուն

Ստացանք մինչեւ 480րդ էջը (ժՆ. պրակ)։ Բոլոր անոնք որոնք պակաս պրակներ ունին, պահանջեն էջերով։ Ջնջուած պրակներու փոխարժէքը կը խնդրուի փութացնել։

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը դրկուի առաջին թիւէն, փոխարժէքը կանխիկ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԼԵՊԻ ԴԷՊՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ոճրագործ Սամուէլ նոր բաներ կը պատմէ

Վերջին թղթաբերով (14 սեպտ.) հասած սուրիական թերթերը նոր տեղեկութիւններ կը հաղորդեն վերջին դէպքերու մասին։

Հարցաքննիչ դատաւոր Գ. Մօկան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Էլ Թէզատտուտ» խմբագրին.

— Այս ձերբակալուածները կ'ամբաստանուին իբրեւ կազմակերպիչներ ընկերութեան մը որ կարգ մը կարեւոր ոճրափորձեր ծրագրած էր։ Անոնց հարցաքննութիւնը դեռ երկու ամիսէն չի լրանար։ Գոմիտէր Կարապետի մահափորձը կապ ունի ձերբակալեալներու ամբաստանութեան հետ. Ամբաստանեալները պիտի յանձնուին Ոճրագատ Ատեան։

«Էլ Թէզատտուտ» այս առթիւ կ'աւելցնէ.—

Երէկ ժամը 5ին, բանտի պահակ ժանտարման, որ կը պտտէր բանտի բարձր տանիքին վրայ, տեսաւ փողոցին մէջ, բանտի դրան առջեւ պտտող մարդ մը։ Կասկածեցաւ եւ լուր տուաւ գոնապան պահակին։ Վերջինս պտտեց եւ կենալու հրաման տուաւ անծանօթ մարդուն։ Մարդը իսկոյն քաշեց ատրճանակը եւ գրաւ պահակի կուրծքին վրայ, սպառնալով որ տեղն ու տեղը կը սպաննէ զինք, եթէ ձայն հանէ։ Տանիքին վրայ գտնուող ժանտարման որ ականատես էր այս տեսարին, սկսաւ կրակել մարդուն վրայ։ Գնդակը վրիպեցաւ եւ մարդը փախաւ։ Ետեւէն կրակեց պահակն ալ, սակայն ի զուր, անծանօթը կորսնցուց իր հետքը։

Հալէպի առաջնո՞րդն ալ պիտի սպաննէին...

Հալէպի «Վագըթ» թերթը 10 սեպտ. թիւին մէջ կը գրէ.—

— Վերջերս ոճրագործ Սամուէլ խոստովանեցաւ թէ այժմ բացակայ մարդ մը իրեն 200 ոսկի խոստացած է տալ, եթէ սպաննէ Գոմիտէր Կարապետը. Քննութիւնները կը շարունակուին այս ուղղութեամբ։

Սամուէլի խոստովանութիւններէն հասկցուած է որ ան իր կինը սպաննելէն վերջ, բնակած է տուն մը եւ անոր պատուհանէն գիտած յուզարկաւորութիւնը։ Սամուէլ լացած է այդ միջոցին։ Սամուէլ յայտնած է նաեւ որ իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէր Հալէպի եւ Անտիոքի միջեւ եւ երբեմն ալ Անտիոքի եւ Բէյրութի միջեւ։

Ուրիշ անգամ մըն ալ Սամուէլ յայտնած է որ որոշած էր սպաննել Կարապետը եւ վստահ է որ ան պիտի մեռնի. իսկ եթէ չմեռնի, բանտէն ելլելէ վերջ պիտի մեռցնէ։ Եւ Կարապետէն զատ պիտի սպաննէ նաեւ Հալէպի Հայոց Առաջնորդը։ «Եթէ ես չկարենամ սպաննել զանոնք, իմ զաւակներս եւ պարագաներս պիտի սպաննեն»։

Կ'րսուի թէ գերման Արթին գիտէ բոլոր գաղտնիքները, սակայն ցարդ ոչ մէկ խոստովանութիւն ըրած է եւ միշտ կ'ուրանայ։

⁂ Հալէպի «Էլ Միսագ» թերթէն.—

Կը տեսնուի որ բանտարկուած ապօրինականներու վերագրուած ամբաստանութիւններուն վարագոյրը կը բացուի։ Ոմանք կ'րսեն որ այս ամբաստանութիւնը միայն քանի մը մահափորձերու, ապստամբութեան մէջ չի կայանար, այլ կազմակերպիչները ծրագիր ու գործունէութիւն ունէին Հիւս. Սուրիոյ մէկ մասը օտար պետութեան մը յանձնելու։ Կարգ մը փաստաթուղթեր եւ բանակցութիւններ գտնուած են արտասահման հաստատուած մարդոց քով։ Հասկցուած է որ զուտ քաղաքական հանգամանք մը ունին այս մահափորձերն ու շարժումները։

Հիթլէրը Հիթլէր չէ ամէն տեղ

Վիեննայի Հիթլէրեանները ցոյց մը կազմակերպեր էին կիրակի օր։ Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, կատարեալ ձախողանք մը եղած է այս ցոյցը։ Հիթլէր չկրնալով անձամբ ներկայ ըլլալ, ղրկած էր իր փոխանորդը, Կօպէլս։ Ընդունելութիւնը շատ խեղճ եղաւ կայարանին մէջ։ Հազիւ 500 հոգի ներկայ էին Պալոմ միթինկին մասնակցող բազմութեան նոյնպէս խղճալի էր։ Մինչդեռ 50.000 հոգի ներկայ էին այն միթինգի նուագահանդէսին զոր տուին հինգ հազար ընկերվարական երգիչներ

Գիշերը ուշ ատեն, խումբ մը Հիթլէրականներ խուժեցին Բուր Սալոնի հաշակաւոր պարտէզները։ Մեծ խուճապ մը յառաջ եկաւ եւ ժողովուրդը փախաւ առանց կերած — խմածին դրամը վճարելու։

Հակասական լուրեր Ստալինի մասին

Տասը օրէ ի վեր, հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն կարմիր դիկտատորի կացութեան մասին։ Նախ, հաղորդուեցաւ դաւադրութեան մը լուրը եւ անմիջապէս հերքուեցաւ։ Ցետոյ գրուեցաւ թէ Ստալին պիտի հրաժարի եւ երկրորդական պաշտօնի մը պիտի կոչուի։ Այս լուրն ալ հերքուեցաւ. Բայց ահա Թերթերը կը հրատարակեն նոր տեղեկութիւն մը, այս անգամ Մոսկուայէն, եւ սեպտ. 20 Թուականով.—

Համայնավար կուսակցութեան վարիչ շրջանակները տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնեն, 17րդ համագումարին համար որ տեղի պիտի ունենար անցեալ յուլիսին, բայց յետաձգուեցաւ նոյեմբեր — դեկտեմբերին, նոյն ինքն Ստալինի կարգադրութեամբ։ Համագումարին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ Ստալինի տեղեկագիրը՝ Խորհրդային Միութեան արտաքին եւ ներքին կացութեան մասին։ Տեղեկագրին գլխաւոր կէտերն են՝ պարէնաւորման դժուարութիւնները եւ Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը։ Այս երկու խնդիրները ծանր վէճեր յարուցած են Քաղաքական Բիւրոյի ծոցին մէջ, որուն անդամները ամէնէն կարեւոր վարիչներն են պետական մեքենային։

Ստալին, նախատեսելով որ շատ ծանր վիճաբանութիւն մը կրնայ ծագիլ իր տեղեկագրին շուրջը, Քաղաքական Բիւրոյին առջեւ, համագումարէն առաջ, մինչեւ իսկ իր հրաժարումը յառաջ բերելով, կը փորձէ ի դերեւ հանել իր հակառակորդներուն խաղերը։ Իր գլխաւոր նպատակն է տաժամայէս հիւանդ ներկայանալ եւ իր տեղը անցընել օգնականը, Քականովիչ, որ 36 տարեկան է եւ իր փայլուն ասպարէզը կը պարտի Ստալինի։

⁂ Լեհական Թերթերը կը գրեն Թէ Թուխաչեւսկի, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարի օգնականը, որ Պերլին հրաւիրուած էր, արկած մը անցուց Մինսքի մէջ։ Ծեպլինթացը անցած ատեն, անծանօթ մը կրակ բրաւ պատուհանին, խորտակելով իր մասնաւոր խուցին ապակիները, առանց, սակայն, ո՛ր եւ է վնաս պատճառելու կարմիր պաշտօնատարին։

Կանտիի ծոմապահութիւնը

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, հակառակ բոլոր յորդորներուն, Կանտի սկսաւ իր ծոմապահութիւնը երեքշաբթի օր, 20 սեպտեմբեր, եւ պիտի շարունակէ, մինչեւ որ մեռնի կամ դոհացում տան.

Առտուն կանուխ, Հնդիկ յեղափոխականը, ծոմապահութիւնը սկսելէ առաջ, լաւ մը ճաշեց համաձայն իրեն յատուկ ցուցակի մը, — հաց, արմաւ, լոլիկ, նարինջ, մածուն։ Ցետոյ իր քարտուղարը զուղղոյն ձեռքով հրամցուց սկահակ մը, որ կը պարունակէր կիտրոնի հիւթ, աղի ջուրով խառնուած։ Ուտելէ եւ խմելէ յետոյ — Իւղ կէս օր էր — Կանտի հանդիսաւորապէս ծանուց թէ (ոչ թէ ծանուցանեց) ծոմապահութիւնը սկսած է։ Եւ ծունկի եկաւ, իր քարտուղարին եւ ազգայնական պետ Վալհապի Փաթէլի հետ։

Երեքը մէկ վեռական օրհներգ մը երգեցին եւ աղօթեցին երկար ատեն։ Կէս օրէն յետոյ, Կանտի ինքզինքը տկար կը զգար, այնպէս որ բժիշկը արգիլեց այցելութեան ընդունիլ։

⁂ Հնդիկ յեղափոխականը ինչո՞ւ այս չարչարանքին կ'ենթարկէ ինքզինքը։

Կանտի կը պահանջէ եւ առնել այն որոշումը որուն համաձայն 60 միլիոն փարիաներ անջատ ընտրութիւն կատարելու իրաւունք ստացած են։ Վէճը ծագած է այսպէս. — Երկար ատենէ ի վեր, բարձր դասու պատկանող Հնդիկները եւ փարիաները, անդլիական Բաղմմերը, եւ բոլորովին Արխերը չէին համաձայներ ընտրութեանց եղանակի մասին, եւ Անգլիոյ վարչապետին իրաւարարութիւնը խնդրեցին։ Գ. Մաքտոնըլտ երկար խորհելէ յետոյ, որոշեց առանձին ընտրութիւններ նշանակել զանազան դասակարգի քաղաքացիներու համար։ Մինչդեռ, նախապէս կուսակից էր միայն մէկ ընտրական շրջանի ստեղծութեան։ Կանտի բողոքեց այս որոշման դէմ, յանուն բոլոր Հնդիկներու կրօնական միասնականութեան իր տեսակէտով, այդ որոշումը պիտի քանդէր կրօնական միութիւնը որ երեք հազար տարուան պատմութիւն ունի։ Կը հարցնէր Թէ ներելի՞ է որ, օրինակ, Անգլիոյ մէջ առանձին ընտրութիւններ կատարեն տէրերն ու ծառաները, հարուստներն ու աղքատները։

Ուրեմն, Կանտի կը պահանջէ մէկ եւ միօրինակ ընտրութիւն բոլոր Հնդիկներու, առանց դասակարգի խտրութեան։ Կ'ընդունի սրոշ Թիւով աթոռներ վերապահել խոնարհ դասու Հնդիկներուն համար, բայց չի հանդուրժեր որ անգլ. կառավարութիւնը միջամտէ կրօնական հարցի մը։

Անգլ. կառավարութիւնը անելի մը մատնուելով, յանձն առաւ բախտէն արձակել Կանտին եւ փոխադրել առանձին տուն մը, որոշ ազատութիւններով։ Կանտի մերժեց, պահանջելով ազատութիւն առանց պայմանի։ Ուրեմն, կը մնայ բանտը, գործադրելով իր որոշումը՝ ցմահ ծոմապահութեան մասին

⁂ Ծոմապահութեան լուրը ընդհանուր յուզում պատճառեց ամբողջ Հնդկաստանի մէջ։ Բազմաթիւ Հնդիկներ լքեցին իրենց գործերը, իբրեւ սուգի նշան, մասնաւորապէս Պոմպէյի մէջ։ Բոլոր խանութները, ճաշարանները, դրամատնակները, նոյն իսկ սեղանաւորական հաստատութիւնները եւ սակարանը, ինչպէս եւ 19 մանարաններ փակուեցան։ Դպրոցներու մեծ մասն ալ դասադուլ հռչակեց։ Եւ այս բոլորը ոչ միայն Պոմպէյի, այլ եւ Մատրասի, Կալկաթայի եւ Փէնճապի մէջ։

Միւս կողմէ, Փէնճապի անհպելիները (փարիա) որոշեցին ծոմ պահել չորեքշաբթի օրէն սկսեալ եւ շարունակել, մինչեւ որ անջատ ընտրութեանց իրաւունք ստանան։

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ երկու փրանքէն 1.90ի պիտի իջնէ շաբաթ օր, ցորենի գինը իջած ըլլալով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՆԵԼԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 16 Սեպտ. - Առարկայօրէն զատելով՝ Վայմարի Սահմանադրութիւնը (1919) անելի, փակուղիի մը առջեւ կեցած է բաւական ժամանակէ ի վեր։ Պարզապէս այն պատճառով, որ փոքրամասնութիւն մը միայն կը կազմեն Խորհրդարանին մէջ իր համոզուած հետեւորդները։ Նոյնչափ համոզուած հակառակորդները սակայն — համայնավարները, «Նացի»ները, գերման - ազգայնականներ եւայլն — ընդհակառակն մեծամասնութիւն մը ունին։ Օրէնսդրական հիմնարկութեան եւ ժողովուրդին մէջ միանգամայն։ Դալիք ընտրութիւնները դժուար թէ էական փոփոխութիւն մը առաջ բերեն այդ կողմէ։

Վերջին հաշուով սակայն, ձայները եւ քուէները չե՛ն երկրի մը քաղաքականութեան մէջ վճռական նշանակութիւն ունեցողը։ Մանաւանդ՝ Գերմանիոյ նման երիտասարդ — եւ արդէն իսկ ծերացած — Հանրապետութեան մը մէջ։ Ապացոյց՝ վերջին դէպքերը։ Ապացոյց նաեւ՝ առանց ձայն - ծպտունի իրենց դիրքերէն հեռանալը — Փրուսիոյ հանրապետական նախկին նախարարներու։ Անգամ մը եւս կ'արդարանայ, այսպէսով, Ֆ. Լասալի այն ծանօթ խօսքը թէ՝ Սահմանադրութիւն բառեր ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ երկրի մը իրական ուժերու փոխադարձ յարաբերութեան արտայայտութիւն։

Դրամատիրական կարգերու մէջ՝ է՛ն իրական ուժը որ կայ — դրամն ինքն է, հարստութիւնը։ Ըլլայ փողային թէ հողային։ Վայմարի Սահմանադրութիւնը առանցմէ եւ ոչ մէկուն մազին դպաւ։ Աւելին ըլլալով՝ մինչ արեւելեան փոքրիկ եւ յետադէմ երկիրները — Ռումանիա, Սերպիա եւայլն., չըսելու համար արդէն Ռուսիա — նոյն այդ տարիները խաղաղ ճանապարհով հողային յեղափոխութիւններ առաջ բերին իրենց համար, ազգին, Վայմարի Սահմանադրութիւնը թողլ տուաւ որ Գերմանիոյ Նախապատերազմեան խոշոր հողատիրութիւնը շարունակէ իր անանկ գոյութիւնը։ Այն որ՝ դարերու ընթացքին միապետութեան եւ յետադիմութեան զօրաւոր յենարանը եղած է այս երկրին մէջ։

Ըսե՛լ նաեւ, որ գերման «յեղափոխութիւնը» ամէնէն չնչին սահմանափակումներու իսկ չենթարկեց խոշոր դրամատիրական - ճարտարարուեստային ձեռնարկները։ Ան մինչեւ իսկ պետութեան հակակշիռը չհաստատեց երկրի հանքերուն վրայ։ Ու հետեւանքը ուղղակի աղետալի եղաւ գերման Սահմանադրութեան եւ Հանրապետութեան համար։

Պետութիւնը այս քանի մը տարիներու ընթացքին միլիառներու համնող «նպաստներ» տալ առիպուեցաւ խոշոր կալուածատէրերուն, դրամատուններուն եւ գործարանատէրերուն, զանոնք պարզապէս սընանկութենէ փրկելու համար։ Անշուշտ հարկատու ժողովուրդին գրպանէն

Սնանկացող խաւերը պարարտացան այդպէսով եւ առաջին իսկ հերթին տապալեցին Պրիւնինկը, երբ ան թեթեւ փորձ մը ըրաւ ուզեց՝ պետութեան նպաստը ստացող հողատիրութիւնը եւ ճարտարարուեստը եւ դրամատուններ կառավարական հսկողութեան ենթարկել։ Այդ ձեւով հատուցին անոնք այն մարդուն, որ միլիոններ հատուցած էր իրենց գրպաններ։

Անկէ ալ առաջ, նոյն այդ տարրերը ուրիշ եղանակով եւս փորփրել սկսան հանրապետութեան հիմերը։ Տեսնելով որ դժուար է ըմբոստութեամբ եւ եւ բանի ուժով տապալել նոր կարգերը, անոնք «դեմոկրատական միջոցներով» որոշեցին թաղել դեմոկրատիան։ Դրամով եւ անունով տալով Հիթլերեան շարժումին։ Իրենց համբանքով չնչին թիւ կազմող այդ մարդիկ առատօրէն դրամ յատկացուցին Հիթլերի եւ իր գործակիցներուն, կազմակերպելու համար զանգուածային յետաշրջութիւնը։ Ու յաջողեցան։ Եւ մոռանալ որ — պետական զանձէն առած դրամներու մէկ մասով, ժողովրդական քսակներէ հանուած։

Հարկաւ, անոնք չէին կրնար չընախատեսել եւ գալիքը, այսօրուան դէպքերը։ Եւ սակայն, առաջին հերթին կ'ուզէին անգամ մը անվտանգ դարձնել բուն իսկ տակէ դեմոկրատիան, յանձին ընկերվարականներու եւ հանրապետականներու։ Եւ ըրին ալ։ Անոնց վրայ ջնջելով ոչ միայն Հիթլերեանները, այլեւ, մէջնորդաբար, համայնավարները։ Բաժնէ՛ եւ տիրէ՛։

Հիմա որ իր զարգացման ծայր աստիճանին հասած է Հիթլերեան շարժումը եւ իշխանութեան պահանջ կը ներկայացնէ զինքը ծնողներուն առջեւ, կը սկսի թշնամութիւնը անոնց միջեւ։ Վասնզի, ո՞վ է որ, այդ ո՞ր իշխանութիւնն է աշխարհիս երեսին, որ կամաւ ձեռքէ հանէ իշխանութիւնը, եթէ զայն ամուր պահելու հնարաւորութիւնը ունի, ի հարկէ։ Իսկ խոշոր հողատէրերու եւ գործարանատէրերու (պարոններուն եւ պառոններուն) ակուժքէն ելած Փափէն-Շլայխէր կառավարութիւնը այդ զիտակցութիւնը ունի։ Տարակոյս չկայ այդ մասին։ Ոչինչ, ան դէմ չէր՝ Հիթլերն ալ մասնակից ընել իր իշխանութեան, զայն իր ազդեցութեան տակ առնելու համար, բայց երբ տեսաւ որ շատ է շփացած իր երէկուան նպաստընկալը, մէկդի հրեց զայն կոշտօրէն։

Եւ հիմա — ո՛վ զարմանք — Հիթլերականութիւնը՝ Վայմարի Սահմանադրութեան ջերմ պաշտպանի դերին մէջ։ Նորէն յիշենք Լասալի խօսքը։ Շարժում մը, ուրեմն, որուն անունը տուողը իր անսահման ատելութի՛ւնն է եղած, սկիզբէն ի վեր, Վայմարի եւ Հանրապետութեան դէմ, այժմ ալ ո՛նց գրկած է զանոնք եւ ոչինչ կ'ուզէ զիջիլ անկէ։ Բախտի հեգնա՛նք։ Եւ սակայն, մինչեւ իսկ ամենազօր Հիթլեր չի կրնար փոխել իրերու ընթացքը, կասեցնել արագաշարժ կառքին անիւը։ Իրեն հետեւող 14 միլիոն քաղաքացիները՝ հասած կը սեպեն ժամանակը, որ ան վերջապէս գործէ իր իսկ տուած ժամկէտները, իրագործէ՛ իր ըրած հազարաւոր խոստումներէն գէթ մէկ մասը։ Եւ օրավճարով բանի ուժով չի կրնար ընել այդ, ուստի եւ ամուր կը փարի Վայմարի Սահմանադրութեան։ Բայց, վերջինս շատ մը պատճառներ ունի, իրմէ վանելու համար զայն, որպէս անհարազատ տարր մը։

Բախտին նոյն հեգնանքը Հանրապետութեան եւ Սահմանադրութեան հանդէպ — նաեւ համայնավարներուն օրինակով։ «Նացի»ներէն ոչ պակաս չափով՝ անոնք եւս տարիներու ընթացքին փորփրած են հանրապետութեան հիմերը։ Հիմա ելեր են եւ «Նացի»ներու հետ միասին, ձեռք - ձեռքի, Վայմարի Սահմանադրութի՛ւնը եւ քաղքենի Հանրապետութի՛ւնը կը պաշտպանեն։ Շարունակ ազգի - դեմոկրատիան հոյակապ են իրենց «ամէնէն մեծ թշնամին», իսկ երբ Պրաուն եւ Սեւերինկ քշուեցան, ընկերվարականներէն պահանջեցին որ այդ իսկ առթիւ քաղաքական ընդհանուր գործադուլ յայտարարեն։ Կրնա՞ր աւելի տխուր պատկեր մը առնել սահմանադրական անելը, քան այս։

Ու լրացնելու համար քանի նաեւ, որ «պարոններու ակումբին» անդամները եւս — միապետական մինչեւ իրենց ուղն ու ծուծը — հանրապետական Սահմանադրութիւնով կ'երդնուն հիմա: Ինչ անօրէնութիւն... հարկաւ — կրնա՞ն միթէ — որ՝ տարբեր պայմաններու տակ՝ միապետական կարգերը աւելի՛ օրհնելի են իրենց համար։

Եւ եթէ ցանկան ու ժամանակը հասած եւ հասունցած համարեն, ոչ թէ 24, այլ չորս ժամուան մէջ կը թաղեն հանրապետութիւնը։ Եւ չեմ կարծեր որ քանի մը կաթիլէ աւելի արիւն թափուի անոր պաշտպանութեան համար։ Այդ ալ կասկածելի է։

Աւելի դժնդակ չէր կրնար ըլլալ սահմանադրութեան մը անելը. Պարզապէս գոյութիւն ունեցող իրական ուժերու հարազատ արտայայտութի՛ւն։

Ա

ՊԱՅՔԱՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Այն յանձնախումբը, որ, ինչպէս գրեցինք, առողջապահական Նախարար Ժիւսթէն կոտարի նախագահութեանը տակ, կ'աշխատի գծել ծրագիր մը՝ պայքարելու համար ինքնաշարժի արկածներուն դէմ, իր մէջ կը ծաշուէ նաեւ ինքնաշարժի ճարտարագործութեան վարիչներ։ Այդ մասնագէտները կը քննեն արկածներու մեքենական պատճառները։ Իրենք կը թելադրեն ինքնաշարժերու շինութեան ժամանակ, թոյլ չտալ, որ թեթեւ ինքնաշարժները օժտուին չափազանց արագութեամբ, որովհետեւ երբ թեթեւ ինքնաշարժները շատ արագ կը սուրան, չեն կրնար պահել գիծը, ինչպէս թեթեւ վակոնները՝ երկաթագիծը։ Ցետոյ զրկուելով արագ թռիչքէն, ինքնաշարժները չեն փորձուիր այլ եւս «ցատկելու» կամ «առաջ անցնելու» խնդութեամբ։

"ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ,,Ը

— :-: —

«Հայ Մայրերու Օր»ը, որուն ծընունդ տուաւ Լիոնի հայ գաղութը, իրապէս նշանակելի դէպք մըն է հայ կեանքին մէջ։

«Հայ Մայրերու Օր»ուան առնչութեամբ, հայ կինը կը սթափի այն զառածաղքանելի անտարբերութենէն զոր ունի հանդէպ իր պարտականութեանց, օտար երկինքի տակ։

«Հայ Մայրերու Օր»ուան առնչութեամբ, հայ կինը՝ դառնօրէն զգացած այն հարուածը որ կ'իջնէ իր զաւակներուն գլխուն, կանոնք օտարութեան գիրկը նետելով, հրապարակ կուգայ նոր պատուար մը հանդիսանալու այլասերման դէմ։

Հայ մայրը իր «Օր»ով կ'իջնէ հրապարակ, ժառանգ՝ ի տես այն ողբալլութեանց որ կը կատարուին Հայը անճանաչելի դարձնելու։ Օտար թէ ներքին, տեսանելի թէ անտեսանելի, գիտակից թէ անգիտակից, ամէն մէկու ճակտին նետուած մահացու գնդակներուն առջեւ գիրք բռնելու համար։

Երանի՜ թէ հայ կինը «Հայ Մայրերու Օր»ը պանդխտութեան ցուպը իր ձեռքն առած օրէն իսկ նշանակէր իր տոմարին մէջ։

Հայ կինը վերջին տասը տարիներու աստանդական կեանքին մէջ ունեցեր է շատ չնչին հետաքրքրութիւն դէպ ի ազգային հաւաքական կեանքը։

Հայ կինը չէ ունեցած իր ուրոյն կազմակերպութիւնը, հայ մայրերու կուռ կազմակերպութիւն մը, որ հրաշքներ գործէր հայ տուներէն ներս ու դուրս.

«Հայ Մայրերու Օր»ուան պահանջը Լիոնի հայ մայրերն էին որ զգացին։ Բայց պէտք չէ սահմանափակուի այդ նուիրական օրը Լիոնի մէջ, այլ ամէն անկիւն ուր ակ մը Հայերու սիրտը կը բաբախէ Հայուն պահպանման տենչով, պէտք է ունենայ իր «Հայ Մայրերու Օր»ը.

Փառաւոր կեցէ՛ք, հայ մայրեր, ազգային գոյութեան պայքարն է որ կը սպառնայ թափառական ժողովուրդին։

Գոյութեան կռիւն է որ այս ժողովուրդը կը տանի իր ամենօրեայ կեանքին մէջ։

Հայ մնալու, հայ ապրելու, հայ մեռնելու պատերազմն է՝ որուն դէմ առաւելապէս հայ կինը պէտք է մաքառի։

Հայ կի՛ն, սթափէ՛ քունէդ։ Տես երէկ քօղարկուած, անկիւնը ձգուած Թրքուհին, այսօր կանգնած թուրք տղամարդուն կողքին՝ հայրենիքը կը պաշտպանէ։

Երէկուան աննշան Թրքուհին առիւծ է կտրած իր հայրենիքին ազատութեան եւ յառաջդիմութեան համար։

Ճալիսէ էտիպներ եւ Նորաթողրոզ Սէլմա էքրէմներ կը շրջին Միացեալ Նահանգներուն մէջ, կը բանախօսեն, կը գրեն, բեմէ բեմ, քաղաքէ քաղաք կը վազեն՝ քաղաքակիրթ ազգերու աչքին իրենց ցեղը՝ ազգը իբրեւ մէկ հատիկ գոհար ներկայացնելու համար։

Մինչդեռ հայ կինը դեռ նոր կը սթափի իր մրափէն, ան ալ միայն մէկ գաղութի մէջ կազմակերպելով «Հայ Մայրերու Օր»

Հայ կինը շատ ընելիք ունի ազգային գոյութեան պահպանման պայքարին մէջ։

Հայ կինը պէտք չէ թողլ տայ որ իր երախան օտար լեզու խօսի տան մէջ։

Հայ մայրը պէտք է սորվեցնէ իր զաւկին հայերէն գիր, հայերէն լեզու։

Հայ կինը՝ որպէս զի իր զաւակը ձեռքէն չելլէ, չօտարանայ, պէտք է պատմէ անոր Հայու կեանքէն, մեր ժողովուրդի դարաւոր եւ փառաւոր պատմութենէն։

Հայ կինը պէտք է իր պզտիկին համար բաժանորդագրուի թերթի մը, օրինակ «Արփի»ի։

Հայ բնտանիքին համար կ'ուզէ՞ք սակէ աւելի լաւ պարգեւական մը։ Հայ պզտիկն որտին ու հոգւոյն խօսող, Հայը Հայուն ճանչցնող «Արփի»ն։

Ջանացեք ով մայրեր բաժանորդագրել «Արփի»ի, — մի՛ սէր ձեր փոքրերուն, ի սէր ձեզի, բաժանորդագրուեցէք «Արփի»ի, կը կարդան, այսպէս մաքուր հայերէն կը սորվին կը յառաջդիմեն»։ (Ասոնք այն փոքրերն են որ կը հետեւին Կրընօպլի Կ. Խաչի դասընթացքներուն)։

Եւ իբրեւ պատասխան — «Դրամ չկայ, չենք կրնար, արդէն չի կարդար որ..., իմ պզտիկս շատ ծոյլ է, դանդաղ է»։

Եւ այսպէս որքա՛ն մայրեր, մեր մէջ...

Անոնք որ կը պատրուակեն թէ դրամ չունին մէկ տարեկան «Արփի» նուիրելու իրենց փոքրիկին, յաճախ իրենց 8—10 տարեկան փոքրիկ զաւակները պուպրիկներու կը վերածեն, պոռոտ արդուզարդերով, չափազանցուած ծախսերով։

Գիտակից հայ կիներ, կազմակերպեցէք ձեր Օրը, «Հայ Մայրերու Օր»ը եւ այդ անուան տակ իջէ՛ք հրապարակ, ամէն տեղ, ամէն կողմ, ի սէր ձեր փոքրերուն։ Արթնցուցէք եւ կազմակերպեցէք հայ կինը։

Անգունդին եզերքն ենք հասեր։ Ինքնապաշտպանութեան պահանջը զօրաւոր է, բայց գլուխները տկար...։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԳՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Ինչպէս գրուեցաւ «Օրը Օրին»ի բաժնին մէջ, վերջերս փրոֆ. Ա. Խաչատրեան հրատարակութեան տուաւ քերականութիւն մը քիւրտերէն լեզուի (կուրմանջի բարբառ)։

Բանի մը հոգի, Մ. Կիրակոսեան, Քոչար, Դ. Դրամբեան, Սաաթխով, Ղ. Քուրդօ եւ Ջ. Գէնճօ, ծանր լեզուով մը կը քննադատեն այդ քերականութիւնը եւ կը յարձակին փրոֆ. Խաչատրեանի վրայ, որ «դասակարգայնօրէն թշնամի իդէոլոգիայի ջրաղացին ջուր է լցնում»։

Ի՞նչ են մեղքերն այդ քերականութեան, «ուշադրութեան արժանի» դասադրքին, ինչպէս կ'ըսեն դրաքննիչները.

— «Ձեւով եւ բովանդակութեամբ բուրժուական, խմբուած միջնադարեան սխոլաստիկայով, հրամցնում է Քրդերի մէջ գոյութիւն ունեցող այլանդակ սովորոյթները, ասացուածքները, որոնք կապուած են տիրող դասակարգերի դրւածքի, չքաւորներին հեղինակ, մասնաւոր սեփականութեան գաղափարի ամրացման, վրէժառութեան, թշնամութեան սերմանման, կնոջ ստրկացնելու եւ ծայրի ենթարկելու մտայնութեան հետ»։

Ու կը յիշեն քրտական ժողովրդական ասացուածքները, որ գրուած են քերականութեան մէջ.

1— Որ խելք լինի, հարստութիւն էլ կը լինի։

2—Պատահականութիւնն աւելի լաւ է, քան ունակութիւնը։

3— Աղքատ մարդու խօսքը ոչինչ է։

4— Այծին ծծող գառը, ճանճի մասկը եւ կնոջ խօսքով շարժւող տղամարդը, այդ երեքն էլ մեռածի հաշւի են։

5— Կնոջը մի վնասիր, ծաղումը փնտռիր։

6—Ճանապարհները կարճանում են, բայց թշնամիները չեն բարեկամանում։

7— Ինը տուր, տասն առացիր։

8— Միս կեր, միս հեծիր, միս խըփիր։

9— Ինչպէս որ իմ խելքս չի հասնում այս ծառի կատարին, այդպէս էլ խելքս չի հասնում աստուծուն։

10— Եթէ դու տգէտ ես, պառաւը տուր երիտասարդին։

11— Եթէ նրա աչքը չի փոքրանայ, նա գործի չի գնայ։

Գրաքննիչները կը քննադատեն փրոֆ. Խաչատրեանը, որ հատուածներ թարգմանած է Աւետարանէն։ Ցետոյ քերականական օրէնքները սահմանած է բարդ եւ անհասկանալի հայերէնով մը։ Իր նախադասութիւնները բառակոյտեր են։ Այդ նախադասութիւններուն քիւրտերէն թարգմանութիւնը աւելի եւս գէշ լեզուով մը կատարուած է.

Գրաքննիչները ցոյց կուտան նաեւ սխալներ ֆրանսերէն լեզուի սրբագրութեան մէջ։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՐԴ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Տենդագին կը շարունակուին Երեւանի 2րդ Ջրաելեկտրակայանի շինութեան աշխատանքները։ Արդէն լինուած են Հակայ Ջրատար խողովակին պատուանդաններ ու ասպանդակները։ Միացուած են Ջրատար խողովակները։ Տեխուած են կայանի նկուղի պատերը։ Նոստիկը ամբողջանում հասարակ Հէյ ծնաւ Ցէփէ, ճակատը եւ տանիքին երեսները։

Շուտով կը վերջանան արագընթաց օժանդակ Ջրանցքին հողային աշխատանքները։

Կայանին թէթեւ մեքենաները զետեղումին սկսելու համար, անհրաժեշտ է անմիջապէս թիթեղով պատել տանիքը։ Ամենախոշոր մեքենան, 72 փութ ծանրութեամբ, վերջապէս կարելի եղաւ փոխադրել մինչեւ Արարատ գործարանը 10 զոյգ եզներով։ Կը սպասուի մեքենաշարժ կառքերու փոխադրելու համար մինչեւ իր տեղը։

Կայանին քարային գործերը կը կատարուին։ Զէյթուրը անկանոն ձեւով կը ...։

Ցաւալի է, որ ոչ մէկ հսկողութիւն կը կատարուի՝ կցուցանելու համար ... Բանուորները կը զանգատին, որ պակաս չեն այլ արկածները։ Վերջերս բանուոր Հարությու Գրիգորեան քիչ մնաց ինկար ու ջարդուէր հսկայ Ջրատար խողովակներուն տակ, որովհետեւ խողովակը չինուած են փայտէ կամուրջներ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑ

Երեւանի պետական Երաժշտանոցը կամ երաժշտական եւ բեմական արուեստներու կաճառը, ունի երեք բաժանում. 1) Երաժշտական համալսարան, 2) Երաժշտական արուեստանոց, 3) Թատերական արուեստանոց.

Առաջին բաժինները ունին հետեւեալ առարկայական մասերը. 1) Դաշնամուր, 2) Լարային, (ջութակ, թաւջութակ), 3) Ձայնային, 4) Փողային (արծիճ, բազմաձայն փող, ֆագոտ, վալտորնա, գորոյ, տրուբա, տրոմբոն, տուբա), 5) Մանկավարժական.

Առաջին երկու բաժանումները կրնան մանել այն ուսանողները, որոնք միջնակարգ կրթութիւն են ստացած։ Թատերական բաժինը կրնան մանել անոնք, որ ոչ միայն լրացուցած են եօթնամեայ վարժարան մը, այլ եւ ծանօթ են գեղարուեստական արուեստին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՍԽԱԼ ՃԱՄԲԷՆ ԵՏ ԴԱՌՆԱԼՈՒ Է»

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ Էնկիւրլէն կը գրէ իր Թերթին Միլլիյէթի։

— Վէսիրային դրութիւնը հաստատուեցաւ, արտածումը քաջալերելու եւ հետեւաբար երկրին շահ մը ապահովելու համար։ Մինչդեռ փորձը ցոյց կուտայ որ այդ դրութիւնը շահի փոխարէն վնաս պատճառեց։

Արդարեւ, արտածման վաճառականը նկատելով որ ուրիշ կերպով արդէն պիտի կրնայ շահ մը ապահովել, իր ապրանքը աժան կուտայ։ Այս ձեւով, փոխարէնը քիչ քանակութեամբ օտար դրամ կուգայ։ Միւս կողմէ, ներածման վաճառականը մինչեւ հարիւրին 50ի հասնող միջնորդչէք մը տալով կը գնէ «վէսիքա»ները, եւ բնականաբար այդ համեմատութեամբ ալ կ'աւելցնէ իր ծախելիք ապրանքներուն գինը։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ գիւղացին եւ երկրագործը թէեւ մէկ կողմէն արտածումին շնորհիւ կ'օգտուին, բայց միւս կողմէն կրկինը կը վճարեն, սուղ գնելով ներածուած ապրանքները։

Անկէ զատ, չենք կրնար հրաչտակ նկատել բոլոր անձերը, եւ կրնայ պատահիլ որ արտածման վաճառական մը նոյն ապրանքին համար երկու տեղէ «վէսիքա» առնայ։ Իսկ օրինական տրամադրութիւններով շատ դժուար է ասիկա հակակշռել։

Դժուար է նաեւ կանոնաւորել արտածման զործը։ Վաճառականներ կան որ օրերով կարգի կը սպասեն Այ տածման Դիւանին առջեւ, եւ այս պատճառով կամ շոգենաւը կը փախցնեն եւ կամ չեն կրնար օրը օրին կատարել իրենց յանձնառութիւնները։ Մնաց որ մօտակայ ժամանակ մըն ալ, չունինք, որպէս

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (8)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

5

— Ենթադրութի՞ւն մի։ Պլեյիւլի թուղթը ձեռքերնիս անցնելէն ի վեր ամէնքը, ցաւը ձախորդութիւնը մեզ պատած է։ Ենթադրութի՞ւն է սա պատալը կնկան մէջքին ցաւերը. ենթադրութի՞ւն է իմ սիրտիս չառփըրթըն։ Քեզի ի՞նչ գէշութիւն ըրած էինք քի մեզի պէս հօրդ մօրդ տեղ մարդոցը գլխին աւանկ փորձանք բերիր...

— Բայց անկարելի՛ բան է, նախ թողլ տուր որ խօսիմ, անկարելի՛ բան է... զուգադիպութիւն կրնայ ըլլալ միայն...

— Զուգադիպութիւնդ քեզ չառփմիշ ըլէ, Էօէփսիզ. տարիքէ՞դ ալ չես ամչնար կոր։ Հէչ պլեյիւլին հետ շախա կ'ըլլա՞յ։ Հապա սա պաւալը կնիկը մեռնէ՞ր ԹԷ. հապա՞ քալող դանկին առջեւ յեղին պատռեր ԹԷ։ Ըսէ՛, խալթալը, սա խեղճ կնիկէն ի՞նչ առնելիք ունէիր...

Անհարկեուած ճանապարհան որ կը նայէր ինքնիրմէ ելած մարդուկին ու կը լափէր անոր ամէն մէկ խօսքը, յանկարծ ցնցուեցաւ կարծէք թմրութենէ մը սթափելով եւ ուսուցչուհիին դառնալով շատաշատ աղաւղ մը իջեցուց։ Օրիորդ Լիւսին ճիչ մը արձակեց, իյնալու պէս եղաւ եւ ակնոցը փշրուեցաւ ոտքերուն առջեւ։ Գիւղացի կինը կարճ վարանումէ մը յետոյ (որուն ընթացքին աւելցաւ իր սարսափը) նետուեցաւ աղջկան վրայ եւ անոր մազերէն բռնելով սկսաւ ծեծել։ Սրապիոն աղան, որ այդ մասին չէր խորհած, նախ շուարեցաւ բայց յետոյ թի մը զարնելով հետեւեցաւ Ալէմտաղցիին օրինակին եւ աղջիկը ծեծեցին կատաղօրէն, անգթօրէն, անանօրէն.

Ածուներ կոխոտուեցան, ծաղկեր ճմռուեցան, երկու շուներ հաչեցին։ Բանի ուսուցչուհին կը պոռար, երկու գիւղացիները աւելի ուժով եւ աւելի արագօրէն կը տեղացնէին հարուածները։ Օրիորդը տապալեցին, իրենց ոտքերուն տակ առին, իրարու ձայն տալով. — Զա՛րկ ճանապարհ, զա՛րկ Շաշի։ Նիհար ուսուցչուհին բնականաբար անկարող էր երկու կատաղի գիւղացիներուն դէմ դնելու. քիթը սկըսաւ արիւնիլ, եւ քիչ վերջ նուաղեցաւ օրիորդ Լիւսի, կնոջմէն ստացած մէկ ուժեղ կիցէն.

Հեւասպառ Ալէմտաղցին նստաւ ըրջուած դոյլի մը վրայ, մինչ Սրապիոն աղա, աղաւաքեղի թաց մարմանդին վրայ փռուած աղջկան շուրջ կը դառնար գազանի մը պէս։ Թին ձեռքին մէջ սպառնալիքով կը շարժէ մերթ ու կը կրկնէ — «Հիչ պլեյիւլին հետ շախա կ'ըլլա՞յ...»։

Ալէմտաղցին ըսաւ — Դանկը քալած առեն հապա՞ եթէ լեղիս պատռէր...

Սրապիոն աղա ըսաւ — Հապա՞ եթէ լեղիդ պատռէր...

Մէկ քանի «հապա եթէ»ներ կրկնեցին փոխն ի փոխ, իրենց կռուիը աղջկան ցոյց տալով, եւ յետոյ լռեցին։

Սրապիոն գտանէն իր գդակը հաւաքեց եւ սկսաւ մտատանջուիլ։ Պէտք էր վերջապէս սթափեցնել օրիորդը։ Անզգայ ճանապարհան տեղէն չէր շարժեր բնաւ, բայց Սրապիոն դէպ ի դուռը ուղղուեցաւ, իր տունէն քիչ մը ջուր բերելու համար։ Սպառնալով, հայհոյելով, անհեթեւակայելի պոռնկութիւններ աղջկան վերագրելով գընաց իր տունը։

Երբ որ սեղանին վրայէն ջուրի սրուակը եւ գաւաթ մը կ'առնէր, ականջը պատուհանէն դուրս ինկաւ պատահմամբ կամ սովորութեամբ։ Թրի՛ք կար։ Լո՞ւրջ, շա՛տ լուրջ կոյտ մը Թրիք կար։ Մէկ կոյտ չէ՛, այլ երկար շարք մը, կատարեալ համբէլ մը։

Սրուակն ու գաւաթը ձգեց եւ փողոց նետուեցաւ բոկոտն.

— Ան ճամբէն չանցած՝ մենք ժողվենք։ Հէլպէթ անոր ալ մէջքին ցաւը անցաւ։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(ՎԵՐՋ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

...կարենանք այդ գործը անմիջապէս կանխել։ Հետեւաբար, այդ ... միջոցն է հրաժարիլ այդ ... թէնքէն։

Հայ նաեւ գործին քաղաքական ... «Լիֆիքար»ի դրութեան ... եթէ կատարեալ կանոնաւորութեամբ եւ քաղաքացիական ... կիրարկուի, գործնական չի կրնար ... հանրային միտքը ... քաղաքացիութիւնները ... ։

... չէ մոռնալ որ, ընդհ. պատերազմի, օրուան պարկեշտանձերուն ... չափազանցութիւնը ... պայմանը, բայց բոլորովին կը ... թէ այդ դրութիւնը ինչպէս ... հանրային բարոյականը ... վերականգնելու ... պետութեան վարկը։

... է պատճառը որ արտաձայն ... մը փաստականներ դէմ են ... Օրինակ, Իշ Լիմի ... ընկերութեան վարիչներէն ... կ'ըսէր ինծի.

Եթէ օգտուինք «Լիֆիքայ»ի ... կրնանք քանի մը ... հազար ռուպի շահիլ։ Մինչդեռ մէկ հատիկ իսկ «Լիֆիքայ» չենք ... որովհետեւ հանրային ... դէմ ենք շահի այս ...։

Այս «Լիֆիքայ»ի դրութեան վըտանգն ու անպատեհութիւնները ... է առանց վարանելու արգիլել ... որովհետեւ ... է կէտէն դատ... մինչեւ շահաւոր է։

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

... կը գրեն «Ճումհուրիյէթ»ին (7 Սեպտ.).

Մուտանիայէն Պրուսա եկած ատեն, ճամբուն աջին գործարան մը կայ, որ առաջուան 5էն մինչեւ գիշերուան 9ը ծուխը անպակաս ... Ան ոչ գիշեր, ոչ ալ ցերեկ անի։ Բով քովի շարուած ... ոչ մէկին վրայ ... կամ կեանքի նշան մը ...։ Բայց, այս անհոգի ... մէջ մեղուի փեթակի ... նման եռեւեփուող հարիւրաւոր ... վայրն է։ ... մեքենաներու եւ ճախարակներու աղմուկը այս մարդոց ... անդամ ուրիշ վիճակ է։

Այս Պրուսայի «Լիֆիքայ»ի ... դիւանաց ... ցուցահանդէսներ ... Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ եւ բաւական լաւ ընդունելութիւն գտաւ։ Թուրքերը մեծ զարկ ... են այս ձեռնարկին եւ յաջողութեան (Ց.)։

Թերթերուն մէջ ամէն օր անունը ... «Լիֆիքայ»ին ամենէն ... ինչ գիտէ՞ք.— Դիտութեան եւ ... ամենավերջին ... կը գլխուն գլխի բերել եւ մըքենական ճիգով մը հետապնդել ... Ան ոչ մեծախօսիկ է, ոչ ալ ...։ Այսպէս կարծողները ... գործատան աշխատանքի կերպը, ինձ նման իրենց ... կը Պտըտ։ Այս ի՞նչ ... աշխատանք... Մարդիկ պարզապէս մեքենականացած են։

Գործատան աշխատելու եկած օրէն ... այցելած չէի։ Երէկ ... գացի։

Գործատունը բաւական փոխուեր է։ «Մարժնի մեքենաներ եկեր են, ու տեղաւորուեր։ Քակելու եւ գործելու մեքենաները շատցեր են։ Ներկի բաժինը Պրուսայի բոլոր գործարաններուն ներկի պահանջը բաւարարելու առաջինն կ'ընդարձակուի։ Պրուսայի գործարաններուն համար դպրոցի մը ձեւը առնող այս հաստատութիւնը այժմ ալ նոր խըր նորոգութեան մը եռեւէն է...։ Ծառաւթ վառելով մեր զրոյցը գուրս դրկող ելեկտրականութեան ընկերութեան հետ իր կապը խզել կ'ուզէ...։ Այս կերպով ան պիտի հայթայթէ իր ելեկտրականութիւնը։

«Լիֆիքայ»ի աշխատանքի կերպերն ալ շատ լաւ են։ Հակառակ անոր որ մեր աշխատանքի օրէնքը գեռ Ազգ. Մեծ Ժողովէն ելած չէ, հոս աշխատանքի ժամերը ութն են։ Բայց, մեքենաներէն աւելի օգտագործելու համար օրական երկու բաժին աշխատաւոր կ'աշխատին։ Մէկը առաւօտեան 5էն մինչեւ 13, իսկ միւսը՝ 13էն մինչեւ 9։

Գալով աշխատաւոր կերպասներուն, մարդ զանոնք ոչ թէ գործածելու, այլ անոնց նայելու իսկ կը վարանի...։ Որովհետեւ, աչքերը կը շլանան։ Պրուսայի մէջ իրարու հակառակ երկու քաղաքցութիւն լսեցի։ Ժողովուրդին մէկ մասը «Լիֆիքայ»ի կերպասները շատ աժան կը գտնէ, միւս մասն ալ շատ սուղ։

Սա որոշ է որ «Լիֆիքայ»ին պատրաստած այդ «օրիժինալ» կերպասներուն նմանը Եւրոպայի մէջ իսկ չկայ՞։ Այս մասին ամէն ոք համակարծիք է։ Հակառակ առոր, եւրոպական աւելի վար կերպասներ «Լիֆիքայ»ի լաւագոյն ապրանքներէն աւելի սուղ են։ Հետեւաբար, սխալ է վճիռ տալ առանց կերպասներու բաղդատութիւնը ընելու։ Ըստ իս, «Լիֆիքայ»ին ամէնէն գնահատելի կողմը այն եւս որ եւ է օտար մասնագէտի պէտք չունենալն է։

Գործատան ընդհ. տնօրէնը տարիներով Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մէջ այդ ճիւղը ուսած եւ երկրաչափի վկայական ունեցող Թուրք մըն է։ Եւ գործատան բոլոր թէքնիք ճիւղերը մեր հայրենակիցներուն ձեռքն են։ Ասկէ աւելի մեծ յաջողութիւն կա՞յ հաստատութեան մը համար։

ՔԱՄՊԻՌՑԻՆ ՎՆԱՍԸ

Պիրէյն, որ յիսուն տարի առաջ քանի մը առագաստանաւեր միայն ունէր եւ շրջակայ կղզիներէն զատ որ եւ է տեղի հետ կապ հաստատած չէր, այժմ ուշագրութիւն գրաւելու աստիճան յառաջդիմած է։ Բազդատմամբ իր բնակչութեան, Յունաստան ամենաշատ առեւտրական նաւեր ունեցող երկիրն է։ 1928ին 6 միլիոն 204.684 էր բնակչութեան թիւը։ Իսկ առեւտրական նաւերուն տարողութիւնը՝ 1.397.782 թոնա։ Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի մէջ մեծ մասամբ յունական նաւեր կան. նոյն իսկ մինչեւ Ամերիկա գացող։

Յունաստան Թուրքիայէն շատ ապրանք կը ներածէր։ Օրինակ, արջառ՝ գլխաւոր նիւթերն էին։ Անցեալ տարի մեծ քանակութեամբ ներածեց։ Այս տարի Թուրքիա չկըրցաւ Յունաստան ապրանք արտածել։ Ասոր պատճառը տրախոմին շատ անկեալ վիճակն է։ Անցեալ տարի երկու հարիւր տրախմին 6 ոսկի էր. այս տարի 2.5 ոսկի։ Գալով արմտիքին. հունձքը լաւ է այս տարի եւ հինգ ամսուան ցորեն ունի։ Թէեւ արջառի պահանջ կայ, բայց Թուրք վաճառականները քամպիոյի պատճառաւ չեն կրնար ապրանք տանիլ։ Այս փոխէն զատ, Յունաստան իր չազդնաւերով ալ կը մրցի Թուրքիոյ հետ։

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ԱԺԱՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Անցեալ թիւով տուեր էինք կարգ մը տեղեկութիւններ Փարիզի բնակարանային տագնապի մասին։ Տը Ֆոնթըն, որ նախագահն է աժան բնակարաններու շինութեան քաղաքապետական մարմնին, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ փարիզեան թերթի մը.—

Քաղաքապետութիւնը սկիզբէն ի վեր կը հետաքրքրուի բնակարանային տագնապով։ Այն շրջանին, երբ տակաւին չէր հրատարակուած Լուշէօրի օրէնքը եւ սուղ էր ամէն բան,— շինութեանց նիւթեր, գործաւորներու աշխատավարձը, եւայլն,— ու բարձր էր դրամագլուխի տոկոսը 10 — 12 առ հարիւր, քաղաքապետութիւնը200 միլիոն վարկ բացաւ բնակարանային շինութեանց ծրագրի մը համար։ Եւ առաջին անգամ, բնակարան շինեց աշխատաւոր դասակարգին համար։ Ցետոյ՝ մտաւորականներուն ու փոքր պաշտօնեաներուն համար։

Հիմա այս վերջին դասակարգին համար շինուած բնակարանները յաճախորդ չունին գրեթէ, այն պահուն՝ երբ 80,000 ընտանիք աժան բնակարան կը պահանջէն։ Այս պատճառով, քաղաքապետութիւնը որոշեց դանդաղեցնել չափաւոր վարձքով նման բնակարաններու շինութիւնը, ընդհակառակն ուժ տալ աժան վարձքով բնակարաններու շինութեան։

Կարելի չէ՞ր — պիտի հարցուի — իջեցնել վարձքը այդ բնակարաններուն, որոնք պարապ կը մնան։ Այո, բայց շինութեանց թաղային կազմակերպութիւններուն հետ կնքուած համաձայնութեամբ՝ պէտք պիտի ըլլար վճարել դրամագլուխին տոկոսը, ինչ որ պիտի աւելցնէր թաղային տուրքերը։ Լաւագոյն կարգադրութիւնն է ուժ տալ աժան բնակարաններու շինութեան։ Այդ մասին քաղաքապետութիւնը պատրաստ է ընելու ամէն զոհողութիւն։ Բնակարան պահանջող 80,000 ընտանիքներէն 5,000ը բազմանդամ են, ունին 4—5 զաւակ ու կը բնակին մութ ու ապառողջ խրճիթներու մէջ։ Ամէն ճիգ կը թափուի, փրկելու համար այս ընտանիքները։ Քաղաքապետութիւնը, 3 սենեակով ու խոհանոցով բնակարան մը տարեկան 1,800 ֆրանք վարձու տալով այդպիսի ընտանիքներու, ըրած կ'ըլլայ առաւելագոյն զոհողութիւնը, որովհետեւ հարիւրին 7 տոկոս դրամագլուխով այդ բնակարանները տարեկան 4,200 ֆրանքի կը նստին քաղաքապետութեան։

Այս «նուէրէն» զատ, քաղաքապետութիւնը ուրիշ շնորհ մըն ալ կ'ընէ Փարիզի բնակչութեան։ Փարիզի քաղաքապետութիւնը, իբրեւ սեփականատէր, իրաւունք ունի պարպել տալու իր բնակարանը, երբ վարձակալ ընտանիքին զաւակները 16 տարեկան կ'ըլլան ու կը շահին իրենց ապրուստը։ Սակայն քաղաքապետութիւնը չի գործադրեր իր այդ իրաւունքը։ Արտօնագիրը կը մերժէ «շնորհ» ընել վարձքը։ Վերջին վարձահաւաքման առեն, վճարուած 17,600,000 վարձքին դէմ, չէ վճարուած 6,112 ֆրանք միայն, հաստատուած անկարողութեան պատճառով։

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ այս հակայ շէնքերուն առողջութիւնը։ Փարիզի այս փաղանգատուները, ուր կը բնակին հազարաւոր մանուկներ, կը պահանջեն առողջապահական մասնաւոր հոգածութիւն։ Ընկերային — բժշկական մասնաւոր սպասարկութեան կողմէ, — որ գործն է տիկին Սոմիէի, — հիւանդապահուհիներ դրուած են փաղանգատուներուն մէջ, մօտէն հսկելու համար այս նոր քաղաքներու երախաներուն վրայ, գործնական առողջապահական խորհուրդներ տալու համար տանտիրուհիներուն։

Իսկ այն բազմանդամ ընտանիքները, որոնք տակաւին բախտը չունեցան մտնելու իրենց պահանջած բնակարանը, հանուելով իրենց խրճիթներէն, դրուած են մասնաւոր «թաղերու» մէջ, ուր ուշադիր հսկողութեան մը ենթարկուած են առողջապահական մարմիններու կողմէ։ Այս «պանդխտային ընտանիքները», — ինչպէս կ'անուանեն Գերմանացիները, — շուտով կ'ունենան իրենց պահանջած բնակարանները։

Քաղաքապետութիւնը կը շինէ նաեւ բնակարանի երրորդ ձեւ մը, բարեփոխուած աժան վարձքով բնակարաններ կը կոչուին ասոնք, ըստ Պոնըվէի օրէնքին։ Այդ բնակարանները վարձու կը տրուին այս տարուան վերջը, — կը գտնուին Փորթ Փուշլ, Փորթ տ'Օպէրվիլիէ, Փլաս տէ Ֆէօսլիէ։ Այս բնակարաններուն վարձքերը աւելի աժան են չափաւոր գնով բնակարաններէն, բայց աւելի սուղ՝ աժան բնակարաններէն։

ՕՐ. ԼՈՒՍՆԹԱԳ ՊԷՔԵԱՐԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԳՐԻԳՈՐ ԿԻԼԻԿԵԱՆ
Ամուսնացած
Sevran 18 Սեպտ. 1932 Sèvres

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌԸՆԱՄ, 20 Սեպտեմբեր.— Հ. Ց. Դ. Ռընամի «Դէորգ Չաւուշ» խումբը ոգեւորութեան արտակարգ շըրջանի մը մէջ ժառ. ընկեր Ա. Գիւլխանտանեանի ժամանումով։ Բարի գալուստէն վերջ, զուամարեցինք ընկերական ընդհ. ժողով մը։ Ցետոյ մեր զաղութին փափաքին համաձայն, երեկոյեան ժամը 8ին տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մըն ալ։ Ներկայ էր ամբողջ գաղութը։ Ընկերը պարզելով մեր քաղաքական պահանջները, շեշտեց.— Ա.— Առանց վարչաձեւը նկատի առնելու օգնել մեր հայրենիքի վերաշինութեան ու բարգաւաճման բոլոր աշխատանքներուն։ Բ.— Դիւանագիտական բոլոր միջոցները ի գործ գնել ձախողեցնելու այն ձեռնարկները, որ տեղի կ'ունենան Թուրքիան զօրացնելու համար։ Գ.— Գերմարդկային ճիգ թափել արտասահմանի 750 հազար հայութիւնը հայ պահելու համար, իբրեւ արդար ժառանգորդները ամայացած Թրքահայաստանի։

Ցարգելի ընկերոջ տուած շահեկան դասախօսութենէն յետոյ, եղան հարցումներ որոնց սիրով պատասխանեց։

Վ. Խաչատուրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵՐԹԱԽՏ...

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 սեպտ.)։

— Միայն Ֆրանսայի մէջ հայ պարբերաթերթերու թիւը 25ը կ'անցնի։

Միայն Ամերիկայի մէջ աւելի քան 35 պարբերաթերթեր ունինք։

Ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ հայ մամուլի օրգաններու թիւը 100էն աւելի է։

Հարիւրը մեր առաւելագոյն թիւը չէ. բազմաթիւ գաղութներ այսօր իրենց սեփական օրգանները չունին, որովհետեւ գիր ու մեքենայ չունին։ Խմբագիրներ — որքան կ'ուզէք Թղթակիցներ ու աշխատակիցներ — պէտքէն աւելի։ Նիւթ — անսահման ու անսպառ։ Միակ արգելքը, որ լըռութեան մատնած է մեր գիւղերը, քաղաքները, մեր միութիւններն ու հայրենակցականները — դրամի չգոյութիւնն է։ Եթէ այս դրամը ունենային անոնք, ի՛նչ տարակոյս, որ անմիջապէս գիր ու մեքենայ կը սայթաքէին եւ կ'անցնէին գործի։ Այլ արգելք, ինչպէս բոլոր, չկայ։ Որովհետեւ յամի 1932ին հայ խմբագրէն թերթ խմբագրելու համար ոչ միայն մտաւոր լայն պաշար չի պահանջուիր, ոչ միայն չի պահանջուիր ուղղութիւն եւ աշխարհայեացք, ծանօթութիւն հայ լեզուի հետ, այլ եւ չի պահանջուիր պարզ ուղղագրութիւն։ Կարելի է արհամարհել մարդկային տրամաբանութիւնը, խաչել հայ լեզուն, նահատակել հայ ուղղագրութիւնը, եւ, հակառակ այս բոլորին, այնուամենայնիւ, ճեմակը սեւ դրամնելով՝ խմբագիր դառնալ եւ պարբերականի մը սիւնակներէն խմատութիւն աւանդել աշխարհին եւ մարդկութեան...

Եւ որքան որակով կ'իջնեն հայ թերթերը, այնքան քանակով կը բարձրանան անոնք։

Որքան «կը դիւրանայ» թերթ հանելը, այնքան կը դժուարանայ թերթախտի բուժումը։

Մտքով՝ չքաւոր, լեզուով՝ խլաւոր, արտաքինով՝ եղկելի, ծաւալով՝ խեղճ, կարգով՝ չքաւոր, դատանդրով՝ անկերպարան, բայց հարուստ ...ամբիծ վէճերով եւ սրտոտ քարոզներով, — ահա ընդհանուր առմամբ Հայ Մամուլին պատկերը։

Ու թերթերու այս դարձուցելի հեղեղը կը սպառնայ խեղդել ամէն կենդանի ձեռնարկ։ Ու ...ապրող չքաւորութեան, խեղճութեան եւ այլանդակութեան ... հասարակութիւն կը ստեղծուի հայ թերթերու միջեւ։

Ընդհանուր առմամբ 500.000 ժողովուրդ ունինք գաղթաշխարհի մէջ, աւելի քան 100 պարբերաթերթերով. այլ խօսքով՝ 5000ական շունչ իւրաքանչիւր թերթին։ Եւ եթէ նկատի առնենք, որ հայ ժողովուրդի հարիւրին հազիւ տասը կապուած է մամուլին, պէտք պիտի տեսնենք, որ իւրաքանչիւր թերթի մէջին ... 500ական ընթերցող կու գայ, ամէն կարգի անբարեխղճներն ու շարաշահները մէջը հաշուելով։ Բացառութիւններ կան ... ընթերցողներու սպառիչ բազմութեամբ. սակայն մեր խօսքը բացառութեանց մասին չէ, այլ այն բանակին, որ Հայ Մամուլ կը կոչուի։

Ու անհնար կը դառնայ սեղմել քանակը՝ որակը բարձրացնելու համար։

Անկարելի կը դառնայ արմատական դարման դտնել թերթախտի դէմ, որ ցեղային աղէտքի կերպարանք առած է»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ, 18 Սեպտ. (Սեփ. Թղթ.). — Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Մասնաճիւղ մը ունինք հոս որ այս տարի սկսած է շարժիլ ու խանդավառել Տէսինի հայ գաղութը։ Գնահատանքի խօսք ունինք բոլոր այն հայ օրիորդներուն ու տիկիններուն, որ գործարանային դժուարին աշխատանքէն ու ընտանեկան հոգերէն յետոյ, կը հաւաքուին իրարու մօտ, կը խորհրդակցին ու գործելու եղանակ կը ստեղծեն վառ պահելու համար կորովը հաւաքական կազմակերպութեանց։ Ու բարեխնամաբար իրենց բոլոր ձեռնարկները կը քաջալերուին հասարակութեան կողմէն։

Նախաքան իրիկուն, Կ. Խաչը սարքած էր պարահանդէս մը, Տ. Հ. Տ Ա.ի սրահը։ Բազմութիւնը բաւական էր որպէսզի իրենց ձեռնարկը քաջալերուած ըլլալու։ Ու այսպէս ալ եղաւ։

Անհրաժեշտ ու տաժանքին գոյացաւ նախանձելի գումար մը...

Քիչ մը աւելի կեանք, քիչ մը աւելի աշխատանքներ, քոյրե՛ր, ձեր աշխատանքը պարապը չերթար։

Քանի մը խօսք ալ կրթական ծրագրի մը մասին,— Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր կը շարունակուին դասաւանդութիւնները շուրջ 75 հայ փոքրիկներուն։ Այս աշակերտութեան 12ը մանչ են, իսկ մնացեալները աղջիկ։ Եւ այս մանկապարտէզը բացողը ոչ թէ այս կամ այն Միութիւնն է, այլ մեր ընկերներէն մէկը, Նալպար-Դագէզ։

Անհատական ճիգերով բացուած այս ճրագն ալ եթէ մարի, վա՜յ ձեզ, Տէսինի գաղութ։ «Բարենպատակ» պիտոյքներով կազմուած Միութիւնները ի՛նչ կ'ընեն, կը հետաքրքրուի՞ն, կ'ուզե՞ն օգնել այս ձեռնարկը շարունակելու համար թէ՛ հայ ալ իրենց ծրագրին մէջ չկայ։ Հ. Ց. Դ. Նորաշխարհեայց շէնքին գետնայարկը հայերէն սորվող այս փոքրիկները պէտք է դրուին բոլորին ուշադրութիւնը, անհատներէն մինչեւ Մարմինները։ Ասկէ աւելի զեղեցիկ գործ չկայ Տէսինի մէջ, երբ նկատի ունենանք թէ ձուլումը հայ երախաներուն է որ կը սպառնայ։

Երբ անհատ մը ջանք չխնայեց պատուելով տունէ տուն, ծնողքէ ծնողք, որպէսզի իր երախան դրկէ դպրոց, մեզի կը մնայ օգնել տալ սրտով։ Հարցուցի ընկերոջս թէ, երախաներուն ծնողքները գո՞հ են, ամսականները լրիւ կը վճարե՞ն...

— Կան որ կը վճարեն, կան որ կը դժկամակին ու շատերուն ալ անձամբ տուներէն կ'երթամ... ամսավճար գանձելու համար։ Թէ՛ զարմանալի օրերու համբ ենք, շատ անկեալ է։ Ու ճիշտ այդ աղորմելի գումարին համար է, որ երեք հազարնոց հայ գաղութի մը մէջէն միայն 75 աշակերտ կը յաճախէ։

Կը թելադրենք ընկերոջ, որ անվհատ շարունակէ իր գործը, զանէ իր ձեռքին տակ եղածը պահելու համար։ Հակառակ Զին, տեղի կ'ունենայ այս փոքրիկներուն հանդէսը։ Պիտի տեսնենք թէ անոնք որ փողոցին մէջ հայերէն իսկ չէին խօսեր, հիմա արտասանութիւններ պիտի ընեն։

Թ. Հ.

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

Իմ մատներէս քանի մը հատը կը զգեն ... մէջ մտերուսք քանի մը դրամներու։ Անոնց ... կ'արտաւակ որ մարմինս առեր են եւ որ մեռած ... — շնորհութիւններու բանակալ զգայնութեամբ ... Անճարակութեամբ մատներս կը փորձեն ... հակաճառել անոնց «Նիւթական ... թեաներուն, որ միաժամանակ մեկնակէտն ... — «Թիւ տեղ ասուիր մեզի, երթատաս, մինչ ... կը աւելի խելացի նայուածքով մը նայիր մեզի ... կարծես պաստառակերպ չունիս ... մէջ առկախ զառածանէք։ Ինչո՞ւ կը մտնես ... ընթացման անարգութեամբ կը պար ... շատ բան. խեղճութիւնդ ամբողջ... ... գարծեայ, ... կը պարպիս հոգիդ ... խօսքերը ...

Դուք ըսէք ձեր ըսելիքը. որքան ալ սակայն... Մ...ը հաւկցայ որ ալ չպիտի կրնայ օգնել։ Գ...ը երես դարձուց։ Դ...էն լուր չկայ... «Երկա՛ր եղաւ, երկա՛ր»։

Ըսել որ այս վիճակներուն չհասած վերջացնել էր նպատակս։ Ուրկէ՞ կուգաս յոյս... ամէնուն կանակէն կը ժպտիս նորէն «դուզէ՛, ո՛վ գիտէ», եւ մանաւանդ «քիչ մըն ալ, քիչ մըն ալ ...»։

— «Ուրկէ՞ կու-գաս-հէ՞...»։

— «Քը՛ի, քը՛, քը՛...»

Քնացի՛ր, հեռացի՛ր։ Խօրհէ՛, թէ այս պահուս կրնայ գտնուիլ բարի սիրտ մը, անծանօթ թէեւ, որ ուղէ յուզուիլ խորտակուած երիտասարդութիւններուն, թունաւորուած սէրերուն, ու գեղեցիկ հանգրուաններու աշխատանքովը գիտապաստ հոգիներուն համար...

Ուրկէ՞ կուգաս յոյս. ինչո՞ւ կ'առաջնորդես դարձնալ գիս զուրթ մաքրալու... Ա՜հ դուն, այդ միջոցո՞վ արդեօք տարօրինակի սեղմուելու մօտ բլթակին վրան իսկ տեղ կը գտնես, կը պղծես, կը սպառե՛ս...

Ա՛խ, զուր է քաղցութիւն կեղծել. զուր է զարկել արցունքները որ կը կախուին արտեւաննունքներէս։ Ինչքա՞ն կ'ուզէի այս տանջահար գլխուս յենարան՝ մօր մը թեւը, որուն գութը իրեն ու սէրը ինծի համար պիտի ըլլար, պիտի սրբէր այս սառն քրտինքը ու ըսէր խօսքերուն էն յուսահատականը. — «Յուսա՛, տղաս...»։

Արցունքնե՛ր, որոնք ոչ հեկեկանքի եւ ոչ ալ արտահանումէ կը ծնիք. որոնք կը սահին խոնաւ ու դալջ գծով մը այտերէս մինչեւ ռունգերուս եզերքները, կը կենան պահիկ մը խոխոացնելով, զգայնոտ քթուրտուքով մը անոնց կողքին, ու ապա, կ'երթաս հանգչիլ շրթներուս վրայ, իրենց աղովը չորնալ...

. Թըք, թըքըր, թըք... Թըք, թըքըր թըք...

Այսպէս է շարունակ. մէկ զգայումէն միւսին, մէկ յուշէն կամ պատկերէն ուրիշ յուշի մը կամ պատկերի մը փոխն ի փոխ, արագութեամբ, հիւանդագին ցնցումներով կը տարուբերիմ...

Տեւական, հաստատուն ոչինչ կայ մէջս, ու պատահական խաղաղութիւններն իսկ կը փոխուին այնկոծ ովկիաններու, նկար ովկիաններու՝ շրջանակներուն։ Ալեկոծ ովկիան՝ որուն մութին ու տաժանքը դարձեալ հոնծոյզ կուտան ինծի. ո՛վ թշուառութիւնս ուխտաւորի...

Ու նորէն — քանի որ արցունքներէս ալի համն ալ հատաւ — մտածումներուս վառող բովը այրել կ'ուզէ, բոցերը երկարած կարելի բոլոր նիւթերուն։ Ու նորէն, — այս անգամ անգիտակ յենակէտին — կ'ուզեմ հաւաքել տարտամութեանս քղանցքները, ու սեւեռել այս խախուտ գաղափարներու, պղպջակ դղայութիւններու շատրուանին վրայ ու փնտռել, հանել, միջակ բաներով, պզտիկ ու դաճաճ աղաւաղումներով գոհանալու, ախտագին հաճոյքով գինովնալու՝ պատճառին։

(Որովհետեւ մեծ թուլութեան մը եւ անպարակելի տըկարութեան մը նշանակութիւնը ունի աղքատոցներուն թէ գերեզմաններուն վրայ բուռող ծաղիկը...)։ Ո՞վ է ասիկա։

(Որովհետեւ ամէն դնով, գիտութեամբ ու վարձքով անգամ՝ հիւծած, անարի գնդերներուն կեանքը երկարելուն մէջ խոր զզուելիութիւն մը կայ...)։

Ո՞վ է ասիկա։

Ես չեմ, ո՛չ. ինչ հարկ «անկեղծութիւն» կոչել պայծառ զօղութեան արձագանգը որ տպաւորութիւնն է, թէեւ այդ ալ շոյող գեփիւռի պէս է։

Թըք, թըքըր, թըք, թըք, թըքըր, թըք... Հարկաւ տաքցած ըլլալու են անիւներուն մաղիները, ուր իւղը կը կաթի զովացուցիչ կաթիլներով, հարկաւ կը հեւայ շոգեկաթառն, բայց մախրացող կրակին վրայ ածուխ ու շոգիացող հեղուկին վրայ պաղ ջուրը կայ. եւ պիտի ըլլայ... Չէ՞ որ կը շարունակենք երթալ, թէեւ ես իր վրայ լոկ բեռ մըն եմ։

Բեռ մը՝ այնքան խստօրէն կաշկանդուած իր կապերով՝ որ ինքնակորոյս՝ ազատ է, մեկամաղձոտ երգերուն յուսահատութեանը պէս.

«Սակայն խարուած ու տարագիր։ Ցանձնուած դէպին՝

Ծովերուն, հովերուն,
Ես կ'երթամ։
Ու գիշեր է ամէն կողմ...
Չեն ձգեր դէթ յողնութիւնս չափեմ,
Նայիմ անթիւ վէրքերուս, կարուածներուս...
Ես ո՞ւր պիտի կանգ առնէ նաւն այս թշուառ,
Ծերացած.

Կ'անդխտանամ...

Միայն բախն, (որոշ է այս), թէ մութին յոյսն է յաջորդող..

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. Gobelins.

ԳԻՑԵՆԱՔՈՒՐԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի Արդուեան երկու խումբերը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ Կոպլէն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՌԱՑՄԻԿ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 63 rue du Parc. Անհամբեր կը սպասուի Զեկոյց Ընկ. Խ. Մկրտիչեանէ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Դպրոցարանի սրահը:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի խմբական ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դպրոցարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անպայմանօրէն:

Գ. Յարութիւն Միրումեան, Գ. Յարութիւն Նէկեանեան, Գ. Պետրոս Ֆրանսեան (Պերլին), Գ. Գ. Արամ եւ Միհրան Գաբմազեան (Պէյրութ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԳԷՈՐԳ ՄԻՐՈՒՄԵԱՆԻ

դառնագէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Սարսէլի փրանսական եկեղեցիին մէջ:

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Սարսէլի գերեզմանատան մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Ս. Թոր.— 50:

Մարսէյլ, Գործ.— 881.60:

Կրընոպլը, Կ. Թ.— Սկսանք ղրկել:

Իսի լէ Մուլինօ, Ժ. Գ.— Սկսանք ղրկել:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 21 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մէրլան: Ցանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին 13: rue Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ջ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, Պար տը Կլօպի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

Կ'ուզուին Թրիքօ շինող եւ Թրիքօ կարող գործաւոր մը կամ գործաւորուհի մը: Դիմել Շահինեանի, 4bis rue de la Vallée, Arcueil. Seine

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժահր. ճիւղագրութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Այս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolf սրահին մէջ

կը ներկայացուի **ՇԵՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ**

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ի Բադալ, Գ. Գ. Նաւասարդեան, Գմբէթեան, Օ. Թորոսեան, Ա. Կոթիկեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն. եւն.:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գ. Հրանտ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները:

Տոմսերու գիներն են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, Թրամուէյ 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Բոռ»ի ներկայացումները՝ Մարսէյլ Հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին եւ 23ին ցէսինի մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՀԱՅ «ՏՐԱՄ_ՕՓԵՐԷԹ» ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ

Ս. Սուրաբեանի

Կը ներկայացնէ յայտնի Աշուղ-Ջիվանիի

ԱՇՈՒՂ_ՂԱՐԻԲը

օփերէթ 5 արար, 7 պատկեր

24 Սեպտեմբեր 1932, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ

8 rue Danton, Paris (6e) — **Métro: St. Michel et Odéon**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ ՓԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ: Վերջին արարին, ճարսանիքի տեսարանին, տէր եւ տիկին Սուշաբեան կը պարեն կովկասեան պար:

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք, կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ:

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ դպրոցին

Կը ներկայացուի «ԿՐԻԼ ՍՔԱՈՒԹ» (պսակւո)

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Cœurի ծանօթ սրահին մէջ

Մուտք 5 ֆրանք

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կուկունեան խումբի, ճովմնաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Ցէսինի կոմիտաս երկսեռ երգչախումբի, (ղեկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի) եւ դերասան Մ. Մարութեանի:

24 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դ. Թաղապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ես արդէն ասել եմ Ձերդ Սրբազնութեան, — պատասխանեց Բոռ կըծու հեգնութեամբ: — Երբեք չեմ յուսացել որ չոյելու են գլուխս:

— Ցիանապե՛տ, ո՞ր ժամանակից է կապուած:

— Փախուստից ի վեր, Ձերդ Սրբազնութիւն.

— Այսինքն մօտ երկու շաբաթ է: Դանակ բերէք ու իսկոյն քանդեցէք կապերը

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, բժիշկը նոյնպէս հանել էր ուզում, բայց գնդապետ Ֆերրարին թոյլ չը տուաւ:

— Դանակ բերէք իսկոյն:

Մօնտանէլլին չբարձրացրեց ձայնը, միայն զինուորները տեսան, որ նա ամբողջովին կապտել էր զայրոյթից:

Ցիանապետը հանեց գրպանից ծալովի դանակը ու կռացաւ, որ կտրէ նրա թեւի կապը, բայց այնպէս ձախորդ, որ աւելի պրկեց միայն ու Բոռ ակամայ մի ճիչ արձակեց ու կծեց շրթունքը:

Մօնտանէլլի արագ մօտեցաւ անկողնին

— Դուք չէք կարողանում, տուէք, դանակը ինձ:

— Ա՜՜: — Բոռ պարզեց թեւերը թեթեւացման մի խոր հառաչանքով, երբ կապերը ցած էին ընկնում.

Մօնտանէլլին իսկոյն եւեթ կտրեց միւս ձեռքինն էլ, վերջն էլ ոտներինը:

— Հանեցէք շղթաներն էլ, ցիանապետ. եւ եկէք այստեղ, բան ունիմ ասելու:

Լուռ կանգնած էր լուսամուտի մօտ ու նայում, մինչեւ ցիանապետը հանեց շղթաները ու մօտ եկաւ:

— Իսկ այժմ. — ասաց նա. — պատմեցէք ինձ, ինչ որ այստեղ կատարել է:

Ցիանապետը առանց ոչինչ թաքցնելու պատմեց նրան Բոռի հիւանդութիւնը, կարգապահական խստութիւնները եւ բժիշկի զուր ջանքերը Ռիվարէցին պաշտպան հանդիսանալու

— Բայց ես ենթադրում եմ, — աւելացրեց նա. — որ նահանգապետը գործ է դնում այդ կապերը իբրեւ մի միջոց ցուցումներ առանալու:

— Ցուցումնե՞ր:

— Այո, Ձերդ Սրբազնութիւն Նախորդ օրը ես լսեցի, ինչպէս առաջարկում էր վերցնել կապանքները, եթէ նա — ցիանապետը նայեց հիւանդի կողմը — պատասխան տայ մի հարցի:

Մօնտանէլլին բռունցքը խփեց պատուհանի եզերքին ու զինուորները աշխատ նայեցին իրար: Հեզահոգի կարդինալին երբեք այդպէս չէին տեսած: Իսկ ինչ վերաբերում է Բոռին, նա բոլորովին մոռացել էր նրանց գոյութիւնն անգամ: Մոռացել էր ամէն բան բաց ի ֆիզիքապէս ազատ լինելու զգացումից: Ընդարմացել էին բոլոր անդամները, եւ այժմ ձգում էր, շուռ էր գալիս ու չարժւում թեթեւացման բերկրանքով:

— Էյ կարող էք գնալ, ցիանապետ, — ասաց կարդինալը: — Զմախենաք, որ կարգապահութեան հակառակ էք գնացել: Դուք պարտական էիք հարցերիս պատասխանելու: Թող մեզ չխանգարի ոչ ոք: Ես դուրս կը գամ ինքս, երբ գործս վերջացնեմ:

Դուռը փակւեց զինուորների ետեւից: Մօնտանէլլին յենւեց լուսամուտին ու սկսեց մայր մտնող արեւը դիտել, որպէս զի ժամանակ տայ Բոռին բոլորովին հանգստանալ:

— Լսեցի որ. — ասաց նա հեռանալով լուսամուտից ու նստելով Բոռի անկողնին կից, — ցանկացել էիք ինձ տեսնել: Եթէ ձեզ կարող էք զգում ասել ինձ ինչ որ կամենում էիք, ես ձեր տրամադրութեան տակ եմ:

Խօսում էր շատ սառն, չոր ու ծիսաւոր մի շեշտով, որ բոլորովին անբնական էր նրա բերնին: Քանի որ կապերը դեռ չէին արձակած՝ Բոռ նրա համար պարզապէս մի սանձւած մարդկային էակ էր, զոհ անարդար խստասրտութեան, իսկ այժմ յիշում էր նա իրենց վերջին տեսակցութիւնը եւ այն մահացու վիրաւորանքը, որով վերջացել էր այդ տեսակցութիւնը:

Բոռը բարձրացրեց աչքերը, անփոյթ կերպով գլուխը ձեռքին յենելով: Մի մանաւոր շնորհք ունէր գեղեցիկ դիրքեր ընդունելու, եւ երբ գլուխը ստուերի մէջ էր մնում, շատ դժուար էր գուշակելը, թէ ինչե՛ր ինչե՛ր էին անց կացել այդ մարդու գլխով: Բայց երբ երեկոյեան պայծառ լոյսի մէջ վեր առաւ նա իր աչքերը, երեւաց թէ ինչպէ՛ս տժգունել էր ու ստնջել վերջին երկու չարաշուք ընթացքում Մօնտանէլլիի պայրոյթը հանդաւ իսկոյն:

— Կարծեմ սարսափելի հիւանդ էք. — ասաց նա. — խորապէս ցաւում եմ, որ ոչնչից տեղեակ չէի, թէ չէ վերջ տալ կը տայի այդ չարչարանքին:

Բոռ ցնցեց ուսերը:

— Պատերազմի ժամանակ բոլոր միջոցները լաւ են: Ձերդ Սրբազնութիւնը տեսականօրէն հակառակ է կապանքներին, բայց չէ՛ որ մի գնդապետից նոյն ըմբռնումը չի կարելի սպասել: Նա, ի հարկէ, կը գերադասէր որ այս բոլորը ինքն իր անձի վրայ չզգայ, ինչպէս ի հարկէ եւ ես, բայց դա անձնական յարմարութեան խնդիր է: Այս վայրկեանիս ես մի պարտուած եմ, եւ աւելի լաւ վիճակի յոյս ունենալ չեմ կարող: Ձերդ Սրբազնութիւնը շատ բարի է, որ եկաւ այստեղ բայց երեւի քրիստոնէական պրտականներից: Բանտարկեալներին այցելելո՞ւ, այո՛, մոռացել եմ «Տնօրանցից մէկին իմ ամենափոքրերին համար ինչ էլ որ անէք...»: Ինձ համար ի հարկէ շատ էլ շողոքորթիչ չէ, բայց ամենայետիններից մէկը» երախտապարտ է ձեզ:

— Պարոն Ռիվարէց. — ընդհատեց կարդինալը, — ես եկել եմ ձեզ մօտ ծնելով, ո՛չ թէ ինձ: Եթէ դուք «պարտուած» չլինէիք, ինչպէս ինքներդ էք անուանում, ես այլ եւս երբեք չէի խօսել ձեզ հետ ձեր անցեալ անգամ ասած խօսքերից յետոյ: Բայց դուք այժմ երկու առաւելութիւն մի անգամից ունիք. հիւանդ էք ու բանտարկեալ, եւ ես չէի կարող չգալ, երբ կամենում էիք: Այժմ ինձ ասելու մի բան ունի՞ք, թէ միայն նրա համար էք կանչել, որ զւարճանաք մի ծերունի վիրաւորելով:

Բոռը ոչինչ չպատասխանեց, լուռ եկաւ ու պառկած էր ձեռքով աչքերը փակած:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

23 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՏԱՐԻ Թիւ 1990

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔՐԻՆՆ ԽՕՍՔ

ԽՈՆԱՐՀՆԵՐՈՒ ԵՌԱՆԴՆ ՈՒ ՃԻԳԸ

Անիրզէն ի վեր, պարտք սեպած ենք, պարբերաբար, ուշադրութեան յանձնել այն գնահատելի ճիգերը որ կը կատարուին Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր, խոնարհ խաւերու կողմէ:

Ընդհանրապէս փոքր, աչքէ հեռու գաղութներ են կամ հաւաքութիւններ, որ, զինուած՝ տոկուն կամքով մը, անվհատ ծրագրեր եւ գործեր կ'արտադրեն:

Երէկ՝ հրատարակեր էինք Թղթակցութիւն մը, Տէսինէն: Երիտասարդ ընկեր մը, բան-գործ ըլլալով, 75 մանչ եւ աղջիկ աշակերտներ է, հայերէնի դաս տալու համար:

Ու մեր Թղթակիցը անձկութեամբ կ'աղաղակէ.

— «Անհատական ճիգերով բացուած այս ճրագն ալ եթէ մարի, վա՜յ ձեզ, Տէսինի գաղութ»:

Այս ճիչը՝ անոր համար որ, զանազան Միութիւններ անհոգ կամ ձեռնարկած եւ կէս ճամբան մնացած են:

Ու նաեւ անոր համար որ, ծնողներն ալ, մեծ մասով, կը Թերանան իրենց պարտականութեան մէջ:

— «Կան որ կը վճարեն, կան որ կը դժկամակին. շատերուն ալ անձամբ իր բաւ. ամսավճար գանձելու համար»:

Մի յուսահատիր, ընկեր, ուշ — կանուխ կը վարժուին:

Միեւնոյն Թիւին մէջ, օրինորդ մըն էր որ դիտել կուտար, արտայայտութեամբ.

— «Զանացեր եմ մայրենի բաժանորդագրել «Արփի»ի — «Ի սէր ձեր փոքրիկ ի սէր ձեզի, կը կարդան, այսպէս մաքուր հայերէն կը սորվին, կը ձգտին»: (Առնէ այն փոքրիկներն են որ կը հետեւին Կրբնոպլի Կարմիր Խաչի դասընթացքներուն)

Եւ պատրուակներ՝ խուսափելու, — «Դրամ չկայ, տղաս չի կրնար... ծոյլ է»:

Մի՛ յուսահատիր դուն ալ, օրիորդ: Կը վարժուին:

(Կրբնոպլէն Թղթակցութիւն մը, որ պիտի երեւայ վաղը, կը պատմէ թէ ի՛նչպէս քանի մը երիտասարդներ, այցելելով Կ. Խաչի վարչը եւ ազդուելով Թափուած ճիգերէն, զուարճութիւն մը կազմակերպեր եւ գոյացած գումարը յանձներ են վարչութեան, որպէս զի աւելի ընդարձակ տեղ մը վարձէ):

Ուրիշ օրինակ մը, — Ալֆորվիլի Կ. Խաչի գործունէութիւնը:

Աշխատաւորներու գաղութ մըն է Ալֆորվիլը, Փարիզի քթին տակ: Ափ մը կիներ եւ օրիորդներ ձեռք ձեռքի տալով, կազմեր են Կ. Խաչի մասնաճիւղ, որ «բաց ի չքաւորներու եւ հիւանդներու օգնութենէն, կը պահէ Հայ Ակումբի սրահը եւ դասընթացք մը՝ աղքատ երախաներու համար: Այս գործը ամէն ամիս 6—700 Ֆր.ի գումար մը կը պահանջէ: Մասնաճիւղը ունի 70 անդամ եւ չարունակ նորեր կ'արձանագրէ»:

Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ, Փարիզի ուրիշ մէկ արուարձանին, Պանեէօ — Քաշանի «Ցառաջդիմասէր» Միութիւնը կը ներկայացնէր իր տարեկան գործունէութիւնը: Երեքուկէս տարիէ ի վեր է որ կը գործէ այս Միութիւնը, եւ մանկապարտէզի սաներուն թիւը 22էն բարձրացած է 58ի:

— «Մինչեւ իսկ Փորթ տ'Իթալիէն եւ Իսի-լէ-Մուլինոյէն ծնողներ իրենց զաւակները ամէն հինգշաբթի ինքնաշարժով մեր դպրոցը կը բերեն, իբրեւ աւելի յառաջադէմ»:

Կան, տակաւին ուրիշներ ալ, մասնաւորապէս գաւառներու մէջ:

Օրինակ՝ Գօմոնը (Մարսէյլ), որ տարիէ մը ի վեր եռանդով լծուած էր գործի, մատուռ — մանկապարտէզ մը շինելու համար: Բացումը՝ այս կիրակի: Մանրամասնութիւնները վաղուան Թիւով:

×

Կը հետեւի թէ՝ այնտեղ ուր փառաւոր անուններ, չուքեր ու փառքեր կամ մեծ յաւակնութիւններ չկան, ժողովուրդի զաւակները խակապէս գործի կը կպչին: Գլուխ գլխի կուտան, կը խորհին, կը հաւաքեն, կ'արտադրեն:

Այս տեսակէտէն շատ կազդուրիչ եւ սրտառուչ պատկեր մը կը ներկայացնեն՝ արեւելեան գաղութները, — մասնաւորապէս անոնք որ Թիթեղի եւ քուրջի կտորներ ունին՝ իբրեւ բնակարան, եւ զոհի ու Թշուառութիւն՝ իբրեւ շրջապատ:

Եւ այս՝ տասը տարիէ ի վեր...

Կը մնայ արթուն աչքով եւ տաք սրտով հետեւիլ այս շարժումներուն:

Ոչ միայն ծափ զարնել եւ մուխ արձակել, այլ եւ ներշնչուիլ: Օրինակել: Աջակցիլ: Գործել:

Խոնարհ վայրերու եւ խոնարհ խաւերու, համեստ օրկաններու այս ճիգը՝ լաւագոյն ապացոյցն է այն դիմադրական կորովին, որ կը յատկանշէ այս ժողովուրդը:

Կը մնայ անընդհատ արծարծել այդ կորովը: Իւղ կաթեցնել այդ ճիգերուն վրայ, ինչ ձեւով որ կրնանք:

Ինքնապաշտպանութեան պայքարին ամէնէն տարրական երեւոյթներն են ասոնք: Արժանի՝ մեր անվերապահ համակրանքին եւ օժանդակութեան:

Մեծ քաղաքներու եւ չուքերու ամուլ ինքնահաւանութիւնը կարծես կը հալի այս համեստ այլ ծաղկուէտ ճիգերուն առջեւ, որ կը նմանին կաթիլ — կաթիլ հոսող առուակներուն:

Ինչքան ալ աննշան երեւայ այս կաթիլներով փրկուած համայնքը, արժէք է եւ սփոփանք:

Իսկ աննշան չէ փրկուածներուն համրանքը արեւելեան գաղութներուն մէջ: Այլ հազար — հազարներու բազմութիւն: Միշտ շնորհիւ նոյն կաթիլներուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Վ.ՃԱՐԷ՛ ՊԱՐՏՔԴ, ԽԹԷ ՈՉ...

Պահանջ գանձելու նորօրինակ ձեւ մը որ ապահովաբար ձեր միտքէն չէր անցներ:

Լուրը կուգայ ոչ Ամերիկայէն, ոչ ալ Թուրքիայէն: Այլ... Փորթուկալէն:

Երեք գիւղացիներ արջառ ծախեր էին քաղքցիի մը, բայց տարիներով չկրցան գանձել իրենց առնելիքը: Ու մատնուեցան բշուառութեան:

Ճարահատ, երեքը ժողովի նստելով, կ'որոշեն առեւանգել վաճառականին մէկ զարմուհին, մանկամարդ եւ գեղեցիկ աղջիկ մը:

Երկար չի տեւեր խօսքէն գործը: Եւ աղջիկը առտու մը ինքզինքը կը գտնէ լեռան մը գլուխը:

— «Հոս պիտի մնաս իբրեւ պատանդ, մինչեւ որ մօրեղբայրդ վճարէ պարտքը»:

Լուրը կը հասնի ոստիկանութեան, եւ աղջիկը կ'ազատուի:

Բայց, քաղքցի վաճառականին պարտքը կը մնայ անկախ:

Անշուշտ գիւղացիները բանտ ալ պիտի երթան, թէեւ հանրային կարծիքը իրենց կողմն է:

Հարց է հիմա, — գի՞ւղն է աւելի պարկեշտ, իր կոպիտ բնազդով, թէ՞ քաղաքը. — իր դիմակաւոր, ոսկեզօծ, պոլոտաքոյծ «շնորհքով մարդիկ»ներով...

ՎԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի ազգայնականներէն փաստաբան Մարաշլի, որ վերջին դէպքերու առթիւ ձերբակալուած էր, 30,000 ֆրանքի երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած է:

Ըստ «Էլ Նիտալ»ի տեղեկութեանց, հարցաքննիչ դատաւորը քանի մը հոգիի ձերբակալման նոր հրաման տուած է: Սեպտ. 12ին, ոստիկանական ուժեր գացին Մատտի թաղին մէջ եւ կարգ մը տուներ խուզարկելէ վերջ ձերբակալեցին Օմար Անուզը, որուն համար ձերբակալման հրամանագիր ստորագրուած էր:

Հարցաքննիչ դատաւորը որ մօտէն կը հետաքրքրուի եւ կը հսկէ ձերբակալեալներուն, քանիցս այցելած է բանտ, քննութեան համար: Տեսած է որ բանտապահները լաւ հսկողութիւն չեն կատարեր եւ այդ պատճառաւ նոր ուժեր աւելցուցած է բանտին հսկողութեան համար:

ՆՈՐԷՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ Միխայլովի կուսակիցներէն քանի մը ահաբեկիչներ, որ հակառակորդ մը կը հետապնդէին, սխալմամբ սպաննեցին ռումանահպատակ Վոյնէսքուն, նախագահ «Սլավիա» մարզական ընկերութեան:

Իրենց զոհը գետին փռելէ յետոյ, մարդասպանները փախան, միեւնոյն ատեն կրակ բանալով վոյնէսքուի պաշտպանակիցներուն վրայ:

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ՄԵՌՆԻ, ԵԹԷ...

Կանտի կը շարունակէ ծոմ պահել, երեքշաբթի օրէն ի վեր: Բոլոր յարգողները անօգուտ անցած են: Իր փոքր խցիկէն փոխադրուեցաւ աւելի ընդարձակ սենեակ մը, միեւնոյն բանտին մէջ:

Բժիշկները քննութիւն կատարելով, հաստատեցին թէ չի կրնար քան օրէն աւելի ծոմ պահել: Նոյն իսկ վախ ունին որ տասը օրէն ալ կարելի չըլլայ փրկել իր կեանքը:

ԱՒԱ՜Ր, ԱՒԱ՜Ր

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը խոզը տարուան համար 900 ոսկի բարեգործութեան եւ լուսաւորութեան տուրք պահանջած է Բերայի Էսաեան վարժարանէն, մինչդեռ նախապէս այս տուրքէն ազատ կացուցուած էր Պէշիկթաշի դպրոցը:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ Պատրիարքարանէն ալ մեծագումար տուրք պահանջուած է:

Անշուշտ՝ ի սէր «թուրք հայրենակցութեան»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ՝ ԴԷՊԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրեցինք, վերջերս ռուս մասնագէտներու խումբ մը հասաւ Թուրքիա, կարգ մը նահանգներու ճարտարարուեստական գործունէութիւնը կազմակերպելու համար, համաձայն Ըսմէթ փաշայի հետ կնքուած պայմանագրութեան: Պ. Օրլով, առաջին յանձնախումբին նախագահը, այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Թուրքիա բոլոր յարմարութիւնները ունի ճարտարագործական երկրի վերածուելու: Մեր յանձնախումբին նախաձեռնութիւնը կարելի է համարել բարեկամական աջակցութիւն մը՝ խորհրդային իշխանութեան կողմէ հանդէպ Թուրք ժողովուրդին, որ կը պայքարի միջազգային աշխարհակալութեան դէմ.

Սպառազինութիւնները պիտի կրճատուին ճառերով

Հակառակ Գերմանիոյ բացակայութեան, չորեքշաբթի օր գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանը, մասնակցութեամբ բոլոր պետութեանց պատուիրակներուն: Ամերիկան անգամ չէր հետեւած Գերմանիոյ օրինակին:

Ժողովին օրակարգը բեռնաւորուած է շարք մը մասնագիտական խնդիրներով, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնեն օդանաւային ռմբակոծութիւնները եւ քիմիական պատերազմը արգիլելու ծրագիրները: Պիտի քննուին նաեւ զանազան առաջարկներ՝ ծանր թնդանօթներու նուազագոյն չափ մը որոշելու, հրասայլերու տարողութիւնը սահմանափակելու, զինուորական ծախքերը կրճատելու, անսաստողներուն դէմ պատիժներ տնօրինելու մասին:

Երբ նիստը բացուեցաւ, նախագահ Հէնտըրսըն ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ միայն միջազգային գործակցութեամբ կարելի է լուծել ներկայ դժուարութիւնները: «Զինաթափութեան ի նպաստ փաստարկութիւնները զօրաւոր են աւելի քան երբեք եւ քաղաքական վերջին դէպքերը ուրիշ բանի չծառայեցին, եթէ ոչ աւելի ամրապնդել զանոնք: Զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը մտնէ այն ճամբուն վրայ որ կա՛մ իրական զինաթափութեան պիտի տանի կա՛մ զինարշաւի: Ես վստահ եմ թէ ոչ մէկ պատուիրակութիւն, ոչ մէկ պետութիւն թեթեւ սրտով չպիտի ստանձնէ երկրորդ հաւանականութեան պատասխանատուութիւնը»:

Պ. Լիտվինով, խորհրդային պատուիրակը, առաջարկեց չըլլել օրակարգը, ամէնէն առաջ նկատի առնելու համար քաղաքական կարեւոր խնդիրներ: Ցետոյ, իր եւ բոլորին անունով ցաւ յայտնեց Գերմանիոյ բացակայութեան համար եւ մաղթեց որ ան ալ գայ մասնակցի խորհրդաժողովին: Այս առթիւ յայտարարեց թէ եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը յանձնարարէ մէկ երրորդ համեմատութեամբ կրճատել բոլոր սպառազինութիւնները, Գերմանիան ապահովաբար պիտի վերադառնայ:

Ո՛ր եւ է պատուիրակութիւն չարտայայտուեցաւ այս վերջին կէտի մասին:

Այնուհետեւ երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան օրակարգի քննութեան եղանակի մասին: Պ. Փոլ Պօնքուր, Ֆրանսական պատուիրակը, խօսք առնելով, առաջարկեց նախ՝ բուն խորհրդաժողովին վերապահել բոլոր վերջնական որոշումները. երկրորդ՝ հշգրիտ բանաձեւեր կամ առաջարկներ պատրաստել: «Եթէ գոհանանք վիճելի խնդիրները մասնագէտներուն յղելով, հակասական եւ թերի պատասխաններ պիտի ստանանք»:

Ժողովը ընդունեց այս առաջարկը, եւ որոշուեցաւ յանձնարարել ընդհ. քարտուղարին որ պատրաստէ քիմիական պատերազմի արգիլման մասին կատարուած աշխատանքները եւ հասած պատասխանները:

Այս առթիւ խօսք առնելով, Սպանիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ քիմիական պատերազմը արգիլելու խօսք արտասանել՝ կը նշանակէ պարզապէս փուչ փչել աչքերու: «Պէտք է չարիքը արմատէն պոկել, եթէ կարելի է խաղաղութեան շրջանին իսկ արգիլելով քիմիական պատերազմի պատրաստութիւնը: Բայց, կարելի՞ է զանազանել խաղաղութեան համար գործածելի կազը եւ պատերազմի կազը, այս տեսակ պատերազմի յատուկ գործիքներու շինութիւնը եւ գործածութիւնը, այդ նպատակին յատկացուած մարդոց պատրաստութիւնը: Պէտք է արժէքն տալ այս հարցերուն պատասխանը»:

Ցետոյ քննութեան ենթարկուեցաւ սպառազինութեանց վրայ հակակշիռ հաստատելու խնդիրը:

Միւս կողմէ, «պարտաւորիչ զինուորութիւն»

Մինիխի նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնը Գերմանիոյ ներքին նախարարութեան դիմելով, խնդրեց հանրաքուէ մը կազմակերպել, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ զինուորական ուժը, պարտաւորիչ զինուորութեամբ: Այս հանրաքուէով, պիտի պահանջուի քուէարկել նոր օրէնք մը, որուն համաձայն չեղեալ պիտի համարուի Վերսայլի դաշնագրին 5րդ յօդուածը, որպէս զի կարելի ըլլայ վերահաստատել Գերմանիոյ զինուորական ուժը եւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը՝ երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ:

Ընկերակցութիւնը կ'ըսէ թէ շուտով նախարարին պիտի ներկայացնէ 15,000 ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը, որ անհրաժեշտ է, ո՛ր եւ է հանրաքուէ կազմակերպելու համար:

Ճափոն եւ Ռուսիա կը համաձայնի՞ն

Ամերիկեան թերթերը կը պնդեն թէ՝ այս միջոցին գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Ճափոն կասկածով կը դիտէ ամերիկեան նաւատորմին համախմբումը՝ Հավայի կղզիներուն շուրջը: Ուստի, կ'ուզէ ապահովել իր անկախութիւնը՝ քարիւղի մասին, զոր մինչեւ հիմա կը գնէ անգլօ-ամերիկեան ընկերութենէ մը: Ատոր համար, Թօքիոյի մէջ կը նախընտրեն քարիւղը գնել Խորհրդայիններէն: Գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ, շատ երկար կը տեւէ փոխադրութիւնը: Սեւ ծովէն մինչեւ Ճափոն 45 օր է, մինչդեռ Ամերիկայէն կը տեւէ 20 օրէն: Միւս կողմէ, այսպիսի համաձայնութիւն մը նախընտրելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԴԱՒ ՄԸ ՈՉ-ԹՐՔԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գրած էինք թէ փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներու Թուրք ուսուցիչները ժողով գումարած են, գանգատելով իրենց վիճակէն:

Պոլսոյ վերջին Թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները —

Օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու թրքերէնի, պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ քաղաքացիական կրթութեան ուսուցիչները, սեպտ. 18ին արտակարգ գումարում մը ունեցան եւ բոլոր ուսուցիչները իրենց առաջարկները բանաձեւեցին:

Ուսուցիչներէ ոմանք գանգատեցան որ կարգ մը ուսուցիչներու վարժարանները փոխուած են, առանց հիմնական պատճառի, երբ պատիժ՝ ուսուցիչներու դասերը շաբաթական 10-15 ժամէն 4-5 ժամի զեղչուած են եւ երբեմն 2 ժամի համար ալ ուսուցիչ կը դրկուի վարժարանները:

Առնէ կ'ըսեն որ իրենց պաշտօնը՝ ոչ միայն պետական վարժարաններու ուսուցիչներուն նման նոր սերունդին կրթութիւնն է, այլ թրքութիւնը աւելի սիրցնել օտարներու եւ փոքրամասնութիւններու ու այս կերպով շահիլ այս հայրենակիցները: Հետեւաբար իրենց պաշտօնը աւելի կարեւորութեամբ պէտք է դիտուի: Անկէ զատ իրենց թոշակները ալ շատ քիչ են փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարանները իրենց ուսուցիչներուն լուծքանչիւր դասին 5 դէկէ կը վճարեն(?), կ'ըսեն այդ թուրք ուսուցիչները, մինչդեռ իրենց թոշակները շատ քիչ են: Օրինակի համար նախակրթարանի մէջ շաբաթական 4 դաս ունեցող ուսուցիչ մը, տարիքին ալ կ'թուի. յետոյ, դասաժամի 75 ղրուշի կուգայ:

Ուսուցիչները իրենց բոլոր պահանջները նշդելով, կրթական զօրծավարին յանձնեցին:

ՀԱԼԷՊԻ ՈՃՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Արաբական «Էլ Նիտալ» թերթը կը գրէ —

Ոճրագործ Սամուէլի հարցաքննութիւնները լրացած ըլլալով, հարցաքննիչ դատաւորը թղթածրարները ղրկեց ամբաստանիչ Ատեան, որ եւս իր կարգին փոխանցած է դատը Ոճրադատ Ատեան: Շուտով Ոճրադատ Ատեանի առջեւ տեղի պիտի ունենայ դատավարութիւնը:

Դոփիսէր Պ. Կարապետ մեկնեցաւ Տոքթ. Ալթունեանի հիւանդանոցէն: Շատ կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ անոր, ոստիկանութեան կողմէ: Բազմաթիւ ինքնաշարժերու մէջ ծաղիկներով զարդարուած ինքնաշարժ մը նստելով ան, յառաջացաւ իր բնակարանը: Երկար տարածութեան մը վրայ ինքնաշարժեր կը հետեւէին անոր: Ոստիկանապետն ու իր օգնականները մինչեւ տունը երթալով, հարցուցին իր ողջութիւնը եւ շնորհաւորեցին զայն: Պ. Կարապետ վերսկսած է իր պաշտօնին.

% «Էլ Էհալի»ի միեւնոյն թիւէն.—

Ոճրադատ Ատեանը ի բացակայութեան մահուան դատապարտած էր Սամուէլը, որովհետեւ ան, Ազիզիէ թաղի փողոցին մէջ, կանխամտածութեամբ սպաննած էր իր կինը. Երբ այս անգամ ձերբակալուեցաւ ան, ընդհանուր դատախազութիւնը վերստին դատարան յղեց անոր թղթածրարները: Դատարանն ալ սեպտ. 29ին որոշած է դատավարութեան օր: Սակայն այժմ դատաւորները շուարած են եւ չեն գիտեր թէ այս երկու դատերը միասին պիտի տեսնուին, թէ վերջին մահափորձը առանձին պիտի քննուի խառն դատարանին կողմէ:

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԻՏԷ՛Ս

Նոր հրահանգի մը համաձայն, Պարսկաստանի առեւտրական նախարարութեան բոլոր պաշտօնեաները քննութիւն պիտի տան թուաբանութեան, աշխարհագրութեան եւ պատմութեան մասին: Եթէ չյաջողին, պիտի արձակուին:

Այս կարգադրութիւնը եղած է, որպէս զի անկարողներ պաշտօնի չկոչուին, բարեկամական ազդեցութիւններու շնորհիւ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ

Ինչպէս հասոյթներու բաժինին, նոյնպէս ալ ծախքերու բաժինին մէջ աւելի քան 17 միլիոն թրքական ոսկիի խնայողութիւն մը եղած է․

Նոր ելմտացոյցին մէջ ծախքերը յաժնուած են 25 գլուխներու։

Երկար պիտի ըլլար այս վերջիններ ըը գատ գատ քննութեան ենթարկել։ Կ'առնենք միայն կարեւորները, անոնք որ դիմնական արժէք կը ներկայացնեն եւ նոր ելմտացոյցին մէջ ուշագրաւ փոփոխութեան ենթարկուած են․

Ամէնէն առաջ աչքի կը զարնէ Հանրային Պարտքի բաժինը, որուն վրայ 23,255,159 ոսկիի յաւելում մը եղած է։ Անցած տարի այս գլուխին համար ընդհանուր ծախք նշանակուած էր 26,450,534 ոսկի, մինչ այս տարի որոշուած է 49,705,693 ոսկի․ Տարբերութիւնը շատ մեծ է, գրեթէ կրկնապատկուած՝ մէկ տարիէն միւսը։ Իսկ ելմտացոյցի ամբողջական գումարին (169,146,747 ոսկի) հետ բաղդատելով, Հանրային Պարտքի գլուխը առանձին կը ներկայացնէ ընդհանուր ծախքերուն գրեթէ մէկ երրորդ մասը։

Իրականութեան մէջ, այդքան գումար չի յատկացուիր երբեք բուն «Հանրային Պարտքին». Ընդհակառակն արտաքին պարտքերու վճարման յատկացուած գումարը, որ անցած տարուան ելմտացոյցին մէջ 4,960,000 ոսկի էր, նորին մէջ իջած է 4,095,000ի նոյնպէս այս տարի նաեւ գումար կը յատկացուի Անատոլուի երկաթուղիի արժեթուղթերը գնելու համար Բաւմէյլի երկաթուղիի գրաւատունէն.

Միւս կողմէ կարգ մը կարեւոր ծախքեր, որոնք անցած տարուան ելմտացոյցին մէջ տարբեր գլուխներու տակ գրուած էին (ինչպէս Ազգային Պաշտպանութեան, Հանրօգուտ Շինութեանց, Ելմտական, երկրագործական, գործավարութեանց), այս տարի փոխադրուած են Հանրային Պարտքին մէջ։ Այս կարգի անգամփոխուած ծախքերուն գումարը կը բարձրանայ 19 միլիոն ոսկիի։ Ցետոյ ուրիշ 7 միլիոն ոսկիի գանազան ծախքեր որ յառաջ ելմտացոյցին մէջ չէին անուներ, աւելցուած են այս գլուխին վրայ։ Ասիկա անշուշտ [illegible] նորեւ խօսք մըն է, ապրուած Եւրոպայիններու բարեկամ եւ Հանրային Պարտքի բնոր շատ ծանր ցոյց տալու դիտումով։

Հանրային Պարտքի գլուխը այս կերպ ուռեցնելէ վերջ, Ազգային Պաշտպանութեան գլուխը թեթեւցուած են 19,300,000 ոսկիով։ Այսպէս՝ ցամաքային զինուորական ուժերու բաժինը, որ անցած տարի 44,134,743 ոսկի էր, այս տարի իջեցուած են 32,173,640 ոսկիի, տարբերութիւն՝ 11 միլիոն 961,103 ոսկի։ Օդային ուժերու համար անցած տարի յատկացուած էր 3,456,814 ոսկի, մինչդեռ այս տարի՝ միայն 943,000 ոսկի որոշուած է, տարբերութիւն՝ 2,513,814 ոսկի։ Ծովային ուժերուն համար վերջին ելմտացոյցին մէջ նշանակուած էր 7,860,451 ոսկի, այս տարի նախատեսուած են միայն 3,605,560 ոսկի ծախք, այսինքն աւելի քան կէսը պակաս (—4,254,891 ոսկի)։ Զինուորական գործարաններու ընդհ․ տնօրէնութեան յատկացուած է 2,955,800 ոսկի․ անցած տարի այս գումարն էր 3,467,417 ոսկի, տարբերութիւն՝ 511,617 ոսկի։ Քարտէսագրութեան հիւգն ալ այս տարի 100,214 ոսկի պակաս է (546,265՝ փոխանակ անցած տարուան 646,479 ոսկիին։

Սակայն երբ թուանշանները մօտէն քննենք եւ գանազան գլուխները աչքի առջեւ ուսումնասիրենք, կեղծաւորութիւնը անմիջապէս երեւան կ'ելլէ։

Իրականին մէջ, ուրեմն, զինուորական գանազան ծախքեր փոխադրուած Հանրային Պարտքի բաժինը։ Այսպէս, շուրջ 12 միլիոն ոսկի փոխադրուած է այս վերջին գլուխին մէջ, վճարելու համար այն գանձատոմսերը, որ հրապարակ հանուած էին ցամաքային եւ ծովային սպառազինութեանց յատկացուած գնումներուն առթիւ։ Ցետոյ, Սովետական ընկերութեան կողմէ կառավարութեան յանձնուած 2 միլիոն 420,000 ոսկին արձանագրուած է մասնաւոր հաշիւի մը մէջ, որ կապ չունի երբեք զինուորական ծախքերու հետ։ Նոյնպէս Ազգային Պաշտպանութեան ծախքերուն մէջ չերեւիր այն գումարը, որ պիտի վճարուի խալաքան նաւարաններուն, Թուրքիոյ հաշւոյն վերջին տարիներս շինուած թորփիլահալածներուն եւայլ ռազմանաւերուն համար։ Իտալական կառավարութեան կողմէ Թուրքիոյ խոստացուած 35 միլիոն լիրէթի փոխատուութենէն է որ վար պիտի գրուի յիշեալ մարտանաւերու պարտքը, վճարելի 1931 – 1933։

Բոլոր այս գումարները իրարու վրայ բարդելով, զինուորական ծախքերու համար կ'ունենանք նուազագոյն 60 միլիոն ոսկի՝ այսինքն ընդհանուր ելմտացոյցին մէկ երրորդէն աւելի։ Դեռ չենք հաշուեր հանրօգուտ շինութեանց յատկացուած գումարը, որ նոյնպէս զինուորական նպատակով է թէմալի իշխանութեան հասած օրէն մինչեւ այսօր, զինուորական ծախքերը ատ նուազն ընդհանուր ելմտացոյցին 45 75 % մասը կազմած են։ Երբեմն այս համեմատութիւնը մինչեւ 100էն 65 եղած է, ինչպէս կը հաստատէր զերման ելմտական քննիչ տոքթ. Միւլլէր երկու տարի առաջուան իր պաշտօնական տեղեկագրին մէջ։ Հանրային Պարտքին յատկացուած գումարները գրեթէ միշտ ծախսուած են զինուորական նպատակներու համար։

Ազգային Պաշտպանութեան գլուխէն անմիջապէս վերջ, աչքի կը զարնէ Հանրօգուտ շինութեանց ծախքերուն կրճատումը, 10,046,993 ոսկի, փոխանակ անցած տարուան 26,406,377 ոսկիին․ տարբերութիւն՝ 16,359,384 ոսկի։

Հոս ալ ճշմարտութիւնը քօղարկուած է։ Երկաթուղիներու շինութեան համար կառավարութեան տարապրած պանձատոմսերուն վճարման 9 միլիոն ոսկի յատկացուած է այս տարի։ Սակայն այս գումարը փոխանակ Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութեան բաժնին մէջ արձանագրելու, արձանագրած են Հանրային Պարտքին մէջ, Ուրեմն իրականութեան մէջ, տարբերութիւնը միայն 7,300,000 ոսկի է․

Նոյնպէս կառավարութիւնը Թուրքիան երկաթուղիի ցանցով ծածկելու համար մեծ ծրագիրներ յղացած է։ Առաջին առթիւ պիտի շինուին 1600 քիլոմեթր երկայնութեամբ գիծեր։ Անոնց աւարտումէն վերջ պիտի ձեռնարկուի 2,300 քիլոմեթր երկայնութեամբ գիծերու շինութեան։ Այս հսկայական ծրագրի իրականացման համար ընդհանուր ծախք նախատեսուած է 259 միլիոն ոսկի։ 923 1927 ոսկիի կառավարութիւնը շինել տուաւ Ընկիւրի — Կեսարիա (131 քիլոմեթր) եւ Սամսոն — Ամասիա (381 քիլոմեթր) գիծերը, որոնց համար ծախսեց 36 միլիոն թրքական ոսկի։ Ուրիշ գիծերու շինութիւնը կը կատարուի գանազան ընկերութեանց կողմէ։ Տարակոյս չկայ թէ երկաթուղիները կը շինուին զինուորական — ռազմագիտական նպատակներով։ Այս առթիւ կատարուած անհաշիւ ծախքերը, ինչպէս նաեւ ուզգակի Ազգային Պաշտպանութեան յատկացուածները երկիրը բերին հասցուցին այսօրուան անել վիճակին, բազմաթիւ տուրքերու բեռան տակ ճզմելով բնակչութիւնը։ Սպառազինութեան այս խելայեղ փայլը ի վերջոյ պիտի սնանկացնէ Թուրքիան։

Ծախքերու կրճատում կատարուած է նաեւ ազգային տնտեսութեան եւ երկրագործական պաշտօնատանց մէջ։ Ինչպէս կը յիշուի, տնտեսական գործավարութիւնը 1931 դեկտեմբեր 29ի օրէնքով բաժնուեցաւ երկուքի՝ Ազգային Տնտեսութեան եւ Երկրագործական։ Անցած տարի միացեալ գործավարութեանց յատկացուած էր 8 միլիոն 515,280 ոսկի․ այս տարի մէկ միլիոն 252,610 ոսկի յատկացուած է ազգային տնտեսութեան, եւ 3 միլիոն 973,691 ոսկի՝ երկրագործականին։ Տարբերութիւնն է՝ 3,288,979 ոսկի։

Անատոլուի ամէն կողմը երկրագործները վերջին ծայր թշուառ վիճակի մէջ են։ Արտածումը խիստ նուազած ըլլալով, գիւղացին չի կրնար գրամի վերածել իր բերքերը։ Ցորենը, գարին, ծխախոտը, խաղողը, թուզը, կաղինը, բամպակը, աֆիոնը եւայլն կը մնան երկրին մէջ եւ չեն ծախուիր։ Գիները սոսկալի անկում կրած են, ապրանքները կը փճանան, գիւղացին չի կրնար պարտքերը վճարել։ Փոխանակ այս ողբալի կացութեան դարման տանելու, կառավարութիւնը աւելի քան 3 միլիոն ոսկի կը կրճատէ երկրագործական գործավարութեան ծախքերը։ Վերջերս որոշուեցաւ որ Երկրագործական Դրամատունը ուղղակի գիւղացիէն գնէ ցորենը եւ այլ բերքեր։ Ուրիշ կարգադրութեամբ մը, արտաքին առեւտուրը մասնաւոր կազմակերպութեան մը ենթակայ պիտի ըլլար, տեսակ մը պետական մենաշնորհ, ինչպէս է խորհրդային Ռուսաստանի մէջ։ Ծրագրուած բոլոր այս միջոցները ոչ մէկ կերպով կրցան բարելաւել վիճակը Անատոլուի գիւղացիին, որ այսօր աւելի քան երբեք ճգնաժամի մէջ է։

Բացառիկ տուրքերով կարելի չէ ելմտացոյց հաւասարակշռել։ Ժողովուրդը արդէն քամուած է․ դժուար թէ ռազմական եւ հաւասարակշռութեան տուրքերը տոկալ 25 միլիոն ոսկի հասոյթ կ'ակնկալուի՝ կարենան փրկել կացութիւնը։

Քաղաքական ճակատին վրայ յաղթական Թուրքը տնտեսական ճակատին վրայ պարտուած է Ոչ Իսմէթ, ոչ ալ Իսմայիլը փոխառութիւնները պիտի կրնան առիթ ներարկել անոր։

Քանի մը շաբաթ առաջ տնտեսական գործավարը փոխուեցաւ, այդ ճակատին վրայ աւելի վճռական եւ հիմնական քայլեր առնելու նպատակով։ Վերատանիլը ներմարկեցին եւ կ'ուզեն որ եւ է ձեւով ելք մը գտնել։

Տեսնենք թէ ինչ «հրաշք» պիտի գործէ նոր գործավարը՝ Ճէլալ պէյ, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած են։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

— :•: —

Քաղաքի անպաշտպանութիւնը այն ալ տանի է, որ սեւ գիշերուան մէջ կը ծնի բոլո՞ւ չարիքները

Քանթ

ՌՈՒՍԱՃՈՒԿ — «Յառաջ», խմբագրական վերլուծումներով, պարզեց գաղթահայ ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը։ Ասիկա այնպիսի կենսական խնդիր մըն է, որուն շուրջ երկու կարծիք չկայ։ Արդէն մեր բոլոր յրագիրներն ալ, շաբաթը անգամ մը, խմբագրական մը, կամ գոնէ քանի մը տող անոնց նուիրուած այս կարեւոր, բայց եւ շարաշուք հարցին, որ գամուկելան ասոր նման կախուած է մեր գլխուն վերեւ։

«Յառաջ» այս անգամ հարցը դրաւ ընչատակի, եւ կարելի չէ խուսափիլ ու ձեռնածայ նաւել։

Բայց, կայ կարեւոր պարագայ մը։ Ինչպէս որ բժիշկ մը առանց հիւանդը քննելու ու անոր բոյկերակը բռնելու չի կրնար դեղագիր գրել, նոյնպէս ալ ինքնապաշտպանութեան փրկարար հարցէն առաջ, կ'ուզէի որ քննուէր այս հիւանդ ժողովուրդը։

Քննուէր էն առաջ իր «բաղադրութիւնը» կուսակցութիւններով, որոնց մինչեւ ցարդ բռնած ընթացքը ծանօթ է մեզի բոլորիս։ Ինքնապաշտպանութեան փրկարար գործի առէն, ոչ միայն պէտ պիտի գտնենք կարգ մը կուսակցութիւններ իրենց խորամանգար ընթացքով եւ արդիւնք տեսնելով, այլ եւ գործի ժամանակ պիտի տեսնենք անտարբերութիւն հայ մարդուն

Հոս է ծածկուած բուն վէրքը վէրք մը՝ որ կը բանի անդադար տարածուելով ու քայքայելով մեր յարկերը։

Հայ ժողովուրդը, քաղաքական գլխիւրոս անհնարին չարայորութեամբ, այսօր կը գտնուի հոգեկան տագնապի մէջ, նահանջի մէջ, անտարբերութեան մէջ։ Նոյն իր աւելի կենսական, հացի պայքարը չըլլար, որ գմբախտաբար կը բռնէ զինքը հաղելէ եւ մաշեցին, թերեւս կարելի ըլլար բոլ քաջէ բերել հազարաւոր բազմութիւններ, առանց տխրութեան ու առաջնորդներու ու ազգային կուսակցութիւններու, կազմել ինքնապաշտպանութեան ուժեղ մարմին մը, որ տարածուէր ու նուաճ որէր ցիր ու ցան հայութիւնը։

Բայց Երբ հայ մարդը կը տապալի պատառ մը չոր հացին համար, ալ ի՞նչ ինքնապաշտպանութեան մասին պիտի մտածէ, երբ ֆիզիքապէս կորսուելու վտանգ ունի իր աչքի։

Ահա, թէ ինչու համար տարիներէ ի վեր կը գրենք ու կը գրենք, եւ սակայն, մեր ձայնը կը մնայ ձայն բարբառոյ յանապատի։

Կարգ մը կուսակցութիւններ, որոնք ինչպէս բոլորը, դէմ են գաղթահայ ինքնապաշտպանութեան գործին, կամ՝ եթէ դէմ չեն, այդ գործին համար մասը մասին չեն զարներ, չըլլա՛յ որ կարծեն թէ՝ որովհետեւ իրենք չեն մասնակցէր, գործն ալ կը մնայ ծրագիր ու չիրականանար։ Ո՛չ։ Գործը անյաջողութեան կը մատնուի անոր համար որ, ինչպէս ըսինք, հայ մարդը հոգեպէս փլած է ու վարակուած անտարբերութեան կործանաբար ախտէն։

Հայ մարդը մեր խօսքը միշտ մեր համեստ, աշխատաւոր դասակարգին համար է) այսօր կը նմանի հոսանքն ի վար քշուած տաշեղի մը եւ ինք գիտէ իր այս վիճակը, բայց չի կրնար պայքարիլ, չի կրնար կառչիլ, ուրիշ բազմաթիւ հոգեր կը ստիպեն համակերպիլ։ Այսօրուան Հայը քնախտ է վարակուած։ Իր ծանրացած կոպերը թոյլ չեն տար որ աչքերը բացուին։ Երբեմն չարժումներ կ'ընէ, աչքերը կը շփէ, կ'ուզէ արթննալ, կը յօրանջէ, բայց կրկին գլուխը բարձին կը դնէ։ Քունը անո՞ւշ է։

Ես յոռետես չեմ հայ ժողովուրդի եւ իր ինքնապաշտպանութեան գործին մասին։ Բայց, նախ աշխատինք եթէ կարելի է, փոխել հայ մարդուն այսօրուան հոգեկանը։ Առանց այս նախնական պատրաստութեան, արձագանգ պիտի չգտնէ մեր սրտառուչ աղաղակը։

Երեք գլխաւոր պայմաններ կան մեր ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ դրուած․ Հոգեկան ընկումը, հացի խնդիրը եւ անտարբերութիւնը։

Հոգեկան ընկումը, «կեսարիկ է դարձուցած մեզ, ու հաւատք չունինք ոչ մէկ գործի յաջողութեան ու ոչ չունինք ոչ մէկ բանի հանդէպ։ Հոն, ուր կրակ կայ քիչ մը անթեղուած հոգիներու մէջ, այդտեղ, ապրուստի մղձաւանջը կը յլէ հայ մարդուն միտքն ու հոգին ու բացարձակօրէն անկոչունակ կը դարձնէ զայն ինքնանուէր աշխատանքի։ Հոն ուր ոչ հոգեկան ընկում կայ, եւ ոչ ալ հացի խնդիր, այդտեղ ալ կ'իշխէ ու կը թագաւորէ գերիշխանային անտարբերութիւնը։ Ազգին սրբութիւնները ոտնակոխ կ'ըլլան ու կ'անարգուին։ Թող ըլլայ․ իմն ի՛նչ։ Այս գիր այս ընթացքով կը մեռնի։ Թող մեռնի, իմն ինչ։

Մինչեւ ու ե՛րբ երթանք այսպէս, ո՛վ ազգ ազգ։

ՄԱՂԽԱՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— :•: —

Տնտեսական ներկայ տագնապին ակիզբէն եւ մանաւանդ անգլ. լիրային ձախողէն ի վեր, կարգացիք ան շուշտ գանազան կոչեր, ինչպէս «Buy British» միայն անգլիական ապրանք գնեցէք, որուն հետեւանքները խառօրէն զգալի եղան։ Կարդացիք նաեւ ուրիշ կոչեր ի նպաստ տնտեսական այլ ուղղութեանց, եւ հետեւեցաք տնտեսական գանազան համաժողովներու, ինչ Օթթովայի միջկայսերական համաժողովին։ Ազգային համագործակցութեան հոմ մը փչեց ու կը շարունակէ փչել ամէն երկրի մէջ։

Ժամանակ է որ Հայերն ալ ըմբռնեն թէ կրնան անհատական շահեր իրականացնել՝ ազգային սերտ միութեամբ մը, ոչ թէ քաղաքական, այլ սպառողական տնտեսական գետնի վրայ։

Ժամանակները փոխուած են։ Հին մեթոտները այլ եւս ժամանակավրէպ են եւ նոր գործելակերպեր կը վարեն ժողովուրդները։ Նպատակները չեն փոխուած, այլ միայն միջոցները։ Պայքարը կայ ու կը մնայ միշտ, ան այլ եւս մարմնական չէ, այլ տնտեսական։ Նորագոյն զէնքերը մեզ բաւականաչափ կը դաստիարակեն, որով հարկ չկայ երկար բացատրութեան այս մասին։

Ամէնէն զօրաւոր ազգը այլ եւս ան չէ որ ունի ամէնէն մեծ բանակը, հապա այն որ ամէնէն հարուստն է եւ որովհետեւ հարստութեան գնահատութիւնը կ'ըլլայ դրամով, կրնանք ըսել թէ դրամի տիրապետութեան ներքեւ կ'ապրինք, դժբախտաբար։

Կը հետեւի թէ դրամը՝ որ կը ներկայացնէ ոյժը, լաւագոյն միջոցն է հասնելու համար որ եւ է նպատակի։ Ասիկա գերագոյն ազդակն է ամէն գործառնութեան անհատական թէ ազգային, այնպէս որ երկրի մը առանձնական քաղաքականութիւնը կը պահանջէ առաւելագոյն չափով դրամ ներս ածելու եւ կարելի եղածին չափ քիչ դրամ դուրս հանել։ Ասկէ ծնունդ կ'առնեն մաքսային դրութիւնը, իր սեղմումներով, վաճառականութեան սահմանումներով, իր անհաւասարակշռութեամբ, պօյքօթը, իր փոխադարձութիւններով։ Առանց հետեւանքը, տագնապ, անգործութիւն, Թշուառութիւն անոնց համար որ պաշտպանուած չեն իսկ բարգաւաճութիւն եւ ճոխութիւն անոնց՝ որ կը կազմակերպուին։

Մէկզի դնենք սոյն դրամաց նկարագրի քննադատելու կամ գնահատելու գաղափարը։ Մեր կացութիւնը չի թոյլատրեր մեզի ուղղակի միջամտելու այս խնդիրներուն, առիկա մեծ պետութեանց գործն է, որոնք կը ղեկավարեն ելմտական շարժումները։ Միակ զօրծունէութիւնը զոր կրնանք ունենալ մեր մէջ կազմակերպութիւն է, այսինքն օգտուիլ բոլոր այն ազդակներէն, որ մեր կարելիութեանց սահմանին մէջ են. որովհետեւ որքան ալ գէշ վիճակի մէջ գտնուինք, դեռ մեզի կը մնան կարգ մը լաւ ազդակներ, որոնք կրնան արդիւնքներ տալ, եթէ գիտնանք զանոնք գործածել։

Կուրէր կը մղուի կազմակերպութեանց կողմէ, կազմակերպութիւններու միջեւ, կամ կազմակերպութիւններու դէմ. որոնք կը բաղկանան՝ առանձին անհատէն մինչեւ ամբողջ ժողովուրդը։ Երբեմն ժողովուրդներուն միացումով որ մտերմ պիտի իրականանայ Մինչեւ իսկ ամբողջ երկրամասի մը ժողովուրդներով, անգնելով ընտանիքէն, ընկերութիւններէն, խմբակցութիւններէն, թերասեաներէն եւայլն։

Արդ, մենք Հայերս, չենք կազմեր բնական խմբակցութիւն մը, կամ գոնէ չունի՞նք կապեր եւ զիւրութիւններ զայն կազմելու։ Միջոցը պարզ է, եւ արդիւնքը խիստ գնահատելի կրնայ ըլլալ, որով պէտք է ջանալ զայն իրագործելու։

Օտարութեան մէջ հաստատուած Հայերը ունին արդէն տեղացի յաճախորդներ, եթէ անոնց ապաւինիլ ուր նաեւ ամբողջութեամբ Հայերու յաճախորդութիւնը, իրենց չափը զգալապէս միջակէն բարձր պիտի ըլլայ։ Ազգային մտահոգով, ամէն վաճառական օտարներու՝ դրամ պիտի բերէր Հայերուն եւ եթէ բոլոր Հայերը իրենց գնումները Հայերէն ընէին, մտած դրամը Հայերուն մէջ պիտի մնար։ Ասիկա շատ յաւ է տեսականօրէն։ Գործնականին մէջ եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ մինչեւ աստիճան մը կարելի է, եւ այդ ալ կը բաւէ։

Այսպէս, ամէն մարդ շատ լաւ կրնայ բ'աւկիլ (յարմարութեան համաձայն) Հայու մը պատկանող տան մը մէջ, կրնայ պարէնաւորուիլ հայ նպարավաճառատունէ մը, կրնայ յի գէպ հիւանդութեան դիմել հայ բժիշկի։ Ամէն ծառայութի մէջ ու նոյնը՝ շատ լաւ կրնայ հայ սպասարի մը ունենալ, կրնայ հայ պաշտօնեաներ բանել կրնայ հայ գործաւորներ պահել, առանց գիները եւ տեսակները կամ յատկութիւնները առ նուազն հաւասար ըլլալու պայմանաւ։

Սխալ է կարծել թէ աւելի գրաւոր է Հայու մը հետ գործ ընել քան ուրիշի մը հետ։ Ասիկա նախապաշարում է։ Ընդհակառակն, Հայը միշտ աւելի յարմարող է, եւ առաւ լաւագոյն առաջարկը Հայերու մեծ մասին յաջողութիւնն է, մասնաւորապէս անոնցմէ պայմանները մէջ։ Միայն թէ պէտք է ընդունիլ որ քիչ մը աւելի արթուն միտ են, ինչ որ յառաջինն մըն է եւ կարելի չէ այպանել զայն համար։

Այս նախապաշարութեան առաջին արդիւնքը պիտի ըլլայ գոր ծառայութեանց եւ շահերու յաւելումը։ Այս յաւելման հետեւանքով կարելի կ'ըլլայ գիները գեղչել, քանի որ շահը կը հաշուուի ամբողջութեան վրայ։ Այս գեղչը նպաստաւոր պիտի ըլլայ որքան գնող էին նոյնքան եւ վաճառողին, որովհետեւ յառաջ պիտի բերէ գոր ծառայութեանց նոր յաւելում մը։

Այս տեսակէտին իրականացման համար, կարելի է նաեւ գիմել նուէր խառնացած գրօշմաթուղթերու գրութեան 1ս Ամէն պարագայի մէջ, միջոցներու լաւագոյնը՝ բարեկամեցողութիւնն է, թող ամէն ոք խղճի խնդիր մը նկատէ ասիկա իրեն համար, այն գիտակցութեամբ թէ ուրիշ Հայու մը ծառայութիւն մատուցանելով, ծառայած կ'ըլլայ նոյն ինքն իրեն։

ԳԻՄԼՆ ՔԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

(1 Timbres-primes դրութիւնը գանազան ձեւերով կարելի է ի գործ դնել. ան կրնայ ըլլալ մասնակի կամ ընդհանուր. Առաջին ձեւով՝ ամէն առեւտրական իրեն դը րօշմները կ'ունենայ եւ զանոնք կուտայ իր յաճախորդներուն՝ գնումին համեմատ։ Այս դրօշմներէն որոշ քանակութիւն մը ժողվողները փոխարէն կը ստանան համեմատական արժէքով ապրանք կամ նուէր. իսկ երկրորդ ձեւով՝ հայ առեւտրականներու միջեւ համաձայնութիւն մը գոյանալով՝ կը կազմուի կեդրոնական ոսկը մը, որ կը ծախէ դրօշմ տետրակներ զեղչեալ գնով, եւ այդ դրօշմներով կարելի կ'ըլլայ գնումներ ընել իրենց նշանակուած գնով. Նոյն ձեւն.արկին մաս կազմող առեւտրականն երուն մօտ։

Այս միայն օրինակ մըն է, որ կրնայ ունենալ իր բազմաթիւ տեսակները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՍԱՆԱՏՈՐԻՈՄԸ

— :•: —

«Խորհ. Հայաստան»էն կ'առնենք տեւեկայ յօդուածը, թէ իբրեւ նկարագրութիւն, թէ իբրեւ հաղորդագրութիւն.—

«Նոր Ամոնծ ագուար սուրհանդակ (au ocar) մըն է 22 աթոռով կը սլանայ սարթ ու կոլրապատ ճամբէն վրայէն

Դիլիջան կ'երթանք

Մեր առեւր ձգեցինք օդասահմանը տապր եւ Երեւանի փոշին.

Սուրհանդակը կ'արագացնէ իր ընթ. եր կ'անցնինք ելարը, ուսկից Ասխուսպ — Ցանաւան քանդուած է․ Ճամբէն կապրով պատեր, համ. Աշա եւ Ախտան, Սեւանը, որուն ափերն այսօր շատ յայտնուած կը թուի

Երկինքն ամպեր է հիւսելու կապոյտ պատմի պես մէկ կը դիմ. մառախուղը Հետզհետէ կը ցրուի նոյ ճամբորդութիւնը. Թարխափ կ'անցնինք Սեմենովկայի կիրճը հազար մետր բարձր է ծովու մակերեւոյթէն Սիրա մառախուղ է մութ մեր առջեւը։ Բաւական է մեր նախարին մէկ փոքր անզգուշութիւնը անդունդ գլորելու համար մեր ինքնաշարժը։ Այդ պատճառով, բոլոր մեր ուշադրութեամբ կը հետեւինք մեքենավարին շարժումներուն, հասանք Սեմենովկայի ծանօթ վիճակին ու գեղատեսիլ ճամբան։

Անցանք վերջապէս կիրճէն երկու վերջին ուղեպարեր։ Այդ տեղէն մեր յոգնած Երեւան — Աղստաֆա — պաղապ երկաթուղիին երկար փոշեւ գէտն բերանը։

Կը համնինք Գուրխինօ գիւղը, ձգուած է Դիլիջանի գեղեցիկ երկայնքը։ Քանի մը քիլոմեթր եւ ահա Դիլիջանը, Նորակառուցեր եւ ելեկտրականացածին յայտով ազդարար

Միայն մէկ քանի հիւանդներ կը որ թժշկուելու կ'երթային Դիլիջան։

Սանատորիումի տնօրէնութիւնը փարութիւն չունի դիմաւորելու իր հիւանդները ոչ ալ ճամբու գնելու գնահանք, եւ նման ամէն — մաներ բաներ

Ամէնուն ծանօթ են Դիլիջանի բնագեղ պատկերները. Միայն մէկ օր, ինչպէս պայծառ երկինք, ռաֆի կանաչ լանջակայութիւն, օդանով լեցուած միութեան, չափազանց առողջարար բնութիւն։ Այս բոլորը Դիլիջանը դարձուցած են հրաշալի լեռնային կլիմայական կայան, որ հրաշագործ ազդեցութիւն մը կը ձգէ հիւանդ ժամանակաւորներուն վրայ։

Բնութեան շնորհած այդ զարմանալի յատկութիւններուն առինքնոտ եւ հակադրել Դիլիջանի անբարեկարգ կեցութիւնը, անտանելի եւ առողջապահութեան օրէնքներուն բոլորովին հակառակ։ Կարելի չէ չխոստովանիլ Կարմիր Խաչի մօտ մեծ սանատորիում մը շինութիւնը քայլ մը չէ յառաջացած 1928էն ի վեր։ Դեռ մինչեւ հիմա միայն հիմքերն են, որ դրուած են։

Դիլիջանի սանատորիումը տեղաւորուած է հնօրինին մայրի կենդց երկու մայրաթաղներուն մէջ, մէկը միւսին մօտ։

Հանգիստ կենանք, լաւ սնունդ եւ մաքուր օդ, — ահա հիւանդները բուժելու երեք հիմնական պայմանները։

Ապահովուած են այդ պայմանները։

Դիլիջանի սանատորիումին մէջ առատաբար կը չարաշահուին լաւ գէշ սովորութիւնները, որ գոյութիւն ունին հինէն ի վեր։

Լաւ է սկսինք

Նոր կառուցուած, ընդարձակ ու մաքուր ճաշարանին մէջ առաւօտ ժամը 9.30ին կը տրուի առաջին նախաճաշը. 40 կրամ թարմ կարագ, կաթ, պանիր, հաւկիթ, թէյ, հաց՝ որքան ուզէք, — այս է առաջին նախաճաշը.

Ժամը 12ին կը տրուի երկրորդ նախաճաշը, — կոտլետ մը կամ տապկուած կառք մը միս ու բաժակ մը մածուն։

Ժամը 4ին կը տրուի ճաշը, որ կը բաղկանայ երեք տեսակ կերակուրէ։

Երեկոյեան, ժամը 7.30ին, կը տրուի բաժակ մը կաթ, մածուն, թէյ, հաց ու պանիր։

Օրուան մէջ տրուած այս սնունդը որ հաւասար է աւելի քան 4000 գրամ բաւական է եւ գոհացուցիչ։ Ցանկալի կը որ, ճաշի առեն աւելի շատ տրուէր բանջարեղէններէն ու ընդեղէններէն.

Հանգիստը յաճախ կը խանգարուի «Փութթոլիստներու» բաժնին մէջ։ Այդպէս կը կոչուի այն բաժինը, ուր ամփոփուած են թեթեւ հիւանդները, որոնք չուտով կ'առաքինին եւ արտօնուէ չկարենալով զապել իրենց

...անդը՝ կը խանգարէն հաստատուած կարգն ու կանոնը

Մնացեալ ծամ չպահել, ծխել (նոյն իսկ սենեակին մէջ), աղմկել, սուլել, նմանօրինակ բաներ են, որոնք կը խանգարեն ուրիշին հանգստութիւնը.

Կարգապահութիւնը խանգարողներուն դէմ կը կռուի միայն վարչութիւնը. բժշկական կողմն աւելորդ կը նր. մասնաւոր խառնուիլ այդ հարցին: Իսկ վարչութիւնը իր պայքարը կը տանի կարգադրութիւններով, կամ անօրէնութիւններով, կամ անօրէնութիւններով գործողութեամբ: Ինչ որ երբեք չին գործեր: Մշակութային եւ զուարճախօսական ոչ մէկ աշխատանք: Ոչ ալ օգտակար զբօսանքներ ու զուարճութիւններ:

Չարմանալի՞ է, կ'ըսեն բանուորները ու կը գանգատին:

Ամբողջ առնասարբուժին մէջ կայ միայն մէկ ճաշարան, զոյգ մը տապեղ բաղնիք (տաք), մէկը տապեղուցիչ (զար) ու Զկան խաղոսկրներ (վէգ), առաւելաւոր առաջնակներ: Երկու անգամ վոլէյ – բոլ խաղացինք, բայց գնդակը կորսուեցաւ եւ այս խաղն ալ վերջացաւ:

Մարմնակրթական ոչ մէկ զբաղում: Քիչ են զօհաւորականները երկնելու համար: Քիչ են նաեւ թզամանները: Հիւանդներէն շատեր կը թքնեն գետին. հաւ չեն լուար ու մաքրեր ամաններ. մանաւանդ կէս բաժակները, մէկ. մանրէ ունեցող ու չունեցող բոլոր հիւանդները նոյնամաններէն կ'ուտեն

Ընթերցարանին մէջ, թերթեր չեն պահուիր: Գրադարանը ունի միայն սանեակ մը գիրք:

Սրտաշխատութիւնը գոյութիւն չունի: Դաշնամուրին ստեղնաշարը ջարդուած է, գրեթէ լար ալ չունի: Լաւ էր որ հայուղարկութիւններ ալ այդ դաշնամուր շարժանկար չկայ, ալ չենք հարցներ համերգը:

Ըստ չափի, Դիլիջանի առնասարբուժը պէտք է ունենայ 110 մահճակալ, մինչդեռ ունի 137: Զափազանց լեցուած է առնասարբուժը: Սենեակները նեղ են, որոնցմէ 5 քառ. մեդրի փոխարէն ամէն մէկ հիւանդի կ'իյնայ 4 քառ. մեդրէն պակաս: Երբեմն սենեակ կը գործածուին նոյն իսկ փերտաները:

Բնակչութիւնը, — Հարիւրին 60ը բանուորներ, 17ը բանուորական ծրագրով մարդիկ, 20ը պաշտօնեաներ, 3ը գիւղատնտեսականներ: Այսպէս է որոշուած: Բայց իրականին մէջ բնակչութեան պատկերը լրջուած է: Սանատորիում դրկուած են մարդիկ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին արտադրութեան մէջ: Կարելի է ըսել թէ, ով որ ուզեր է, բանուորական արտօնագիր է առեր ու սանատորիում մտեր: Տնօրէնութիւնը չէ հետաքրքրուած թէ ով է հիւանդը, եւ ընդուներ ոչ – բանուորները, մինչ որ կապ չունին աշխատանքի հետ:

ՍԵՒՐԻ ՄԷՋ (Փարիզ) ծերբակալուեցաւ ռուսիկանական պաշտօնեայ մը, որ 2—300 ֆրանքով ինքնութեան թուղթեր կը շինէր օտար, մանաւանդ իտալացի բանուորներու:

ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ մարզելու համար կազմուած գրասենեակը գործի ձեռնարկելով, արձանագրեց 100,000 անդամներ՝ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»էն, 200,000 երիտասարդներ՝ հանրապետական դրօշակիրներէն, 100,000՝ «գերման երիտասարդներ»էն եւ 22,000 հոգի ալ կաթոլիկ երիտասարդութենէն:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սեպտ. 17ին, Ալֆորվիլի «Հայ Ակումբ»ին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյ մասնաճիւղին «Ուրախ Երեկոն»:

Մասնաճիւղն իր ընկերուհիներու եւ ընկերներու խաղարկութեամբ բեմադրեց «Ամերիկահայ Փեսացուն» զաւեշտը, երեք արար: Դերակատարները՝ Տիկին Մարիամ Գոչեան, Տիկին Գոհար Տէր Խաչատրեան, Գ. Գ. Կարապետ Փէհլիվանեան, Պետրոս Հայրապետեան, Ստեփան Յարութիւնեան եւ Պետրոս Բաղտասարեան այնքան լաւ էին սերտած իրենց դերերը, որ խաղացին գրեթէ առանց յուշարարի: Իրենց հաղուստակապուստը այնքան պատշաճ էր խաղին որ, կարծես իրականութեան առջեւ կը գտնուէինք: Ներկայացումն իր յաջողութեամբ մեզի համար անակնկալ մը եղաւ: Երբեք չէինք օգտակար, որ բոլորովին անփորձ տիկիններ եւ քանի մը անգամ իրբեւ «սիրող» բեմ ելած երիտասարդներ այդքան յաջողութեամբ կրնան խաղալ:

Անա թէ ինչ կրնան ընել ջանքը եւ բարեխղճութիւնը:

Ժողովուրդի անվերջ ծիծաղը բենաւ չփոթութեան չմատնեց դերակատարները: Մէկ խօսքով, իբրեւ «սիրողներու ներկայացում», եւ այն ալ այդքան նեղ եւ անյարմար բեմի մը վրայ, իսկապէս արժանի է խրախուսանքի:

Կարմիր Խաչի առանձնապատուհի Տիկին Հիլէն Բիւզանդի քանի մը խօսքէն իմացանք, որ այդ երեկոյեան Ալֆորվիլի մէջ տեղի կ'ունենային երկու հարսնիք եւ մէկ ուրիշ բանախօսական ժողով մը: Հարսնիքները մանաւանդ, որ Կարմիր Խաչի շրջանակէն էր, կրնային արգելք ըլլալ հանդէսին: Բայց եւ այնպէս «Հայ Ակումբի» սրահը լիքն էր: Սպասած էին գրեթէ բոլոր տեսակները: Այդ երեւոյթը կ'ապացուցանէ մէկ կողմէն մասնաճիւղին եռանդուն աշխատանքը, միւս կողմէ հասարակութեան համակրանքը դէպի Կ. Խաչը:

Յարգելի բանախօսուհին չմոռցաւ թէ բացի չքաւորներու եւ հիւանդներու օգնութենէն, մասնաճիւղը կը պահէ «Հայ Ակումբ»ին սրահը եւ հայերէն լեզուի դասընթացքը շուրջ 100 երախաներու համար: Այս գործը ամէն ամիս 6—700 ֆրանքի գումար մը կը պահանջէ: Բայց այսօրուան յաջողութիւնը կը խրախուսէ միութիւնը, որ առաջին հերթին պիտի նորոգէ սրահը, պիտի ընդարձակէ բեմը, որպէսզի կարենայ այսուհետեւ հանդէսները եւ ներկայացումները աւելի խնամուած, աւելի լաւ ներկայացնել հասարակութեան: Ներկայիս մասնաճիւղն ունի 70 անդամ, եւ շարունակ նորեր կ'արձանագրէ:

Մանօթ ըլլալով Կ. Խաչի մասնաճիւղի երեք տարուան գործունէութեան՝ կը հաւատանք, որ անիկա միշտ պիտի զօրանայ եւ գնահատելի գործ պիտի կատարէ արուարձանին մէջ:

Կը գովենք մեր քոյրերուն եռանդը եւ կը յուսանք որ Կ. Խաչի յաջորդ հանդէսը պիտի տեսնենք աւելի մեծ բեմի մը վրայ եւ նորոգուած սրահի մէջ: Յաջողութիւն:

Ե. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՊՏՈՅՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ – Երաժշտական Միութիւնը կազմակերպած էր դաշտային պտոյտ մը, դէպի St-Zaharyի գեղատեսիլ ձորը:

Շաբաթ իրիկուն մեծ ինքնաշարժ մը կը սուրար, որուն մէջ քսան հայրենակիցներ կ'երգէին, կը կատակաբանէին շարունակ:

Ուղեւորները անհամբեր փափաք մը ունէին այդ գիշեր ու ծնեք վառած կիրակին պայծառ արշալոյսին, կը յուսայինք որ Մարսէյլի երաժշտական հասարակութիւնը չպիտի ուզէր զրկուիլ այս հաճոյքէն:

Մեր երիցագոյն հայրենակիցը, Վ. Գույումճեան, կարծես ակամայ կը մասնակցէր մեր ուրախութեան, դիտել տալով թէ ամէն ինչ օտար է — օտար է ճամբան, ինքնաշարժը, գաշտը կամ ձորը: Նոյն իսկ մեր երիտասարդ ընկերները օտարներ եղած պիտի ըլլային, եթէ հայերէն չերգէին:

— Ցզա՛ք, ե՞րբ բախտը պիտի ունենանք մեր հայրենի դաշտերուն մէջ այսպիսի պտոյտներ ընելու, կը ձայնէ մէկը:

— Յուսա եւ սպասէ, կը պատասխանէ ուրիշ մը, պաղարիւն:

Այդ գիշեր հերթով քնացանք երկու պզտիկ վրաններու տակ, պաշտպանելով Հայ Արիներուն, որոնք արթուն ամէն ինչ:

Արշալոյսին դիտեցինք բնութեան գեղեցկութիւնները, որոնք մեր մէջ արթնցուցին արեւելեան յիշատակներ:

Երկու լեռներ կը մրցին իրարու դէմ, մայրիներու հաստատութեամբ եւ քնդարձակ ձորը, կանաչ գօտի մը նման փռուած է անոնց մէջտեղ:

Պաղ ջուրեր կը հոսին ժայռերուն տակէն, որոնց կը միանան պզտիկ ճիւղեր ու կը կազմեն առուակ մը յստակ եւ կարկաչուն:

Գրեթէ բոլորս ալ վազվզող գիւղ կ'իջնենք, համբոյ ցոյց տալու համար եկուորներուն:

Ազդ մը կը փակցնենք հօկայ ծառերէն մէկուն վրայ՝ «Երաժշտական գրօսավայրը կ'երթայ»: Եւ յանկարծ գիւղացիները կը խմբուին ծառին շուրջ, տարիքոտ մարդիկ ակնոցներ դնելով կը դիտեն ու կը զարմանան թէ ինչ տարօրինակ գիրեր ունին Հայերը:

Հայ Ուսանողական Միութեան անդամներէն մէկուն հետ, արճարանի մը առջեւ նստած կը խօսինք հայկական գեղարուեստը օտարներուն ծանօթացնելու միջոցներու մասին, երբ ինքնաշարժէն վար կ'իջնեն երկու գայգեր, եւրոպական ճաշակով հագուած: Ֆրանսերէն կը բարբառին ու կը խօսին Ֆրանսերէնի կ'ափսոսամ, մանաւանդ երբ կը տեղեկանամ որ հայ ուսանողներ են: Միութիւն կազմեր են իրենց ազգութիւնը բարձրացնելու համար, սակայն Ֆրանսական մշակոյթը կլանած է իրենց ուղեղները....

Միութեան անդամները իրենց ծնողքներով, մօտ 90 հոգի, ձորին հարստութիւնը կրկնապատկեր էին այսօր: Հայկական պարեր, Կոմիտասեան երգեր, դաշտային խաղեր իրար կը հրմշտկէին մանաւանդ Օր. Շ. Աճէմեանի «Սրկինքն Ամպել առն երեկոյեան մեզ հովին հետ օրօրեց մեր երեւակայութիւնը:

Երաժշտական Միութեան ազնիւ շնորհակալութիւն է հարկ է յայտնել Գ. Գ. Վ. Գույումճեանի եւ Հիւմիւշեանի կողմէ: Իրիկուան, կէսօրուան ևս յետոյ խմբը սկսաւ քալել դաշտային նեղ ու ծմակապատ ճամբաներէն, կաղնիները սաղարթին եւ երգը շրթներուն վրայ: Տխուր վերադարձ բնութեան ծոցէն դէպի քաղաք, դէպի կեղծիքի ու կեղեքումի վայրը:

Ս. Միլտոնեան

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՇՈՒՔՈՎ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍ ՏԱՐԻ

— :•: —

Փարիզի ու շրջանի հայկական Միութիւններէն ու հաստատութիւններէ ընտրուած Կազմակերպիչ Յանձնախումբը մեզի կը տեղեկացնէ թէ՝ Հայ Մշակոյթի Օրուան համար (9 Հոկտեմբերի իրիկունը, Փարիզի Mutualite մեծ սրահին մէջ) յայտագիրը կազմուած է շատ ճոխ եւ յատկապէս հայերէն ու հայկական ոգի կրող երգերէ:

Գիտի մասնակցին «Կամիտաս» եւ «Սիփան» երգչախումբերը, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, դաշնակահարուհի Օր. Զառափեան, Պետական Odéon թատրոնէն Մաքսուտեան, եւրոպական հռչակ ստացած թաւջութակահար Ալէքսանեան ու տաղանդաւոր երիտասարդ ջութակահար Յ. Աղազարեան:

Փարիզի գերասանական խումբը Գմբէթեանի ղեկավարութեամբ պիտի ներկայացնէ Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը, որուն կը մասնակցին դերասանուհիներ՝ Տիկիններ Յէրուան, Ժէննա, Գայիանէ, Օր. Վահան և դերասաններ՝ Գ. Գ. Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան, Կոթիկեան, Գ. Վահան եւ ուրիշներ:

Գրական բաժնին մէջ սիրայօժար հաւանութիւն յայտնած ենկարճ եւ ամփոփ խօսք առնել երկու վաստակաւոր հայ գրագէտներ՝ Գ. Գ. Աւետիս Ահարոնեան եւ Արշակ Չօպանեան:

Այդ օրը նոյնպէս լոյս պիտի տեսնէ ստուար հատոր մը, 15-20 նկարներով, նուիրուած Հայ Մշակոյթի գաղափարին: Հատորին կը մասնակցին յայտնի հայ գրագէտներէն ու բանաստեղծներէն շատերը:

Յառաջիկային մանրամասն յայտարարութիւններ պիտի տպուին փարիզահայ թերթերուն մէջ:

Ինչո՞ւ ծով կը պահէ

Կանտիի անդրանիկ որդին, որ Հարաւ. Ափրիկէէն նոմբայ եկաւ իր հօրը ծոմապահութեան ներկայ ըլլալու համար, յայտարարեց թէ ծոմապահութիւնը ուղղուած չէ Հնդկաստանի կառավարութեան դէմ, այլ ենդիկ ուղղափառ հասարակութեան դէմ որ թոյլ կուտայ բարձր եւ ստորին դասերու բաժնել ժողովուրդը:

— Հօրս կամաւոր ծոմապահութիւնը չի դներ առելութեան կամ չարութեան զգացումէ մը՝ ընդդէմ այս կամ այն դասակարգին, այլ տեսակ մը ապաշխարհանք է ժողովուրդի գլխուն իջած չարիքներու համար: Հայրս պիտի աղօթէ եւ պիտի խօսայ, որովհետեւ հաստատապէս կը հաւատայ Անոր որ կը վարէ եւ կ'առաջնորդէ ոչ միայն անհատները, այլ եւ ազգերու ճակատագիրը: Ահա հօրս դաւանանքը:

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 սեպտ.).

— «Ամէնէն ասոկալի հարուածը եկաւ ու պիտի շարունակէ գալ տնտեսական գետնի վրայ: Հոս ալ Թուրքիոյ համար ստեղծուած է կախարդական շրջանակ մը: Արտածումը միշտ կը կաղայ, իսկ ներածումը միշտ կ'աւելնայ: Այս օրգանական տկարութեան, տակաւ ավանիշ զարգացող իրողութեան առջեւ չլման, Թուրք կառավարութիւնը ամէն օր նոր ծրագիր մը կը յղանայ ու ամէն օր կը լքէ դեռ երէկ մշակած իր ծրագիրը: Ան, օրինակ, կը սահմանափակէ օտար ապրանքներու մուտքը Թուրքիա, բայց յաջորդ օրն իսկ փակ կը գտնէ օտար շուկան իր նոյնիսկ ամէնէն համբաւուած ապրանքներուն առջեւ: Յաջորդ օրը զօրաւոր մաքսեր կը նշանակէ օտար ապրանքներու համար ու դարձեալ դէմ դիմաց կուգայ օտարի փոխադարձ վրէժառութեան: Կամ՝ կը թուլցնէ երբեմն իր սեղմումները արտաքին առեւտուրի վրայ, բայց այս անգամ ալ կը բախի օտար զօրաւոր մրցակցութեան ու փէշերը հաւաքած կը փախչի հրապարակէն: Այս է պատճառը, որ Թրքական առեւտրական հաշուեկշիռը իւրաքանչիւր տարի 50 երբեմն 100 միլիոնով բաց կ'ունենայ, դեռ չհաշուած մաքսանենգութիւնը, որ նոյնպէս օրկանական հիւանդութիւն դարձած է Թուրք ներքին շուկային մէջ:

Անկէ կը հետեւի վալիւտայի տագնապը: Թուրք դրամը հազարումէկ ճամբաներով առատօրէն կը հոսի դէպի արտասահման, ուրկէ սակայն բոթերլին ու տոլարը, հակառակ իրենց եղած բոլոր հրապուրիչ առաջարկութիւններուն, Թրքական շուկային ու դրամատուններէն ներս չեն ուզեր մտնել: Մասնագէտներու վկայութեամբ, Թրքական 100 միլիոն ֆրանք վալիւտան, այս տարի նուազելով հասած է... 40 միլիոն ֆրանքի: Միւս կողմէ, ընդհանուր անկումով արտասահմանի շուկային մէջ իսկ ասիկա, իր կարգին, կ'անդրադառնայ Թուրք տնտեսական եւ ելմտական կեանքի բոլոր դրացուն կէտերուն վրայ: Այսինքն՝ առեւտուրը կանգ կ'առնէ, դրամատուններու գործառնութիւնը կը դադրի եւ գիւղացիութիւնը կը նստի կորսուած տաշտի մը առջեւ, ճմլած չգանելով իր դատը գտած աշխատանքին մէջ ու, միեւնոյն ատեն, չկրնալով ոչ շուկայ ելլել, ոչ ալ վճարել կառավարութեան տուրքերը: Իսկ այս բոլորի համագումար արդիւնքը ուրիշ ոչինչ է, եթէ ոչ գործազրկութիւն — 60 հազար անգործներ կան այսօր Թուրքիոյ մէջ — ժողովրդական զանգուածներու համատարած թշուառութիւն»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ

ՏԷՐ – Օգոստոս 28ին պատահած կռուի առթիւ, «Ապագայ»ի թիւ 83ի, իսկ «Հայ Միրտի» թիւ 10ի մէջ, Տէսինէն մի ոմն Մինաս, «Մտրակ» և «Դիտակ» կեղծանունին տակ ծածկուած, աշխատած է դէպքը բոլորովին խեղաթիւրել եւ գիս վարկաբեկել, ըսելով թէ Դաշնակցականները յայտնի խմբապետի մը առաջնորդութեամբ, յարձակած են Հօկի անդամներու վրայ: Այս առթիւ պարտք կը սեպեմ յայտարարել.—

Ա.— Կռուի ժամանակ ոչ թէ ես «Յառաջ», տղերք» պոռացած եմ, այլ Հօկի մեծաւոր Արքօ Սարգիսեանն էր որ կը պոռար, որպէս զի 20-30 հոգիով յարձակին Գ. Միրալը Խաչիկեանին վրայ: Անա ամբողջ իրողութիւնը. Խառնակիչ թղթակիցը միակ պատասխանատուն էր այս կռուին: Եւ կը գոչէր «Հօկճիները ծեծել Խաչիկեանը, որ կէս օրին ապտակած էր հայ տղայ մը, «Լենթէրնասեօնալը» երգելուն համար»:

Բ.— Այդ միեւնոյն խառնակիչը փորձած է հայրենակիցս, Սարգիս Աղամեանը ցոյց տալ իբրեւ ռամկավար, անշուշտ վերջին պահուն ձեռք բերուած վկայականի մը վրայ: Բոլորն ալ կը ճանչնան Ս. Աղամեանը, որ պարագային համեստ դիմակ կը փոխէ եւ երբ կռիւ պատահի, կարմիրը կը ձգէ, ճերմակը կամ գեղինը դնելու համար:

Փիլոս

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

Մեր պաշտօնակիցներուն

«Հայաստանի Կոչնակ». — Բաւական ատենէ ի վեր չենք ստանար ձեր Թերթը.

«Եփրատ», Հալէպ. – Նոյնպէս:

Այս առթիւ, անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ մեր հասցէն փոխուած է 1932 Յունուարէն ի վեր. մինչդեռ կարգ մը թերթեր կը շարունակեն ղրկել նախկին հասցէով: Իսկ Երեւանի եւ Թիֆլիսի թերթերը՝ չորս տարեգրուած հասցէով:

Ստիպուեցանք այս յայտարարութիւնը տալ, որովհետեւ մեր մամուլի սամակներն ալ չկրցան փոխել մեր հասցէն (Տես թերթին ճակատը).

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ. Գրեց՝ Մ. Վարանդեան: Հատոր Ա. (Հիմնադրութենէն մինչեւ Սահմանադրութիւն, 1890-1908): 500 մեծադիր էջ, 80 պատկերներով (անդամ եւ խմբանկար): Գին՝ Սուրիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու համար՝ 40 ֆրանք: Ուրիշ երկիրներ՝ 60 ֆրանք կամ 2 տոլար: Դիմել՝ 71, Avenue Kléber, Paris.

ԳՈՐԾ ԵՐԿՆՔԻ ՏԱԿ (Քերթուածներ): Գրեց՝ Օ. Զարմունի: Տպ. Սօֆիա, 1932: Գին՝ 5 ֆրանք:

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ. Հրատ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Կազմեց Բ. Կ.: Տպ. Երուսաղէմ, 1932: Հասցէ՝ Catholicossat Arménien, Antélias, République Libanaise. Գին 12 ֆրանք:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

Բայց արդեօք դէպ մայրամուտ չե՞մ դիմեր,
Վերջալոյս մը չէ՞ սպասողը՝
Ժամանումիս...
...Խաղալիկն եմ սրընթաց հովերուն, ծովերուն...
Կ'անդիտանամ.» :

. . . .

Անիւները շարունակելով երգել, կը միանան հեռաւոր երաժշտութեան մը, որ անա տարօրէն կ'արթննայ, ծանրանալով խիստ ու քնարէր բուրմունքի մը, նման դէմքս ու վերարկուս պատող ակիճն:

...Լոյս ու ակուրթիւն ու ամէն բան լեցնող անսահմանելի ներկայութիւնը խունկին՝ որուն ծուխը չկայ: Գլխահակ ճակատներ ծուռ ուսերու վրայ. վշտին վարժ, ապակեխցած աչքեր:

Շաւէնի հոգին իր եղանակին թեւերով կը տարածուի, կը ծաւալի պզտիկ միջոցին մէջ, անհունութեան կապելով զայն:

Բարձրութեան մը վրայ սպասպսակ դերեզման. լուսարձակ դրեր՝ «նահատակ» ..

Ոսկի, այլ յոգնած սրբութեան մը բեռով՝ անտարբեր եմ ամէնուն հանդէպ. ամէնը անտարբեր են՝ ինծի հանդէպ: Եւ ամէնը ինծի պէս են:

Մահերը որ կը յուզէ, կը թրթռայ, կը հեծկլտայ, կը զոռայ կատաղի՝ իյնալու համար ընդհաւպ դիտապատ. կը սահի կամ կը գլորի, յանկարծ կանգ առնելու համար ափրական. ցնցելու երկար, ու սխակալ մռունչով մը մահուան ճակատին իր անզօրութիւնը փչելու համար՝ առեղուրթեամբ... Մահերը չարգիլեր ինծ ծանր թախիծի մը տակ ձգած թէեւ, նայիլ, ծանր աշխատանքէն մաշած եղունգներով մատներու, վիրաւոր ձեռքերու...

Մահերը չարգիլեր անդրադառնալ ծոցի գրպանիս մէջ գերիվար տերեւ մը յուշ յոխորտանքով բազմած կարօտս տեսարակիս

Շաւէնի չունեցող, իր չունեցին չափով շրթները անգամ մըն ալ կը հեգեն, գոց սորվուած դասի մը պէս, այդ տեսարակը գորգորոց գեղեցիկ գրերը, որոնք սխալ անուն մը կը յօրինեն, հայրենիքի մը մէջ անհայրենիք գոյութիւն մը կը ճչեն, «ազատ աշխատանքի պայմանով» երիտասարդութիւն մը կը վարձեն, ու տխուր, մանուկ լուսանկարի մը տակ չափահաս տարիք մը կը ստեն...

Վա՛խ, վա՛խ հայր իմ, ոչխարի մահով «նահատակութեանդ» համար Շաւէնի առզմական մահերդն ենք փոխ առեր. գո՞հ ես. .

Ոսկորներուդ առջեւ՝ որոնք միայն լուսանկարուելու համար մեծցան, զարգացան ու առա չեղջակոյտ կազմեցին, անա, գլուխս կախ յարգանքի երկիւղածութիւնը չէ որ ունիմ, աւա՛ղ, անարգանքի մը մուրճն է որ կուգամ քեզի լալ, դուն իմ սիրելի, բայց հայրիկս, որ նախընտրեցիր ծախել քան ըմբոստօրէն կռուել փորձեցիր միամիտ խորամանկութիւնը (արամհետեւ չահամոլ), բայց ոչ շինող, ծախող յանդգնութիւնը. ու ծպտել երբ պէտք էր հայհոյել, շահել, դիզել երբ պէտք էր զոհել, երբ պէտք էր բարձր հոգիով մը հասկնալ ու ջանալ հասկցուել, փոխանակ հինցուած, օ՛հ, շատ հինցուած խաղի մը տակ անյատակ ու անմաչելի գանձանակ մը լեցնելու փոխանակ մարդկօրէն, մարդկօրէն գիտնալ ապրելու...

Կը լսե՞ս, մահերդն է աղբիւրներուն առջեւ. կ'ըսէ.

— Մաքրուելու, ազնուանալու, ըմպելի դառնալու համար, կը ջրեմ, կ'եղբայրանամ կը զոհուիմ. այլ եւ կը տաշեմ, կը մաշեցնեմ, կը քշեմ ու արեւին դիմաց ջինջ ճակատագիրս կը գրեմ ես, նախ քան ամպանալս...

Դուն ապրել չգիտցար. թէեւ հիւանդի սնարիս քով աչքերուդ խոնաւնալը, ու մօրս գեղեցիկ ճակտին վրայ շրթներուդ փափկանալը տեսեր եմ ես... դուն որ գրքերը կը սիրէիր ու քու պատմածներդ, ու քու խօսքերդ ամէնէն լաւերն էին ինծի համար

Հայր իմ, քեզ անարգեցին, աշխատանքդ գողութեան անուանեցին, ուժեղ ու արդար մարմինդ խոշտանգեցին, աչքերուդ առջեւ քեզի ամէնէն սիրելի եղող բաները, սրբութիւններդ կեղտոտեցին, փճացուցին, որովհետեւ հոն, այն հողին վրայ որ քու անունդ ունի, եւ ուր մարդիկ ապրել չեն գիտեր, դուն մեռնի՛լ ալ չգիտցար...

Կը տեսնեմ տակաւին սեւ սաթեայ գոհարեղէնի մը պէս այն տարհանակը — որքա՞ն մանուկ հետաքրքրութիւններ, հերոսական երազներ է իր փողին լուսեղէն հնչումով մը, — երբ աղբանոցի մը խորը գնաց, դաղտնօրէն թաղուիլ, անմիտ զգուշութիւններով, վախոտ ամօթալի.

Ու ըղձացուած, մահուան մօտ, անկէ հազիւ գիրկ մը կամուրջով զատուած դուն շարունակեցիր խոնարհիլ, կեղծել, աղաչել եւ մանաւանդ համբուրե՛լ...

Ինչո՞ւ, հայր իմ, ինչո՞ւ մեռնիլ չգիտցար, ինչո՞ւ մանուկ տղաս չխլեցիր իբրեւ պաշտպանութեան վերջին միջոց, ու չխփխփեցիր գանկս լպիրշ ու անարգար ճակտի մը վրայ... Ինչո՞ւ...

«Դուն ուժեղ էիր. վկայ դատապակներուս լայնութիւնը: Քու հոգիդ ցուրկ չէր անզթութեան անհրաժեշտ թոյնէն. եւ տեսեր եմ հանդարտօրէն մատաղցու աքաղաղներու վիզը պլորելդ, ու գող կատու մը մէկ հարուածով սպաննելդ):

Կ'իմանա՞ս, Շաւէնի ցասումն է, կը փոթորկի, կը փոթփոթի

— «Որպէս զի մեր նայուածքները հպարտութեան ու վեհանձնութեան փայլը առնեն, պէտք է որ մեր բռունցքները դէմ դէմի, փրկարար կայծը արձակեն. որպէս զի մեր մեծութիւնները իրենց արժանի, մեծ ու հաւասար դրօշը հագնին, պէտք է որ նախ մեր արիւնները մէկզմէկու միատեսակ գոյնին գիտակից ըլլան, մեծ պայքարի մը մէջ, բարձր խորհուրդով մը լուսաւոր... մարդկօրէ՛ն...» :

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

է, քանի որ Ռուսերը մեծ շահեր ունին Մանչուրիոյ մէջ, որուն կը հայթայթեն հիւսուածեղէն, ապակեղէն, շաքար, առանին առարկաներ եւ մետաղեայ արտադրութիւններ:

Ճափոնցիները կը յուսան սիրաշահել Մոսկուան, անոր վերադարձնելով արտաքին Մոնկոլիան, իսկ ներքինը ձգելով Մանչուրիոյ: Ճափոն մտահոգ է անոր համար որ, Մոսկուան 300,000 զինուոր կեդրոնացուցած է Մանչուրիոյ սահմանը, եւ կրնայ մինչեւ մէկ միլիոնի հասցնել այս թիւը, զօրաշարժէն վեց ամիս յետոյ: Թէեւ, Մոսկուա եւս կանչեց այդ բանակին հրամանատարը, Զօր. Պլուխէր, որ ծանօթ է իբրեւ հակաճափոն, եւ անոր տեղ նշանակեց Զօր. Պրուսիլովը: Ուրեմն, Մոսկուան ալ չուզեր խնդիր ունենալ Ճափոնի հետ:

Թոքիոյի մէջ կը խորհին նաեւ Ճափոն — Մանչուրիա — Չինաստան համաձայնութիւն մը կազմել, եթէ անգլիեւտաքսոն երկիրները մաքսային պատնէշներ հաստատեն իրենց դէմ, Մանչուրիոյ խնդրին առթիւ:

Լաւատես ճառ մը եւս

Գ. Ճօրճ Նորրիս, ամերիկեան դաշնակցային պահեստի դրամատան տնօրէնը, չորեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Երեք տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, կրնամ քաջալերիչ խօսքեր ուղղել կատարեալ անկեղծութեամբ: Սեղանաւորական խուճապը վերջացած է, բայց ճարտարագործական անկումը կը շարունակուի: Սակայն եւ այնպէս, յամր ապաքինումի մը նշաններ կը տեսնենք, եւ վերջնական առողջացումը կրնայ ուշանալ միայն կատարեալ աղէտի մը հետեւանքով, ինչպէս եթէ պարգեւներ բաշխենք զինուորներուն կամ կառավարութիւնը խնայողութիւններ չկատարէ:

Անգլիացի թղթակից մը վտարուեցաւ

Մոսկուայի Չեկային հրամանով, արտաքսուեցաւ Օր. Րի Քլայմէն, Լոնտոնի «Տէյլի էքսփրէս» եւ «Սընտէյ էքսփրէս» թերթերուն թղթակիցը, որ «գիտակցօրէն բովանդակութեամբ սուտ եւ զրպարտիչ, իսկ ձեւով կոպտօրէն նախատական տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Խ. Միութեան մասին»: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Օր. Րի յերիւրածոյ լուրեր կուտար «կարծեցեալ ապստամբութեանց, ջարդերու եւ խռովութեանց մասին»: Նոյն իսկ աւելի յառաջ երթալով, կը տարածէր «նախկին առասպելները' կիներու համայնացման մասին եւ կոպտօրէն կը նախատէր կարմիր բանակը»:

Օր. Րի դեռ վերջերս արտօնութիւն ստացած էր վեց ամիս եւս բնակելու Մոսկուա:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏՐՈՑԿԻ ամէն տեղէ յոյսը կտրելով, որոշեց Տանըմարքա երթալ, համաձայն իրեն ուղղուած հրաւէրի մը: Այս առթիւ դասախօսութիւններ պիտի կազմակերպէ, ընկերվարական երիտասարդութեան համար: Ցայտնի չէ թէ Գերմանիա թոյլ պիտի տա՞յ որ իր հողէն անցնի, Քոփէնհակ երթալու համար:

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ քաղաքին մէջ հիմնուած է ֆրանսական ֆիլմի ընկերութիւն մը (Cobra film) անունով, որուն բեմադրութիւնը (Metteur en Scène) յանձնուած է քաղաքին ծանօթ դերասաններէն Գ. ՍԻՐԺ ԱԶԱՐԵԱՆի, որ պիտի խաղայ առաջին դերը:

Գթութեան պազար

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը կազմակերպած է, 29 եւ 30 Հոկտեմբեր շաբաթ եւ կիրակի, Salon Jean Goujonի մէջ, 8 rue Jean Goujon, ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ (Vente de Charité) մը ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն:

Կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ սոյն երկու թուականները:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԳԻՑՆԱԳՈՐՈՒ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի Արզումեան երկու խումբերը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ Կոպլէն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՌԱԶՄԻԿ խումբի ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 65 rue du Parc, Ռանուվիլ լը Կանէս Զէկայց Ընկ. Խ. Մկրտիչեանէ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ընկ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հ.Յ.Դ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին կը բացուի Մարսէյլի շրջանի Հ. Յ. Դ. Ներկայացուցչական ժողովը, կազմուած շրջանի 14 ենթակոմիտէներէն եւ խումբերէն:

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Դաշնակցութեան սովորական ժողովատեղիին մէջ: Պատգամաւորները պէտք է ներկայ ըլլան ճիշդ ժամին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գառ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գաւ. Օտտոսի Գառ. Միութեան բոլոր անդամները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի վարչութիւնէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

Գէյթօռ, Մ. Ռ.— 35:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին 131 rue Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, Գար տը Կլօպի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Ընկերութիւնը' ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը տեղեկացնէ, թէ Մարսէյլի մէջ հիմնուած է Մասնաճիւղ մը նախաձեռնութեամբ շրջանաւարտ սաներուհիներու եւ վարչութիւնը կազմըւած է հետեւեալ կերպով.—

Տիկին Արաքսի Մոլաքեան (Ատենապետ), Օր. Արմինէ Զրաքեան (Բ. Ատենապետ), Տիկին Աստղիկ Անդրէասեան (Ատենադպիր), Տիկ. Զարուհի Նշանեան (Գանձապետ), Տիկ. Զապէլ Մօրէնոն (Կնքապահ), Տիկ. Բեկրուհի Բերենց (Հաշուապահ): Խորհրդականներ՝ Տիկ. Հրաչուհի Մաթէոսեան, Տիկ. Շահանդուխտ Սեօակեան, Օր. Վիքթորիա Սէֆէրեան եւ Գ. Կարապետ Թարագճեան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Կրըեօպլի Մասնաճիւղը ի նպաստ տեղւոյն դպրոցի հանգանակութեան ըստացած է 165 ֆրանք, հետեւեալ անձնաւորութիւններէ.—

Գ.Գ. Ա. Կիւրինեան 20 ֆր., Կ. Թիւֆէնկճեան 15, Ս. Ղուկասեան, Կ. Չիֆթճեան, Ապքարեան, Ա. Փափազեան, Ա. Ուզունեան, Ա. Արսլանեան եւ Օ. Գէորգեան 10ական, Երկանեան, Յ. Զաղացպանեան, Յ. Պարսամեան, Սողոմոնեան, Յ. Ավագեան, Մ. Անտոնեան, Բ. Այվազեան, Ղ. Թորոսեան, Սուքիասեան, Գ. Մէնտիլեան, Ս. Աւագեան եւ Գ. Տէրմանեան 5ական ֆրանք:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնը սիւր Մէր 22 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլոնը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Foyer Françaisի

Ֆրանսերէնի ձրի դասաւանդութիւնները՝ օտարականներուն համար:

Հոկտեմբեր 3ին Երկուշաբթի օր կը վերսկսին գիշերային ձրի դասաւանդութիւնները՝ որոնց կրնան մասնակցիլ երկու սեռէ եւ ամէն տարիքէ օտարականներ: Դիմել եւ արձանագրուիլ հետեւեալ վայրերը.

3րդ թաղ, 2 rue Ferdinand-Berthaud.
4րդ » 6 rue des Hospitalière St-Gervais,
5րդ » 23 rue Gujas,
11րդ » 12 rue Titon,
18րդ » 43 rue des Poissonniers,
20րդ » 51 rue Ramponneau,
Պուլոնը-Պիյանքուր, 87 rue Thiers.
Գրօնեւ 14 rue Maurice-Béneaux,
Սիւրէն, Ecole Jean-Macé,

Այս դասաւանդութիւնները ընդհանրապէս տեղի կ'ունենան շաբաթը երկու գիշեր ժամ 8.30էն 10.30, եւ բաժանուած են աստիճաններու կարողութեան համեմատ դասարաններու, որոնց կանոնաւոր հետեւողներուն տարեվերջին վերջ կը տրուին վկայագիրներ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ' ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Այս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolfի սրահին մէջ

Կը ներկայացուի՝ ՇԷՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բաղալ, Գ. Գ. Նաւասարդեան, Գմբէթեան, Թորոսեան, Ա. Կոթիկեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն, եւն.:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Գ. Հրանտ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները:

Տոմսերու գիները են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, թրամուէյ 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ. — «Բոռ»ի Ներկայացումները՝ Մարսէյլ Հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին եւ 23ին չէսինի մէջ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կուկունեան խումբի, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Տէսինի կոմիտաս երգչախումբի, (ղեկ. Ա. Գ. Միլքոնեանի).

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ դպրոցին

Կը ներկայացուի «ԿԸՐԼ ՍԹԱՈՒԹ» (կատակերգ)

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Cœurի ծանօթ սրահին մէջ

Մուտք՝ 4 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ

Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ներեցէք եմ անում ձեզ նեղութիւն պատճառելու, — ասաց նա վերջապէս մի ընդհատուող ձայնով. — բայց կարելի չէ՞ր արդեօք, ինձ մի քիչ ջուր տայիք:

Ջրի փարչը դրուած էր պատուհանի մօտ. Մօնտանէլլի վեր կացաւ ու բերաւ: Երբ նա դրկեց մի թեւովը հիւանդին, որ օգնէ քիչ բարձրանալու, յանկարծ զգաց, որ Բոռի սառն ու խոնաւ մատները ամուր սեղմեցին իր ձեռքը:

— Տուէ՛ք ինձ ձեր ձեռքը, շուտ... մի վայրկեան. — շնչեց Բոռը: — Ձեզ համար միեւնոյն է, չէ՞. միայն մի վայրկեան:

Գլուխը թեքեց Մօնտանէլլիի ուսին ու դողում էր ոտից գլուխ:

— Քիչ ջուր խմեցէք. — ասաց Մօնտանէլլին մի վայրկեան յետոյ:

Բոռ լուռ հնազանդեց, յետոյ պառկեց կրկին ու փակեց աչքերը: Ինքն էլ չէր կարող բացատրել, թէ ինչ պատահեց իր հետ, երբ Մօնտանէլլի թեւը իր այտին դպաւ, միայն զգում էր, որ աշխարհիս երեսին դրանից աւելի սարսափելի բան չէր կարող պատահել:

Մօնտանէլլին մօտ քաշեց աթոռը անկողնին ու նստեց: Բոռ պառկած էր դիակի պէս անշարժ, դէմքը ձիգ ու անկենդան: Երկար լռութիւնից յետոյ բաց արաւ աչքերը ու նայեց կարդինալին մի անհանգիստ հայեացքով:

— Շնորհակալ եմ. — ասաց նա: — Ներեցէք, կարծեմ մի բան էիք հարցնում:

— Դուք այսօր ուժ չունիք խօսելու: Եթէ ինձ ասելու մի բան ունիք, կ'աշխատեմ կը գամ վաղը:

— Խնդրում եմ, Ձերդ Սրբազնութիւն, մի՛ գնաք: Ճշմարիտ, բոլորովին առողջ եմ. վերջին օրերս քիչ վատ էի տրամադրուած, այն էլ մեծ մասով նազ էր: Հարցրէք զննողներին, նա ձեզ կը հաստատի:

— Ես գերադասում եմ իմ սեփական եզրակացութիւններս. — պատասխանեց Մօնտանէլլին հանգիստ:

— Գնդապետը նոյնպէս. երբեմն նա սաստիկ սրամիտ է իր եզրակացութիւնների մէջ: Ն—նրան նայելիս դժուար է ենթադրելը, բ—բայց ճշմարիտ երբեմն շատ օրիժինալ մտքեր է յղանում: Օրինակ անցած ուրբաթ, կարծեմ ուրբաթ էր, օրերի հաշիւն էլ բոլորովին խառնել եմ, վերջապէս խնդրել էի ափիոն: Շատ լաւ յիշում եմ, եկաւ այստեղ ու ասում է, թէ կ—կը տանեմ ափիոնը, եթէ ասեմ թէ ո՞վ էր դ—դուռը բաց անողը: Յիշում եմ իր բառերը. «Եթէ իրաւ ցաւ էք զգում, կ'ասէք. եթէ ոչ, դա ապացոյց է որ կ—կեղծում էք»: Ես երբեք չ—չէի կարող երեւակայել, որ նա այդպէս զաւեշտախօս է: Ծ—ծիծաղ բան է ուղղակի.

Ու սկսեց յանկարծակի հառաչ մի ծիծաղ, յետոյ շուռ եկաւ դէպ ի կարդինալը, որ լուռ նստել էր, ու սկսեց վրայ տալ աւելի ու աւելի արագ ու այնպէս կակազելով, որ բառերը հազիւ էին հասկացւում:

— Կարծում էք, այստեղ ծիծաղելի ոչինչ կա՞յ: Ի հարկէ, դուք այդպէս էք կարծում: Դուք հաւատացողներդ հումորի զգացումը չունիք: Դուք ամէն բանի լուրջ էք վերաբերւում: Օրինակի համար այն գիշերը մայր տաճարում, ի՜նչ հանդիսաւոր տեսք ունէիք: Ի դէպ, ի՜նչ սիրտ յուզող կերպարանք ունէի ես ուխտաւորի դերում: Ես վստահ եմ, որ դուք չէք հասկանում, ի՜նչպէս ծիծաղելի էք դուք, որ եկել էք այսօր:

Մօնտանէլլի ոտքի ելաւ:

— Ես եկել եմ լսելու ինչ որ ինձ ասել էիք կամենում, բայց կարծեմ խիստ էք յուզուած այսօր: Աւելի լաւ է, թէ՛ բժիշկը թող մի հանգստացնող բան տայ ձեզ, կը խօսենք վաղը, երբ արդէն մի լաւ ձեր քունը առած կը լինէք:

— Քունս առնե՞մ: Ա՛, ժամանակ դեռ շատ կ'ունենամ քունս առնելու, Ձերդ Սրբազնութիւն, երբ դուք կը տաք ձեր համաձայնութիւնը գնդապետի ծրագրին: Հիանալի քնաբեր է արճիճի մի ունցիան:

— Ձեզ չեմ հասկանում. — ասաց Մօնտանէլլին ապշած նրան նայելով:

Բոռը նորից ծիծաղեց:

— Ձե՛րդ Սրբազնութիւն, Ձե՛րդ Սրբազնութիւն: Ճշմարտութիւնը քրիստոնէական ամենագլխաւոր առաքինութիւնն է: Մի՞թէ կարծում էք որ ես չգիտեմ թէ ինչպէս նահանգապետը ձգտում է ձեր համաձայնութիւնը ստանալու որ զինուորական դատի ենթարկէ ինձ: Լաւն այն է, որ տաք այդ համաձայնութիւնը: Ձեր բոլոր եղբայրակիցները ըստ եկեղեցու միեւնոյն բանը պէտք է անէին ձեր տեղը: Cosi fan tutti. դրանով դուք այնքա՜ն մեծ բարիք արած կը լինէիք ու այնքա՜ն քիչ չարիք: Հաւատացէք, բնաւ չի արժի այն անքուն գիշերը, որ դուք մտատանջութեան մէջ էք անց կացրել:

— Ի սէր Աստծու, դադարեցէք մի վայրկեան ծիծաղելուց. — ընդհատեց Մօնտանէլլին. — ասացէք, ի՞նչպէս էք դուք այդ բոլորը իմացել. ո՞վ է ասել ձեզ:

— Մի՞թէ գնդապետը ձեզ չի ասել, որ ես դեւ եմ, մարդ չեմ: Չէ՞: Ինձ խիստ յաճախ է կրկնել: Եւ ես ճշմարիտ որ դիւային շնորհք ունիմ ուրիշի մտքերը մի քիչ գուշակելու: Ձերդ Սրբազնութեան վզին ծանր բեռ եմ դարձել ես: Դուք կը ցանկայիք, որ մի ուրիշ վճռէր իմ վիճակս, առանց միջամտելու ձեր նրբազգաց խիղճը: Գուշակե՞լ եմ, չէ՞:

— Լսեցէք, — ասաց կարդինալը, ու նստեց նրա կողքին մի խիստ լուրջ դէմքով: — Ինչ եղանակով էլ որ իմացած լինէք, բայց կատարեալ ճշմարտութիւն է դա: Գնդապետ Ֆէրրարին վախենում է, որ ձեր բարեկամները փախուստի մի նոր փորձ չանեն եւ կամենում է դրա առաջն առնել այն միջոցով որ ասում էք: Ինչպէս տեսնում էք, բոլորովին բաց ասում եմ ձեզ

— Ձերդ Սրբազնութիւնը արդէն միշտ յայտնի է եղել իր ճշմարտասիրութեամբը. — ասաց Բոռը դառնացին:

— Դուք անշուշտ գիտէք, — կցեց Մօնտանէլլին — որ ըստ օրէնքի ես ոչ մի իշխանութիւն չունիմ աշխարհային գործերում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

24 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1991 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երիտասարդ աշխատակից մը — բանաստեղծ — երէկ մեր ուշադրութեան կը յանձնէր վրդովիչ եւ հրատապ հարցի մը ուրիշ մէկ երեսը: (Հարցը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին է, զոր շեշտակի դրինք վեց խմբագրականներով, օգոստոս 24—30).

— «Հայ մարդը (մեր խօսքը միշտ մեր համեստ, աշխատաւոր դասակարգին համար է), այսօր կը նմանի հոսանքն ի վար քշուած տաշեղի մը. եւ ինք գիտէ իր այս վիճակը, չի կրնար կառչիլ, ուրիշ բազմաթիւ հոգեր կը ստիպեն համակերպիլ: Այսօրուան Հայը քնախտէ վարակուած է: Իր ծանրացած կոպերը թոյլ չեն տար որ աչքերը բացուին; երբեմն շարժումներ կ'ընէ, աչքերը կը շփէ, կ'ուզէ արթննալ, կը յօրանջէ, բայց գլուխը կրկին բարձին կը ձգէ: Քունը անուշ է:

«... Երբեք գլխաւոր արգելքներ կան մեր ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ դրուած. — Հոգեկան բեկումը, հացի խնդիրը եւ անտարբերութիւնը»: («Յառաջ», 23 սեպտ.):

Այս յօդուածէն երկու օր առաջ, անուղղակի պատասխանած էինք այս հարցին, ձայնակցելով ուրիշ աշխատակցի մը:

— «Մեռանք – կորանքի» հոգեբանութիւն մը կը սպառնայ եղածն ալ ժխտել:

«Կը թուի թէ միայն մենք նոյն ամէնէն դժբախտը կամ անճարը, ու միայն հրաշք մը կրնայ փրկել մեզ անդունդէն:

«Մինչդեռ, պայծառատեսութեան նիգ մը պիտի համզէր մեզ թէ՝ կարատին հետ անզմահատելի շահեր ալ ունինք: Եւ եթէ սորվինք, վերջապէս, համախոհութեամբ, գլուխ գլխի գործել գոնէ հիմնական հարցերու մէջ, ոչ միայն պիտի յաջողինք եղածը ամրապնդել, այլ եւ նոր նուաճումներ կատարել:

«Անշուշտ միշտ մնալով իրական գետնի վրայ, եւ ոչ թէ ճախրելով օդին մէջ, ուր օդանաւն անգամ տէր – տիրական չէ տակաւին:

«... Ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ է պայծառ տեսողութիւն: Եղածն ու չեղածը տեսնելու, դատելու եւ անոր համեմատ ճամբայ գտնելու կարողութիւն»: (*Մեր Տկարութիւնները, «Յառաջ»*, 21 սեպտ.):

✕

Մեր երիտասարդ աշխատակիցը քիչ մը չափ կը խտացնէ գոյները, «քնախտէ վարակուած» հռչակելով այսօրուան Հայը:

Ճեշտուած անտարբերութիւն, — այո՛: Հոգեկան բեկում, — նոյնպէս: Բայց քնախտը ուրիշ բան է:

Եթէ քնախտէ վարակուած ըլլար այս ժողովուրդը, գոնէ... ներքին վէճերը պիտի մարէին:

Մինչդեռ, տասը տարի անցուցինք պանդխտութեան մէջ, եւ տակաւին ախորժակ ունինք... իրար հրմշտկելու: Միշտ «յանուն ազգի»:

Մնաց որ, հոգեկան բեկումն ալ վարակած է միայն որոշ խաւեր: Ոչ թէ բուն ժողովուրդը:

Այդ բեկումը աստիճան մը հետեւանք է մեր կրած յուսախաբութեանց եւ տիրող անստուգութեան:

Երկրորդ, նորագոյն պատճառ մըն է տնտեսական տագնապը: Հացի պայքարը, որ կը դժուարանայ տարուէ տարի:

Գաղթական երկիրներու մէջ, այդ մղձաւանջը տարիներէ ի վեր է որ կը մաշեցնէ մեր պանդուխտ բազմութիւնները:

Իսկ այստեղ եւ Ամերիկա՝ երկու – երեք տարիէ ի վեր: Եւ շատ աւելի ծանր մտահոգութիւն պատճառելով:

Եթէ ուզենք արդար ըլլալ, պիտի նկատենք որ բարգաւաճութեան օրերուն ալ, միշտ բազմաթիւ էին յօրանջողներն ու անտարբերները: «Ինծի՞ ինչ, աղբար»:

Մենք ե՞րբ ենք տեսեր ամբողջ ժողովուրդը՝ մէկ զապանակէ լարուած: Միեւնոյն թափով խանդավառ եւ գործունեայ: Կորովի ու պայծառատես.

Ընդհակառակն, վերջին տասնամեակի ընթացքին, ընդհանուր փլուզումէն յետոյ, ունեցանք հաւատքի եւ կորովի այնպիսի արտայայտութիւններ, որոնք օտարներուն, մինչեւ իսկ մեր դրացիներուն հիացում պատճառեցին:

Թուրք փախստական փաշաները անօթի են այս պողոտաներուն վրայ եւ այլուր:

Իսկ դուք տեսա՞ք երէկ դպրոցէն արձակուած որբ մը, կամ տուն – տեղ կորսնցուցած արհեստաւոր մը, բանուոր մը, որ չկարենար 50 – 100 ֆրանք փոխ տալ չունեւորի մը:

Անցողակի կը յիշենք այս երեւոյթը, աչքի առջեւ ունենալով հազարաւոր փաստեր՝ տնտեսական վերականգնումին եւ վերելքի:

Բայց, բուն խնդիրը այդ չէ:

Հանրային գետնի վրայ, ի՞նչպէս կրնանք ուրանալ այն յարատեւ եւ համառարած ճիգը, որ կը տեւէ տասը տարիէ ի վեր, ամէնէն անճար գաղութներուն մէջ իսկ, եւ որ նոյնքան կազդուրիչ է:

Մենք չենք ժխտեր բազմաթիւ մայլ, ջլատիչ եւ մաշեցնող երեւոյթներ, որոնք հետզհետէ կը չեշտուին, ու կը սպառնան թուլցնել գաղութներու դիմադրական կորովը:

Եւ սակայն, չուրանանք նաեւ լուսաւոր իրողութիւնները: Ամէն ճակատի վրայ նուաճումներ կատարելու, վերելք փորձելու, դիրքերը ամրապնդելու պայքարը, որ կը տեւէ: Կը տեւէ հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն:

Մեր վիճակին մատնուած ո՛ր եւ է ժողովուրդ՝ ապահովաբար պիտի կքէր այսքան հոգերու տակ:

Անգամ մը եւս կը թելադրենք աչքերն ուղղել դէպ ի Արեւելք, տեսնելու համար թափուած ճիգը եւ ձեռք բերուած արդիւնքը:

Այս բոլորը կը նշանակեն ոչ թէ քնախտ, այլ դիմանալու եւ տեւելու կամք: Հաւատք եւ կորով:

Այս ընդհանուր դիտողութիւններէն յետոյ, անցնինք դրուած հարցերուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անցեալ օր, Սելանիկէն թղթակցութիւն մը տեղեկութիւններ կուտար Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանի մասին:

Հաստատութիւն մը, որ օրհնութիւն եղած է տարիներէ ի վեր:

Մօտ 300 աշակերտներ ուսում կը ստանան, բոլորովին ձրի:

155 աշակերտներու ծրի ճաշ կը տրուի, իսկ 175 հոգիի՝ գրենական պիտոյք: Հարիւր աշակերտներու նոր կօշիկ, ամէն տարի:

Թողունք միւս առաւելութիւնները:

Բայց, այս վարժարանը ունի անյարմարութիւն մը:

Բոլորովին անբաւական է եւ հակաառողջապահական՝ շէնքը (վարձու).

Ամէն տարի բազմաթիւ աշակերտներ կը մերժուին, տեղի չգոյութեան պատճառով:

Եւ խնամակալութիւնն ու տեսչութիւնը ամէն տարի անհամբեր կը սպասեն որ կտակակատար մարմինը (Լոնտոն եւ Փարիզ) թարի յոյժ շէնք մը գնելու.

Անհամբեր են մանաւանդ այս տարի, քանի որ, տրամադրի անկման հետեւանքով, բազմաթիւ տրամադրելի շէնքեր կան: Եւ չափազանց աժան:

Այսպէս, իրազեկ մը կը պատմէ թէ՝ կարելի է երբեք յարկով հաստատուն շէնք մը գնել աւելի քան 400 աշակերտի համար, դպրոցական բոլոր յարմարութիւններով: Եւ վեց դասարան:

Գինը՝ 300,000 տրախմի:

Մինչեւ անգամ կէս միլիոնը ծիծաղելի գումար է, Փարիզի կամ Լոնտոնի համար, փոխանակութեան ներկայ սակով: (Վերջերս մինչեւ 160 տրախմիի բարձրացած էր մէկ տոլարը):

Կտակակատարները չե՞ն պիտի ուզէին կատարել օրհնութիւն մը դարձնել այս կրթարանը, կարգադրելով շէնքի խնդիրը:

Օգտուելով այս թանկագին պատեհութենէն:

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Կարսեցի Տիկին Սառա եւ Պ. Նիկոլ Յովհաննէսեան ամուսինները սեպտ. 2ին, օթօմոպիլով դէպ ի հիւսիսային Քալիֆորնիա ճամբորդած միջոցին՝ Լոս Անճէլըսէն Պէքըսֆիլտ տանող ճանապարհին վրայ՝ լեռնաշղթային առաջին լեռնապտոյտին 100 ոտք բարձունքէն յանկարծ կը սահին դէպի ձորամէջ եւ սրկածամահ կ'ըլլան:

Ոստիկանական տեղեկագրին համաձայն, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեաններու պատահած արկածին ականատես վկաներ չկան: Օթօմոպիլը ուղղակի ինկած է լեռնէն վար:

Տարաբախտ զոհերը իրենց ետին կը թողուն 4 զաւակներ. Պետրոս՝ 18, Րոյ 10 եւ Րիչըրդ ու Րոպէրթ (երկուորեակներ) 5 տարեկան:

«ՄԵՐ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՏՐԵՆ»

Գրած էինք թէ Մանչուրիոյ մէջ աւազակներ առեւանգած են Անգլուհի մը, 700.000 չինական տոլար, հարիւր ոսկի մատնի, 200 ատրճանակ խնդրելով պահանջելով:

Տիկին Փոլի յաջողած է նամակ մը հասցնել իր հօրը.

— «Շուտ ազատեցէք մեզ, կ'աղաղակէ տիկինը, աճապարեցէք ի սէր Աստուծոյ, որովհետեւ աւազակները պիտի կտրեն մեր ականջները: Միայն մէկ շաբաթ կեանք ունինք. այնուհետեւ մեր առեւանգիչները մեզ պիտի սպաննեն հրացաններով: Առանց կատակ չեն ըներ»:

Ճարտարագէտն ալ, իր կարգին, կը պաղատի.

— «Չինացի զօրավարին առաջարկները բանի չեն ծառայեր. մեր առեւանգիչները դրամ կը պահանջեն եւ ուրիշ բանով չեն գոհանար: Եթէ դրամ չստանան մինչեւ չորս օր, մեր ականջները պիտի զրկեն ձեզի, իսկ աւելի վերջը՝ մեր դիակները»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԱՆՍԱԿՆԿԱԼ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Հէնտըրսըն կը պաշտպանէ Գերմանիոյ տեսակէտը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, երբ կը քննուէր օդային ռմբակոծութիւնները ջնջելու խնդիրը, Սպանիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ կանխահաս կը գտնէ այդ հարցը, քանի որ բացակայ է Գերմանիոյ պէս մեծ պետութիւն մը: Պատուիրակը առաջարկեց յետաձգել խնդիրը, մինչեւ որ «դիւանը լրիւ ըլլայ»:

Մեծ եղաւ բոլորին զարմանքը, երբ Հէնտըրսըն յայտարարեց թէ՝ այս պայմաններուն մէջ, հարցին քննութիւնը պիտի յետաձգուի երեքշաբթի օրուան:

Յետոյ քննութեան ենթարկուեցան ծանր թնդանօթներու եւ հրասայլերու, նաւային սպառազինութեանց եւ քիմիական պատերազմի խնդիրները. Երբ կարգը եկաւ ընդհանուր եւ քաղաքական հարցերուն, ժողովը տաքցաւ: Խորհրդային պատուիրակը անմիջապէս խօսք առնելով, պահանջեց անյապաղ վիճարանութեան ենթարկել Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու առաջարկները՝ աւելի լայն զինաթափութեան մը մասին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը դիտել տուաւ թէ դիւանը չի կրնար զբաղիլ քաղաքական մեծ խնդիրներով: Պ. Փօլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի պատուիրակը, ուժ տուաւ այս դիտողութեան, աւելցնելով թէ՝ Պ. Լիտվինովի առաջարկներէն զատ, քաղաքական խնդիրներուն մէջ կան Ֆրանսայի առաջարկները՝ ապահովութեան մասին:

Այդ պահուն, Պ. Հէնտըրսըն, ժողովին նախագահը, ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց թէ դիւանը կրնայ զբաղիլ քաղաքական խնդիրներով եւ չծածկեց թէ ինք թղթակցութեան մէջ է Գերմանիոյ հետ, սպառազինութեանց հաւասարութեան մասին: Յետոյ աւելցուց թէ ինք այս մասին յուշագիր մը պիտի պատրաստէ մինչեւ երեքշաբթի, «յուշագիր մը որ պիտի մեղմացնէ կացութիւնը»:

Այս խօսքերը մեծ զարմանք պատճառեցին, բայց Հէնտըրսըն առանց շուարելու փակուած յայտարարեց նիստը:

Ժողովէն վերջը, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, Պ. Հէնտըրսըն կրկնեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը ոչ միայն իրաւունք, այլ եւ պարտականութիւն ունի զբաղելու քաղաքական ընդհանուր խնդիրներով եւ թէ այդ տեսակէտը պիտի պարզէ իր յուշագրին մէջ:

∴ Փարիզի թերթերը անհասկնալի կը գտնեն Հէնտըրսընի բռնած ընթացքը, իբրեւ նախագահ: Մանաւանդ որ, մաս չի կազմեր բրիտանական պատուիրակութեան եւ միայն ինքզինքը կը ներկայացնէ:

Միւս կողմէ, իրազեկներ կը հաստատեն թէ Գերմանիա անուղղակի դիմում կատարած է ժողովին մասնակցող պետութեան մը, ելք մը գտնելու համար:

Գերմանիա կը պնդէ

Պ. Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, նոր յօդուած մը հրատարակելով, կը պաշտպանէ սպառազինութեանց հաւասարութեան տեսակէտը:

— «Այս հարցը կենսական է գերման ժողովուրդին համար եւ չկայ ո՛ր եւ է վէճ՝ այս մասին: Բացարձակապէս անկարելի է որ Գերմանիա համաձայնի պայմանագրի մը որուն մէջ հաւասար իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ սահմանուած չեն բոլոր պետութեանց համար: Գերմանիան պատրաստ է, ինչպէս անցեալին մէջ, գործակցելու զինաթափութեան, բայց, անհրաժեշտ է որ այդ զինաթափութեան վերջ տայ Գերմանիոյ համար սահմանուած միակողմանի պարտաւորութեանց, պարտաւորութիւններ զորս մենք ընդունեցանք իբրեւ փոխանցման շրջանի հարկադրանք: Ապագային, Գերմանիոյ համար ընդունելի կրնան ըլլալ միայն այն պարտաւորութիւնները որ ի զօրու են նաեւ բոլոր պետութեանց համար անխտիր: Մենք պիտի չարունակենք պահանջել որ այդ պարտաւորութիւնները կարելի եղածին չափ լայն ըլլան, բայց՝ բոլոր պետութեանց համար հաւասարապէս գործադրելի ըլլալու պայմանով:

Ճափոն ալ, իր կարգին, կը սպառնայ

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Մանչուրիա ղրկուած քննիչ յանձնախումբը վերադարձած եւ իր տեղեկագիրը մատուցած ըլլալով, քաղաքական շրջանակները անհամբերութեամբ կը սպասեն անոր եզրակացութեան:

Առ այժմ գաղտնի կը պահուի ամէն բան, բայց անուղղակի տեղեկութիւններ պակաս չեն: Իրազեկի մը յայտարարութեան համաձայն, յանձնախումբը ընդունելով հանդերձ որ Մանչուրիան չինական պետութեան կապուած է, աշխարհագրականօրէն, չի ծածկեր անոր ողբալի վիճակը՝ չինական իշխանութեան օրով: Յանձնախումբը նկատած է որ Ճափոնի իրաւունքները վնասուած են այս կացութեան հետեւանքով: Ճիշդ է որ Ճափոն ուժգին միջոցներ ձեռք առաւ, բայց Զինաստանն ալ այդ միջոցին կը դրժէր իր դիւանագիտական յանձնառութիւնները: Յանձնախումբին կարծիքով, լաւագոյն ձեւն է ուղղակի բանակցութիւն հաստատել Ճափոնի եւ Զինաստանի միջեւ:

Ինչպէս կ'երեւայ, տեղեկագիրը այնքան ալ աննպաստ չէ Ճափոնի համար: Եթէ հակառակն ալ ըլլար, Ճափոն չպիտի հանդուրժէր, արդէն կատարուած իրողութեան առջեւ դրած ըլլալով աշխարհը:

Ուաշինկթընի ճափոնական գործակատարը, պատասխանելով իրեն եղած հարցումի մը, յայտարարեց թէ Ճափոն վախնալիք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՍԱՌՈՒՏԻԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ»

Ճիտտէէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Հիճազի եւ Նէճտի երկիրները եւ անոնց հետ կապուած հողերը այսուհետեւ պիտի կոչուին «Սաուտիէի թագաւորութիւն»: (Նրեւի Իպն Սաուտի անունով):

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՄԻՋ

Անգլիոյ Դրամատան վարչական ժողովը հինգշաբթի օր գումարուելով, փոփոխեց կարգ մը հինաւուրց կանոններ որոնց մէկ մասը մնացած է 1773 թուականէն. Նոր կանոնագրով, դրամատան կառավարիչին, օգնականին եւ 24 տնօրէններուն ռոճիկը 15,000 ստերլինէն կը բարձրանայ 30.000ի:

Ժողովականներէն մէկը յիշելով կառավարիչ Պ. Մ. Նորմանի յանախադէպ ճամբորդութիւնները դէպի Ամերիկա, հարցուց.

— Թերեւս Էն կ'իմանամ որ յանախ Ամերիկա կ'երթաք: Այս ճամբորդութիւնները շատ սուղի կը նստին ու կը վճարէ դրամը:

Կառավարիչը գոհացաւ ըսելով թէ դրամատան համար եղած ամէն ճամբորդութեան ծախքը կը վճարուի հաստատութեան կողմէ, իսկ հանգիստի համար ճամբորդածատեն, ինքն է որ կը վճարէ:

25 ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ ՊԱՐԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ «ՅԱՆՈՒՆ ՄՈՎԱԷՍԻ»...

Դիպուածին պայթակցութիւն մը երեւան հանեց Մ. Նահանգներուն մէջ.

Դատարան քաշուած է Պ. Տէյվիս, Փէնսիլվանիոյ ծերակուտականը, որ նշանաւոր գիտ մը բռնած էր 1931ին, իբրեւ Ռահապետ «Մովսէսի Միաբանութիւն» կոչուած բարեգործական ընկերութեան մը: Անշուշտ մեծագումար դրամ ծախսելու համար:

Պ. Տէյվիս քսանհինգ միլիոն տամսակ տպել կուտայ, պարահանդէսի մը համար, իւրաքանչիւրը կէս տոլար գնով. Ամբողջ գումար 325 միլիոն ֆր.: Միեւնոյն ատեն տեղի պիտի ունենար վիճակախաղ մը:

Արդ, հազիւ չորս միլիոն տոլար յանձնուած է բարեգործական հաստատութեան եւ Մոյնքան գումար մըն ալ՝ պարգեւ շահողներուն համար ծախսուած:

Ո՞ւր է մնացեալ հասոյթը...

Այս խնդիրն է որ պիտի լուսաբանուի դատարանին մէջ:

Պարգեւ շահողներէն քանի մը հոգի հարցաքննութեան կանչուեցան, տեղեկութիւններ տալու համար:

Մանկամարդ կին մը յայտարարեց թէ իրեն տոմսակը զնած էր պարգեւ շահելու համար, եւ չգիտեր կրնար մասնակցիլ պարահանդէսին, քանի որ... տեղը չէր գիտեր:

Արդարեւ, կասկածներ կան թէ հաճնարեց ծերակուտականը խոհեմութիւն ըրած էր չյայտնել պարահանդէսին վայրը, վախնալով որ քսանհինգ միլիոն պարողներ կը խուժեն դէպ ի... որո՞ն թէ յիմարանոց:

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ուրբաթ օր բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 68րդ նիստը, նախագահութեամբ Իռլանտայի վարչապետ Տէ Վալէռայի: Օրակարգի կարեւոր խնդիրներէն մէկն է Մանչուրիոյ հարցը: Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ կը մասնակցի այս ժողովին, եւ հաւանական է որ, անկէ դուրս, շփումներ ունենայ, սպառազինութեանց հաւասարութեան հարցի մասին:

— :-: —

ՕՍՄ. ՀԱՆՐ. ՊԱՐՏՔԻ բաժնետէրերուն հետ բանակցութիւնները վերսկսելու համար, թուրք պատուիրակները ճամբայ ելան Պոլսէն եւ Փարիզ կը հասնին քանի մը օրէն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 5 միլիոն 261 հազարի հասած էր սեպտ. 15ին, Գերմանիոյ մէջ: Այսինքն 38 հազար հոգիի յաւելում՝ օգոստոսէն ի վեր:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԴԷՊԻ ԱՋ ԵՒ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ԱՄՈՒՐ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 Յունու. — Կ'երեւի Փափէն հիմա ունէր գեռ շաբաթներ առաջ յայտարարելու, թէ որոշած է երկար ատեն իշխանութեան գլուխ մնալ։ Անշուշտ, Հինտէնպուրկի հաւանութիւնը կանխաւ առած էր, այդպիսի պատասխանատու յայտարարութիւն մը ընելու համար։

Այս կը նշանակէ նաեւ, որ Փափէն որոշած է ի հարկին Վայմարեան Սահմանադրութեան մէջ էական փոփոխութիւններ մտցնել։ Այլապէս, միմիայն նախագահին վստահութիւնը չի բաւեր որ կառավարութիւնը իր ձեռքին մէջ պահէ պետութեան ղեկը։ Ասոր համար կը պահանջուի Սահմանադրութեամբ, որ Ռայխսթակին մեծամասնութիւնն ալ իր կողմը ունենայ։ Բան մը, որ բոլոր հաւանական ենթադրութիւններէ դուրս կը գտնուի, եթէ արմատական փոփոխութիւններ չըլլան։

Դրեթէ կէս-պաշտօնապէս կ'ըսուի թէ Սահմանադրութիւնը հետեւեալ փոփոխութիւններու կը կարօտի (թէ ինչպէս, ոչ ոք գիտէ առ այժմ)։ Առաջինը, — բարձրացնել ընտրողներուն տարիքը (21), թերեւս մինչեւ 25։ Բոլոր պարագաներու տակ՝ ուսանողութիւնը եւ աշակերտութիւնը հեռու պահել քուէատուփերէ։ Կը յուսացուի այդ եղանակով գէթ ատրճան մը թուլցնել աջակողմի եւ ձախակողմի արմատական թեւերը։

Երկրորդ. — Ռայխսթակին քով ստեղծել օրէնսդրական երկրորդ՝ վերին ժողով մը, իբրեւ զսպիչ եւ պահպանողական ազդակ՝ երկրի օրէնսդրական - պետական կեանքին մէջ։ Բնական է որ այդ ձեւով պիտի սահմանափակուի Ռայխսթակին ազդեցութիւնը։ Ապա, ինչպէս վերջնոյս, այնպէս եւ ստեղծուելիք վերին ժողովին ընտրութիւնները հիմնովին տարբեր պիտի ըլլան, այսօրուան ձեւէն։

Այսինքն, այլ եւս ցանկերով չպիտի տեղի ունենան ընտրութիւնները, որով մէկ անգամէն քանի մը երեսփոխաններ կ'ընտրուին։ Այլ՝ ամէն մէկ երեսփոխան առանձին։ Ուրիշ խօսքով, դուս կուսակցական, առանձին ցանկերու փոխարէն՝ ժողովուրդի ընտրութեանը պիտի ներկայացուին անհատ թեկնածուներ։ Ի՞նչ խօսք որ, կուսակցութիւնները եւս կրնան թեկնածուներ առաջարկել, ինչպէս էր արդէն պատերազմէն առաջ։

Կը յուսացուի որ, այդ եղանակով ոչ միայն պիտի բարձրացուի ապագայ Ռայխսթակին մտաւորական-քաղաքական մակարդակը, այլ եւ պարտքի ու պատասխանատուութեան չափը, անձնապէս, ընտրող ժողովրդեան առջեւ։ Կարելի չպիտի ըլլայ նաեւ, կ'ըսեն, որ ծայրայեղ կուսակցութիւնները սայլուհետեւ հեղեղի նման յորդին եւ ոգակով ու իրենց անցեալով անարժէք անդամներ մտցնեն Ռայխսթակէն ներս։

Իսկ ինչ որ գլխաւորն է, կը ծրագրուի աւելի եւս ընդլայնել Հանրապետութեան նախագահին իրաւասութիւնները։ Բայց, արդէն իսկ Վայմարի Սահմանադրութիւնը քիչ իրաւունքներ չէ տուած Նախագահին։ Ապացոյց՝ ներկայ վիճակը, քանի որ Հինտէնպուրկ իսկապէս Սահմանադրութեան վրայ յենլով կուսայ շարք մը որոշումներ, հակառակ Ռայխսթակի բացորոշ կամքին։

Բոլոր պարագաներու տակ, կ'ուզեն որ Նախագահը իրաւունք ունենայ ոչ միայն Ռայխսթակը լուծելու, այլ եւ երկար ամիսներով յետաձգելու նորին ընտրութիւնները, փոխան երկու ամսուան, ինչպէս այժմ։

Կը տեսնուի որ բաւական լուրջ են ծրագրուած սահմանադրական փոփոխութիւնները։

×

Փափէնի ներքին քաղաքականութեան գլխաւոր մասը կը կազմեն իր տնտեսական ծրագիրը եւ աստիճանական գործազրկութեան մեղմացումը։ Այդ նպատակով, կառավարութիւնը մշակած եւ արդէն իսկ Հինտէնպուրկի մէկ հրամանագրով հրապարակ հանած է մօտ երկու միլիառ մարքի նախահաշիւ մը։

Համաձայն ատոր, շրջանութեան մէջ պիտի մտցուին այդ գումարին ճամբով պետական գանձատոմսեր՝ իւրաքանչիւր գործարանատէր եւ կամ այլ կարգի գործատէր՝ իր ամէն մէկ նոր վարձած բանւորին համար կառավարութենէն պիտի ստանայ (մէկ տարուան համար) 400 մարք իբրեւ նուէր։ Ասոր կառավարութիւնը կ'ուզէ չափ եւ աւելի կը նուազեցնէ դրամատէրերէն գանձուած տուրքերը։ Եւ սակայն, ինչպէս այս վերջին, նոյնպէս եւ վերոյիշեալ նպատակով դրամատէր դասակարգին ընձեռնուելիք նիւթական առաւելութիւնները ոչ թէ մարքով, այլ նոյն ներկայ դրամանիշներով է որ պիտի հատուցուին, այլ՝ վերը յիշուած գանձատոմսերով։ Անոնք ալ մէկ տարի յետոյ միայն արժէք պիտի ունենան։ Եւ սակայն, կրնան եւ անմիջապէս գրաւադրուիլ եւ կամ ուրիշ կերպով օգտագործուիլ։

Փափէնի տնտեսական ծրագիրը կը պարունակէ ուրիշ տրամադրութիւններ ալ։ Այսպէս, գործատէրերուն իրաւունք կը տրուի մինչեւ մէկ տարիէն կրճատել բանւորներուն վարձքերը, որ առանց ատոր ալ ցնցուած են ծծմապէս։ Վերջապէս, կը թուլցուի նաեւ բանւորներուն հաւաքական պայմանագրութեան վերաբերեալ օրէնքը։ Ուրեմն՝ գործատէր ի վնաս աշխատաւորութեան։

Եթէ վերջին կէտերը չըլլային, թերեւս ժողովրդային խաւերն եւս այնչափ դէմ չարտայայտուէին Փափէնի այս տնտեսական ծրագրին։ Անշուշտ եթէ կարելի ըլլար ոչ մէկ միլիոն բանւորի համար գործ ստեղծել, ինչպէս կը խոստանայ Փափէն, գէթ չափով մը մեղմացնել անգործութեան աղէտը։ Փափէնի հակառակորդ կարգ մը շրջանակներ եւս յօզուտ անոր ծրագրին արտայայտուեցան։

Եւ պէտք է ըսել, որ ծրագիրը արդէն իսկ սկսած էր տակաւ բարերար արդիւնքներ յառաջ բերել, երբ տեղի ունեցան վերջին վերիվայրումները եւ ամէն ինչ ծրագրային վիճակի մէջ մնաց։ Անկախ ամէն ծրագիրներէ ալ, նշաններ կան որ տնտեսական տագնապը եւ անգործութեան աճարկու թիւերը արդէն իսկ իրենց գագաթնակէտին հասած են եւ բարելաւումը երկար ժամանակ սպասել չպիտի տայ։ Ինչպէս Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի, նոյնպէս եւ ամբողջ աշխարհի մէջ։

×

Փափէն արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրներ եւս ունի։ Բայց, Փափէն ըսելով նոյն չափով Շլայխէր հասկնալու է, պատերազմական արդի նախարարը, որ շատ զօրաւոր եւ ազդեցիկ դէմք մըն է։

Յայտնի է արդէն Գերմանիոյ ձեռք բերած յաջողութիւնը Ցունիա ամսուն, հատուցումներու խնդրին մէջ։ Այլ եւս հաստատ է, որ փակուած է այդ էջը Գերմանիոյ համար։ Եւ սակայն, Փափէն այդտեղ ո՛չ մէկ ծառայութիւն ունի։ Ինչ որ Պրիւնինկ — անկէ ալ առաջ Շթրէզման — տարիներու ընթացքին սերմանած էր, Փափէն-Շլայխէր եկան եւ մէկ օրուան մէջ հնձեցին։ Թերեւս, նաեւ ատոր համար նախապէս տապալեցին Պրիւնինկը։

Այժմ Փափէն-Շլայխէր կը պատրաստուին՝ նման ուրիշ հունձ մը հնձել եւ կալ կամնել։ Խօսքը կը վերաբերի պետութեանց զինաթափութեան եւ կամ Գերմանիոյ իրաւահաւասարութեան՝ զինավառութեան խնդրին մէջ։ Ուրիշ խօսքով՝ Գերմանիոյ վերապետական իրաւունքներու վերահաստատման։ Եւ ուշ-կանուխ, պիտի յաջողին անշուշտ։

Ինչպէս ալ, կարելի չէ՝ օրինակ՝ Թուրքիոյ նման պետութեան մը կատարեալ ազատութիւնը ճանչնալ այդ խնդրոյն մէջ, իսկ անդին 65 միլիոննոց մեծ ազգ մը զրկել այն իրաւունքներէն, զորս անսահման ազատութեամբ կը վայլեն 6 միլիոննոց եւ աւելի փոքր ժողովուրդներ։ Կարելի չէ նաեւ, մեծ ազգ մը յաւիտեան պարտուած եւ նուաստացեալի վիճակին մէջ պահել, առանց ուրիշներու ալ խաղաղութիւնը յաւէտ վտանգի տակ պահելու։

Փափէն-Շլայխէր ուրիշ միջոցներ ալ ունին, ստացններու կողմէ իրենց պարտադրուած զինաթափումը վերջն վար շրջելու։ Վերջերս, Գերմանիոյ մէջ եւս զուիցերիական օրինակով միլիշ կազմելու խօսքը եղաւ։ Մէկ շաբաթ առաջ ալ, կառավարութիւնը հրատարակեց Հինտէնպուրկի մէկ նոր հրամանագիրը, որով մարզական եւ նման բոլոր կազմակերպութիւնները առնուեցան տեղակալի մը կը վերածուին եւ պետութեան պաշտօնական հսկողութեան ու ղեկավարութեան տակ կ'առնուին։ Այդ նպատակով, արդէն իսկ անուանուած է պետական խնամակալութիւն մը եւ պաշտօնի կոչուած են վարիչ դէմքեր, մեծ մասով նախկին զինուորականներ։

Համաձայն նոր հրամանագրին՝ այդ կազմակերպութեանց մէջ մտնող բոլոր երիտասարդները անխտիր պարտաւոր են կատարել ամէն այն մարզանքները եւ վարժութիւնները, ինչ որ կ'ընեն սովորական զինուորները։ Ուրեմն զէնքն է միայն, որ կը պակսի իրենց։ Անկախ նման դարձնել, որ մարզական խումբերէն եւ ընկերութիւններէն զատ, կուսակցական հսկողութեան ունեցող նման կազմակերպութիւնները եւս նոյն հրամանին ենթարկուած են։ Այսպէս օրինակ՝ Հիթլերի «զրոհի զումարտակները», ապա նաեւ «Հանրապետական դրօշի» կազմակերպութիւնը եւլն.։ Շլայխէր պարզապէս մէկ հարուածով երկու թռչուն որսալ կ'ուզէ։ Նախ՝ երկրին ռազմական ուժը մեծցնել, եւ յետոյ՝ երբ տառապողական եւ կէս-ռազմական բոլոր խումբերը իր հակակշռին ենթարկել։

Վերջացնեմ, յիշելով այն խաչոր ցոյցը որ տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, մասնակցութեամբ 180 հազար «Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու» եւ 300 հազարէ աւելի հանդիսականներու։ Այլ եւ մասնակցութեամբ կառավարութեան ամբողջ կազմին — առաջին անգամ ըլլալով — գլխաւորութեամբ Փափէնի եւ Շլայխէրի։ Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑ,,

Գրեց՝ Ա. Սարուխան

— :•: —

Վիեննայի Մխիթարեան տպարանը վերջերս իր Ազգային Մատենաշարին մէջ հրատարակեց գիրք մը, որուն հեղինակն է Ա. Սարուխան։ (ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑ, ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԸ։ Յիշողութիւններ իր մահուան 20ամեակին առթիւ)։

Գ. Սարուխան, որ ծանօթ է Վիեննական Մխիթարեաններուն «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերաթերթին մէջ իր հրատարակած բանասիրական յօդուածներով, ջանացած է հայ հասարակութեան ծանօթացնել հայ վաճառականի մը կեանքն ու գործունէութիւնը, զայն ներկայացնելով իբր աշխարհահռչակ մեծ առեւտրական մը եւ բարեգործ մը, որուն բեղուն ու օգտաշատ կեանքը կրնայ օրինակ ծառայել մեր հայ առեւտրականներուն եւ դրամատէրներուն։

Գ. Սարուխան երկար տարիներ աշխատակցած ըլլալով Մանթաշեանցի, մանրամասն ու ճշգրիտ կերպով պատկերացուցած է հայ մեծ առեւտրականին ու բարերարին կեանքն ու գործունէութիւնը, արձանագրելով միեւնոյն ատեն իր անձնական յուշերն ու տպաւորութիւնները ժամանակակից ազգային դէմքերու եւ դէպքերու շուրջ, որոնք առնչութիւն ունին Մանթաշեանցի կեանքին հետ։

Աղեքսանդր Մանթաշեանց ծնած է 1842 մարտ 3ին Թիֆլիսի մէջ։ Զաւակն էր Յովհաննէս Մանթաշեանցի, որ նոյնպէս առեւտրական մըն էր։ Հազիւ 16 տարեկան էր, երբ հայրը զինքը Թաւրիզէն Թիֆլիս կը կանչէ, ուր հայ ուսեալ քահանայէ մը հայերէն կը սորվի։

Չորս տարի յետոյ, հայր ու տղայ Պարսկաստան կը մեկնին, եւ անկէ կ'անցնին եւրոպական կարեւոր կեդրոնները, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար առեւտրական հրապարակը։ Առեն մը Լայփցիկ ու Մանչէսթըր մնալով՝ կը դրադին հիւսուածեղէնի եւ կտաւեղէնի առեւտուրով։ Աղեքսանդր կը մնայ Մանչէսթըր, եւ անկէ իր հօր ապրանք կը ղրկէ, նախ Պարսկաստան ու յետոյ Թիֆլիս, ուր հայրը կը հաստատուի, եւ կը բանայ հիւսուածեղէնի մեծ վաճառատուն մը։

Աղեքսանդր առեւտրական գործով շարունակ կը շրջի եւրոպական կարեւոր քաղաքները, եւ այդ առթիւ կը սորվի եւրոպական լեզուներ՝ Ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն։ Քսան տարեկան հասակին մէջ, ան իր հօր հսկողութեան տակ կը ստանձնէ գործին ամբողջ ղեկավարութիւնը։ 1887ին, իր հօր մահէն յետոյ, վերջնականապէս կը հաստատուի Թիֆլիս, ուր հետզհետէ կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան ասպարէզը։

Նախ՝ բաժնետէր կ'ըլլայ Թիֆլիսի Առեւտրական դրամատան, որուն յառաջխաղացներուն մեծագոյն մասը հայ առեւտրականներէ կը բաղկանար։ Այնուհետեւ կը մասնակցի ուրիշ պետական ուրիշ դրամատուններու, եւ ամբողջ մէկ կը նուիրուի Բագուի քարիւղի արդիւնաբերութեան, հիմնելով երկու դրամատուններ, մէկը՝ Բագու եւ միւսը՝ Պաթում, որոնց միջոցաւ իր ելեւմտական յարաբերութիւնները օրէ օր աւելի կ'ընդարձակուին ու կը բարգաւաճին։ Այնպէս որ, նախ Ռուսաստանի, եւ ապա Եւրոպայի ելեւմտական ու դրամատիրական շրջանակներուն մէջ մեծ համբաւ կը շահի, եւ կը կոչուի «Քարիւղի թագաւոր»։ Մանթաշեանց իր դրամական ամբողջ ուժն ու հեղինակութիւնը կը պարտի ռուսական քարիւղի արդիւնաբերութեան։

Բագուն իր քարիւղով կը դառնայ հայ առեւտրականներու եւ ձեռնարկուներու համար կարեւոր կեդրոն մը, եւ Կովկասի Հայերուն հարստութեան գլխաւոր աղբիւրը Բագուի առեւտուրին շնորհիւ, հազարաւոր Հայեր իրենց նիւթական վիճակը կը բարելաւեն, եւ շատեր ալ բացառիկ դիրքերու ու հարստութիւններու կը տիրանան։

Կովկասի Հայերուն տնտեսական ուժին աճման հետ զուգընթաց կը զարգանայ նաեւ հայ ժողովուրդին մշակոյթը։ Կը հիմնուին ազգային ուսումնական վարժարաններ եւ կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններ, միեւնոյն ատեն ծնունդ տալով յեղափոխական գաղափարներու։

Արդարեւ, Բագու եղած է հայ եւ ռուս յեղափոխական գործիչներու կարեւոր կեդրոն մը։

Ա. Մանթաշեանց իր ձեռներէցութեամբ եւ առեւտրական բազմարդիւն գործունէութեամբ օրինակ կը հանդիսանայ Կովկասի հայ վաճառականներուն։ Կը հիմնէ հայկական առեւտրական խոշոր ընկերութիւն մը, որ մասնաճիւղեր կ'ունենայ աշխարհի բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ։ Իր ուսեալ ընկերութեան եւ դրամատնական ... բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, Մանթաշեանց հազարաւոր հայ պաշտօնեաներու եւ բանուորներու գործ հայթայթած է, ապահովելով անոնց նիւթական բարեկեցութիւնը։

Իբր բարերար, Մանթաշեանց Թիֆլիսի մէջ հիմնած է առեւտրական վարժարան մը, ուր հարիւրաւոր հայ պատանիներ առեւտրական ուսում ստացած են։ Թոշակներ յատկացուցած է բազմաթիւ կարօտ ուսանողներու, իրենց ուսումը ռուսական եւ եւրոպական համալսարաններու մէջ կատարելագործելու համար, ինչպէս նաեւ կենսաթոշակ կամ դրամական նպաստներ՝ հայ հեղինակներու եւ ծանօթ գրագէտներու։ Իր անձնական ծախքով Թիֆլիսի մէջ շինել տուած է Ներսիսեան Թեմական վարժարանը, Էջմիածնի կաթողիկոսական Վեհարանը, եւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

Մէկ խօսքով, Ա. Մանթաշեանց մեծ ու անթաղդատելի ծառայութիւններ մատուցած է իր պատկանած ցեղին, բարոյապէս ու նիւթապէս օժանդակելով հայ կրթական ու բարենպատակ ձեռնարկներուն, այնպէս որ կարելի է զինքը յորջորջել Ազգային Մեծ Բարերար. Անկէ զատ, օժտուած ըլլալով առեւտրական բացառիկ կարողութեամբ, աշխարհահռչակ անուն հանած է։ Հայ առեւտրականներն ու ձեռնարկուները պէտք է օրինակ առնեն իրմէ։

Տնտեսական ու ազգային կրկնակ տեսակէտներով, կ'արժէ կարդալ Գ. Սարուխանի այս շահեկան ուսումնասիրութիւնը.

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԵՐՈՍԿԻ

ԱՐԾԱԹ ՄԵՃԻՏՆԵՐԸ ԿԸ ՍՂԵՆ

Հալէպի մէջ արծաթ դրամին արժէքը յանկարծական յանկում մը կրած է։ Նախապէս մէկ օսմանեան ոսկին կ'արժէր 28 արծաթ մէճիտ, մինչդեռ հիմա 22ուկէս մէճիտ է։

Այս յանկման պատճառն է արծաթ դրամներու վերջերս բրէտական սահմանէն ներս մուտքը։ Թուրքերը մեծ քանակութեամբ կը գնեն եւ կը տանին Թուրքիա։ Այս փոփոխութիւնը Հալէպի շուկային մէջ շարժում մը յառաջ բերաւ եւ շատեր օգտուեցան։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Այն պահուն, երբ ամէն երկրի մէջ տնտեսական տագնապը հասաւ իր «խորութեան» մեծագոյն աստիճանին, — երբ, վերջապէս խօսքը կ'ըլլայ, նաեւ, յուսոյ գիծերուն բացման, — հետաքրքրական է սերտել գործազրկութեան պատկերը, որ կը պարզուի Ֆրանսայի մէջ։

Ահա վիճակագրութիւնը, որ կուտայ Աշխատանքի Նախարարը։

Թիւերը ցոյց կուտան, որ 1932 տարին Ֆրանսայի համար ամէնէն դժբախտ թուականն եղաւ, որովհետեւ տագնապին ամէնէն դժնդակ օրերն էին, այնքան որ երկրին գործի բոլոր ասպարէզներն ալ ազդուած էին ու գանդաղութեան դատապարտուած։

29 օգոստոս — 3 սեպտեմբեր շաբթուան ընթացքին, նպաստարաշխ դասնական կազմակերպութիւններու կողմէ արձանագրուած էին 260,495 անգործ, 190,313ը այր, 70,182ը կին. 3,758 հոգի պակսած նախորդ շաբթուան վրայ։

Այս թիւերը աւելի խօսուն կը դառնան, երբ համեմատութեան գնենք անցեալ տարուան արձանագրութիւններուն հետ։ Այսպէս 1931ին, նոյն շրջանին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներուն թիւը կը հասնէր 38 հազար 763ի։

Ահա թէ որքա՞ն ծանր էր տագնապը։ Պէտք է աւելցնել, որ տագնապը առաւել էր մանաւանդ ճարտարագործական կեդրոններու մէջ, ուր կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ տակաւին։

Ահա ցուցակ մը՝

Նահանգ	Արձանագրուած գործազուրկներ այր	կին
Պուշ — տիւ — Ռոն	8,759	964
Լուար	4,118	1,155
Նոր	33,204	7,805
Ռոն	7,872	2,672
Սէն	105,560	46,110
Սէն — է — Ուազ	11,961	6,548

Կարգ մը փոքր շրջաններ, կիներու վերաբերեալ գործի մէջ, աշխատանք կայ, աշխատող կը պակսի։ Այսպէս, Օպ նահանգին մէջ գործ խնդրած են 521 կիներ, մինչդեռ տակաւին կը պահանջուի 804 գործաւորուհի։ Ստորին Հռենոսի մէջ (Bas - Rhin), գործ խնդրած են 360 կիներ, մինչդեռ տակաւին կը պահանջուի 540 գործաւորուհի։

Սեպտեմբեր 8ին, Ֆրանսայի 3,321 համայնքներուն մէջ, որոնք 20միլիոն բնակչութիւն մը կը ներկայացնեն, կը գործէին 1082 նպաստաբաշխ կազմակերպութիւններ։ 62ը նահանգային, 995ը անկախ քաղաքապետական, 25ը միջհամայնքային (101 համայնքներու գործակցութեամբ)։

Այժմ անցնինք այն հարցին թէ գործազրկութեան տագնապը իրապէս կը մեղմանա՞յ թէ ոչ։ Ներկայացնենք թիւերով։ Սէնի նահանգին մէջ գործազուրկներէն նուազած են 2,654 հոգի։ Գործազուրկները կը պատկանին մասնաւորաբար մետաղագործութեան (30,000 հոգի), յետոյ կուգան վաճառականութեան տուած գործազուրկները (17,000 հոգի), շինութեանց (12 հազար), բայց մեծ թիւ մը կը կազմեն դարձեալ սեւ աշխատանքի գործազուրկները (30,000)։

Բաց ի Սէնէն, գործազուրկներու թիւը պակսած է նաեւ 25 նահանգներու մէջ։ Ընդհակառակն աւելցած է 30 նահանգներու մէջ։ Այսպէս գործազրկութեան տագնապը մեղմացած է Ռոնի մէջ (գործ գտած են 9,524 հոգի), Վերին Վիէնի (Haute Vienne) մէջ (6,441), Փա — տը — Քալէի մէջ (4258), Լուարի մէջ (3414), Ժիրոնտի մէջ (2,197)։

Իսկ գործազուրկները շատցած են Նորի մէջ (35,417), Սէն — է — Ուազի մէջ (14,370), Վարին Սէնի (Seine Inférieure) մէջ (4,294), Պուշ — տիւ — Ռոնի մէջ (6,194), Վերին Հռենոսի (Haute - Rhin) մէջ (3,364), Վարին Լուարի մէջ (3,340)։

Վեց նահանգներ կան, որոնց մէջ գործազուրկներու թիւը փոփոխութիւն չէ կրած, սեպտեմբերի սկիզբը, ոչ վար, ոչ վեր։ Իսկ 24 նահանգներ ոչ մէկ նպաստընկալ գործազուրկ ունին։

Ցիշենք, որ Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներու թիւը իր բարձրագոյն աստիճանին հասաւ (303,218) մարտ 26ին, այս տարի։

Ցեւտպատերազմեան շրջանի տագնապներուն հետ բաղդատելով, ներկայ տագնապը եռապատիկ սաստիկ էր, այսպէս 1920—1921ին գործազուրկներու թիւն էր 84,810, այդ թիւը հազիւ գլեց անցաւ 1927 տարուան տագնապը։

Բոլոր այս տագնապներէն թելադրուած, Ֆրանսա վերջին տարիներուս սկսաւ կազմակերպել նպաստաբաշխութեան զանազան մնտուկներ։ Այսպէս 3 յունիս 1931ին հրամանագիր մը գործազրկութեան մնտուկ մը հաստատեց նաւաբանի ժամանակաւոր գործազուրկներուն համար։ Այս տարի նոյն մնտուկէն նպաստ ստացած են 1,113 հոգի Հավրի մէջ, 827 հոգի Տէնքըրքի մէջ, 803 հոգի Մարսիլիոյ մէջ, 629 հոգի Ռուանի մէջ, 215 հոգի Քալէի մէջ, 185 հոգի Սէն — Նազէրի մէջ, 131 հոգի Պորտոյի մէջ, 116 հոգի Նանթի մէջ։

Նպաստաբաշխ մնտուկներ հաստատած են նաեւ նահանգները։ Ամէնէն հարուստներէն մէկն է, այդ տեսակէտէն, Պուշ — տիւ — Ռոնը, որ ունի մէկ նահանգային, մէկ միջհամայնքային եւ 21 քաղաքապետական մնտուկներ։

Գործազրկութեան դէմ կռուող մարմիններու վերջին ամսուան ընթացքին տագնապեցան շրջաններ զբաղած են 3,441 հոգի, լծելով զանոնք դաշտային աշխատանքի։ Միաժամանակ գործածութեան մէջ տեղաւորած են 711 հոգի։

Դաշտային աշխատաւորներուն, աւելի ճիշդ թափուած է որ մեկին քան թէ Ֆրանսա մտնեն։ (Ֆրանսա մտնելու արտօնութիւն տրուած է միայն հողագործական աշխատաւորներու համար)։ Այսպէս Ֆրանսա մտած են, անցեալ ամիս, 316 հոգի, մինչ Ֆրանսայէն մեկնած են 1,155 հոգի, մասնաւորաբար Իտալ., Լեհաստան. ...

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Երեք տարուան տագնապէն յետոյ, գործազրկութեան հարցին լուծումը նոյնքան հեռու կ'երեւայ որքան 1929 հոկտեմբերին, երբ սեղանաւորական առաջին փլուզումը տեղի ունեցաւ բըռսային։

Այժմ ալ նախագահ Հուվըր խորհրդաժողով մը հրաւիրած է Ուաշինկթընի մէջ, խնդիրը քննելու համար. Օրակարգի առաջին հարցն է վերահաստատուած հետանկարը, որ ստացաբեր պիտի ըլլայ։ Արդէն 11,400,000 գործազուրկներ կան, իսկ Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը հաշուէ թէ տակաւին երկու միլիոն պիտի աւելնայ այս թիւին վրայ։ «Անախորժ աղէտ մը» կը նախատեսուի, եթէ արտակարգ միջոցներ ձեռք չառնուին։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը գիտել կուտայ թէ՝ նոյն իսկ եթէ գործերու գլխին բարեկամ ոգի ունենայ, չի կրնար լուծել բուն խնդիրը։

Նախագահ Հուվըր տակաւին կը յամառի իւրաքանչիւր համայնքի վրայ փոխել գործազուրկներուն օգնելու հոգը։ Կառավարութիւնը չի կրնար կերակրել, հագուեցնել եւ պատսպարել անգործները, կ'ըսէ Հուվըր։ Իսկ իր հակառակորդները կ'առարկեն թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է ընկերային ապահովագրութեամբ եւ կենսաթոշակներով հոգալ գործազուրկներու բանակը։ Բայց մինչ այդ, հարկ է արտակարգ նպաստներով թեթեւցնել տագնապը, ... բնակարան ... բել։

Խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցին բախտաւոր բանուորներու քան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, պիտի քննէ այս խնդիրները։ Օրակարգի վրայ կայ 300 միլիոն տոլարի նպաստ մը քուէարկելու խնդիր։ Եթէ այս գումարը քուէարկուի, հազիւ եղած կարօտութեան մէկ երրորդին պիտի բաւէ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Ֆրանսայի Աշխատանքի նախարարը, Տալիմիէ, պատասխանելով Երեսփոխան Տրնէի, որ կը հարցնէր թէ կառավարութիւնը ինչ ձեւով պիտի օգնէ անգործ մտաւորականներուն, ըսաւ —

«Մտաւորական անկախ աշխատաւորները չեն կրնար օգտուիլ հանրային նպաստաբաշխ մնտուկներէն, որոնք հաստատուած են միայն վարձու բանուորներու համար։ Բայց յուլիսեան հրամանագրով մը նպաստաբաշխ մնտուկներ պիտի հաստատուին միայն մտաւորականներու համար»։

ԹԱՏՐՈՆ

ԲՈՌ

Շաբաթ գիշեր, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, գերասան Մարութեան ներկայացուց ԲՈՌը, ֆրանսական գրականութեան օրերէն առնուած այս վէպը, որ կը հրատարակուի ՅԱՌԱՋի մէջ իբրեւ թերթօն։

Մեր գաղթօջական դրամատիկներուն մէջ ամէնէն շատ մաշած վէպն է այն, զոր թատերախաղի կը վերածէ ինքը, Մարութեան։

Դժուար է վէպ մը թատերախաղի վերածել։ Մարութեան յաջողած է սակայն հինգ արարուածներու մէջ ամբողջ գործողութիւնը, որ կը դառնայ Րիվարէցի կեանքին շուրջ, ինքնանկիւր արտայայտած հա[illegible] գործողութիւն մըն էր, լաւ [illegible], որ աստիճանական զարգացումով մը կը քալէր դէպի վախճան։

Չենք նաեւ որ ամէն արարուած ունէր իր փոքրիկ հանգոյցը, ու, իբրեւ corollaire, գեղում մը վարագոյրը իջնելէ առաջ։

Մարութեանի (Րիվարէց) խաղը [illegible] էր, բնական ու զուսպ։ Այս [illegible], որ ամէնէն աւելի [illegible] դերասանն է. — դէմքով [illegible] իր յուզումը. [illegible], չէ՞ որ սկիզբէն [illegible] այնպէս նկատ հրապարակ. կանչուած էր խաղալու մարդու մը կեանքը, որ ամբողջ շարժում էր։

Արարուածի մը մէջ, սակայն, երեւան կուգար լռութեան դպրոցը,— երբ, ինչպէս կ'ընէին հին հեղինակները, Րիվարէց, իր հոգեկան ներքին տառապանքին եւ կրած յուզումներուն արտայայտութեան տակ, կը սկսի կակազել։ Արդի doloriste-ները չեն հետեւիր այդ վարդապետութեան, որ քրիստոնէական է քիչ մը, ինչպէս գերագոյն յուզում մը [illegible] բերանը կը գոցէ, [illegible] զօրաւոր ցնցում մը [illegible] (նոյնիսկ երբ [illegible]) կազմախօսական յօրինուածք մը։

Բայց Մարութեան աւելի յաջող էր իր ցաւին մէջ, յուզումի choc-ի —երբ կը քանդուի իր պատանութիւնը, կը կերպարանափոխուի եւ կը ձգէ նախկին հոգին, — [illegible] կակազելու իր ...անվարժութիւնը։

Յաջող էր նոյնպէս իբրեւ ռեժիսոր, որ կը գիտակցէր բոլոր տապանակներուն, եւ իր զգացումներուն [illegible] մասին։

Թորոսեան (Մոնտանէլլի), որ [illegible] խաղացող դերասան մըն է, շատ սառն էր իբրեւ տառապող մարդ, ու դանդաղ իբրեւ [illegible]։

Իրբեթեան (Ջեմա) արուեստագէտ սատանայ մըն է, որ կրնայ [illegible] ամէն հերոսի։

Մաշուտեան լա՛ւ ճիզվիթ էր։

Դագաղեանի դէմքին վրայ [illegible] անզթութիւնը եւ ճիզվիթի կեղծիքը։

Տիկին Բադալ զղջումը, խղճի խայթը եւ տխրութիւնը տարաւ [illegible]։

Տիկին Լաթիֆեան խօսքի դիւրութիւն ունի։

Փոքրիկ դերեր ունէին նաեւ Կարիկեան ու Սարաֆեան։

Շ. Ն.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

— :-: —

Օգոստոս 14ին Պոսթընի քաղաքի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ ընկեր Մովսէս Մանուկեան։ Թաղումը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 18ին։ Դագաղին վրայ դրուած էին քանի մը ծաղկեպսակներ։

Հանգուցեալը ծնած էր Գիւլի-ի Ախլաթ գաւառի Ադախ գիւղը, 1874ին։ Համեստ ընտանիքի մը զաւակն էր։ Դպրոցին մէջ արդէն անդամ ըլլալով Հայոց Պատմութիւնը, գաղտնի կը հարէ եւ կը կարդայ Րաֆֆիի գիրքերուն հետ։

Պատանի հասակէն կը դառնայ յեղափոխական, նոյնը քարոզելով իր ընկերներուն։ 1895ին կը դիմէ Աղբիւր Սերոբի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ կռուելու համար, բայց կը մերժուի, իբրեւ անչափահաս։ Յետոյ կը դառնայ Դաշնակցական եւ կը ստանձնէ պատասխանատու գործեր։ Երբ Աղբիւր Սերոբ կը հետապնդուէր, Մանուկ ալ ձերբակալուեցաւ շատերու հետ, ենթարկուելով ծանր չարչարանքներու, բայց առանց ո՛ր եւ է բան խոստովանելու։ Կաշառքի շնորհիւ կ'ազատի բանտէն եւ 1905ին կը փորձէ Ռուսաստան անցնիլ քանի մը ընկերներով, բայց կը ձերբակալուի սահմանագլուխին վրայ եւ կը բանտարկուի Պայազիտի մէջ։ Վեց ամիս չարչարուելէ վերջ, նորէն կը փորձէ անցնիլ սահմանը։ Այս անգամ կը յաջողի եւ ատեն մը մնալէ վերջ, 1907ին կ'երթայ Ամերիկա։ Հուայթինսվիլլի մէջ կը հիմնէ Ադախ գիւղի Ուսումնասիրացը, որ մինչեւ այսօր կանգուն է։ Կամաւորական շարժման ատեն, կ'արձանագրուի եւ կ'անցնի ճակատ։ 1920-21ին, պոլշեւիկեան արշաւանքի օրերուն, կ'երթայ Պոլիս եւ Թրքական դժոխքէն ազատելով մէկ հատիկ աղջիկը, նորէն կ'ամուսնանայ եւ 1923ին կը վերադառնայ Ամերիկա, այս անգամ Պոսթըն։

Ընկեր Մանուկ ամբողջ երեսուն տարի հաւատարմօրէն ծառայեց կուսակցութեան, սիրուելով ոչ միայն ընկերներէն, այլ եւ բոլոր ծանօթներէն։

× Սեպտեմբեր 6ին Պրինկհէմթընի մէջ (Մ. Նահանգներ) հոգին յանձնեց ընկեր Գարեգին Վարդանեան, Սեբաստիոյ Զառա գիւղաքաղաքէն։ Ծնած էր 1895ին։ Գիւղի նախակրթարանը աւարտելէ վերջ, մտաւ Սեբաստիոյ ամերիկեան վարժարանները, ուր պաշտօնավարեց նաեւ իբրեւ ուսուցիչ։ 1913ին գնաց Ամերիկա. ամուսնացաւ Ամերիկուհիի մը հետ։ Իր ջանքերուն շնորհիւ, կինը եւ չորս զաւակները կրցած են հայերէն գրել կարդալ սորվիլ։

Տարիներով հաւատաւոր համակիր մըն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իսկ 1932ին միացաւ շարքերուն։ 13 տարիէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ։ Դագաղին վրայ դրուած էին քանի մը աւելի ծաղկեպսակներ։

ՀՐԴԵՀ ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Տարսոնէն կը գրեն թէ սեպտ. 16ին մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ։ Հակառակ բարձրացած ջանքերու, կարելի չեղաւ հրդեհին առաջքը առնել։ Մէկ գործարան եւ 144 տուն այրեցան, ֆարաշէն ու փայտաշէն։ 200,000 ոսկիի չափ վնաս կայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրի՛ք, տղաք

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 18 Սեպտ.— Խումբ մը երիտասարդներ՝ որոնց մէջէն ալ եղած են գաղութին բարերար ձեռքերը, եւ որոնք միշտ պահած են բաց իրենց սրտերն ու քսակները, ամէն պահանջքի առջեւ, այս անգամ եւս ինքնաբերաբար կը հանգանակեն իրենց մէջ 165 ֆրանքի գումար մը եւ կը յանձնեն Կ. Խաչի վարչութեան, յատկացնելու համար Կ. Խաչի բացած հայերէնի դասընթացքի ծախքերուն։

Կ. Խաչի նախկին վարձած սենեակը փոքր կուգայ օրէ օր աւելցող աշակերտներուն, ուստի վարձած է երկու սենեակ, ուր պիտի փոխադրուի Հոկտեմբեր 1ին։

Ահա այդ աղաղակող դպրոցն է ուր կ'երթան խումբ մը հայեր ինքնաբերաբար, եւ կը նստին չորս պատերուն մէջ։ Մէկը միւսը կը հրաւիրէ. կուգան ընկերներ, կը խմբուին այդ անշուք սենեակին մէջ, ուր հայ փոքրիկը պիտի շարունակէ սորվիլ իր մայրենի լեզուն, անջա՛ն քաղցր։

Ընկերովի կը զուարճանան, կը խօսակցին, կ'երգեն, եւ որպէս զի կատարեալ ըլլայ իրենց ուրախութիւնը, կ'առաջարկեն իրենց մէջ հանգանակութեան մը ձեռնարկել ի նպաստ դպրոցին։

— «Ընկերնե՛ր, մեր նոր դպրոցն է այս, օծենք զայն այսօր քանի որ հոս հաւաքուած ենք»։

Առաջարկը ամէնուն սրտին մօտիկ է, եւ անմիջապէս կը գործադրուի։

Այս ժողովուրդը պիտի ապրի, քանի ունի գիտակից բազմութիւն մը՝ առողջ միտքով, ամուր ջիղերով։

Հ. Մ.

Պոմնցիներու հրաշք գործերը

ՊՈՄՆԸ (Մարսէյլ). Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Պոմնը իր ամբողջ շրջանով ձեռնարկած էր մատուռ-մանկապարտէզի մը շինութեան։ Կ'արժէ ծանօթացնել թէ ինչպէս այս գործադրութեան ընթացքին շինուեցաւ շէնք մը որ ունի 190 քառակուսի մեթր տարածութիւն եւ հինգ մեթր բարձրութիւն, բոլոր յարմարութիւններով։ Շինարար Յանձնախումբը եւ Թաղականութիւնը ձեռք ձեռքի տալով եւ կոթնելով ժողովուրդի բազուկներուն, գործի սկսան Օգոստոս 20ին, եւ անհաւատալի գրեթէ մէկ ամսուան միջոցին աւարտեցին գործ մը որ հրաշքի տպաւորութիւն կուտայ։ Առանց խտրութեան աշխատեցան մեծ եւ փոքր։ Հայ մանուկն ալ իր բաժինը բերաւ մրջիւնի նման, քար եւ կղմինտր կրելով եւ միշտ աղաղակելով. «Մենք ալ գործ կ'ուզենք, քանի որ այս մանկապարտէզը մեզի համար կը շինուի»։ Հանգանակիչ Յանձնախումբն ալ իր կարգին բրաւ։ Ամբողջ շաբաթներ պտտեցան եւ անվհատ գործեցին, մէկտեղ բերելով աչքի զարնելիք գումար մը։ Մանաւանդ կիրակի օրերը միշտ կ'ունենայինք 20-30 կամաւոր աշխատողներ, որոնք սրբեն քրտինք թափելով կ'աշխատէին։ Եթէ աշխատանքի ժամանակ փոքրիկ վհատութիւն մը ծագէր, շատեր կ'աղաղակէին.

— Մենք գործի մարդ կ'ուզենք, ոչ թէ խօսքի։

Եւ այսպէս հորանիքի նման օրեր անցուցինք։ Երանի՜ թէ միշտ այսպէս գործող ըլլանք, ոչ թէ խօսող, որովհետեւ այս ժողովուրդը գործէն չի վախնար։

Կիրակի օր, 25 Սեպտ., տեղի կ'ունենայ մատուռին օծման արարողութիւնը։ Անշուշտ Մարսէյլոյ եւ Թաղերու ժողովուրդը պիտի փութայ ներկայ ըլլալ եւ տեսնել Պոմնցիներուն գործը։

Թաղականութիւնը եւ առաջնորդ Պալաքեան եպսկ. ալ առանձին յայտարարութիւն պիտի տան։ Ճշգրտութեան համար առնել 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել ուղղակի Պօմն. Traverse du puit։

Պ. Վանոյեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ.Մ.Ը.Մ.ի երեք Ֆութպոլի խումբերը այս կիրակի եւս կը ճամբորդեն Ֆրանսայի դաշնային գաւառները։

Այսպէս, Ա. խումբը կ'երթայ Rennes, Stade Rennais խիստ զօրաւոր խումբին դէմ մրցելու։ Այս խումբը Ֆրանսայի առաջնակարգ զօրաւորագոյն խումբերէն մէկն է. Ա. խումբին խաղացողները շաբաթ երեկոյ 18.10 անցած շոգեկառքով կը մեկնին Gare Montparnasseէն։

Խառն խումբը կիրակի կէս օրին 12.45 շոգեկառքով Gare du Nordէն կը մեկնի Villiers Cotterets, Ա. խումբին դէմ մրցելու։ Խաղացողներուն ժամադրավայրն է ժամը 12ին Gare du Nord. Պահեստի խումբը կիրակի ժամը 13.51 շոգեկառքով, Gare d'Austerlitzէն կը մեկնի Marolb, Ա. խումբին դէմ մրցելու։ Ժամադրութիւն՝ ժամը 13ին Gare d'Austerlitz։

Հ.Մ.Ը.Մ. (Մասիս) խումբը U. S. Bonnière Ա. խումբին հետ, Bonnièreի մէջ։ Ժամադրավայր՝ Gare St. - Lazare, ժամը 12ին.

Յանձնախումբ

Թիճարէթ խանի խնդիրը

Պոլիս, Զարմարայիր, Թիճարէթ խանը որ Պարագիւզեան որբանոցի սեփականութիւնն է, դրաւուած էր իբր լեհաւ գոյք։ Այդին կողմէ դատ բացուած էր Պոլսոյ Հնչակի դատարանին առջեւ, այն առարկութեամբ որ խանը թէեւ արձանագրուած է հանգուցեալ Պատրիկ էֆ. Կիւլպէնկեանի անուան, բայց ժամանակին ազգին փոխանցման գործողութիւնները կատարուած են եւ փաստեր կան հաստատող թէ խանը ազգին աղքատ տղոց սեփականութիւնն է։

Դատարանէն վճիռ տրուելու պահուն, օրէնք մը հրատարակուեցաւ որ այս կարգի լեհաւ գոյքի դատեր Պետական խորհուրդին առջեւ պիտի քննուին եւ դատը փոխանցուեցաւ նոյն ատեանին։

Կը լսուի թէ ի նպաստ ազգին սեփականութեան վճիռ տրուած է, բայց յայտնի չէ թէ նոյնութեամբ վերադարձուելու թէ փոխարժէքը վճարուելու մասին. որովհետեւ խանը գաղթականներու տրուած ըլլալով, այդ պարագային փոխարժէքը պիտի վճարուի համեմատ եւ պայմաններով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐԵՒ, ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ...

— :-: —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, ընդտեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (9 սեպտ.)

— «Յայտնի իրողութիւն է որ Թուրքիոյ ներկայ վարիչները ամէնէն թունդ ու թթու ազգայնականութիւնները ցուցադրեն, մինչեւ այն աստիճան որ պատմութիւնն իսկ կը փոխեն ու Թուրանեան Թուրքը՝ Արիական կը հռչակեն։ Բայց Սովիէթ պետական մարդիկ ու տեսաբաններ, կը գովաբանեն Թուրքերուն ընթացքը՝ իբրեւ ազատութեան ու անկախութեան պայքար դրամատիրական ու կայսերական պետութեանց դէմ, եւ այժմ ալ կուտան անոնց։ Քաղաքականութեան պարտադրութիւնները կ'ընդունինք, կը հասկնանք թէ ի՛նչ խոր պատճառներէ ու շարժառիթներէ մղուած Խորհրդային Միութիւնը բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէ Թուրքին հետ։ Ինչ որ սակայն չենք հասկնար, այն է թէ ինչո՞ւ Թուրքին համար ներելի ըլլայ ազգայնական մոլեռանդութիւնը, իսկ Հայուն համար ներելի չըլլայ պարզ ազգասիրութիւնը։ Ինչո՞ւ Թուրքին անհաշտ պայքարը Եւրոպայի հետ արդար համարուի՝ իբրեւ կոխ շահագործողներու եւ բռնակալութեան դէմ, բայց Հայը պարտաւոր ըլլայ լռել ու հաւակերպիլ եւ Թուրքին չպահանջել իր մարդկային ու ազգային տարրական իրաւունքները։

Մենք կ'ըմբռնենք խաղաղութեան արժէքը ոչ միայն Խորհրդային Հայաստանի, այլ նաեւ արտասահմանի հայութեան համար եւ հակառակ ենք ամէն տեսակ գրգռութեան եւ արկածախնդրութեան, որոնք օգուտ ու արդիւնք չեն կրնար ունենալ։ Բայց նաեւ չենք կրնար մոռնալ կամ ուրանալ մեր իրաւունքները, ինչպէս չեն մոռցած ու չեն մոռնար Յոյներ, Պուլկարներ եւ ուրիշ ազգեր, որոնք այսօր խաղաղութեամբ, մինչեւ անգամ բարեկամութեամբ կ'ապրին Թուրքիոյ հետ։ Արտասահմանի հայութեան այս կեցուածքը ոչ մէկ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ Խորհրդային Հայաստանի համար։ Թուրքիոյ դիրքը Երեւանի հանդէպ հիմնուած է Մոսկուայի հետ իր քաղաքականութեան ու յարաբերութեանց եւ ոչ թէ արտասահմանի Հայոց ընթացքին վրայ։ Էնկիւրի չի կրնար ծռունայիլ Երեւանի, ցորչափ Հայաստան անդամ կը մնայ Խորհ. Միութեան, իսկ արտասահմանի Հայերը իրենց իրաւունքներուն տէր ու դատախազ կանգնելով, ոչ գործիք կ'ըլլան, ոչ ալ կը ծառայեն դրամատիրական պետութեանց շահերուն, այլ իրենց պարտքը կը կատարեն անցեալին մարտիրոսութեան եւ ապագայ սերունդներու ազատութեան ու բարօրութեան հանդէպ»։

ՀԱՅՈՑ ԹԻՒԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ

Ճշգրիտ մարդահամար մը չկայ Հայոց ընդհանուր թւի մասին, ամբողջ աշխարհի մէջ. բայց մօտաւոր թւով կարելի է հաշւել.—

Ամերիկա՝ 125,000, Ֆրանսա՝ 60 հազար, Պելճիկա, Անգլիա, Իտալիա եւ Կեդրոնական Եւրոպա՝ 10,000, Պուլկարիա՝ 45,000, Ռումանիա՝ 40 հազար, Յունաստան՝ 43,000, Եգիպտոս, Երուսաղէմ եւ Սուդան՝ 25,000, Սուրիա՝ 150,000 Պաղեստին եւ Միջագետք՝ 10,000, Պարսկաստան՝ 100 հազար, Հնդկաստան եւ Ճաւա՝ 15 հազար, Թուրքիա՝ 100,000 (միայն Պոլիս՝ 65,000 է)։ Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան եւ Ռուսիա՝ մէկ միլիոն 800,000։

Ուրեմն, մօտաւոր հաշւով, երկուքուկէս միլիոնէն աւելի Հայ կայ ամբողջ աշխարհի մէջ։

ԼՈՆՏՈՆ ԱՌԱՆՑ ԿԱԹԻ?

Վախ կայ որ Լոնտոնի եօթը միլիոն բնակիչները կաթէ զրկուին յառաջիկայ շաբթու եթէ ելք մը չգտնուի։ Ագարակապաններու Միութիւնը որոշած է կաթ չծախել մանր կաթնավաճառներուն, որովհետեւ անոնք կը մերժեն 11 փէննի աւելցնել 65 լիդրին վրայ։ Կաթնավաճառներու ընկերակցութիւնը, որ հզօր կազմակերպութիւն մըն է, կը հաւանի վեց փէննի աւելցնել մեծաքանակ վաճառումը՝ բայց ոչ մէկ յաւելում կ'ընդունի մանրավաճառներուն համար.

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ Ո Չ

Պէլվիլի, Անկէն-լէ-Պէնի, Անիէռի, Պուա-Քոլոմպի, Ալֆորվիլի, Իսի-լէ-Մուլինոյի, Սարսէլի եւ Սէվրանի հայ ծնողներուն

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Մասնաժողովը կը փութայ հաղորդել թէ, յառաջիկայ Հոկտեմբերէն կը սկսի վերաբանալ հայաշատ շրջաններուն մէջ իր նախաձեռնութեամբ բացուած հայ լեզուի եւ ազգային պատմութեան դասընթացքները, հետեւեալ ժամանակացոյցով —

1 — Պէլվիլի շրջանակ (Փարիզ), ամէն հինգշաբթի, ժամը 9—11։ Հասցէ՝ 40. Rue de Belleville, Փարիզ։

2 — Անկէն-լէ-Պէն, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2—4, Institut Moderne. Boulevard Carnot, Անկէն։

3 — Անիէռ — Պուա-Քոլոմպ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12 եւ 2—4։ Հասցէ՝ 345, Avenue d'Argenteuil, Պուա — Քոլոմպ

4 — Իսի-լէ-Մուլինօ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2—4։ Հասցէ՝ 5bis, Place Nationale, Պիյանքուր։

5 — Սարսէլ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12։ Հասցէ՝ 26, Rue Beauséjour, Սարսէլ։

6 — Սէվրան, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12։ Պ. Գաբրճեանի տունը։

7 — Ալֆորվիլ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12 եւ 2—4։ Հայոց եկեղեցին։

Վերոյիշեալ վայրերու ծնողներէն ջերմապէս կը խնդրուի Ֆրանս. նախակրթարաններ յաճախող իրենց երկսեռ զաւակները անպայմանօրէն եւ կանոնաւորաբար ղրկել այս դասընթացքներուն։

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Մասնաժողով

Փարիզ, 21 սեպտ. [illegible]

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ա.

Հիմա ինչպէս կ'ուզես որ, հայր իմ, այս ժառանգութիւնով, — օ՜ կը զգամ արիւնս մէջ մի կաթիլին [illegible] — չերկմտիմ ամէն բանի հանդէպ, քալելու չըլլան [illegible], չըլլամ ժպիրհ արժէքներուդ ու գեղեցկութիւններուդ դիմաց, կամ կարենամ ունենալ վրէժ մը [illegible] ու ատելի...

Ու [illegible], ինչպէս, երբ հասարակ [illegible], միջակ նպատակներու համար իսկ քու [illegible] անցուցած ամէն ճառագայթ կը դարձնէ զիս [illegible], երկչոտ, ճղճիմ ու չքոր, ո՜հ, հայր իմ, քու թերութիւններուդ...

Եթէ գիտնայիր թէ որքան ծանր կը ճնշէ այս կեան[illegible] իր անունով որուն կապուեցայ զիս... Գիտեմ կը [illegible] թէեւ, բայց Շոփէնին սուրը չէ որ այս արտմութիւնը խոր ամօթէ մը պիտի կարենայ բաժնել...

—«Լռութիւն։ Պատմեցուցէ՛ք դրան քով իր ստար եղա[illegible], Շոփէնը, թող մտիկ ընէ. այդ չէ ամէնը»։

[illegible] ճակատ մը՝ մեծ բերանի մը ու կարճ հասակի [illegible] վերես.

— «Իմ թանկագին հայրենակիցներս, այսօր դարձ[illegible] վերիշխումի հանգրուանն է, անձնազոհ խոյանքներուն, եռիւն պատիւ պահող արիներուն։ Ժայռերուն կուրծքերը պատռող, անձնախորհրդաց հերոսութեամբ մը ֆալուրիւնը գերազանցող հայորդիներուն օրն է...»։

Զորս պատերը խուլօրէն կ'արձագանգեն. ժայռերէ արձաններ՝ հեգնանքէն զարմացումի կ'անցնին։

— «... Թող ծնիմ գետին բոլորիդ հետ, շրթունքներս [illegible] անոնց անունին, թող աստուածաշնչական սատանութեամբ մը արտաբերուող երդումս...»։

Մանկիկ մը կուլայ վախցած։ Կը խեղդեն իր ճիչը։

— «... Ու այժմ մնացորդները անոնց, այդ մեծ ցեղին, կայծեր՝ ժողովուրդները առաջնորդող փարոսին, դո՛ւք, փառապանծ ճակատներ, բարձրացէ՛ք ու հաղորդուեցէ՛ք անոնց իտէալով, ուխտեցէ՛ք լրացնել անոնց...»։

Ա՜հ, ուրեմն դուք ինծի պէս չէք, միայն ես եմ տեսեր միւսը, ուրեմն ես եմ լքուածը, ես եմ միայն որբը, ուրեմն... Հա՛, հա՛, հա՛, հա

. . . .

Ամբողջովին արթննալէ, աչքերս բանալէ առաջ, քով, երկու հոգիի դանդաղ չեչոտ խօսակցութիւնը կը լսեմ։

Կը շարունակեմ քնացած ձեւացնել անշարժութիւնս, թէեւ մէկ կողմս թմրած է ու մէջքս կը ցաւի։

— «Կը խոստովանիմ, տարօրինակ հաճոյքներս միշտ իբրեւ հասարակ կարծուած բաներու մէջ փնտռած եմ։

Ձայնը ծերուկ վաճառականինն է. ենթադրածիս բոլորովին հակառակ՝ մեղմ ու զիլտուն մարդու ծանր եղաւէջն ունի։ Կը շարունակէ՝ միշտ ակնոցոտ նորեկի մը զոր չեմ տեսներ։

— «Այս ամենապարզ ծառը որ ուշագրաւ փայտ մըն ալ չունի, կը ցուցնէ այնպիսի յատկութիւններ, զմահաճոյքներ ու նախադրութիւններ որ առաջին անհարկով, անծանօթ հետաքրքրի մը մտացածին կրնան թուիլ։

«Փորձէ համար հոտ մը տնկէ այգիի մը մէջ։ Գիտի տեսնես որ ժամանակ մը յետոյ իր կեղեւը պիտի կոկուի, քաղաքավար մարդու մը շնորհները պիտի առնէ, տերեւները նուազ փշոտ ու փուշերը նուազ տոկուն պիտի ըլլան։ Անկէ. իր խէժը նոյն առատութեամբ ու նոյն ազատ անհոգութեամբ չի թափեր ամէն կողմ. ծածուկ խորշերէ կը ծորի, ու իր նախկին հոտը չունի, կը բուրէ պտուղներ որոնց քով կը զանուի խնձոր, ծիրան կամ թարմ ընկոյզ. Նուազագոյն պարագային անոնց թարմ կեղեւը... Նոյնպէս կը զգուշանայ իր ճիւղերը զարգնելէ միւսներուն, ինչպէս մարդ պիտի զգուշանար հարսի մը շղարշը պատռելէ. եւ այս ամէնուն հետ կը ծիւրի, կը նիհարնայ, կարծես ներքին նախանձէ մը, անկարելի տենչանքէ մը բռնուած։ Իր շրջապատին նմանելու, անոր համնելու անկարելիութեամբ խռոված։ Եւ ուշ կամ կանուխ կը խեղդուի անոնց աշնանահար տերեւներուն կամ զարնանայորդ բուրմունքին տակ.

«Նայէ՛, այն բարձունքը. հոն բարձրացած խիզախ բարտիներ մը նոյն ծառէն պիտի ունենայ չոր ու կարծր կեղեւ. Հովերը խիստ են հոն, արեւը ժլատ կամ շռայլ՝ յարափոփոխ փոփոխութիւններով, ու խնամութիւնն ալ սառեցնելու համար է միայն։ Գրեթէ բնաւ խէժ չպիտի ունենայ. անզգածելի ըլլալու չափ երակաւոր ու կոշտ փայտ մը. ամբողջութեամբը փոշեգոյն եւ փուչո՛ր, փուշեր։ Եւ արմատներ զորս կարելի չէ կացնել կամ ողոցել դիւրութեամբ, ինչպէս մարդ կրնայ պատահիլ առիկա։ Իրեն քով երթալու համար իսկ աշխատանք պէտք է։ Իր մոլեգին ազատութիւնը ապրելու համար անչափելի բռնութեամբ մը կը ծծէ բոլոր մօտակայ բոյսերուն կեանքը, ագահ, այլամերժօրէն։ Ու սակայն, այս ամէնէն դուրս գեղեցիկ է. վայրի եղնիկի մը, շատ աւելին, անկաշկանդ առիւծի մը գեղեցկութեամբ... Բաս — լա՜ւ... զարմանալի է չէ, այս բանաստեղծական խանդավառութիւնը՝ քանի որ վաճառական մըն եմ...»։

Ես կը շուկում քիչ մը, որովհետեւ թմրութիւնս սառոյցի պէս կը նեղէ ձախ ոտքս. կը զգամ յօրանջում մը, վախնալով խանգարող հայի մը վերածելէ։ Կը նայիմ գաղտնօրէն նորեկին որ երիտասարդ է, որուն կիսադէմքը հազիւ անորոշութեամբ կ'երեւայ, բայց կէս դոյգ շրթներու վրայ ակնյայտ ժպիտ մը լոյսի երակի մը պէս կը դառնայ. այնպէս որոշ իբրեւ թէ ճերմակ օձի մը զալարումն ըլլար։

Ծերուկը իբր թէ չի տեսներ զիս, անհոգութեամբ կը մօտենայ գլխուս քով, պատուհանին. կ'իջեցնէ քիչ մը անոր ապակին։ Թունդքը դուրս տնկած երկար կը [illegible]

Նորօրինակ զգայութիւնը ունիմ համաչափ կերպով իր շունչը թոքերուս մէջ ընդունելու. այդ շունչը խէժ կը հոտի, ու միեւնոյն ատեն կը կարծեմ լսել անհունբուն քսուող ճիւղերու խշշտուքը, վայրաշարժին հեւքոտ ձիգը որ կը բարձրանայ զառիվերէ մը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

բան չունի եւ եթէ պէտք ըլլայ, անմիջապէս պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։

⁂ Ցանձնախումբին տեղեկագիրը կը բաղկանայ 400 մեքենագիր էջերէ։ Խմբագրուած է անգլերէն։ Տեղեկագրին կցուած են ծանօթութիւններ որոնք 1500–1600 էջ կը բռնեն։ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը ամէն միջոց ձեռք առած է, տպելու համար տեղեկագիրը, թէ անգլերէն եւ թէ ֆրանսերէն։ Կը կարծուի թէ ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ հոկտ. 5ին։ Ճափոն վեց շաբաթ ժամանակ ուզած է, պատրաստելու համար իր դիտողութիւնները, երբ քննութեան ենթարկուի տեղեկագիրը։ Մինչեւ հիմա Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան երեք անդամները միայն ծանօթ են ամբողջ բովանդակութեան։ Այժմէն զրոյցներ կը շրջին թէ Չինաստանի կուսակիցները յուսախաբ եղած են։

Կանտի ծոմը

Կանտի արդէն վերջացուց երեք օրուան ծոմը, 72 ժամ։ Տակաւին մեծ տկարութիւն մը չզգար։ Առջի օր, պառկած՝ բանտին բակը, մանգենիի մը տակ, հետեւեցաւ այն բանակցութիւններուն որ կը կատարուին փարիաներու պատուիրակներուն հետ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։ Ցոյս կայ որ յաջող ելքի մը յանգին բանակցութիւնները, եւ այն ատեն Կանտի այլ եւս պատճառ չպիտի ունենայ ծոմ պահելու։

Հնդիկ յեղափոխականը միայն քիչ մը ջուր կը խմէ, օրուշ ժամերու։

Շաբաթը 40 ժամ

Աշխատանքի գրասենեակին վարչական ժողովը 6ի դէմ 16 ձայնով որոշեց 1933 յունուարին նիստի հրաւիրել նախապատրաստական յանձնաժողովը, ուսումնասիրելու համար շաբաթական 40 ժամ աշխատանք հաստատելու խնդիրը։

Երեք օր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, քնդհանուր բանաձեւ մը գտնելու համար, եւ այս եղաւ եզրակացութիւնը։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւա Մէր 25 սեպտ. 932

Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն գոհացուած կը սրուի բոլոր պահանջներուն։ Կերէք Պուլօնեի ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Ց. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՌԱՑՄԻԿ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկուն ժամը 9ին, 63 rue du Parc, Bagnolet։ Ներկայ պիտի գտնուի ընկ. Մկրտիչեան։

ՍԱՐՍԵԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն, ընկ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հ.Յ.Դ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին կը բացուի Մարսէյլի շրջանի Հ. Յ. Դ. Ներկայացուցչական ժողովը, կազմուած շրջանի 14 ենթակոմիտէներէն եւ խումբերէն։

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ դաշնակցութեան սովորական ժողովատեղիին մէջ։ Պատգամաւորները պէտք է ներկայ ըլլան ճիշդ ժամին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պատ. Միութեան բոլոր անդամները այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Հ. Յ. Դ. Վասպուրական ենթակոմիտէի վարչութենէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine. Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ նոր շրջաբերականներու ընթերցում։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Պար.— 10։
Աղեքսանդրիա, Ս.—5 անգ. 2 շ. 7 փ.։
Լա Պլաշէն, Տ. Փ.— ...
Լէ Վան, Թ. Գ.— 70։
Լէ Մէլ, Կ. Ս.— Սկանք գրեր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին 131 rue Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը յաջորդ Շաբաթ իրիկուն, Պար տը Կլօպի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ մասնակցող միութիւնները եւ հաստատութիւնները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի ժամը 4ին, 131 rue Cambronne (Biothérapie)։ Կազմակերպիչ յանձնախումբը պիտի զեկուցանէ եղած պատրաստութիւններու մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Ազարեան Պարապաքեան, 21 տարեկան։ Մօտաւորապէս ասկէ 6-7 տարի առաջ կը գտնուէր Բաֆալա(Ցունաստան) քաղաքը, իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին 100ֆր. նուէր։ Իմացնել Minas Bardakdjian, 28 rue Arago, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի Ցունահայ թերթերէն արտատպել։

ԲԱՑՈՒՄ 9րդ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը, ըստ առաջ երբալով Փարիզի արուարձաններէն Ալֆորվիլ – լէ – Կոնէսի հայութեան խնդրանքին, բացած է հոն եւս հայ լեզուի եւ ազգային պատմութեան շաբաթական դասընթացքներ հաստատել, փրանսական նախակրթարաններ յաճախող երկսեռ սանուց համար։

Դասընթացքներուն բացումը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբեր 2ին, կիրակի, ժամը 3ին, տեղւոյն նորակառոյց եկեղեցիին յարակից նոր ազգային ժողովարանին մէջ։

Ալֆորվիլ – լէ – Կոնէսի բոլոր հայ ծնողներէն կը խնդրուի իրենց երկսեռ զաւակները կանոնաւորաբար ղրկել այս դասընթացքներուն, որ տեղի պիտի ունենան ամէն հինգշաբթի, առաւօտ ժամը 9·30—11·30, կէս օրէ վերջ ժամը 2—։

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Մասնաժողով
Փարիզ, 21 սեպտ. 1932

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ հրաժեշտի վերջին ներկայացումները վաղը Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolff սրահին մէջ

Կը ներկայացուի՝ ՇԵՐԼՕԿ ՀՕԼՄՍ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բաղալ, Գ. Գ. Նաւասարդեան, Գէքճեան, Թորոսեան, Ց. Կոթիկեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն. եւն.

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ» ի խմբագրատունը, Պ. Հրանդ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները։

Տոմսերու գիներն են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, Թրամ. 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Բոսի» ներկայացումը՝ Մարսէյլ հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին եւ 23ին Տէսինի մէջ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կուկունեան խումբի, Ձովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Տէսինի կոմիտաս երգչախումբի. (ղեկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի)։

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Քաղաքապետարանի սրահ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կազմէ ի նպաստ գպրոցի

Կը ներկայացուի «ԿԸՐԼ ՍԹԱՌԻԹ» (զաւեշտ)

Վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Cœur-ի ծանօթ սրահին մէջ։

Մուտք՝ 4 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

Բ Ո Բ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

«Ես եպիսկոպոս եմ, եւ ոչ աշխարհական իշխանութեան ներկայացուցիչ, միայն մեծ ազդեցութիւն ունիմ այստեղ եւ վստահ եմ, որ գնդապետը այդպէս մի ծայրայեղ միջոցի չպիտի առանց իմ զանէ լռելեայն համաձայնութեան։ Մինչեւ այժմ ես անպայման դիմադրում էի իր ծրագրին եւ նա աշխատում էր ինձ համոզել՝ մատնանիշ անելով զինուորեան յարձակման վտանգը յառաջիկայ տօնի օրը, երբ ամբոխը հաւաքուած է լինելու Թափօրի համար. Նա հաւատացած է, որ փորձը արիւնահեղութեամբ է վերջանալու։ Լսո՞ւմ էք ինձ։

Բոռը, որ մի ցրիւ հայեացքով նայում էր դէպ ի պատուհանը, շուռ եկաւ ու պատասխանեց յոգնած ձայնով.

— Այո՛, լսում եմ։

— Կարելի է, դուք իրաւ այնչափ առողջ չէք, որ այս խօսակցութիւնը շարունակենք։ Դուցէ աւելի լաւ է վաղը գամ։ Այս բոլորը շատ լուրջ հարց է ու ձեր ամբողջ ուշադրութիւնն է պահանջում։

— Կ'ուզէի որ հիմա վերջացնենք, պատասխանեց Բոռը նոյն շեշտով. Ես բոլորը լսում եմ, ինչ որ ասում էք։

— Եթէ այդպէս է, — շարունակեց Մոնտանէլլին, — եւ եթէ ճշմարիտ է որ ձեր պատճառով անկարգութիւններ ու արիւնահեղութիւն կարող են առաջանալ, այն ժամանակ սարսափելի պատասխանատուութիւն եմ առնում ինձ վրայ գնդապետի կամքին հակառակ գնալով, ինձ թւում է որ նրա առաջարկի մէջ ճշմարտութիւն կայ։ Իսկ միւս կողմից ես հակւած եմ մտածելու, որ նրա դատողութիւնները որոշ աստիճանի կախւած ունին դէպ ի ձեզ տածած իր անձնական անբարեացակամութիւնից։ Շատ հաւանական է որ մեծացնում է նա վտանգը։ Եւ դա ինձ աւելի հաւանական է թւում այս զարշելի խստաբարոյութիւնը տեսնելուց յետոյ։

Նայեց գետնին ընկած շղթաներին ու կաշիներին, եւ շարունակեց.

— Եթէ համաձայնութիւնս տամ՝ ձեր մահն է, եթէ մերժեմ՝ մահւան վտանգի եմ ենթարկում անմեղ մարդոց։ Լուրջ մտածել եմ բոլորը եւ ամբողջ հոգով մի ելք եմ որոնել այս սոսկալի երկմտութիւնից. այժմ, վերջապէս, հասել եմ հաստատ վճռի։

— Որ սպանէք ինձ եւ ազատէք անմեղ մարդոց. ի հարկէ։ Դա է միակ ելքը, որին կարող է հասնել քրիստոնեան։ «Եթէ քո աջ ձեռքը կը գայթակղեցնէ քեզ» եւայլն։ Ես պատիւ չունիմ Ձերդ Սրբազնութեան աջ ձեռքը լինելու եւ դեռ չարիք էլ եմ պատճառել. եզրակացութիւնը պարզ է, առացէք ուղղակի, առանց յառաջաբաններ։

Բոռ խօսում էր անփոյթ, յոգնած ու արհամարհոտ մի թօնով իբրեւ մի մարդ, որ ամէն բանից ձանձրացել է։

— Այնպէս չէ՞. — աւելացրեց մի վայրկեան լռելուց յետոյ. — ձեր վճիռը դուշակե՞լ եմ, չէ՞, Ձերդ Սրբազնութիւն։

— Ո՛չ։

Բոռ շուռ եկաւ, ձեռքը գլխի տակ ու նայեց Մոնտանէլլին կիսախուփ աչքերով։ Կարդինալը մտածոյթ քաշ էր արել գլուխը եւ մտածելով թեթեւ խփում էր աթոռի մէջքին։ Ա՜խ, այդ հին սովորական շարժումը։

— Ես վճռեցի. — ասաց նա վերջ առնելով վերջապէս գլուխը, — վարւել այնպէս, ինչպէս երբեք չեմ վարւած։ Երբ իմացայ, որ կանչել էք ինձ, վճռեցի գամ պատմել ձեզ ամէնը, ինչպէս որ արդէն կատարեցի, եւ գործը յանձնել ձեր ձեռքը։

— Իմ ձե՞ռքը։

— Պարոն Րիվարէզ, ես եկել եմ ձեզ մօտ ոչ իբրեւ կարդինալ, ոչ իբրեւ եպիսկոպոս, ոչ իբրեւ դատաւոր, ես եկել եմ ինչպէս մարդը մարդի մօտ։ Ես չեմ խնդրում ձեզնից, որ ասէք ինձ արդեօք մի բան գիտէք այն ծրագրի մասին, որից վախենում է գնդապետը. շատ լաւ եմ հասկանում, որ եթէ գիտէք իսկ, դա ձեր գաղտնիքն է ու ինձ ասել չէք կարող։ Բայց ես խնդրում եմ, որ դուք ձեզ իմ տեղը դնէք։ Ես ծեր եմ. եւ հաւանօրէն չեմ ապրել երկար եւ կը ցանկայի գերեզման իջնել առանց ձեռքերս արիւնոտ լինելու։

— Միթէ մինչեւ հիմա ձեր ձեռքերին արիւն չէ՞ եղած, Ձերդ Սրբազնութիւն։

Մոնտանէլլին քիչ գունատւեց, բայց շարունակեց հանգիստ.

— Ամբողջ կեանքս դիմադրել եմ խստաբարոյութեան ու անգութ միջոցներին ամէն տեղ, ուր էլ որ հանդիպել եմ։ Միշտ թշնամի եմ եղել մահւան պատժին եւ յանախ լրջօրէն հակառակել եմ վերջին տարիների զինուորական միջոցներին ու դրա համար էլ երկար ժամանակ երեսից ընկած եմ եղել։ Մինչեւ այժմ իմ բոլոր ազդեցութիւնն ու բոլոր ուժս ուղղած է եղել գթութեան գործին։ Խնդրում եմ գոնէ հաւատաք, որ ճշմարիտն եմ խօսում։ Իսկ այժմ ես դրւած եմ հետեւեալ երկսայրի դրութեան մէջ։ Զավակայ համաձայնութիւնս, ենթարկում եմ քաղաքը խռովարկութեան վտանգին իր բոլոր հետեւանքներովը, եւ այդ անում եմ մի մարդու ազատութեան համար, որ անիծում է իմ հաւատքս, որ վիրաւորում ու բամբասում է ինձ անձնապէս, թէեւ դա անշուշտ դարտակ բան է համեմատաբար, եւ որ իր ամբողջ կեանքը պէտ վստահ եմ ես, չարին է ծառայեցնելու, եթէ այդ կեանքը իրեն վերադարձւի։ Բայց եւ այնպէս մի մարդու կեանքի ազատութեան մասին է խօսքը։

Կանգ առաւ մի վայրկեան ու շարունակեց.

— Պարոն Րիվարէզ, ինչ որ գիտեմ ձեր կեանքի մասին, ինձ թւում է չար ու վնասակար, եւ ես երկար ժամանակ համարում էի ձեզ մի անխոհեմ, խստասիրտ ու անօգուտ մարդ։ Որոշ աստիճանի հիմա էլ նոյն կարծիքի եմ, միայն վերջին երկու շաբաթւայ ընթացքում համոզւեցի, որ դուք ունիք զօր եւ համառ էք մնում ձեր ընկերներին։ Դուք բողոքեցիք նոյն իսկ մեր արդար զինւորների սրտում, իսկ այդ մարդու բան չէ։ Մտածում եմ, սխալւել եմ գուցէ ձեր վերաբերմամբ եւ որ դուք շատ աւելի լաւ էք, քան երեւում է։ Ահա՛ ինչու համար էլ դիմում եմ ձեզ ու հանդիսաւոր կերպով խնդրում, պատասխանեցէ՛ք ինձ ճշմարիտ ու բոլորովին անկեղծ՝ ինչ կ'անէիք դուք իմ տեղը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
25 Septembre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1992

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛ՐՆ Է ԲՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ո՛չ թէ «քնախոյզ վարակուած է» այսօրուան Հայը, այլ տեսակ մը չուարումէ եւ անհամբերութենէ։

Երկուքն ալ հասկնալի՝ ներկայ պարագաներուն մէջ։

Արդարեւ, կորուած հողէ, ջուրէ եւ երկինքէ, արմատախիլ ու հալածական՝ տասը տարիէ ի վեր, «այսօրուան Հայը» դժուար կը համակերպի անողոք իրականութեան։ Կ՚ընդվզի, կը հառաչէ, կը զայրանայ, — ելք մը գտնելու համար։

Այդ յարատեւ տագնապն է որ ջղագրգռութեան կը մատնէ զինքը։ Եւ ատով իսկ, անտարբեր կամ ուժասպառ կ՚երեւայ։ Կը կարծէ թէ ամէն բան կորսուած է։ Կա՛մ, հրաշք մը կարելի է գործել եւ փրկուիլ անելէն։

Ա՛յս է որ հոգեկան բեկում կը կոչենք։ Բեկում, բայց ոչ քնախտ։

Իրար խարած պիտի ըլլանք, ծածկելով կացութեան ողբերգութիւնը։

Ահա տասը տարի է որ, արտասահմանի արմատախիլ բազմութիւնները լողի կը քամեն օտար պողոտաներու վրայ։

Եւ տասը տարի յետոյ ալ, չունինք ո՛ր եւ է անմիջական հեռանկար, որ սիրտ ու աւիշ տար։

Անստուգութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ։ Միջազգայինէն մինչեւ ազգայինը։ Քաղաքական թէ տնտեսական։ Եւրոպայի թէ Ամերիկայի կամ Ծայր. Արեւելքի մէջ։

«Սեւ – մութ» ամպեր՝ ամէն հորիզոնի վրրեւ։ Ու փոթորիկներ գետնի վրայ։ Գետնի տակ։ Աշխարհէ աշխարհ։

Անճրկած են աշխարհի հզօրները իրենք։ Ցաղթականները, ինչպէս պարտեալները։

Անոնք ճարպիկ են եւ անխոնջ՝ միայն մէկ ճակատի վրայ, — ժողովներ սարքել, ճառ խօսիլ եւ ծրագիրներ որոճալ, չարը, զարիքը եթէ ոչ խափանելու, գոնէ յետաձգելու համար։

Իսկ մէկ ժողովէն միւսը՝ նոր անակնկալ մըն է որ կը պայթի։ ծեգը ձեզի վրայ։

Անասելի, աննախընթաց երկունքի մը բռնուած է բովանդակ աշխարհը։

Ամէնէն յանդուգն երեւակայութիւնն ալ՝ չի զօրեր գուշակելու գալիքը։

Օրը օրին կ՚ապրին մինչեւ իսկ ամենազօր, ամենակալ պետութիւններ։

Զինարշաւ, տնտեսական ճգնաժամ, ընկերային խլրտումներ, բոլշեւիզմ եւ ֆաշիզմ, — այս բոլորը կը սպառնան պայթեցնել փոթորիկ մը, որուն հետեւանքները նախատեսելու փորձն անգամ սարսուռ, սոսկում կ՚ազդէ։

Արդ, այս քաոսներլի ողբերգութեան առջեւ, ի՞նչպէս կ՚ուզէիք որ իր պաղարիւնը կամ նախկին ջերմութիւնը պահէր ի սփիւռս աշխարհի ցրուած ժողովուրդ մը։ Հատատրմատ, նստակեաց ժողովուրդի մը ճգակատը, երերուն, հալածական մնացորդը։

Մանաւանդ որ, վերջին պատերազմէն յետոյ, մարդոց ջիղերն ալ թուլցած են — կամ աւելի պրկուած։

Այսօր, աչքերը աւելի բացուած են։ Շատ մը համոզումներ, հնամենի աւանդութիւններ ամօթխածութեամբ տեղի կուտան պողոտաներու հրապոյրներուն եւ փորձութիւններուն առջեւ։

Այս կախարդական շրջապատին, այս քայքայիչ մթնոլորտին մէջ, նորէն շատ են լուսաւոր կէտերը։

Ունինք չօշափելի, յարաճուն ճիգ մը՝ դիմադրելու եւ դիմանալու, աճելու եւ արտադրելու։ Նոյնիսկ ամէնէն համայնակուլ, կամ ամէնէն անճար գաղութին մէջ։

Բուն տագնապը այն է որ, կարենանք տիրաբար կազմակերպել ինքնապաշտպանութեան պայքարը։ Միացնել ճիգերը, լրացնել պակասները, ուժ տալ ուր որ տկար են։

Մէկ խօսքով, ներշնչել, ներշնչուիլ։ Աչք ու ձեռք երկարել. — Գործե՛լ, գործե՛լ։

Հակառակ բոլոր վարբերան կանչերուն, խաչալը չէ մեռած այս ժողովուրդին մէջ։ Ունինք ո՛ր եւ է սրբութենէ, հաւատքէ ու ձգտումէ զուրկ բազմութիւններ։ Զունէ՞նք երէկ։

Բայց, հոգեպէս չքաւորներուն, աշխարհաքաղաքացիներուն, դասալիքներուն կամ ուրացողներուն մեղքը չփաթթենք այս ժողովուրդի ճիտին։

Ան, ժողովուրդը, իր երեւութական թմրութեան — համրութեան — մէջ անգամ, շատ աւելի թաքուն կարողութիւններ կը ծածկէ, քան կը կարծենք տեսնել։

Այս իրողութիւնը ճիշդ է նաեւ Հայաստանի համար, ուր մօտ մէկ միլիոն ժողովուրդ աղի ու լեղի կը քամէ, կը համակերպի, կը տրորուի, կը հառաչէ, բայց չի յուսահատիր։

Անշուշտ գաղութներու վիճակը տանտապատիկ աւելի կազդուրիչ պիտի ըլլար, թէ Հայաստանը իսկապէս ըլլար «մեր հայրենիք ազատ անկախ»։

Բայց, ի՞նչ օգուտ աւաղել. երբ գիտենք որ մեր բարի կամքէն կախում չունի այդ բանը։ Ինչպէս հազար ուրի՛շ բաներ...

Այս կացութեան առջեւ, կրկնենք անգամ մըն ալ.

— «Ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է պայծառ տեսողութիւն։ Եղածն ու չեղածը տեսնելու, դատելու եւ անոր համեմատ ճամբայ գտնելու կարողութիւն»։ (Յառաջ, 21 սեպտ.)։

Իրականութիւնը տեսնենք այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ, մեր աչքին առջեւ։

Ոչ վայնասուն — «մեռանք–կորանք»։ Ոչ ալ՝ վարդագեղ միտումութիւններ, որոնք նոյնպէս տուն կը քանդեն։

Այլ՝ կորովաբեր նայուածք։ Անընդհատ աշխատանք եւ կազմակերպութիւն՝ կանգնած իրական գետնի վրայ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

„ՄԻ ՔՆԱՆԱՐ, ԿԻ՛Ն„

Պոլսոյ «Հայ Կին»ն է որ կը ճաշէ կոչնակին յուանը, նոր ահազանգ մը հնչեցնելու համար։

Եւ ի՜նչքան որոտաձայն ոգաւնցով մը.

— «Անդրիկդ կը տիրապետէ քու վրայ եւ դուն պահապանը միայն ըլլալու ձեւեր կ՚առնես։ Զես տեսներ որ ան քու շաղէդ կը հեռանայ, չի հետեւիր քու գիծիդ, կը թօթափէ կնոջական հանգամանքները, եւ հեզահեռնէ կը մանչանայ. Այո՛, չես տեսներ»։

— «Զես տեսներ որ ամուսինդ յափշտակած ապրուած կեանքի պայքարին, խլեակ մըն է տան բազմոցին վրայ, կարօտ քու հրահրումներուդ, խորհուրդներուդ, ձեռնտուութեանդ»։

— «Զես տեսներ որ տունդ իր հրմայքը կորսնցնելու վրայ է... քու տունդ կը նմանի ոչ արդիական, ոչ նախնական բոյնի մը, անդեկ, անդեկավար»

— «Զես տեսներ որ խոհանոցդ իր հեղինակութիւնը չի պահեր, եւ տանտիկնութիւնդ այնքան հեռու է արդարացի ըլլալէ»։ (Հասկցա՞ք իմաստը)։

— «Հին կինը, եթէ քու սարդի կենոջ պատեհութիւնները չունէր, լաւ նորէն զարդանալու համար, դէթ իր նկարագիրը կը պահէր, իբրեւ խաթուն կին եւ տանտիկին»։

— «Արթնցի՛ր եւ մեղք քեզի»։

— «Մ՛ր ազգը գեղազիրը պիտի ցնցէր քեզ։ Մ՛ր զօրեղ ձայնը պիտի պոռար ականջէդ ի վար.

— Մի՛ քնանար, կի՛ն»։ (Հայ Կին, 16 օգոստ. 1932)։

Փառք Ալլահին, մենք չենք, հայ կին մըն է որ այս ահաւոր մեղքերը կը բացէ իր սեռակիցներուն շալակը։

Այն ալ՝ Պոլսէն։

Եւ ուրիշ տեղի դժուա՞ր է վէճի բռնուիլ ո եւ է կնոջ հետ, պիտի թելադրէի որ «Յառաջ»ին կապուած կիները ու օրիորդները բարեհաճէին պարզել թէ՝ իսկապէս այսքան յուսահատակա՞ն է հայ կնոջ վիճակը, ըլլայ Պոլիս թէ Փարիզ։

Եւ եթէ այո՛, գիտե՞ն դեղագիր մը, գտնէ «Հայ կին»ը հանգստացնելու համար։

ՎԱՐԱԶ

ԿԱՆՏԻ ՉԻ ԴԻՄԱՆԱՐ

Վերջին լուրերու համաձայն, Կանտի չափազանց տկարացած է 72 ժամ ծոմ պահելէ յետոյ։ Արդէն ընդարմացած է, չի կրնար խօսիլ եւ աչքերը կը գոցուին։

Միւս կողմէ, բանակցութիւնները կը շարունակուին փարիաներուն հետ, ելք մը գտնելու համար։ Համաձայնագիր մը պատրաստուած է եւ յանձնուած Կանտիի։ Եթէ ընդունի, պառունակութիւնը անմիջապէս պիտի հաղորդուի անգլ. կառավարութեան, որպէս զի վաւերացնէ։ Այն ատեն Կանտի պիտի դադրեցնէ ծոմապահութիւնը։

ՍԻՊԻԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Սիպիլի յոբելեանին լուրը մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերած է Պէյրութի մէջ։ Երիտասարդ գրագիտուհի Սիրան Զարիֆեանի նախաձեռնութեամբ, այնտեղ եւս փայլուն կերպով պիտի տօնուի հայ գրականութեան անխոնջ մշակին, Սիպիլի յոբելեանը։ Երիտասարդ Հայուհի ամսաթերթը, որ մօտերս լոյս պիտի տեսնէ, մասնաւոր թիւ մը պիտի նուիրէ Սիպիլի կեանքին ու գործունէութեան։

ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ

Մարտինէն կը հեռագրեն թէ սահմանագլխուն վրայ բռնուած են 26 մաքսանենգներ, որոնք 4000է աւելի ոսկեր կը փախցնէին։ Մաքսանենգները բոլորն ալ Սուրիացիներ են։

ԵՐԵՔ ՃԱՓՈՆՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ շաբաթ առտու ճամբայ ելան դէպ ի Սան Ֆրանչիսկօ, Խաղաղականը կտրելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ներածումներու եւ արտածումներու մասին

Գործավարներու խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց սեպտ. 18ին. Տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ երեք ժամ բացատրութիւն տուաւ։ Ժողովին աւարտումէն յետոյ, գործավարը իր պաշտօնատեղին գնաց եւ տրուած որոշումները հեռագրով հաղորդեց ամէն կողմ։

Հանրապետութեան նախագահին վաւերացման ենթարկուած որոշմնագրով մը ջնջած են արտածումները ճշդող յանձնաժողովները (կիրաճաթ թէսպիթ քօմիսիօնու).

Մինչեւ հիմա յայտագիր առնողներուն իրաւունքները պիտի ճանչցուին։

Այս ձեւով վերջ տրուած կ՚ըլլայ վէսիքայի դրութեան։

Նոր որոշմնագիրը, որուն գլխաւոր գիծերը ճշդուած են արդէն, հոկտ. ի սկիզբը ի զօրու պիտի ըլլայ, իսկ գալ շաբթու պիտի յայտարարուի։ Որոշմնագրին կից բաժնեցուցակի ցանկը լայն ձեւով մը կը պատրաստուի, նկատի առնելով օրուան պահանջները։

Օգոստոս 20ին յայտարարուած ցանկը չեղեալ պիտի համարուի։

Նախանիւթերու վրայ դրուած սեղմումները ամբողջովին ջնջուած են։ Գործարանատէրերը եւ վաճառականները արտօնուած են առանց որ եւ է պայմանի ներածել այդ ապրանքները։

Պատրաստուող որոշմնագրին մէջ կան նաեւ տրամադրութիւններ, որոնք կը դիւրացնեն օտար դրամ (տըվիզ) ունեցողներուն գործը։

Մէկ քիլոնոց փոստի ծրարներուն ներածումը չպիտի արգիլուի։

Իրաքի անկախութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին մէջ, Իրաք պաշտօնապէս պիտի հռչակուի անկախ պետութիւն եւ անդամ Ազգաժողովին։

Այս առթիւ, անգլ. կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնած է դէզ մը պաշտօնագիրներ։ Առաջինը 1932 յուլիս 26 թուակիր նամակ մըն է, որով Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը խնդրէ օրակարգ անցընել Իրաքի անդամակցութեան խնդիրը։ Ուրիշ պաշտօնագիր մը կը ճշդէ պայմանները, ստորագրուած՝ Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշայի կողմէ։

Երրորդ պաշտօնագրով մը, Իրաքի կառավարութիւնը կը պարզէ իր անդամակցութեան իրաւունքները, չեշտելով թէ՝ 1922էն ի վեր արդէն կը վայելէ անկախ պետութեան հանգամանքը, համաձայն Անգլիոյ հետ կնքած դաշնագրին։ Հոգատարութեան հակողութիւնը աստիճանաբար կրճատուած է, եւ Իրաք այսօր ի վիճակի է «մինակ մնալու», ինչպէս կը տրամադրէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 22րդ յօդուածը։ Պահանջուած ուրիշ պայմաններու մասին ալ, Իրաքի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղած է, 1932 մայիս 30 թուականով։ Այս յայտարարութիւնը, որ 16 յօդուածէ կը բաղկանայ, տրամադրութիւններ կը պարունակէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան, եւ Իրաքի բոլոր բնակիչներու կեանքի, ազատութեան եւ պաշտամունքի ապահովութեան համար։ Դատական միօրինակ դրութիւն մը պիտի գործադրուի թէ տեղացիներուն եւ թէ օտարներուն համար։ Ցեղային, լեզուական եւ կրօնական փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները դրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան հսկակշռին տակ։

Այս առթիւ «Թայմզ»էն պիտի թարգմանենք ուսումնասիրութիւն մը՝ Իրաքի տասնամեայ յառաջդիմութեան մասին։

Գերմանիա կը պնդէ

Պ. Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուի, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, միեւնոյն ատեն կը շարունակէ արծարծել ապառազինութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։ Առջի օր, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, յայտարարեց.

— Ինչ որ անցաւ դարձաւ երեք օրուան միջոցին, Ժընեւի մէջ, որ եւ է կերպով չէ փոխած Գերմանիոյ դիրքը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին հանդէպ։ Ոչ անգլիական ծանուցագիրը, ոչ ալ Պ. Հէնտըրսընի պատասխանը կրնան փոփոխութիւն մը յառաջ բերել։

Իր յայտարարութեան մնացեալ մասէն կը հետեւի թէ՝ Գերմանիա կը սպասէ որ ձեւ մը գտնուի, ուղղակի բանակցութիւն կատարելու համար։

Պ. Նէօրաթ տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Ֆրանսայի վարչապետին հետ։

Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ տեսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ։ Գերմանական թերթերը կ՚ըսեն թէ նախարարը ինք էր որ գնաց իր գերման պաշտօնակցին հիւրանոցը։ Որոշ տեղեկութիւն չկայ խօսակցութեան մասին։ Պերլինի թերթերը կը պնդեն թէ Պ. Նէօրաթ յաջողած է համոզում գոյացնել Գերմանիոյ վճռականութեան մասին։ Այս առթիւ, կը հերքեն այն զրոյցը թէ Գերմանիա ճափոնի միջնորդութեան դիմած է։

Մեծ յուզում Ալպանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ՝ դաւադրութեան մը առթիւ, եօթը ալպանացի երեւելիներ մահուան դատապարտուած են։ Վերջին լուրերու համաձայն, վճիռը պիտի գործադրուի քանի մը օրէն։ Այս առթիւ մեծ յուզում կը տիրէ հարաւային գաւառներուն, մանաւանդ Վալոնայի մէջ։ Մահապարտներուն կիները եւ քոյրերը ճամբայ ելած են, թագաւորէն ներում խնդրելու համար։ Բազմաթիւ պատուիրակութիւններ կը հասնին Թիրանա, աղերսագիրներ ներկայացնելու համար թագաւորին։ Վալոնա հասած երիտասարդներու պատուիրակութիւն մը, որ Տուրացցօ կ՚երթար, տախպուեցաւ եւ դարձաւ, ատեաններու դիմադրութեան հանդիպելով։

Ֆրանքօ-ռուս համաձայնութի՞ւն

Ժընեւէն, լաւատեղեակ աղբիւրէ մը կը հաստատեն թէ չուշով պիտի ստորագրուի ոչ – յարձակման դաշինք մը՝ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։

Ռումանական շրջանակներու մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ այս մասին։

Վերջերս Լեհաստան ալ այսպիսի դաշնագիր մը ստորագրեց Խ. Միութեան հետ։ Իսկ Ռումանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները անելի մը յանգած են։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ընկ. Ս. Գեւոնեան, Յառաջի վարչական տնօրէնը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր անդրանիկ քոյրը, Այրի Տիկին Թուրֆանտա Համբիկեան, որ յանկարծամահ եղաւ ուրբաթ օր։

Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները, այս առթիւ։

Մեծահարուստ թուրք մը

Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տեղական թերթերը սենսացիոնով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Թուրքի մը մասին, որ Փարիզ կը բնակէր, շարունակ առեղծուածային մնալով մը եւ կը կատարէր եւ հիմա անհետացեր է։

Այս թուրքը, Սալիհ Հիքմէթ պէյ, նախկին ծովային սպայ, որ ամուսնացած էր Ղազի Մուխթար փաշայի այրի կնոջ հետ, Պոլսէն Փարիզ եկած է տասնեակ տարիներ, կարեւոր ժառանգութիւն մը ստանալու համար։ Մայիս 19ին կը ձգէ իր բնակած պանդոկը, յայտնելով թէ Լոզան պիտի երթայ, Պերլինի նախկին դեսպան Մուխթար փաշայի քով։ Յաջորդ օրը Հիքմէթ պէյ Լառօշ կը գտնուէր (Ֆրանսա)։ Այդ օրէն ի վեր, իր հետքը կորսնցուցած է։ Լառօշ հասնելէն քանի մը օր յետոյ, անծանօթ մը իր պայուսակը առնելով բերած յանձնած է Փարիզի պանդոկը։ Բացած, բայց կարեւոր բան մը չեն գտած։

Հիքմէթ պէյ դժուարաւ կը խօսէր ֆրանսերէնը։ Միշտ կարեւոր գումարներ ունէր վրան։ Թակա՛րդի մը զոհ գացած է թէ դիտակցաբար անհետացած, — մարդ բան չի գիտեր։ Թրքական հիւպատոսարանը ոստիկանութեան դիմած է, կորսուածը գտնելու համար։ Ստանալիք ժառանգութիւնը տասը միլիոն ֆրանքի կը հասնի։

Հիքմէթ պէյ 50 տարեկան է։

× Լառօշի մէջ կատարուած քննութիւններէն կ՚երեւայ որ Հիքմէթ պէյ տասը մը ձգեր է պանդոկը, առանց վճարելու վարձքը։

Այս խորհրդաւոր գործին մէջ կը յիշուի Հայ մը, Աղամճանեան, որ անհետացեալին բարեկամն էր եւ երկու նամակներ ուղղած էր Լառօշի պանդոկապետին։ Այստեղ ձգած պայուսակն ալ բացուելով, միայն ճերմակեղէն գտնուեցաւ։

. × Պ. Աղամճանեան, որ ապահովագրութեան միջնորդ է եւ Լա Կառէն կը բնակի, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է թերթերու.

— Ես միայն օգնեցի բարեկամս ճամբու դնելու դէպ ի Լօզան։ Ֆրանսերէնը լաւ չէր գիտեր եւ խնդրեց որ իրեն ընկերանամ, տոմսակ մը գնելու համար։ Խօսակցութեան ընթացքին, մտերմաբար ըսաւ թէ շատ բան կը սպասէ ժառանգութենէ մը։ Յաճախ մտահոգ կ՚երեւար։ Քանի մը անգամ ալ ընկերացած եմ իրեն, զանազան դրամատուներու մէջ, կարգ մը գործողութեանց համար.

ԹՈՒՐՔ ԱՅԳԵԳԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մօնիթայէն «Ազգամ»ի կը գրեն թէ խաղողի գիներու անկումը կը շարունակուի։ Այգեպաններուն վիճակը շատ ողբալի է։ Դրամատուները անվերջ կը պահանջեն իրենց առնելիքը, մինչ գիւղացին միայն խաղող ունի ծախելու։

Խաղողին գինը 12–13 դրուշ է, մինչդեռ ալրանք եղած գինն է 10–15 դրուշ։ Տարիներէ ի վեր պարտքերուն տոկոսն ալ երբ բարդուի, ալրանքին գինը աւելի կը բարձրանայ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու կարգ մը քաղաքները եռանդով գործի սկսան, գործազուրկներուն նպաստ հաւաքելու համար։ Խորհրդարանը 1500 միլիոն տոլար քուէարկած է այս նպատակով, բայց հիմակուընէ հաշիւ կ՚ըլլայ թէ չպիտի բաւէ, մանաւանդ որ ձմեռը մօտ է։

Ամերիկայի մէջ հետզհետէ կը տարածուի շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի հաստատելու գաղափարը։

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

13.— ԸՆԴ ՀՈՎԱՆԵԱՒ ԱԿՐՈՊՈԼԻ

Թող իր տեղը մնայ, նորէն, քաղաքը, — Աթէնք: Կը խօսինք առանձին:

Ա՛յ, աղաք, երթանք Ֆիքա,— «մեր տղոցը» փոշեթաթաւ: Կատարեալ Հայնոց, ամնչտն բացառութեամբ

— Ամէն բան տե՞ղն է: Պակա՞ծ է թէ աւելցած:

— Քիչ մը թեթեւցաւ, ներգաղթին շնորհիւ: Բայց անզգալի: Նորէն կը հաշուենք մօտ չորս հազար ժողովուրդ (նախապէս 4500—5000): Եւ դպրոցներ, դպրոցնե՜ր, բոլորն ալ՝ լեփ-լեցուն: Դարձեալ տախտակներու մէջ, ինչպէս 1927ին: Ինչպէս 1930ին:

Դպրո՞ց, — բարակ — երկայն սրահ մը՝ խորանով ու զանգակատանով:

Եկեղեցի՝ կիրակիէ կիրակի: Կրթարան՝ լուր օրերը:

Բաժնուած չորս — հինգ դասարաններու, որոնք իրարմէ անջատուած են նստարաններով Միեւնոյն ատեն դաս՝ բոլոր դասարաններուն մէջ:

Առջեւը՝ բացատատ մը ուր ամառը փոքրիկներուն, ձմեռը տիղմին մէջ «կը դուարճանան» տղաքը, մանչ եւ աղջիկ:

Ու մանկապարտէզը՝ քիչ անդին: Բուն դպրոցին մէկ չորրորդ մեծութեամբ:

Ցիսուն հոգի հազիւ կրնան տեղաւորուիլ: Բայց, հարիւր յիսուն ալ կը թխեն, «ի սէր աղքութեան»:

— Այս ի՛նչ զարհուրելի տաք է: Դուռ պատուհան բաց, առջեւը՝ բացատատ, միայն չալիկով նստեր ենք, — եւ սակայն, կարելի չէ շնչել:

—Եւ մենք հազիւ կէս ժամ նստանք: Երեւակայեցէք երախաներուն վիճակը:

— Բայց ինչո՞ւ այսպէս անտանելի է տաքը այս օդասուն տաղաւարին մէջ:

— Եկէք քննարկեմ «ինչո՛ւն»…

Եկէք տեսէք դուք ալ, — տանիքին բարձրութիւնը չանցնիր հասակիդ մէկուկէս անգամը: Ոտքդ կրթնցուր պատուհանին: Տեսա՞ր, տակը տախտակ, վրան… մոմլաթ:

— Բայց, կարելի չէ՞ր ուրիշ բան, կղմինտր…

— Սո՛ւղ է, սո՛ւղ: Դրամ չկայ: Ձմեռնե՛նք… Այսքանը հազիւ կրցանք ճարել:

Սո՞ւղ է: Հաշուեցին, որ, մեր դրամով հազիւ մէկ — երկու հազար ֆրանքի կը կարօտի բարեփոխումը:

Հազար ֆրանքը, որ երեք հազար դրախմի կը բռնէր երկու տարի առաջ, այսօր կ'արժէ 7—8000, եթէ ոչ աւելի

Դուն, ես, միւսը հազիւ կրնանք դիմանալ կէս ժամ, մէկ ժամ, ամրան տաքուն: Իսկ սա պզտիկ մարտիրոսները այստեղ դաս կ'առնեն օրն ի բուն: Տապկուելով մաղ — մաղ կրակի տակ: Արեւուն բարկ ճառագայթներուն հետ: Ծծելով անոնց հետ պար բռնած փոշիներն ալ:

Ու երեսներ մրոտ: Ոտքեր՝ բոպիկ, յաճախ «նալընով»: Հագուստ — կապուստ մը՝ կարկտան:

Թշուա՜ռ մայրեր. ճար — ճարակ ըրած եւ յարմարցուցած են ինչ որ դըտեր են ձեռքի տակ: Ինչ որ աւելցեր է մայրիկէն կամ հայրիկէն:

Ինչպէս ամէն տեղ, այս գաղթականներուն մէջ:

Հազար հինգ հարիւր աշակերտներ կը համրէ Ֆիքան. Երբեմն աւելի, երբեմն պակաս: Մեծագոյն մասը՝ ազգային դպրոցի մէջ: Ցետոյ՝ Ս. Գ. Լուսաւորիչ, ամերիկեան, բողոքական եւն

Ամբողջ հիւղաւանին մէջ, իբրեւ դպրոցական շէնք՝ աչքի կը զարնէ Ս. Գ. Լուսաւորիչը, զոր Ֆրանչիսկեան վարդապետներ կը վարեն Հռոմէն սահմանուած վարկով մը:

Երկու միլիոն դրախմի արժած է շինութիւնը այս հաստատութեան, որ ունի կոկիկ դասարաններ, գրադարան եւ ընդարձակ սրահ մը, արամադրելի՝ ամէն առիթով:

Դպրոց մըն է, վերջապէս, ամերիկեանն ալ (իբրեւ շէնք):

Օտարը — մինչեւ անգամ գաղթական Ցոյնը — դպրոցը կը շինէ իբրեւ կրթարան, բոլոր յարմարութիւններով:

Մենք ենք որ, ո՛ր եւ է փլատակ, նոյն իսկ ախոռ ու մթերանոցը կը վերածենք դպրոցի, «ազգային մանկտոյն» նկրս թխելով այնպէս ինչպէս ոչխարները՝ դէպ ի մակաղատեղին:

Դաղթական Ցոյնը դպրոցի փոխարէն շէնքեր չինած կամ շինել տուած է նոյն իսկ Մակեդոնիոյ յետամնաց, սահմանամերձ գիւղերուն մէջ:

Իսկ մեր «ազգասիրութիւնը» կը հասնի մինչեւ ժամուն դուռը:

Մեր «լուսաւորեալ» դասը կը չարունակէ բանկալ նորոգել եւ «կի» կամ Աստուածածնի պատկեր սարքել՝ եկեղեցիներու համար, երբ հարիւրաւոր մանուկներ դրելու, նստելու տեղ անգամ չունին: Նոյն իսկ տետրակ եւ մատիտ չունին:

×

Բուն Աթէնքը հազիւ քանի մը հարիւր Հայեր կը պահէ իր ծոցին մէջ: Բախտաւորներ եւ քաղքցիներ՝ Փոքր Ասիայէն

Մնացեալը, ժողովուրդը, կծկուած է այստեղ, Ֆիքսի մէջ: Մինչեւ ծովափի երկարող պողոտայի մը ափը: Մօտը հակասութիւն մը՝ շքեղապատւին հետ որ կը նորոգուի ու կը ծաղկի

Ծիլը առօր համար ալ՝ մէկը աչքի փուշ Բանդուելու սպառնալիքի տակ.

Խրճիթներ՝ 10—15,000 դրախմիով, արեւ — քրտինքով շինուած՝ կը պարտուին անմիջապէս որ ահվաճառնան-րը մեկնի Ցունաստանէն:

Կը պարպուին կա՛մ քանդուելու, եւ կամ յոյն գաղթականի մը յանձնըւելու համար:

(Տակաւին յիսուն հազար յոյն գաղթականներ կան որ տուն — տեղ չունին, մասնաւոր՝ նոյնքան թշուառ քաշքշուքի մը):

Բախտաւորը՝ ձգեր գացեր է մարզավարի տուն — տեղ ըլլալու համար: Մինչ հազարներ ու հազարներ ահա տասը տարիէ ի վեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը տանին այս հիւղակներուն մէջ:

Տասը տարի՝ ձմեռ ու ամառ տեսեր են, եւ հնարամիտ ելքեր գտած:

Ժանգապատանքով կը դիմեմ սա խարխուլ սանդուղները որ կը բարձրանան չատ մը հիւղակներու տանիքը:

«Պատուագիններ» են: Լեռան ու զաչտի զաւակներ: Միշտ կարօտ՝ օդաստ եւ լայնարձակ տարածութիւններու

Ձուներն ոչ երդիք, ոչ տարածուն բակ, ոչ պատշգամ, ոչ ալ քանի մը յարկ տուն:

Ուրեմն խելք ըրեր են հիւղակին վերեւ, սանդուղին կատարը յարմարցնել անկիւն մը, տնակ մը երդիք, իբրեւ ամառնային ննջարան:

Իսկ անոնք որ անձուկ են կամ չատուոր, ամբողջ ամառը կը պառկին դըրան առջեւ, փողոցին մէջ, պատին տակ: Խառն եւ անվրդով: Այր, կին, երախայ

Եւ յաճախ իրարու խառն կուտանք փողոցէ փողոց, գիշերային ժողովէ մը դարձին.

— Կամա՛ց խօսեցէք, տղա՛ք, … գիշեր է. չէ՞ք տեսներ որ քնացեր են:

— Հոգ մի՛ ըներ, ընկեր, անոնք վարժուած են աղմուկի: Կախեւ ալ ծագի, անոնց հոգը չէ: Տասը տարի է անցեր…

Ամբողջ հիւղաւանը բռնած են հայ [illegible] նեը: Նոյն իսկ առեւտրականները:

Մտնենք Վարդան աղբօր ճաշարանը, — 15 ոտք լայնք, 20 ոտք երկայնութիւն: Կերակուր՝ երեք — չորս տան: Երեք թէ չորս խարխուլ սեղան, եւ քանի մը աթոռ:

Ամէնէն բանուկն է այս: Եւ այս բոլորը կը բաւեն յաճախորդներուն:

Իսկ նեբսօք՝ խցանակ մը որ բնակարանն է ամբողջ ընտանիքին, — այր, կին, եօթը երախայ.

Ահա բանատեղծ մը որ պխտակ եւ «չէպէպի» կը ծախէ, քանի մը տուփ սիկառէթի եւ ուրիշ մանրուք բաներու հետ:

Ուրիշ մը, նոյնպէս երխատարդ եւ գրող, աւելի «ոխացած»

Ու որքեր որ սափրիչի, կօշկակարի կամ դերձակի խանութ են բացեր: Բալորն ալ սեփական քրտինքով: Տասը տարուան վաստակ:

Մախիրներէն հասակ նետած փիւնիկներ, [illegible]

Անհատական ճիգին վերեւ՝ հանրայինը

Ֆիքսը ունի իր Կ. Խաչը, եւ վերջին մէկ տարուան ընթացքին չինեք է Ակումբ մը, — «Վասպուրական»:

Ինքնագործունէութեան [illegible] աշխատանքի բոյն մըն ալ՝ այս: Օրն ի բուն երթեւեկ մը՝ աշխատաւոր ընկերներու: Եւ հանդէս ու բանախօսութիւն՝ պարբերաբար

Ջորս պատի մէջ երկու հարիւր աթոռ ալ դուք ճարեցէք, կոկոզավիզ քաղքցիներ…

×

Ջուրի կուժ, ջուրի կուժ սուրէն ինչպէս սառ, [illegible]

Աղջիկներ ու կիներ, մանուկներ եւ ծերունիներ մէկ մէկ թիթեղ կամ կուժ գրկած, կարգի կը սպասեն ջուր առնելու համար:

Ջուր չունի Ֆիքսը: Ջունի բաւարար [illegible]

Իսկ ի՞նչպէս ունենայ երէկ շինուած [illegible]

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ԽԵՆԴԵՐԸ ԵՐԲՈՐ ՍԻՐԵՆ…

Քանի մը տարի առաջ, ներկայացուցեր էի խենդերուն պատեւոր [illegible], նկարագիրը, արժանապատուութիւնը եւ [illegible] հետաքրքրական է խօսիլ սիրոյն մասին, զոր խենդերը կ'արտայայտեն հանդէպ բժիշկներուն

Ուսումնասիրութեան գեղեցիկ նիւթ մըն է խենդերուն սէրը, որ զբաղեցուցեր է բազմաթիւ բժիշկներ, - ծանօթ են գործերը Տր Քլէրանպոյի, Տիւփուրի, Քափկրայի, Սէնարի [illegible], Փորթմէրի, Աէկ լառի, Շաթանեանի եւ ուրիշներու

Ցաճախ, գերագոյն անձնազոհութեան մը կը հասնի այդ սէրը, — ահա թէ ինչո՛ւ հայ ժողովուրդը կ'ըսէ, բաղդատութեան մը համար. «Խենդի պէս կը սիրէ»: Երբեմն դուարճութեան պարագայ մը կը դառնայ անոնց համար, որ կը լսեն սիրահար խենդերուն չխոստովանուելիք մտածումները: Բայց չմոռնալ որ բժիշկին կեանքին դէմ սպառնալիքի մը համեմատութիւնը կը ստանայ այդ սէրը, եթէ չատ «վառած» է խենդին սայլն

Բժշկագիտական վերլուծում մը չէ այս, այլ պատկեր մը սիրահար խենդերու կեանքէն, առիթ մը վերյիշելու «իմ խենդերս», անոնց օրերը Ամիէնի յիմարանոցին, ուր աւելի լաւ հասկցայ կարծես աշխարհը

Ու անմիջապէս աչքիս առջեւ կուգայ Նարպօն, այս լայնակամած կինը, որ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, իր անկողնին մէջ նստած, կիսամերկ, հերարձակ à la romantique, կը կանչէր «իր» Նիքոլան, այսինքն բաժնի ներքին բժիշկը Աստու մը բժշկապետը ըսաւ Նարպոյին

— Քանի որ Նիքոլան չի գար քովը, դուն ալ խօսէ քու կապերդ եւ կապուէ, Նաւարչէն

Խենդերն սկսան խնդալ: Նարպօն սկսաւ մտածել, յոնքերն իրարու միացուց, մազերը նետեց ականջին ետեւ ու յանցի Իրիկուան, contre-visiteի ժամանակ, երբ մենակս աչքէ կ'անցընէի «Թաղերը», Նարպօն կը պոռար [illegible]

- Այս Կիրակի պտոյտի պիտի տանիս զիս, չմոռնաս…

Եւ յաջորդ առտու նամակ մը՝ Ուրեմն, ա՛լ «ամուսնալուծուած» էր [illegible] նամակ տեղալ վրաս, եւ տառանուրերն՛ու Եթէ առաջին առթիւ դուարճալի էր, չատով անհանդուրժելի դարձաւ, [illegible]

Նարպօն չատ կուլայ եւ կ'անհանդստացնէ միւսները

Եւ ամէն գիշեր, — յաճախ մէկ գիշերուան մէջ երկու անգամ, - պէտք էր երթալ, լռեցնել բոլոր խենդերը, որ, կատղած, կը յանդիմանէին Նարպօն, ու լռեցնել Նարպօն, որ, յուսահատ, բարձ[illegible] կը խածնէր լալով Շատ անգամ չեմ յաջողիր խաղաղեցնել, քնաբեր ասեղ մը եւ ահա կ'իջնեն երազները այս ջղագար ու տանջուած հիւանդներուն վրայ:

Բժիշկի սիրահարներ չատ ունէի [illegible] մէջ: Աէկ լառ, փառքի պէս կին մը, կը սիրէր բժշկապետը, բայց լաւ էր: Երբ ամէն առտու, սրահներէն կ'անցնէր [illegible] Աէկ լառ գաղտագողի կուգար եւ, կատուի պէս, բժշկապետին կռնակին կը քսէր իր կռնակը ու կը հեռանար երանաւէտ ժպիտով մը: Ժողի, կարմրուկ ու մեր աղջիկ մը, իր տակառին կը պահէր իր [illegible] ֆրանսացի բժիշկին համար, պարտէզ կը փախէր հիւանդատեսի մեր պտոյտին ժամանակ, ամէն առտու Օր մը յանկարծակիի բերինք զինքը, պարտէզին մէջ, թուփերուն ետեւ: Ոտքի կանգնեցաւ, եւ, կարծես մէկու մը պատասխանելով, ըսաւ

— Ե՛ս, օտարական մը սիրեմ երբեք:

Ու փախաւ, մինչ բժշկապետ Տօքթ. Քարիա, փիլիսոփայ Ֆրանսացի մը, կ'ըսէր խնդալով

— Ահա՛ խենդերն ալ ազգայնամոլ

×

Խենդերուն սիրահարութիւններ[illegible] փամոլութեան (érotomanie) [illegible] բնայթ մըն է պարզապէս եթէ [illegible] կանը, որուն կ'երգուընեան [illegible] հաւատարմութիւն եւ [illegible] թէք սիրոյ բոլոր երազները [illegible] որ չատ «իրապաշտ» են, քիչ մը [illegible] չա՛ւ խառութիւն չեն դներ այս [illegible] մէջ: Պատու կին մը [illegible] առնուազն վաթսուն տարեկան, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն պար[illegible] գաւառ պարտէզին մէջ սիրոյ [illegible] գեր երգելով: Բարակ դեր[illegible] կը կապէր տերեւները, [illegible] շինէր մազերուն վրայ, ծաղիկներ[illegible] գոյնզգոյն քուրջի կտորներ [illegible] խէր ուսերէն, լրագիրներ կը [illegible] եւ գրեալ կը շինէր իրեն [illegible] [illegible] գած՝ անընդհատ կը պարէր անոր[illegible] բեր խենդերուն առջեւ: Երբ [illegible] տեսնէր, գլուխը վեր բռնած, [illegible] դաս կնոջ մը հպարտ ժպիտով, [illegible] մօտենար մեզի ու կը փարէր [illegible] բժշկապետը, բժիշկը, [illegible] խառութիւն չէր դներ [illegible] մէջեւ

Սիրահար խենդեր ալ կան [illegible] հոգիին մէջ սէրը առեղծուածն փոխուած Պին մը, ժիժի [illegible] դիւահարի պէս կը պտտէր [illegible] հայհոյէր մեզի, զոզնոցի [illegible] դնելով անմիջապէս, երբ [illegible] մօտէքինք սրահէն: Ու թափ[illegible] զոզնոցին մէջէն լռեցնելով [illegible] ցուցամատը սպառնական [illegible] զած, կ'առնէր կուսաւր բոլոր [illegible] բուն

Իսկ մանկամարդ աղջիկ մը [illegible] բաշալի աչքերով, կատու մը [illegible] կը պտըտէր յաճախ, եւ, ինչպէս հիւանդապահուհին կը պատմէր [illegible], - անուշ անուշ կը խօսէր [illegible] տուին հետ, քնքուշ ու [illegible] կ'ըսէր, մորթը երեսին կը [illegible] բուերն տակ, պարտէզը, երբ [illegible] կը քնանար, բայց կատուն [illegible] զգար՝ երբ այլ մարդ կը տեսնէր Աստուածեան բժշկական [illegible] թիանն, կը հրամայէր մեզի

— Դուք ծուենք՛ առջեւս

Կը զգա՛ր թէ գեղեցիկ կինն [illegible] բաղձ տարի մը չտեսաւ իր [illegible] պայծառութիւնը եւ ջիղերուն [illegible] զաղութիւնը:

×

Մէրը ամենամեծ զգացումն է [illegible]

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԵՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

Երկու օր Լէնինկրատի մէջ

ԽՄԲ.— Տօքթ. Լ. Գրիգորեան, այս ամառ ֆրանսական բժշկական խումբի մը հետ ծովային պտոյտի մը եկած էր դէպի Սկանտինաւեան երկիրները.— Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Ֆինլանտա, եւ յետոյ Լէնինկրատ, ուր մնաց երկու օր:

Այսօր կը սկսինք հրատարակել մեր աշխատակցին տպաւորութիւնները Լէնինկրատի մասին: (Նախկին Փեթերսպուրկ).—

Ցուլիս 26ին, երբ մեր նաւը — «Cuba» — Ֆինլանտական Վիպորկ քաղաքէն մեկնելով ուղղուեցաւ դէպ ի ռուսական ջուրերը, տակաւին չէինք գիտեր թէ Սովետները արտօնութիւն պիտի տա՞ն Լէնինկրատ այցելելու:

Անցեալ տարի Ֆրանսական ուրիշ նաւ մը, որ շրջիկներ կը տանէր, մինչեւ Քրոնչթատ հասնելէ յետոյ, արտօնութիւն չէր ստացած եւ ետ վերադարձած էր: Ուստի մտահոգութիւն մը կը չարչրկէր բոլորին միտքը, — վիզա պիտի տա՞ն թէ ոչ: Շատեր այս նաւապտոյտը (croisière) ընտրած են, սովետներու երկիրը գէթ մէկ դուռէն տեսնելու յոյսով: Կան որ անձկութեամբ կը սպասեն այդ պահուն, մըտաբերելով ինչ որ լսած եւ կարդացած են սովետական սարսափներու մասին:

Շրջիկները խումբ խումբ կը վիճին, կամրջակին վրայ կամ սրահին մէջ: Ի՞նչ պիտի տեսնեն: Ոմանք չափազանց լաւատես են եւ կը սպասեն դըրախտային երկիր մը գտնել: Ուրիշներ ատելութեամբ կ'արտայայտուին բոլշեւիկ ռէժիմին մասին եւ կը յիշեն Ջեկայի վայրագութիւններն ու ժողովուրդին թշուառութիւնը: Բոլորին ձեռքը՝ Խորհրդային երկիրներու մասին վերջին հրատարակութիւնները («Vu»ի բացառիկ թիւը, Chadourneի «l'U. R. S. S. sans passion»ը, Schréberի «La vie en U. R. S. S.»ը, եւայլն): Իսկ եւ սոանց կանխակալ կարծիքի, կը սպասեն այցելութեան ելքին, կարենալ դատելու եւ մօտաւոր գաղափար մը կազմելու համար:

Գիշերը ուշ ատեն միայն նաւին հըրամանատարութեան կողմէ հաղորդուեցաւ արտօնութեան ստացումը.

Ցաջորդ առաւօտ երբ արթնցայ, արեւը կ'ողողէր խցիկս: Մինչդեռ ժամը հազիւ 4 էր: Զղարմացայ, որովհետեւ սկանտինաւեան երկիրները հասնելէ ի վեր կորսնցուցած էինք գիշերուան գաղափարը: Արեւամուտէն յետոյ երկարատեւ վերջալոյս մը. կը սպասէք որ խաւարը գայ. եւ յանկարծ արշալոյսը կը բացուի եւ արեւը կը ծագի:

Զգացի որ նաւը կը դանդաղեցնէր իր ընթացքը: Կարծեցի թէ Լէնինկրատի կը մօտենանք: Կամրջակը բարձրացայ: Քրոնչթատի, Ռուսիոյ հիւսիսային դրան եւ պալթիկեան նաւատորմի նաւակայանին առջեւ էինք: Ցածանաւեր, ռուզմանաւեր եւ խոր լըռութիւն: Տեսակ մը պատերազմական վիճակ: Մակոյկ մը մօտեցաւ մեր նաւուն եւ նաւապետին հետ վեր բարձրացաւ Կէփէուի ոստիկան — պաշտօնեան, քանի մը զինուորներով: Շատ լաւ հագուած ու զինուած էին: Կարմիր աստղ մը կը փայլէր իրենց գլխանոցներուն վրայ: Բոլորը մէկ առանձնացան չոգենաւին գործակատարին հետ՝ ստուգելու եւ վիզէ ընելու համար 300 եւ աւելի շրջիկներու, (կէսէն աւելին բժիշկներ [illegible], զորս օրեր առաջ յանձնած էին նաւին հրամանատարութեան:

Մինչ այդ, նաւը ճամբայ ելաւ դէպի Լէնինկրատ, հետեւելով Նեվայի գետաբերանին մէջ, 105 քիլոմեթր երկարութեան վրայ խորացած անցքի մը, շինուած 1871—75, որ մեծ նաւերուն թոյլ կուտայ հասնիլ մինչեւ Ռուսիոյ նախկին մայրաքաղաքը.

Երկու ժամ յետոյ հասանք նաւահանգիստ: Մեր անցագիրները վերադարձուցին. Վերջին էջին վրայ՝ Կէփէուի ստորագրութիւնը վիզան: Միեւնոյն ատեն բաժնեցին օրուան պըտոյտի յայտագիրը, որուն տակ կար հետեւեալ ծանօթութիւնը. «Շրջիկները կրնան միասին առնել իրենց լուսանկարչական գործիքները. բայց արտօնուած են լուսանկարել միայն ինչ որ թոյլ կուտան առաջնորդները». Երկրորդ ծանօթութիւն մը եւս. «Կրօնաւորները պէտք է հագնին քաղաքային զգեստ»: Ցետոյ տեսանք որ նոյն իսկ նաւապետը եւ պաշտօնեաները համազգեստ հագած չէին:

Մինչ այս մինչ այն, ժամը 9 եղաւ եւ հետզհետէ իջանք փայտաշէն նաւամատոյցին վրայ, անցնելով զինուորի մը առջեւէն որ անցագիրները աչքէ անցընելով կը ստուգէր վիզաները: Ոչ մէկ խուզարկութիւն: Նաւամատոյցին վրայ ոչ ոք, բաց ի պահակ զինուորներէ որոնք իւրաքանչիւր հարիւր քայլի վրայ դիրք բռնած են: Քիչ մը անդին կը մտնենք փայտաշէն եւ դրօշազարդ մթերանոցէ մը ներս, որ արտաքին Առեւտուրի Գրասենեակին (Տորկսին) կը պատկանի եւ ուր ցուցադրուած են ռուսական արտադրութիւններ եւ ճարտարապրգործութեան նմոյշներ (զորգ, մուշտակ, յախճապակէ հին կամ նոր անօթներ, պուպրիկներ, բուրդէ շալեր, եւայլն): Առայժմ ժամանակ չունինք գնումներ ընելու: Արագ կ'անցնինք եւ միւս կողմը կը գտնենք 24 հոգինոց երկտասնեակ մը պարդ օթօքարներ եւ քանի մը [illegible] Licorne ինքնաշարժներ, Ռուսիոյ մէջ շինուած, որոնց բոլորն ալ Ինթուրիսթին կը պատկանին:

Փակագիծ մը՝ «Ինթուրիսթ»ի մասին:

«Ինթուրիսթ»ը պետական կազմակերպութիւն մըն է, որ հազիւ քանի մը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի, եւ որուն կապուած է խորհրդային երկիրներու շրջագայութեան ամբողջ գործը: Օտար շրջիկները, գրեթէ ըստիպուած են Ինթուրիսթի միջնորդութեան դիմել, եթէ կ'ուզեն քիչ — չատ լաւ պայմաններու մէջ ճամբորդել եւ տեսնել խորհրդային Ռուսիան: Այդ միջնորդութիւնը պարտադիր չէ բայց առանց Ինթուրիսթին ճամբորդող շրջիկը փորձը պատկելու փորձանքին կրնայ ենթարկուիլ — ինչ որ երկու տարի առաջ պատահեցաւ հայ խմբագրի մը — երկաթուղիին մէջ տեղ չգտնել, անհրաժեշտ ծախք ընել անհատական եւ հաղուագիւտ միջոցներ կառք գտնելու եւ շրջագայելու համար, (անհատական ինքնաշարժ գրեթէ չկայ), եւ նոյն իսկ անօթի մնալ, մանաւանդ եթէ տեղական լեզուն չի գիտեր, կամ սա նուաղն պաշ բռնելու տաղտուկը կրել քօօփերաթիվ ճաշարաններուն առջեւ մէկ — երկու պնակ կերակուր ստանալու համար: Որովհետեւ ամէն ինչ — տուն, խանութ, պանդոկ, ճաշարան եւայլն ուղղակի կամ անուղղակի պետութեան կը պատկանի. օտարներուն համար յատուկ պանդոկներ եւ ճաշարաններ կան որոնք նախընտրաբար Ինթուրիսթի տրամադրութեան տակ կը դրուին:

Ահա թէ ինչու, մեր նաւին շրջիկներէն անոնք որ չէին ուզած Ինթուրիսթին վճարել երկու օրուան համար որոշուած սակագինը, եւ կը յուսային առանձին եւ քիչ ծախքով շրջագայիլ, ստիպուեցան մեզի միանալ գէթ ճաշելու եւ որոշեալ շրջագայութիւնները ընելու համար:

Խումբ խումբ տեղաւորուեցանք ինքնաշարժներուն մէջ: Իւրաքանչիւր կառքի յանձնուած էր մէկ առաջնորդ, մեծ կիներ, որոնք Ինթուրիսթին կողմէ մասնաւորապէս կրթուած են այդ գործին համար եւ գիտեն մէկ-երկու օտար լեզուներ: Ընդհանրապէս մաքուր եւ պարզ հագուած են — արպածոյ կամ այլ սովորական հիւսուածքէ շրջազգեստ - նաեւ գուլպայ եւ գլխարկ. [illegible] անգամ պիտի տեսնենք ժողովուրդին մէջ: Ցայտնի է որ ուրիշ ներկայանալի հագուստ չունին եւ իրենց աչքին լոյսին պէս հոգ կը տանին իրենց ունեցածին:

Կարգ մը ստուգումներէ յետոյ, վերջապէս կը տրուի մեկնումի հրամանը: Քաղաքին կեդրոնը երթալու համար, նախ կ'անցնինք հարաւային արուարձաններէն. Աչք ու ականջ կտրած ենք, տեսնելու եւ լսելու համար: Առաջին առթիւ փողոցները ո-չինչ տպաւորութիւն մը թողուցին մեր վրայ: Գունաթափ տուներ, ծեփերը ինկած ու վիրաւոր պատեր, հոս ու հոն կիսաքանդ շէնք մը, եկեղեցի մը, խանութ մը: Անժպիտ բազմութիւն մը. գործաւորներ՝ բոլորն ալ, աղքատիկ հագուստներով: Կիները՝ պլուզ մը եւ հազիւ ծունկերը հասնող շրջազգեստ մը կը կրեն. ոչ գուլպայ, ոչ գլխարկ. կամ թաշկինակ մը ծնօտին տակ հանգուցած: Այրերը՝ շապիկ, հին ու մին տաբատ մը եւ երբեմն բաճկոն մը, առանց գլխարկի կամ քասքէթ մը: Հիւանդ երեւոյթ չունին, բայց [illegible] խրատուեմ են ընդհանրապէս, ինչպէս փողոցները իրենց ամբողջութեամբ:

Քմծիծաղ մը կը նշմարեմ [illegible] [illegible] վրայ [illegible] բիչ մը կը յայտարարէ. «Ահա [illegible] [illegible] հասաւ սուս ժողովուրդին բոլշեւիկեան ռէժիմին չնորհիւ»

Սակայն, [illegible] ժողովուրդը, բուն ժողովուրդը [illegible] բերու տիրապետութեան [illegible] Հարցական դէմքով կը դառնամ [illegible] Նստող Ֆրանսացի պարոնին. Աչ[illegible] հայրութեան ուսուցիչ մըն է [illegible] ուսերէն գիտէ, Ռուսիոյ մէջ [illegible] է քանի մը տարի եւ 1917ի յեղա[illegible] խութեան ատեն փախուստ [illegible]

— Պարոններ, սխալ է ձեր կար[illegible] քը, ըսաւ: Լէնինկրատի [illegible] ները կը գտնեմ այն վիճակին մէ[illegible] տեսած էի պատերազմէն առաջ [illegible] փողոցները, նոյն տուները՝ ծեփ[illegible] եւ գոյները թափած, նոյն ժողով[illegible] դը՝ անխնամ հագուած, [illegible] [illegible] [illegible] ուրութիւն ունի, գիւրու[illegible] տեր իր զգացումները, հրապոյ[illegible] կէ՝ իր սխուր երեւոյթը:

Մինչ կառքերը կը յառաջ[illegible] ճամբու երկայնքին, կիսափուլ [illegible] րու կողքին, մերթ ընդ մերթ կը [illegible] նենք նոր բարձրացող շէնքեր [illegible] գեղեցիկ եւ ճաշակով շէնք մը [illegible] կառուցուած է արդի ոճով, կր[illegible] (ciment armé), պողպատ եւ [illegible] լայն ու մեծ պատուհաններ, [illegible] արտաքին զարդարանքի:

Բանուորներու համար նոր[illegible] ակումբ մըն է, կ'ըսէ [illegible] Ունի գրադարան, ճաշարան, մար[illegible] քի սրահ եւ ամէն ինչ որ կը ծառ[illegible] րանուորին ֆիզիքական ու մտա[illegible] զարգացման, ինչպէս նաեւ [illegible] տին:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

[illegible] ջերմ կը յուզէ ու կը թրթռայ [illegible] ջղերուն մէջ [illegible] մը սենէմա տուինք յիսաքրա[illegible] մէջ, Սիրոյ մը պատմու[illegible] էր խաղը:

[illegible] մեր խնդիրը տեսնէինք. [illegible] կը ծափահարէին ամէն ան[illegible] որ սիրահարները կը յաջողէին [illegible] իրենց երջանկութիւնը, ինչ [illegible] դժուարութիւններով կը քաջա[illegible] հակիրը, որ, ի վերջոյ, գը[illegible] կը փախցնէր իր սիրած աղ[illegible] խոյս կու տար հետապնդող [illegible] ամէնէն սիրածը դրկին:

[illegible] թաղայն բարդ է այդ սէրը ու [illegible] Արքան ալ բնախօսական ըլ[illegible] տափայրն, խենդերուն սէրը [illegible] այնքան կը բարդանայ, որ [illegible] ծնիլական:

[illegible] սիրահար խենդերը մե[illegible] ընդհանրապէս: Ստոր[illegible] պարտութիւնով մը կը պատ[illegible] թէ բժիշկը նախ ինք [illegible] սիրել: Ու յետոյ պար[illegible] մը, որ բժի՛շկ մըն է սիրողը: [illegible] առթիւ զգածական ցըն[illegible] (choc affectif) մըն է, որ [illegible] պարագայով մը կը սկսի [illegible] յանդագուշական վիճակ մը [illegible] ուղեղին մէջ: Խենդը այլեւս [illegible] թէ բժիշկը կը սիրէ [illegible] կը ցանկայ իրեն: Ու տափա[illegible] թիւնը երբ կը հասնի զգայա[illegible] սատիճանին, խենդը [illegible] կը կարծէ թէ բժիշկն է, որ [illegible] հրամայէ իրեն: Այդ վիճակին [illegible] տափամոլ խենդը կ'ընէ բաներ, [illegible] այլեւս չէր ցանկութիւնովը [illegible] կատարուիր: «Անոր համար [illegible] ան է որ կը հրամայէ»: Ու կը [illegible] գործել տեսողական, լսողա[illegible] նոյնիսկ ձեռային զգայարանք[illegible] Երեւակայական խօսակցու[illegible] մը կը սկսի խենդին ուղեղին մէջ, խենդին եւ իրեն սիրական բժիշկին միջեւ: Շատով այդ տրա[illegible] մտածումներէն կը կազմուի պատմութիւն մը: Խենդը անհամբե[illegible] թիւն այդ կուտայ, բոլորին կը պատմէ ու պնդէ թէ բժիշկը խա[illegible] է զինք, եւ հաւաքումէկ ամ[illegible] մուսնութիւնները: Կը ծնի առեղ[illegible] մէջը, սէր - վրէժխնդրութիւնը: [illegible] կը սիրէ, թէ կ'ատէ բժիշկը, կը պաշտէ զայն, բայց կը սարսափի անկէ, կը զորովի վրան, բայց կ'ա[illegible] նէ: Այլեւս [illegible] հետ [illegible] կը ճախանէ [illegible] յարաբերութիւններով, [illegible] անձնասպանութեան կամ բժիշկին վրայ յարձակման փորձե[illegible]

[illegible] այս խենդերը կրնան ըլլալ քա[illegible] կտրիճներ, յիմարներ նոյնիսկ վաթ[illegible] կիներէն: Կերջապէս նաեւ [illegible] որ մերժուած են, «չհաս[illegible] չեն, ամբոխան կամ «չհա[illegible] կը համարեն իրենք զի[illegible] Այդ պարագային, պոռթկում [illegible] չեղած պոռթկում մը բնա[illegible] չարաչար գաղուած զգա[illegible] [illegible] կը պատմէ այն, որ «եա կը մղէ» [illegible] ձայնը: Այդ ձայնը կա[illegible] եա մղել, ան չարափոխ[illegible] նորէն կուգայ ու կ'աղաղակէ «pervers»:

Անգամ մը եւս անդրադառնալով այս նիւթին, պիտի տամ քանի մը նամակներ [illegible] խենդերու կողմէ գրուած: Ու պիտի տեսնուի թէ ի՛նչ ցաւագին ու եղերական դոյն կը ստանայ սիրահարութիւնը խենդերուն, անգամ մը որ «վտարանոց» ապաւն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՑԻՍՈՒՍԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Խօսքը աքաղաղին մասին է:

Ռուս գիտուն մը, Սինիցին, վերջերս հրատարակութեան տուաւ աշխատութիւն մը, որ արդիւնք է երկար քննութիւններու, կատարուած Ռուսիոյ մէջ: Մինակ, 1925ին: Փնտռել աքաղաղին ժամու գիտակցութիւնը, եթէ կարելի է ըսել այսպէս: Սինիցին աքաղաղ մը կը պահէր իր աշխատանոցին մէջ, նօթագրելով ժամն ու վայրկեանը, ամէն անգամ որ լսուէր կուկուլիկուն: Ու գիտեց, որ աքաղաղը կը խօսէր կանոնաւորաբար իրիկուան ժամը 11էն վերջ առաւօտեան ժամը հինգէն առաջ, ժամէ ժամ: Երբեք չէր կանչեր ժամը 11էն առաջ: Սակայն ժամը 5էն վերջ՝ անկանոն կը կանչէր այլեւս: Մթնոլորտային փոփոխութիւնները, երաժշտական ձայները, լոյսը, խօսակցութիւնները երբեք ազդեցութիւն չէին գործեր աքաղաղին ճշդապահութեան վրայ: Սինիցին գիտեց նաեւ, որ ժամը 2ին եւ 4ին աքաղաղին կանչը զօրեղ էր, յատակ, ու կանչին կ'ընկերանար թեւերու թափահարում մը:

Այս քննութիւններէն, ռուս գիտունը այն եզրակացութեան եկաւ, որ աքաղաղին կանչը արտայայտութիւնն է այն զգայութեան, որ կենդանին կը ստանայ մթնոլորտէն, բոլորովին անըմբռնելի եղանակով մը: Անշուշտ մթնոլորտէն ստացած այդ զգայութիւնը կապ ունի մեր մոլորակին թաւալման հետ: Հաւանաբար մոլորակին լուսաւորեալ մակերեսէն արձակուած ալիքներէն, որ կը խուժեն մոլորակին մթնած մակերեսին վրայ:

Աւելորդ հետեւցնելով, Սինիցին կը կարծէ թէ ժամանակին duo-décimale բաժանումը, զոր ընդունած է հին մարդկութիւնը, աւանդութիւն մըն է մնացած այն օրերէն, երբ մարդիկ ժամանակը կը չափէին, գիշեր ատեն, աքաղաղին կանչով:

ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Տօքթ. Յօսիփ Շուլթէս անծանօթի կրնայ խօսիլ հարիւր քառասուն լեզու: Ու հիմա, երբ սիրտը նեղանայ, ժամանակ անցընելու համար կը նստի ու կ'ուսումնասիրէ հնդիկ Աֆրիկէի բարբառները, ատոնք ալ սորվելու մտօք:

Կ'ըսեն թէ Տօքթ. Շուլթէս կանխահասօրէն օժտուած էր բազմալեզուեան մը ըլլալու ընդունակութիւններով, քանի որ մանուկ հասակէն վարժ էր խօսելու սանսկրիտ [illegible]:

Բժշկագիտական թերթերու մէջ քննութեան առարկայ դարձած է այս երեւոյթը: Այս առթիւ նորէն կը ծեծուի մտային կարողութեանց առանձին կեդրոններու գոյութեան [illegible] խնդիրը, [illegible]

ՍԷՆ ԳԵՏԻՆ ԱԿՈՒՆՔԸ

Ժամանակէ մը ի վեր պեղումներ կը կատարուին՝ հնախօսական քննութեան մը համար Սէն գետին ակունքին շուրջ: Օգոստոսի սկիզբը երեւան հանուեցաւ մեհեան մը, 70 մեթր երկայնքով ու 25 մեթր ճակատով, որ նուիրուած էր Dea Sequanaին (Սէն գետին աստուածուհիին): Պեղումները երեւան հանեցին նաեւ պաղ ջուրի լողարան մը, 80 մեթր երկայնքով եւ 30 մեթր լայնքով: Աւազանը ջուր կը ստանար բազմաթիւ ակունքներէ, զորս Հռոմայեցիները կը բերէին կը թափէին լոգարան եւ աստուածուհին կ'օրհնէր ու կը սրբագործէր ջուրը: Բարի համբաւ ունէր այդ աւազանը, եւ հեռուներէն մարդիկ կուգային, այրեր ու կիներ, աղջիկներ ու երիտասարդներ, մերկ, այլ զենքակով մը ծածկած ինչ որ սրբատանկի տեսքով մը կը ծածկէին քրիստոնեայ նկարիչները: Ու այս մերկ բազմութիւնը կը մտնէր օրհնուած ջուրին մէջ, Սէնի աստուածուհիէն խնդրելով հրաշք ու դարման իրենց ախտերուն:

Պեղումները երեւան հանեցին նաեւ Հերքիւլէսի թասը, վարպետօրէն հղկուած քար մը: Ինչպէս նաեւ Նեմեսիսի առիւծը, ապակեայ գլուխ մը, վերին շրթունքին վրայ թաւ պեխ մը, կախուած հին գաղղիական ձեւով:

ՌԱԶՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ռազմականակ են Իտալիոյ ոչ միայն ճառերը, այլ եւ երգերը: Անոնք Խտալացի տղերն են, ֆաշական նոր սերունդը, որ բանակային է զոքած, եւ իր համբաւն վրայ տող դանցքներ կը կատարէ. իր աղէկ ձայն՝ դրօշներ, որոնց վրայ, ոսկեկերպ, «Կեցցէ Թագաւորը եւ Դուչէն»: Եւ ահա իրենց երգը.

Se la vita e grigia
E viverla non vale,
Giuochiamola ragazzi
Sulla punta d'un pugnale.

Երբ միօրինակ է կեանքը,
Ու չարժեր ապրիլը,
Խաղանք, ա՛յ տղաք,
Սուրի մը ծայրով:

Ռումբե՞րը մեր ձեռքերուն մէջ,
Ու վառդ մը մեր շրթներուն,
Ցառա՜չ, ընկերներ,
Ամէն մարդ իր բախտին:

Օ՜ Դուչէ, ո՞վ պիտի չուզէր մեռնիլ,
Ո՞վ պիտի դրժէր իր երդումը:
Մերկ են սուրերը: Եւ ինչպէս
կ'ուզես,
Ոսկեվառ պարզած, պիտի զանէ
ենքի:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

Ֆրանսական թերթերը տակաւին կը խօսին Ռուբէն Մամուլեանի մասին: Այսպէս, L'Intransigeant, 17 սեպտեմբերի թիւով, կը ներկայացնէ Մօրիս Շըվալիէն եւ Ռուբէն Մամուլեանը:

— «Մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէինք Սիրէ զիս այս գիշեր շարժանկարին, զոր խաղաց Շըվալիէ, վերջերս, Հոլիվուտի մէջ, հրաշալին Ռուբէն Մամուլեանի ղեկավարութեանը տակ: Այս ժապաւէնին մէջ, Շըվալիէ կ'երգէ The poor apacher անգլիական պարեղանով մը, որ անշուշտ զարմանալի չէ մէկ թեթեւ երգիծական պարեղանակի մը համար, բայց Շըվալիէ անհաւասար կատարելութեան մը հասցուց այդ երգը: Սրտին այդ տեսարանին փորձը կատարուած չէր բնաւ:

Եւ, ինչպէս Շըվալիէ կը պատմէ, Ռուբէն Մամուլեան կ'ըսէ ֆրանսացի արուեստագէտին. — «Խաղացէք ինչպէս որ կը զգաք. գիտէք արդէն իմաստն ու արժէքը խաղին այդ մասին, խաղացէք անկեղծութեամբ, ձեր ամբողջ սրտով...»: Ու Շըվալիէ կը հետեւի Մամուլեանի խորհուրդին:

Այս ձեւով Մամուլեան բոլորովին կերպարանափոխուած Շըվալիէ մըն է, որ երեւան կը հանէ այս նոր շարժանկարով, ժապաւէն մը շարժանկարային ամէնէն սոքուր արտայայտութեամբը:

Ռուբէն Մամուլեան, որ հրաշալի ֆրանսերէն մը կը խօսի, իր ճամբորդութեան ընթացքին Փարիզն անցնելով հիւր էր երեկոյթին, երկրորդ հերոսը մեր հաւաքոյթին: Ան բսաւ թէ հաճոյք մըն է իրեն համար աշխատիլ Շըվալիէի հետ»:

ՌՈՒՍԹԸՐ ՍՔՈԹԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Անգլիոյ մէջ մեծ հանդիսութիւններով տօնուեցաւ Ուօլթըր Սքոթի մահուան հարիւրամեակը: Սկովտիոյ գիւղերն ու քաղաքները տօնախմբութեան մէջ էին ամբողջ, ամբոխներ ի վեր. — բոլորն ալ, մէկը միւսին ետեւէն, կը կանգնէին տօնելու համար որ եւ է փշտառակ, որ կը կապուէր հոյակապ վիպասանին կեանքին: Թափօրները կ'անցնէին գիւղերու հրապարակէն, փառքի կամարներուն տակէն, ու թափօրներուն մէջ՝ վիպասանին հերոսներն ու հերոսուհիները: Ուօլթըր Սքոթի ստեղծագործութիւններն էին, որ կը կենդանանային կարծես:

Սկովտիացի վիպասանը ծնած է Էտինպուրկի մէջ, 1771ին, ու մեռած՝ 1832ին: Կաղ էր, ինչպէս Պայրըն: Ջինուոր չդնաց ու վէպ գրեց, երբեք իր կաղութի՛նը չազդեց նկարագրին վրայ, պաշտպանուած էր զառնարարութեան դէմ: Իր վէպերը հարստութիւն մը շինեցին իրեն, բայց կործանեցաւ 55 տարեկանին, հրատարակիչներուն սնանկութեան պատճառով: Ջլատահատեցաւ, յնուեցաւ աշխատանքի, սկսաւ հաւաքել սկովտական մարզին վայրի բանաստեղծութիւնը, ժողովրդական երգերը, հէքեաթներ, Հարքացքներ հովիւները, փայտահատները, ժամկէնները, գիւղական երգիչները, ծերուկները: Ու այս անգամ կը բերէր նոր գրականութիւն մը, թրթռուն, քաղաքնուն ու կենդանի: Մինչ է թէ, ինչպէս գիտել կուտայ հեղինակ մը, կազուեթիւնը ձգած է իր ազդեցութիւնը Սքոթի վէպերուն վրայ, որոնք սկսած ատեն, կը կաղան, իրենց իրենց վրայ կը դառնան, կը քաշքշուին, կը ձգձգուին, կը յօրանջեն: Վիպասանը ամբողջ էջեր ծախսէ կը կրկնէ, յաճախ ձանձրութիւն կը պատճառէ, բայց շատով կը սկսի ռամանթիք նորշնչումը, բազմաթիւ երեւակայութիւնը, որ կը տաքանի, կը լայննայ ու կը կախարդէ: Սքոթի ազդեցութիւնը մեծ է ռամանթիզմին վրայ: Այն քննադատները, որ կը պնդեն թէ ռամանթիզմը եկաւ հիւսիսէն, Սկովտիոյ լիճերէն ու մշուշէն, կ'ըսեն թէ Սքոթն էր մէկը, որ Եւրոպայի վրայ նետեց սէրը միջնադարեան, լուռնկայ գիշերներու, տխրութեան, ամայի վայրերու: Այսօր Սքոթի վէպերը արդիական կը մնան տակաւին այն խանդավառութեամբը, որ ունին սինէմային հետ: Բազմաթիւ են իր վէպերը, անոնցմէ յիշենք Այվընհօն, որ թարգմանուած է նաեւ հայերէնի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Այս վերնագրով գոյսոյ «Ագպապա» Թերթը կը գրէ.

Այսօր, թէեւ մեր թերթին առաջին էջին վրայ ծաղրանկար մը կայ, բայց նիւթը հարուստ է: Նկարէն զատ գրութիւն մըն ալ կրնայ լոյս տեսնել:

Այո՛, էֆէնտիս, մեր նիւթը Կիներու Միութիւնն է: Բայց, Միութենէն աւելի՝ անոր շէնքը:

Ձեզ գիտեք, այս հանրմներուն բոյնը ուրտե՞ղ: Պապը Ալիի զառիվերը ելէք, պարոկական գեսպանատան եւ խենդերու բժիշկ Մազհար Օսման պէյին շէնքէն վեր յարկ մը եւս բարձրացող շէնքը անցէք. ճիշդ հոյլը կուսակցութեան շէնքին դէմ, բժիշկներու ափարթըմանին քովի կարմիր շէնքը:

Է՛, այս շէնքին ի՞նչը պիտի գրես, պիտի հարցնէք... գո՛յնը, ձե՛ւը, վա՛րձքը, ի՛նչը:

Ոչ մէկը ձեր ըսածներէն: Գրել ուզածս այս շէնքին պատուհաններուն վանդակներն են...:

Այո՛... Ա՛ս իրենց դէմքին «փէչէն» (քօղը), կռնակէն «չարշաֆը» նետող, աչքերը լոյս աշխարհին բացող, նոյն իսկ իր գեղեցկութեամբը ամբողջ աշխարհը հիացնող, գլուխը ղլխարկ դնող, թրամվային, շոգենաւին մէջ այրերուն հետ քով քովի նստող, «փլաժ»ներր միասին լողացող կիներու Միութեան շէնքը դեռ վանդակներ ունի...

Մեր հանըմներուն Չիդրուն պիտի զգի, թերեւս. բայց, հոգ չէ, ըսենք, — յեղափոխութեան ճամբուն վրայ, կինը, մի՛շտ այրէն ետ մնացած է: Օրինակ, երբ մենք մեր գլուխներէն ֆէսերը նետեցինք, անոնք դեռ եւս քօղածածուկ գլուխով կը պտտէին:

Աւա, հիմա ալ, յեղափոխութեան ձեռքը իրենց երեսէն քօղը քաշած՝ հանած ըլլալով հանդերձ, անոնք իրենց շէնքին դէմքին վրայի սախտակէ քօղերը դեռ եւս չեն հանած:

Թերեւս, պիտի հանենք, կը հանենք, նետելու վրայ ենք պիտի ըսեն... Թերեւս, ի՞նչ կ'աճապարէք, պիտի հարցնեն:

Նմէ այդպէս է, ես անոնց բան մը պատմեմ:

Հին ատենները, մարդուն մէկը Ուգունչարշը հրեթալով օրօրոց մը կ'ապսպրէ:

— Ամա՛ն, վարպետս, կ'ըսէ, ջիւլ մը արագ բռնէ գործը, ճամբորդը այսօր վաղը գալիք է...

Բայց, օրեր կ'անցնին, շաբաթներ, նոյն իսկ տարիներ կ'անցնին, տղան կը ծնի, կը մեծնայ, կ'ամուսնանայ եւ օրօրոցը չըլլար ու չըլլար:

Օրին մէկը, մեծ հայրը կռահելով որ թոռը պիտի ծնի, ժամանակին ապսպրած օրօրոցը իր զաւկին առնելու համար կրկին Ուգունչարշը կ'երթայ:

— «Մէրհապա՛», աղա... Աս 25 տարի առաջ յանձնարարած մեր օրօրոցին համար եկայ... Այլ եւս «ինշաֆ» ըրէ եւ քանի մը օրէն վերջացուր:

Մարդուկը վրան նստած բազմաթիւ տակէն 25 տարի առաջ առած կանխավճարը նոյնութեամբ կը հանէ, յաճախորդին առջեւը կը նետէ ու կ'ըսէ.

— Առ կանխավճարդ, էֆէնտի, ես աստանկ «աճէլէ» գործերու չեմ գար...

Կը յուսամ, որ մեր կիները, այս արագութեան շրջանին, վանդակի խնդիրը օրօրոցին խնդրին չեն նմանեցներ...

Ո՞ՐՔԱՆ ԱՆԳՈՐԾ ԿԱՅ

Պոլսէն կը հաղորդեն. — Անգործներուն թիւը կարելի չէ որոշել, որովհետեւ գործատուներու արձանագրութեան յատուկ ոչ պետական եւ ոչ ալ մասնաւոր հաստատութիւններ կան: 1927ի ընդհանուր մարդահամարին, բանուորներուն թիւը 220,000 ճշդուած էր, իսկ այսօր աւելի է: Ճարտարարուեստական միութեան համաձայն, գործաւորներու ընդհ. թիւը 500,000ի կը հասնի:

Թուրքէչի մէջ դումարուելիք յատուկ ջիկայ Պոլսեան խորհրդաժողովին մէջ անգործներու խնդիրը պիտի քննուի: Արդէն մշակուած է ծրագիր մը, որուն համաձայն, պալքանեան երկիրներու որ եւ է մէկ գործաւորը պիտի կրնայ ուրիշ երկիր մը գործ գտնել, գործի պայմաններու սերտ յարաբերութեան շնորհիւ:

ՏԻՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ ԵՒ ՁԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Լիբանանի լեռնային մասերուն մէջ, օդը յանկարծ փոխուեցաւ մէկ շաբաթ առաջ: Սաստիկ փոթորիկ մը, որուն յաջորդեցին եղեղանման անձրեւներ եւ տեղատարափ: Ամէնէն աւելի յորդառատ անձրեւներ իջան Պէֆաայի, Շուֆի, եւ Պէյրութի շրջաններուն մէջ: Նոյն իսկ սկսած է ձիւնել Պատալէքի շրջաններուն մէջ:

Պասալէքի Այն Նրբայի գիւղին մէջ լիճեր գոյացան եւ տուները մնացին ջուրերու տակ: Հետզհետէ շատցան հաւաքուած ջուրերը եւ զետի մը վերածուելով սկսան հոսիլ: Երեք քլլումեր տարածուող եան վրայ գտնուող հողերը սկսան դէպ ի վար իջնալ եւ կազմուեցաւ ձոր մը: Փիղաչլիներն ահ ու սարսափի մատնուած սկսան պոռալ: Երկաթուղագիծերը ֆանդուեցան: Հոլէզին եկող շոգեկառքը երէք ճանփակակակեր ետ վերադարձաւ [illegible]: Ճամբորդները ինքնաշարժով փոխադրուեցան Պասալէք եւ Բաալբեկ: Այդ շրջանի ագարակներուն կրած վնասը շատ մեծ է, սակայն մարդու կորուստ չկայ:

Քէսրուանի շրջանին մէջ ջուրերը յորդած են, ճամբաները ֆանդուած եւ կարեւոր վնասներ պատճառած:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ անարժէնէ մը ծերբակալուեցաւ սերբեւալուկար սահմանին վրայ, բեռնաւորուած՝ ռումբերով եւ պայթուցիկներով: Խոստովանեցաւ թէ այդ նիւթերը ստացած է պուլկար փրօֆէսէօրէ մը: Կը կարծուի թէ մեղսակիցներ ալ ունի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (7)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ա.

— «Տեսնել պէտք է, կը շարունակէ մարդը խօսելով իր տեղը ու դառնալով նորեկին, աւագուտ, թոյլ ու խոլ[illegible] [illegible]ներուն վրայ իրենց մեղկութիւնը: Հոն ալ[illegible] դին խենջոյքի են. առատութեան իրենց տեղանին քով՝ կը հաչակեն, ու կը թուլնան: Իրենց մշտատեւ յափրացումը չի ձգեր մեծնալ կամ զիլնալ. որովհետեւ բորբոքուն [illegible] ախիջով մը միշտ պէտքն ունին վէրքի մը որմէ կը [illegible] ալընդհատ: Այդ իսկ պատճառաւ չեն վրդովուիր [illegible] ձեւքերէ. կը թողուն որ օգնելու պատրուակով՝ [illegible] իրենցմէ. կը բաւէ որ բացուած վէրքը իրենց [illegible] թէնէն անդին չանցնի: Այդ «տարօրութիւնը» [illegible] կը մօտենայ յաճախ. մինչեւ մայր երակները իրենց կեանքին: Բայց կը գիտնան դարձեալ, մարդին հաճոյքով մը՝ անձնասպառ: Կախուած, անդոյն, մէշրուած փուշեր, տերեւներ: Ցօղնած, անդամալոյծ ձեռներ: Իրենց թափթփած արտաքինը արհամարհանք կ'առթէ. եւ ծովը՝ որուն ընդհանրապէս չափով մը մօտ կ'ըլլան անոնք, միայն եւ միայն իր կապոյտ ու միապաղաղ ծաւալութիւնը կը փոխանցէ անոնց: Փոթորիկը որ միայն խաղ մըն է ալիքներուն համար՝ ջարդ մըն է անոնց. կը թափին խեղճ ճարճատումներով, կը լռեն: Ջնչին կայծ մը կրակի, որուն դիմադրելու ոչ մէկ պատրաստութիւն ունին, կրնայ ամբողջ անտառներ մոխրացնել: Եւ խորերը որ կը ծլին, նոյն հողին վրայ, գրեթէ բնաւ տարբերութիւն մը չունին նկարագրով. խենջոյքը նոյնն է, առատութիւնը նոյնը. ծովին կապոյտն ալ նոյնը. հեռաւոր, միապաղաղ ու ծոյլ. որուն կը նային միշտ՝ քնանալու համար:

— «Օ՜հ, ինչ ձանձրանալիօրէն միօրինակ է այս ամէնը, կ'աւարտէ նորեկը զգուշութեամբ, կը դարմանամ ձեր հաչակին, համբերութեան. ուրկէ՞ կը գտնէք»:

— «Կը սխալիք, ինչպէս բոլ նախապէս, երկու հոտկաւէր խառնուածքներու խառնուրդն եմ. աւելի ճիշդ. քանի մը խառնուածքներու բնակարանը՝ ամէն մէկուն իրեն առանձին անկիւնով, այնպէս որ — կը խոստովանիմ ասիկա — եթէ անոնց կեանքին այս բառ իս կոյս մարդը իմ հետաքրքրութիւններս ու փնտռողի պահանջս կը գրգռէ ու կը գոհացնէ, — որովհետեւ մեծամասնութիւն չըլլար եթէ կոչեմ աշխատելու եղանակս «ծառերուն հոգեբանութեան ուսումնասիրութիւնը», — միւս կողմէ նիւթական շահը կը լրացնէ երբեմնակի սմուլ պրպտումներուս պարապը: Մի՛ մոռնար, վաճառական մըն եմ, վաճառականի զաւակ:

— «Ի՜ նչպէս»

— «Գինահատելի տարածութիւններ արամադրութեանս տակն են. շահագործումիս: Բայց ձգենք այս մասը. յիշեմ կէտ մըն ալ եւ... կ'աճապարեմ, կայարանը հեռու չէ: Այն է թէ, փորձեցի պատուաստել այս ծառը. ո՛չ, բոլորովին զարտուղի ձեւով մը. մէկ գիտես փորձն էր, ժխտող բոլոր կիրարկուած պատուաստի փորձերը: Պատուաստեցի սալորի ծառին հետ. Բարդ ու մասնագիտական է, ուստի մանրամասնութիւնները գաղտնիքի մը պէս կը պահեմ: Միայն արդիւնքը. պտուղներ. ձշմարիտ. նոյն իսկ կարելի է ուտել: Սալոր չեն, ոչ ալ մեր ճանչցած պտուղներէն որ եւ է մէկը. կլոր, փափուկ: Կուտերը ամուլ են: Զմռնամ բոել, կուտերը կը պարունակեն թոյն մը որուն տեսակը դեռ չկրցայ որոշել. քիչ քանակութեամբ սակայն: Դեռ կը խորացնե՛մ. չի կրնար անօգուտ ըլլալ... մանաւանդ...»:

— «Կուշտ մարդու պարապմունք, պաղութեամբ կը միջամտէ միւսը. անբնական փորձեր, որոնք պարզապէս տխեղծ այլասերումներու կ'առաջնորդեն. ի՞նչ կարելի է սպասել բոլորովին մէկզմէկու հակառակ, մէկզմէկ ժխտող, նիւթական — բնախօսական երեւոյթներու զուգաւորումէն. ամենայաջող պարագային արդիւնքը կ'ըլլայ չակերտաւոր լաւ մը կամ գէշ մը, դուրկ որ եւ է բացարձակ յատկութենէ»:

— «Բո՛ռ ո՛ ո՛, իր ծիծաղովը կը թնդացնէ մասնաւարժինը՝ ծերուկը, երիտասա՛րդ, կորսնցուցիր, եւ քանի մը կէտերով միասին: Նախ ընդունէ՛, ամբողջավարութիւն, բսել կ'ուզեմ անտրամաբան կոչութիւն կը ճառագայթէ «կուշտ» բացատրութիւնդ, անընդունակ համոզումի պայքարին լծուելէ, որովհետեւ քանի որ խեկական ծառեր չենք վերջապէս, պէտք է ըմբռնել թէ «կուշտութիւնները» — ոչ յափրացումները — պայման են, ինչպէս նախապէտնեակներ, աւելի աղեկ անօթութիւններու հասնելու համար: Երկրորդ. քու յեղափոխականութեամբդ որով այնքան գլխ չշմեցնել կարծեցիր, պահպանողական մըն ես, աւելի քան կարելի է ենթադրել. — ինչքան ալ վերջինը օրինակներուս, պարզ խաղ մը ըլլայ մտքի կամ ենթադրութեան, — եւ երրորդ, չ[illegible] մըն ես գիտական յմբռնումներով, եւ կամ եթէ կատարեալ տղէտ մըն ալ չես, առնուազն բառերը իրենց գրերով ու ձայնական յատկութիւնով քու գլխուդ կը մօտենան. անծանօթ ես անոնց ուժին, անոնց եւին պահուած ապրող ու ապրեցնելու ընդունակ գաղտնիքը չես ճանչնար. ոչ իսկ ուշիմ բառախաղ մը. [illegible] վասն զի երիտասարդ, չակերտաւոր բառերու հետ, կ'ուզե՞ս որ ըսեմ նոյնպէս բառերու հետ, բացարձակը, ժխտական կամ ոչ, արդէն յարաբերական է, եւ նիւթը տարածու...մէ ժ...ին:

— Les billets, s'il vous plait!

Ձեռք մը ուսիս կը դպի ու կը ցնցնէ: Ընդոստ կը շտկուիմ, աչքերս ճմռելէն: Շուրջս կը նեղէ ու քրտինք կայ ճակտիս:

Գլուխս տակաւին այնքան երազով, իրականութեամբ, խառնափնդոր մտածումներով, արտառոց խօսքերով լեցուն է որ, նախ կը կենամ սառած, չհասկնալով մարդուն բառը. յանցաւորի պէս նայուածքս սարսափահար կ'ուղէ տեղ մը պահուըտիլ. ապա կը ցատկեմ գրեթէ՝ կախուած գլխարկիս վրայ, կը խլեմ զայն, ու ձեռքերուս մէջ դարձնելով ջղայնօրէն, մէջը բան մը կը փնտռեմ: Լարուած յարերու պրկումէն հեռու չեմ: Բայց տոմսակներու քննիչը կը կրկնէ մեղմութեամբ.

— Ձեր տոմսակը, պարոն...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Գ. Վահան Հարիկեան, Գ. Սուրէն Հարիկեան, Տէր եւ Տիկին Անթռաստ Հէքիմեան եւ զաւակը, Օր. Նուարդ Հարիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գեւոնեան, Գ. Գալուստ Հարիկեան (Անվերս), Գ. Տ. Գեւոնեան (Թավրիզ), Տիկին Գոհարիկ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույեան, Գ. Աշոտ Պարսամեան, Այրի Տիկին Անթռաստ Պալըգէօզեան եւ զաւակները (Տարփիզ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԲՈՒՐՑԱՆՏՍ ՀԱՐԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, 26 սեպտ. Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժօն:

Մասնաւոր ծանուցում չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Ազարեայ Պարսամեանի, 21 տարեկան: Մօտաւորապէս տասն 6-7 տարի առաջ կը գտնուէր Բաղդատ(Յունաստան) քաղաքը, իր մասին տեղեկութիւն տուողին 100ֆր. նուէր: Դիմել Minas Bardakdjian, 28 rue Arago, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի Յունական թերթերէն արտատպել:

Կ'ուզուին Jauge 10 թեւ մեքենայի վրայ աշխատող գործաւոր կամ գործաւորուհի մը, ինչպէս նաեւ Երեք կարող մը: Դիմել շաբեններ, 41 bis rue de la Vallée, Arcueil, Seine

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՊԱՏԱՐԱԳ. Պէտերթայի հայ կաթողիկեները հօգեւոր համեր ՀՆալ պանտեան վրդ. այսօր, Կիրակի, ժամը 10ին պիտի պատարագէ Փարիզ, 10bis rue Thouin եկեղեցիին մէջ: Ի ներկայութ իր ննջեցելոց: Նալպանտեան վրդ. պիտի քարոզէ կը մեկնի Մարսէյլ:

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի ներկայանալի եւ քիչ մը ֆրանսերէն գիտցող երիտասարդ սպասուհի մը: Դիմել Տիկին Naniquet, 6 rue Louis Philippe, Neuilly s)Seine. Ժամը 12—14:

ՎԱՐՁՈՒ է Փոքր Շամփէրէի մօտ, Լըվալուայի կեդրոնը, փողոցի վրայ, եւ օդաւ. սեն. խոհ. 550 ֆր. ent. սեն. խոհ. 450 ֆր. սեն եւ խոհ. 360 ֆր. սեն. 320 ֆր. ջ. եւ տ. Հուր, ելեկ. Հեռաձ. կազ. տաք. Ang. r. Rivay et Chevalier, Levalois, Tel. Pereire 09-94.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մ.Թ. Շաթլէ. Ներքին, եւ Նոր Մեթոտ, ջղային, աղիքոյ եւ կանանց, մորթ, սրտի եւ ականջ: Ախտաժետութիւն եւ վիրաբ: Ամեն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Istituto Nazionale Delle Assicurazoni

Ներկայացուցչութիւն «Opéra»

18 Chaussée d'Antin, Փարիզ (9)

Հեռ. Provence 82—48

Կեանքի ապահովագրութիւն, կենսաթոշակ եւ ամեն տեսակ ապահովագրութիւն: Կ'ուզուին գործակալներ

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

■ LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

27 Septembre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1995

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ

Ճիշդ այս միջոցին, ժողովները իրար կը հրմշտկեն Ժընեւի ու Լօզանի մէջ: — Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդ, ընդհ. ժողով, զինաթափութեան խորհրդաժողով եւն.

Այո՛, նախապէս որոշուած, պարբերական ժողովներն են որ տեղի կ'ունենան: Բացառիկ բան չկայ:

Սակայն, բացառիկ է կացութիւնը: Քաղաքական մթնոլորտը:

Մինչեւ հիմա եղած տագնապներուն վրայ աւելցած է Գերմանիոյ հաւասարութեան պահանջը, որ երթալով կը բարդանայ:

Օգոստոս 29էն ի վեր, երբ Գերմանիա յուշագրով մը իրաւահաւասարութիւն պահանջեց սպառազինութեանց համար, նորանոր դէպքեր աւելի թանձրացուցին մթնոլորտը:

Նախ, Պերլին չգոհացաւ յուշագրով: Խօսքին յաջորդեց գործը: Նախագահ Հինտէնպուրկ մասնաւոր հրամանագրով մը պետական հսկողութեան տակ առաւ բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, մարզական թէ մարտական: Անմիջապէս բան ինքնաճկ մարզադաշտեր պատրաստուեցան, ամէն տեսակ մարզանք սորվելու համար երիտասարդական միութեանց անդամներուն, առանց դասակարգի կամ դաւանանքի խտրութեան: Կազմուեցաւ մասնաւոր վարչութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուի զօրավար մը եւ որ իր տրամադրութեան տակ ունի ինը միլիոն ֆրանք:

Միեւնոյն ատեն, երկու պատասխանատու վարիչներ, պատերազմական եւ արտաքին նախարարները, ճառերով եւ յօդուածներով սկսեցին սպառազինութեանց հաւասարութեան վրայ: «Կամ դուք ալ մեր մակարդակին կ'իջնէք սպառազինութիւններով, եւ կամ կը ճանչնաք մեր իրաւունքը՝ հաւասարապէս զինուելու»:

Այս պահանջքը արդէն իսկ դարձեր է նշանախօսք: Եւ Գերմանիան ինքզինքը այնքան ամուր կը զգայ որ, որոշած է չմասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին:

Այս միջոցին Ժընեւ կը գտնուի Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն առթիւ, բայց չի մասնակցիր զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին, եւ չպիտի մասնակցի ընդհ. ժողովին ալ, եթէ ելք մը չգտնեն:

Քանի մը օր առաջ, նախարարը մտերմական տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Ֆրանսական պատուիրակին հետ: Բայց, ամէն ինչ գաղտնի կը պահուի, եւ խօսակցութիւններ այնքան յուսատու չեն երեւար:

Գերմանիոյ յոյսերուն վրայ պաղ ջուր լեցուցին ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ Անգլիոյ պատասխանները, եւ, վերջին պահուն՝ Ֆրանսայի վարչապետին ճառը:

Պերլին մեծ հաւատք ունէր թէ Լոնտոնի մէջ ուժ պիտի տան իր տեսակէտին: Մինչդեռ, Ֆրանսականէն աւելի կոպիտ պատասխան մը խմբագրեր էին:

Անշուշտ Մեծն Բրիտանիա ամէնէն առաջ իր շահերն է որ կը մտածէ, մերժելով գերմանական տեսակէտը:

Եթէ ընդունի սպառազինութեանց հաւասարութեան սկզբունքը, Գերմանիան միայն ցամաքի վրայ չէ որ պիտի զօրանայ, այլ եւ ծովու վրայ: Իսկ այս ձեռնտու չէ Անգլիոյ համար:

Բայց Լոնտոն ուրիշ վարպետութիւն մը կը փորձէ: Մերժելով հանդերձ գերմանական պահանջը, պայման կը դնէ որ սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը լուծուի զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ:

Պարզ է որ այստեղ Ֆրանսան ալ քննութեան պիտի ենթարկուի.

Գերմանիան կ'ուզէր այս խնդիրը կարգադրել մասնաւոր բանակցութիւններով. — ուղղակի Ֆրանսայի հետ: Այս վերջինը խուսափեցաւ. Անգլիան ալ Ժընեւի ճամբան ցոյց տուաւ: Եւ հիմա բոլորն ալ անելի մը յանգած են:

Գերմանիան պիտի կրնա՞յ ձեռնպահ մնալ մինչեւ վերջը: Եթէ չմասնակցի, զինաթափութեան խորհրդաժողովին տալիք որոշումները պարտադիր պիտի ըլլա՞ն անոր համար: Եւ կամ, ժողովը չը՞ պիտի վիժի, իրեն հետ թաղելով սպառազինութեանց կրճատման ծրագիրն ալ:

Ահա գլխաւոր հարցերը, այս նոր տագնապին մէջ:

Ժողովին ձախողման վախերը բոլորովին անհիմն չեն, քանի որ Իտալիան երկդիմի դիրք բռնած է, իսկ Ս. Միութիւնը միշտ Գերմանիոյ կողմը կը տաշէ, իրեն յատուկ հաշիւներով:

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիոյ հանրային կարծիքը եւ մամուլը կը թելադրեն անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել երկրին ապահովութեան համար, առանց աջ — ձախ նայելու:

Բացատրութեան չի կարօտիր այս թելադրութիւնը:

Առանց ատոր ալ, Գերմանիան արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնէ, իր զինուորական ուժը կազմակերպելու: Իսկ Փ. Էռիօ կը ստանայ մէջտեղ հանել Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութիւնները.

Մէկ խօսքով, ոչ միայն անել, այլ եւ կատարեալ անստուգութիւն:

Դժուա՛ր թէ իրարու վրայ գումարուած ժողովները կարենան պայծառացնել մթնոլորտը: Այսպէս կամ այնպէս, բանաձեւ մը կ'անցնի: Բայց մենք տեսանք որ, քանի դիզուեցան բանաձեւերը, Մեծ պատերազմի հաշուէ յարդարէն ի վեր, այնքան ստուարացաւ փոխադարձ անվստահութիւնը:

Այդ անվստահութիւնն է որ, պղտորելով միտքերը, դէպի զինարշաւ կը մղէ յաղթական թէ պարտեալ:

Իսկ այս բոլոր չարիքին աղբիւրը կը կազմեն պատերազմի դաշնագիրները, որոնք աւար բաժնեցին յաղթականներուն, որոնք երբեք թէ խաղաղութիւնը պիտի ապահովէին, բայց տասը տարի անգամ չկրցան պահել իրենց ուժը...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Պուքրէշի «Արազ»ը արդար վրդովումով կը մտածանէ, «Այլ եւ բումբ մը պէտք էր խորագրին տակ.

— «Տառնակէշ եւ պառակտիչ քիքեր, որ ... կեղծանունին տակ կը կծկտի եւ իր բովանդակ որոնումը «Հայէն» կը սպառնայ, արդէն սկսած է վտանգաւոր դառնալ մեր գաղութին մէջ:

«Ան քայլ առ քայլ կը փորձէ կազմալուծել գաղութը, ջանալով բանդել այնքան արժէքներ եւ ... կազմակերպութիւնը:

« ... Այս ապերասան քլիքին դէմ քուէր մը պէտք է:

« ... Պէտք է ... քանի ու չէ»: (18 սեպտ.)

Միայն Պուքրէշի՞ մէջ:

Ընդհակառակն. Ամէն տեղ ուր հայկական համայնք մը կը շնչէ, գործի վրայ են նոյն դաւադիր եւ կեղծանուն «պլօք»ները:

Եւ ենթադիտէ աւելի անպատկառ ու սանձարձակ:

Որովհետեւ, չունինք բումբեր՝ հակադրելու այդ խառնիճաղանջին:

Կամ եթէ ունինք, չի բաւեր:

Որովհետեւ, ամէնքս միեւնոյն աչքով չենք նայիր:

Չենք զգար, չենք ըմբռներ վտանգը որ դարանի կեցած է մեր դուռներուն առջեւ: Մինչեւ հետաւոր գաղութը:

Դեռ քիչ առաջ, ճախրձանելով [?] լուսաւորութեամբ մը եւ ... արհամարհանքով կը պարծենար Պուքրէշը:

Ահա այնտեղ ալ բոյն դրեր են զանազան խառնակիչներ եւ «Հայաստանցի»ներ:

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ համակերպութեան մը գալ, յանուն գաղութներու բնինուտրութեան [?]:

Այս օ՞րինան անցնելու եկ, ափ մը շոշորթներու կամ «խուլիգան»ներու առջեւ...

Վ.Ա.Հ.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽԱՆՈՒ ՇԱՀՈՒԱՆ

Գրած էինք թէ Պատրիարքարանը դատ բացած է, եօ առնելու համար Պոլսոյ Թիֆլիսէք խանը որ գրաւուած էր իբրեւ «լքեալ» գոյք:

Այս դատը կը տեսնուէր երկար ատենէ ի վեր Պոլսոյ Հուզուզի Բ. դատարանին կողմէ եւ պահ մը գործը Պետական Խորհուրդ տանելու խնդիր եղած էր: Բայց, Պատրիարքարանի փաստաբան Նէճաթի պէյ գործը ներկայացուցած էր դատարանին, ըսելով որ այդ դատին մէջ լքեալ գոյքի խնդիր չկայ, այլ առագուածքի մը առնձգութեան խնդիր կայ, այսինքն սեփականութեան թուղթով ազգին տէր եղած մէկ կալուածին ուրիշի մը կողմէ գրաւուելու խնդիր:

Հուզուզի երկրորդ դատարանը այս առարկութիւնը ճիշդ գտնելով, գործին էութեան մէջ մտած եւ որոշած է որ այդ շէնքը ազգին վերադարձուի:

Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը այս վճռին համար պիտի կրնայ դիմել վճռաբեկ ատեանին:

ԿԱՆՏԻՒ ՎԻՃԱԿԸ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

Մէկ շաբաթուան ծոմապահութիւնը քայքայեց հնդիկ յեղափոխականին առողջութիւնը, որ այնքան ալ ամուր չէր: Բարեբախտաբար կարելի եղած է համաձայնութիւն գոյացնել փարիաներուն հետ, եւ անմիջապէս հեռագրել Լոնտոն, որպէս զի վաւերացընեն: Ժամէ ժամ պատասխանի կը սպասուի, որովհետեւ անոր համաձայն Կանտի կա՛մ պիտի դադրեցնէ ծոմը, եւ կամ պիտի շարունակէ մինչեւ մահ:

— :-: —

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Կալկաթայի շրջանին մէջ, հնդիկ յեղափոխականներ յարձակում գործեցին եւրոպական ակումբի մը վրայ, հրացաններով, ատրճանակներով եւ ռումբերով: Սրահին մէջ նստուած ռումբէ մը սպաննուեցաւ եւրոպացի կին մը, իսկ եօթը հոգի վիրաւորուեցան: (Մէկը՝ ոստիկանական քննիչ):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ ընդհ. ժողովը: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Տէ Վալէրա, Իրլանտայի վարչապետը: Յետոյ նախագահ ընտրուեցաւ Փ. Փոլիթիս, Փարիզի հելլենական դեսպանը: Օրակարգը բաժնուեցաւ հինգ յանձնաժողովներու միջեւ, փոխանակ վեցի. քանի որ բոլոր պատուիրակները համաձայն են չզբաղելու զինաթափութեան հարցով:

Կէս օրէն յետոյ, տեղի ունեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին նիստը, ուր Փ. Հէնտըրսըն ծչեց իր դիրքը, Գերմանիոյ պահանջներուն առթիւ:

Կը կարծուի թէ հազիւ երկու շաբաթ պիտի տեւէ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ ընդհ. ժողովը:

Էռիօ կը խօսի, Գերմանիա կը զայրանայ

Կիրակի օր, վարչապետ Փ. Էռիօ քաղաքական մեծ ճառ մը խօսեցաւ Կռամայի մէջ, 3000 հրաւիրեալներու առջեւ: Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին այս ճառին, որ կը բանաձեւէ Ֆրանսական տեսակէտը՝ Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան առթիւ:

Վարչապետը նախ տեղեկութիւններ տուաւ ներքին գործերու, տնտեսական կացութեան, «առնթ»երու միացման եւն. մասին: Յետոյ անցնելով արտաքին քաղաքականութեան, շեշտեց թէ Ֆրանսայի գլխաւոր հոգն է խաղաղութիւնը: «Մեր ծրագիրը յստակ է այս մասին եւ վերջին անգամ ալ պարզեցինք, պատասխանելով գերմանական յուշագրին: Ուրախութեամբ կը հաստատենք թէ միայն մենք չենք որ կը յայտարարենք թէ Գերմանիոյ վերազինումը պիտի նշանակէ վերադարձ դէպի ի նախկին յիմարութիւնները: Արդարեւ, վերազինման խնդիր մըն է որ մէջտեղ դրուած է: Անսպառ փաստեր ունինք այս մասին: Պատերազմական նախարար մը, որ կը մեղադրէ մեր կարծեցեալ գերակայութիւնը, կը ճչէ իր պահանջած ազատութիւնները, կը ճչէ առաջարկուած բաղադրական զօրքին հանգամանքը: (Կ'ակնարկէ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին վերջին յայտարարութեանց): Սեպտ. 13ի հրամանագիրը երիտասարդութիւնը կը կազմակերպէ այնպէս որ ի վիճակի ըլլայ զէնք բռնելու»:

Փ. Էռիօ յետոյ պարզեց կառավարութեան տեսակէտը՝ զինաթափութեան մասին: Յիշեցուց թէ մարդիկ յաճախ կը մոռնան Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութիւնները: Դաշնագրին մէկ յօդուածը կ'ըսէ. — «Գերմանիոյ զինաթափութիւնը առաջին քայլը կը կազմէ դէպի ի սպառազինութեանց ընդհանուր կրճատում, երբեւ մէկը յուսացոյն միջոցներէն՝ պատերազմը կանխելու: Այդ կրճատման իրագործումը կ'իյնայ Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Վարչապետը նորէն շեշտեց թէ Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ ապահովութիւն կը պահանջէ: «Բոլոր ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն. բայց, ամէն բանէ առաջ, ապահովութիւն կ'ուզեն: Մենք արդէն կրճատումներ կատարած ենք: Նոր կրճատումներ կրնան կատարուիլ միայն այն ատեն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը արմատապէս կը վերակազմէ ապահովութիւնը»:

X Այս ճառը բուռն զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ: Թերթ մը գրել կուտայ թէ «Փ. Էռիօ իր ծիծաղելի ամբաստանութիւններով կը գերազանցէ Փուանքարէն»: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ այս ճառէն յետոյ, կացութիւնը պարզ է այլ եւս եւ Գերմանիան պէտք է որոշէ իր ընելիքը: «Փ. Էռիօ կը մերժէ ո՛ր եւ է համաձայնութիւն՝ Գերմանիոյ հետ: Կը մնայ որ Գերմանիա անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, իր ապահովութեան համար»: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական բանակին կրճատման, թերթերը գրել կուտան թէ այդ բանակը 900,000 էր 1914ին, իսկ հիմա 600 հազար է: Հետեւաբար, կ'եզրակացնեն, կրճատումը այնքան ալ մեծ չէ: Միւս կողմէ, սպառազինութեանց արհեստագիտական կատարելագործութիւնները շատ աւելի արժէք ունին քան բանակին թիւը:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը յայտարարեն թէ Գերմանիան երբեք դէմ չէ եղած միջազգային բանակի մը հաստատման, պայմանաւ որ այդ բանակը իսկապէս միջազգային ըլլայ, այլապէս պիտի դառնայ մէկ ժողովուրդի զինուորական ուժին զօրացումը»:

X Մինչեւ այսօր հասած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Գերմանիա պիտի շարունակէ չմասնակցիլ զինաթափութեան ժողովի աշխատանքներուն:

Հանրապետական շարժումը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Պաղեստին մեկնեցաւ Րիյատ Խալիլ, հանրապետական շարժման Սուրիացի վարիչը, որ ձեռնարկած է կազմակերպելու «Իսթիքլալ» (Անկախութիւն) կոմիտէն, Երուսաղէմցի փաստաբանի մը, Ավնի պէյ Աբտուլհատիի հետ: Արաբական թերթերը կը գրեն թէ մասնաւոր ժողովներ գումարուած են գաղտնօրէն, իսկ հրապարակային ժողովներ տեղի պիտի ունենան այս շաբթու, Նապլուսի եւ Եաֆայի մէջ:

Այս տարուան ընթացքին ձգտում մը կը տեսնուի արաբական շարժման քաղաքական կեդրոնը Պաղեստինի արաբական գործադիր կոմիտէէն փոխադրելու աւելի խոշոր, աւանդապէս իսլամական մարմնի մը: Վերջերս բուռն քննադատութիւններ կ'ըլլան Պաղեստինի արաբական կոմիտէին դէմ, որ կը մեղադրուի թէ պէտք եղած խանդավառութիւնը չունի:

Իրաքի ընդունելութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը սեպտ. 24ի նիստին մէջ պաշտօնապէս արձանագրեց թէ Անգլիոյ հոգատարութիւնը վերջ կը գտնէ, Իրաքը

(Լաբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՆՈՐԻ ՄԱՀԸ

Շաբաթ օր Սիւրէնի մէջ մեռաւ Օսիփ Մինոր, անուանի յեղափոխական մը որ վարիչ դէմքերէն էր ռուս էս-էր կուսակցութեան (ընկերվ. յեղափոխական):

71 տարեկան էր եւ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ժամը 10.45ին, Պանթէօյի գերեզմանատունը.

X Անձկուն պայքարի եւ մարտիրոսութեան շրջան մը եղած է Մինորի կեանքը: 1884ին էր որ, տակաւին 23 տարեկան ուսանող, առաջին անգամ բանտ նետուեցաւ: 1887ին Սիպերիա աքսորուեցաւ տասը տարուան համար: Աքսորականներու կարաւանը, որ կը յառաջանար հանգրուանէ հանգրուան — բանտէ բանտ — նշանակուած վայրը հասնելու տասներեք ամիսէն: 1889 Մարտ 22ին, յանկարծ հրամանն տրուեցաւ տեղափոխել աքսորականները, քշելով 3000 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ անկիւն մը: Աքսորականները մերժեցին: Պահակները կրակ բացին: Զօրք կալանաւորներ բռնաւորուեցան, Մինոր եւ ուրիշ երեք հոգի վիրաւորուեցան: Ամբողջ խումբը պատերազմական ատեան հանուեցաւ:

Մինոր եւ իր հանի մը ընկերները դատապարտուեցան մահուան: Երեքը կախուեցան, իսկ Մինորի պատիժը վերածուեցաւ մշտնջենաւոր բանտարկութեան:

Յեղափոխականի ասպարէզը փակուած մնաց մինչեւ 1896: Յետոյ Աքսեյին, պայման դնելով որ բնակի Սիպերիոյ մէկ փոքր քաղաքը:

Վերջապէս ազատ արձակուեցաւ 1900ին. կրկին Ռուսաստան դարձաւ: Բայց նորէն բռնի բնակավայր մը յատկացուեցաւ (Վիլնո): Այնտեղ Մինոր վերսկսաւ իր յեղափոխական եւ ընկերվարական աշխատանքը: Յետոյ, փախչելով ցարական ոստիկանութեան ձեռքէն, արտասահման ապաստանեցաւ: 1905ին, ռուսական յեղափոխութիւնը բացաւ դուռները: Մինոր ալ վերադարձաւ հայրենիք, եւ նախ Մոսկուայի, յետոյ Վոլկայի մէջ վերսկսաւ պայքարը: Նորէն բանտարկուեցաւ: 1910ին պատերազմական ատեանը տասը տարի տաժանակիր աշխատութեան դատապարտեց զինքը:

1917ին, երբ ցարական իշխանութիւնը տապալեցաւ, Մինոր ալ ազատելով, Մոսկուա դարձաւ: Անդամ էր էս-էր կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին, խմբագրապետ՝ շատ մը թերթերու, եւ ընտրուեցաւ նախագահ Մոսկուայի առաջին յեղափոխական քաղաքապետութեան.

Յետոյ եկաւ բոլշեւիզմը, եւ Մինոր ալ բանտարկուեցաւ, իսկ աւելի վերջը՝ շունչ առաւ արտասահմանը, ուրիշ հազարաւորներու հետ: 1919էն ի վեր Փարիզ կը բնակէր եւ հակառակ բոլոր տառապանքներուն, մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց իր ընկերվարական դաւանանքին: Մասնաւորապէս կ'աշխատէր օգնութիւն հասցնել Ռուսիոյ քաղաքական բանտարկեալներուն, դրամ, ուտելիք, զգեստ եւ գիրք ղրկելով: Առողջութիւնը շատոնց խախտած էր, բայց մտիկ չէր ըներ իր բարեկամներու եւ բժիշկներու յորդորները:

Անցեալ տարի, իր ծննդեան 70ամեակին առթիւ, երբ իր բարեկամները կը մաղթէին որ շուտով հայրենիք դառնայ, Մինոր գրեց կուտար մեղմութեամբ.

— Չեմ հաւատար որ ուժ ունենամ ապրելու մինչեւ այդ օրը: Բայց, մինչեւ վերջին շունչս անդադար պիտի կրկնեմ. — Ընկերվարութիւնը չի կրնար իրականանալ առանց ազատութեան. ընկերվարական ռոտանը ըստ ոտք կննով չի շինո՛ւ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Երեսփ. ընտրութիւնները տեղի ունեցան կիրակի օր, 25 սեպտեմբեր: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց մեծ խռովութիւններ չծագեցան: Մայրաքաղաքին փողոցները կը պահէին իրենց սովորական երեւոյթը: Միայն պատերու ազդարարութիւններն էին որ կը յայտնէին թէ ընտրութիւն կը կատարուի: Արդիւնքը՝ վաղուան թիւով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

" ԴԷՊԻ ԱՄՈՒԽՆ ՈՒ ՊՂԻՆՁԸ "

Այս երեք բառերով, Թուրքիոյ տնտեսական քաղաքականութիւններէն մին կարելի է բանաձեւուած տեսնել։

Այն իմաստով, որ երկաթուղիի քաղաքականութիւնը կը ձգտի հասնիլ երկրին պղինձի ու ածուխի ստորերկեայ հարստութիւններուն։

Եւ, հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, բայց ժանտաժանդ խօսուն կամ լուռ դժգոհութիւններուն, Ըմէքի փաշայի զաւիճը կը շարունակէ երկաթեայ հատուածին ցանցը աւելի տարածուն դարձնել Անատոլուի մէջ։

Այս ձեռնարկը միայն ռազմագիտական նպատակով չէ, անշուշտ։ Էնկիւրի անոր կապէ, նաեւ տնտեսական հեռանկարներ։ Էրէյլիի (Սեւ ծով) եւ Արղնիի հողերուն տակ պահուած դանձերը օր առաջ օգտագործելու համար շուէտական ընկերութեան մը հետ կառուցման համաձայնագիր մը ստորագրած է։ Եւ, վերջերս, Էնկիւրի ստիպուեցաւ բացառիկ ու ծանր յանձնառութիւններու տակ մտնել՝ գործը առանց ընդհատումի գլուխ հանելու համար։

Պարզ է, որ այդ գոհողութիւններուն կը ձգտին ածուխէն ակնկալուած մեծ օգուտը կարելի եղածին չափ շուտ ապահովելու։ Երբ նկատի առնենք ածուխին դերը երկրի մը տնտեսական-ճարտարարուեստական զարգացման մէջ, կը տարուինք խորհելու թէ Ըմէքի փաշայի երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը, ինչքան ալ ծանր արժէ ներկայ սերունդին, անհրաժեշտ ձեռնարկ մըն է։

Այդ պարագային հետաքրքրական է գիտնալ, թէ Թուրքիա ե՞րբ պիտի կարենայ իր այդ նպատակին — ածուխին ու պղինձին — հասնիլ։

Այս տարուան ելմտացոյցին մէջ եւս Էնկիւրի գումար մը յատկացուց գծերուն շինութիւններուն։ Անցեալ տարի, ան ստիպուած էր բացառիկ հատուցումներ ընել, բաւքին վարկ մը յատկացնելով՝ քուէարկուած գումարին վրայ։ Այժմ, համաձայնութիւն գոյացած է ծախքերը վճարել յառաջիկայ տարիներուն պիւտճէններուն մէջ յատկացումներ ընելով։

Մինչեւ ցարդ, Ըրմաք - Ֆիլոս 390 քիլոմեդրնոց ճամբան Ըրմաքէն սկսած 133րդ քիլոմեդրին ուղին հարթուած է եւ գծերը դրուած։ 104րդ քիլոմեդրին վրայ կը գտնուի Զանկըրը, որմէ մինչեւ Ըրմաք մէկ տարիէ ի վեր շոգեկառքի երթեւեկ հաստատուած է։ Զանկըրըէն անդին բացուած է երկար փապուղի մը, որ 3575 մեդր է։ Այս փապուղին արժած է 3 ուկէս միլիոն Թրքական ոսկի եւ աշխարհի մեծ փապուղիներէն մէկն է։ 133-162րդ քիլոմեդրի շինութիւնը դեռ կը շարունակուի։

Ֆիլոսէն դէպի հարաւ, 70 քիլոմեդրի վրայ եւս որոշ ատենէ ի վեր շոգեկառք կ'երթեւեկէ։ Այս գիծը բաւական ժամանակ ու դրամ խլեց փապուղիին պատճառաւ։ 70-135րդ քիլոմեդրին վրայ գծերու զետեղման համար նաւագուրդ յայտարարուած է։ Ուրեմն, այս կերպով, գծին երկու կողմերէն շինութիւնը կը շարունակուի։ 162-255, որով 93 քիլոմեդր տեղ դեռ շինութեան սկսուած չէ։ Այս մասը, սակայն, աւելի դանդաղ պիտի ընթանայ, որովհետեւ կապուած պիտի ըլլայ պետական պիւտճէին, որ այս տարի, տագնապին պատճառաւ, շատ ապահով չի թուիր։ Աւելցնենք, որ այս գծին վրայ շինուած է 125 մեդր երկայնութեամբ կամուրջ մը, նաեւ ուրիշ փոքր կամուրջներ։

Դալով Տէվլի փաշա-Մալաթիա-Արղնի գծին, որ 420 քիլոմեդր երկայնութիւն ունի, մինչեւ Ֆրատ (Եփրատ) կայարանը եղող 263 քիլոմեդրնոց մասը արդէն իսկ երթեւեկի կը ծառայէ։ Ֆրատէն անդին, 30 քիլոմեդրնոց մասը կը շինուի։ Իսկ դեռ չսկսուած մասը 87 քիլոմեդր է։ Այս գծին Եփրատէն անցնող մասին վրայ շինուած է «պէթօն» լաւ կամուրջ մը։ Կամուրջը ունի 8 աչք։ Անոնցմէ 4ին բացուածքները 55ական մեդր, միւս 4ին բացուածքները 25ական մեդր են։ Գոյութիւն ունեցող գծերուն մէջ, «պէթօն» ըլլալու պայմանաւ, այսքան մեծ կամուրջ չկայ։ Գծին վրայ կան ուրիշ կամուրջներ եւս. օրինակ՝ Կէօքսուի, Զօլօղլուի կամուրջները։

Թէ Ֆիլոս - Ըրմաք, թէ Տէվլի փաշա-Մալաթիա-Արղնի գծերը, բառ պայմանագրութեան, 1934ին պէտք էին աւարտիլ, սակայն, տագնապին պատճառաւ, մասնաւորապէս այս տարի ամբողջութեամբ վճարուած չըլլալուն, շինութիւնը յապաղած է։ Բայց, վերեւ տրուած բացատրութիւններէն կ'երեւի որ այդ երկու գծերուն մեծ մասը աւարտած է եւ մնացեալը 1-2 տարուան ընթացքին հաւանաբար կ'աւարտին։

Սամսոն-Սըվազ գիծը — որ Էրլտըղի կայարանը Սըվազ-Կեսարիա գծին միացնելուն Սամսոն Էրլտըղ գիծ կը կոչուի, արդէն իսկ հարթուած է եւ երկաթները կը զետեղուին։ Տեղ մը սակայն, սահելու վըտանգ տեսնուած ըլլալով, փապուղի մը շինել հարկ տեսնուած է եւ մօտերս չի կրնար օգտագործուիլ։ Կը կարծուէր թէ Հանրապետութեան տօնին, բացումը պիտի կարենան կատարել, բայց, անկարելի պիտի ըլլայ։

Ուլուքըշլա-Պօղազքէօյ գիծը, որ 173 քիլոմեդր է, գրեթէ վերջացած է։ Միայն մէկ տեղ 3-4 ամսուան աշխատանք մնացած է։ 60 քիլոմեդր տեղ գիծերը զետեղուած են։ Կը կարծուի թէ տարեվերջին երթեւեկը կը սկսի։

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքիա անվերջ յառաջ կը տանի «երկաթեայ օձը»։ Եւ կ'ընէ անօրինակ զոհողութիւններ։

Հիմա, որ տնտեսական նոր ծրագրով, գործարաններ պիտի կառուցուին, երկաթուղին կրկնակի արդիւնաւոր պիտի դառնայ։

Նախ որ՝ հանքածուխը կարելի քանակութեամբ եւ աւելի աժան պիտի հայթայթուի, եւ երկրորդ, ճարտարարուեստական արտադրութիւնները աւելի արագ պիտի փոխադրուին։ «Արագը աժան բան չէ սակայն, քանի որ Թուրքիոյ մէջ շոգեկառքը չկրցաւ օգտակար ըլլալ այդ ուղղութեամբ։ Գամիոնները յաջողեցան, մրցիլ ու հարուածել։

Այսպէս կամ այնպէս, կատարուածը փոքր ձեռնարկ մը չէ ու անոր արդիւնքը աննշան յաջողութիւն մը չի նկատուիր։ Հետեւաբար, «Հէյդէն» ասը եւ արեւը առջին քալող «մէհմէտճիքը» է որ սկսած է ժամը 30-40 քիլոմեդր ճամբայ կտրել՝ Անատոլուի ընդարձակ տարածութեանը վրայ։ Ու ասկէ մենք պէտք չէ անտեսենք։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՎԱՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՐԵՆ»

Սպերքի երեսփոխան Մահմուտ պէյ կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.

— Մեզի համար կենսական խնդիր է կարգի գնել մեր տնտեսական գործերը։ Որովհետեւ եթէ տնտեսական մեքենան չքանի, պետական մեքենային միւս մասերն ալ կանգ առնելու վտանգին կ'ենթարկուին։

Ձեռք առնուած միջոցները որքան ալ ճիշդ ըլլան, չեն կրնար ո եւ է արդիւնք տալ, եթէ չըլլայ ներքին ու արտաքին վստահութիւնը։

Տնտեսական գործերու մէջ մեծ կարեւորութիւն ունի նաեւ միջազգային առեւտրական յարաբերութիւնը։ Հետեւաբար մեծապէս կարեւոր է արտաքին հրապարակին վրայ մեզ ծանօթացնել այնպէս ինչպէս ենք, մեր ազգային ծրագրով եւ ազգային նկարագրով։ Դժբախտաբար, կը թուի թէ մեր մասին արտասահմանի ունեցած ըմբռնումը վերջերս սկսած է տարբեր ընթացք մը առնել։ Արտասահմանի մէջ տարածուած է այն համոզումը թէ պիտի փոխուի մեր տնտեսական վարչաձեւը (րէժիմ)։ Այս համոզումը վարանումի կը մղէ այն օտարները որոնք կ'ուզեն դրամագլուխ բերել եւ աշխատիլ մեր երկրին մէջ։ Մինչեւ մեր տեսակէտը չէ փոխուած օտար դրամագլուխի մասին, եւ բնաւ միտք չէ անցուած փոխել մեր տնտեսական վարչաձեւը։

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ ուրիշներու վստահութիւն ներշնչելուն առաջին պայմանն է՝ ինքնավստահ ըլլալ մեր ձեռնարկներուն մէջ։ Հետեւաբար, իրենց ընթացքին մէջ այնքան ալ դիւրութեամբ չեն կրնար արդարանալ բոլոր անոնք որ կը քաշուին իրենց դրամը հրապարակը թափելէ, անոնք որ արտասահմանի դրամարկղներուն մէջ կը պահեն իրենց դրամը, եւ վերջապէս անոնք որ իրենց ունեցածը քարի ու պէթոնի կը վերածեն։

Մինչեւ որ հայրենակիցներուն մէջ չարմատանայ ապահովութեան եւ կայունացման զգացումը, զուր է արտասահմանէն կատարեալ վստահութիւն սպասել մեր երկրին հանդէպ։

ՀԱՅ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՄԲ. — Վերջերս զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն Փարիզի հրապարակին վրայ, հայ գոհարավաճառներու կացութեան մասին։

Այս առթիւ իրազեկի մը դիմելով, ստացանք հետեւեալ գրութիւնը, զոր կը հրատարակենք իր պատասխանատուութեամբ. —

Նորութիւն մը որ նորութիւն չէ եւ որուն արձագանգը մեզի կուգայ Պոլսէն։ Անգամ մը թերեւս անոնց համար, որ կրնան խրատուիլ օրինակներէն ու թէեւ քիչ մը ուշ, կծկուիլ իրենց պատեանին մէջ, չենթարկուելու համար անխուսափելի փլուզումին։ Որովհետեւ եթէ շատերը առաջին յաջողութիւններէն շլացած, չտեսան անդունդը եւ զահավիժեցան հոն, ուրիշներ գէթ կրնան փրկուիլ։

Խօսքը Փարիզի հայ գոհարավաճառներու սնանկութեան դուռը հասած ըլլալու մասին է։

Փարիզի մէջ, գոհարեղէնի գործը, պատերազմէն առաջ թէ զինադադարէն վերջ, հայ առեւտրականներու մէկ կարեւոր մասին դրաղումը եղած է։

Եթէ վիճակագիրներ հաշուէին ազգէ ազգ պատահած սնանկութիւններ, ապահովաբար հայ առեւտրականք, բաղդատելով իր թիւին եւ որակին՝ ամէնէն վերջ գար։ Եւ երբեք զարմանալի չէ որ ան ինչպէս այլուր, հոս ալ ճանչցուած է իբրեւ պարկեշտ առեւտրական։

Հաւաքականօրէն խոշոր ձեռնարկ մը, նոյն իսկ երկու հոգինոց առեւտրական ընկերութիւն մը կազմելու եւ յարատեւելու անկարող հայ վաճառականը՝ անհատական մրցման մէջ ունի իրեն յատուկ արժէքները [illegible] մը, թերեւս միայն Հայու յատուկ, զոր չի կրնար բացատրել եւ սակայն կը յաջողի։ Ինչուն միայն գտած է անոր ճշմարիտ որակումը, «ճհլոն»։ Անոր եւ օտարին գինքերը կը տարբերին։

Հակառակ երեք տարուան առեւտրական տագնապին, չսեփինց կորուստ եւ յայտնի տառ մը սնանկութիւններ։ Քանի մը գէպքեր միայն բացառութիւն են եւ անոնց բացը կը հասնէր 4—5 միլիոն Ֆրանքի, մինչդեռ օտար վաճառականներու վերջին երեք տարուան սնանկութիւնները համագումար կը հասնէին 250—300 միլիոն պատկառելի գումարի մը։ Ուրեմն, սնանկութիւնը առեւտուրի մէջ իբրեւ մրցման զէնք՝ Հայը չի գործածեր եւ աւելին՝ չըմբռնելով է, դոն չըլլալու համար ուրիշէն։ Կը գնէ կանխիկ, կը ծախէ կանխիկ.

Անոր յառաջդիմութեան գաղտնիքը մէկ բացատրութիւն ունի, կանխիկով աժան գնել. մինչդեռ օտար վաճառականը (ընդհանրապէս Հրեայ) ապառիկ կը գնէ 3—6 եւ աւելի ամիսէն վճարելի պարտամուրհակներով։ Օր մըն ալ չշուկներ, իրարանցում, գաղտնի երթեւեկ ու վերջապէս 30—50 %ով հաշիւները կը փակուին։

Այս ալ իր կարգին կը մնայ չակերտաւոր պարկեշտ վաճառական...

Այս կարգի սնանկութիւններ երբեմն կը դառնան կասկածելի, որմէ Հայը կը վախնայ, եւ մինչեւ այսօր ալ, ի պատիւ իրեն չկայ նման պարագայ, որ իր առեւտրական համբաւին արատ բերէր։ Ապացոյց այն որ «Նոր Լուրեր» ակնարկած հայ մեծ տունը իր պարտքերը վճարեց ապրանքով եւ կալուածով, բայց պահեց իր անունը։

Եթէ ասոր ընդ. ինչպէս փաստերը ցոյց կուտան, իրենց համար նուազ ողեւորիչ միջոցը կ'ընտրեն, մեր գոհարավաճառները կը խուսափին անկէ, անշուշտ ոչ այնքան խղճմտանքութենէ, այլ վախի զգացումէն։ Սոսկանութիւն, հաշիւներու եւ թուղթերու գրաւում, դատ - դատավարութիւն, ասոնք հեռանկարներ են, որոնցմէ կը սարսափին մերինները։ Քաղաքականօրէն ալ պաշտպանուած չեն։ Այս ալ դեր մը կը խաղայ։ Վերջապէս բոլոր անախորժ հաւանականութիւններ զիմադրելու համար, անհրաժեշտ պայմանի ո՛չ ոգին ունին, ո՛չ Չիղը եւ ո՛չ ալ հեղնական ծիծաղը՝ իբրեւ պատասխան պարսաւանքի մը։

Ասով չեմ ուզեր թելադրել սնանկութիւն, այլ իրողութիւն մը կը մատնանշեմ, որովհետեւ ընդհանրապէս առեւտրականներ միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դներ։ Ինչ որ ուրիշին համար անխիղճ է, իրենց համար սակայն խելացի է, միայն ինքնապաշտպանութեան մասին կը խորհին եւ կը կիրարկեն, ինչ որ անհրաժեշտ կը դատուի։ Մինչդեռ հայ վաճառականը առանց ծայրայեղութիւններու կրցաւ ցարդ դիմագրաւել դժուարութեանց եւ լաւ ապագայի յոյսով կը ջանայ իր եզրը տապալել։ Այս իսկ պատճառով, «Նոր Լուրի» թղթակցին յանկուցութիւնը բարեբախտաբար չարդարանար։ Ճիշդ է որ մեր ենթադրութիւններն ալ երեւոյթներու վըրայ հիմնուած են, եւ այն իրողութեան վրայ թէ՝ անոնք կանխիկը ապառիկէն կը նախընտրեն։

Իմ կարծիքովս, անոնց ներգութիւնը օրուան անհասանելի ծախքերու նեց սահմանէն անդին չանցնիր։ Անոնք որ լայնօրէն շարժեցան, ծանրապէս տուժեցին արդէն։ Իսկ տագնապէն ամէնէն շատ ազդուողները եղան մանր առեւտրականները, որոնք մեծ մասով փնտռեցին ուրիշ ասպարէզներ, խրացանչիւրը իր ճաշակին եւ կարողութեանը համեմատ։ Դժբախտաբար երբ գուրս եկան՝ արդէն ուշ էր ու իրենց դրամագլուխը ամբողջ կամ մասամբ հալած։

×

Եթէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը գոյութիւն իսկ չունենար, գոհարեղէնը տագնապ պիտի ունենար, որովհետեւ իրեն յատուկ պատճառներ կային։ Իսկ ընդհանուր տագնապը փութացուց ու խորացուց զայն։

Զինադադարին յաջորդող տասնամեակին, 1919—1929ին, Փարիզ դարձաւ գոհարավաճառներու մայրաքաղաքը։

Հինէն իսկ ճանչցուած՝ իբրեւ հաճոյքի վայր, հոս կը խուժէին բլխաներ, գործի մարդը, ցոփակեացը, հասարակ առաւ — փոխառ եւ զոյք։ Դրամին հետ փոխադրուեցաւ ինչ որ կար աւելի գիւրատար ու արժէքաւոր։ Հայ եւ յոյն վանքերու հոգաբարձունքներէն սկսած մինչեւ Ցարերու թագերը անխնայ կոտրտուեցան եւ մեծ մասով հրապարակ հանուեցան [illegible]։ Ու սեղծուեցաւ նման չտեսնուած շահադիտութիւն մը։ Ամէն դասակարգի մարդիկ իրենց բախտը փորձեցին։

Այս տասնամեակին խնդրանքի եւ մատուցման երկու ճակատ կար։ Ռուսներ, ինչպէս յիշեցի, Թարմէն եւ կողոպտուածն անընդհատ [illegible] հրապարակ մը, եւ հանդէպ հանուած աւատ եւ անհաշիւ ապրանք։ Այս ճակատին վրայ միայն քանի մը արտօնեալ եւ յանդուգն վաճառականներ կրնային դեր մը խաղալ, որովհետեւ միլիոններ շարժման մէջ դնելը ամէն մարդու գործ չէր. հետեւաբար գիւրին էր խեղդելով գնել։ Ապրանքը իր [illegible] պակասով ծախուեցաւ։

Փախստականներ, անօթին կամ ոճիրին այդ սակաւ մէկը քիչ կը սակարկէ. իսկ գզեն համար, ինչ զատակարգի ալ պատկանի, ամէն ինչ շահ է։

Երկրորդ՝ պատերազմէն վերջ, բայց ի պարտուած երկիրներէն ամէն տեղ գործերու անհամեմատ զարգացում եւ հարստութիւն կար։ Դրամին անկայունութիւնը եւ ապարժութիւնը շատ մը [illegible] հաստատութեան գարձաւ. ուստի, ա՛վ որ դրամ ունէր, ունէր նաեւ գոհարեղէն մը գնելու զգացումը (նուէր կամ հաստատուն արժէք)։ Այս կերպով [illegible] սահմանները անցան։

Հարիւր Ֆրանքնոց ապրանքը արժեց երեքէն չորս հազար եւ հինգ հազարնոցը յիսուն հազար ու տակաւին շատ աւելին. պատճա՞ռը։

— Վաճառականին կամքը եւ յաճախորդին գնելու անյագ պահանջքը։

Ամփոփենք։ Մեծաքանակ ապրանքը ծախուեցաւ աժան եւ փոքրաքանակը անսահման սուղ։ Մէկ կողմ ապրանքը տասնէն աւելի մարդոց ձեռքէն անցաւ ու ամէնքն ալ դրամ շահեցան։ Հետեւաբար տասը հոգիին շահը եւ տասն անգամ կառավարական տուրքը բարդուեցան պզտիկ կտոր մը քարին վրայ, մինչեւ որ գիններու յաւելումն ընդյանուած (dévaluation) առաջին անգամ գոհարավաճառութեան մէջ նման չտեսնուած տագնապ մը յառաջ բերաւ։ Եթէ առեւտրականին մը շահելու փափաքը սահման չունի, յաճախորդին գնելու կարողութիւնը ունի։ Այս վիճակը աւելի սաստկացաւ Ամերիկայի սակարանականան փլուզումով։

Առեւտրական հրապարակին վրայ միւս ճիւղերուն մէջ ալ սաստկացաւ տագնապը։ Սպառողը յոգնած՝ դադրեցաւ պերճանքի առարկային մասին մտածելէ եւ ինքն ալ իր կարգին դարձաւ վաճառորդ, գոհացնելու համար ուրիշ անհրաժեշտ պէտքեր։

Ներկայիս վաճառականը եւ յաճախորդը կը սպասեն լաւ օրերու։ Դիմացողը պիտի վայելէ, բայց դժուար թէ նախկին խոլական գործերու եւ գիներու շրջանը վերադառնայ։

ԱՐԷ

ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒՄԸ

— :-: —

ԽԱԼԻՖԱ՞ ԹԷ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ. — Այս գալգ խորագիրներուն տակ՝ «Le Petit Marseillais» կը գրէ (20 սեպտ.) —

Մարօքի Սուլթանին տարեկան ճամբորդութիւնը դէպ ի մայրաքաղաքը, այժմ տեղի կ'ունենայ պայծառ արեւի տակ։ Լոյսերու խելական զարդ մըն է որ կը ծածկէ Բոնքորտի հրապարակը երբ ն. վեհափառութիւնը ինքնաշարժէն կ'իջնէ Բրիլյօն պանդոկին առջեւ՝ ուր կը բնակի։ Իսլամական լաւագոյն աւանդութեան համաձայն, ամէն բան ընտանեկան է։ Եւ վարչապետ Գ. Լարոն՝ փոքրիկն գահաժառանգ Մուլէյ — Էլ — Հասան չուկայ կը տանի, խաղալիկներ գնելու։

Լաւ կը չափուի՞ կորսուած բարեշրջումի Պիափ յանդի իսլամական ազգերու կազմութեան։ Արդէն, Եգիպտոս աւելի քիչ իսլամական երկրամաս մը ըլլալ կը թուի, քան հայրենիք մը։ Եւ Մարօքը, նոյն օրինակով կը դառնայ երկրորդ Եգիպտոս մը, Միջերկրականեան միւս ծայրը։

Բայց խալիֆան, որ ութ տարիէ ի վեր գոյութիւն չունի այլ եւս, պիտի վերահաստատուի՞, եւ բաւական ուժ պիտի ունենա՞յ գէթ՝ յետաձգելու համար անհատականութիւնը եւ վերակազմելու իսլամական Միութիւնը, որուն դերագոյն վեհապետն էր։

Մինչդեռ պապականութիւնը կ'իշխէ եւ կը քարոզէ միայն հոգեւորականը, Խալիֆան որքան պաշտօն ունի նախագահելու աղօթքին, նոյնքան ալ վարիչն է իսլամական պետութեան ճակատագրին։

Տեսականօրէն, այս պետութիւնը, աշխարհակալական համայնութիւն մըն է, կազմուած իսլամ կրօնաւորներէ՝ «պատուաւոր, արդար, յարգուած» որոնք միայն կրնան բացատրել Գուրանը, [illegible] [illegible] համար, փոխանորդ մը որ կը կոչուի Խալիֆա կամ Իմամ։

Անոր համար [illegible] կը կազմէ, իսլամական աշխարհին համար (ինչ որ ալ ըլլայ իրենց բնակավայրը աշխարհի վրայ) պարտաւորիչ փոխադարձ հպատակութիւն մը. համազօր՝ ազգութեան կամ ճիշդութեան։

Գուրանական մէջ, Մարգարէին յաջորդող չորս խալիֆաներէն վերջ, իսլամականութիւնը, իր բաժանումներէն ճեղքումներով, աւելի եւս դարձաւ «Ընկերային Գեաւութիւն» մը, որուն գլխաւոր նշանաբանն եղաւ սուրը՝ քան կրօնը։

Այնուհետեւ, բացառութեամբ կարգ մը հաւատացեալ աղանդներու, խորհրդաւոր, բարձրագոյն առաջադրութեամբ, — ինչպէս «Սուֆիներ — քաղաքականութիւնը մուտք գործեց գործերուն մէջ։ Ճարճատումներ, հասարակութեանց բաժանումներ առաջ եկան, ինչպէս, Մարօք, Հիճազ, Աֆղանիստան, Պարսկաստան եւն.։

Օսմանեան հաստատութեանց աչխարհականացումը՝ անցեալ դարուն, Համիտի ապարդիւն ջանքերը՝ իսլամական ուժերը համախմբելու, եւ համաթուրանական ազգային շարժման ձախողումը՝ հիմնական անկումի մը բացարձակ փաստերն են։ Ահա այս պատճառով, երբ մեծ պատերազմին, խալիֆային կողմէ «Ճիհատ» հրատարակուեցաւ, Հնդկաստանի եւ Արաբիոյ իսլամ զինուորները չմիացան օսմանեան կայսրութեան։

1922 մայիս 18ին Պոլսէն փախաւ Սուլթան Մէհմէտ Ե. Վահիտէտտին։ Քիչ յետոյ իրեն յաջորդեց Ապտիւլ Մէճիտ Բ.։ Ոչ շատ ուշ, Էնկիւրիի Մեծ Ժողովը, 1924 մարտ 14ի նիստին, քուէարկեց պետութեան աշխարհականացման օրէնքը, եւ գինքը պաշտօնազրկելով աքսորեց։ Ահա այս եղաւ վախճանը խալիֆայութեան գահուն որ կը տեւէր 13 դարէ ի վեր։

Բայց, քուէարկութիւն մը չի կրնար վերջնապէս ջնջել բոլոր հաւատացեալներու սրտէն այսքան երկար յիշատակ մը։ Բազմաթիւ Իսլամներ գործի վերականան։ Սթանպուլի արգելքէն վերջ, յիշեցին թէ խալիֆային գահը հաստատուած է նաեւ Դամասկոս, Գահիրէ, Գահիրէ։

Միայն թէ ո՞ւր ընտրել վայրը եւ ո՞վ ընտրել։

1926ին առաջին փորձը եղաւ Գահիրէ, որուն մասնակցեցան իսլամական բոլոր երկիրներու պատուիրակները, նոյն իսկ եւրոպական իսլամ փոքրամասնութիւնները եւ հակառակ կարծիքները բուռն կերպով բախեցան։

Կը խորհէին — եւ տակաւին կը խորհին — Իպն - էլ - Սաուտի մասին, Հիճազի թագաւորը եւ Նէճտի սուլթանը, դուստ Արաբ, Մարգարէի երկրին մեծ վարիչներէն սերած։ Բայց ան վահաբի է (իմէ՞ որ քիչ մը կը նմանի բողոքականութեան..

Հիճազի երկրորդ ժողովը գրաւեց տակաւին Արաբիայով.

Բայց Հնդիկ իսլամներու երկրորդները՝ Ալի եղբայրները, յարաբերութեան մէջ մտան այցելելով իսլամական երկիրները, եւ բոլոր իսլամ գլխաւորներու հետ ուխտի գացին դէպ ի Երուսաղէմ։

Եղբայրներէն մէկը մեռաւ ճամբորդութեան միջոցին։ Ողջ մնացողը, նոր մարմինը փոխադրել տալով Պաղեստին։ Ուր շքեղօրէն թաղուեցաւ Հարամ - էլ - Շէրիֆի մէջ, նուիրական քարը պարունակող մզկիթը քով։

Երուսաղէմի իսլամական կեդրոնացումը զօրացաւ։

Շէվքէթ Ալի, Հնդկաստանի իսլամներու դրամական, Լոնտոնի կողմէ ծագանի համաժողովին մէջ երջանիկ է վերահաստատել խալիֆայութիւնը։

Արդ, անցեալ տարի, Պաղեստինի Մեծ - Մուֆթիին առաջարկով, Երուսաղէմի ժողովը գումարուեցաւ Անդլիոյ անհամաձայն է Անգլիա, որ պիտի շարունակէ խարել երկաթը մէջտեղին, թէ Արաբները, թէ Հրեաները։

Երուսաղէմի մէջ խալիֆայութիւնը տեսակ մը արեւելեան Ազգերու Դաշնակցութիւն սակայն, [illegible] ուղղակի հակառակ է Միսրը թէ Արաբիան շատ ենթարկուած Անգլիոյ՝ բացէ ի բաց դիմադրելու։ Եգիպտոսը կը հակառակի Երուսաղէմի մէջ հիմնել իսլամական համալսարան մը իբր պատասխան «Էբրայական Համալսարանի»։ Ասոնք պիտի ստանայինք, բաւ իրեն, էլ - Ազհարի համալսարանի հակառակութեան բաւութիւնը։

Եգիպտոսը շատ հինէն միջնաւորութեան մէջ արժանաւորական տեղ մը գրաւած ըլլալով, 1923ի սահմանադրութեան, բարեւխաղաց եւ 20 Հոկտ. 1930ի 13րդ յօդուածով կրկին չնշեց թէ՝ միապետութիւնը պետութեան պաշտօնական կրօնքն է»։ Եւ սակայն, չափազանց ազատամիտ, օրինակելի ներողամտութեամբ, չի կրնար թողուլ որ իր կրօնապետներուն արժանապատուութիւնը ստորնացուի...

Վերջապէս, Եգիպտոսը, իր թագաւորին մէկուն միջոցաւ որոշապէս եւ հաւաքաբար յայտարարեց թէ՝ ինք այլ եւս Ափրիկէի մէջ չէ, այլ Եւրոպայի։ Նմանապէս Նոր Թուրքիան ալ բնաւ փոխուեցաւ ըլլալու իր կամքը յայտնեց։ Մարհրջաւար Նշան, մինչեւ վերջին այցելութեան առթին, զայն իր [illegible] խմիր Ֆէյսալը Մուսթաֆա Քէմալին, այս վերջինը գտաւ համար մը յանձնեց անոր իբր խալիֆայական թեկնածու ճանչնալով Իպն Սաուտը։

Բայց, ի՞նչ պիտի ըլլայ գործնական խալիֆան, Ապտիւլ Մէճիտ Բ, որ կ'ապրի Նիսի մէջ, Բոլշոյի [illegible] պալատին մէջ, նուիրուած [illegible] իշխաններու կողմէ։ Գրեթէ մոռցուած էր՝ երբ իր աղջիկը, իշխանուհի Տիւրրու - Շէվար, վերջերս ամուսնացաւ իշխան Ազամ Զահին հետ Հայտերապատի կիւրղասատանին՝ որ Հնդկաստանի իշխաններուն ամէնէն հարուստը եւ ամէնէն զօրաւորն է եւ իր ազգութեան մէջ ոսկի հանքեր ունի... Ուրեմն նախկին խալիֆան կը մա իր տրամադրութեան տակ ունի ոսկիի հսկայ զօրութիւնը...

... Ցառաջիկայ համաժողովը հաւանաբար որոշումներ պիտի առնէ։ Միայն արեւելեան իսլամութեան եւ արեւմտեան ազգերուն համար — Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, որոնց գաղթավայրերու կամ հովանաւորեալ իսլամներ կ'արթննան դէպ ի ազգութիւն։

Ցիշենք նաեւ որ, մեր հիւր Մարօքի Սուլթանը հիւսիսային Ափրիկէի իսլամներու կրօնապետն է, իսկ Տուէնիսի իսլամական համայնքը էլ - Ազհարի լրացուցիչ մասը։

Թարգմ. Գ. Գ.

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՑՈՐԴԻ

Փարիզ եւ արուարձաններ. ինչպէս ցոյց տուաւ վերջին մարդահամարը, հետզհետէ կը յորդին բնակչութեամբ։ Այս պատճառով նախակրթարաններ եւս անբաւական են երախաներուն։ Նկատելով որ վարկ ալ չկայ նոր դպրոցներ շինելու համար, կարգ մը արուարձաններ սկսած են բողոքել։ Իսկ հանրջելով շինել նոր դպրոցներ կարգ մը դպրոցներ, այս կացութեան մէջ, սովորեցան զատարանի վերածել իրենց անգործածելի անկեանկները։ Պուա - Քոլոմպ աղջիկներու դպրոցին յարակից տաղաւարներ շինել։ Վերամուտի այս օրերուն, բոլոր այս անձրագին կ'աշխատին դպրոցներու համար, իսկ մենք ի՞նչ կ'ընենք կապարտեզ մը ունենալու համար։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մակեդոնիոյ Նախանգապետ Պ. [illegible]ունաթաս նամակ մը ուղղելով Սելանիկի առաջն. փոխանորդին, կարգ մը դիտողութիւններ կ'ընէ Թաղ. խորհուրդի վերջին «ընտրութեան» առթիւ եւ կ'ազդարարէ բարեկամօրէն.

«Նոյնպէս կը խնդրենք եւ [illegible] չենք զգար չշտել որ ձեր համայնքին մէջ կարգապահութիւն եւ [illegible] մտցնելու համար [illegible] Հայ թերթերուն, որ [illegible] դադրեցնեն պայքարն ու [illegible] բողոքը՝ պատուաւոր անձնաւորութիւններու եւ օրինաւոր իրաւասութիւններու դէմ, քանի որ [illegible] Հայերուն օրինապահութիւնը մեզի յայտնի է։

Իսկ գաղթականները պէտք չէ մոռնան որ հոս կը հիւրընկալուին եւ հետեւաբար պարտին յարգել երկրին օրէնքները եւ խուսափին՝ յաճախ անդորրութիւնը խանգարելու բնոյթ ունեցող օտար կուսակցական ազդեցութիւններէ եւ [illegible] ազգային կուսակցութիւններու դիմակին տակ պայքարելէ, ինչպէս նաեւ գանգատելէ՝ ձեր [illegible] պատուաւոր դէպքերուն դէմ»։

ԳԱՎԱԼԱ ՏԻՐԱՑՈՒ ԴՊՐՈՑԻՆ

Գաւալայի գաղութը մինչեւ հիմա իբրեւ դպրոց եւ եկեղեցի ունէր յունական «Այ Փաւլօ» եկեղեցին, որ վարձու տրուած էր։

Վերջերս Ցունաց առաջնորդարանը աճուրդի դրաւ այս շէնքը։ Աճուրդը մնաց հայ համայնքին վըրայ 150.000 տրախմիի փոխարէն, միանուագ վճարելի։ Այս գումարէն զատ պիտի վճարուի 684 տրախմի իբրեւ աճուրդի ծախք եւ 8757 տրախմի ալ իբրեւ փոխանցման տուրք, այնպէս որ, շէնքը գնուած կ'ըլլայ ընդամէնը 159,041 տրախմիի։

Գնման առթիւ բացառիկ բարեացակամութիւն ցոյց տուած են Պ. Պ. Արմէն եւ Միքայէլ Մըսըրեան եղբայրները, որոնց մօտ պահ դրուած էր ազգապատկան 100 հազար տըրախմի մօտ գումար մը (20 հազար ալ ի պահ դրուած էր Սելանիկի դրամատան մօտ)։ Մըսըրեան եղբայրները, ընդառաջ երթալով Թաղ. Խորհուրդի դիմումին, 75 հազար տրախմիի ալ բացէն տրամադրած են, որպէսզի գնումը կատարուի։

Գնուած շէնքը կը գտնուի Գաւալայի ամէնէն բանուկ փողոցներէն մէկուն վրայ։ Քաղաքի նորագոյն յատակագծին համաձայն, ազգապատկան հողի տարածութիւնը, շէնքը կործանելու պարագային, կը հասնի 485 քառակուսի մէթր։

Միեւնոյն շէնքին համար, Ցունաց Թաղ. Խորհուրդը կը պահանջէր շուրջ կէս միլիոն տրախմի, իսկ մեր նախորդ ազգային մարմինը կը համաձայնէր զայն գնել 250—300 հազար տրախմիով։ Կը տեսնուի, որ 2-3 տարի յետոյ կարելի եղաւ գնել զայն կէս առ կէս պակաս գինով մը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ԹԵՄԱԿԱՆԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը ձեռնարկած էր Քաղաքական մարմիններու ներկայացուցիչներով պատգամաւորական ժողով գումարել։ Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ պուլկար կառավարութիւնը արտօնութիւն չէ տուած։ Յայտնի չէ պատճառը։

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ԳՈՐԾԸ

Սօֆիայի Պետական Օփերայի եղանակը պիտի բացուի երաժշտագէտ Ա. Թնկազեվի (Նաթան Ամիրխանեանց) գրած «Իվանքօ» օփերայով։

Հայ հեղինակին օփերան կը պարունակէ երեք գործողութիւն եւ ութ պատկեր։ Պետական Թատրոնին մէջ ընդունուիլը ինքնին մեծ յաջողութիւն մըն է։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. Ռոկան պէյ Մարտիկեանի ջանքերով, ծրագրուած է մօտալուտ շինութիւնը չորս մեծ շէնքերու, որոնց եկամուտը պիտի յատկացուի պարտքի շիջեցման գործին։

Ս. Յարութեան տաճարին մէջ Լատիններու եւ Յոյներու կատարած շինուածական ձեռնարկներուն հետ զուգընթաց, հարկ եղաւ կարեւոր նորոգութիւններ կատարել Հայկական Գողգոթայի վերնայարկ մատուռին, Հանդերձից Բաժանման Խորանին, Իւղաբերից Սեղանին վըրայ եւ այլ մասերու մէջ, յառաջիկային թողլով նոյն տաճարին մէջ մեր դարաւոր սեփականութիւնը եղած Ս. Լուսաւորչի հինաւուրց եկեղեցիին ամբողջական նորոգութիւնը, որուն համար արդէն պետական արտօնութիւն առնուած է։ Հաւանական է որ շինուածական այս կարգի պէտքեր ներկայանան Բեթղեհէմի տաճարին համար եւս։

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Նոր 10 ֆրանքնոց

Շուտով հրապարակէն պիտի վերցուին ֆրանսական 10 ֆրանքնոց կապոյտ թղթադրամները, որոնք կը պատռին ու կ'աղտոտին արագօրէն։ Անոնց տեղ շրջաբերութեան պիտի հանուին 10 ֆրանքնոց արծաթ դրամներ, նիքէլէ կամ պըրինձէ երկու ֆրանքնոցներու մեծութեամբ։ Այսպէս ուրեմն, շուտով թղթապանակներուն տեղ գրպան պիտի մտնեն դրամապանակները, — օրհնեալ քսակները։ Ու մարդիկ նորէն պիտի սկսին դրամ համրել երկու մատներով, սովորութիւն մը, զոր մոռցած էին վաղուց։

Ֆրանսական փողերանոցը երեք հարիւր հազար արծաթ տասնոց կը տպէ օրական (այսինքն երեք միլիոն ֆրանք), և ամէն օր, տոպրակներով, նորափայլ այդ արծաթ դըրամները կը դրկէ Պետական Դրամատուն, պահելու նկուղներուն մէջ, մինչեւ նոր տարի, երբ (Կաղանդ Պապային ձեռքո՞վ) այդ արծաթ դրամները պիտի ցրուին երկրին մէջ։

Տպուելիք արծաթ տասնոցներուն արժէքը պիտի ըլլայ մէկ միլիար 153 միլիոն ֆրանք։ Այս արծաթը հայթայթուած է նախապատերազմեան դրամներէն, զորս 1925ին Պետական Դրամատունը քաշած էր հրապարակէն։

Ահա թէ ինչպէս կը տպուին այս դրամները։ Արծաթը (680 միլեէմ) ու պղինձը (580 միլեէմ) կը հեղուին հալոցներու մէջ, ձուլելու համար։ Սաստիկ ջերմութեան մէջ, կարմիր հեղուկ մը կը դառնայ մետաղը։ Յետոյ այս հեղուկը կը վերածուի տախտակներու վեց հարիւր միլիմեդր երկար, 61 միլիմեդր լայն, տասը միլիմեթր հաստ։ Տախտակներուն այս չափերը ստուգուելէ յետոյ, կը հեղուին փուռ՝ [illegible] համար 650 աստիճան ջերմութեան մը մէջ, ամբողջ մէկ ժամ։

Այս եփը անոր համար, որ մետաղը կակուղնայ։ Յետոյ նորէն տախտակի կը վերածուին, կը կըտրտուին, եւ իւրաքանչիւր տախտակէ կը կտրուի դրամաձեւ կտոր մը (flan), որ կը կշռուի։ Եթէ պակաս չգայ, բոլոր տախտակներն ալ նման կտորներու կը վերածուին մեքենայով մը, որ մէկ վայրկեանի մէջ կը դառնայ 450 անգամ։ Այս անդէմ դրամներուն եզր կը տրուի (cordonnage)։ Յետոյ բոլորը նորէն փուռ կը դրուին, ճերմկցնելու համար։ Այնուհետեւ կը լեցուին գլաններու մէջ, որոնց իւրաքանչիւրը հարիւր քիլօ դրամ կ'առնէ։ Յետոյ կը թաթխուին ջրախառն տաք աղջատի մէջ, կը ցոլուին ու կը չորցուին ելեկտրականութեամբ։

Հիմա կարգը համրելուն եկաւ։

Սահուն գորգի մը վրայ կը թափուին անդէմ դրամները, եւ պաշտօնեայ մը աչքէ կ'անցընէ բոլոր այն դրամները, որ ձեւազեղծ են։ Մէկ կողմ կ'առնէ ձեւազեղծները, մինչ լաւերը կը սահին կ'երթան գորգին հետ դէպի... կշիռք։ Կշիռքը երեք խումբերու կը բաժնէ դրամները, — ծանրեր, թեթեւներ եւ լաւեր։ Ծանրերը կը խարտոցուին, թեթեւները ձուլարան կը վերադարձուին, իսկ լաւերը, 2000 հատը մէկէն, կ'երթան տպագրուելու։

2,000 կտոր դրամ կը դրուին անօթի մը մէջ, որ, եթէ մէկ կտոր պակաս ըլլայ, երբեք չկը հանէ կշիռքով մը։ Տպուելէ յետոյ նորէն կը կշռեն։ Մէկ կտոր իսկ եթէ պակաս ըլլայ, ցոյց կուտայ կշիռքը։ Մեքենան մէկ վայրկեանի մէջ 125 դրամ կը տպէ։

Այնուհետեւ այս դրամները կը դրկուին ստուգման դրամատնակը, ուր կը համրուին հարիւր մէկ։ Երեւակայեցէք աղմուկը այս դրամներուն, որոնք կը հնչեն համրողներու ձեռքին տակ։ Յետոյ 500ը մէկ կապոց շինելով կ'երթան պահուելու պետական դրամատան նկուղներուն մէջ։

Ծնունդները կը նուազին Գերմանիոյ մէջ

— :•: —

Գերմանիա, ինչպէս Եւրոպայի բոլոր երկիրները, բաց ի Իտալիայէն ու Հոլանտայէն, հետզհետէ պտղաւորութեան նշաններ ցոյց կուտան, այն տեսակէտով որ քանակ չեն բերեր այլեւս։ Ընդհակառակն, ուրիշ երկիրները կ'աճին ու կը բազմանան, [illegible]։

Վիճակագրութիւններէն հետեւցնելով, 1980ին Գերմանիոյ մէջ 65 տարեկաններուն թիւը 10 միլիոնի պիտի հասնի։ Այսինքն Գերմանիա աւելի շատ ծերուկ պիտի համրէ իբրեւ բնակիչ, քան երախայ, 15 տարեկանէ վար։ Այդ պատկերը պիտի տեսնուի մանաւորապէս մեծ քաղաքներու մէջ, որոնց շարքին Պերլինը թերեւս կոչուի ծերունիներու մայրաքաղաք։

1931ին, Պերլինի ծնունդներուն համեմատութիւնն էր 8,7 առ հազար, (Փարիզի ծնունդներուն համեմատութիւնը 14,7 առ հազար, Լոնտոնինը՝ 15,8 առ հազար, Նիւ Եորքինը՝ 20 առ հազար)։ Եթէ այսպէս շարունակուի, Պերլինի բնակչութեան թիւը 150 տարի յետոյ կ'իջնէ 100.000ի.

Ընդհակառակն, սլաւ ցեղերը, որոնք կը կազմեն Եւրոպայի բնակչութեան մէկ երրորդը, դարուն վերջերը այնքան աճած պիտի ըլլան, որ սլաւներէ պիտի բաղկանայ Եւրոպայի բնակչութեան կէսը։

Այս պարագաներէն կախում ունի նաեւ քաղաքական ապագան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 47 ՏԵՍԱԿ ԱԶԳԵՐ

Մէկ միլիոն բնակչութիւն ունեցող Հայաստանի մէջ 47 տեսակ ազգեր կան։ Անոնք հետեւեալ թուական պատկերը կը ներկայացնեն.—

Հայ՝ 800.000, Թուրք՝ 78.386, Ռուս՝ 19.908, Եզիտի՝ 12.237, Գարափափախ՝ 6.311, Պարսիկ՝ 5.043, Քիւրտ՝ 3.025, Ցոյն՝ 2.980, Ուքրայնացի՝ 2.826, Ասորի՝ 2.215, Լեհ՝ 705, Մորդվա՝ 419, Հրեայ՝ 335, անծանօթ՝ 277, Վրացի՝ 274, Օսէթ՝ 128, Գերման՝ 104, Թաթար՝ 27, Լեզկի՝ 26, Բոշաներ՝ 23, Մոլտավիացի՝ 18, Լեթոնիացի (Լաթվիացի)՝ 12, Թիւրքմէն՝ 8, Իտալացի՝ 8, Ֆրանսացի՝ 7, Չեխ՝ 7, Վոտիաք՝ 6, Մարիացի՝ 6, Ֆին (Ֆինլանտացի)՝ 5, Եստ՝ 4, Լիթուանիացի՝ 4, Պուլկար՝ 3, Ուտի՝ 3, Չուվաշ՝ 3, Ռումանացի՝ 3, Անգլիացի՝ 2, Հունգարացի՝ 3, Զուիցերացի՝ 2, Արաբ՝ 2, Գնչու՝ 2, Պուրիաթ՝ 1, Զիրեն՝ 1, Գարայիմ՝ 1, Շուէտացի՝ 1, Ղազախ՝ 1, [illegible]՝ 1535։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Սեպտ.— Թերթերէն զարմանքով տեղեկացանք թէ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութիւնս Սեպտեմբեր 3ի շաբաթ երեկոյին ընդհ. ժողով մը գումարած է։

Ստորագրեալներս, իբրեւ այդ Միութեան Մայր Դիւանը, երբեք տեղեկութիւն չունինք. միայն գիտենք որ ըստ օրինի ու ծրագրի միայն Մայր Դիւանը իրաւասու է ընդհ. ժողովի հրաւիրել։

Պոլսեցիներու Միութեան յարգելի անդամ եւ անդամուհիներու կը տեղեկացնենք որ խաղի մը զոհ գացած են, որով այդ հակօրինական ժողովը եւ հոն տրուած որոշումները չեղեալ եւ անվաւեր կը նկատենք։

Այսու կը նկատենք որ ամառուան տաքերու պատճառաւ ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի աշնան սկիզբը։ Ատենին պիտի իմացնենք մասնաւոր հրաւիրագիրներով, ուր պիտի ճշդուին պատասխանատուները, որոնք յանդգնած են չարաչար գործածել մեր հեղինակութիւնը։ Այդ առթիւ պիտի կարդացուի հրաժարեալ վարչութեան տարեկան տեղեկագիրը ու պիտի կատարուի վարչութեան նոր ընտրութիւն։

Ի Դիմաց Պոլսոյ. Միութեան
Մայր Դիւան

Ատենապետ՝ Հ. Ռնճեան, Ատենադպիր՝ Ս. Ուզքիասեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՓԱԽՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

—)(•)(—

«Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի վերջին փախուստներուն առթիւ (20 սեպտ.)։

— «Ինչ որ ալ ըլլայ, որբերու փախուստը դատապարտելի է ամէն տեսակէտով։ Իրենց կեանքը աւելի արժէք չունի մէկ միլիոն ժողովուրդէն, որ տասը տարիէ ի վեր հերոսաբար կուրծք կուտայ նիւթական ու քաղաքական բազմաթիւ դժուարութիւններու եւ զրկանքներու, ամուր կապուելով հայրենի հողին ու երկինքին։ Մէկ միլիոն ժողովուրդին հետ պէտք է եղբայրանային որբերը, կապուէին անոնց ճակատագրին եւ միասին երկրին մէջ։

Կայ նաեւ մետալին միւս երեսը։ Ի՞նչ պիտի ընեն գաղութներու մէջ։ Մեր կեանքը [illegible]։ Ամէն տեղ անգործութիւն եւ թշուառութիւն։ Տարուէ տարի աղքատնական կիրքը աւելի թշնամի կը դարձնէ ընիկները օտարներու դէմ։ Ահա [illegible]։ Գաղութներու կացութիւնը բարոյապէս եւ նիւթապէս աւելի պիտի վատթարանայ։ Ապագան տեսնելու համար մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ։

Ի՞նչ պիտի ընեն Հայաստանէն փախչող որբերը գաղութներու մէջ։ Այս տեսակէտով ալ անարդարանալի կը գտնենք իրենց ընթացքը։ Մէկ խօսքով, փախուստը դատապարտելի է։

Այս առթիւ, կրկնութիւն քանի մը մաշած խօսքերու։ Հայաստանի վիճակը փայլուն չէ։ Խորհրդահայ թերթերու հրապարակութիւնները բաւական են յստակ գաղափար կազմելու տիրող տագնապի եւ պայմաններու մասին։ Վայելքի եւ հանգիստի երկիր չէ։ Ոչ ալ մեղրի ու կարագի։ Տաժանելի աշխատութիւն, անբաւարար սընունդ, բնակարանի տագնապ, նախաձեռնութեան ոգիի եւ ազատ կամքի կաշկանդում, քննութիւն եւ ճնշում։ Այս է իրական պատկերը մեր երկրին։ Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, ջերմօրէն կը յանձնարարենք մեր գաղթականներուն երբեք չզեղչել Հայաստան գաղթելու, պայմանաւ որ պատրանքներ չունենան։ Հայրենի հողին վրայ ապրիլը հոգեկան բաւարարութիւն է տոկալու համար ֆիզիքական տառապանքներուն։

Աւելի դառն կայ նաեւ քաղաքական օգուտը։ Ներգաղթը մեզի համար քաղաքական գործ է։ Որքա՞ն շատ բազմութիւն ունենայ Հայաստան, այնքան կ'աւելնայ պաշտպանողական ուժը։ Այնքան ազդեցիկ կը դառնայ իր խօսքը, ոչ միայն Թիֆլիսի ու Բագուի մէջ, այլ նաեւ Մոսկուայի մէջ։

Հայաստանի բնակչութեան աճումը ինքնաբերաբար սեղանի վրայ պիտի դնէ սահմաններու արդարութեան կարեւոր հարցը։ Ուրեմն, միայն այս տեսակէտէն, ներգաղթը շատ մեծ նըշանակութիւն ունի ամբողջ հայութեան համար։ Գաղութահայ կազմակերպութիւններուն մեծագոյն պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ միջոցներ հայթայթել ներգաղթը շարունակելու համար»։

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Խումբ մը հայրենակիցներ մեր աջակցութեան դիմած են, կազմակերպելու համար «փոխադարձ Ապահովագրութեան» Միութիւն մը։ Այս ամառ, մեր աշխատակից, տոքթ. Լ. Գրիգորեան, խօսելով հայ հիւծախտաւորներու պաշտպանութեան հարցին մասին, կ'առաջարկէր գրեթէ այս ձեւը։

Նոր փորձ մը ըլլալով այս, հաճութեամբ տեղ կուտանք հետեւեալ կոչին, եւ կը հրաւիրենք ձեռնհաս անձեր՝ իրենց տեսութիւնները պարզել այս մասին.—

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

— :•:

Ամէնուս քաջ յայտնի է թէ ո՛րքան աննախանձելի վիճակի մէջ կ'ապրի հայ գաղթականութեան մեծագոյն մասը օտար երկնքի տակ, կրելով նիւթական տանջանքներ եւ ամէն տեսակ դժուարութիւններ։

Անշուշտ այս դժուարութիւնները աւելի ծանր եւ անտանելի կը դառնան, երբ նոյն աշխատաւոր հայը, իր ընտանիքին միակ յոյսը եւ նեցուկը, յանկարծամահ ըլլայ անպաշտպան ձգելով իր սիրելիները։ Շատ քիչեր կը յաջողին ապահովագրել իրենց կեանքը, ու բաւական ծանր պայմաններով։

Այս պայմաններուն մէջ, կը կարծենք թէ օգտակար եւ անհրաժեշտ պիտի ըլլար հայ աշխատաւորներու համար փոխադարձ ապահովագրութեան Միութիւնը, ինչպէս գոյութիւն ունի ուրիշ ազգերու եւ արհեստական խմբակցութիւններու մէջ։ Այս տեսակ միութեան անդամ կրնայ ըլլալ ամէն անհատ, որ կը վճարէ քանի մը ֆրանքի մուտքի տուրք եւ միանուագ գումար մը՝ ի նպաստ մեռնող անդամի ընտանիքին։

Օրինակ, եթէ Միութիւնը ունենայ 500 անդամ եւ իւրաքանչիւր անդամ վճարէ 15ական ֆր. միանուագ, մեռնողին պարագաները կը ստանան 500×15=7500 ֆր., որով ամէն մէկը կ'ապահովէ իր սիրելիները քանի մը ամսուան ապրուստով, թաղման ծախքով եւայլն։

Այսպիսով, Միութեան անդամները պիտի գիտնան որ շնորհիւ Փոխադարձ Օգնութեան, իրենց ընտանիքի անդամները չպիտի մատնուին անելի։

Վստահ ենք որ առաջարկուած Միութիւնը համակրութիւն պիտի գտնէ մեր մէջ ալ։

Կազմուելիք Միութեան մասին լրացուցիչ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ, դիմելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան կամ անոր միջոցաւ մեզի։

Միքայէլ Ջանոյեան, Ռուբէն Թադէոսեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

— Ա՛, այս՛... Կայարանը հեռո՞ւ է։

— Ո՛չ, երկու վայրկեանէն...

— Շնորհակալութիւն։

Ճերմակ ու հիւանդ լոյս մը որ [illegible] հետ գաղափարն իսկ չի տար, պատուհանին մշուշոտ ապակին է կ'ինկնէր ու չի համարձակէր ներս գալ։ Ոչ ոք կայ [illegible] մասնաբաժնին մէջ. ծերունին ալ իջած է։ Միանգամայն եմ։

Բ.

Զուիցերիական սահմանին մօտ, Ալպեաններու մէջէն, ասո՛ւ են անդունդի վրայ սեւեռուն ժայռեր, [illegible] ջրվէժներ։ Շոգեկառքը անցաւ բարձունքներուն եզերքէն՝ մատի վրայ խաղցուած խաղալիքի մը նման։

Ես կեցայ. ան կը շարունակէ. — Գնա՛, երթաս բարով. ծուլնք մի՛ մոռնար հոս, ո՛չ տնաշէն...

Ի՛նչ [illegible]. կայարանը ու կանանչի ի՛նչ շքեղ միացումներ։

Դաշտավայրերն ու թուփերը, կովերը եւ իրենց բառաչիւնը, ճամբաներուն քով կեցած աքսորական վարի խառերը, կածաններն ու խոլան անկիւններ մոռցուած ծառերը, իրենց մինչեւ գետին ճիւղաւորուած անհոգութիւնը, բոլո՛րը, հայրենիքս կը յիշեցնեն, հըպարտ Բարձր — Հայքը։

Արդեօք ասիկա խաբկանք մը չէ՞. կամ լեռնային թեթեւ օդին ազդեցութիւնը, գրեթէ միեւնոյն բարձրութեան մթնոլորտային ճնշումը... Թերեւս։ Միայն, կուրծքս այնպէս կենդանութեամբ կ'ուռի. այնպէս ներքին ուրախութեամբ մը լեցուն եմ, որ դժբախտ մարդու նախապաշարումով կը ջանամ համոզել ինքզինքս թէ, ոչինչ կայ արդարանալի... վախնալով հետզհետէ [illegible] մելամաղձութենէ մը։

Բայց ո՛չ. աւելի ուժեղ է արեւներս վազքը. հեռու ինձմէ պարտութիւններուն մղձաւանջը. ո՞վ է որ չի վստահիր ինծի [illegible] առողջը գրաւելու թալող բանակը...

Ուսերս հսկայ ծանրութենէ մը թեթեւցած են կարծես։ Ցուրտ է, սակայն հաճելի։ Կը շնչեմ երկա՛ր։ [illegible]։ Տաք մշուշով մը աչքերս կը լեցուին, գլխապըտոյտի մը հետ, ու կրկին կը պայծառանամ։

Վերը, արեւէն առկայծ երկնքի այտերուն, փունջ մը ձիւնաթոյր ամպեր՝ [illegible] կը քնն... Իսր թէ ճակտիս վրայ ըլլային՝ փափո՛ւկ է իրենց բամպակը...

(Ո՛հ, կասկած չկայ, եթէ սիրտներս հոս եկած ըլլային, այս կողմերը, փրկուած էի. գոնէ կարենայ երկար մնալ)։

Բոլոր նեղուն մտածումներս մոռցած ըլլալ կը թըւիմ։ Անշուշտ, կը համոզեմ ինքզինքս, առաջուանը չեմ կրնար ըլլալ. բայց կրնամ կազդուրուիլ. ուժեղնալ, — պաս աշխատիլ. — Ո՛, ինքնավարութիւնը, ազատութիւնը կեանքին — կարենալ աշխատիլ, աշխատիլ, իր սեփական ձեռքերով հաց ունել... Ի՛նչ երազ։

...«Մեծ գծէն» հեռու, փոքրիկ, չոր խորտուբորտ ճամբաներու, նեղ երկաթուղիին ու քարի դէզերուն միջեւ կորսուած կայարանին քով կը սպասեմ որ կառքը գայ։ Մինչեւ ապաքինարան տանող օթօն։

Կայարանին դրան քով երկու մարդիկ կը ճաշեն ախորժով։ Աշխատաւորներ են ուժեղ. [illegible], կախուած պեխերով. կը ծամեն, ու կը կոնծեն կարմիր գինին։

Ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով զգալի ախորժակ մը կոկորդս կը բարձրանայ, աչքերուս մէջ ագահութեամբ կը տեղաւորուի։ Երանութեամբ կը լորձնոտի բերանս։

Շատ արժէքաւոր գանձ մը վերագտած մէկուն պէս, կը ժպտիմ նայելով երկու մարդոց որոնք անտարբեր են, ու թերեւս անհրապոյր ալ։ Ու հիմա, ես վստահ եմ թէ անոնք ամէնէն նախանձելի մարդիկն են. բարի՜, աշխատաւոր։

Եթէ ուզէի գնել, պատառ մը գողէ. պատառ մըն ալ գինի։ Չէ՛, սպասենք։ [illegible] աւելորդ ալ չունինք։

Կը հեռանամ շէնքէն։ Կը քալեմ թեթեւօրէն խոնաւ գետնին վրայ ու աչքերս փոքրիկ քարերուն հետ կատակներ կ'ընեն։ Ահա պահածոյի տուփ մը, բո՛ւհ, կը ցատկէ ու կը ճչայ՝ փողոցային գինովի մը պէս, եւ հիմա, նոր սկսուած պատին քով՝ անձրեւէն խմած [illegible] կը փախէ... Չէ՛, ծերացած չեմ. բայց ծերութեան մը մէջ մանկական չարութիւններ, մանկութիւններ ընել կը կարծեմ։ Եւ արդէն քանի ցեխոտած կօշիկներս աւելի սիրուն են. քիչ մըն ալ [illegible] քսե՛մ, հա՛, քսե՛մ...

Սովորութիւն ունիմ, երբ ես ինծի հետ, բոլորովին մինակ կ'ըլլամ, աջ ոտքիս բթամատով ու ցուցամատով, կօշիկիս մէջ, — ի հարկէ քիչ մը երեւակայութեան միացուած շարժումով մը — գրել, աւելի ճիշդ՝ ստորագրել։ Հիմա, մինակ հոս, դաշտին [illegible] մէջ, կը փորձեմ աջ ոտքիս մատներուն բոլոր կարելի ճարտարութեամբը, կօշիկիս ծայրը գրիչի վերածել ու գրել հողին վրայ. — «Կեցցէ՛ կեանքը...»։ Սակայն շատ ձախաւեր, ոտքս բան մը կը դառնայ, մինչ հակառակը կը սպասէի... Կը խնդամ... Ի՛նչ լաւ է մանկանալ. նետել մէկդի բոլոր գիտուած, ապրուած ու վարժուած բաներուն ծանր վերարկուն։ Թերեւս աւելի լաւ քան անգիտակից մանկութիւնը ինքը. որովհետեւ այս առաւ[illegible] կրնամ փաստել թէ արժէքը՝ հաճոյքը գալուն մէջ չէ, այլ հաճոյքին հասկացողութեանը մէջ, եւ ասկէ ալ տառապանքներուն անհրաժեշտութիւնը... Ի՛նչ, չէի՞ր որ չպիտի տրամաբանել, չպիտի [illegible] թմրանքներուն յոգնութեամբ... Ուրե՛մն

Օթօն կուգայ։ Նիհար է, ձգուն մազերով կառավարը։ Սովորական։ Քչիկ մը կ'առնեմ պարզ պարագանութիւն մը կատարողի իր ձեւերէն։ Ես որ կ'ուզէի զանի ընել, պատասխանել հարցումներուս, — թէ ճամբորդութիւնը երկար ու յոգնեցուցիչ էր, թէ երկու անգամ «գիծերը» հարկադրուեցայ փոխել, եւ եթէ գիշեր ժամանակ կայարանները պարզուած ամէն շարժումէ, մութ եկեղեցիի մը պաղ կերպարանքն ունին։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունուած ըլլալով: Համաձայն ընդունուած սովորութեան, Խորհուրդը յանձնարարեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդակցական եւ գիտութական յանձնաժողովին՝ քննել թէ Իրաք կը լրացնէ՞ ընդունելութեան պայմանները: Այս առթիւ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները շնորհաւորեցին Անգլիոյ կատարած դերը՝ Իրաքի ազատագրութեան համար:

Ֆրանս-թուրք համաձայնութիւն

Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ Պոլսէն ճամբայ ելած է դէպ ի Փարիզ, համաձայնութիւն մը կնքելու համար Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն հետ: Ենկիւրիէն մեկնելէ առաջ, թուրք պատուիրակը յայտարարեց թէ չի յուսար որ բանակցութիւնները երկար տեւեն. քանի որ բաժնետէրերն ալ նպաստաւոր ընթացք բռնած են:

Միեւնոյն ատեն, բանակցութիւններ կը կատարուին Էնկիւրիի փրանսական դեսպանին հետ, Սուրիոյ սահմանային խնդիրներու մասին: Երկու կողմէն ալ տրամադրութիւնները շատ լաւ են:

Պալքանեան Խորհրդաժողովը

Պալքանեան խորհրդաժողովը, որուն առաջինը Աթէնք եւ երկրորդը Պոլիս գումարուեցաւ, իր երրորդ նստաշրջանը պիտի բանայ Պուքրէշի մէջ, հոկտեմբեր 18—23:

Օրակարգը շատ կարեւոր է: Միջոցներ պիտի խորհուին տնտեսական սերտ գործակցութիւն հաստատելու համար, փոխանակելով իւրաքանչիւր երկրի արտադրութիւնները եւ դիւրացնելով փոխադրութիւնները:

Պուլկարիան մերժած է մասնակցիլ այս ժողովին, առարկելով թէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը չի յարգուիր պալքանեան միութեան մասնակցող կարգ մը պետութեանց կողմէ:

Փառաւոր գործեր Կորքիի 40ամեակին առթիւ

Կիրակի օր, 25 սեպտեմբեր, ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Մաքսիմ Կորքիի գրական գործունէութեան 40ամեակը: Ստալին եւ կառավարութեան բոլոր անդամները շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին խոնարհ խաւերու վիպասանին, որ կը բնակի Իտալիա, առողջական պատճառներով:

Մոսկուայի կրթական գործավարութիւնը այս յոբելեանը տօնեց հաստատելով գրական թանգարան մը, տասը բարձրագոյն վարժարաններ, տասը «Կորքիի Թոշակներ», ուսանողներու համար: Նոյնպէս Թոշակներ պիտի սահմանուին երկրորդական վարժարաններու տաղանդաւոր աշակերտներուն: Մոսկուայի և Լէնինկրատի գրադարանները եւ համալսարանները պիտի կոչուին Կորքիի անունով: Արհեստակցական միութեանց կեդր. խորհուրդը որոշեց հիմնադրամ մը հաստատել Կորքիի անունով, քաջալերելու համար զանգուածներու գրական գործունէութիւնը:

Լէնինկրատի Սովետը Կորքիի անունով մկրտեց մեծ թատրոնը, գիտուններու տունը եւ փողոց մը: Միեւնոյն ատեն, տասը Թոշակ հաստատեց եւ ամսական 300 րուբլիի գումար մը քուէարկեց, լաւագոյն բանուոր եւ գիւղացի ուսանողներու եւ գրական աշխատաւորներու համար:

Ռուսիոյ բոլոր մասերէն բազմաթիւ հրաւիրագիրներ կը հասնին Կորքիի՝ խնդրելով որ իրենց այցելէ: Ամբողջ խորհրդային մամուլը սիւնակներ եւ մասնաւոր թիւեր նուիրեց Կորքիի: Օտար գրագէտներ ալ ջերմ ողջոյններ ուղղեցին, շեշտելով ռուս գրագէտին մատուցած թանկագին ծառայութիւնը՝ յեղափոխական շարժման: «Մաքսիմ Կորքի կարմիր բանակին առաջին զինուորն եղաւ», կը գրէ Պէլէրման: «Խորհրդային Միութեան մէջ ամէն բանուոր կրնայ նոյնքան մեծ ըլլալ որքան Կորքի», կ՚ըսէ Էփթըն Սինքլէր, Ամերիկայի յեղափոխական գրագէտը:

Անհետացած Թուրքը

Ոստիկանութիւնը տակաւին չկրցաւ լուսաբանել Սայիտ Հիքմէթ պէյի անհետացման խնդիրը, զոր պատմեր էինք կիրակի օր:

Երկու ենթադրութիւններ կ՚ըլլան,— Հիքմէթ պէյ, որ մտային տկարութիւն ունէր, կա՛մ զոհ գացած է յիշողութեան վրիպումի մը եւ կը թափառի անծանօթ ուղղութեամբ, եւ կա՛մ ծուղակը ձգուած է, քանի որ տասը միլիոնի ժառանգութեան խնդիր մը ունէր:

Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երիտասարդ մը, որ յաճախ, ժամը 4էն 7 կ՚այցելէր Հիքմէթ պէյի պանդոկը եւ մեծ հոգածութիւն կը ցուցնէր, առատ պարգեւներ տալով սպասաւորներուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԱՌՆԱՅԻ մէջ տուն մը խուզարկուելով, երեւան հանուեցաւ համայնավարական կազմակերպութիւն մը: Ութ հոգի ձերբակալուեցան: Տանտէրը Ռուսաստան կը գտնուի:

ՍՕՖԻԱՅԻ մէջ ծանր խռովութիւններ պատահեցան քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ շատեր վիրաւորուեցան:

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ կազմակերպութեան անդամներէն Սթանքով սպաննուեցաւ անծանօթներու կողմէ, որոնք յաջողեցան փախչիլ:

Ամէն շաբթու հատ մը...

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ավընիւ տէ Կոպըլէն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կամիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Կարապետ Սապանճեանի եւ իր տիկնոջ եւ պարագաներուն իրենց անհերհօր, հօր եւ ազգականին՝ Պ. ԱՐԵՏԻՍ ՃԻՆԱՂԵԱՆի մահուան առթիւ:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Ցաջորդեց մի երկար լռութիւն. Ցետոյ Բոռ նայեց նրան.

— Ցամենայն դէպս իմ կասկածները կը վճռէի ես ինքս եւ իմ վրաս կ՚առնէի իմ արարքի հետեւանքները: Ձեր գնար ուրիշներին ու չէի խնդրեր, որ իմ փոխարէն նրանք վճռեն կեանքի հարցերը:

Այս դարձը այն աստիճան անսպասելի էր ու նրա պարունակած կրքոտ չարութիւնը այն աստիճան աղաչեցուցիչ մի հակադրութիւն էր կազմում Բոռի մի վայրկեան առաջուայ խաղաղ անտարբերութեան հետ, որ կարելի էր ենթադրել, թէ խօսողը պատռել էր դիմակը:

— Մենք, անհաւատներս, — շարունակեց նա կրքով, — ըմբռնում ենք, որ եթէ մարդ մի ծանր բեռ ունի տանելու, տանի պիտի ինչպէս որ կարող է. եթէ ընկնի բեռի տակ աւելի վատ իր համար: Մի՞թէ հերիք չէ իմ սեփական վիշտս, որ դեռ իմ վզիս էք ուզում բարձել ձեր պատասխանատուութիւնը

Կանգ առաւ շնչառութ ու յետոյ շարունակեց.

— Եւ դեռ խօսում էք խաղաղութեան մասին: Այդ հաստատչութիւնը եթէ մի ամբողջ տարի գլուխը ջարդէք, չէք կարող ինձ այնպէս տանջել ինչպէս այժմ դուք: Նրա խելքը չի հասնում: Բոլոր նրա հնարածը հուսացած կաշիներից դէնը չի անց կենում, եւ եթէ ձեռքից իշխանութիւնը խլենք, բոլորովին չիմանար, թէ ինչ անի: Բայց դո՞ւք. Աննդրեմ, ինքներդ առաջարկեցէք ձեր մահուան վճիռը, ես չափազանց փափուկ սիրտ ունիմ: Ա՛, իրաւ է, մարդ պէտք է խիստ փափուկ ու կարեկցող լինի, պէտք է սովորեցնի չղթաներ տեսնելիս, որ այս տեսակ բան մտածել կարողանայ: Ես այդ նախադասական պէտք է լինէի, երբ դուք ներս մտաք գթութեան հրեշտակի պէս վրդովուած գնդապետի ապաբարոյութիւնից: Պէտք է հասկանալ, որ այդտեղ էլ սկսում է խեղճ կան տանջանքը: Ինչի՞ էք այդպէս ինձ նայում: Տուէք ձեր համաձայնութիւնը, ի հարկէ, ու գնացէք տուն ընթրելու. այս բոլորի համար չի արժի յուզուել. ասացէք ձեր գնդապետին, որ կարող է ինձ հրացանի բռնել տալ, կամ կախել տալ կամ նոյն իսկ ողջ-ողջ խորովել, եթէ դա նրան աւելի է հետաքրքրութիւն պատճառում. թող լինի վերջ:

Բոռը անճանաչելի էր դարձել դրսեւ: Կատաղութիւնն ու վհատութիւնը բռնել էր նրան, դողում էր ամբողջովին, կորցնում էր շունչը ու աչքերին կանաչ կայծեր էին պայթում, ինչպէս կատաղած կատուի:

Մոնտանէլլի վեր կացաւ ու լուռ նայում էր: Նա չէր ըմբռնում նրա մոլեգնոտ յարձակումների միտքը, բայց հասկանում էր թէ ի՛նչ ծայրայեղ յուզումից էին նրանք առաջացած լինել: Հասկանում էր ու դրա համար էլ մոռացաւ բոլոր նախորդ վիրաւորանքները:

— Հանգստացէք, — ասաց, — ես չէի կամենում ձեզ ցաւ պատճառել. Ճշմարիտն եմ ասում, չեմ մտածել իմ բեռը գլորել ձեր վրայ, առանց դրան էլ թեթեւ չէք: Ես այդ բանը երբեք չեմ արել կեանքումս:

— Ստ՛ու է, բացագանչեց Բոռ վառուող աչքերով, — հապա եպիսկոպոսութի՞ւնը:

— Եպիսկոպոսութի՞ւն:

— Այո՛, մոռացե՞լ էք: Ի՞նչ հեշտ է մոռանալը: «Եթէ ուզում ես Արթուր, կ՚ասեմ, որ չեմ կարող գնալ»: Ես պէտք է ուղղութիւն տայի ձեր կեանքին տասնըինը տարեկան հասակիս, ձեր փոխարէն: Ծիծաղելի է՝ կ՚ասէի, եթէ այս աստիճան եղեռնական չլինէր:

— Լռեցէ՛ք:

Մոնտանէլլին տարաւ ձեռքը գլխին մի խելագար ճիչով: Ցետոյ իջեցրեց ու կամաց մօտեցաւ պատուհանին, մի ձեռքը դրաւ վանդակին ու ճակատն էլ սեղմեց վրան: Բոռը պառկած էր ամբողջ մարմնով դողդողջուն եւ աչքերով հետեւում էր նրան: Մոնտանէլլին ուղղեց ու ետ եկաւ սպիտակած շրթունքներով:

— Շատ եմ ցաւում, — ասաց նա, ի զուր ջանալով իր սովորական հանդարտ ձեւը պահել, — բայց ես պէտք է գնամ, ինձ քիչ տկար եմ զգում: — Ու դողում էր ամբողջովին, կարծես ջերմի մէջ:

Բոռի կատաղութիւնը ընկաւ:

— Պադրէ՛, մի՞թէ չէ՞ք տեսնում:

Մոնտանէլլին ետ ընկրկեց ու լռեց:

— Միայն ո՛չ այդ. — շշնջեց վերջապէս: — Բոլորը, բոլորը, Աստուած իմ, միայն ո՛չ այս: Եթէ ես խելագարել եմ...

Բոռ բարձրացաւ քիչ մի թեւի վրայ, ու միւսովը բռնեց նրա դողդողջուն ձեռքը:

— Պադրէ՛, մի՞թէ չէ՞ք հասկանում, որ չեմ խեղդուել:

Երկուսի ձեռքերն էլ յանկարծ սառեցան ու մնացին անշարժ: Մի վայրկեան ամէն ինչ սուզեց խոր լռութեան մէջ, եւ յետոյ ծունկի իջաւ Մոնտանէլլին ու դէմքը թաղեց Բոռի կրծքին.

. . . .

Երբ բարձրացրեց գլուխը, արեւն արդէն մայր էր մտել ու լոյսի պայծառ շերտերը մեռնում էին արեւմուտքում: Նրանք մոռացել էին ժամանակն ու տեղը, կեանքն ու մահը, նոյն իսկ մոռացել էին որ թշնամի են

— Արթուր, — շշնջում էր Մոնտանէլլին: — Մի՞թէ դու ես, մի՞թէ եկար դու մեռեալներից:

— Մեռեալներից. — կրկնեց Բոռ դողդողջուն: Դրեց գլուխը Մոնտանէլլի ձեռքին ու պառկած էր ինչպէս հիւանդ երախայ մօր գրկին:

— Դու ես եկար, ես եկար ի վերջոյ

Բոռը շունչ քաշեց դժւար:

— Այո՛. — ասաց նա, — եւ պէտք է կռուէք ինձ հետ, կամ սպանէք:

— Ա՜, լռի՛ր, սիրելիս, ինչի՞ մար է այդ բոլորը: Մենք խաւար մոլորուած երկու երախայ էինք ու բար ուրուականի տեղ էինք ընդունել. ժամ գտանք մենք իրար ու լոյսը ... Իմ խե՜ղճ տղաս, ինչպէս փոխուել ես. ինչպէս սարսափելի կերպով փոխուել ես: Կարծես մարդկային վիշտն ամբողջ կեանքդ է անց կացել քո գլխով: Մինչ դու այնպէս լիքն էիր կեանքով ու բերկրանքով:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ՆԵՐԵՒԵԼԻ ՃԱՄԲԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
[illegible]	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
28 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1994 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՆԷ ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆ ՍԹԱՓԵՑՆԷՐ

Այսօր, երկրորդ էջին մէջ, արտատպած ենք «Յուսաբեր»ի մէկ խմբագրականը, եգիպտական թերթի մը վայրահաչութեանց մասին.

Առաջին անգամ չէ որ գրգռիչ եւ գռեհիկ խօսքեր դուրս կու տայ լրագիրը — «Ալ Սիասա»։

Աչքի առջեւ չունինք նոր գրութիւնը։ Բայց, մեր պաշտօնակիցին արտատպած բառերը արդէն գաղափար կու տան։

Միւս կողմէ, եգիպտահայ ծանօթ փաստաբան մըն ալ նոյնքան վրդովուած, կարճ եւ կտրուկ պատասխան մը հրատարակեր է կառավարական «Լիպէռթէ» թերթին մէջ, «Ալ Սիասա»ն կոչելով «գունափոխ» եւ «օտարատեաց»։ Այլ եւ մատնանշելով թէ «անոր ետին տակ բան մը կայ», — այսինքն՝ օտար ազդեցութիւն։

«Յուսաբեր»ն ալ այդ համոզումն ունի, եւ այս պարագան կը շեշտէ յատկապէս։

Արաբական թերթը, պատրուակ բռնելով հպատակութեան խնդիրը եւ քանի մը հայ կարմրուկներու — խեղկատակ շաչորթներ — ձերբակալութիւնը, ինքն իրեն թոյլ տուած է հայ ժողովուրդի երեսին նետել հետեւեալ գարշելի բառերը.

— «Դատապարտելի, անբաղձալի ցեղ, եգիպտացի ժողովուրդին մաքրութիւնն ու անդորրութիւնը վտանգող տարր, անզգամ [illegible], մաքսանենգ, օրէնքին [illegible] գաղտնի առեւտուր եւ [illegible] պահող, անբարոյ [illegible] եւ յոռի յատկութեանց տէր, համայնավար [illegible] ու շարժումներու հեղինակ, ցեղային [illegible] յատկութիւններ պահող»։

Մէկ խօսքով, «սարսափ տարր մը», որ ոչ մէկ առաքինութիւն կը ներկայացնէ.

Մեր պաշտօնակիցը եւ ուրիշներ տուած են այս գարշանքին պատասխանը։

Եգիպտական մամուլը «Ալ Սիասա»ով չի սահմանափակուիր եւ անշուշտ արաբական ուրիշ օրկաններ ալ դաս մը տուած են կամ պիտի տան։

Այնպէս որ, աւելորդ պիտի ըլլար այդպէս հեռուէն, այն ալ Փարիզէն պատասխան մը խմբագրել.

Արձանագրելով այս վրդովիչ իրողութիւնը, մեր նպատակն է, ոչ միայն ընթերցողները տեղեակ պահել, այլ եւ կրկին եւ կրկին արծարծել հարց մը, որ միշտ կը վրիպի մեր ուշադրութենէն։

Սթափի՛նք, վերջապէս։ «Ալ Սիասա»ն միակը չէ, ոչ ալ միայն Եգիպտոսի մէջ է որ այսպիսի վրդովիչ երեւոյթներու կը հանդիպինք։

Ահա՛ Սուրիան, ահա՛ Միջագետքը, նոյն իսկ հեռաւոր Պարսկաստանը։ Տակաւին պալքանեան երկիրները (մանաւանդ Յունաստանը)։

Այս բոլոր երկիրներուն մէջ, հետզհետէ աւելի շատ կը հանդիպինք հակահայ, յատկապէս կազմակերպուած խաչակրութեանց։

Մարդիկ ու թերթեր կան, որ պարբերաբար, սեւով ճերմակի վրայ մուր կը քսեն մեր ճակտին, զանազան պատրուակներով։

Անշուշտ, այդ բոլոր երկիրներուն մէջ, հանրային կարծիքը ընդհանրապէս առողջ է եւ չի տարուիր աստուն կանուխ արթնցող թշնամականի մը զառանցանքներով։

Բայց, ըսելով — ըսելով, սիրտ կը պղտորեն եւ կը գրգռեն ամբոխը։

Արդ, գաղտնի չէ թէ ի՛նչպէս կը շարժի ամբոխը արեւելեան երկիրներու մէջ, երբ իւղ լեցնեն կրակին վրայ, ժողովուրդ ժողովուրդի դէմ, ցեղ ցեղի դէմ լարելով։

Վարձու գրիչնե՞ր կը պակսին ո՛ր եւ է երկրի մէջ, այս «նուիրական» պարտականութիւնը կատարելու համար։ Մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ որ սահմանակից կամ դրացի են Թուրքիոյ, եւ ունին հայկական կարեւոր համայնքներ։

Թրքական ոսկին հրաշքներ կը գործէ ամէն տեղ, եւ մենք ի զուր ակռայ կը կրճտենք։

Այստեղ ալ, նորէն աշխատանքն է որ պիտի վիժեցնէ այս դաւերը։ Աշխատանք եւ կազմակերպութիւն։

Եւ միջոցներ չեն պակսիր։

Հե՞րք է որքան խեղճացանք ամէն ճակատի վրայ. մինչդեռ, ուրիշ առիթներով, ասպարէզ կը կարդանք ամբողջ աշխարհի։

Պայման չէ որ, Թուրքերուն պէս, գաղտնի վարկեր ունենանք մեր տրամադրութեան տակ։

Ամէն գաղութի մէջ ալ, կրնանք առանց մեծ դժուարութեան, սերտ կապեր հաստատել տեղական մամուլին եւ մտաւորականութեան հետ, քանի մը հարիւր ֆրանք ծախսել, եւ մերձեցում հաստատել.

Ամէն երկրի մէջ ալ, կրնանք — եւ պարտաւոր ենք — տեղեկատուական դիւան մը հաստատել, հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար։

Ու վերջապէս, կրնանք մեր տրամադրութեան տակ ունենալ պարկեշտ եւ բարեացակամ թերթեր, մեր տեսակէտներն ու ձգտումները պարզելու համար։ (Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ազդու, քան հայկական օտարալեզու հրատարակութիւն մը)։

Մեր ուժերէն վեր չեն այս բոլորը։

Բայց, թմրութիւն մը վարակեր է մեզ բոլորս, առանց դաւանանքի խտրութեան։ Անճրկեր, բթացեր, ընդարմացեր ենք։ Նախախնամական հրաշքներու կը սպասենք, փոխանակ իրական գործ տեսնելու։

Գոնէ այս պարագան — հայաշատ երկիրներու մէջ այսպէս կամ այնպէս երեւան եկած հակահայ, դաւադրական գործունէութիւնը բաւական չէ՞ սթափեցնելու մեզ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԶՐՈՑԷՆ

Ո՞ւրկէ ուր, Կանտին «Յառաջ»ի գլխուն ալ փորձանք դարձաւ։

Վիէնի մէջ, երկու հայրենակիցներ վէճի բռնուեր են, կարդալով հետեւեալ հատուածը.

— *«Հնդիկ յեղափոխականը ծոմապահութեան կը պատրաստուի 15 օրէ ի վեր։ Արդէն զեղչած է իր ամենօրեայ ուտելիքը եւ դադրեցուցած՝ ֆիզիքական մարզանքները»*. («Յառաջ», 2 սեպտ.)։

Վիճաբանողներէն մէկը նամակով կը հարցնէ խմբագրութեան.

— *«Ֆիզիքական մարզանք ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնանք։ Ոտնակի՞ մարզանք թէ ո՛ր եւ է մարզանք, շուէտական եւայլն, մարմինը առողջ պահելու համար»*։

Նախադասութիւնը այնքան պարզ է որ, բացատրութեան չի կարօտիր։

Բայց, քանի որ վիճաբանութիւն բացուած է, եւ անշուշտ... գրաւի խնդիր կայ, խմբագրութիւնը ինծի պաշտօն յանձնեց պատասխանել հրապարակաւ։

Ոչ, սիրելի ընթերցող, Կանտին պարզապէս դադրեցուցած է ֆիզիքական (մարմնական) մարզանքը։ Ո՞ւրկէ գտաք «ոտնակի մարզանքը»։

Հնդիկ յեղափոխականը իրեն յատուկ վարժութիւններ ունի ինչպէս հագուստ — կապուստի մէջ, նոյնպէս ուտել — խմելու համար։ Ու նաեւ զանազան մարզանքներ, միշտ չարքաշ մնալու համար։

Որովհետեւ ծոմ պիտի պահէր, այլ եւս չէր կրնար տոկալ մարմնական յոգնութեան։ Ու դադրեցուց մարզանքները։

×

Ուրիշ նամակագիր մը, կը գանգատի թէ՝ «շատ բարձր բանաստեղծութիւններով եւ երեւակայական թռիչքներով կ'երգայ «Արե՛ւ, Արե՛ւ» թերթօնը եւ կը խնդրէ որ «եթէ կարելի է, տղոց համար թերթօն մը հրատարակենք»։

Տղոց համար թերթօն մը, ինչո՞ւ չէ։ Կարելի է հրատարակել, երբ տեղ գտնենք։ Երկու թերթօնէն աւելին՝ շատ է մեր օրաթերթին համար։

Ինչ կը վերաբերի «Արե՛ւ, Արե՛ւ»ին, բանաստեղծութիւն չէ, սիրելի ընթերցող, ոչ ալ «երեւակայական թռիչք», այլ իսկ եւ իսկ իրականութիւն, գրականօրէն մշակուած։

Թոքախտաւորներու կեանքն ու տառապանքն է, չհասկցա՞ք.

Քիչ մըն ալ հետեւեցէք եւ հեղինակին պիտի հանդիպիք ոչ թէ «երեւակայական թռիչք»ի, այլ անողոք իրականութեան մը որ կը հալածէ, կը հիւծէ մեր տղաքը, այս պողոտաներուն վրայ, ինչպէս գաղթակայաններուն մէջ։

ՎԱՐԱԶ

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ԱՐՁԱՆԸ ՎԱՆԻ ՄԷՋ

Վանի քաղաքապետարանին առջեւ Մ. Քէմալի արձանը շինուելով, բացումը կատարուած է մասնաւոր հանդիսութեամբ։

× Վարչապետ Ըսմէթ փաշա սեպտ. 23ին մասնաւոր կառախումբով, մեկնեցաւ դէպ ի Արեւելեան Նահանգները։ Պիտի երթայ Մարաշ, Կազի Այնթապ, Ուրֆա եւ Տիարպէքիր. Ցետոյ Էլազիգի ճամբով Մալաթիա պիտի մեկնի. եւ Եփրատի Քէօմիւրհան վայրի մեծ կամուրջին բացումը պիտի կատարէ։

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ անձրեւներ եկան, երէկ, Փարիզի մէջ։ Շատ մը բանուկ փողոցներ ողողուեցան եւ նորոգութեանց առթիւ բաց մնացած կայուղիներ պայթեցան։ Գաւառներու մէջ, փոթորիկներ ալ ծագեցան։ Կրքնոպլի մէջ երիտասարդ մը հեծանիւով անցած ատեն, տեղն ու տեղը կայծակնահար եղաւ։ Բազմաթիւ նաւաբեկութիւններ տեղի ունեցան եւ նաւակ մը խեղդուեցաւ Սէն — Նազէրի մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՆՏԻ ՎԵՐՍԿՍԱՒ ՈՒՏԵԼ

Բրիտանական կառավարութիւնը վաւերացուցած ըլլալով Հնդիկներու եւ փարիաներու միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, Կանտի դադրեցուց իր ծոմապահութիւնը, որ սկսած էր անցեալ երեքշաբթի։ Ծոմապահութիւնը տեւեց 149 ժամ, (վեց օր եւ հինգ ժամ)։ Հնդիկ յեղափոխականը արդէն չափազանց տկարացած էր եւ հազիւ 43 քիլօ կը կշռէր։

Երկուշաբթի առտու ժամը 8ին — անգլիական պաշտօնատուները սովորաբար 10ին կը բացուին — Հնդկաստանի նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէր թէ «Ն. վեհափառութեան կառավարութիւնը գոհ մնացած է Հնդկաստանի հարստահարեալ դասերուն եւ մնացեալ հասարակութեան միջեւ գոյացած համաձայնութենէն»։ Ցետոյ հրատարակուեցան համաձայնութեան մանրամասնութիւնները։ Փոխանակ ընտրական անջատ շրջանակներու, փարիաները պիտի ստանան որոշ թիւով աթոռներ (148 հատ) ընդհանուր ընտրութեանց մէջ։ Անգլիական կառավարութիւնը այս համաձայնութիւնը պիտի կցէ առաջադրուած սահմանադրութեան ծրագրին։

Առտուն կանուխ, մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Կանտիի բանտին առջեւ։ Կանտի ուժասպառ փռուած էր երկաթեայ մահճակալի մը վրայ, բանտի բակին մէջ։ Բժիշկները յայտարարած էին թէ շատ ծանր է վիճակը եւ երբեք այսքան քայքայուած չէր առողջական վիճակը։

Կէս օրէն քիչ յետոյ, բանտերու ընդհ. քննիչը շտապեց հասաւ եւ Կանտիի յանձնեց Հնդկաստանի նախարարութեան զեկոյցը։ Հազիւ թեթեւ ժպիտ մը երեւցաւ Կանտիի ոսկրացած դէմքին վրայ։ Հնդիկ յեղափոխականը [illegible] իր սովորական [illegible], մրմնջեց.

— Կրաւորական դիմադրութիւնը յաղթեց։ Ես կատարեցի իմ ուխտս։

Ժամը մէկն էր, երբ Կանտի [illegible] ծոմը, գաւաթ մը օշարակ ուզելով։

Տիկին Կանտի նարինջի օշարակ մը հրամցուց։ Կանտի շրթունքը գաւաթին մօտեցնելէ առաջ, ինչպէս որ բոլորն ալ աղօթեն եւ գոհաբանական տաղեր երգեն։ Ամբողջ երկուշաբթի օրը, բանտարկեալը անցուց պտուղի հիւթերով. իսկ երեքշաբթի սկսաւ գարիի բուսաջուր եւ այծի կաթ խմել։

× Ծոմապահութեան դադարումը ընդհանուր ցնծութիւն պատճառեց ամբողջ Հնդկաստանի մէջ։ Խանդավառ ցոյցեր տեղի ունեցան Սիմլայի օրէնսդրական ժողովին եւ Կանտիի բանտին առջեւ։

Կանտի նոր խօսակցութեան մը ընթացքին շեշտեց թէ եղած կարգադրութիւնը ոչ թէ վախճան մը, այլ սկզբնաւորութիւն մըն է եւ թէ զանազան հասարակութեանց պետերը պէտք է պատրաստ ըլլան նոր պարտականութեանց ինչպէս նոր զոհողութեանց։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Ընդհանուր բանակցութիւն

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ երկուշաբթի օր, (26 սեպտ.)։

Բացման ճառը խօսեցաւ Տէ Վալերա, Իրլանտայի վարչապետը, յատուկ շեշտ մը դնելով իր խօսքերուն մէջ։ Նոյնքան մեծ տրամադրութեամբ արտայայտուեցաւ բուն նախագահը, Գ. Փոլիթիս։

Տէ Վալերա, որ քարոզիչի մը պէս կը խօսէր, առանց ճարտասանական ձեւերու, ըսաւ.

— Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկամները ինչպէս թշնամիները կը զգան թէ հասած է ժամը ուր ան փորձի պիտի ենթարկուի եւ անձկութեամբ կը սպասեն թէ այդ փորձը տկարութի՞ւն պիտի ապացուցանէ թէ նոր ուժ եւ աճում։ Այսօր աւելի քան երբեք ամբողջ աշխարհի աչքերը յառած են դէպ ի Ժընեւ։ Ամէն կողմէ տրտունջներ, քննադատութիւններ, կասկածներ կը լսուին։ Շատեր կը գանգատին թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկրորդական խնդիրներու կը նուիրէ իր գործունէութիւնը, մինչդեռ մէկդի կը ձգուին կամ կը յետաձգուին միջազգային կենսական խնդիրներ, այնպիսի հարցեր որ կապ ունին բուն իսկ ժողովուրդներու գոյութեան հետ։ Ուրիշներ կ'ըսեն թէ պետութեանց հաւասարութիւն չկայ հոս, երբ խնդիրը կարեւոր հարցերու կը վերաբերի, թէ փոքր պետութիւնները, ձայն ունենալով հանդերձ, աննշան ազդեցութիւն կը գործեն տրուած որոշումներուն մէջ։ Մեծերը կը սկսին անհամբեր դառնալ եւ նոյն իսկ կը հարցնեն թէ ստացուած փոքր արդիւնքները կ'արդարացնե՞ն ծախքերու մասնակցութեան բեռը։ Ի՞նչ պէտք է ընել։ — Մէկ միջոց կայ լռութեան դատապարտելու անոնք որ կը քննադատեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այն է՝ անհերքելի կերպով ապացուցանել թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը հանդիսաւոր ուխտ մըն է որուն հանդէպ ոչ մէկ պետութիւն, մեծ ըլլայ թէ փոքր, չի կրնար ժխտել իր յանձնառութիւնները։ Մէկ միջոց ունինք խափանելու զինարշաւը, — ապահովել ազգային իրաւունքները՝ անվերապահօրէն յարգելով ուխտի սկզբունքին.

Հասած է գործելու ժամը։ Գիտեմ որ տնտեսական ամբողջ կեանքը, արտադրութիւնը եւ վարկերու բաշխումը հիմնական վերակազմութեան կը կարօտին։ Եթէ արմատական փոփոխութիւններ չկատարենք, եթէ անկարող ըլլանք կազմակերպելու մեր տնտեսական կեանքը այնպէս որ ամէն բանէ առաջ ապահովէ բոլոր երկիրներու բոլոր քաղաքացիներուն էական պահանջները, որպէս զի ամէն մարդ պէտք եղածին չափ հագուի եւ ուտէ, մենք խայտառակօրէն պիտի վրիպինք մեր պարտականութեան մէջ եւ հետեւանքը պիտի ըլլայ ծանր աղէտ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Իրաքն ալ անկախ

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, Իրաքը (Միջագետք) Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի արձանագրուի այս նստաշրջանին։

Այս առթիւ, «Թայմզ» հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակած է, նորաստեղծ երկրի տասնամեայ յառաջդիմութեան մասին.—

Բացառապէս արագ եղաւ Իրաքի յառաջդիմութիւնը [illegible]։ Երկու տարի առաջ, [illegible] ամբողջելու համար թագաւորութիւնը. եւ նոյն իսկ 12 ամիս առաջ խնդրական էր թէ Շէյխ Ահմէտ [illegible] թէ Իրաքի թագաւորը եւ նախարարները կը կառավարեն [illegible] Այսօր Քիւրտերն եւ [illegible] — երկու նշանաւոր ծրագիրներ [illegible] — կարելի [illegible] Շէյխ Մահմուտ եւ Շէյխ Ահմէտ [illegible] Շէյխ Մահմուտ [illegible] Եփրատի վրայ, [illegible] Շէյխ Ահմէտ Թուրքերու [illegible] շատ մեծ թիւ մը [illegible]։

Ուրիշ տեսակէտներով ալ արագ եղաւ Իրաքի յառաջդիմութիւնը.

[illegible] Իրաքի կառավարութեան։ Այսօր [illegible] կը ճամբէ ու կը վճարէ իրեն պէտք եղած զինուոր եւ [illegible] մէկ տարիէն եւ 10 չիլին [illegible] մէջ երկու տարիէն աւելի չէին է [illegible] եւ Իրաք միայն մէկ ընկերութենէ տարեկան 400.000 ոսկի կը ստանայ, եթէ նոյն իսկ քարիւղ չհանեն. իսկ [illegible] աւելի պիտի ստանայ եթէ արտադրութիւնը աւելնայ։

[illegible] կը բանին, եւ [illegible] կը վերակենդանանայ, [illegible] յառաջ կը տարուի քարիւղատար խողովակներուն շինութիւնը։ Աւելի քան 4000 թոն ապրանք կը փոխադրուի դէպ ի արեւմտեան Պաղտատ, մանաւանդ [illegible] շինուած [illegible], ծրագրուած շինութեանց համար։ Մեծ քանակութեամբ հետաքրքրական կազմածներ ալ փոխադրուած են, [illegible] համար քարիւղատար խողովակներուն երկայնքը, Տիգրիսէն մինչեւ Միջերկրական։

Ասոնք դեռ սկզբնաւորութիւններն են։ Ոռոգութիւնը վերահաստատուած ըլլալով ամբողջ Իրաքի մէջ, այժմ կ'ուսումնասիրուին հիւսիսային շրջաններու ջրա-ելեկտրական անհուն հարստութիւնները։ Հաշուի եղած է որ [illegible] Զաբ, Պէքմէի կիրճին անցած կէտին վրայ, կրնայ առնուազն 15.000 ձիու ուժ արտադրել, երբ 80 ոտք բարձրութեամբ թումբով մը։ Միայն այս շրջանին մէջ ալ նուազն 500.000 ձիու ուժ կրնայ արտադրուիլ, առանց հաշուելու Տիգրիս եւ Եփրատը։

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ» ՀԻՓՄԷԹ ՊԷՅԻ անձագիրը գտնուեցաւ Լիոնի մէջ։ Նախկին սպան Մայիս 25ին Լոզանէն մեկնած էր, Փարիզ դառնալու համար։ Արդ, նոյն օրուան իրիկուան իսկ իր անձագիրը գտնուեցաւ Լիոնի մէջ եւ յանձնուեցաւ թուրք հիւպատոսին, որ անմիջապէս ոստիկանութեան ներկայացուց զայն։ Քննութիւնները կը շարունակուին։ Բոլոր պանդոկներու տետրակները քննուեցան, բայց ո՛չ եւ է հետք չգտնուեցաւ։ Յիմարանոցներու մէջ ալ պրպտումներ կը կատարուին, քանի որ թուրք նախկին սպան կէս — խենդ կը համարուէր։

ՊԱՅԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ, երկուշաբթի օր, ֆրանսական «Փէրսէ» սուզանաւին մէջ, Շէրպուրի առջեւ։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ 33 հոգի վիրաւորուեցան։

ԳԱՐՇԵԼԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Գահիրէի «Էլ Սիասա» թերթը վերջերս գարշելի գրութիւն մը հրատարակած էր Հայերու մասին, հպատակութեան հարցին առթիւ։

«Յուսաբեր» խորապէս վրդովուած, բաց նամակ մը կը հրատարակէ սեպտեմբեր 16ի թիւին մէջ, իբրեւ պատասխան։ Կ'արտատպենք հիմնական մասերը, որոնք միեւնոյն ատեն կը պարզեն եգիպտական թերթին անճոռնի վերագրումները.—

Դժուար է տիրանալ գրչին եւ զուսպ ու ներող բառերու մէջ գտնել միխթարանքը այն պատասխանին, զոր հարկադրաբար պիտի տանք ձեր թերթի սեպտ. 11ի թիւով ընդհանրապէս հայութեան եւ յատկապէս եգիպտահայ գաղութի դէմ ուղղուած յօդուածին։

Առիթը — հպատակութեան խնդիրն է։

Օգտուելով իշխանութեանց ընձեռած շնորհէն, ամբողջ Եգիպտոսի մէջ 16,402 օտարազգիներ եգիպտահպատակութիւն ընդունելու խնդրանքով դիմած են կառավարութեան։ Այս քանակէն հպատակութեան մէջ ընդունուած են ցարդ — կառավարական խոստումներ,— ըստ ձեր հաւաստումին՝ տասնեակ Հայեր, ճերմակ Ռուսներ, պալքանեան Սլաւներ եւ Հրեաներ։

Ձեր յօդուածը ձեւացէ՛ս միայն ուղղուած է ատոնց բոլորին դէմ. սակայն փաստօրէն եւ առաւելապէս ձեր յարձակումին իրր թիրախ նկատի ունիք ընդհանրապէս հայութիւնը եւ յատկապէս եգիպտահայ գաղութը։

Ու լոկ անոր համար, որ բուռ մը Հայութիւն — տասը հազարէն հազիւ երկու – երեք հազար — օգտուելով եգիպտական կառավարութեան ընձեռած շնորհէն, հպատակութեան ջերմ ու անկեղծ կապերով կապուեցաւ այս հիւրընկալ երկրին, դայն իր երկրորդ հայրենիքը նկատելով, — այս անքաւելի «յանցանքին» համար անգոր զրկելով դուք հայութեան երեսին հետեւեալ անարգանքները կը նետէք.

1. Դատարկապորտ.
2. Աններածւլի ցեղ.
3. Եգիպտացի ժողովուրդին մաքրութիւնն ու առողջութիւնը վտանգող տարր.
4. Անպիտան սերմ.
5. Մաքսանենգ.
6. Ոճրային նպատակներով գաղտնի տուներ եւ խաղարաններ պահող.
7. Աններածւլի գիծերու եւ յոռի յատկութեանց տէր.
8. Համայնավար քարոզչութեանց եւ շարժումներու հեղինակ.
9. Ցեղային ուրոյն մտանայատկութիւններ պահող.

ՈՒ ՈՉ ՄԷԿ ԱՌԱՔԻՆԻ ԳԻԾ։

Ահա այսքան արատաւոր է հայ ցեղը ձեր աչքին։ Ու այս արատաւոր ցեղի «օտարին տարրն է» — ձեր իսկ բառերով — որ հպատակութիւն կ'ընդունի Եգիպտոսի մէջ։

Ձեր այս մեղադրանքները հիմնաւորած ըլլալու համար՝ հարկ կը ըզգանք հետեւեալ երկու «փաստերը» յիշատակելու։

«Յայտնի է արդէն, որ ամէն ժողովուրդ կը ձերժէ օժեւան տալ մանաւանդ Հայերուն, ճերմակ Ռուսերուն եւ պալքանեան սլաւ քանի մը ցեղերուն, որոնք աններածւլի գիծեր եւ յոռի յատկութիւններ կը միացնեն իրենց նկարագրին եւ վտանգաւոր դերեր կը խաղան զիրենք հիւրընկալող ժողովուրդներուն մէջ նման այն դերին՝ զոր Հայերը խաղացին առենօք Օսմ. կայսրութեան մէջ, եւ ա՛յն պէտքալի ծառայութիւններուն՝ զորս անոնք Ֆրանսական քաղաքականութեան կը մատուցանեն այսօր Սուրիոյ մէջ»։

Ձեր յօդուածը բարոյական առումով ծանրագոյն մահավճիռ մը պիտի ըլլար մեր երկրորդ հայրենիքին՝ Եգիպտոսի համար, եթէ երբեք անոր հոգեկան հայելին ըլլար։

Սակայն դուք իսկ գիտէք, որ բնա՛ւ, երբե՛ք այդպէս չէ։

Այդ լեզուով մեզ հետ կը խօսի ենկիւրին միայն, իր անքաւելի ոճիրը գէթ բառերու տակ թաղել կարենալու համար։

Ինչպէս գիտէք, յարգելի պաշտօնակից, մենք հայրենիք մը ունէինք Թուրքիոյ դերիշխանութեան տակ — Թրքահայաստան — ուր կ'ապրէինք չորս հազար տարիներէ ի վեր։

Գիտէք նաեւ, որ Մեծ Պատերազմին, օգտուելով աշխարհի խառնակ վիճակէն, Թուրքիան ամբողջութեամբ բնաջնջեց հայ ցեղը իր չորսհազարամեայ հայրենիքին մէջ, — հարիւր հազարաւոր մանուկներ, կիներ, ծերեր եւ տղամարդիկ, նուազագոյնը… մէկ միլիոն մարդ։ Անօրինակ եղեռն մը, որ իր նախընթացը չունի մարդկային բովանդակ պատմութեան մէջ։

Ու նոյնն է պարագան նաեւ Սուրիոյ նկատմամբ, ուր մեր «պէտքալի ծառայութեանց» մասին խօսողը — քաւնօտ ու անխիղճ հէքեաթներ — կրկին ու կրկին ենկիւրին է միայն՝ մեր դէմ մեր հարեւանները գրգռելու եւ անոնց ներշնչած ատելութեան մէջ իր անքաւելի ոճիրին արդարացումը գտնելու համար։

Ու անգամ մը անարդարութեան հետ դաշնակցելէ յետոյ, նկատեցէք թէ ի՛նչ զարհուրելի անարգանքներ կը նետէք ժողովուրդի մը հասցէին, որ վէր է ձեր յերիւրած բոլոր ամբաստանութիւններէն։

Վկայ — անոր չորսհազարամեայ պատմութիւնը, անոր մատուցած ծառայութիւնը քաղաքակրթութեան եւ անոր մասին եղած բիւր վկայութիւնները աշխարհի բոլոր ընտիր ազգերու ընտրելագոյն զաւակներուն կողմէ։

Դուք մինչեւ իսկ դատարկապորտ կ'անուանէք Հայը, յարգելի պաշտօնակից, երբ անկարող էք նմոյշի համար իսկ գէթ մէկ հատիկ մուրացիկ գտնել ամբողջ Եգիպտոսի մէջ։

Ու՝ հակառակ խղճի եւ արդարութեան բոլոր օրէնքներուն՝ «աններածւլի ցեղի մը օտարին տարր» կը կոչէք այն բուռ մը դժբախտները, որոնք Թրքական եաթաղանի տակ համացեղային ընդհանուր ջարդէն հրաշքով փրկուելով՝ առժամեայ ապաստան գտած են հիւրընկալ Եգիպտոսի մէջ։

Ցատկորոշ «մարդասիրութիւն»։

Դուք գիտէք, յարգելի պաշտօնակից, որ եգիպտահայ գաղութը պետական բնոյթ դէմքերու ամբողջ հօյլ մը պարգեւած է Եգիպտոսի, ուր անոնք յուզիչ անձնուիրութեամբ ծառայած են իրենց երկրորդ հայրենիքին, օժտած զայն իրենց բովանդակ չութեամբ, փառքեր կերտած անոր համար եւ արժանացած անոր գնահատանքին եւ երախտագիտութեան։

Ու գիտէք, որ այս ընտրանիէն դուրս, ինքը գաղութը իր ամբողջութեան մէջ, մեծապէս ծառայած է Եգիպտոսի տնտեսական վերածնութեան եւ հզօրութեան գործին։

Եւ այսպէս — դարերէ ի վեր։

Ու եթ այս արժանաւոր զաւակներով հպարտացած է ոչ միայն Եգիպտոսը, այլ անոնցմով արդարօրէն հպարտացած է նաեւ հայ ժողովուրդը։

Բայց ահա դուք, յարգելի պաշտօնակից, խօսելով եգիպտահայ գաղութի մասին, զայն ներկայացնելու համար չէք յիշատակեր այս պայծառ անուններէն եւ ոչ մէկը, այլ իբրեւ խորան եգիպտահայութեան պատիւին ու կոչումին՝ կը յիշատակէք անունները քանի մը թշուառական համայնավարներու — եղկելի մանկլաւիկներ, բայց երբեք վարիչներ — որոնք մերժուած են ամէնէն առաջ հէնց իրեն՝ եգիպտահայութեան կողմէ։

Ու հասկնալի է, թէ ինչո՛ւ այսպէս կ'ընէք դուք։ Երբ դրիչ մը ատելութենէ կը սնանի եւ անարդարութեան կը ծառայէ, ան այլ եւս Նուպար եւ Արթին փաշաներու մէջ միայն եգիպտացին կը տեսնէ, հայն ու հայութիւնը քանի մը ոճրագործներու մէջ տեսնելու համար։

Յարգելի պաշտօնակից, մեր մոլորակը կը խեղդուի ոճիրներու մէջ եւ բիւր բիւրաւորներու արցունքով ու արիւնով կը քամէ այն լեզին, որ հզօրները կը կուտակեն թոյլերու եւ տկարներու ուսերուն։

Մենք գիտենք, հոն, ուր մեռած է արդարութեան ձայնը, հոն միշտ յանցաւորը — տկարն է։

Աւելի չուրջ հինգ դար առաջ, աշխարհի մեծագոյն բռնակալներէն Լէնկթիմուր, պարսկերէն փորագրած էր իր մատանիին վրայ, — Ռասթի Ռուսթի — ուժը մի՛շտ իրաւացի է։

Եւ որովհետեւ նաեւ այսօր, Լէնկթիմուրէ հինգ հարիւր տարի յետոյ, դարձեա՛լ այս է մեր աշխարհի բարոյականը, ուստի մեզի կը մնայ լռել եւ ընդունիլ, որ, այո՛, մենք անիրաւ ու արատաւոր ենք հէնց անոր համար, որ թոյլ ենք, անպաշտպան ու անհայրենիք։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻ

Ֆրանսական թերթերը կը հաղորդեն թէ Գերմանիա ի վիճակի է զինելու հրացանով, գնդացիրով եւ թնդանօթով, ատա մէկ միլիոն մարդ։ Ներկայիս կ'աշխատին 65 գործարաններ, որոնց 51ը՝ առանց արտօնուած ըլլալու Վէրսայլի դաշնագրով։ Ութ ուրիշ գործարաններ ալ կը բանին, միշտ Գերմանիոյ հաշւոյն, արտասահմանի մէջ (Հոլանտա, Շուէտ, Զուիցերիա,։

Ելմտացոյցն իսկ կը հաստատէ, որ Գերմանիա շատոնց դադրած է յարգելէ Վէրսայլի դաշնագիրը։ 1924ին Ազգային Պաշտպանութեան պիւտճէն էր 458,644,220 մարք, 1930ին 693,777,150 մարք, որմէ 77,268,980 մարքը ռազմանիւթի հայթայթման յատկացուած։ Արտօնուած 1,926 գնդացիրներուն տեղ շինեց 20 հազար գնդացիր։

NAMAKNER ATHENKEN

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ցաւացի ընթերցողներուն ծանօթ է Աթէնքի կարեւոր գաղթակայաններէն՝ Փիրէոսի ազգ. վարժարանին մէջ պատահած դէպքը։ «Օրկանը»ները պարտք սեպեցին դէպքը եւ անոր ներքին ծալքերը ներկայացնել բոլորովին շարափոխուած։

Դէպքը շատ պարզ է։

Փէլթէքեան կոչուած խառնակիչ մը կը ձեռնարկէ խլրդային աշխատանքի՝ վարժի մանկապարտիզպանուհի Տիկ. Հայկուհի Թոփալեանի, եւ վարժարանի տնօրէն՝ Պ. Զաքարեանի դէմ։ Այս մարդը գիշեր ցերեկ կը դառնէ եւ սեպտեմբերի մէջ (տարեշրջանին) 1.— Դուրս կը նետէ մինչ վարժուհին, 2.— Կ'աստիճանազրկէ տնօրէն Զաքարեանը, 3.— Կ'աւելցնէ նոր պաշտօնեայ մը, — Յ. Անէմեան, նոյնքան խառնակիչ։ Թաղականութեան եւ Հոգաբարձութեան մէջ գտնուող երկու Դաշնակցական ներկայացուցիչները կը բողոքեն։ Այս բոլորէն վերջ, երբ Փէլթէքեան կը յանդգնի լեզուագարութիւններ ընել, ազատէկէն համախմբուած քանի մը հայրենակիցներ ներս կը մտնեն բացատրութիւն պահանջելու։ Ան ատեն է որ կը պատահի այդ ցաւալի դէպքը, որուն մէջ, Հոգաբարձութեան Դաշնակցական ներկայացուցիչը որ եւ կապ եւ պատասխանատուութիւն չունի, ինչ որ հաստատեցին ներկաները։

Այս անուղղայ խառնակիչին դէմ ժողովրդական կարեւոր հանրագրութիւն մը պատրաստեց զանազան հայրենակիցներէ կազմուած Յանձնախումբ մը եւ ներկայացուց Կեդր. Վարչութեան, որ առանց նկատի առնելու զայն, վաւերացուց եղած կարգադրութիւնները։ Այժմ ուրեմն Փիրէոսի ազգ. վարժարանին տնօրէնն է Պ. Մանդակ Աղասեան, որուն քով իբրեւ «խորհրդական» նշանակած են Փէլթ. ոզի։

Դպրոցներու վերամուտը սկսած է։ Այս տարի ազգ. վարժարանները նիւթապէս շատ պիտի նեղուին, որովհետեւ ոչ միայն անտեսական տագնապը շատ ծանր է, այլ եւ գրեթէ ամէն թաղ եղած կարգադրութիւններէն գոհ չէ։ Կը լսեմ, որ Բարեգործականն ալ պիտի չնպաստէ այս տարի։

✕ Նուպարեան սանէրէն Պ. Կ. Թնմոյեան Աթէնքի շրջանին մէջ մանկավարժական դասախօսութիւններ կատարեց, որոնք օգտակար եղան հետեւող ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու կարեւոր մասին։

· Ներգաղթը։ Կ'ըսեն թէ տեղի պիտի ունենայ։ Ե՞րբ, ո՞ր ամսուն, չենք գիտեր։ Թէեւ այս անգամ Յունաստանի մէջ շատ հող չկայ ներգաղթի։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հեռատեսողութիւնը (télévision) վերջերս նոր ու կարեւոր քայլ մը առաւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ։ Նորք քաղաքին մէջ դիտուններ հաւաքուելով դպրոցի մը սրահին մէջ, հեռատեսողութեամբ պատգամներ ստացած են Նէլմաֆօրտի աշխատանոցէն, ծանօթ էՄարքոնիի անթել հեռագրին մասին կատարած հետազօտութիւններով։

Փորձը աւէն տեսակէտով յաջող արդիւնք մը տուած է։ Պահպանակի մը վրայ յաջորդաբար ու արագօրէն երեւցած են գիրեր ու բառեր, նման լուսեղէն ա՛յն գիրերուն, որոնք մայրաքաղաքներու մեծ շէնքերուն վրայ իբր ծանուցում կամ լուր կը ցուցադրուին։

Երեք տարի առաջ արդէն Մարքոնի յանձնարարած էր իր ճարտարագէտներուն կատարել իրենց խուզարկութիւնները այնպիսի ուղղութեամբ մը, որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ հեռատեսողութիւնը օգտագործել առեւտրական ձեռնարկներու մէջ։ Մինչեւ այսօր այդ ուղղութեամբ ձեռք բերուած արդիւնքը կարելի է քաջալերիչ նկատել։

Կը յուսացուի որ մօտալուտ ապագայի մը մէջ իր գրասենեակին մէջ նստած առեւտրականը պիտի կրնայ տեսնել տողանցքը սակարանի գիներուն եւ առեւտուրի վերաբերեալ բոլոր կարեւոր լուրերուն։ Հեռատեսողութեան ընդունարան ունեցողները պիտի կրնան օրը օրին, ժամը ժամին իրազեկ ըլլալ քաղաքական դէպքերուն եւ միջազգային կարեւոր անցուդարձներուն, որոնց մանրամասնութիւնները, ըլլա՛յ գիրերով, ըլլա՛յ պատկերներով պիտի ցուցադրուին իրենց աչքին առջեւ։

Ու այժմ նոր մէթոտով ստացուած պատկերները շարժանկարի պատկերներու նման յաջորդաբար կ'աներեւութանան, սակայն կը ջանացուի հնարել ինքնաշարժ արձանագրող մեքենայ մը, որ գրի առնելէ առաջ, անոնց բնագիրը ան վթար պահէ։

Ամէնուն ծանօթ է թէ փոթորիկի ժամանակ մթնոլորտը իր մէջ մեծ քանակութեամբ ելեկտրականութիւն կը պարունակէ։ Սակայն պէտք չէ կարծել թէ միայն փոթորիկի ատեն օդին մէջ ելեկտրականութիւն կը գտնուի։ ամէն օր ու ամէն ժամ մթնոլորտին մէջ ելեկտրականութիւն գոյութիւն ունի։ Երկար ատենէ ի վեր հաստատուած է թէ երբ հողի մակերեսէն վեր որոշեալ մետաղ մը հանենք, որ կղզիացուցիչ թելով մը հաղորդակցութեան մէջ գտնուի զգայուն ելեկտրաչափի մը հետ, ելեկտրական ձգտումը (tension) իւրաքանչիւր մէկ մեդր բարձրութեան վրայ 100 վոլթ կ'աւելնայ։

Արդ. 1000 մեդր բարձրութեան վրայ, ելեկտրական ձգտումը 100 հազար վոլթի կը հասնի։

Սակայն ելեկտրական այդ ձըգտումը անփոփոխ չի մնար, որուն ընթացքին մէջ, ան կ'ենթարկուի փոփոխութիւններու, որոնց պատճառը կը վերագրուի արեգակնային ճառագայթումի փոփոխականութեան։

Մանօթ կը գոյութիւնը մաս… …ար լաւագոյններու, որոնց շնոր… կարելի է արուեստական երան… կով արեւի լոյս ստանալ։

Հիմա ալ նոր գործիք մը հ… ուած է, որ կրնայ սենեակի մ… տարածել ուղղուած ջերմ… խոնաւութիւնը եւ օդին բաղ… տարրերը։

Ելեկտրականութեամբ… մէջ դրուած գործիքը կանոն… լով, բացուող ու գոցուող զով… ինքնաշարժաբար առաջ կը… օդի այն ջերմութիւնը կա… բութիւնը, որոնց պէտքը կ… ունի Ինքնաշարժ մասնաւոր… մըն ալ կը կանոնաւորէ օդի… ժումը։

Առով կարելի պիտի ըլլ… մէջ ունենալ ուզած կլիման։

Անթել հեռագրի վերջին… րելագործութեանց շնորհիւ… մէջ առաջին անգամ ըլլալով… ղած են խօսակցութիւն… օդանաւի եւ կառախումբի մը…

Ժամական 140 քիլոմեթր… զութեամբ ընթացող կառախ… մասնաւոր վագոնի մը մէջ… ուած ուժեղ ձայնատար մը… բած է ուղեւորներուն յ… ցութիւնը սառայարգներու… նստած էին 7 քիլոմեթր… թեան մը մէջ թռչող օդանաւ… մէջ, որ կը հետեւէր կառախ…

Օդանաւին եւ կառախումբ… բայ գետեղուած անթել… ընկալուչ եւ փոխանցիչ գործի… բու միջեւ ճամբորդներ… տեց յաջողած են խօսակցու… ներ փոխանակել իրարու հետ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԼ… (signature, partly cut off at the right edge)

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆՁԱՆԱԿԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւն… նակ է բացեր, հաւաքեա… գամավճարները։ Դիւանին… կած տեղեկութիւններուն… Ազգերու Դաշնակցութեան… ութեանց վճարուած ամ… նելուն գումարը կը հասնի 17… ֆրանք ոսկի եւ 7 սանթիմ։

Ֆրանսա, որ պէտք վճարել… լիոն 600,029 ֆրանք ոսկի 53… ու կը պարտի տակաւին 65… 36 սանթիմ։ Իտալիա, որ պէտք… ճարէր 1,970,251 ֆրանք 69… կը պարտի տակաւին 492,562 ֆր… 91 սանթիմ։ Մեծն Բրիտանիա… սեմբեր 1ին վճարեց իր… պարտքը, 3,446,499 ֆրանք 54… թիմ։ Իսկ հարաւային Ամերիկ… լոր պետութիւնները տակաւին… ճարած իրենց պարտքերը։ Ա… Արժանթին կը պարտի 2,408,7… 71 սանթիմ, Պերու՝ 910,7… 07 սանթիմ, Չիլի՝ 443,809 ֆր… սնթ., Քոլոմպիա՝ 43,408 ֆր.… պա՝ 311,654 ֆր., Գուաթէմ… հազար 022 ֆր., Հայիթի՝… ֆր., Հոնտուրաս՝ 266,327 ֆր… լակուա՝ 244,842 ֆր., Փանամա… հազար 940 ֆր., Փարակուէ… ֆր., Սալվատոր՝ 30,002 ֆր… կուէ՝ 292,700 ֆր., Ծոմինիք… ֆր., բայց չվճարողներուն մրցա… կարած է Չինաստան, որ կը պար… 9,462,645 ֆր. 93 սանթիմ. Գերմա… եա, որուն անդամավճարն… լիոն 652,735 ֆրանք, բան մը չէ… բած տակաւին 1932ի համար։

Ու դեռ — պետութեան գանձատուն… պարապ է մուրացկանի մը ափին… ման։

NAMAKNER ITALIAYEN

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԲ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գեղեցկութեան պատմութիւններով ծանրաբեռն ու ազնուութեան եւ շնորհքի յուշարձան այս քաղաքը՝ քաղաքներու Gustave Moreauն է, ինչպէս իր կոնտոլը՝ նաւակներու Giacomo Leopardiն։

Վենետիկ շատ հին է եւ շատ նոր։ Թափօր մը Ս. Մարկոսի առջեւ կամ կոնտոլներու արշաւ մը՝ եւ ահա կը վերապրին Belliniն ու Carpaccioն։ Ու Վենետիկ իր այս երջանկութիւնը կը հայելիացնէր նաեւ իր անցեալ Երկամեաներուն մէջ, երբ հոն ցուցադրող բոլոր արուեստագէտները, գեռ հաւատարիմ էին իր անմեռ գեղեցկութեան իբրեւ հոգւոյ եւ արուեստի ռնդառնութեան աղբիւր մը։ Մինչ, ներկայ դարուն պարտադրող հանգամանքով գեղագէտ նոր սերունդին քով արուեստը անցնելով հոգիէն մաքին՝ կը բուցնէ անապարող նպատակ մը որ կ'ուզէ դարձնել անցեալի իմաստութիւնն եւ կ'ուղղուի ներկայ տեխնիքական մտայնացումին։ Ռաքով, զգացումի կամ զարծողութեան արտայայտութիւնը որ կեանքն է, տրամաբանօրէն փոխարուած է ծառերու մէջ պահուըտող «արուեստի» այս բոլոր տաղաւարներէն։ Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ մտած է նորօրինակ դիւամոլութեամբ շարադրուած կեանքի մը կամ paradoxal կենցաղի մը աշխարհը, ուր միահեծան կը տիրապետէ կեանքի վերացականութիւնը, բնազանցութիւնն ու ֆրէօտեան ենթագիտակցութեան թանձրացումը։ Անոնց կողքին, չեն պակսիր սակայն տողջ նկարչութեան նմոյշներ, հաւաքուած մօտաւոր անցեալի մէջ անհետացող հեղինակներէ ու նաեւ ապրողներէ։

Իտալական շէնքը, որ կեդրոնականն է եւ որ կը պարունակէ բոլոր միւս շէնքերու սրահներուն գումարը, իր արդի արուեստագէտներու բազմութեան հետ կը ցուցադրէ նաեւ ութհարիւրի իր մեծ դէմքերէն մէկ քանին, ինչպէս՝ Michetti, Boldini, Bazzaro, Tito եւայլն.։

Առաջին սրահները դրուած այս անցեալապաշտներուն կը յաջորդէ իտալական արդիականութիւնը, որ տակաւին չունի ուրոյն եւ անշփոթելի դիմագիծ մը, որուն տակ իւրաքանչիւր արուեստագէտ կարենայ ըստ իր գեղագէտի խառնուածքին կազապարուիլ, առեղծելու համար իր ինքնուրոյն ճամբան։ Այս նոր ձգտումը որ «իտալական ինքնաբերուն» անուամբ կը ճանչցուի, հոգեկան արդի պահանջներուն տակ կը ջանայ տալ անկեղծութիւնն ու պարզութիւնը իր անցեալ մեծ արուեստի կայսրութեան։ Սա, միակ և բացարձակ ճշմարտութիւնն է իր զաւանած գեղագիտական վարդապետութեան, որուն հաւատարիմ մնաց իր ծագման կարճ օրերէն մինչեւ այսօր։

Բայց, վարդապետութիւն մը շարադրող միւս անհրաժեշտ տարրերը դեռ ձեւուած չեն, որքան դրօշակիրները արդէն առեղծած ու տիրացած կարծեն զիրենք։ Իտալական այս նոր ձգտումը դեռ շատ երիտասարդ է, գեղագիտական զանազան փուլերէ անցնելէ վերջ, իր Ջորսհարիւրի, Հինգհարիւրի հաստատ ու կշռուած տեսութիւններուն պէս, նոր դարուն կեանքի ու հոգեկան պահանջներուն համաձայն կրնայ նորեր ալ առեղծել, իբրեւ գեղագիտութեան տեսական յեղաշրջման մէկ զօրեղ փաստը, իբրեւ պատմական անցք մը։

Անցնինք հեղինակներուն, սկսելով անցեալապաշտներէն։

Ոմանք արուեստագէտ կը ծնին, ոմանք արուեստագէտ կը դառնան։ Michetti, անցեալ դարու իտալական նկարչութեան մեծ դէմքը ծնած է արուեստագէտ, իր «Յորիոյի աղջիկը» հրաշալի compositionին համատարածովը։ Նկարչութեան այս գլուխ-գործոցը որ D'Anunzioի միեւնոյն անունը կրող մէկ թատերագրութեան ներշնչումն է, իր հոյակապ պարզութեամբը ու ապագայ դարերուն իսկ նախանձը գրգռող իր նկարչական կարողութը, կ'ըլլայ պերճախօս ապացոյցը Michettiի ճշմարիտ տաղանդին ու արուեստին։

Boldini աւելի դիմանկարիչ է ու իտալական ութհարիւրի տիտաններէն մէկը, որուն զունական դաշնաւորումները չեն կրնար ծածկել Frans Halsի սեւի եւ վարդագոյնի, զորչի եւ կապոյտի երաժշտութիւնը նուրբ ու սահուն թեքնիքի մը տակ։ Գոլտինի լուցեր կատաը ծանրաբեռնել, կը ծանրանայ միայն արտայայտիչզգայարանքներուն վրայ, ու ճոխ զգեստներու իր համադրող գոյներուն մէջ փարիզեան կանացի շնորհը կը խօսեցնէ։ Լաւ գծող է ու լաւ նկարող, երկուքին մէջ ալ ինքնատիպ։

Ընդմէջտ հետացող գեղեցիկի այս երկու մշակները հոս առանձին ու կից սրահներով ցուցադրուած են իբրեւ խոր յարգանքի մը ապացոյցը։ Այլապէս՝ Երկամեայի նպատակն է տալ օրուան միջազգային արուեստի ստորինական գաղափարի արտայայտութիւնը։

Անցեալի գեղեցկութիւնները արդի գեղագիտական մտայնութեամբ մշակողներուն մէջ լաւագոյն տեղերը կը գրաւեն Giardiները, Milesiն, Titoն, Fragiacomo եւ Bazzaroն։ Այս վերջինը, ութհարիւրի զոյնի անմխտելի վարպետն է, մեծագոյն coloristeը … խատի չափազանց աղատ … նիւթով գծայնութիւնն ու … կերպը (forme) կը հանէ զոյ…

Titoն զարդային նկար… մը ունի ընդհանրապէս … compositionի լաւ գիծեր… այս անգամ երկու կէթառեր… բու նկարներով իր խորաթա… տեսողութեան ու ճարտար … նիւթին փաստը տուաւ։

Milesi աղատ թեքնիք… մանկարին վարպետն է։ Եր… ծորան եւ շատ վրձնումով … տպաւորապաշտներու յատուկ … դանագիրներ՝ որոնք զօյնի … կեանքը կ'ապրին։

Giardiները (մանաւանդ … Beppeն որ վերջերս մեռաւ … երկինքն ու կանաչը, մթնոլ… անզգալաբար սահող զունական … բաւյթներուն մէջ եղակիօրէն … թրթռացնեն։ Bazzaroէն վերջ … առջինն է Beppeն որ վայրանկ… րին կուտայ նկարչական այժմ… կեանք, իր պարարտ, չափազա… գունեղ եւ միեւնոյն ատեն հա… վրձնումով։

(1) ՉԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Տէր Զօրի Թաղ. խորհուրդը հետեւեալ գեկոյցը կը հաղորդէ բերբերու.

Տէր Զօրի Թաղականութիւնը նկատի ունենալով որ 1914—1918 թուին ի վեր հոս նահատակուած մեր սիրելիներուն ոսկորները դեռ բաց դաշտերու մէջ ոտնակոխ կ՚ըլլային, գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր յիշեալ ոսկորները ի մի հաւաքել եւ գարձեալ առաջադրութեան պահուն հայ նահատակներու մասամբ թաղուած գերեզմանատան հողի վրայ յարմար տեղ մը մայր եւ անոր վրայ յուշարձան մը կառուցանել: Թաղականութիւնը միաձայնութեամբ որոշած էր յիշեալ գետինը կառավարութենէն առնել եւ բոլորտիքը պատ մը քաշելով՝ յատուկ Հայոց գերեզմանատուն մը ունենալ: Այս որոշումով ուրիշ վայրեր ալ գտնուած կատարուած էին՝ աջակցութեան խնդրանքով:

Մեր այս կոչին առաջին անգամ պատասխանեց Գազտանի հայ գաղութը, Աւրիլ 24ի ողբաձոն առթիւ հանգանակութեան ձեռնարկելով եւ անկէ վերջն ալ շարունակելով հանգանակութիւնը ու այս ձեւով մօտաւորապէս 41 ոսկէ ոսմ. հնչուն ոսկի ժողվելով:

Թաղականը ամխուռէկս առաջ սոյն գումար պաշտօնապէս եւ մեր նամակով պահանջելով յոյժ խրատ Ամէնական միջոցով հոս ղրկուած էր:

Արդէն Թաղ. խորհուրդս ալ նոր ստացած էր գերեզմանատան գետնի (խափառ) խնդիրը, ու մօտ օրէն պիտի ձեռնարկէ թէ՝ գերեզմանատան եւ թէ յուշարձանի կառուցման:

Տեղւոյս ազգ. վարժարանը վերաբացուած է ուսուցչական լաւագոյն կազմով:

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Գորտոպայի հայ գաղութի մասին (Արժանթին):

Գորտոպայի գաղութը, մեր փոքր գաղութներուն մէջ, ամենալաւ կազմակերպուած հայ գաղութն է, որ 1925էն ի վեր ունի իր ճշգրիտ մարդահամարը, որ կանոնաւորապէս կը պահուի ամէն տարի:

Գաղութին մարդահամարի ամփոփ տեղեկագրութիւնը կը քաղենք Գ. Ա. Ճանիկեանի տոմարէն, զոր առատագրեց մեզի յօժարութեամբ:

Այս քաղաքին մէջ կ՚ապրին ընդամէնը 1382 Հայեր, 61 զանազան հայ գաւառներէ եւ քաղաքներէ եկած: 276 ընտանիք կը հաշուուի, որոնցմէ 206ը ունին սեփական տուներ:

Գաղութին մէջ մանչերու թիւն է, 1—10 տարեկան՝ 220, աղջիկներունը՝ 190, 10—20 տարեկան մանչեր՝ 66, աղջիկներ՝ 40: Երիտասարդներ 20-30 տարեկան՝ 120 հոգի, իգական՝ 15: Երկսեռ աշակերտութեան ընդհ. թիւն է՝ 145 հոգի: Գրեթէ առանց բացառութեան, գիւղացական տարիք ունեցողները կը յաճախեն հայ դպրոցը:

Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, գաղութին մէջ անգործ հայրենակիցներ չկան. ամէն մարդ իր օրապահիկը հայթայթելու չափ գործ ունի:

Աշխատաւոր ձեռքեր՝ քսանէն վեր հաշուելով, կը հասնի 400 հոգիի

Ազգային եւ քաղաքական կազմակերպութիւններ.— Հայ Դաշնակցութիւն (գաղութիս ազգային վերին մարմինը), Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեաններ, Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Հօկ եւ չորս հայրենակցական միութիւն մը

Կրօնական կամ յարանուանական.— Հայ Լուս. եկեղեցի եւ Հոգեւոր Եղբայրներ: Այս վերջինները երկուքի բաժնուած են եւ բաւական թրքախօս հետեւորդներ ունին: Կաթոլիկներ չկան.

Տեղացիներու հետ ամուսնացած են 13 հոգի:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Պուքրէշի Ուսանողական Միութեան ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական առաջին ժողովը՝ կազմակերպելու համար Մշակոյթի Օրը: Ուսանողական Միութեան եւ «Կոմիտաս» երգչախումբի հրաւէրին ընդառաջ երթալով, բոլոր մշակութային կազմակերպութիւնները ուղարկած էին իրենց ներկայացուցիչները: Ժողովին կը մասնակցէին Գ. Գ. Ղազարեան՝ վարժարանի ուսուցչական մարմնի կողմէ, Թ. Շիշմանեան՝ «Երեւան» միութեան կողմէ, Վ. Գարանփիլեան՝ «Բաֆֆի»ի կողմէ, Կ. Թիմոսեան՝ «Հօկ»ի տեղական մասնաճիւղէն, Ժ. Գարագաշեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.-էն, Հ. Թումաճանեան՝ «Կոմիտաս»էն եւ Վ. Կէմիճեան՝ Ուսանողական Միութեան կողմէ:

Ներկայ բոլոր միութիւնները յանձն առին իրենց մասնակցութիւնը բերել կարելի չափով տօնելու համար գերազանցապէս համազգային այս տօնը:

Որոշուեցաւ հանդէսը կատարել առանց մուտքի:

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿ. Ս. ՍՐԵՆՑԻ

—)(o)(—

Համակրանքի ընծայումի եւ խանդավառ արտայայտութիւն մըն էր այն յարգանքի անդրանը՝ զոր ի պատիւ Գ. Ս. Սրենցի սարքած էին իր հին ու նոր սաները, Պուքրէշի «Բաֆֆի» ակումբին մէջ 7 սեպտ.

Ցանկալը երգուած «Մեր Հայրենիք» ազգ. քայլերգէն յետոյ, Գ. Ս. Սարուճի բացումը կատարեց հաւաքոյթին, ծանօթացնելով Գ. Սրենցի բեղուն գործունէութիւնը Պարտիզակի մէջ, թէ՝ իբր ուսուցիչ եւ թէ իբր հանրային գործիչ եւ յիշելով անոր նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած համազգային, «Աշուղիկ»ներ ... ընկերութիւնը որոնք բեղմնաւոր գործունէութիւն ունեցած են:

Գ. Գ. Մանուկեան, իբր Գ. Սրենցի ամենահին աշակերտներէն մէկը, վերյիշեց իր աշակերտական կեանքէն եւ թելադրեց ներկայ սաներուն որ 45 տարուան վաստակաւոր իրենց ուսուցչին յարգանքը տօնելու նախաձեռնութիւնը առնեն:

Գ. Լ. Պարոնեան բացատրեց թէ ինչպէս Գ. Սրենցի խորհուրդի մէջ ունեցած ուսուցչական շրջանը թրքախօս Ադրինապոլսեցիէն հայախօս եւ մանաւանդ հայանուէր սերունդ մը ...

Գ. Յ. Գալիկեան Գողգոթա մը նկատեց հայ ուսուցչին կեանքը, յիշեցնելով որ Գ. Սրենց սիրով յանձն առած է այդ Գողգոթան:

Գ. Գ. Վարդերեան՝ մէկը տարէց սաներէն՝ հայերէն, թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն ոտանաւորներ արտասանեց իր մանկութեան օրերուն Գ. Սրենցէն սորված:

Գ. Հ. Բանիկեան յայտնեց թէ ինքը բախտը չէ ունեցած աշակերտելու Սրենցին, բայց ինքզինքը աշակերտը կը նկատէ սերունդի մը որուն կը պատկանի Սրենցը ինքն ալ: Շեշտեց կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը, որպէս զի հանրային գործերու մէջ կարելի ըլլայ առնել փոքրոգի մարդոց կիրքն ու կամայականութիւնը:

Գ. Գ. Տէյիրմէնճեան յարգանքի խօսքերով ողջերթ մաղթեց Գ. Սրենցի եւ մաղթեց որ շուտով մեր մէջ ունենանք զայն վերստին:

Գ. Վ. Կէմիճեան, խումբ մը ուսանողներու անունով յայտնեց թէ կորուստ մըն է իրենց համար Գ. Սրենցի Պուքրէշէն մեկնումը, որովհետեւ կը գրկուէին այս կերպով փորձառու եւ համակրելի մենտորէ մը:

Գ. Գ. Քէասանեան վերյիշումներ բերաւ Գ. Սրենցի անցեալէն եւ ի վեր հանեց հանրային պայքարի ջիղը անոր մէջ:

Գ. Մ. Թամրազեան, իբր նախկին պաշտօնակից, յարգանքի խօսքեր յիտոյ, հրաւէր ուղղեց երիտասարդութեան, որ օրինակ առնէն մեր վաստակաւոր գործիչներէն, որոնք սիրով յանձն առած են գողգոթան:

Ուղերձներ բերին նոյնպէս ուսանող Գ. Ժ. Գարագաշեան եւ ուրիշներ:

Ազգ. վարժարանի Յրդ դասարանի աշակերտուհիներու կողմէ ուղերծ մը կարդաց Օր. Գ. Գարագաշեան եւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց իրենց դասատուին ուսուցչին.

Գ. Յ. Ճ. Սիրունի, որ կը վարէր սեղանը, վերջին ուղերձով մը մեկնեց գողգոթա նկատել հանրային գործիչին վիճակուած կեանքը: Գողգոթա կը նկատէ անոնք միայն որոնք չեն կրնար ըմբռնել գեղեցկութիւնը զոհաբերութեան, եւ վայելքը որ կայ ... մէջ. Այս վայելքը կը զգան մանաւանդ անոնք, որոնք գիտակցօրէն ճողոպրեցան հայաջինջ բաղանիքն եւ որոնք կը զգան թէ տարիները որ կ՚ապրին, գիտութիւնը իրենց ընծայուած շնորհ մըն է զոր տրամադրած են զոհաբերել հայ ժողովուրդին:

Վերջին խօսքը Գ. Սրենցինն էր: «Քառասուն եւ հինգ տարուան ուսուցչական կեանքէն յետոյ, բաւական, զոհ եմ այսօր ինքզինքէս ... թէ ուրիշներ հարազատութեան հանդէսներ մէջ կը գտնեն իրենց խռովքներու նպատակակէտը, ես ալ ուսուցչական համեստ կեանքը բրած եմ ինծի խոհեմ: Յաջողութիւնս կը պարտիմ երկու սկզբունքի, որոնք հիմը եղած են հանրային գործունէութեանս, համեստութիւն եւ աշխատասիրութիւն: Այս երկու սկզբունքները թող ջահը ըլլայ երիտասարդ սերունդին եւ անոնք պիտի յաջողին:

Կ՚երթամ Կալաց հոգեպէս կազդուրուած եւ կը խոստանամ դեռ երկար տարիներ ուսուցչական պարտականութիւններս խղճմտօրէն կատարել»:

Արագ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՕՐ. ՍԻՐՎԱՐԴ ՍՐԱՊԵԱՆ
եւ
Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ
Նշանուած
25 Սեպտեմբեր, 1932
Փանկէօ Գիլեանրուր

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

—)(o)(—

Նոր գործարաններ հաստատելու մասին Անատոլուի մէջ քննութիւն կատարող ռուսեւթուրք մասնագէտները Էնկիւրի վերադարձած են: Մինչեւ հիմա կատարուած քննութեան արդիւնքով, բամպակի, մտնանի եւ հիւսուածեղէնի գործարանները 120 հազար լիրով պիտի ըլլան: Այս գործարաններէն մէկը, 20 հազար լիրով, պիտի շինուի Տէնիզլի Սարայքէօյին մէջ:

Գործարանները ընդամէնը 6 կամ չորս պիտի ըլլան եւ հաւանաբար շինուին Էսկիշէհիրի Գոնիայի Կեսարիոյ եւ Մալաթիոյ կողմերը: Ատանան յարմար չէ տեսնուած, տաք օդին, օրավարձերու սղութեան եւ վառելանիւթի չգոյութեան պատճառով

Գործարանները զալ տարի պատրաստ պիտի ըլլան, գիշեր ցերեկ աշխատելով, տարին 70 հազար հակ բամպակ պիտի գործեն:

«ԱՅՍ ԼԵԶՈՒՆ ՄԱՐԴ ՉԻ ՀԱՍՑՆԵՐ»

—)(o)(—

Անդրադառնալով Տօյմա Փաշէի լեզուականհամաժողովինոր բացուեցաւ սեպտ. 26ին, Ա. Շիւքրիպէյ «Միլլիէթ»ի առաջնորդող սիւնակին մէջ գիտել կուտայ թէ այդ ձեռնարկին նպատակն է Թուրք լեզուն ազատագրել արաբական եւ պարսկական գերութենէն

«Արաբացումը եւ պարսկացումը մանաւորաբար գրական լեզուին մէջ նկատելի էր: Այնպէս որ խրատ ... բացուեցաւ անոր եւ խօսակցութեան լեզուին միջեւ: Ժողովուրդը այլեւս չէր հասկնար գրական լեզուն, եւ ամէնէն լաւ գրութիւնը կը նկատուէր այն որ ամէնէն քիչ կը հասկցուէր: Այս տեսակ կացութիւն մը բնականաբար անհաշտ էր ռամկավարութեան հետ: Այս խառնակ լեզուի մասին ամէնէն ճիշդ վճիռը տուաւ Կազի փաշան, ըսելով.

— Այս լեզուն չի կրնար մարդ հասցնել»

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ՆԱՒԱՏԷՐԵՐԸ

:•:

Թուրքիոյ մէջ համբորդական շոգենաւ բանեցնելու գործը պետական մենաշնորհ հռչակուեցաւ: Այս գործը պիտի կատարէ Տէյրը Սէֆայինը: Օրէնքին համաձայն, շոգենաւի աէրերը մինչեւ երկու ամիս պարտաւոր են յայտագրով մը կառավարութեան հաղորդել թէ իրենց նաւերը կը ծախե՞ն թէ ոչ, որպէս զի բստ այնմ գնահատուին ու գնուին անոնք:

Այս առթիւ նաւատէրերը յայտնած են թէ դեռ որոշում մը չեն տուած ու կը խորհին, քանի որ երկու ամիս միջոց ունին իրենց առջեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

— :•: —

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պուքրէշի Արազը ծայնակցելով Հայրենիքի եւ Յառաջի ազդարարութեանց, կը շեշտէ (18 սեպտ.):

— «Այո՛, դառն չի հաշուիր յօրանջելով

Որովհետեւ մինչդեռ մենք կը յօրանջենք կամ կը քնանանք՝ մեր թշնամիները քայլ առ քայլ գետին կը շահին: Չեն բաւականանար մոռնելով Ազգերու Դաշնակցութեան ամէն յարմար պահ ... խլելով ... ծախին ու ժպիտը, չեն բաւականանար արեւմտուտքի տարազը հագնելով եւ աշխարհը ափ ի բերան ձգելով, այլ մեծ կուզեն աշխարհէ աշխարհ, քաղաքէ քաղաք, ընելով իրենց ցոյցքը ու գափիններ փառաւորելով գիւղին մը:

Ահա, այս պահուս, Պուքրէշի մէջ կը գումարուի Բժշկական Գաւառութեան Միջազգային հինգերորդ համաժողովը: Հո՛ս մը չկայ հոն, իսկ Թուրքերը զրկեր են իրենց լաւագոյն ներկայացուցիչները: Համաժողովի չէնքին գրան կը ծածանի Թուրք դրօշը չորսէն մէկ ի վեր, ու Թուրք պատուիրակներ ճառեր կը խօսին Թուրք բըժշկութեան պատմութիւնը պանծացնելով՝ համալսարանային գիտնականներու հիացիկ աչքերուն առջեւ: Իսկ մենք որ կը պարծենանք թէ հին դարերէն ի վեր բժշկութիւնը ի պատուի է եղած մեր մէջ, թէ հայ հին մատենագիրներու մէջ փաստեր կը վկայեն, թէ ունեցեր ենք Մխիթար Հերացին եւ Ամիրտովլաթը, թէ Թուրք համալսարանին ... ուսուցչականներ ենք տուեր, — համաժողովին մէջ մէ՛կ հատիկ մարդ չունինք: Կը պարծենանք հին հին դարերու մէջ բարոտներուն հանդէպ մեր տարած խնամքովը, մեր ունեցած ուրկանոցներովը, մէ՛կը չունինք համաժողովին մէջ որպէս զի ինքն ալ ծանօթութիւն մը տայ՝ երբ ուրիշ ազգերու ներկայացուցիչները պատմական նօթեր կը կարդան ու կուտան ժամանակի, բարոտութեան դէմ իրենց երկրին մէջ ձեռք առնուած միջոցներուն ... Հայ բժշկական պատմութեան ամէնէն մեծ խուզարկուն՝ բժ. Վ. Թորգոմեանն իսկ, որ հրաւիրուած է եղեր նոյն համաժողովին, չէ կրցեր ժողովի գալ, որովհետեւ չէ գտնուեր մարմին մը որ դիւրացնէր իր առաքելութիւնը:

Այս դէպքը պարզ օրինակ մըն է միայն: Մինչ մեր թշնամիները ճիգ կը թափեն ամէն մարզի մէջ, մենք, յօրանջելով կ՚անցընենք մեր ժամանակը, աւա՜ղ:

ՍՏԱԼԻՆԻ ԱՍՏՂԸ ԿԸ ՄԱՐԻ

— :•: —

Եւթիոփիոյ թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը տեղեկութիւններ Ստալինի մասին, քաղելով ճամբորդներէ, որոնք կը հասնին Մոսկուայէն: Այդ տեղեկութիւնները կը հաստատեն, որ հեղինակութ կ՚աղօտի Ստալինի աստղը: Եւ ատիկա՝ իրբեւ արդիւնք այն յուսախաբութիւններուն, որոնք երեւան եկան հնգամեայ ծրագրին ձախողութեան պատճառով: Ինչպէս նաեւ՝ շնորհիւ տնտեսական եւ քաղաքական անյաջողութիւններու, եւ մտական կացութեան յարանուն ծանրութեան, սովետական դրամին արժեզրկման, պարագաներ որ կը ստիպեն ռսկի արտածելու եւ փախստութիւններ կ՚ընեն:

Նոյն ճամբորդները կը հաստատեն, որ Ստալին հեղինակութ կը կորսնցնէ նաեւ իր հեղինակութիւնը Քաղաքական Բիւրոյին ազդեցութիւնը, միեւ կողմէ, կ՚աճի: Ընդդիմադիրները դարձեալ ասպարէզ կ՚իջնեն խաղալու համար իրենց դերը երկրին քաղաքականութեան մէջ: Ահա Սոկոլնիկովը, Ստալինի հակառակորդը, որ Մոսկուա կը կանչուի արտասահմանէն, ուր աքսորուած էր... դիւանագիտական առաքելութեամբ մը: Կ՚ըսեն թէ Սոկոլնիկով պիտի աշխատի բարեփոխութիւն մը մտցնել խորհրդային դրամին կացութեան մէջ: Կարծիք կայ նաեւ մեծ ազդեցութիւն կը շահի հետզհետէ, այնպէս որ խորհրդային մամուլը չի մոռնար յիշելու պատերազմական գործավարին անունն գործերն իսկ, տեղն ըլլայ կամ ոչ՝ յիշատակելու:

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն, հրատարակութեան տալով յայտարարութիւն մը, ահազանգ կը հնչեցնէ թէ «Դոնէցի աւազանին հանքածուխի արտադրութեան անհաւասար նուազումը կը սպառնայ հնգամեայ ծրագրին յաջողութեան»: Կեդր. Կոմիտէն, «բարդուած կազմակերպչական անհանդուրժելի» դատելով այս կացութիւնը, պատճառը կը վերագրէ այն անտարբերութեան, որով նկատի չեն առնուած առաջնահերթ առումներ որոշումները հանքային աշխատաւորները մեքենայականացնելու, ինչպէս նաեւ արդիւնաբերութիւնը կազմակերպելու, ... թական պայմանները բարելաւելու մասին:

Ուստի կը պահանջէ տեղեկագիր տալ ամէն երկու ամիսը մէկ անգամ, յաջողցնել արհեստաւոր ու մասնագէտ բանուոր հասցնելու ծրագիրները: Եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, Կեդր. Կէփէշուի փոխ-նախագահը, Ակուլով, մասնաւոր առաքելութեամբ կը ղրկուի դէպի Դոնէցի աւազանը:

Տնտեսական այս ահազանգը բաւական յստակ է բացատրելու համար Ռուսիոյ տագնապը եւ երկրին մօտ ապագային ...

Մեր պաշտօնակիցներուն

«Հայաստանի Կոչնակ».— Բաւական առաւել ի վեր չենք ստանար ձեր թերթը:

«Եփրատ», Հալէպ. - Նոյնպէս:

Այս առթիւ, անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ մեր հասցէն փոխուած է 1932 Յունուարէն ի վեր. մինչդեռ կարգ մը թերթեր կը շարունակեն ղրկել նախկին հասցէով: Իսկ Երեւանի եւ Թիֆլիսի թերթերը՝ չորս առաջուան հասցէով:

Ստիպուեցանք այս յայտարարութիւնը տալ, որովհետեւ մեր մամանաւոր սամակներն ալ չկրցան փոխել տալ մեր հասցէն (Տես թերթին ճակատը)

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

Հոգ չէ. երեւի գրագած է. եւ յետոյ պարտաւոր է չառախօս ըլլալ, որովհետեւ իմ փափկա... Օհ, ըսել կ՚ուզեմ լաւ տրամադրութեամբ մը զոհ անձնասիրութիւնս հետաքրքրութիւն շարժել կ՚ուզէ, դրաղիլ.

— «Սիկարէթ ունի՞ք»:

— «Ո՛չ»:

Տխուր. զունէ գլանիկ գնած ըլլայի. բայց ինչպէս գիտնայի: Դժգոհեցաւ. եւ իրաւունք ունի: Չէ՛, բարեկամս անհոգ եղեր, պզտիկ նուէր մը կուտամ քեզի եւ կը հաշուենք: Թէեւ, գիտե՞ս, քեզմէ նուազ հարուստ եմ ես... Թէեւ «նուէր» կոչուած այդ աղտոտ կերպը կրած տալու, առողջացնող, մուրացկան դարձնող վարմունքները առնելով կ՚առնեմ. Թէեւ գիտեմ թէ վճարուած պարտականութիւնդ կը կատարես, ու այդ յաւելեալը «խոզէն մազ մըն է» պարզապէս, եւ թէ պէտք չէ որ ընեմ... Ու թէեւ... Սակայն պիտի տամ, այս ընդունուած զարշելի սովորութիւնը անգամ մըն ալ թող կիրարկուի. քանի որ հաւանաբար, զուն ինծի նման չես խորհիր, մանաւանդ այս պահուս, ու պէտք է որ կերպ մը նայուածքիդ պաղութիւնը հալեցնեմ... Այնպէ՛ս թըթուի եմ դեռ հոս ապրելու, նոր օրերու սպասող արիւնով

կը տեղաւորուիմ լոյին: Հին օթօ մըն է անհաւասար շնչառութիւնով ու անկանոն պայթումներով. հիւանդ կուրծքի մը պէս:

Կ՚անցնինք գիւղին մէջէն. շուն մը կեանքին իր բաժինը կուտայ քաղաքավարութեամբ հաչելով. չհաչելու պէս: Կատու մը անոր քովէն կ՚անցնի արհամարհանքով: Շունը կը լռէ ու կը յօրանջէ՝ ձանձրոյթով: Կատուն ի՛նչ կը պատասխանէ. չեմ տեսներ. Կ՚անցնինք:

Կիներ ու տղաք կը նային մեզի. չափէն աւելի սովորական բանի մը նայելու պէս: Գրեթէ չեն նայիր: Գուցէ մեր եռեւէն եկող բանի մըն է իրենց աչքերը: Մանուկ մը ոչ իսկ ձգեց պրկուած պտըլ հօրթին: Ու չդարձաւ անոր խայուածքին ուղղութեան: Զոհեաւ մեզ:

Դուռը բաց զոմ մը ըլլալու է մօտերը. վկայ՝ թըրքին հոտը որ կը զարնուի քիթիս ալեծուփ վարագոյրի մը պէս:

Մարդ մը կաթ կը տանի թիթեղով. երկմայրկեան մը շուեւց մեզի զանոնք. մեքենաբար: Եւ ոչ ոք բարեւ առնել — տալու մտադրութիւն ունի: Է՜հ, գիտեն թէ ինչ է. ծանօթ է ամէնուն՝ կառքն ու պարունակութիւնը...

Եւ ամպը որ կը քաշէ ճակտիս, նման է երկնքին այտերը գգուող ամպին. փափուկ ու ճերմակ:

Արդէն կրկին դաշտ եկած ենք: Նորածիլ արտավայրը, մաքուր, պճնուած, կը դառնայ կառքին շուրջ: Դիմացէն ճերմակ գլխարկներով լեռները աշխատի կ՚ընեն արեւուն տակ: Մինչ կովերը իրենց զանգերը անկած կը բառաչեն ինկնքացին անոնցմէ բան մը ուզելու պէս,

ու կը հնչեցնեն իրենց վիզերէն կախ զանգակները: Անուշ կը հնչեն կովերուն կարօտը մեղմացնող այդ փոքրիկ գիւերը:

Գեղեցիկ է, քաղցր, երանաւէտ աստուար, գարնանային բնութիւնը, կեանքը, կեանքս...

— «Հիանալի է ձեր երկիրը, կ՚ըսեմ կառավարին»:

— «Կը կարծէ՞ք. կրնայ ըլլալ. ես ձանձրացած եմ: Արդէն այս կողմերէն չեմ. երեք տարի կ՚ըլլայ...»:

Մնացածը չեմ լսեր: Մեքենան կաղ կը փչէ՝ կենալու մօտ անդադար որոտ մը տաղավարանքով: Հովիւ մը կայ անդին, ծառին կրթնած. ո՛չ, հովիւ չէ. աղջիկ մըն է. փայտէ կօշիկներով հովուուհի մը: Բա՜մ. հրացանի պայթիւն. Նապաստակ կ՚որսան:

Նորէն խումբ մը տնակներ կ՚անցնինք: Պանրագործարան մըն ալ: Եփող կաթի, կազմուող պանիրի թթուող հոտը կը ճնշէնք շատպով: Կը դառնամ. մեր ետին բարձր, անկիւնաւոր ատմէքները կարմիր, կը չքան:

— Հո՛ն է սանաթօրիան, ճերմակ չէնքը: Աջ կողմինը թոքերի պարտէզն է. եռեւը փայլող պատուհանները՝ երկրորդ մասն է:

Մարդը մօտցած է մերժուած սիկարէթը. գժգոհութիւնը: Աչքերուս հետաքրքրութիւնը կը գոհացնէ բարութեամբ:

— «Միայա՞րկ է»:

— «Այսինքն այո՛, դետնայարկը եւ առաջին յարկը»:

— «Քանի՞ հոգի են ընդամէնը»:

— «Հիւանդնե՞րը... 95»:

Հը՜մ, «հիւանդները», որ միւսները չէ

— «Իսկ միւսնե՞րը»:

— «Հինգ «քոյր», մատակարարը, երեք լուացարարուհի եւ տնօրէնը՝ որ է բժիշկը»:

— «Այդքանով կը լրանա՞յ գործը»:

— «Հիւանդներն ալ կ՚աշխատին, կըցողները. փոքրիկ վճարումով մը: Անշուշտ հարուստներ չկան հոս. այս գնով ի՛նչ կարելի է Գործաւորներ, քեզի, ինծի պէս անօթի մարդեր: Լաւագոյն պարագային պատերազմի վիրաւոր, կաղ բռնուած եւ կառավարութենէն թոշակաւորուած: Զճաւորի տեղ. սանաթօրիա իսկ դժուար է կոչել (*) ...».

— Դուք. կ՚ըսեմ պզուշութեամբ, չէք ... չէ ք վախնար վարակուելէ:

— Մ՛ա, mon pauvre vieux, ես ալ հիւանդ եմ. գիմացկուն հիւանդ մը սակայն. կինս ալ հոն կ՚աշխատի»:

— «Իրա՞ւ...»:

Ժպիտս այնքան մեծ է որ մարդը պաղած ինծի կը դառնայ... «մաղթա՞նք է արդեօք» ըսելու հարցական նայուածքով: Եւ կարճ, գրեթէ խատութեամբ.

— «Միւսնոյն բանը չէ՞», կ՚ըսէ: Երթուղիները կը սեղմէ

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

(*) Հեղինակը ամելորդ չի գտներ ստորագծել այս նախադասութիւնը:

Տէ Վալէռա յետոյ ակնարկներըրաւ Իրլանտայի կացութեան մասին:

Գ. Փոլիթիս, Փարիզի Հելլենական դեսպանը, որ նախագահ ընտրուած էր 50 ներկաներու 44 ձայնով, իր կարգին չեշտեց.

— 13րդ ընդհ. ժողովը կը բացուի անդրանցին մտահոգութեանց մթնոլորտի մը մէջ: Պատերազմին ահռելի պատուհասը նորէն կ'երեւայ հորիզոնին վրայ: Զարհուրելի տագնապ մը կը ճնշէ աշխարհի վրայ: Յուսահատութիւնը կը վարակէ ժողովուրդները: Տիրող տռնլութեանց առջեւ, մարդ կը սկսի կասկածիլ Ազգերու Դաշնակցութեան օգտակարութեան, նոյն իսկ տեւողութեան մասին. Կասկածոտները եւ վարկաբեկողները արդէն կը հռչակեն անոր մօտալուտ անանկութիւնը: Արդ, աշխարհի միակ յոյսը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է: Կը բաւէ խոկալ մէկ վայրկեան, գնահատելու համար անոր արժէքը: Ո՜րքան աւելի ծանր պիտի ըլլային երկիւղները, եթէ գոյութիւն չունենար Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ չունենար 12 տարուան փորձառութիւնը»:

Նախագահը յետոյ սրտառուչ կոչ մը ուղղեց, որպէս զի յարգուին դաշնագիրները եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը:

Յունաստանի երեսփ. ընտրութիւնները

Տակաւին յայտնի չէ Յունաստանի Երեսփ. ժողովի ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը: Առաջին լուրերէն կ'երեւայ որ, Վենիզելոսի կուսակիցները (ազատական) 110 աթոռ շահած են, իսկ ժողովրդականները (Ցալտարիս, արքայական) 90 աթոռ, 250ի վրայ: Ուրեմն, իրար կը հաւասարակշռեն առ այժմ: Ազատականները յաղթած են Նոր Յունաստանի, իսկ արքայականները՝ Հին Յունաստանի մէջ: Գ. Վենիզելոս առ այժմ պիտի պահէ իշխանութիւնը, սպասելով Երեսփ. ժողովի բացման (24 հոկտ.): Միւս բոլոր կուսակցութիւնները կորսնցուցած են: Քանի մը աթոռ շահած են համայնավարները:

Համայնավարները կը յաղթեն Սօֆիայի մէջ

Սօֆիայի թաղապետական ընտրութեանց մէջ ուշագրաւ յաջողութիւններ ունեցան համայնավարները: Ամէն տեղ առաջին տեղը գրաւած էին անոնց ցանկերը: Նախկին վարչապետ Ցանքովի կուսակիցները, որոնք «զօրաւոր կառավարութիւն մը» կը պահանջեն, նմանապէս փայլուն յաջողութիւններ ունեցան: Ազգային խմբակցութիւնը ծանր պարտութիւն մը կրեց, գրեթէ կէս առ կէս կորսնցնելով 1931ի ընտրութեանց մէջ շահած քուէները, թէեւ բուռն պայքար մղած էր: Բազմաթիւ քուէարկուներ, առանց համակրելու համայնավարներուն, անոնց քուէ տուած էին պարզապէս իրենց դժգոհութիւնը յայտնելու համար կառավարութեան: Համայնավարները 19 աթոռ շահած են կառավարական 12ի դէմ: Քուէարկուներուն թիւը եղած է 47.800, որոնց մէջ համայնավարները շահած են 16,000, իսկ կառավարական ցանկը՝ 10,700:

Անօթութիւնը ինչե՜ր չնել կուտայ

■■■■■■■■

Պատերազմի զոհերու արշաւը

Լեսթֆալիոյ մէջ (Գերմանիա) տասը հազար նախկին պատերազմիկներ արշաւ մը կատարեցին, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար: Ցոյցը կազմակերպած էր պատերազմի հաշմանդամներու եւ զոհերու կեդրոնական ընկերակցութիւնը, որ 850,000 անդամ ունի եւ ամէնէն կարեւոր կազմակերպութիւնն է իր տեսակին մէջ: Ցուցարարները, որոնք Տորթմունտ գացած էին մասնաւոր կառախումբերով եւ ինքնաշարժներով, թափօրներ կազմեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ:

× Հետեւելով Մ. Նահանգներու նախկին պատերազմիկներու օրինակին, Ռումանիոյ նախկին սպաները ընդարձակ ցոյց մը կազմակերպեցին ամբողջ երկրին մէջ, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար: Ցուցարարները միեւնոյն ատեն մեկնելով երկրին բոլոր գաւառներէն, սեպտ. 25ին համախմբուեցան Պուքրէշի դուռներուն առջեւ: Մեծ մասը ոտքով կատարած է ճամբորդութիւնը:

× Սկովտիոյ խորերէն 40 գործազուրկներ (նախկին պատերազմիկներ) մէկ մէկ պայուսակ շալկած եւ ձեռքերնին ալ մէկ մէկ ցուպ, քալելով ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն (900 քիլոմեթր), խորհրդարանին ներկայացնելու համար իրենց պահանջները: Արջի օր հասան Կլասկօ, ուր իրենց միացան 350 ուրիշ գործազուրկներ, Սկովտիոյ բոլոր կողմերէն: Ետոյ ամէնը մէկ ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն: Հաշիւ ըրած են որ 31 օր պիտի քալեն եւ Լոնտոն պիտի հասնին հոկտ. 27ին: Այնտեղ իրենց կը սպասեն Սկովտացի կիներ, որոնք շոգեկառքով գացած են:

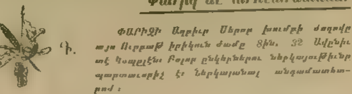

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ավընիւ տէ Կոպըլէն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մուրղպետ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԹԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՑԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ
Կը խօսի՝ Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Նիւթ ունենալով՝ Պ ն դ ո ւ թ ի ւ ն ը
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները. Մուտքը ազատ է

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՉԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւռ Մէր 27 սեպտ. 932

Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացում կը տրուի բոլոր պահանջներուն: Կերէք Պուլոնեի ձուկը:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Ազարեայ Պարտաքճեան, 21 տարեկան: Մօտաւորապէս առէ 6–7 տարի առաջ կը գտնուէր Բափալա(Յունաստան) քաղաքը, իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին 100 ֆր. նուէր: Իմացնել Minas Bardakdjian, 28 rue Arago, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել:

«Դաշնակցութեան օր»ը կը տօնուի Ալֆորվիլի մէջ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը
Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ
Օրուան բանախօսէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գարեգին Մանկիկեանի:
Մուտքը ազատ է

Գթութեան պազար

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը կազմակերպած է, 29 եւ 30 Հոկտեմբեր Շաբաթ եւ Կիրակի, Salon Goujonի մէջ, 8 rue Jean Goujon, ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ (Vente de Charité) մը ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն:

Կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէն, նկատի առնել սոյն թուականները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

Բ Ո Ւ
(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

■■■■■■■■

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

«Արթո՞ւր, միթէ դո՞ւ ես: Այնպէս յաճախ երազել եմ, որ դու վերադարձել ես ինձ, յետոյ զարթնում էի ու տեսնում կատարեալ խաւարն ու դատարկը: Ինչի՞ց իմանամ, որ չեմ զարթնել նորից ու տեսնել որ պատրանք է այս բոլորը: Մի շօշափելի բան է պէտք ինձ, տես, ի՞նչպէս պատահեց այս բոլորը:

— Ա՛, խիստ պարզ, թաքւ կացայ մի առեւտրական նաւի մէջ ու ընկայ Հարաւային Ամերիկա:

— Իսկ այնտե՞ղ:

— Այնտեղ ապրում էի, եթէ կարելի այդպէս անուանել իմ կեանքը. մինչեւ որ... ա՛, ես շատ բան եմ տեսել այն օրուանից ի վեր, երբ դուք ինձ փիլիսոփայութիւն էիք սովորեցնում, միայն ճեմարաններ չեմ տեսել. . Ասում էք, որ ինձ տեսնում էիք երազում, հա՞, ես էլ ձեզ եմ տեսել:

Ցնցւեց ու լռեց:

— Մի անգամ աշխատում էի հանքերում. — կրկին սկսեց նա:

— Հօ չէի՞ր փորում:

— Ո՛չ, կրում էի փորածը ուրիշ հնդիկ բեռնակիրների հետ միասին: Մեր քնելու չէնքը մի ամբարանոց էր հանքի ճիշդ բերնին, մի անգամ գիշերը... այն ժամանակ ծանր հիւանդ էի ես նոյն այս հիւանդութեամբ ու ցերեկը քար էի կրել կիզիչ արեւի տակ: Հաւանօրէն գլուխս պտոյտ եկաւ ու ինձ այնպէս թւաց, որ դուք ներս էք մտնում դռնից, աղօթում էիք ու անցաք մօտովս առանց ետ նայելու: Ես օգնութեան էի կանչում ձեզ, խնդրում էի թոյն տաք կամ մի դանակ, որ վերջ տայի կեանքիս խելքս կորցնելուց առաջ... Իսկ դուք, օ՛հ...

Ծածկեց դէմքը մի ձեռքով, միւսը դեռ պինդ սեղմում էր Մօնտանէլլին:

— Տեսնում էի ձեր դէմքից, որ լսում էիք, միայն ոչ մի անգամ ետ չդարձաք ու անց կացաք մօտովս շարունակելով ձեր աղօթքը: Երբ վերջացրիք, նայեցիք ինձ ու շշնջացիք. «Ձեզ շատ եմ մեղքանում, Արթուր, բայց չեմ համարձակւում ցոյց տալու: Երբ ուշքի եկայ, երբ տեսայ ամբարանոցն ու գարշելի բեռնակիրներին, հասկացայ բոլորը: Ես լաւ մտքով պահեցի. միայն հիմա էր որ մոռացել էի, երբ դուք ինձ դպաք: Զէ՞ որ հիւանդ եմ ու ձեզ սիրել եմ երբեմն: Բայց մեր մէջ այժմ ուրիշ ոչինչ լինել չի կարող, միայն կռի՛ւ, կռի՛ւ, կռի՛ւ: Ինչո՞ւ էք բռնել ձեռքս:

Մօնտանէլլին կախ ձգեց գլուխը ու համբուրեց նրա հաշմ ձեռքը:

— Արթուր, ի՞նչպէս չի հաւատամ նրան: Ես պահեցի իմ հաւատքս այս սարսափելի տարիների ընթացքում, ի՞նչպէս թերահաւատ դառնամ այժմ, երբ Նա քեզ իմ գիրկս վերադարձրեց: Հասկացիր, չէ՞ որ ես կարծում էի թէ սպաննել եմ քեզ:

— Դեռ կը սպաննէք:

— Արթուր: — Սարսափ էր հնչում Մօնտանէլլիի ձայնին մէջ, բայց Բոռը առանց ուշ դարձնելու շարունակեց.

— Խօսենք անկեղծ, առանց ոլորների. Դուք ու ես կանգնած ենք խորխորատի երկու տարբեր ծայրերին եւ զուր է նրա վրայից իրար ձեռք մեկնելու ջանքը: Եթէ դուք պէտք է ձեր համաձայնութիւնը տաք, որ գնդապետը...

— Համաձայնութի՞ւնս տամ, Աստուած իմ, համաձայնութիւնս տամ: Արթուր, բայց չէ՞ որ սիրում եմ քեզ:

Բոռի դէմքը ծուեց ցաւից:

Մօնտանէլլի ոտքի ելաւ կամաց: Ամբողջ հոգին պատել էր սարսափը, իսկ ինքը կուչ էր եկել, կարծես, թուլացել, ծերացել ու թոյլմել էր, ցրտահար տերեւի նման: Զարթել էր երազից, ու նորից դառնարկութեան մինչեւ խաւարն էր նայում նրան:

— Արթո՛ւր, խղճա ինձ:

— Իսկ դուք խղճացի՞ք ինձ, ձեր սուտը առիթից ինձ նեգրների սարուկը դառնալու շաքարի անկարաններում: Այժմ ցնցւում էք, փափկասի՛րտ սուրբ: Ասում էք՝ թէ սիրում էք ինձ. այդ սէրը շատ թանկ է արժել ինձ: Կարծո՞ւմ էք՝ ես կարող եմ ամէն բան մոռանալ մի քանի քնքուշ խօսքով: Մոռանալ, որ ես ամառ եմ լուացել կեղտոտ բոներում, ախոռ եմ սրբել խառնածին ագարակատէրերի մօտ, որոնք անասուններից էլ վատթար են:

Մոռանալ, որ կրկէսում խեղկատակ եմ եղել, բոժոժիկները գլխարկիս ու վազ եմ տւել ժատադորների ետեւից ցլամարտութեան ժամանակ, եղել եմ սարուկը ամէն մի նեգրի, որ ուզում է ինձ հարուածել: Մեռնում էի անօթի, եւ ինձ ոտքի տակ էին տալիս, ողորմութիւն էին խնդրում եւ մերժում էին ինձ այն մի պատառ հացը, որ նետում էին շան: Է՛, ինչի՞ եմ խօսում: Ես ինչպէս կարող եմ պատմել, թէ դուք ի՞նչ էք արել ինձ: Իսկ այժմ... այժմ սիրում էք ինձ: Ի՞նչքան էք ինձ սիրում:

Պատեց շալիկը ու ցոյց տւեց իր սակալի սպիները. Ցեւոյ ուժասպառ ընկաւ բարձին:

Մօնտանէլլին նստած էր քարէ արձանի նման կամ մի նստեցրած մեռելի Բոռի յուսահատութեան բողոքանս հեղեղի առաջ նախ դողում էր նա, ինչպէս որ դողում է մարմինը ականջի՝ մտրակի հարւածից, բայց հիմա արդէն հանգիստ էր բոլորովին: Երկար լռութիւնից յետոյ վեր առաւ աչքերը ու խօսեց համբերատար կենսազուրկ.

— Արթո՛ւր, տես պարզ ... այնպէս չփաթում ես ու սարսափեցնում, որ քեզ չեմ հասկանում. ի՞նչ ես պահանջում:

Բոռ նայեց նրան մի խելագար ... սածքով

— Ոչինչ չեմ պահանջում: ... սէր պահանջել կարելի չէ:

— Ձեզ հասկանում — կրկնեց Մօնտանէլլի թուլացած ձայնով — ... անել: Անցածը փոխել չեմ կարող ...

— Ձեր ամէնքը պարզ է: Եթէ ... սիրում էք, կը գաք ինձ հետ ... կամներս ուզում են մի նոր փորձ ... ինձ ազատելու, որ ձեր օգնութեան ... շատ հեշտ կը յաջողի: Ետոյ ... մենք անցած կը լինենք սահմանը ... դուք բացէ ի բաց կը յայտարարէք ... որ ես ձեր որդին եմ: Իսկ եթէ ... սէրը բաւական չէ այդ քայլը անելու համար, կը գնաք գնդապետին ու կը յայտնէք ձեր համաձայնութիւնը ... այն գնացէք շուտով ու ազատեցէք ինձ ձեզ տեսնելու տանջանքից. Առանց դրան էլ ցաւերս քիչ չեն:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
29 Septembre

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1997 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ՎԵՂԱՐՆ ՈՒ ՓԻԼՈՆԸ

Զարսուրք հով մը կը սուրայ գաղութներու գլխուն։

Պիտի բաէինք՝ ճակատագրական անէծք մը։

Այս տողերը գրած ատեն, Պուքրէշի Թղթատարը բերաւ «Արազ»ի սեպտ. 25ի թիւը, որ կէս առ կէս լեցուած է առաջնորդ Յուսիկ արք.ի մէկ ելոյթով։ Խմբագրականէն մինչեւ վերջին ժամը։

Քանի մը տողեր՝ խմբագրականէն, որուն խորագիրն է՝ «Դիմակը պատռած»։

— «Եզաւ անպատեհին։

Յուսիկ եպիսկ. խրեցաւ նախճախուտը։ Ու այս անգամ, աւա՛ղ, վերջնապէս։

Փոխանակ չէզոք կեցուածքով մը սիրաշահելու ամբողջ գաղութ մը ու խոհագօրէն վայելելու բարիքները առաջնորդութեան մը, զոր ուրիշները ընծայեցին իրեն, տհնութեան ու զեխողութեան գնով, ան արդէն խաչ կը քաշէ ամէն սրբութեան վրայ եւ իր առաջնորդութեան 12 ապարդիւն տարիները կը փակէ ամօթալի ելոյթով մը»։

Շարունակութենէն կ՚իմանանք որ, առաջնորդը «ամբողջ տասը տարի սուտ — խենդ ձեւացաւ, չահագործեց միամիտները, եւ հիմա կոնակը դարձուց անոնց, երբ ուրիշ կողմէ խայծը տեսաւ...»։

Եւ սակայն, «եթէ այս ժողովուրդը նոյն իսկ Երիմեանի նման պատրիարքի մը չներեց ոտնակոխել իր սահմանադրութիւնը, չպիտի խնայէ անշուշտ ոչնչութեան մը որ Յուսիկ եպիսկոպոս կը կոչուի»։

Ինչպէս կ՚երեւայ, առաջնորդը, որ կը պատրաստուի էջմիածին երթալու, ամէն կարգ ու կանոն ոտքի տակ առած, քմահաճ կարգադրութիւններ բրած է։ Մանրամասնութիւնները կարեւոր չեն։

«Իսկ «վերջին ժամ»էն կը տեղեկանանք որ, Թեմական Խորհուրդը չեղեալ կը համարէ այդ կարգադրութիւնները, եւ «ձեռք պիտի առնէ բոլոր օրինական միջոցները»։

×

Ինչպէս ըսինք, մանրամասնութիւնները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ։ Անշուշտ մեր թղթակիցն ալ պիտի պարզէ զանոնք։

Կարեւորը՝ երեւոյթ մըն է որ հետզհետէ վրդովիչ համեմատութիւններ կ՚առնէ։

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, չափազանց չփոցան, լրբօրէն բազմաթիւ առաջնորդներ եւ հովիւներ, — եպիսկոպոս, վարդապետ կամ տէրտէր։

Դիտուորապէս երկու պատճառներով։

Նախ որ, կազմական կանոնադիր, փոքրամասնութեանց իրաւունք չունինք շատ մը երկիրներու մէջ։ Հիւրընկալ կառավարութիւնները, յաւագոյն պարագային կրօնական համայնք համարելով մեզ, որոշ արժէք, հեղինակութիւն կուտան հոգեւոր պետերուն։ Այսպէս կամ այնպէս մեր գլխուն թառած առաջնորդներուն։

Երկրորդ, բարձրաստիճան կղերը, իր չահերէն մղուած՝ քաղաքականութիւն կը խաղայ մեր գլխուն վերեւ, կարելի եղածին չափ զարդարելով Երեւանի եւ անոր կազմած գոյնզգոյն ալլօքններուն։

Պէտք է կա՛մ բթամիտ կամ միամիտ ըլլալ, չհասկնալու համար զանազան Մայրիմեաններու, Դուրեաններու (Ղեւոնդ), Թուրքէն եւ Յուսիկ եպիսկոպոսներու ապերասան յանդգնութիւնը։

Կալանաւոր, ծաղրանկար էջմիածնի մը կեղծ հրահանգները գործադրելու, նուիրապետական կարգ — կանոնը յարգելու պատրուակին տակ, այս իշխանաւորները եւ անոնց փոքրաւորները պարզապէս մեր ասէնն է որ կը քանդեն։

Անոնք իրենց գիրքին եւ փառասիրութեան կը զոհեն գաղութներու շահն ու խաղաղութիւնը։

Ուրիշ աչքով դիտել այս անոզոք իրականութիւնը, — կը նշանակէ կեղծել, խաբել, մեղսակից հանդիսանալ։

Պուքրէշի պարագան ալ այս կ՚ապացուցանէ։

Այո՛, «ամբողջ տասը տարի սուտ — խենդ ձեւացաւ, չահագործեց» Յուսիկ եպիսկոպոս մը, որովհետեւ սպասելիք ունէր։ Ցենարան կը փնտռէր, կ՚ուզէր ամրանալ իր պատուանդանին վրայ։

Ռումանահայ գաղութը ունեցաւ իր Թեմական կանոնադրութիւնը։ Եպիսկոպոսը վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին մէջ, եւ հիմա որ էջմիածին պիտի երթայ, — գետինն անցնին կանոնադրութիւնն ալ, Թեմականն ալ, գաղութն ալ։

Ան ուրի՛շ սպասելիքներ ունի այսօր, — էջմիածնի մէջ։ Ինչպէս ունի Աթէնքի պօրտարոյծը, Մայրիմեան։ Ինչպէս ունին միւսները։

Աթէնքի Թչուառականը Շահվերտեանի մէկ ժպիտին հետ չի փոխեր ամբողջ գաղութին բարիքը։

Այդպէս եւ միւսները, վարդապետ, եպիսկոպոս կամ արքեպիսկոպոս։

Կաթողիկոսական ընտրութիւն կայ, հէ՛յ, իմացէք։

Չյաջողին ալ, կ՚օգտուին ուրի՛շ միջոցներով։

Մ՛ղջ մնայ բարեպաշտ հօտը։ Եւ Երեւա՛նը։ Այո՛, մանաւանդ Երեւանը, իր եկեղեցիներ գործակալներով ու «կլիազօրներով»։

Վեղարն ու փիլոնը մօզական գաւազանի դեր կը կատարեն Երեւանցիներու ձեռքին մէջ, «փուլթոյ պետութեան» յառաջ տանելու համար գաղութներու կազմալուծման յեղափոխակա՛ն աշխատանքը։

... Զարսուրք հով մը, հով մը՝ սեւ — սեւ ամպերով, կը սպառնայ եղածն ալ քանդել։

Ահա նորագոյն ապացոյց՝ Պուքրէշի պարագան։

Ռումանիան գաղութ մըն էր, զոր կը սիրէինք իբրեւ տիպար ցուցնել խաղաղութեան եւ շինարար աշխատանքի։

Ահա այնտեղ ալ «ալլօք» մը՝ խառնիճաղանճ գաւազիրներէ։ Եւ եպիսկոպոս մը՝ անոր գլուխը, ինչպէս Աթէնքի կամ Պաղտատի մէջ։

Ի զո՜ւր կ՚աւաղէ «Արազ»ը։ Չարիքը ուրիշ տեղ է։

Զեկան վեղար ու փիլոն հագեր է, պակասը լրացնելու համար։

Իմացէ՛ք, հէ՛յ մարդիկ որ «Ս. Աջ»երու օրհնութիւնը կը մուրաք։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՐԴԸ

***

«Ցնտազօչ»էն իմացանք, անշուշտ, որ Մ. Քեմալի մէկ արձանը բացուած է Վանի մէջ։

Քանրորդեցերորդն է այս, Պոլսէն մինչեւ Անատոլու։

Ու տակաւին ուրիշ ծրագիրներ ալ կան։

Դեռ քանի մը օր առաջ, երբ կառավարութիւնը դիւրութիւններ ընծայեց ներածումներու համար, կրճատելով սահմանափակումները, թուրք առեւտրական մը չափազանց խանդավառուած, առաջարկեց նոր արձան մը կանգնել։

Ուրեմն, շատ չանցած արձաններու եւ յիշատակարաններու ցանց մը պիտի պատէ ամբողջ Թուրքիան, սկսելով մեծ քաղաքներէն։

Այս բոլորը լաւ։ Բայց, կը կարծեմ թէ թուրք հայրենասէրները աններելի վրիպում մը, մոռացում մը ունեցեր են։

Ո՞ւր է այն յիշատակայանը որ սեպուհէ սերունդ պիտի պատմէր բուն թրքական առաքինութիւնները, — ջարդ եւ աւար, կախաղան եւ տեղահանութիւն։

Ի՞րէական յանցանք չէ՞ մոռացութեան տալ մէկ միլիոն Հայերու, 200 հազար Յոյներու, հարիւր հազար Լազերու եւ Չէրքէզներու, երկու հարիւր հազար Քիւրտերու տեղահանութիւնը, մայրասումը, բռնաբար ոչնչացումը, հարիւր հազարաւոր կիներու առեւանգումն ու պղծումը, նոյնքան երախաներու խլումացումը...

Պատմութիւնը ի՞նչպէս պիտի ճանչնայ Թուրքն ու Թուրքիան, եթէ այս բոլոր «քաջագործութիւններն» հաստատող, փառաբանող յիշատակարան մը չբարձրանայ Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Պոլսէն մինչեւ Երզնկիւրի եւ Վան...

ՎԱՐԱԶ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՄՆՏՈՒԿԸ ԳՐԱՒԻ ՏԱԿ, ՏՈՒՐՔԻ ՀԱՄԱՐ

Պաշտօնական պաշտօնատան կողմէ սեպտեմբեր 22ին պաշտօնեաներ գացին Պոլսոյ Պատրիարքարանը եւ հանգ դրբին դրամարկղին վրայ։ Պատրիարքարանէն կը պահանջուէր 18 տարուան կալուածական տուրք, մինչդեռ Պատրիարքարանը զերծ է այդ տուրքէն, ինչպէս բնդարձակ բացատրագրով մը պարզուած է Վճռաբեկին։ Միւս կողմէ, Տէֆթէրտարութիւնը պահանջած է կալուածատուրքը, առանց սպասելու Վճռաբեկին մօտ եղած դիմումին արդիւնքին, այն տեսակէտով թէ Վճռաբեկին որոշումը Պատրիարքարանին նպաստաւոր ըլլալու պարագային՝ բոտ այնմ կը կարգադրուի։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԹԱԿՈՐ Կ՚ԱՐՏԱՍԱՆԷՐ

ՔՈՐՈՏ ՄԸ ՓԱՌԱՔԱՆԷՐ,

ԵՐԲ ԿԱՆՏԻ ՎԵՐՋԿԱՑԱՒ ՈՒՏԵԼ

Երեքշաբթի օր յուզիչ տեսարաններ տեղի ունեցան քանտին առջեւ, Կանտիի ծոմապահութեան դադարման առթիւ։ Առաջին ճաշը փորձելէ առաջ, Կանտի մարձումի եւ կազդուրիչ ներարկումներու ենթարկուեցաւ։ Յետոյ, ընկերակցութեամբ բանաստեղծ Ռապինտրանաթ Թակորի, կնոջը եւ բազմաթիւ բարեկամներու, գնաց բանտին բակը, ուր կը սպասէին «անհպելիները» (փարիա), իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու համար, քանի որ ճանչցաւ իրենց իրաւունքները։ Բորոտ գիտնական մը, որ բանտարկուած է, գեղարուեստական տաղեր երգեց որոնց ձայնակցեցան բոլոր ներկաները։ Ցետոյ Թակոր բանաստեղծութիւններ արտասանեց, եւ բոլորը մէկ աղօթեցին։ Հիմա որ Կանտի դադրեցուց ծոմապահութիւնը, բրահմիններ կ՚ըսեն թէ այլ եւս չեղեալ կը համարուի բանտէն արձակուելու առաջարկը, քանի որ հնդիկ յեղափոխականը բանտարկուած է անհնազանդութեան պայքարին հետեւանքով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՌԵԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

150 հոգի սպաննուած, 250 վիրաւոր

Երեք հազար տուներ քանդուած

Սելանիկէն կը հեռագրեն սեպտ. 27 թուականով. — *Երէկուան ժամը 9ին երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան, տասը երկվայրկեան տեւողութեամբ, մեծ խուճապ յառաջ բերելով ժողովուրդին մէջ, որ սարսափահար փախաւ տուներէն եւ սրահներէն։ Ժամը 11ին երկրորդ ցնցում մը տեղի ունեցաւ, իսկ երրորդ մը՝ առտուն ժամը 3ին։*

Ցնցումները միաժամանակ զգացուեցան ամբողջ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ։

Պաշտօնական լուրերու համաձայն, Եէրոսօ, Նէորոսոս, Սթրաթոնիքիոն, Սթակիրա, Նէօհորի գիւղերուն բոլոր տուները քանդուած են։

Առաջին հեռագիրներու համաձայն, 120 հոգի մեռած եւ քանի մը հարիւր հոգի վիրաւորուած են։

⁂ Հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ Սթրաթոնիքիոն գիւղը ամբողջովին կործանած է։ Երսուն հոգի մեռած եւ հարիւր հոգի վիրաւորուած են։ Եէրիսոյի մէջ ալ հարիւրի չափ զոհեր կը հաշուեն, մեռած թէ վիրաւոր։

Սելանիկի մէջ զոհ եւ կարեւոր վնասներ չկան, բայց աղէտը խուճապի մատնած է ժողովուրդը։

Վերջին լուրերու համաձայն, 150 հոգի մեռած եւ 250 հոգի վիրաւորուած են արկածահար վայրերուն մէջ։ Իսկ փլած տուներուն թիւը կը հաշուեն երեք հազար։

⁂ Աթէնքի դիտարանը պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ չարժին կեդրոնը կը գտնուի Սելանիկի ծոցը, Քասանտրայի ծովափին մօտ, Աթէնքէն 330 քիլոմեթր հեռու։

Շարժը կը վերագրուի հին հրաբուխի մը որ 300 մեթր բարձրութիւն ունի եւ որուն խառնարանը այսօրուան Մոկրա լիճն է։

⁂ Պելկրատի մէջ ալ, չարժագիրը արձանագրեց զօրաւոր ցնցումներ, որոնց կեդրոնը կը գտնուէր 435 քիլոմեթր հեռու։ Առաջին լուրերը կը հաստատեն թէ կարեւոր վնասներ յառաջ եկան մանաւորապէս Վալանտովոյի, Տէմիր Գափուի, Փրիլէփի եւ Սթրումնիցայի շրջաններուն մէջ, ուր ժողովուրդը սարսափահար դէպ ի դաշտերը թափեցաւ։ Այս շրջանը անցեալ մարտին ալ աւերուած էր եւ հազիւ վերաշինուած։

⁂ Շարժ պատահեցաւ նաեւ Սօֆիայի մէջ։ Ժողովուրդը խուճապահար փողոց թափեցաւ գիշերանց, վախնալով նոր ցնցումներէ։ Զոհ չկայ։ Փէթրիչի մէջ քանի մը տուներ վնասուեցան։

⁂ Սելանիկէն պաշտօնական հեռագիր մը 15էն աւելի կը հաշուէ արկածահար գիւղերուն թիւը։

Աննկարագրելի է աղէտին պարզած պատկերը։ Բազմաթիւ մարդիկ փլատակներուն տակ ջարդուփշուր եղած են ցնացած ատեն։

Գ. Կոնաթաս, Մակեդոնիոյ նահանգապետը, այցելեց շրջանները գնդապետ թորփիլանաւով մը, վարելու համար օգնութեան գործը։ Շարժուն հիւանդանոցներ, վրաններ, ուտելիք եւ դեղ ղրկուեցան անմիջապէս։

Սելանիկի մէջ ալ բազմաթիւ տուներու հիմերն ու պատերը ճեղքուեցան։

⁂ Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ ցնցումներ զգացուած են նաեւ Մարիցայի հովիտին մէջ, ուր 1928ի գարնան մեծ երկրաշարժ մը պատահած էր արդէն։

⁂ Գիտականօրէն կը սատուգուի որ երկրաշարժին կեդրոնն է Քալքիտեան թերակղզին, Եղէականի վրայ։

⁂ Շարժագիրները ցնցումներ կ՚արձանագրեն նաեւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Փարիզի մէջ ալ։

Ֆոն Փափէն կը պատասխանէ

Գերմանիոյ վարչապետը անցի օր կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Վոլֆի գործակալութեան, իբրեւ պատասխան Պ. Էռիոյի վերջին ճառին։ Շեշտեց թէ դժբախտաբար բանակցութեան հիմք չի տեսներ Ֆրանսայի վարչապետին յայտարարութեանց մէջ։ Ընդհակառակն, անոնք աւելի կը դժուարացնեն որ եւ է համաձայնութիւն։

— «Գերմանիոյ զինաթափութեան խնդիր չկայ, այլ միւս պետութեանց զինաթափութեան խոստումը կատարելու խնդիր։ Գերմանիոյ վերազինման խնդիր չկայ, այլ անոր ալ հաւասար աչքով նայելու խնդիր։ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ, առանց ակդմումներ հաստատելու Գերմանիոյ հաւասարութեան դիրքի մասին։ Գերմանիան վեց տարի առաջ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուեցաւ, առանց վերապահումներ հաստատելու հաւասարութեան մասին, եւ նոյն իսկ Վերսայլի մէջ, ուր յաղթականները չվախցան ամէնէն անլուր պայմանները պարտադրելու Գերմանիոյ, մարդ չհամարձակեցաւ անոր միջազգային իրաւազրկութիւնը սահմանելու զինուորական տեսակէտով։ Մենք չենք որ ընդհատեցինք այս հարցի վիճաբանութեան վայրկեանը, այլ զինաթափութեան խորհրդաժողովն է որ, հակառակ մեր կամքին, առաւ որոշումներ որոնք արգելին Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։ Մենք կը պահանջենք որ զինաթափութեան պայմանագիրը, որուն այնքան երկար ատենէ ի վեր կը սպասէ ամբողջ աշխարհը, ի զօրու ըլլայ մեզի ինչպէս բոլոր միւս պետութեանց համար։ Մեր գործնական պահանջները, որոնք անխուսափելի վերազինման փորձ կը համարուին, ուրիշ բան չեն նշանակեր եթէ ոչ միեւնոյն իրաւունքները վայելել, մեր ապահովութիւնները յարմարցնելու մեր ընկերային եւ պզպային պայմաններուն, ինչպէս միւս պետութիւնները։ Վերսայլի մէջ յայտարարեցին թէ կարգ մը զէնքեր որ արգիլուած են մեզի համար, յարձակողական են։ Այժմ կ՚ուզեն այդ միեւնոյն զէնքերը համարել պաշտպանողական։ Բայց այսօր ալ, ինչպէս առաջ, կ՚ուզեն մեզի համար արգիլել այդ զէնքերը, այսինքն մերժել տեսական հաւասարութիւնը եւ սահմանափակել մեր ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը։ Մենք երբեք չենք պահանջած զինուիլ այնքան ընդարձակ համեմատութեամբ որքան Ֆրանսան եւ միւս պետութիւնները։ Մենք կ՚ուզենք որ ապահովութեանց նա—

(Կարգը տեսնել Ա. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

)(o)(

Գահիրէի «Արեւ» Պալազ ... 12ի թիւով կը գրէ. —

Ցաւօք իմացանք հոկտեմբերի նոյեմբերին, Գահիրէի Եղեռնագատ ատեանը պիտի դատէ համայնավարական դատով մը, որուն մէջ ամբաստանութեան տակ կը գտնուին հետեւեալ վեց Հայերը. — Կարապետ Պանդիկեան (ոսկերիչ), Վահան Աստուրեան (ատաղձագործ), Կարապետ եւ Արթին Կրապէկեան (կօշկակար) եւ Ցովհաննէս Օհանեան (ծխախոտավաճառ)։ Առաջին ամբաստանեալին պաշտպանութիւնը պիտի ստանձնէ փաստաբան Պասիա Եսայի։

ՏՐԱՄՄԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Սելանիկէն կը գրեն թէ ազատ շուկային մէջ օտար դրամները զարմանալի բարձրացում ունեցան։ Սթէրլինը 625 եւ տոլարը մինչեւ 178 բարձրացած է։ Այս գիներով գնորդներ շատ կան հրապարակին վրայ։ Իսր ... ցոյց կը տրուի Յունաստանի Դրամատան օտար դրամի պահեստին անբաւարար ըլլալը։ Մօտ օրէն կարեւոր ... պիտի ըլլայ ... Ան... Եւ ... պարպուած դրամատուներուն։ Նոյն բերին ալ կարեւոր գումար մը պիտի վճարուի օտար բաժնետէրերուն, կանոնի մէջ առօրայնուած համաձայնութեան համաձայն։ Եղջին դէմ Յունաստանի Դրամատունը օտար դրամի մասը չունենալուն համար գիները կը բարձրանան։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԸ ՄԵՌԵԼ Է ՅԻՄԱՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

— :•: —

Մինչ ոստիկանութիւնը ամսոյ 6ին նուրիւններ կը կատարէր, Լիոնէն եկող մը յուսաբանեց Սալիհ Հիքմէթ պէյի անհետացման խնդիրը։

Ուլէնի (Ռօն) ոստիկանապետը, թերթերուն մէջ կարդալով անհետացումը եւ տեսնելով Հիքմէթ պէյի լուսանկարը, անմիջապէս հաղորդեց թէ այդ մարդը Պռօնի յիմարանոցը դրուած էր Յունիս 10ին եւ հոն ալ մեռած 15ին։

Ոստիկանապետը կը պատմէ.

— Առաջին անգամ այս մարդուն հանդիպեցայ Մայիս 25ին։ Գիշերապահները զայն գտեր էին փողոցը, թափառական եւ շուարուն։ Անցագիրը ցոյց տուաւ։ Լաւ հագուած էր, բայց գրպանը նիկ սու միայն ունէր եւ կը պնդէր որ Փարիզ ղրկենք։ Խորհուրդ տուի Լիոն երթալ, քանի որ մօտ է եւ թրքական հիւպատոսարան դիմել։ Նոյն իսկ վճարեցի հանրակառքի դրամը։ Այնուհետեւ բան չլսեցի մինչեւ Յունիս 9, երբ իմացայ որ խելագար մը կը թափառի փողոցները, բոլորովին մերկ։ Ցաջորդ օրը լնծի բերին եւ ճանչցայ։ Այլ եւս մարդկային բեկոր մը դարձած էր։ Անմիջապէս Պռօնի յիմարանոցը դնել տուի եւ այնտեղ ալ մեռաւ Յունիս 15ին։ Երէկ թերթերը կարդացած ատենս, երբ լուսանկարն ալ տեսայ, յիշեցի այս դէպքը եւ հաստատեցի որ նոյն ինքն Հիքմէթ պէյն էր։

⁂ Կը ճշդուի թէ՝ Հիքմէթ յիմարանոց դրուած էր Իսմայիլ փաշա անունով եւ այդպէս ալ թաղուած։ Փողոցը մերկ պտտած ատեն, միայն մէկ բառ կ՚արտասանէր, — «Պոլի՛ս, Պոլի՛ս»։ Խենդութիւնը կը վերագրուի թմրեցուցիչներու չափազանց գործածութեան։ Զինուորական ապարէզը ձգելէ յետոյ, Հիքմէթ երգիչ եղած է տէրվիշներու «թէքքէ»ի մը մէջ եւ իր գեղեցիկ ձայնէն երապուրուելով էր որ իրեն հետ սիրահարեցաւ եւ ամուսնացաւ Մուխթար փաշայի այրին։ Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները, յուսաբանելու համար ամբողջ խնդիրը. որովհետեւ, Հիքմէթ պէյ դրամ եւ արժեթուղթեր ունէր Փարիզէն մեկնած ատեն, մինչդեռ 25 սանթիմ մնացած էր վրան, երբ կը թափառէր փողոցէ փողոց։ Պոլսէն փաստաբան մը ճամբայ ելած է, գործը հետապնդելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ ԵՒ ԻՐ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

«Առողջապահութիւնը, իր էութեանը մէջ, հոգիին կարգապահութիւնն է»:
ԿԱՆՏԻ

Հնդկաստան կը նմանի հին դրամի մը, որուն մէկ երեսին վրայ նըկարուած է Րապինտրանաթ Թակոր, միւս երեսին վրայ՝ Մահաթմա Կանտի։

Առաջինը կը հագնի պատմուճան բաւտի կարմրութեամբ, ունի ողիմպեան գլուխ մը՝ արծըթած մազերու հիւսկէններով, արմաւենիի ճիւղերու պէս երկար։

Երկրորդը ճգնաւորի քուրձ կը հագնի ոսկորի պէս ճերմակ, եւ լաճի գլուխ մը ունի, զգայացէր շրթներ ու յամառութեան ճակատ մը։

Առաջինը բարեկամ է Եւրոպայի արքունիքներուն, աշխարհի հիացման արժանացած։ Երկրորդը թշնամի է Եւրոպայի, աշխարհի հետաքրքրութեան արժանացած։

Կանտի «լռութեան օրն» կը յայտարարէ, երբ սպառնացայտ կ'որոտայ Ալպիոնը։ Կանտի ծոմապահութեան կը նուիրուի, երբ շատ արգիլուած կը թուի Մեծն Բրիտանիան։ Ու Կանտի իլիկը կ'առնէ ու բուրդ կը մանէ, երբ կը կրակեն անգլիացի զինուորները Հնդկաստանի գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ։

Կատակերգական այս վիճակը այնքան լուրջ է եւ ծանր, որ, ահա, հիւսիսի առիւծը չփոթութեան է մատնուած եւ ակռայ կը կճրտէ։

Հին պայքարող մըն է Կանտի, Հնդկաստանի այս Թոլստոյն, (իրարու ծանօթներ են եղած)։ Ու եթէ հիմա շատ զօրաւոր կը թուի, պատճառն այն է որ համբերութեամբ, շա՛տ կանուխէն, աշխատեր է պատրաստել այս կացութիւնը։

Զինուոր մը չէ Կանտի, այլ միայն դաստիարակ մը, որ, անո՛ւշ իտէալի մը համար, ճգներ է կազմել զէտին մը։ Նախ պատրաստեր է ինքզինք, յետոյ իր օրինակովը պատրաստելու համար մեծ ժողովուրդ մը։

Այդպէս է, որ ուսումնասիրեր է բժշկութիւնը եւ քարոզելու է ելած առողջապահական ինքնատիպ տեսակէտներ։ Առողջապահական այդ տեսակէտներուն իսկ մէջ կը նըշմարուի նոյն ներդաշնակութիւնը, զոր ուզեր է պահել փիլիսոփայական, քաղաքական, ընկերային ու ազգային վարդապետութիւններուն միջեւ։ Արդարեւ իր առողջապահութիւնն ալ քաղաքական վարդապետութիւն մըն է տեղ տեղ, փիլիսոփայական քարոզութիւն մը յաճախ, ընկերային հանգանակ մը երբեմն, այնպէս մը որ կրցած է պահել միութիւնը իր զանազան տեսակէտներուն միջեւ։

Իր առողջապահութիւնը կարելի է համարել նախադաւիթը քաղաքական իր խոէալներու մեհեանին։

Առիկա պիտի տեսնուի քաղին մէջէն, զոր կը կատարեմ առողջապահութեան իր գիրքէն։

×

Բժիշկ մը չէ Կանտի։

Փիլիսոփայ դիտող մը, որ կը հետեւի կեանքի բոլոր երեւոյթներուն, կը գնէ, կը քննէ, կը վերլուծէ դախանք ու կ'որոնէ անոնց պատճառները։

Եւ յամառ ընթերցող մը։ Կարդացած է անգլիական, ֆրանսական ու գերմանական գիրքերը, որ կապ ունին իր զննութեանց (observation) հետ։

Իր կեանքը եւ իր շրջապատը կը կազմեն լաւագոյն աշխատանոցը (laboratoire), ուրկէ կը քաղէ փորձառական դեղեցիկ դասեր։ Այդ փորձերուն վրայ կը տիրապետէ իր «հոգիին կարգապահութիւնը»։

Ահա այդ դասերն են, որ կը կազմեն Առաջնորդ առողջապահութեան *գիրքը, հնդիկ ժողովուրդին համար գրուած։*

Բնութեան պաշտամունքով լեցուած, Թաքուն ուժերու առջեւ ղարհուրած ուսանողի մը համեստութիւնն է, կամ ճգնակեաց փիլիսոփայի մը տկար ձայնը, որ կը խօսի գրքին էջերէն, երբ յաճախ կը խոստովանի իր տգիտութիւնը, իր մեղքերը, իր զղջումը։

Պէտք է ըսել այստեղ, թէ իբրեւ բըժիշկ անհրաժեշտ է մերժել իր շատ մը տեսակէտները բժշկական եւ առողջապահական զանազան հարցերու մասին։ Բայց կարելի չէ պնդել թէ սըխալ է, — եթէ կը յայտնէ յանդուգն ու զարմանալի տեսակէտներ, պատճառն այն է որ կ'աշխատի բժշկական եւ առողջապահական հարցերն ալ լուծել համաձայն իր վարդապետութեան։ Շատեր պիտի զարմանան, որ Կանտի, առանց բժիշկ մը ըլլալու, գիրք մըն է գրած բժշկութեան մասին, եւ ծանր հարցեր կը լուծէ յանձնապաստանութեամբ։ Պէտք է գիտնալ, որ Կանտի ուսումնասիրած է անգլիական, Ֆրանսական ու գերմանական բժշկական ընդարձակ գրականութիւն մը։ Միւս կողմէ, հաւատացող մը թէ հոգին (դուք ըսէք կամքը) կրնայ իր ուժին հպատակեցնել ֆիզիքական մեր շարժումները, — այստեղ արդէն կը մօտենայ ինքնաթելադրութեան վարդապետութեան հետեւորդներուն, — եւ յետոյ արեւելքցի ճգնակեաց փիլիսոփաներու փորձերուն վարժուած, աշխատեր է համադրել ու ներդաշնակել ինչ որ քաղեց այդ աղբիւրներէն։

×

Կանտիի գիրքը կը բաժնուի երկու գլուխի։

Առաջինով կը խօսի մարդկային մարմինին, օդին, ջուրին, սնունդին, զգեստին, մարզանքներուն, սեռային յարաբերութիւններուն մասին։ Երկրորդով կը բացատրէ թէ ինչպէս կարելի է օգտուիլ, իբրեւ դարմանական միջոց, օդէն, ջուրէն, հողէն։ Ու կը խօսի նաեւ կարգ մը հիւանդութիւններու մասին, — պնդութիւն, փորհարութիւն, Թութք, ծաղկախտ։ Խրատներ մայրերուն։ Խորհուրդներ օձի խայթուածքի, այրուածքի, ջրախեղդութեան եւ նման արկածներու մասին

Ի՞նչ սրտառուչ է իր կոչը, երբ, խօսելով այս հարցերուն մասին, կը հրաւիրէ հետեւիլ իրեն։ Քսա՛ն տարի կորսնցուցած եմ, քսան լաւագոյն տարիներ, կ'ափսոսայ ան։ Ու կը թուէ իր մեղքերը։

Կանտի չափազանց զգայուն էր, ինչպէս կը խոստովանի այս եւ ուրիշ գրքով մը, քիչ մը շատ ազատաղոլութիւն ըրած է։ Ու հիմա կը մեղքնայ իր կորսնցուցած ժամերին եւ ուժին վրայ։ Եթէ, կը գրէ ան, քսան տարի առաջ սկսած ըլլայի հետեւիլ այն ճամբուն, որուն կը հետեւիմ հիմա, այ աւելի կորով պիտի ունենայի եւ աշխատելու մեծ ուժ։ Կանուխ ամուսնացուցին զիս, կը շարունակէ խոստովանիլ, ու հայր եղայ՝ երբ դեռ պատանի էի։ Եւ հրաւէր կը կարդայ հետեւելու Brahmacharyaին *(ժուժկալութեան նուիրական հանգանակ)։ Բայց ժուժկալութիւն մը ամէն բանի մէջ, — զսպում սեռային ախորժակներու եւ բոլոր տեսակի խնջոյքներու, հրաժարում մարդկային ամէն կարգի հաճոյքներէ։*

Այսպէս, — հրաժարիլ հագուստէն (հագուստ ըսելով կը հասկնայ կօնակի շապիկը, ոտքի կօշիկը, նոյն իսկ գոհարեղէնները, որ կը կախեն կիները), որովհետեւ հագուստ չունէր նախնական մարդը։ Հրաժարիլ ուտելէ, — այսինքն քիմքի հաճոյքներէ։ Ուտել միայն մարելու համար անօթութեան կրակը։ Այստեղ Կանտի ուժեղ պայքար մը կը բանայ... կաթի դէմ։ Փոխանակ կաթի, խմեցէ՛ք, կ'ըսէ, նարինջին հիւթը կամ խաղողին ջուրը։ Բնական (հում) սնունդի իր քարոզութեան մէջ. Կանտի այնքան կը խանդավառուի, որ կը յանձնարարէ չեփել որ եւ է ուտելիք։ Հրաժարիլ միսէն, որ աղբիւրն է բոլոր կիրքերուն եւ հիւանդութիւններուն։

Կանտի կը քարոզէ վերադարձ մը դէպ ի բնութենապաշտ մարդկութիւնը, ապրիլ ինչպէս կ'ապրին տականին կենդանիները։ Այստեղ չափազանց յառաջդիմական են իր տեսակէտները օձերու մասին։ Ինչո՞ւ վախնալ օձերէն, կը հարցնէ, երբ գիտենք որ օձերը ստեղծուած չեն բնաջնջելու համար մարդիկը։ Օձերը կը խայթեն ինքնապաշտպանութեան համար։ Մի՛ վնասէք օձերուն, եթէ չէք ուզեր որ խայթեն ձեզ։ Մեծ սուրբը, Ֆրանսուա տ'Ասիզ, կը պտըտէր անտառներուն մէջ, եւ ոչ մէկ վայրի կենդանի կը վնասէր իրեն։ Կը վախնանք օձէն, որովհետեւ կը վախնանք մահուընէ, կը վախնանք օձերուն մահացու թոյնէն։ Բայց մի՞թէ աւելի թունաւոր չեն մարդիկ իրենց լեզուովը, իրենց գործերովը։ Ետոյ Կանտի կը յանձնարարէ ընել ինչ որ ամէն մարդ կ'ընէ օձերու խայթուածքին դէմ։ Աւելցնելով խորհուրդ կուտայ նաեւ հող թխել խայթուած տեղը։

Կարելի չէ այստեղ թուել Կանտիի առողջապահական բոլոր խորհուրդները։ Այդ խորհուրդներուն մէջ գիծ մը կայ, որ կը միացնէ բոլորը, — «հոգիի կարգապահութեան» խորհուրդն է այդ։ Կանտի ժուժկալութեան, կամ առողջապահական որ եւ է խորհուրդով կ'աշխատի մարզել հնդիկներուն կամքը, դիմադրական կարողութիւնը, պայքար կը մղէ քաղքենի ֆիզիքական թուլիկութեան դէմ։ Տոկուն միտք եւ տոկուն մարմին, դիմադրելու համար բնութեան եւ բոլոր արգելքներուն դէմ։

Այսպէս մարզեց ինքզինք եւ այդ ուժով էր որ յաղթեց ու կը յաղթէ Կանտի։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ՄԱՅԻՍ 28Ը

— :•: —

ԽՄԲ.— Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ այս տարի Աթէնքի մէջ, խորհրդային դեսպանին պահանջով, ոստիկանութեան կողմէ արգիլուեցաւ Մայիս 28ի տօնը, ուր հրաւիրուած էր խօսելու մեր խմբագիրը, յոյն գիտնական Գ. Ֆիլատէլֆիոսի, Ջօր. Թորգոմի եւ ուրիշներու հետ:

Իր առթնին, Թերթերրիրենց ուզած եղանակով պատմեցին այս պատմութիւնը:

Բայց, ճշմարտութիւնը չի խափանուիր.

Ամերիկեան թերթի մը հայ թղթակիցը, որ վերջերս յօդուածաշարք մը տպեց Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ եւ որ կապեր ունի Յունաստանի արտաքին նախարարութեան հետ, ահա թէ ինչպէս կը պատմէ այս տխուր պատմութիւնը: (*Ապագայ, 10 սեպտ*).—

Բողոքելու համար Փօթեմքին կը ներկայանայ վարչապետ Փափանաստասիուին, որ միեւնոյն ատեն արտաքին գործոց ալ նախարար էր, տեղի կ'ունենայ հետեւեալ խօսակցութիւն մը երկուքին միջեւ.

— Ի՞նչ ծառայութիւն կրնամ մատուցանել ձեզ, կը հարցնէ հելլէն արտաքին գործոց նախարարը։

— Անշուշտ գիտէք որ Մայիս 28ին կարգ մը Հայեր հրապարակաւ հանդէս մը սարքեր են, որ իր էութեան մէջ պիտի ըլլայ ցոյց մը Խ. Միութեան դէմ ընդհանրապէս, եւ Հայաստանի դէմ մասնաւորապէս։

— Մեզի ծանօթ է թէ տօնակատարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ, սակայն չենք կարծեր թէ ան պիտի ըլլայ ցոյց մը ձեր դէմ։

— Այո՛, մենք լիովին վստահ ենք որ ան պիտի ըլլայ ցոյց մը, ինչպէս միշտ եղած է անցեալին մէջ։ Իրապէս շատ կը զարմանանք որ թոյլ կը տրուի որ թշնամական ցոյցեր կազմակերպուին բարեկամ երկրի մը դէմ։ Կը բողոքենք եւ կը սպասենք որ միջոցներ ձեռք առնուին արգիլելու համար տօնակատարութիւնը։

— Բայց, ներեցէք Գ. դեսպան, ի՞նչպէս կրնանք ընել այդ բանը երկրի մը մէջ, ուր կայ սահմանադրական լիակատար ազատութիւն։

— Եթէ այդպէս է, ի՞նչու համար անցեալ Նոյեմբերին արգիլուեցան Հայաստանի բարեկամ Հայերուն տօնել իրենց հայրենիքին շինարարութեան 11րդ տարեդարձը։

— Այդ արգելքին համար մենք պատասխանատու չենք, քանի որ անցեալ տարի իմ կառավարութիւնս չէր որ պաշտօնի գլուխ կը գտնուէր։

— Բայց հարկ է գիտնալ որ պիտի գտնուին Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան բարեկամ անձեր, որոնք կրնան գրգռուիլ եւ դիմել հակացոյցի մը, որմէ կրնան անախորժ դէպքեր ծագիլ։ Ու ի գիտութիւն նախապէս ձեզ կը տեղեկացնենք, եւ թէեւ չենք պնդեր որ անպատճառ տօնակատարութիւնը արգիլուի. սակայն կ'ուզենք յայտարարել որ մենք զայն դէպքերու համար ո եւ է պատասխանատուութիւն չենք ստանձներ։

— Պիտի խնդրէի Գ. դեսպանէն որ չզօրացնէր նոր պաշտօնի անցած իմ կառավարութեանս գիրքը՝ ներկայացնելով պահանջներ որ չեն համապատասխաներ ազատամիտ սկզբունքներ դաւանող կառավարութեան մը տեսակէտներուն։

— Ես բսի ա՛յն ինչ որ պէտք էր, հիմա ձեզ կը մնայ որ ընէք այն զոր կը կամիք, միայն թէ կ'ուզեմ այսչափ եւս աւելցնել, թէ՝ ձեզ կը խօսիմ իմ կառավարութեանս անունով եւ կը շարժիմ անոր հրահանգներուն համաձայն։

— Կ'ուզեմ որ խնդիրը կարգադրելու համար միասին իրաւախոհութեան գետին մը գտնենք։ Թոյլ տուէք որ ձեզ լուծումի ձեւ մը առաջարկեմ։

Պատրաստ եմ ձեզ մտիկ ընելու։

— Հրաման պիտի տամ որ տօնակատարութիւնը ըլլայ գոց տեղ մը, առանց ազդուկի, առանց ցոյցի, եւ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ պսակ տարուի եւ գետեղուի ժողովուրդէն նշանակուած եւ հինգ անձերէ բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ միայն, եւ ոչ թէ հայ, այլ հելլէն գոյներով երիզուած։

— Կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը նոյնութեամբ, ցոյց տալու համար որ մեր նպատակն է խաղաղութիւնը պահպանել։

Դեսպան Փօթեմքին մանրամասնութեանց մասին համաձայնելու համար, դուրս կ'ելլէ վարչապետին քովէն եւ կ'ուղղուի արտաքին գործոց նախարարութեան անօրէնին գրասենեակը։ Գ. Տնօրէնը, որ անծանօթ էր վերոյիշեալ խօսակցութեան, քաղաքավար՝ բայց բուռն ընդդիմութիւն մը ցոյց կուտայ եղած առաջարկին։

— Բայց, Գ. դեսպան, ասոնք մեր ներքին խնդիրներն են որոնց մասին շատ հոգածութիւն ցոյց կուտաք, կը պատասխանէ տնօրէնը։

— Մենք կ'ուզենք ձեզ օգնել, առաջքն առնելու համար անհաճոյ դէպքերու։

— Բայց ինչո՞ւ համար կը խորհիք թէ անհաճոյ դէպքեր կրնան պատահիլ։

— Որովհետեւ ըլլալիքը թշնամական ցոյց մըն է պետութեան մը դէմ որ բազմաթիւ հետեւողներ ու բարեկամներ ունի այս երկրին մէջ։

— Գ. դեսպանը կը սխալի երբ կը կարծէ թէ շատ է թիւը անոնց որ Խ. Միութեան բարեկամներն են։

— Սխալողը Գ. Տնօրէնն է, ես կրնամ հաստատել թէ՝ օրէ օր ինչ մեծ թիւով դիմումներ կը կատարուին [illegible] Յոյներու կողմէ, խնդրելով որ զանոնք Խ. Միութեան հայրենիքը ղրկենք։

— Բայց ամէն պարագայի տակ [illegible] ակնկալեր որ ուրիշներ միջամտէին տնական գործերուն։

— Զարմանալի է որ Գ. տնօրէնը կը խօսի բոլորովին հակառակ արտաքին գործոց նախարարին արտայայտած մտքերուն։ Ճիշդ հիմա անոր քովէն կուգամ, ստացած անոր հաւանութիւնը որ առաջքը առնուի անոնց ցոյցերուն։ Ես զինուորական եմ եւ վարժուած խիստ [illegible]։ Պարտաւոր եմ վերէն ինծի եկած հրամաններուն ու հրահանգներուն հպատակիլ կէտ առ կէտ։ Անգամ մըն ալ ուրեմն կ'ուզեմ ձեզ կրկնել իմ կառավարութեանս բողոքը եւ խնդրել ձեզմէ որ կարգադրութիւններ ընէք այն հիման վրայ, որու մասին արդէն համաձայնած ենք արտաքին գործոց նախարարին հետ։ Եթէ մերժէք շարժիլ այնպէս, ահա կը մեկնիմ ձեզ թողլով զալիք դէպքերուն բովանդակ պատասխանատուութիւնը։

Ասոր վրայ, Գ. Տնօրէնը կը խոստանայ շարժիլ այնպէս ինչպէս խոստացած էր ընել արտաքին գործոց նախարարը։ Վերջնական խորհրդակցութիւններու եւ կարգադրութիւններու արդիւնքը եղաւ գրեթէ [illegible] դեսպանին տեսակէտին [illegible] ցոյցը արգիլուեցաւ, ինչպէս ծանօթ է շատերուն։ [illegible] թերթերը [illegible] այս միջադէպը [illegible], բայց ոչ թէ հայկական [illegible] մը արգիլուած ըլլալուն համար [illegible], տեսնելով որ համայնավար [illegible] թեան մը ներկայացուցիչը կրնար կամքը պարտադրել հելլէն [illegible] կառավարութեան։

Այս խնդրոյն առթիւ, [illegible] հարցը կրկին [illegible] կառավարութեան [illegible] թեան [illegible]։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔՆ ՈՒ ՅՈՅՆԸ՝ ՄԻԱՅՆ

)(•)(—

Բնորոշական ճառի մը մէջ Գ. Վենիզելոս յայտարարեց .

— «Թուրքիոյ մէջ երեք բացառիկ անձնաւորութիւններ ունինք. Կազի Քեմալ փաշան եւ Թեւֆիք Րիւշտի պէյ։ Անոնց ձեռք երկարեցինք [illegible] երկու երկիրներու [illegible] ցուցիչ եղան։ Թերեւս օր պիտի գայ, որ մէկ պետութիւն պիտի կազմենք.

Ընկերութեան մէջ, օր մը Թեւֆիք Րիւշտի պէյ ըսաւ ինծի. — Մարզը [illegible] միայն մեզ կը բաժնէ իրարմէ, օր մը թերեւս այս գետը միայն վարչական գործառնութեանց տեսակէտով մեզ պիտի բաժնէ»։

*** Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ [illegible] է որ թուրք ծովային [illegible] նաւերը մարտանաւով մը [illegible] այցելեն։*

«[illegible]» թերթը այս ճամբորդութեան մասին գոհունակութիւն յայտնելով կ'ըսէ.

— Երկու ազգերուն [illegible] ուսանողներուն այս շփումը մեծ [illegible] կարեւորութիւն ունենալով [illegible]։ Առով կ'երեւայ թէ երկու ազգերը [illegible] համոզուած են թէ իրենց միջեւ ոչ մէկ պատերազմ կրնայ [illegible]։ Թուրք-յոյն ազգերը իրենց [illegible] պաշտպանելու համար միայն [illegible]»։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՐ ՇՆՉԵԼ ՍԿՍԱՒ...

«Միլլիյէթ» կը գրէ. — Գործավարներու խորհուրդին կողմէ ընդունուած վերջին որոշումներէն մեծ գոհունակութիւն առաջ բերած են հրապարակին վրայ։ [illegible] է թէ այդ որոշումներուն շնորհիւ [illegible]։ Կարգ մը վաճառականներ, [illegible] խնդրած են [illegible] [illegible] անձնաւորութեանց։

Միւս կողմէ, [illegible] Քաղաքաքաղաքական ժողովին [illegible] դամնիքէն վաճառական Հաճի Բէյ [illegible] պէյ, նկատելով որ վերջին կարգադրութիւնները անկիւնադարձ մը կը կազմեն Թուրքիոյ տնտեսական [illegible] կութեան մէջ, առաջարկած է [illegible] մը խորհրդանշել այս պարագան [illegible] Հաճի Բէյ [illegible] պէյ խմբագրի մը յայտարարեց թէ ինք պատրաստ է [illegible]։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոս ցուցադրող արդիականներուն շարքը այնքան երկայն է որ, հազիւ պիտի կարենանք գլխաւոր եւ արդէն ծանօթ արուեստագէտներուն մօտենալ, որոնց ձեռքն է իտալական Ինըհարիւրի *ճակատագիրը:*

Sironi *«Ընտանիքը» կարելի է նկատել այս նոր արուեստին նպատակը պարունակող նկարներէն մէկը, գծի ու գոյնի ծայրայեղ պարզութեան մը ճարտարապետականութեան հասնելու համար, հեռանկարի եւ գծագրական օրէնքներու դէմ իր ունեցած մեղանչումով։*

Carra՝ *խորանարդապաշտութենէ* (cubisme) *անցաւ ծաւալապաշտ արուեստին ու անկէ ալ* Sironiի *ուղղութեան։* Carraի *մէջ ծաւալն է որ կուտայ նկարին ճարտարապետականութիւնը երբեմն համակրելի [illegible], բայց ընդհանրապէս սառն՝ երբ նախնականներու ոճով շարադրէ։*

Funi, Canegrati, Villane Marchi, Degrada, *իւրաքանչիւրը կը պարունակէ արդի ձգտումը ըստ իր անհատական ըմբռնողութեան ու մասնաւորապէս ստացած գեղագիտական օտար կրթութեան*

Dechirico *Պէօքլինեան վիպականութենէն անցաւ բիւզանդական գերիրապաշտութեան ու հոն կրցաւ ապրեցնել անցեալ մեծ արուեստի գեղեցկութիւնները արդի կեանքի ներքին վիճակներուն հետ:*

Severini *եւ* de Pisis, De Chiricoին *հետ կը պատկանին փարիզեան խումբին եւ կ'աշխատին ուղեղապաշտ միջավայրի մը մէջ։* Severini *ապագայապաշտութեան ռահվիրան է հանճարեղ* Boccioniէն *վերջ: Մշակեց առաւելապէս զարդանկարային ուղղութիւնը ինչ որ ապագայապաշտութեան ալ անհնաճկուն երակն է։ Իսկ այժմ, Մոնէեան տեսողութիւն մը առացած է, պարզ, լայն ու յստակ։*

Carene *եւ* Guidi *զուտանկարներ են, իրենց ցրուած, վստահ ու թարմ վրձնումով։ Իսկ* Montanari *եւ* Cascellaները *բաւական հաւատարիմ են իմպրեսիոնիստ պարզաբանող հոգիին իրենց զուտագէտի առեւտուրներով։ Բայց ամէնէն աւելի նուրբ ու ճաշակաւորը արձանագործ եւ նկարիչ* Dazziն *է,* Renoirի *շատ մօտ հոգեկանութեամբ։*

Այս խումբին կարելի է կցել նաեւ Aldo Carpiն *իր «Փիէրօ»ներով ու «արլըքէն»ներով։ Կարփի, իր այս գործերուն մէջ անհոգ ու անխնամ է, շլացած է դատ նիւթի նորութենէն, այնպէս որ իրականէն անդին իր պայմանադրական զուտական արժանիքները քիչ անգամ հասած են ճաշակի նրբութեան եւ նկարչական արժէքի։*

×

Ամէնէն աւելի այլազաններէն մէկը եւ արդի արուեստի տեսակէտէն ամէնէն աւելի շահեկանը. Պելճիքայի տաղաւարն է։

Նոր Ֆիամինկները, իրենց նոր արուեստին մէջ կրցած են պահել միշտ սրտոտ անհատականութիւն մը, Փարիզէն սկսող ու աշխարհի չորս անկիւնները տարածուող արուեստի միջազգային հոսանքին մէջ։

Սկիզբները նորութենէն հմայուած, ինկան թէեւ Փարիզի ազդեցութեան տակ, բայց յետոյ տիրող ծայրայեղութիւններէն աչքերնին առացած ձանձրոյթը տուաւ հակազդեցութիւն մը այնքան ուժգին, որ մղեց զինքը դէպի ճարտարապետական կառուցումը, բնականօրէն սիզմելով արտայայտուելու կարողութիւնը չունեցող վրձնի թոթովանքներու շըթան։

Պելճ անցեալապաշտ կամ յետահայեաց արուեստագէտներուն մէջ ամէնամեծ համբաւ ունեցողը անկասկած Meunierն *է (արձանագործ ու նկարիչ որ վաղուց մեռած է), որ իր ասպարէզի առաջին իսկ օրերէն առաքելութիւնը ունեցաւ իր գեղագէտի ուժընծուիրելու աշխատողներու հոգեկան կեանքի թարգմանութեան։ Ու շուտով դարձաւ տառապանքին այն բանաստեղծը՝ որ երբ տիրապետուի ներշնչման բարձունքէն, կը թափանցէ տեսանելիէն ալ անդին։ Մէօնիէի հոգեկան կեանքի ազնիւ ուժը, ընկերային կեանքի ապագայ խաղաղութեան խոր հաւատքն է։ Եւ ան՝ իր վարպետօրէն նկարած հանքագործներու կամ հողի «խոնարհ» աշխատաւորներու դիմագիծերուն վրայ ուզեց տեսնել իրական կեանքի դառնութիւնը երազի մը քնարերգութեան հետ համադրող տիեզերական ցաւին գիտակցութիւնը. Ու իր հոգեկան վիճակը՝ որ յուզումն է աշխատող բազուկի տանջանքին, մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իր ժամանակակիցներուն եւ նաեւ հետեւորդ [illegible] սերունդներուն վրայ:*

Minne *իր զգացումն ու նիւթի միօրինակութեանը մէջ իսկ կը յիշեցնէ իր մեծ վարպետը։* Anto Carteի *երեքփեղկեան «[illegible]» բիւզանդական արուեստը արդի միջոցներով ներկայացնող լաւ գործ մըն է, բայց կեղծ կրօնականութիւն մը ունի։* Buisseret *յաջող է հոգիի արտայայտութեան մէջ, ուժեղ գծագրութիւն մը եւ կառուցում մը ունի միօրինակ ու պաղ գոյներով։*

Ասոնք ու հոս ցուցադրող միւս բոլոր արուեստագէտները, ինչպէս Opsomer, Saverys, Servaes *եւ ուրիշներ, մէկը միւսէն հեռու եւ անհունօրէն տարբեր են, շատ անգամ միեւնոյն նիւթը նկարելով հանդերձ։*

Ոչինչ ժառանգած են Փարիզէն. իրենց նոր ու հիւթեղ նկարչութիւնը կը պահէ նիւթէն տիրապետող ֆլաման իսկական հոգին որ գեղագիտական նոր հոգեբանութեան մը տացումն է։

×

Հոլանտա ալ բաւական զանազանութիւն ունի առանց նոր ձգտումներու ծայրայեղութիւնը ունենալու։ Կը սնանի գեղագիտական իր առանձնութենէն ու ցեղին այլամերժ հոգիէն։

Հոլանտայի մէջ զուտ զունական manierismeը *բաւական ծաւալած է,* Monnikendam *մը, օրինակ, կեանքի սքանչացող մըն է. իր դէմքերը կը թաղէ պտուղներու, մսեղէններու եւ ծաղիկներու մէջ ազդող պոռոտ գոյներով ու առանց [illegible] կանոնին։ [illegible] այս նկարչութենէն [illegible] միջավայր կը զգայ բնական [illegible] հանգստութիւն մը։*

(2) ԶԱՐԵՀ ՄՈՐԹԱՋԵԱՆ

...քին նուիրատուութիւնը ընելու այս նպատակով։

Աւստրական շրջանակները գոհ են որ քաննեցացակի նոր ցանկը լայն է ու 23 միլիոն ոսկիի ապրանք կը պարունակէ (Նախորդը տասը միլիոն էր)՝ վաճառական մը այս առթիւ յայտարարած է.

— «Երբեք կարելի չէ պէտքէն աւելի ապրանք բերել։ Մանաւանդ երբ կառավարութեան մթնոլորտ տիրէ․․․ փոխ առնենք որ 23 միլիոն ոսկիի ապրանքի ներածում չպիտի ըլլայ»։

Շաքարին ներածումը քաննեցացակի մէջ նշմարկուած ըլլալով, գիները պիտի բարձրանան (40 ոսկի)։ Կարգ մը վաճառականներ իրենց ապրանքը կը վերցուցին մէջտեղէն, պարագայ կը չունենալով թէ շաքարի մթերք չկայ կամ նուազ է։ Այդ վաճառականները կ'ըսեն թէ, շաքարը բաժնեցուցակի մէջ առնել կը նշանակէ տեսակ մը ․․․ Ցեռոլ, ․․․ մթերք չկայ եւ առկէ վերջն ․․․ շաքար հրապարակ պիտի հանուի։ գինը ընականաբար պիտի բարձրանայ։ Թերթերը գրել կուտան թէ պէտքէն աւելի մթերք մը կայ Երկիւրդ, Ալփուլյուի եւ Ուշաքի գործարանները կը պատրաստուին ․․․ քանակութեամբ շաքար հրապարակ հանելու։ Այսպէս առաջինը 2000 փութ շաքար ունի, երկրորդը՝ 500 փութ, ինչ որ կը բաւէ ամէն կառավարական ․․․ 3000 փութն է, մինչդեռ միայն ․․․ 2500 փութ շաքար կայ։

Ցեռոլ, Ալփուլյուի գործարանը ․․․ մէջ ծանուցած տալով ․․․ կը պոռայ․ «1000 քիլոյէն աւելա չըլլալու պայմանաւ, ուզածին չափ Էրիթալ եւ փոշի շաքար ․․․»։

⁂ Շաքարը Իզմիրի մէջ ալ սղած է, ․․․ բոլոր յատակներ հաւասարութեան ․․․

ԴՐԱՄ ՓԱԽՑՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Սերգի ․․․ Մահմուտ պէյ, «Միլլիէթ»ի մէջ գրել կուտայ թէ արտասահման դրամ փախցնելու դուռ մը բաց մնացած է․ Այսպէս, անոնք որ կուզեն դրամ ղրկել արտասահման, բայց չեն կրնար օտար դրամ գտնել, թրքական ապրանք կը գնեն եւ արտասահման ղրկելով կը ծախեն։

Մահմուտ պէյ կ'առաջարկէ գոցել այս դուռը, այնպէս մը ընելով որ փոխարէնը երկիր մտնէ․ բայց միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ ․․․ որպէս զի արտածումը չվնասուի։

ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԳԱՆՁԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տէֆթէրտար Մուսթաֆա պէյ, Էմին Էօնիւի գայմագամին եւ մալ միւտիւրին հետ անձամբ քննութիւն կատարած է Էմին Էօնիւի շրջանակին նպաստական բոլոր ճիւղերուն մէջ։ Այս քննութեան արդիւնքով, երեւան եկած է որ Էմին Էօնիւ պաշտօնակի շրջանակին մէջ 6000ի չափ չահատուրքի յայտարարներ չեն քննուած, չահատուրքի մասին եղած առարկութեան 4000 գրութիւններ քննութեան համար վար դրուած եւ 11.000ի մօտ հաճգի որոշումներ գործադրութեան չեն դրուած։ Այս մասին պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են։

Էմին Էօնիւի շրջանակին շրջուն վաճառորդները խիստ հետապնդումի ․․․ առնուած են, եւ մէկ օրուան մէջ 400է աւելի շրջուն վաճառորդներ տուրք գանձուած է։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Թուրք թերթերը ․․․ թեամբ կը հաղորդեն թէ վերջնապէս լուծուած է Հանրային Պարտքի վճարման խնդիրը։

Նոր համաձայնութեան ․․․ գրութեամբ, բոլոր պարտքերը պիտի միացուին եւ միակ պարտաթուղթ (ունիֆիքասիոն) մը հրապարակ պիտի հանուի։ Այս պարտաթուղթերը «Իւնի Թիւրք» (թրքական միացեալ) պիտի կոչուին։ Մասնավճարին վճարումը երեք կամ հինգ տարի յետոյ պիտի սկսի։ 1928ի համաձայնութեամբ, ամէն 5 կամ 6 տարին անգամ մը կ'աւելնար տարեվճարին քանակը․ Նոր համաձայնութեան մէջ այդպէս չէ եւ տարեվճարները հաւասար են իրարու։

⁂ «Աժանս Էքոնոմիք է Ֆինանսիէր» ալ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Վերջին լուրերու համաձայն, Օսմանեան փոխառութեան բաժնետէրերուն ներկայացուցիչները համաձայնած են Թուրք կառավարութեան հետ, եւ երկու կողմին տեսակէտները գրեթէ իրարու մօտեցած են, նախագիծ մը կազմելու մասին։ Այս պատճառով, Թրքական արժեթուղթերը կը պահեն իրենց արժէքը»։

Կ'իմանանք թէ, — կ'եզրակացնէ «Միլլիէթ», — կարելի է վերջացած նկատել կողմերու բանակցութիւնը։ Կարգ մը մանրամասնութիւններու կարգադրութենէն յետոյ, Նոր համաձայնագիրը առ առաւելն մէկ երկու ամիսէն պիտի ստորագրուի։

⁂ Հանրային Պարտքի վերջին համաձայնութեան մասին տրուած վերջին լուրերու համաձայն, կտրոններու համար տարեկան 750.000 ոսկեդրամ պիտի վճարուի։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Կրթական տնօրէն Հայտար պէյ Էնկիւրիէն վերադարձաւ, միասին բերելով նախակրթարաններու ուսուցիչներուն վաւերացուած ցուցակները։ Այս ցուցակներուն համաձայն, պետական նախակրթարաններու ուսուցիչներէն 345 հոգի պաշտօնով ուրիշ տեղ կը փոխադրուին։ Միայն Էնկիւրիէն 100ի չափ ուսուցիչներ Պոլիս կը փոխադրուին։

Այս տարի ուսուցչանոցէն շրջանաւարտ երիտասարդներէն ոմանք օտար եւ փոքրամասնութեանց նախակրթարաններուն մէջ պաշտօնի պիտի կոչուին։

⁂ Փոքրամասնութեանց եւ օտար լիսէններու ու միջնակարգ դպրոցներու Թուրք ուսուցիչներուն վաւերացուած ցանկերը Էնկիւրիէն հասած եւ դպրոցները ղրկուած են։ Ցանկերուն մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ եղած են։ Այսպէս, ուսուցչական պաշտօնէ հանուած են բոլոր անոնք որ դեղագործ, ատամնաբոյժ են կամ ուրիշ տարբեր գործ մը ունին, վկայական չունին եւ քննիչներու տեղեկագրին համաձայն անձեռնհաս են։ Այս պատճառով ուսուցչական ասպարէզէն հեռացուածները 60է աւելի են։ Դուրսը մնացած ուսուցիչներուն մէջ կան որ 7—8 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէին․ ասոնք բողոքած են։

Նախակրթարաններու ուսուցիչներու ցուցակները դեռ գործավարութենէն ղրկուած չեն։

ՆՈՐ ՁԵՂՉՈՒՄՆԵՐ

Պոլսոյ գաղթականներու ընտեղման գործերու մէջ պատահած զեղծումներու քննութիւնը երեւան կը հանէ թէ, այս գործը ո'րքան յանդուգն կերպով տեղի ունեցած է։ Քննութեան ձեռնարկելու առթիւ շատ մը անձեր դիմելով քննութիւնը ընդարձակելու օգնած են։ Հաստատուած է որ 21 տան կէսն ․․․ ․․․ առնուած եւ մէկ մասն ալ ծախուած է։

Ասոր վրայ, ընտեղման պաշտօնեաներէն Աղմի ձերբակալուած է։

Ասկէ զատ ընտեղման վարչութեան մէջ Բասիմ, Զիւհտի եւ Էմին էֆէնտիներն ալ գործէ հանուած են։ Նոր ձերբակալուածներու մէջ կը գտնուին նախապէս ․․․ Ակիւտարցի Զիյա, Քեամիլ, Սելանիկի գաղթականներէն Սիւլէյման էֆ․ներ եւ Մէլէք անուն կին մը։

Ակիզբէն ի վեր ընտեղման գործերու մէջ միջնորդութիւն կատարող Շէմսէտտին ալ ձերբակալուած է։ Ցիշեալը ընտեղման գործին երեւան ելած ըլլալը լսելէ յետոյ Զօնկուլտաք փախած էր, բայց հոն չէ կեցած, ու Պոլիս եկած է։ Զինքը հետապնդող պաշտօնեաներ շոգենաւէն ելածին պէս ձերբակալեր են։

ԱՐՏԱԾՈՒՄՆ ՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ

«Վագըթ» (18 սեպտ.) կը գրէ.— Անցեալ տարուան առաջին ութ ամսուան ներածումը 90.037.210 ոսկի էր, իսկ արտածումը՝ 68.828.174 ոսկի։ Այս հաշուով, մինչեւ 1931 օգոստոս ամսուան վերջը, 21.000.000 ոսկի աւելի ներածում եղած էր։

Այս տարի, նոյն շրջանին, ներածումը եղած է 57.826.210 ոսկի, իսկ արտածումը՝ 52.402.245 ոսկի։ Որով բացը 5.000.000 ոսկի կ'ընէ։

Եթէ նկատի առնենք 1925էն ի վեր անցած շրջանը, այն ատեն աւելի լաւ կ'ըմբռնենք 1932ի կացութիւնը։

1925 տարուան ներածումը 49 միլիոն ոսկի աւելի եղած է, 1926ին՝ 48, 1927ին՝ 52, 1928ին՝ 49, 1929ին՝ 101 միլիոն ոսկի։

1930ին ընդհակառակն մեր արտածումը 4 միլիոն ոսկի աւելի եղած է, իսկ 1931ին՝ 614.914 ոսկի։ Ինչպէս կը տեսնուի, անցնող ութ տարուան ընթացքին առեւտրական հաւասարակշռութիւնը աստիճանաբար բարւոքած է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կուկունեանի երեկոյթը

— :•: —

ԼԻՈՆ, 21 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի «Կուկունեան» խումբի սարքած հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

Բարեբախտութիւնը ունեցանք այդ օրը, մեր մէջ գտնելու յայտնի երաժշտագէտ եւ Փարիզի «Սիփան» երգչախումբի ղեկավար ընկ. Սաքօ Ցակոբեանը եւ որուն տրուած էր հանդէսին նախագահելու պաշտօնը։ Սրահը լեցուած էր ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութեամբ մը։

Հանդէսին գեղարուեստական փայլը աւելցնելու համար, հրաւիրուած էր Տէսինի «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի։

Յարգելի նախագահը, բանալով հանդէսը ուրախութեամբ յայտնեց որ «Մեծափայլ Փարիզէն գաւառ գալով կը տեսնէ պատուոյ հայրենակիցները — ընկերները — այսպէս եռուն եւ աշխատող»։

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ եւ Պ. ՍԵՐՈԲԷ ՄԽՃԵԱՆ

Ամուսնացած

25 Սեպտեմբեր, 1932

Փարիզ — Choisy-le-Roi

Ապա սկսաւ հանդէսին գեղարուեստական մասը։ Ցաջորդաբար արտասանեց ընկ. Եղիան, Ա. Գառօնէի «Օրերի Երգերը»։ Երգեցին Գ. Ա. Աւետիսեան, Ղ. Մըխալեան եւ Օր. Հ. Գըլպըլեան։ Այս վերջինը ուշադրութեան արժանի ձայն ունի։

«Կոմիտաս» երգչախումբը յաջողապէս երգեց զանազան կտորներ Կոմիտասէն, Գր. Սիւնիէն, Դ. Ղազարեանէն եւ Մելքոնեանէն։

Անուրդի դրուեցան շիշ մը շամբանիա եւ քանի մը գեղեցիկ առարկաներ, ապահովելով կոկիկ գումար մը։ Անուրդը շահեցաւ ընկ. Ե. Մաժեեան։

Վերջին պահուն տեղի ունեցաւ խիստ քրքջալից պատկեր մը «Կովի վաճառականը», որ մօտ կէս ժամ սրահը պահեց ծիծաղի մէջ.

Նախագահի փակման խօսքէն վերջ, «Մեր Հայրենիքով» վերջացաւ հանդէսը։

Ժողովուրդը ցրուեցաւ լաւագոյն տրամադրութեան տակ։

✕ Կ'իմանամ թէ ընկ. Սաքօ համերգ մը պիտի կազմակերպէ Լիոնի մէջ։ Այս առթիւ փափաք յայտնած է օրիորդներու ումէք իրենց բարոյական օժանդակութիւնը բերեն։ Այս պարագան ուշադրութեան յանձնելով, կը յուսանք որ գաղութը չպիտի վարանի քաջալերել այս խիստ օգտաշատ ձեռնարկը։

Հեռու՜ր Փարիզէն լաւ ենք մեր Սաքոյին ճիգերը։ Ինչո՞ւ չվայելենք այսօրէն ալ։ Ո՜վ չուզեր որ անգամ մըն ալ ապրինք հայ Երգի կախարդանքին տակ…։

Միսաք-Միրզէ

Գիւղացի համար

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 26 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.).— Գավելի նախաձեռնութեամբ մը Կարմիր Խաչի Սանուհիներու Միութիւնը կազմակերպած էր ներկայացում մը «Սաքրէ-Քէօր» անուն սրահին մէջ, կիրակի օր ի նպաստ իր փոքրիկներու դպրոցին։

Զաւեշտը — «Կըրլ Սքաուտ» — որուն սիրով իրենց աջակցութիւնը բերած էին գաղութիս «սիրող» երիտասարդներ, բաւական հաճելի ու օգտակար ժամանց մը եղաւ։ Մասնաւորաբար Պ. Արապեան ու Պ. Դերկէօրեան կրցան հանդիսականները ուրախութեան ու խնդուքի մէջ պահել։

Պիտի սիրէինք որ աւելի քաջալերական դառնար նման ձեռնարկներու օգնելու կամեցողութիւնը, գէթ այս գետնին վրայ կուսակցական հակամարտութիւնները ձգած, հայ ծնողները օգնէին իրենց մանուկներու սիրոյն դպրոցի նման կենսական աշխատանքներու։

Ցետոյ, քանի որ թատերական կանոնաւոր շրջուն խումբ մը ունենալը անկարելի է,— որ այնքան ընկերներ պիտի ունենար հայրենաբաղձ, քանզի ծայրերէնսարած կացութեան համար,— արդեօք գծուա՞ր է կազմակերպել, օրինակ, Կրընոպլի պէս հայաշատ վայրերու մէջ, «սիրողներու խումբեր, որ յաճախ տալէն ընկերական-ընտանեկան շրջանակի մէջ փոքրիկ ներկայացումներ ու երբեմն ալ հրապարակ գային օգտակար բանի մը համար, աւելի պատրաստուած ու աւելի վարժ։

Ներկայացման երկրորդ միջնարարին Օր Հերմինէ Միրզեեան, որուն հոգեւին նուիրուած գործունէութիւնը իր Կարմիր Խաչի ընկերուհիներուն հետ ծանօթ է Կրընոպլցիներուն ու շրջանին, մանաւանդ իր զաւակները հայ տեսնել բաղձացող մայրերուն, կարդաց ճառ մը, որուն պատճէնը կը ղրկեմ «Յառաջ»ի

* *

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլը Վիէնի մէջ

▪▪▪

ՎԻԷՆ, 25 Սեպտ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը այս տարի եղանակի բացումը պիտի կատարէ յառաջիկայ Կիրակի Հոկտ. 2ին, իր սեփական մարզադաշտին վրայ։ Իր հակառակորդը պիտի ըլլայ Rhodia-Club-Toin Roussillon միացեալ երկու քաղաքներու զօրաւոր խումբը, որ ծանօթ է իր յորդ նշանաւոր խաղացողներով, նախկին Սէնթ Շամոնի ֆութպոլիստներով.— Viarl, Orcel, Yenesty եւ Esnrvern։ Այս չորսն էին որ Փարիզի «Նորքօը Ցի» դէմ Զնշանակէտով պարտութեան մատնեցին։ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը խիստ զօրաւոր հակառակորդ մը պիտի ունենայ իր դէմ։ Այս հաւասարաւոր խմբի դէմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի երիտասարդ ֆութպոլիստները ի՞նչ արդիւնք ձեռք պիտի կրնան բերել։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը Կիրակի օր հետեւեալ կազմով դաշտ պիտի ելլէ, աջակցութեամբ Հունգարացի մարզիկի մը,— Յակոբ, Նուպար, Գաբօ, Մարտիկ, Աշալոն, Սարգիս, Ալէքս, Մինաս, Ռոստէն, Խորէն, Պօղոս եւ Յովհաննէս։

Սոյն ֆութպոլիստներէն կը խնդրուի Կիրակի օր ժամը 3 30ին դաշտ գտնուիլ։

⁂

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 23 Սեպտեմբերին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ժամակ» ակումբին մէջ։ Նոր վարչութիւնը ընտրուեցաւ հետեւեալ անդամներով.—

Ատենապետ՝ Մարտիկ Փափազեան, Ատենադպիր՝ Ենովք Յակոբովիչ, Գանձապահ՝ Յովհաննէս Ցիգրանեան։ Խորհրդատուներ՝ Յակոբ Մաթոսեան, Հայկ Լուսաւեան։ Ֆութպոլի խմբապետ՝ Աշարոն Տիգրանեան։

Մ. Արայ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

— :•: —

Վերջերս բուռն պայքար կը մղուի աշխատանքի ժամերը շաբաթական 40ի զեղչելու կամ շաբաթը հինգ օր աշխատելու մասին։ Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի գրասենեակն ալ անցեալ շաբթու քննեց այս խնդիրը։

Առիթ առնելով Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան Նախագահ կրինի կարգ մը յայտարարութիւնները, «Հայրենիք» ցետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (9 սեպտ.)։

«Գրին կը յայտնէ այն միտքը, թէ երկիրը կրնայ նորէն բարգաւաճման ճամբու մէջ մտնել միայն այն ատեն, երբ աշխատավարձերը սկսին կրկին բարձրանալ, փոխանակ իջնալու, երբ ժողովրդական զանգուածները իրենց աշխատանքի փոխարէն աւելի դրամ ստանան գնելու համար։

Աշխատավարձերու բարձրացումը պահանջելով հանդերձ, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը անհրաժեշտ կը նկատէ նաեւ անմիջապէս ամբողջ երկրին մէջ կրճատել աշխատանքի ժամերը մինչեւ օրական վեց ժամ՝ հաստատելով միաժամանակ միայն հինգ օր աշխատելու դրութիւնը։ Այս միջոցով միլիոնաւոր գործազուրկներ պիտի կարենան իսկոյն գործ ստանալ։

Ակներեւ է, որ շնորհիւ մեքենաներու կատարելագործման եւ աշխատանքի արդիւնաբերութեան աննախընթաց բարձրացման, կարելի չէ այլեւս բոլորին աշխատանք հայթայթել, եթէ մարդիկ շարունակեն առաջուան պէս շաբաթական 6 օր եւ օրական 8 եւ աւելի ժամեր աշխատիլ։ Բոլորին գործ տալու համար, պէտք է կրճատել բոլորին աշխատանքի ժամերը։ Ասիկա անխուսափելի է։

Հարկաւ, աշխատանքի ժամերու կրճատումը չի նշանակեր երբեք, թէ կրճատման պէտք է ենթարկուին նաեւ աշխատավարձերը։

Պէտք չէ թոյլ տրուի, որ իջնայ ժողովուրդի ապրելակերպի մակարդակը։ Պէտք չէ թոյլ տրուի, որ շարունակուի վարձատրութեան եւ շահի ներկայ աննախընթաց անարդար բաշխումը։

Գրին ամենայն իրաւամբ կը պնդէ, թէ մինչեւ այժմ մեքենաներու կատարելագործումէն առաջ եկած բարիքներէն ․․․ քիչ է օգտուած աշխատաւորութիւնը, մինչդեռ դրամատէր կամ գործատէր դասակարգը կորզած է առիւծի բաժինը։

Պէտք է որ աշխատաւորները այսուհետեւ աւելի բաժին ստանան այն շահէն, զոր կը ստանան դրամատէրերն ու գործարանատէրերը։ Այդ պայմանաւ միայն խոշոր չափով մը պիտի մեծնայ նաեւ ժողովրդական զանգուածներու գնելու կարողութիւնը, որ իր կարգին պիտի նպաստէ արդիւնաբերութեան զարգացման, գործերու բարելաւման եւ վերջին հաշուով դրամատէր կամ գործատէր դասին ալ շահուն»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

FILLES, գրեց՝ Միրաւժան Զարասաեան, (ֆրանսերէն հատոր մը պատմուածքներու), գին 9 ֆրանք։ Կը ծախուի բոլոր գրավաճառներուն եւ Շանթի մօտ, 94 rue Lafayette, Փարիզ (10)։ Կեդրոնատեղի՝ Hachette Quai de Javel, Փարիզ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

▪▪▪▪▪▪▪▪

Բ․

▪▪▪▪▪▪▪▪

Կը խորհիմ թէ ամէն բան վերջացաւ մեր միջեւ․ Ինչ գիշեր եմ Աստուած իմ, եւ ըսել որ, (քանի՜ երորդ անգամ) ամէնէն անխառն գոհունակութիւնը դժբախտութեան մէջ երջանիկ կարծեցեալ ուրիշի մը՝ քեզի բախտակից ըլլալուն գիտակցին է։

․․․ կը փնտռեմ խօսակցութիւնը վերսկսելու միջոցներ։

Օթօն կը կենայ։

Գ․

Իրիկուն․․․

Սիրելի քոյրս,

Վերջացուցի է արդէն։ Արեւն իր հինայած մատները երկարեր է բաց պատուհանին ապակիին ու անկէ սեղանին, Թուղթին վրայ։ Նամակս արեւին շողերուն տակն է․ լուսաւոր պիտի ըլլայ իր լուսանցքը․․․

Բայց հեռաւորութեան անցնինք, ու եթէ մօտաւորութիւնը իր դրան մօտեցեր է արդէն՝ հեռացնենք ․․․ Կը տեսնե՞ս այս գարձղարձիկ արտայայտութիւնը․ ինծի դժուար է արեւով սկսիլ ու արեւելով․ չպզտուիլ․․․ Դուն կը ժպտիս, գիտես թէ բոլորովին այդ չէ պատճառը, թէ այս մէկը, միջոց մըն է միայն պզացնելու՝ կենդանութեամբ, տաքութեամբ վաղող արփինիս ներկայութիւնը։

Երեւակայէ՛, ուժէս վեր կարծուած այս ճամբորդութիւնը յաջողութեամբ վերջացուցի․ ճշմարիտ յաղթանակ մը։ Կարծածէս շատ աւելի գիմացկուն եմ եղեր, եւ այս նամակը անմիջապէս գրելուս իսպառան ալ այդ է արդէն․ թէեւ յոգնած։

Կ'անցապարհ, տրամադրութիւնս շատ բարձր է․ գիտնայիր ի՜նչ օդ է ծծածս, ա՜հ, գուն քաղցենի, խեղճ քոյր, իրական գրկուածները դուք, մենք ենք, քաղաքին Թունաւոր օդին ստրուկ։ Կարծես ամէն մէկ չունչիս աւելին կը ներարկեմ երակներուս, գով ու համեղ ռունգերուս մէջ, տաք ու գինովցնող այրումով մը կուրծքիս տակ․․․ Երբ վաղն իրիկուն, Յունթակի գասէզ վերադարձիդ առնես նամակս, գիտցիր որ աննախընթացօրէն ուրախ եմ։

Բժիշկը, շատ լաւ մարդ մը, բարի ալ, բնաւ որ ուսնեցածս մեծ բան մը չէ։ Մեծաւորուհին, չոր ու խիստ պառաւ մը, բայց ոչ գէշ, կ'ենթադրեմ, հակառակ անմիջապէս ու խորթ ձայնով մը չէնքին օրէնքները մի առ մի ինծի կարդալուն, չեմ կրնար։

Եւ հիւանդներ, գրեթէ երիտասարդներ, բոլորն ալ։ Կրկին իր ջուրը ինկած ձուկի պէս հանգիստ եմ։ Բարեկամ կը զգամ ամէնուն հանդէպ։ Դեռ վերապահ ենք․ սակայն որքան պարզութիւն․ իրարու հետ եղածի կը խօսին․ ու չուտով ծանօթութեան սահմանը կը լայննայ։ Գոհ եմ։ Կրնա՞մ աւելի հաւանալի ըլլալ, նմանցնելով տեսակ մը նախակրթարանի ուր իբր թէ վերադարձած ըլլամ արձակուրդէ մը․ աւելին․ սխալած խաղ մը կը թուի ինծի, ուր անծանօթ չկայ․ խաղընկերը կը ճանչնայ զիմացինը․․․

Երբ ճաշարան մտանք, ծմրան գայլի ախորժակով մը կերայ․ գիտելու էիր․ գուն որ լուռ, կամ խօսուն աչքերով՝ հոգիդ կը հասցնէիր պատառ մը աւելի կլլեցնելու համար։ Ճաշասրահ՝ կը նայիմ այդ հարիւրի մօտ գլուխներուն, ու չեմ կրնար չխորհիլ, թէ բոլորն ալ ինծի պէս են․․․ Արդեօք այս պատերէն դուրս գտնուած բոլորն ալ մեզի պէս չե՞ն․․․ այնքան քիչ է մեր անոնցմէ տարբերութիւնը

Միակ բանը որմէ կը նեղուիմ առ այժմ, մայրիս վերջաւորութեան հակառակ՝ ցուրտն է։ Բայց դուցէ յոգնութիւնն է պատճառը․ եւ յետոյ չէ՞ որ ամառն է եկող․ հէ՞, քոյր իմ, զուարթ, առողջարար․․․ Ապա երեւակայէ բուժուած վերադարձս, ի՜նչ խելայեղ ցնծութիւն, կատակ չէ՜․․․

Կը յիշես փոքրիկ հայելին զոր կորսնցուցիր անցեալ օր․ քովս է․ կը ներես, չէ՞։ Հիմա կը նայիմ իր մէջը խորքին ուր սովորական տժգոյնութեանս փոխան կարմիր կայ երեսիս վրայ։ Եւ երբ կը դարձնեմ, դուն կը ժպտիս կոնակի կափարիչին տակ, լուսանկարիդ մէջէն։ Այո՛, գիտեմ որ կը ներես այս պզտիկ գողութեանս։ Կը տեսնես բան չեմ կրնար պահել․ որոշեր էի չըսել, մինչեւ վերջ․․․ բայց ե՞րբ պիտի ուղես արդեօք․․․ Չեմ կրնար հաւատալ, անուշ քոյր, մօտեցիր առիկա ու մի մոռնար ինծի ըսել չուտափոյթ պատասխանովդ թէ ի՞նչ նրուագեցիր՝ նամակէս յետոյ։ Գիտնայի՜ր, երկու բաղուկներուս մէջ չսեղմուող հեռաւորութիւն կայ․․․

Եւ յոգնած եմ․ ու կը չատախօսեմ․ տարօրինակ է սակայն որքան ընական։ Շոյող մշուշ մը կայ ամէն առարկայի վրայ որ զիս կը շրջապատէ։ Գարդ ու նեղ անկողինները, լերկ սեղանը, արեւին մասներն ալ հինայուած, խաղաղութեամբ թաթաւուն են։ Ութ հոգիի համար է այս ննջարանը, բայց մինակ եմ․ միւսները cure-էն յետոյ պարտէզին մէջ պառկած, խօսակցութեամբ զբաղած են։ Քեզի հետ մինակ եմ, քոյր իմ։ Ահա ինչու չատախօս եմ ու հաղորդական։ Մանտոլինի ձայն մը կուգայ կուշտի սենեակէն․ ուրախ ճանկատող մը ան ալ։

Ալ վերջացնեմ։ Միտք ունիմ կանուխ պառկիլ։ Երեւակել որ նամակս առաջ, մեծ, անսահման թեւերով օդանաւ մը յանձնուած, կուգամ քեզի շատ կանուխէն, ու եղունգներդ ձեռնոցին կալին չհանած՝ կը սեղմեմ կարօտագին։

Եղբայրդ

Դ․

— «Մ՜սո․․․»

Կիսաբաց դրան մէջ կ'երեւայ Գաբրիէլ Քրնաալի գլուխը։ Իրեն հետ սեղանակից ալ եմ։ Սրտաբաց չէնչող տղայ մը․ չպզանակագոյն մազերով ու քթին արմատը քիչ մը ծուռ։ Երեսին վրայի ցաները մթագնելէ աւելի վառահութիւն կը ներշնչեն։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ւասարութիւն հաստատուի կրճատելով անոնց ընդհանուր մակարդակը: Ֆրանսայի վարչապետը կը դանդատի թէ մենք ոպաննելու արուեստը կը սորվեցնենք մեր տղոց, կազմակերպելով երիտասարդութիւնը: Գ. Էռիօ կը մոռնայ թէ Ֆրանսայի մէջ է որ տեղի կ'ունենայ երիտասարդութեան զինուորական պատրաստութիւնը:

Ֆոն Փափէն յետոյ հերքեց թէ Ֆրանսա կրճատած է իր սպառազինութիւնները: «Ֆրանսայի զինուորական ծախքերը հարիւր առ հարիւր աւելցած են վեց տարուան մէջ»: Ցետոյ յայտարարեց թէ Գերմանիան պարտաւոր չէ շնորհակալ ըլլալու հաստուցումներու ջնջման, ոչ ալ գերմանական հողերու պարպումին համար: Եզրակացնելով, շեշտեց թէ երբեք կարելի չպիտի ըլլայ ապահովել Եւրոպայի խաղաղեցումը, որքան ատեն որ փորձեն իրաւազուրկ վիճակի մէջ պահել զանազան պետութիւններ:

Ռումբ մը Հալէպի մէջ

Սեպտ. 15ին Հալէպի Ազիզիէ թաղին մէջ սոսկալի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ: Իսկոյն ոստիկանական ուժեր փութացին պայթիւնի տեղի ունեցած վայրը եւ յետ քննութեան հասկցան որ Անուրիի պատկանող ախարթըմանի մէջ պատահած է պայթիւնը:

Ախարթըմանի վարի յարկին մէջ կը բնակէր քաղաքապետութեան խորհրդական Գ. Միսթէկնար: Ռումբը նետուած է դուրսէն տան պարտէզը եւ մեծ աւերներ պատճառած: Ապակիները ջարդ ու փշուր եղած են եւ պատը փլատուած: Խորհրդարանը կը բացակայէր տունէն: Պարտէզին մէջ գտան երկաթէ տուփ մը որուն մէջ երկաթի կտորներ կը գտնուէին: Ռումբը դրուած էր անոր մէջ:

Վկայողներ կան թէ՝ պայթիւնէն անմիջապէս վերջ չալվար հագած մարդու մը փախչիլը տեսած են: Այստալյա անուն մարդ մը ձերբակալուած է:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սեւս Մէր 28 սեպտ. 932

Այսօր Պուլոնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրրօ:

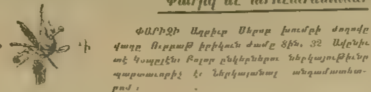

Փարիզ եւ շրջանակներ

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին. 32 Ավընիւ տէ Կոպլէնի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«Դաշնակցութեան օր»ը կը տօնուի Ալֆորվիլի մէջ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը

Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ

Գիտի բանախօսէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գարեգին Սանկիկեանի

Մուտքը ազատ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Վահան եւ Սուրէն Հարիկեան, Տէր եւ Տիկ. Անթուանհէքիմեան, Օր. Աշխէն Հարիկեան, Այրի Տիկին Ազատի Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Գեւոնեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք, անձամբ, գրաւոր, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԹՈՒՐՖԱՆՏԱ ՀԱՐԻԿԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Փ. Միք.— Կը խնդրուի վրիպակները զրկել, գրքին մէջ սրբագրելու համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— ԿԻԼԻԿԻՈՅ Խարնը գիւղացի Կարապետ Յակոբեան որ Գավալաչէն Մարսէյլ եկած է իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ (Հարաւային Ամերիկա մեկնելու համար) կը փնտռէ իր հօրեղբայրները Յակոբ Սազուպեան եւ Աւետիսեան որոնք քանի մը տարի առաջ կը գտնուէին Սպընա (Ֆրանսա)։ Իրենց հասցէն իմացնել Կարապետ Յակոբեանի, Grand Hôtel de Levant, 36 rue Fauchier, Մարսէյլ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԽՄԲԵՆԴՐՑԻԱԿԱՆ Միութեանս ընդհ. ժողովը այս Եր. իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիայի մէջ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զեկոյց:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ավընիւ Ֆլէպէր: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ: Ժամը 4.30ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ ժողով կը գումարուի եւ օրինաւոր կը նկատուի անկախ ներկաներու թիւէն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մօնտանէլլի նայում էր նրան ամբողջ մարմնով դողահար: Սկսել էր հասկանալ.

— Քո ընկերների հետ ի հարկէ կարող եմ յարաբերութեան մտնել, բայց հետդ գալ ես չեմ կարող. քահանայ եմ ես:

— Իսկ ես ոչ մի ողորմութիւն ընդունել չեմ կարող մի քահանայից. ես այլ եւս չեմ ուզում ոչ մի կոմպրոմիս, Պատրէ. մինչեւ այժմ եղածը հերիք է: Կամ հրաժարուեցէք եկեղեցուց ինձ համար, կամ հրաժարուեցէք ինձնից:

— Ի՞նչպէս հրաժարուեմ, Արթուր, ի՞նչպէս հրաժարուեմ:

— Ուրեմն հրաժարուեցէք եկեղեցուց: Պէտք է ընտրէք մեր երկուսից մէկը: Միթէ ուզո՞ւմ էք կիսել ձեր սէրը, կէսը ինձ, կէսը եկեղեցուն. ողորմութիւն չեմ ուզում ես: Եթէ պատկանում էք նրան, էլ ինձ չէք պատկանում:

— Դու ուզում ես որ ես հոգիս ջարդեմ երկուսի: Արթուր, Արթուր, դու ինձ գժւել ես տալու:

Բոռ բռունցքը խփեց պատին.

— Ընտրեցէք ժեզնից մէկը. — կրկնեց նա նորից:

Մօնտանէլլին հանեց կրծքից մի տուփի մէջ պահած ճմռուած ու գունատած մի թղթի կտոր.

— Տեսէ՛ք, — ասաց նա:

«Ես հաւատում էի ձեզ, ինչպէս հաւատում էի Աստծուն, իսկ դուք խաբեցիք ինձ»:

Բոռ ժպտաց ու ետ տուաւ թուղթը:

— Ի՛նչ երիտասարդ են մարդիկ տասնըինը տարեկան հասակին: Այնպէս հեշտ է թւում նրանց, վեր առ մուրճը ու ջարդիր ամէն ինչ: Այժմ ես ինքս եմ ընկել մուրճի տակ:

— Գուցէ, քո տեղում, — ասաց Մօնտանէլլի. — ես էլ այդպէս անողոք լինէի, բայց ես չեմ կարող անել այն, ինչ որ դու պահանջում ես, Արթուր: Կ'անեմ, ինչ որ կարող եմ: Կը սարքեմ քո փախուստը, եւ երբ դու կը լինես արդէն ապահով տեղում, ինձ մի դժբախտութիւն կը պատահի սարերում, կամ սխալմամբ գիշերը այն խմիչքը չեմ վերցնի, որ պէտք էր, ինչպէս որ կը կամենաս. Դու ես ընտրում, աւելի ոչինչ չեմ կարող: Սա մեծ մեղք է, բայց յոյս ունիմ, որ Տէրը կը ներէ. աւելի ողորմած է Նա:

Բոռ մի ճիչով ձեռքերը պարզաւ իբար:

— Ա՛, սա չափից անց է արդէն, չափից անց է: Ես ի՞նչ եմ արել, որ դուք այդպէս էք մտածում իմ մասին: Ի՞նչ իրաւունքով: Միթէ ես ուզում եմ վրէ՞ժ առնել ձեզնից, ես ուզում եմ ազատել ձեզ: Միթէ դուք երբեք չէ՞ք հասկանար, որ ես ձեզ սիրում եմ:

Խլեց Մօնտանէլլիի ձեռքը ու ծածկեց նրան համբոյրներով ու արցունքով:

— Պատրէ՛, գնանք միասին: Պատրէ՛, մեր մէջն է կեանքը, երիտասարդութիւնը: Մենք նոր յաւիտենական գարունը, մերն է ապագան: Պատրէ՛, մօտ է արշալոյսը, մի՞թէ չուզէք զալու ծագող արեւից: Զարթեցէք, մոռանանք սարսափելի երեւակայութիւնները: Զարթեցէք ու նոր կեանք սկսենք: Պատրէ՛, ես միշտ սիրել եմ ձեզ. միշտ, նոյն իսկ երբ դուք սպանում էիք ինձ: Միթէ կը սպանէ՞ք դուք ինձ:

Մօնտանէլլի ետ քաշեց ձեռքը:

— Ողորմի Տէր, — բացագանչեց նա: — Դու ճիշդ մօրդ աչքերը ունիս:

Մի տարօրինակ, խոր, երկար ու յանկարծական լռութիւն զրկեց երկուսին էլ: Գորշ կիսամութի միջով երկուսն էլ նայում էին իրար, ու սարսափն էր իջել երկուսի սիրտն էլ:

— Ուրիշ ի՞նչ ունիս ինձ ասելու. — շշնջեց Մօնտանէլլի: — Ի՞նչ յոյս է մնում ինձ:

— Ոչ մի յոյս: Իմ կեանքս հարկաւոր է ինձ միայն նրա համար, որ կռւեմ կաթոլիկ եկեղեցու հետ: Ես մարդ չեմ, մի զանակ եմ ես: Կեանքս ինձ ետ դարձնելով, սրբագործում էք դուք այդ դանակը.

Մօնտանէլլի դարձաւ խաչելութեանը:

— Տէ՛ր, լսո՞ւմ էք...

Ու նրա ձայնը նուաղեց դատարկ լռութեան մէջ: Բոռի մէջ զարթնեց ծաղրող սատանան:

Մօնտանէլլին ցնցւեց, կարծես նրան զարկին: Մի վայրկեան կանգնեց, աչքերը գետնին, յետոյ ծունր իջաւ անկողնի եզրքին, դէմքը ծածկեց ձեռքերովն ու սկսեց հեկեկալ: Մի երկարատեւ դող զրկեց Բոռին ու ամբողջ մարմինը ծածկւեց մի խոնաւ սառնութեամբ: Նա հասկանում էր, թէ ինչ էին նշանակում այդ արցունքները

Վերմակը քաշեց գլխին, որ չլսի: Այն էլ հերիք էր, որ մեռնէր պիտի, գեռ այդպէս երիտասարդ: Բայց հեծկլտուքը չլսել չէր կարողանում: Այդ լացը կարծես հնչում էր իր ականջներում, արձագանք էր տալիս ուղեղին մէջ ու զարկ տալիս բոլոր երակներում: Մօնտանէլլին հեկեկում էր, հեկեկում ու արցունքները թափւում էին անզուսպ:

Վերջապէս դադարեց լալուց, ու թաշկինակով սրբեց աչքերը, իբր լացը ամաչող մի երեխայի պէս: Երբ ոտքի ելաւ, թաշկինակը սահեց ծնկներից ու ընկաւ գետին:

— Էլ խօսելն աւելորդ է. — ասաց նա, — դու հասկացա՞ր:

— Հասկացայ, — պատասխանեց Բոռը մեռալ հեզութեամբ: — Ձեր մեղքը չէ:

Մօնտանէլլին նայեց նրան ... մանը, որ շուտով փորելու էին ... կարող աւելի լռու լինել, քան ... էին: Լուռ նայում էին իրար ... ինչպէս երկու անջատուող ... իրենց բաժանող անանցանելի ... ի երկու կողմից:

Բոռ առաջինը իջեցրեց աչք... գաց ու ձեռքերով ծածկեց դէմ... Մօնտանէլլին հասկացաւ, որ ... ժումը նշանակում էր՝ «գնա» ... եկաւ ու ելաւ սենեակից:

Մի վայրկեան չանցած վեր ... Բոռը

— Օ՛, ես այս չեմ կարող ... Պատրէ՛, ետ դարձէք, ետ դարձէ...

Դուռը փակւեց: Նա կամաց ... շուրջը մի լայն բացած հանգիստ ... եացքով ու ըմբռնեց, որ ամէն ... վերջացած էր:

Ամբողջ գիշերը բակում խոտը ... մեկ օրօրւում էր, այն խոտը, որ ... տով թոռմելու էր թիակի հարուած... րին տակ. եւ ամբողջ գիշերը Բոռ ... այնակ պառկած էր մութին մէջ ... լաց էր լինում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

30 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1996 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԴԻՄԱՑ

Ընթերցող մը դառնութեամբ դիտել կու տայ թէ՝ Թիւրիմացութեանց պատճառ պիտի դառնայ «Յառաջ»ի սեպտ. 23ի թիւին մէջ հրատարակուած գրութիւն մը, «Համագործակցութիւն»։

Ու կը խնդրէ զգուշանալ այդպիսի հրատարակութիւններէ։

Նորէն կարդացինք այդ գրութիւնը, զոր մեզի բերած էր պատահական աշխատակից մը։ Եւ անհրաժեշտ կը գտնենք հրապարակաւ լուսաբանել նամակագիրը։

Թերեւս ուրիշներ ալ նախապաշարուած են. քանի որ, իսկապէս փափուկ է խնդիրը։

Ի՞նչ կը թելադրէր «Համագործակցութիւնը»։

Պարզելով համաշխարհային տնտեսական տագնապը, որ եսասիրութեան, ինքնապաշտպանութեան կը մղէ իւրաքանչիւր երկիր եւ ժողովուրդ, կ'անդրադառնար մեր տարագիր բազմութեանց դառն կացութեան։ Ու կ'առաջարկէր, նախապատուութիւն տալ՝ ազգակիցներու, — Հայ նպարավաճառէն գնել, Հայ բժիշկի դիմել, Հայապատկան տուն վարձել, Հայ սպասուհի բռնել եւն.։

Յօդուածագիրը ինքն ալ կ'ընդունէր որ, «սաիկա շատ լաւ է տեսականօրէն, իսկ գործնականին մէջ մինչեւ սատիճան մը կարելի է»։

Արդար ըլլալու համար, ըսենք որ յօդուածագրին քանի մը նախադասութիւնները կրնան թիւրիմացութիւն պատճառել։ Բայց իր միտքը որոշ է, — փոխադարձաբար նախապատուութիւն տալով, օգնել տնտեսական բարելաւման։ Տեսակ մը գործակցութիւն, համերաշխ պաշտպանութիւն ստեղծել։

Այս թելադրութիւնը կապ չունի մեծ ազգերու այն չոնդալից յայտարարութեանց հետ, որ կը հրաւիրեն միայն անգլիական ապրանք գնել։ Կամ ֆրանսական, գերմանական եւն.։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար այդպիսի միտք մը, եւ գործնապէս ալ՝ անհնար։ Թողո՛ւնք անպատեհութիւնները, որոնցմէ այնքան կը վախնայ նամակագիրը։

Ուրեմն, միայն Հայու հետ գործ ընելու խնդիր չկայ, այլ գործակցութեան, փոխադարձ աջակցութեան։ Այն ալ՝ հնարաւորութեան սահմանին մէջ։

Մեղի՞ կ մնացեր «սրբազան եսասիրութիւն» փորձել տնտեսական գետնի վրայ, մեր այս վիճակին մէջ, — հալածական՝ երկիրէ երկիր, ինկած՝ հզօր ազգերու առջեւ որոնք միայն իրենց մեքենաներով եւ դրամագլուխով կրնան հարթել ամէն արգելք...

X

Աւելի գործնական առաջարկ մը կը ներկայացնէին ուրիշ երկու հայրենակիցներ, — Փոխադարձ Ապահովագրութիւն։ (Յառաջ, 27 սեպտ.)։

Այստեղ ալ՝ նոյն մտահոգութիւնը, — Միջոցներ գտնել թեթեւցնելու օրուան հոգերը, որ կը ծանրանան հետզհետէ, իբրեւ հետեւանք համաշխարհային տագնապին եւ մեր անկայուն կացութեան։

Նորութիւն մըն է ծրագիրը, յաճախ արծարծուած՝ այս թերթին մէջ, բայց միշտ մնացած՝ թուղթի վրայ։

Տասը տարի բոլորեցինք արդէն օտարութեան մէջ, եւ դժուար կը վարժուինք նոր կենցաղի պահանջներուն։

Կը յաջողի՞ այս ձեռնարկը — կամ ուրիշ ծրագիր մը, փոխադարձ օգնութիւն եւն. — դժուար է ըսել։

Բայց գիտենք որ, կեանքը հետզհետէ պիտի մղէ մեզ վարժուելու շարք մը արդիական կազմակերպութեանց։

Մեր գիտցածն ու տեսածը այլ եւս չեն բաւեր օրուան պահանջներուն։

Մեծ մասով ինկած՝ ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ, ուր հարիւր հազարաւոր, միլիոնաւոր աշխատաւորներ օրուան հացի տագնապն ունին, մենք ստիպուած ենք փրկութեան միջոցներ փնտռելու, յարմարցնելու մեր համբանքներուն։

Այս պահանջը զգալի է նոյն իսկ յետամնաց երկիրներու մէջ։ Սոֆիան էր որ կազմեց «Թրակիա» գործակցականը։

Այս մտահոգութեամբ, մենք պատրաստ ենք լայն բանալու մեր սիւնակները, որպէս զի ձեռնհաս եւ ձեռներէց հայրենակիցներ արտայայտուին եւ գործնական, արդիւնաւոր ելքեր գտնեն։

Անշուշտ սկսելով տարրականէն, փոխանակ լայնածաւալ ծրագիրներ որոճալու։

Եւ ամէնէն առաջ՝ խորհելով աշխատաւոր բազմութեանց մասին, որոնք բուն գրկեալներն ու զոհերն են տիրող կարգ ու սարքին եւ մեր ներկայ կեանքին։

Հարկ է, նախ եւ առաջ, միտքերու մէջ տեղաւորել հաւաքական գործի գաղափարը։

Բարոյական գետնի վրայ ունինք բազմաթիւ օրինակներ՝ գործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան։

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար նոյնը իրականացնել տնտեսական գետնի վրայ։

Միշտ կը պարծենանք իբրեւ յառաջապահները եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ բազմապիսի նորութեանց։

Ցեղով, ունինք ճարպիկ, աչքը — բաց, գործնական ժողովուրդի համբաւ։

Բայց անհաւասիկ անճրկեր ենք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ։ Փոխադարձ օգնութիւն ըսելով կը հասկնանք միայն աղքատախնամ, հանգանակութիւն, ողորմութիւն։

Մինչդեռ, տնտեսական ինքնապաշտպանութեան հազարումէկ ձեւեր կան մեր աչքին առջեւ։ Նոյն իսկ ամէնէն յետամնաց ժողովուրդներուն մէջ։

Անհրաժեշտ է լայն բանալ աչքերն ու միտքերը եւ որոճալ, նոր միջոցներ գտնել, փոխանակ տրտնջալու կամ սեւ օրուան սպասելու։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՐԵԼՈՎ, ՓՈՐԵԼՈՎ...

Թուրք թերթ մը կը պատմէ.—

Իզմիրի Պէյլէր փողոցին մէջ, սափրիչ Պէտրի խանութ մը վարձած է։ Խանութին նախկին տէրը Հայ մըն էր, որ Յունաստան փախած է կնոջը հետ։ Այս վերջինը մեռած ատեն, կ'ըսէ.

— «Մենք 60,000 ոսկի դրամ եւ զոհարեղէններ ունէինք. ամուսինս զանոնք թիթեղի մը մէջ լեցնելով, խանութին մէջ թաղեց»։

Մարդուն մէկը լսած կ'ըլլայ այս խօսքը, անմիջապէս կը գրէ Պոլիս, բարեկամի մը, որ շոգենաւ նստելով, շուտ կ'առնէ Իզմիր։ Կը դիմէ «լէհայ» գոյքերու վարչութեան, եւ ոստիկան, պաշտօնեայ բոլորը իրար կ'անցնին։

Վարսուն հազար ոսկի... Կարելի՞ է դիմանալ։

Բանուորներ կը վարձուին, բահն ու բրիչը կը գործեն։ Քանի գետինը կը փորուի, այնքան կը տրոփեն սիրտերը։

Եւ սակայն... ոչ իսկ թիթեղի կտոր մը կը գտնուի։ Կ'օգտուին միայն անոնք որ օրականով վարձուեր էին, քարուքանդ ընելով խանութին յատակը։

X

Առաջին օրինակը չէ այս, հոյակապ աւար փնտռելու ընչաքաղցութեան։

Ինչ որ կար գետնին երես, շարժուն կամ անշարժ, լափեցին անխնայ։

Հիմա կարգը եկած է գետինը փորելու եւ պատերը քակելու։ Թաղուած գանձեր փնտռելու։

Աւա՜ր, աւա՜ր։ Ո՞վ կը դիմանայ։

Փորեցէ՛ք, փնտռեցէք, տուն, խանութ պատ քակեցէք, մինչեւ որ, օր մըն ալ, հիմերը ձեր վրայ փլին։

Մինչեւ որ ձեր խել ձեռքով ձեր հիմերը փորէք։

Ո՞վ բսաւ թէ երկիր մը կրնայ իր ջրաղացը դարձնել արիւնով եւ աւարով... ՎԱՐԱԶ

ԱՀԱՒՈՐ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԼՈՅՍԻ ԿԸ ԶՐԿԷ ՊՐԻՒՍԵԼԸ

Չորեքշաբթի օր աւեռլի հրդեհ մը տասը վայրկեանի մէջ ոչնչացուց Պրիւսէլի ելեկտրական ուժի մթերանոցը, որ 100 մեթր երկայնութիւն եւ 30 մեթր լայնութիւն ունի։ Ամբողջովին երկաթով շինուած է եւ տանիքը միայն տախտակով։ Կէս օրին, յանկարծ պայթեցաւ մեքենաներէն մէկը եւ 40 բանուորներ հազիւ կրցան ազատել իրենց կեանքը։ Վերահսկիչը ուզեց յառաջ նետուիլ եւ կտրել ելեկտրական հոսանքը, բայց շրջապատուեցաւ բոցերով։ Տանիքը անմիջապէս կրակ առաւ։ Հաստ գերաններ յարդի պէս կը վառէին, թափելով իւղը։ Ջերմութիւնը այն աստիճանին հասած էր որ ապակիները պայթեցան եւ ջարդուփշուր նետուեցան։ Բոցերէն սիւներ կը բարձրանային դէպ ի երկինք։ Ամէն կողմէ հրշէջներ հասան եւ հազիւ կրցան սահմանափակել հրդեհը, փրկելով կեդրոնին մէկ մասը։ Մեքենաներու ընդարձակ սրահը աւերակներու կոյտ մը դարձած էր արդէն։ Ամբողջ քաղաքը լոյսէ զրկուած էր եւ բոլոր ելեկտրաշարժ գործարանները կանգ առած էին։ Իրիկուան թերթերը չկրցան հրատարակուիլ, եւ միայն երկու թերթեր լոյս տեսան զանազան միջոցներով։ Չորս ժամ վերջը կարելի եղաւ ճար մը գտնել եւ քիչ մը լոյս հայթայթել, որուն շնորհիւ թատրոնները բացուեցան։ Խանութներուն մէջ մոմ չէր մնացած։ Հարիւրաւոր սենեակներով մոմ ծախուեցաւ։ Միայն փճացած գոյքերուն արժէքը 50 միլիոն ֆրանքէն աւելի է։ Իսկ ընդհ. վնասը կը հաշուեն 75—100 միլիոն։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉԻ ՎՃԱՐԵՐ

Գերմանական կառավարութիւնը հեռագրեց ամերիկեան կառավարութեան թէ ստիպուած է յետաձգել 7,800,000 տոլարի մասնավճար մը, որուն պայմանաժամը կը լրանայ սեպտ. 30ին։ Այս գումարին մեծ մասը գրաւման բանակի ծախքն է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երկու հազար չորս հարիւր բնակիչ անապաստան

Երէկ հաղորդած էինք Մակեդոնիոյ եւ մանաւանդ Սելանիկի շրջանին մէջ պատահած երկրաշարժին առաջին լուրերը։

Մակեդոնիոյ նահանգապետը, որ աղէտին վայրը գացած էր թորփիլանաւով մը, կը հաստատէ թէ 200 հոգի սպաննուած եւ 403 հոգի վիրաւորուած են, որոնց 50ը ծանրապէս։ Երկու հազար չորս հարիւր բնակիչներ տուն — տեղ չունին։ Ցնցումները կը շարունակուին, թէեւ աւելի թեթեւ։ Իէրիսսօ գիւղին մօտ գետակ մը անհետացաւ, երկրաշարժին հետեւանքով, իսկ զանազան վայրերու մէջ նոր աղբիւրներ ժայթքեցան։ Այնարօղի վանքը վնաս չէ կրած, իսկ հաղորդակցութիւնները, որ ընդհատուած էին, վերահաստատուեցան։

Հինգ գիւղեր ամբողջովին տապալուած են։ Տասը գիւղերու մէջ շէնքերու կէսը քարուքանդ եղած է։ Ուրիշ եօթը գիւղեր ալ ծանրապէս վնասուած են։ Երեսուն վիրաւորեալներ, որոնց վիճակը ստիպողական դարման կը պահանջէր, Գաւալա փոխադրուեցան թորփիլանաւով։ Գիշերանց շարժուն հիւանդանոցներ եւ Կարմիր Խաչի կայաններ հաստատուեցան աղէտեալ վայրերուն մէջ։ Սթրաթոնիքի շրջանը փլատակներու կոյտի մը վերածուած է։

Թղթակից մը, որ Սելանիկէն աղէտին վայրը գացած եւ վերադարձած էր, կը տեղեկացնէ թէ Քասանտրայի բոլոր հանքային կազմակերպութիւնները ոչնչացած են։ Ամբողջ ժողովուրդը, որ հանքի բանուորներու բնակիչներէն կը բաղկանայ, գործազրկութեան դատապարտուած է։ Հանքերու արկղակալը միեւնոյն ատեն խմացաւ իր կնոջ, հօրը, մօրը եւ երկու եղբայրներուն մահը։

Սթրաթոնիքի գիւղին 700 տուներէն միայն մէկը կանգուն կը մնայ։ Կոմաթի վանքը փլած է, իսկ Այնարօղի միւս վանքերը անվնաս կը մնան, ինչպէս ըսինք։ Տանդրինոս քիլոմեթրի վրայ, Սթալիէրոյէն Իէրիսսօ գետնին ճեղքուած է երկու — երեք մեթր լայնութեամբ եւ երկու մեթր խորութեամբ, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ հաղորդակցութիւնները։

⁂ Նէա Մուտանիա հիւանդանոցը փոխադրուեցան 150 վիրաւորներ։ Անոնց պատմութեան համաձայն, Նէա Իէրիսսոյի եւ Նէա Թոռոյի մէջ բոլոր տուները փլած են։ Տակաւին բազմաթիւ զոհեր կը գտնուին փլատակներուն տակ։ Ուրիշ 23 գիւղեր ծանրապէս վնասուած են։ Ժողովուրդը սարսափի մատնուած՝ բացօթեայ կը գիշերէ եւ անդադար կ'աղօթէ։

Ստիպողաբար օգնութիւն ղրկուեցաւ Սելանիկէն եւ Աթէնքէն։ Ընդհանուր հանգանակութիւն բացուած է ամէն կողմ։

Նաւր տագնապ մը Անգլ. դահլիճին մէջ

Առնէ մը ի վեր ծանր տագնապ մը կը տիրէր բրիտանական դահլիճին մէջ, ազատականները երկու մասի բաժնուած ըլլալով։ Գ. Մագտոնըլտ ատեն մը քաշքշեց, բայց վերջին պահուն պէտք տուաւ։ Չորեքշաբթի օր հրաժարեցան երեք նախարարներ, որոնց մէկը հոչակաւոր Սնօտըն է (այժմ լորտ), միւսները՝ Սըր Հէրպըրթ Սէմուէլ (ազատական, ներքին նախարար) եւ երրորդը՝ Սկովտիոյ նախարարը։ Միեւնոյն ատեն հրաժարական տուին խումբ մը փոխ-նախարարներ (խորհրդական), բոլորն ալ ազատական։

Վէճին գլխաւոր պատճառն է՝ կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը, որ կը ձգտի հետզհետէ ամրացնել մաքսային պատնէշները, մինչդեռ ազատականները կուսակից են ազատ փոխանակութեան։

Հրաժարած նախարարներուն եւ խորհրդարականներուն տեղ անմիջապէս նորեր նշանակուեցան։ Նոր նախարարներէն երկուքը պահպանողական են, մէկը՝ ազատական։

⁂ Լորտ Սնօտըն իր հրաժարագրին մէջ ցաւ կը յայտնէ որ ստիպուած է վերջ դնել իր 40 տարուան գործակցութեան՝ Գ. Մագտոնըլտի հետ. որովհետեւ չէր կրնար աւելի երկար մնալ դահլիճի մը մէջ — առանց կորսնցնելու իր արժանապատուութիւնը — որուն հետապնդած քաղաքականութիւնը աղիտաբեր պիտի ըլլայ ոչ միայն երկրին բարօրութեան համար, այլ եւ դէպ ի կայսրութեան ներքին կայունութիւնը։ Ինք դահլիճին մէջ մնացած էր Գ. Մագտոնըլտի այն բացորոշ հաւաստիքին վրայ թէ պիտի աշխատէին ազգային միութեան համար եւ երբ պահպանողականներն ալ մասնակցեցան, մաքսային սակերը բարձրացնելու խնդիրը երբեք սեղանի վրայ չդրուեցաւ։

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ժընեւի մէջ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուէր, յանկարծ Պերլին մեկնեցաւ, առանց սպասելու Գ. Էռիոյի խօսելիք ճառին։ Այս դէպքը մեծ տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն վրայ։ Իրաւ ընկ թերթ մը դիտել կու տայ թէ նախարարին վերադարձը նոր ապացոյց մըն է կացութեան ծանրացման։

Նախարարը երբ իմացաւ որ Ֆրանսայի վարչապետը հրապարակային ճառ մը պիտի խօսի հինգշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, հեռախօսով հարցուց Պերլին թէ պէ՞տք է մնայ։ Պատասխանեցին թէ, նախընտրելի է որ ներկայ չըլլայ, Ֆրանսացիներուն գիծում մը ըրած չըլլալու համար։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովի վերջին նիստին մէջ, Գ. Մոթա, Զուիցերիոյ պատուիրակը, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ տիրող յուսահատութեան առթիւ.

— «Շատեր արդէն կը դաժեն Ազգերու Դաշնակցութեան հոգեվարքը. ուրիշներ, որոնք արդէն երբեք հաւատք ունեցած չեն, դիտակցաբար կը շփոթեն պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատասխանատուութիւնները։ Աշխարհի մէջ չկայ կառավարութիւն մը որ կարենայ հանգիստ սրտով դիտել Ազգերու Դաշնակցութեան անկումը։ Նոյն իսկ իր անբաւական եւ տխեղծ վիճակին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատնէշ մըն է խաղաղութեան համար եւ խորհրդանշան մը մարդկութեան յառաջդիմութեան»։

⁂ Միջերկրականի անգլ. նաւատորմը յունական ջուրերը պնաց շոգեպինդ, աղէտեալներուն օգնելու համար։ Աղէտեալներուն թիւը կը հաշուեն քսան հազար։ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ զինուորական բժիշկները հրաման ստացան աղէտին վայրը փութալու։

Անհոյի մանրամասնութիւններ կը հասնին հետզհետէ։ Քասանտրայի եւ Սթրաթոնիքի հանքագործները ողջ ողջ թաղուած են հորերուն մէջ։ Չորեքշաբթի գիշեր նոր ցնցումներ զգացուեցան։ Մէկը շատ զօրաւոր ըլլալով, խզեց հեռախօսի հաղորդակցութիւնները։

Հալէպի ոստիկանապետ Կ. ԾԱՂԿԵԱՆԻ (Զէյթունցի) որուն դէմ կազմակերպուած մահափորձը չէ յաջողած տակաւին

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ օր գրած էինք թէ՝ Կալկաթայի շրջանին մէջ հնդիկ յեղափոխականներ սումբ նետած են եւրոպական ակումբի մը մէջ։

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ անգլիական «Սթէյթսմէն» թերթին խմբագրապետը վիրաւորուեցաւ շաբաթ օր, հնդիկ աշակերտներու կողմէ, երբ իր գրասենեակը կ'երթար քարտուղարին հետ (տիկին)։ Իր նստած ինքնաշարժը յանկարծ համբակցեցաւ կառքի մը, ուր կը գտնուէին երեք Հնդիկներ։ Մէկը ատրճանակ պարպեց, եւ խմբագրապետը վիրաւորուեցաւ ձախ աչքէն, յետոյ ձախ ուսէն։ Ինքնաշարժին վարիչը եւ քարտուղար տիկինն ալ վիրաւորուեցան։ Անցորդներ օգնութեան հասան, բայց աշակերտներուն ինքնաշարժը հեռացած էր։ Մէկ ժամ յետոյ, ամայի տեղ մը գտնուեցաւ ինքնաշարժը, որուն մէջ փառւած էին աշակերտներէն երկուքին մարմինները։ Անոնք թոյն առած էին, անձնատուր չըլլալու համար, իսկ երրորդը անհետացած էր։ Անցեալ օգոստոսին ալ, այս խմբագրապետը աշակերտի մը հարուածին ենթարկուեցաւ հնդիկ ուսանողի մը կողմէ, երբ ձիով կ'անցնէր։ Հարուածը վրիպեցաւ, իսկ ուսանողը անձնատուր եղաւ։

ԿԱՄ 50.000, ԿԱՄ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ

Տակաւին չեն փրկուած Տիկին Փօլի եւ մանչուկը Փարքէյն, երկուքն ալ Անգլիացի, որ գերի բռնուած էին Մանչուրիոյ աւազակներուն կողմէ։ Տիկինը յաջողեցաւ նոր նամակ մը ղրկել, սեպտ. 26 թուականով։ Աւազակապետը միեւնոյն ատեն բերաւ ուրիշ նամակ մը, որ գրուած է աւազակապետին կողմէ եւ 50.000 տոլլարի փրկանք եւ մեծաքանակ զէնք ու ռազմանիւթ կը պահանջէ։ Այլապէս՝ կը սպառնայ անմիջապէս կտրել գերիներուն ականջները։

Չինաստանի եւ Մանչուրիոյ բոլոր թերթերը հրաման ստացան որ եւ է բան չգրել այս գործի մասին, չխանգարելու համար հետապնդումը։

Լուրերու համաձայն, աւազակները քաղաքական պայմաններ ալ դրած են, պահանջելով որ Անգլիա Մանչուրիային հեռացնէ Ճափոնցիները...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Երեսփ. ժողովին վերջնական պատկերը եղած է. — 102 ազատական (վենիզելոսեան), 96 ժողովրդական (արքայական), 15 յառաջդիմական, 5 ազգային արմատական, մէկ պահպանողական հանրապետական, վեց հողագործական, 4 ազատ խորհող, 9 համայնավար եւն.։

«Ե՞ՐԲ. ՊԻՏԻ ԿԱՊԵՍ ԳՕՏԻՍ». — Առժամաբար ազատ արձակուեցաւ թիթեղագործ Լիթիէռ, որ նախանձելով իր կնոջը, սենեակի մը մէջ կը փակէր զայն եւ զգաստութեան գօտի կը կապէր մէջքին։

Թիթեղագործը կը յուսայ նոր տանել գօտին եւ աւելի ամուր կապել, այս անգամ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԱԽ ՃԱՄԲԱՅ, ՅԵՏՈՅ ԾԽՆԵԼՈՅՁ

Խորհրդային Հայաստանի հարստարարուեստացման քաղաքականութեան ընթացքին, սկիզբէն իսկ թերագնահատուած է երկրի հաղորդակցութեան միջոցներու ապահովութեան կենսական աշխատանքը։

Ռուսական տիրապետութեան շրջանին, տնտեսական տեսակէտով անկարեւոր նկատուած արդի Հայաստանը մնացեր է միշտ աղքատ հաղորդակցութեան ամէն կարգի միջոցներէ։ Միակ երկաթուղագիծը, Թիֆլիս–Ալեքսանդրապոլ–Ջուլֆա որ կը ճեղքէ Հայաստանը հիւսիսէն հարաւ, կառուցուած է ժամանակաւոր ռազմական նկատումներով։ Երեւանը իբրեւ ծայրագաւառ, դուրս կը մնայ այդ գլխաւոր գծէն, մինչ հակառակ դասաւորումով մը կրնար ըլլալ կարեւոր կեդրոն մը ռուս-պարսկական առեւտրական կարեւոր ճամբուն վրայ։

Աւելի լայն ծաւալ ու արժէք չեն ներկայացներ հինէն մնացած խճուղիները, որոնք նոյնպէս Հայաստանի պահանջներէն աւելի, յարմարցուած են Ռուսաստանի ռազմական պահանջներուն։

Ուրիշ խօսքով, արդի Հայաստանը Ռուսաստանէն ժառանգած իր հաղորդակցութեան միջոցներով դատապարտուած պիտի ըլլար կղզիանալու ոչ միայն ինքն իր մէջ, այլ եւ արտաքին աշխարհէն։

Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծման առաջին օրերուն, երկրի հաղորդակցութեան այս պատկերը օրուան իշխանութիւններու գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը դարձաւ։

Տնտեսական եւ քաղաքական իւրաքանչիւր լուրջ ձեռնարկի առթիւ, կարեւոր արգելք մը կը համարուէր իրենց այս անկանոնութիւնը։ Այս պարագան ճակատագրական դեր է խաղացեր Ղարաբաղ-Զանգեզուրի Հայաստանի միացնելու ծանր աշխատանքներուն վրայ։

Մեր երկրի անբաժան մասը կազմող այդ երկու շրջանները, բառին բովանդակ իմաստով կտրուած են բուն Հայաստանէն։ Մինչդեռ, համեմատաբար աւելի լաւ միջոցներով կապուած են Բագուի, եւ ընդհանրապէս Ազրբէջանի հետ։

Տարուան բոլոր եղանակներուն, Ազրբէջանի կողմէ բաց դուռներով Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը, Երեւանի եւ միւս շրջաններուն դէմ ցցեր են իրենց անանցանելի եւ լայնածաւալ լեռներն ու կիրճերը։ Տարուան վեց ամիսներու ընթացքին մեծ դժուարութիւններով որոշ կապ եւ հաղորդակցութիւն հաստատելով այս շրջաններու հետ, մնացած վեց ամիսը — ձմեռ — անոնք բացարձակապէս զուրկ մնացած են այդ հնարաւորութիւններէն ալ։

Աւելի նախանձելի չէր կացութիւնը Նոր-Բայազիտի եւ Դարալագեազի հետ։ Այս շրջաններն ալ կէս կղզիացած վիճակ մը ունին, ճամբաներու չգոյութեան պատճառով։

Քաղաքական աննպաստ դասաւորումներն ու տնտեսական ծանր պայմանները հնարաւորութիւն չտուին հանրապետական կառավարութեան՝ իրականացնելու հաղորդակցութեանց նոր ձեռնարկները։ Սոսկ մէկտեղ, կարեւոր աշխատանքներ կատարուեցան Երեւան–Շարուր–Դարալագեազ-Զանգեզուրը ընդհանուր գծով մը միացնելով։

«Սովի եւ հուրի» շրջանէն ետք, համայնավար իշխանութիւնը արդար էր որ ամէնէն առաջ իր եռանդը ցոյց տար այս մարզին մէջ մասնաւորաբար։

Քաղաքական անապահովութիւններէն «ազատագրուած» երկրի իշխանութեան համար, կարեւոր էր ճամբաներու շինութեան նոր եւ կարեւոր ծրագիր մը, որ պատշաճէր Հայաստանի տնտեսական ծրագիրներուն։

Անհրաժեշտ էր կապել ո՛չ միայն բոլոր գաւառական կեդրոնները մայրաքաղաքին հետ, այլ եւ ճարտարարուեստական շրջանները։

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել որ իշխանութիւնը իր գոյութեան առաջին օրէն իսկ, մտադրելով երկրի հաղորդակցութեան անբաւարար միջոցները, մէջտեղ նետեց բազմաթիւ շողշողուն ծրագիրներ։

«Բոլշեւիկեան տեմպ» եւ «հարուածային» աշխատանք թելադրուեցաւ, հաւասարեցնելու համար ճամբաներու շինութեան ծրագիրը երկրի «ճարտարարուեստացման հսկայ թափին»։

Այս բոլորէն ետքն ալ, սակայն, այսօր կը կրկնուի հրամայական կարգով.—«Մեքենայացող Երկրին լաւ ճանապարհներ»։

● «Սակայն, նոր ճանապարհների կառուցման, ճների հիմնական ընթացիկ նորոգման եւ պահպանման բնագաւառում մենք անհրաժեշտ բոլշեւիկեան թափ, եռանդ եւ յամառութիւն չենք յայտաբերել։» («Խորհրդ. Հայաստան» օգոստ. 25)։ Հոս եւս, ինչպէս միշտ, արգելիչ լուրջ եւ հիմնական պատճառներ չկան ի հարկէ. համաձայն «Խորհրդ. Հայաստան»ի։

«Ճանապարհների շինարարութեան տեմպը միանգամայն անբաւարար է եւ յետեւանք է ամէնից առաջ նաեւ այն բանի, որ այդ աշխատանքների ընդհանուր ղեկավար մարմինը՝ Հայճանտրեստը դեռ չի կարողացել, ինչպէս հարկաւոր է, ապահովել շրջանների աշխատանքների եւ ստորին օղակների նկատմամբ գործնական ղեկավարութիւնը»։

Աւելորդ չէ այս մեղադրանքը։ Այս անշնորհ ղեկավարութեան շնորհիւ է՝ «որ Հայաստանի այնպիսի բանուկ ճանապարհ, ինչպէս Երեւան-Վաղարշապատն է, այսօր դառնում է անթրթռելքելի մասսաների համար։ Երեւան-Ղարաքիլիսա ճանապարհի մի շարք ուղեմասերը քայքայուած վիճակում են գտնւում եւ նորոգումը եւ վերանորոգումը այդ ճանապարհների վրայ չափազանց դժուար է բաւարար լինելուց»։

Ու ասիկա այն ատեն, երբ երկրի ճանապարհները կրկնակի դեր ու արժէք ունին երկրի տնտեսական կեանքի յառաջման զարգացման համար։

Այս բոլորը թուելով մէկտեղ, անըմբռնելի կը դառնայ թէ ինչո՞ւ տարիներէ ի վեր այս հիմնական հարցը այսօր ալ կը ներկայանայ այնպէս ինչպէս տարիներ առաջ։

Երկու տարի առաջ էր, որ դարձեալ այս կերպով քննութեան առնուեցաւ ճանապարհներու շինութեան հարցը, եւ եթէ չեմ սխալիր «կարեւոր փոփոխութիւններ» ալ տեղի ունեցան այդ գործի գլխաւոր ղեկավարութեան մէջ։

Այսօր նորէն ղեկավարութիւնն է, որ կը դատապարտուի։ Որքան ալ փաստերը աննպաստ ըլլան այդ ղեկավարութեան համար, կը թուի թէ կան աւելի լուրջ պատճառներ, որոնք տասը տարուան ընթացքին արգելք եղան կանոնաւոր ճանապարհացանցով օժտելու երկիրը։

Այս բոլորէն անկախ, խնդիրը այն է որ երկիրը կը տառապի լրջօրէն։

Ի՞նչ կ՚արժէ ի վերջոյ «տնտեսական յառաճուն վերելքը, ճարտարարուեստական եւ գիւղատնտեսական մարզերուն ձեռք բերած նուաճումները», երբ Ղափանի պղինձը, էշով եւ ուղտի կարաւանով պիտի փոխադրուի, եթէ Զանգեզուրը վեց ամիս նորէն պիտի կտրուի Երեւանէն, եթէ վերջապէս Երեւանէն էջմիածին տանող ճամբան ալ փակ պիտի մնայ «մասսաներ»ու համար...

Ս. ԽԱԽՈՒԼ

ԻՍԿ ՑՈՅՆԵՐԸ՝ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԻՆ...

Գիրէսոնի «Իտէալ» թատրոնին մէջ, 400 համայնավարներ գումարեցին ընտրական հաւաքոյթ մը։ Ներկաներուն խօսեցան համայնավար գործիչներ որոնք յարձակեցան պետութեան եւ ընկերային ներկայ դրութեան դէմ եւ թելադրեցին աշխատաւորական դանդուածներուն, որպէս զի համայնավար դրօշակի տակ հաւաքուելով, իրենց փողոց եւ բռնի ուժով փորձեն տապալել տիրող կարգուսարքը։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց չորս համայնավարներ, որոնք գրգռիչ ու դասաձանական բովանդակութեամբ կոչեր կը ցրուէին։ Այս կոչերով, բանուորներուն եւ երկրագործներուն հրաւէր կը կարդացուէր, որպէս զի պայքարին պետութեան դէմ, համայնավար դատապարտեալներուն եւ արտաքսեալներուն ի նպաստ ձեռքէ ձգելու համար։ Կը հրաւիրուին նոյնպէս, պայքար մղել Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ ինքնավարութեան համար եւ պաշտպան կանգնիլ խորհրդային Ռուսիոյ, ջանալով տապալել Յունաստանի այժմու վարչաձեւը։

Ձերբակալուածները, իբրեւ հայրենադաւ մեղադրուելով, յանձնուեցան ռազմ. դատախազութեան։

«ԿԵՂԾ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ»

Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը, վերջերս քննութիւն մը կատարելով, երեւան հանեց «կեղծ գործազուրկներ», որոնք գործ գտնելով հանդերձ կը շարունակէին, իբրեւ անգործ, նպաստ ստանալ կառավարական օգնութեան սնտուկներէն։ Ասոնց թիւը կը հասնի 25.000ի։ Ասոնց մէջ երկու Ռումէններ կան։ Բոլորը կը հետապնդուին օրինական միջոցներով։ Աշխատանքի նախարարը խիստ հրահանգ տուած է հետապնդելու «կեղծ գործազուրկները»։

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱԾԱՌԷՍ

ՀԱՅԵՐԸ
Ի ՆՊԱՍՏ ԾԱՌԱՅԵՑԻՆ ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻՆ

— :-: —

Ընդհանուր պատերազմ։

Գաղեստինի ճակատ։

Մահու եւ կենաց պայքար։

Պատերազմի մողոքը՝ բացաշունչ վիշապի մը նման՝ կրակէ կլափներով՝ կը լափէ ամէն ինչ։

Անապատային փոխադրութեան միակ եւ անգուգական միջոցը ուղտն ալ, աւելի արժէքաւոր քան մարդը, անողորմ Մողոքին գարշապարին տակ, կ՚ենթարկուի մահացուցիչ հիւանդութեան մը։

Հարիւրաւոր ուղտեր կը սատկին ամէն օր։

Ճէմալ փաշան, գերման եւ թուրք մասնագէտներ իրար կ՚անցնին։

Անհրաժեշտ էր գտնել անմիջական դարման մը։

Իրարանցում, շփոթութիւն։ Մասնագէտները շուարած։ Ճէմալ փաշան՝ աւելի քան երբեք սպառնական։

Ճակատին վրայ գտնուող հայ անասնաբոյժ մը կը թաղուի խոհերու մէջ։ Խորհուրդ խորին։ Երկունք առհաւոր։ Անքուն կ՚անցընէ բոլոր գիշերը։ Կը պատռէ իր մտքին ծալքերը։ Կը տոկայէ իր ուղեղը, որ արտադրէ իր գերագոյն կարողութիւնը։ Արշալոյսի առաջին ցոլքերուն հետ, լոյսը կը ծագի։ Մտքէն կայծած շիթայ շող մը՝ կը լուսաւորէ իր անքուն եւ յոգնած աչքերը։

Վազ ի վազ կ՚երթայ արածավայրերը եւ կը տեսնէ որ այդ վայրերուն մէջ առատօրէն կը ճարակէին մակաբոյծներ (ԿԷՈՀ)։ Մաս մը կը հաւաքէ անոնցմէ տուփի մը մէջ եւ շնչասպառ կը փութէ փաշային մօտ։

ԹԻՄԷՆՈՅՏԷ մը։

Կը խնդրէ որ զինքը շաբաթ մը հանգիստ թողուն եւ ինքը երթայ փակուի Դամասկոսի տարրալուծարանին մէջ։

Քանի՞ ծիշդ։

Ո՞րը Հայո՞ւն մնացած էր գերման մասնագէտին չկրցածը ընել։

Կը նետուի ՀԷՃԻՆ (մարդատար ուղտ) մը վրայ եւ շունչը կ՚առնէ Դամասկոս։

Տանջոտկայ արհուջան աշխատութենէ մը ետք, կը գտնէ որ հիւանդութեան միքրոպը մակաբոյծին մէջն էր։ Կը տարրալուծէ նաեւ սատկած ուղտերուն արիւնը։ Նոյն մահացուցիչ միքրոպն էր։ Կը սկսի միքրոպային մշակումներու։ Վերջապէս կը յաջողի շինուկը պատրաստել։ Ալ գտնուած էր դարմանը։ Շինուկի պատուաստումով հիւանդ ուղտերը անմիջապէս կը բժշկուէին։

Փրկուա՞ծ էր բանակին ալ բազուկը՝ ուղտը։

Ճէմալ փաշան խանդավառ։

Ասի մը ոսկի, 100 կարմիր ոսկի, նուէր կուտայ իրեն։

Իրարու ետեւէ Պոլսէն բերել կուտայ երեք պատուանշաններ։

Գերմանացիները կը նուիրեն իրեն պատերազմի երկաթ խաչը։

Պատերազմէն ետքը կը վերադառնայ Պոլիս։ Պատերազմական եւ երկրագործական նախարարութիւններէն բարձր պաշտօնատարներ համբոյրներով կ՚ողջունեն իր ճակատը։

Զինադադարին, Զօր. Պրէմոնի խնդրանքին վրայ, Գարրիսոնքարանը զինքը կը ղրկէ Կիլիկիա, ուր մինչեւ պարպումը Թուրքերին կ՚ընծայէ գնահատելի աշխատութիւն։

Ո՞վ էր այս Հայորդին։ Ո՞վ էր այս համբաւաւոր հայ գիտնականը։ Ձա՛ւ, չա՛ւ ըսէք։ Կ՚ուզենք իր անունը գիտնալ եւ մեր միտքը պահել։

Գնտէի հայրենիքէն, Սամաթիայի պատուական հայորդի մը։

1907ին, բռնակալութեան շրջանին իսկ առաջին աստիճանով շրջանաւարտ Պոլսոյ Անասնաբուժական քաղաքային վարժարանէն։ Նոյն տարուան շրջանաւարտներուն երկրորդն ալ դարձեալ Հայ մըն էր։

Ալ ըսե՞մ անունը։ Կը վախնամ վիրաւորելէ իր համեստութիւնը։ Մեղք ձեր ճիտը։

Տոքթ. Արամ Գայլազեան, այժմ Աղեքսանդրիոյ մէջ, հայրենիքի կարօտովը հալումաշ։

Ու հայրենիքը՝ կարօտ մասնագէտներու։

Անլուծելի հարց։

— «Տէր Թո՛ղ նոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»։

ՍԵԳՈՒՀԻ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—)(օ)(—

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խորհրդային թերթերը վերջին շաբթուն լայն տեղ տուին գիւղացիական քաղաքականութեան մէջ կատարուած փոփոխութեանց, մանաւանդ այն հրամանագրին որ հրատարակուեցաւ սեպտ. 24ին։

Այդ հրամանագրին համաձայն, կառավարութիւնը ո՛ր եւ է ձեւով կամ ո՛ր եւ է պարագայի մէջ սերմնցու չպիտի տայ յառաջիկայ գարնան եւ յետոյ պիտի հաստատէ միայն տուրք մը, որ կը հակասէ հաւաքական տնտեսութեան սկզբունքին։

«Պրաւտա» խմբագրականի մը մէջ, կը բացատրէ որ նոր հրամանագիրը «վերին աստիճան կարեւոր» քայլ մը կը կազմէ կառավարութեան գիւղացիական քաղաքականութեան մէջ։ Կառավարութիւնը մինչեւ հիմա «կոլխոզները» (հաւաքական տնտեսութիւն) կը համարէր միութիւններ, իւրաքանչիւրին ուսեալ տուրքը պահանջելով հաւաքաբար։ Այս ձեւը պահելով հանդերձ, կառավարութիւնը հիմա վերահաստատած է անհատական տուրքը, եւ որոշ բաժին մը կը պահանջէ իւրաքանչիւր «կոլխոզնիկ»էն (անդամ հաւաքական տնտեսութեան)։ Թէեւ կառավարութիւնը շատ աժան կը վճարէ իր գնումներուն համար, այս տուրքը պիտի պահանջուի խստօրէն, ինչպէս միւս տուրքերը։ Այն հողագործները որ անդամ չեն հաւաքական տնտեսութեանց, 50% աւելի պիտի վճարեն քան «կոլխոզնիկ»ները, բայց այս վերջինը մեծ բան մը չի շահիր, քանի որ հաւաքաբար ալ տուրք պիտի վճարէ։

Ինչ կը վերաբերի սերմնցու չտալու հարցին, պատճառը կը համարուի արմտիքի մթերման ձախողանքը։ Գիւղացիները այսուհետեւ իրենք պիտի հայթայթեն սերմնցուն, իրենց սեփական պահեստներէն։ Հողագործական գործավարութիւնը կը յայտնէ թէ հացահատիկի հաւաքումը շատ վար կը մնայ 1931էն, մանաւանդ Հիւսիսային Կովկասի, Ստորին Վոլկայի եւ Ուկրայնայի գիւղացիներուն յամառութեան։ Սեպտեմբերէն ի վեր աւելի ծանրացած է կացութիւնը։

ՍՏԱԼԻՆ ԱԹՈՌԸ ԿԸ ՍԱՐՍ[illegible]

[illegible]

դարձուցած էր Ստալին։ Քաղաքական Բիւրօն, (որուն անդամներն են [illegible] ծավարներու խորհուրդին նախագահը, ռազմա – յեղափոխական [illegible] հուրդին նախագահը, ազգային [illegible] տեսութեան գերագոյն խորհ[illegible] նախագահը, բանուորական [illegible] ներու խորհուրդին նախագահ[illegible] սիոյ եւ Ուկրաինայի գործադիր [illegible] հուրդին նախագահը), վեր[illegible] իր ժողովրդականութիւնը եւ [illegible] ցութիւնը, հաւանաբար նոր [illegible] ներ տալ եւ, թերեւս, նոր[illegible] ռավարութիւնը փոխել իր քաղա[illegible] ուղեգիծը ծայրագոյն Արեւելք[illegible] ուր Ռուսիա վիրաւորուած կը [illegible] ինքզինք։ Առանց խօսք աշխարհի [illegible] գութիւնը դարձեալ մատնուի նոր [illegible] տերազմի մը սպառնալիքին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իսրայէլ եւ Մաքօ, ունին լաւ տպաւորապաշտի մը բոլոր առաւելութիւնները, սահուն ու պարզաբանող վրձինով։ Իսկ Վոլթէր արժանի յաջորդն է լուսաւոր ու օդաւոր Monetին։

Wiegmanի հսկայ «Խաչելութիւն»ը նկարչական բոլոր օրէնքներու իր անտեսումովը ու ցեխանման գոյնովը լաւագոյն օրինակներէն մին է հոլանտական արտայայտապաշտութեան։

×

Հունգարիա այս անգամ կը ներկայացնէ արուեստագէտներու մեծ թիւ մը նկարներու համեմատական փոքր թիւով, եւ որոնց մեծ մասը բնութենէն ու կեանքէն շատ հեռու՝ մաթիսեան շունչով նկարուած են։ Միայն գեղագէտ հին սերունդին մէջ կան նկատելի դէմքեր, ինչպէս Aldor Ladislao. Laszlo եւյլն.։ Վերջինը ունի վարպետ դիմանկարներ ճկուն ու գիտակ ձեռքի մը եւ ինքնուրոյն տեսողութեան մը արգիւնք։

×

Աւստրիացի նկարիչները մեծ ճիգ մը ունին իրենց գործերը ճոխ կոյտերով զանգելու։ Ասոնց ամէնէն ցայտուն օրինակը Եւրոպայի մէջ այնքան համբաւ վայելող Kokoschkaն է, որուն սեւի, կարմիրի ու կանաչի տարբաղադրութեամբ Carl Mollի դիմանկարը ինքնատիպ տեսողութեան մը իսկական արժէքի յայտնութիւնն է։

Kokoschkaն մեծ coloriste մըն է, ի սէր գոյնի կը զոհէ ամէն շրջագիծ ու ձեւակերպ. մասնաւորապէս վայրանկարներու մէջ, կը ջանայ տալ անհատին նկարագիրը ձեւափոխութեան բնզմէջէն։

wiegele գոյնի ուրիշ վարպետ մըն է, ունի գծի անմխտելի կորով, բայց յաճախ գոյնը անիմաստ ու անտեղի է, պարզապէս tonalité մը ստանալու համար դրուած։

Garl Moll, Andersen եւ Zülow ճարտար ու վարժ զարդանկարիչներ են, լաւ գունաւորողի բարձր տուրքով։

Dobrowsky պարզ է նիւթի ընտրութեան մէջ, իսկ գոյներու մէջ եբաժշտական տարօրինակ զգայնութիւն մը ունի։ Մինչդեռ Kittի տրտմեր գոյնը երբեմն անխօս ու աններդաշնակ է, կը յիշեցնէ ձայնը ընտանիքի այն արու անդամին՝ որ կը խօսի տիրաբար, առանց սակայն իր խօսքին պարտադրողականութիւնը ունենալու գիտակցութեան։ Այսպէս են իր գործերէն շատեր, չունին tonեր շաղկապող կիսաձայներ, որով նկարները մնացած են զարդապատկերային։

×

Գունագէտի ուրիշ երակ ունի Սպանիան դեռ չնչող կրօնա-խորհրդապաշտական նկարչութեան մը տակ։

Արեւելք եւ Արեւմուտք գրեթէ միշտ խառնուած են Սպանիոյ մէջ, եւ այդէն սպանիական ազգերկեակերպը շատ բան ունի արեւի եւ պատմութեան աշխարհէն, որուն մէկ հաւատարիմ անդրադարձումը կը տեսնենք արեւելապաշտ Degrainի վեց մեծադիր կտաւներէն։ Որոնց գոյնի կեանքը սակայն, նուաստ կը թուի կտաւներուն, եւ այդ կեանքը, ինչ ինչ նկարներու մէջ, շողշողուն գոյներու ծայրայեղութեամբ հասած է աչք հարուածելու վտանգին։

Սպանիական կենցաղի նկարչական ինքնատպութիւնը համայած է իր նկարիչները ու կապած զանոնք ուղղակի կեանքին, իր ժողովրդական անցեալին։ Այս է գլխաւոր պատճառը սպանիական արուեստին այս օրուան նուազ այլազանութեան եւ նոր յայտնութիւններու պակասին։

Solana կը ներկայացնէ դարձեալ տեղական ժողովրդական կեանքը ու նաեւ սրբազան նիւթեր բոլորն ալ պարսկական գորգերը յիշեցնող։ Նկարչականութիւնը շատ հեռու է այս հեղինակին հոս ցուցադրած գործերէն։

Արձանագործ Macho միայն փրկած է այս տարուան Սպանիոյ պատիւը։ Կը ցուցադրէ Գուբաքեան կենցաղով ու հնօրեայ արուեստի ներշնչումով յուշարձաններու հարթ քանդակներ ու նաեւ բանաստեղծի մը շատ պարզ ու շատ տպաւորիչ stylisé եղած յուշարձանը, միւսքին ճիշտ դիմացը զետեղուած։

×

Միակ տաղաւարը որուն արուեստագէտները այնքան ընտրուած եւ այնքան տարբեր են իրարմէ՝ Տանիմարքայինն է, մէկ սրահ միայն բաղկացած։ Որդի ձգտումները գոյութիւն չունին հոս, մտածումն է որ կը տիրէ առողջ նկարչութեան մը տակ։

Vedelի գրագէտի մը դիմանկարը, Վիլհայմւէցեան թէքնիքի վարպետութեամբ ու թափանցող տեսողութեան մը գլուխ գործոց է։ Իսկ ուրիշ գլուխ-գործոցներ են Ejnarի «Հօրը» եւ willumsenի «Արեւ եւ Երիտասարդութիւն» հսկայ compositionը, որուն թեքնիքի եւ տեսողութեան երբեք խնամքութիւն չունեցող նորութիւնը մտածել կը տայ թէ փոքր Տանիմարքայի գեղագէտ մեծ հազին առպագայի ժառանգն ըլլայ։

×

Ֆրանսական տաղաւարէն կը սպասուէր որ տար իր ծոցէն [illegible] բոլոր ձգտումներու ներկայացուցիչները գտնէ, փաստելու համար արուեստի մէջ իր ունեցած [illegible] աւելի ֆրանսականութիւնը։ [illegible] դեռ կայ միայն տպաւորապաշտութեան գլուխ՝ Monet իր լուսաւոր կտաւներով։

Տպաւորապաշտութիւնը [illegible] աշխարհակալ եւ իբրեւ [illegible] անոք մը մեծ ազդեցութիւն [illegible] ցաւ իրմէ վերջ եկող բոլոր [illegible] ներուն վրայ, կրելով միշտ [illegible] քանչիւր արուեստագէտի [illegible] նուածքին անհատականութիւն[illegible]

Derain անցաւ շատ մը [illegible] րէ։ Նախ որոնց գունական [illegible] յետոյ նախասիրութիւն մը [illegible] երկրաչափական ծաւալներով [illegible] ներ ու ծառեր կուռակելու։ [illegible] հետզհետէ սկսաւ նկարներու [illegible] լորդ ու զարդային մասերը [illegible] տեսնել լայնօրէն, պարզապ[illegible] աչքի մը լարուածով՝ [illegible] ուի տեսողութեան հազէ-բնա[illegible] կան գործողութիւնը [illegible] յստակ ձգտում մը։

(3) ՉԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Կոմինթերն կուսակցութեան 17րդ համաժողովը, որ կը բացուի շուտով, մանաւանդ հետաքրքրութիւն մը կը ստանայ այն պատճառով, որ Ռուսիա ներկայիս կը գտնուի ծանր տագնապի մը մէջ:

Անշուշտ բուռն վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան երկրին սնունդի հարցին դժուարութիւններուն, ճարտարարուեստական ձեռնարկներու անել կացութեան մասին: Ատոնք իրողութիւններ են, զորս չեն ծածկեր նոյն իսկ խորհրդային պաշտօնական մարմինները:

Անհաւանական չէ, որ քաղաքական կարեւոր ու նոր որոշումներ տրուին այս առթիւ:

Հեռագիր մը, թէեւ շատ հաւաստի չընծայեր այն դժգոհութիւններուն, որ կը յայտնուին Ստալինի մասին, սակայն կը նկատէ, այսուհանդերձ, որ լուրջ փոփոխութիւններ տեղի ունենան կառավարութեան մէջ:

Այսպէս կը կարծուի թէ կրթական գործավարը, Բուբնով, թողլով իր այդ պաշտօնը, պիտի ստանձնէ կուսակցութեան հինգ քարտուղարներէն մէկուն պարտականութիւնը կամ Ռեկբախիայի կոմունիստ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը: Ոմանք կ'ըսեն թէ Բուբնով պիտի նշանակուի Զեկայի նախագահ:

Կրթական գործավարի պաշտօնին պիտի կանչուի Բուխարին, որ շնորհազրկուած էր մինչեւ հիմա, աջ թեւին մէջ ամբաստանուած: Որչափ ալ ըսուի թէ խոստովանած է իր սխալը, որոշ է որ աջ ընդդիմադիրները հետզհետէ կը վերստանան իրենց հեղինակութիւնը: Այսպէս էր, որ Տոմսկ վեց ամիս առաջ ստանձնեց Պետական Հրատարակչականի տնօրէնութիւնը: Սոկոլնիկովի համար ալ կ'ըսուի թէ պիտի նշանակուի պետական Դրամատան տնօրէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐԸ ԵՒ ՊՈԼԻՍ

Պոլիս, բնական ու աշխարհագրական դիրքով, Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ շատ կարեւոր օդային կայան մըն է: Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ երթեւեկող օդային սուրհանդակները ստիպուած են այնտեղ անցնիլ: Անգլիոյ՝ Հնդկաստանի հետ, Ֆրանսայի՝ Սուրիոյ հետ, Գերմանիոյ՝ Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի, Իտալիոյ՝ Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն հետ իրենց օդային կապերը ապահովելու համար իբրեւ ամէնէն բնական կեդրոնը Պոլսէն անցնելնին հարկ է:

Մինչեւ այժմ, սակայն, ոչ մէկ օտար ընկերութեան իրաւունք տրուած է Անատոլուի վրայով արեւելեան ուղղութեամբ օդային սուրհանդակներ հաստատել: Այդ սուրհանդակներուն հաստատումով, թէ՛ եւրոպական եւ թէ ասիական երկիրներուն հետ ոչ միայն կապ, այլ եւ երկրին մէջ առեւտրական եւ տնտեսական կեանք մը կը ստեղծուի:

Հակառակ ատոր, Էնկիւրի եղած դիմումները ընթացք տրուած չէ, երկրին համար աւելի մեծ անպատեհութիւններ տեսնելով:

Ներկայիս, Պոլսոյ մէջ կան երկու օտար օդային կայաններ: Մէկը՝ Պէօյիւքտէրէի մէջ, Իտալացիներունն է (Expresso Niazioni), ծովային – օդային կայան մըն է: Այս ընկերութիւնը շաբաթը երկու անգամ Բրինտիզի եւ Պոլսոյ միջեւ երթեւեկ հաստատած է:

Միւսը՝ Ֆրանսական է եւ Եէշիլքէօյ է: Փարիզի եւ Պոլսոյ միջեւ՝ Սոֆիայի եւ Պուքրէշի վրայով ամենօրեայ երթեւեկ մը ունի: Այս տարի, սակայն, Սոֆիայի գիծը դադրեցուց. իսկ Պոլիս—Պուքրէշ գիծն ալ շաբաթը երկու անգամ կը բանի:

Անցեալ տարի, Պերլինի եւ Պոլսոյ միջեւ միայն նամակներու փոխադրութիւնը ընող գերմանական Loft Hassa ընկերութիւնը եւս այս տարի իր կազմակերպութիւնը Յունաստան փոխադրած է: Լաուսէնի համաձայն, յոյն կառավարութիւնը օտար ընկերութիւններուն մեծ դիւրութիւն ցոյց կուտայ:

Գալով Անգլիացիներուն, (Imperial Airways) անոնց համար մասնաւոր կարեւորութիւն ունեցող Հնդկաստանի գիծը, համաձայն քարտէսին, Լոնտոն, Փարիզ, Ճենովա, Նափոլի, Պիրէօս, Հռոդոսէն անցնելով, Գահիրէ եւ անկէ Պաղտատ կապուած է: Այս գծին Ճենովայի եւ Գահիրէի միջեւ եղած մասը ծովային օդանաւերով լրացուած է:

Կը տեսնուի որ Եւրոպայի օդային գծերը իրենց ծանրութեան կեդրոնը Պոլսէն փոխադրած են Յունաստան եւ միայն Պոլսոյ հետ ունեցած իրենց կապէն որ եւ է օգուտ չեն սպասեր:

Մինչդեռ, Յունաստանի վրայով դէպի Հռոդոս, Եգիպտոս եւ կամ Սուրիա, մասամբ ցամաքի եւ մասամբ ծովու օդանաւերով ըլլալիք այս օդային հաղորդակցութիւնները իրենցմէ սպասուած արագութիւնը եւ ապահովութիւնը ունենալէ հեռու են: Միւս կողմէ ծախքի ալ յաւելում մը կ'ունենան: Այդ պատճառաւ, անոնց համար Պոլսոյ ճամբան աւելի նախամեծար պէտք է ըլլայ. եւ սակայն, թէ Էնկիւրի, թէ ընկերութիւնները կը խուսափին այդ բանէն...

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԳՈՐԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ

Գորգի գործով զբաղողները շատ գոհ մնացած են տնտեսական նոր գործավարին յայտարարութենէն: Անոնք երեք պահանջ բրած են:

1.— Գորգի շինութեան համար Եւրոպայէն բերուած նախանիւթերը մաքսէ զերծ կացուցանել:

2.— Այդ նախանիւթերը կամ բաւական չափով ներածելու արտօնութիւն եւ կամ զանոնք բաժնեցուցակէ դուրս նկատել:

3.— Պատրաստ գորգերուն արտահանման մէջ վաճառման համար դիւրութիւններ ընծայել....

«Այս կէտերէն ամենակարեւորը երրորդն է: Որովհետեւ, Թուրքիոյ գորգի գործը օրէ օր կը մարի, ինչպէս յայտարարած է գորգի վաճառական մը Նուրուլլահ Սամի պէյ: 5—6 տարի առաջ, միայն Կեսարիոյ շրջանին մէջ աւելի քան տասը հազար բէզկեահ կար: Այս քանակին հազիւ մէկ տասներորդը մնացած է հիմա: Ուշակի ոսկիի ծախուող մեթրաքը սէճճատէն այսօր 20 ոսկիի դժուար կը ծախուի: Թէեւ օրավարձերու եւ նախանիւթերու գները բաւական իջած են, բայց գորգի գիներու անկման չեն համեմատիր: Այս անկման պատճառներէն մէկն ալ վէսիքայի դրութիւնը եղաւ: Որովհետեւ, վերջին ամիսներու ընթացքին, գորգ արտածողներուն մեծ մասը այդ գործով զբաղող չէին: Այդ ապրանքները Եւրոպայի մէջ 40 % կամ 50 % պակաս գինով սկսան ծախել...: Իրենց վնասը կ'ուզէին հանել Գորգին փոխարէն ներածելիք ապրանքներէն: Որով, բուն գորգի վաճառականները վնասուեցան: Փառք Աստուծոյ, որ, շարունակած է Սամի պէյ, կառավարութիւնը շուտով նկատեց այս բանը: Ծանօթ է որ գորգաշինութիւնը գործ կը հայթայթէ մասնաւորապէս որբ, այրի, գեղջուկ աղջիկներու եւ կիներու, 8—9 տարեկան աղջիկ մը դուրսը ի՞նչ կրնայ շահիլ: Գորգի վաճառականները ներկի խնդիր մըն ալ ունին: «Ներկուած» գորգերը լուացող գործարանէն դուրս կուգան շատ աւրուած ձեւով: Ազատութենէն առաջ, առեւտր. տեսչութիւնները շատ ուշադրութիւն կ'ընծայէին ներկին եւ կեղծ ներկ գործածողներուն գորգերը արտածել չէին տար: Եթէ նոր գործավարը այս կէտն ալ նկատի առնէ, Անատոլուն կամաց կամաց կրնայ իր հին դիրքը գրաւել»:

ՍՈՎԵՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐԸ ՄԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

«Փրավտա» թերթը, Թօքիոյի մէջ հրատարակուող «Կոկումին» թերթէն կ'արտատպէ Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութեան եւ ծրագիրներու մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

«Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութեան վերջին օրերու գործունէութիւնը Ճափոնի ռազմականական ընդհանուր տնօրէնութեան ուշադրութիւնը կը գրաւէ:

«Մանչուրական նոր կառավարութեան կազմութենէն սկսելով, Սպիտակ Ռուսերը Մայրագոյն Արեւելքի մէջ շարժում մը յառաջ բերելու կը պատրաստուին:

«Ճափոնի ռազմականական ընդհանուր տնօրէնութեան կողմէ ձեռք բերուած տեղեկութեան համաձայն, Սպիտակ Ռուսերը՝ սովետական Ռուսիոյ դէմ յարձակելու նպատակով կը պատրաստուին: Սովետներու հակառակորդ այդ կազմակերպութեան նշանաբանն է «յանուն կրօնի, կայսրութեան եւ հայրենիքի միութեան»:

Այս կազմակերպութեան կեդրոնը Փարիզ է: Սպիտակ Ռուսերու Միութիւնը Մայրագոյն Արեւելքի մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ: Այս կազմակերպութիւնը՝ Խարպինի, Շանկայի եւ Ճափոնի մէջ մասնաճիւղեր ունի: Ճափոնի ճիւղերը զօր. Վինոգրադովի կողմէ կը կառավարուին:

«Սիպերիոյ անկախ միութեան» կուսակցութիւնն ալ այս կազմակերպութեան հետ կ'աշխատի եւ այս կուսակցութիւնը զօր. Տիրոխովի կողմէ կը կառավարուի: Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութեան Թօքիոյի մասնաճիւղին նախագահը, «Կոկումին» թերթի թղթակցին ըսած է թէ կազմակերպութեան նպատակն է կոմունիզմը մէջտեղէն վերցնել եւ անոր տեղ մեծ դուքս Կիրիլի գլխաւորութեամբ կայսրութիւն մը կազմել: Բոլոր հրահանգները Փարիզի կեդրոնէն կը տրուին:

Փէքինի գումարուած Սպիտակ Ռուսերու համաժողովին մէջ, զօրավար Հորվաթ ընդհ. նախագահ ընտրուած է: Զինուորական գործերը զօր. Սեմէօնովի կողմէ կը կառավարուին: Կազմակերպութիւնը Մայր. Արեւելքի մէջ 40 մասնաճիւղ ունի: Առաջին նպատակակէտը Սիպերիան գրաւել է: Անկէ վերջ պիտի ձեռնարկուի կազմելու ռուսական կայսրութիւնը:

Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութիւն՝ մանչուրական կառավարութեան կազմակերպութենէն գոհ է, որովհետեւ այս կացութիւնը Սիպերիոյ մէջ առանձին կառավարութեան մը կազմութիւնը կը դիւրացնէ: Սպիտակ Ռուսերու այս ծրագիրները գլուխ հանելու գործին կ'օգնէ Ճափոնի զինուորական կազմակերպութիւնը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 Սեպտ.— Անցեալ 23ին հողին յանձնեցինք ընկ. Մկրտիչ Բաբազամեանը, 32 տարեկան: Կը թողու այրի մը եւ չորս զաւակներ: Ընկերը 6—7 ամիս առաջ վիզին վրայ վէրք մը դարմանելու գրաւած էր, երբ [illegible] վարակուեցաւ: Բժիշկներու թեթեւսոլութեամբ կը փոխադրուի հիւանդանոց: Իր հայրենակիցները յանձն կ'առնեն, 5—10 հազար ֆր. ծախսել եւ փրկել այս ազնիւ եւ տենդոտ երիտասարդը, որ հակառակ իր անձուկ վիճակին, երեք քիլոմեթր հեռուէն կուգար կուսակցական ժողովի: Վերջին օրերը, թէեւ չափազանց տկար, ժողովի եկած էր: Բայց, աւա՜ղ չիրականացաւ իր երազը ու փակեց աչքերը յաւիտենապէս:

Հանգիստ եղիր, սիրելի ընկեր: Քու պարտականութիւնդ այլ մնացողներս պիտի կատարենք:

Ցուցարկաւորութեան կը մասնակցէր խուռն բազմութիւն մը: Ծաղկեպսակներ բերած էին Հ. Յ. Դ. մարմինը, Մալաթիոյ Հայրենասիրաց ընկերութիւնը, հայրենակիցները եւ իր ազգականները: Յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Գ. Սարոյեան:

Ա. Փ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Սեպտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը յաղթեց Stad Beuqairoisի 5-1, որ պատուոյ դասակարգի պատկանող զօրաւոր խումբ մըն է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հաճելի ճամբորդութենէ վերջ, կիրակի կէս օրէ առաջ քաղաք հասաւ եւ բաւական ժամանակ ունեցաւ քաղաքը պտըտելու: Կէս օրէ վերջ ժամը 3ին արդէն դաշտին վրայ կազմ ու պատրաստ էր խումբը:

Անցեալ եղանակին երեք մրցանակներ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ձգեցին եւ ներկայիս օտար խումբերու մէջ կը խաղան, իսկ երկու լաւագոյն խաղացողներ ալ բացակայ էին:

Խումբը կը բաղկանար հետեւեալներէն.—

Փափազեան, Տէր Մինասեան, Պագրճեան, Սարաֆեան, Քէչէճեան, Թէքէեան, Փէքմէզեան, Քիւփիւրեան, Շէրիկեան, Պէյլէրեան, Եաղլեան:

Խաղը սկսաւ 3.30ին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին խաղը շատ բարձր էր եւ տեղացիներուն ուշադրութիւնը գրաւեց:

Առաջին խաղին 1-1 հաւասար մնացին երկու կողմերը: Երկրորդին, Հայերը իրենց լաւագոյն խաղարկութեամբ դաշտին տիրապետեցին եւ չորս նշանակէտ շահեցան:

Խաղը վերջացաւ 5-1 ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Ամբողջ խումբը շնորհաւորելի է, մանաւանդ, Պէյլէրեան եւ Շէրիկեան իրենց բարձր խաղարկութեամբ:

Ներկայ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԴՐԴՈՒԵԼԻ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆ

— :-: —

«Ասպարէզ» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 սեպտ.).

— «Չափահաս Որբերու Միութեան Գ.րդ համագումարը տեղի ունեցած է Մարսէյլի մէջ, Օգոստոս 13—15:

Այս առթիւ, համագումարը, յանուն հայ որբերուն՝ բողոք մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքերու մուտքին առթիւ, եւ յայտարարած՝ որ իրենք կը մնան ժառանգորդը իրենց հայրերու հայրենիքին եւ կը պահանջեն անոր ազատութիւնը:

Անտարակոյս ամէնէն իրաւասու ժառանգորդները կը հանդիսանան հուրի, սուրի եւ անապատներու մէջէն անցած որբերու ձեռաթիւ սերունդները, որոնք կը կազմեն այսօրուան ուժեղ հայութիւնը, եւ որոնք իրենց երիտասարդ կամքով պիտի վարեն իրաւունքի պայքարը, քանի մը տասնեակ տարիներ:

Կարմրակասկ սակաւաթիւ հայանուն համայնավարները, խորհրդային վարձկանները եւ Թուրք գործիչները աղմկեցին հրապարակը, երբ առաջին անգամ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը, չափազանց զգոյշ եւ դիւանագիտական լեզուով խմբագրուած յուշագրով մը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր մոռցուած խոստումի մը — Հայաստանի ստանձնուած իրաւունքներու մասին: Անոնք բարձրացուցին աղմուկը այն պնդումով, որ Հ. Հ. պատուիրակութիւնը իրաւունք չունի յանուն հայութեան խօսելու: Նոյնիսկ ճարեցին «Թուրքահայ կաթողիկ ազգ» մը որ յանուն հայութեան՝ դատապարտեց Ա. Ահարոնեանը, իբրեւ անձնական շահեր հետապնդող մէկը: Գտան պատանի մը, որ Թուրք թերթի մը սիւնակներէն նզովք կարդաց Ահարոնեանի հասցէին: Բայց [illegible] ետեւ դրկուած դիմումները ցոյց կուտան թէ հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ ցցուած է իր իրաւունքները ստանձնողներուն դէմ: Իսկ Չափահաս Որբերու համագումարի դիմումը ցոյց տուաւ, որ նոր սերունդը ամբողջապէս դատախազ կը հանդիսանայ իր իրաւունքներուն՝ Թուրք բռնագրաւման դէմ:

Եւրոպայի սնանկացած Արիոպագոսը կրնայ իր խիղճը հանգստացնել զանազան արդարացուցիչ պատճառներով: Թուրքը կրնայ աղմկել հրապարակը, ծաղրել մեր դիմումները եւ Մոսկուայի միջոցով մեզի դէմ զինել հայանուն սրիկաները, այս բոլորը սակայն չեն կրնար փոխել հայ ժողովուրդի վճռականութիւնը: Մանաւանդ չեն կրնար փոխել նոր սերունդի —Չափահաս Որբերու— վճռական կամքը, աշխարհի խաղաղութիւնը խանգարելու գնով, իր իրաւունքներն ու ժառանգութիւնը հետապնդելու մասին»:

Սաստիկ փոթորիկ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ

ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Գրած էինք թէ անցեալ շաբթու տեղատարափ անձրեւ եկած է Լիբանանի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն (21 սեպտ.), սաստիկ փոթորիկ մը ծագեցաւ Պէյրութի եւ Լիբանանի զանազան մասերուն մէջ: Բազմաթիւ հիւղակներ քանդուեցան եւ ծառեր արմատախիլ եղան: Քաղաքը փոշիէ ամպով մը գոցուեցաւ: Կղմինտրներ նետուեցան եւ ծովեզերեայ լողարաններ քշուեցան ալիքներէ:

Ծովափին վրայ գտնուող նաւակներ փոթորիկէն իրար բախեցան եւ շատեր դուրս նետուեցան: Պէյրութի ծովափին վրայ գտնուող ստորգետնեայ մը ընկղմեցաւ, որուն մէջ կը գտնուէին եօթը հոգի: Շատ դժուարութեամբ կարելի եղաւ կենդանացնել կիսամեռ արկածեալները: Այս փոթորիկը շարունակեցաւ յաջորդ օրը եւ մեծ վնասներ պատճառեց Լիբանանի ծովեզերեայ շրջաններուն:

Թրքական «Արօ» անուն նաւ մը որ Մերսինէն ցորեն բեռցուցած եւ ճամբայ ելած էր դէպ ի Պաղեստին, ծովու բացերը հանդիպեցաւ պէս կը բռնուի սաստիկ փոթորիկի մը: Հազիւ կրնայ ապաստիլ բոլոր բեռը ծովը նետելէ վերջ: Ցամաք մօտեցած միջոցին, ալիքները կը նետեն ցամաքի վրայ մեծ վնասներ պատճառելով: Երեք նաւաստիներ վիրաւորուած են:

Ուրիշ նաւ մը, յունական, որ Ռումանիայէն տախտակ բեռցուցած Պէյրութ կը բերէր: Կիպրոս չհասած կատաղի ալիքներէն վախնալով իր ամբողջ բեռը ծովը կը նետէ եւ փոխանակ Պէյրութ հասնելու, կը հասնի Ճինի եւ հոն կը խարսխէ:

⁂ Սուրիոյ բոլոր շրջաններուն մէջ հեղեղանման անձրեւներ եկած են: Ջուրերը կարգ մը շրջաններու մէջ կարեւոր վնասներ պատճառած են հունձքին: Հալէպի մէջ այնքան առատ անձրեւած է որ ձմեռն իսկ տեսնուած չէ: Հալէպի շրջաններուն մէջ հեղեղներ եղած են: Աֆրինի մէջ անձրեւին ընկերացած է նաեւ բուռն փոթորիկ մը: [illegible] շրջանին մէջ ալ Դօղ գիւղին վրայ կայծակ մը ինկած է, սպաննելով գիւղացի մը եւ ձի մը:

Թուրք աւազակներ կը գործեն

«Էլիֆ Պաա» անուն տեղեկութեանց համաձայն, Քիւրտ տաղի (հիւսիսային Սուրիա) ժանտարմայի հրամանատարին լուր եկած է որ Բաճօի մէջ տեսնուած է աւազակախումբ մը: Իսկոյն կարեւոր ուժ մը ղրկուած է հետապնդելու համար եւ Գըզըլ Պաշ գիւղին մէջ տեղի ունեցած է կարեւոր ընդհարում մը աւազակներու եւ ժանտարմաներու միջեւ: Ի վերջոյ աւազակները ստիպուած փախուստի դիմած են, չորս վիրաւոր ձգելով: Հաստատուած է որ աւազակախումբը կը բաղկանայ Թուրքերէ:

⁂ Խալիլ Շէյխօ անուն Քիւրտ մը, որ Պէնտէրկ գիւղի մուխթարն էր, դիմում կատարած է Մէյտան Էքպէզի պահականոցին եւ յայտնած որ իր տղան երբ իր հօտը կ'արածէր թրքական սահմանին վրայ, երկու Թուրք զինուորներու ընկերակցութեամբ չորս Թուրքեր եկած եւ գրաւած են հօտը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Դ.

Առաջին առթիւ իրեն նայելուդ հարցումով մը, ոչինչ խօսքով մը մօտենալու պէտքը կը զգայ: Երեւի ատոր համար էր որ հազիւ մէկ ժամուան ծանօթ՝ դարձաւ յանկարծ կրունկին վրայ, պարտէզ երթալէ առաջ ու ըսաւ հաճելի ժպիտով մը. «Օր մը քեզի կը պատմեմ [illegible] ծուլութեան հերոսամարտը...»: 18 տարու հազիւ, [illegible] ալ ծոծրակին կողմէն նայելով: Իսկ դէմքէն հազիւ 16 տարու:

— «Սը՛սս», կը կրկնէ ցուցամատը շրթներուն. աչքերը խոլոր – մոլոր: Կը մնջկատակէ՝ լուռ մնալու հրաւիրելով զիս:

Չեմ հասկնար: Կը մօտենայ ու ցած ձայնով.

— Սա մարդոց գլխուն խաղ մը խաղամ. չըսե՛ս...

— Եթէ ուզեմ...

— Դուն նորեկ ես դեռ. վայրկեան մը դուրս կ'ելլես ննջարանէն ու յետոյ կ'ըսես որ հոս չէիր: Յետոյ, յետոյ...», կը կրկնէ աչքերը կլորցնելէն:

— Ի՞նչ պիտի ընես:

— Կը տեսնես:

Աշխոյժով կը խլէ քառակուսի նստարաններէն մէկը ու կը տեղաւորէ անկողինի մը տակ, զարմանալի թեթեւութեամբ մը վերցնելով մահճակալը: Հատ մը եւս նոյնպէս: Երրորդ անկողինի մը սաւանները թղթապանակի ձեւ կուտայ, այնպէս մը որ մէջ մտնող մը չի կրնար ոտքերը կէսէն աւելի երկարել: Եւ արագ – արագ դռներէն պատուհաններուն ու փոխադարձաբար կ'երթեւեկէ, գողունի նայուածքներ կը նետէ: Ննջարանին ճիշդ մէջտեղը երկարած երկու միւսներուն ոտքերուն կողմը կը զետեղէ կլոր ու կանաչ փուշեր, տեսակ մը ուղտափուշ, որոնցմով գրպանները լեցուն են: Իսկ իրեն մտերիմ Մարիուսին, որուն հետ կատակի գետնին վրայ կատարեալ թշնամի մըն է, վերմակին տակ, կ'երկարէ, սենեակին երկար կոթով աւելը, այնպէս մը տեղաւորելով որ՝ թէ յայտնի չըլլայ, եւ թէ կարելի չըլլայ մէկ անգամէն դուրս քաշել:

Ազատ կը մնան իմ եւ իր անկողինները:

Ձեռքերը գոհունակութեամբ շփելով կը նայի ինծի:

— Mon vieux, պիտի խնդանք... բայց ձայն չհանես մինչեւ պայթիլը. կը վշտանամ. անկէ յետոյ ես ինքըս կ'ըսեմ արդէն:

— Ամէն օր այսպէս կը զուարճանա՞ք, կը հետաքրքրուիմ զարմացած:

— Ի՞նչ կ'ըսես... «պատուելը» այսօր կը բացակայի՝ անոր համար. քիչ առաջ մեկնեցաւ. եւ ոչ ոք գիտէ ատիկա:

Ապա քիթ ու բերնի ծամածռութեամբ մը հետ սրունքին մէկը կը բարձրացնէ, աղեղ մը կը դնէ օդին մէջ, պարուհիի մը [illegible] կը կեղծէ, ու շատ ցած ու ժպտագին՝ խանդավառութիւն մը ընելով կ'ըսէ, ճղճղացնելով ձայնը.

— Պատրաստ եմ զգուանքներս շռայլել իշխանին, մինչեւ...

— Մինչե՞ւ...

— Մինչեւ խաղքութիւնը... Կ'ուզես որ ըսեմ թէ «քոյր» Անթուանը որու béguin ունի:

— Որո՞ւ:

— Ինծի, mon vieux, ինծի... Սակայն չէ, կատակ է ըրածս... Սա մեր տխմար Մարիուսին béguin ունի, (իր աղուէսի կարծիքով ի հարկէ). անոր որ մխիթարելու համար աւելը ծոցը տուի:

— Դեռ չասուիր. կրնայ չպառկած դուրս քաշել:

— Չի կրնար, անկարելի է... Հա՛, կեցիր աղօթեմ:

Օդին մէջէն խաչ մը կը քաշէ անկողնին ուղղութեամբ. աչքերը բաց – խուփ կ'ընէ. ու շրթունքները խեղկատակի մը չափազանցուած ուռոյցքով կախելով արագ – արագ կը շարժէ, կը մրմնջէ. իբր թէ կ'աղօթէ: Կը մտածեմ թէ՝ ինչո՞ւ այս ամէնը ինծի ցուցնելու իր փութկոտութիւնը: Անոր համար որ միւսները ձանձրացած են. կամ արդէն դէմքիս մէջ ընող ուշադրութիւնը՝ ընկե՞ր մը կը տեսնէ իրեն:

— Զմայլելի՛, կը գովեմ. ու դիտելով այս առողջ, կայտառ կերպարանքը, չեմ կրնար չհարցնել.

— Ի՞նչ ունիս դուն. սխալած չե՞ս արդեօք. մի՞ թէ դուն հիւանդ ես...

— Ո՛չ, հիւա՞նդ... ըլլալի՞ք բան է... պարզապէս թոքախտ եմ, mon vieux, թո–քա՛խտ... eau de Javelի մէջ իսկ բազմացող միքրոպներով:

— Անհաւատալի. կարծես ուրախ ես այդ բանին համար:

— Հապա՞. պապայի պըռըրը մի քաշեր, քաշուած ականջներու ամօթը տարիքին հետ բաղդատելէն մի՛ կասկիր, մամայի լաց մի՛ լսեր, վարպետի հրաման մի՛ ըներ, կե՛ր, խմէ՛, երկարէ՛, փչէ՛ ու...

— Քանի՞ տարու ես... հայրիկդ ի՞նչ...

— Սը՛սս...

Չի լսեր զիս. սանդուղներու կողմէն ոտքի ձայն կուգայ. զարմեալ մասը յանկարծօրէն լրջացած շրթներուն՝ մաշ դռնէն կը վերադառնայ: Հակառակ կողմի դռնէն կ'որոշուի ձայներուն ուղղութիւնը. քովի սենեակէն է:

Պատրաստութեան զանգը կը հնչէ: Ճաշի համար է:

Դեռ դուրս չելած դիմացս կ'ելլէ, ոտքերու մատներուն վրայ, անձայն՝ Մարիուսը: Այս տղան իբրեւ յատկանիշ ծռած ոտք մը ու սեւ յօնքերու տակ սատանայի պէս [illegible] կապոյտ աչքեր ունի. խորամանկ: Սենեակին ամէնէն ուժովն է, ըսին: Փայտէ գաւազանէն գրչակոթեր կը շինէ: Պատերազմին, դեռ 17 տարեկան ծովային կամաւոր զինուոր է եղեր: Եւ առաջինն ըլլալով — հոս հասնելէս կէս ժամ յետոյ — խօսքը ինծի ուղղեց, հարցնելով թէ. «Հայաստանը Սեւ ծովէն ո՞րքան հեռու է»:

— Ի՞նչ ըրաւ այդ կապիկը, կ'ըսէ փսփսալէն:

Ուսերով «չեմ գիտեր» մը իմ կողմէ:

— Պա՛հ, ըսես կամ ոչ, միեւնոյնն է. տխմա՛րը... Նստարաններուն ոտքերը կ'երեւին, իսկ իմինիս մէջ աւելը խօթեր է: Կը տեսնուինք:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

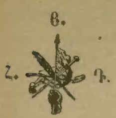

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ Ալլֆոր Սեպոս խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 32 Ավընիւ տէ Կոպըլէն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան Ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«Դաշնակցութեան օր»ը կը տօնուի Ալֆորվիլի մէջ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը

Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ

Գլխաւոր բանախօս՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Գ. Գարեգին Մանկիկեանի։

Մուտքը ազատ է

Փարիզի մէջ հոկտ. 15ին

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԳԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԵՒՈՆ ՑԱՐՈՒԹԻ ԿՈՂՄԷ

Salle de Conservatoire **2 Rue de Conservatoire**

Métro Bld. Bonne Nouvelle եւ Cadet

5 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Կը ներկայացուի Փարիզի մէջ Ա. Անգամ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Mlle. M. Renaud, L. Demirjian, Me. P. Alcover, Max. Maxudian եւ ուրիշներ։

Մանրամասնութիւնները յայտագրով։

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ։ 19 Նոյեմբեր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։

Կը խնդրուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այս թուականը։

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ

Պատասխանելով եղած դիմումներու, Յնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ առ այժմ նոր սաներ չպիտի առնուին։

Յնօրէնութիւնը կ'օգտուի այս առիթէն իմացնելու համար որ երբ նոր մուտքեր որոշուին, բոլոր դիմումները նկատի կ'առնուին, քննութեան համար, իրենց ժամանակի կարգով։

Ցրուած ըլլալով ծին դիմումներու թիւը որ աւելի մեծ է քան սովորական տարուան մը ընդունելիներու թիւը, ամէն պարագայի ձայս տարուան դիմումներուն կարելի պիտի չըլլայ գոհացում տալ։

Ստացուած նամակներու ստուար թիւը անկարելի դարձնելով իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանել, Յնօրէնութիւնը ստիպուած է այս ծանուցումով բաւականանալ։

ԳՈՑԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933 Հոկտ. 1ին լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գոյամարտ պատկերազարդ պատի օրացոյցը, շաբաթական, 53 թերթերէնական ու ազգային բոլոր տօներով անխտիր. 40է աւելի ազգային գործիչներու և ֆէտայիներու նկարներով։ Գին 5 ֆրանք, փոստի ծախքով 5.50, Այժմէն դիմել N. Gagossian, 49 rue National, Marseille.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյս մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Sein)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով՝ Գ ն դ ո ւ թ ի ւ ն ը

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները — Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը ձեռնարկած է մօտ ատենէն համերգ մը տալու, ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Սարգսեանի, որ Պրիւքսէլէն քաղաքս կը հասնի քիչ ժամանակէն։

Միութեանս անդամակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝ ատենապետ Գ. Յ. Մալաքեանի, 101 rue St. Jacques, գանձապետ Գ. Լ. Գաքրճեանի, 17 rue des Dominicaines, երաժիշտ Գ. Ս. Չլօրէքճեանի, 27 rue Consolat.

Վարչութիւն

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի մէջ։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զեկոյց։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ավընիւ Քլէպէր։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անդամ—անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։ Ժամը 4.30ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ ժողով կը գումարուի եւ օրինաւոր կը նկատուի անկախ ներկաներու թիւէն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԶԳՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Միութիւնը կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլորիա ճաշարանին սրահին մէջ, 61, Rue Monsieur le Prince, վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը։

Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— ԿԻԼԻԿԻՈՅ Խարնը գիւղացի Կարապետ Յակոբեան որ Գավալայէն Մարսէյլ եկած է իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ (Հարաւային Ամերիկա մեկնելու համար)կը փնտռէ իր հօրեղբայրները Յակոբ Եազըճեան եւ Աւետիսեան որոնք քանի մը տարի առաջ կը գտնուէին Օպընա (Ֆրանսա)։ Իրենց հասցէն իմացնել Կարապետ Յակոբեանի. Grand Hôtel de Levant, 36 rue Fauchier, Մարսէյլ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէյրութ, Ապ.— 164 ֆրանք։
Միլանօ, Գարծ.— 92 լիր 05։
Լէ Մէ, Ճ. եւ Գ.— 300։
Շատ, Գ. Ա.— 25։
Մարսէյլ, Կ. Յ.— 10։
Կրընոպլը, Կ. Թ.— 70։
Սէն Պիէռ տը լա Թուր, Գ. Ս.— 35։
Լա Փօքքա, Վ. Գ.— 35
Գէնկրատ, Գ. Գ.— 100։
Լապէկիւտ, Բարխ.— 10։
Ֆուրկ, Ե. Գ.— 70։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԳՐԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Շարադրութեան եւ ուղղագրութեան նախնական մշակումը։ Այբուբենէն անմիջապէս ետքը՝

Կազմեց ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

Ա. եւ Բ. տարի, գին 7 ֆր.։
Գ. եւ Դ. տարի, գին 9 ֆր.։

Մեծաքանակ գնողներուն հարիւրին 20 զեղչ։

Դիմել՝ Mme. D. Segbossian, 7 rue Jobbé-Duval, Paris 15e.

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

Երկու լաւ կահաւորուած սենեակ եւ խոհանոց մը, պատուաւոր ընտանիքի մը մէջ։ Դիւրամատչելի գին։ Դիմել՝ 151 Fbg. Poissonnière, Դ. յարկ Տիկ. Գէորգեանի։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մ.Թ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ Նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

VII

Զինուորական դատը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առաւօտ։ Մի շատ կարճ ու պարզ գործ, մի զատարկ ձեւականութիւն, որ չտեւեց քսան վայրկեանից աւելի։ Կարիք չկար շատ ժամանակ կորցնելու. պաշտպան ունենալ չէր թոյլատրւում, իսկ միակ վկաները էին վիրաւորուած լրտեսը, սպան եւ զինուորներ։ Դատավճիռը կայացած էր արդէն առաջուց, Մոնտանէլլին ուղարկել էր պահանջուած համաձայնութիւնը, այնպէս որ դատաւորներին շատ քիչ գործ էր մնում. դատաւորները էին դնդապետ Ֆէրրարին, տեղական հեծելազօրի գնդապետը ու զինւորական թիկնապահների երկու բոլապ։ Մեղադրանքի գիրը կարդացին բարձր, վկաները իրենց ցուցմունքը տուին, դատավճիռը ստորագրեցին ու կարդացին մեղադրեալին պաշտօնական հանդիսաւորութեամբ։ Նա լսում էր, եւ երբ սովորութեան համեմատ հարցրին թէ արդեօք որ եւ է առարկութիւն չունի, ձեռքի մի անհամբեր շարժում եղաւ պատասխանը։ Իր կրծքին պահել էր նա Մոնտանէլլիի թողած թաշկինակը։ Ամբողջ գիշերը լաց էր եղել վրան ու համբուրել էր, մի կենդանի էակի նման։ Այժմ իր տեսքը գունատ էր կեանքից ու նուաղած, արտասուների նկատելի էր արցունքի հետքը։ «Հրացանի բռնել» բառերը կարծես նրա վրայ մի մեծ տպաւորութիւն չարին։ Լսելիս՝ լայնացան աչքի բիբերը, բայց այդ էլ եղաւ բոլորը։

— Տարէ՛ք նրա իր խուցը. — ասաց նահանգապետը, երբ աւարտել էին ձեւականութիւնները, եւ յիսնապետը վշտից խորտակուած դէմքով դպաւ այդ անշարժ մարմնի ուսին։ Բոռ ցնցուեց ու խայեց շուրջը։

— Ա՛խ, հա՛. — ասաց, — մոռացել էի։

Նահանգապետի դէմքին խղճալու նման մի բան երեւաց։ Բնականից խստասիրտ մարդ չէր նա ու ծածուկ ամաչում էր այս վերջին ամսում իր կատարած դերից։ Այժմ երբ հասել էր արդէն էականին, պատրաստ էր անելու այն զիջումը, ինչ որ կախուած ունէր իր իշխանութիւնից։

— Շղթաների այլ եւս կարիք չկայ. — ասաց նա՝ նայելով Բոռի գաստակին։ — Եւ թող մնայ իր սենեակում. Դատապարտեալների խուցը սարսափելի մռայլ է, — աւելացրեց դառնալով իր եղբօրորդուն։

Վերջինս հազաց ու չարժեց ոտքերը բացայայտ շփոթութեամբ։ Նահանգապետը եւ կանչեց յիսնապետին, որ դուրս էր գնում բանտարկեալի հետ։

— Սպասեցէք, յիսնապետ. ասելիք ունեմ նրան։

Բոռ անշարժ էր, նահանգապետի ձայնը կարծես չէր հասնում նրա ականջին։

— Կարելի է մի որ եւ է յանձնարարութիւն ունիք ձեր բարեկամներին կամ ազգականներին, երեւի, կ'ունենաք ազգականներ։

Ոչ մի պատասխան։

— Մտածեցէք դրա ու կ'ասէք ինձ։ Կամ գուցէ կը ցանկաք մի խոստովանահայր։ Կը հոգամ։ Աւելի լաւ է ձեր բոլոր յանձնարարութիւնները տաք խոստովանահօր։ Նա խեղճն կը գայ ու ամբողջ գիշերը կը մնայ ձեզ մօտ։ Եթէ մի ուրիշ ցանկութիւն էլ ունիք...

Բոռ բարձրացրեց աչքերը։

— Ասացէք քահանային, որ ես գերադասում եմ առանձին մնալ։ Ո՛չ բարեկամ ունիմ ես, ոչ յանձնարարութիւն։

Ու այս ասուած էր մի հանդարտ, ցած ձայնով, առանց կրքի կամ գրգռող թոնի։

Դրան մօտ կանգ առաւ նորից։

— Մոռացայ, գնդապետ։ Ուզում էի մի բան խնդրեմ ձեզնից։ Թող վաղը աչքերս չկապեն, բոլորովին հանգիստ կը մնամ։

. . . .

Չորեքշաբթի առաւօտ արեւածագին դուրս բերին նրան բակը։ Նրա կաղութիւնը շատ աւելի նկատելի էր, քան ուրիշ ժամանակ. երեւում էր որ ցաւ ու ջանք էր կրում քայլերը փոխելիս ու ծանր յենւել էր յիսնապետի թեւին։ Միայն տխուր – խոնարհ արտայայտութիւնը բոլորովին կորած էր նրա դէմքից։ Այն տարտամ սարսափները, որոնք տիրել էին նրա հոգուն դատարկութեան ու լռութեան մէջ, ստուերների աշխարհից եկած այն տեսիլներն ու անուրջները, որոնք ծնել էին գիշերից, գիշերուայ հետ էլ անհետացան։ Հէնց որ փայլեց արեւը ու թշնամիները իր դէմը եկան, գրգռելով նրա ռազմիկ տրամադրութիւնը, նա այլ եւս ոչ մի բանից վախ չունէր։

Վեց զինւոր, որոնց յանձնուած էր պատժի գործադրութիւնը, շարքով կանգնել էին պատուատակով ծածկուած պատի տակ, այն նոյն պատի, որից ցած էր իջել իր անյաջող փախուստի գիշերը։ Զինւորները հազիւ էին զսպում իրենց արցունքը՝ հրացանը ձեռներին պատրաստ կանգնած։ Բոռի մահուան գործիքը լինելը նրանց սարսափելի էր թւում։ Նրա սրախօս կատակները, նրա մշտական ծիծաղը, նրա պայծառ ու վարակիչ աշխուժը յոյսի մի ճառագայթ էր բերել իրենց տրտում ու մռայլ կեանքին։ Եւ այժմ Բոռի մահը, այն էլ իրենց ձեռքով, կարծես մի երկնային պայծառ լուսատուի խաւարելը լինէր։

Բակում մեծ ուռենու տակ փորած էր գերեզմանը, որ պատրաստել էին գիշերը ակամայ աշխատող ձեռքերը ու արցունք էր կաթել աշխատանքի թիերի վրայ։ Մօտովն անցնելիս՝ Բոռ նայեց մէջը ու ժպտաց այդ սեւ փոսին ու նրա կողքին ընկած թարշամող խոտին։ Մի խոր շունչ քաշեց, որ նոր ծծի նոր փորած հողի հոտը։ Ցիտապետը կանգ առաւ ծառի տակ ու Բոռ նայեց շուրջը մի պայծառ ժպիտով։

— Այստե՞ղ եմ կանգնելու, յիսնապետ։

Ցիտապետը գլխով արաւ. մի քար դէմ էր առել կոկորդին ու ոչ մի բառ չէր կարողանում արտասանել։ Նահանգապետը, նրա եղբօրորդին, հրամանատար սպան, որ տալու էր հրամանը, բժիշկն ու քահանան բոլորն էին բակում էին արդէն ու մօտենում էին լուրջ դէմքերով ու մի տեսակ շփոթուած Բոռի պայծառ կուսարար տեսքից ու նրա ծիծաղկոտ աչքերից։

(Շար.)